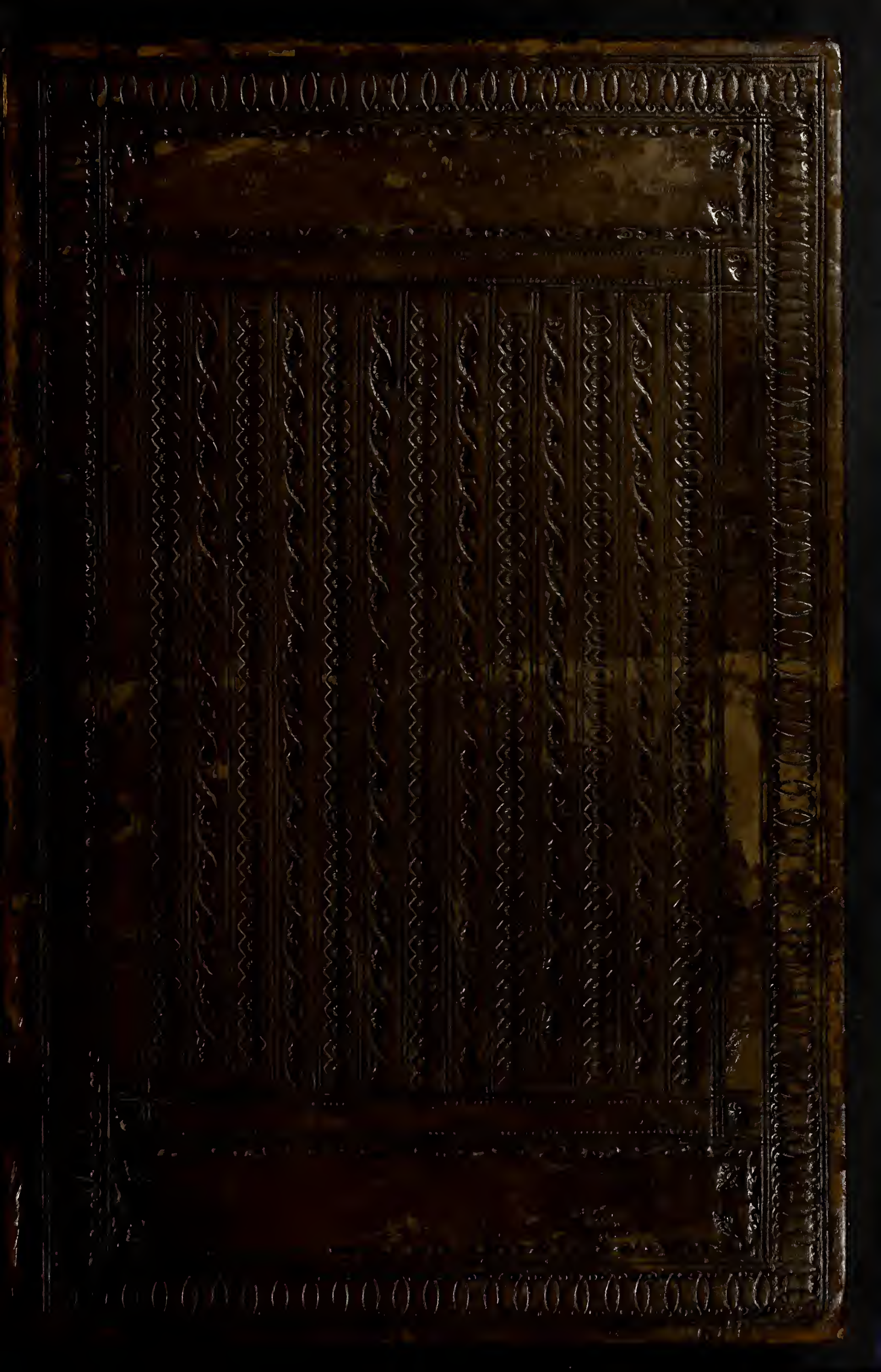

EX SCIENTIA SPES
JULIUS S. HELD

M. Funck, Le livre belge à gravures,
p. 257, no. 6 and p. 394

"Cet ouvrage, très bien illustré, est généralement appelé 'Bible de van Sichem'. Il est recherché."

„Diese mit gotischen Lettern gedruckte Bibel ist s e h r s e l t e n. Die Holzschnitte sind nach Dürer, Holbein, L. v. Leyden, G. Pencz, Heemskerk, Goltzius etc." (Nagler). Außer den genannten Künstlern seien als Vorlage für die Handwerkerbilder Jost Amman genannt, ferner Beham für die zahlr. hübschen Ornamentstücke, wie es überhaupt von Interesse wäre festzustellen, ob auch nur einer der über 1000 Holzschnitte Sichems eigene Erfindung darstellt.

There is nothing missing of the Text or of the illustrations. The original pagination, however, is full of errors!

vi. 108-110 (text is complete!
[illegible] not missing /
mistake in numbering)

Het Nieuwe

TESTAMENT

Ons Salichmaeckers

IESV CHRISTI,

Mitſgaders d'EPISTELEN,

Wt het Oude Teſtament, ſoo die door 't jaer in den dienſt der H.Kercke gheleſen worden.

Oversien ende verbetert na den laetsten Roomschen Text/door den Eerw. H. HENRICUS van den LEEMPUTTE, Licentiaet in de H. Godtheyt.

Verciert met veel ſchoone Figueren, geſneden door CHRISTOFFEL van SICHEM, Voor P. I. P.

Eerſt t'ANTWERPEN, By CORNELIS VERSCHUREN,

Ende nu herdruckt/ By PIETER IACOBSZ. PAETS. 1646.

APPROBATIE.

Dit nieuvve Testament onses Salichmaeckers Iesu Christi, is ghevisiteert ende geapprobeert by den E. ende seer geleerden Heer Wilhelmus Fabricius, Doctor ende Professoor in de Godtheyt tot Loven.

WILHELMUS FABRICIUS.

PRIVILEGIE des KONINCKS.

PHilippus by der gratie GODTS, Koningh van Spangien, van Cicilien, van Leon, van Castilien, Arragon, &c. heeft vergunt ende geoctroyeert by desen, Ieronimus Verdussen, ende Cornelis Verschuren, beyde ghesvvooren Boeck-druckers, ende Boeckverkoopers binnen Antwerpen, om alleen te moghen drucken, ende verkoopen, dit Nieuwe Testament onses Salichmakers IESU CHRISTI, 't welck met groote neerstigheyt over-sien ende ghecorrigeert is; nae de leste verbeterde Roomsche Text.

Soo is dat eenen yegelijcken by desen verboden wort, soo Boeck-druckers, Boeck-verkoopers, ofte eenige andere persoonen in 't particulier 't selve na te drucken, ofte doen drucken, 't zy hier in dese of in ander Landen suspect, om alhier te verkoopen, ofte doen verkoopen sonder believen van dese twee voorsz. persoonen, op sekere pene ofte groote straffe, alsso dat breder in de brieven van vergunninge ofte Octroy verhaelt is, gegeven in den Raedt des Koninghs voorsz. tot Brussel den 22. dach ende maent van April, Anno 1622.

Onderteeckent

STEENHUYSEN.

HET EVANGELIVM VAN S. MATTHEVS.

ARGUMENT.

Ioan. 21. 25.
DEN Heylighen Geest verklaert ons door S. Ian, dat de daden Christi soo groot ende soo ontallick zijn, dat de gantsche Werelt niet en soude konnen begrijpen de Boecken diemen daer af schrijven mocht. Waer in wy twee dinghen te bemercken hebben. Het een is de grootheyt ende uytnemelickheyt van de daden onses Heeren: het ander is onse kranckheyt ende swackheyt, de welcke onsen goeden GODT ende VADER aensiende, ende willende der selver onderstant doen, heeft hem daer mede vernoeght ghehouden, dat hy ons een kleyn deelken daer af soude doen verkondigen, doch in sulcke volkomentheydt, dat het ons ghenoegh zy, namelick soo veel als ons ter salicheyt profijtelick ende nodich is. Tot desen eynde heeft hy verkooren vier Heylighe mannen, die wy noemen vier Euangelisten, als Secretarisen van zijn Hemelsch Hof; door der welcker hant hy ghewilt heeft dat de Historie van het leven ende daden Christi, met de gheheele verborgentheyt onser verlossinghe, by Regifter ghestelt soude worden in sijne H. Kercke, voor soo veel als hem ter saligheyt zijnder uytverkoorene goet ende oorbaerlijck ghedocht heeft. On-

 der

der dese Euangelisten wort S. Mattheus ghemeenlijck eerst ghestelt, hoe wel dat S.Lucas sijne historie veel hooger ende verder begint, om dat het Euangelie van S. Mattheus alder-eerst in 't licht ghekom en is. Alsoo dan, S.Mattheus hebbende in 't kort verklaert het gheslacht ende de gheboorte Christi nae den vleesche, en seght niet met allen van 't ghene dat hy ghedaen heeft tot sijne dertigh jaren toe: in welcken ouderdom hy hem voor-houdende, verhaelt sijne wonderlijcke daden, met de Hemelsche ende Godlijcke leeringe die hy verkondighde, als oock sijne doot ende verrijsenisse. Het welck S.Mattheus al seer kortelick beschrijft, na het gheleyt ende bestieringhe des H.Geests, wiens instrument hy was. Sinte Hieronymus seght, dat S.Mattheus zijn Euangelie in 't Hebreeusch gheschreven heeft, voor de Hebreen die ten geloove bekeert waren; het welck nader-hant van eenen onsekeren persoon in 't Griecx over-gheset was, ende dat het selve in sijnen tijdt binnen Cæsareen bewaert wiert. Item dat de Ioden die woonachtich waren binnen Berrheen, eene Stadt in Syrien, hem dit hadden laten uyt-schrijven.

Sinte MATTHEVS EUANGELIUM.

Van wat ouders Iesus Christus geboren wort. Ende hoe de Engel Gods Ioseph onderwijst van het ontfangen ende van de dracht sijns Bruyts Maria.

Het I. CAPITTEL.

Luc.3.f. 31. Genes.21. a.3. Genes.25. d.26. Genes.29 d.35. Genes.38 g.29. 1.Paral.2. a.5. Ruth 4.d. 18. 1.Paral.2. b.10. Num.7. b.12. 1.Par.2. b.11. Ruth 4.d. 17. 1.Paral.b. 12. 2 Reg.16 a.1.17.b. 12. 2.Reg.12 f.24.

Den boeck des
geslachts Je=
su Christi des
soons David/
des soons A=
braham.
2 Abraham
heeft gewonnē
Isaack/ Ende
Isaac heeft ge=
wonnē Jacob/
Ende Jacob heeft gewonnen Judam en=
de zijn broeders.
3 Ende Judas heeft gewonnen Phares
ende Zaram van Thamar / Phares heeft
gewonnen Esron/ Ende Esron heeft ghe=
wonnen Aram/
4 Ende Aram heeft gewonnen Amina=
dab / Ende Aminadab heeft ghewonnen
Naasson/ Ende Naasson heeft gewonnen
Salmon/
5 Ende Salmon heeft gewonnen Booz
van Rahab/ Ende Booz heeft ghewonnen
Obed uyt Ruth/Ende Obed heeft gewon=
nen Jesse/
6 Ende Jesse heeft gewonnen David
den Koningh / Ende David de Koningh
heeft ghewonnen Salomon uyt haer die
Urias huysvrouwe was geweest/
7 Ende Salomon heeft gewonnen Ro=
boam/ Ende Roboam heeft gewonnen A=
biam/ Ende Abia heeft gewonnen Asa.
8 Ende Asa heeft gewonnen Josaphat/ 3.Reg.11. g.43.
Ende Josaphat heeft ghewonnen Joram/ 1. Par. 3. b.10.
Ende Joram heeft gewonnen Oziam/
9 Ende Ozias heeft ghewonnen Joa= 3.Reg.14 c.31.
tham/ Ende Joatham heeft ghewonnen 2.Par.26. d.23.
Achaz/ Ende Achaz heeft gewonnen Eze= 2.Par.27. d.9.
chiam/
10 Ende Ezechias heeft ghewonnen 4.Reg.20. d.21.
Manassen/ende Manasses heeft gewonnen 4.Reg.21. c.18.
Amon/ Ende Amon heeft gewonnen Jo= 4.Reg.23 f.30.
siam/
11 Ende Josias heeft ghewonnen Je= 1.Par.3. c.16.
choniam ende zijn broeders in de Babylo= 1.Par.1. c.17.
nische gevangenisse. 1. Par.3. d.19.
12 Ende nae de Babylonische gevange= 1.Esdr.3. a.1.5.a.2
nisse/ so heeft Jechonias gewonnen Sala= Ag.1.a.1.
thiel / Ende Salathiel heeft ghewonnen
Zorobabel/
13 Ende Zorobabel heeft gewonnen A=
biud/ Ende Abiud heeft gewonnen Elia=
cim/ ende Eliacim heeft gewonnen Azor/
14 Ende Azor heeft gewonnen Sadoc/
Ende Sadoc heeft gewonnen Achim/En=
de Achim heeft gewonnen Eliud/
15 Ende Eliud heeft gewonnen Elea=
zar/ Ende Eleazar heeft gewonnen Ma=
than/ Ende Mathan heeft gewonnen Ja=
cob.
16 Ende Jacob heeft gewonnen Joseph
den man van Maria / van der welcker is
gheboren Jesus die genoemt wort Chri=
stus. ✠
17 Ende aldus zijn alle de gheslachten
van Abraham tot David veerthien ghe=
slachten/ ende van David tot de Babylo=
nische gevangenisse veerthien geslachten/
Ende van de Babylonische ghevangenisse
tot Christum veerthien geslachten. Maer
Christus gheboorte was aldus.
18 ☞ Als zijn Moeder Maria ten hou= Luce 1. 27.
welijcke gegeven was Joseph / eer sy ver=
versaemden / soo is sy ghevonden bevrucht
van den Heyligen Geest/
19 Maer Joseph haer man/ want hy Deut. 24. a.1.
rechtveerdigh was ende haer niet en wilde
openbaerlijck beschamen / so heeft hy haer
heymelijck willen verlaten/
20 Maer als hy dese dingen dachte/siet/
soo heefter een Engel des Heeren hem geo=

penbaert in den ſlaep/ ſegghende: Joſeph
Davids Sone en wilt niet vreeſen te nemen
Mariam u huyſvrouwe/ want dat in haer

Wie prijſt ghy, wie eert ghy, MAGET, wie begeert ghy t ſien? weet ghy niet van wat MAGET, leeſt? weet ghy niet tot wie uyt den Hemel een PRINCE gheſonden ſal worden? Siet omme, met den vinger aen-geweſen ſult ghy 't, MAGET weten.

gheboren is/ dat is van den Heylighen
Geeſt/
Luce 1.c. 31. 21 Ende ſy ſal eenen ſone baren/ ende

ghy ſult zijnen naem noemen Jeſus/ want
hy ſal zijn volck ſalich maken van haren
ſonden. ✠

22 Maer dit is al-te-male gedaen/ om
dat volbracht ſoude worden datter gheſcrevt
is van den Heere/ door den Propheet/ ſeg-
gende: Iſa:.7.c.
23 Siet een Maget ſal bevrucht zijn en- 14.

de baren eenen ſone/ ende ſy ſullen ſijnen
naem noemen Emanuel/ d'welck is te ſeg-
gen (Godt met ons.)

24 Maer Joſeph van den ſlaep op-
ſtaende/ heeft ghedaen als hem de Enghel
des Heeren gheboden hadde/ ende hy heeft
ſijn huyſvrouwe genomen/

25 Ende hy en bekende haer niet tot dat
ſy ghebaert heeft haren eerſten ghebooren
ſoone / ende heeft zijnen naem ghenoemt
Jeſus.

Een vergulden Circkel uw's geſlachts omringht u, IESV, maer ghy ſelfs zijt het minſte deel uwes grooten geſlachts. En miſhaeght u ſelven daeromme niet, mijn geſteenken, in kleyne dingen is de meeſte fraeyigheyt, de meeſte bevalligheyt over al gelegen. Voorwaer een Diamant ende een Carbunckel zijn maer een punt van eẽ ſteen, ende nochtans gaen ſy de groote breucken van eenen grooten meulen-ſteen te boven. V geſlacht IESV, is u een edele Rinck, maer als ghy de Geſteente daer inne ſijt, gaet ghy dien door edelheyt te boven.

Dat II. CAPITTEL.

Hoe de drie wijſen uyten Ooſten zijn ghekomen met gaven totten kinde Ieſum, ende hoe Herodes beroert wort, ende doet tyrannelijck de onnoſel kinderen vermoorden. Ende hoe Ieſus vlucht nae Egypten, ende wederom t'huys keert.

Als dan Jeſus ghe-
booren was in Beth-
lehem Jude / in de
daghen van Herodes
den Koning/ſiet doen
zijn de Wijſe uyt den
Ooſten ghekomen te
Jeruſalem / ſeggẽde:
2 Waer is hy die gebooren is der Joden
Koninck? want wy hebben zijn ſterre ghe-
ſien in den Ooſten/ ende wy zijn gekomen
om hem te aenbidden.
3 Maer dit hoorende de Koningh Hero-
des is beroert geweeſt/ ende geheel Jeruſa-
lem met hem/
4 Ende vergaderende alle de Princen
der Prieſteren/ ende de Scriben des volcks
heeft van henlieden ondersocht/waer Chri-
ſtus ſoude gebooren worden.

A. Ieruſalem daer de Koningen ofte wijſen aen-komen. *B.* De grootheyt van de ſtadt, alwaer de wijſen de ſake onder-vragen. *C.* Herodes wert hier door ontroert, eñ geheel Ieruſalẽ met hem. *D.* Herodes vergadert allen den Princen der Prieſteren ende Schriftgeleerden des volcx, ende hy vraeght haer-luyden waer *Chriſtus* ſoude werden gebooren. *E.* Herodes roept heymelicken den Wijſen by een. *F.* De wijſen van Herodes gegaen ſijnde treden na Bethlehem. *G.* De Sterre vertoont haer met een vralijck gheſichte den Wijſen tot een leytſman.

5 Maer ſy hebben hem geſeyt: In Beth- Mich. 5.
lehem ſtadt van Juda/ Want alſo iſſer ge- a. 2.
ſchreven door den Propheet: Ioan. 7. g. 42.

6 Ende ghy Bethlehem lant van Ju-
da/ in gheender manieren en zijt de minſte
onder de Princen van Juda / want uyt u

sal gaen een Vorst die regeeren soude mijn
volck Israel.
7 Doen heeft Herodes de Wijse stillijck

A. Bethlehem daer de Wijsen na toe reysen. *B.* De Sterre toont waer *Iesus* was. *C.* De Wijsen komende tot Bethlehem. *D Maria* sit met het kindeken allene voor aen de speloncke. *E.* De Osse ende Ezel aen de Kribbe. *F* De eerste Koningh aen-bidt *Iesum* ende offert drie gaven. *G.* De tweede stelt hem tot het aen-bidden, ende heeft gelijcke drie gaven gereet. *H.* De derde sijne gaven gereet makende verwacht eerwaerdelijck. *I.* Alle de Hovelingen aenbidden van gelijcken van verre. *K.* De wijsen reysen door een andere wegh na huys. *L.* Het Doopsel *Christi* tot Bethabaram. *M.* De Bruyloft in Cana Galileæ.

tot hem geroepen/ ende van hen neerstelijck
vernomen den tijdt van der sterren die hen
geopenbaert hadde.

8 Ende seyndende hen in Bethlehem/
heeft hy ghesept: Gaet henen ende vraeght
neerstelijck van den kinde / ende als ghy 't
vonden hebt / soo bootschapt my dat we-
derom/ op dat ick oock komende dat aen-
bidde.
9 De welcke als sy den Koning gehoort
hadden/ zijn wech gegaen/ ende siet de ster-

re die sy ghesien hadden in 't Ooste / ginck
voor henlieden / tot dat sy komende stont
boven daer 't kint was.
10 Maer sy de sterre siende/ zijn verblijt
geweest met een seer groote blijdschappe.

11 Ende gaende in 't huys hebben sy 't
kint ghevonden met Maria zijn Moeder/ Psal. 7.1. b.10.
ende neder-vallende sy hebben dat aenghe-
beden/ ende als sy haerlieder schatten open
ghedaen hadden/ soo hebben sy hem gaven

geoffert/

geoffert/ gout/ wieroock /ende myrrhe/
12 Ende antwoort ontfangen hebbende
in den slaep dat sy niet wederkeeren en sou-
den tot Herodem/ soo zijn sy door eenen an-
deren wech weder ghekeert in haer-lieder
lantschap. ✠
13 Ende als die wech gereyst waren/ ☞
Siet so heeft de Engel des Heeren geopen-
baert Joseph in den slaep/seggende: Staet
op ende nemet kint ende zijn moeder / ende
vliet in Egypten/eñ weest daer tot dat ick 't
u seggen sal/Want het sal zijn dat Herodes
't kint soecken sal om dat te dooden.
14 De welcke opstaende heeft dat kint
ende zijn moeder genomen des nachts / en-
de hy is uyten wege gegaen in Egypten/
15 Ende hy was daer tot de doot van
Herodes / om dat volbracht soude worden
Osee 11 a.1. 't gene datter geseyt is van den Heere/ door
Num. 24. d. den Propheet/ seggende: Wt Egypten heb
ick mijnen Soone geroepen.
16 Herodes siende doen dat hy bedrogen
was van den Wijsen/is seer gram geweest/
ende seyndende hy heeft gedoot alle die kin-
deren die in Bethlehem waren / ende in alle
zijn palen van den ouderdom van twee ja-
ren ende daer beneden/ na den tijt den welc-
ken hy ondervraecht hadde van den wijsẽ.
Ierem.13. c.15. 17 Doen is vervult gewordẽ datter geseyt
is door Jeremias den Propheet/ seggende:

18 Een stemme is in Rama gehoort/ een
groot geween eñ gehuyl/ Rachel bewenen-
de haer kinderen/eñ sy en heeft niet willen
vertroost zijn / om dat die niet en zijn. ✠
19 ☞ Maer als Herodes doot was / siet
so is de Engel des Heeren geopenbaert Jo-
seph in den slaep in Egypten / seggende:
20 Staet op / ende neemt dat kint ende
zijn moeder/ ende gaet henen in 't lant van
Israel/ want sy zijn gestorvẽ die des kints
ziele sochten.

21 De welcke opstaende hevet kint ghe-
nomen ende zijn moeder/ende hy is gheko-
men in 't lant van Israel:
22 Maer hoorende dat Archelaus in Ju-
deen regneerde voor Herodes zijnen vader/
so heeft hy gevreest daer te gaen / ende ver-
maent zijnde in den slaep/ hy is gheweken
in de landen van Galileen:
23 Ende komende hy heeft gewoont in
een stadt die genoemt is Nazareth / om dat
volbracht soude worden datter ghesept is
door de Propheten : Hy sal Nazareus ghe- Iud. 13.b.
naemt worden. ✠

Dat III. CAPITTEL.

Hoe Iohannes de Dooper met een hayren kleet gekleet zijnde, ende met eenen leyren rieme geſchorſt, predickt penitentie ende berou. Ende hoe hy Ieſum Chriſtum gedoopt heeft.

Maer in dien daghen is
ghekomen Johannes
de Dooper/ prekende in
de Woestijne van Ju-
deen/
2 Ende segghende:
Doet penitentie / want
het rijck der hemelen is genaeckt.
3 Want dit is de gene die geseyt is door
Isaiam den Propheet/ seggende: De stem-
me des genen die roepende is in de Woestij-
ne/ Bereyt den wech des Heeren / maeckt
recht zijn paden.
4 Maer dese Joannes hadde een kleet
van kemels hayr/ende eenen leyren gordel
aen zijn lendenẽ/ eñ zijn spijse was sprinck-
hanen ende wilt honich.

Marc. 1. a. 4. 5 Doen gingen uyt tot hem die van Je-
Luce 3. a. 3. rusalem/ende 't geheel Landt van Judeen/
Isai. 40. a. 5. ende alle 't Lantschap ontrent de Jordane/
6 Ende sy worden van hem ghedoopt in
Zach. 1. a. Marc. 1. a. 5. de Jordane/ belijdende haer-lieder sonden.
7 ☞ Maer siende veel van den Phari-
Luce 3. a. 4. seen/eñ Saduceen komende tot sijn doop-
Ioan. 1. a. 14. sel/ hy heeft henlieden geseyt: Ghy gebroet-
sele der aderen/ wie heeft u gewaerschout te
vlieden van de toekomende gramschap?
8 Daerom doet weerdige vrucht der pe-
nitentien/
9 Ende en wilt niet seggen in u selven:
wy hebben eenen vader Abraham/ want
ick segghe u lieden/ dat Godt machtich is
van desen steenen te verwecken Abrahams
kinderen.

A. Tyberius dẽ Keyser. *B.* Pontius Pilatus president over Iudeen. *C.* Herodes Antipas overste van Galileen. *D.* Philippus Herodes broeder, overste van Itureen. *E.* Lysanias overste van Abilina: dese representeren hare provintien ende macht, *F.* De twee opperste Priesters in den Tempel. *G.* Ioannes preeckt in de Woestijne eñ geberghten van Iudeen. *H.* Hy preeckt daer na tot Bethabaram oft Bethanien over den Iordaen, leerende het volck wel ende Godtvruchtelijck te leven.

10 Want de bijle is nu aen de Wortel der
boomen gestelt. Daerom elcken boom die
Marc. 1. b. 8. geen goede vrucht voort en brenght/sal uyt-
Luc. 3. d. 16. gehouwen worden / eñ in 't vyer geworpen.
11 Ic doope u in 't water tot penitentien/
maer die nae my komen sal (die is stercker
dan ick / wiens schoenen ick niet weerdich
en ben te dragen) dese sal u doopen in den
Heyligen Geest ende den vyere.
12 Wiens wan in zijn hant is / ende hy
sal zijnen dorsch-vloer heel suyveren / ende
zijn terwe vergaderen in de schuere / maer
dat kaf sal hy verbranden met eenen on-
blusschelijcken vyere. ✠
13 ☞ Doen quam Jesus van Galileen
aen de Jordane tot Johannem om dat hy
van hem soude gedoopt worden.
14 Maer Joannes verboot hem/seggen-
de: ick moet van u ghedoopt worden / ende
komt ghy tot my?

15 Maer Jesus antwoordende heeft tot
hem geseyt: Latet nu geschieden/ want also
betamet ons te volbrenghen alle rechtveer-
dighept. Doen heeft hy 't hem toe-gelaten.
16 Maer Jesus gedoopt zijnde is ter-
stont opgeklommen uyt dat water/ende siet
de hemelen zijn hem geopent/ ende hy heeft
gesien den geest Gods nederdalende als een 2. Pet. 1. c. 17.
duyve/ ende op hem komende.
17 Ende siet een stemme uyt den Hemel
seggende: Dit is mijnen beminden Sone/
in den welckẽ ic my wel behaeght hebbe. ✠

Het IV. CAPITTEL.

Hoe Iesus van den quaden getemteert wort, ende hoe hy hem verwan. Hoe hy sijn discipelen verkiest, ende menich mensche van sijn kranckheyt genas.

Oen is Jesus ghelept Marc. 1. b. 12.
in de Woestijne van Luc. 4. a. 1.
den Geest/ om dat hy
getemteert soude wor-
den van den Duyvel.
2 Ende als hy ghe-
vast hadde veertig da-
gen ende veertig nach-
ten/ daer nae heeft hy honger gehadt.
3 Ende de tempteerder aenkomende
heeft tot hem ghesept: Ist dat ghy Godts
Soone zijt/ soo seght dat dese steenen broo-
den worden.
4 De welcke antwoordende heeft geseyt: Deut. 8. a.
Daer is geschreven/ de mensch en leeft alle- 3.
ne van den broode niet / maer van allen

woorde

A. Ieſus gedoopt zijnde van Ioannes, ende biddende , is den H. Geeſt in gedaente van een Duyve neder gedaelt, ende de ſtemme des Vaders is ghehoort. *B.* Chriſtus wert terſtont van den geeſt in de woeſtijne geleyt. *C.* De bergh in de Woeſtijne ontrent Domin, daer Ieſus heeft gevaſt. *D.* Ieſus ſit hongerende na dat hy veertich dagen hadde gevaſt. *E.* Ieſus verkeert met den beeſten. *F.* De Prince der duyvelen valt Ieſum aen met de eerſte tentatie, ſeggende, ſoo ghy de Soone Godts ſijt, &c. *D.* Ieſus antwoort den Duyvel , de menſche leeft niet alleen, &c. *G.* De Enghelen ende duyvelen ſien den ſtrijt van de Prince der duyvelen ende Ieſus aen, ende verlangen ſeer na de uyt-komſte van dien.

A. De duyvel draeght Ieſum door de lucht tot Ieruſalem op den Tempel. *B.* Den Tempel, ende hier in de Tranſen als vloghelen des Tempels. *C.* De duyvel ſtelt Ieſum op den hooghſten trans des Tempels, ende hy tenteert hem weder, ſeggende: Soo ghy de Sone Godts zijt, &c. *D.* Ieſus antwoort, ghy ſult u Heere uwe Godt niet tenteren. *E.* De duyvel brenght Ieſum wederom op een ſeer hooge bergh. *F.* Dat is op den berg Nebo. *G.* Eñ ſijn top Phaſga over den Iordaen. *H.* Hier tenteert hy Ieſum ten derdemale , ſegghende , dit alles ſal ick u geven, &c. Ieſus antwoort, gaet deur Sathanas, &c. *I.* Sathan met zijn duyvelen wijcken wegh. *K.* De Enghelen ſingen Lof-ſangh ter eeren van Chriſtus die over den duyvel triumpheert.

A. De Engelen brenghen *Chriſto* in heerlijcke ordonnantie ſijn middagh-maeltijt door de lucht. *B* De bergh Nebo daer de ſpijſen gebracht werden. *C Chriſtus* ſit ende eet, die Engelen dienen hem.

woorde datter voor-komt uyten monde
Godts.
5 Doe heeft hem de Duyvel opgenomen
tot in de heylige ſtadt/ ende heeft hem ghe-
ſtelt op de tinne van den Tempel/
6 Ende hy heeft hem geſeyt: Iſt dat ghy
Godts Sone zijt ſo worpt u nederwaerts/
Want het is geſchreven: dat hy zijnen En- Pſal. 90.c. 11.
gelen van u bevolen heeft/ ende in haer-lie-
der handen ſullen ſy u draghen/ op dat ghy
by avontueren uwen voet niet en ſtoot aen
den ſteen.
7 Ieſus ſeyde hem: wederom / daer is Deut. 6.c. 16.
gheſchreven: ghy en ſult den Heere uwen
Godt niet tempteren.
8 Wederom heeft hem de Duyvel mede
genomen op eenen ſeer hoogen bergh/ ende
heeft hem getoont alle de Rijcken der We-
relt / ende glorie/
9 Ende hy heeft hem gheſeyt: Alle deſe
dinghen ſal ick u geven / iſt dat ghy neder-
vallende my aenbidt.
10 Doen ſeyde hem Ieſus: gaet henen
Satana / want 't is geſchreven : den Heere
uwenGodt ſuldy aen-bidden/ende hem al-
lene dienen.
11 Doen heeft hem de Duyvel gelaten/ Deut. 6.c. 11. ende 10.d.
ende ſiet de Engelen zijn by hem gheko-
men/ ende hebben hem ghedient. ✠
12 ☞ Maer als Ieſus ghehoort hadde
dat Iohannes gelevert was/ ſoo is hy ge-
weken in Galileen/
13 Ende verlatende de ſtadt Nazareth/
hy is gekomen ende heeft gewoont in Ca-
pernaum aen de Zee gheleghen / in de

palen

Barocci

palen van Zabulon / ende Nephthali/
14 Om dat volbracht soude worden dat-
ter ghesept is door Isaiam den Propheet/
15 't Landt van Zabulon ende 't Landt
Nephtali/ den wech der Zee over de Jor-
dane/ Galileen der Heydenen/
16 Het volck dat in duysternissen sat/
heeft gesien een groot licht / ende den genen
die sittende waren in 't lantschap van de
schaduwe des doots / dien is een licht op-
gegaen.

17 Van dien tijdt heeft Jesus begonst te
preken ende te segghen: Doet penitentie/
want het rijcke der hemelē is genaeckt. ✠
18 ☞ Maer Jesus wandelende by de
Marc. 1. b. 16. Luc. 5. a. 2. Zee van Galileen/ heeft gesien twee gebroe-
ders/ Simon die ghenoemt wort Petrus/
ende Andreas zijnen broeder / worpende
het net in de Zee (want het warē visschers.)
19 Ende hy seyde tot henlieden ; Komt
na my/ ende ick sal u doen werden visschers
der menschen.
20 Maer sy terstont verlatende de net-
ten/ zijn hem gevolcht :
21 Ende voortgaende van daer/ hy heeft
gesien twee ander ghebroeders / Jacobum
Zebedeus sone / ende Johannem zijnen
broeder in 't schip met Zebedeus haren va-
der/ vermakende heurlieder netten/ ende hy
heeftse geroepen.
22 Maer sy terstont verlatende de nettē/
ende haren Vader / zijn hem gevolcht.
23 Ende Jesus omginck geheel Gali-
leen/ leerende in hen Synagogen ende pre-
kende dat Evangelie des rijcks / ende ghe-
nesende alle siecken/ ende kranckheden on-
der 't volck.
24 Ende sijnen naem is voortgegaen tot
in geheel Syrien/ ende sy hebben voor hem
gebracht alle die qualick te passe warē met

met verscheyden kranckheden ende pijnen
bevangen/ ende die de duyvelen binnē had-
den/ ende de maensuchtige/ ende die gichtich
waren/ ende hy heeftse genesen/
25 Ende hem zijn gevolcht veel scharen
van Galileen ende van 't Lantschap der
thien steden/ ende van Jerusalem ende uyt
Judeen/ ende van over de Jordane. ✠

Dat V. CAPITTEL.

Hoe Iesus sijnē gebenedijden mont open doende, sijn discipelen dē acht salicheden leert. Hoe sy peys ende eendrachticheyt soecken sullen ende houden, niet begeeren yemants vrouwe, niet gram zijn, haerlieder vyanden beminnen ende diergelijcke.

MAer Jesus siende de
scharen/ hy is geclom-
men op den bergh / en-
de doen hy gesetē was/
soo zijn tot hem geko-
men zijn discipelen/
2 Ende open doende Luc. 6. d. 20.
zijnen mont / hy leerde Psal. 36. b. 11.
henlieden / segghende : Isai. 61. a. 3. 65. c. 13. 66. c. 10.
3 Salich zijn sy die arme van geeste zijn/ Psal. 2u. a. 4.
want het rijcke der Hemelen behoort hen-
lieden toe.
4 Salich zijn de sachtmoedighe want
sy de aerde besitten sullen.
5 Salich zijn die droevigh zijn/ want sy
sullen getroost worden.
6 Salich zijn sy die hongher ende dorst
hebben nae de rechtveerdigheydt/ want sy
sullen versaet worden.
7 Salich zijn de bermhertighe/ want sy
sullen bermhertigheyt verwerven.

8 Salich zijn de ſuyvere van herten/
want ſy ſullen Godt ſien.
9 Saligh zijn de vreetſamighe/want ſy
ſullen Godts kinderen genaemt worden.
1.Pet. 1. d.20.3. & 14. 10 Salich zijn ſy die vervolginge lijden
om de rechtveerdigheydt / want haer is 't
rijck der Hemelen.
11 Salich zijt ghy alſmen u vermale-
dijt/ ende men u vervolcht / ende ſeyt alle
quaet teghen u lieden/ liegende om mijnen
wille/
12 Verblijt u ende verheucht u / want
uwen loon is ſeer groot in de hemelen. ✠
Marc.9. g.50. Luc. 14. g.34. Want alſoo hebben ſy de Propheten ver-
volcht die geweeſt hebben voor u.
13 Ghy zijt het ſout der aerden/ maer iſt
dat het ſout zijn kracht verlieſt/ waer mede
ſalt gheſouten worden? 't en doocht voorts
nergens toe/ dan datmen 't buyten worpe/
ende dattet van den menſchen vertreden
worde.
14 Ghy zijt het licht der Wereldt: gheen
ſtadt en kan verborgen worden die op den
bergh gheſtelt is.
Marc. 4. c.11. Luc. 8.c. 16.ende 11.c. 33. 15 Noch men ontſteeckt geen licht ende
ſtelt dat onder een kooren-vat / maer op ee-
nen kandelaer/ op dattet lichten ſoude alle
den genen die in het huys zijn.
16 Alſo laet u licht ſchijnen voor de men-
ſchen / op dat ſy ſien moghen uwe goede
wercken/ ende glorificeren uwen Vader die
in de Hemelen is.
17 ☞ En wilt niet meynen dat ick ghe-
komen ben om te breken de Wet ende de
Luc.16. d.17. Propheten. Ick en ben niet gekomen om
die te breken/ maer te vervullen.
18 Want voorwaer ick ſegge u lieden/
tot dat vergaet hemel ende aerde/ ſoo en ſal
een minſte letter oft een ſtipken niet voor-
by gaen van de Wet / tot dat alle dinghen
geſchien ſullen.
19 Daerom ſoo wie breeckt een van de- Iob.2.b. 30.
ſen minſten gheboden / ende leert alſoo den
menſchen / die ſal de minſte genoemt wor-
den in 't rijck der Hemelen. Maer dieſe doet
ende leert voorts / deſe ſal groot ghenoemt
worden in 't rijck der Hemelen. ✠
20 ☞ Want ick ſegghe u dat ten ſy dat
u rechtveerdigheydt overvloediger ſy dan
der Schrijben ende der Phariſeen / ſoo en
ſuldy niet komen in 't rijck der Hemelen.
21 Ghy hebt ghehoort dat den ouderen Exod 29. c.13.
geſeyt is: Ghy en ſult niet dootſlaen / ende Deut.5.b.
ſoo wie dootſlaet / die ſal ſchuldich weſen 17.
des oordeels.

A. Chriſtus leert op den bergh Thabor. *B.* De doode leyt, ende die dootſlager wert gevangen als ſchuldich des oordeels. *C.* Niet die alleen, die hem op ſijn broeder vertoornt die mach oock ſijn ſchuldich des oordeels van 't helſche vuyr. *D.* Die Racha ſeyt, ende een ander te na ſpreeckt, mach van gelijcken ſchuldigh zijn des Wets. *E.* Die dwaes ſeyt, die wert noch voor raet noch voor oordeel gebracht, maer wert geheelijcken het helſche vuyr toe-ghewesen. *F.* De menſche die ſijn gave laet voor 't Autaer, ende gaet ende verſoent hem eerſt met ſijn broeder.

22 Maer ick ſegge u lieden/ ſo wie gram
is op zijnen broeder / die is ſchuldigh des
oordeels. Maer ſo wie zijnen broeder ſeyt
Raca / die ſal ſchuldigh weſen des raets/
maer ſoo wie ſeyde dwaes/ die ſal ſchuldich
weſen des helſchen vyers. ✠
23 Daerom iſt dat ghy offert uwe gifte
aen den Outaer/ende dat ghy daer gedach-
tich wordt dat u broeder yet heeft tegen u
uytſtaende/
24 So laet daer u gifte voor den Outaer/
ende gaet eerſt om verſoent te worden met
uwen broeder / ende dan komende ſuldy u
gifte offeren.

Luc.12. g.58. 25 Weest over een komende met uwen teghenpartijder terstont dewijle dat ghy met hem zijt in den wech / dat de wederpartijder by avontueren u niet en levere de Rechtere / ende u de Rechter levere den dienaer / ende dat ghy in den kercker ghewor-pen wort.

Exod. 20. c.14. Matt. 18. b.8. Marc.9 c. 47. 26 Voorwaer ick segghe u / ghy en sult daer uyt niet komen / voor dat ghy betaelt sult hebben den uytersten penninck.

27 Ghy hebt gehoort dat gheseyt is den ouderen: Ghy en sult geen overspel doen.

28 Maer ick segge u / dat so wie een vrouwe aensiet om haer te begheeren / die heeft met haer overspel bedreven in zijn herte.

29 Ende ist dat u rechte ooge u verargert / soo trecktse uyt ende worptse van u / want het is u beter datter een van uwen leden verlooren gae / dan dat alle u geheel lichaem geworpen worde in de helle.

30 Ende ist dat u rechte hant u verargert / so snijtse af ende worptse van u / want het is u beter datter een van uwen leden verlooren gae / dan dat u geheel lichaem in de Helle gae.

Deut. 24. a.1. Matt. 10. b.7. Marc. 10. a.4. Luc.16.d. 18. 1.Cor. 7. b.10. Levit. 19. c.12. Exod. 20. b.14. Deut.5.b. 11.

31 ☞ Daer is oock geseyt: Soo wie zijn huysvrouwe verlaet / die gheve haer eenen schep-brief.

32 Maer ick segge u lieden / dat soo wie zijn huysvrouwe verlaet (ten sy om over-spel) die doet haer over-spel doen / ende soo wie een verlaten wijf trouwet / die doet overspel.

33 Wederom hebdy gehoort hoe dat geseyt is den ouders: Ghy en sult genen valschen eet sweeren / maer ghy sult den Heere uwe eeden voldoen.

34 Maer ick segge u lieden niet met allen te sweeren / noch by den Hemel / want het is Godts throon /

35 Noch by de Aerde / want 't is een banckxken zijnder voeten / noch by Jerusalem / want 't is een stadt des grooten Koninckx /

Iacob.5. c.12. Exod. 21. d.24. Deut.19. d.21. Levit.24. d.29. Luc.6.c. 19. 1.Cor. 6. b.7. Deut.5.b. 1. Levit. 19. d.20.

36 Noch by u hooft en sweert niet / want ghy en meucht niet een hayr wit oft swert maken.

37 Maer u woort zy ja / ja / neen / neen. Eñ wat daer over is / dat komt uyt quaet.

38 Ghy hebt gehoort dat geseyt is / Ooge om ooge / tant om tant.

39 Maer ick segge u / niet te wederstaen den quade / maer ist dat u yemant slaet aen u rechter wange / so biet hem de andere.

40 Ende den genen die met u in 't recht wilt dinghen / ende uwen rock nemen / laet hem oock uwen mantel:

41 Ende so wie u dwinget te gaen duysent schreden / gaet met dien oock twee ander duysent.

42 So wie van u yet begeert gevet hem / ende van den ghenen die van u yet ont-leenen wilt / en keert u niet af. ✠

43 ☞ Ghy hebt gehoort datter geseyt is: Ghy sult lief hebben uwen naesten / ende haten uwen vyandt. Luc.6.c. 27.

44 Maer ick segghe u lieden / hebt lief uwe vyanden / doet hen wel dien u haten / ende bidt voor de ghene die u vervolghen ende t' onrecht quellen /

45 Op dat ghy meucht kinderen zijn uws vaders die in de hemelen is / die zijn sonne doet opgaen over de goede ende de quade / ende regent op de rechtveerdige ende onrechtveerdige.

46 Want ist dat ghy hen lief hebt die u lief hebben / wat loon suldy hebben? en doen de Tollenaers dat oock niet?

47 Ende ist dat ghy alleen uwe broeders groetet / wat doet ghy meer? en doen de Heydenen dit oock niet?

48 Daerom weest ghy lieden volmaeckt / ghelijck oock uwe Hemelsche Vader volmaeckt is. ✠

Dat VI. CAPITTEL.

Hoe Iesus zijn Discipelen leert bidden, ende vasten, ende aelmoessen geven, hoe sy niet sorchvuldich zijn en sullen voor heurlieder voetsele, noch voor kleederen, noch voor den toe-komenden dach.

Iet toe dat ghy uwe rechtveerdigheyt niet en doet voor de menschen / om dat ghy van henlieden sout ghesien worden / oft anders soo en suldy ghenen loon hebben by uwen Vader die in de Hemelen is.

2 Daerom als ghy aelmoessen doet / soo en wilt niet geen trompet voor u blasen / gelijck de hypocrijten doen in de Synagogen ende wijcken / op dat sy souden geeert worden van den menschen: voorwaer ick segge u / sy hebben haren loon ontfangen.

3 Maer als ghy aelmoessen doet / soo en laet u slincke hant niet weten wat u rechte hant doet.

4 Op dat u aelmoesse in 't heymelick sy / ende u vader die 't in 't heymelijck siet / salt u loonen.

5 Ende als ghy bidt / soo en suldy niet zijn als de Hypocrijten / die beminnen in de Synagogen ende in de hoecken der straten staende te bidden / op dat sy souden ghesien worden van den menschen. Voorwaer ick segghe u / sy hebben haren loon ontfanghen.

6 Maer

Onſen Vader die in de Hemelen zijt, gheheylight zy uvven naem.

Vvven vville gheſchiede op d'Aerde als in den Hemel.

Ons toe-kome u Rijck.

Gheeft ons heden ons daghelicks Broodt.

Vergeeft ons onſe ſchulden, ghelyck vvy oock vergheven onſe ſchuldenaren.

En leyt ons niet in bekooringhe.

Verloſt ons van het quaet.

6 Maer als ghy bidt ſoo gaet binnen u
ſlaep-kamer/ ende met gheſlootender deu-
ren ſoo bidt uwen Vader in 't heymelijck/
ende u Vader die 't ſiet in 't heymelijck/ ſalt
u loonen.
7 Ende biddende en wilt niet veel ſpre-
ken ghelijck de Heydenen/ want ſy mey-
nen dat ſy door hen veel ſprekens verhoort
worden.
8 Daerom en wilt henlieden niet gelijck
weſen/ want u Vader weet wel wat u van
noode is eer ghy hem bidt.
9 Daerom ſuldy aldus bidden: Onſen Luce 11.
Vader/ die in de Hemelen zijt/ Geheylicht a.1.
zy uwen naem/
10 Laet toe-komen u rijck/ Gheſchie-
den moet uwen wille op der aerden als in
den Hemel/
11 Geeft ons heden ons overweſelijck
broot/
12 Ende vergeeft ons onſen ſchulden ge-
lijck wy oock vergheven onſen ſchuldena-
ren/
13 En leyt ons niet in bekoringe/ maer Marc. 11.
verloſt ons van 't quaet/ Amen. c.15. Eccl. 28.
14 Want iſt dat ghy den menſchen ver- a.7.
geeft haer ſonden/ ſoo ſal u hemelſchen Va-
der u oock vergeven uwe ſonden.
15 Maer iſt dat ghy den menſchen niet
en vergeeft/ ſoo en ſal u Hemelſche Vader
uwe ſonden u oock niet vergeven.

A. Ie... sittende op den berg Thabor leert zijn discipulen. *B.* Den Hypocrijt, die met een mager aensicht van buyten den menschen sijn vasten aen-prijst, sijn hooft is by den Duyvel beseten. *C.* Een ander mensch die met een vrolick gelaet uyt goeder herten vast hebbende een Engel over zijn hooft. *D.* Een stadt in de welcke dusdanige dinghen gemeenlijck aen-gemerckt worden.

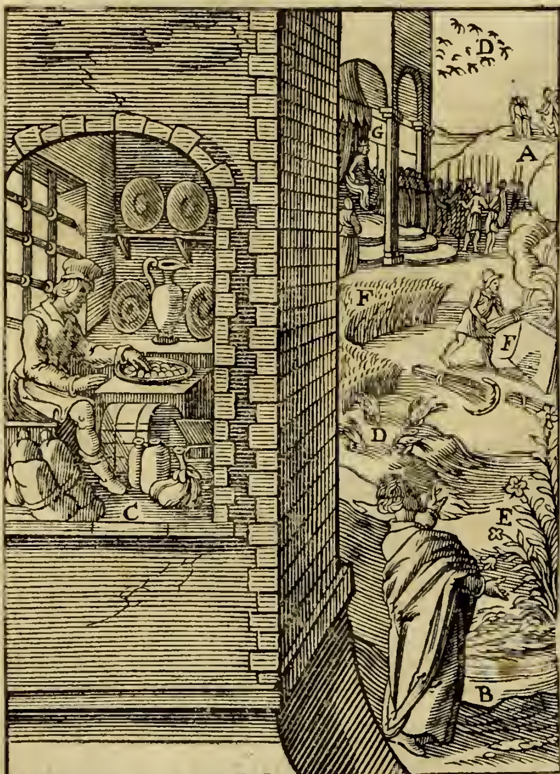
16 Maer als ghy vastet/ soo en wilt niet
droevich worden als de hypocrijten/ want
sy ontstellen haerlieder aensichten / om dat
sy den menschen souden schijnen vastende.
Voorwaer ick segghe u / dat sy haren loon
ontfangen hebben.
17 Maer als ghy vast/ soo salft u hooft
ende wascht u aensicht/
18 Dat ghy den menschen niet en schijnt
vastende / maer uwen Vader die in 't ver-
borgen is/ende u Vader diet in 't verborgen
siet/ salt u loonen.
Luc. 12. d. 33. 19 En wilt voor u geen schatten verga-
deren in de aerde / daert den roest ende de
motten verderven / eñ daert de dieven uyt-
graven ende stelen/
20 Maer vergadert voor u schatten in
den Hemel daert den roest noch de motten
niet en verderven/ ende daert de dieven niet
uyt en graven noch en stelen.
21 Want daer uwen schat is/ daer is
oock u herte. ✠
22 Dat licht ws lichaems is u ooge. Ist
dat u ooge simpel is/ so sal u geheel lichaem
klaer wesen.
23 Maer ist dat u ooge quaet is / soo sal
alle u lichaem duyster wesen. Daerom ist
soo dat het licht dat in u is duysternisse is/
hoe groot sal dan de duysternisse wesen?
Luc. 16. c. 13. 24 ☞ Niemant en kan twee Heeren ge-
dienen/ Want hy sal den eenen haten ende
den anderen lief hebben / oft hy sal den ee-
nen verdraghen ende den anderen versma-
den. Ghy en kont Gode niet gedienen ende
den Mammon.

A. Iesus leert sijn Apostelen op den bergh Thabor. *B.* De duyvel verbaest den gierighen die hier op der aerden alleen op gelt ende goet letten. *C.* Die van dieven op-gegraven ende ghestolen werden. *D.* Een man van een Godvruchtigh gemoet, siet na den Hemel, ende soeckt daer zijn leven ende vreughde. *E.* Een ander die barmhertigheyt pleeght, dese twee laetste werden beyde geregeert van een Engel eñ soecken hare schatten in de Hemel. *F.* Die schatten in den Hemel werden voor Godt gebracht.

25 Daerom segghe ick u lieden / en zijt Luc. 12.
niet sorghvuldich voor u ziele wat ghy eten c. 21.
sult/ noch voor u lichaem wat ghy aendoen 1. Pet. 5. b. 7.
sult. En is de ziele niet weerdiger dan de Psal. 54. d. 25.
spijse? ende 't lichaem weerdiger dan het
kleet?
26 Aensiet de vogelen des Hemels/want
sy en saeyen noch en maeyen niet / noch sy
en vergaderen in de schueren niet / ende u
hemelsche Vader voetse. En zijdy niet veel
weerdiger dan die?
27 Maer wie isser van u lieder die al
denckende/ mach tot zijnder lenghde eenen
cubitus doen?
28 Ende waerom zijdy om de kledinge
oock besorcht? Aenmerckt de Lelien des
velts hoe sy wassen/ sy en arbeyden noch en
spinnen niet.
29 Maer ick segghe u dat Salomon in
alle zijn glorie niet gekleet en is geweest als
een van desen.
30 Maer ist dat Godt het gras des velts
d'welck heden is/ ende morgen in den oven
geworpen wort alsoo kleet / hoe veel te meer
u ghy van seer kleynen geloove?
31 Daerom en wilt niet sorghvuldigh
zijn / segghende: Wat sullen wy eten oft
drincken/ oft waer mede sullen wy gedeckt
worden?
32 Want alle dese dinghen soecken de
Heydenen: Want u hemelsche Vader weet
wel dat ghy alle dese dingen behoeft.
33 Daerom soeckt eerst-mael 't Rijck

Gods/ ende zijn rechtveerdigheyt/ ende al-
le deſe dinghen ſullen u toegheworpen wor-
den. ✠
34 Daerom en wilt niet ſorchvuldich
zijn voor den morgen/ want den dach van
morghen ſal voor hem ſelven ſorgen / den
dach heeft ghenoegh met zijn eygen quaet-
heydt.

A. Den berghThabor ende veltachtige plaetſe daer *Chriſtus* leert. *B.* Een Godtvruchtigh menſche, die gehelijcken den Hemel beneerſtight, alwaer hy ſijn ſchat op leyt. *C.* Een gierigh menſche die gehelijcken op winninge van verganckelijck goet, als gout, huys,hof,&c. bekommert is. *D.* *Ieſus* gebiet te aenſchouwen de vogelen des Hemels,die hy ſonder ſorghvuldigheyt voet. *E.* Die ſchoonheyt der Lelyen, die niet arbeyden noch ſpinnen. *F.* Het velt met kruyden ende bloemen bekleet. *G.* Salomon in ſijn huys op 't heerlijckſte gekleet, mach daer by niet worden geleecken. *A.* Hier uyt leert Chriſtus: wilt niet bekommert ſijn,&c. Soeckt eerſt het rijcke *Godts*, &c.

Dat VII. CAPITTEL.

Hier leert de Heere Ieſus niet te oordeelen : datmen bidden , ſoecken , ende kloppen ſal. Van de valſche Propheten te ſchouwen , ende hoemenſe kennen ſal. Ende van 't huys dat vaſt getimmert is.

Luce 9. f. 31. Rom.2.a. 1. Marc.4.c. 24. Luc.6. f. 41. En wilt niet oordeelē/
op dat ghy niet ghe-
oordeelt en wort.
2 Want niet wat
oordeel dat ghy oor-
deelt: daer mede ſuldy
gheoordeelt worden /
ende met wat maten
dat ghy meetet/ daer
mede ſal u gemeten worden.
3 Maer waer toe ſiet ghy een ſplinter-
ken in ws broeders ooge / ende en merckt
niet den balck die in u ooge is?
4 Oft hoe ſeghdy uwen broeder / latet
gheſchieden dat ick dat ſplinterken uyt u-
wer ooghen trecke / ende ſiet daer is eenen
balck in u ooge?
5 Ghy ypokrijt / worpt eerſt-mael den
balck uyt u ooghe / ende dan ſuldy ſien dat
ſplinterken uyt te worpen uyt des broeders
ooghe.

A. Den bergh Thabor,alwaer *Chriſtus* den Apoſtelen kieſt ende leert. *B.* Doch hy leert beneden den berg het volck mede. *C.* Een goet-aerdich menſche die den armen mede deelt. *D.* Een vermetel menſche die een ander te vergeefs oordeelt eñ verdoemt. *E.* Die Engel geeft den goet-aerdigen menſche in zijn ſchoot een goede,geſtuwde, opgevulde,ende overloopende mate. *F.* D'eene blinde d'andere leydende,treckt d'andere mede in de ſloot. *G.* Een menſche die een balck in zijn eygen ooge heeft, ende nochtans een ſplinter uyt zijn broeders ooge trecken wil.

---

6 En wilt dat heylich den honden niet
geven/ noch en werpt u peerlen niet voor de
verckenen/op dat ſy by avontueren die niet
en vertreden met haren voeten / ende dat ſy
henlieden omkeerende u niet en verſcheu-
ren.
7 Begeert / ende u ſal gegeven worden/ Matt. 21. c.21.
ſoeckt/ ende ghy ſult vinden/ klopt/ ende u Marc. 11. c.24.
ſal open gedaen worden. Luc.11.b.
8 Want alle die begeert / die ontfanght/ 9.
ende wie dat ſoeckt/ die vint/ende den klop-
penden ſal geopent worden.
9 Oft wat menſch iſſer van u lieden/ iſt Ioan. 14.
dat zijn ſone broot van hem begeert/ ſal hy b.13.16. c. 13.
hem eenen ſteen bieden? Iacob.1.
10 Oft iſt dat hy eenen viſch begeert/ſal a.6.
hy hem een ſerpent geven?
11 Daerom iſt ſaecke dat ghy / die doch
quaet zijt/ wel weet goede gaven uwe kin-
deren te geven/hoe veel te meer ſal u Vader
die in de Hemelen is / goede gaven gheven
den genen dieſe van hem begeeren? ✠
12 ☞ Daerom alle dingen die ghy wilt
dat de menſchen u doen/doet ghy henlieden

dat

dat oock/ want dat is de Wet ende de Pro=
pheten.
Luce 6.d. 31. 13 Gaet in door de enghe poorte/want
Tob. 4.c. 16. breet is de poorte / ende ruym is den wech
die daer leyt ter verdoemeniſſen / ende veel
Luce 13. c.24 iſſer die door deſe ingaen.
14 Hoe enge is de poorte / ende hoe nau=
we is den wech die ten leven leyt / ende luc=
tel iſſer die dien vinden. ✠

A. Den bergh Thabor daer Chriſtus leert. *B.* De valſche Propheet leert in groote vergaderingen, maer wert bevonden een wolf te zijn. *A.* Chriſtus leert dat een goede boom geen quade vruchten, ende een quade boom geen goede vruchten voort can brengen. *C.* 't Welck verklaert wert aen de doornen, daer af men gheen druyven oft vijgen en kan plucken. *D.* Oock aen de hagen ende diſtelen, daermen ooc geen druyven oft vijgen af plucken en kan. *E.* Een goede boom geeft goede vruchten. *F.* Een quade boom wert af-gehouwen ende verbrant, alſo ſal allen den valſchen Propheten ende ketteren mede geſchieden.

Luce 6. f. 44. 15 ☞ Wacht u voor de valſche Prophe=
ten die tot u komen in ſchapen klederen/
maer binnen zijnt grijpende wolven/
16 Van haren vruchten ſuldyſe kennen.
Vergadertmen druyven van doornen / oft
vijgen van dijſtelen?
17 Alſo elcken goeden boom brengt goe=
de vruchten voort / maer eenen quaden
boom brenght quade vruchten voort.
Matth. 3. b.10. 18 Eenen goeden boom en mach gheen
quade vruchten voort-brengen/ noch eenen
quaden boom goede vruchten.
19 Alle boom die gheen goede vruchten
voort en brenght/ ſal afgehouwen worden/
ende in 't vyer ghesworpen.
20 Daerom uyt hare vruchten ſuldyſe
kennen.
21 Sy en ſullen alle in 't rijck der heme=
len niet komen die my ſeggen Heere/Heere/
maer die mijns Vaders wille doet die in de
Luc 13.c. Hemelen is / die ſal in 't rijck der Henielen
komen. ✠

22 Vele ſullen tot my ſeggē op dien dach
Heere/ Heere/ en hebben wy in uwen naem
niet geprophetéert/ ende in uwē naem duy=
vels uyt-ghesworpen / ende in uwen naem
veel krachtighe wercken ghedaen?
23 Ende dan ſal ick henlieden opentlick Pſalm 6. c. 5.
ſeggen: Ick en hebbe u noyt gekent / gaet Matth.25 d 41.
van my ghy die onrechtveerdigheyt doet.
24 Daerom een yegelijck die deſe mijne Luc.13.b. 17.
woorden hoort ende die doet / ſal ghelecken Luc. 6.g. 47.
worden by eenen wijſen man/die zijn huys Rom. 2. b. 13.
ghetimmert heeft op eenen ſteen/
25 Ende daer is eenen regen neder ghe= Iacob. 1. d.22.
vallen / ende daer zijn vloeden ghekomen/
ende daer hebben winden ghewaeyt / ende
die zijn gevallen op dat huys / ende 't en is
niet ghevallen/want het was gefondeert op
den ſteen.
26 Ende een yeghelijck die deſe mijne
woorden hoort/ende die niet en doet/ſal zijn
ghelijck eenen dwaſen man / die zijn huys
ghetimmert heeft op zant/
27 Ende daer is regen neder ghevallen/
ende daer zijn vloeden gekomen/ ende daer
hebben winden ghewaeyt/ ende die zijn op
dat huys ghevallen/ ende het is ghevallen/
ende zijnen val was groot.
28 Ende het is gheſchiet doen Jeſus de= Marc. 1. c.12.
ſe woorden voleynt hadde / ſoo verwonder= Luce 4.c. 32.
den haer de ſcharen van zijnder leeringhen/
29 Want hy was henlieden leerende als
macht hebbende / ende niet ghelijck hen
Schrijben ende Phariſeen.

Het VIII. CAPITTEL.

Hoe Ieſus den melaetſchen ſuyverde, en den gichtighen knecht van den Hooftman gheneſen wert. Hoe Sinte Petrus huyſvrouwen moeder van der kortſen gheneſen wort. Ende hoe de Diſcipelen Ieſum teghen de tempeeſt wecken. Ende hoe Ieſus in 't Landt der Geraſenen de Duyvelen verjaecht.

MAer doen hy van den ber= Marc. 1. d.40.
ghe neder komende was/ Luc.6.c. 12.
ſoo zijn hem veel ſcharen
gevolcht/
2 Ende ſiet een Me=
laetſch menſche komende
aenbadt hem / ſeggende:
Heere iſt dat ghy wilt/ghy moocht my rey=
nigen.
3 Ende Jeſus uytſtekende zijn handt
heeft hem geraeckt / ſeggende: Ick wille/
wert reyn. Ende terſtont is zijn melaetſ=
heyt gheſuyvert.
4 Ende Jeſus ſeyde tot hem/ Siet dat Levit. 14. a.2.
ghyt niemant en ſegget / maer gaet henen
ende vertoont u den Prieſter/ ende offert de
gifte welck Moyſes geboden heeft tot ha=
ren getuygenis. ✠

A. Den bergh Thabor daer Chriſtus ſijnen Apoſtelen gheleert hadde. *B.* De velt-achtighe plaetſe aen de voet van den bergh. *C.* Caphernaum daer Chriſtus wilde reyſen. *D.* Het huys van de melaetſche buyten Caphernaum. *E.* De Melaetſche Chriſtum aenbiddende wert geneſen. *F.* De Melaetſche reyſt nae het bevel tot Ieruſalem.

A. Capharnaum. *B.* De ouderen der Ioden, die den Hooftman eerſt geſonden had. *C.* Deſe als oock andere, die hy nu geſonden hadde biddende Ieſum. *D.* De Hooftman volght ſelve ende bidt Ieſum. *E.* Ieſus verwondert hem over zijn geloof, ende prijſt hem. *F.* Den dienaer wert binnen huys ende abſent zijnde gheneſen. *G.* Sy keeren alle te ſamen na huys toe.

Luc. 7.a. 1. 5 ☞ Maer doen hy in Capharnaum
komen was / ſo is tot hem ghekomen een
Hooftman/ biddende hem/
6 Ende ſegghende: Heere/ mijn knecht
legghet in mijn huys giechtich / ende wordt
ſwaerlijck gepijnicht.

7 Ende Jeſus heeft tot hem geſeyt: Ick
ſal komen ende hem geneſen.
8 Ende de Hooft-man antwoordende
heeft gheſeyt: Heere ick en bens niet weer=
dich dat ghy binnen gaen ſout onder mijn
dack / maer ſegget alleen met eenen woor=
de/ ende mijn knecht ſal geſont worden.
9 Want ick ben oock een menſch onder
eens anders macht geſtelt/ hebbende onder
my krijſchknechten/ ende ick ſegge deſen
gaet henen/ende hy gaet: ende den anderen
komt hier/ ende hy komt/ ende mijnen die=
naer doet dat ende hy doet dat.
10 Maer Jeſus hoorende heeft hem ver=
wondert/ ende den genen die hem na volch=
den heeft hy geſeyt:
11 Voorwaer ſegge ick u/ick en hebbe ſo
grooten geloove niet gevonden in Iſrael.
Maer ick ſegge u datter veel van Ooſten
ende Weſten komen ſullen/ ende ruſten met
Abraham / ende Iſaac / ende Jacob in 't
rijck der Hemelen/
12 Maer de kinderen des rijcks ſullen Malach.
daer uyt ghewoorpen worden in de uyterſte 1.c.11.
duyſterniſſe / daer ſal gheſchrey zijn ende
kryſſelinge van tanden.
13 Ende Jeſus heeft tot den Hooftman Marc.1.c.
geſeyt: Gaet henen/ ende gelijck ghy ghe= 29. Luce 4. f.
looft hebt/alſo geſchie u. Ende de knecht is 38.
geſont worden op die ure. ✠

A. Capharnaum in de eynden van Zabulon ende Nephtalim. *B.* De Synagoge, alwaer de Heere den genen die met den duyvel was beſeten, geſont gemaeckt hebbende. *C.* Komt in 't huys van Simon. *D.* Ende verſocht ſijnde maeckt hy geſont van de kortſe de ſchoonmoeder van Petrus. *E.* De Schoonmoeder ſtaet op geſont ende dient den genen die eten. *F.* Ieſus gaet met ſijn diſcipulen aen Taſel. *G.* Des avonts geneeſt hy den ſiecken ende beſetenen met den duyvel.

14 ☞ Ende als Jeſus gekomen was in
Petrus huys/ ſo heeft hy zijns wijfs moe=
der geſien liggende en de koortſe hebbende.

15 Ende

15 Ende hy heeft haer hant gheraeckt/
ende de koortse heeftse verlaten / ende sy is
opgestaen/ ende heeft hem gedient.
Marc.1. d.31. Luce 4 g. 40. 16 Maer alst avont geworden was / soo
hebben sy voor hem gebracht veel die duy-
velen binnen hadden / ende hy wierp de
geesten uyt metten woorde. Ende alle die
qualijck te passe waren heeft hy genesen/
Isai. 53. a. 4. 1. Pet.2. d.24. Luce 9.g. 59. 17 Om dat volbracht soude worden dat-
ter ghesept is door den Propheet Isaiam
seggende: Hy heeft onse kranckheden ont-
fangen/ ende onse sieckten gedragen. ✠
18 Maer Jesus siende veel scharen ront-
omme hem/ heeft geboden dat sy gaen sou-
den over die Zee.
19 Ende een Scribe tot hem komende
heeft ghesept: Meester ick sal u volgen al-
waer ghy henen gaen sult.
20 Ende Jesus seyde tot hem: De vos-
sen hebben holen / ende de vogelen des He-
mels nesten / maer de Sone des menschen
en heeft niet daer hy 't hooft op neder leg-
gen mach.
21 Maer een ander van zijnen discipelen
seyde tot hem: Heere laet my eerstmael gaen
ende begraven mijnen Vader.
22 Ende Jesus seyde hem / volght my/
ende laet de dooden haerlieder dooden be-
graven. ✠

A. Capharnaum daer Iesus te schepe gaet. B. Het lant der Gerasenen. C. De vier winden komen uyt haer hoecken voorts. D. De Zee wert door schrickelijck onweder verbolgen. E. Het schip loopt vol waters, sy sijn in pericule. F. Iesus slaept in 't achterste van 't schip. G. De Discipulen vervaert zijnde wecken hem, versoecken hulp, ende daer komt stilte. H. Andere schepen die het selfde onweder mede geleden hebben.

Marc. 4. d.36. Luce 8.d. 22. 23 ☞ Ende als hy in een scheepken op-
klam / so zijn hem sijn discipelen gevolcht/
24 Ende siet een groote beroerte is in de
Zee opgestaen/ alsoo dat het schipken met-
ten baren over-deckt worde/ maer hy sliep.
25 Ende zijn discipelen zijn tot hem ge-
gaen/ ende hebben hem geweckt / seggende:
Heere behout ons/ wy vergaen.
26 Ende hy seyde henlieden: Waerom
zijdy verbaert/ ghy van kleynen geloove?
Doen heeft hy opstaende geboden den win-
den / ende der Zee/ ende daer is een groote
stillicheyt geworden.
27 Maer de menschen hebben henlieden Marc. 5. a.1.
verwondert / seggende: Wie is dese/ dat de Luc. 8. d.
winden eñ de zee hem onderdanich zijn. ✠ 26.
28 Ende als hy gekomen was over de
Zee in 't lantschap van den Gerasenen/ soo
zijn hem twee te gemoet gekomen die duy-
vels binnen hadden/ uyt de graven komen-
de / boven maten seer wreet / alsoo dat nie-
mant en mocht passeren door dien wech.

29 Ende siet sy riepen/ segghende: Wat
hebben wy met u te doene Jesu Gods So-
ne? Zijdy hier komen om voor den tijdt
ons te pijnigen?
30 Maer niet verre van henlieden was
een kudde van veel verckenen weydende.
31 Maer de duyvelen baden hem / seg- Marc.5. d.11.
gende: Ist dat ghy ons uytwerpt / soo sent Luc. 8. d.
ons in de kudde der verckenen, 32.
32 Ende hy seyde henlieden: gaet henen.
Maer sy uytgaende zijn wech ghevaren in
de verckenen/ ende siet met een gedruysschc/
is alle de kudde wech geloopen steylijck ne-
der in de Zee / ende sy zijn ghestorven in de
Zee/
33 Maer de Herders zijn gevloden/ ende
komende in de stadt/ hebben sy alle dingen

verkondicht/ ende van de gene die duyvels
binnen gehadt hadden.
34 Ende siet de gheheele stadt is uytge-
komen Iesu te gemoete. Ende doen sy hem
gesien hadden / soo baden sy dat hy voorts
wech gaen soude van haren palen. ✠

Dat IX. CAPITTEL.

Hoe de gichtige mensche sijn bedde droech. Hoe S. Mattheus geroepen wort. Ende hoe Iesus der Pharisen murmuratie ende der discipelen Ioannis vraghen antwoorde. Hoe hy de siecke vrouwe genas als hy ginc tot des Princen dochter, ende twee blinde siende maeckte, ende eenen beseten verloste.

Marc. 2. a. 3. Luc. 5. d. 18.

Nde hy opklimmende
in een scheepken is over
de Zee ghevaren/ ende
is ghekomen in zijn
stadt.
2 Ende siet sy heb-
ben voor hem gebracht
eenen gichtighen men-
sche/ ligghende in een bedde. Ende Iesus
siende haerlieder geloove heeft ghesept tot-
ten gichtighen mensch: Betrouwt sone/ u
sonden worden u vergeven.

A. Het huys in de stadt Capharnaum. B. Daer sit *Iesus* ende leert, daer saten oock Pharīseen ende Wets-geleerden. C. Een groote menichte was daer voor de deure die het huys niet mocht begrijpen, ende de kracht Godts was om haer te genesen. D. Als sy den gichtigen om den drangh van 't volck niet mochten in 't huys brengen, hebben sy het dack geopent. E. Sy laten hem met touwen voor Iesus voeten neder-sijgen. B. Iesus siende haerluyder geloof, seyt tot den gichtigen, uwe sonden worden u vergeven. C. De Ioden houden dit stil-swijghende voor blasphemie. B. Iesus geneest die gichtige, waer mede hy betoont dat het eens persoons werck is, de sonden te vergeven, ende den gichtighen te genesen. E. De gichtighe staet op ende neemt zijn bedt-stede op den hals ende wandelt. C. Sy verwonderen haerluyden alle ende loven Godt, om dat de kracht Gods scheen uyt-gelaten te zijn tot hare genesinge.

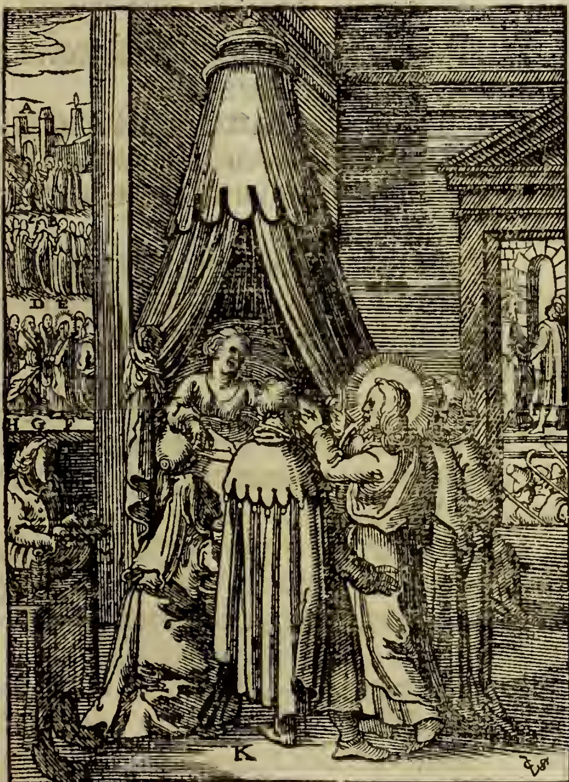
3 Ende siet sommige van den Schrijben
seyden in hen-lieden selven: Dese blasphe-
meert.
4 Ende als Iesus haerlieder gedachten
gesien hadde/ soo heeft hy gesept: Waerom
denckte ghy quaet in u herten?
5 Wat is lichter om segghen? V sonden
worden u vergeven/ oft te seggen: Staet op
ende wandelt?
6 Maer op dat ghy weten sout dat de
Sone des menschen macht heeft op de aer-
de de sonden te vergeven: doen seyde hy den
gichtighen mensche: Staet op/ ende neemt
op u bedde ende gaet in u huys.
7 Ende hy is opgheстaen / ende in zijn
huys gegaen.
8 Ende de schare dit siende hebben ghe-
vreest/ ende Godt gheglorificeert die sulcke
macht den menschen gegeven heeft. ✠

9 ☞ Ende doen Iesus van daer voorts Marc. 2. b. 14.
ginck/ soo heeft hy gesien eenen mensche sit- Luce 5. f.
tende in 't Tolhuys/ Mattheus genaemt. 27.
Ende hy seyde hem: Volcht my. Ende hy
opstaende heeft hem gevolght.
10 Ende 't is geschiet doen hy ter tafelen
sadt in 't huys/ siet soo hebbender veel Pu-
blicanen ende sondaers/ komende ter mael-
tijdt geseten met Iesu ende met zijnen dis-
cipelen.
11 Ende de Phariseen dit siende/ seyden
tot zijnen discipulen: Waerom eet u Mee-
ster met de Publicanen ende sondaers?
12 Maer Iesus dit hoorende heeft ghe-
sept: Den ghesonden en is de medecijn van
genen noode / maer den genen die qualijck
te passe zijn/
13 Maer gaende leert wat dat is: Berm- Osee. 6. c. 6.
herticheyt wil ic/ ende niet sacrificie. Want Matt. 12. a. 7.

ick

1.Tim. 1. c.15. Marc.2. Luce 5. f. 33. ick en ben niet ghekomen om de rechtveer-
dige te roepen / maer de sondaren. ✠
14 ☞ Doen zijn tot hem gekomen Jo-
annes discipelen/seggende: Waerom vasten
wy ende de Phariseen dickmael / ende u
discipelen en vasten niet?
15 Ende Jesus seyde tot henlieden: Mo-
gen des Bruydegoms kinderen rouwigh
zijn/ soo lange als de Bruydegom met hen-
lieden is? Maer de dagen sullen komen als
de Bruydegom henlieden af-ghenomen sal
worden/ ende dan sullen sy vasten.
16 Niemant en set eenen lap rouw onge-
volt laken op een out kleet/ want het neemt
wech zijn volheydt van den klede/ ende
wort een arger scheure.
17 Noch men doet genen nieuwen wijn
in oude leyren flesschen / anders bersten de
flesschen / ende den wijn wort uytgestort/
ende de flesschen vergaen. Maer nieuwen
wijn doetmen in nieuwen flesschen / ende
die worden beyde behouden. ✠

A. Capharnaum daer Iesus gereyst was. *B.* Iesus sprekende de parabole van't in-voegen van nieuw laken. *C.* Komt de Prins der Synagogen, Iairus, biddende dat hy sijn dochter ghesont make. *D.* Iesus volghde hem ende werde van vele gedrongen. *E.* Ende siet de vrouwe aen de Bloet-gangh gaende, dringende aen zijne voeten, raeckt de zoom van sijne klederen ende wert gesont. *F.* Iesus vraecht so naerstigh wie hem geraeckt heeft. *G.* Dat de vrouwe ter voorschijn komt ende belijt al datter geschiet is. *F.* Iesus bevestight hare gesontheyt, seggende, gaet in vrede ende zijt gesont. *H.* Iesus noch sprekende komen sy tot Iairnm, seggen dat sijn dochter doot is, Iesus versterckt het geloove van Iairus. *I.* Hy komt met hem in huys, den schreyers ende trompetters doet hy uyt-gaen. *K.* Alleen met de ouders, Petrus, ende de kinderen Zebedeus gaet hy by de doode. *L.* Hy hout de dochter by der hant ende roept Talitha Cumi, ende sy staet terstont op. *M.* Iesus gebiet datmen haer spijs voor-setten sal.

Marc.5.b. 22. Luce 8. f. 41. 18 ☞ Dewijle dat hy dese dinghen tot
henlieden sprack/ siet soo is daer een Prince
tot hem gekomen / ende aenbadt hem / seg-
gende: Heere mijn dochter is nu gestorven/
maer komt leght u handt op haer / ende sy
sal leven.
19 Ende Jesus opstaende volchde hem
ende zijn discipulen.
20 Ende siet een vrouwe die den vloet
des bloets geleden hadde twaelf jarē lang/
is van achter aen hem gekomen / ende heeft
geraeckt den uytersten boort van zijnen
klede/
21 Want sy seyde in haer selven: Ist dat
ick alleenlijck zijn kleet gerake / ick sal ge-
sont zijn.
22 Maer Jesus omgekeert zijnde ende
haer siende/ heeft geseyt: Betrouwt doch-
ter/ u geloove heeft u gesont gemaeckt. En-
de de vrouwe is ghesont geworden van dier
uyren.
23 Ende doen Jesus gekomen was in
des Princen huys / ende ghesien hadde de
pijpers/ende de scharen geruchte makende/
24 Soo seyde hy: Gaet wech/ want die
jonge dochter en is niet doot maer sy slaept:
ende sy bespotteden hem.
25 Ende als de schare uytghewopen
was/ soo is hy daer inne gegaen/ ende heeft
haer hant genomen / ende de jonge dochter
is opgestaen.
26 Ende dese fame is uytgegaen in alle
dat landt. ✠
27 ☞ Ende als Jesus van daer ginck/
soo zijn hem twee blinden gevolcht/roepen-
de ende segghende: Ontfermt u onser Da-
vids Sone/
28 Maer doen hy in 't huys ghekomen
was/ soo zijn de blinden by hem gekomen.
Ende Jesus seyde tot henlieden: Gelooft gy
dat ick u dit doen mach? Sy seyden hem:
Ja wy immer Heere.
29 Doen geraeckte hy haerlieder oogen/
seggende: Nae u geloove geschiede u lieden/
30 Eñ haerlieder oogen zijn geopent. Eñ
Jesus heeftse gedreycht/seggende: Siet toe
dat niemant en wete.
31 Maer sy uytgaende hebben hem ver-
maert gemaeckt in alle dat lant.
32 Ende als die uytgegaen waren / siet Matt. 12. b.22.
so hebben sy voor hem gebracht eenen stom-
men mensch / eenen duyvel binnen heb-
bende.
33 Ende als de Duyvel uytghewopen
was/ soo heeft de stomme ghesproken/ ende
de scharen hebben hen verwondert/ seggen-
de: Noyt en was dielgelijcks ghesien in
Israel.
34 Maer de Phariseen seyden: Door den Marc 3. c. 22. Luc. 11. b. 13.
Prince der Duyvelen worpt hy de Duyve-
len uyt.
35 Ende Jesus ginck al-omme de ste-
den ende casteelen / leerende in haerlieder
Synagogen / ende predikende het Euange- Marc 6. c. 34.
lie des rijcks / ende genesende alle sieckte
ende kranckhede.

35 Ende ſiende de ſcharen/ heeft hy haer-
der ontfermt/ want ſy waren gequelt/ ende
liggende als ſchapen ghenen Herder heb-
bende.
Luc.20.a.2. 37 Doen ſeyde hy tot zijnen Diſcipelen:
Den Ooghſt is voorwaer vele / maer de
werckluyden zijn luttel.
38 Daerom biddet den Heere van den
Ooghſt/ dat hy werckluyden uytſeynde in
zijnen ooghſt. ✠

Het X. CAPITTEL.

Hoe Ieſus ſijn twaelf Diſcipulen ſeynt uyt om te
preken met veel goede leeringen, ende met
macht over de krancken, ende noch veel goede
onderwijſingen.

☞ Marc. 3. b.13.6. a.7. ENde t'ſamen gheroe-
pen hebbende zijn 12.
Diſcipelen / hy heeft
henlieden macht ge-
geven over de onſuy-
ver geeſten/dat ſy die
uyt-worpen ſouden /
eñ geneſen alle ſiecten
eñ alle kranckheden.
Luc. 6. c. 13. 9. a.1. 11,a.1. 2 Maer der twaelf Apoſtelen namen zijn
deſe:d'eerſte was Simon die genoemt wort
Petrus/ende Andreas zijn Broeder / Ja-
cobus Zebedeus Sone/ende Joannes ſijn
Broeder/

3 Philippus ende Bartholomeus/Tho-
mas ende Mattheus de Publicaen/ Jaco-
bus Alpheus Sone/
4 Ende Thadeus / Simon de Cana-
neus/ ende Judas de Iſcarioter/ de wel-
ke hem oock verraden heeft. ✠
5 ☞ Deſe twaelve heeft Jeſus geſonden
ghebiedende henlieden / ſeggende: In den
wech der Heydenen en gaet niet / ende in de
ſteden der Samaritanen en komt niet bin-
nen.
6 Maer liever gaet tot de ſchapen die Actor.13.
verlooren gegaen zijn des huys vã Iſrael. g.46.
7 Maer gaende preeckt/ ſegghende: Dat
het rijck der Hemelen is by gekomen.
8 De krancke maeckt geſont/ de dooden
verweckt/de melaetſche ſuyvert/worpt uyt
de Duyvelen. Om niet hebdy 't ontfan-
gen/ gevet om niet.
9 En wilt niet beſitten gout/noch ſilver/ Marc.6 b.8.
noch gelt in u borſen/ Luc. 9. a.
10 Noch male op den wech / noch twee 3.10.a.4.
rocken/noch ſchoenen/noch roede/want een 1. Tim.3. c.18.
werck-man is zijnen koſt weerdich.
11 Maer in wat ſtadt oft caſteel dat ghy
komt/ ſo vraecht wie daer binnen weerdich
is / ende aldaer blijft tot dat ghy daer uyt
gaet.
12 Maer in huys komende ſo groet dat/
ſeggende: Vrede ſy deſen huyſe.
13 Ende iſt alſoo dattet huys weerdich
is/ſoo ſal uwen vrede daer op komen. Maer Actor.13.
iſt des niet weerdich/ſoo ſal uwen vrede we- g.51. 18.
der tot u keeren. a.6.
14 Ende ſo wie u niet en ontfanght/noch
u woorden en hoort / uyt-gaende buyten
van den huyſe oft ſtadt / ſchuddet dat ſtub-
be af van uwen voeten.
15 Voorwaer ick ſegge u: Verdraechlijc-
ker ſal 't den lande der Sodomiten ende der
Gomorriten zijn in den dach des oordeels/
dan dier ſtadt. ✠
16 ☞ Siet ick ſeynde u gelijck ſchapen Luce 10.
in 't middel der wolven. Daerom zijt voor- a.3.
ſienich als ſerpenten/ ende ſimpel ghelijck
duyven.
17 Maer wacht u van de menſchen.
Want ſy ſullen u leveren in de raets-huy-
ſen/ende in haerlieder Synagogen ſullen ſy
u geeſſelen.
18 Ende tot Preſidenten ende Koningen
ſuldy geleyt worden om mijnen 't wille/tot
een getuygeniſſe henlieden ende de Heyde-
nen.
19 Maer als ſy u leveren ſullen / ſoo en Luc.12.b.
wilt niet dencken/ hoe ende wat ghy ſpre- 11.12.c.
ken ſult / Want het ſal u lieden ghegheven 14.
worden op die ure wat ghy ſpreken ſult.
20 Want ghy en zijt niet de gene die daer
ſpreeckt / maer 't is den Geeſt ws Vaders
die in u lieden ſpreeckt.
21 Maer d'een broeder ſal den anderen
broeder leveren in de doot / ende de Vader
zijnen ſone/ende de kinderen ſullen opſtaen
tegen haerlieder ouders/ ende ſy ſullen hen-
lieden de doot aen doen/

22 Ende

22 Ende ghy fult van een yegelijck ge-
haet worden om mijnen naem/ maer so wie
volherde totten eynde toe/ die sal salich we-
sen. ✠
23 ☞ Maer als sy u vervolgen sullen in
dese stadt/ soo vliet in d'andere. Voorwaer
ick segghe u/ ghy en sult de steden van Is-
rael niet volleynden/ de Sone des menschen
en sal komen.
Luce 6. f. 40. 24 Geen discipel en is boven zijnen mee-
ster/ noch knecht boven zijnen Heere.
Ioan. 13. b. 26. 25 't Is eenen discipel genoegh dat hy
zy gelijck zijn meester / ende eenen knecht/
ghelijck zijn Heere. Ist dat sy den Vader
Marc. 4. c. 22. des huysgesins/ Beelzebub genaemt heb-
ben/ hoe veel te meer zijn huysgenooten?
26 Daeromme en vreest henlieden niet/
Want daer en is niet bedeckt dat niet en sal
ontdeckt worden/ ende verborgen / dat niet
en sal geweten worden.
Luce 8. g. 17. 12. a. 2. 27 Dat ick u in 't doncker segghe/ seght
dat in 't licht/ eñ dat ghy in de ooren hoort/
preeckt dat op de daken.
28 Ende en wilt henlieden niet vreesen die
't lichaem dooden/ maer de ziele niet en kon-
nen dooden: maer veel meer vreest hem die
beyde de ziele ende 't lichaem mach verdoe-
men in de helle.
29 En worden twee musschen niet ver-
kocht om eenen kleynen penninck/ ende een
van dien en valt op de aerde niet/ sonder u-
wen Vader?
30 Maer oock de hayren uws hoofts zijn
al getelt.
31 Daerom en wilt niet vreesen / ghy zijt
beter dan veel musschen. ✠
Marc. 8. d. 32. Luce 9. 26. 12. b. 8. 32 Hierom alle die my belijden sal voor
de menschen/ dien sal ick oock belijden voor
mijnen Vader die in de Hemelen is/
2. Tim. 2. b. 2. 33 Maer soo wie my loochent voor de
Luce 12. f. 51. menschen / dien sal ick oock lochenen voor
mijnen Vader die in de Hemelen is.
Mich. 7. b. 6. 34 ☞ En wilt niet meynen dat ick geko-
Luc. 14. f. 26. men ben om vrede te seynden op d'aerde/ ick
en ben niet ghekomen om vrede te seynden/
Marc. 16. d. 24. maer 't sweert.
Luce 9. c. 24. 14. f. 26. ende 17. g. 33. 35 Want ick ben gekomen om te schey-
den den mensch teghen zijnen Vader/ ende
Ioan. 12. d. 25. de dochter tegen haer moeder/ ende de be-
Luc. 10. c. 15. houde dochter tegen haer behoude moeder/
36 Ende des menschen vyanden sullen
Ioan. 13. c. 10. zijn huysgenooten zijn.
37 Die Vader oft moeder bemint meer
dan my/ die en is mijns niet weerdich: ende
soo wie sone oft dochter lief heeft boven my/
die en is mijns niet weerdich.
38 Ende wie zijn kruys niet en neemt/
ende my volcht/ die en is mijns niet weer-
dich.
39 Wie zijn ziele vint/ die salse verlie-
sen/ ende wie zijn ziele verliest om mijnent
wille/ die salse vinden.
40 Die u lieden ontfangt/ die ontfangt
my/ ende die my ontfanght / die ontfangt
hem die my gesonden heeft.
41 Die eenen Propheet ontfanght in
den naem van eenen Propheet/ die sal den
loon eens Propheets ontfanghen. Ende
wie eenen rechtveerdigen ontfanght in dē
naem van eenen rechtveerdigen die sal den
loon van eenen rechtveerdigē ontfangen.
42 Ende soo wie te drincken geeft ye- Marc. 9. f. 41.
manden van desen alder-minsten eenen
kroes kout water alleenlijck in den naem
van eenen discipel / voorwaer ick segge u/
die en sal zijn loon niet verliesen. ✠

Dat XI. CAPITTEL.

Hoe S. Ian de Dooper zijn discipelen tot Iesum
seynt, Ende hoe hy strafte de steden die gheen
penitentie gedaen en hadden: van sijn soet jock
ende lichten last.

1
Nde het is geschiet Luce 7. c. 12.
nae dat Iesus vol-
eynt hadde/ gebie-
dende zijnen Disci-
pelen/ dat hy voort
is door gegaen van
daer/ om dat hy
preken ende leeren
soude in haerlieder
steden.

A. Den kercker van Macherus in den geslachte Ruben, van waer Ioannes sijnen Discipulen uyt seynt. B. Den Iordaen, waer nae volght de riviere Macherus. C. Die twee Discipulen van Iohannes aen-komende. D. Naim, alwaer des weduw's soone van der doot verweckt was, 'twelck d'oorsaecke was waeromme Iohannes sijn Discipulen seynde. E. Iesus met zijn Discipulen. F. Iohannis Discipulen komen by Iesum. G. Iesus maeckt in haer presentie blinden ende kreupelen gesont. H. De discipulen Iohannis (doch nu meer Christi) keeren na Iohannes.

2 ☞ Maer als Joannes in de banden
ghehoort hadde Christus wercken/seynden-
de twee van zijnen discipelen / hy heeft hen
gheseyt:
3 Sijt ghy die komen sal/ oft verwach-
ten wy eenen anderen?
4 Ende Jesus antwoordende heeft hen-
lieden geantwoort. Gaet henen bootschapt
Johanni wederom 't gene dat ghy gehoort
ende gesien hebt.
5 De blinde sien/ de kreupele wandelen/
de melaetsche worden gesuyvert / die doove
hooren/ de doode verrijsen/den armen wort
het Euangelie verkondicht.
6 Ende salich is hy die niet verargert en
wort in my.
7 Maer als sy wech gingen begonste Je-
sus tot de scharen te seggen van Joannes:
Wat sijdy uytgegaen te sien in de Woestij-
ne? een riet metten winde beroert?
8 Maer wat zijdy uytgegaen te sien/ee-
nen mensch die met sachte klederen gekleet
Mal. 3. a. 1. is? Siet die met sachte klederen ghekleet
zijn die zijn in der Koningen huysen.
9 Maer wat zijdy uytgegaen te sien?ee-
nen Propheet? Jae ick segge u oock meer
dan eenen Propheet.
10 Want dese is de gene daer af geschre-
ven is: siet ick seynde mijnen Engel voor u
aensicht/ die uwen wech bereyden sal voor
u. ✠
11 ☞ Voorwaer ick segghe u/ daer en is
gheen meerder opghestaen onder de kinde-
ren der vrouwen dan Joannes de Dooper/
maer die minste is in 't rijck der Hemelen/
is meerder dan hy.
Luce 17. d. 16. 12 Maer van de daghen Joannis des
Doopers tot nu toe / soo lijdt het rijck der
Hemelen gewelt / ende de geweldige nemen
dat geweldelijck.
13 Want alle de Propheten ende de
Wet tot Joannes toe / hebben geprophe-
teert/
14 Ende ist dat ghyt gelooven wilt / hy
is Elias die komen sal.
15 Die ooren heeft om te hooren / die
hoore. ✠
Mal. 4. b. 7. 16 Maer wien sal ick dit gheslachte ver-
Luce 7. c. 31. gelijcken? Het is gelijck den kinderen sit-
tende op de merckt/ die tot haers ghelijcke
roepende / seggen:
17 Wy hebben u gesongen / ende ghy en
hebt niet gesprongen / wy hebben u klage-
lijcken sanck gesongen / ende ghy en hebt
niet geschreyt.
18 Want Joannes is ghekomen noch
etende/ noch drinckende / ende sy seggen hy
heeft den Duyvel binnen.
19 De Sone des menschen is gekomen/
etende ende drinckende / ende sy segghen.
Siet den brasser / ende Wijn-suyper/ der
Publicanen ende sondaren vrient. Ende de
wijsheyt is gherechtveerdight van haren
kinderen.
20 ☞ Doen begonste hy te verwijten den
steden waer in dat veel zijnder mirakelen
gedaen zijn/ om dat sy geen penitentie ghe-
daen en hadden.
21 Wee u Corozain / wee u Bethsaida/ Luce 10. b. 13.
want waren in Tyro ende Sydon de mi-
rakelen gedaen die in u gedaen zijn/ sy sou-
den hier voormaels in een hayren kleet en-
de in asschen penitentie gedaen hebben.
22 Maer nochtans ick segghe u: Tyro
ende Sydon sal verdraechlijcker ghesc hie-
den in den dach des oordeels / dan u lieden.
23 Ende ghy Capharnaum suldy totten
hemel verheven worden? tot in der hellen
suldy neder dalen. Want hadden in de So-
domiten die mirakelen gedaen geweest die
in u gedaen zijn / sy souden by avontueren
gebleven hebben tot op desen dach/
24 Maer nochtans ick segge u / dat den
lande der Sodomiten verdraechlijcker ge-
schieden sal / in den dach des Oordeels/
dan u. ✠

25 ☞ Op dien tijdt heeft Jesus ant- Luc. 10. d. 21.
woordende gheseyt: Ick belijde u Vader
Heere des Hemels ende der aerden/dat ghy
dese dinghen verborgen hebt voor de wyse
ende voorsienighe / ende die gheopenbaert
den kleynen kinderen.
26 Ja voorwaer Vader / want het heeft
aldus behagelijck geweest voor u.
27 Alle dingen zijn my gegeven van mij-
nen Vader. Ende niemant en kent den
Soone dan de Vader / noch den Vader en
kent niemant dan den Sone / ende dien de
Soone dat wilt openbaren.
28 Komt tot my alle die arbeyt ende be-
last zijt/ ende ick sal u vermaken.

29 Neemt mijn jock op u/ ende leert van
my dat ick ſachtmoedich ben/ende ootmoe=
dich van herten/ ende ghy ſult ruſte vinden
uwen zielen.
30 Want mijn jock is ſoet/ ende mijnen
laſt is licht. ✠

Dat XII. CAPITTEL.

Hoe Ieſus zijnen diſcipelen verontſchuldicht die in den Sabboth Kooren aren aten. Hoe Ieſus een verdroochde hant genas, ende eenen beſeten verloſte. Ende eenen blinden ende ſtommen genas. Hoe Ieſus de Phariſeen verwint. Ende als ſy hem een teken eyſchen, hoe hy hen geeft het teecken van Ionas.

☞ Marc.2.d.13. Luce 6.a.1.

N dien tijdt is Jeſus
wech gegaen door t coo=
ren op eenen Sabboth/
Maer zijn Diſcipelen
honger lijdende / heb=
ben begonſt die aren te
plucken/ ende te eten.
2 Maer de Phari=
ſeen dit ſiende hebben hem geſeyt: Siet/ u
Diſcipelen doen dat niet geoorloft en is te
doen op den Sabbothen.

1.Reg.21.a.4 3 Maer hy ſeyde henlieden: En hebdy
niet ghleſen wat David ghedaen heeft/
doen hy honger hadde/ende de gene die met
hem waren?
4 Hoe dat hy inghegaen is in Godts
huys / ende heeft de brooden der voorleg=
ginghen gegeten/ de welcke hem niet ghe=
oorloft en was te eten/ noch den ghenen die
met hem waren/ dan alleen den Prieſte=
ren.
5 Oft en hebdy niet geleſen in de Wet/ Levit. 24. d.8. Num. 28. b.9. Oſee 6. c. 6.
dat de Prieſters op de Sabbothen in den
Tempel den Sabboth breken ende zijn
ſonder ſonde?
6 Maer ick ſegghe u datter een meerder
dan den Tempel hier is:
7 Maer waert alſoo dat ghy wiſt wat
dat is: Bermhertigheyt wil ick / ende niet
ſacrifitie/ ſoo en ſoudy noyt de onnoſele ver=
doemt hebben.
8 Want de Sone des menſchen is een
Heere oock over den Sabboth. ✠
9 Ende doen hy van daer door ghe=
gaen was / ſoo is hy ghekomen in haerlie=
der Synagoge.
10 Ende ſiet een menſche hebbende een
dorre hant/ ende ſy vraechden hem/ſeggen=
de: Iſt gheoorloft op de Sabbothen te ge=
neſen? op dat ſy hem beſchuldighen ſou=
den.
11 Maer hy ſeyde henlieden: Wat menſch
ſal daer zijn van u lieden die een Schaep
hebbe/ ende iſt dat dit valt in een gracht op
de Sabbothen / en ſal hy dat niet nemen
ende opheffen?
12 Hoe veel te meer is een menſche be=
ter dan een ſchaep? Hierom ſoo iſt ghe=
oorlooft op de Sabboth-daghen wel te
doen.
13 Doen ſeyde hy totten menſche:
Steeckt uyt u hant. Ende hy heeftſe uyt=
geſteken/ ende is weder geſont ghewor den
gelijck de andere.
14 ☞ Maer de Phariſeen uytgaende
hielen raet tegen hem / hoe dat ſy hem doo=
den ſouden.
15 Maer Jeſus dit wetende / is uyt den
weghe van daer ghegaen / ende hem iſ=
ſer vele ghevolght / ende hy heeftſe al ghe=
neſen/
16 Ende hy heeft hen-lieden bevolen
datſe hem niet openbaer maecken en ſou=
den/
17 Op dat volbracht ſoude worden dat=
ter gheſeyt is door Jſaiam den Propheet/
ſeggende:
18 Siet mijn kint den welcken ick ver= Iſai.42.a.1.
kooren hebbe / mijn beminde in den welc=
ken mijn ziele goet behagen heeft: Jck ſal
mijnen geeſt ſtellen op hem / ende hy ſal het
oordeel den Heydenen verkondigen.
19 Hy en ſal niet kijven noch roepen/
noch daer en ſal niemant zijn ſtemme op de
ſtraten hooren.
20 Dat ghekroockte riet en ſal hy niet
heel breken/ ende dat roockende vlas en ſal
hy niet uytbluſſchen/ tot dat hy het oordeel
uytbrenge ter victorie.
21 Ende in zijnen naem ſullen de Hey=
denen hoopen.

A. De ſcharen loopen te ſamen by Ieſum by de Zee Galilee. *B.* Hy geneeſt die blinde ſtomme beſetene voor hem gebracht. *C.* De Phariſeen door nijdigheydt ontſteken, ſeggen, in Beelſebub, &c. *D.* De Scharen verwonderen hen.

22 Doen is voor hem gebracht eenen die
eenen duyvel hadde / blint ende ſtom / ende
hy heeft dien gheneſen/ alſoo dat hy ſprack
ende ſach.
Marc. 3. c.22. 23 Ende alle de ſcharen verwonderden
hen ſeere/ ende ſy ſeyden: Is dit Davids
ſone?
24 Maer de Phariſeen dit hoorende heb-
ben geſeyt: Deſe en worpt gheen Duyvelen
uyt dan door Beelzebub den Prince der
Duyvelen.
25 Maer Jeſus wetende haerlieder ge-
dachten / heeft henlieden geſeyt: Alle rijck
teghen ſy ſelven gheſcheyden / ſal verwoeſt
worden / ende alle ſtadt oft huys tegen ſy
ſelven ghedeylt/ en ſal niet ſtaen.
Luce 11. a.17. 26 Ende iſt dat Sathanas Sathanam
uytworpe/ſoo is hy tegen ſy ſelven gedeylt/
hoe ſal dan zijn rijck ſtaen?
27 Ende iſt dat ick door Beelzebub de
duyvelen uytworpe / waer door worpen u
kinderen die uyt? Daerom ſullen ſy u rech-
ters weſen:
28 Maer iſt dat ick door den Geeſt Gods
de Duyvels uytworpe/ ſoo is dan tot u lie-
den gekomen het rijck Godts.
29 Oft hoe mach yemant komen in't
huys van eenen ſtercken/ ende zijnen huyſ-
raet berooven / ten ſy dat hy eerſtmael den
ſtercken ghebonden hebbe / ende dan ſal hy
zijn huys berooven?
Marc. 3. d.28. Luc.12. b.10. 30 ☞ Wie met my niet en is / die is te-
gen my. Ende ſoo wie met my niet en ver-
gadert/ die verſtroyt.

31 Daerom ſegghe ick u lieden/alle ſon-
de ende blaſphemie ſal den menſchen ver-
ghegeven worden / maer de blaſphemie des
Geeſts en ſal niet vergeven worden.
32 Ende ſoo wie een woort ſeyt teghen
den Soone des menſchen / dat ſal hem ver-
ghegeven worden/ maer die ſeyt teghen den
Heyligen Geeſt/ dat en ſal hem niet verge-
ven worden / noch in deſer Werelt / noch in
de toe-komende.
33 Oft maeckt den boom goet ende zijn
vrucht goet / oft maeckt den boom quaet
ende zijn vrucht quaedt. Want voorwaer
uyt de vrucht wort den Boom gekent.
34 Ghy gebroetſele der aderen/hoe moog-
dy goede dingen ſpreken / daer ghy quaedt
zijt? Want uyt de overvloedigheydt des
herten ſpreeckt den mont.
35 Een goet menſch uyten goeden ſchat Luce 6.g. 45.
brengt goede dingen voorts/ ende een quaet
menſche uyten quaden ſchat brengt voorts
quade dingen.
36 Maer ick ſegge u/dat alle ydel woort/
dat de menſchen geſproken hebben / daer af
ſullen ſy reden gheven in den dach des oor-
deels.
37 Want uyt uwen woorden ſuldy ghe-
rechtveerdicht worden / ende uyt uwen
woorden ſuldy verdoemt worden. ✠

A. Het huys in Capharnaum. *B.* Sommighe van de Schriftgeleerden ende Phariſeen begheeren uyt booſheyt een teecken. *C.* Chriſtus door een yver des gheeſts antwoort haer-luyden ſtrengh, ghy booſe geſlachte, &c. *D.* Ionas loopt wegh, wert ingeſlockt ende uytgeſpogen van de Walviſch, hy komt tot Ninive ende preeckt aldaer. *E.* Salomon in den throon ſijnder glorie tot welcken komt de Koninginne Saba. *F.* De menſche uyt welcke een Duyvel geweken was. *G.* Ende in hem vallen noch ſeven andere booſen duyvelen.

38 ☞ Doen hebben hem gheantwoort
ſommighe van den Schrijben ende Phari-

Luc.11. d.28. seen/seggende: Meester wy willen van u een
teecken sien.
39 De welcke antwoordende / heeft hen
gesept. Dit quaet ende overspelich geslach-
te soeckt een teecken/ ende hen en sal gheen
teecken ghegeven worden / dan het teecken
Ione 3.a.2 van Jonas den Propheet/
40 Want ghelijck Jonas geweest heeft
in den buyck van den walvisch drie dagen
ende drie nachten/alsso sal de sone des men-
schen wesen in't herte der aerden drie dagen
ende drie nachten.
Ion.3.b.5 3.Reg.10 a.1. 1.Par.9. a.1. 41 De mannen van Ninive sullen op-
staen in 't oordeel met desen geslachte / ende
sy sullen dat verdoemen/om dat sy peniten-
tie ghedaen hebben/ door de predicatie van
Jonas/ ende siet hier is meer dan Jonas.
42 De Koninginne van Zuyden sal op-
staen in 't oordeel met dit geslachte / ende sy
sal dat verdoemen/want sy is gecomen van
de eynden der aerden om te hooren de wijs-
heydt van Salomon / ende siet meer dan
Salomon is hier.
43 Maer als den onsuyveren geest van
den mensche uytgegaen is/ soo wandelt hy
door de drooghe plaetsen soeckende ruste/
maer hy en vintse niet.
2.Pet.2.d. 20. 44 Dan seyt hy: Ick sal weder keeren
in mijn huys daer ick uytghegaen ben/en-
de komende soo vint hy dat ledich/ met bes-
semen gekeert/ende verciert.
45 Dan gaet hy ende neemt tot hem se-
ven andere geesten arger dan hy is/ende in-
gaende woonen sy daer / ende dies menschē
laetsten worden arger dan zijn eerste. Alsoo
sal oock desen alderquaetsten geslachte ge-
schieden.
Marc.3.d. 31. 46 Doen hy noch sprack tot de scharen/
siet soo stonden zijn moeder ende zijn broe-
ders buyten begeerende hem te spreken.
47 Maer een seyde tot hem: Siet u moe-
der ende u broeders staen daer buyten bege-
rende u.
Luce 1.c. 20. 48 Maer hy antwoordende den ghenen
diet hem seyde / heeft ghesept: wie is mijn
moeder/ ende wie zijn mijn broeders?
49 Ende uytstekende zijn hant tot sijnen
discipelen / heeft hy gesept: Siet hier mijn
moeder/ende mijn broeders.
50 Want soo wie doet den wille mijns
Vaders die in de Hemelen is/ dese is mijn
broeder/ ende suster/ ende moeder. ✠

Dat XIII. CAPITTEL.

Hoe Iesus in een schipken den volcke zijn gelijc-
kenisse uytleyt van den sade, van het onkruyt,
van den mostaert sade, van den verborghen
schat, van de peerlen, ende hoe een Prophete
sonder eere in sijn landt is.

Op dien dach Jesus Marc.4.a. 1.
uytgaende uyt dē huy- Luce 8.a. 4.
se/sat ontrent de Zee.
2 Ende daer zijn tot
hē vergadert veel scha-
ren/ alsoo dat hy in een
Schipken klimmende
sat/ ende alle de schare
stondt op den Oevere/
3 Ende hy heeft henlieden vele gespro-
ken in parabelen/ seggende:

A. Iesus sittende in 't schip aen strant by Capharnaum, leert het volck. *B.* De Ackerman die saeyt. *C.* Het saet valt op den wegh. *D.* Het valt op steenachtige plaetsen. *E.* Het valt onder de doornen: *F.* Het valt op goede aerde, ende het eene brenght voort hondertvoudige, het ander t'sestigh-voudige vruchten. *A.* Christus leyt de parabele uyt.

☞ Siet hy is uytgegaen die daer saeyt
om te saeyen/
4 Ende als hy saeyt/ soo zijn de sommi-
ge saden gevallen by den wech / ende de vo-
gelen des Hemels zijn gekomen ende heb-
ben die gegeten.
5 Eñ die andere zijn gevallen in steenach-
tige plaetsen/daer sy niet veel aerdē en had-
den/eñ sy zijn terstont uytgesproten om dat

ſy gheen diepte van der aerden en hadden.
6 Maer als de Sonne opghegaen was/
ſoo iſt verbrant/ ende om dat het geen woꝛ-
tel en hadde/ ſoo is het verdꝛoocht.
7 Ende het ander is gevallen onder de
doornen: ende de doornen zijn gewaſſen/en-
de hebben 't verdꝛoocht.
8 Ende de andere zijn gevallen in goede
aerde / ende ſy gaven vꝛucht/ dat een hon-
dert fout / dat ander t'ſeſtich fout/het ande-
re dertich fout.
9 Die ooꝛen heeft om te hooren/die hoore.
Marc. 25. c.26. 10 Ende zijn diſcipelen by hem komen-
de/ hebben tot hem geſeyt: Waerom ſpꝛeect
ghy henlieden in parabelen?
11 De welcke antwoordende heeft hen-
lieden geſeyt: Om dat ú lieden ghegeven is
te kennen de verboꝛgentheden van 't Rijck
der Hemelen/ maer henlieden en iſt niet ge-
geven.
12 Want den ghenen die heeft dien ſal-
men geven/ ende hy ſal overvloeden. Maer
ſoo wie niet en heeft / oock 't ghene dat hy
heeft/ ſal van hem wech genomen worden.
13 Daerom ſpꝛeke ick tot henlieden in
Iſa.6. c.9. parabelen/ want ſy ſiende niet en ſien/ ende
Marc.4. b. 12. hoorende niet en hooren/ noch en verſtaen/
Luce 8.b. 10. 14 Ende in henlieden woꝛt volbꝛacht de
Ioan.12.f. 45. Pꝛophetie van Iſaias/ ſegghende: Metten
Actor.28. f.25. gehooꝛ ſuldy hooren ende niet verſtaen / en-
Rom. 11. b. 8. de ſiende ſuldy ſien / ende niet aenmercken.
15 Want het herte van deſen volcke is
grof geworden / ende metten ooren hebben
ſy ſwaerlijck gehoort/ende hare oogen heb-
ben ſy toe-geſlooten/ dat ſy te ghenen tijde
en ſouden ſien metten ooghen / ende hooren
metten ooren/ ende metter herten verſtaen/
ende alſoo bekeert worden / ende dat ickſe
genaſe. ✠
16 ☞ Maer u ooghen zijn ſálich om dat
ſy ſien/ ende u ooren om dat ſy hooren.
Luc. 10. b.29. 17 Want vooꝛwaer ick ſegge u / dat veel
Pꝛopheten ende rechtveerdige hebben be-
gheert te ſiene dat ghy ſiet/ ende ſy en heb-
bens niet ghesien / ende te hooren dat ghy
hoort / ende ſy en hebbens niet ghehoort.
Marc.4. b.14. 18 Daerom hoort ghy de parabelen van
Luce 8.b. 11. den ſayere.
19 Soo wie het woort des rijcks hoort
ende niet en verſtaet / daer komt de quade
ende hy neemt wech datter gheſaeyt is in
zijn herte / dit is de gene die by den wech
geſaeyt is.
20 Maer die op de ſteenachtige plaetſe
geſaeyt is/dit is die gene die 't woort hoort/
ende terſtont ontfanght hy dat met blijdt-
ſchappen/
21 Maer hy en heeft in zijn leven gheen
woꝛtele / maer hy is eenen kleynen tijdt
duerende / maer alſſer tribulatie ghebeurt/
ende vervolginge om 't woort/ ſoo woꝛt hy
terſtont verargert.

22 Maer die in de doornen gheſaeyt is/
dat is deſe die 't woort hoort/ ende de ſoꝛgh-
vuldicheyt van deſer werelt/ende de bedꝛie-
gelijckheyt der rijckdommen verſmachten
't woort/ ende het woꝛt ſonder vꝛucht.
23 Maer die in goede aerde gheſaeyt is/
dit is de ghene die 't woort hoort ende ver-
ſtaet/ende bꝛenght vꝛucht voorts/ende doet
het eene hondert fout / het ander t'ſeſtich
fout/ ende het ander dertich fout. ✠
24 Een ander parabele heeft hy henlie-
den te vooren geleyt/ ſeggende:

A. Ieſus leert uyt het ſchip by Capharnaum. B. De Vader des huyſgeſins die goet ſaet ſaeyt. C. De duyvel die des nachts onkruyt daer onder ſaeyt. D. Het rijp-werdende kooren. E. De dienaers verwonderen haer van't onkruyt, ſy willẽ dat uytroeyẽ, ende den acker van 't ſchadelijck kruyt ſuyveren. F. De Vader des huyſgeſins verbiet ſulcx te doen. G. Het rijper kooren. H. De Vader des huyſgheſins gebiet. I. Het vergaderde onkruyt te verbranden. K. Het kooren in de ſchuyre brengen.

☞ Het rijck der Hemelen is gelijck ge-
worden eenen menſche die goet ſaet geſaeyt
heeft in zijnen Acker/
25 Maer doen de menſchen ſliepen/ ſo is
zijn vyandt komen/ ende hy hevet daer on-
kruyt op geſaeyet in 't midden der terwen/
ende hy is wech gegaen.
26 Ende doen 't kruyt ghewaſſen was
ende vꝛucht voorts gebꝛacht hadde / ſoo o-
penbaerde hem oock dat onkruyt.
27 Ende de knechten van den Vader des
huyſgeſins tot hem komende / hebben hem
geſeyt: Heere / en hebdy niet goet ſaet ghe-
ſaeyt in uwen Acker? Waer af heeft dien
dan onkruyt?
28 Ende hy heeft henlieden geſeyt: De
vyandelijcke menſche heeft dat gedaen: en-
de de knechten hebben hem geſeyt: Wildy
dat wy gaen ende dat vergaderen?
Ende hy heeft geſeyt: Neen / op dat ghy
het onkruyt vergaderende / hy avontueren

oock de terwe daer mede niet te samen met-
ten wortelen uyt en treckt.
30 Laetse beyde wassen totten ooghst/
ende ten tijde van den ooghst/sal ick den
maeyers seggen/ Vergadert eerstmael dat
onkruyt / ende bindet in bondelkens om te
verbranden / maer de terwe vergadert in
mijn schuere. ✠
Marc.4.b.30. 31 Een ander parabel heeft hy henlieden
te vooren ghelept/ seggende: Het rijcke der
hemelen is ghelijck den mostaert sade/
't welck een mensch nemende gesaeyt heeft
in zijnen acker.
32 Het welck immer het minste is van
allen zaden / maer alst gewassen is / soo ist
meerder dan alle de kruyden/ende het wort
eenen boom / alsoo dat de vogelen des He-
mels komen/ ende woonen in zijn tacken.
Luc.13.c.31. Marc.4.d.33. 33 Een ander parabel heeft hy henlie-
den gesept/ Het rijck der hemelen is ghe-
lijck den heve/ den welcke een vrouwe ne-
mende heeft geborgen in drie maten meels
tot dat geheel versuert worde.
34 Alle dese dingen heeft Jesus in pa-
rabelen gesproken tot de scharē/ende son-
der parabelen en sprac hy henlieden niet/
Psal.77.a.2. 35 Om dat volbracht soude worden
datter gesept was door den Propheet/ seg-
gende: Jck sal in parabelen mijnen mont
open doen / Jck sal opworpen verborgen
dingen van dat beginsel der Werelt.
36 Doen hy de schare gelaten hadde/so
is hy in huys gekomen/ ende zijn discipe-
len zijn tot hem gekomen/ seggende: Ver-
klaert ons de parabele van den onkruyde
des ackers.
37 De welcke antwoordende heeft hen-
lieden gesept: Die 't goet saet saeyt / dats
de Sone des menschen.
38 Ende den acker is de werelt. Maer
't goet saet dat zijn de kinderen des rijcx.
Maer dat onkruyt zijn de quade kinde-
ren.
39 Ende de vyandt diese gesaeyt heeft/
dat is de Duyvel. Maer den oogst dat 's
't volepnden der werelt. Ende de maeyers
dat zijn de Engelen.
Apoc.14.c.15. 40 Aldus gelijck de onkruyden verga-
dert worden/ ende metten viere verbrant/
also salt wesen in 't voleynden der Werelt/
41 De sone des menschen sal zijn En-
gelen seynden/ ende die sullen vergaderen
van zijnen rijcke alle argernissen/ ende de
gene die boosheyt doen/
Sap.3.b.7 Dan.12.a.3. 42 Ende sy sullen die worpen in den
oven des viers. Daer sal geschrey zijn en-
de krijselinge der tanden.
43 Dan sullen de rechtveerdige blinc-
ken als de Sonne in haers Vaders rijck.
Die ooren heeft om te hooren/ die hoore.
44 ☞ Het rijck der Hemelen is gelijck
eenen schat die verborgen is in den acker.
Den welcken een mensch / die vonden
heeft/ verborcht/ ende uyt blijtschap van
dien soo gaet hy / ende verkoopt al dat hy
heeft/ ende koopt dien acker.
45 Wederom is het rijck der hemelen
gelijck eenen Koopman/ soeckende goede
Peerlen/
46 Ende ghevonden hebbende een ko-
stelijcke peerle/ so is hy wech gegaen/ende
heeft al verkocht dat hy hadde/ende heeft
die gekocht.
47 Wederom is dat rijck der Hemelen
gelijck een visschers net dat in de Zee ge-
worpen is / ende van alle soorten van vis-
schen vangende is.
48 Het welck alst vol was uyttrecken-
de/ende ontrent den oever sittende hebben
sy de goede visschen uyt-ghekooren in de
vaten/ maer de quade hebben sy wech ge-
worpen.
49 Also salt wesen in dat voleynden der
werelt/ de Engelen sullen uytgaen/ende sy
sullen de quade uytscheyden/uyt dat mid-
den der rechtveerdigen/
50 Ende die worpen in den Oven des
viers/daer sal geschrey zijn/ ende krijselin-
ge der tanden.
51 Hebdy alle dese dingen verstaen? Sy
seggen hem/ Jae wy.
52 Hy seyde henlieden: Daerom een ye-

A. Nazareth; in 't geslachte Zabulon. B. De Synagoge daer Christus uyt een boeck leert, de burgers verwonderen hen daer over, ten laetsten spreken sy daer tegen. C. Iesus roept haer met exempelen tot een gesont oordeel. D. Elias, dien de weduwe in Sarepta gedient heeft. E. Het Klooster ofte Kluys van Heliseus, by den welcken als Naman Syrus gekomen was, is hy in de Iordane gesont gheworden. F. Die bittere Nazarenen laten Iesum geen plaetse, maer dringen hem op het hooghste van een bergh, om hem van boven daer af te stooten. G. Iesus heeft die doot niet willen sterven, maer door-gaende gingh hy door 't midden van haer-luyden.

gelijck geleert Schrijbe in 't rijck der He-
melen/ is gelijck een mensch die een Vader
des huys-ghesins is / die uyt zijnen schat
voorts brengt oude dingen ende nieuwe. ✠
53 Ende het is geschiet doen Jesus dese
parabele voleynt hadde/dat hy van daer is
doorgegaen:
54 Ende komende in zijn lant leerde hy
henlieden in hare Synagogen/ alsoo dat sy
henlieden verwonderden ende seyden: Van
waer komen desen dese wijsheydt ende
krachtige wercken?
Marc.6.a. 1. 55 En is dit niet een timmermans sone?
Luc.4.c. 16. En heet zijn Moeder niet Maria: Ende sijn
Ioan.6.c. 42. broeders Jacobus ende Joseph / ende Si-
mon ende Judas/
56 Ende zijn susters en zijn die niet alle-
gader by ons? Van waer komen dan desen
alle dese dingen?
57 Ende sy worden in hem verargert/
Maer Jesus seyde henlieden: Geen Pro-
pheet en is sonder eere dan in zijn lant/ende
in zijn huys.
Ioan. 4. f. 44. 58 Ende hy en heeft daer niet veel mira-
kelen gedaen om haerlieder ongeloovicheyt
wille.

Dat XIV. CAPITTEL.

Hoe Sint Ian Baptista onthooft wort. Hoe Iesus vijf duysent mannen met vijf brooden ende twee visschen spijst. Ende hoe hy op de Zee wandelde. Hoe hy Peter verloste die by na verdroncken was. Ende hoe Iesus in 't landt van Genesar veel krancken ghenas.

N dien tijden heeft He-
rodes een van den vier
Vorsten/ gehoort de fa-
me van Jesus/
Marc.6. b.14. 2 Ende hy seyde zij-
Luc. 9. a. 7. nen knechten: Dit is
Marc. 5.c. 17. Joannes de Doopere/
hy is van den dooden
opgestaen/ ende daerom wercken de krach-
ten door hem.
Luc. 3. d. 19. 3 Want Herodes heeft Joannem ghe-
Marc. 12. c. 26. vangen ende hem gebonden/ ende gestelt in
den kercker/om Herodias wille zijns broe-
ders huysvrouwe/
4 Want Joannes seyde hem: Ten is u
niet geoorloft die te hebben.
5 Ende willende hem dooden heeft hy
't volck gevreest/ want sy hadden hem als
eenen Propheet.
6 Maer op den dach van Herodes ghe-
boorte / soo heeft Herodias dochter gedanst
in 't midden/ ende 't heeft Herodi behaecht.
7 Waerom dat hy met eenen eede haer
belooft heeft te geven dat sy van hem bege-
ren soude.
8 Maer te vooren vermaent wesende van

haer moeder/ Geeft my (seyt sy) hier in een
schotel het hooft van Joannes den Doo-
pere.

9 Ende de Koningh is bedroeft geweest:
maer om den eedt ende om de gene die tsa-
men ter tafelen saten/ soo heeft hy geboden
datment geven soude.
10 Ende hy heeft gesonden/ ende Joan-
nem onthooft in den kercker/
11 Ende zijn hooft is ghebracht in een
schotele/ende is der jonger dochter gegeven/
ende sy heeft dat haerder moeder ghedra-
ghen/
12 Ende zijn Discipelen daer komende Luce 4.b. 10.
hebben zijn lichaem ghehaelt/ ende dat be- Marc.6.d 31.
graven/ ende komende hebben sy Jesu dat Ioan. 6.a. 2.
gebootschapt.
13 D'Welck als Jesus gehoort hadde/so
is hy van daer geweken in een schipken/tot
een woeste plaetse uyten wege. Ende alst de
scharen gehoort hadden/ soo zijn sy hem te
voete gevolcht van de steden.
14 Ende uytkomende heeft hy de groote
schare ghesien/ ende hy heeft haerder ont-

A. Iesus den scharen verlatende, seyt waer hy over Zee gaen sal. *B.* De Woestijne tusschen Capharnaum ende Bethsaida ten westen, daer hy zijn Discipelen gebiet een weynighte rusten. *C.* De Discipulen zijn stil in de tegenwoordigheyt van Christus. *D.* De scharen die na de enghte van de Iordaen haesten om over te raken. *E.* Iesus gaet met sijn Discipulen te schepe. *F.* Hy vaert soetgens daer de schare voor hem gh ekomen was, na zijn wille

A. Christus de brooden ende visschen ghebroocken hebbende, gheeftse sijn Discipulen om voorts te breecken ende omme te deylen. *B.* De Apostelen deylense omme over allen den rotten, ende sy werden alle versaet. *C.* Van den overgebleven brocken werden gevult twaelf korven. *D.* Christus port den Discipulen te varen in 't landt Genesar. *E.* Hy laet het volck gaen ende treet van den wegh op een bergh, om te bidden.

A. Iesus uytgegaen zijnde aen strant van Oost Bethsaida, klimt op den bergh uyt de wegh. *B.* Neder-ghekomen zijnde by den scharen spreeckt hy van 't Rijcke Godts, ende geneest die hulp van doen hadden. *C.* Den avont ghekomen zijnde vraeght hy sorghvuldelijck tot meermalen zijn Discipulen, waer mede men den scharen spijsen sal. *D.* Andreas aenwijst een kint 't welck vijf garsten brooden ende vijf visschen heeft. *E.* Christus ghebiet het volck te doen sitten by honderden ende vijftighen. *F.* Hy neemt den brooden ende vischkens, hy seghentse op-siende ten Hemel.

A. De menichte raetslagende om Iesus Koningh te maecken. *B.* Iesus dit verstaende, ghebiet sijn Discipulen voor henen te gaen, ende die Zee over te seylen. *C.* Daer na gaet hy alleene op een bergh om te bidden. *D.* De Zee Galilee oft Tiberiadis oft Genezareth. *E.* Midden in Zee wert het schip van den golven ghesslinghert, de Discipulen sijn besigh met roeyen. *F.* Iesus wandelende over de Zee, veynst hem het schip te willen voor-by gaen. *G.* De Discipulen werden vervaert, roepende als of sy een spoock saghen. *F.* Iesus seyt tot haerluyden. Ick ben 't, vreest niet. *H.* Petrus sprinckt met consent van Iesus in Zee, twijfelende, begint hy te sincken, Iesus verlost hem uyt het pericule. *I.* Sy raecken aen tot Genezareth.

fermt/ ende hen ſiecken ghenefen.
15 Maer alſt avont geworden was/ ſoo
ſijn zijn diſcipelen tot hem ghekomen/ ſeg-
gende: De plaetſe is weeſt/ende de ure is nu
overleden / Laet de ſcharen gaen / dat ſy
gaende tot de Caſteelen mogen ſpijſe voor
hen ſelven koopen.
16 Maer Jeſus ſeyde henlieden: Ten is
henlieden geen noot te gaen/ geeft henlieden
ghy t'eten.
17 Sy hebben hem geantwoort/ Wy en
hebben hier maer vijf brooden ende twee
viſſchen.
18 De welcke heeft henlieden geſeyt:
Haelt my die herwaerts.
19 Ende als hy der ſcharen gheboden
hadde te ſitten op 't hoy / genomen hebben-
de de vijf brooden ende twee viſſchen/ ſiende
ten hemel-waerts / hy heeft die gebenedijt
ende gebroocken/ ende heeft zijnen Diſcipe-
len de brooden gegeven / ende de Diſcipelen
der ſcharen.
20 Ende ſy hebben alle gegeten/ende zijn
verſaet geworden. Ende ſy hebben de ble-
velinghen opghenomen twaelf korven vol
brockelingen.
21 Ende der gheender die daer aten was
't getal vijf duyſent mans/ uytgenomen de
vrouwen ende kleyne kinderen.
Marc. 6. f.45. Ioan.6.b. 17. 22 ☞ Ende terſtont heeft Jeſus gedwon-
gen zijnen diſcipelen dat ſy opgaen ſouden
in een ſchipken / ende voor hem varen over
de Zee/ tot dat hy de ſcharen verlatē ſoude.
23 Ende als hy de ſchare gelaten hadde/
ſoo is hy op eenen Bergh geklommen al-
leen om te bidden. Ende alſt avont gewor-
den was/ ſoo was hy daer alleen.
24 Maer dat ſchipken worde in 't mid-
der der Zee metten baren geworpen/ want
den wint was contrarie.
25 Maer in de vierde wake des nachts/
ſo is hy tot henlieden gekomen wandelende
op de Zee.
26 Ende ſy ſiende hem op de Zee wan-
delen/ zijn verbaeſt geweeſt/ ſeggende: Het
is een phantaſie:
27 Ende terſtont heeft Jeſus tot henlie-
den geſproken/ ſeggende: Hebt betrouwen/
ick ben 't/ en wilt niet vreſen.
28 Maer Petrus antwoordende heeft
geſeyt: Heere iſt dat ghy 't zijt / ſoo gebiedt
dat ick tot u kome op 't water.
29 Ende hy heeft geſeyt: Komt. Ende
Petrus nedergaende uyten ſchipken/ wan-
delde op 't water om dat hy komen ſoude
tot Jeſum/
Marc.6.g. 53. 30 Maer ſiende eenen ſtercken wint hy
heeft gevreeſt/ Ende als hy begonſte te ſinc-
ken/ſoo heeft hy geroepen/ ſeggende: Heere
behout my.
31 Ende Jeſus terſtont zijn hant uyt-
reyckende heeft hem gegrepē / ende tot hem
gheſeyt: Ghy van kleynen geloove/waer-
om hebdy getwijfelt?
32 Ende als ſy opgeklommen waren in
't Schipken/ſoo heeft den wint opghehou-
den.
33 Maer die in 't ſchipken waren / zijn
gekomen/ ende hebben hem aenbeden/ ſeg-
gende: Voorwaer ghy zijt Godts Sone.
34 Ende als ſy overgeſcheept waren/
ſoo zijn ſy ghekomen in 't Lant van Gene-
ſar.
35 Ende als de mannen van dier plaet-
ſen hem bekent hadden / ſoo hebben ſy ghe-
ſonden in alle dat lantſchap/ende ſy hebben
voor hem gebracht alle die qualijck te paſ-
ſe waren/
36 Ende ſy baden hem dat ſy te minſten
de veſen van zijnen klede ſouden raken/en-
de alle dieſe raeckten/ zijn geſont gewor-
den. ✠

Dat XV. CAPITTEL.

Van de ſtatuyten der Phariſeen , die ſy boven, dat is, tegen Godts gheboden onderhielden. Hoe Ieſus de dochter van de Cananeetſche vrouwe geneeſt. Ende hoe hy met ſeven brooden ende luttel viſchkens ſpijſt vier duyſent mannen,ende hoe datter ſeven manden overſchot was.

1 Oen zijn tot hem ge- Marc. 7. a. 1.
komen van Jeruſa-
lem de Schrijben en-
de Phariſeen / ſeg-
ghende:
2 Waerom overtreden
u Diſcipelen de inſet-
tinge der ouders? wāt
ſy en waſſchen hare handē niet als ſy broot
eten.
3 Ende hy antwoordende heeft tot hen-
lieden geſeyt: Waerom overtreet ghy Gods
gebodt om uwe inſettinghe? Want Godt
heeft geſeyt:
4 Eert Vader ende moeder / ende ſo wie Exod. 10. c.12. Deut. 5.b. 16.27.b. 16. Ephes.6. a.2. Exod. 21. c.16. Levit. 20. b.9. Prov. 20. c.20. Iſai.22.d. 13. Marc.7.a. 6.
Vader oft moeder vermaledijt/die ſterve de
doot.
5 Maer ghylieden ſegghet: Soo wie tot
Vader oft moeder ſeyt/ Soo wat gave van
my komt dat ſal u baten/
6 Ende hy en ſal zijnen Vader ende
zijn moeder niet eeren/ende ghy hebt te niet
ghedaen het ghebodt Godts om uwe inſet-
tinge/
7 Ghy hypocrijten / wel heeft van u ge-
propheteert Iſaias de Propheet / ſeg-
ghende:
8 Dit volck eert my metten lippen/maer
haerlieder herte is verre van my.
9 Maer te vergheefs dienen ſy my / lee-
rende de leeringen ende gheboden der men-
ſchen.

A. Het ſant Geneſar, daer Ieſus gekomen was, als hy Petrum in de Zee behouden hadde. *B.* De Phariſeen ende Schriftgheleerden ſpreken Ieſum aen, beſchuldigende ſijn Diſcipulen van datſe de Traditien der ouderen niet onderhielden. *C.* Ieſus verwerpt de Traditien die tegen den woorde Godts ſtrijden, maer niet die daer mede accorderen. *D.* Daer werden verſcheyden ende ydele Traditien der Ioden op-gehaelt. *E.* De Diſcipelen ſitten ter tafelen, daer gantſch geen teecken van waſſchinge is. *F.* Den Tempel, alwaer om Corban, de ſoone verboden wert zijnen Vader te hulpe te komen.

10 Ende als hy de ſcharen tot hem ghe-
roepen hadde/ ſoo heeft hy henlieden geſeyt:
Hoort ende verſtaet.
11 Dat in den mont gaet en beſmet den
menſche niet / maer dat uyten mont komt
dat beſmet den menſche.
12 Doen hebben zijn diſcipelen tot hem
komende/ hem geſeyt: Weet ghy wel dat de
Phariſeen dit woort gehoort hebbende ver-
argert zijn geweeſt?
13 Ende hy antwoordende heeft geſeyt:
Alle plantinge die mijnen Hemelſchen Va-
der niet gheplant en heeft/ ſal uytgheroeyt
worden.
Ioan. 15. a.2. 14 Laetſe geworden/ ſy zijn blint/ ende
der blinden leytſmannen. Maer iſt dat een
blinde eenen blinde leyt/ ſoo vallen ſy beyde
in de grachte.
Luc.6.f. 39. 15 Ende Petrus antwoordende heeft
Marc.7. c.17. tot hem gheſeyt: Verklaert ons deſe para-
bele.
16 Ende hy heeft geſeyt: Zijt ghy lie-
den noch ſonder verſtant?
17 En verſtady niet dat alle dat in den
mont komt/ in den buyck gaet/ ende door
den natuerlijcken uytganck uytghewor-
pen wort?
18 Maer de dinghen die uyten mondt
gaen / die komen uyter herten / ende die
beſmetten den menſch.
Geneſ.6. a.5,8,d. 21. 19 Want uyter herten komen de qua-
de gedachten/ dootſlagen/ overſpelen/ on-
kuyſheden/ dieveryen / valſche getuyge-
niſſen/ Godts laſteringen.
20 Dit zijn de dingen die den menſche
beſmetten. Maer met ongewaſſchen han-
den eten/ en beſmet den menſche niet. ✠

A. Het Eylant van Tyrus ende Sidon in Phenicien. *B.* Een huys in 't dorp, daer Ieſus wilde ſchuylen. *C.* Tyrus niet verre. *D.* Verſtaet dat Ieſus eerſt is in het huys gegaen, ende de vrouwe is hem gevolght. *E.* Wt-gegaen ſijnde volght ſy hem nae, roepende, de Diſcipelen bidden voor haer, Ieſus antwoort in 't laetſte, ô vrouwe, &c. *F.* Het huys van de Cananeeuſche Vrouwe, ende hare dochter van den Duyvel verloſt daer inne. *G.* De Hondekens, eten de brocken van de tafel vallende.

21 ☞ Ende Jeſus van daer uytghe- Marc.7. c.25.
gaen zijnde / is uyten weghe gegaen in de
palen van Tyrus ende Sydon.
22 Ende ſiet een Cananeeuſche vrou-
we van dien palen uytgegaen zijnde/ heeft
gheroepen / ſegghende hem: Ontfermt u
mijnder Heere Davids Sone/ mijn doch-
ter wort qualijck gequelt van den Duy-
vel.
23 De welcke en heeft haer niet een Matt. 10 a.6.
woort gheantwoort. Ende zijn diſcipelen Ioan. 10. a.5.
tot hem komende baden hem / ſegghende:
Laetſe gaen / want ſy roept ons nae.
24 Ende hy antwoordende heeft ghe-
ſeyt: Jck en ben niet ghesonden dan tot
de verlooren Schapen des huys van Iſ-
rael.
25 Maer ſy is ghekomen / ende heeft
hem aenghebeden/ ſeggende: Heere helpt
my.
26 De welcke antwoordende heeft ge-
ſeyt: Ten is niet goet te nemen der kinde-
ren broot/ ende worpen dat den honden.
27 Maer ſy heeft gheſeyt: 't Is waer
Heere/ maer de hondekens eten oock van

de

de brockskens die van haerder Heeren ta-
fel vallen.
28 Doen heeft Jesus antwoordende haer
geseyt: O vrouwe groot is u geloove/ u ge-
schiede gelijck ghy wilt. Ende haer dochter
is genesen van dier uren. ✠
Marc. 7.d 29 Ende doen Jesus van daer door ge-
Isai.35. a. 5. gaen was/ so is hy gekomen ontrent de zee
van Galileen/ ende klimmende op eenen
bergh/ hy heeft daer geseten.
Luc.7.d. 21. 30 Ende veel scharen quamen tot hem/
hebbende met henlieden stomme/ blinde/
kreupele/ krancken/ ende veel andere/ ende
sy hebben die geworpen aen zijn voeten/ en-
de hy heeftse genesen/
31 Alsoo dat de scharen henlieden ver-
wonderden/ siende de stomme sprekende/ de
kreupele wandelende/ de blinde siende/ ende
sy loofden grootelijck den God van Israel.
Marc.8.a. 1. 32 Ende Jesus zijn discipelen t'samen
geroepen hebbende/ heeft geseyt: My ont-
fermt der scharen/ want sy nu drie daghen
by my gestadelijck blijven/ ende sy en heb-
ben niet dat sy eten mogen/ ende ick en wille
niet vastende laten gaen/ dat sy onder we-
gen niet flauw en worden.

33 Ende de discipelen seggen hem: Van
waer sullen wy dan soo veel brooden mo-
gen hebben in de woestijne/ dat wy so groo-
ten menichte mochten versaden?
34 Ende Jesus seyde tot henlieden: Hoe
veel brooden hebdy? Ende sy antwoorden:
Seven/ ende een luttel vischkens.
35 Ende hy heeft der scharen gheboden
dat sy souden neder sitten op de aerde/
36 Ende nemende de seven brooden ende
visschen/ ende danckende/ hy heeft die ghe-
broken ende zijnen discipelen gegeven/ ende
de discipelen hebbent den volcke gegeven/
37 Ende sy hebbent alle ghegeten/ ende
zijn versaet geworden. Ende van datter
geovert was van den brockelingen/ hebben
sy opgenomen seven volle manden.
38 Ende die daer gegeten hadden waren
vier duysent menschen/ sonder de vrouwen
ende kleyne kinderen/
39 Ende als hy die schare gelaten had-
de/ so is hy in een schipken opgegaen/ ende
is gekomen in de palen van Magedan.

Dat XVI. CAPITTEL.

Hoe Iesus de Phariseen (een teecken begerende) berispt. Ende hoe hy ondervraecht zijn Discipelen wie dat de menschen segghen dat hy is, ende hoe hy Peteren belooft de sleutelen des Hemelrijcx. Hoe hy zijn lijden te kennen geeft, ende leert dat yegelijck met sijn kruys hem navolgen sal.

1 Nde de Phariseen en- ☞
de Sadduceen sijn tot Marc.8. b.17.
hem gekomen temp- Luc. 12. g.54.
terende. Ende sy heb-
ben hem gebeden/ dat
hy henlieden een teken
van den Hemel toonen
soude.
2 Maer hy antwoordende heeft henlie-
den geseyt: Alst avont is soo seghdy: 't Sal
klaer weder zijn/ want den Hemel is root.
3 Ende des morghens: Heden salt tem-
peest zijn/ want den droevighen Hemel is
root schijnende. Aldus weet ghy de ghe-
daente des Hemels te onderkennen/ ende
en kondy de teeckenen der tijden niet on-
derkennen.
4 Dit quaet ende overspelich gheslachte Matth.12 c.29.
begeert een teken/ ende hen en sal geen te- Ioan.2.a.
ken ghegheven worden/ dan het teken van Marc.8. b.14.
Jonas den Prophete. Ende als hy die ver- Luc.12.a. 1.
laten hadde/ soo is hy wech gegaen.
5 Ende doen zijn discipelen ghekomen
waren over de Zee/ soo hebben sy vergeten
brooden te nemen?
6 De welcke heeft henlieden geseyt: Siet
aen/ ende wacht u voor den heve der Phari-
seen ende Sadduceen.
7 Ende sy dachten in hen selven/ seg-
gende: Wy en hebben geen brooden gheno-
men.
8 Ende Jesus dit wetende heeft geseyt:
Wat denckt ghy onder u lieden/ ghy van
kleynen geloove/ dat ghy gheen brooden en
hebt.
9 En verstady noch niet/ noch en zijdy Matth.14 c.17.
niet ghedachtich der vijf brooden onder de Ioan.6.b. 9.
vijf duysent mensche/ ende hoe veel korven Matt.15. d.34.
dat ghy op naemt?
10 Noch der seven brooden onder de vier

duysent

dupsent menschen/ ende hoe veel manden dat ghy op-naemt?
11 Waerom en verstady niet dat ick u van den brooden niet geseyt en hebbe/wacht u van den heve der Phariseen ende Sadduceen? ✠
12 Doen hebben sy verstaen/ dat hy niet ghesept en hadde/ datmen wachten moet van den heve der brooden/maer van de leeringhe der Phariseen ende Sadduceen.
Marc. 8. c. 27. Luce 9. b. 11. 13 Ende IESUS is gekomen in de palen van Cesarien Philippi/ende hy vraechde zijn discipelen/seggende: Wien seggen de menschen te zijn den Sone des menschen?
14 Ende sy hebben geseyt: De sommige Johannem den Dooper/ de ander Eliam/ maer de ander Jeremiam/ oft een van den Propheten.
Ioan. 6. g. 67. 15 Ende IESUS seyt tot hen: Maer wie seght ghy my te wesen?
16 Simon Petrus antwoordende heeft geseyt: Ghy zijt Christus de Sone des levenden Godts.

Ioan. 1. f. 42. 17 Ende Jesus antwoordende heeft hem ghesept: Salich zijdy Simon Bariona/ want vleesch ende bloet en hevet u niet geopenbaert/ maer mijn Vader die in de hemelen is.
18 Ende ick segghe u / dat ghy Petrus zijt / ende op desen steen sal ick timmeren mijn kercke / ende de poorten der hellen en sullen tegen haer niet verwinnen.
Isai. 22. g. 19 Ende u sal ick geven de sleutelen van dat rijck der Hemelen. Ende al wat ghy bint op de aerde/ sal oock gebonden zijn in de Hemelen. Ende al wat ghy ontbint op de aerde / dat sal ontbonden zijn oock in de Hemelen. ✠

20 Doen heeft hy zijnen discipelen geboden dat sy niemant segghen en souden dat hy IESUS CHRISTUS was.
21 Van doen begonste IESUS zijnen discipelen te thoonen / dat hy soude moeten gaen te Jerusalem/ende veel lijden van den Ouders ende Scrijben / ende Princen der Priesteren/ ende ghedoot worden/ ende ten derden dage verrijsen.
22 Ende Petrus hem te hem-waerts nemende heeft hem begonst te straffen / segghende: Verre zy dat van u Heere / dat en sal u niet geschieden.
23 De welcke hem om-keerende/ heeft Petro geseyt: Gaet achter my Satan/ghy zijt my tot verarghernisse / want ghy en smaeckt niet dat Goddelijck is / maer dat menschelijck. Marc. 8. d. 33.
24 Doen seyde IESUS tot zijnen discipelen.
☞ Isser yemant die na my komen wilt/ die verloochene sy selven / ende neme zijn kruys/ende volge my nae.
25 Want so wie zijn ziele wilt behouden/ die salse verliesen / maer die zijn ziele om mijnent wille verliest/die salse vinden. Matth. 10. d. 38. Luc. 9. c. 23. 14. c. 17. ende 17. g. 33. Ioan. 12. d. 25.
26 Want wat batet den mensche / ist dat hy alle de Wereldt wint/ maer zijnder zielen verlies lijdet? Oft wat mangelinghe sal een mensch geven voor zijn ziele? Rom. 2. a. 6.
27 Want de Sone des menschen sal komen in de glorie zijns Vaders met zijnen Engelen/ende dan sal hy eenen yegelijcken weder geven na zijn wercken. Marc. 9. a. 1. Luce 9. c. 27. Actor. 17. g. 13.
28 Voorwaer ick segge u lieden/ daer isser sommighe van den genen die hier staen die den doot niet smaken en sullen / tot dat sy sien sullen den Sone des menschen komende in zijn rijck. ✠

Dat XVII. CAPITTEL.

Hoe Iesus op den bergh sijn discipelen hemselven vertoochde. Hoe hy een maensuchtich kint genas. Ende hoe dat Peter uyt sijn bevel den tolpenningh betaelde, die hy vant in den muyl van eenen visch.

1 ENde na ses dagen so neemt IESUS tot hem Petrum ende Jacobum / en Joannem zijnen broedere/ ende hy leytse op eenen hooghen bergh bezijden. ☞ Marc. 9. a. 12. Luce 9. d. 28.
2 Ende hy is in een ander gedaente verandert geweest voor henlieden: ende zijn aensicht heeft klaer geschenen als de sonne/ende zijn klederen zijn wit geworden gelijck sneeu/
3 En siet henlieden hebben geopenbaert Moyses ende Elias met hem sprekende.

A. Het lantschap Paneas, van waer Iesus op den bergh Thabor gaet. *B.* De anderen Discipulen latende aen de voet van de berg, by den scharen, neemt hy Petrum, Iacobum, ende Ioannem met hem om hoogh op den bergh. *C.* Thabor in 't groote veldt van Galileen, Esdrelon. *D.* Iesus op 't plat van de bergh, wiens ziels glorie haer uytert aen den lichame, 't welck is geweest de Transfiguratie, Moyses ende Elias hier by zijnde. *E.* De discipulen als uyt een slaep ontschietende sien Iesum getransfigureert, Petrus seyt: het is goet dat wy hier zijn, &c. *F.* Petrus dit noch seggende, siet een wolcke heeft haer-luyden beschaduwt, de stemme des Vaders komt uyten Hemel. *G.* Moyses in 't voor-burght gebracht. *H.* Helias in 't aertsche Paradijs gebracht, als de Apostelen door des Vaders stemme waren gevallen op der aerden.

4 Ende Petrus antwoordende heeft tot IESUM geseyt: Heere/ het is ons goet hier te zijn/ ist dat ghy wilt/ so laet ons hier maken drie Tabernakelen/ U een/ Moysi een/ ende Elie een.

5 Doen hy noch sprack/ siet soo heeft een klaer wolcke henlieden overlommert. Ende siet een stemme van der wolcken/ seggende: Dit is mijn beminden Soone/ in den welcken ick my wel behaecht hebbe/ hoort hem.

6 Ende de Discipelen dit hoorende/ zijn 2.Pet.1.d.
op haerlieder aensicht gevallen/ ende heb- 17.
ben seer gevreest.

7 Ende IESUS is by henlieden gekomen ende heeftse gheraeckt/ ende henlieden geseyt: Staet op/ ende en wilt niet vreesen.

8 Ende opheffende haerlieder oogen/ sy en hebben niemanden ghesien dan alleen IESUM.

9 Ende als sy van den Bergh neder ginghen/ soo heeft henlieden IESUS bevolen/ seggende: Niemanden en seght dit visioen/ tot dat de Sone des menschen van de doode opstae. ✠

10 Ende de discipelen hebben hem ghevraegt/ seggende: Wat ist dan dat de Schriven seggen/ dat Elias eerstmael komen moet?

11 Ende hy antwoordende heeft hen geseyt: Elias sal sekerlick komen/ ende alle dingen weder te recht brengen/

12 Maer ick segge u lieden dat Elias nu Marc. 9.
komen is/ ende sy en hebben hem niet ghe- b.11.
kent/ maer sy hebben in hem ghedaen alle Mal. 4.b. 5.
dat sy gewilt hebben. Ende alsoo sal de so- Matt. 11. b.24.
ne des menschen van henlieden lijden.

13 Doen hebben de Discipelen verstaen dat hy hen van Joannes den Dooper ghesept hadde.

14 Ende doen hy by de schare gekomen Marc. 9.
was/ soo is tot hem gekomen een mensch/ c.14. Luc. 9.c.
ende is op zijn knien voor hem neder ghe- 37.
vallen/

15 Segghende: Heere ontfermt u mijns soons/ want hy is maensuchtich/ ende is qualijck te passe/ want dickmael valt hy in 't vyer/ ende dickmael in 't water/

16 Ende ick heb hem voor uwe discipelen gebracht/ ende sy en hebben hem niet konnen genesen.

17 Maer IESUS antwoordende/ heeft geseyt: O ghy ongheloovich ende verkeert geslachte/ hoe lange sal ick met u lieden wesen? Hoe lange sal ick u lijden? Brengt hem herwaerts tot my.

18 Ende Jesus heeft dien gestraft/ ende de Duyvel is daer uyt gegaen/ ende 't kint is genesen geweest van dier uren.

19 Doen zijn de Discipelen secretelijck gekomen tot Jesum ende hebben ghesept: Waerom en hebben wy dien niet konnen uytwerpen?

20 IESUS heeft henlieden gesept: Om Luc. 17.
uwer ongeloovigheydt wille. Want voor- b.6.
waer ick segge u lieden/ is dat ghy geloove
hebt als een mostaert saet/ so suldy segghen tot desen Bergh/ gaet van hier over derwaerts/ ende hy sal daer over gaen/ ende niet en sal u onmogelijck zijn.

21 Maer desen aert en wort niet uytgeworpen dan door bidden ende vasten.

22 Ende doen sy verkeerden in Galileen/
soo heeft IESVS tot henlieden gesept: De Marc. 1.c.
Sone des menschen sal gelevert worden in 13. Luc. 9.f.
de handen der menschen/ 44.
23 Ende sy sullen hem dooden/ ende ten Matt. 20. c.18.
derden dage sal hy verrijsen. Ende sy zijn seer bedroeft geworden.

24 ☞ Ende doen sy te Capharnaum gekomen waren/ soo quamen tot Petrum die den tol-penning ontfingen/ ende sy hebben tot hem gesept: U meester en betaelt hy den tol-penning niet?

25 Hy seyde: Jae hy. Ende doen hy in huys gekomen was/ soo voor-quam hem IESUS, seggende: Wat dunckt u Simon? De Koningen der aerden van wien nemen sy tribuyt oft chijns? Van haren kinderen oft van de vreemde?

26 Ende hy seyde: Van de vreemde. IE-

SUS

sus ſeyde tot hem: Soo zijn de kinderen
dan vry.
27 Maer op dat wy henlieden niet en
verargeren / gaet henen ter zee ende worpt
eenen hangel uyt/ende den visch die ten eer-
sten op komt/ neemt dien/ende zijnen mont
open gedaen hebbende / suldy eenen staeter
penningh vinden/ dien nemende/ geeft hen-
lieden voor my ende u. ✠

Dat XVIII. CAPITTEL.

Hoe Iesvs ſijn diſcipelen leert eens kints ootmoedigheydt: hoe ſy malkanderen vermanen ende begrijpen ſullen, ende vergeven malkanderen haer miſdaet.

1 N die ure zijn de Dis- ☞ Marc.9.c.34. Luc.9.f.46. Matth.19 b.14. 1.Cor.14. d.20.
cipelen tot Jesum ge-
komen/ seggende: wie
meyndy dat de meeste
is in 't Rijck der He-
melen.
2 Ende Iesus tot hem
roepende een kleyn
kindeken / heeft dat ghestelt in 't midden
van hen/
3 Ende hy heeft geseyt: Voorwaer ick
segge u/ten sy dat gy bekeert wort/en wort

A. Ieſus neder-komende van de Transfiguratie verkeert in Galileen. *B.* Hy komt tot Capharnaum, alwaer dit geſchiet is. *C.* Als ſy ſagen den tribuyt voor Ieſus ende Petrus betaelt, ſo raken de Apoſtelen in geſchille, wie van haerluyden de meeſte mocht ſijn. *D.* Ieſus roept haer-lieden weer tot ootmoedigheyt ende ſimpelheyt by het exempel van een kleyn kindeken. *E.* Hier na begint hy uyt te leggen de leere van de broederlijcke ſtraffe, ende de ſondaer allene wort vermaent. *F* Daer wort noch een getuyghe oft twee by-gebracht. *G.* Ten leſten wort het de Kercke oft den regeerder der ſelver aen-gedient.

als kleyn kinderen / soo en suldy in 't rijck
der Hemelen niet komen.
5 Ende so wie een sulck kleyn kindeken
ontfanght in mijnen naem / die ontfanght
my.
6 Maer soo wie een van desen kleynen Marc.9 f. 42.
die in my gelooven verargert/het waer hem Luce 17. a.1.
oorbaerlijck dat eenen molensteen aen zij-
nen hals gehangen worde/ende dat hy ver-
droncken worde in de diepte der Zee.
7 Wee der Werelt van de verargernis-
sen/want het is van noode datter verarger-
nissen komen. Maer nochtans wee dien
mensche/ door den welcken de verargernis-
se komt.
8 Maer ist dat u hant oft uwen voet u
verargert / soo snijt dien af/ ende worpten
van u/ 't is u beter in 't leven te gaen kranc
oft kreupel / dan twee handen ende twee
voeten hebbende/ geworpen te worden in 't
eeuwich vyer.
9 Ende ist dat u ooge u verargert/ soo
trecktse uyt/ ende worptse van u/ 't is u be-
ter met een ooge in 't leven te gaen/dan twee
oogen hebbende/geworpen te worden in de
helle des vyers.
10 Siet dat ghy niet en versmaet een Eccl.5.b.
van desen kleynen. Want ick segge u/ dat Psal.33. a.8.
haer Enghelen in de hemelen altijdt sien Luce 19. b.10.
d'aenschijn mijns Vaders/ die in de Heme- Luce 15. a.4.
len is. ✠
11 Want de Sone des menschen is ge-
komen salich te maken 't gene datter ver-
looren was.
12 Wat dunckt u lieden? ist dat yemant
hondert schapen heeft / ende datter een van
dien verdoolt is / en laet hy niet de neghen
ende t'negentich op de berghen/ ende gaet
soecken 't gene datter verdoolt is?
13 Ende ist dat ghebeurt dat hy 't vint/
voorwaer ick segghe u/ dat hy daer af hem
meer verblijt dan van de neghen ende tne-
gentich/ die niet gedoolt en hebben.
14 Also en ist oock den wille niet voor u-
wen Vader die in de Hemelen is/datter een
van desen kleynen sal verlooren gaen.
15 ☞ Maer ist dat u broeder tegen u son- Luce 17. a.3.
dicht/ so gaet ende straft hem tusschen u en- Lev.29.d 17.
de hem allene: ist dat hy u hoort/so suldy u-
wen broeder gewonnen hebben.
16 Maer ist dat hy u niet en hoort / soo Ecclef.19 1.13.
neemt met u noch eenen ofte twee/op dat in Iacob.5. d.19.
den mont van twee oft drie getuygen/mach
alle woort staen. Deut. 19. b.15.
17 Maer ist dat hy die niet en hoort/ soo 2.Cor.13. a.1.
segghet der Kercken: maer ist dat hy de Hebr.10. d.28.
Kercke niet en hoort / soo laet hem u we- Ioan.2.c. 17.
sen als een Heydene ende een Publi- 2.Thes.3. d.14.
caen.
18 Voorwaer ic segge u/al wat ghy bint
op de aerde/dat sal gebondē zijn oec in den
Hemel / ende al wat ghy ontbindet op der

aerden/ dat ſal ontbonden zijn oock in den
Hemel.
1. Cor. 5. 19 Wederom ſegghe ick u lieden: iſt dat
c. 9. ſake datter twee van u lieden over een ko-
Ioan. 10. men op der aerden/ van alle dinck wat ſy
d. 13. begeeren/ſal henlieden geſchieden van mij-
nen Vader die in de Hemelen is.
20 Want waerder ergens twee oft drie
vergadert zijn in mijnen naem / daer ben
ick int midden van henlieden.
21 Doen heeft Petrus tot hem komende
gheſeyt: Heere/hoe dickmael ſal mijn broe-
der in my ſondigen / ende dat ickt hem ver-
geven ſal? tot ſeven mael?
22 Ende IESUS heeft hem geſeyt: Ick
en ſegge u niet tot ſevenmael / maer tot t'ſe-
ventigh-werf ſeven-mael. ✠

A. Ieſus leerende Petrum ende den Apoſtelen. B. Den Koning ſit in ſijnen throon, ſijn raet beneffens hem, ende ſtelt hem om reeckeninghe te houden met ſijn dienaers. C. Hem komt een dienaer voor die hem ſchuldich was tien duyſent talenten. B. De Koningh gebiet datmen hem ſal verkoopen met zijn wijf ende kinderen, alſo hy niet betalen en konde. C. De dienaer te voet vallende bidt den Koningh, hebt patientie, &c. B. De Koningh door barmhertigheydt ontſteecken, laet hem gaen ende ſchelt hem de ſchult quijt. D. Deſe ondanckbare dienaer wert ontmoet van eender die hem ſchuldich was hondert penningen, ende hy taſt hem ongenadelijck aen. E. Ende hem qualijck ghehandelt hebbende werpt hy hem in een kercker tot dat hy van hondert penningen betaelt was. F. De mede dienaer dit ſiende nemet heel qualijcken. G. Sy brenghen deſe onlijdelijcke bitterheydt den Koningh aen. H. De Koningh met recht hem vergrammende, als hy deſe Dienaer dapper bekeven hadde, heeft hem den pijnigers over-gelevert, tot dat hy de heele ſchult betaelt hadde.

23 ☞ Daerom is 't rijck der Hemelen
gelijck eenen menſch weſende Koningh/die
rekeninge houdẽ wilde met ſijnen knechtẽ.
24 Ende doen hy begonſte te rekenen/ ſo
is hem een voor gebracht die hem ſchuldich
was thien duyſent ponden.
25 Ende doen hy niet en hadde daer af
dat hy 't betalen mochte / ſo heeft de Heere
geboden datmen hem verkoopen ſoude/ en-
de zijn huyſvrouwe ende kinderen/ ende al-
le dat hy hadde/ ende betalinge doen.
26 Maer de knecht neder-vallende heeft
hem gebeden/ſeggende: Hebt patientie met
my/ ende ick ſalt u al betalen.
27 Ende de Heere ontfermende dies
knechts / heeft hem laten gaen / ende de
ſchult heeft hy hem quijt gheſchouden.
28 Ende de ſelve knecht uytgegaen zijn-
de / heeft ghevonden een van zijnen mede-
knechten / die hem ſchuldich was hondert
penninghen / ende houdende / hy heeft hem
geworcht/ſeggende: Betaelt dat ghy ſchul-
dich zijt.
29 Ende zijn mede-knecht nedervallen-
de badt hem/ ſeggende: Hebt patientie met
my: ende ick ſalt u al betalen.
30 Maer hy en wildet niet / maer hy is
wech gegaen/ende heeft hem in den kercker
ghe worpen / tot dat hy de ſchult betalen
ſoude.
31 Maer zijn mede-knechtẽ ſiende datter
geſchiede/ zijn ſeer bedroeft geweeſt/ ende ſy
zijn gekomen ende hebbẽ haren Heere ver-
telt al datter geſchiet was.
32 Doen heeft hem zijn Heere geroepen/
ende hem geſeyt; Ghy booſe knecht/ alle u
ſchult heb ick u quijt geſchouwen/ om dat
ghy my gebeden hebt:
33 En moeſte ghy daerom oock ws me-
deknechts niet ontfermen / gelijck ick ws
ontfermt hebbe?
34 Ende zijn Heere gram weſende heeft
hem den pijnigers gelevert / tot dat hy be-
talen ſoude alle de ſchult.
35 Alſoo ſal oock mijn Hemelſche vader
u lieden doen / iſt dat ghy een yegelijck zij-
nen broeder niet en vergeeft van uwer her-
ten. ✠

Dat XIX. CAPITTEL.

Hoe Ieſus thoont ende leert dat het Heylich Sacrament des houwelijcx ontbindelyck is. Ende hy pryſtſe die haer ſelven verſnyden om 't rycke der Hemelen. Hoe een jongelinck om ſyn groot goet niet en volget Ieſus raet, ende hier uyt thoont hy dat 't laſtich is dat een ryck menſche in 't Hemelryck geraeckt.

1 ENde 't is gheſchiet doen IE- Marc. 10.
SUS deſe woorden vol-eyndt a. 1.
hadde / dat hy is vertrocken
uyt Galileen / ende gekomen
in de palen van Iudeen over
de Iordane.
2 Ende hem zijn veel ſcharen ghevolcht/
ende hy heeftſe daer geneſen.
3 Ende de Phariſeen zijn tot hem gekomẽ
hem tempterende ende ſeggende: Iſt eenen

mensch geoorloft zijn huysvrouwe te verla-
ten om alderley saecken?

Genes. 1. d. 21. 27. Ephes. 5. g. 31.

4 De welcke antwoordende heeft henlie-
den geseyt: En hebdy niet gelesen dat de ge-
ne die van't beginsel den mensche gemaeckt
heeft/ heeft se gemaeckt eenen man ende een
vrouwe?

5 Ende hy heeft geseyt: Daerom sal een
mensch vader ende moeder verlaten / ende
zijnder huysvrouwen aenkleven / ende sy
sullen twee in een vleesch zijn.

Deut. 24. a.

6 Hierom en zijn sy nu niet twee / maer
een vleesch. Daerom wat Godt versaemt
heeft dat en scheyde den mensch niet.
7 Sy seggen hem: Waerom heeft Moy-
ses dan geboden een scheybrief te geven/en-
de te verlaten?
8 Hy heeft hen geseyt: Moyses heeft om
de hartheyt uwer herten u lieden toeghela-
ten van u huysvrouwen te scheyden / maer
van 't beginsel en hevet alsoo niet geweest.

Matth. 5. c. 32. Marc. 10. b. 11. Luc. 16. d. 18.

9 Maer ick segghe u / dat soo wie van
zijn huysvrouwe scheyt (ten ware om over-
spels wille) ende een ander trouwet/ die doet
overspel / ende so wie een verlaten trouwet/
die doet overspel.

1. Cor. b. 11.

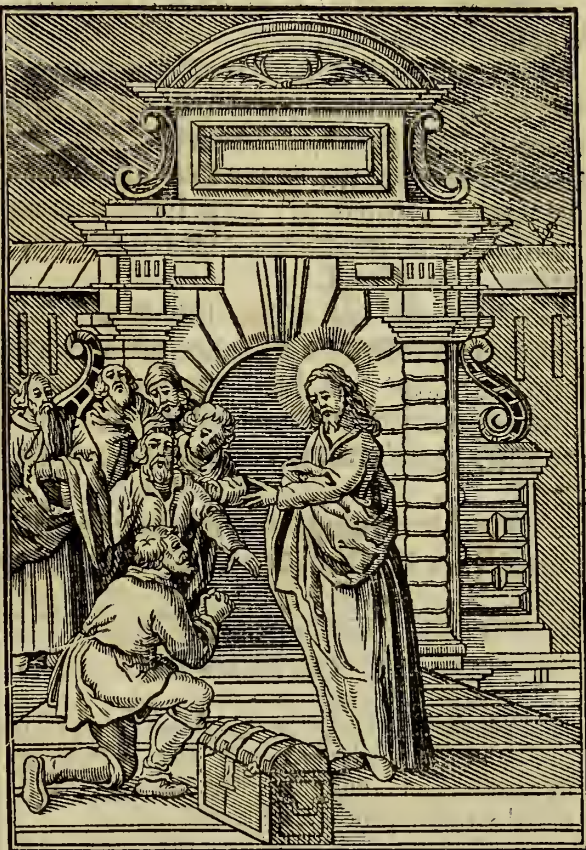
10 Zijn discipelen seggen tot hem: Is
des menschen sake alsule met zijnder huys-
vrouwen/ so en ist niet oorbaerlijck te trou-
wen.
11 De welcke heeft henlieden geseyt: Sy
en vaten alle dit woort niet/ maer die vatent
den welcken dat gegeven is.
12 Want daer zijn sommige versneden
die van haers moeders lichaem alsoo geboo-
ren zijn / ende daer zijn versnedene die ghe-
maeckt zijn van den menschen/ ende daer
zijn versnedene die henselven versneden
hebben om 't Rijck der Hemelen. Diet va-
ten mach/ die vatet.

Marc. 10. b. 13. Luc. 18. c. 15. Matt. 13. a. 5.

13 Doen zijn hem kleyn kinderkens
aengebracht/ dat hy zijn handen op die leg-
gen soude ende bidden. Ende de discipelen
straftense/
14 Maer Jesus seyde henlieden: Laet
toe de kleyne kinderkens / ende en wiltse
niet verbieden tot my te komen/ want al-
sulcken behoort het rijck der Hemelen toe.
15 Ende als hy hen zijn handen opghe-
leyt hadde/ so is hy van daer wech gegaen.

Marc. 10. b. 17. Luc. 18. d. 18.

16 Ende siet een tot hem komende seyde
tot hem: Goede Meester/ wat goets sal ick
doen op dat ick het eeuwich leven mocht
hebben?
17 De welcke heeft hem ghesèyt: Wat
vraechdy my van 't goet? Een isser goet/
dats GODT, Maer wilt ghy tot dat le-
ven in-gaen/ onderhout de geboden.

18 Hy seyt hem: Welcke? Ende IESUS
heeft ghesèyt: Ghy en sult genen dootslach
doen. Ghy en sult geen overspel doen. Ghy
en sult geen dieverye doen. Ghy en sult geen
valsch getuygenisse geven.

Exod. 20. c. 13.

19 Eert uwen Vader ende uwe moeder.
Ende ghy sult uwen naesten liefhebben als
u selven.
20 De jongelinck seyde tot hem: Alle dese
heb ick bewaert van mijnder jonckheydt
af/ wat gebreeckt my noch?
21 IESUS heeft hem geseyt: Ist dat ghy
wilt volmaeckt zijn / so gaet verkoopt dat
ghy hebt/ ende gevet den Armen/ ende ghy
sult eenen schat hebben in den hemel/ ende
komt volcht my.
22 Maer doen de jongelinck dit woort
ghehoort hadde / is hy droevich wech ghe-
gaen/ want hy hadde veel besittingen.

23 Ende Ieſus ſeyde zijnen Diſcipelen:
Voorwaer ick ſegge u/dat een rijck menſch
niet lichtelijck en ſal in 't rijck der Heme-
len komen.
24 Ende wederom ſegge ick u: lichtelijc-
ker iſt eenen kemel door eender naelden oo-
ghe te gaen/ dan den rijcken menſch te ko-
men in 't rijck der hemelen.
25 Ende de diſcipelen deſe dingen ghe-
hoort hebbende/ zijn ſeer verwondert ghe-
weeſt / ſeggende: Wie ſal dan mogen ſalich
weſen?
26 Ende Ieſus aenſiende heeft henlie-
den geſeyt: By de menſchen iſt onmoghe-
lijck/ maer by Gode zijn alle dingen mo-
gelijck.
27 ☞ Doen heeft Petrus antwoordende
tot hem gheſeyt: Siet wy hebben alle din-
gen achter gelaten / ende zijn u gevolcht.
Wat ſal ons dan worden?
28 Maer Ieſus heeft tot henlieden ge-
ſeyt: Voorwaer ick ſegge u lieden / dat ghy
die my gevolcht zijt / in de weder-geboorte
(als de Sone des menſchen ſitten ſal in den
ſtoel zijnder Majeſteyt) oock ſitten ſult op
twaelf ſtoelen / oordeelende de twaelf ghe-
ſlachten van Iſrael.
29 Ende alle die achter laet huys / oft
broeders/ oft ſuſters/ oft Vader/ oft moeder/
oft huyſvrouwe / oft kinderen / oft Acker-
landen om mijnen naem / die ſalt hondert-
fout ontfangen/ ende het eeuwich leven be-
ſitten.
30 Maer veel van den eerſtē ſullē de laet-
ſte weſē/ ende veel van den laetſten/ d'eerſte.

Dat XX. CAPITTEL.

Van de parabele des wijngaerts, totten welcken te oeffenen ſeer veel gheroepen zijn. Van Zebedeus kinderen, ende de twee blinden by Iericho die Ieſus verlichte.

☞
Et rijck der Hemelen is
gelijck eene menſch die
Vader des huyſgeſins
is/ die uytgegaen is ten
eerſten morgenſtont/ om
wercklupden te hueren
in zijnen Wijngaert.
2 Ende als hy over-
komen was metten werckluyden om een
daghelijckſchen penninck/ hy heeft die ge-
ſonden in zijnen Wijngaert.
3 Ende uytghegaen zijnde ontrent der
derder uren / hy heeft ander ghesien op de
merckt ledich ſtaende.
4 Ende hy heeft dien geſeyt: Gaet ghy
oock in mijnen wijngaert / ende dat recht
is dat ſal ick u geven.
5 Ende ſy zijn wech gegaen. Ende we-
derom is hy uytgegaen ontrent der ſeſter

A. Ieſus op den bergh van Galileen tot den eynde van Iudea over den Iordaen reyſende leert het volck. B. De Vaders des huyſgeſins huyrt 's morgens vroegh werck-lieden. C. Dit doet hy oock ten drie uren. D. Van gelijcken ten ſes uren. E. Van ghelijcken ten negen uren. F. Ten laetſten ontrent elf uren doet hy 't ſelve mede, den uren werden aengeweſen in den ronden door de Sonne over den Horiſont. G. Den Wijngaert daer de werckluyden gheſonden werden ende verſcheydelijck beſigh zijnde. H. De Heere des Wijngaerts ofte Vader des huyſgheſins laſt gevende den Rentemeeſter. I. De Rentemeeſter volght het bevel, ende geeft elck even veel, de eerſte klaghen.

ende negenſter uren / ende heeft deſghelijcx
gedaen.
6 Maer ontrent de elfſte ure is hy uyt-
gegaen / ende heefter ander ſtaende gevon-
ſten/ ende hy ſeyt tot dien: Waerom ſtady
hier alle den dach ledich?
7 Ende ſy ſeggen hem: Om dat ons nie-
mant gehuert en heeft. Hy ſeyt dien: Gaet
ghy-lieden oock in mijnen wijngaert.
8 Ende alſt avont geworden was/ ſo ſeyt
de Heere van dē wijngaert tot zijnen huyſ-
meeſter: Roept de wercklieden/ ende betaelt
henlieden haren loon / beginnende van den
laetſten tot den eerſten.
9 Als ſy dan quamen die ontrent der elf-
ſter uren ghekomen waren / ſy hebben elck
eenen penninck ontfangen.
10 Ende de eerſte oock komende hebben
ghemeynt / dat ſy meer ontfangen ſouden/
ende ſy hebben ontfanghen elck eenen pen-
ninck.
11 Ende ontfangende hebben ſy gemur-
mureert tegen den Vader des huyſgheſins/
12 Seggende: Deſe alderlaetſte en heb-
ben maer een ure gewracht / ende ghy hebt
die ons gelijck ghemaeckt/ die den laſt van
den dage gedragen hebben ende de hitte.
13 Ende hy antwoordende/ heeft tot ee-
nen van dien gheſeyt: Vrient ick en doe u
gheen ongelijck/ en zijt ghy niet om eenen
penninck met my over komen?

A. De stadt Ephrem, daer Christus geweken was na dat hy Lazarum hadde verweckt. *B.* De stadt Ierusalem, daer Caiphas raet hout om Iesum te dooden. *C.* Iesus na Iericho ende Ierusalem opgaende, gaet sijn Discipulen wonderlijcken wacker voor. *D.* Omme-keerende seyt hy haer secretelijck sijn doot te vooren. *E.* Van Iudas wert hy verraden, ende den Heydenen ghelevert. *F.* Hy wort van de Princen ter doot verwesen. *G.* Hy wert den President Pilato over-ghelevert. *H.* Hy wert gegeesselt. *I.* Hy wert met doornen ghekroont, 't welck by 't woort bespot verstaen wert. *K.* Hy wert bespogen, met een riet ende kinnebackslagen geslagen. *L.* Hy wert gekruyst. *M.* Hy verrijst glorieuselijck van der doot.

A. Het lantschap by Iericho, daer Iesus passeerde eer hy de blinde in Iericho genas. *B.* Iesus met sijn discipelen. *C.* Maria Salome komt tot Christum, ende begeert van hem dat hare twee soonen mochten sitten, &c. *B.* Iesus antwoort, ghy weet niet wat ghy begheert, &c. *D.* Herodes Agrippa doot Iacobum tot Ierusalem. *E.* Christus gekruyst, want hy vermaent van de kelck die hy drincken soude. *F.* Iohannes van Trajano, geworpen in een ketel siedende olie tot Romen voor de poorte Latina.

14 Neemt dat uwe is/ ende gaet henen/
ick wil oock desen laetsten geven gelijck u.
15 Oft en ist my niet geoorloft te doen Matt. 19.
dat ick wille? Is uwe ooge quaet om dat d. 30.
ick goet ben? Marc. 10. d. 38.
16 Alsoo sullen de laetste d'eerste wesen/ Luc. 13. f. 31.
ende d'eerste de laetste. Want veel isser ge- Marc. 10.
roepen/ ende luttel uytverkooren. ✠ c. 32. Luc. 18. c.
17 ☞ Ende Iesus opwaerts gaende na 31.
Ierusalem heeft tot hem genomē de twaelf
Discipelen secretelijck/ ende heeft henlieden
gesept:
18 Siet wy gaen opwaerts nae Ieru-
salem/ ende de Sone des menschen sal ghe-
levert worden den Princen der Priesteren/
ende den Schrijven/ ende sy sullen hem ter
doot verwijsen/
19 Ende sy sullen hem den Heydenen le-
veren om te bespotten/ ende te geesselen ende
te kruycen / ende op den derden dach sal hy
weder opstaen. ✠
20 ☞ Doen is tot hem gekomen de moe- Marc. 10.
der van Zebedeus kinderen met haren so- f. 35.
nen/ aenbiddende ende begeerende wat van
hem.
21 De welcke heeft haer ghesept: Wat
wildy? Ende sy seyde hem: Seght dat dese
mijn twee soonen sitten d'een aen u rechte
hant / ende d'ander aen u slincke hant in u
rijck.
22 Ende Iesus antwoordende heeft ge-
sept: Ghy en weet niet wat ghy begeert.
Mooghdy drincken den kelck den welcken
ick drincken sal? Sy hebben hem ghesept:
Iae wy.
23 Hy heeft henlieden gesept: Mijnen
kelck suldy voorwaer drincken/ maer te sit-
ten aen mijn rechte hant oft slincke hant/
dat en behoort my niet u lieden te gheven/
maer den ghenen diet bereyt is van mijnen
Vader.
24 Ende dit hoorende de thiene hebben Matt. 10.
hen verbolgen van de twee broeders. g. 41. Luc. 21. c.
25 Maer Iesus heeftse tot hem geroepen 25.
ende gesept: Ghy weet wel dat de Princen
der Heydenen heerschappye over henlieden
hebben/ ende die de meeste zijn/ gebruycken
macht over henlieden.
26 Maer alsoo en salt niet wesen onder
u lieden/ maer so wie dat onder u lieden wilt
de meeste worden/ die zy u lieder dienaer/
27 Ende die onder u lieden wilt d'eerste
zijn/ sal u lieder knecht zijn.
28 Gelijck de sone des menschen niet ko- Phil. 2. a.
men en is om gedient te worden/ maer om 7.
te dienen / ende zijn ziele te gheven tot een
verlossinge voor vele.
29 ☞ Ende als sy van Iericho ginghen/ Marc. 10.
soo is henlieden een groote schare ghe- g. 46. Luc. 18.
volcht/ f. 35.
30 Ende siet twee blinden sittende by
den wech/ hebben gehoort dat Iesus voor-

A. Iericho de ſtadt der Palmen. *B.* De ſchare die voor Ieſus gaet. *C.* De ſchare die hem na-volght. *D.* De blinde by de wech ſittende, wert by de voor-by-gangers bekeven, om dat hy ſwijgen ſoude. *E.* Ieſus blijft door 't gekarm van de blinde ſtille ſtaen. *F.* De blinde wert door Chriſtus bevel by hem gebracht ende geneſen. *G.* Alle 't volck looft Godt.

by ginck/ ende ſy hebben geroepen/ ſeggen-
de: Heere ontfermt u onſer Davids ſone.
31 Ende de ſchare ſtrafteſe dat ſy ſwij-
gen ſouden. Maer ſy riepen te meer/ ſeggen-
de: Heere ontfermt u onſer Davids ſone.
32 Ende IESUS heeft gheſtaen ende hy
heeftſe gheroepen ende geſeyt: Wat wildy
dat ick u doe?
33 Sy ſeggen tot hem: Heere/ dat onſe
oogen gheopent worden.
34 Ende IESUS haerder ontfermende/
heeft hare oogen gheraeckt. Ende terſtont
hebben ſy gheſien/ ende ſy zijn hem ghe-
volcht. ✠

Het XXI. CAPITTEL.

Hoe Ieſus triumphantelijck binnen Ieruſalem gekomen is, ende hoe hy de Phariſeen beſchaemt, ende de koopers ende verkoopers uyten Tempel jaecht, ende vermaledijt den vijgheboom. Ende hy leert henlieden by gelijckeniſſen, henlieden heymelijck daer door begrijpende.

☞ Marc. 11. a.1. Luc. 19. d.29.

1
E Nde als ſy Ieruſalem ghe-
naeckten/ ende komen wa-
ren tot Bethphaghe totten
Bergh van Oliveten / doen
heeft IESUS twee diſcipelen
geſonden.
2 Segghende tot henlieden: Gaet in 't
Caſteel dat tegen u lieden over is/ ende ter-
ſtont ſuldy vinden een Ezelinne gebonden/

A. Den Bergh van Olyveten. *B.* Bethanien aen de voet van de Bergh aen 't Ooſten. *C.* Bethphage, van waer Ieſus ſant om den Ezel met het veulen te halen. *D.* De buerte daer die van daen gehaelt zijn. *E.* Ieſus ſittende op de Ezelinne rijt voor des ſtadts uyt-ſichte.

A. Ieſus komt de voornoemde ſtadt in het gheſichte. *B.* Ieſus ſchreyt over Ieruſalem. *C.* De menichte van de ſtadt maeckt tacken van boomen ende palm gereet.

ende een veulen met haer: ontbintſe ende
brenghtſe tot my.
3 Ende iſt dat u yemant yet ſeyt/ ſeght
dat de Heere deſe van doene heeft/ ende ter-
ſtont ſal hy die laten gaen.
4 Ende alle dit is ghedaen om dat vol-

brachte

A. Bethanien daer Lazarus verweckt is. *B.* Den bergh van Olyveten. *C.* Den hof Gethsemani. *D.* De beke Cedron. *E.* Iesus sittende op 't veulen des Ezels. *F.* De vermaertheyt des weghs. *G.* Ierusalem omroert. *H.* Den Tempel daer Iesus komt, alwaer hy de blinden ende kreupelen gesont maeckt. *I.* De Moeder Godts met den vrouwen.

A. Den Tempel ende derde sale daer binnen. *B.* De heerlijckheyt schijnende uyt Christi aengesicht, ende sijn Majesteyt daer elck voor schrickt. *C.* Door sijn stemmen werden den schapen verjaecht ende den ossen verspreyt, &c. Den koopers loopen deur. *D.* Met een woort stoot Iesus de tafelen der wisselaren onder de voet, ende 't ghelt om verre. *E.* De stoelen van de duyfverkoopers smijt Iesus om, ende de duyven werden wegh genomen. *F.* Creupelen ende blinden werden gesont gemaeckt. *G.* De kinderen singen Osanna voor Iesu. *H.* De Princen ende ouderlingen nemen dit geheel qualijcken.

bracht soude worden datter geseyt is door
den Propheet/ seggende:
5 Seght der dochter van Syon: Siet u Isai.62. d. 11.
Koningh komt u sachtmoedich ende sitten- Zach. 9.
de op een ezelinne ende op een veulen / het 1.9.
jonck van een jock-dragende beeste. Ioan. 1. b. 15.
6 Ende de discipelen gaende hebben ge-
daen alsoo hem IESUS geboden hadde.
7 Ende sy hebben de Ezelinne ende dat
veulen tot hem ghebracht / ende sy hebben
daer op haer-lieder kleederen ghelept / ende
hebben hem daer op doen sitten.
8 Ende een seer groote schare hebben
hen kleederen in den wech gesprept/ maer de
andere hebben tacken van de boomen ghe-
houwen/
9 Ende stroyden die in den wech / ende Psal. 117. d.26.
de scharen die voore ginghen / ende die nae Marc. 11.
volchden riepen al / seggende: Hosanna den b.9.
Soone van David / gebenedijt zy hy die Luc. 19. g.
daer komt in den naem des Heeren/Hosan- 38.
na in 't alderhoochste. ✠
10 Ende als hy in Jerusalem gekomen
was/ so is alle de stadt beroert gheworden/
seggende: Wie is dese?
11 Ende de luyden seyden: Dit is IE-
SUS de Propheet van Nazareth Galilee.
12 Ende IESUS is binnen gegaen in Ioan. 2. c.
den tempel GODTS, ende hy dreef uyt alle 14.
de verkoopers ende koopers in den Tem- Deut. 14.
pel/ ende de Tafelen der Wisselaers ende de d.25.
setelen der duyven verkoopers/heeft hy om
geworpen/
13 Ende hy seyde henlieden: 't Is ghe- Isai. 56. c.
schreven: Mijn huys sal een bede-huys ge- 7.
noemt worde/ ende ghy hebt dat een moor-
denaers speloncke gemaeckt.
14 Ende tot hem zijn gekomen blinde Ierem. 7.
ende kreupele in den tempel/ende hy heeftse b. 11.
genesen.
15 Maer de Princen der Priesteren ende
Schrijben siende het wonder dat hy ghe-
daen hadde / ende de kinderen roepende in
den Tempel/ ende seggende: Hosanna den
Soone van David/ zijn verbolghen ghe-
weest/
16 Ende hebben tot hem geseyt: Hoordy
wat dese seggen? Maer IESUS heeft tot
henlieden gheseyt: Jae ick voorwaer. En Psalm 8.
hebdy noyt gelesen dat uyten mont der on- a.3.
mondiger kinderen ende der suygelinghen
hebdy den lof volmaeckt?
17 Ende hen latende is hy buyten uyter
stadt gegaen in Bethanien / ende aldaer is
hy gebleven. ✠
18 Maer des morgens nae de stadt kee- Marc. 11.
rende/ hy heeft honger gehadt. b. 13.
19 Ende siende eenen vijgenboom on-
trent den wegh/hy is tot dien gegaen/ende
en heeft daer niet aen gevonden dan alleen
bladeren/ ende heeft tot dien geseyt: Nem-
mermeer en wasse van u vrucht in der eeu-

wigheydt. Ende de vijgeboom is terſtont
drooge geworden.
20 Ende de Diſcipelen dit ſiende hebben
hen-lieden verwondert / ſeggende: Hoe is
dien terſtont verdroocht?
Marc.11. c.10. Matth. 7. a.7. Ioan.15. Matt.11. d.24. 21 Ende IESUS antwoordende heeft
henlieden geſeyt: Voorwaer ick ſegge u/ iſt
dat ghy geloove hebt/ ende niet en twijfelt/
ſoo en ſuldy dit niet alleen van den vijghe-
boom doen / maer ooc iſt dat ghy deſen ber-
ge ſeght / neemt u op / ende worpt u in de
Zee/ het ſal geſchieden.
22 Ende al wat ghy begeert in 't gebedt
geloovende/ dat ſuldy ontfangen.
Matt. 11. d. 28. Luc.20.a 2. 23 ☞ Ende als hy in den Tempel geko-
men was / ſoo zijn tot hem (daer hy was
leerende) gekomen de Princen der Prieſte-
ren/ ende de Ouders des volcks/ ſeggende:
Door wat macht doedy deſe dingen? Ende
wie heeft u deſe macht gegeven?
24 Jeſus antwoordende heeft henlie-
den geſeyt: Jck ſal u lieden oock een re-
den vragen/ iſt dat ghy my die ſegget/ ſoo
ſal ick u lieden oock ſeggen door wat
macht dat ick deſe dingen doe.
25 Joannes Doopſel van waer was
dat/van den hemel oft van den menſchen?
Ende ſy dachten in hen ſelven / ſeggende:
26 Jſt dat wy ſeggen van den Hemel/
ſoo ſal hy ons ſeggen: Waerom en hebdy
dan hem niet gelooft? Maer iſt dat wy
ſeggen van den menſchen/ ſoo vreſen wy
de ſchare/want ſy achteden Joannem al-
legader als eenen Propheet.
27 Ende ſy antwoordende IESUS heb-
ben geſeyt: Wy en wetens niet. Ende hy
heeft henlieden oock geſeyt: Noch ick en
ſegge u lieden oock niet door wat macht
dat ick deſe dinghen doe. ✠ Maer wat
dunckt u lieden?
28 ☞ Een man hadde twee ſonen/ende Matt. 14. a. 5.
gaende totten eerſten hy heeft geſeyt: So-
ne gaet henen wech/ ende werckt in mij-
nen wijngaert.
29 Ende die antwoordende heeft ghe-
ſeyt: Jck en wils niet doen:maer namaels
door berou beweecht zijnde/hy is daer he-
nen gegaen.
30 Ende gaende totten anderen heeft
hy deſgelijcks gedaen. Ende die antwoor-
dende heeft geſeyt: Jck ga Heere/ende hy
en heefter niet gegaen:
31 Wie van den tween heeft des Va-
ders wille gedaen? Sy ſeggen hem: d'eer-
ſte. IESUS ſeyde henlieden: Voorwaer
ick ſegge u lieden/dat de Publicanen ende
gemeyne vrouwen gaen voor u lieden in 't
Rijcke Godts.
32 Want Joannes is tot u lieden ge-
komen in den wech der rechtveerdicheyt/
ende ghy en hebt hem niet gelooft / maer
de Publicanen ende de gemeyne vrouwen
hebben hem gelooft/ maer ghy dat ſiende
en hebt ooc namaels geen berouw gehadt
dat ghy hem148 ſout. ✠
33 Hoort noch een ander gelijckeniſſe. Marc. 12. a.1.
☞ Daer was een menſch een vader des Luc.20. b.9.
huyſgeſins die eenen Wijngaert geplant

A. De ſale des Tempels, daer Ieſus deſe Parabole heeſt geſproken, nae ſijn glorieuſe in-komſte binnen Ieruſalem. *B.* Ieſus ſpreeckt deſe Parabele tot den ſcharen, ten aenhooren van de Princen ende Phariſeen. *C.* De Huyſ-vader verhuert den Wijngaert, ende ſeynt daer na ſijn dienaers tot den bou-luyden, om de vruchten te ontfangen. *D.* Den Wijngaert die den Huyſ-vader geplant, ende daer inne hy een tooren met een ſloot ghemaeckt hadde. *E.* Sommige van die gene die geſonden waren van den Huyſvader, werden van de bou-lieden geſlagen, ſommighe ghedoot, ſommige geſtenight. *F.* Ten laetſten ſeynt by ſijn ſoone, deſen ſtooten ſy mede buyten den wijngaert om hem te dooden.

hadde

hadde / ende hy heefter eenen tuyn omme Isai.5.a.1.
gelept/ ende een persse in gegraven/ ende ee- b.5.
nen Tooren opgericht / ende hy heeft dien Ierem.2.
den lantlieden verhuert / ende hy is buy- d.12. Actor.2.
tens-lants gereyst.
34 Maer als den tijdt der vruchten aen-
ghekomen was / soo heeft hy zijn knechten
gesonden tot de lantlieden / dat sy de vruch-
ten van dien ontfangen souden.
35 Ende de lantlieden zijn knechten grij-
pende / hebben den eenen geslagen / den an-
deren gedoot / maer den anderen hebben sy
gesteent.
36 Wederom heeft hy andere knechten
gesonden / meer in ghetale dan d'eerste wa-
ren / ende sy hebben dien desgelijcks ghe-
daen.
37 Maer ten laetsten heeft hy tot henlie-
den zijnen sone gesonden / seggende: Sy sul-
len mijne sone ontsien.
38 Ende die lantluyden den sone siende / Marc.26.
hebben ghesept onder henlieden: Dit is de a.3. 27.a.
erfgename / komt ende laet ons hem doo- 2.28.a. Ioan.11.
den / ende wy sullen zijn erffenisse hebben. g.53.
39 Ende dien aengrijpende sy hebben
hem uytgeworpen buyten den wijngaert /
ende gedoot.

A. De pachters den soone buyten den VVijngaert gheworpen hebbende, slaen hem doot. Want Christus is buyten de poorte ghestorven. *B.* Christus vraeght den Princen, wat den Wijngaert-heer doen sal. *C.* De Huys-vader komt met ghewapender hant, ende doet den boosen pachters strengelick vernielen. *D.* Hy verhuyrt sijn Wijngaert aen andere Pachters.

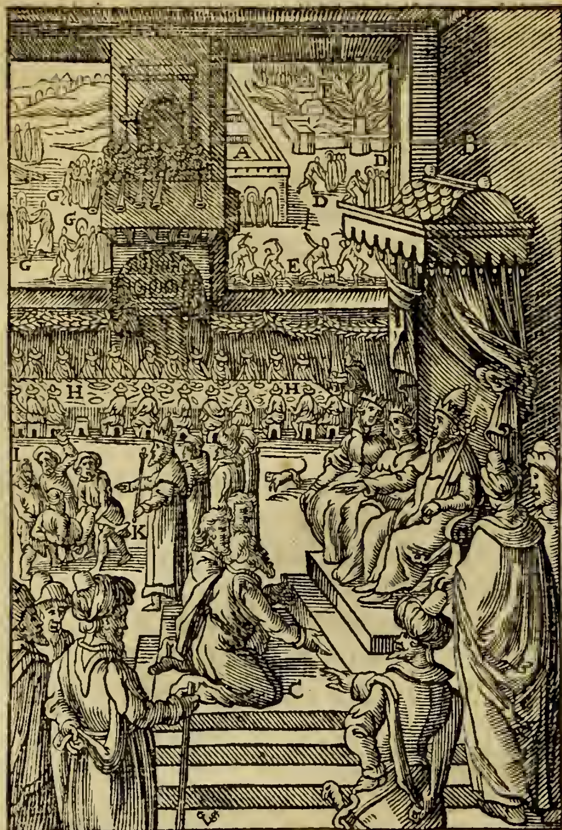
40 Hierom als de Heere des Wijngaerts
sal ghekomen zijn / wat sal hy dien lantlie-
den doen?
41 Ende sy segghen hem: Die quade sal
hy qualijck verdoen / ende zijnen Wijn-
gaert sal hy andere lantluyden verhueren /
die hem vruchten sullen betalen te zijnen
tijden.

42 IESUS seyde tot henlieden: en hebdy
noyt ghelesen in de Schriftueren: De steen
den welcken de timmerlieden verworpen
hebben / is geworden tot het hooft van ee-
nen hoecke? Van den Heere is dit geschiet /
ende 't is wonderlijck in onsen oogen.
43 Daerom segge ick u lieden / het rijck Psal. 117.
Gods sal van u genomen worden / ende 't sal d.22.
gegeven worden den Heydenschen volcke / Actor.4. b.11.
zijne vrucht voort-brengende. Rom. 9. g.13.
44 Ende soo wie op desen steen valt / die 1.Pet.2.a 7.
sal gebroocken worden: Maer op den welc- Luc.20.c. 17.
ken hy valt / dien sal hy al-te-mael in kley- Marc. 28.
ne stucken breken. a.10.
45 Ende doen de Princen der Priesteren Isa. 28.2.
ende de Phariseen gehoort hadden zijn ge-
lijckenisse / soo hebben sy verstaen dat hy
van haerlieden seyde.
46 Ende soeckende hem te vangen / sy
hebben de scharen gevreest. Want sy hiel-
den hem als eenen Propheet. ✠

Het XXII. CAPITTEL.

Iesus leyt de Ioden uyte van den bruyloft. Ende hy wort van henlieden getemteert ende ghevraeght van den chijnspenningh te geven. Ende van de Sadduceen, van de verrijsenisse der dooden, wederom wort hy gevraecht van 't groot gebodt. Ende hy ondervraeght henlieden oock een vrage.

1 Nde Iesus antwoordende / Luc. 14.
heeft hen wederom in gelijc- d.16.
kenissen ghesproocken / seg- Apoc. 16. b.9.
ghende:
2 ☞ Het rijck der Hemelen
is gelijck gheworden eenen
mensche wesende eenen Koningh / die zijnen
sone een Bruyloft bereyt heeft.
3 Ende hy heeft zijn dienaren gesonden
om te roepen die daer ghenoot waren ter
Bruyloft / ende sy en wilden niet komen.
4 Wederom hy heeft andere knechten
gesonden / seggende: Segget den genooden:
Siet ick heb mijnen maeltijt bereyt / mijn
stieren ende gemeste beesten zijn gedoot / en-
de alle dingen zijn bereyt / komt ter Bruy-
loft.
5 Maer die en hebbens niet geacht / ende
sy zijn wech gegaen / de eene in zijn Landt-
huys / ende de andere in zijn neeringe.
6 Maer de andere hebben zijn knechten
ghenomen / ende als sy henlieden versmaet-
heden aengedaen hadden / soo hebben sy die
gedoot.
7 Ende doent de Koningh gehoort had-
de / soo is hy gram geworden / ende zijn hey-
ren uyt-sendende hy heeft de doot-slaghers
gedoot / ende haerlieder stadt verbrant.
8 Doen seyde hy zijnen knechten: De
bruyloft is immers bereyt / maer die genoot

A. Den Tempel ende Galerye van Salomon, daer Ieſus leerde. F. Het Koninghs Paleys daer den Koningh ſit in ſijne throon met ſijn ſone, ende des ſelfs bruyt aen ſijn zijde, alle in Koninghlijcke Bruyloft-cieraet. C. De dienaers werden van de Koningh uyt-geſonden om den genooden te roepen. D. Daer werdender geroepen die haer met hare uyterlijcke occupatien excuſeerden, ſeggende, ick hebbe een hoef lants gekocht, &c. E. Sommighe houden de dienaers ende ſmijtenſe doot. F. Den Koningh dit hoorende, ſeynt zijn heyr-kracht uyt, ende doet die dootſlagers vernielen, ende hare ſtadt verbranden. Tot noch werden die geroepen Ioden hier mede beteeckent. G. Daer werden dienaers geſonden, omme den Heydenen te roepen. H. Met deſe wert de Bruyloft vervult, men ſitter aen tafel, de eedtſale wert koſtelijck verciert, den Ioden ten laetſten noch by de Heydenen innekomende. I. Daer werter onder allen eene gevonden die gheen bruyloft-kleet aen te hebben. K. Deſen gebiet de Koningh met gebonden voeten ende handen te werpen in de uyterlijckſte duyſterniſſen.

waren en hebben dies niet weerdich ghe-
weeſt/
9 Daerom gaet tot de uytganghen der
wegen/ ende alle die ghy vint/ die roept ter
bruyloft.
10 Ende zijn knechten uytgegaen zijnde in de wegen/ hebben vergadert alle die ſy
vonden hebben/ goede ende quade/ ende de
bruyloft is vol gaſten geworden.
11 Ende de Koningh is in gekomen dat
hy ſien ſoude de gaſten die daer ter tafelen
ſaten/ ende hy heeft daer eenen menſch geſien / niet gekleet weſende met een bruyloft
kleet.
12 Ende hy ſeyde tot hem: Vrient/ hoe
zijdy hier inne ghekomen ſonder bruyloft
kleet? Ende hy werde ſtom.
Matth. b. 12. 13. f. 42. 25. d. 30. Marc. 12. b. 13. Luce 10. c. 20. 13 Doen ſeyde de Koningh den dienaren: Met ghebonden handen ende voeten
worpt hem in de uyterſte duyſterniſſen/
daer ſal ſchreyinghe ende knijſelinghe der
tanden zijn.
14 Want veel iſſer geroepen/ maer luttel
uytverkooren. ✠

A. De Galerye van Salomon daer Ieſus leerde. B. Ieſus met ſijne Diſcipulen. C. De diſcipulen van de Phariſeen ende Herodianen vallen Ieſum aen om hem in zijn woorden te vangen: ſeggende, ſalmen den Keyſer tribuyt geven of niet? B. Ieſus haerluyder dubbelheyt ende booſheyt ſtrengelijck beſtraffende, antwoorde; toont my de Chijnſpenningh. C. Sy toonen hem eenen penninck. B. Ieſus vraeght wiens beelt ende opſchrift is dit? C. Sy ſeggen, des Keyſers. B. Ieſus antwoort, geeft den Keyſer dat den Keyſer toe-behoort, ende geeft God dat Godt toe-behoort. C. Sy luyden haer over deſe antwoort verwonderende, hebben niet eene ſijnder woorden konnen beriſpen.

15 ☞ Doen hebben de Phariſeen wech
gaende raet gehouden / dat ſy hem vangen
ſouden in zijn woorden.
16 Ende ſy ſeynden tot hem haerlieder
diſcipelen metten Herodianen / ſegghende:
Meeſter wy weten dat ghy waerachtigh
zijt/ ende den wech Godts in der waerheyt
leert/ ende ghy en vraecht nae niemanden/
want ghy en neemt genẽ perſoon der menſchen uyt/
17 Daerom ſeght ons/ wat dunckt u/ iſt
geoorloft den chijnſpenninck den Keyſer te
geven/ oft niet?
18 Ende Jeſus kennende hare valſchheyt/ heeft geſeyt: Wat temteerdy my hypocrijten?
19 Thoont my de munte van den chijnſpenninck: ende ſy hebben hem voort-ghebracht eenen penninck. Rom. 13. b. 7.
20 Ende Jeſus heeft tot henlieden gheſeyt: Wiens is dit beelt ende dit opſchrift?
Sy ſeggen hem: des Keyſers.
21 Doen ſeyde hy tot henlieden: Daerom geeft den Keyſer dat den Keyſer toebehoort / ende dat Gode toebehoort / gheeft
Gode. ✠
22 Ende dit hoorende hebben ſy hen
verwondert / ende hem verlatende zijn ſy
wech gegaen.
23 Op dien dach zijn tot hem gekomen Marc. 12. b. 19.
de Saduceen die ſeggen datter geen verrij- Luc. 20. b. 28.

ſeniſſe

senisse en is/ende sy hebben hem gevraecht/ seggende: Actor.23. b.6. Deut.25. b.5.

24 Meester/ Moyses heeft gheseyt: Ist datter yemant gestorven is geen kint hebbende / dat zijn broeder soude trouwen de huysvrouwe van dien/ende verwecken saet zijnen broedere.

A. Den Tempel waer inne Iesus nae zijn feestelijcke inkomste daghelijcx quam, ende den Herodianen ende Saduceen hare redenen weder-geleyt hadde. *B.* Iesus met sijne discipelen. *C.* De Saduceen lettende wat van de berispinghe der Phariseen soude werden. *D.* De menichte der Phariseen voor den welcken een groot achtbare Wet-geleerde door den selven Phariseen uyt-gemaeckt,Iesum vraeght van 't eerste Gebodt. *B.* Iesus antwoort, het eerste Gebodt is, hoort Israel uwe Heere uwe Godt is eene Godt, ende ghy sult hem lief hebben, &c. *D.* De Phariseen bevestight het antwoort Iesu, ende hoort, ghy zijt niet verre van 't rijcke Godts. *B.* Christus vraeght ernstelijck den Phariseen, ten aenhooren van alle 't volck, wiens Soone is Christus, bybrenghende David. *D.* Niemant mocht hem antwoorden een woort, ende niemant derfde hem meer vragen.

25 Ende by ons waren seven broederen/ ende d'eerste hebbende een huysvrouwe genomen/is gestorven/ende geen saet hebbende/ hy heeft de huysvrouwe zijnen broedere achter-gelaten.

26 Desghelijcx de tweede ende derde/ totten sevensten toe.

27 Ende ten alderlaetsten/so is de vrouwe oock gestorven/

28 Aldus in de verrijsenisse wiens huysvrouwe sal sy wesen van dien sevenen? want sy hebbense alle-gader ghehadt.

29 Ende Iesus antwoordende heeft henlieden geseyt: Ghy doolt/ niet wetende de schriftueren noch de kracht Godts.

30 Want in de verrijsenisse en sullen sy niet trouwen noch ghetrout worden/ maer sy zijn als Engelen Godts in den Hemel.

31 Ende en hebdy van de verrijsenisse der dooden niet gelesen/datter geseyt is van Godt tot u-lieden/seggende: Exod.3.b.6.

32 Ick ben de Godt van Abraham/ende de Godt van Isaac / ende de Godt van Iacob? Hy en is gheen Godt der dooder/ maer der levender.

33 Ende de scharen hoorende/ verwonderden hen in zijn leeringhe.

34 ☞ Maer de Phariseen hoorende/ dat hy de Saduceen hadde doen swijgen/ zijn te samen over-komen/ D Marc.12. d.28.

35 Ende een van haerlieden een leeraer der Wet heeft hem ghevraecht/ hem tempterende:

36 Meester/ welck is 't groot gebodt in de Wet?

37 Ende IESUS heeft hem geseyt: Ghy sult den Heere uwen GODT lief hebben/ uyt u geheel herte / ende in u geheel siele/ ende in u geheel verstandenisse.

38 Dat is d'meeste ende d'eerste gebodt.

39 Ende het tweede is desen gelijck: ghy sult uwen naesten lief hebben als u selven. Luc.10.c.27. Deut.6.a.5.

40 In dese twee geboden hanget de geheel Wet ende de Propheten. Levit.19. d.18.

41 Ende als de Phariseen vergadert waren/ so heeft hen Iesus gevraeght/ seggende: Marc.12. d.31.

42 Wat dunckt u van Christus? wiens sone ist? Sy seggen tot hem/ Davids.

43 Hy seyt tot hen: Hoe noemt David hem dan in den geest Heere/ seggende: Luc.20.g.41. Psal.109.

44 De Heere heeft tot mijnen Heere gheseyt: sit tot mijnder rechter zijden / tot dat ick uwe vyanden stelle tot een voetbancke uwer voeten?

45 Ist dat hem David dan Heere noemt/ hoe ist zijn sone?

46 Ende niemant en konste hem een woort gheantwoorden / noch niemant en heeft hem verstout van dien dach voorts hem meer te vragen. ✠

Dat XXIII. CAPITTEL.

Hoe IESVS leert datmen den oversten, al zijnse quaet van leven, onderdanich zijn sal, by het exempel der Schrijben ende Phariseen, wiens hypocrisie Iesus ontdeckt, ende hy berispt se grootelijck ende strangelijck.

1 DOen heeft IESUS ghesproocken tot de scharen/ende tot sijn Discipelen/ ☞ A 1.Esdr.8. a.4. Luc.11.g.46.

2 Seggende: Op den Stoel van Moyses hebben gheseten de Scrijben ende Phariseen.

3 Daerom al wat sy u gebieden dat bewaert ende doet/ maer na hare wercken en wilt niet doen/want sy seggent / ende sy en doens niet.

A. De buyten ſale ende daer inne de geſtoelte, waer op de Phariſeen ende Schriftgeleerde het volck leerden. *B.* Ieſus ſeggende, op de gheſtoelte van Moyſes hebben gheſeten Schriftgeleerden ende Phariſeen, al dat ſy u lieden ſeggen, te weten op de geſtoelte, dat onderhout ende doet, &c. *C.* De Phariſeus gaet hooghmoedigh met zijn langhe klederen. *D.* d'Eene ſoeckt de hooghſte plaets in den maeltijden. d'Andere ſoeckt in, de Synagoge het hooghſte geſtoelte.

Actor. 15. b. 10. 4 Want ſy binden te ſamen ſware ende
Deut. 6. b. 8. onverdraechlijcke laſten / ende leggen die op
Num. 15. d. 28. der menſchen ſchouderen / maer met haren
Matt. 12. d. 38. vingeren en willen ſy die niet roeren.
Luc. 11. f. 43. 20. g. 46. 5 Maer alle haer wercken doen ſy / dat
Iacob. 3. a. 1. ſy geſien ſouden worden van de menſchen.
6 Want ſy verbreyden haerlieder ghe-
denck-cedullen / ende makẽ haerlieder zoo-
men der kleederen groot. Ende ſy hebben
lief d'eerſte ſidt-plaetſe in de Avont-malen /
ende d'eerſte ſetelen in de Synagogen.
7 Ende de groeteniſſen op de merckt / en-
Mal. 1. b. 6. de van den menſchen ghenoemt te worden
Rabbi.
8 Maer ghy-lieden en wilt niet Rabbi
B genoemt worden. Want u Meeſter is een /
ende ghy zijt allegader broeders.
9 Ende en wilt u genen Vader noemen
op de aerde. Want een is u Vader die in de
Hemelen is.
10 Noch en wort geen meeſters genoemt /
want een is u Meeſter / CHRISTVS.
11 Soo wie de meeſte is van u lieden /
die ſal u lieden dienaer zijn.
12 Ende ſoo wie hem verheft / die ſal ver-
nedert worden / ende ſo wie hem vernedert /
die ſal verheven worden. ✠
☞ 13 Maer wee u ghy Scrijben ende
Phariſeen hypocrijten / want ghy ſluyt
dat rijck der Hemelen voor de menſchen /
want ghy en gaet daer niet inne / ende die
daer inne gaen / en laet ghy niet inne
gaen.
14 Wee u ghy Scrijben ende Phariſeen
hypokrijten / want ghy eet de huyſen der
Weduwen / biddende langhe ghebeden /
daeromme ſuldy ſwaerder oordeel ontfan-
ghen.
15 Wee u ghy Schrijben ende Phari- Luc. 14. c. 11. 18. c. 14.
ſeen hypokrijten / want ghy gaet de Zee
ende de aerde alomme dat ghy een nieu-
wen Jode maken ſout / ende als die ghe-
maeckt is / ſoo maeckt ghy hem een kint
der Hellen twee-mael meer dan ghy
zijt.
16 Wee u ghy blinde leytſluyden die
ſeggen: Soo wie dat ſweert by den Tem-
pel / dat en is niet: Maer ſoo wie ſweert by
dat gout des Tempels / die is ſchuldich.
17 Ghy dwaſe ende blinde / wat is doch Marc. 12. d. 40.
meerder / 't gout oft den Tempel die dat Luc. 20. g. 47.
gout heylich maeckt?
18 Ende ſoo wie ſweert by den outaer /
dat en is niet. Maer ſoo wie ſweeret by de
gifte die daer op is / die is ſchuldich.
19 Ghy blinde wat is doch meerder / de
gifte oft den Outaer die de gifte heyligh
maeckt?
20 Daerom ſo wie by den outaer ſweert / C
die ſweeret by dien ende by alle 't gene dat 3. Reg. 8. b. 13.
daer op is / 2. Par. 6. a. 1.
21 Ende ſoo wie ſweeret by den Tem-
pel / die ſweeret by dien / ende by hem die Luc. 11. f. 42.
daer in woont /
22 Ende ſoo wie by den Hemel ſweert /
die ſweeret by Gods Throon / ende by hem
die daer op ſit.
23 Wee u ghy Scrijben ende Phariſeen Num. 12. d.
hypokrijten / want ghy geeft thiende van
munte / ende anijs / ende camijn / ende ghy
hebt achtergelaten d'alderſwaerſte van der
Wet / als dat recht oordeel / ende de berm-
hertigheydt / ende 't gheloove / deſe haddy
moeten doen / ende de ander niet achter ge-
laten. ✠
24 Blinde leytſlieden / uytſiftende een
Mugghe / ende eenen Kemel door-ſwel-
gende.
25 Wee u ghy Schrijben ende Phari-
ſeen hypokrijten / want ghy maeckt ſuyver
dat buytenſte van den kroes ende ſchotele /
maer van binnen ſydy vol roofs ende on-
ſuyverheden.
26 Ghy blinde Phariſeen / ſuyvert eerſt-
mael dat binnenſte van den kroes oft ſcho-
tele / op dat het buytenſte oock ſuyver mach
worden.
27 Wee u ghy Scrijben ende Phari-
ſeen hypokrijten / want ghy zijt gelijck de
gewitte graven / die van buyten den men-
ſchen ſchoone ſchijnen / maer binnen zijnſe
vol van der dooder beenderen / ende van alle
onreynicheyt.

28 Alſo ſchijndy oock de menſchen van
buyten rechtveerdigh / maer binnen zijdy
vol geveynstheyt ende booſheyt.
D 29 Wee u ghy Schrijben ende Phari-
ſeen hypokriiten/ want ghy timmert op de
graven der Propheten / ende ghy verciert
de graven der rechtveerdiger/
30 Ende ſeght: Hadden wy gheweeſt in
de dagen onſer vaderen/ wy en ſouden haer
geſellen niet geweeſt hebben in der Prophe-
ten bloet.
31 Daerom zijdy u ſelven tot een getuy-
genis dat ghy kinderen zijt der geender die
de Propheten gedoot hebben.
32 Vervult ghy oock uwer vaderẽ mate.
33 Ghy ſerpenten der aderen gebroetſe-
le/ hoe ſuldy vlieden van dat ordeel der
hellen?

34 ☞ Daerom ſiet ick ſeynde tot u Pro-
pheten/ende wijſe/ende Scrijben/ende van
dien ſuldy dooden ende Cruycen/ende van
dien ſuldy ſommighe geeſſelen in u Syna-
gogen / ende vervolghen van d'een ſtadt in
d'ander ſtadt/
Geneſ.4. b.8. Hebr. 11. a.4. 2. Par. 24. f.22. Luc.13.g. 34. 4.Eſd.1.c. 30.
35 Op dat op u kome al dat rechtveer-
dich bloet datter uytgeſtort is op de aerde/
van dat bloet des rechtveerdigen Abels tot
dat bloet van Zacharias den Sone van
Barachias/ den welcken ghy gedoot hebt
tuſſchen den tempel ende den Outaer.
36 Voorwaer ick ſegge u / alle deſe din-
gen ſullen komen op dit geſlachte.
37 Jeruſalem/Jeruſalem/die doot ſlaet
de Propheten / ende ſteent de gene die tot u
geſonden zijn/hoe dickmael heb ick u kin-
deren willen vergaderen gelijck een hinne
vergadert haer kieckenen onder de vleuge-
len/ ende ghy en hebbet niet gewilt?
38 Siet u huys ſal verwoeſt verlaten
worden.
39 Want ick ſegghe u / ghy en ſult my
voorts niet meer ſien tot dat ghy ſegget/
Ghebenedijt is hy die daer komt in den
naem des Heeren. ✠

Dat XXIV. CAPITTEL.

IESVS voorſeyt de deſtructie des tempels, ende vermaent dat ſijn Diſcipelen ſchouwen ſullen veel valſche leeraers, valſche Chriſten ende valſche Propheten. Van de toekomſte des Soons des menſchen, ende wat teeckenen datter te vooren komen ſullen. Ende hy radet datmen altijdts waken ſal.

1
Nde IESUS uyten M
tempel gegaen ſijn- Marc.13.
de ginck wech. En- a. 1. Luc. 21.
de zijn diſcipelẽ ſijn b.5.
tot hem ghekomen/
om dat ſy hem too-
nẽ ſoudẽ de timme-
ringe des tempels.
2 Maer hy ant-
woordende heeft tot henlieden geſeyt: Sie-
dy alle deſe dingen? Voorwaer ick ſegge u/
hier en ſal den eenen ſteen op den anderen
ſteen niet ghelaten worden / die niet en ſal
verdorven worden.

3 ☞ Maer als hy ſittende was op den
bergh van Oliveten / ſoo zijn tot hem zijn
diſcipelen al heymelijck gekomen/ ſeggen-
de: Seght ons wanneer ſullen deſe dingen
zijn? ende welck is het teken van uwe toe-
komſte/ ẽn van de voleyndinge der werelt?

4 Ende Jesus antwoordende heeft tot
hen ghesept: Siet toe dat u niemandt en
verleyde/

A. Den laetſten grouwel der verwoeſtinghe, want den Antichriſt ſit in de Tempel, ende vertoont hem als een Godt. *B.* Deſen wert van de Ioden ende ontallijcke menichte van volck aenghebeden. *C.* De vernielinge ende grouwele van Ierusalem, als Titus den afgoden heeft Sacrifitie gedaen by de ooſter poort des Tempels. *D.* Het vuyr valt uyt den Hemel door bevel van den Antichriſt ende valſche Propheten. *E.* Enoch ende Helias waerachtige ende ontallijcke teeckenen gedaen hebbende, ſullen van den Antichriſt gedoot ende na drie dagen in den Hemel opghenomen werden. *F.* Die den Antichriſt niet willen aenbidden, ende het teecken van 't beeſt niet hebben, werden gedoot. *G.* De naeſte toe-komſte Chriſti, die welcke den Antichriſt ſal dooden metten Geeſt ſijns monts, ende door de verlichtinge ſijns toekomſtes ſijn macht ſal vernielen.

5 Want daer ſalder veel komen in mij- Epheſ.5.
nen naem/ſeggende: Jck ben Christus/en- b.6. Col. 2. b.
de ſy ſullender veel verleyden. 18.
6 Want ghy ſult Oorlogen hooren/ende
geruchten van oorlogen. Siet toe dat ghy
niet verſlagen en wort/ want deſe dinghen
moeten gheſchieden / maer noch en iſt het
eynde niet/
7 Want dat een volck ſal tegen d'ander
volck op ſtaen/ende d'een rijck tegen d'an-
der rijck / ende daer ſullen weſen peſtilen-
tien/ende diere tijden/ ende aertbevinge op
ſommige plaetſen/
8 Maer alle deſe gheſchiedeniſſen ſullen
de beginſelen der droefheden weſen.
9 Dan ſullen ſy u leveren in tribulatien/ Ioan. 15.
ende ſy ſullen u dooden / ende ghy ſult ghe- c.20.16. a.2.
haet zijn van allen luyden om mijnen Matt.10.
name. c.17.
10 Ende dan ſalder vele verargert wor- B
den/ ende ſy ſullen malcanderen verraden/
ende malkanderen haten.
11 Ende daer ſullen veel valſche Prophe-
ten op ſtaen / ende die ſullender vele ver-
leyden.
12 Ende aengeſien dat de booſheyt over-
vloedich weſen ſal/ ſoo ſal de liefde van veel
menſchen verkouden/
13 Maer die volſtandich blijft totten
eynde toe/ deſe ſal ſalich weſen. ✠
14 Ende dit Euangelie des rijcx ſal ge-
predickt worden in de gheheel werelt / tot
een getuyghenis alle den volcken/ende dan
ſal de voleyndinge komen.
15 ☞ Daerom als ghy ſien ſult de af- Matth.13
grijſelickheyt der verwoeſtingen/die geſeyt b.14.
is van Daniel den Propheet ſtaende in de Luce 21. d.20.
heylighe plaetſe (diet leeſt die verſtae dat.) Dan.9.g.
16 Soo wie dan in Judeen is/ die vlie- 27.
de tot de bergen.
17 Ende die opt dack is / die en kome
niet af om yet te halen van zijnen huyſe/
18 Ende ſoo wie in 't velt is/ die en keere
niet wederom om te halen zijnen rock.
19 Maer wee den ghenen/ die kinderen Actor.1.
dragen/ ende voeſteren in die dagen/ b.12.
20 Maer biddet dat u vlyChte niet en ge- C
ſchiede in den winter oft op den Sabboth-
dach.
21 Want 't ſal dan ſulcke groote tribu-
latie weſen/ dat ſulcke niet gheweeſt en
heeft/ van 't beginſel der Werelt tot nu toe/
noch gheſchieden en ſal.
22 Ende ten ware dat de daghen ghe-
kort waren/ ſoo en ſoude alle vleeſch niet ſa-
lich worden/ maer om de uytverkooren ſul-
len de dagen gekort worden.
23 Jſt dat yemant dan u ſeggen ſal: ſiet Marc. 13.
hier is CHRISTVS, oft daer/ ſoo en wil- c.21. Luce 18.
let niet glooven/ c.23.
24 Want daer ſullen op-ſtaen valſche
Chriſten/ende valſche Propheten/ende ſy ſullen

groote teeckenen ende wonder wercken ge-
ven/ alſoo dat in dwalingen geleyt ſouden
worden (waert mogelijck) oock de uytver-
koorene.
25 Siet ick hebt u te vooren geſeyt.
26 Daerom iſt dat ſy u lieden ſeggen/ſiet
hy is in de woeſtijne / ſoo en wilt niet uyt-
gaen/ſiet hy is in 't binnenſte des huys/ſoo
en wilt dat niet gelooven.
Marc.13. c.24. Luc.21. c.25. Ezech.32. b.7. Iſai.13.b. 10. Ioel 2. g. 31.3.c.15 27 Want ghelijck den blixem uytkomt
van den Ooſten / ende ſchijnt totten We-
ſten/ alſoo ſal oock weſen de toekomſte van
den Soone des menſchen.
28 Soo waer een lichaem is/ daer ſullen
de arents vergaderen.

A. Teeckenen in de Sonne, Mane, Sterren ende in den Hemel. B. Chriſtus komende ten oordeel, ſal het kruys ende andere tekenen van ſijne Paſſie midtſgaders den Artſch-Engel met de trompet voor hem gaen. C. Daer ſal een vuyr voor gaen, 'twelck de wereldt ſal ſuyveren. D. Het element des vuyrs is als oft de werelt dreyghde. E. De opperſte plaetſe des luchts. G. De nederſte plaetſe des luchts, ende in allen deſe ſchrickelijcke tekenen. H. Het luyde ruyſſchen van den Zee ende golven. I. Den mont van den helle geopent. K. Oock van 't Vagevier. L. De grouwelijcke gedaente aller dingen op der aerden, de welcke den werelt een groote ſchrick ſal maecken. De andere teeckenen heeft men in 't beelt niet alle konnen bevatten oft uytbeelden.

29 Maer terſtont nae de tribulatie van
dien dagen/ ſal de Sonne verduyſtert wor-
den/ ende de Mane en ſal haer licht niet ge-
ven/ende de Sterren ſullen van den Hemel
vallen/ ende de krachten der Hemelen ſul-
len beroert worden/
Apoc. 1. b. 7. 1.Cor.15 g.51. 30 Ende dan ſal het teken van den So-
ne des menſchen gheſien worden in den He-
mel/ ende dan ſullen alle de gheſlachten der
aerden groot geſchrey maken / ende ſy ſul-
len ſien den Soone des menſchen / komen-
de in de Wolcken des Hemels/ met grooter
kracht ende Majeſteyt.
31 Ende hy ſal zijn Enghelen ſeynden
met een Trompet / ende met een groote
ſtemme / ende die ſullen zijn uytverkooren
vergaderen van de vier winden / van de
uytterſte der Hemelen / tot haren eynde
toe.
32 Maer van den vijgeboom leert de ge-
lijckeniſſe / als zijn tacken teer zijn / ende
zijn bladeren voort-ghekomen / ſoo weet
ghy dat den ſomer by is.
33 Alſoo oock wanneer ghy-lieden ſiet
alle deſe dinghen/ ſoo weet dattet by is in
de deure.
34 Voorwaer ick ſegge u/dat dit geſlach-
te niet en ſal voor-by gaen/ tot dat alle deſe
dingen geſchieden ſullen.
35 Hemel ende aerde ſullen voor-by gaen/
maer mijn woorden en ſullen niet voor-by
gaen.
36 Maer van dien dach ende ure en weet Marc. 13. d.31.
niemant / noch de Enghelen der Hemelen/ Luc.17.f. 26.
dan de Vader alleen. Geneſ.5.
37 Maer alſt was in de dagen van Noe/ b.5.
alſoo ſal oock weſen de toekomſte van den
Sone des menſchen.
38 Want ghelijck ſy waren in de dagen
voor den overvloet/etende ende drinckende/
houwende ende ten houwelijcke beſteden-
de/ tot op dien dach dat Noe in de Arcke
ginck.
39 Ende ſy en hebbens niet bekent tot
dat de overvloet quam / ende henlieden al-
len wech nam/ alſoo ſal zijn de toekomſte
van den Sone des menſchen.

40 Dan ſalder twee in den Acker weſen/
de eene ſal opgenomen worden/ ende de an- Luc.17. g.36.
dere achter gelaten.

41 Twee malende in een meulen/ de ee-
ne sal opghenomen worden ende de andere
achter gelaten.
1.Thes.5. d 17. 42 ☞ Daerom waeckt / want ghy en
Marc.13. d.32. weet niet wat ure u Heere komen sal.
Luc.12.c. 43 Ende weet datte / waert sake dat de
39. Vader des huysgesins wist wat ure dat de
dief komen soude/ hy soude voorwaer wa-
ken / ende hy en soude zijn huys niet laten
doorgraven.
44 Daerom so weest ghylieden oock be-
reet/ want in de ure die ghy niet en weet/sal
de Soone des menschen komen.
Luc.11. 45 Wie meyndy datter is een getrouwe
c.42. ende voorsienich knecht / den welcken zijn
Heere gestelt heeft over zijn huysgesin / dat
hy henlieden spijse geve ten tijde?
Apoc. 16. 46 Salich is de knecht den welcken zijn
c.15. Heere (als hy sal komen) bevindt alsoo
doende.
47 Voorwaer ick segge u/ dat hy hem o-
ver alle zijn goet stellen sal. ✠
48 Maer ist dat de quade knecht seyt in
zijn herte: Mijn Heere vertreckt langhe te
komen/
49 Ende dat hy begint te slaen zijn me-
deknechten/maer dat hy etet ende drincket
met de dronckaerts/
50 Soo sal de Heere van dien knecht ko-
men op den dach / op den welcken dat hy
niet en hoopt / ende op de ure die hy niet en
weet/
Matt. 13. f.42.25.c. 51 Ende hy sal hen deylen/ende zijn deel
30. sal hy stellen met de hypokrijten / daer sal
weeninghe zijn ende krijsselinghe der tan-
den.

Dat XXV. CAPITTEL.

Hoe Iesus de scharen twee schoon parabelen verklaert, d'eene van de maechden, ende d'ander van den knechten. Ende hoe het uyterste oordeel sal in sijn werck gaen.

Dan sal het rijck der A
Hemelen gelijck zijn
thien maechden/ die
haer lampen nemen-
de uytghegaen zijn te
gemoete den Bruyde-
gom ende der Bruyt.
2 Ende vijve van
die waren dwaes/ ende vijve wijs/
3 Maer de vijf dwase/ als sy haer lam-

pen

pen genomen hadden/ so en hebben sy geen
olie met henlieden genomen.
4 Maer de wijse hebben olie in haerlie-
der vaten genomen metten lampen.
5 Ende als de Bruydegom vertoefde/so
hebben sy alle ghesluymert ende ghesla-
pen.

6 Ende in der middernacht isser een ge-
roep ghescheit / siet de Bruydegom komt/
gaet uyt hem te gemoete :
7 Doen zijn alle de maechden opgestaen
ende hebben haerlieder lampen bereyt.

8 Maer de dwase hebben tot de wijse
geseyt: Geeft ons van uwer olien/want on-
se lampen gaen uyt.

9 De wijse hebben geantwoort/ seggen-
de: Op dat by avontueren u ende ons niet
ghenoech en zy/ soo gaet liever tot die ver-
koopers ende koopter voor u.
10 Maer doen sy gingen om te koopen/
soo is de Bruydegom ghekomen/ ende

die bereedt waren zijn met hem in-ghe-
gaen totter Bruyloft/ ende de deure is ge-
slooten/
11 Maer ten laetsten soo komen de an- Marc.14. d.33.

dere maechden / segghende: Heere/ Heere
doet ons open.
12 Ende hy antwoordende heeft ghe- Luc. 19. b.12.

ſeyt: Voorwaer ick ſegge u / ick en kenne u
niet.
13 Daerom waeckt / want ghy en weet
den dach niet noch de ure. ✠
14 ☞ Want ghelijck een menſch buy-
tens lants reyſende heeft gheroepen zijn
knechten/ ende heeft henlieden zijn goeden
gelevert.
15 Ende den eenen heeft hy gegeven vijf
ponden/ ende den anderen twee / maer den
anderen een/ eenen yegelijcken na zijn ey-
gen vermogen / ende hy is terſtont gereyſt.
16 Ende die vijf ponden ontfangen had-
de/ is wech ghegaen/ ende heeft daer mede
gekomenſchapt ende gewonnen noch an-
der vijve.
B 17 Deſgelijcx oock dier twee ontfangen
hadde/ heeſter ander twee gewonnen.
18 Maer die een ontfangen hadde/wech
gaende heeft dat in de aerde gegraven/ende
zijns Heeren gelt geborgen.
19 Ende nae veel tijdts ſoo is de Heere
van dien knechten gekomen / ende heeft re-
keninge gehouden met henlieden.
20 Ende by hem komende die vijf pon-
den ontfangen hadde/ heeft voort-gebracht
de ander vijf ponden/ſeggende: Heere/ ghy
hadt my vijf ponden ghelevert / ſiet ander
vijf ponden heb ick daer boven gewonnen.
21 Zijn Heere ſeyt tot hem: Wel aen
goede knecht ende getrouwe / want ghy o-
ver luttel goets getrouwe hebt geweeſt/ ſo
ſal ick u over vele ſtellen/ gaet binnen in de
blijtſchap ws Heeren.
22 Ende hy is oock by gekomen die twee
ponden ontfangen hadde/ende hy heeft ge-
ſeyt: Heere twee pondẽ hebdy my gelevert/
ſiet twee ander heb ick gewonnen.
23 Zijn Heere ſeyde tot hem: Wel aen C
goede knecht eñ getrouwe / want ghy over
luttel hebt getrouwe gheweeſt/ ſoo ſal ick u
over vele ſtellen / komt binnen in de blij-
ſchap ws Heeren.
24 Maer oock hy komende die een pont
ontfanghen hadde / heeft geſeyt: Heere ick
weet wel dat ghy een ſtraf menſch zijt/ghy
maeyt daer ghy niet geſaeyt en hebt/ ende
ghy vergadert daer ghy niet gheſtroyt en
hebt.
25 Ende vreſende ben ick wech gegaen/
ende ick hebbe u pont in de aerde geborgen/
ſiet ghy hebt dat uwe is.
26 Ende zijn Heere antwoordende/heeft
tot hem gheſeyt: Ghy quade ende traghe
knecht / ghy wiſt wel dat ick maeye daer
ick niet en ſaeye / ende vergadere daer ick
niet geſtroyt en hebbe:
27 Daerom haddy mijn gelt moeten be-
velen den Wiſſelaers / ende ick komende
ſoude immer dat mijn is ontfangen hebben
met winninge.
28 Daerom neemt van hem dat pont/en-
de gevet den genen die thien ponden heeft.
29 Want alle den genen die heeft/ ſal ge- Marc. 13. b. 12.
geven worden/ende hy ſal overvloedich we-
ſen: Maer den ghenen die niet en heeft/ ſal
oock dat hy ſchijnt te hebben afghenomen
worden.
30 Eñ den onnutten knecht worpt buy-
ten in de uyterſte duyſterniſſen/daer ſal we-
ninge zijn ende krijſelinge der tanden. ✠

31 ☞ Maer als de Sone des menſchen
komen ſal in zijn Majeſteyt / ende alle de
Engelen met hem / dan ſal hy ſitten op den
ſtoel zijnder Majeſteyt/
32 Ende voor hem ſullen vergadert wor-

den alle de volcken / ende hy salse scheyden
van malkanderen/ ghelijck een herder de
schapen scheydt van de bocken.
33 Ende de schapen sal hy stellen tot zijn-
der rechter hant / ende de bocken ter slinc-
ker hant.

A. Iesus sittende in den throon der glorien, oordeelt. *B.* Den Hemelen, Planeten, ende Sterren zijn veel helderder dan te vooren. *C.* Allen den ordren der Engelen staen rontomme Iesum. *D.* De Moeder Godts besijden hare soone, ende allen uytverkorenen, elck op sijne plaetse. *E.* Nieuwe elementen, ende het element van 't vuyr het alder-subtijlste. *F.* Het element des luchts, is doorluchtigh, vrolijck ende alderstilste sonder eenige veranderinghe over al alleleens. *G.* Het element des waters is het suyverste, klaer ende stil. *H.* Het element des aertrijcks is reyn ende slecht, vry van allẽ wercken der naturen ende kunsten. *I.* Door den dienst der Engelen ende heerschappye Christi, werden den goeden menschen van de quaden ghescheyden. *K.* Den goeden hooren van den Throon, komt ghy gebenedijden, den quaden, gaet ghy vermaledijden. *L.* de ysselijcke mont der hellen geopent slockt den verdoemden metten duyvelen op. *M.* Het oordeel gedaen sijnde wert Christus verstaen op te klimmen in den Hemel met den Engelen ende alle Heyligen om aldaer eeuwelijck te regneren.

Isai.58. b.7. 34 Dan sal de Koningh segghen den ge-
Ezech.18. b.7. nen die aen zijn rechte zijde wesen sullen:
Komt gebenedijde mijns Vaders/besit het
rijck dat voor u bereyt is van 't begin der
Werelt/
35 Want ick heb honger gehadt / ende
ghy hebt my gespijst/ ick heb dorst gehadt/
ende ghy hebt my te drincken gegeven/ ick
was een pelgrim / ende ghy hebt my ghe-
herbercht/
36 Naeckt/ ende ghy hebt my ghekleet/
kranck/ende ghy hebt my besocht/ick was
in den kercker/ ende ghy zijt tot my geko-
men.
D 37 Dan sullen hem de rechtveerdige ant-
woorden/ seggende: Heere wanneer hebben
wy u gesien hongerich/ ende hebben u ghe-
spijst/dorstich/ende u te drincken gegheven?
38 Ende wanneer hebben wy u een pel-
grim gesien / ende hebben u gheherberght/
39 Oft naeckt/ ende u gekleet? oft wan-
neer hebben wy u sieck ghesien/ oft in den
kercker / ende dat wy tot u gekomen zijn?
40 Ende de Koningh antwoordende sal
henlieden seggen: Voorwaer ick segge u lie-
den/ so lange als ghyt eenen van desen mij-
nen alderminsten broederen gedaen hebt/ so
hebdyt my gedaen.
41 Dan sal hy oock seggen den ghenen
die aen zijn slincke hant wesen sullen: Gaet
wech van my ghy vermaledijde in 't eeu-
wich vyer / dat bereyt is den duyvel ende
sijnen Engelen/
42 Want ick ben hongerich geweest/en- Psal.6.c.9
de ghy en hebt my niet t'eten gegeven: Ick Matth.7. c.23.
heb dorst gehadt/ ende ghy en hebt my niet Luce 13. f.27.
te drincken gegeven:
43 Ick was een pelgrim / ende ghy en
hebt my niet geherberght: naect/ ende ghy
en hebt my niet bedeckt: Ick was sieck en-
de in den kercker/ende ghy en hebt my niet
besocht.
44 Dan sullen hem oock die antwoorden/
seggende: Heere wanneer hebben wy u ge-
sien hongher oft dorst lijdende/ oft pelgrim/
oft naeckt/ oft sieck/oft in den kercker/ende
dat wy u niet gedient en hebben?
45 Dan sal hy dien antwoorden/seggen-
de: Voorwaer ick segge u lieden/soo langhe
als ghyt niet gedaen en hebt eenen van de-
sen minsten / soo en hebdijs my oock niet
gedaen.
46 Ende dese sullen gaen in de eeuwighe Ioh.5.c.
pijne/ maer de rechtveerdighe in 't eeuwich 29.
leven. ✠

Hier na volgen de Figueren van de bittere Passie ons HEEREN IESU CHRISTI, volgens het ses-en-twintichste, seven-en-twintichste, ende acht-en-twintichste Capittel.

A. Iesus seynt Petrum ende Iohannem in de stadt tot eender, omme het Paesch-lam te bereyden.
B. Sy komen tot de poorte.
C. Volghende den Man haer-luyder ontmoetende komen sy op den Bergh Syon.
D. Het Lam wert gebraden, ende het Pascha bereyt.
E. Sy eten het Lam met de Ceremonien daer toe behoorende.

A. Sy eten het gemeene Avont-mael. *B.* Iesus seyt (bedecktelijck den verrader beteeckenende) die met my met de hant in de schotel tast, &c. *C.* Iudas hertneckiger geworden sijnde, antwoort, ô ben ick het oock. *B.* Iesus antwoort sachtelijck, ghy hebt het geseyt. *D.* Iesus valt op sijn knien omme sijn Discipulen den voeten te wassen *E.* Petrus is eerstelijck tegen der wasschinge, maer daer nae is hy seer obedient. *F.* Christus staet op ende doet sijn klederen weder aen.

A. Iesus gaet weder aen tafel sitten, den Apostelen doen het Avontmael, maer Iesus en nuttight gheen spijse meer.
B. Iesus maeckt het Alder-heylighste Sacrifitie ende Sacrament, ende communiceert het sijnen Discipelen.

A. Iesus staet noch niet van tafel op, maer ontroert hem. *B.* Iohannes rust op zijn borst, ende vraeght, Heere wie ist, &c. *A.* Iesus antwoort, dien ick, &c. *C.* Iudas ontfanght den brock van Iesus, ende van de duyvel voort-ghedreven sijnde loopt qualijck gesint van de tafel. *A.* De spijse opgenomen sijnde, &c. voorseyt Iesus den Apostelen, dat sy alle geschandaliseert souden werden. *D.* Petrus d'opperste verklaert dat hy Iesum nimmermeer sal verlaten, ende allen den anderen van gelijcken. *E.* Iesus staet op met allen den Apostelen ende gaet in een andere kamer, alwaer hy sijn Apostelen onder-wijst. *F.* Ten laetsten de dancksegginge gheseyt sijnde gaet hy uyt na den hof Gethsemani.

A. De beecke Cedron. *B.* Den Hof Gethſemani. *C.* Een holle ſteenrotſe zijnde de eerſte plaetſe daer den acht Apoſtelen ghebleven ſijn. *D.* De tweede plaetſe daer boven ter rechter-hant, daer d'andere drie Diſcipulen ſijn gebleven. *E.* Een Speloncke een ſteen-worp verde van de drie Diſcipulen daer Chriſtus ghebeden heeft. *F.* Een Engel uyt den Hemel verſchijnt ende verſterckt hem. *G.* De plaetſe daer Ieſus tot twee-malen by den drie Diſcipelen gingh. *H.* Iudas met den Krijghſ-knechten haeſten haer nae den Hof Gethſemani.

A. Petrus hout den dienaer der Prieſteren, die Ieſum wat onbeboorlijck aen-taſtende ſijn oore af.
B. Den Ioden werden dies niet ontroert, Ieſus bekijft nochtans Petrum.
C. Ietus geneeſt Malchns ſijn oor, ende laet hem ſelven vangen.

A. Judas komt tot Ieſum, kuſt hem, Ieſus antwoort hem vriendelijck, den Krijghſ-knechten derven niet beſtaen, hy keert nae den Krijghſ-knechten weder. *F.* Ieſus voor uyt gaende vraeght, wien ſoeckt ghy. *C.* Ieſus alleen met een woort, doet Iudam ende de Krijghſ-knechten achter over vallen.

A. Ieſus wort gebonden aen ſijn hals ende handen.
B. Allen den Apoſtelen loopen wegh.
C. Een Ionghelingh achterlatende ſijn kleet loopt naeckt wegh.
D. Lucifer ſit in een vuyrighe duyſtere throon, waer uyt hy allen den duyvelen uyt-ſent tegen Chriſtus.

A. Iesus komende wert gheleyt nae het huys van Annas.
B. Hy wert voor Annas ghebracht.
C. Annas seynt hem nae sijn swager Caiphas.

A. Annas vragende, wert van Iesus geantwoort. *B.* Iesus krijgt een kinne-back-slagh van een overdadigh soldaet. *C.* Iohannes gaet in de sale. *D.* Door zijn vragen wert Petrus oock inne-geleyt. *E.* Hy wert van de deur-bewaerdersse doorgestreecken *F.* Hy seyt dat hy Iesum niet kent. *G.* Hy staet op gaet buyten. voor de sale. *H.* De Haen kraeyt d'eerste-mael. *A.* Annas gebiet datmen Iesus sal leyden na Caiphas, Petrus loopt daer oock nae toe.

A. Iesus wert ghestelt voor Caiphas. *B.* Daer werden valsche getuygen by gebracht, die verwerptmen. *C.* Sy gaen beschaemt wegh. *D.* Ten laetsten komender twee verkeerde ghetuyghen. *E.* Caiphas staet op (dit heeft in de schilderye qualijck konnen uytgebeelt werden) van sijn stoel, ende rasende bekijst hy Iesum,

die niet antwoort. *A.* Iesus nochtans swijght stille. *F.* De dienstmaeght beschuldicht Petrum by het geselschap, als hy om die eerste locheninge al was ontroert ende de deure uyt-gingh. *G.* By het vuyr wert hy van de ommestanders weder gequelt. *H.* Hieren-boven noch van een ander. *I.* Petrus loochent wederomme, daer by doende eenen eedt.

A. Caiphas besweert Iesũ, of hy sy de Sone Gods. *B.* Iesus beken sulcx stantvastelick eñ sedichlick. *C.* Caiphas scheurt sijn kleet eñ allen d'andere, hy eñ sy alle roepen, hy heeft geblasphemeert, eñ verwijsen hem ter doot. *D.* Men berster uyt met roepen, eenige uyt den raet bespouwen Iesum, de dienaers eñ soldatẽ doen hem een doeck voor d'oogen eñ slaen hem. *E.* De ommestanders beschuldigen Petrum. *F.* Een ander seyde, dese was waerachtelijck met hem. *G.* Ten laetsten wert hy seer gedrongẽ van een dienaer van Caiphas, die Malchus neef was. *H.* Petrus lochent hem ten derden male, met versoeyinge. *I.* Ende de haen kraeyt terstont, *B.* Verstaet dat Iesus hem omkeerende Petrum heeft aen-ghesien. 't welck in de figuyre oft beelt niet heeft konnen uytgebeelt werden. *K.* Petrus ter deuren uyt-gaende schreyt bitterlijck. *L.* Het hoender-kock daer den haen kraeyt.

A. De

A. De wacht gehouden by de deur na des Krijghs maniere.
B. De resterende tijdt van de nacht handelen sy Iesum seer wredelijck.
C. Petrus ende Iohannes komen by de moeder Godts.

A. Iesus wert na Pilatus geleyt uyt den raet. *B.* Iudas met den duyvel vervult, begint te dispereren, eñ denct op den strop. *C.* Hy beschuldicht hem selven by den Princen, hy brengt dẽ penningẽ daer vooren hy sijn Meester verraden hadde, weder, de Princen nement niet aen. *D.* Hy komt vol duyvels in den Tempel ende werpt den dertigh silvere penningen neder. *E.* Hy loopt dollijck heen ende verhanght hem aen een boom met een strick. *F.* De moeder Godts haest om haren soon te sien.

A. Het Raet-huys, daer allen den Princen der Priesteren, Ouderen des volcx ende Schriftgeleerden vergadert waren.
B. Iesus wert gestelt voor Caiphas ende den Raet, ende wert wederomme gevraeght.
C. Hy belijt ander-mael dat hy is de Soone Godts.

A. Het huys van Pilatus. *B.* De sale daer inne. *C.D.* Den portale metten vendels ende drie deuren. *E.* Den trappen die Iesus op eñ af-gegaen is. *F.* Den Princen der Iodẽ seyuden een bode voor uyt na Pilatus, aengaende de sake van Iesus. *G.* Den Princen komen tot het huys van Pilatus. *H.* Den soldaten brengen Iesum voor Pilatus. *I.* Pilaten voor den deuren vraeght den Ioden, wat beschuldinge sy tegen Iesum by-brengen. *K.* De Ioden antwoorden eerst ongebonden, daer na beschuldigen sy hem van tegen de majesteyt misdaen te hebben. *L.* Pilatus vraegt Iesum soetelijck van sijn rijck, de reste acht hy niet. *I.* Hy bekent dat hy geen oorsake kan vinden. *K.* De Ioden seggen dat hy 't volck beroert heeft van Galileen tot daer toe. *I.* Door de occasie van Galileen remitteert Pilatus de sake van Iesus tot Herodes.

A. Men roepter na Herodes, men begint hem derwaerts te leyden. *B.* Men looper om dit spectakel te sien. *C.* Herodes Antipas sijn Grooten, eñ Krijs-oversten met den Ioden. *D.* De heyr-kracht van Herodes in wapenen. *E.* De Ioden beschuldigen Iesum hertneckighlijck. *C.* Herodes vraeght hem met veel redene. *F.* Iesus ... voort niet. *E.* De Ioden de valsche beschuldingen d'een op d'ander op-hopende. *C.* Herodes versmaet Iesum, ende acht hem dwaes te zijn. *G.* Men treckt Ielus cee... Kleet aen als een dwaes. *H.* Hy wert gesond'n weder na Pilatus.

A. Het Rechter-huys eñ portael, van waer Pilatus de geesselinge siet geschieden. *B.* De columne daer Iesus aen gebonden is. *C.* Het block daer de verwesene het hooft op af-gehouwen werdẽ. *D.* De menichte der Ioden eñ Romeynen. *E.* Iesus wert seer strengelick gegeesselt. *F.* Den Beudels houden op Iesum te geesselen door 't bevel Pilati. *G.* De Moeder Gods hoort het geluyt van 't geesselen, merct hoe bitterlijck hare ziele ende hert gegeesselt wert.

A. De actie tegen Iesus wert vernieut, Pilatus staet Iesus voor, *B.* Pilatus den Ioden niet achtende vraegt Iesum wat nader van sijn rijck. *C.* Iesus antwoort Pilatus seer goedichlijck. *B.* Pilatus antwoort weder heel hovaerdelick. *C.* Iesus antwoort andermael van sijn rijck, &c. *D.* Pilatus komt uyt met Iesus, hy neemt raet van Barrabas, om Iesus also los te laten, hy werpt dit den Ioden voor. *E.* Sy roepen sonder bescheyt dat sy Barrabas willen los hebben. *D.* Hy vraeght watmen dan met Christus doen sal. *E.* Sy roepen, laet hy ghekruyst werden. *D.* Pilatus vint gheraden datmen Iesus geessele, omme dat sy souden op-houden hem ter doot te eyschen. *F.* In 't ront wert uyt-ghebeelt de derde ure, in welcke ure Iesus door toorne, krijten ende obstinate hertneckigheyt de Ioden is gekruyst. *G.* De bedroefde Moeder Godts hoort met den heuren dit gekrijt, waer door haer aller droefheyt vermeerdert.

A. Iesus wert uyt de sale nu strengelick gegeesselt zijnde, getrocken op 't hof van het Rechter-huys. *B.* Pilatus was vertrocken in sijn kamer eñ hadde te kennen gegeven wat hy wilde dat gedaen sonde werden. *C.* Iesus wert seer ongenadelick sijn klederen eñ vel af-getrocken, eñ eẽ purpere mantel spottelick aen-getrockẽ. *D.* Hem wert geboden op een banck te sitten, op sijn hooft wert een doorne kroone gestelt, eñ in sijn hant een riet voor een scepter. *F.* Hy wert seer bitterlijck gesmeten, begeckt, met een riedt geslagen, eñ Koninck der Ioden gegroet. *F.* De Moeder Godts met den heuren wert dit alles buyten der deuren door tusschen-loopers geboodschapt.

A. Pi-

A. Pilatus thoont den Ioden Iesum gegeesselt ende gekroont met doornen, seggende: siet den mensche. B. Als Pilatus Iesum ontschuldight, komen den Ioden met een beschuldinge van blasphemie voort, segghende, hy heeft hem de Soone Gods gemaeckt. C. Pilatus is meerder bevreest geworden, daerom gaende in 't rechter-huys vraeght hy Iesum naerder, seggende, wie zijt ghy? D. Iesus antwoort hem niet. C. Pilatus dit siende, dringht hem met stijve woorden. D. Iesus antwoort, ghy sont geen macht hebben, &c. A. Door de woorden Iesu beweeght sijnde, handelt hy opentlijcker om hem vry te laten. F. De Ioden seggen daer op, laet ghy desen los, so zijt ghy des Keysers vrient niet. A. Pilatus is door dese plage verlet geweest om Iesum te ontschuldigē.

A. Den Princen dringen, dat Iesus geleyt werde. B. Hy draeght sijn cruys. C. Men komt aen de oude poort. D. Den Ioden sien dat Iesus het onder den last van 't cruys te quaet heeft, sy bevelen hem te rusten. E. De schare volghde hem ende onder anderen de vrouwen van Ierusalem ende Maria, de Moeder Godts met den haren buyten de schare.

A. Pilatus scheyter uyt van Iesus te ontschuldigen, hy keert voor op de Galderye van 't rechter-huys in Gabatha, hy sit voor de vierschare ende seyt: siet u-lieden Koning. B. De Ioden antwoorden bitterlijck, doot hem, doot hem. A. Pilatus antwoort, sal ick u-luyder Koninck cruycen? B. Sy seggen wy hebben genen Koning als den Keyser. C. Daer komt by Pilatus een bode van Pilatus huysvrouwe. A. Pilatus wast sijn handen, laet Barrabas los, ende levert Iesum om gekruyst te werden. D. Barrabas vry zijnde loopt wech. E. Iesus wert van de soldaten aen-gevat, sijn cruys wert hem gegeven te dragen, ghelijck als den moordenaers 'theure. F. Denct op de staet van de Moeder Gods, ende hare alder-grootste droefheyt, ende gelijcke kloeckmoedigheyt.

A. De bedruckte Iesus met den soldaten buyten komende, komt Simon van Cirenen hem te gemoet.
B. Dese dwingen sy dat hy het cruys van Iesus neme.
A. Iesus haelt zijn adem wat.
C. Den vrouwen van Ierusalem volgen hem schreyende.
D. Eene van dese drooght met een linnen doeck het aensicht van Iesus ende sy behout de gelijckenisse van dien in de doecke.
A. Iesus keert hem tot de weenende vrouwen, segghende: wilt niet schreyen.

A. Sy komen tot Golgotha. *B.* Sy geven hem wijn met myrrhe ende gal gemengt, ſinakende wilde hy niet drincken. *C.* Vier ſoldaten bereyden 't werck om hem te cruycen. *D.* Hy wert gekruyſt. *E.* De titule wert door Pilatus bevel op 't hooghſt van 't kruys geſtelt. *F.* De twee moordenaers werden ghekruyſt. *G.* Daer geſchiet een algemeyne Eclipſis in de Sonne.

A. Het gat gemaeſt omme 't cruys daer inne vaſt te ſetten. *B.* Door verſcheyden kunſten wert het cruys op-gerecht, geſtelt ende vaſt gemaeckt. *C.* Verſcheyden gedaenten van de omineſtanderen, dewijle het cruys opgerecht ende vaſt geſet werde, met groote pijne van IESVS.

A. Die Titule van 't kruys ſpeet den Ioden ende Princen ſeere. *B.* Daeromme verſoecken ſy aen Pilatus dat hy de titule verandere, maer Pilatus wilt ganſch niet doen. *C.* Chriſtus hangende aen de cruyce bidt voor den genen die hem cruyſten. *D.* Vier beulen paerten de klederen Chriſti, dobbelende om den rock ſonder naden. *E.* Den dienaers, Princen ende ſoldaten ſpreken blaſphemien tegen Ieſum. *F.* Die ghekruyſte Moordenaers ſprecken hem eerſt ſchoſſierlic toe. *F.* Eene van haer beyden blijft volhardich daer inne. *G.* d'Andere bekeert ſich, ſtraft dēn andere, bidt ende verkrijght vergiffeniſſe van Chriſto. *H.* d'Algemeyne eclipſis der Sonne duert, gelijck oock vermeerde-

ren den pijnen ende ſchanden Chriſti. *I.* De klocke by-na negen uyren ſijnde, ſeyt hy tot zijn Moeder, ſiet uwe ſoone, tot Iohannes ſiet uwe moeder. *K.* Ieſus roept met luyder ſtemmen, mijn God, mijn God, waer toe hebt ghy my verlaten. *L.* Hy ſeyt, ick dorſte. *M.* Sy reycken hem toe, op een riet een ſpongie vol azijn, hy ontfanghtſe. *N.* Hy ſeyt het is al vervult. *O.* Roepende met luyder ſtemmen, ſeyt hy: Vader in uwe handen, &c. Geeſt den Geeſt. *C.G.I.K.L.N.O.* Betekenen de ſeven woorden die Chriſtus aen de cruyce geſproken heeft.

A. De doot Chriſti is gevolgt terſtont na dat Chriſtus geroepen hadde. *B.* De duyſterniſſen die van de ſeſte ure tot noch toe geduert hadden, die beginnen te vergaen. *C.* Het kleet in den Tempel voor 't heyligh der Heyligen is gheſcheurt van boven tot beneden in twee ſtucken. *D.* De aerde beeft. *E.* Den ſtenen ſcheuren. *F.* Veel graven gaen open. *G.* Den Hooftman ſiende dat hy alſo roepende geſtorven was, looft Godt. *H.* Allen den ſcharen ſiende watter geſchiede, wederkeerende ſloegen voor hare borſten. *I.* De Ioden beſluytē wredelick datmen den gekruyſten den benen ſal breken. *K.* Sy ſeynden tot Pilatum omme te verſoecken datmen den gekruyſten, haren benen ghebroken zijnde, ſoude af-nemen. *L.* Den moordenaren werden hare benen gebroken. *M.* Eene van de ruyters heeft de ſijde Chriſti met een lancie geopent. *N.* Allen den neven ende vrouwen ſtonden van verde.

A. De

A. De ziele Christi, komt terstont sonder vertoeven in 't voorburght der voor-vaderen. *B.* Allen den zielen der voor-ouderen, eeren ootmoedelijck de ziele Iesu. *C.* De ziele van de goede Moordenaer, een weynigh daer nae ghestorven wert van den Engelen gebracht tot het voorburght. *D.* In 't voorburght der kleynder kinderen is geen deel van dese blijtschap. *E.* veel zielen werden uyt het vagevier verlost, 't welck betekent wert met den licht-stralen, die van daer nae het voor-burght der voor-ouderen gaen. *F.* In den helle briescht Lucifer met den sijnen ende oock met Iudas geweldelijcken.

Ioseph van Arimathien komt stoutelick tot Pilatum, eyschende het lichaem IESV.

Nicodemus komt met salve ende Ioseph met een fijn linne kleet aen 't Cruys.

Sy nemen het lichaem IESV af met groote eerbiedinge ende droefheyt.

A. Wy hebben Godvruchtelicken wel te dencken, dat Iesus van den Cruyce genomen zijnde op sijns Moeders schoot heeft gelegen, 't welck in 't beeldt staet. *B.* Sy leggen 't lichaem Christi op een vlacke steene, ende salven ende winden 't selve in een fijn linne kleet met den sweet-doeck. *C.* Sy begraven in een thuyn ende in 't graft van Ioseph, sluyten 't graft met een steene. *D.* De vrouwen letten daer op, waer 't geleyt wert. *E.* De Moeder Godts met den vrouwen gaen na huys. *F.* De Ioden vervverven van Pilatus, datter vvachters by het graft gestelt vvorden. *G.* Sy komen by het graft, sy segelen 't selve toe, ende stellen vvacht daer by.

A. Christus is na der zielen by 't graft, uyt het voorburght met den Engelen ende zielē der voor-vaderen ten eynde van den schemer-rijt des eersten daegs nae den Sabbath. *B.* Christus vereenight sijn selve met sijn lichaem ende gaet uyt den grave, sonder dat het selve vvert geopent, segghende: ick hebbe vervvonnen den Werelt, vertreden den duyvelen, gedoodet den doot, ende ick leve in der eeuvvicheyt. *C.* Het toeversegelde graft. *D.* Tvvee soldaten vvaken, d'andere slapen, eñ niemant en vvert yet gevvaer. *E.* Christus leydet gevangen den Sathan, den doot, &c. *F.* Het gehele Iootsche lant door vverden den heyligen nyt den openen graven van der doot vervveckt, vvelcker heyliger zielē zijn gevveest by de verrijsenisse, ende daer na velen veropenbaert zijn.

A. De heylighen vertrocken zijnde komt Iesus met sijn Hemelsche geselschap op den Bergh Syon, hem sijn moeder allene in een beslooten kamer openbarende, ende te samen seer vreughdelijck sprekende. *B.* Dit geschiede dattet niemant wiste, den anderen droevich zijnde, oock den vrouwen haer gereet makende omme het graft te gaen besoecken. *C.* In het graft is geene veranderinge.

A. De vrouwen hadden specerye bereyt, sy gaen na het graft alst noch duyster was, ende komen aldaer de Sonne nu op-ghegaen zijnde. *B.* Maer al eer sy aldaer quamen, verweckt een Engel in de gedaente van een seer schoon Iongelinck eene groote aertbevinge, rolt den steen van de deure van 't graft, de soldaten werden door vrese verschrickt ende leggen als dooden. *C.* De vrouwen siende in de spelonckе, sien den Engel blinckende als blixem, dē steen afgerolt eñ den Engel daer op sitten, waer door sy seer verschrickten. *B.* Den Engel verblijt haer, ende seyt dat Iesus is verresen, haer vermanende dat sy het graft gaen besien, ende den discipelen verkondigen de verrijsenisse Christi. *D.* De soldaten leggen als dooden.

A. De vrouwen in 't graf gegaen sijnde, vinden 't lichaem Iesu niet. *B.* Sy komen uyt het graf seer verschrict en betoert. *C.* Haerluyden veropenbaren twee Engelen in mannen ghedaenten met blinckende klederen, staende by het graft, de welcke seggen, wat soect ghy, den levenden onder de dooden? *B.* Sy loopen uyt verschricktheyt wegh, om den discipelen dit te seggen, *D.* Magdalena die eerst aen 't graf gekomen was loopt voor henen. *E.* Sy komt t'huys op den bergh Syon, eñ vertelt dit alles tegen Petrus ende Iohannes, d'andere komen mede aldaer ende seggen eenen yegelijcken alle 't gunt 't welck geschiet is, *F.* De soldaten blijven noch al op de selve maniere leggen.

A. Petrus eñ Iohannes, beweegt door der vrouwen woorden, lopen uyt tot den grave, doch Iohannes loopt voor. *B.* Magdalena volgt van achteren niet verde. *C.* d'Andere vrouwen volgen daer na wat veerder. *D.* Iohannes komt eerder als Petrus tot den grave, hy bockt ende siet den doecken; hy gaet niet in 't graft, maer hy wijct ende maeckt Petrus plaetse. *E.* Petrus komt, gaet bockende in 't graft, hy siet den doecken ende den sweet-doeck ontdaen, Iohannes gaet daer na in 't graft. *F.* d'Apostelen komen weder thuys. *G.* Magdalena blijft by het graft. *H.* De soldaten vervaert zijnde houden haer stillekens.

A. Magdalena ſtonde buyten by het graft ſchreyende. *B.* Dewijle ſy ſchreyde, ſiet ſy twee Engelen in witte klederen ſittende in 't graf, die tot haer ſeggen, Vrouwe wat weent ghy? *A.* Sy merckt dat de Engelen achter haer rugge ſeer begerich henen ſien, waer over ſy omme-ſiende, ſiet ſy Ieſum in een Hoveniers ghedaente. *C.* Die tot haer ſeyt, vrouwe wat ſchreyt ghy? *A.* Als ſy weder ſeyde, ſo ghy hem wegh hebt genomen, &c. *D.* Wert ſy van Chriſto nae de gewoonte genoemt Maria. *E.* Sy antwoort Meeſter, ſy valt hem te voet, door ſijn eene woort in haer herte ghequetſt ſijnde, begheert ſy hem na hare maniere te omhelſen. *D.* Ieſus verbiet haer hem aen te taſten, ende leert haer hoemen ſich met hem ſal hebben te dragen eer hy ten Hemel ſal varen. *F.* De Apoſtelen wegh-gaende komen den Vrouwen te gemoet. *G.* De ſoldaten ſtaen noch niet op.

A. Den vrouwen weder-keerende tot den grave, hooren van Magdalena alle 't gene Chriſtus haer na ſijn verrijſeniſſe geſeyt hadde. *B.* Sy komen alle-gader weder, ende nemen den doeck ende ſweet-doeck (ſoomen Godtvruchtelijcken mach gelooven) wegh. *C.* Ieſus loopt haer-lieden op den wegh te ghemoet, hy groet haer, ende laet haer ſijn voeten aen-taſten. *D.* Den vrouwē gaen voort in de ſtadt. *E.* De Goddelijcke kracht uyt de plaetſe des grafs geweken ſijnde, wijckt de vervaertheyt uyt den ſoldatē, ende een moet nemende, komen ſy in de ſtadt. *F.* Sommige van de wachters ſeggen den Princen der Prieſteren, al datter geſchiet was. *G.* De vrouwen vertellen 't alles den diſcipelen, Magdalena inſonderheyt verklaert wat Ieſus haer bevolen hadde.

A. Cleophas eñ Amaon, gaen van Hieruſalem naer Emaus. *B.* Ieſus ghenaeckt haer-lieden onder malkanderen ſprekende. *C.* Hy voegt hem by haer-lieden tot een medegeſelle, hare oogen werden ghehouden dat ſy hem niet bekennen moghen. Ieſus beweeght haer verſcheydelijck met ſijn woorden, haerlieder herten branden, ende Ieſus veynſt hem of hy veerder wilde gaen. *D.* Sy bewegē hem dat hy by haer blijft. *E.* Emaus in den geſlachte van Benjamin, 60. ſtadien van Ieruſalem, alwaer ſylieden hertelijck bidden dat hy met haer vvil herberghen. *F.* Het huys van Cleophas, alvvaer Ieſus geleyt is. *G.* Alvvaer met haerlieder ter tafelen ſittende, hy het geheylighde ende ghebrokene broot haer-lieden aendienende, uyt haren oogen verdvvenen is. *H.* Vervult ſijnde door de gave ende Hemelſche kenniſſe, bekennen ſy Ieſum, eñ verſtaen volkomelicker 't gene ſy van hem op dē vvegh gehoort hadden. *I.* Sy keeren terſtont vvederomme na Ieruſalem. *K.* Sy vinden de elf Apoſtelen by een vergadert, ſy vertellen 't gunt Chriſtus gedaen hadde, hoorende dat hy hem ſelven hadde veropenbaert voor Simon Petro.

Het XXVI. CAPITTEL.

Van de bittere Paſſie Ieſu Chriſti, den raet der Prieſteren. Het ſalven van Magdalena: 'tverkopen van Iudas. Van dat laetſte Avontmael, in 't welck Ieſus ſijn waerachtich vleeſch ende bloet voor een gedenckeniſſe achter laet. Hoe hy bad in den hof, ende hoe hy gevangen wort van de Ioden, ende Peter ſlaet de oore af van eenen dienaer. Hoe Ieſus voor Caypham wort beſchuldicht ende verweſen, beſpot, beſpoghen, ende geſlagen, ende van Peteren driemael geloochent.

1 ENde 't is gheſchiet / als IESUS alle deſe woorden vol- A
eynt hadde / dat hy heeft ge- Marc. 14. a.1.
ſeyt tot zijnen Diſcipelen: Luc. 22. a.1.
2 Ghy weet dat nae twee
dagen ſal Paſſchen worden /
ende de ſone des menſchen ſal gelevert worden om ghekruyſt te zijn.

3 Doen zijn vergadert de Princen der
Priesteren ende de Ouders des volcx in 't
voorhof van den Prince der Priesteren die
genaemt was Cayphas/
4 Ende sy hebben raet ghehouden om
dat sy IESUS met listen souden vanghen
ende dooden.
5 Maer sy seyden: Niet op den feestdach/
op datter ghenen oploop geschieden en sou=
de onder 't volck.
Ioan.11. a.3. 12.a. 5. 6 Ende als IESUS was in Bethanien
in 't huys van Simon den melaetschen/
Marc.14. a.3. 7 Soo is tot hem ghekomen een vrou=
we hebbende een busse van alabasteren met
kostelijcke salve/ ende sy heeft die uytghe=
stort op zijn hooft/ daer hy ter maeltijdt
sittende was.
8 Ende de discipelen dit siende werden
verbolgen/ seggende:
9 Waer toe dient dit verlies? want dit
mocht diere verkocht worden / ende den ar=
men gegeven.
10 Ende IESUS dit wetende / heeft tot
henlieden geseyt: Wat zijdy deser vrouwen
moeyelijck?
B 11 Want sy heeft een goet werck gedaen
aen my/ want ghy hebt altijdt armen met
u/ maer my en hebdy altijdt niet:
Marc.14. b.9. 12 Want dese stortende dese salve op mijn
Luc.22.a. 3. lichaem /heeft ghedaen/ om my te begra=
ven.
13 Voorwaer ick segghe u / alwaer dit
Euangelie ghepreeckt sal worden over alle
de werelt/ daer sal oock geseyt worden / dat
sy dit gedaen heeft/ tot haerder ghedencke=
nissen.
14 Doen isser wech gegaen een van den
twaelven / die ghenoemt was Judas de
Iscarioter/ tot de Princen der Priesteren/
15 Ende seyde tot hen: wat wildy my
gheven/ ende ick sal hem u lieden leveren?
Maer sy hebben hem toe-geseyt dertigh
silveren penningen.
16 Ende van dien tijdt socht hy bequa=
me gelegentheyt/ om hem te leveren.
17 Maer op den eersten dach der onghe=
heefder brooden / soo zijn de Discipelen tot
IESUM ghekomen/ seggende: waer wildy
dat wy u bereyden om het Paesch-lam te
eten?
18 Maer Jesus heeft geseyt: Gaet in de
stadt tot eenen/ ende seght hem: De meester
seyt: Mijnen tijdt is nakende / by u houde
ick mijnen Paesschen met mijnen Discipe=
len.
19 Ende de Discipelen hebben ghedaen
alsoo henlieden Jesus geboden hadde/ende
sy hebben het Paesch-lam bereyt.
C 20 Maer alst avont was geworden/ soo
Ioan.13. c.21. sat hy ter Tafelen met zijnen twaelf Dis=
cipelen.
21 Ende doen sy aten heeft hy gheseyt:
Voorwaer ick segghe u / dat een van u Psal.40. c.10.
lieden my sal verraden.
22 Ende sy seer bedroeft zijnde / hebben
elck begonst te seggen: Ben ickt Heere?
23 Maer hy antwoordende heeft geseyt:
Die met my de hant doopt in de schotele/
dese sal my verraden.
24 De sone des menschen gaet voorwaer
gelijck van hem ghescreven is / maer wee
dien mensche door den welcken de sone des
menschen sal verraden worden / het waer
hem beter dat die mensche niet ghebooren
en ware.
25 Maer Judas die hem verraden heeft/
antwoordende seyde: Ben ick 't Rabbi? Hy
seyde hem: Ghy hebbet geseyt.
26 Maer doen sy den Avontmael aten/ so 2.Cor.11. c.24.
heeft Jesus 't broot ghenomen ende ghebe=
nedijdt / ende dat gebroken/ ende heeft dat
zijnen Discipelen gegeven / ende gheseyt:
Neemt ende etet/ dit is mijn lichaem.
27 Ende nemende den Kelck hy heeft ge=
danckt/ ende heeften henlieden ghegheven/
seggende: Drinckt hier uyt allegader.
28 Want dit is mijn bloet des nieuwen
Testaments / het welck voor vele sal uyt=
gestort worden/ tot vergiffenisse der sonden.
29 Maer ick segghe u lieden: Ick en sal
voortaen niet meer drincken van dit ghe=
was des wijnstruyckx / tot op dien dach
toe / als ick dat sal met u lieden nieuwe
drincken in mijns Vaders rijck.
30 Ende als den lofsanck gheseyt was/
soo zijn sy uytghegaen nae den Bergh van
Oliveten.
31 Doen seyde IESUS tot henlieden: Marc.14. c.27.
Ghy sult allegader verargernisse lijden in Luc.22.
my desen nacht / want daer is ghescreven: d.39.
Ick sal slaen den herder / ende de schapen Ioan.16. d.32.
van de kudden sullen verstropt worden. Zach.13. b.7.
32 Maer nae dat ick opgestaen sal zijn/ D
dan sal ick voor u lieden gaen in Galileen. Matt.16.
33 Ende Petrus antwoordende heeft tot b.7.c.28.
hem geseyt: Al waert oock dat sy alle in u Marc.16. b.
verargert worden / ick en sal nemmermeer Ioan.13.
verargert worden. d.36. Marc.14.
34 IESUS heeft hem geseyt: Voorwaer d.32.
ick segghe u/ dat ghy eer den haen kraeyen Luc.22. d.39.
sal/my driemael lochenen sult.
35 Ende Petrus seyde tot hem: Al moe=
ste ick oock met u sterven / soo en sal ick u
niet loochenen. Desghelijcx hebben alle de
Discipelen geseyt.
36 Doen is IESUS gekomen met hen=
lieden in een dorp/dat genoemt wort Geth=
semani/ ende hy heeft tot zijnen Discipelen
geseyt: Sit hier tot dat ick derwaerts gae
ende bidde.
27 Ende met hem ghenomen hebbende
Petrum / ende de twee soonen van Zebe=
deus/hy heeft begonnen droevig ende treu=
rich te worden.

38 Doen seyde hy tot henlieden: Mijn ziele is bedroeft totter doot toe: verbeyt hier ende waeckt met my.

39 Ende een luttelken voorts ghegaen zijnde/ hy is op zijn aensicht neder ghevallen/ biddende ende seggende: Mijn Vader is 't mogelijck/ laet van my wech gaen desen Kelck/ maer nochtans niet alsoo ick wille/ maer soo ghy wilt.

40 Ende hy is tot zijnen Discipelen gekomen/ ende heeftse slapende ghevonden/ ende hy seyde tot Petrum: Alsoo en hebdy niet een ure met my mogen waken?

41 Waeckt ende bidt dat ghy in geen becooringhe en valt: Den geest is voorwaer bereet/ maer 't vleesch is kranck.

42 Wederom is hy ten tweeden male wech gegaen/ ende heeft ghebeden/ seggende: Mijn Vader en mach desen kelck niet voor by gaen/ ten sy dat ick dien drincke/ soo laet uwen wille geschieden.

43 Ende hy is wederom gekomen ende heeftse slapende gevonden/ want haerlieden oogen waren beswaert.

44 Ende die verlaten hebbende/ hy is wederom wech gegaen/ ende heeft ten derden male ghebeden dat selve woort seggende.

45 Doen is hy gekomen tot zijnen discipelen/ ende seyt tot henlieden/ Slaept nu ende rust/ siet de ure is by gekomen/ ende de Sone des menschen sal gelevert worden in de handen der sondaren.

E 46 Staet op/ laet ons gaen/ siet hy is by gekomen die my leveren sal.

Marc. 13. c.43. Luc. 22. c.47. Ioan. 18. a. 3.

47 Als hy noch sprekende was/ siet Iudas een van den twaelven quam/ ende met hem een groote schare met sweerden ende stocken/ gesonden van de Princen der Priesteren/ ende van de Ouders des volcks.

48 Ende die hem verraden heeft/ heeft henlieden een teecken gegeven/ segghende: Den welcken ick kussen sal/ die ist/ houdt hem.

49 Ende terstont tot IESUM komende hy heeft geseyt: Weest gegroet Rabbi: ende hy heeft hem gekust:

50 Ende IESUS heeft tot hem gheseyt: Vrient waer toe zijdy gekomen? Doen sijn sy aen-ghekomen/ ende hebben haerlieder handen aen IESUM gheslagen ende hem gevangen genomen/

51 Ende siet een van den genen die met IESU waren/ sijn hant uytstekende heeft sijn sweert uytgetrocken/ ende slaende den knecht van den Prince der Priesteren/ heeft hem zijn oore afgehouwen.

52 Doen seyde IESUS tot hem: Keert u sweert weder in zijn plaetse/ want alle die 't sweert nemen/ sullen metten sweerde vergaen.

Genes. 9. a.6. Apoc. 13. c.10. Esai.53.1. d.

53 Oft meyndy dat ick niet en mach mijnen Vader bidden/ ende hy sal my nu toeschicken meer dan twaelf legioenen der Engelen?

54 Hoe sullen dan de schriftueren volbracht worden? Want het moet alsoo ghescheden.

55 In die ure heeft IESUS geseyt tot den scharen: Sydy als tot eenen moordenaer uytghegaen met sweerden ende stocken om my te vangen? Dagelijcx sat ick by u lieden leerende in den Tempel/ ende ghy en hebt my niet gevangen/

F 56 Maer dits al ghesciet om dat volbracht souden worden de schriftueren der Propheten. Doen sijn alle de discipelen hem verlatende gevloden.

Marc.14. f.53. Luc.22.f. 54. Ioan.18. d.24.

57 Maer dese IESUM gevangen houdende hebben hem ghelept tot Cayphan den Prince der Priesteren/ daer de Schrijven ende ouders t'samen gekomen waren.

58 Maer Petrus heeft hem gevolcht van verre/ tot in dat voorhof van den Prince der Priesteren. Ende binnen gegaen zijnde/ sat hy metten dienaren/ om het eynde te siene.

59 Maer de Princen der Priesteren/ ende alle den raet sochten valsch ghetuygenis tegen IESUM, dat sy hem ter doot leveren souden/

60 Ende sy en hebben geen vonden/ al waert datter vele valsche getuygen by komen waren. Maer ten laetsten zijnder twee valsche getuygen gekomen/

61 Ende hebben geseyt: Dese heeft gheseyt: Ick mach den Tempel GODTS verderven/ ende nae drie dagen dien weder op timmeren/

Ioan. 2.b. 19.

62 Ende de Prince der Priesteren opstaende/ heeft tot hem geseyt: En antwoort ghy niet op 't gene dat dese tegen u ghetuyghen?

63 Maer IESUS sweech. Ende de Prince der Priesteren heeft tot hem geseyt: Ick besweere u by den levenden GODT, dat ghy ons seght of ghy CHRISTUS zijt GODTS sone.

64 IESUS seyde hem: Ghy hebbet geseyt/ maer nochtans ick segge u lieden: voortaen suldy sien den Sone des menschen/ sittende ter rechter handt van de kracht GODTS, ende komende in de wolcken des Hemels/

Matt. 16. d.27. 1.Thes.4. d. 14. Rom. 14. b.10.

65 Doen heeft de Prince der Priesteren zijn kleederen gescheurt/ seggende/ Hy heeft gheblasphemeert/ wat behoeven wy noch getuygen? Siet nu hebdy blasphemie gehoort/

66 Wat dunckt u? Maer sy antwoordende/ hebben geseyt/ Hy is de doot schuldich. G

67 Doen hebben sy in sijn aensicht ghespoghen/ ende hem geslagen met hals slagen/ maer de andere hebben hem met plat-

Esai.50.c. 6. Marc.14. f.66.

Luc.22.f.55. Ioan.18.a.25.

te handen in zijn aensicht slagen gegeven/
seggende:
68 Propheteert ons Christe/wie ist die u
geslagen heeft?
69 Maer Petrus sat buyten in 't voor-
hof/ende een dienst-vrouwe is tot hem ghe-
komen / segghende: Ende ghy waert met
Iesu den Galileetschen.
70 Maer hy hevet gheloochent voor hen
alle-gader / segghende: Ick en weet niet
wat ghy seght.
71 Maer als hy ter deuren uyt-ginck/
so heeft hem eē ander dienst-vrouwe gesien/
ende seyde den genen die daer waren: Dese
was oock met Iesu van Nazareth.
72 Ende hy hevet wederom geloochent
met eede / ick en heb den mensch niet ghe-
kent.
73 Ende na een luttelken zijn sy aenko-
men die daer stonden/ ende hebben tot Pe-
teren geseyt: Voorwaer ghy zijt oock een
van dien / want u sprake maeckt u open-
baer.
74 Doen begonst hy te verbloecken ende
te sweeren/ dat hy den mensch niet ghekent
en hadde. Ende terstont heeft den haen ge-
songhen/
75 Ende Petrus is gedachtich worden/
Iesvs woort dat hy geseyt hadde:Eer den
haen singen sal/ soo suldy my driemael loo-
chenen. Ende uytgegaen zijnde / hy heeft
bitterlijck geweent.

Dat XXVII. CAPITTEL.

Hoe Iudas hem selven verhangen heeft. Ende hoe Iesvs verwesen wort, gekroont, bespot, ende gekruyst tusschen twee roovers. Hoe dat hy sijnen geest geeft, ende van de teeckenen dier naer volgen. Ende hoe hy begraven wort.

A☞ Marc.15.a.1. Luc.22.g.61.13.a.1 Ioan.18.e.28.

1 Aer alst morgen-stont
gheworden was/so heb-
ben alle de Princen der
Priesteren/ ende de ou-
ders des volcks eenen
raet ghehouden teghen
Iesvm, dat sy hem
souden ter doot leveren.
2 Ende sy hebben hem gebonden ghe-
bracht / ende gelevert Pontio Pilato den
President.
3 Doen siende Judas die hem verraden
hadde/ dat hy verwesen was/ door berouw
beweecht zijnde / heeft de dertich silveren
penningen wederom gebracht tot de Prin-
cen der Priesteren ende de Ouders des
volcx/
4 Seggende:Ick heb gesondicht verra-
dende dat onnosel bloet. Maer sy hebben
geseyt: wat leyt ons daer aen? siet ghy toe.
5 Ende de silveren penninghen in den

Actor.1.c.18.

Tempel wech worpende / is hy van daer
gegaen/ ende wech gaende / hy heeft sy sel-
ven met een strick verhangen/
6 Ende de Princen der Priesteren nemen-
de de silveren penningen / hebben gheseyt:
Ten is niet gheoorloft die te worpen in de
offer kiste/ want 't is bloet-gelt.
7 Ende hebbende raet genomen/ sy heb-
ben daer mede ghekocht eens potbackers
acker/ tot een begravinge der Pelgrims/
8 Daerom soo is dien acker ghenoemt Actor.1.c.19.
Haceldema/dat is eenen Acker des bloets/ B
tot op den dach van heden toe.
9 Doen was volbracht datter gheseyt is Zachar.1.c.12.
door Jeremiam den Propheet / seggende/
ende sy hebben ghenomen dertich silveren
penninghen / de weerde van den genen die
daer mede verkocht was / den welcken sy
gekocht hebben van de kinderē van Israel.
10 Ende sy hebben die gegeven tot des
potbackers acker / alsoo my de Heere ghe-
stelt heeft.
11 Maer Iesus heeft gestaen voor den
President/ ende de President heeft hem ge-
vraecht/ seggende/ zijt ghy de Koningh der
Joden? Iesus seyt hem/ ghy segget.
12 Ende doen hy beschuldicht worde van Marc.15.a.2.
de Princen der Priesteren/ ende Ouders/so Luc.23.a.3.
en heeft hy niet geantwoort.
13 Doen seyde hem Pilatus/ en hoordy Ioan.18.f.33.
niet hoe vele getuygenissen dat sy tegen u
seggen?
14 Ende hy en heeft hem niet geantwoort
op eenich woort/ also dat de President hem
seer verwonderde.
15 Maer in den hooghen feestdach / soo
plach de President den volcke vry te laten
eenen gevangenen/ den welcken sy wilden.
16 Maer hy hadde doen eenen vermaer- C
den ghevangen die Barabbas ghenoemt
was.
17 Daerom als sy vergadert waren/soo
heeft Pilatus geseyt/welcken wildy dat ick
u vry laet gaen / Barabbam oft Iesvm,
die genaemt is Christvs?
18 Want hy wiste wel dat sy hem door
nijdigheyt gelevert hadden.
19 Maer als hy sat in den Rechters stoel/ Matth.15 b.11.
soo heeft zijn huysvrouwe aen hem geson-
den/ segghende/ en hebt doch niet te doene
met dien rechtveerdigen/want ick heb he-
den veel geleden door een visioen om zijnent
wille.
20 Maer de Princen der Priesteren ende
de Ouders / hebben de lieden onderwesen
dat sy Barabbam souden begeeren / maer
Iesvm dooden.
21 Maer de President antwoordende/
heeft hen geseyt/ den welcken wildy van dē
tween dat u vry gelaten worde? Maer sy
hebben geseyt: Barabbam.
22 Maer Pilatus seyt henlieden / Wat

sal ick dan doen/ van Jesu die Christus ge-
naemt wort? Sy seggen alle-gader/ laet
hem gekruyst worden.
23 De President heeft henlieden geseyt:
Maer wat quaet heeft hy gedaen? maer sy
riepen noch meer/ seggende: Laet hem ghe-
kruyst worden.
24 Maer Pilatus siende dat hy niet en
voorderde/ maer datter meerder oploop
worde/ soo heeft hy water genomen ende
zijn handen voor 't volck gewasschen/ seg-
gende: Ick ben ontschuldich des bloets
van desen rechtveerdigen/ siet ghy-lieden
toe.
25 Ende alle dat volck antwoordende
heeft geseyt: Sijn bloet zy op ons ende op
onse kinderen.
D 26 Doen heeft hy henlieden Barabbam
Marc.15. b.16. laten vry gaen. Maer IESUM heeft hy
Ioan.19. a.1. henlieden gegeesselt gelevert/ dat hy soude
gekruyst worden.
27 Doen hebben de Ruyters des Presi-
dents/ IESUM in 't recht-huys nemende/
tot hem vergadert den geheelen hoop/
28 Ende hem ontkledende/ sy hebben
hem eenen purperen mantel om-gehangen/
29 Ende vlechtende een kroone van
doornen/ sy hebben die op zijn hooft gestelt/
ende een riet in zijn rechter-handt. Ende
met geboochde knien voor hem/ hebben sy
hem bespot/ segghende: Weest gegroet Ko-
ningh der Ioden.
30 Ende uytspouwende op hem/ sy heb-
ben een riet genomen/ ende sloegen op zijn
hooft.
Marc.15. b.1. 31 Ende na dat sy hem bespot hadden/
Luc.23.d. 26. soo hebben sy hem den mantel afgenomen/
ende hem ghekleet met zijnen kléderen/ en
sy hebben hem geleyt dat sy hem cruycen
souden.
32 Maer uyt-gaende sy hebben eenen
Cyreneuschen mensche gevonden/ Symon
genaemt: desen hebben sy gedwongen dat
hy zijn Cruys dragen soude.
33 Ende sy zijn gekomen ter plaetsen die
genaemt is Golgotha/ welck is de plaetse
van Calvarien.
Ioan.19. c.18. 34 Ende sy hebben hem wijn te drincken
gegeven met galle gemenget. Ende als hy 't
gesmaect hadde so en wilde hy niet drincké.
35 Maer nae dat sy hem gekruyst had-
den/ soo hebben sy zijn kléderen gedeelt/ het
lot worpende/ om dat volbracht soude wor-
den datter geseyt is door den Propheet/ seg-
Psal.21. c.19. gende: Sy hebbẽ voor henlieden mijn kle-
deren gedeelt/ ende op mijn kleet hebben sy
't lot geworpen.
36 Ende sittende sy hebbẽ hem bewaert.
37 Ende sy hebben op zijn hooft gestelt
zijne saecke geschreven: Dit is IESUS de
E Koningh der Ioden.
38 Doen zijnder met hem gekruyst twee
moordenaren/ de een ter rechter zijden/ ende
d'ander ter slincker zijden.
39 Maer die voor-by gingen blasphe-
meerden hem schuddende hen hoofden/
40 Ende seggende: Fy u die den Tem-
pel GODTS verderft ende binnen drie da-
gen dien wederom op-timmert/ verlost u
selven. Ist dat ghy GODTS Sone zijt/ so
komt af van den Cruyce.
41 Desgelijcx oock de Princen der Prie- Ioan.2.d.
steren/ hem bespottende metten Schrijven 19.
ende Ouders seyden:
42 Ander menschen heeft hy gesont ge- Sap.2.d.
maeckt/ sy-selven en kan hy niet verlossen/ 18.
ist dat hy Koningh van Israel is/ kome nu
af van den Cruyce/ ende wy gelooven hem: Psal.21.c.
43 Hy heeft in GODT betrout/ die ver- 9.
losse nu/ ist dat hy hem wilt/ want hy heeft
geseyt: Ick ben de Soone GODTS.
44 Ende 't selve hebben de moordenaers
die met hem ghekruyst waren/ hem oock
verweten.
45 Maer van de seste ure zijnder duyster-
nissen gheworden over alle dat aertrijck/
tot de negenste ure.
46 Ende ontrent de negenste ure heeft
IESUS geroepen met een groote stemme/
seggende: Eli/ Eli/ Lamasabacthani? dat
is/ mijn GODT, mijn GODT, waerom
hebdy my verlaten?
47 Maer de sommige daer staende/ ende
hoorende seyden: Dese roept Eliam.
48 Ende terstont een van dien loopende
heeft een spongie genomen/ ende die gevult
met edick/ ende gesteken op een riet/ ende
gaf hem te drincken.
49 Maer de andere seyden: Ontbeyt/
laet ons besien oft Elias komen sal hem
verlossende.
50 Maer IESUS wederomme roepende
met een groote stemme heeft zijnen Geest
gegeven.
51 Ende siet het voorhanckel des tem-
pels is gescheurt in twee stucken van bo-
ven tot beneden toe/ ende de aerde heeft ge-
beeft/ ende de steenen zijn gescheurt/
52 Ende de graven zijn open ghegaen/
ende veel lichamen der Heyligen die ontsla-
pen geweest hadden/ zijn opgestaen/
53 Ende gaende uyt de graven na zijn
verrijsenisse/ sy zijn gekomen in de heylige
stadt/ ende hebben hen vele menschen geo-
penbaert.
54 Maer als de Hooftman ende die met
hem waren IESUM bewarende/ ghesien
hadde de aertbevingẽ ende 't gene dat daer
geschiede/ soo hebben sy seer gevreest/ seg-
ghende: Voorwaer dese was de Soone
GODTS.
55 Maer daer waren vele vrouwen van
verre die IESUM ghevolcht waren van
Galileen/ hem dienende/

Marc.15. d.42. Luc.23. g.50.
56 Onder de welcke was Maria Mag-
dalene/ende Maria Jacobi/ende Josephs
moeder / ende de moeder van Zebedeus
kinderen.
57 Maer alst avont geworden was / soo
isser een rijck man gekomen van Arima-
thea/Joseph genoemt/de welcke selve oock
was Iesus Discipel/
Ioan.19.g
58 Desen is tot Pilatum gegaen / ende
heeft Iesus lichaem begeert. Doen heeft
Pilatus geboden datmen het lichaem we-
derom geven soude.
59 Ende als Joseph 't lichaem ontfan-
gen hadde / soo heeft hy dat in een suyver
lijnen kleet gewonden/
60 Ende dat geleyt in zijn nieuw graf
dat hy uyt-gehouwen hadde in een steen-
rootse. Ende hy heeft eenen grooten steen
aengewentelt voor de deure des grafs/ende
is wech gegaen.
61 Maer Maria Magdalene was daer/
ende de ander Maria sittende tegen over
dat graf.
62 Maer des anderen daechs / welck is
nae den Parasceves dach/ zijn de Princen
der Priesteren ende Phariseen t'samen ge-
komen tot Pilatum/
63 Seggende: Heere/ wy zijn gedach-
tich geworden dat die verleyder geseyt
heeft/ noch levende: Nae drie dagen sal ick
weder opstaen.
64 Daerom gebiet datmen het graf be-
ware tot op den derden dach/ dat by avon-
tueren zijn Discipelen niet en komen ende
hem steelen/ ende seggen den volcke: Hy is
van der doot opgestaen. Ende de laetste
dwalinge sal arger wesen dan de eerste.
65 Maer Pilatus heeft tot henlieden ge-
seyt: Ghy hebt wachte / gaet henen/ be-
waert dat alsoo ghy kont.
66 Maer sy wech gaende / hebben dat
graf bewaert metten wachters / segelende
den steen. ✠

Dat XXVIII. CAPITTEL.

Hoe datter een aertbevinge ghescliet is, ende de Engel Godts bootschapt den vrouwen dat IESVS verresen is. Ende hy vertoocht hem haerlieden. De wachters van den grave ghelt ontfangende, sy hebben ghesevt dat IESVS lichaem gestolen was. Hoe IESVS in Galileen sijn discipelen openbarende, geeft henlieden de natien te leeren ende te doopen.

A ☞ Marc. 19. b.6. Ioan. 20. c.11.

1 Maer op den sabboth-avont/
den welcken begint te schij-
nen ten eersten dage van den
Sabboth / soo is ghekomen
Maria Magdalena ende de
ander Maria/ om te besien het graf.
2 Ende siet daer is een groote aertbe-
vinghe gheschiet / want een Engel des
Heeren is neder-ghekomen van den He-
mel / ende aen-komende heeft hy den
Steen weder af-ghewentelt / ende sat op
dien/
3 Maer zijn aen-sicht was gelijck ee-
nen Blixem / ende zijn kleedt ghelijck
sneeuw.
4 Maer door de vreese van hem / soo B
zijn de bewaerders verschrickt gheweest/
ende zijn geworden als dooden.
5 Maer de Engel antwoordende/ heeft
geseyt tot de vrouwen/ En wilt ghy niet
vreesen/want ick weet wel dat ghy Iesum
soeckt die gecruyst is/
6 Hy en is hier niet / want hy is opge-
staen ghelijck hy gheseyt heeft. Komt en-
de besiet de plaetse daer de Heere geleydt
was.
7 Ende haestelijck gaende/ segget sijnen
Discipelen dat hy opgestaen is / ende siet
hy sal u vooren gaen in Galileen / daer
suldy hem sien/ siet ick hebt u te vooren ge-
seyt. ✠
8 Ende sy zijn haestelijck ghegaen uyt-
ten grave met vreesen / ende met grooter
blijschappen/ loopende om de bootschap te
dragen zijn Discipelen.
9 Ende siet Iesus is henlieden te ge-
moete gekomen/ seggende: Weest gegroet/
Maer sy zijn by hem gekomen / ende heb-
ben zijn voeten gehouden / ende hem aen-
gebeden.
10 Doen seyde Iesus tot henlieden:
En wilt niet vreesen/ gaet henen/ende boot-
schapt mijnen broeders dat sy gaen in Ga-
lileen/daer sullen sy my sien.
11 Ende als sy wech ghegaen waren/ C
siet soo zijnder sommige van den bewaer-
ders ghekomen in de Stadt / ende heb-
ben ghebootschapt den Princen der Prie-
steren/ alle de dingen die daer geschiet wa-
ren/
12 Ende sy vergadert zijnde metten ou-
ders/ als sy raet genomen hadden/ soo heb-
ben sy seer veel gelts den Ruyters gege-
ven/
13 Segghende: Seght zijn Discipelen
zijn des nachts gekomen / ende hebben
hem ghestoolen/ de-wijle dat wy slie-
pen/
14 Ende ist saecke dat dit gehoort wort
van den President / soo sullen wy hem
dat wijs maecken/ ende wy sullen u verse-
keren.
15 Maer als sy het gelt ontfangen had-
den/ soo hebben sy gedaen gelijck sy onder-
wesen waren. Ende dit woordt is al om
verbreyt geweest by de Joden / tot op den
dach van heden toe. ✠

A. Den bergh Thabor, alwaer den Apostelen ; Discipulen ende heylige Vrouwen. *B.* Iesum siende hebben sy alle hem aengebeden. *C.* Hy by haer komende seyt hy eygentlijck tot den Apostelen; my is gegeven alle macht, &c. gaende leert, &c. Ick ben by u-lieden tot het eynde des werelts.

16 Maer de elf Discipelen zijn wech ge-
gaen in Galileen op den Bergh / daert hen
IESVS gestelt hadde/
17 Ende sy hem siende/hebben hem aen-
gebeden: maer de sommige hebben getwij-
felt.
18 Ende IESVS naerder komende heeft
hen aengesprocken / seggende: My is alle
macht ghegeven in den Hemel ende in der
aerden/
19 Daerom gaende / leert alle 't volck/
doopende die in den naem des Vaders/
ende des Soons / ende des Heyligen
Geests/
20 Leerende henlieden bewaren alle de
dinghen die ick u lieden bevolen hebbe/en-
de siet ick ben met u lieden tot allen dagen/
tot de voleyndinge der Werelt. ✠

Het eynde van S. Mattheus Euangelie.

HET EVANGELIVM VAN S. MARCVS.

ARGUMENT.

DIT Euangelie heeft S. MARCVS ghefchreven omtrent het jaer onfes Heeren vijf-en-veertigh, daer hy met Sinte Peter ghekomen was. Men hout ghemeynlick dat hy 't in 't Latijn fchreef, ende daer nae in 't Grieckfch over-fettede, om met hem t'Alexandrien te draghen, daer hy van S. Peter ghefonden wiert. Te Venegien, iñ de Kercke van S. MARCVS, wort het eygenen boeck van S. MARCVS bewaert, foo men feght.

Sinte MARCVS EUANGELIUM.

Van Sint Ian Baptiste, wat hy adt, ende hoe hy gekleet was. Ende hoe IESVS van hem gedoopt was. Hoe hem de duyvel tempteerde: hoe hy preeckte de penitentie. Ende hoe hy Petrum ende d'ander riep. Hoe hy die menschen van de onreyne geesten genas, ende Petrus wijfs moeder van de cortse, ende eenen melaetschen mensche reynichde.

Dat Eerste CAPITTEL.

A 1

DAt beghinsel Matth. 3.
van dat Eu= a.1.
angelie IESU Isai.40.a.
CHRISTI, des 3.
Sone GODS: Matth. 3.
Gelijck ghe= a.1.
schreven is in Luce 3.a.
Isaia dē Pro= 4.
pheet: Ioan.1.c.
☞ (Sietick 15.
seynde mijnen
Engel voor u aensicht/ die uwen wech be=
reyden sal voor u.)
3 Een stemme des ghenen die daer roe=
pende is in de Woestijne: Bereyt den wech
des Heeren/ maeckt recht zijn voedt-pa=
den.
4 Joannes heeft geweest in de Woestij=
ne doopende ende prekende 't doopsel der
penitentien tot vergiffenisse der sonden.
5 Ende tot hem is uytgegaen alle dat
lantschap van Juden/ende alle de Jeroso=
lymiters/ende sy worden van hem gedoopt Levit.11.
in den vloet der Jordane/ belijdende hare c.22.
sonden. Luce 3.c. 16.
6 Ende Joannes was gekleet met ke= Matth.3. c.12.
mels hayr/ ende eenen leyren riem ontrent Ioan.1.b.
zijn lendenen/ ende hy adt sprinckhanen 27.
ende wilt honich/
7 Ende hy preeckte seggende: daer komt
een na my die stercker is dan ic/ van wiens
schoenen ick neder-gebuycht/ niet weerdich
en ben den riem te ontbinden.
8 Jck hebbe u met water ghedoopt/
maer die sal u doopen door den Heylighen
Geest. ✠
9 Ende het is geschiet in die daghen dat Actor. 1.
IESVS is gekomen van Nazareth uyt Ga= a.5.2.a.4.
lileen/ ende hy is van Joannes gedoopt in 11.c.16. 19.a.4.
de Jordane. Matt.3.b. 14.
10 Ende terstont opklimmende uyten Luce 3.d.
water/ hy heeft de hemelen open gesien/ en= 22. Ioan.1.d.
de den gheest als een duyve neder-dalende 22.
ende blijvende in hem/ Matt.4.a. b.
11 Ende daer is een stemme geschiet van
den Hemelen: Ghy zijt mijn beminde So=
ne/ in u heb ick behagen.
12 Ende terstont heeft hem de geest uyt=
gedreven in de Woestijne/
13 Ende hy was in de Woestijne veer=
tich daghen ende veertich nachten/ en hy B
worde van Satanas ghetempteert/ ende Matt.4.a. b.12.
was met de beesten/ ende de Engelen dien= Luc.4.c.
den hem. 14. Ioan. 4. f.
14 Maer nae dat Joannes gevanghen 43.
was/ soo is IESUS in Galileen gekomen
prekende dat Euangelie van GODTS
rijck/
15 Ende seggende: Den tijdt is vervult/
ende het rijck GODTS is by ghekomen/
doet penitentie ende gelooft dat Euangelie.
16 Ende hy gaende voor-by de Zee van Matth. 4.
Galileen/ heeft ghesien Symon ende An= c.16.
dream zijnen broeder/ worpende netten in Luce 5.a.
de Zee (want het waren visschers.) 1.
17 Ende IESUS heeft henlieden geseyt:
Komt nae my/ ende ick sal u doen worden
visschers der menschen/
18 Ende terstont achterlatende de net=
ten/ sy zijn hem gevolcht/
19 Ende van daer een luttelken voorts Matth. 4.
ghegaen zijnde/ hy heeft gesien Jacobum d.23.
Zebedeus sone ende Joannem zijnen broe= Luce 4.c.
der/ ende dese hermakende netten int schip/ 31.
20 Ende terstont heeft hy die geroepen.
Ende sy verlatende haren Vader Zebe=
deus in 't schip metten huerlingen/ zijn hem
gevolcht/
21 Ende sy zijn gegaen in Capharnaum/ Matth. 7.
ende terstont in de Sabboth dagen gaende d.28.
in de Synagoge/ leerde hy henlieden/ Luce 4 c. 31.

22 Ende sy verwonderden hen seere van
sijnder leeringen / want hy was henlieden
leerende als macht hebbende / ende niet als
de Scrijben.
23 Ende in haer-lieder Synagoge was
een mensch met eenen onsuyveren geest/ en-
de die heeft luyde geroepen/
24 Seggende: wat hebben wy met u te
doen IESU van Nazareth? Sydy geko-
men om ons te verderven? Ick weet wel
wie ghy zijt/ de heylige GODS?
25 Ende IESVS, heeft hem gedreycht/
segghende: Wert stom ende gaet uyt den
mensch.
26 Ende den onsuyveren geest hem ver-
scheurende ende hooghe krijschende met
luyder stemmen/ is van hem uytgegaen.
27 Ende sy hebben hen alle verwondert/
alsoo dat sy onder malkanderen vraechden/
seggende: Wat is dit? Wat is dese nieuwe
leeringe / dat hy oock met machte den on-
suyveren geesten gebiedt / ende dat sy hem
onderdanich zijn?
Matth. 8. d. 14. Luce 4. f. 42. 28 Ende zijn fame is terstondt voorts
verbreydt in alle 't Lantschap van Gali-
leen/
29 Ende terstont gaende uyter Syna-
gogen / sy zijn gekomen in Symons ende
Andreas huys met Jacobus ende Jo-
hannes/
30 Maer Symons huysvrouwe moeder
lach te bedde sieck van de koortse / ende ter-
stont seggen sy hem van haer.
31 Ende hy by haer komende heeft
haer opgeheven / nemende haer hant / ende
terstont heeft haer de koortse gelaten/ende sy
diende henlieden/
32 Maer alst avont geworden was/doen
de Sonne onder-gegaen was / soo hebben
sy tot hem gebracht alle die qualijck te pas-
se waren / ende die Duyvels binnen had-
den/
33 Ende alle de stadt was vergadert
aen de deure/
34 Ende hy heefter vele genesen / die ge-
quelt wierden van verscheyden kranckhe-
den/ende veel Duyvelen wierp hy uyte/en-
de hy en lietse niet spreken om dat sy hem
kenden.
D 35 Ende seer vroech opstaende is hy uyt
gaende wech gegaen in een woeste plaetse/
ende daer badt hy.
36 Ende Simon is hem na-gevolght/
ende die met hem waren.
37 Ende als sy hem gevonden hadden/
hebben sy tot hem geseyt/ Sy soecken u
alle.
38 Ende hy heeft tot henlieden geseyt:
Laet ons gaen in de naeste Dorpen ende
Steden / dat ick daer oock preken mach/
want daerom ben ick gekomen.
39 Ende hy was predkende in haerlie-
der Synagogen / ende in geheel Galileen/
ende uytwerpende de Duyvelen/
40 Ende tot hem is gekomen een Me-
laetsch mensch hem biddende/ ende met ge-
booghder knien seyt hy tot hem: Ist dat
ghy wilt/ ghy moocht my suyveren.
41 Maer IESVS zijns ontfermende/
heeft zijn hant uytgesteken / ende hem ra-
kende/ hy heeft tot hem geseyt: Ick wilt/
wert suyver.
42 Ende als hy 't ghesept hadde / soo is
terstont de Melaetscheyt van hem gegaen/
ende hy is suyver geworden/
43 Ende hy heeft hem gedreycht / ende
terstont heeft hy hem wech gestiert.
44 Ende seyt tot hem: Siet toe dat ghy
dit niemant en segget/maer gaet henen/en-
de vertoont u den Prince der Priesteren en-
de offert voor u suyveringe de dingen die
Moyses geboden heeft hen tot een getuy-
genisse.
45 Maer die uytgegaen zijnde heeft be- Levit. 14. a. 3.
ginnen te preken / ende te verbreyden dit
woort / alsoo dat IESVS nu niet en mocht
openbaerlijck in de stadt gaen / maer was
buyten in de woeste plaetsen / ende sy qua- Luce 4. g. 42.
men t'samen tot hem van allen zijden.

Het II. CAPITTEL.

Hoe IESVS gebiet den gichtigen mensche sijn bedde te draghen. Ende hoe hy den Publicaen Levi Alpheus soone gebiet hem te volgen. Ende hoe hem de Phariseen berispten dat hy metten sondaers adt. Ende hoe hy hem verantwoorde.

1 NDe hy is weder- A Matth. 9. a. 1. Luce 5. d. 17.
om in Capharna-
um gegaen na som-
mige daghen/ ende
't is gehoort dat hy
in een huys was/
2 Ende daer isser
vele by een gekomẽ/
alsoo dat de plaetse
oock tot de deure die niet begrijpen en
mocht/ ende hy sprack henlieden 't woort/
3 Ende sy zijn tot hem gekomen bren-
gende eenen gichtigen mensch/ die van vier
menschen gedragen worde.
4 Ende doen sy dien voor hem niet ghe-
brengen en konsten om der scharen wille/ sy
hebben 't dack ontdeckt daer hy was/ ende
een gat open doende/ sy hebben 't bedde ne-
der-gelaten daer de gichtigen mensch in
lach.
5 Maer doen IESVS gesien hadde haer-
lieder geloove / seyde hy tot den gichtigen
mensch: Soone u sonden worden u verge-
ven.

6 Maer daer waren sommige van de Scrijben/ sittende ende denckende in hare herten/
7 Hoe spreeckt dese alsoo? hy blasphemeert. Wie mach de sonden vergeven dan alleen GODT.
B
Iob 14. a. 4. Isa. 43. d. 25.
8 D'Welck als IESUS terstont gekent heeft in zijnen geest/ dat sy alsoo dachten in hen selven/ soo seyt hy tot henlieden: Waerom denckt ghy dese dingen in u herte?
9 Wat is lichter om seggen den gichtigen/ de sonden worden u vergeven/ oft te seggen/ Staet op/ draegt u bedde ende wandelt?
10 Maer op dat ghy weten moocht dat de Soone des menschen oock macht heeft op der aerden de sonden te vergeven/ soo seyt hy tot den gichtigen mensch/
11 Ick segh u: staet op/ neemt u bedde/ ende gaet in u huys.
12 Ende terstont is die opgestaen/ende opnemende dat bedde/ hy is wech gegaen voor henlieden allegader/ alsoo datse hen alle verwonderden/ ende eerden GODT, seggende: Noyt en hebbē wy sulcx gesien.
Matth. 9. b. 9. Luce 5. f. 27.
13 Ende hy is wederom uyt-gegaen ter Zee/ ende alle de schare quamen tot hem/ ende hy leerdese.
14 ☞ Ende doen hy voor-by ginck/ so heeft hy gesien Levi Alpheus sone sittende aen het tolhuys/ ende hy heeft tot hem geseyt: Volcht my. Ende hy opstaende is hem gevolcht.
15 Ende het is geschiet doen hy ter maeltijdt sat in zijn huys/datter veel Publicanen ende sondaren t'samen ter tafelen saten met IESU ende zijnen Discipelen/ want daer waster vele die hem oock volchden/
C
16 Ende de Schrijben ende Phariseen siende dat hy adt met de Publicanen ende sondaren/ seyden tot zijnen Discipelen: Waerom eet ende drinckt u Meester met de Publicanen ende sondaren?
17 Doen IESUS dit gehoort hadde/ heeft hy tot henlieden geseyt: De gesonde en hebben den medecijn niet van noode/ maer die qualijck te passe zijn/ want ick en ben niet gekomē om te roepen de rechtveerdige/ maer de sondaren.
1. Tim. 1. c. 15.
18 Ende de Discipelen Joannis ende der Phariseen/ waren vastende/ ende sy komen ende seggen tot hem: Waerom vasten de discipelen Joannis ende der Phariseen/ maer u Discipelen en vasten niet?
Matth. 9. c. 15. Luce 5. g. 35.
19 Ende IESUS seyde tot henlieden: Mogen de bruyloft kinderen/so lange als de bruydegom met henlieden is/ vasten? Soo langen tijdt sy den bruydegom by henlieden hebben/ en moghen sy niet vasten?

D
20 Maer de dagen sullen komen/ dat de bruydegom hen sal afgenomen worden/ende dan sullen sy vasten in die dagen.
21 Niemant en naeyt een stuck nieu lakens aen een out kleet/ oft anders so neemt dat nieuwe stuck de volheyt af van dat out kleedt / ende het wort alsoo een meerder scheure.
22 Ende niemant en giet nieuwen wijn in oude flesschen/oft anders soo scheurt den wijn de flesschen/ ende den wijn sal uytgestort worden / ende de flesschen verdorven. Maer nieuwen wijn/ moet in nieuwe flesschen gegoten worden.
23 Ende het is wederom geschiet / doen hy op de Sabboth-dagen wandelde doort kooren / ende zijn Discipelen begonsten voorts te gaen/ ende de Aren af te plucken. Matth. 12 a. 1. Luce 6. a. 1.
24 Maer de Phariseen seyden tot hem: Siet wat sy doen in de Sabboth-dagen/ dat niet geoorloft en is.
25 Ende hy heeft hen geseyt: En hebdy noyt gelesen wat David dede als hy noot hadde / ende dat hy ende die met hem waren/honger hadden?
26 Hoe dat hy gegaen is in't huys Gods onder Abiathar den Prince der Priesteren/ ende heeft de brooden der voorlenginge gegeten/ de welcke niet en was geoorloft te eten/dan den Priesteren/ende hy heeftse gegeven den genen die met hem waren? 4. Reg. 21 b. 6.
27 Ende hy seyde henlieden: Den Sabboth is om des menschen wille gemaeckt/ ende niet de mensch om den Sabboth. Daerom is de Sone des menschen oock een Heere van den Sabboth.

Dat III. CAPITTEL.

Hoe dat IESUS den mensche metter verdorde hant op eenen Sabboth genas. Van den mensche die eenen onreynen geest hadde. Hoe hy sijn twaelf Apostelen verkoos, ende van haerlieder namen.

NDe hy is wederom in de Synagoge gegaen/ende daer was een man hebbende een dorre hant: ☞ A Matt 10 a. 9 Luce 6. b. 16.
2 Ende sy loegen hem gade oft hy op den Sabboth-dagen genesen soude/ om dat sy hem souden beschuldigen.
3 Ende hy seyde totten mensch die de dorre hant hadde: Staet op in 't midden.
4 Ende hy seyde tot henlieden: Ist gheoorloft op den Sabboth-dagen wel te doen oft qualick? een ziele te behouden oft te dooden? Maer sy swegen.
5 Ende henlieden rontsomme aensiende met gramschappē/bedroeft wesende van de blintheyt haerder herten / hy heeft ghesevt

totten mensche: Steeckt u hant upt. Ende
hy heeftse uptgesteken/ende de hant is hem
wederom gesont gegeven. ✠
6 Maer de Phariseen terstont uptgaen-
de metten Herodianen/ hielden eenen raedt
tegen hem/ hoe sy hem dooden souden.
7 Maer Iesus met zijnen Discipelen/
is geweken ter Zeewaerts/ende een groote
schare van Galileen ende Judeen is hem
gevolcht/
8 Ende van Jerusalem/ende van Idu-
meen/ende van over de Jordane: ende die
ontrent Tyrus ende Sydon waren/ een
groote menichte/hoorende wat hy dede/syn
tot hem gekomen.
9 Ende hy heeft zijnen Discipelen ge-
seyt dat hem 't schipken dienen soude/ om
der scharen wille/ dat sy hem niet verdrin-
gen en souden/
10 Want hy maeckter veel gesont/ also
dat sy hem overliepen om hem te genaken/
alle die eenige sieckten hadden.
11 Ende de onsuyver geesten/als sy hem
sagen/ so vielen sy voor hem neder ende rie-
pen/ seggende:
12 Ghy zijt de Soone Godts. Ende
hy dreychdese seer dat sy hem niet openbaer
maken en souden.
Matt.10. a.1. Luce 6.b. 13.9.a.1. 13 Ende klimmende op eenen berg/heeft
hy tot hem geroepen die hy selve wilde/ en-
de sy zijn tot hem gekomen.
14 Ende hy heeft gemaect datter twael-
ve met hem zijn souden/ ende dat hy hen
soude seynden te preken.
15 Ende hy heeft hen macht ghegheven
sieckten te genesen/ ende duyvelen upt te
worpen.
16 Ende hy heeft Simon den naem Pe-
trus gegeven/
17 Ende Jacobum Zebedeus sone/ en-
de Joannem Jacobus broeder/ ende hy
heeft hem namen gegeven Boanerges/ dat
is kinderen des donders/
C 18 Ende Andream/ ende Philippum/
ende Bartholomeum/ende Mattheum/en-
de Thomam/ ende Jacobum Alpheus so-
ne/ ende Thaddeum/ ende Simonem den
Cananeuschen/
19 Ende Judam den Iscarioter die hem
oock verraden heeft.
20 Ende sy komen tot een huys/ ende
daer is wederom een schare vergadert/also
dat sy oock geen broot eten en mochten.
Matth.9. d.34.12. b.24. Luc.11.b. 15. 21 Ende doent de zijne gehoort hadden/
soo zijn sy uptghegaen om hem te houden:
Want sy seyden: Hy is in een rasernye ver-
keert.
22 Ende de Schrijben die van Jerusa-
lem nederwaerts gekomen waren seyden:
Hy heeft Beelzebub in hem/ ende door den
Prince der duyvelen/ worpt hy de Duyve-
len upt.
23 Ende als hy hen-lieden te samen
gheroepen hadde/ soo seyde hy henlieden
in gelijckenisse. Hoe mach Satanas Sa-
tanam uptworpen?
24 Ende ist sake dat een rijck in sy-sel-
ven gescheyden wort/dat rijck en mach niet
staen.
25 Ende ist dat een huys tegen sy-selven
ghedeylt wort/ soo en mach dat huys niet
staen.
26 Ende ist dat Satanas opstaet tegen
sy-selven/ soo is hy gescheyden/ ende hy en
mach niet staen/ maer hy heeft een eynde.
27 Niemant en mach de gereetschappen
van eenen stercken/ in 't huys gegaen zijn-
de/rooven/ten sy dat hy eerstmael den sterc-
ken binde/ ende dan sal hy zijn huys be-
rooven.
28 Voorwaer ick segghe u lieden/ dat D
den kinderen der menschen alle sonden sul- Matt.12. c.31.
len vergeven worden/ende de blasphemien/ Luc.12. b.10.
waer mede sy geblasphemeert hebben. 1.Ioan.d. 16.
29 Maer soo wie blasphemeert in den
heyligen Geest/ die en sal geen vergiffenisse
hebben in der eeuwicheydt/ maer hy sal
schuldich zijn des eeuwigen misdaets.
30 Om dat sy seyden: Hy heeft eenen on-
suyveren geest.
31 Ende zijn moeder ende broeders ko-
men/ ende buyten staende/hebben sy geson-
den aen hem/ roepende hem.
32 Ende daer sadt rontsomme hem een
schare/ende sy seggen tot hem: Siet u moe-
der ende u broeders daer buyten begeren u.
33 Ende hy hen antwoordende/ heeft
geseyt: Wie is mijn moeder ende broeders.
34 Ende rontsomme aensiende de ghene
die rontsomme hem saten/ heeft hy geseyt:
Siet hier mijn moeder ende mijn broeders. Matt.12. b.
35 Want wie Godts wille doet/ dese Luce 8.c.
is mijn broeder/ende suster/ende moeder.

Het IV. CAPITTEL.

Van de parabel des Sayers, ende van de maten daer sy mede meten sullen, dat sy sulcke wederom ontfinghen sullen, ende van dat mostaert zaet. Ende van de tempeeste die in de Zee was.

Ende wederom heeft A
hy begonst te leeren Matth.13 a.1.
aen de Zee/ende daer Luce 8.a.
is tot hem vergadert +
een groote schare/ al-
so dat hy in een schip
klimmende/ sat in de
Zee/ en alle de scha-
re was by de Zee op de aerde.
2 Ende hy leerde henlieden vele met ge-
lijckenissen/ ende hy seyde henlieden in zijn
leeringhe:

3 Hoort de saeyere is uyt-gegaen om te
saeyen.
4 Ende als hy saeyt/soo is d'een saet ge-
vallen ontrent den wech / ende de voghelen
des Hemels zijn gekomen ende hebben dat
gegeten/
5 Maer het ander is gevallen op steen-
achtige plaetsen / daert niet veel aerden en
hadde / ende het is terstont voorts geko-
men/ om dattet geen diepte der aerden en
hadde/
6 Ende als de Sonne opgegaen is / soo
ist verbrant geweest / ende om dattet geen
wortel en hadde/soo ist verdrooght.
7 Ende d'ander is ghevallen onder de
doornen/ ende de doornen zijn opgeschoten/
ende sy hebben dat versmacht / ende ten
heeft geen vrucht gegeven.
8 Ende d'ander is gevallen in goede aer-
de/ ende 't gaf vrucht opschietende eñ was-
sende / ende bracht voorts dat een dertich/
dat een t'sestich/ ende dat een hondert.
9 Ende als hy seyde/ Die ooren heeft om
te hooren/ die hoore.
B 10 Ende als hy alleen was / soo hebben
Isai. 6.c.9 Luce 8.b. 10. Marc.13. b.14. Ioh. 12.f. 40. Actor.28. f.26. Rom. 11. b.9. hem dese twaelve/ die met hem waren/ ge-
vraecht de gelijckenisse.
11 Ende hy seyde henlieden: Het is u
gegeven te kennen de verborgentheyt van
GODTS rijck/ maer den genen die buyten
zijn / geschieden alle dingen in ghelijcke-
nissen/
12 Op dat sy siende sien souden ende niet
sien / ende dat sy hoorende hooren souden
ende niet verstaen / op dat sy niet eens be-
keert en worden / ende haerlieder sonden
henlieden vergeven worden.
13 Ende hy heeft tot henlieden ghesept:
En verstaey dese gelijckenisse niet? ende
hoe suldy alle de gelijckenissen verstaen?
14 Die daer saeyt/ die saeyt het woort.
15 Ende dese zijnt die by den wech zijn/
daer 't woort gesaeyt wort/ ende als sy dat
gehoort hebben/so komt terstont Satanas/
ende hy neemt dat woort wech dat gesaeyt
is in haerlieder herten.
16 Ende dit zijnse desgelijcks die op de
steenachtige plaetsen gesaeyt zijn: de welc-
ke als sy 't woort gehoort hebben / soo ont-
fangen sy dat terstont met blijschappen/
17 Ende sy en hebben geen wortel in hen
selven / maer sy zijn luttel tijdts durende:
daer nae alsser tribulatie oft vervolginghe
opgestaen is om 't woort / so worden sy ter-
stont verargert.
18 Ende de ander zijn die in de doornen 1.Tim. 6. c.17.
gesaeyt wordẽ. Dit zijn de gene die 't woort C
hooren/
19 Ende de allendigheden deser werelt/
ende 't bedroch der rijckdommen / ende de
begeerlijckheden van andere dingen inko-
mende versmachten 't woort/ ende het wort
sonder vrucht.
20 Ende dit zijnse die op de goede aerde
gesaeyt zijn / die 't woort hooren ende ont-
fangen/ende vrucht voorts brengen:het een
30. het een t'sestich / ende het een hondert.
21 Ende hy seyde henlieden: Komt dat
licht / om dat onder een kooren vat soude
gestelt worden/ oft onder 't bedde? en komt
dat niet om dat soude op den kandelaer ge-
stelt worden?
22 Want daer en is niet verborgen / dat
niet en sal geopenbaert worden / noch daer
en is niet heymelijck ghesciet / maer om
dat in 't openbaer komen soude.
23 Ist dat yemandt ooren heeft om te Matth. 5. b.15. Luce 8.c. 16.11.c. 33.
hooren/ die hoore:
24 Ende hy seyde tot henlieden: Siet
wat ghy hooret. Met wat mate dat ghy Matth.10. c.26. Luce 8.c. 17.
gemeten hebt/daer mede sal u wederom ge-
meten worden / ende 't sal u toe-ghewoorpen Matth. 7. a.2. Luce 9.f. 38.
worden.
25 Want soo wie yet heeft/dien sal gege-
ven worden / ende so wie niet en heeft/ dien Matth. 13 b.12.25. c.29.
sal oock 't gene dat hy heeft / af-ghenomen
worden. Luc.8 c. 18. 19 d. 26.
26 Ende hy seyde: Alsoo is 't rijck GODS,
als oft een mensch zaet saeyde in d'aerde.
27 Ende sliepe/ende dat hy opstont des
nachts ende des daechs / ende dat het saet
groeyde / ende op wies als hy dat niet en
weet.
28 Want de aerde brengt vrucht voorts
van selfs / ten eersten kruyt/ daer naer de
Are/daer na volwassen tarwe in de Aren.
29 Ende als het vruchten voort ghe- D
bracht heeft/ soo sendt hy terstont de sey- Matt.13. d.21.
sene daer inne/ want den ooghst is tegen-
woordich/

Luc 13. d.19. 30 Ende hy seyde: By wien sullen wy
't rijck Godts gelijcken/oft by wat para-
bel sullen wy dat gelijck maken?
31 Gelijck dat mostaert saet/ 't welck
alst gesaeyt is in de aerde / soo ist 't minste
van allen saden die in d'aerde zijn/
32 Ende alst gesaeyt is/ soo komet op/
ende het wort meerder dan alle de spijs-
kruyden/ ende het maeckt groote tacken/
alsoo dat onder sijn schaduwe de vogelen
des hemels mogen woonen.
33 Ende met vele alsulcken gelijcke-
nissen sprack hy henlieden 'twoort/na dat
zijt hooren mochten.
34 Maer sonder parabele en sprack hy
henlieden niet: maer bezijden alleen/ soo
leyde hy die alle zijnen Discipelen uyte.
35 Ende hy heeft henlieden geseyt op
dien dach/ doent spade geworden was:
Laet ons daer tegen over gaen.

Math.d. 23. Luc.8.c. 22. 36 Ende verlatende de schare hebben
sy hem mede genomen also gelijc hy was
in 't Schip/ ende noch ander schepen wa-
ren met hem.
37 Ende daer is eenen grooten storm
van winde opgestaen/ ende die wierp de
baren in 't Schip/ also dat het Schip vol
worde.
38 Ende hy was in 't achterste van den
schepe op een oorkussen slapende / ende sy
wecken hem / ende seggen hem: Meester/
en leyter u niet aen dat wy verlooren gaen?
39 Ende opstaende / hy heeft den wint
ghedreycht / ende heeft der Zee ghesept:
Swijcht/weest stom. Ende den wint heeft
op gehouden/ende daer is een groote stilte
geworden.
40 Ende hy heeft tot hen geseyt: waer-
om zijdy bevreest? en hebdy noch geen ge-
loove? Ende sy hebben gevreest met een
groote vreese/ ende sy seyden tot malkan-
deren: Wie meyndy dat dese is/ want
oock den wint ende de zee hem onderda-
nich zijn?

Dat V. CAPITTEL.

Hoe Iesvs uytwerpt dat Legioen der Duyvelen. Ende hoe hy genas dat vrouken van den bloet-ganck. Ende hoe hy verweckte van der doot de dochter des Overſten Meesters van der Synagogen.

Nde sy zijn ghekomen A
over de engigheyt der Matth. 8.
Zee/ in dat lantschap d.26.
der Gerasenen. Luce 8.d. 26.
2 Ende als hy uy-
ten schepe ginck / so is
hem terstondt te ghe-
moete gecomen uyt de
graven een mensch met eenen onsuyveren
geest/
3 Die zijn wooninge hadde in de gra-
ven / ende niemant en mochte hem oock
voortaen met ketenen binden/
4 Want hy dickmael met veteren ende
ketenen gebonden zijnde / de ketenen ge-
broken hadde/ende de veteren geheel ver-
nielt/ ende niemant en mochte hem tem-
men/
5 Ende hy was altijt nacht ende dach
in de graven ende op de bergen roepende/
ende met steenen sy selve quetsende.
6 Maer siende Iesum van verre / hy
quam geloopen ende heeft hem aen-gebe-
den/
7 Ende roepende met luyder stemmen/
hy heeft geseyt: Wat heb ick met u te doe-
ne Iesv des alderhoochsten Godts so-
ne? Ick besweere u by Godt dat ghy
my niet en pijnicht/
8 Want hy seyde tot hem: Gaet uyt
ghy onsuyver geest van den mensch.
9 Ende hy vraeghde hem: Wat is u-
wen naem? Ende hy tot hem/ Legioen is
mijnen naem/ want wy zijnder vele.
10 Ende hy badt hem seer vele dat hy
hem niet en soude wech drijven uyt dat
lantschap.
11 Maer daer ontrent eenen bergh
was een groote kudde verckenen wey-
dende.
12 Ende de geesten baden hem/ seg-
gende: Seynt ons in de verckenen dat wy
daer in mogen gaen.
13 Ende Iesus hevet hem terstont B
toeghelaten. Ende de onsuyvere geesten
uyt-gaende zijn in de verckenen gegaen/
ende met eenen grooten gedruyssche is de

kudde

kudde in de Zee van boven neder gevallen
tot twee duysent toe/ende sy zijn versmacht
in de Zee.
14 Maer diese hoeden / zijn wech gevlo-
den / ende sy hebbent gebootschapt in de
Stadt/ ende op de velden. Ende sy zijn
uyt-gegaen om te besien watter geschiet
was.
15 Ende sy komen tot Iesvm, ende
hebben dien mensch gesien die van den duy-
vel gequelt was geweest/ sittende ghekleet/
ende gantsch van sinnen / ende sy hebben
gevreest.
16 Ende diet ghesien hadden / hebbent
henlieden vertelt hoe dat hem geschiet was/
die den duyvel binnen gehadt hadde / ende
van den verckenen.
17 Ende sy begonsten hem te bidden dat
hy wech gaen soude uyt haren palen.
18 Ende doen hy in 't schip klam/ so be-
gonste hem te bidden de gene die van den
Duyvel gequelt geweest hadde/dat hy met
hem soude zijn/
19 Ende hy en heeft hem dat niet toe ge-
laté/maer hy seyde tot hem: gaet in u huys
tot de uwe/ende verkondigt dien hoe groo-
te dingen dat u de Heere gedaen heeft/ ende
hoe dat hy ws ontfermt heeft.
20 Ende hy is wech gegaen / ende heeft
begonnen te preken in't lantschap der thien
steden/ hoe groote dingen dat hem Iesus
gedaen hadde / ende sy verwonderden hen
alle-gader. ✠
Marc. d. 10. Luc. 8. d. 31.
21 Ende doen Iesvs over-getrocken
was in een Schip wederom over de Zee/ so
isser een groote schare tot hem vergadert/
ende hy was ontrent der Zee.
22 Ende daer is ghekomen een van den
Oversten der Synagogen / genaemt Jai-
rus/ ende hem siende / hy is neder gevallen
aen zijn voeten/
C
23 Ende hy badt hem seer / segghende:
Mijn dochter is in haer uyterste: komt legt
u hant op haer dat sy mach gesont worden
ende leven.
24 Ende hy is met dien wech gegaen/en-
de hem volchde een groote schare / ende sy
drongen hem.
25 Ende een vrouwe die in den vloet des
bloets was twaelf jaren lanck/
26 Ende hadde veel geleden van seer veel
medecijn-meesters/ ende hadden allen haer
goet daer aen gehangen/ende en hadde met
allen geen bate gevonden/ maer was noch
qualijcker te passe:
27 Als sy gehoort hadde van Iesv, soo
is sy komen in de schare van achter / ende
heeft zijn kleet geraeckt/
28 Want sy seyde: Ist dat ick soo vele
als zijn kleet geraecke / soo sal ick gesont
zijn.

29 Ende terstont is verdrooght den oor-
spronck haers bloets / ende sy gevoelde in
haer lichaem dat sy genesen was van de
sieckte.
30 Ende Iesus terstont in hem selven
kennende de kracht die van hem uyt-ge-
gaen was/kerende hem omme totter scha-
ren/seyde: wie heeft mijn kleederen geraect?
31 Ende zijn discipelen seyden tot hem:
Ghy siet de schare u dringende / ende ghy
seght: Wie heeft my geraeckt?
32 Ende hy sach al rontsomme om haer
te siene die dat gedaen hadde.
33 Maer de vrouwe/ (vresende ende be-
vende / wetende wat haer geschiet was) is
gekomen / ende voor hem neder-gevallen/
ende heeft hem geseyt alle de waerheyt.
34 Ende hy heeft haer geseyt: Dochter/ D
u geloove heeft u gesont gemaeckt. Gaet in
vreden / ende weest gesont van uwer sieck-
ten.
35 Als hy noch sprekende was / so ko-
men sy van des Oversten der Synagogen
huys / seggende: U dochter is doodt/ wat
queldy voorts meer den meester?
36 Maer Iesus (ghehoort hebbende
't woort datter geseyt worde) heeft geseyt/
totten Oversten der Synagogen: En wilt
niet vresen/ alleenlijck so gelooft.
37 Ende hy en heeft niemanden toe-ge-
laten hem te volgen/dan Petrum ende Ja-
cobum / ende Joannem Jacobus broe-
der.
38 Ende sy komen in 't huys van den
Oversten der Synagogen / ende hy siet
daer een beroerte des volcx/ende die wenen-
de ende seer jammerlijck schreyende.
39 Ende als hy ingegaen was / so heeft
hy tot henlieden geseyt: Waerom zijdy ver-
slagen ende weent ghy? de jonge dochter
en is niet doot/ maer sy slaept.
40 Ende sy begeckten hem. Maer na dat
hyse alle-gader hadde uyt-ghedreven/ soo
neemt hy tot hem den Vader ende de Moe-
der van de jonge dochter/ ende die met hem
waren / ende hy gaet binnen daer de jonge
dochter liggende was.
41 Ende houdende de hant van der jon-
ger dochter heeft hy tot haer geseyt: Tali-
thacumi/ d'welck is te seggen: jonge doch-
ter (ick segge u) staet op.
42 Ende terstont is de jonge dochter op-
gestaen / ende wandelde / ende sy was van
twaelf jaren / ende sy zijn seer verwon-
dert gheweest met een seer groote verbaest-
heydt.
43 Ende hy heeft henlieden seer neerste-
lijck geboden dat niemandt dit weten en
soude / ende hy heeft geseyt datmen haer
t'eten soude geven.

Dat VI. Capittel.

Hoe Iesus zijn Discipelen begint uyt te seynden te preken twee ende twee. Van Sint Ians onthoofdinge. Ende hoe Iesus met twee visschen ende vijf brooden dat volck spijsde, hoe hy op de Zee wandelende het tempeest stilde: ende hoe hy veel krancke gesont maecte, oock met 't genaken den boort van sijnen kleede.

A Matth. 13 g. 54. Luce 4. c. 16. Ioan. 14 f. 44. Ende van daer uyt-gegaen sijnde / hy is wech gegaen in zijn lant / ende zijn Discipelen volchden hem:

2 Eñ als den Sabboth gekomen was / heeft hy begonnen in de Synagoge te leeren / ende veel hoorende / hebben hen verwondert in zijn leeringe / seggende: Van waer komen desen alle dese dingen? ende wat wijsheydt is dit die hem gegeven is? ende sulcke mirakelen die door zijn handen gewracht worden?

3 En is dit niet de timmerman Marien Sone / de broeder van Jacobus ende Joseph / ende Judas ende Symon? en zijn oock zijn susters hier by ons niet? Ende sy worden verargert in hem.

4 Ende Iesus seyde henlieden: Datter geen Propheet en is sonder eere / dan in zijn landt / ende in zijn huys / ende in zijn gheslachte.

Matth. 10 a. 1. 5 Ende hy en mocht daer geen mirakel doen / dan een luttel siecken die hy zijn handen opleggende / genesen heeft.

6 Ende hy verwonderde hem om haerlieder ongeloovicheyt / ende hy ginck in de Casteelen alomme leerende.

Luce 9. a. 1. 7 Ende hy heeft de twaelve geroepen / ende die begonst te seynden twee t'samen / ende hy gaf hen macht over de onsuyvere geesten.

B Actor. 12. b. 8. 8 Ende hy heeft hen bevolen dat sy niet met dragen en souden over de wech / dan alleen een roede: noch male / noch broot / noch gelt in haren buydel /

9 Maer geschoeyt met solen / ende dat sy niet met twee kleederen en souden gekleedt zijn /

10 Ende hy seyde henlieden: Soo waer ghy gaet in een huys / blijft daer tot dat ghy daer uyt gaet.

Actor. 13. g. 51. 18. b. 6. 11 Ende soo wie u niet en ontfangen / noch u en hooren / van daer uyt-gaende schuddet dat stof van uwen voeten / dien tot een getuygenisse.

12 Ende uyt-gaende sy hebben gepreect dat sy penitentie doen souden /

13 Ende sy wierpen veel duyvelen uyt / ende sy salfden met olie veel siecken ende sy genasen die.

14 Ende de Koningh Herodes hevet gehoort / (want zijnen naem was openbaer geworden) ende hy seyde: Joannes de Dooper is van de dooden opgestaen / ende daerom wercken de krachten in hem. Iacob. 5. c. 14. Matt. 14. a. 1. Luce 9. a. 7.

15 Maer d'andere seyden: 't Is Helias. Maer d'andere seyden: 't Is een Propheet / als een van den Propheten. Matth. 14 a. 1. Luce 3. b. 19.

16 D'Welck als Herodes gehoort hadde / soo seyde hy: Joannes den welcken ic onthalst hebbe / die is van de doode opgestaen.

17 ☞ Want de selve Herodes heeft ghesonden / ende Joannem gevangen / ende hem in den kercker gebonden / om Herodias zijns broeders Philippi huysvrouwe wille / want hy hadde die tot wijve genomen. C

18 Want Joannes seyde tot Herodes: Ten is u niet geoorloft te hebben uws broeders huysvrouwe.

19 Maer Herodias leyde hem lagen / ende sy wilde hem dooden / maer sy en mochts niet / Levit. 18. c. 16.

20 Want Herodes ontsach Joannem / wetende dattet een rechtveerdich ende heylich man was / ende hy bewaerde hem / ende hem gehoort hebbende / soo dede hy vele / ende hy hoorde hem geerne.

21 Ende alsser eenen bequamen dach gekomen was / soo heeft Herodes een Avontmael van zijnder geboorten gegeven den Princen ende Hooftmannen over duysent / ende den principaelsten van Galileen /

22 Ende doen de dochter van de selve Herodias binnen gekomen was / ende gedanst hadde / ende dat Herodi behaecht hadde / ende oock mede den genen die daer ter maeltijdt saten / soo heeft de Koningh tot de jonge dochter geseyt: Begeert van my dat ghy wilt / ende ick salt u geven /

23 Ende hy hevet haer geswooren. Alle 't gene dat ghy begeeren sult / dat sal ick u geven / al waert de helft van mijnen rijcke.

24 De welcke als sy uytghegaen was / heeft tot haer moeder geseyt: Wat sal ick begeeren? Ende sy heeft geseyt: Het hooft van Joannes den Dooper.

25 Ende als sy binnen gekomen was terstont met haesten totten Koningh / soo heeft sy begeert / seggende: Ick wille dat ghy my terstont geeft in eẽ schotel het hooft van Joannes den Dooper. D

26 Ende de Koningh werde bedroeft / nochtans om den Eet / ende om de gene die daer t'samen ter maeltijdt saten / so en heeft hy haer niet willen bedroeven /

27 Maer seyndende den Scherprechter / hy heeft geboden datmen zijn hooft brengen soude in een schotel / ende die heeft hem onthalst in den kercker /

28 Ende hy heeft zijn hooft gebracht in een schotel / ende dat gegeven der jonger

dochter

dochter/ ende de jonge dochter heeft dat
Matth.14 b.13. haer Moeder gegeven.
Luce 9. b. 10. 29 D'Welck als zijn Discipelen gehoort
hebben/ soo zijn sy gekomen/ ende hebben
zijn lichaem gehaelt/ ende dat geleyt in een
graf. ✠
30 Ende de Apostelen t'samen komende
tot IESUM, hebben hem gebootschapt al-
le 't gene dat sy gedaen hadden ende ge-
leert.
31 Ende hy seyde tot hen: Komt allene
in een woeste plaetse/ ende rust u een luttel-
ken/ want daer wasser vele die quamen en-
de wederom keerden/ ende sy en hadden ge-
nen ledigen tijdt om t'eten.
E 32 Ende klimmende in een schip/ sy zijn
wech gegaen in een woeste plaetse allene.
33 Ende sy hebben hem gesien wech
gaen/ ende veel hebbent geweten/ ende sy
zijn te voete van alle de steden derwaerts
t'samen geloopen/ ende zijn voor henlieden
daer gekomen.
Matt.9.d. 36. 14. b. 14. 34 Ende IESUS uyt-gaende heeft de
groote schare gesien/ ende hy heeft op hen-
lieden bermhertigheydt gehadt/ want sy
waren gelijck schapen/ genen herder heb-
bende/ ende hy heeft henlieden begonnen
veel te leeren.
Matth.14. b.15. Luce 9.b. 12. 35 ☞ Ende alsser nu veel uren over-le-
den waren/ soo zijn tot hem gekomen zijn
discipelen/ seggende: Dese plaetse is woest/
en de ure is overleden/
36 Laetse gaen/ op dat sy gaende in de
naeste lant-wooningen ende Dorpen voor
hen-lieden spijse koopen die sy eten mo-
gen.
37 Ende hy antwoordende heeft tot hen-
lieden geseyt: Geeft hen-lieden ghy t'eten.
Ende sy hebben hem geseyt: Laet ons gaen
koopen om twee hondert penningen broot/
ende wy sullen hen t'eten geven.
Ioan. 6.a. 9. 38 Ende hy seyt tot henlieden: Hoe veel
brooden hebdy? gaet henen ende besieghet.
Ende als sy dat wisten/ soo seggen sy: Vij-
ve/ ende twee visschen.
39 Ende hy heeft henlieden geboden dat
syse alle souden doen sitten by geselschap-
pen op 't groene gras.
F 40 Ende sy zijn geseten by deelen/ by
honderden/ ende vijftigen.
41 Ende genomen hebbende de vijf broo-
den/ ende twee visschen/ opsiende in den he-
mel hy heeftse gebenedijt/ ende de brooden
gebroken/ ende hy heeftse zijn Discipelen
gegeven/ dat sy die voor henlieden stellen
souden/ ende de twee visschen heeft hy hen-
lieden alle gedeylt.
42 Ende sy hebben alle gegeten/ ende
zijn versaet geweest.
43 Ende sy hebben opgenomen de ble-
velingen/ twaelf korven vol/ ende van den
visschen:
44 Maer die daer gegeten hadden/ wa-
ren vijf duysent mans. ✠
45 Ende terstont heeft hy zijn Discipelen Matth. 14 c.21.
gedwongen om te klimmen in't Schip/ dat Ioan. 6.b.
sy voor hem gaen souden over de Zee/ tot 10.
Bethsaida/ dewijle dat hy het volck soude
laten gaen.
46 Ende doen hy die verlaten hadde/ soo
is hy wech gegaen op dē berg om te biddē.
47 ☞ Ende alst avont was/ soo was
't schip in 't midden der Zee/ ende hy alleen
op der aerde/
48 Ende siende henlieden arbeyden in 't
riemen (want den Wint was henlieden te-
gen) eñ ontrent de vierde wake des nachts/
is hy tot henlieden gekomen/ wandelende
op de Zee/ ende hy wilde voor-by henlie-
den gaen.
49 Maer als sy hem gesien hebben wan-
delende op de Zee/ soo hebben sy gemeynt
dat het een phantasie was/ ende hebben
seer geroepen/
50 Want sy sagen hem allegader/ ende
sy waren verbaest. Ende terstont heeft hy
met henlieden gesproocken/ ende henlieden
geseyt: Betrouwt/ Ick bent/ en wilt niet
vreesen.
51 Ende hy is tot henlieden in 't Schip G
geklommen/ ende den wint is opgehouden/
Ende sy hebben noch meer in henlieden sel-
ven verwondert geweest/
52 Want sy en hebben niet verstaen van
de brooden/ want haerlieder herte was ver-
blint.
53 Ende als sy over de Zee gevaren wa-
ren/ sy zijn gekomen in 't lant Genezareth/
ende sy zijn te lande aengekomen.
54 Ende als sy uyten schepe gegaen wa-
ren/ sy hebben hem terstont gekent/
55 Ende doorlopende alle dat lantschap/
sy hebben begonnen in bedden omme te
dragen de gene die qualijck te passe waren/
daer sy hoorden dat hy was.
56 Ende aldaer hy inginck in Dorpen
oft in lanthuysen oft in steden/ daer leyden
sy de siecken op de straten/ ende sy baden
hem dat die te minsten den boort van sijnen
klede soude mogen raken/ ende al die hem
raeckten/ worden gesont. ✠

Het VII. CAPITTEL.

Van de ongewasschen handen, ende wat den mens ontsuyvert. Van de Griecksche Vrouwe, wie'ns dochter verlost wort van den duyvel. Ende hoe hy den stommen, ende den dooven genas.

1 ENde tot hem vergaderen de Pha- A
riseen eñ sommige van den Scrij- Matth. 15
ben komende van Jerusalem. a.2.
2 Ende als sy ghesien hadden de
sommige van zijnen discipelen myt gemey-
nen handen/ dat is met ongewasschen han-

den broodt eten / soo mispresen zijdt/
3 Want de Phariseen ende alle de Io=
den en eten niet/ten sy dat sy dickmael haer
handen wasschen houdende de insettinghe
der ouders/
4 Ende van der merckt komende en eten
sy niet / ten sy datse gewasschen zijn/ ende
veel ander dingen zijnder die henlieden ge=
geven sijn te houden/ het wasschē der kroe=
sen ende potten/ ende der metalen vaten/en=
de der bedden.
Isai.29. d. 13. 5 Ende sy hebben hem gebraecht: waer=
B om en wandelen u discipelen niet nae de in=
settinge der ouders/maer eten broot met ge=
meynen handen?
6 Maer hy antwoordende heeft tot hen=
lieden geseyt: Wel heeft Isaias geprophe=
teert van u hyppocrijten / gelijck daer ghe=
schreven is: Dit volck eert my metten lip=
pen/maer haerlieder herte is verre van my/
7 Ende te vergeefs dienen sy my/leeren=
de leeringen ende geboden der menschen/
8 Want ghy achter-latende de geboden
Godts, hout de insettinge der menschen.
Dat wasschen der potten ende der kroesen/
ende veel andere diergelijcke doedy.
Exod. 20. b.12. 9 Ende hy seyde henlieden:Ghy breeckt
Deut.5.b. 16. wel het gebodt Godts, op dat ghy u in=
Ephes.6. a.2. settinge mocht houden.
Exod.21. 10 Want Moyses heeft geseyt: Eert u=
c. 16. wen Vader ende u Moeder/ende so wie zijn
Luc 20. Vader oft Moeder vermaledijt / die sterve
b.9. de doot.
Prov. 20. 11 Maer ghy segget: Ist dat een men=
c.20. sche seyt zijnen Vader oft moeder Corbam
Matth.15 (dat is een gifte)soo wat van my komt/dat
b.10. sal u baten/
12 Ende voorts en laet ghy hem niet
meer doen zijnen Vader oft Moeder/
13 Brekende het woort Godts door u
lieden insettinghe / de welcke ghy ingheset
hebt/ ende deser gelijcke doedy veel.
14 Ende roepende wederomme de scha=
re tot hem/ seyde hy henlieden: Hoort my
alle-gader ende verstaet dit:
15 Daer en is niet buyten den mensch in
hem gaende dat hem mach besmettē: maer
die dingen die van den mensche uytkomen/
die zijnt die den mensch onsuyver maken.
16 Ist datter yemandt ooren heeft om te
hooren/ die hoore.
C 17 Ende doen hy in huys gekomen was
van der scharen/ soo hebben hem zijn disci=
pelen de parabele gevraeght/
18 Ende hy heeft tot henlieden geseyt:
zijdy oock ghy so onwijs? en verstady niet
dat alle 'tgene dat van buytē in den mensch
gaet/ hem niet en kan besmetten/
19 Want ten gaet in zijn herte niet/maer
't gaet in zijnen buyck / ende 't gaet uyt
door den achterganck / reynigende alle de
spijsen?
20 Maer hy seyde dat de dingen die uyt
den mensche gaen / die maken den mensche
onreyn.
21 Want van binnen uyt de herten der
menschen komen voorts quade ghedach=
ten/overspelen/ onkuysheden/dootslagen/
22 Dieften/ giericheden/ argheden / be=
droch/ onsuyverheden/de quade ooge/blas=
phemie/ hooveerdighеyt/ dwaesheyt.
23 Alle dese quaden comen van binnen/
ende maken den mensch onreyn.
24 ☞ Ende van daer op-staende is hy Matth. 15
wech gegaen in de palen van Tyrus ende c.21.
Sidon / ende als hy in huys gegaen was/
soo en heeft hy 't niemant willen laten we=
ten / ende hy en mocht niet verborgen blij=
ven.
25 Want een vrouwe terstont als sy van
hem gehoort heeft/wiens dochter hadde ee=
nen onsuyveren geest/is daer in ghekomen/
ende gevallen aen zijn voeten.
26 Want het was een Heydensche vrou=
we/ een Syrophenisse van geboorte. Ende
sy badt hem dat hy den Duyvel uytdrij=
ven soude uyt haer dochter.
27 De welcke heeft tot haer geseyt:Laet D
eerstmael de kinderē versaet worden: want
ten is niet goet te nemen het broot der kin=
deren/ ende dat den honden te worpen.
28 Maer sy antwoorde ēn heeft tot hem
geseyt: 't Is waer Heere / maer nochtans
eten de kleyn hondekens oock onder de ta=

A. De ſtadt Tyrus. B. De ſtadt Sydon twintich mijlen van daer. C. Sarepta, negen mijlē van Sydon, op de zijde na Tyrus. D. Chriſtus reyſende door den Iordaen door de middel-eynden der tien ſtedē. E. Niet verde van de Zee vā Geneſar wert hem een doove ende ſtomme voor-gebracht, omme geſont gemaeckt te werden. F. Ieſus leyt hem aen d'een zijde van 't volck af, ende ſteeckt zijn vingeren in ſijnen ooren. G. Spouwende in zijn handt, heeft hy met ſijn ſpeeckſel ſijn tonge geraeckt, ſeggende tot hem, Epheta. H. De ſtomme ende doove ſpreeckt ende hoort wel.

sel van de brockelingen der kinderen.
29 Ende hy seyde haer: Om dit woort/
soo gaet / den Duyvel is uyt uwer dochter
gegaen.
30 Ende als sy wech ghegaen was in
haer huys/ soo heeft sy de jonge dochter ge-
vonden ligghende opt bedde / ende dat den
duyvel uytgegaen was. ✠
31 ☞ Eñ hy wederom uytgaende uyt de
palen van Tyrus is gekomen door Sydon
tot aen de Zee van Galileen tusschen de
middelste palen van 't Landt der thien ste-
den.
32 Ende sy brengen tot hem eenen doo-
ven ende stommen / ende sy baden hem dat
hy hem de hant opleggen wilde.
33 Ende nemende hem uyt der scharen
bezijden/ hy heeft zijn vingeren gesteken in
zijn ooren/ende uytspouwende hy heeft sijn
tonge geraeckt/
34 Ende opsiende in den hemel/hy heeft
versucht / ende tot hem geseyt: Ephpheta/
dat is/ wort geopent.
35 Ende terstont zijn sijn ooren gheo-
pent / ende den bant zijnder tonghen wert
ontbonden / ende hy sprack volkome-
lijck.
36 Ende hy heeft henlieden verboden
dat zijt niemanden seggen en soude. Maer
hoe hy henlieden meer verboot / hoe zijt
meer verkondighden/
37 Ende soo veel te meer verwonderden
sy hen/ seggende:Hy hevet al wel ghedaen/
ende de doove heeft hy doen hooren/ ende de
stomme spreken. ✠

Dat VIII. CAPITTEL.

Van de seven brooden ende weynich visschen daer hy vier duysent menschen mede spijsde. Ende hoe hy geboot te wachten van den deessem der Phariseen, ende van Herodes deessem. Ende hoe hy eenen blinden zijn oogen opende.

A ☞ Matth. 15 d. 32.

N dien dagen als daer
weder een groote scha-
re was / ende niet en
hadden dat sy eten sou-
den / soo heeft IESVS
zijn Discipelen t'samen
geroepen ende gheseyt:
2 My ontfermt over
de schare / want siet sy blijven by my nu
drie daghen / ende sy en hebben niet dat sy
eten mochten.
3 Ende ist dat ickse ongespijst laet gaen
in haerlieder huys/ so sullen sy op den wech
flauw worden/ want de sommige van hen-
lieden zijn van verre gekomen.
4 Ende zijn Discipelen hebben hem ge-
antwoort: Waer mede soude yemant dese
hier moghen versaden met brooden in de
woestijne?
5 Ende hy heeft hen gevraecht: Hoe veel
brooden hebdy? De welcke hebben geseyt:
Seven.
6 Ende hy heeft der scharen geboden te
sitten op de aerde / ende nemende de seven
brooden danckende hy heeft die gebroken/
ende hy gaffe zijnen Discipelen dat sy die
voorleggen souden / ende sy hebben die der
scharen voor gestelt.
7 Ende sy hadden een luttel vischkens/ B
ende de selve heeft hy oock gebenedijt ende
geboden datmense voor-stellen soude/
8 Ende sy hebben gegeten/ende zijn ver-
saet / ende sy hebben opgenomen datter o-
verbleven was van den brockelingen seven
manden/
9 Maer die daer gegeten hadden/waren
by nae vier duysent / ende hy heeftse laten
gaen. ✠
10 Ende terstont klimmende in een
schip met zijnen discipelen / is hy gekomen
in de contreyen van Dalmanutha.
11 ☞ Ende de Phariseen zijn uytghe- Matth. 16 a. 1.
gaen/ ende hebben begonnen t'samen hem Luc. 22.
te bevragen / begerende van hem een teken g. 54.
van den Hemel/hem tenterende.
12 Ende hy versuchtende in den geest
heeft geseyt: Waer toe soeckt dit geslachte
een teecken? Voorwaer ick segge u lieden/ Matth. 16
desen geslachte en sal geen teecken gegeven b. 5.
worden:
13 Ende henlieden verlatende / is hy
wederom geklommen in een schip / ende is
wech gevaren over de Zee/
14 Ende sy hebben vergheten brooden
met te nemen/ ende sy en hadden maer een
broot met hen in 't schip:
15 Ende hy geboot hen/ seggende: Siet
toe/ ende wacht u voor den heve der Phari-
seen/ende van Herodes heve.
16 Ende sy dachten onder malkanderen/
seggende: Wy en hebben geen brooden.
17 Ende als IESVS dat kende/ so heeft
hy tot henlieden geseyt: Waerom denckt
ghy dat ghy geen brooden en hebt?en weet
ghy noch niet/noch en verstady niet?hebdy
noch u herte verblint?
18 Ooghen hebbende en siedy niet? en- Ioan. 6. b.
de ooren hebbende en hoordy niet? Noch 11.
en zijdy niet gedachtich/
19 Doen ick vijf brooden brack onder
vijf duysent / hoe veel korven vol brocke-
lingen dat ghy op naemt? Sy seggen hem/
twaelve.
20 Ende als ick seven brooden onder vier
duysent brack/ hoe veel manden brockelin-
gen hebdy daer opgenomen? Ende sy seg-
gen hem: seven.
21 Ende hy seyde tot henlieden: Hoe en C
verstady dan noch niet?

22 ☞ Ende sy komen tot Bethsaidam/
ende sy brengen tot hem eenen blinden / en=
de sy baden hem dat hy dien soude raken.
23 Ende nemende de hant van den blin=
den/ hy heeft hem geleyt buyten dat dorp/
ende uytspouwende in zijn oogen / leggen=
de zijn handen daer op / hy heeft hem ghe=
vraecht/ oft hy yet sach.
24 Ende opsiende hy heeft ghesept: Ick
sien de menschen als boomen wandelende.
25 Daer na heeft hy wederom zijn han=
den op zijn oogen geleyt / ende hy heeft be=
gonnen te sien/ende hy is wederom wel ge=
stelt geworden / soo dat hy klaerlijck alle
dingen sach.
26 Ende hy heeft hem in zijn huys ghe=
sonden / seggende : Gaet in u huys/ ende ist
sake dat ghy in een dorp komt / soo en seg=
ges niemanden. ✠
Matt. 16. b.13. 27 Ende IESVS is uytgegaen ende zijn
discipelen/ in de Casteelkens van Cesarea
Philippi / ende onder wegen heeft hy zijn
Discipelen gevraeght / hen segghende : wie
seggen de menschen dat ick ben?
Luce 9. b. 18. D 28 De welcke hebben hem geantwoort/
seggende : Joannes de Dooper / de andere
Elias / maer de andere als een van den
Propheten.
29 Doen sept hy tot henlieden : Maer
ghy wie seghdy dat ick ben? Petrus ant=
woordende seyde tot hem: Ghy zijt CHRI-
STVS.
30 Ende hy heeft henlieden gedreycht
dat sy niemant seggen en souden van hem.
31 Ende hy heeft henlieden begonnen te
leeren dat de Soone des menschen soude
veel moeten lijden / ende versmaet moeten
worden van de Ouders ende van de opper=
ste Priesteren ende Schrijben / ende gedoot
worden/ ende na drie dagen weder opstaen.
32 Ende hy sprack dat woort openbaer=
lijck. Ende Petrus hem aenveerdende/
heeft hem begonnen te straffen.
33 De welcke om-gekeert zijnde ende
siende zijn Discipelen / heeft Petrum ghe=
dreycht/ seggende : Gaet achter my Sata=
na / want ghy en smaeckt niet dat Godt=
lijck is / maer dat menschelijck is/
34 Ende als hy t'samen geroepen hadde
Matth. 10 d.38.16. d.24. Luce 9. c. 23.14.f. 27. de schare met zijnen Discipelen/ so heeft hy
henlieden gesept : Ist dat yemant my vol=
gen wilt/ die verloochene sy selven/ende ne=
me op zijn Cruys ende volge my.
Luce 17. g.38. Ioan. 12. d.25. 35 Want soo wie zijn ziele wilt behou=
den / die salse verliesen / maer soo wie zijn
ziele verliest om mijnent wille ende om dat
Euangelie/ die salse behouden.
36 Want wat salt eenen mensche baten
ist dat hy de geheele Werelt wint / ende dat
Matth. 10 d.33. Luce 9.d. 26. 12.b.9 hy zijnder zielen schade doet?
37 Oft wat mangelinge sal een mensch
geven voor zijn ziele?
38 Want soo wie hem mijns schaemt/
ende mijnder woorden in dit overspelich
ende sondich geslachte/ diens sal de Soone
des menschen hem oock schamen / als hy
gekomen sal zijn in de glorie zijns vaders
met de Heylige Engelen.
39 Ende hy seyde tot henlieden : Voor= Matth.16 b.27. Luce 9. d. 27.
waer ick segge u lieden: datter sommighe
zijn van den ghenen die hier staen / die den
doot niet smaken en sullen/ tot dat sy gesien
hebben het Rijcke Godts komende met
krachte.

Dat IX. CAPITTEL.

Hoe IESVS sijnen Discipelen hem selven vertoonde op den bergh. Hoe hy eenen dooven ende stommen geest uytwierp. Hoe hy sijn lijden voorseyde, ende sijne discipelen leerde wie onder hen den meesten was. Van den ghenen die de Duyvels door den naem IESV uytwierp, ende hem niet en volghde.

1
Nde nae ses dagen A
soo neemt IESVS Matth. 17 a.1.
tot hem Petrum en= Luce 9. d.28.
de Jacobum ende
Joannem/ ende hy
leydt die op eenen
hooghen bergh bezij=
den alleen / ende hy
werde verandert vā
ghedaente voor henlieden.

Raphael

2 Ende zijn kleederen zijn ghewoorden
blinckende / ende boven maten seer wit ge=
lijck sneeu/ hoedanige geen volder en mach
wit-blinckende maken op de aerde.
3 Ende hen openbaerde Elias met Moy=
sen/

sen / ende sy waren spreeckende met
IESU.
4 Ende Petrus antwoordende heeft tot
IESUM geseyt: Rabbi / 't is ons goet hier
te zijn / ende laet ons maecken drie taber-
naculen/ voor u een/ ende voor Moyses een/
ende voor Elias een.
B 5 Want hy en wist niet wat hy seyde/
want sy waren van vreesen seer verbaert.
6 Ende daer is een wolcke ghekomen
henlieden overlommerende / ende een stem-
me is van der wolcken gekomen / seggen-
de: Dit is mijnen alderliefsten Sone: hoort
dien.
Matth.17 b.9. 7 Ende terstont rontsomme siende / soo
en hebben sy niemanden meer gesien dan
alleen IESUM met henlieden.
8 Ende als sy van den bergh quamen/so
heeft hy henlieden geboden/dat sy nieman-
den/ 't gene dat sy gesien hadden/ en souden
vertellen / dan als de Soone des menschen
van de dooden soude verresen zijn.
9 Ende sy hebben dit woort bewaert by
hen selven onder malkanderen ondervra-
gende wat dat was: Als hy van den doo-
den sal verresen zijn.
Mal.4.b.5. 10 Ende sy vraechden hem / segghende:
Wat seggen dan de Phariseen ende Schrij-
ven / dat Elias eerst komen moet?
Isai.13.a.2. Matt.17,b.12. 11 De welcke antwoordende / heeft tot
henlieden geseyt: Elias als hy sal gekomen
zijn / ten eersten sal hy alle dingen weder
oprechten / ende gelijckerwijs datter ghe-
schreven is van den Sone des menschen/
dat hy veel lijden soude / en versmaet wor-
den.
12 Maer ick segge u lieden: Dat Elias
oock gekomen is/ ende sy hebben hem ghe-
daen al dat sy gewilt hebben / alsoo geschre-
ven is van hem.
C 13 Ende komende dat zijn Discipelen/
hy heeft ghesien een groote schare ontrent
haerlieden / ende de Schrijben disputerende
met hen.
14 Ende terstont alle 't volck IESUM
siende/ is seer verwondert geworden / ende
sy verschrickten henlieden/ende tot hem lo-
pende hebben sy hem gegroet.
15 Ende hy heeft henlieden ghevraecht:
Wat disputeerdy onder u lieden?
Matth.17 b.14. Luce 9.c.37. 16 ☞ Ende een uyter scharen antwoor-
dende heeft geseyt: Meester/ ick heb mijnen
sone tot u gebrocht/ hebbende binnen eenen
stommen geest.
17 De welcke waer hy hem aenveert / so
stoot hy hem ergens tegen/ eñ hy schuymt/
ende krijsselt metten tanden / ende hy ver-
dorret/ ende ick heb uwen discipelen geseyt
dat sy dien uytworpen souden / ende sy en
hebbens niet konnen gedoen.
18 De welcke antwoordende hen heeft
geseyt: O ghy ongeloovich geslachte / hoe
langhe sal ick by u zijn? hoe lange sal ick u
lijden/ brenght dien tot my.
19 Ende sy hebben dien by ghebracht. D
Ende als hy dien gesien hadde / terstont so
heeft den geest hem gequelt / ende gestooten
zijnde teghen der aerden wentelde hy al
schuymende/
20 Ende heeft zijnen Vader ghevraecht:
Hoe veel tijts ist voorleden van dat hem dit
gebeurt is? Maer hy seyde: Van de kints-
heyt.
21 Ende hy heeft hem dickmael in 't vier
ende in de wateren geworpen/ om dat hy
hem dooden soude. Maer ist dat ghy yet
vermoocht/ soo helpet ons doch /onser ont-
fermende.
22 Maer IESVS seyde tot hem: moochdy
gelooven/alle dingen zijn mogelijck den
geloovende.
23 Ende terstondt de Vader des kints
luyde roepende/ seyde met tranen: Ick ge-
loove Heere/ helpt mijn ongeloovigheyt.
24 Ende als IESUS sach de schare te
hoope loopende / soo heeft hy den onsuyve-
ren geest gedreycht/ seggende tot hem: Ghy
doove ende stomme geest/ick gebiede u gaet
uyt hem : ende en komt voorts-aen niet
meer in hem.
25 Ende seer krijschende / ende hem seer
scheurende is hy van hem uytgegaen/ende
hy is gheworden als een doode / also datter
vele seyden: Hy is doot.
26 Maer IESVS nemende zijn handt
heeft hem opgeheven / ende hy is opghe-
staen.
27 Ende als hy in huys gekomen was/ E
soo hebben zijn discipelen hem heymelijck
ghevraecht: Waerom en hebben wy dien
niet konnen uytgejagen?
28 Ende hy heeft hen geseyt: Dien aert Matth.17 b.14. Luce 9.c.11.
en mach nergens door uytgaen / dan door
bidden ende vasten. ✠
29 ☞ Ende van daer gereyst zijnde gin-
gen sy voor-by Galileen / ende hy en wilde
niet dat het yemant wiste.
30 Ende hy leerde zijn discipelen / ende
seyde tot henlieden: De Sone des menschen
sal gelevert worden in der menschen han-
den/ ende sy sullen hem dooden/ende hy ge-
ghedoodt zijnde sal verrijsen ten derden
dage.
31 Maer sy en verstonden dat woordt
niet/ ende sy vreesden hem te vragen.
32 Ende sy zijn ghekomen in Caphar-
naum. De welcke als sy t'huys waren/ soo
vraechde hy hen: Wat disputeerde ghy op
den wech?
33 Maer sy swegen/want sy hadden op
den wech ghedisputeert wie van henlieden
de meeste wesen soude.
34 Eñ neder sittende heeft hy de twael- F
ve gheroepen / ende seyde tot hen-lieden:

Ist dat yemant wilt d'eerste zijn/ die sal de
laetste van allen / ende de dienaer van alle-
gader zijn.

35 Ende nemende een kint / hy heeft dat
gestelt in 't midden van henlieden/het welc-
ke als hy omhelst hadde / soo heeft hy tot
henlieden gesept:
36 Soo wie een van desen kinderen ont-
fanget in mijnen naem/ die ontfanght my/
ende so wie my ontfanght/die en ontfanght
my niet/ maer hem die my ghesonden
heeft. ✠
37 ☞ Joannes heeft hem gheantwoort/
seggende: Meester wy hebben eenen gesien
door uwen naem duyvelen uytworpen / die
ons niet en volcht / ende wy hebbent hem
verboden.
1.Cor.6. a.3.) Matth.10 d.42. 38 Maer IESUS seyde:En wilt die niet
verbieden/want niemant en isser die kracht
doet door mijnen naem / ende haest soude
mogen qualijck spreken van my:
39 Want so wie niet en is tegen u lieden/
die is voor u.
Matth.18 a.6. Luce 17. a.2. 40 Want soo wie u te drincken geeft ee-
nen kroes waters in mijnen naem/ om dat
ghy CHRISTO toe-behoort/ Voorwaer
ick segge u / die en sal zijnen loon niet ver-
liesen.
G 41 Ende soo wie verargert een van de-
sen kleynen die in my glooven / het waer
hem beter datter eenen molen-steen om zij-
nen hals ghebonden ware/ ende dat hy in de
Zee geworpen worde.
Matth. 5. c.30.18. a.8. Isai.6.g. 24. 42 Ende ist oock dat u hant u verargert/
snijtse af/ 't is u beter dat ghy niet eender
hant gaet in 't leven / dan dat ghy twee
handen hebbende / gaet in de helle / in dat
ontblusschelijck vyer/
43 Daer haren worm niet en sterft / ende
't vyer niet uytgeblusscht en wort.
44 Ist oock dat uwen voet u verargert/
snijt dien af/ want 't is u beter / kreupel te
gaen in 't eeuwich leven / dan twee voeten
hebbende geworpen te worden in de helle
des onblusschelijcks vyers/
45 Daer haren worm niet en sterft/ ende
het vyer niet uytgeblusscht en wort.
46 Maer ist dat u ooge u verargert / soo
worpt die uyt/ 't is u beter met eender ooge
te gaen in 't rijck Godts/ dan twee ooghen
hebbende / geworpen te worden in de Helle
des vyers/
47 Daer haren worm niet en sterft/ ende
't vyer niet uytgeblusscht en wort. ✠
48 Want een yegelijck sal door 't vyer Luce 2. b.13. Matth. 5. b.13.
gesouten worden/ ende alle slacht-offeran-
de sal met sout gesouten worden.
49 't Sout is goet/ maer ist dat het sout Luc.14.g. 4. Hebr. 12. c.14.
krachteloos is / waer mede suldy dat sou-
ten? Hebt in u lieden sout/ ende hebt vrede
onder u lieden.

Dat X. CAPITTEL.

Hoe datmen de huysvrouwe niet verlaten sal. Ende dat niemant goet en is dan Godt alleen. Ende dat swaer is te komen in den Hemel voor den rijcken. Ende van zijn toekomende passie. Ende dat bidden der sonen Zebedei, ende hoe IESUS den blinden geneest.

1 Nde van daer op- A Matth.19 a.1.
staende / is hy geko-
men in de palen van
Judeen over de Jor-
dane. Ende de schare
vergaderen wederom
tot hem / ende gelijck
hy plach / hy heeft die
wederom gheleert.
2 Ende die Phariseen aenkomende heb-
ben hem gevraecht: oft eenen man geoorloft
is zijn huysvrou te verlaten? tempterende
hem.
3 Maer hy antwoordende heeft tot hen-
lieden ghesept: Wat heeft u Moyses gebo-
den?
4 De welcke hebben ghesept: Moyses Deut. 24. a.1.
heeft toegelaten eenen schepbrief te schrij-
ven/ ende te verlaten.
5 Den welcken IESUS antwoordende
heeft gesept: Om de hartheydt uwer her-
ten heeft hy u lieden dit ghebodt geschre- Genes. 1. d.27.2.d. 24.
ven.
6 Maer van 't beginsel der scheppingen 1.Cor. 6. d.16. Ephes.5. g.31. 1.Cor. 7. b.10.
soo heeftse Godt gemaeckt een man ende
een vrouwe.
7 Daerom sal eē man sijn vader eñ moeder
verlaten

verlaten / ende aenkleven zijnder huys-
vrouwen.
8 Ende sy twee sullen in een vleesch we-
sen. Aldus en zijn sy nu geen twee / maer
een vleesch.
B 9 Daerom wat GODT versaemt heeft/
dat en scheyde de mensch niet.
10 Ende in huys soo hebben zijn disci-
pelen wederom van 't selve gevraecht.
11 Ende hy heeft hen-lieden ghesept:
Soo wie zijn huysvrouwe verlaet / ende
een ander trouwet / die doet overspel over
haer.
12 Ende ist dat een huysvrouwe haren
man verlaet/ ende eenen anderen trouwet/
soo doet sy overspel.
Matth. 19 b.13. Luce 18. b.15. 13 ☞ Ende sy brachten tot hem kleyne
kinderkens dat hy die raken soude. Maer
de discipelen dreychden de gene diese aen-
brachten/
14 De welcke als IESUS gesien heeft/so
heeft hy 't onweerdelijck genomen / ende
hy seyde tot henlieden:Laet de kleyne kin-
derkens tot my komen / ende en verbietse
niet / want alsulcken behoort dat rijcke
GODTS toe:
15 Voorwaer ick segghe u / soo wie 't
rijck GODTS niet en ontfanght als een
kleyn kindeken / die en sal daer niet in ko-
men.
16 Ende omhelsende de kinderkens/ en-
de leggende zijn handen op henlieden/gebe-
nedijde hy die. ✠
Matth. 19 b.16. Luce 18. d.28. 17 Ende doen hy uytgegaen was op den
wech / soo isser een aengeloopen / ende met
geboochde knien voor hem / badt hy hem:
Goede meester wat sal ick doen / op dat ick
't eeuwich leven ontfangen mach?
Exod. 20. c.13. 18 Maer IESUS seyde hem: Waer toe
C noemdy my goet? Niemant en is goet dan
een GODT.
19 Ghy weet de geboden. En doet geen
overspel. En slaet niet doot. En steelt niet.
En seght geen valsch getuygenis. En doet
geen bedroch. Eert uwen Vader ende moe-
der.
20 Maer hy antwoordende heeft tot hem
gesept: Meester / alle dese heb ick onder-
houden van mijnder jonckheyt.
21 Maer IESUS hem aenghesien heb-
bende / heeft hem bemint / ende tot hem ge-
sept: Een dinck gebreeckt u: gaet verkoopt
alle dat ghy hebt / ende gevet den armen/
ende ghy sult eenen schat hebben in den
Hemel/ ende komt volcht my.
22 De welcke bedroeft zijnde in dat
woort/ is droevigh wech gegaen / want hy
hadde veel besittingen.
23 Ende IESUS rontsomme siende/heeft
tot zijnen Discipelen geseyt:Hoe swaerlije-
ken sullen sy die geldt hebben in 't rijck
GODTS gaen.

24 Maer de Discipelen verwonderden
henlieden seer van zijnen woorden. Maer
IESUS wederom antwoordende/heeft hen
geseyt: Kinderkens/hoe swaer om doen ist/
dat sy die betrouwen op gelt hebben / sou-
den in 't rijck GODTS gaen.
25 't Is lichter om doen eenen kemel te D
gaen door de ooghe van eender Nael-
den / dan eenen rijcken te gaen in 't rijck
GODS.
26 De welcke verwonderden henlieden
noch meer / seggende tot henlieden selven:
Ende wie mach salich worden?
27 Ende IESUS hen-lieden aensiende Matth. 19 b.27. Luce 18. c.18.
heeft geseyt: By de menschen ist onmoge-
lijck/ maer niet by GODT, want alle din-
gen zijn mogelijck by GODT.
28 Ende Petrus heeft hem begonnen te
seggen: Siet wy hebbent al verlaten/ en-
de zijn u gevolcht.
29 IESUS antwoordende heeft geseyt:
Voorwaer ick segge u / daer en is niemant
die verlaet huys / oft broeders / oft susters/
oft Vader / oft Moeder / oft kinderen/ oft
Ackerlanden om mijnent wille / ende om
dat Euangelie/
30 Die niet ontfanghen en sal hondert
mael soo veel nu in desen tijdt/ huysen / en-
de broeders / ende susters / ende Moeders/
ende kinderen / ende Ackerlanden/met ver-
volgingen / ende in de toekomende Werelt
het eeuwich leven.
31 Maer vele d'eerste sullen de laetste Matth. 19 d.30. Luce 13. f.30.
zijn/ende de laetste d'eerste.
32 Maer sy waren op den wech opgaen-
de nae Jerusalem. Ende IESVS ginck E
voor henlieden/ ende sy waren verbaest/ en- Matth. 20 c.17. Luce 18. f.31.
de volgende sy vreesden.Ende wederom tot
hem nemende de twaelve/ hy heeft dien be-
gonnen te seggen wat dingen hem toeko-
mende waren.
33 Want siet wy klimmen op nae Je-
rusalem / ende de Soone des menschen sal
gelevert worden den Princen der Prieste-
ren / ende den Schrijben / ende den Ou-
ders/ ende sy sullen hem verdoemen totter
doot/ ende sullen hem leveren den Heyde-
nen/
34 En die sullen hem bespotten /ende be- Matth. 20 c.20.
spouwen/ ende geesselen/ ende dooden: ende
ten derden daghe sal hy verrijsen.
35 Ende tot hem komen Jacobus en-
de Joannes Zebedeus Soonen / seggen-
de: Meester/ wy willen dat ghy ons
doet alle 't ghene dat wy begheren sul-
len.
36 Maer hy seyde hen: Wat wildy dat
ick u doe?
37 Ende sy hebben geseyt: Geeft ons
dat wy sitten mogen de eene aen u rechte
hant/ ende d'ander aen u slincke hant in u
glorie.

38 Maer Iesus seyde henlieden: Ghy
en weet niet wat ghy begeert/ mooghdy
den kelck drincken/ die ick drincke / oft
metten doopsel gedoopt worden/ daer ick
mede gedoopt worde?
39 Maer sy hebben hem ghesept: Wy
mogent. Ende Iesus seyde tot hen: Myj-
nen kelck die ick drincke / suldy voorwaer
drincken/ ende metten doopsel daer ick me-
de ghedoopt worde / suldy ghedoopt wor-
den/
40 Maer te sitten aen mijn rechte hant
oft aen de slincke/ en behoort my niet u te
geven/ maer den genen diet bereyt is.
41 Ende de thien dit hoorende/ hebben
henlieden begonnen te veronweerdighen
van Jacobus ende Joannes.
Luce 22. c.25. 42 Maer Iesus henlieder roepende/
heeft henlieden gesept: Ghy weet wel/ dat
de ghene die schijnen d'overheyt te hebben
van den Heydenen/heerschappye over hen-
lieden gebruycken/ende haerlieder Princen
hebben macht over henlieden/
43 Maer ten is alsoo niet onder u lieden:
Maer soo wie wilt de meeste worden / die
sal u lieder dienaer zijn:
G 44 Ende so wie wilt onder onder u lieden
d'eerste zijn/die sal de knecht van allegader
zijn.
45 Want oock de Soone des menschen
en is niet gekomen om datmen hem dienen
soude / maer om dat hy dienen soude / ende
geven syn ziele tot een verlossinghe voor
vele.
Matth.20 d.29. Luce 8. f.35. 46 Ende sy komen te Jericho/ ende doen
hy vertrock van Jericho / ende zijn disci-
pelen/ ende een seer groote menichte/ so sadt
de sone van Timeus Barthimeus de blin-
de by den wech/ om aelmisse biddende.
47 De welcke/ doen hy gehoort hadde/
dattet Iesus Nazarenus was / soo heeft
hy begonnen te roepen ende te seggen: Ie-
sv Davids Sone ontfermt u mijnder.
48 Ende veele dreychden hem dat hy
swijgen soude. Maer hy riep noch veel te
meer: Davids Soone/ ontfermt u mijn-
der.
49 Ende Iesus staende heeft geboden
datmen hem roepen soude. Ende sy rie-
pen den blinden / seggende tot hem: Weest
wel gemoet/ staet op / hy roept u.
50 De welcke / als hy zijn kleet wech
ghewoorpen hadde/ soo is hy op-springende
tot hem gekomen/
51 Ende Iesus antwoordende heeft
tot hem gesept/ Wat wildy dat ick u doe?
Maer de blinde heeft hem gesept: Rabboni/
dat ick sien mach.
52 Maer Iesus seyde hem: Gaet he-
nen/ u geloove heeft u gesondt gemaeckt.
Ende terstondt heeft hy ghesien / ende hy
volchde hem in den wech.

Dat XI. CAPITTEL.

Hoe Iesvs op een Esels-veulken reet. Ende van den Vijgeboom die hy vermaledijde. Ende hoe de Phariseen raet hebben ghehouden, hoe sy Iesvm mochten vanghen, ende hoe hy uyt-worpt uyt den Tempel koopers ende verkoopers, ende hoe dat hy de Schrijben aensprack.

1 Ende doen sy by Jeru- A Matth.21 a 1. Luce 19. c.29.
salem quamen ende
Bethanien / aen den
Bergh der Olijfboo-
men/ so seynt hy twee
van sijnen Discipelen.
2 Ende hy seyde hen-
lieden: Gaet henen in
dat Kasteel dat tegen u is / ende terstont
daer inne komende suldy vinden een veu-
len gebonden/waer op dat noch geen mens
geseten en heeft/ ontbint dat / ende brenget
hier.

3 Ende ist dat u yemant sept: Wat doe-
dy? seght dat de Heere des van doene heeft/
ende terstondt sal hy dat laten gaen her-
waerts.
4 Ende wech gaende sy hebben gevon-
den dat veulen ghebonden voor een deure
buyten op eenen twee-scheydigen wech/
ende sy ontbinden dat.
5 Ende sommige van den genen die daer
stonden/ seyden tot henlieden: Wat maeckt
ghy ontbindende dat veulen?
6 De welcke hebben henlieden gesept/
gelijck haerlieder Iesus bevolen hadde/
ende sy hebbent henlieden toegelaten.
7 Ende sy hebben dat veulen tot Iesum Ioan.11. b.14.
geleyt/ ende haerlieder kleederen daer op

ghelept/ ende hy is daer op gheseten.
8 Maer vele hebben haer kleederen ge-
spreyt in den wech/ ende de andere hieu-
wen tacken van de boomen/ ende strop-
dense in den wech.
B 9 Ende die voor gingen ende die nae
volchden riepen/ seggende: Hosanna ge-
benedijt moet hy zijn die daer comt in den
naem des Heeren.
10 Gebenedijt zy het rijck datter comt Matth. 21 a.9.
ons vader David: Hosanna in den hooch- Luc.19.f. 38.
sten. Matth. 21 b.20.
11 ☞ Ende hy is te Jerusalem in den
Tempel ghegaen/ ende doen hy alomme
besien hadde/ alst nu avont was/ soo is hy
uytghegaen tot in Bethanien/ metten
twaelven.
12 Ende des anderen daechs als sy uyt
Bethanien gingen/ soo heeft hy hongher
gehadt.
13 Ende als hy van verre gesien hadde
eenen vijgeboom bladeren hebbende/ soo
is hy gekomen/ oft hy by avonturen daer
op yet vinden soude. Ende als hy tot dien
gekomen was/ soo en heeft hy daer niet
op gevonden dan bladeren/ want ten was
der vijgen tijt niet.
14 Ende antwoordende hy heeft tot
dien boom geseyt: Van nu voorts in der
eeuwigheydt en ete niemant meer gheen
vrucht van u. Ende zijn discipelen heb-
bent gehoort.

15 Ende sy zijn te Jerusalem gheko-
men. Ende als hy in den Tempel gegaen
was/ soo heeft hy begonnen uyt te drij-
ven de verkoopers ende koopers in den
Tempel: ende de tafelen der wisselaers/
ende de setelen der geenre die duyven ver-
kochten/ heeft hy omme ghewoorpen.
16 Ende hy en gehenghde niet dat ye-
mant eenen instrument door den Tempel
dragen soude.
17 Ende hy leerde/ segghende tot hen- Isai.56 c.
lieden: En isser niet geschreven/ Mijn Ier.7.b.
huys sal een huys des gebedts genoemt C
worden alle volcke? Ende ghy hebt dat
gemaeckt een spelonckе der moordenaers.
18 Het welck alst gehoort hebben de
Princen der Priesteren/ ende de Scrijben/
soo sochten sy hoe sy hem souden dooden/
want sy vreesdē hem/ om dat alle de schare
haer verwonderde van zijnder leeringen.
19 Ende alst avont geworden was/ soo
ginck hy uyter stadt.
20 Ende doen sy des morgens daer voor-
by gingen/ soo hebben sy gesien den vijge- Matth.21
boom dorre gheworden van den worte- c. 19.
len af.
21 Ende Petrus des gedachtich zijn-
de/ heeft tot hem geseyt: Rabbi/ siet de
vijgeboom den welcken ghy vermaledijt
hebt/ is verdrooght.
22 Ende IESUS antwoordende heeft
tot hem geseyt: Hebt GODTS geloove.
23 Voorwaer ick segge u/ dat soo wie
seght tot desen bergh/ Wert op-geheven
ende geworpen in de Zee: ende dat hy niet
en twijfele in zijn herte/ maer geloove dat
hem al ghescieden sal dat hy seyt/ 't sal
hem geschieden.
24 Daerom segge ick u lieden/ alle din-
gen die ghy biddende begeert/ geloovet Matth. 7.
dat ghy die ontfangen sult/ ende die sullen a.7. 21. b. 22.
u gebeuren. ✠ Luc.11.b. 9.
25 Ende als ghy sult staen om te bid- D
den/ soo vergeeft/ ist dat ghy yet hebt te- Matth. 6.
gen yemanden: op dat oock u Vader die b.14.18.
in de Hemelen is/ u vergeve uwe sonden. d. 35. Eccl.28.a
26 Maer ist dat ghy niet en vergeeft/
soo en sal u Vader die in de Hemelen is/ u
lieden uwe sonden oock niet vergeven.
27 Ende sy komen wederom te Jeru-
salem. Ende als hy wandelde in den tem- Matth.21
pel/ soo komen tot hem de Overste Prie- c.15. Luc. 20.
sters/ ende de Scrijben/ ende de Ouders/ a.1.
28 Ende sy seggen tot hem: Door wat
macht doedy dese dingen: ende wie heeft
u dese macht gegeven dat ghy dese dingen
doen sout?
29 Maer IESUS antwoordende heeft
tot henlieden geseyt: Ick sal u lieden oock
een woort vragen/ ende antwoort my/ en-
de ick sal u seggen door wat macht dat ic
dese dingen doe.
30 Joannes doopsel waert van den
Hemel oft van de menschē? antwoort my.
31 Maer sy dachten by hen selven/ seg-
gende: Ist dat wy seggen van den Hemel/
soo sal hy seggen: Waerom en hebdy dan
hem niet gelooft?

32 Ist dat wy seggen van den menschen/
soo vresen wy 't volck/want sy hielden Io-
annem alle-gader dat hy waerlijcks een
Propheet was.
33 Ende antwoordende sy hebben tot
Iesum geseyt: Wy en wetens niet. Ende
Iesus antwoordende heeft tot henlieden
geseyt: Noch ick en segge u lieden oock niet
door wat macht dat ick dit doe.

Dat XII. CAPITTEL.

Van de parabel van den wijnbergh, ende van den chijnspenninck diemen den Keyser geven soude. Van de seven broeders die een wijf trouden: ende welck dat opperste gebodt is.

A 1
Nde hy heeft hen-
Matth. 21 d.33. Luce 21. b.9. lieden begonnen in
ghelijckenisse toe te
sprekẽ. Een mensch
heeft eenen wijn-
gaert geplant/ ende
Isai.5.a.1. Ierem.2. d.21. hy heefter eenẽ tuyn
omme geleyt / ende
eenen wijn-put in
gegraven/ende eenen tooren getimmert/en-
de hy heeft dien verhuert den lant-lieden/
ende hy is in vreemde landen gereyst.
2 Ende hy heeft tot de lant-lieden/ alst
tijdt was / eenen knecht gesonden / dat hy
van den lant-lieden ontfangen soude van
de vrucht des wijngaerts.
3 De welcke (als sy dien gegrepen heb-
ben) hebben hem geslagen ende ydel laten
gaen.
4 Ende wederom heeft hy tot henlieden
gesonden eenen anderen knecht / ende dien
hebben sy in zijn hooft gewont/ ende ver-
smaetheden aen-gedaen.
5 Ende wederom heeft hy eenen ande-
ren gesonden / ende dien hebben sy gedoot/
ende veel meer andere/de sommige slaende/
ende de sommige doodende.
6 Hierom hy noch hebbende eenen alder-
liefsten Sone/ heeft dien oock gesonden tot
henlieden ten laetsten/ seggende: Sy sullen
mijnen Sone ontsien.
7 Maer de lantlieden hebben geseyt tot
malkanderen: Dit is de erfgenaem / komt
laet ons hem dooden / ende dan sal de erffe-
nisse onse zijn.
8 Ende hem aenveerdende sy hebben
B hem ghedoot / ende geworpen buyten den
Psal.117. d.21. wijngaert.
Isa.28. d. 16. 9 Daerom wat sal de Heere des wijn-
Actor.4.b. 11. gaerts doen? Hy sal komen ende dooden de
lant-lieden / ende zijnen wijngaert andere
Rom.9.g. 23. geven.
2.Pet.2.a. 8. 10 En hebdy oock de schriftuere niet ge-
Matth. 21 lesen / Dien steen den welcken de timmer-
b.42. lieden verworpen hebben / desen is ghe-
worden tot een hooft des hoecks/
11 Van den Heere is dit geschiet / ende
't is wonderlijck in onse oogen?
12 Ende sy sochten om hem te vangen/ Matth. 22
ende sy hebben de menichte des volcks ge- b.15. Luce 20.
vreest/ want sy hebben verstaen dat hy tot d.20.
henlieden dese gelijckenisse geseyt hadde.
Ende hem verlaten hebbende sy zijn wech
gegaen.
13 Ende sy seynden tot hem sommige
van den Phariseen ende Herodianen / dat
sy hem vangen souden metten woorde.
14 De welcke komende/seggen tot hem:
Meester / wy weten dat ghy waerachtich
zijt / ende dat ghy niemanden en ontsiet/
want ghy en siet na de aensichten der men-
schen niet/ maer inder waerheyt leerdy den
wech Gods, ist geoorloft tribuyt den Key-
ser te geven oft niet?
15 De welcke (wetende haerlieder schalck-
heydt) heeft tot henlieden geseyt: Waerom
temteerdy my? Brenget my den penninck
dat ick dien sien mach.
16 Ende sy hebben dien tot hem ghe-
bracht. Ende hy seyde henlieden: Wiens is
dit beelt / ende dat opschrift? Sy seggen
hem: des Keysers.
17 Ende Iesus antwoordende heeft tot
henlieden geseyt: Geeft dan weder 't gene
dat den Keyser toe-behoort/den Keyser/en-
de dat Godt toe-behoort/ Gode. Ende sy
verwonderden haerlieder van hem.
18 Ende hem zijn aengekomen de Sad- Rom. 13. b.7.
duceen/ die seggen datter geen verrijsenisse Matth.22.
en is. Ende sy vraechden hem/ seggende: d.13. Luce 20.
19 Meester / Moyses heeft ons geschre- c.17.
ven: waert sake dat yemants broeder sterft/ Deut.25. b.5.
ende een huysvrouwe achter laet/ende geen
kinderen achter en laet/ dat zijn broeder
diens huysvrouwe trouwen soude / ende
verwecken zijnen broeders zaet.
20 Aldus waren daer seven gebroeders/
ende d'eerste heeft een huysvrouwe geno-
men/ ende hy is gestorven / geen zaet ach-
terlatende.
21 Ende de tweede heeftse ghenomen/
ende hy is gestorven / ende dese en heeft
oock geen zaet achter ghelaten: Ende de
derde desgelijcks.
22 Ende de seven hebben haer desge-
lijcks genomen / ende sy en hebben gheen
zaet achter gelaten. Ten laetsten van al-
len is de vrouwe oock gestorven.
23 Hieromme in de verrijsenisse als sy
sullen verresen sijn/wiens van desen huys-
vrouwe sal sy zijn? Want de seven hebben
haer tot een huysvrouwe gehadt.
24 Ende Iesus antwoordende heeft
tot henlieden geseyt: En dwaelt ghy niet
daerom / niet wetende de Schriftueren/
noch de kracht Godts?
25 Want als sy van den dooden sullen C

opgestaen

opgestaen zijn/ soo en sullen sy noch trou-
wen noch getrout worden / maer sy zijn
gelijck Engelen in de Hemelen.
26 Maer van den dooden dat sy op-
staen/ en hebdy niet gelesen in Moyses
boeck/ hoe dat GODT hem op den door-
Exod.2. b.6. nen bossche geseyt heeft/ segghende: Ick
ben de GODT van Abraham/ ende de
GODT van Isaac/ ende de GODT van
Jacob?
Matth. 22 b. 32. Luc. 20. c. 37. 27 Hy en is geen GODT der dooden/
maer der levender. Daeromme dwaelde
ghy seere.
28 Ende daer is een van den Schrij-
ven by gecomen die se gehoort hadde d'een
d'ander vragende/ ende siende dat hy den
Sadduceen wel geantwoort hadde / soo
heeft hy hem ghevraecht welcke d'eerste
gebodt was van allen.

A. Den Tempel waer inne Iesus nae zijn feestelijcke inkomste dagelijcks quam, ende den Herodianen ende Saduceen hare redene weder-geleyt hadde. *B.* Iesus met sijne discipelen. *C.* De Saduceen lettende wat van de berispinghe der Phariseen soude werden. *D.* De menichte der Phariseen voor den welcken een groot achtbare Wetgeleerde door den selven Phariseen uytghemaeckt, Iesum vraeght van 't eerste gebodt. *B.* Iesus antwoort het eerste Gebodt is, hoort Israel uwe Heere uwe Godt, is eene Godt, ende ghy sult hem lief hebben, &c. *D.* De Phariseen bevestight het antwoort Iesu, ende hoort, ghy zijt niet verre van 't rijcke Godts. *B.* Christus vraeght ernstelijck den Phariseen ten aenhooren van alle het volck, wiens Soone is Christus, bybrenghende David. *D.* Niemant mocht hem antwoorden een woort, ende niemant dorfde hem meer vragen.

Deut. 6. a. 4. 29 Maer IESUS heeft hem gheant-
woort: Het eerste van allen geboden is:
Hoort Israel/ De Heere uwe GODT is
een GODT,
30 Ende ghy sult beminnen den Heere
uwen Godt/ uyt u gehele herte/ ende uyt
u gehele ziele/ ende uyt u geheel verstant/
ende uyt alle uwer kracht. Dat is 't eer-
ste gebodt.

31 Maer het tweede is dien gelijck: Levit. 19. d. 18.
Ghy sult u naesten lief hebben als u sel- Matth. 22 d. 39.
ven. Daer en is geen ander gebodt meer- Luc. 20. g.
der dan dese. Rom. 13. b. 9.
32 Ende de Scrijbe heeft hem geseyt: Galat. 5. c. 14.
Meester/ ghy hebbet inder waerheyt wel Iacob. 2. b. 8.
geseyt/ datter een GODT is/ ende datter
anders geen en is sonder hem.
33 Ende datmen hem lief hebben sal
uyt geheelder herten/ ende uyten geheelen
verstande/ ende uyt de gehele ziele / ende
uyt de gehele sterckheyt/ ende te bemin-
nen den naesten als sy selven/ dat is meer-
der dan alle de brant-offerande ende sa-
crifitien.
34 Maer IESUS siende dat hy wijse-
lijck geantwoort hadde/ heeft tot hem ge-
seyt: Ghy en zijt niet verre van 't Rijcke
Godts. Ende niemant en dorste hem nu
voorts yet vragen.
35 Ende IESUS antwoordende seyde D
leerende in den Tempel: Hoe seggen de Matth. 22. d. 42.
Scrijben dat CHRISTUS Davids So- Luce 20. g. 41.
ne is?
36 Want David seyt selver in den hey-
ligen Geest: de Heere heeft geseyt tot mij-
nen Heere / sit aen mijn rechter-hant : tot
dat ick u vyanden stelle tot een voetbanck
uwer voeten.
37 Aldus noemt hem David selve Heere/
ende waer af ist dan zijn sone? Ende een
groote schare heeft hem geerne gehoort.
38 Ende hy seyde henlieden in zijn le- Matth. 23 a. 6.
ringe : Wacht u van de Scrijben die in Luc. 11. f.
lange klederen willen wandelen/ ende ge- 43. 20. g.
groet zijn op de merckt. 46.

39 Ende op de eerste setelen sitten in de Synagogen / ende de eerste sit-plaetsen in de Avontmalen.

40 Die der weduwen huysen verslinden onder 't decksel van lange gebeden/dese sullen een swaerder oordeel ontfangen.

41 Ende IESUS sittende tegen over de offer-kiste / aensach hoe dat de schare ghelt wierp in de Offer-kiste/ ende veel rijcke lieden wierpen vele.

42 Maer als daer gekomen was een arme Weduwe / soo heeft die daer twee kleyne penninckxken in geworpen / welck is een vierlinck.

43 Ende hy t'samen roepende zijn discipelen/ heeft henlieden geseyt: Voorwaer ick segge u lieden/ dat dese arme weduwe meer geworpen heeft dan alle d'andere die in de Offer-kiste geworpen hebben.

44 Want die hebben alle-gader geworpen van 't gene dat henlieden overde/ maer dese heeft van haerder armoeden ghevvorpen alle dat sy hadde / haren geheelen nootdruft.

Dat XIII. CAPITTEL.

Hoe IESUS sijn Discipelen voorseght de destructie van den Tempel, het eynde des Weerelts, ende de vervolgingen die daer te vooren gheschieden sullen van de valsche Propheten: ende toekomste CHRISTI.

A Matth.24 a.1. Luce 11. a.5.

1 Ende doen hy upten Tempel ginck / soo heeft hem geseyt een van zijnen Discipelen: Meester/ aensiet hoedanighe steenen/ ende hoedanige timmeragien.

2 Ende IESUS antwoordende seyde tot hen: Siedy wel alle dese groote timmeragien? Daer en sal den eenen steen op den anderen steen niet gelaten worden / die niet en sal verdorven worden.

3 ☞ Ende doen hy sadt op den Bergh der olijf-boomen/ tegen over den Tempel/ soo vraechden hem heymelijck Petrus/ ende Jacobus/ ende Joannes/ ẽ Andreas:

4 Seght ons wanneer sullen dese dingen geschieden? Ende wat teecken salt zijn als alle dese dingen sullen beginnen volbracht te worden?

5 Ende IESUS antwoordende heeft henlieden begonst te seggen: Siet toe dat u niemant en verleyde/

6 Want daer salder vele in mijnen naem komen / seggende dat ickt ben/ ende sy sullender vele verleyden.

7 Maer als ghy hooren sult oorlogen ende geruchten van oorloghen/ soo en vreest niet / want dese dingen moeten geschieden/ maer 't en is noch geen eynde.

8 Want 't een volck sal teghen 't ander volck opstaen / ende 't een rijck op 't ander rijck / ende daer sullen aertbevingen zijn hier ende daer / ende dieren tijdt. Dese dingen zijn 't beginsel der pijnen. B

9 Maer siet aen u selven / want sy sullen u lieden leveren in de Raet-huysen/ ende in de Synagogen suldy geslagen worden/ ende voor Presidenten ende Koningen suldy staen om my / henlieden tot een ghetuygenis.

10 Ende onder alle de Heydenen moet eerstmael dat Euangelie ghepreeckt worden. Matth.10 b.19.

11 Ende als sy u leyden sullen leverende/ soo en wilt niet te vooren dencken wat ghy spreken sult / maer wat u gegeven sal worden op die ure/ dat spreeckt. Want ghy en zijt niet spreeckende / maer de heylighe Geest.

12 Maer d'een broeder sal den anderen broeder ter doot leveren / ende de Vader het kint/ ende de kinderen sullen opstaen tegen de ouders/ ende sy sullen henlieden de doot aendoen.

13 Ende ghy sult van allen menschen gehaet worden om mijnen naem: maer so wie verdragen sal totten eynde toe/ die sal salich zijn. ✠

14 Maer als ghy sult sien de afgrijselickheyt der verwoestingen staende daert niet en behoort (die leest die verstae dat) soo wie dan in Judeen zijn / die vlieden tot de bergen/ Matth.24 b.16. Luce 21. d.21. Dan.9.g.27.

15 Ende wie op 't dack is / die en kome niet nederwaerts in 't huys/ noch hy en ga daer binnen niet/om yet te halen uyt sijnen huyse/

16 Ende soo wie in den Acker zijn sal/ die en keere niet achterwaerts om sijn kleet wech te nemen. C

17 Maer wee den bevruchten ende soogenden in die dagen.

18 Maer bidt dat dit in den winter niet en geschiede.

19 Want het sullen sulcke tribulatie-dagen zijn / alsser niet geweest en zijn van 't beginsel der creatueren / de welcke GODT geschapen heeft tot nu toe / noch geschieden en sullen.

20 Ende ten ware dat de Heere de dagen gekort hadde / soo en soude alle vleesch niet salich ghevvorden hebben: maer om de uytverkoorene die hy verkooren heeft/heeft hy die dagen gekort.

21 Ende ist dat dan u yemant seyt: Siet hier is CHRISTUS, siet daer is hy/en gelooft dat niet.

22 Want

22 Want daer ſullen opſtaen valſche Chriſten/ ende valſche Propheten/ende ſy ſullen teeckenen ende wonderen doen/ om te verleyden(iſt dat geſchieden mach)oock de uytverkoorene.

23 Daerom ſiet ghylieden toe / want ſiet/ ick hebt u al te vooren geſeyt.

Eccl.32. b.7. Iſai.13.b.10. Ioel 2.c.16. Matth.24 d.26. Luce.21. b.8.

24 Maer in die dagen / na de tribulatie/ ſal de Sonne verduyſtert worden/ende Mane en ſal haer ſchijnſel niet ghegeven/

25 Ende de Sterren des Hemels ſullen afvallende zijn/ ende de krachten die in de Hemelen zijn/ ſullen beroert worden.

26 Ende dan ſullen ſy ſien den Soone des menſchen / komende in de wolcken/ met groote kracht ende glorie.

27 Ende dan ſal hy zijn Engelen ſeynden / ende vergaderen zijn uytverkooren van de vier winden/ van dat uyterſte der aerden/ tot dat uyterſte des Hemels.

28 Maer van den Vijgeboom leert de gelijckeniſſe. Als nu zijnen tack teer is/ ende dat de bladeren voortkomen zijn/ſoo weet ghy dat den ſomer ſeer by is:

29 Alſoo oock ghylieden/ ſoo wanneer ghy deſe dingen ſult ſien geſchieden / ſoo weet dattet ſeer by is in de deuren.

30 Voorwaer ick ſegge u / dat dit gheſlachte niet voor-by gaen en ſal / tot alle deſe dingen geſchieden.

31 Den Hemel ende de aerde ſullen vergaen / maer mijn woorden en ſullen niet vergaen.

32 Maer dien dach ende ure en weet niemant/ noch de Engelen in den Hemel/ noch de Sone/dan de Vader.

Matth. 24 d.42.

33 ☞ Siet toe/ waeckt ende bidt/want ghy en weet niet wanneer den tijdt is.

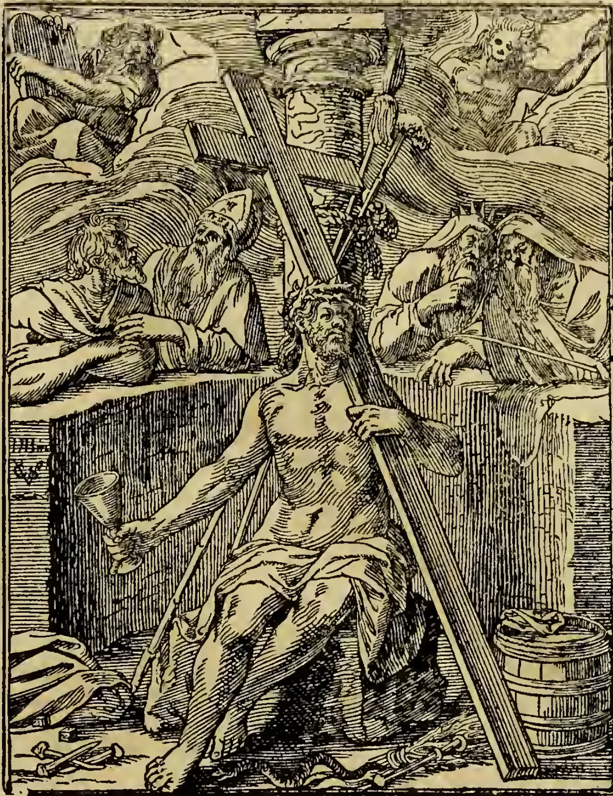
34 Ghelijck een menſche die buytens lants gereyſt is/ zijn huys verlaten heeft/ ende heeft zijnen knechten macht ghegeven van elcken wercke / ende den deurwaerder heeft hy bevolen dat hy waken ſoude.

35 Daerom waect (want ghy en weet niet wanneer dat de Huys-heer komen ſal/ t'ſavonts ſpade/ ter middernacht/ oft in den hane kraeye / oft in den morgenſtont.)

36 Op dat hy/ als hy onverſienlijck komt/ u niet ſlapende en vinde.

37 Maer dat ick u lieden ſegghe/ dat ſegge ick tot een yegelijck: Waeckt. ✠

Hier nae volgen de Figueren van de bittere Paſſie ons Heeren Ieſu Chriſti, beſchreven door Marcus, in't veertiende, vijftiende, ende ſeſtiende Capittelen.

Want CHRISTVS in't vleeſch geleden heeft, wapent ghy u ſelven oock met dat ſelve ghedachte, 1.*Petr.cap.*4.

Haer vuyligheden zijn aen haer voeten. Ick heb mijn voeten ghewaſſchen, hoe ſal ick die vuyl maken. *Thren.*1.*Cant.*8.

Ick ſal op u uyt ſtorten ſuyver water, ende ghy ſult geſuyvert worden van alle uwe beſmettingen, *Ezech.*36.

Wert gewaſſchen, weeſt ſuyver, ende doet wegh 't quaet uwer gedachten van mijnen ooghen, houdt op van quaet te doene, leert wel doen, *Eſai.*1.

Doen sy 't Avontmael aten, soo heeft IESVS 't broot ghenomen ende gebenedijt, ende dat ghebroocken, ende heeft dat sijnen Discipulen gegeven ende geseyt: Neemt ende etet, dit is mijn lichaem, *Math.26.*

Ghebeden met een krachtigh ghetoep ende met tranen offerende' is verhoort geweest om sijnder eerweerdigheyts wille. *Hebr.5.*
Laet mijn Ghebedt op-klimmen, ghelijck eenen reuck-offer voor u aensicht, dat opheffen mijnder handen laet wesen als een avont-sacrifitie, *Psal.140.*

Komt ende eet mijn broot, ende drinckt den wijn die ick u gemenget hebbe, *Prov.9.*
Hoort my hoorende. ende etet 't goet, ende u ziele sal in de vettigheydt verlustight worden, *Esai.55.*

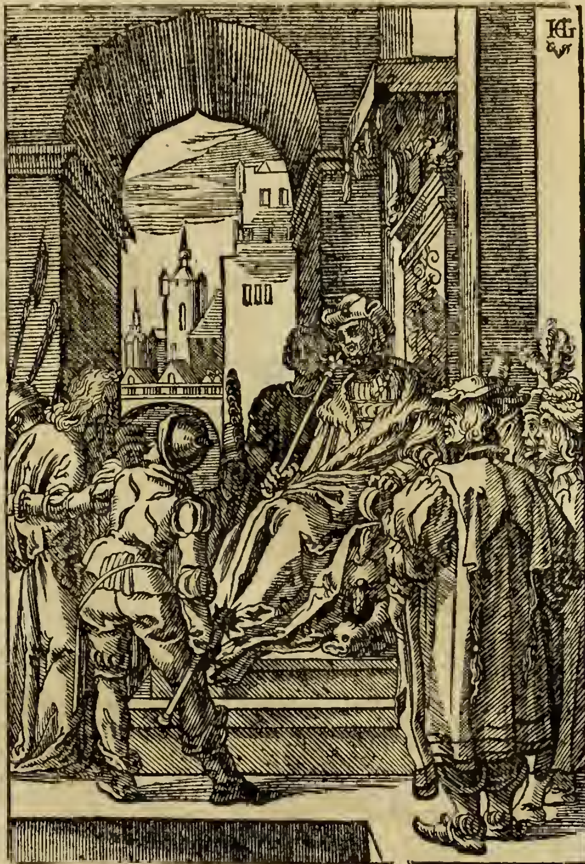

De geest ons monts CHRISTVS de HEERE is gevangen in onse sonden, den welcken wy geseyt hebben: In uwe schaduwe sullen wy leven onder de Heydenen, *Thren.*

Niet

Niet hebbende dat den Priesterschap weerdich was, maer eenen moet van eenen wreden tyran, ende de gramschap van een felle beeste dragende, 2.*Mach*.4.
Sy sullen raedt houden teghen de ziele van den rechtveerdigen, ende dat onnosel bloet sullen sy verdoemen, *Psalm* 93.

Der Princen ende Wet-houderen hant was in dese overtredinge d'eerste. 1.*Esdre* 9.
Ende op dat jaer zijnder twee oude rechters gemaeckt, van de welcke de HEERE gesproocken heeft, dat de ongerechtigheyt uyt Babylonien ghekomen is van de oude rechters, die 't volck schenen te regeren, *Daniel* 13.

Petrus lochent hem ten derdenmale, met verfoeyinge, ende de haen kraeyt terstont. Petrus ter deuren uyt-gaende schreyt bitterlijck.

Ende heb gegeesselt geweest den geheelen dach, ende mijn kastijdinge in den morgen, *Psal*.72.
Op mijnen rugge hebben de sondaers getimmert, sy hebben lang gemaeckt hare boosheyt, *Ps*.128.
Want ick ben bereyt tot de geesselen, ende mijn pijne is voor mijn aensicht, *Psalm* 37.

Hy en heeft geen gedaente noch schoonheyt, ende wy hebben hem ghesien, ende daer en was geen aenschouwen, *Esaie* 53.
Met de roede sullen sy slaen de wange des rechters van Israel, *Michee* 5.

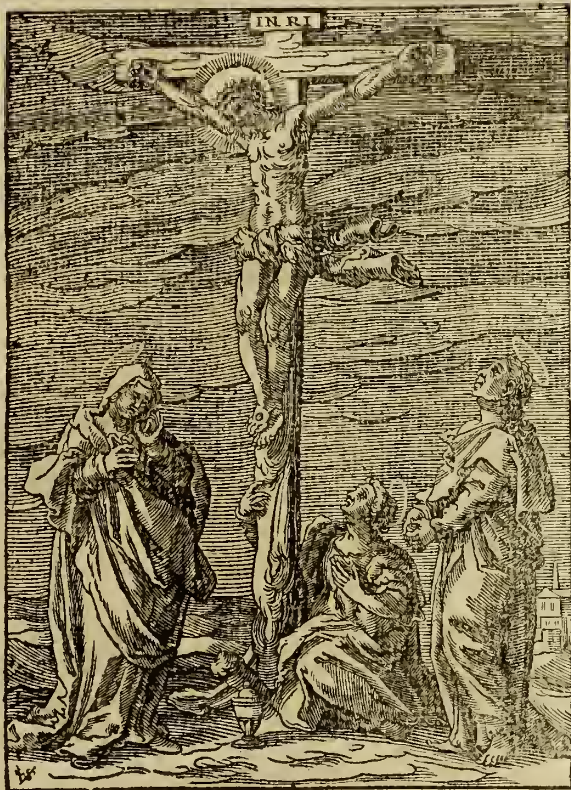
Hy is geoffert geweest, om dat hy 't gewilt heeft, ende hy en heeft sijnen mont niet open gedaen, als een schaep sal hy ter doodingen geleyt worden, ende als een Lam voor den genen die 't scheert, sal hy stom wesen, ende hy en sal sijnen mont niet open doen, *Esai.* 53.

Met overtredinge heeft het huys van Israel, ende het huys van Iuda teghen my overtreden. Sy hebben den HEERE geloochent, ende gheseyt hy ist niet, *Hierem.* 5.

Alle die voor-by gaen over den wegh, hebben over u de handen t'samen gheslagen, sy hebben gespot, ende hen hooft geschut, *Thren.* 2.
Alle die my sagen hebben my bespot, sy hebben met den lippen gesproocken, ende 't hooft geschut: Hy heeft in den HEERE gehoopt, laten hem nu verlossen, want hy wilt hem, *Psalm.* 21.

De Sonne is haer onder ghegaen, alſt noch dach was, ſy is beſchaemt geweeſt ende ſy heeft haer geſchaemt, *Hier.* 15.

Het volck dat daer woonde in duyſterniſſe heeft een groot licht geſien, den genen die in 't lantſchap des doots ſchaduwen woonen, hen is 't licht op-geſtaen, *Eſai.* 9.

Van de hant der doot ſal ickſe behouden, van der doot ſal ickſe verloſſen, ô doot ick ſal uwe doot weſen, ick ſal uwen bete weſen ô helle, *Oſee* 13.

Ioſeph van Arimathien komt ſtoutelijck tot Pilatum, eyſchende het lichaem IESV. Nicodemus komt met ſalve, ende Ioſeph met een fijn linne kleet aen 't Cruys. Sy nemen het lichaem IESV af met groote eerbiedinge ende droefheyt.

Over eenen dooden ſo ſtort tranen, eñ als een die groot lijden lijt ſoo begint te weenen, ende na dat recht is, ſoo bedeckt zijn lichaem, ende en verſmaet zijn begravinge niet, *Ecclef.* 38.

Sijn doot lichaem en ſal aen dat hout niet blijven, maer op den ſelven dach ſalmen 't begraven, *Deuter.* 21.

Mijn herte is verblijdt, ende mijn tonge heeft haer verheught, daer toe soo sal mijn vleesch oock rusten in de hope, want ghy en sult mijn ziele niet laten in de helle, noch ghy en sult uwen heyligen niet gheven te sien de verderffenisse, *Psal.* 15.

Want desen dagh des druckx ende weenens heeft de Almachtige Godt henlieden verkeert in blijtschap, *Hester* 16.
Ende mijn vleesch is wederom verheught, ende uyter herten sal ick hem belijden, *Psalm* 27.

Dat XIV. CAPITTEL.

Van de bittere passie ende lijden Iesu Christi, tot daer hy gelevert wort in Pilatus handen.

1 MAer het was Paesschē/ A ☞
ende den dach van den Matth. 26 a.2.
ongheheefder broodē Luce 22. a.1.
nae twee dagen / ende
de overste Priesters eñ
de scrijben sochten hoe
sy hem met bedrog vā-
gen souden eñ dooden.
2 Maer sy seyden: Niet op den feestdach/ Matth. 26 a.6.
datter by avontueren genen oploop onder Ioan. 12. a.1.
't volck en geschiede.
3 Ende doen hy was te Bethanien in 't
huys van Symon den melaetschen / ende
ter tafelen sadt / soo isser een vrouwe geko-
men / hebbende een Alabasteren busse met

ongevalschte kostelijcke nardus salve / en-
de de alabasteren busse gebroken hebbende/
heeft sy die uytgestort op zijn hooft.
4 Maer daer wasser sommighe dat on- Matth 26 b.8.
weerdelijck nemende in hen selven / ende Ioan. 12 a.4.
seggende: Waer toe is dit verlies van de-
ser salven gedaen?
5 Want dese salve hadde mogen ver-
kocht worden meer dan drie hondert pen-
ningen/ ende den armen gegeven. Ende sy
grimden op haer.
6 Maer Iesus heeft geseyt: Laet se ge-
worden / waerom zijdy haer moeyelijck?
Sy heeft een goet werck aen my gewracht:
7 Want altijdt hebdy arme met u / ende

als

als ghy wilt/ soo moochdy dien wel-doen/
maer my en hebdy altijdt niet.
8 Dat dese gehadt heeft/ dat heeftse ge-
daen/ sy is te voorn gekomen mijn lichaem
te salven ter begravenissen.
9 Voorwaer ick segge u lieden/ so waer
dit Euangelie sal gepreeckt worden in de
Matth.26 b.14. gantsche Weerelt/ daer salt oock vertelt
worden dat dese gedaen heeft tot haerder
gedenckenissen.

Luce 22. a.4. 10 Ende Judas de Iscarioter een van
den twaelven is wech gegaen tot de Over-
ste Priesters/ dat hy henlieden dien verra-
den soude.
11 De welcke dit hoorende zijn verblijdt
gheweest/ ende hebben hem gelooft gelt te
gheven. Ende hy socht hoe hy hem bequa-
melijck soude leveren.
12 Ende op den eersten dach van de on-
geheefde brooden/ alsmen het Paeschlam
ten offer doode/ soo seggen tot hem de Dis-
cipelen: Waer wildy dat wy gaen/ ende
voor u bereyden dat ghy het Paeschlam
eten moocht?
13 Ende hy sende twee van zijnen disci-
pelen/ ende seyde henlieden: Gaet in de
stadt/ ende u sal een mensche ontmoeten/
draghende een flessche waters/ volcht
hem/
14 Ende waer hy in-gaet/ segget daer
den Huys-Heere/ dat de Meester seydt:
Waer is mijn Eedt-plaetse/ daer ick het
Paesch-Lam met mijnen discipelen mach
eten?
15 Ende hy sal u thoonen een groote
Eedt-kamer bereydt/ ende aldaer bereydet
ons.

16 Ende zijn discipelen zijn wech ghe-
gaen/ ende zijn in de Stadt ghekomen/ en-
de hebbent gevonden/ gelijck hy henlieden
geseyt hadde. Ende sy hebben 't Paesch-
lam bereyt.
17 Maer alst avont geworden was/ soo
is hy gekomen met de twaelve.
18 Ende doen sy ter tafelen saten ende C
aten/ soo heeft IESVS geseyt: Voorwaer Matth.26 b.17.
ick segge u/ datter een van u lieden my ver- Luce 22. b.14.
raden sal/ die met my eet. Ioan.13. c.21.
19 Maer sy begonsten droevich te wor-
den/ ende hem te segghen elck bysonder:
Ben ickt?
20 De welcke heeft henlieden geseyt/ Een Psal.40.c.10.
van den twaelve die met my de hant doopt Actor.1. c.16.
in de schotel:
21 Ende de Soone des menschen gaet Matth.26 b.14.
voorwaer allso van hem geschreven is/ maer 1.Cor.11 c.24.
wee dien mensch/ door den welcken de So-
ne des menschen sal verraden worden. Het
waer hem goet/ en waer die mensch niet ge-
booren.
22 Ende doen sy aten/ soo heeft IESUS
'tbroot genomen/ ende gebenedijdende heeft
hy dat ghebroocken/ ende henlieden ghe-
geven/ ende ghesept: Neemt/ dat is mijn
lichaem.
23 Ende als hy den kelck genomen had-
de/ danckende/ heeft hy henlieden dien ge-
gheven/ ende sy hebben alle daer uyt ghe-
droncken.
24 Ende hy heeft hen geseyt: Dit is mijn
bloet des nieuwen Testaments/ dat voor
vele sal uytgestort worden.
25 Voorwaer ick segge u/ dat ick voort-
aen niet meer drincken en sal van dit ghe-
was des wijnstruycx/ tot op dien dach toe
als ick drincken sal ('t nieuw) in 't rijck
GODTS.
26 Ende als sy den lofsanck geseyt had-
den/ soo zijn sy uytgegaen op den Bergh
van den Olijf-boomen.
27 Ende IESUS seyde henlieden: Ghy Ioan.16. d.32.
sult allegader in my verargert worden in Zachar. 13.c.7.
desen nacht/ want daer is geschreven: Ick
sal den Herder slaen/ ende de schapen sullen
verstroyt worden:
28 Maer na dat ick opgestaen sal wesen/
soo sal ick u voorgaen in Galileen.
29 Maer Petrus heeft hem geseyt: Al-
waert oock dat sy alle verargert worden in
u/ nochtans en sal ic niet verargert wordẽ.
30 Ende IESVS seyde hem: Voorwaer
ick segghe u/ dat ghy heden in deser nacht
(eer den haen tweemael zijn stemme geven
sal) my driemael sult verloochenen.
31 Maer hy sprack noch meer: Alwaert
oock dat ick met u soude moeten ster-
ven/ soo en sal ick u niet verloochenen.
Maer desghelijcks seyden sy oock allega-
der.

D Matth. 26 d.36. Luce 22. d.40.
32 Ende sy zijn gekomen in een lanthof /
genaemt Gethsemani. Ende hy seyde tot
sijnen Discipelen: Sit hier/ tot dat ick ge-
beden hebbe.
33 Ende hy neemt Petrum/ ende Jaco-
bum / ende Joannem met hem / ende hy
heeft begonst te vreesen ende verdrietich te
zijne.
34 Ende hy seyde henlieden: Mijn ziele
is droevich totter doot / verbeyt hier / ende
waeckt.
35 Ende doen hy een luttelken voorts
gegaen was/ soo is hy gevallen op de aer-
de/ ende hy badt / dat de ure (waert moge-
lijck) van hem voor-by gaen soude.
36 Ende hy heeft geseyt: Abba/ Vader/
alle dingen zijn u mogelijck / neemt desen
kelck wech van my/ maer niet dat ick wil-
le/ maer dat ghy wilt.
37 Ende hy is gekomen / ende heeftse
gevonden slapende. Ende hy heeft Petro
geseyt: Symon slaept ghy? En hebdy
niet een ure moghen waecken?
38 Waeckt ende bidt / dat ghy niet en
komt in bekooringhe. Den geest is voor-
waer bereet/ maer het vleesch is kranck.
39 Ende wederom wech gaende / hy
heeft gebeden 't selve woort/ seggende:
40 Ende weder keerende / hy heeft die
anderwerf gevonden slapende (want haer-
lieder oogen waren beswaert) ende sy en
wisten niet wat sy hem antwoorden sou-
den.
41 Eñ hy is ten derdemale gekomen/ eñ
Matth.26 d.47. Luce 22. c.47. Ioan.18. a.3. heeft tot henlieden geseyt: Slaept nu/ ende
rustet/ 't is genoech/ de ure is gekomen/ siet
de sone des menschen sal gelevert worden in
de handen der sondaren.
E 42 Staet op/ende laet ons gaen/ siet die
my leveren sal is hier by.
43 Ende doen hy noch sprekende was/
soo is gekomen Judas de Iscarioter / een
van den twaelven/ ende met hem een groo-
te schare met sweerden ende stocken/ vande
overste Priesteren ende Scrijben / ende ou-
deren.
44 Maer zijn verrader hadde henlieden
een teecken gegeven/ seggende: Den welc-
ken ick kussen sal/ die ist/ vanght dien/ en-
de leyt hem behendelijck.
45 Ende doen hy gekomen was/ so heeft
hy terstont tot hem aenkomende gheseyt:
Rabbi: ende hy heeft hem gekust.
46 Maer sy sloegen haerlieder handen
aen hem / ende sy hebben hem ghevan-
ghen.
47 Maer een van den genen die daer on-
trent stonden / een sweert uyt-treckende/
heeft den knecht van den opperste Prie-
ster geslagen / ende heeft hem zijn oore af-
gehouwen.
48 Ende Iesus antwoordende heeft
tot henlieden gheseyt: Zijdy als tot eenen
moordenaer uytgegaen met sweerden ende
stocken om my te vangen?
49 Daghelijcks was ick by u lieden in
den Tempel leerende/ ende ghy en hebt my
niet gevangen. Maer op dat de Schriftu-
ren volbracht souden worden.
50 Doen zijn sijn Discipelen hem verla- Matth.26
tende/ allegader gevloden. f.56.
51 Maer een jonghelinck volchde hem/
ghekleet met lijnwaet op zijn naeckt lijf/
ende sy hebben hem gevangen.
52 Maer hy wech-worpende dat lijn-
waet/ is naeckt van henlieden wech gevlo-
den.
53 Ende sy hebben Iesum geleyt tot-
ten Oversten Priester. Ende alle de Prie- Luce 22.
sters/ ende de Schrijben / ende de Ouders f.54. Ioan.18.
zijn by een gekomen. c.13.
54 Maer Petrus is van verre hem ghe- F
volcht / tot binnen in 't Voor-hof des O-
versten Priesters / ende hy sat metten die-
naers by 't vyer/ ende wermde hem.
55 Maer de overste Priesters ende den
geheelen raet / sochten teghen Iesum ge-
tuygenis/ dat sy hem ter doot leveren sou-
den/ ende sy en hebbens niet ghevon-
den.
56 Want vele seyden daer valsch getuy-
genis tegen hem / ende haerlieder getuyge-
nissen waren onbequaem.
57 Ende eenige opstaende hebben tegen
hem een valsch getuygenis ghegheven/seg-
gende:
58 Wy hebben hem hooren seggen: Ick Ioan.2. d.
sal desen Tempel metten handen ghe- 19.
maeckt/ breecken/ ende binnen drie daghen
sal ick eenen anderen met gheen handen
gemaeckt/ optimmeren.
59 Ende haerlieder getuygenis en was
niet bequaem.
60 Ende de Overste Priester in 't mid-
den opstaende/ heeft Iesum ghevraecht/
seggende: En antwoort ghy niet op de din-
gen die u opgeleyt worden van dese?
61 Maer hy sweech / ende hy en heeft
niet gheantwoort. Wederom vraechde hem
de Overste Priester/ ende heeft tot hem ge-
seyt: Zijdy Christus de Sone des ge-
benedijden Godts?
62 Maer Iesus heeft hem geseyt: Ick G
ben 't / ende ghy sult den Soone des men- Matth.24 30.
schen sien sitten aen de rechte zijde der
kracht Godts, ende komende met de
wolcken des Hemels.
63 Maer de Overste Priester scheurende
zijn klederen/ heeft geseyt: Wat toe bege-
ren wy noch meer getuygen?
64 Ghy hebt blasphemie gehoort. Wat
dunckt u lieden? De welcke hebben hem
alle verdoemt / der doodt schuldigh te
zijn.

65 Ende

65 Ende de sommige hebben begonnen hem te bespouwen/ ende zijn aensicht te bedecken/ ende met halsslagen hem te slaen/ ende tot hem te seggen: Propheteert / ende de dienaers hebben hem geslagen met kinnebackslagen.

Matth.26 g.69. Luce 22. f.55. Ioan.18. c.17.

66 Ende doen Petrus was in dat voorhof beneden/ soo isser een van de dienstvrouwen des Oversten Priesters gekomen/

67 Ende doen sy Petrum gesien hadde hem selven wermende/ soo heeft sy hem besiende geseyt: Ghy waert oock met Iesu van Nazareth.

68 Maer hy hevet geloochent/seggende: Ick en kens niet/ noch ick en weet niet wat ghy segget. Ende hy is buyten ghegaen voor dat voor-hof/ende den haen heeft gekraeyt.

Matth.26 g.71. Luce 22. f.28. Ioan.18. c.25.

69 Maer als hem wederom een dienstvrouwe gesien hadde/soo begonste sy te seggen totten genen die daer ontrent stonden: Dese is van dien lieden.

70 Maer hy hevet wederom geloochent. Ende nae een luttelken hebben sy die daer ontrent stonden / wederom geseyt tot Petrum: Voorwaer ghy zijt van dien lieden/ want ghy zijt oock een Galileus man.

71 Maer hy begonste te vervloecken ende te sweeren: Ick en kenne desen man niet die ghy seght.

Matth.26 g.57. Ioan.13. d.38.

72 Ende terstont heeft den haen wederom gekraeyt. Ende Petrus heeft gedachtich gheweest des woorts dat hem Iesus gheseyt hadde: Eer den haen twee-mael kraeyen sal/ sulty my driemael loochenen. Ende hy heeft bestaen te weenen.

Dat XV. CAPITTEL.

Noch van dat bitter lijden Iesu Christi tot den eynde toe.

A
Matth.27 a.1. Luce 22. g.66. Ioan.18. d.28.

1 Ende terstont des morgens de Overste Priesters Raedt houdende metten Ouderen ende Schrijven / ende alle den raedt/ bindende Iesum, sy hebben hem geleyt ende gelevert Pilato.

2 Ende Pilatus heeft hem gevraecht: Zijt ghy de Koningh der Joden? Maer hy antwoordende heeft hem geseydt: Ghy segget.

Matth.27 b.12. Luce 23. a.6. Ioan.18. f.38.

3 Ende de Overste Priesters beschuldighden hem in veel dingen.

4 Maer Pilatus heeft hem wederom gevraeght/ seggende: En antwoort ghy niet? siet van hoe veel dingen dat sy u beschuldigen.

5 Maer Iesus en heeft niet meer geantwoort/ alsoo dat Pilatus hem verwonderde.

6 Maer in 't hoochtijdt soo plach hy henlieden vry te laten gaen eenen van den gevangenen / den welcken sy begeerden.

7 Maer daer was eenen die genoemt was Barabbas/ die metten oproerigen gevangen was/de welcke in den oploop eenen dootslach gedaen hadde.

8 Ende doen de schare opgekomen was/ soo hebben sy begonnen te bidden dat hy doen soude als hy henlieden altijdt dede.

9 Maer Pilatus heeft henlieden geantwoort ende geseyt: Wildy dat ick u vry geve den Koningh der Joden?

B
Matth.27 c.22. Luce 23. b.14. Ioan.18 g.39.19. a.6.

10 Want hy wist wel dat de Overste Priesters hem uyt nijdicheyt gelevert hadden.

11 Maer de Overste Priesters verweckten de schare dat hy henlieden meer soude Barabbam vry laten gaen.

12 Maer Pilatus wederom antwoordende heeft henlieden geseyt: Wat wildy dan dat ick doen sal den Koningh der Joden?

13 Maer sy hebben wederom geroepen: Kruyst hem.

14 Maer Pilatus seyde henlieden: Wat quaets heeft hy gedaen? maer sy riepen noch meer: Cruyst hem.

15 Maer Pilatus willende den volcke voldoen / heeft haerlieder Barabbam vry gelaten/ende hy heeft gelevert Iesum met geesselen geslagen / datmen hem Cruycen soude.

Matth.27 d.27. Ioan.19. a.2.

16 Maer de Ruyters hebben hem geleyt in dat voorhof van dat Recht-huys / ende roepen te samen alle den hoop der ruyters;

17 Ende doen hem aen een purpuren kleet/ ende vlechtende een doorne kroone sy setten die op hem:

18 Ende sy hebben hem begonnen te groeten: Weest gegroet Koningh der Joden.

19 Ende sy sloegen zijn hooft met een riet / ende sy bespogen hem/ ende boogende haerlieder knien/aenbaden hem.

20 Ende nae dat sy hem bespot hadden/ soo hebben sy hem dat purperen kleet uytgedaen/ende hebben hem sijn klederen aengedaen/ ende sy leyden hem uyt/dat sy hem Cruycen souden.

Matth.27 d.32. Luce 23. d.26.

21 Ende sy hebben gedwongen eenen daer voor-by gaende / Symon van Cyrenen/ komende uyt een Dorphuys/ den Vader van Alexander en Rufus / dat die zijn Cruys dragen soude.

Matth.27 d.33. Luce 23. d.33.

22 Ende sy leyden hem tot op de plaetse Golgotha/ 't welck is te seggen / de plaetse der doots-hoofden.

23 Ende sy gaven hem te drincken wijn

Ioan.19. c.17. Matth.27 d.35. Luce23. d.34. Ioan.19. d.23. met myrrhe gemenght / ende hy en heeft
dat niet genomen.
24 Ende hem Cruycende sy hebben
zijn kleederen ghedeylt / worpende 't lot
daer op/ wie wat wech dragen soude.
25 Maer het was de derde ure/ende sy
hebben hem gekruyst.
26 Ende den tijtel van zijnder saecken
was daer op geschreven: De Koningh der
Joden.
C 27 Ende met hem Cruycen sy twee
Isai.53. d.12. moordenaren / den eenen aen zijn rechte/
ende den anderen aen zijn slincke zijde.
28 Ende de Schriftuere is volbracht/
die seyt: Ende metten boosen is hy ghere-
kent.
29 Ende die voor-by gingen blasphe-
meerden hem/schuddende henlieden hoof-
Ioan.2. d.19. den/ ende seggende: Tfy u die den Tem-
pel Godts verderft/ ende op drie dagen
dien weder op timmert.
30 Verlost u selven/ komende van den
Cruyce.
31 Desgelijcx oock d'Overste Prieste-
ren spottende tot malkanderen metten
Schrijben / seyden: Andere heeft hy ge-
sont ghemaeckt / sy selven en kan hy niet
gesont maken.
32 Christus de Koning van Israel
die kome nu van den Cruyce af / dat wy
dat sien mogen ende gelooven. Ende die
met hem ghekruyst waren / beschimpten
hem:
33 Ende alst de seste ure ghewoorden
was/ soo zijnder duysternissen ghekomen
over alle de aerde tot de negenste ure:
34 Ende ter negenster uren heeft Ie-
sus met luyder stemmen gheroepen / seg-
gende: Eloi/ Eloi/ lammasabacthani?
't welck is te segghen: Mijn Godt mijn
Psal. 21. a.1. Godt, waerom hebdy my verlaten?
D 35 Ende sommige van den ghenen die
daer ontrent stonden / dit hoorende / sey-
den: Siet hy roept Eliam.
36 Maer een loopende ende vullende
een spongie met edick/ende die doende om
een riet/ heeft hem te drincken ghegeven/
seggende: Ontbeyt/laet ons sien oft Elias
komen sal om hem af te doen.
37 Maer Iesus uytlatende een groo-
te stemme/ heeft zijnen geest gegeven.
38 Ende dat voor-hanckfel des Tem-
pels is gescheurt in twee stucken/ van bo-
ven tot beneden.
39 Maer de Hooftman die tegen over
stont / siende dat hy alsoo roepende zijnen
geest gegeven hadde/ heeft geseyt: Voor-
waer dese mensche was de Sone Gods.
40 Maer daer waren oock vrouwen
van verre aensiende/onder de welcke was
Maria Magdalene / ende de Maria de
Moeder van Jacobus den minde-
re / ende van Joseph / ende Salome:
41 Ende doen hy in Galileen was/ soo
volchden sy hem/ende sy dienden hem/en-
de veel andere die t'samen met hem op-
waerts gekomen waren na Jerusalem.
42 Ende alst nu avont geworden was Matth.27. g.57. Luce 23. g.50. Ioan.19. g.38.
(want het was den berey-dach die voor
den Sabboth is:)
43 Soo is gekomen Joseph van Ari-
mathea een edel thiende-man / die selve
oock was verwachtende het rijck Gods.
Ende hy is stoutelijck inghegaen tot Pi-
latus / ende heeft Iesus lichaem be-
geert.
44 Maer Pilatus verwonderde hem/
oft hy nu gestorven was. Ende roepende
den hondertste man/ vraechde hy hem oft
hy nu gestorven was.
45 Ende doen hy 't geweten heeft van
den hondertste man / soo heeft hy 't lich-
haem Joseph gegeven.
46 Maer Joseph ghekocht hebbende
een lijnen kleet / ende hem afdoende / hy
heeft hem ghewonden in dat lijnen kleet/
ende hy heeft hem in 't graf geleyt / dat
ghehouwen was uyter steenrootsen / ende
hy heeft eenen steen gewentelt tot aen de
deure des grafs/
47 Maer Maria Magdalene / ende
Maria Joseph sagen toe waer dat hy ge-
leyt soude worden.

Dat XVI. CAPITTEL.

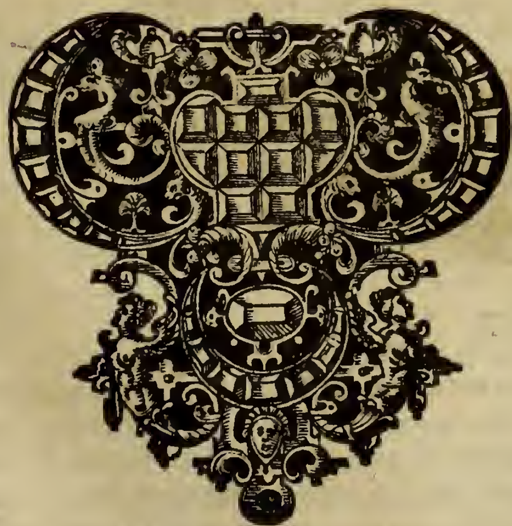
Hoe Iesus Christus van der doot opstaet, ende hoe hy sijn discipelen hem openbaert, ende hoe hy gebiet te preken dat heylige Euangelie over al de Werelt.

Nde als den Sab- A Matth.28 a.1. Luce 24. a.1. Ioan.22. a.1.
both overleden was/
soo hebben Maria
Magdalene en Ma-
ria Jacobi ende Sa-
lome specerypen ghe-
kocht / dat sy ko-
mende Iesum sou-
den salven.
2 Ende seer vroech op den eersten dach
van der weecken komen sy totten grave/
als de sonne nu opgegaen was.
3 Ende sy seyden tot malkanderen:
wie sal ons den steen afwentelen van de
deure des grafs?
4 Ende omme-siende sy hebben gesien Matth.28 a.5. Luce24. a.4. Ioan.10. c.12.
den steen afgewentelt/want hy was voor-
waer seer groot.
5 Ende in 't graf gaende sy hebben ge-
sien eenen jongelinck sittende ter rechter B
zijden / ghekleet met een wit blinckende
lanck kleet/ ende zijn verbaert geworden.
6 De welcke seyde haerlieden: En wilt u

niet verschricken/ ghy soeckt IESVM van
Nazareth die gekruyst is / hy is verresen/
hy en is hier niet / siet hier de plaetse daer (Matth. 26 c.32. Marc 14. c.28.)
sy hem geleyt hebben.
7 Maer gaet henen / seght zijnen Disci-
pelen ende Petro / dat hy voor u gaet in
Galileen/ daer suldy hem sien gelijck hy u
geseyt heeft. ✠
8 Maer sy uytgaende zijn gevloden van
dat graf/ want sy waren bevangen met be-
vingen ende verschricktheydt / ende sy en
hebbē niemant yet geseyt/ want sy vreesdē.
9 ☞ Maer hy opstaende des morghens
op den eersten dach van den Sabbeth/heeft
eerstmael geopenbaert Marie Magdalene/
uyt de welcke hy seven Duyvelen verdre-
ven hadde.
10 Dese wech gaende hevet geboodtschapt
den genen die met hem geweest hadden/ die
droevich waren ende weenende.
C 11 Eñ die hoorende dat hy leefde/eñ van
haer gesien was / en hebbens niet gelooft. (Luce 24. b.13.)
12 Maer nae desen is hy twee van hen-
lieden wandelende vertoont geweest in een
ander gedaente/ gaende nae een lanthuys/
13 Ende die gaende/ hebbent den ande-
ren geboodtschapt. ✠
Ende sy hebben die oock niet ghelooft.
14 ☞ Ten laetsten heeft hy geopenbaert
den elven sittende ter tafelen / ende hy heeft (Luce 24. f.36. Ioan. 20. c.19.)
hen verwêten henlieder ongeloovigheydt/
eñ de hartheyt hunder herten: want sy niet
gelooft en hadden den ghenen die hem ge-
sien hadden dat hy verresen was.
15 Ende hy heeft henlieden geseyt: ☞ (Matth. 28 d.19.)
Gaet henen in alle de Werelt / verkondicht
het Euangelie alle creatuere/
16 Soo wie gelooft ende gedoopt wort/
die sal salich worden : maer soo wie niet en
gelooft/ die sal verdoemt worden.
17 Maer dese teeckenen sullen henlieden (Actor. 16. d.19.)
volgen die gelooven sullen : Door mijnen D
naem sullen sy duyvelen uytworpen. Met (Actor. 2. a.4. 10. g. 40.)
nieuwe tongen sullen sy spreken/
18 Serpenten sullen sy wech nemen/ en- (Actor. 28. a.5.)
de ist dat sy yet doodelijcx drincken / dat en
sal henlieden niet hinderen. Op de siecken (Actor. 28. b.8.)
sullen sy haer handen leggen / ende die sul- (Actor. 7. g.)
len wel te passe worden.
19 Ende voorwaer de Heere IESUS, na (Luce 24. g.52.)
dat hy met henlieden gesproken hadde / is
opgenomen in den Hemel / ende hy sidt aen
de rechte hant GODTS.
20 Maer dese wech gereyst zijnde hebben
over al ghepreeckt / den Heere mede werc-
kende/ ende de woorden versterckende door
na-volgende teeckenen. ✠

Het eynde van S. Marcus Euangelie.

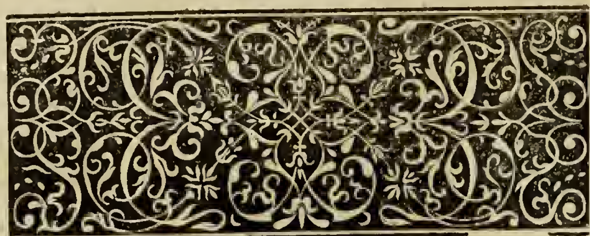
HET EVANGELIVM VAN S. LVCAS.

ARGUMENT.

DEN H.Euangeliſt Lucas, den medegeſelle van S. Pauwels, wel gheleert ſo in de Grieckſche ſprake, ſoo in de konſte der Medecijne,(gelijck S. Pauwels bekent) ſoo oock in andere ſcientien) ſiende dat het leven Chriſti van niemanden in 't Grieckſch authentijckelijck, met approbatie der Apoſtelen, geſchreven was, gelijck in 't Hebreeuſch van Mattheus, ende in 't Latijn te Romen van Marcus; heeft dat voor de Grieckſche Chriſtenen in de Grieckſche tale geſchreven, weſende met S.Pauwels in Achaien, omtrent het jaer onſes Heeren 58. ſo ſommighe ſegghen. Want Mattheus hadde zijn Euangelie gheſchreven in 't jaer 41. ſeght Euſebius, ende Marcus in 't jaer 45. Niemant van d'andere Euangeliſten en heeft eenige Prefatie oft Voor-brief ghemaeckt, dan Lucas alleen: die hem daer in wilde voegen gelijck de geleerde ſchrijvers plegen, die hunne boecken yemanden toeſchrijven ende dediceeren.

Sinte LVCAS EUANGELIUM.

PROLOGE.

AEngesien datter vele henlieden gepijnt hebben te ordineren de vertellinge der dingen die onder ons volbracht zijn. Gelijck sy ons overgegeven hebben die 't selve van 't beginsel ghesien hebben, ende dienaers des woorts geweest zijn: Soo hevet my oock goet gedocht (nae dat ick 't al van 't beginsel neerstelijck ondervonden hadde) u dat vervolghens te schrijven alderbeste Theophile: Op dat ghy mocht weten de waerheydt der woorden daer ghy af onderwesen zijt.

Dat Eerste CAPITTEL.

Hoe de Engel Zacharie openbaerde, ende Zacharias den Enghel niet gheloovende, soo wert hy stom. Hoe Maria van den Engel gegroet wort, ende Elisabeth besochte. Hoe Elisabeth baerde, ende Zacharias sprekende wort.

A 1.Par.24. a.10.
1 IN de daghen
Herodis des
Koninck van
Judeen/heeft
gheweest een
Priester ghe-
naemt zacha-
rias / van de
beurte van A-
bia / ende zijn
huys-vrouwe
was van de dochteren van Aaron / ende
haren naem was Elizabeth.
2 Maer sy waren beyde rechtveerdich
voor GODT, wandelende in alle de ghe-
boden ende rechtveerdichmakinghen des
Heeren onberispelijck.
3 Ende sy en hadden geen kint/om dat
Elizabeth onvruchtbaer was/ ende want
sy beyde verre gekomen waren in haer-
lieder dagen.
4 Maer het is geschiet als hy 't Prie-
sterschap bediende in de ordinantie van
zijner beurten voor GODT,
5 Nae de gewoonte des Priesterschaps/
dat hy by loote uytgekomen is/ dat hy de

reuck-offerhande stellen soude / gaen-
de in den Tempel des Heeren.
6 Ende alle de menichte des volcks Exod. 30. a.7.
was biddende buyten ter uren des reuck- Levit.16.
offers. d.17.
7 Maer hem heeft geopenbaert de En-
ghel des Heeren staende ter rechter zijden
van den Outaer des reuck-offers.
8 Ende Zacharias was verschrickt
siende/ende de vrese heeft hem overvallen.
9 Maer de Engel heeft tot hem geseyt: B
En vreest niet Zacharia/ want u gebedt
is verhoort/ende u huysvrouwe Elizabeth
sal u eenen Sone baren/ ende ghy sult zij-
nen naem noemen Joannes/
10 Ende u sal blijdtschap wesen ende
verheuginge/ ende vele sullen henlieden in
zijn geboorte verblijden/
11 Want hy sal groot zijn voor den
Heere / ende wijn en sincere en sal hy niet
drincken / ende hy sal van den heylighen
Geest vervult worden/ al noch uyt zijns
moeders lichaem/
12 Ende vele der kinderen van Israel Mal.4. b.6.
sal hy bekeeren tot den Heere haren
GODT.
13 Ende hy sal voor hem gaen in den Matth. 12. b.14.
geest/ ende in de kracht van Elias/ dat hy
bekeere de herten der vaderen tot de kin-
deren/ende de ongeloovige tot de wijsheyt
der rechtveerdiger/te bereyden den Heere
een volmaeckt volck.
14 Ende Zacharias heeft totten En-
gel ghesept: Waer door sal ick dit weten/
want ick ben oudt/ende mijn huysvrouwe
is verre in haer dagen gekomen.
15 Ende de Engel antwoordende/heeft
tot hem geseyt: Ick ben Gabriel die stae

voor Godt, ende ick ben gesonden om tot
u te spreken/ ende dese blijde bootschap u te
verkondigen.
16 Ende siet ghy sult swijgende zijn/
ende ghy en sult niet konnen spreecken tot
op den dach toe dat dese dingen geschieden
sullen/ om dat ghy mijnen woorden niet
gelooft en hebt/ de welcke sullen vervult
worden in haren tijde.
17 Ende het volc verbeyde Zachariam/
ende sy verwonderden henlieden dat hy
lange toefde in den Tempel.
18 Maer uytgekomen zijnde/ hy en heeft
tot henlieden niet konnen spreken/ ende sy
hebben verstaen dat hy een visioen in den
Tempel gesien hadde. Ende hy was hen-
lieden by teeckenen wijsende/ ende is stom
gebleven.
C 19 Ende het is geschiet als de dagen van
zijnen dienst volbracht waren/ dat hy wech
gegaen is in zijn huys.
20 Maer na dese dagen soo heeft Eliza-
beth zijn huysvrouwe ontfangen/ ende sy
verberchde haer selven vijf maenden/ seg-
gende:
21 De Heere heeft my aldus gedaen in
die dagen/ in de welcke hy aenghesien heeft
om af te nemen mijn versmaetheyt onder
de menschen.
22 ☞ Maer in de seste maent is de En-
gel Gabriel ghesonden van Godt in een
stadt van Galileen/ der welcker naem is
Nazareth/
23 Aen een maget die ten houwelijck ge-
geven was eenen man/ die ghenaemt was
Joseph van Davids huys/ ende den naem
van der maget was Maria.
24 Ende de Engel tot haer inghegaen
zijnde/ heeft geseyt: Weest gegroet ghy vol
van gratien/ de Heere is met u/ gebenedijt
zijt ghy onder de vrouwen.
25 De welcke als zijt gehoort hadde/ is
ontstelt gheweest door zijn woordt ende sy
dachte hoedanich dese groete was.
26 Ende de Engel heeft tot haer geseyt: Isai. 7. c. 14.
En vreest niet Maria/ want ghy hebt gra-
tie gevonden by Godt,
27 Siet/ ghy sult ontfangen in u lichaem D
ende baren eenen soone/ ende ghy sult zijnen Luce 2. d. 21.
naem noemen Iesum.
28 Dese sal groot zijn/ ende de Sone des Dan. 7. d. 14. g. 27.
alderhoochsten ghenoemt worden/ ende de Mich. 4. c. 7.
Heere Godt sal hem geven Davids zijns
Vaders stoel/
29 Ende hy sal regneren in 't huys van
Jacob in der eeuwigheyt/ ende zijns rijcx
en sal geen eynde wesen.
30 Maer Maria heeft geseyt totten En-
gel: Hoe sal dit geschieden/ want ick genen
man en bekenne?
31 Ende de Engel antwoordende/ heeft
haer geseyt: De H. Geest sal van boven in u
komen/ ende de kracht des alderhoochsten
sal u ommeschijnen. Ende daerom oock
dat heylich dat uyt u sal gebooren worden/
sal genoemt worden de Sone Godts.
32 Ende siet Elisabeth u nichte/ dese
heeft oock ontfangen een soone in haer out-
heyt/ ende dit is de seste maent haer die on-
vruchtbaer genoemt woort.
33 Want alle woort en sal niet onmoge-
lijck zijn by Gode.
34 Maer Maria heeft gheseyt: Siet de
dienstmaget des Heeren/ my geschiede na u
woort. ✠
Ende de Engel is van haer gescheyden.
35 Maer Maria opstaende in die dagen
is wech gegaen na 't geberchte met haestic-
heyt in een stadt van Juda/
36 Ende sy is ghegaen in Zacharias
huys/ ende heeft gegroet Elizabeth.
37 Ende 't is geschiet als Elizabeth ge-
hoort hadde de groete van Maria/ dat haer
kint uyt vreuchden opgesprongen heeft in
haren lichaem. Ende Elizabeth werde
vervult met den heyligen Geest/
38 Ende sy heeft met luyder stemmen
geroepen ende geseyt: Gebenedijt zijdy on-
der de vrouwen/ ende ghebenedijdt is de
vrucht ws lichaems.
39 Ende van waer komt my dit/ dat
mijns Heeren moeder tot my komt?

A. De by-een-komſte der Engelen, alwaer Godt verklaert de Menſch-werdinge Chriſti, ende Gabriel wert de Legatie bevolen. B. Gabriel komende tot Nazareth, neemt hy uyt de Lucht een lichaem aen. C. Een wolcke uyt den Hemel waer uyt de ſtralen tot Maria ſtrecken. D. De ſlaepkamer die tot Loretten in 't Lant Piſa beſocht wert, daer Maria is. E. De Engel gaet tot Maria in, hy groet haer, Maria bewillight, Godt wert menſche, ende Maria wert Godts Moeder. F. De ſcheppinge des menſches op den dage als Godt menſch geworden is. G. Ten ſelven dage ſterft God op dat den verlooren menſche verheugt werde. H. Men gelooft Godtſalighlijck, datter een Engel gheſonden is geweeſt in 't voorburght der hellen, om de Vaderen te verkondigen de Menſch-werdinge Chriſti.

A. Nazareth alwaer de Bootschap wert gerepresenteert, nae dat Maria voorghenomen heeft Elizabeth te besoecken. B. Maria reyst haestelijck met Ioseph tot het geberghte van Iudeen. C. Het huys van Zacharias in 't geslachte Iuda in de bergen. D. Alwaer Maria gekomen zijnde heeft sy haer gehaest na Elizabeth. E. De oude Elizabeth komt haer vlijtigh te gemoet, doch Maria groet Elizabeth eerst. F. Elizabeth ghehoort hebbende de groetenisse van de Moeder Gods, siet soo verheught hem 't kint in haer lichhaem, ende sy verkondight Maria hare Godtlijcke gheluckfaligheydt. G. Zacharias ende Ioseph loven Godt. H. Ioannes wert ghebooren. I. Nae sijn ghebooorte keert Maria met Ioseph weder na Nazareth.

E 44 Want siet terstont als de stemme
van uwer groeten is gekomen in mijn ooren/ so heeft mijn kint van vreuchden opgesprongen in mijn lichaem:
45 Ende salich zijdy die gelooft hebt/
want de dingen sullen volbrocht worden die u geseyt zijn van den Heere.
46 Ende Maria heeft geseyt: Mijn ziele maeckt groot den Heere/
47 Ende mijnen geest heeft hem verheucht in GODT mijnen salichmaecker:
48 Want hy heeft aenghesien de ootmoedigheyt zijnder dienstvrouwen/ want
siet van desen tijdt voorts sullen my salich noemen alle geboorten/
49 Want hy heeft my groote dinghen
ghedaen die machtich is/ ende heylich is zijnen naem.
50 Ende zijn bermhertigheydt is van
geslachte tot gheslachten den ghenen die hem vreesen.
Isai. 51, b.9. Psalm 32. b.10. Isai. 19.c. 15. 51 Hy heeft kracht gedaen door zijnen
arm/ hy heeft de hooveerdige verstroyt met den sin haers herten.
52 Hy heeft de machtige afgeset uyt
den stoel/ ende hy heeft verheven de ootmoedige.
53 De hongerighe heeft hy met goeden vervult/ ende de rijcke heeft hy ydel gelaten.
54 Hy heeft ontfangen Israel zijn kint/ Psal. 33.b 11. 1.Reg. 1. b.5.
gedachtich wesende zijnder bermhertigheydt:

55 Gelijck hy gesproken heeft tot on- Isai.14.b. 8.
sen Vaderen/ Abraham ende zijnen zade Isai.30.d. 18 41.b.8 54.b.7.
in eeuwicheden.
56 Maer Maria is met haer gebleve by Ierem. 31. a.3. d. 20.
nae drie maenden/ ende sy is weder ghekeert in haer huys. ✠
57 ☞ Maer den tijdt des barens van F
Elizabeth is vervult geweest/ ende sy heeft Psal.131. c.11.
gebaert eenen sone. Genes.17. c 19.22. c.16.
58 Ende haer gebueren ende maghen
hebbent ghehoort dat de Heere zijn bermhertigheydt groot met haer ghemaeckt Marc.3. b 14.
hadde/ende sy hebben henlieden met haer verblijt.
59 Ende het is geschiet op den achtsten
dach dat sy gekomen zijn om 't kint te besnijden/ ende sy noemden hem met zijns Vaders naem Zacharias.
60 Ende zijn moeder antwoordende
heeft geseyt: Geensints/ maer hy sal Joannes genaemt worden.
61 Ende sy hebben tot haer geseyt:
Daer en is niemant in u maechschap die met sulcken naem genoemt is.
62 Maer met teeckenen wesen sy zij- Marc.1. b.13.
nen vader/hoe dat hy dien wilde genoemt hebben.
63 Ende eysschende een schrijftafelken/
hy heeft geschreven/ seggende: Joannes is zijnen naem. Ende sy zijn alle gader verwondert geweest.

64 Maer terstont is zijnen mont gheo-
pent/ende zijn tonge / ende hy sprack gebe-
nedijdende GODT.
65 Ende daer is een vreese gekomen over
allen haerlieder gebueren / ende over alle de
geberchten van Juden / worden alle dese
woorden vermaert.
66 Ende alle diese gehoort hadden/ heb-
bense in heurlieder herte gestelt / seggende:
Wat kint meyndy sal dit wesen? Want de
hant des Heeren was met hem.

Marc.2. d.30. Matth. 1. d.21.

67 Ende Zacharias zijn Vader is ver-
vult geweest metten heyligen geest / ende
hy heeft gepropheteert / seggende:

G

Psal.131. d.17. Psal. 73. c 22.

68 Ghebenedijt sy de Heere de GODT
van Israel / want hy heeft besocht/ ende
gedaen de verlossinge zijns volcks. ✠

Ierem.23. a.6.30. b.10.1. Genes.22. c.16. Ierem.31. f.33. Hebr.6. c. 1 . l.17. Mal.4.b.5 Marc. 1. b 17.

69 Ende hy heeft ons opgericht eenen
hooren der salicheyt / in Davids zijns die-
naers huys.
70 Gelijck hy gesproken heeft door den
mont zijnder heyliger Propheten die van 't
begin der Werelt zijn.
71 Verlossinge van onsen vyanden/ende
uyt de hant van alle den genen die ons ha-
ten:
72 Om bermhertigheyt te doene met on-
sen Vaderen / ende te gedencken zijns hey-
lichs Testaments.
73 Den eedt die hy gesworen heeft tot
Abraham onsen Vader / dat hy ons geven
soude.
74 Dat wy sonder vreese verlost uyt de
handen onser vyanden/hem dienen souden/
75 In heylicheyt ende rechtveerdigheyt
voor hem/alle onse dagen.
76 Ende ghy kint sult een Propheet des
alderhoochsten ghenoemt worden/ want
ghy sult voor des Heeren aensicht gaen/om
te bereyden zijn wegen.
77 Om kennisse der salighept te gheven
zijnen volcke/ tot vergiffenisse van haren
sonden.
78 Door dat binnenste der bermher- Zach.3.d.9.6.c.12. Mal.4.a.2
tigheydt ons GODTS, door de welcke
hy ons besocht heeft den opganck upten
hooge/
79 Om te lichten den genen die in duy-
sternissen ende in de schaduwe des doots
sitten/ om te beschicken onse voeten in den
wech des vredes.
80 Ende 't kint wies / ende worde ver-
sterckt in den geest/ende het was in de woe-
stijne tot op den dach van zijn vertooninge
in Israel.

Hier nae volghen de Figueren van het
tweede Capittel van den Heyligen
Euangelist LVCAS.

Maer 't is ghescheit in den daghen datter
uytgegaen is een gebodt van den Keyser
Augustus, dat beschreven soude worden
de geheele weerelt. Dese eerste beschrij-
vinge is ghedaen van den President van
Syrien Cyrino. Ende sy gingen al om te
belijden een yegelijck in zijn stadt. *Luc.*2.

A. Bethlehem de ſtadt van David. *B.* De merckt daermen de tribuyt betaelt. *C.* De Speloncke daer Chriſtus gebooren wort. *D.* Ieſus eerſt gebooren zijnde leyt voor de krebbe op hooy, op der aerden, ende de Maget zijn moeder wint hem in doecken. *E.* De Engelen aenbidden het gebooren kindeken. *F.* Den Os ende Eſel werden door het nieuwe licht aen de ſtal beweeght. *G.* Het gebooren kindeken Chriſtus geeft ſulcken klaer-ſchijnenden licht van hem, dat daer door de duyſterniſſe van dē nacht verdreven wort. *H.* Den Tooren Heder, dat's der kudden. *I.* Die Herders by den Tooren met hare kudden. *K.* Den Enghel verſchijnt den Herderen, ende beneffens hem het Hemelſche heyr. *L.* Den Engel die Godtſalighlick gelooft wert geſonden geweeſt te zijn aen de Vaders in 't voorburght der hellen. *M.* De Sterre ende den Engel, die geſonden zijn aen de wijſe, ende haerluyden tot de reyſe eerſt aenporren.

A. Den Tooren Heder, alwaer de Herders malkander ſpreken.
B. Die Herders vinden Ieſum leggende in een kribbe.
C. Sy bevinden alles wat haerlieden van 't kindeken geſeyt was.
D. Weder by den heuren gekomen zijnde, vertellen ſy dit alles.

Sy ſullen de glorie des HEEREN ſien, ende de ſchoonheyt ons GODTS, *Eſai.* 35.

HEERE ick heb u gehoor gehoort, ende ick heb gevreeſt. HEERE ick heb geconſidereert u wercken ende ick ben verbaeſt geweeſt int midden van twee dieren ſult ghy gekent worden, *Abacuc.* 3.

De HEERE ſelve ſal u een teecken geven. Siet een Maget ſal ontfanghen, ende baren eenen Soone, ende ſijnen naem ſal geheeten worden Emanuel, *Eſai.* 7.

Mijn volck ſal mijnen naem weten in dien dach, want ſiet ick ſelve die daer ſprack ben tegenwoordich, *Eſai.* 52.

A. De Synagoge oft plaetse alwaer Iesus besneden wert. *B.* De Priester met de Ceremonien der besnijdinge. *C.* Maria ende Ioseph treuren overmidts des kints pijne in de besnijdenisse. *D.* De dienende kinderen. *E.* De Sterre ende Engelen wijsen den Wijsen de wech. *F.* Den naem Iesus, het welcke aen-gebeden wort van *G.* De Engelen. *H.* De menschen op der aerden. *I.* De zielen der Vaderen die in 't voor-burgh der hellen en de in 't Vage-vyer zijn. *K.* Maria haer kindeken hebbende op hare armen gaet met Ioseph weder thuys.

A. Den Tempel met den Salen. *B.* Simeon komt in den Tempel. *C.* Anna de PropheterSSe komt voor den dach. *D.* Aen den inganck van de tweede Sale, komtmen Christo, Marie, ende Ioseph te gemoete. *E.* Anna begint den Godvruchtigen menschen van Christo te spreken. *F.G.H.* Sy gaen na het Heylich ende Sale der Priesteren. *I.* Sy komen alle aen de poorte van de eerste Sale, van dese zijde Maria ende Ioseph, van d'andere zijde de Priesteren ende Levijten, daer geschieden offerhanden. *K.* Anna belijt hier wederomme den Heere, ende spreect van Christo. *L.* Maria reyst met het kindeken ende Ioseph weder na Galileen.

Daerom heeft hem Godt verheven, ende heeft hem ghegheven eenen naem die boven alle namen is, op dat in den naem Iesv souden gebuycht worden alle knien der hemelscher, der aertscher, ende der helscher creatueren, ende dat alle tonghe souden belijden, dat die Heere Iesvs Christvs is in die glorie Godts des Vaders. *Phil.2.*

Heere, nu laet uwen Dienaer nae u woort in vrede, want mijn ooghen hebben gesien uwen Salichmaecker. *Luc.2.*

Durer

1. GODT den VADER bemint haer als zijn alderliefste dochter, ende erfse in alle zijn goederen. GODT den SOONE eertse als zijn moeder, ende stelt onder haer macht ende bevel

L. v. L.

al sijn rijcken. GOD den heyligen GEEST omhelstse als zijn alderweerdighste *Bruyt*, ende vervulse met heyligheyt. So dat de heylige *Drievuldicheyt*

heyt haer met ongemeten bewegelijckheyt van liefde verheft ende eert.

2. GODT gebruyckt haer oock tot een mederegeerster van d'Engelen in den Hemel, ende van zijn heylige kercke op der aerden.

3. Hy volbrenght met de alder-goedertierenste gonste alle haer begeerten.

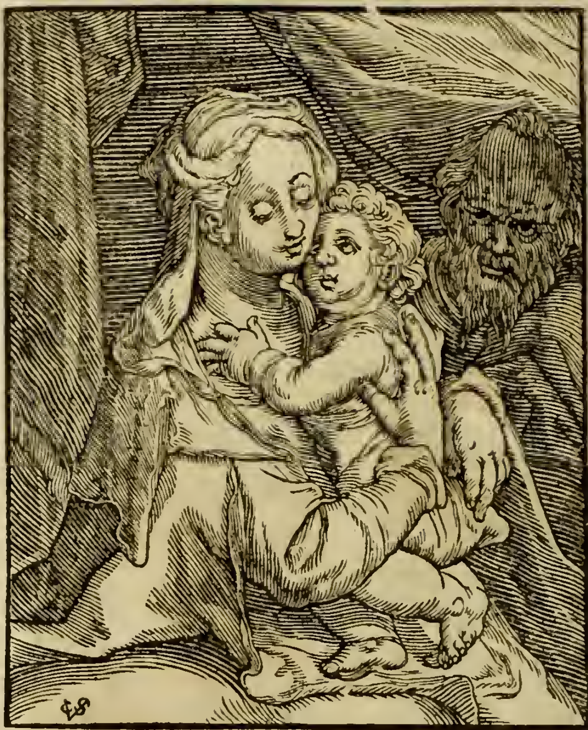
4. Hy beveelt haer den sleutel der schatten zijnder goetheyt, wijsheyt, ende mogentheyt: ende maeckt haer dispenseerster aller boven-natuyrelijcker goederen.

5. Wat GODT eenige creatuyre ter saligheydt deught doet, dat doet hy door haer: op dat alle creatuyren haer souden beminnen, eeren, ende dienen, nae de weerde der deughden, die sy van GODT door haer ontfanghen. Dit is de eere die GODT haer doet.

Hoe Maria Godt eert.

6. Sy draeght haer oock seer weerdighlijck tot GODT: want sy haer selven in alle dese gonsten GODTS uyterlijck verootmoedight, niet haer selven toe-schrijvende, maer GODTS

goetheyt in alles verheffende. Bemint GODT oock volmaecktelijck, ende eert hem in alle sijn gaven, met alle de krachten haers wesens ende gratie: ende wat eere haer geschiet, draegt die GODT op met volkomen danckbaerheyt.

Weerdeert de eere, die sy ontfanght van alle de Princen des Hemels ende huysghenooten GODS. Alle de Engelen ende Heyligen GODS. Ten 1. Houden haer voor hunne Princesse. 2. Sy zijn haer met volkomen ootmoedigheyt ende vyurige liefde in alles onderdanigh: 3. Sy houden geduerigen Feest-dagh met haer, verheffen hare tijtels, ende singen sonder ophouden met onbegrijpelicke soeticheyt lof-sangen tot haerder eere: 4. Sy dancken GODT voor de glo-

Hoe de Princen des Hemels Maria eeren.

rie

Hoe Maria de Heyligen vermaeckt.

rie, die sy door MARIA van GODT verkrijghen: welcke is, dat sy het gantsch Hemelsch hof met haer glorie ende klaerheydt verlicht, ende in alle de Heyligen ende Engelen geduerighlijck een onuytsprekelijcke vreught verweckt, door de menichte van lieflijckheyt, die GODT haer in-stort, tot troost zijnder heylighen.

Wie van hier in't hof Maria komen konnen.

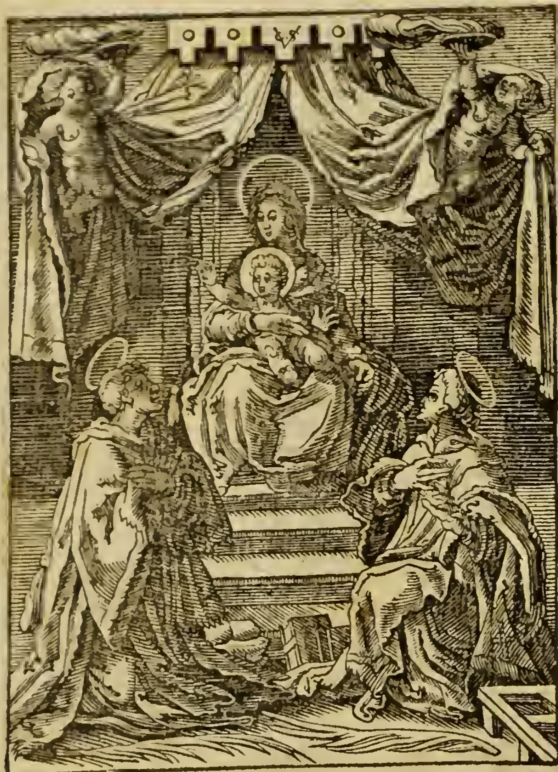
Ondersoeckt wie dat de vreught van dit feestelijck Hof deelachtigh wesen kan. Te weten: 1. Alle de ghene, die verloochenen de lusten des vleesch, ende hier in Engelsche suyverheyt hun leven volbrengen. 2. Die haer selven gantschelijck verloochenen, ende GODT in hunne Oversten bemerckende, volkomelijck hen als GODT gehoorsaemheyt bewijsen. 3. Die

de werelt volkomelijck versterven, niet tijdelijcx beminnen, ende alleen Hemelsche goederen metter herten achten. 4. Die in den Hemel gestadelijck hunne verkeeringe houden. 5. Die de deughden van MARIA beherten ende oeffenen, ende in haer bestieringhe hen gheheel over geven.

Bemerckt wat deught sy ons in dit leven doet, te weten, dat sy in hare hoogheyt ende Princelijcke glorie, ons niet en vergeet, maer helpt alle de ghene die in noot op haer betrouwen, ende hen-selven haerder hulpe weerdigh maecken. Sy bemint alle ootmoedige ende sachtmoedige, alle die hare ende boven al GODTS alder-meeste glorie soecken. Sy is als een fonteyne aller troost, medecijnen, ende beste goe- wat deughden Maria ons in dit levẽ doet.

deren tot troost der behoeftigẽ.Sy bemint ons, ontfanght ons in haer bewaernisse,bidt Godt voor ons, beschermt ons door de Engelen tegẽ alle vyanden,besorght ons Gods gratie ende het eeuwig leven.Hierom wort sy genaemt een Moeder der barmhertigheyt, de hope der menschen, een Toevlucht der sondaren, een Advocaterse der bedruckter, ende Patronesse aller armen by Godt den Heere. Och wat een troost is dit voor ons, die allesins behoevelijck zijn! Wie en sal in noot tot dese goedertieren Moeder hem niet keeren, om van haer gheholpen te worden?

A. Iesus begeert ende ontfanght Aelmisse. *B.* Die twee gheselschappen van de Mannen ende Vrouwen die van Ierusalem komen. *C.* Het dorp daer sy ten eersten dage komen. *D.* De hooge ghestoelte daer de Doctooren disputeerden. *E.* Iesus disputeert met de Doctooren. *F.* Maria ende Ioseph weder-gekeert zijnde, vinden Iesum in 't midden van de Doctooren. *G.* Iesus verlatende de Doctoren komt by zijn Moeder. *H.* Sy komen weder tot Nazareth, ende Iesus is sijn ouders onderdanigh.

Dat II. CAPITTEL.

Hoe Christus gebooren wort, ende van den Engelen verkondight,op den achtsten dach besneden, daer na te Ierusalem gebracht, van Simeon ontfangen, ende door Anna de Propheterse van den kinde ghepropheteert, ende hoe dattet kint twaelf jaer oudt in den Tempel in't midden der Doctooren gevonden wert.

1 MAer 'tis geschiet in den dagen datter uytghegaen is een gebod van den Keyser Augustus/ dat beschreven soude worden de geheele weerelt. A ☞
2 Dese eerste beschrijvinge is gedaen van den President van Syrien Cyrino.
3 Ende sy gingen al om te belijden een yegelijck in zijn stadt.
4 Maer Joseph is oock opwaerts ghereyst uyt Galileen van de stadt Nazareth in 't Jootsche lant/ tot Davids stadt/ die genoemt wort Bethlehem/ om dat hy was van den huyse ende familie van David:
5 Dat hy belijden soude met Maria sijn getroude huysvrouwe die bevrucht was.
6 Maer het is geschiet doen sy daer waren/ dat de dagen vervult zijn dat sy baren soude.
7 Ende sy heeft gebaert haren eersten gebooren soone / ende sy heeft hem in doecken gewonden/ende neder geleyt in een kribbe/ want sy en hadden geen plaetse in de herberge.
8 Ende in de selve contreye waren herders / wakende ende bewarende de waecke des nachts over haerlieder kudde.
9 Ende siet de Engel des Heeren heeft neffens henlieden gestaen/ ende Godts klaerheyt heeftse omschenen / ende sy hebben gevreest met grooter vresen.
10 Ende de Enghel heeft tot henlieden
gesept: En wilt niet vresen: want siet ick B
verkondighe u lieden een groote blijschappe die alle den volcke zijn sal/
11 Want u lieden is heden gebooren de Salichmaker / de welcke is Christus de Heere in Davids stadt.
12 Ende dit sal u teecken wesen/
Ghy sult een Jonck kindeken vinden in

doecken

doecken ghewonden / ende ghelepdt in een
kribbe.
13 Ende onversienlijck isser metten En-
gel geweest een menichte des Hemelschen
heyrs / loovende GODT ende seggende:
14 Glorie zy in 't alderhooghste GODE,
ende in de aerde vrede den menschen van
goeden wille.
15 Ende het is geschiet als de Engelen
van henlieden wech gegaen zijn in den he-
mel / dat de herders spraken tot malkande-
ren: Laet ons door-gaen tot Bethlehem /
ende laet ons besien dat woort datter ghe-
daen is / het welcke de Heere ons ghetoont
heeft.
16 Ende sy zijn ghekomen haestelijck /
ende hebben gevonden Mariam ende Jo-
seph / ende 't kindeken geleyt in de Cribbe.
C 17 Maer dit siende / sy hebben kennisse
gehadt van den woorde dat tot henlieden
geseyt was van desen kinde.
18 Ende alle die 't gehoort hebben / zijn
verwondert geweest / oock van dese dingen
die van den herders tot henlieden geseyt
waren.
19 Maer Maria bewaerde alle dese
woorden / overleggende die in haer herte.
20 Ende de Herders zijn wederom ghe-
keert / glorificerende ende lovende GODT
van alle dat sy gehoort ende gesien hadden /
gelijck tot henlieden geseyt was.
Genes. 17 b.12. 21 ☞ Ende nae dat verbult waren de
Levit. 12. a.3. acht daghen / dat het kint soude besneden
Marc. 1. c. 21. worden / soo is zijnen naem genoemt IESUS.
Matt. 1. d. 21. Den welcken genaemt was van den En-
Levit. 12. b.6. ghel / eer hy in den Lichaem ontfanghen
worde. ✠
D 22 ☞ Ende nae dat verbult waren de
Exod. 13. a.2. dagen haerder suyveringen / nae de Wet
Num. 8. c. 16. Moysi / soo hebben sy hem gedragen in Je-
rusalem / dat sy hem souden offeren voor den
Heere /
23 (Gelijck dat geschreven is in de Wet
des Heeren: dat alle manlijck persoon des
moeders lichaem eerst open doende / sal den
Heere heylich genoemt worden.)
24 Ende om dat sy geven souden een
slach-offerande / nae datter geseyt is in des
Heeren Wet / een paer tortel-duyven / oft
twee jonge duyven.
25 Ende siet daer was een mensch in Je-
rusalem / wiens naem was Simeon / ende
dese mensche was rechtveerdich ende God-
vreesende / verbeydende de vertroostinge van
Israel / ende de Heylige Geest was in hem.
26 Ende hy hadde antwoorde ontfangen
van den heyligen Geest / dat hy de doot niet
sien en soude / ten ware dat hy te vooren ge-
sien hadde CHRISTUM des Heeren.
27 Ende hy is door den geest ghekomen
in den Tempel. Ende doen zijn ouders het
kint IESUM in den Tempel brachten / dat
sy doen souden nae de ghewoonte der Wet
voor hem /
28 So heeft hy dat in zijn armen geno-
men / ende heeft GODT gebenedijt / ende
geseyt:
29 Heere nu laet uwen dienaer nae u E
woort in vrede:
30 Want mijn oogen hebben ghesien u-
wen salichmaker /
31 Den welcken ghy bereyt hebt voor
d'aensicht van allen luyden:
32 Een licht tot een verlichtinge der
Heydenen / ende ter glorien ws volcks van
Israel. ✠
33 ☞ Ende zijn Vader ende Moeder
waren henlieden verwonderende van dese
dingen die van hem geseyt worden.
34 Ende Simeon heeftse gebenedijt / en- Isai. 8. c. 14.
de heeft geseyt tot Mariam zijn moeder: Rom. 9. g. 32.
Siet dese is gestelt tot eenen val / ende tot
een weder-opstaen van vele menschen in
Israel / ende tot een teecken daer tegen ge-
seyt sal worden /
35 (Ende door u selfs ziele sal een sweert 1. Pet. 2. b. 8.
gaen) op dat ontdeckt mogen worden de
gedachten van veel herten.
36 Ende daer was een Prophetersse An-
na / een dochter van Phanuel van Asers ge-
slachte. Dese was voort-gegaen tot veel
dagē / ende sy hadde geleeft met haren man
seven Jaren van haren maechdelijcken
staet.
37 Ende dese was weduwe tot vier-en- F
tachtentich jaren toe / de welcke van den
tempel niet en ginck / met vasten ende bid-
den GODT dienende nacht ende dach.
38 Ende dese op de selve ure overkomen-
de / beleedt den Heere / ende sy sprack van
hem / allen den genen die verwachtende wa-
ren de verlossinge van Israel.
39 Ende als sy alle dinghen volbracht
hadden nae des Heeren Wet / so zijn sy we-
derom ghekeert in Galileen in haerlieder
stadt Nazareth.
40 Maer het kint wies ende worde ver- Exod. 12. c. 17.
sterckt / vol wijsheyts / ende de gratie GODS Levit. 23. a.6.
was in hem. ✠ Deut. 16. a. 1.
41 Ende zijn ouders gingen tot allen ja-
ren in Jerusalem op den hoogen feestdach
van Paesschen.
42 ☞ Ende als hy oudt geworden was
twaelf jaren / doen sy op-gingen in Jerusa-
lem / nae de gewoonte van den feestdach.
43 Ende als de daghen ge-eynt waren /
doen sy weder quamen / soo is het kint IE-
SUS gebleven in Jerusalem / ende zijn ou-
ders en hebbens niet geweten.
44 Maer meynende dat hy in 't ghesel- G
schap was / sy zijn gekomen tot een dach-
reyse / ende sy sochten hem onder de magen
ende bekenden.
45 Ende niet vindende / sy zijn wederom

ghekeert nae Ierusalem hem ſoeckende.
46 Ende het is geſchiet nae drie daghen
dat ſy hem gevonden hebben in den Tem-
pel/ ſittende in 't midden der leeraers/ hen-
lieden hoorende / ende henlieden vragende.
47 Maer ſy verwonderden henlieden
alle ſeer die hem hoorden van zijn wijſheyt
ende antwoorden.
48 Ende dit ſiende ſy zijn verwondert
geweeſt. Ende zijn moeder heeft tot hem
gheſeyt: Sone/ waerom hebdy ons aldus
ghedaen? ſiet / u Vader ende ick droevich
weſende ſochten u.
49 Ende hy ſeyde tot henlieden: Waer-
om iſt dat ghy my ſocht? en wiſte ghy niet
dat ick zijn moet in de dingen die mijns
Vaders zijn?
50 Ende ſy en hebben 't woort niet ver-
ſtaen dat hy tot henlieden geſproken heeft.
51 Ende hy is met henlieden nederwaerts
gegaen/ ende is gekomen te Nazareth/ en-
de hy was henlieden onderdanich: Ende
zijn Moeder bewaerde alle deſe woorden in
haer herte. Ende IESUS nam toe in wijſ-
heyt ende ouderdom/ ende gratie by GODT
ende de menſchen. ✠

Dat III. CAPITTEL.

Sint Ian wort gheſonden van den HEERĒ om Iſaias Prophetie te volbrengen, gevende den volcke, den Publicanen ende Crijchſlieden raet, ſeggende wat een yegelick van henlieder doen moet. Hy doopt IESUM CHRISTUM, wiens geſlachte hier verhaelt wort.

A ☞ 1
Aer int vijftienſte jaer
des Keyſerijcks van
Tiberius den Keyſer/
als Pontius Pilatus
regeerde 't Landt van
Iudeen / maer Hero-
des was een van den
vier Vorſten regeren-
de Galileen: maer Philippus zijn broeder
was een van den vier Vorſten regerende
Itureen ende 't lantſchap van den Tra-
chonitiden / ende Lyſanias was een van
den vier Vorſten regerende Abilinen/
2 Onder de Princen der Prieſteren An-
na ende Caipha/ is het woort des Heeren
geſchiet tot Ioannem Zacharias ſone / in
de woeſtijne.
Matth. 3. a.1. Marc. 1. a.4. 3 Ende hy is gekomen in alle 't Lant-
ſchap der Iordanen / prekende het doopſel
der penitentien/ tot vergiffeniſſe der ſonden:
4 Gelijcker geſchreven is in 't Boeck der
woorden van Iſaias den Propheet: Een
Iſai.40.a.1. Ioan.1.c.23. ſtemme des roepende in de Woeſtijne: Be-
reyt den wech des Heeren / waeckt recht
zijn paden.
5 Alle valleye ſal gevult worden / ende
alle berch ende heuvele ſal vernedert wor-
den/ ende dat krom is ſal recht worden/ en-
de de oneffen wegen ſullen effen worden/
6 Ende alle vleeſch ſal ſien de ſalicheyt
GODTS. ✠
7 ☞ Daerom heeft hy geſeyt tot de ſcha- B
ren die uyt gingen om van hem gedoopt te
worden: Ghy gebroetſel der aderen/ wie Matth. 3. b.7.
heeft u lieden gewesen te vlieden van de toe-
komende gramſchap?
8 Daerom doet weerdige vruchten der
penitentien/ ende en wilt niet beginnen te
ſeggen: Wy hebben tot eenen vader Abra-
ham/ Want ick ſegge u/ dat GODT mach-
tich is van deſen ſteenen te verwecken A-
brahams kinderen.
9 Want de Bijl is nu aen de wortel der
boomen gheſtelt / daerom alle boom gheen
goede vruchte voort-brengende/ ſal uyt ge-
houwen worden/ ende in 't vyer geworpen.
10 Ende de ſcharen vraechden hem/ ſeg-
gende: Wat ſullen wy dan doen?
11 Maer hy antwoordende ſeyde hen-
lieden: Soo wie twee rocken heeft/ die geve
den eenen die genen en heeft: ende wie ſpijſe
heeft/ die doe deſgelijcx.
12 Maer de Publicanen zijn oock geko-
men om gedoopt te worden/ ende ſy hebben
tot hem geſeyt: Meeſter / wat ſullen wy
doen?
13 Maer hy heeft gheſeyt tot henlieden:
En doet niet meer dan u lieden geſtelt en is.
14 Maer de Crijchſlieden vraechden
hem oock / ſeggende: Wat ſullen wy oock
doen? Ende hy heeft henlieden geſeyt: En
doet niemant overlaſt/ noch en doet geen on-
recht / ende weeſt te vreden met uwen ſou-
dye.
15 Maer als het volck meynde / ende ſy
alle dachten in hen herten van Ioannes/
oft hy by avontueren ſoude CHRISTUS
weſen/
16 Soo heeft Ioannes geantwoort/ ſeg- Matth. 3. c.11.
gende hen allen: Ic doope u voorwaer met Marc. 1. a.8.
water / maer daer ſal een komen ſtercker
dan ick/ van wiens ſchoenen ick niet weer- Ioan. 1.d.26.
dich en ben den riem te ontbinden: deſe ſal u Actor. 1.a.5.11.b.16.19.a.4
lieden doopen met den heyligen Geeſt/ ende
met den vyer/ Matth.3.
17 Wiens Wan in zijn hant is/ ende hy c.12.
ſal zijnen dorſch-vloer ſuyveren/ ende zijn
terwe vergaderen in zijn ſchuere/ maer dat
kaf ſal hy verbranden met een onbluſſche-
lijck vyer.
18 Ende veel ander dingen vermanen- C
de/ verkondichde hy den volcke.
19 Maer Herodes een van den vier Vor- Marc.6.c. Marc. 14. a.3.
ſten/ doen hy van hem geſtraft worde / van Marc.6.c.17.
Herodias zijns broeders huyſvrouwe/ ende
van alle den quaden die Herodes ghedaen
heeft:
20 So heeft hy dat oock boven alle daer

toe

toegedaen/ ende heeft Joannem gesloten
in den kercker.
Matth. 3. c.12. Matth. 1. b.9. 21 Maer 't is ghescheit als alle 't volck
gedoopt worde/ende doen IESUS oock ge-
doopt was / ende biddende was / dat den
Hemel geopent is/
22 Ende den heyligen Geest is nederge-
daelt in een lichamelijcke gedaente/ als een
duyve in hem / ende een stemme is van den
Hemel gekomen: Ghy zijt mijn beminde
sone/ in u hebbe ick my behaeght.
23 Ende hy IESUS was beginnende
den ouderdom by nae van dertich jaren
(alsmen meynde) de Soone van Joseph/
die geweest is een sone Heli/
24 Die geweest is Mathats/die geweest
is Levi/ die geweest is Melchi/die geweest
is Janne / die geweest is Josephs/
25 Die geweest is Mathathie / die ghe-
weest is Amos/ die geweest is Naums/ die
die geweest is Hesli/ die geweest is Nagge/
D 26 Die geweest is Mahats / die geweest
is Mathatie/ die geweest is Semei/die ge-
weest is Josephs / die geweest in Juda/
27 Die geweest is Johanna/die geweest
is Resa/ die geweest is Zorobabels/ die ge-
weest is Salathiels / die geweest is Neri/
28 Die geweest is Melchi/die geweest is
Addi/ die geweest is Cosans/ die gheweest
is Elmadans/ die geweest is Hers/
29 Die geweest is IESU, die geweest is
Eliezers / die geweest is Jorims / die ghe-
weest is Mathats/ die geweest is Levi/
30 Die geweest is Simeons/die geweest
is Juda/ die geweest is Josephs/ die ghe-
weest is Jona/ die geweest is Eliacims/
31 Die geweest is Melea / die geweest is
Menna/ die geweest is Mathatha / die ge-
weest is Nathans/ die geweest is Davids/
32 Die geweest is Jesse/ die geweest is
Obeds / die geweest is Booz/ die geweest
is Salmons/ die geweest is Naassons/
33 Die geweest is Aminadabs/ die ge-
weest is Arams/die geweest is Esrons/die
geweest is Phares / die geweest is Jude/
34 Die geweest is Jacobs/ die geweest
is Isaacx / die geweest is Abrahe / die ge-
weest is Thare / die geweest is Nachors/
35 Die gheweest is Saruchs / die ghe-
weest is Ragau/ die geweest is Phalegs/
die geweest is Hebers/die geweest is Sale/
36 Die gheweest is Cainans/ die ghe-
weest is Arphaxads/ die geweest is Sem/
die gheweest is Noe / die geweest is La-
mechs/
37 Die geweest is Mathusale/ die ghe-
weest is Henochs/ die geweest is Jareds/
die geweest is Malaleels / die gheweest is
Cainans/
38 Die geweest is Henos/die gheweest
is Seths/ die geweest is Adams/ die ghe-
weest is GODS.

Dat IV. CAPITTEL.

Van den vasten CHRISTI, ende hoe hy van den boosen geest getemteert wort. Van sijn leeringe in de Synagoge, ende hoe IESUS eenen beseten mensche verloste, ende oock Petrus huysvrouwen moeder van der kortsen ghenas, ende noch meer ander sieckten.

1
Aer IESUS vol van A
den Heyligen Geest/ Matth. 4. a.1.
is weder ghekomen Marc.1. b.11.
van der Jordanen/
ende hy worde gedre-
ven van den Geest in
de Woestijne/
2 Veertigh dagen/en-
de hy worde getemteert van den Duyvel.
Ende hy en heeft niet ghegeten in die da-
gen: ende doen die overleden waren / soo
heeft hy honger gehadt.

3 Maer de Duyvel heeft hem gheseyt:
Ist dat ghy de Soone GODTS zijt / soo
seght desen steen dat hy broot worde.
4 Ende IESUS heeft hem geantwoort: Deut.8.a.3.
Daer is gheschreven / dat de mensch alleen
door 't broot niet en levet/ maer door allen
woorde GODTS:
5 Ende de Duyvel heeft hem geleyt op
eenen hoogen berch / ende heeft hem ghe-
toont alle de rijcken van den om-ganck

B van der aerden op eenen oogenblick tijdts.

6 Ende hy heeft hem gheſeyt: V ſal ick alle deſe machtigheyt geven / ende de glorie van die: want ſy zijn my overghelevert/ende wien ick wille/ die geve ick deſe/

7 Daerom iſt dat ghy aenbiddet voor my/ ſoo ſullen die al uwe zijn.

8 Eñ Iesus antwoordende / heeft hem geſeyt: Daer is geſchreven: Den Heere uwen Godt ſuldy aenbidden/ ende hem alleen dienen.

Deut.6.c.13.10.d.20. 9 Ende hy heeft hem geleyt binnen Jeruſalem / ende hem ghe ſtelt op de tinne des Tempels / ende hy heeft tot hem gheſeyt: Iſt dat ghy Godts ſone zijt/ ſo worpt u van hier nederwaerts.

Pſal.90.c.11. 10 Want daer is geſchreven / dat hy zijnen Engelen van u bevolen heeft / dat ſy u onderhouden ſouden/

11 Ende dat ſy u in haerlieder handen dragen ſullen/ dat ghy by avontueren uwe voet niet en ſtoot aen den ſteen.

C 12 Ende Iesus antwoordende / heeft

Deut.6.c.16. tot hem geſeyt: Daer is gheſeyt: Ghy en

Matth.4.b.12. ſult den Heere uwen Godt niet temteren.

Marc.1.b.14. 13 Ende als alle de temtatie voleynt was/ ſoo is den Duyvel van hem ghegaen

Ioan.4.f.43. tot een wijle tijdts.

14 Ende Iesus is weder ghekomen door de kracht des Geeſts in Galileen / ende de fame is uytgegaen in alle dat Lantſchap van hem.

15 Ende hy leerde ſe in hare Synagoghen / ende hy worde grootelijck gepreſen van hen allen.

Matth.13.b.54. Marc.6.a.2. 16 Ende hy is ghekomen te Nazareth daer hy opgevoet was/ ende hy is op den Sabboth dach gegaen na zijn ghewoonte in de Synagoge / ende hy is opgeſtaen om te leſen.

17 Ende hem is gegeven den boeck van Iſaias den Propheet. Ende als hy den boeck opgeſlagen hadde/ ſoo heeft hy ghevonden de plaetſe daer geſchreven was:

Iſai.16.a.1. 18 Den geeſt Godts is op my/ daerom dat hy my ghesalft heeft; om den armen d'Euangelie te verkondigen / heeft hy my geſonden/ te geneſen die bedruckt van herten zijn/

19 Den gevangenen verloſſinghe te preken/ ende den blinden 't geſichte/ om de gebrokene vry te laten gaen, tot vergiffeniſſe/ te preken dat aengenaem jaer des Heeren/ ende den dach der vergeldingen.

D 20 Ende als hy den boeck toe gevouden hadde / ſoo heeft hy dien den Dienaer wederom gegeven/ ende is geſeten. Ende de oogen van alle de gene die in de Synagoge waren/ merckten op hem.

21 Maer hy heeft begonnen te ſegghen tot henlieden: Heden is de Schrifture volbracht in uwe ooren.

22 Ende ſy gaven hem allegader getuygenis / ende ſy verwonderden henlieden in de woorden der gratien / die uyt zijnen mont quamen / ende ſeyden: En is dit niet Joſephs Sone?

23 Ende hy ſeyde henlieden/ Voorwaer ghy ſult tot my ſeggen deſe ghelijckeniſſe: Medecijnmeeſter geneeſt u ſelven. Hoe veel dingen hebben wy gehoort die geſchiet zijn in Capharnaum / doet die oock hier in u Landt.

24 Maer hy ſeyde: Voorwaer ick ſegge u/ datter gheen Propheet aengenaem en is in zijn Landt. Ioan.4.f.44. 3.Reg.17.b.9.

25 In der waerheyt ick ſegge u lieden/ datter vele Weduwen waren in de daghen van Elias in Iſrael / doen den Hemel gheſlooten was drie jaren ende ſes maenden/ doender eenen grooten honger opgheſtaen was in alle 't Landt/ E Iacob.5.b.18.

26 Ende tot gheen van dien en is Elias geſonden geweeſt/ dan in Sarepta van Sidonien/ tot een Weduwe.

27 Ende daer waren oock veel melaetſchen in Iſrael onder Eliſeus den Propheet/ ende geen van dien en is geſuyvert/ dan Naaman de Syrier.

28 Ende ſy zijn allegader in de Synagoge vol gramſchappen geworden/ dit hoorende. 4.Reg.5.d.14.

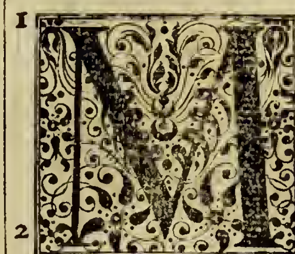

A. Nazareth in de geſlachte Zabulon. *B.* De Synagoge daer Chriſtus uyt een boeck leert, de burgers verwonderen hen daer over, ten laetſten ſpreken ſy daer tegen. *C.* Ieſus roept haer met exempelen tot een geſont oordeel. *D.* Elias, dien de Weduwe in Sarepta gedient heeft. *E.* Het Clooſter ofte Cluys van Heliſeus, by den welcken als Naman Syrus gekomen was, is hy in de Iordane gheſont geworden. *F.* Die bittere Nazarenen laten Ieſum geen plaetſe, maer dringen hem op het hooghſte van een bergh, om hem van boven daer af te ſtooten. *G.* Ieſus heeft die doot niet willen ſterven, maer door-gaende gingh hy door 't midden van haer-luyden.

29 Ende sy zijn opgestaen/ ende hebben
hem upter Stadt ghewo(r)pen/ ende hebben
hem geleyt tot op d'opperste van den berg/
daer haerlieder stadt op ghetimmert was/
dat sy hem van boven nederwaerts wor-
pen souden:
30 Ende hy passerende ginck door 't
midden van henlieden.
31 Ende hy is nederwaerts gegaen in
Capharnaum een Stadt van Galileen/
ende aldaer leerde hyse op de Sabboth da-
gen:
F 32 Ende sy verwonderden henlieden seer
Matth. 4. b.13. Matth. 1. c.21. Matth. 7. d.18. Marc.2.c. 23. in zijn leeringhe/ want zijn woort was
machtich:
33 Eñ in de Synagoge was een mensch
hebbende eenen onsuyveren Duyvel/ en-
de die heeft gheroepen met luyder stem-
men/
34 Seggende: Laet ons geworden/wat
hebben wy met u te doen IESV van Naza-
reth? Sydy gekomen om ons te verder-
ven? Ick weet wel wie ghy zijt/ de heyli-
ge GODTS.
35 Ende IESVS heeft dien gestraft/ seg-
gende: Wert stom/ ende gaet uyt van hem.
Ende als hem de Duyvel in 't midden ge-
worpen hadde/ soo is hy van hem uyt-
ghegaen/ ende hy en heeft hem niet gehin-
dert.
36 Ende daer is een verbaertheyt in hen
allen gekomen/ ende sy spraken tot mal-
kanderen/ seggende: Wat woort is dit/ dat
hy metter macht ende kracht gebiet dē on-
suyveren geesten/ ende sy gaen uyt?
G 37 Ende de fame worde verbreyt van
Matth. 8. b.14. Marc.1. c.30. hem in allen de plaetsen des lantschaps.
38 Maer IESVS opstaende van de Sy-
nagoge/is gegaen in Symons huys/maer
de moeder van Symons huysvrouwe was
bevangen met groote koortsen/ ende sy heb-
ben hem gebeden voor haer.
39 Ende staende over haer heeft hy der
koortsen bevolen/ende die heeft haer gelaten.
Ende terstont opstaende diende sy henlie-
den.
40 Maer als de sonne onder ghegaen
was/ alle die siecken hadden van meniger-
ley sieckten/ leyden die tot hem/ maer
hy ghenas die/ op elcken de handen leg-
Marc.1.c. 34. gende.
41 Maer daer gingen duyvelen uyt veel
menschen/roepende ende seggende: Ghy zijt
de Soone GODTS. Ende hy die straffende
en lietse niet spreken/ want sy wisten dat hy
CHRISTVS was.
42 Maer alst dach geworden was/ uyt-
gegaen zijnde ginck hy in een woeste plaet-
se/ ende de scharen sochten hem/ ende sy zijn
tot hem gekomen/ ende sy hielden hem/
dat hy van henlieden niet wech gaen en
soude.
43 Tot de welcke hy seyde: Ick moet
oock den anderen steden 't Euangelie preec-
ken van dat rijcke GODTS, want daerom
ben ick gesonden.
44 Ende hy was prekende in de Syna-
gogen van Galileen.

Dat V. CAPITTEL.

Hoe CHRISTVS Petrum, Iacobum, ende Ioannem riep, ende eenen melaetschen reynichde, ende eenen gichtigen gesont maeckte, ende van het roepen Matthei, ende hoe Ioannes discipelen van het vasten ondervragen.

1 Aer 't is ghesciet als A
de scharen hem over- Matth. 4. c.18. Marc. 1. b.16.
drongen om te hooren
't woort GODTS, en-
de dat hy stont by dat
water vā Genesareth.
2 Ende hy heeft twee
schepen gesien/ staen-
de neffens dat water. Maer de Visschers
waren nederwaerts gegaen/ende wiesschen
hare netten.
3 Maer op-klimmende in een Schip/
't welck Simon toebehoorde/ hy heeft hem
gebeden dat hy 't van den lande een luttel-
ken soude afstieren. Ende sittende/ hy leer-
de upten schipken de scharen/
4 Maer als hy opgehouden hadde van
spreecken/ soo heeft hy tot Simon ghesept:
Vaert in de diepte/ ende ontpluckt u netten
om te vangen.
5 Ende Symon antwoordende heeft
hem geseyt: Meester/ wy alle den nacht ar-
beydende en hebben niet gevangen/maer in
u woort sal ick dat net ontpluycken.
6 Ende doen sy dat gedaen hadden/ soo
hebben sy gevangen een groote menichte
van visschen/maer henlieder net scheurde.
7 Ende sy hebben hen gesellen/ die in
d'ander Schip waren/ gewinckt/ dat sy
souden komen/ ende henlieden helpen.
Ende die zijn gekomen/ende hebben bey-
de de schipkens gevult/alsoo dat die by na
onder soecken.
8 't Welck als Symon Petrus sach/ B
soo is hy gevallen op zijn knien voor IE-
SUM, seggende: Gaet uyt van my Heere/
want ick ben een sondigh mensch.
9 Want een verschricktheydt hadde
hem bevangen/ ende alle die met hem wa-
ren in 't vangen van den visschen die sy ge-
vangen hadden.
10 Maer desgelijcx Jacobum ende Jo-
annem Zebedeus sonen/die Simons ghe-
sellen waren. Ende IESVS seyde tot Sy-
mon: En wilt niet vreesen/ want van nu
voorts sulty menschen vangen.

A. De Zee Tyberiadis. *B.* Capharnaum aen de Zee, daer Petrus met ſijne geſellen viſchte. *C.* Als de Scharen tot Ieſum aenquamen, heeft hy twee ſchepen aen ſtrant geſien. *D.* Ende de viſſchers opgeloopen zijnde hare netten waſſchen. *E.* Ieſus klimt int ſchip van Simon ende ſeyt datſe het ſchip wat van 't lant ſetten, op dat hy het volck onderwijſe. *F.* Sijn ſeggen geeyndight zijnde, beveelt hy Petrus het ſchip diep in Zee te brengen, ende den netten tot vanghſt uyt-ſpreyden. *G.* Dit gedaen zijnde, hebben ſy een groote menichte van viſſchen gevangen, ſoo dat het net ſcheurde. *H.* Sy wencken haren geſellen dat ſy haer te hulpe komen. *I.* Deſe komen ende helpen, ſy vullen beyde hare ſchepen met viſch, ſo datſe by-nae ſincken. *K.* Petrus heeft bekent de kracht Chriſti, ende is voor hem te voet gevallen, ende roept door verſchrickinge, Heere gaet van my, &c. *L.* Van gelijcken verſchricken hen de kinderen Zebedei, die de geſellen van Petrus waren, ende alles verlatende ſijn ſy Ieſum gevolght.

Matth. 8. a. 2. Marc. 1. b. 40.

11 Ende als ſy de ſchepen aen 't Lant
gheſtiert hadden / achterlatende alle din-
gen/ ſy zijn hem gevolcht.
12 Ende het is geſchiet als hy was in
een van de ſteden / ende ſiet / daer was een
man vol melaetſchept/ ende die IESUM
ſiende / ende voor hem nedervallende op
zijn aenſicht / heeft hem gebeden/ſeggen-
de: Heere / iſt dat ghy wilt / ghy moocht
my ſuyveren.
13 Ende uytſtekende zijn hant/hy heeft
hem geraeckt / ſeggende: Ick wilt/ wert
ſuyver. Ende terſtont is hem de lazerye
van hem gegaen.
C 14 Ende hy heeft hem bevolen dat hy 't
niemanden ſeggen en ſoude: Maer gaet
henen ende vertoont u den Prieſter / ende
offert voor u ſuyveringe / gelijck Moyſes
bevolen heeft/ henlieden tot een getuyge-
nis.

Levit. 14. a. 4.

15 Maer de ſpraecke van hem ginck
laner ſoo meer voorts / ende daer verga-
derden veel ſcharen om dat ſy hooren ſou-
den / ende dat ſy ſouden geneſen worden
van haren ſieckten.
16 Maer hy ginck bezijden uyten we-
ge in de woeſtijne/ ende badt.
17 Ende het is geſchiet op een van de
dagen/ ende hy ſat leerende. Ende daer
waren Phariſeen ſittende ende Leeraers
der Wet/ die gekomen waren uyt alle Ca-
ſteelen van Galileen / ende Judeen/ ende
Jeruſalem: ende de kracht des Heeren
waſſer om henlieden te geneſen.
18 Ende ſiet daer quamen mannen dra- Marc. 9. a. 2. Marc. 2. a. 3.
gende in een bedde eenen menſch die gich-
tich was / ende ſy begeerden hem binnen
te brengen/ ende te leggen voor hem. D
19 Ende niet vindende door wat zijde
dat ſy hem ſouden connen binnen gebren-
gen/ om der ſcharen wille / ſoo hebben ſy
geklommen op 't dack/ ende door de tiche-
len hebben ſy hem neder gelaten metten
beyde in 't midden voor IESUM.
20 Der welcker geloove als hy geſien
heeft/ ſoo ſeyde hy: menſch u zonden wor-
den u vergeven.
21 Ende de Phariſeen ende Scrijben
begonſten te dencken/ ſeggende: Wie is
deſe die blaſphemie ſpreeckt? wie mach de
ſonden vergeven dan alleen GODT?
22 Maer als IESUS henlieden gedach-
ten gekent heeft / ſoo heeft hy antwoor-
dende tot henlieden geſeyt: Wat denckt
ghy in uwe herten?
23 Wat is lichter te ſeggen / de ſonden E
worden u vergeven / oft te ſeggen/ Staet
op/ ende wandelt?
24 Maer op dat ghy weten moocht
dat de Soone des menſchen macht heeft
op de aerde de ſonden te vergeven (hy ſey-
de tot den gichtigen/) Ick ſegge u/ Staet
op/ neemt op u bedde/ ende gaet in u huys.
25 Ende terſtont opſtaende voor hen-
lieden/ hy heeft genomen 't bedde daer hy
op lach/ ende hy is wech gegaen in zijn
huys/ grootelijck GODT loovende.
26 Ende een verſchricktheyt heeftſe al-
le bevangen/ ende ſy loofden GOD groo-
telijck. Ende ſy worden vervult met vre-
ſen/ ſeggende: Wy hebben heden wonder-
lijcke dingen geſien.
27 Ende na deſen is hy uytgegaen/ en- Marc. 9. a. 9. Marc. 2. b. 14.
de heeft eenen Publicaen/ genaemt Levi/
ſittende aen 't tolhuys/ ende hy heeft hem
geſeyt: Volcht my.
28 Ende hy alle dingen achterlatende
is opſtaende hem gevolcht.
29 Ende Levi heeft hem een groote F
maeltijdt bereyt in zijn huys. Ende daer
was een groote ſchare van Publicanen/
ende van andere die met henlieden waren
ter tafelen ſittende.
30 Ende de Phariſeen ende haerlieder
Schrijben murmureerden/ ſegghende tot
zijnen Diſcipelen: Waeromme eet ghy
ende drinckt ghy met de Publicanen ende
ſondaren?
31 Ende IESUS antwoordende heeft
tot henlieden geſeyt: Sy en hebben genen

medecijn-meester van doen die gesont zijn/
maer die qualijck te passe zijn.
32 Ick en ben niet gekomen om de recht-
veerdige te roepen/maer de sondaers tot pe-
nitentien.
Matth. 9. b.14. Marc. 1. c. 12. 33 Maer sy hebben tot hem geseyt:waer-
omme vasten Joannis discipelen dickmael/
ende doen bedinghen / desgelijcx oock der
Phariseen Discipelen/ ende de uwe eten en-
de drincken?
34 Totten welcken hy gheseyt heeft/
Moochdy des Bruydegoms kinderen/als
de bruydegom methenlieden is/doen vastẽ?
G 35 Maer de dagen sullen komen / als de
Bruydegom henlieden afgenomen sal we-
sen/ dan sullen sy vasten in dien dagen.
36 Maer hy seyde oock een gelijckenisse
tot henlieden/ dat niemant en naeyt een
stuck laeckens van een nieuw kleet / aen
een oudt kleet/oft anders sal hy dat nieuwe
kleet scheuren/ ende den ouden klede en
dient niet dat stuck van den nieuwen
klede.
37 Ende niemant en giet nieuwen Wijn
in oude flesschen / oft anders soo sal den
nieuwen Wijn de flesschen scheuren / ende
dien sal uytgestort wordẽ / ende de flesschen
sullen verdorven worden:
38 Maer nieuwen Wijn moetmen gie-
ten in nieuwe flesschen/ende soo worden die
beyde behouden.
39 Ende niemant ouden Wijn drinc-
kende/ en wilt terstont den nieuwen/ want
hy seyt den ouden is beter.

Dat VI. CAPITTEL.

Hoe Christus eenen mensch sijn dorre hant genas, ende twaelf Discipelen koos, die hy noemde, ende hoe hy de salicheden vertelde, ende veel schoonder leeringen leerde.

A
Matth. 12 a.1. Marc.2.d. 23. Levit. 23. b.6.
1
Aer het is geschiet op
den anderen eersten
Sabboth dach / als
hy door het kooren
ginc / so pluckten sijn
Discipelen de aren af/
ende sy atense/ wrij-
vende metten handẽ.
2 Maer sommighe van den Phariseen
seyden henlieden : Waerom doedy dat niet
geoorloft en is op de Sabboth dagen?
2.Reg. 21 b.6. 3 Ende Iesus henlieden antwoorden-
de/ heeft geseyt: En hebdy oock dit niet ge-
lesen dat David gedaen heeft doen hy hon-
ger hadde/ ende die met hem waren/
4 Hoe dat hy in 't huys Godts ghe-
gaen is / ende heeft de brooden der voorleg-
gingen genomen ende gegeten/ ende heeftse
gegeven den genen die met hem waren/ de
welcke niet en is geoorloft te eten dan al-
leen den Priesteren?
5 Ende hy seyde henlieden : Dat de sone Exod. 29. c.32.
des menschen Heere is oock van den Sab- Levit. 8 f.
both dach. 31.24.b.9
6 Maer 't is geschiet oock in eenen an-
deren Sabboth dach/ dat hy in de Syna-
goge ginck/ ende leerde: Ende daer was
een mensch / ende zijn rechte handt was
dorre.
7 Maer de Schrijven ende Phariseen Matth. 12
wachten/ oft hy op den Sabboth soude ge- a.10. Marc.3.a.
sont maken/ op dat sy vinden souden/ waer 1.
mede dat sy hem souden beschuldigen.
8 Maer hy kende haerlieder gedachten/ B
ende hy heeft geseyt den mensche die de dor-
re handt hadde : Staet op / ende staet in 't
midden. Ende opryisende hy heeft ghe-
staen.
9 Maer Iesus heeft tot henlieden ge-
seyt : Ick vrage u lieden/ oft men mach op
de Sabboth dagen wel doen oft qualijck/
een ziele behouden oft dooden?
10 Ende als hy henlieden al rontsomme
gesien hadde / soo heeft hy totten mensche
geseyt: streckt uyt u hant. Ende hy heeftse
uytgestreckt/ ende zijn hant is weder ghe-
sont geworden.
11 Maer sy worden vervult met dwaes-
heyt/ ende spraken t'samen met malkande-
ren/ wat sy Iesv doen souden.
12 Maer 't is geschiet in die daghen/dat
hy is uytgegaen op den Bergh om te bid-
den/ ende hy was over-nachtende in Gods
gebedt.
13 Ende alst dach geworden was/ soo Matth. 10 a.1.
heeft hy zijn discipelen geroepen/ende heef- Marc. 3.
ter twaelve van henlieden uytgekooren/die b.11.c.17
hy oock Apostelen genoemt heeft/
14 Simon den welcken hy toegenaemt
heeft Petrus / ende Andream sijnen Broe-
der/Jacobum ende Joannem/Philippum
ende Bartholomeum/
15 Mattheum ende Thomam / Jaco- C
bum Alpheus Sone/ ende Simonem/ die
genoemt wort Zelotes/
16 Ende Judam Jacobi/ ende Judam
den Iscarioter / die de verrader heeft ge-
weest.
17 Ende neder-komende met henlie-
den / hy heeft ghestaen in een velt-achti-
ge plaetse: ende de schare van zijnen Dis-
cipelen/ ende een groote menichte des volcx/
van alle 't Landt van Judeen ende Jeru-
salem/ ende die aen de Zee liggen/ ende van
Tyro ende Sidon/
18 Die ghekomen waren om dat sy
hem hooren souden / ende ghenesen worden
van haren ghebreecken : Ende die gequelt
waren van onsuyvere geesten / die worden
genesen.
19 Ende alle de schare begeerde hem te ge-

raecken/ want daer ginck een kracht van
hem/ ende die maecktese alle gesont:
Matth. 5. a.2. 20 Ende met opgeheven oogen op zijn
D discipelen/seyde hy: Salich zijt ghy arme/
Isai.65.b. 12. want uwe is het rijcke Godts.
Isai.61.a. 3.66.b.10 21 Salich zijdy die nu honger hebt/
want ghy sult versaet worden. Salich
zijdy die nu weent/want ghy sult lacchen.
22 Salich suldy wesen/ als u de men-
schen sullen haten/ ende als sy u sullen af-
scheyden ende beschimpen/ ende verwor-
pen uwen naem als quaet/ om den soone
des menschen/
23 Verblijdt u in dien dach ende ver-
heucht u/ want siet uwen loon is groot in
den Hemel/ Want na dese deden haer va-
deren den Propheten.
Amos 6.a. 1. 24 Maer nochtans wee u ghy rijcke/
Eccles. 31 a.8. want ghy hebt u vertroostinge.
Isai. 65.c. 12. 25 Wee u die versaet zijt/ want ghy
sult honger hebben. Wee u die nu lacht/
want ghy sult droevich zijn ende weenen.
26 Wee u als u de menschen prijsen/
want nae desen deden haerlieder Vaderen
den valschen Propheten.
Matth. 5. g.44. 27 Maer u lieden segge ick diet hoort:
Bemint u vyanden/ ende doet wel den
genen die u haten.
28 Gebenedijt die u vermaledijden/en-
de bidt voor de gene die u beliegen.
29 Ende die u slaet aen d'een wange/
biet oock de ander. Ende den genen die u
neemt u over-kleet/ en wilt hem niet be-
letten u onder-kleet oock te nemen.
E 30 Maer alle den genen die yet van u
Matth. 7. b.12. begeert/geeft. Ende so wie u het uwe ont-
Tob. 4.c. 16. neemt/ en eyscht dat niet wederom.
Matth.5. g.46. 31 Ende na dat ghy wilt dat de men-
schen u doen/also doet henlieden desgelijcx
oock.

A. Iesus leerende op den Bergh Thabor. *B.* De vermaninghen waer mede den Ioden hare traditien voor-ftelden werden aen-gewesen. *C.* De mensche de welcke bidt voor die hem vervolgen ende sijn taem rooven. *D.* De mensche van wien sijn vyandt een af-keer heeft, hoe-wel hy hem vriendelijck aen-spreeckt. *E.* De mensche die door verscheyden kunsten sijn eergierigheyt met aelmissen bekleet. *F.* Armen die aelmissen ontfangen. *G.* De ydele aelmisse wert aen allen kanten gesien. *H.* Een Godtvruchtigh mensche die heymelijcken aelmissen geeft. *I.* De Sonne ende regen, waer mede Godt den goeden ende quaden wel doet.

32 Ende ist dat ghy bemint de gene die
u beminnen/ wat danck hebdy daer af?
want de sondaers beminnen oock de gene
die hen beminnen.
33 Ende ist dat ghy wel doet den genen Matth. 5.
die u wel doen/ wat danck hebdy daer af? g.42. Deut. 15.
want de sondaers doen dat oock. b.8.
34 Ende ist dat ghy leent den genen
daer ghy dat hoopt weder af te ontfan-
gen/ wat danck hebdy daer af? Want de
sondaren leenen den sondaren/ dat sy des-
gelijcx wederom ontfangen souden:
35 Maer bemint u vyanden/ doet wel Matth. 5.
ende leent/ niet daer af hopende/ ende u- g.44.
wen loon sal veel zijn/ ende ghy sult kin-
deren des alderhoochsten zijn/ want hy is
goedertieren over de ondanckbarighe en-
de quade.
36 Daerom weest bermhertigh: gelijck Matth. 7.
u Vader bermhertigh is. a.1.
37 En wilt niet oordeelen/ende ghy en
sult niet gheoordeelt worden: en wilt niet
veroordeelen/ ende ghy en sult niet ver-
oordeelt worden. Vergeeft/ ende u sal ver-
geven worden.
38 Geeft/ ende u sal gegeven worden. F
Een goede ende opgehoopte/ ende ghe-
schudde/ende overloopende mate sullen sy
in uwen schoot gheven. Want metter sel-
ver maten daer ghy mede gemeten hebt/ Matth. 7. a.1.
sal u wederom gemeten worden. Marc. 4.c 24.

39 Maer

Matth.15 b.14. Matth.10 c.24. Ioan.13. b.16.15. c.20. Matth.7. a.3.

maer hy seyde henlieden oock een gelijcke-
nisse: Mach den eenen blinden den anderen
blinden leyden? en vallen sy beyde niet in
de grachte?
40 Gheen Discipel en is boven zijnen
meester / ende een yeghelijck sal volmaeckt
wesen / ist dat hy is ghelijck zijn Mee-
ster.
41 Maer wat siedy een vese in uwes broe-
ders ooghe / maer den balck die in u ooghe
is/ en aenmerckt ghy niet?
42 Oft hoe moochdy uwen Broeder
seggen: Broeder / gehenght dat ick mach
de vese uyt u ooge werpen / daer ghy selve
den balck in u ooge niet en siet? Ghy hypo-
crijt / werpet eerstmael den balck uyt uwe
ooghe/ ende dan suldy voorts sien dat ghy
de vese mocht nemen uyt uwes Broeders
ooge:
Matth.7. c.17. Matth. 7. c.16.12 e 33.
43 Want ten is ghenen goeden Boom/
die quade vruchten voorts brenght / noch
genen quaden Boom / die goede vruchten
voorts brenght.
44 Want elcken Boom woort van zijn
vrucht bekent: want van den doornen en
vergadert-men gheen vijghen / noch van
den bramen en snijtmen geen wijn-druy-
ven.
C 45 Een goet mensche brenght voort uyt
den goeden schat zijns herten / goede din-
gen / ende een quaet mensch brenght uyt
den quaden schat/ quaet voorts. Want uyt
de overvloedigheyt des herten soo spreeckt
den mont.
Matth. 7. d.12. Rom.2.b. 13. Iacob.2. d.22.
46 Maer waerom noemdy my Heere/
Heere/ ende en doet niet 't gene dat ick u
segge?
47 Alle die tot my komt / ende mijn
woorden hoort/ ende doet die/ ick sal u too-
nen wien dat hy gelijck is.
48 Hy is ghelijck eenen mensch die een
huys timmert/ die diep gegraven heeft/ en-
de 't fondament gheleyt heeft op een steen-
rotse. Ende alsser eenen overvloet geschie-
de / soo is de vloet aengeslagen tegen dat
huys / ende hy en heeft dat niet konnen
verroeren / want het was ghefondeert op
den steen.
49 Maer diese hoort ende niet en doet/
die is ghelijck eenen mensch die zijn huys
timmert op de aerde sonder fondament/ op
d'welck is den vloet gheslagen/ ende is ter-
stont gevallen / ende den val van dien huy-
se is groot geworden.

Geeft my mijn ziele daer ick voor bidde , ende mijn volck daer ick voor smeecke, *Hester 7*.

Dat VII. CAPITTEL.

Hoe IESVS den knecht van eenen Hooftman ghenas , ende eender Weduwen sone van der doot verweckte , ende hoe Ioannes zijn discipelen tot IESVM sant, ende een sondersse IESVS voeten wiesch.

1 MAer als hy alle zijn A Matth. 8. a.5.
woorden volseyt had-
de in de ooren des volcx/
soo is hy in Caphar-
naum gegaen.
2 Maer de knecht van
eenen honderstenman
qualijck te passe zijn-
de begonste te sterven / de welcke hem aen-
genaem was.
3 Ende als hy gehoort hadde van IESV,
soo heeft hy tot hem gesonden de ouders der
Joden/ biddende hem dat hy komen soude/
ende zijnen knecht genesen.
4 Maer als die tot IESVM ghekomen
waren/ soo baden sy hem sorchvuldichlick/
seggende tot hem: Hy ist weerdich dat ghy
hem dit doet/
5 Want hy heeft ons volck lief/ ende hy
heeft ons een Synagoge getimmert.
6 Maer IESVS ginck met henlieden. B
Ende doen hy nu niet verre en was van
den huyse/ heeft de hondertste man vrienden
tot hem gesonden / seggende: Heere en wilt
u niet vermoeyen / want ick en ben niet
weerdich dat ghy sout onder mijn dack in-
komen.
7 Waerom dat ick my oock niet weer-
dich en heb gheacht/ dat ick tot u komen
soude/ maer segget met eenen woorde / ende
mijn knecht sal gesont worden.
8 Want ick ben oock een mensch onder
een Overheyt gestelt / hebbende onder my
ruyteren: ende ick segge desen / gaet henen/
ende hy gaet/ ende den anderen komt/ ende
hy komt/ ende mijnen dienaer doet dit/ en-
de hy doet het.
9 IESVS dit ghehoort hebbende heeft
hem verwondert/ ende omghekeert zijnde/
heeft hy den scharen die hem volchden ghe-
seyt: Voorwaer ick segge u/ dat ick oock in
Israel soo grooten geloove niet ghevonden
en hebbe.
10 Ende als sy t'huys gekomen waren
die daer gesonden waren/soo hebben sy den
knecht die sieck geweest hadde/ gesont ghe-
vonden.
11 ☞ Ende 't is geschiet daer na/ dat hy
ginck tot een stadt die genoemt was Naim/
ende met hem gingen zijn Discipelen/ ende
een groote schare:
12 Maer doen hy quam by de poorte der
stadt/ siet so worde daer een doode uytghe-
draghen / een eenich soone zijns moeders /

A. Capharnaum daer den knecht van de Hooftman was geſont gemaeckt, van daer komt Ieſus tot Naim. *B.* Naim een ſtadt in den geſlachte van Iſaſchar. *C.* De uytwendigheyt van de begraeffeniſſe, het ſchreyende volck, ende de moeder die haer ſeer ellendighlijck quelt. *D.* Ieſus ſiet haer ende vertrooſt haer, ſegghende, wilt niet ſchreyen. Hy raeckt de bare, de dragers ſtaen ſtille, ende hy verweckt den Iongelingh van der doot. *E.* Dit mirakel wert vermaert, waer over Ioannes oorſake neemt, omme zijn diſcipelen tot Ieſus te ſenden.

ende deſe was een Weduwe/ ende een groo-
te ſchare van der ſtadt met haer.
13 De welcke als de Heere geſien heeft/
ſoo heeft hy (met bermhertigheyt op haer
beweecht zijnde) tot haer gheſeyt: En wilt
niet weenen. C
14 Ende hy is daer aen ghegaen/ ende
heeft de bare geraeckt/ ende de ghene dieſe
droegen bleven ſtaende. Ende hy ſeyde: jon-
gelinck ick ſegge u ſtaet op.
15 Ende hy is recht op geſeten die doot
was/ ende begonſte te ſprekeu/ ende hy heeft
hem zijnder moeder gegeven.
16 Maer een vreeſe heeft henlieden alle
bevangen/ ende ſy loofden Godt groote-
lijck/ ſeggende: Het is een groot Propheet
onder ons opgeſtaen/ ende Godt heeft
zijn volck beſocht. ✠
17 Ende dit woort is uyt-gegaen van
hem in't geheel Jootſche Lant/ ende in alle
dat lantſchap daer ontrent.
18 Ende Joannis Diſcipelen hebben
hem gebootſchapt van alle deſe dingen.
19 Ende Joannes heeft twee van zijnen Matth. 11 a. 2.
diſcipelen tot hem geroepen/ ende hy heeftſe
tot Iesum geſonden/ ſeggende: Zijt ghy
die komen ſult/ oft verwachten wy eenen
anderen?
20 Maer als de mannen tot hem geko-
men waren/ ſy hebben geſeyt: Joannes de
Dooper heeft ons tot u geſonden/ ſeggende:
Zijt ghy die komen ſult/ oft verwachten
wy eenen anderen?
21 Maer in die ſelve ure heeft hyder vele D
geſont gemaeckt van ſieckten ende plagen/
ende van booſe geeſten/ ende veel blinden
heeft hy 't geſicht gegeven.
22 Ende antwoordende hy heeft tot hen-
lieden geſeyt: Gaende/ bootſchapt weder-
omme Joanni/ dat ghy gehoort hebt ende
geſien/ dat de blinde ſien/ de kreupele wan-
delen/ de melaetſche worden geſuyvert/ de
doove hooren/ de doode verrijſen/
23 Den armen wort het Euangelie ver-
kondicht/ ende ſalich is hy ſoo wie in my
niet verargert en wort.
24 Ende doen Joannes boden wech ge-
gaen waren/ heeft hy begonſt te ſeggen van
Joannes totten ſcharen: Wat zijdy uyt-
gegaen in de Woeſtijne te ſien? een riet met
den winde beroert?
25 Maer wat zijdy uytgegaen te ſien?
eenen menſch met ſachte kleederen gekleet?
Siet die in koſtelicke kleederen zijn/ ende in
welluſtigheden/ die zijn in der Koninghen
huyſen.
26 Maer wat zijdy uyt gegaen te ſien?
Eenen Propheet. Voorwaer ick ſegge u lie-
den: oock meer dan eenen Propheet.
27 Dit is hy daer af geſchreven is: Siet/ Mal. 3. a. 1.
ick ſeynde mijnen Engel voor u aenſicht/
die uwen wegh bereyden ſal voor u.
28 Want ick ſegge u/ meerder Propheet
onder de kinderen der vrouwen/ dan Jo-
annes de Dooper/ en iſſer niemant. Maer
die de minſte is in 't rijck Godts, die is
meerder dan hy.
29 Ende alle 't volck hoorende/ ende de E
Publicanen die ghedoopt waren met Jo-

annes

annes doopsel / hebben GODT gherecht-
veerdicht.
30 Maer de Pharizeen ende Wet-ghe-
leerde hebben den raet GODTS versmaet
in hen selven / niet ghedoopt zijnde van
Matth. 11 b.16. hem.
31 Maer de Heere heeft geseyt: By wien
sal ick den menschen van desen gheslachte
gelijcken / ende wien zijn sy gelijck?
32 Sy zijn gelijck den kinderen op de
merckt sittende/ende sprekende tot malcan-
deren/ende seggende: Wy hebben u geson-
gen met pijpen/ ende ghy en hebt niet ghe-
danst: Wy hebben u droef geklach gesön-
gen/ ende ghy en hebt niet geweent.
33 Want Joannes de Dooper is geko-
men / noch broot etende / noch wijn drinc-
kende/ ende ghy seght/ Hy heeft den Duy-
vel.
34 De Sone des menschen is gekomen
etende ende drinckende/ende ghy seght: siet/
dese mensch is een brasser ende Wijn-drinc-
ker / een vrient der Publicanen ende son-
daren.
35 Ende de wijsheyt is gerechtveerdicht
van allen haren kinderen.

A. Capharnaum, alwaer ghesceyt wert dat dit geschiet is.
B. Een Phariseus bidt Iesum by hem te eten.
C. De Phariseus sit aen tafel, gelijck oock Iesus ende zijn Apostelen.
D. Magdalena wascht de voeten Iesu met hare tranen, droogtse met haer hayr, kustese ende salfdese met salve.
E. De Phariseus dit siende, neemt dit qualijcken.
F. Iesus antwoort hem minnelijck met de parabel van de twee schuldenaren.
G. De Dienaers aen tafel passen op haren dienst.
H. In't ronde sietmen de parabel uyt-gebeelt.

36 ☞ Maer een van den Pharizeen bad F
hem/ dat hy met hem eten soude. Ende in
des Pharizeus huys gegaen zijnde / hy is
ter tafelen geseten.
37 Ende siet een vrouwe/ die een sonderse
was in de stadt/als sy verstaen heeft dat hy
geseten was ten maeltijde in des Phari-
zeus huys/ sy heeft gebracht een kostelijc-
ke alabasteren busse met salve/
38 Ende staende van achter aen zijn voe-
ten/ sy heeft met tranen begonst zijn voeten
nat te maecken / ende metten hayre haers
hoofts droochde zij't / ende kuste zijn voe-
ten/ ende salfdese metter salven/
39 Maer dit siende de Pharizeus die hem
genoot hadde / heeft in sy selven gesproken/
seggende: Waer dese een Propheet/ so soude
hy immer wel weten wie ende hoedanigh
dese vrouwe is/ die hem geraket/ dat sy een
sonderse is.
40 Ende IESUS antwoordende heeft tot
hem geseyt: Simon/ick hebbe u wat te seg-
gen/ maer hy seyde: Meester/ seght.
41 Een schult-heer hadde twee schulde-
naren / de eene was schuldich vijf-hondert
penningen/ ende de ander vijftich.
42 Ende als sy niet en hadden daer me-
de zij't betalen mochten / soo heeft hy 't hen
beyden quijt ghescholden. Wie heeft hem
dan aldermeest lief?
43 Simon antwoordende heeft ghesept: G
Ick meyne dat de gene dien hy meest quijt
gescholden heeft. Ende hy heeft hem ghe-
seyt: Ghy hebt recht geoordeelt.
44 Ende omgekeert zijnde totter vrou-
wen/hy heeft geseyt tot Simonem: Siedy
dese vrouwe? Ick ben in u huys gekomen/
ghy en hebt mijnen voeten geen water ge-

gheven/ maer dese heeft met tranen mijn
voeten nat gemaect/ ende met haren hayre
gedrooght.
45 Ghy en hebt my genen kusch ghege-
ven/ maer dese en heeft niet opghehouden/
van dat sy incomen is mijn voeten te kusse.
46 Mijn hooft en hebdy met olyen niet
ghesalft/ maer dese heeft met salven mijn
voeten gesalft.
47 Daerom segge ick u: Haer worden
veel sonden vergeven/om dat sy seer bemint
heeft: maer den welcken min vergheven
wort/die bemint min.
48 Maer hy heeft tot haer gesept: V
sonden worden u vergeven.
49 Ende die daer t'samen ter tafelen sa-
ten/begonsten te seggen in henlieden selven:
Wie is dese/ die oock de sonden vergeeft?
50 Maer hy heeft totter vrouwe gesept:
V geloove heeft u salich gemaeckt / gaet in
vrede.

Dat VIII. CAPITTEL.

De gelijckenisse van den saeyenden. Hoe Iesvs eenen beseten mensche verlost, ende laet de vyanden in de verckens, ende hoe hy des Princen dochter verweckt, ende een krancke vrouwe van haer kranckheyt geneest.

A 1
Nde 't is ghescheit
daer nae / ende hy
reysde door de steden
ende Casteelen/ pre-
kende ende 't Euan-
gelie verco ndigende
van dē rijcke Gods/
ende de twaelve met
hem/
Matth. 16 c. 9. 2 Ende sommige vrouwen die ghenesen

waren van boose geesten ende sieckten: Ma-
ria / die ghenaemt wort Magdalene/ daer
seven duyvelen uyt-gegaen waren/
3 Ende Johanna de huysvrouwe van
Chuse/ die Herodes Hofmeester was/ ende
Susanna / ende veel andere die hem dien-
den van haren tijdelijcken goeden.
4 ☞ Maer alsser een groote schare ver-
gaderde/ ende van de steden haestelijck tot Matth. 13. a. 3.
hem quamen/ hy heeft gesept door een ghe- Marc. 4. b. 2.
lijckenisse:

5 Hy is uytghegaen die saeyt om zijn
saet te saeyen/ ende als hy 't saeyt/ so is het
een ge vallen ontrent den wegh / ende het is
vertreden/ ende de vogelen des hemels heb-
ben dat gegeten.
6 Ende d'ander is gevallen op den steen/
ende alst uyt-ghekomen was / soo ist ver-
drooght / om dat het geen vochtigheydt en
hadde.
7 Ende het ander is gevallen tusschen de
doornen / ende de doornen t'samen opghe-
wasschen zijnde/ hebben dat versmacht.
8 Ende 't ander is ghevallen in goede
aerde/ ende opgegaen zijnde / heeft vrucht
voort gebracht hondert fout. Dese dingen
seggende / riep hy: Die ooren heeft om te
hooren/die hoore.
9 Maer zijn discipulen vraechden hem
wat parabel dat dit was.
10 Den welcken hy heeft gesept: V lieden
is gegeven te kennen de verborgentheydt
van dat rijck Godts, maer den anderen
in gelijckenissen / op dat sy siende niet en
souden sien / ende hoorende niet en souden
verstaen.

Isai.6.c.9 Matth.13 b.14. Marc.4. b.12. Ioan.12.f.40. Actor.28. f.26. Rom.11. b.8.

11 Maer dit is de gelijckenisse: 't Zaet is 't Woort GODTS.

12 Maer die ontrent den wegh zijn/ dat zijnse die 't hooren / daer nae soo komt den Duyvel / ende neemt dat Woort van hen herten/om dat sy niet en souden geloovende salich worden.

13 Want die op den steen zijn/de welcke als sy 't gehoort hebben/ soo ontfanghen sy 't Woort met blijtschappe/ende dese en hebben geen wortel/ die wat tijdts ghelooven/ ende ten tijde der bekooringen / so scheyden sy daer af.

14 Maer dat in de doornen gevallen is/ dat zijn dese die 't gehoort hebben/ende van de sorchvuldigheden ende rijckdommen ende wellustigheden des levens gaende/ worden sy versmacht / ende sy en brengen geen vruchten voorts.

15 Maer dat in goede aerde valt/dat zijn de gene die in een goet ende alderbeste herte 't Woort hoorende onthouden / ende brengen vrucht voorts door lijtsaemheyt.

Matth.5. b.15. Marc.4. c.21.

16 Maer niemant een licht ontstekende/ en bedeckt dat met eenen vate / oft en stelt dat onder 't bedde niet: maer hy stellet op eenen kandelaer/ op dat de ghene die daer inne komen/ 't licht sien mogen. C

17 Want daer en is niet heymelijcx dat niet geopenbaert en sal worden / ende verborgen dat niet en sal geweten worden/ ende in 't openbaer komen.

Matth.10. c.26. Marc.4. c.22. Matth.13 b.12.25. c.29. Marc.4. c.25.

18 Daerom besiet hoe dat ghy 't hooret. Want soo wie heeft / dien sal gegeven worden / ende soo wie niet en heeft/ van dien sal oock 't gene dat hy meynt te hebben / afgenomen worden.

Matth.12 d.46. Marc.3.d.31.

19 Maer tot hem zijn ghekomen zijn Moeder ende Broeders/ ende sy en konden tot hem niet komen om der Scharen wille.

20 Ende 't is hem gebootschapt/ u moeder ende u broeders staen buyten begerende u te sien.

21 De welcke antwoordende heeft tot henlieden geseyt: Mijn moeder ende mijn broeders zijn dese/ die 't Woort GODTS hooren ende doen.

Matth.8. c.25. Marc.4. d.25.

22 ☞ Maer 't is gebeurt op eenen dach/ ende hy is geklommen in een schipken/ ende zijn Discipelen/ ende hy seyde tot henlieden: Laet ons overvaren over dat water. Ende sy zijn daer in geklommen.

23 Ende dewijle dat sy scheepten / soo is hy ontslapen / ende daer is eenen storm van winde in 't water neder-gedaelt / ende sy worden vol waters / ende waren in perijckel.

24 Maer tot hem gaende/sy hebben hem geweckt/ seggende: Meester/wy gaen verlooren. Maer hy opstaende/ heeft den wint gestraft/ ende de tempeest des waters/ ende

't is opgehouden / ende daer is een stilte geworden.

25 Maer hy heeft henlieden geseyt: Waer is u lieden geloove? De welcke vreesende/ zijn verwondert geweest tot malkanderen/seggende: Wie meyndy dat dese is/ want hy oock den winden en der Zee gebiet/ende sy zijn hem onderdanich? D

Matth.8. d.28. Marc.5.a.1.

26 Ende sy zijn gescheept tot aen 't lantschap van den Gerasenen/ welck is teghen over Galileen. ✠

27 Ende doen hy uytgegaen was op 't lant / soo is hem te gemoete ghekomen een man die eenen Duyvel hadde nu van langhen tijden / ende hy en worde met ghenen klede gekleet/ noch hy en woonde in gheen huys/ maer in de graven.

28 Dese als hy IESUM gesien heeft/ is voor hem neder gevallen / ende luyde roepende met grooter stemme / hy heeft geseyt: Wat heb ick met u te doen IESV sone des Alderhoochsten GODTS? Ick bidde u/en pijnicht my niet/

29 Want hy geboot den boosen geest dat hy uyt gaen soude van den mensche. Want lange tijden hadde hy hem beseten/ende hy worde gebonden met ketenen/ ende met veteren bewaert/ende brekende de banden/hy worde gedreven van den duyvel in de woestijnen/

30 Maer IESUS heeft hem gevraecht/ seggende: Hoe zijdy genaemt? Ende hy antwoorde Legioen: Want daer waren veel duyvels in hem gekomen.

31 Ende sy baden hem / dat hy hen niet en soude gebieden dat sy souden in den Afgront gaen.

32 Maer daer was een kudde van veel

verckenen die daer op den bergh weyden/
en ſy baden hem/ dat hy hen toelaten wilde
in de verckenen te gaen. Ende hy hevet hen
toegelaten.
33 Aldus zijn de duyvels upten menſche
gegaen / ende zijn in de verckenen gegaen/
ende met eenen gedruyſche is de kudde van
boven nederwaerts geloopen in dat water/
ende is verſmacht.
34 't Welck als de gene dieſe hoeden ge-
ſien hebben datter geſchiet was/ ſoo zijn ſy
gevloden / ende hebbent geboodtſchapt in de
ſtadt ende in de dorpen.
35 Ende ſy zijn uytgegaen om te beſien
datter gedaen was/ende ſy zijn tot Iesum
gekomen: ende ſy hebben den menſch ghe-
vonden ſittende/ van den welcken de Duy-
vels uytgegaen waren / gekleet / ende met
goeden verſtande / aen zijn voeten / ende ſy
hebben gevreeſt.
36 Maer hebben henlieden verkondicht
oock de ghene die 't geſien hadden / hoe dat
hy geſont was geworden van dat Legioen.
37 Ende alle de menichte van der Gera-
ſenen lantſchap/ hebben hem gebeden dat
hy van henlieden wech gaen woude/ want
ſy waren met grooter vreeſen bevanghen.
Maer klimmende in een ſchip / hy is we-
derom gekeert.
38 Ende de man/ uyten welcken de duy-
velen gegaen waren / badt hem dat hy met
hem zijn mochte. Maer Iesus heeft hem
laten wech gaen/ſeggende:
39 Keert wederom in u huys / ende ver-
telt hoe groote dingen dat u Godt gedaen
F heeft. Ende hy is wech gegaen door alle de
ſtadt/ predikende hoe groote dingen dat hem
Iesus gedaen hadde.
40 Maer 't is geſchiet doen Iesus we-
derom ghekomen was / dat hem de ſchare
ontfangen heeft / want ſy waren alle hem
verbeydende.
41 Ende ſiet daer is een man gekomen/
wiens naem was Jairus / ende hy was
een Overſte der Synagogen / ende hy is
gevallen aen Iesus voeten / hem bidden-
de dat hy in zijn huys komen wilde/
Matth. 9. c.18. Marc.5. b.22. 42 Want hy hadde een eenige dochter/
ontrent van twaelf jaren / ende deſe ſtierf.
Ende 't is gheſchiet doen hy ginck/ dat hy
van de ſcharen gedrongen worde.
43 ☞ Ende daer was een vrouwe / die
in des bloets-vloet was twaelf jaren lang/
die aen de medecijn-meeſters alle haer goet
hadde gehangen/ende ſy en konde van nie-
manden geneſen worden.
44 Deſe is van achter ghekomen / ende
heeft geraeckt de uyterſte lijſte van zijnen
klede / ende terſtont heeft den vloet haers
bloets ſtille geſtaen.
45 Ende Iesus ſeyde: Wie iſt die my
geraeckt heeft? Maer doen zij 't alle lochen-

A. Capharnaum daer Ieſus gereyſt was. *B.* Ieſus ſprekende de parabole van't invoegen van nieuw laken. *C.* Komt de Prins der Synagogen, Iairus, biddende dat hy ſijn dochter geſont make. *D.* Ieſus volghde hem ende werde van vele gedrongen. *E.* Ende ſiet de vrouwe aen de bloet-gangh gaende, dringhende aen ſijn voeten, raeckt de zoom van ſijne klederen ende wert geſont. *F.* Ieſus vraeght ſoo neerſtigh wie hem geraeckt heeft, G. Dat de vrouwe ter voorſchijn komt ende belijt al datter geſchiet is. *F.* Ieſus beveſtight hare geſontheyt, ſeggende, gaet in vrede ende ſijt gheſont. *H.* Ieſus noch ſprekende komen ſy tot Iairum, ſeggen dat ſijn dochter doot is, Ieſus verſterckt het geloove van Iairus. *I.* Hy komt met hem in huys, den ſchreyers ende trompetters doet hy uyt-gaen. *K.* Alleen met de ouders, Petrus, ende de kinderen Zebedeus gaet hy by de doode. *L.* Hy hout de dochter by der hant ende roept Talitha Cumi, ende ſy ſtaet terſtont op. *M.* Ieſus gebiet datmen haer ſpijs voor-ſetten ſal.

den / ſoo heeft Petrus geſeyt ende die met
hem waren: Meeſter / de ſcharen verdrin-
gen u / ende pijnigen u/ ende ſeghdy/ Wie
heeft my geraeckt?
46 Ende Iesus heeft geſeyt: Yemant
heeft my geraeckt / want ick weet datter
een kracht uyt my gegaen is.
47 Maer de vrouwe ſiende dat niet ver-
borgen en heeft geweeſt/ ſo is ſy al bevende
gekomen/ ende is neder-gevallen voor zijn
voeten/ ende ſy heeft te kennen ghegheven
voor alle 't volck / om wat ſake dat ſy hem
geraeckt hadde/ende hoe dat ſy terſtont ge-
ſont was geworden.
48 Maer hy heeft geſeyt tot haer: Doch-
ter/ u geloove heeft u geſont gemaeckt/gaet
in vreden. ✠
49 Als hy noch ſprekende was / ſoo iſſer G
een gekomen aen den Prince der Synago-
gen/ ſeggende tot hem: U dochter is doodt/
en wilt hem niet quellen.
50 Maer Iesus hebbende dit woort
ghehoort/ heeft geſeyt totten Vader van der
jonger dochter: En wilt niet vreeſen/ alleen
geloofț ende ſy ſal geſont zijn.
51 Ende doen hy aen 't huys gekomen

was / soo en heeft hy daer niemanden met
hem laten in-gaen / dan Petrum / ende Ja-
cobum / ende Joannem / ende den Vader
ende de moeder van der jonger dochter.
52 Maer sy weenden allegader / ende be-
klaechden haer / maer hy heeft geseyt: En
wilt niet weenen / want de jonge dochter en
is niet doot / maer sy slaept.
53 Ende sy begeckten hem / wetende dat
sy doot was.
54 Maer hy nemende haer hant heeft
geroepen / seggende: Jonge dochter / staet
op.
55 Ende haren geest is wederom geko-
men / ende sy is terstont opgestaen. Ende hy
heeft geboden, datmen haer t'eten gheven
soude.
56 Ende haer ouders hebben seer ver-
wondert geweest / den welcken hy geboden
heeft / dat sy niemanden segghen en souden
datter geschiet was.

Dat IX. CAPITTEL.

Hoe IESVS sijnen Discipelen macht gaf de duyvelen uyt te werpen, ende hoe hy met vijf brooden ende twee visschen spijsde by na vijf duysent mans. Ende hoe hy hem voor zijn Discipelen verklaerde, ende veel schoone leeringen leerde.

A ☞ Matth.10 a.1. Marc.3.b. 13. Matth.10 a.9. Marc.6. b.8.

1 Aer als hy t'samen
gheroepen hadde de
twaelf Apostelen / hy
heeft henlieden gege-
vē kracht ende macht
over alle Duyvelen /
ende dat sy siecten ge-
nesen souden.
2 Ende hy heeftse gesonden te prediken
het rijcke GODTS, ende te genesen de siec-
ken.
3 Ende hy heeft tot henlieden geseyt: En
draecht niet over wegh / noch roede / noch
male / noch broot / noch gelt / noch en hebt
geen twee rocken.
4 Ende in wat huys dat ghy komt / daer
blijft / ende en gaet daer niet uyt.
Actor.13. g.51. 5 Ende soo wie u niet en ontfanght / uyt-
gaende van die Stadt / schuddet oock het
stof van uwen voeten / tot een getuygenis
over henlieden.
6 Maer sy uytgegaen zijnde / ginghen
al-om door de Dorpen / het Euangelie ver-
kondigende / ende genesende over al. ✠
Matth. 14 a 2. Marc.6. d.14. 7 Maer Herodes een van den vier vor-
sten heeft gehoort alle de dingen die van
hem gedaen worden / ende hem twijfelde /
om datter geseyt worde van den sommi-
gen / dat Joannes van den dooden verre-
sen was.
8 Maer van den sommigen / dat Elias
hem geopenbaert hadde: ende van den
anderen / datter een van den ouden Pro-
pheten opgestaen was.
9 Ende Herodes seyde: Joannem heb
ick onthalst / maer wie is dese / daer ick
sulcke dingen af hoore? Ende hy begeer-
de hem te sien.
10 Ende de Apostelen weder gekomen
zijnde / hebben hem vertelt al wat sy ge-
daen hadden. Ende henlieden mede geno-
men hebbende / hy is upten wege gegaen
in een woeste plaetse / welck is by Beth-
saida.
11 Het welck als de scharen vernomen
hebben / soo zijn sy hem gevolcht / ende hy
heeftse ontfangen / ende sprack henlieden
van den rijcke GODTS, ende de gene die
hulpe behoefden / genas hy.
12 Maer den dach was begonst onder Matth.14 b.13. Marc.6.d 36.
te gaen.
☞ Ende de twaelve tot hem komende /
hebben hem geseyt: Laet de scharen wech B
gaen / dat sy gaende in dorpen ende lant-
huysen die hier ontrent zijn / moghen ter
herbergen gaen / ende te eten vinden / want
wy zijn hier in een woeste plaetse.
13 Maer hy seyde tot henlieden: Geeft Ioan.1.6. b.9.
henlieden ghy te eten. Ende sy hebben
geseyt: Wy en hebben niet meer dan vijf
brooden ende twee visschen / ten ware dat
wy by avonturen gingen ende spijse koch-
ten voor alle dese schare.
14 Ende daer waren by na vijf duy-
sent mans. Maer hy seyde tot zijn Disci-
pelen: Doetse neder sitten by geselschap-
pen / vijftich t'samen.
15 Ende sy hebbent allso gedaen / ende

sy hebbense alle doen neder sitten.

16 Maer ghenomen hebbende de vijf brooden ende twee visschen / heeft hy opgesien ten hemelwaerts / ende hy heeft die gebenedijt ende gebroken / ende zijnen Discipelen ghedeylt / dat zij 't den scharen voor stellen souden.

17 Ende sy hebben alle gegeten / ende zijn versaet / ende daer is opgedragen 't gene dat henlieden over-gebleven is / twaelf korben brockelingen. ✠

C

Matth.16 b 13. Marc.8.c. 17.

18 Ende 't is gebeurt doen hy was alleen biddende / soo waren met hem oock de discipelen / ende hy heeft henliedē gevraegt / segghende: Wie seggen de scharen dat ick ben?

19 Maer sy hebben geantwoort ende geseyt: Joannes de Dooper / ende de ander Elias / maer de ander datter een Propheet van den ouden opgestaen is.

Matth.17 d.23. Marc.8.e. 31. Matth.10. d.38. 16.d 24. Luce 14. f.27.17. g.31. Joan. 12. d.25.

20 Maer hy heeft tot henlieden ghesept: Maer wie seght ghy dat ick ben? Simon Petrus antwoordende / heeft geseyt: CHRISTUS de gesalfde GODTS.

21 Maer hy henlieden straffende / heeft geboden dat sy dit niemant segghen en souden / seggende:

22 Want de Sone des menschen moet veel lijden / ende veracht worden van den ouderen / ende Princen der Priesteren / ende Schrijben / ende gedoot worden / ende ten derden dage verrijsen.

23 Maer hy seyde tot allegader: Ist datter yemant wilt komen na my / die verloochene sy selven / ende heffe op zijn kruys dagelijcx / ende volge my.

24 Want soo wie zijn ziele wilt behouden / die salse verliesen: want die zijn ziele verliest om mijnent wille / die salse behoudē.

Matth. 10 c.33. Marc.8. d.38. 1.Tim.2. b.22.

25 Want wat batet den mensche / ist dat hy winnet de gehele Werelt / ende sy selven verliest ende zijns selfs schade lijdt?

26 Want soo wie hem mijns schaemt ende mijnder woorden / diens sal hem de sone des menschen schamen als hy komen sal in zijn Majesteyt / ende des Vaders / ende der heyliger Engelen.

D

Matth. 16 d 28. Marc. 9.a 1. Matth.17 a.1. Marc.9. a.2.

27 Maer ick segge u voorwaer: Hier zijnder sommige staende / de welcke de doot niet en sullen smaecken / voor dat sy het rijck GODTS sien.

28 Maer 't is geschiet na dese woorden ontrent acht dagen / ende hy heeft mede genomen Petrum ende Jacobum ende Joannem / ende is geklommen op eenen bergh om te bidden.

29 Ende doen hy badt / so is de gedaente zijns aensichts geworden anders / ende zijn kledinge wit ende weder-blinckende.

30 Ende siet twee mannen spraken met hem / maer het waren Moyses ende Elias /

31 Gesien in de Majesteyt / ende sy seyden zijn verscheydinge / die hy volbrengen soude in Jerusalem:

32 Maer Petrus ende die met hem waren / waren beswaert met vake / ende ontspringende sy hebben gesien zijn Majesteyt / ende de twee mannen die by hem stonden.

33 Ende 't is geschiet / doen sy van hem scheyden / dat Petrus heeft geseyt tot IESUS: Meester / 't is ons hier goet zijn / ende laet ons maecken drie Tabernakelen / een voor u / ende een voor Moyses / ende een voor Elias / niet wetende wat hy seyde.

34 Maer doen hy dit sprekende was / soo isser een wolcke gekomen / ende die heeftse

alom

alom belommert/ ende sy hebben ghevreest
doen sy in de wolcken gingen:
35 Ende daer is een stemme geschiet van
der wolcken/seggende: Dit is mijn bemin-
de Soone/ hoort hem.
E 36 Ende als de stemme geschiede / soo is
IESUS alleen gevondē / ende sy hebben ge-
sweghen / ende niemanden yedt ghesept in
dien dagen van 't gene dat sy ghesien had-
den.
Matth.17 b.14. Marc.9.c.17. 37 Maer 't is geschiet op den navolgen-
den dach / als sy van den bergh quamen/
dat hen te gemoete is gekomen een groote
schare/
38 Ende siet een man upter scharen heeft
luyde geroepen/ seggende: Meester/ick bid-
de u/ siet op mijnen soone/want het is mijn
eenich kint.
39 Ende siet den geest aengrijpt hem/
ende terstont so roept hy/ ende hy stoot hem
aen/ ende verscheurt hem met schuymsel/
ende nauwelijcx en schept hy van hem/ als
hy hem verscheurt heeft:
40 Ende ic heb uwen Discipelen gebedē
dat sy dien uptwerpen souden / ende sy en
hebbens niet gekonnen.
41 Maer IESUS antwoordende heeft
gesept: O ongeloovich ende verkeert ghe-
slachte/hoe lange sal ick by u lieden zijn en-
de u gedoogen? Brenght herwaerts uwen
soone.
42 Ende als hy aenquam/ soo heeft hem
de Duyvel tegen de aerde gestooten / ende
verscheurde hem. Ende IESUS heeft den
onsuyveren geest gestraft/ende dat kint ge-
nesen/ ende dat zijnen Vader wederom ge-
geven.
43 Maer sy verwonderden hen allegader
in de grootheyt GODTS, ende als sy hen
alle verwonderden van alle dat hy dede/
soo heeft hy tot zijnen Discipelen ghe-
sept:
F 44 Stelt ghylieden in uwe herten dese
woorden / want 't is toekomende dat de
Soone des menschen sal gelevert worden
in de handen der menschen.
45 Maer sy en verstonden dit woort niet/
ende het was bedeckt voor henlieden / dat
sy 't niet en begrepen/ ende sy vreesden hem
te vragen van desen woorden/
Luc. 22. c.24. Matth.18 a.1. Marc.9. c.34. 46 Maer daer is een gedachte in henlie-
den gekomen / wie van henlieden de meeste
was.
47 Ende IESVS siende de ghedachten
haerder herten/ heeft genomen een kint en-
de dat gestelt by hem/
48 Ende hy seyde henlieden: Soo wie
dit kint ontfanght in mijnen naem / die
ontfanght my / ende soo wie my ont-
fanght / die ontfanght hem die my gheson-
den heeft. Want soo wie de minste is on-
der u allen / die is de meeste.

49 Maer Joannes antwoordende heeft
gesept: Meester/ wy hebben eenen gesien in
uwen naem duyvelen uptworpende / ende
wy hebbent hem verboden / want hy en
volcht met ons niet.
50 Ende IESUS heeft tot hem gesept:
En willet niet verbieden: want soo wie te-
gen u lieden niet en is/ die is voor u.
☞ 51 Maer het is geschiet als die dagen
verbult worden / dat hy van hier genomen
soude worden/ ende hy heeft zijn aensicht
vast gestelt om te gaen na Jerusalem/
52 Ende heeft boden gesonden voor zijn
aensicht / ende die wech-gaende zijn in der
Samaritanen stadt gekomen / dat sy hem
bereyden souden.
53 Ende sy en hebben hem niet ontfan-
gen/ want zijn aensicht was als van eenen
die gaende was na Jerusalem.
54 Maer als zijn Discipelen Jacobus G
ende Joannes dat gesien hadden / soo heb-
ben sy gesept: Heere wildy dat wy segghen
datter vyer upten Hemel neder kome ende
verniele die?
55 Ende hem omme-keerende/heeft hen-
lieden gestraft/ seggende: Ghy en weet niet
van wat geest dat ghy zijt.
56 De Sone des menschen en is niet ge- Ioan.4.b.17. 12.g.47.
komen / om zielen te dooden / maer om sa-
lich te maken. Ende sy zijn wech ghegaen
in een ander stedeken. ✠
57 Maer 't is geschiet dewijle dat sy
wandelden op den wegh / datter een gesept
heeft tot hem: Ick sal u volgen alwaer dat
ghy gaet.
58 IESUS heeft hem gesept: De vossen
hebben holen/ende de vogelen des hemels

Matth. 8. c.19. neften / maer de Sone des menschen en
heeft niet daer hy 't hooft op rusten mach.
59 Maer hy heeft geseyt tot eenen an-
deren: Volcht my. Maer die heeft geseyt:
Heere/ laet my eerstmael gaen/ ende mij-
nen Vader begraven.
60 Ende Iesus heeft hem geseyt:laet
gescheiden dat de dooden haerlieder doo-
den begraven:maer gaet ghy henen/ende
verkondicht het rijck Godts.
61 Ende een ander seyde: Ick sal u
volgen Heere / maer laet my eerstmael
gaen scheyden van den dingen de welcke
t'huys zijn.
62 Iesus heeft tot hem geseyt: Nie-
mant zijn hant aen de ploegh slaende/ en-
de achterwaerts siende / en is bequaem
totten rijcken Godts.

Dat X. CAPITTEL.

Hoe Iesus twee-en-tseventich discipelen verkoos, ende santse te predicken, ende onderwees henlieden, hoe sy hen hebben souden. Ende hoe Martha Iesum ter herberghe ontfinck, ende hoe Iesus de gelijckenisse van den Samaritanen de Ioden seyt.

A ☞ 1 Aer na desen heeft de
Heere gekooren noch
andere twee-en-tse-
ventich/ende hy heeft
die twee ende twee te
samen gesonden voor
zijn aensicht in alle
stadt ende plaetse daer
hy komen soude.

2 Ende hy seyde henlieden:Den ooghst Matth.9. b.37.
is voorwaer groot / maer de werck-luy-
den zijn luttel: Daerom biddet den Heere
des Ooghsts/ dat hy werck-luyden seyn-
de in zijnen Ooghst.
3 Gaet henen/ siet/ick seynde u gelijck
lammeren onder de Wolven.
4 En wilt geen borse dragen/noch ma- Matth.10 b.16. Marc.6.a 8.
le / noch schoenen / ende niemanden en
groet over wegh.
5 In wat huys dat ghy inne gaet/ soo 4.Reg.4.c 29.
segget ten eersten: Vrede sy desen huyse.
6 En ist dat daer een kint des vreets
is/ soo sal op dien uwen vrede rusten/maer
ist soo niet / soo sal uwen vrede wederom
tot u keeren.
7 Maer in 't selve huys blijft etende
ende drinckende van dat sy hebben/want
een werck-man is zijns loons weerdich.
En wilt niet vertrecken van 't een huys
in 't ander.
8 Ende in wat stadt dat ghy gaet/ende B
sy u ontfangen / soo etet dat u voorgestelt Matth.10 b.10.
wort/ Deut.24. c.14.
9 Ende geneest de siecken die daer in 1.Tim.5. c.18.
zijn/ ende segghet henlieden : Het rijcke
Godts is u lieden nae by gekomen. ✠
10 Maer in wat stadt dat ghy ingaet/ Actor.13. g.51.
ende sy u lieden niet en ontfangen/ so su l-
dy uytgaende in haer-lieder straten seg-
ghen:
11 Oock het stof dat ons aengebleven
is van uwer stadt/ vaghen wy af op u lie-
den: maer nochtans weet dat het Rijcke
Godts is na by gekomen.
12 Ick segge u/ dat den Sodomiten ge-
nadelicker geschieden sal op dien dach/ dan
dier stadt.
13 Wee u Corozain / wee u Bethsaida/ C
want waren in Tyro ende Sidon de mira- Matth.11 c.21.
kelen gedaen geweest/ die in u gedaen zijn/
sy souden in voorleden tijden in hayren
kleederen ende asschen sittende/ penitentie
gedaen hebben.
14 Maer nochtans sal Tyro ende Si-
don genadelijcker geschieden in 't oordeel
dan u lieden:
15 Ende Capharnaum totten Hemel
toe verheven / ghy sult totter hellen toe ne-
der gesoncken worden.
16 Die u lieden hoort/die hoort my:ende Marc.10. d.40.
die u versmaet / die versmaet my : maer die Ioan.15. c.20.
my versmaet/ die versmaet hem die my ge-
sonden heeft.
17 Maer die twee-en-tseventich zijn we-
der gekomen met blijtschappe/ segghende:
Heere/ de Duyvels zijn ons oock onderda-
nich in uwen naem.
18 Ende hy seyde henlieden: Ick hebbe
Satanam als eenen blixem sien vallen van
den Hemel.
19 Siet ick heb u macht gegeven te tre-

den op serpenté ende scorpioenen / ende over
alle de macht des vyandts / ende 't en sal u
niet letten.
20 Maer nochtans en wilt u daer in niet
D verblijden/om dat de geesten u onderdanich
zijn. Maer verblijt u dat uwe namen ghe-
schreven zijn in de hemelen/
21 In die selve ure heeft hy hem ver-
heucht in den H. Geest / ende geseyt: Ick

belijde u Vader/Heere des hemels ende der
aerden/dat ghy dese dingen verborgen hebt
voor de Wijse ende voorsienige / ende hebt
die geopenbaert den kleynen / jae Vader/
want het heeft alsso behaecht voor u.

22 Alle dinghen zijn my gegeben van Matth. 11 d.25.
mijnen Vader: Ende niemant en weet wie
de Sone is/dan de Vader; ende wie de Va-
der is / dan de Sone/ ende de gene die 't de
Sone wilt openbaren.
23 Ende omghekeert zijnde tot zijnen Matth. 13 b.16.
Discipelen/hy heeft geseyt:
☞ Salich zijn de oogen dien sien 't gene
dat ghy siet:
24 Want ick segge u/dat veel Propheten
ende Koningen hebben willen sien 't ghene
dat ghy siet/ende sy en hebbens niet gesien/
ende hooren 't gene dat ghy hoort / ende sy
en hebbens niet gehoort.

A. Den Tempel waer inne Iesus nae zijn feestelijcke inkomste dagelijcx quam, ende den Herodianen ende Saduceen hare redenen weder-geleyt hadde. *B.* Iesus met sijne Discipelen. *C.* De Saduceen lettende wat van de berispinge der Phariseen soude werden. *D.* De menichte der Phariseen voor den welcken een groot achtbare Wet-geleerde door den Phariseen uyt-gemaeckt, Iesum vraeght van 't eerste Gebodt. *B.* Iesus antwoort, het eerste Gebodt is, hoort Israel uwe Heere uwe Godt is eene Godt, ende ghy sult hem lief hebben, &c. *D.* De Phariseen bevestight het antwoort Iesu, ende hoort, ghy zijt niet verre van 't rijcke Godts. *E.* Christus vraeght ernstelijck den Phariseen ten aenhooren van alle het volck, wiens Soone is Christus, by-brengende David. *D.* Niemant mocht hem antwoorden een woort, ende niemant derfde hem meer vragen.

25 Ende siet/ een Wetgeleerde is opghe- Matth. 12 d.35.
staen / hem tenterende en seggende: Mee- Marc. 12.
ster/ wat doende sal ick 't eeuwich leven be- c.18.
sitten? E
26 Maer hy heeft tot hem geseyt: Wat
isser in de Wet geschreven? Hoe leesdy?
27 Hy antwoordende heeft geseyt: Ghy Deut. 6, a. 7.
sult lief hebben den Heere uwen GODT
uyt u geheel herte / ende uyt u geheel ziele/
ende uyt alle u krachten / ende uyt allen u
verstant: ende uwen naesten als u selven.
28 Ende hy heeft hem geseyt: Ghy hebt
recht geantwoort/ doet dit/ende ghy sult le-
ven.

29 Maer hy willende sy selven rechtveer-
dich maken/ heeft geseyt tot IESUM: En-
de wie is mijn naeste?
30 Maer IESUS opnemende/ heeft ge-
seyt: Een mensch ginck nederwaerts van
Jerusalem na Jericho/ ende hy is gheval-
len onder de moordenaers/ de welcke heb-
ben hem oock berooft/ende als sy hem ghe-
wont hadden/ zijn sy wech gegaen/latende
hem half levende.
31 Maer 't is geschiet datter een Prie-
ster af quam door den selven weg/ ende dien
siende is hy voor-by gegaen.
F 32 Desgelijcx oock een Levijt/ doen hy
ontrent de plaetse was ende hem sach/ is
voor-by gegaen.

A. Capharnaum, alwaer de Wets-geleerde Iesum tenteert. B. De Koningen ende Propheten die verlanght hebben te sien, 'twelck de Discipulen sagen. C. Ierusalem ten westen. D. Hiericho ten Oosten, den bergen Domin tusschen beyden, alwaer den Passant onder de moordenaers verviel. E. De moordenaers vallen den Passant aen, berooven hem, quetsen hem, ende gaen wech, hem latende half doot leggen. F. Een Priester daer voor by reysende, gaet den ellendigen gequetsten voor-by. G. Van gelijcken een Levijt. H. De Samaritaen komende hem siende, gaet tot hem ende verbint sijn wonden. I. Hem stellende op sijn beest, brengt hem in de herberge.

33 Maer een Samaritaen over wech
gaende/is by hem gekomen/ende hem sien-
de/ is met barmhertigheyt beweecht ghe-
weest.
34 Ende by hem komende/ hy heeft zijn
wonden verbonden/ gietende daer in olye
ende wijn/ ende settende hem op zijn last-
dragende beeste/ hy heeft dien gebracht in
een herberge/ ende heeft hem besorcht.
35 Ende des anderen daechs heeft hy
twee penningen uytgenomen/ ende heeftse
gegeven den herbergier/ ende heeft geseyt:
Besorcht hem/ ende al wat ghy daer bo-
ven verlegget/dat sal ick (als ick wederge-
komen ben) u wederom geven.
36 Wie dunckt u dat van dese drie de
naeste geweest is van den genen die onder
de moordenaren gevallen is?
37 Maer hy heeft geseyt: Die bermher-
tigheyt aen hem gedaen heeft. Ende IE-
SUS heeft tot hem geseyt: Gaet henen/ende
doet ghy oock desgelijcks. ✠

38 ☞ Maer 't is gebeurt doen sy gin- G
ghen/ dat hy is gegaen in een Kasteelken/
ende een vrouwe Martha genaemt/ heeft
hem ontfangen in haer huys.
39 Ende dese hadde een suster ghenaemt
Maria/ de welcke oock zittende neffens de
voeten des Heeren hoorde zijn woort.
40 Maer Martha was sorchvuldelijck
becommert met veel dienens/ de welcke
heeft gestaen ende geseyt: Heere en acht ghy
dat niet/ dat mijn suster my heeft alleen la-
ten dienen? daerom seght haer dat sy my
helpe.
41 Ende de Heere antwoordende heeft
tot haer geseyt: Martha/ Martha ghy zijt
sorchvuldigh/ ende wort ongerustelijck be-
kommert met veel dingen/
42 Maer voorwaer een isser van noo-
de/ Maria hevet beste deel verkooren/
't welck haer niet en sal afghenomen wor-
den. ✠

Begeert mijne moeder, want ten is niet behoorlijck dat ick uwen aenlicht afkeeren soude, Regum 3.

Dat XI. CAPITTEL.

Hoe de HEERE IESVS nae sijn gebedt, eenen stommen duyvel uytwierp, ende hoe hy doen sprack. Ende hoe hy sijn discipelen heeft leeren bidden. Ende van eenẽ watersuchtigen mensch die IESVS genas, ende hoe hy menige schoone leeringe den volcke ende Pharizeen leert.

A 1
Ende 't is geschiet/ doen hy was op een plaetse biddende / als hy af-ghelaten hadde / datter een van zijnen Discipelen tot hem ghesept heeft : Heere / leert ons bidden / gelijck oock Joannes zijn Discipelen gheleert heeft.

2 Ende hy heeft tot henlieden gesept: Als
ghy bidt / soo seght: Vader/ geheylicht zy
uwen naem/ V rijck laet aenkomen/
Matth. 6. b.9. 3 Ons dagelijcx broot geeft ons heden/
4 Ende vergeeft ons onse sonden / want
wy oock quijtschelden den genen die ons
schuldich zijn/ Ende en leyt ons niet in be-
koozinge.
5 Ende hy heeft tot henlieden gesept:
☞ Wie van u lieden sal eenen vrient heb-
ben / ende sal tot hem gaen in der midder-
nacht / ende hem seggen / Vrient leent my
drie brooden/
6 Want mijn vrient is van den wech ge-
komen tot my / ende ick en heb niet dat ick
hem voorstellen mochte :
7 Ende dat hy van binnen antwoorden-
de segghe : En wilt my niet moeyelijck
wesen/ mijn deure is nu geslooten/ en mijn
kinderen zijn by my in de slaep-kamer/ick
en mach niet opstaen ende u geven.
8 Ende ist dat die blijft kloppende / ick
segge u/ al en sal hy 't hem niet geven op-
staende/ om dat hy zijn vrient is/ nochtans
om sijn moeyelijckheydt sal hy opstaen/en-
de salder hem geven soo veel alser hem van
noode zijn.
9 Ende ick segge u lieden: Begeert/ende B
men sal u geven : soeckt/ ende ghy sult vin-
den: klopt ende men sal u open doen.
10 Want alle die bidt/ die ontfanght:en- Matth. 7. a.7.21. a. 22.
de die soeckt/ die vint: ende den ghenen die
klopt/ sal open gedaen worden. Marc. 11. c. 24.
11 Maer wie van u lieden begeert van Ioan. 14. b 13.15.
den Vader een broot/sal hy hem eenen steen
geven? oft eenen visch / sal hy hem voor ee- a.7.16. e 23.
nen visch een serpent geven? Iacob. 1. a. 5.
12 Oft begheert hy een ey / sal hy hem Matth. 7. b.9.
een scorpioen bieden?
13 Aldus ist sake dat ghylieden/ niet te-
genstaende dat ghy quaet zijt / nochtans
weet uwen kinderen goede gaven te geven/
hoe veel te meer sal u Vader van den Hemel
den goeden geest geven/den genen die 't hem
bidden. ✠

A. De scharen loopen te samen by Iesum by de Zee Galilee. *B.* Hy geneest die blinde stomme besetene voor hem gebracht. *C.* De Phariseen door nijdigheyt ontsteken, seggen, in Beelsebub, &c. *D.* De scharen verwonderen hen.

14 ☞ Ende hy was uytworpende eenen Matth. 9. d.32. 12. b.22.
Duyvel/ ende dien was stom. Ende doen
hy den Duyvel uytgeworpen hadde/ soo
heeft de stomme gesproken/ ende de scharen
zijn verwondert geweest.
15 Maer de sommige van henliedẽ hebbẽ Marc. 3. e. 22.

geſeyt: Dooꝛ Beelzebub den Pꝛince der
Duyvelen woꝛpt hy de Duyvelen uyt.
16 Ende de ander tenterende/begeerden
van hem een teecken van den Hemel.
17 Maer als hy henlieder gedachten ge=
ſien heeft / ſoo heeft hy tot henlieden geſeyt:
Alle rijck dat tegen ſy ſelven gedeylt is ſal
verwoeſt woꝛden/ ende 't een huys ſal op
't ander huys vallen.
C 18 Maer iſt oock dat Satanas tegen ſy
ſelven gedeylt is / hoe ſal dan zijn rijck
ſtaen? Want ghy ſeght dat ick dooꝛ Beel=
zebub de duyvelen uytwoꝛpe.
19 Maer iſt dat ick dooꝛ Beelzebub de
duyvelen uytwoꝛpe / waer dooꝛ woꝛpen u
kinderen die uyt? Daerom ſullen ſy u rech=
ters weſen.
20 Maer iſt dat ick dooꝛ den vinger
Godts de Duyvelen uytwoꝛpe / ſoo is
vooꝛwaer het rijck Godts tot u lieden
gekomen.
21 Als een ſterck gewapende zijn vooꝛ-
hof bewaert / ſoo zijn alle dingen in vꝛede
die hy beſit.
22 Maer iſt datter een die ſtercker dan
hy is / overkomende hem verwint / ſoo ſal
hy hem alle zijn wapenen af-nemen / daer
hy betrouwen in hadde / ende zijn rooven
ſal uyt deylen.
23 Die met my niet en/ die is tegen my:
ende ſoo wie met my niet en vergadert / die
verſtroyt.
24 Als eenen onſuyveren geeſt uytge=
gaen is van den menſche/ ſoo dooꝛwandelt
hy de ongewaterde plaetſen / ſoeckende ru=
ſte. Ende die niet vindende/ ſeyt hy: Ick
ſal wederom gaen in mijn huys daer ick
uytgegaen ben.
25 Ende als hy daer komt/ ſoo vint hy
dat met beſſemen geſuyvert ende verciert.
D 26 Dan gaet hy/ ende neemt tot hem
noch ſeven ander geeſten arger dan hy / en=
de daer ingegaen zijnde/ ſy woonen daer/
ende de uyterſte van dien menſche woꝛden
arger dan d'eerſte. ✠
27 Maer 't is geſchiet als hy deſe dingen
ſeyde/datter een vꝛouwe uyter ſcharen haer
ſtemme opheffende tot hem gheſeyt heeft:
Salich is den buyck die u gedꝛagen heeft/
ende de boꝛſten die ghy geſogen hebt.
28 Maer hy heeft geſeyt: Dats immer
waer/ maer oock zijn ſy ſalich die 't woꝛt
Godts hooꝛen ende dat bewaren.
Matth. 12 29 Maer doen de ſcharen over een te ſa=
c. 39. men liepen / ſoo heeft hy begonſt te ſeggen/
Dit geſlachte is een arch geſlachte/ het be=
geert een teecken / ende hen en ſal geen teec=
ken gegeven woꝛden / dan het teecken van
Jonas den Pꝛopheet.
Ione 2. a. 2. 30 Want gelijck Jonas een teken was
3.Reg. 10 den Ninviten/ alſoo ſal de Sone des men=
a. 1. ſchen zijn deſen geſlachte.

A. Het huys in Capharnaum. *B.* Sommige van de Schriftgheleerden ende Phariſeen begheeren uyt booſheyt een teecken. *C.* Chriſtus door een yver des geeſts antwoort haerluyden ſtreng, ghy booſe geſlachte, &c. *D.* Ionas loopt wegh, wert ingeſlockt ende uytgheſpogen van de Walviſch, hy komt tot Ninive ende preeckt aldaer. *E.* Salomon in den throon ſijnder glorie tot welcken komt de Koninginne Saba. *F.* De menſche uyt welcke eene duyvel geweken was. *G.* Ende in hem vallen noch ſeven andere booſe Duyvelen.

31 De Koninginne van 't Zuyden lant 2.Par.9.a.
ſal opſtaen in 't ooꝛdeel met de mannen van 1.
deſen geſlachte / ende ſy ſalſe verdoemen/
want ſy quam van de eynden des aertrijcx
om te hooꝛen de wijſheydt van Salomon/
ende ſiet/ hier is meer dan Salomon.
32 De mannen van Ninive ſullen op= Ione 3. b.
ſtaen in 't ooꝛdeel met deſen geſlachte / ende 5.
ſy ſullen dat verdoemen / want ſy hebben
penitentie gedaen ter pꝛedicatien van Jo=
nas/ ende ſiet/ hier is meer dan Jonas.
33 Niemant en ontſteeckt een licht ende E
ſtelt dat in 't verboꝛgen/noch onder een koo= Matth. 5.
ren-vat / maer op eenen kandelaer / op dat b.15. Marc.4.c.
de ghene die in-komen / 't licht ſien mo= 21.
ghen. Matth. 6. c.22.
34 't Licht uws lichaems is u ooge: Iſt
dat u ooge ſimpel is/ ſo ſal u geheel lichaem
licht weſen: maer iſt dat die arch is/ ſoo ſal
u lichaem oock duyſter weſen/
35 Daerom ſiet toe dattet licht dat in u
is/ geen duyſterniſſen en zijn.
36 Iſt dan dat u lichaem geheel licht is/
niet hebbende eenich deel der duyſterniſſen/
ſoo ſalt geheel licht weſen / ende gelijck een
licht des ſchijnſels ſalt u verlichten.
37 ☞ Ende als hy ſpꝛack/ ſoo heeft hem
een Phariſeus gebeden dat hy den noen-
mael by hem eten wilde: ende inghegaen
zijnde/ is hy ter tafelen geſeten.
38 Maer de Phariſeus begonſte in ſy

selven overleggende te seggen / waerom dat
hy niet gewasschen en was voor den noen-
maeltijdt.
F 39 Ende de Heere heeft tot hem geseyt:
Matth. 23. c.25. Nu ghy Phariseen / ghy suyvert het buy-
tenste van den kroes oft schotel / maer dat
van u lieden binnen is / dat is vol rooverye
ende boosheyt.
40 Ghy dwase / de gene die 't buytenste
gemaeckt heeft/ en heeft die oock niet ghe-
maeckt datter binnen is?
41 Maer nochtans datter overblijft
geeft ter aelmissen/ ende siet alle dingen zijn
u suyver:
42 Maer wee u ghy Phariseen/ want
ghy vertient de munte/ ende ruyte/ende al-
derhande spijs-kruyt / ende ghy laet ach-
ter dat recht oordeel/ ende de liefde GODS,
maer dese dingen haddy moeten doen/ende
die niet achter laten.
43 Wee u ghy Phariseen / want ghy
bemint de eerste stoelen in de Synagogen/
ende de groeten op de merckt.
Luce 20. g.46. Matth.23 a.6. Marc.12. d.38. 44 Wee u/ want ghy zijt als graven die
verborghen zijn/ ende de menschen daer op
wandelende en wetens niet.
45 Maer een van den Wet-geleerden
antwoordende/ heeft tot hem geseyt: Mee-
ster/ dese dingen seggende / doet ghy ons
oock versmaetheyt aen.
Matth.23 a.4. 46 Maer hy seyde: Ende wee oock u ghy
Wet-geleerde / want ghy de menschen be-
last met lasten die sy niet gedragen en kon-
nen/ ende ghy en raeckt de packen niet met
uwen eenen vinger. ✠
47 Wee u/ die optimmert de graven der
Propheten/maer u Vaderen hebben die ge-
doot.
48 Voorwaer ghy getuycht dat ghy con-
senteert in uwer Vaderen wercken / want
't is waer dat sy die gedoot hebben / maer
ghy timmert haerlieder graven.
49 Daerom heeft oock de Wijsheydt
GODTS geseyt: Ic sal tot henlieden seyn-
den Propheten ende Apostelen / ende van
dien sullen sy dooden ende vervolgen/
G 50 Op dat ge-eyscht worde het bloet van
alle den Propheten/ dat gestort is van 't be-
ginsel der Werelt/ van desen geslachte/
51 Van Abels bloedt tot dat bloedt van
Genes.4. b.8. Zacharias/ die gedoot is tusschen den Ou-
taer ende den Tempel. Alsoo (segge ick u)
sal 't ge-eyscht worden van desen geslachte.
2.Par.24. f.21. 52 Wee u ghy Wet-geleerde/ want ghy
hebt den sleutel der wetenheyt gedraghen/
ende ghy en zijt niet ingegaen/ende de gene
die daer ingingen hebdy verboden.
53 Maer doen hy dese dingen tot hen-
lieden seyde / soo begonsten de Phariseen
ende Wet-geleerde swaerlijck tegen hem te
dringhen / ende zijnen mont te overvallen
van veel dingen/
54 Leggende hem lagen/ ende begerende
yet te vatten uyt zijnen mont / dat sy hem
souden beschuldigen.

Dat XII. CAPITTEL.

Hoe CHRISTVS zijn discipelen leerde wachten voor de hypocrijten, vermanende henlieden tot stantvasticheyt. Ende van menige andere Goddelijcke leeringe.

1 Maer als daer veel scha- Matth. 6. a.6.
ren rontsom stonden/ Marc.8. b.15.
alsoo dat sy malkan-
deren vertreden / soo
heeft hy begost te seg-
gen tot zijnen Disci-
pelen: Wacht u van
den deessem der Pha-
riseen/ 't welck is gheveynstheyt.

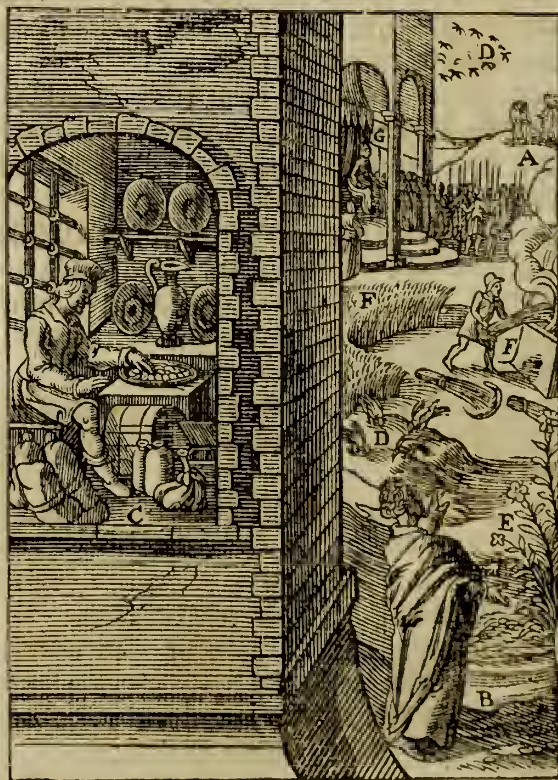
2 Maer niet en isser bedeckt / dat niet en Matth.10 c.26.
sal ontdeckt worden: noch verborghen/ dat Marc.4. c.22.
niet en sal geweten worden.
3 Want dat ghy in duysternissen geseyt
hebt/ sal in 't licht geseyt worden: ende dat
ghy in de oore gesproken hebt in de slaep-
kameren/ sal gepreeckt worden op de daec-
ken.
4 Maer ick segge u mijne vrienden: En
wilt niet vervaert wesen van de gene die 't
lichaem dooden / ende nae desen en hebben
sy niet meer dat sy doen mogen.
5 Maer ick sal u toonen wie ghy vreesen
moet: vreest hem die na dat hy gedoot heeft/
de macht heeft te worpen in de helle. Alsoo
segge ick u/ vreest desen.
6 En verkoopt men niet vijf musschen
om twee kleyne penningen/ ende niet een

Matth. 10 van dien en is voor GODT vergeten?
d.32. 7 Maer oock de hayren uws hoofts zijn
Marc.8. al getelt. Daerom en wilt niet vreesen/want
d. 28. B ghy zijt beter dan veel musschen.
2.Tim. 2. 8 Maer ick segge u: Alle die my belijdt
b.12. voor de menschen / dien sal de Soone des
Matth.12. menschen oock belijden voor de Enghelen
e.32. GODTS.
Marc.3.d. 28. 9 Maer die my loochent voor de men-
schen / die sal verloochent worden voor de
Engelen GODTS.
10 Ende alle die een woort seyt tegen den
Sone des menschen / dat sal hem vergeven
worden: maer den genen die in den Heyli-
gen Geest blasphemeert / en sal niet verghe-
ven worden.
Matth.10 11 ☞ Maer als sy u brengen sullen in de
b.19. Synagogen / ende tot de Wethouderen
Marc.13. ende machtige Heeren / soo en wilt niet be-
b.11. sorcht zijn / hoe oft wat ghy antwoorden
sult/ oft wat ghy seggen sult:
12 Want de Heylige Geest sal u leeren
op de selve ure wat ghy sult moeten seggen.
13 Maer een van der scharen seyde tot
hem: Meester/ seght mijnen broeder dat hy
de erffenisse met my deyle.
14 Maer hy heeft hem geseyt: Mensch/
wie heeft my rechter of erf-scheyder ghe-
maeckt tusschen u lieden?
15 Ende hy heeft tot henlieden gheseyt:
Siet toe/ ende wacht u van alle giericheyt:
want niemant en leeft van de overvloedig-
heyt der dingen die hy besit.

C 16 Maer hy heeft geseyt tot henlieden
Eccles. 11 een gelijckenisse / seggende: Eens rijcr
c. 10. mans Acker heeft overvloedige vruchten
voorts gebracht.

17 Ende hy dachte in hy-selven/ seggen-
de: Wat sal ick doen / want ick en hebbe
niet daer ick mijn vruchten in mach ver-
gaderen?
18 Ende hy heeft geseyt/ dit sal ick doen:
Ick sal mijn schueren afbreken ende meer-
der maken / ende daer sal ick vergaderen al
dat my gewassen is/ ende mijn hoeden:
19 Ende ick sal mijnder zielen segghen:
ziele ghy hebt veel goets opgeleyt voor veel
jaren/ rust/eedt/ drinckt/ brast.
20 Maer GODT heeft hem geseyt: Ghy
sot/ desen nacht eyschen sy u ziele van u we-
derom/ ende de goeden die ghy bereyt hebt/
wiens sullen die wesen?
21 Alsoo is hy die voor sy selven eenen
schat vergadert/ ende en is in GODT niet
rijck. ✠
22 Ende hy heeft tot zijnen discipelen Matth. 6.
geseyt: Daerom segge ick u: En wilt niet c.25. 1. Petr. 5.
sorchvuldich zijn uwer zielen wat ghy eten b 7.
sult / noch den lichaem wat ghy aen doen Psal. 54.d.
sult. 23.

A. Den Bergh Thabor ende veltachtige plaetse daer Christus leert. B. Een Godtvruchtich mensche, die gehelijcken den Hemel benaerstight, alwaer hy sijn schat op leyt. C. Een gierigh mensche die gehelijcken op winninge van vergankelijck goet, als gout, huys, hof, &c. becommert is. D. Iesus gebiet te aenschouwen de vogelen des Hemels, die hy sonder sorghvuldigheyt voet. E. Die schoonheyt der Lelyen, die niet arbeyden of spinnen. F. Het velt met kruyden ende bloemen bekleet. G. Salomon in sijn huys op 't heerlijckste ghekleet, mach daer by niet worden ghelecken. A. Hier uyt leert Christus: wilt niet bekommert zijn, &c. Soeckt eerst het rijcke Godts, &c.

23 De ziele is beter dan de spijse / ende
't lichaem beter dan 't kleet.
24 Aenmerckt de raven/ want sy en saey-
en noch en maeyen niet / die noch kelder/
noch schuere en hebben/ ende GOD voetse.
Hoe veel weerdiger zijt ghy dan die?
25 Maer wie van u heden mach al denc-

kende tot zijnder lenghden eenen cubitus
toe doen?
26 Aldus ist dat ghy niet en vermoocht
't gene dat het minste is/waerom zijdy van
de ander dingen besorcht?
D 27 Aenmerckt de lelien / hoe die wassen/
sy en arbeyden noch sy en spinnē niet/ maer
ick segge u dat oock Salomon in alle zijn
glorie niet gekleet en was als een van desē.
28 Maer ist dat het gras (dat heden is
in den Acker/ ende morgen in den oven ge-
worpen wort) GODT alsoo kleet/ hoe veel
te meer u / ghy kleyn van geloove?
29 Ende en wilt ghy niet vragen wat
ghy eten sult/ oft drincken / ende en wilt u
niet verheffen om hooge.
30 Want alle dese dingen soecken de volc-
ken der werelt/maer u Vader weet wel dat
ghy dese dingen behoeft.
31 Maer soeckt eerstmael het Rijcke
GODTS ende zijne rechtveerdigheyt/ende
alle dese dingē sullen u toegeworpen wordē.
32 En wilt niet vreesē/ô ghy kleyn verga-
deringe/ want het heeft uwen vader belieft/
Matth. 6. c. 20. u te geven het rijck.
33 Verkoopt dat ghy besit / ende gheeft
aelmissen/ maeckt voor u borsen die niet en
verouderen/ eenen schat die niet en mindert
in den hemelen/daer geen dief aen en komt/
noch geen motte en bederft:
34 Want waer uwen schat is/ daer sal
oock u herte zijn.
E 35 ☞ Laet u lendenen omgort wesen/en-
de bernende lichten in u hant/

36 En ghy weest gelijck den menschen
die haren Heere verbeyden / wanneer hy
weder keeren sal van de bruyloft / op dat sy
(als hy komt ende klopt) hem terstont open
doen mogen.
37 Salich zijn die knechten / de welcke
(als de Heere komt) hy sal wakende vin-
den: Voorwaer ick segge u/dat hy hem op-
schorten sal / ende salse doen ter tafelen sit-
ten/ ende doorgaende sal hyse dienen.
38 Ende ist dat hy komt in de tweede
waecke / ende ist dat hy in de derde waecke
komt / ende dat hyse alsoo vint/ salich zijn
die knechten.
39 Maer weet dit/ dat waert sake / dat Matth. 24 d. 43.
de vader des huysgesins wiste ter wat uren Apoc. 16.
dat de dief comen soude/hy soude voorwaer c. 15.
waecken / ende hy en soude zijn huys niet
laten door-graven.
40 Ende ghy weest oock bereet/want ter
uren als ghy 't niet en meynt / sal de Sone
des menschen komen.
41 Maer Petrus heeft tot hem ghesept:
Heere seghdy dese gelijckenisse tot ons / oft
oock tot allegader?
42 Maer de Heere heeft ghesept: Wie
meyndy datter een getrou ende wijs huys-
regeerder is/ den welcken de Heere ghestelt
heeft over zijn familie/ om dat hy die te zij-
nen tijde geven soude een mate terwen?
43 Salich is die knecht den welcken de
Heere als hy komt/ sal also doende vinden.
44 Voorwaer ick segge u / dat hy over F
alle dat hy besit/ hem stellen sal.
45 Maer ist dat die knecht sept in zijn
herte: Mijn Heere vertreckt te komen/ende
dat hy begint te slaen de knechten ende
dienst-vrouwen/ ende te eten/ ende te drinc-
ken/ende droncken te worden.
46 Soo sal de Heere van dien knecht co-
men op den dach als hy 't niet en hoopt/en-
de ter uren die hy niet en weet / ende hy sal
hem in stucken slaen / ende zijn deel sal hy
metten ongetrouwen stellen.
47 Maer die knecht die zijns Heeren
wille geweten heeft / ende en heeft hem niet
bereyt/ ende en heeft niet gedaen nae zijnen
wille / die sal geslagen worden met veel sla-
gen:
48 Maer die niet geweten en heeft/ ende
heeft ghedaen dingen die slagen weerdich
zijn/ die sal met luttel slagen geslagen wor-
den: Maer alle wien vele ghegeven is / van
dien sal vele ge-eyscht worden: ende wien
men vele betrout heeft / van dien salmen
meer eysschen.
49 Ic ben gekomen om vyer te brengen
op d'aerde/ende wat wille ick/dan dat ont-
steken worde?
50 Ende ick moet met een doopsel ghe- G
doopt worden / ende hoe worde ick benaut
tot dat volbracht wort?
51 Meyndy dat ick ben ghekomen om Matth. 10
vrede te geven op de aerde? Neen segge ick d. 34.
u/maer een afscheydinge.

52 Want van desen tijdt voor sullender
vijve zijn in een huys ghescheyden / drie te-
gen twee/ ende twee tegen drie.
53 De Vader sal gescheyden worden te-
gen 't kint/ ende 't kint tegen zijnen vader/
ende de moeder teghen de dochter / ende de
dochter tegen de moeder/ de swagerinne te-
gen haer behoude dochter/ ende de behoude
dochter tegen haer swagerinne.
Math.16 a.3. Marc. 8.d 54 Maer hy seyde oock tot de scharen:
Als ghy een wolcke siet opgaen van den
Westen/ soo seght ghy terstont: Daer komt
een plas-regen/ ende 't geschiet alsoo:
55 Ende als ghy den Zuyden wint siet
blasen / soo seghdy: Het sal heet zijn / ende
het geschiet.
56 Ghy hypocrijten / de ghedaente des
hemels ende der aerden kondy oordeelen/
maer hoe en oordeeldy desen tijdt niet?
57 Maer waerom en oordeeldy niet oock
van u selven dat rechtveerdich is?
Math.5. d.25. 58 Maer als ghy gaet met uwen weder-
partijder tot den Prince / soo doet neerstig-
heyt om onder wegen van hem ontslaghen
te zijn/dat hy u by avontueren niet en tree-
ke tot den rechter / ende dat de rechter u
levere den Steen-wachter / ende dat de
steen-wachter u in den kercker worpe.
59 Ick segghe u / ghy en sult daer niet
uytgaen/ tot dat ghy betaelt oock de laetste
mijte.

Dat XIII. CAPITTEL.

Hoe de HEERE IESVS een gelijckenisse van den vijghe-boom sprack, ende hoe dat hy een vrouwe op den Sabboth dach genas. Hoe hy noch schoone leeringen seyt, ende leert den volcke.

A ☞ 1 Aer op den selven tijt
waren daer sommige
tegenwoordich/ boot-
schappende hem van
de Galileeuschen / der
welcker bloet Pilatus
hadde gemenght met
haren sacrifitien.
2 Ende hy antwoordende heeft tot hen-
lieden gheseyt: Meyndy dat dese Galileeu-
sche boven alle de Galileeusche sondaers
waren / om dat sy sulcke dingen gheleden
hebben?
3 Neen sy/ segge ick u: Maer 't en zy dat
ghy penitentie doet / soo sult ghy allegader
desgelijcx vergaen.
4 Gelijck die achthiene/op de welcke ge-
vallen is den tooren van Siloe/ende heeftse
ghedoot: meyndy dat die schuldich waren
meer dan alle de menschen die te Jerusalem
woonden?
5 Neen sy / segge ick u : maer ist dat ghy
geen penitentie en doet/ so suldy al te samen
desgelijcks vergaen. ✠

6 ☞ Maer hy seyde oock dese ghelijcke- B
nisse: Een man hadde eenen vijgeboom ge-
plant in zijnen Wijngaert/ ende hy is ge-
komen soeckende vruchten in haer/ende hy
en heeft geen gevonden.
7 Maer hy heeft geseyt totten Wijn-
gaerder : Siet / het zijn nu drie jaren/ dat
ick kome / soeckende vruchten op desen vij-
geboom/ ende ick en vinde geen. Daerom
houwet dien af / want waer toe beslaet hy
de aerde?
8 Maer die antwoordende / seyde hem:
Heere / laet dien staen noch dit jaer/ tot dat
ick hem omgraven hebbe / ende mest daer
aen geleyt/
9 Oft hy immer oock eenighe vruchten
voorts brachte : maer en is des niet/ soo sul-
dy dien in toe-komende tijden af-houwen.
10 Maer hy was leerende in haerlieder C
Synagoge op de Sabboth dagen.
11 Ende siet/ daer was een vrouwe/ die
eenen geest der sieckten hadde achthien ja-
ren lanck/ende sy was gekromt/ ende sy en
mocht geensins opwaerts sien.
12 De welcke als IESUS gesien heeft/so
heeft hy haer tot hem gheroepen / ende tot
haer geseyt:
Vrouwe / ghy zijt verlaten van u sieckte.
13 Ende hy heeft op haer zijn handen
geleyt/ ende terstont werde sy opgerecht/
ende sy glorificeerde GODT.
14 Maer de Overste der Synagogen/ D
antwoordende (verbolgen zijnde om dat
IESUS op den Sabboth genesen hadde)
heeft geseyt totten scharen : Daer zijn ses

dagen / in de welcke men wercken moet/
aldus komt op dese dagen/ ende laet u ge-
sont maken / ende niet op den Sabboth-
dach.
15 Maer de Heere tot hem antwoor-
dende heeft gesept : Ghy hypocrijten / en
ontbint een yegelijck van u lieden niet
zijnen Osse oft Ezel van der Kribben/en-
de leytse om te wateren?
16 Maer dese Abrahams dochter / de
welcke Satanas gebonden heeft / siet nu
achthien jaren lang/ en moestmen die niet
ontbinden van desen bant op den Sab-
both dach?
17 Ende doen hy dese woorden seyde/
soo werden beschaemt alle zijn vyanden/
ende alle 't volck verblijde hen van alle de
dingen/ die gloriiselijck van hem gedaen
worden. ✠
Matth. 13 d.31. ☞ 18 Daerom seyde hy: Wien ist rijck
Marc.4.c. GODTS gelijck/oft wien sal ick dat ghe-
30. E lijcken?
19 Het is gelijck de mostaert zade / het
welck een man genomen hebbende/in zijn
hof gesaeyt heeft / ende het is ghewassen/
ende het is gheworden tot eenen grooten
boom/ende de vogelen des hemels hebben
in zijn tacken gerust.
Matth. 13 c.33. 20 Ende wederom heeft hy ghesept:
Welcken dinghen sal ick 't rijck GODTS
gelijcken?
21 Het is gelijck den heve/ welcke een
vrouwe genomen heeft ende geborgen in
drie maten meels / tot dat heel geheeft
worde.
22 Ende hy ginck door de steden ende
kasteelen leerende/ ende reysende na Je-
rusalem. ✠

23 Maer een seyde hem: Heere/ zijnder
oock weynich die salich worden? maer hy
heeft tot hem gesept:
24 Arbeyt te strijden om in te gaen Matth. 7. b.13.
door de enge poorte/want vele (segghe ick Matth. 5.
u) sullender begeeren in te gaen / ende sy b.10.
en sullen niet mogen.
25 Maer als de Vader des huysgesins
sal ingegaen zijn/ ende hy de deure sal ge-
slooten hebben / ghy sult dan beginnen
buyten te staen/ende aen de deure te klop-
pen/ seggende: Heere doet ons open: ende
hy antwoordende u lieden seggen sal: Jck
en kenne u niet van waer ghy zijt.
26 Dan suldy beginnen te seggen: Wy F
hebben voor u gegeten ende gedroncken/
ende in onse straten hebdy geleert.
27 Ende hy sal u lieden seggen: Jck en
kenne u niet van waer ghy zijt : Gaet
alle van my ghy werckers der boos-
heyt.
28 Daer sal weeninge ende krijselinge Psal.9.c.9.
van tanden zijn : Als ghy sult sien Abra- Matth. 7.
ham / ende Jsaac/ ende Jacob / ende alle b.13. 15.
de Propheten in 't rijck GODTS, ende u d.41.
daer buyten gedreven te worden.
29 Ende daer salder komen van Oost
ende van West / van Noorden ende van
Zuyden / ende sy sullen ter tafelen zitten
in 't rijck GODTS.
30 Ende siet sy zijn de laetste die d'eer- Matth. 19
ste sullen zijn ; ende sy zijn d'eerste / die de b.30. 20.
laetste zijn sullen. b.16.
31 Op dien selven dach zijn tot hem Matth.10 d.31.
ghekomen sommige van den Phariseen/
segghende tot hem : Gaet uyt / ende
reyst van hier/ want Herodes wilt u doo-
den.
32 Ende hy seyde tot henlieden : Gaet
henen ende seght dien vos : Siet ick wor-
pe duyvels uyt/ ende ick wercke ghesont-
heden heden ende morghen / ende ten der-
den dage neme ick een eynde.
33 Maer nochtans moet ick noch he-
den ende morgen / ende den na-volghende
dach wandelen/want ten mach niet wesen
dat een Propheet erghens soude verdaen
worden/ dan in Jerusalem.
34 Jerusalem/ Jerusalem/ die de Pro- Matth.23
pheten doot/ ende steent de gene die tot u d.37.
gesonden worden : Hoe dickmael heb ick
u kinderen willen vergaderen / als eenen
vogel zijnen nest onder zijn vederen/ ende
ghy en hebbes niet gewilt.
35 Siet u huys sal u woest ghelaten
worden. Maer ick segghe u lieden : dat
ghy my niet sien en sult / tot dat komen
sal / als ghy seggen sult : Gebenedijt is Luce 19.
hy die daer komt in den naem des Hee- f.38.
ren.

Het

Dat XIV. CAPITTEL.

Hoe Iesvs in een Pharizeus huys genoot zijnde, eenen waterſuchtigen menſche genas. Ende hoe hy de genoode leerde. Ende van de gelijckeniſſe der genooden ten avontmale, ende hoemen hem ſelven verloochenen ſal.

A ☞ 1
Nde het is geſchiet
doen Iesvs ginck
in't huys van eenen
Prince der Phari-
zeen/ op eenen Sab-
both dach/ om broot
te eten / ende ſy ſloe-
gen hem gade.
2 Ende ſiet een wa-
terſuchtich menſch was voor hem/

A. Het huys van de Prince der Prieſteren in Capharnaum. *B.* Ieſus willende 't huys inne-gaen. *C.* De waterſuchtige menſch voor hem ſtaende. *D.* De Phariſeen letten op hem. *B.* Ieſus antwoort hen, machmen op den Sabboth geſont maken? *D.* Sy ſwijghen. *B.* Ieſus maeckt den waterſuchtigen gheſont, ende verhaelt daer nae de parabole van de Eſel die in de putte gevallen was. *E.* Sy trecken den Eſel op den Sabboth dach uyt den put. *F.* De Tafel ende maeltijdt alwaer geboden wert, eenen van de eerſte tot de laetſte plaetſe te gaen, ende daer tegens eenen van de laetſte tot de eerſte plaetſe te gaen.

3 Ende Iesus antwoordende heeft ge-
ſeyt tot de Wetgheleerde ende Phariʒeen/
ſeggende: Iſt geoorloft op eenen Sabboth
dach te geneſen?
4 Maer ſy ſwegen. Ende hy dien te hem
nemende / heeft hem gheneſen / ende laten
gaen.
5 Ende antwoordende tot henlieden hy
heeft geſeyt: Wiens van u lieden ezel oft
oſſe ſal in den put vallen / ende dat hy dien
niet en ſal terſtondt uyt trecken op eenen
Sabboth dach?
6 Ende ſy en konden hem hier op niet B
geantwoorden.
7 Maer hy ſeyde oock tot de genoode een
ghelijckeniſſe / aenmerckende hoe dat ſy
d'eerſte ſidt-plaetſe verkooren/ ſeggende tot
henlieden:

A. Capharnaum, ende het huys van de Prins der Pharizeen. *B.* De menſche die een groote maeltijdt bereyt hadde, ſeynt ſijn knecht tot den ghenooden, ende elck ſeyt ſijne excuſatie. *C.* d'Eerſte ſeyt, ick hebbe een Hof-ſtede gekocht. *D.* d'Andere, ick hebbe vijf jock oſſen gekocht. *E.* De derde, ick hebbe een huyſvrouw getrout, *F.* Allen den genooden hen excuſerende, ſeyt de Heere tot ſijn knecht, gaet in den buyrten ende ſtegen des ſtadts, ende brenght den armen, ſwacken, blinden ende kreupelen in mijn huys. *G.* Dit gedaen zijnde, ſeyt de dienaer, datter noch leeghe plaetſe is, daer op de Heere antwoort, gaet uyt op de wegen ende paden ende dwinghtſe in te gaen; de knecht doet dit. *H.* De maeltijt wert bereyt, te weten in dit leven de Maeltijt der danckſegginge, ende in 't Hemelſche leven de maeltijdt der glorien: Maer niemant van de genen die haer geexcuſeert hadden, heeft die maeltijdt geſmaeckt.

8 Als ghy genoot zijt ter Bruyloft / ſoo
en ſit in d'eerſte plaetſe niet/ op avontueren
ofter yemant eerlicker dan ghy genoot wa-
re van hem/
9 Ende dat hy / die u ende dien ghenoot
heeft/ komende tot u ſegge: Geeft deſen
plaetſe/ ende dat ghy dan begint met be-
ſchaemtheden/ de laetſte plaetſe te nemen:
10 Maer als ghy geroepen zijt/ ſoo gaet Prov. 25.
ende ſit in de laetſte plaetſe/op dat hy (wan- c. 14 a. 7.
neer hy komen ſal die u genoot heeft) u ſeg- C Luce 8. c.
ge: Vrient klimt opwaerts. Dan ſalt u glo- 14. Matth. 23
rie zijn voor de gene die daer t'ſamen ter ta- b. 11.
felen ſitten: Iob. 4. b.
11 Want alle die hem verheft/ ſal verne- Prov. 3.
dert worden / ende wie hem vernedert / die b. 9.
ſal verheven worden. ✠
12 ☞ Maer hy ſeyde oock tot den genen
die hem genoot hadde: Als ghy eenen noen-
mael oft avontmael hout/ ſo en wilt u vrien-
den niet roepen / noch u broeders / noch u

magen

rijcke gebueren/dat sy by avonturen u niet
wederom en nooden/ende dat u vergeldin-
ge geschiede.
13 Maer als ghy eenen maeltijt hout/
so roept arme/krancke/kreupele/eñ blinde/
14 Ende ghy sult salich zijn/want sy en
hebben niet om te vergelden: want het sal
u geloont worden in de verrijsenisse der
rechtveerdiger.
D 15 Ende als hy dit geseyt hadde/so heef-
ter een van den genen die t'samen ter mael-
tijdt saten / tot hem geseyt: Salich is hy
die broot eten sal in 't rijck GODTS.

Matth. 22 a.2. Apoc. 19. b.9. 16 Maer hy heeft tot hem geseyt: Een
mensch heeft eenen grooten Avontmael ge-
houden/ ende hy heefter veel geroepen.
17 Ende hy heeft zijnen knecht geson-
den op de ure des avontmaels/om den ghe-
nooden te segghen dat sy komen souden/
want alle dingen nu bereyt waren.
18 Ende sy begonsten henlieden alle te
samen te ontschuldigen: d'Eerste heeft hem
geseyt: Ick heb een Landt-huys gekocht/
ende 't is my noot dat ick uyt gae ende dat
besie: Ick bidde u / verontschuldicht my.
E 19 Ende de ander heeft geseyt: Ick heb
vijf jock ossen gekocht/ ende ick gae die
proeven: Ick bidde u/verontschuldicht my.
20 Ende een ander heeft geseyt: Ick heb
een huysvrouw getrout / ende daerom en
mach ick niet komen.
21 Ende de knecht wederom ghekeert
zijnde/ heeft dese dingen zijnen Heere ghe-
bootschapt. Doen heeft de vader des huys-
gesins gestoort zijnde ghesegt tot zijnen
knechte: Gaet geringe uyt tot de straten en
wijcken der stadt/ ende de arme/ eñ kranc-
ke/ ende blinde/ ende kreupele brenght hier
binnen.

22 Ende de knecht heeft geseyt: Heere/
't is gedaen gelijck ghy geboden hebt/ende
daer is noch plaetse.
23 Ende de Heere heeft tot zijnē dienaer
geseyt / gaet uyt tot de wegen ende tuynen/
ende dwinghtse binnen te komen / op dat
mijn huys mach vervult worden.

24 Maer ick segge u lieden/dat niemant
van dien mannen die geroepen zijn / mijn
avontmael smaken en sal. ✠
25 ☞ Maer daer ginghen veel scharen F
met hem/ ende omgekeert zijnde heeft hy
tot henlieden geseyt/
26 Ist dat yemant tot my komt / ende Matth.10 d.37.
niet en haet zijnen Vader ende moeder / en- Matth.10 d.38.16.
de huysvrouwe/ ende kinderen/ ende broe- d.24.
deren/ ende susteren/ ende noch oock mede Marc.8.
zijn ziele/ soo en mach hy mijn discipel niet d.34.
zijn.
27 Ende wie zijn kruys niet en draecht/
ende komt na my/die en mach mijn discipel
niet wesen.
28 Want wie van u lieden willende ee-
nen tooren timmeren / en rekent niet eerst-
mael al sittende de kosten die daer van noo-
de zijn/ oft hy die heeft om te vol-maken/
29 Op dat namaels als hy 't fondament
geleyt sal hebben/ ende niet en sal mogen
volmaken / alle die 't sien niet en beginnen
hem te bespotten/
30 Seggende: Dese man heeft begonnen
te timmeren / ende hy en hevet niet mogen
volmaken.
31 Oft wat Koningh willende gaen oor- G
logen tegen eenen anderen Koningh/ en sal
niet eerstmael sittende dencken oft hy soude
moghen met thien duysent hem teghen

komen / die met twintich duysent tot hem
komt?
32 Want anders soo seynt hy boden uyt
(als die noch verre is) ende begeert 't gene
dat den vrede aengaet.
33 Aldus oock een yegelijck van u lie-
den / wie niet en versaeckt alle dat hy besit /
die en mach mijn discipel niet wesen.
Matth. 5. b. 13. Marc. 9. g 50. 34 Het sout is goet / maer ist sake dat het
sout onsmakelick wort / waer mede salment
souten?
35 Want ten is noch totten lande / noch
totten mest-hoop nuttelijck / maer het sal
buyten wech geworpen worden. Die ooren
heeft om te hooren / die hoore.

Dat XV. CAPITTEL.

Hoe IESVS de murmuratie der Pharizeen doet swichten, met schoone gelijckenissen van het verlooren schaep, ende verlooren penninck, ende verlooren sone.

A 1 Maer de Publicanen
ende sondaers waren
tot hem comende / dat
sy hem hooren soudē.
2 Ende de Pharizeen
ende Schrijben heb-
ben ghemurmureert /
seggende: Dese ont-
fanght de sondaren / ende eet met henlieden.

A. De plaetse daer Ioannes gedoopt hadde by Bathabaram over den Iordaen. B. Iesus met sijn Discipelen. C. De Publicanen ende sondaers komen tot Iesum om te hooren. D. De Phariseen ende Schriftgeleerden murmureren daer tegen, ende hebben de walge daer af. E. Negen-en-tnegentich schapen gelaten in de Schaeps-koye, het hondertste verlooren sijnde. F. De Herder soeckt het dwalende schaepken. G. Gevonden hebbende brenght hy 't met vreuchden op zijn schouderen in de Schaeps-koye. H. T'huys komende roept hy zijn vrienden by een, omme haer met hem te verblijden. I. De vrouwe het licht ontsteckende keert ofte veeght het huys, ende soeckt den verlooren thiende penninck. K. Die gevonden hebbende roept sy hare vrienden by een, omme hun met haer te verblijden.

3 Ende hy heeft tot henlieden gesept de-
se gelijckenisse / seggende:
4 Wat mensche isser van u lieden die hon- Matth. 18. b. 12.
dert schapen heeft / ende ist dat hy een van
dien verliest / en verlaet hy dan niet die ne-
gen ende tnegentich in de Woestijne / ende
gaet tot het gene datter verlooren was / tot
dat hy 't vint?
5 Ende als hy dat gevonden heeft / soo
leght hy dat op zijn schouderen / hem ver-
blijdende.
6 Ende tot huys komende / roept hy te
samen zijn vrienden ende gebueren / seggen-
de: Verblijt u met my / want ic hebbe mijn
schaep gevonden dat verlooren was.
7 Ick segge u / dat oock also blijtschap B
sal zijn in den hemel over eenen sondaer pe-
nitentie doende / meer dan over negen ende
tnegentich rechtveerdige / die geen peniten-
tie en behoeven.
8 Oft wat vrouwe isser hebbende thien
penningen / ist dat sy eenen penninck ver-
looren heeft / en ontsteeckt sy niet een licht /
ende keert het huys uyt / ende soeckt neer-
stelijck / tot dat sy en vint?
9 Ende als sy en gevonden heeft / soo roept
sy te samen haer vriendinnen ende gebue-
rinnen / seggende: Verblijt u met my / want
ick heb gevonden den penninck / dien ick
verlooren hadde.
10 Alsoo (segge ick u) salt blijtschap we- C
sen voor de Engelen GODTS over eenen
sondaer die penitentie doet. ✠

A. Iesus leert na de kermisse tot Bethabaram. B. Christus seyt dese parabele tegens d'onbeleeftheyt van de Phariseen. C. De aertsche jongeling komt by zijn Vader ende begeert sijn Patrimonie. D. Ende alles vergadert hebbende, scheyt hy van sijn Vader nae een vert lant buyten.

A. Hy neemt d'eerfte occafie, om luxurius ende onnuttelijck te leven.
B. Ende alfoo door luxurie alles verflampampt hebbende, wert hy van de hoeren ter deuren uyt gheftooten, van de panlickers befpot, van een yegelijck verlaten, ende ellendich.

A. Tot de uyterfte armoede ghekomen zijnde, verhuyrt hy hem tot een Vercken-hoeder, ende aldaer kan hy met den draf fijn honger niet verfaden.
B. Hy komt ten laetften tot hem felven, hy denckt om weder tot fijn Vader te gaen, ende hoe hy hem fal aen-fpreecken.
C. Hy verlaet dat ellendich leven ende gaet na fijn Vader.

A. Die Vader loopt hem van verre in 't gemoet ende omhelft hem. *B.* De Soone feyt met ootmoet tot fijnen Vader, Vader ick hebbe gefondight, ende die Vader kan allen fijn reden niet uythooren. *A.* De Vader doet den Soone kleden, vercieren ende een maeltijdt bereyden. *C.* De dienaers brengen den eerften rock, fchoenen ende een ringh. *D.* Een gemeft kalf wert gheflagen. *E.* De maeltijdt wert bereyt. *F.* De ander Soone komt van 't Landt, defe neemt de fake qualijck, de Vader bidt hem vriendelijck ende ftelt hem geruft.

11 ☞ Maer hy feyde: Een menfch had-
de twee foonen/
12 Ende de jonghfte van dien heeft zij-
nen Vader gefeyt: Vader/ geeft my het deel
van mijnen goede/ 't welck my toekomt.
Ende hy heeft hem 't goet gedeylt.
13 Ende na een luttel dagen is de jong- D
fte foone (als hy 't alle vergadert hadde)
uytgereyft in een verre lantfchap / ende al-
daer heeft hy zijn goet verdaen/levende on-
kuyffelijck.
14 Ende als hy 't al verdaen hadde / foo
iffer eenen krachtigen honger opgeftaen in
dat lantfchap/ ende hy begonfte gebreck te
lijden.
15 Ende hy is wech gegaen / ende heeft
hem gevoecht by een borger van dien lan-
de. Ende die heeft hem gefonden in zijn
hoeve dat hy de verckenen hoeden foude.
16 Ende hy begeerde zijnen buyck te
vullen van dat draf dat de verckenen aten/
ende niemant en gaf hem.
17 Maer in fy felven gekeert zijnde/heeft E
hy gefeyt: Hoe veel huerlingen in 't huys
mijns Vaders zijnder die overvloedelijck
broot hebben/ ende ick verga hier van hon-
ger?
18 Ick fal opftaen ende gaen tot mijnen
Vader/ende hem feggen: Vader/ick heb ge-
fondicht in den Hemel ende voor u/
19 Nu en ben ick niet weerdich genoemt
te worden u fone/maeckt my als een van u-
wen huerlingen:

20 Ende opſtaende hy is gekomen tot
zijnen Vader. Maer doen hy noch verre
was/ heeft hem zijn Vader geſien/ende hy
is door bermherticheyt beweecht gewor=
den/ ende toe-loopende hy is op zijnen
hals ghevallen/ ende hy heeft hem ghe=
kuſt.
21 Ende de ſone heeft tot hem geſeyt:
Vader/ick hebbe geſondicht in den hemel
ende voor u/ick en ben nu niet weerdich u
ſoone genoemt te worden.
F 22 Maer de Vader heeft tot zijnen
knechten gheſeyt: Haeſtelijck brenght
voorts het eerſte eerlijck lange kleet/ ende
doet hem dat aen/ ende geeft hem eenen
rinck aen zijn hant/ende ſchoenen aen zijn
voeten/
23 Ende brenght het gemeſt kalf/ende
doodet/ ende laet ons eten/ende vrolijcken
maeltijdt houden:
24 Want dese mijn ſoone was doot/
ende hy is wederom levende ghewor den:
hy was verlooren/ ende hy is gevonden.
Ende ſy hebben begonnen blijdelijck te
eten.
25 Maer zijn oudtſte ſoone was in 't
velt/ ende doen hy quam en naeckte den
huyſe/ ſoo heeft hy gehoort een gheſanck/
ende een gedans.
26 Ende hy heeft geroepen eenen van
den knechten/ ende gevraecht wat deſe
dingen waren.
G 27 Ende deſe heeft hem geſeyt: V broe=
der is ghekomen/ ende u vader heeft dat
gemeſt kalf geſlagen/ om dat hy hem ge=
ſont heeft ontfangen.
28 Maer hy is veronweerdicht ghe=
worden/ ende en heeft niet willen bin=
nen gaen. Hierom zijn Vader uytge=
gaen zijnde/ heeft hem begonſt te bid=
den.
29 Maer hy antwoordende/ heeft tot
zijnen Vader geſeyt: Siet/ ick diene u ſoo
veel jaren/ ende nopt en heb ick u gebodt
overtreden/ ende ghy en hebt my nopt ee=
nen bock gegeven/ dat ick ſoude met mij=
nen vrienden vrolijcken maeltijdt hou=
den.
30 Maer nae dat deſe u ſoone/ die alle
ſijn goet met de hoeren verteert heeft/ ge=
komen is/ hebdy hem dat gemeſt kalf ge=
ſlagen.
31 Maer hy heeft tot hem geſeyt: So=
ne/ ghy zijt altijdt met my/ ende alle wat
mijne is dat is uwe:
32 Maer men moeſt vrolijcken mael=
tijdt houden ende vrolijck zijn/ want
deſe uwe Broeder was doodt/ ende hy
is wederom levende ghewor den: Hy
was verlooren/ ende hy is ghevon=
den. ✠

Dat XVI. CAPITTEL.

Van den Hof-meeſter die ſijns Heeren goet ver-quiſt hadde. Ende hoe niemant Godt ende den rijckdom gedienen en kan. Ende van den rijcken vreck ende den armen Lazaro.

1 Maer hy ſeyde oock A
tot zijnen Diſcipe=
len: Daer was een
rijck menſch die ee=
nen Hofmeeſter had=
de/ ende deſen is by
hem overgedragē ge=
weeſt/ als of hy zijn
goet verquiſt hadde.
2 Ende hy heeft hem geroepen:ende tot
hem geſeyt: Wat hoore ick dit van u? doet

A. Chriſtus by Bathabaram ſijnen Diſcipelen leerende. *B.* De rijcke menſche by den welcken de Rentemeeſter wort beſchuldicht van dat hy ſijn goet door-gebracht hadde. *C.* De Rentemeeſter bedroeft ſtaende,wetende 't quaet dat hy hadde gedaen, ende ontſchuldicht hem ſelve niet. *D.* Hy gaet ellendich wegh, ende neemt verſcheyden raden, ten laetſten behaeght hem dit, dat hy die ſchuldenaers van ſijn meeſter een deel van de ſchult quijt ſchelt,waer door ſy hem gunſtich mochten werden. *E.* Den eenen ſchelt hy quijt vijftigh vaten olye van hondert. *F.* Den anderen vijf-en-twintigh maten terwe van vijſtich. *G.* Daer wert getoont, datmen uyt deſe parabele kan verſtaen,dat aelmiſſe ende een menſche die rijckelijck den armen geeft te prijſen zijn. *H.* De Engelen ſtaen by deſen menſch leggende op zijn ſterven, om ſijn ſiele te vertrooſten,ende de ſelve wanneer ſy van het lichaem ſcheyt,te ontſangen.

reeckeninge van uwer Hof-meeſterſchap/
want ghy en ſult voortaen niet meer mo=
gen Hof-meeſter weſen.
3 Maer de Hof-meeſter heeft geſeyt in
ſy ſelven: Wat ſal ick doen/ want mijn
Heer my de Hof-meeſterſchap af-neemt?
Ick en kan niet graven/ ick ſchaem my
broot te bidden:
4 Ic weet wat ic doē ſal/op dat ſy (wan=

neer dat ick afgheſtelt ſal zijn van de Hof-
meeſterſchap) my ontfangen in haerlieder
huyſen.
5 Als hy dan alle zijns Heeren ſchulde-
naers geroepen hadde/ ſoo heeft hy den eer-
ſten gheſeyt: Hoe veel zijdy mijnen Heere
ſchuldich?
B 6 Maer die heeft geſeyt: Hondert vaten
olie. Ende hy heeft dien geſeyt: Neemt u
hantſchrift/ende ſit haeſtelijck/ſchrijft vijf-
tich.
7 Daer nae heeft hy den anderen geſeyt:
maer ghy / hoe veel zijdy ſchuldich? De
welcke heeft geſeyt: Hondert koorn-maten
terwen. Hy ſeyde hem: Neemt uwen brief/
ende ſchrijft tachtentich.
8 Ende de Heere heeft den Hofmeeſter
der boosheyt gepreſen/ dat hy voorſienlijck
gedaen hadde: want de kinderen deſer we-
relt zijn voorſieniger / dan de kinderen des
lichts in haer geſlachte.
9 Ende ick ſegge u lieden: maeckt voor
u vrienden van den mammon der onghe-
rechticheyt/op dat ſy u ontfangen (als ghy
vergaen ſult) in de eeuwighe Tabernake-
len. ✠
C 10 ☞ Die getrouwe is in 't minſte / die
is in 't meeſte. oock getrouwe: ende die in 't
kleyne onrechtveerdich is/ die is in 't mee-
ſte oock onrechtveerdich.
11 En hebdy dan in den onrechtveerdi-
gen mammon niet getrouw geweeſt / dat
waerachtich is / wie ſal u dat betrouwen?
12 Ende iſt dat ghy in eens anders goet
niet en hebt getrouw geweeſt / wie ſal u ge-
ven dat uwe is?
Matth. 6. c.24. 13 Gheen knecht en mach twee Heeren
dienen/ want hy ſal den eenen haten/ ende
den anderen lief hebben: oft hy ſal den eenen
by blijven / ende den anderen verſmaden.
Ghy en moocht GODT niet dienen ende
den mammon.
D 14 Maer alle dit hoorden de Phariſeen
die gierich waren/ ende ſy begeckten hem.
15 Ende hy ſeyde henlieden: Ghy zijt de
ghene die u ſelven rechtveerdich maeckt
voor de menſchen / maer GODT kent
u herten: want dat den menſchen hoo-
ghe is / dat is een afgrijſelijckheydt voor
GODT ✠
Matth. 11 b. 12. 16 De Wet ende de Propheten zijn tot
Joannes toe: want van dien tijdt voorts
wort het rijck GODTS verkondicht/ ende
een yegelijck doet daer gewelt op.
Matth. 5. c. 18. 17 Maer het is lichter hemel ende aerde
Matth. 5. c.32. te vergaen/ dan van der Wet een ſtipken te
Matth. 10 b. 11. 1. Cor. 7. b. 10. vallen.
18 Alle die zijn huyſvrouwe verlaet/en-
de een ander trouwet/ die doet overſpel: en-
de die de verlaten van haren man trouwet/
die doet over-ſpel. ✠

A. Ieſus in den eynden van Iudea over den Iordaen, daer hy dit leert. *B.* De koſtelijcke maeltijdt van de rijcke man, gekleet in purpur ende zijde. *C.* De Speel-luyden ſpeelen over de tafel. *D.* De duyvelen Auɓteurs van deſe groote boosheyt, hebben de maeltijdt ende het huys beſeten. *E.* Lazarus leggende aen de deure des Rijcke-mans vol ſweeren, wert van niemant verquickt, ja met geen brocken.

A. De Rijcke-man ſterft, de Duyvelen grijpen ſijn ziel, ende begravenſe in der hellen.
B. Sijn huyſvrouwe ende gantſche huyſgeſin bedrijven groote rouw.
C. Het huys wert van dieven beſtolen.
D. De menſchen graven den Rijcken-man een graf op der aerden, gelijck den Duyvelen in der Hellen.
E. Hier tegens een licht ontfanght den ſtervenden Lazarum, ende wert gedragen in 't voorburght by den Vaderen.

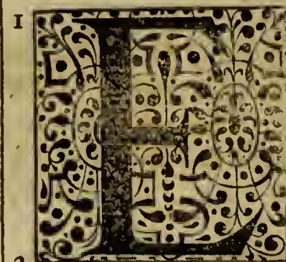

A. De ſpatie van 't aertrijck, 't welck tuſſchen het voorburght der Vaderen ende het bovenſte des aertbodems komt. *B.* Het voorburgt der Vaderen daer Abraham ende Lazarus zijn. *C.* Het voorburght der kinderen, alwaer noch licht uyt het voorburght der Vaderen nochte hitte uyt het Vagevier komt. *D.* Het Vagevier daer de zielen door Godts kracht ende hant geſuyvert werden. *E.* De kloot der hellen, alwaer de Rijcke man te vergeefs bidt.

19 ☞ Daer was een rijck menſch/ die worden gekleet met purper / ende fijn lijnwaet/ ende hy at dagelijcx ſeer wellusteljjck.
20 Ende daer was een broot-bidder/Lazarus genaemt / die aen zijn deure lach vol ſweeren/
21 Begerende verſaet te worden van den broeykens die van des rijcx mans tafele vielen/ ende niemant en gaffe hem / maer oock ſoo quamen de honden ende leckten zijn ſweeren.
22 Maer 't is geſchiet dat de broot-bidder ſterf / ende gedragen worde van de Engelen in Abrahams ſchoot. Maer oock ſo is de rijcke geſtorven/ ende hy is begraven in de helle.
F 23 Maer zijn oogen op-heffende/ als hy in de tormenten was / hy heeft Abraham ghesien van verre ende Lazarum in zijnen ſchoot.
24 Ende hy heeft roepende geſeyt: Vader Abraham / ontfermt u mijnder / ende ſeynt Lazarum dat hy 't uyterſte van zijnen vinger ſteecke in 't water/ dat hy mijn tonge mach verkoelen/want ick worde hier gepijnicht in de vlamme.
25 Ende Abraham heeft tot hem geſeyt: Sone/ weeſt gedachtich dat ghy goet ontfangen hebt in u leven / ende Lazarus deſ-
ghelijcx quaet. Maer nu ſoo wort deſe vertroost/ maer ghy wort gepijnicht.
26 Ende boven alle deſe / ſoo is tuſſchen ons ende u lieden een groot onderſcheyptſel vaſt geſtelt/ alſoo dat de ghene die van hier willen over komen tot u lieden / dat niet en moghen doen/ noch van daer tot hier over komen.
27 Ende hy ſeyde: Soo bidde ick u dan Vader / dat ghy hem ſeynt in mijns Vaders huys: G
28 Want ick hebbe vijf broeders/op dat hy henlieden mach ghetuygen/ dat ſy oock niet en komen in deſe plaetſen der tormenten.
29 Ende Abraham heeft hem geſeyt: Sy hebben Moyſen ende de Propheten / laet ſe die hooren.
30 Maer hy heeft geſeyt: Neen Vader Abraham / maer iſt ſaecke datter yemant van den dooden tot henlieden gaet/ ſoo ſullen ſy penitentie doen.
31 Maer hy heeft tot hem geſeyt: Iſt dat ſy Moyſen ende de Propheten niet en hooren/ ſoo en ſullen ſy oock niet gelooven/ al waert datter yemant van der doot verreſe. ✠

Dat XVII. CAPITTEL.

Van veel ſchoone leeringen ende gelijckeniſſen, ende hoe IESVS thien melaetſche menſchen genas, ende hoe hy ſijn toekomſte ten oordeel voorſeyt.

1 Ende hy ſeyde tot zijn A
discipelen: Het is on- Matth. 18 a.7.
moghelijck dat daer Marc.9.f.42.
gheen verargerniſſen
komen en ſoudẽ/maer
wee den ghenen/ door
den welcken ſy komẽ.
2 Het waer hem beter
datter eenen molenſteen gehangen worde aen zijnen hals / ende dat hy geworpen worde in de Zee / dan dat hy verargere een van deſen kleynen.
3 Siet voor u. Iſt dat u broeder teghen u geſondicht heeft/ ſoo ſtraft hem / ende iſt dat hy penitentie doet / ſoo vergevet hem.
4 Ende iſt dat hy ſevenmael 's daechs teghen u ſondicht/ ende dat hy hem ſevenmael 's daechs bekeert tot u/ ſeggende: 't is my leet/ ſo vergevet hem. Matth.18 b.11. Lev.19.d.17. Eccleſ.19. b 13.
5 Ende de Apoſtelen hebben geſeyt den Heere: Vermeerdert ons gelooue. B Matt.17. c.20.
6 Maer de Heere heeft geſeyt: Waert ſake dat ghy geloove hadt als een moſtaert zaet / ſo soudy ſeggen tot deſen moerboom: Wert uytgewortelt / ende over geplant in de Zee/ende hy ſoude u lieden onderdanich zijn.

7 Maer wie isser van u lieden hebbende
eenen knecht ackerende/oft de beesten wey-
dende / de welcke hem van den velde geko-
men zijnde/segge: Gaet terstont deure/ende
sit ter tafelen :
8 Ende en seyt hem niet: Bereyt dat ick
dat avontmael ete / ende schorst u op / ende
dient my/tot dat ic gegeten ende gedroncke
hebbe/ende daer na sult ghy etẽ en drinckẽ.
9 Sal hys dien knecht danck weten/om
dat hy ghedaen heeft dat hy hem bevolen
hadde?
C 10 Ick meyns niet. Alsoo oock ghy/als
ghy gedaen hebt alle dat u bevolen is / soo
segghet: Wy zijn onnutte knechten / dat
wy schuldich waren te doen / dat hebben
wy gedaen. ✠

A. Een stedeken in Samarien , daer Iesus de melaetschen heeft genesen. *B.* Een huys buyten het stedeken, daer den melaetschen hen armelijck onderhielden. *C.* Als Iesus gingh na het stedeken, komen hem thien melaetschen te gemoet loopen, roepende, Iesus Meester. *D.* Iesus haer-luyden siende, seyt: gaet ende vertoont u den Priesteren. *E.* Als sy gingen werden sy alle gesuyvert. *F.* Eene van allen siende dat hy gesuyvert was, keert te rugge, ende vallende op sijn aengesicht; heeft hy Iesus met luyder stemmen gedanckt.

11 ☞ Ende 't is geschiet doen hy ginck
nae Jerusalem / dat hy ginck door 't mid-
den van Samarien ende Galileen.
12 Ende als hy quam in een Kasteel/soo
zijn hem te gemoete gekomen thien melaet-
sche mannen/de welcke hebben gestaen van
verre/
13 Ende hebben haerlieder stemmen op-
gheheven/seggende: IESU meester/ontfermt
u onser.
D
Levit. 13. a. 2. 14. a. 2. 14 De welcke als hy gesien heeft/so heeft
hy geseyt: gaet henen/vertoont u den Prie-
sters. Ende 't is geschiet doen sy ginghen/
dat sy gesuyvert zijn.
15 Maer een van dien siende dat hy ge-
suyvert was / is wederom ghekeert / met
grooter stemmen GODT grootelijcks lo-
vende.
16 Ende hy is op zijn aensicht gevallen
voor zijn voeten/ danckende: ende dese was
een Samaritaen.
17 Maer IESUS antwoordende heeft
geseyt: En zijnder niet thien gesuyvert/ en-
de waer zijn de negen?
18 Daer en is niemandt ghevonden die
weder-gekomen is ende GODT de glorie
gegeven heeft / dan dese vremdelinck.
19 Ende hy heeft hem geseyt: Staet op/
gaet wech/ want u geloove heeft u gesondt
gemaeckt. ✠
20 ☞ Maer ghevraecht zijnde van de E
Phariseen/ wanneer dat het rijck GODTS
komt/ soo heeft hy henlieden geantwoort/
ende geseyt: Het rijck GODTS komt niet
met uytwendigen gebare:
21 Noch men en sal niet seggen: Siet
hier oft siet daer/want siet het Rijck Gods
is binnen u lieden.
22 Ende hy seyde tot zijnen discipelen: Matth. 14 b. 23. Marc. 13. c. 21.
De dagen sullen komen als ghy sult bege-
ren te sien eenen dach van den Soone des
menschen/ ende ghy sult dien niet sien.
23 Ende men sal u seggen: Siet hier en-
de siet daer. En wilt daer niet gaen/noch en
volchtse niet.
24 Want gelijck den blixem schijnende
van onder den Hemel/blincket over alle dat
onder den Hemel is/alsoo sal de Soone des
menschen zijn in zijnen dach:
25 Maer eerstmael moet hy veel lijdẽ/eñ
verworpen worden van desen geslachte. ✠

26 Ende gelijck dat geschiet is in de da- F Matth. 24 d. 37. Genes. 7. a. 5.
ghen van Noe/ alsoo salt oock wesen in de
dagen van den Soone des menschen.

27 Sy aten / ende ſy droncken / ſy trou-
den huyſvrouwen ende worden ten houwe-
lijck gegeven / tot op den dach dat Noe in
de Arcke ginck / ende dat den overvloet ge-
komen is / ende heeftſe alle vernielt.
Geneſ. 19 c.24. 28 Deſgelijcx alſo 't geſchiet is in de da-
gen van Loth / ſy aten ende ſy droncken / ſy
kochten ende verkochten / ſy planteden en-
de timmerden /
29 Maer op den dach doen Loth ginck
van Sodomen / hevet geregent vyer ende
ſolpher van den Hemel / ende hevet al ver-
nielt.
30 In deſer voegen ſalt weſen op den
dach dat de Soone des menſchen ſal geo-
penbaert worden.
31 In die ure ſoo wie zijn ſal op 't dack /
ende zijn gereetſchappen in 't huys / die en
kome niet nederwaerts om die te halen / en-
de die op 't velt is / en keere deſgelijcx oock
niet achterwaerts.
G 32 Weeſt gedachtich der huyſvrouwen
Luce 9. c.24. van Loth.
Matth. 10 d.39. 33 Soo wie begeert zijn ziele te behou-
Marc. 8. d 35. den / die ſalſe verlieſen / ende ſoo wie die ver-
Ioan. 12. d.25. lieſt / die ſalſe levende maken.
Matth. 24 b.40. 34 Ick ſegge u lieden / in dien nacht ſal-
1. Theſ. 4. d.17. der twee weſen in een bedde / de eene ſal op-
genomen worden / ende de ander ſal achter
gelaten worden.
35 Daer ſalder twee zijn t'ſamen malen-
de / de eene ſal opgenomen worden / ende de
ander achter-gelaten. Twee in 't velt / de
eene ſal opgenomen worden / ende de ander
achter gelaten.
36 Antwoordende / ſeggen ſy hem / waer
Heere?
37 De welcke heeft hen geſeyt / ſoo waer
het lichaem is / daer ſullen oock de Arents
vergaderen.

Dat XVIII. CAPITTEL.

Van een gelijckeniſſe van eenen rechter ende weduwe. Van eenen Publicaen ende Pharizeus, die gegaen ſijn om te bidden. Hoe periculoos dat den rijckdom is. Ende hoe IESVS eenen blinden verlichte.

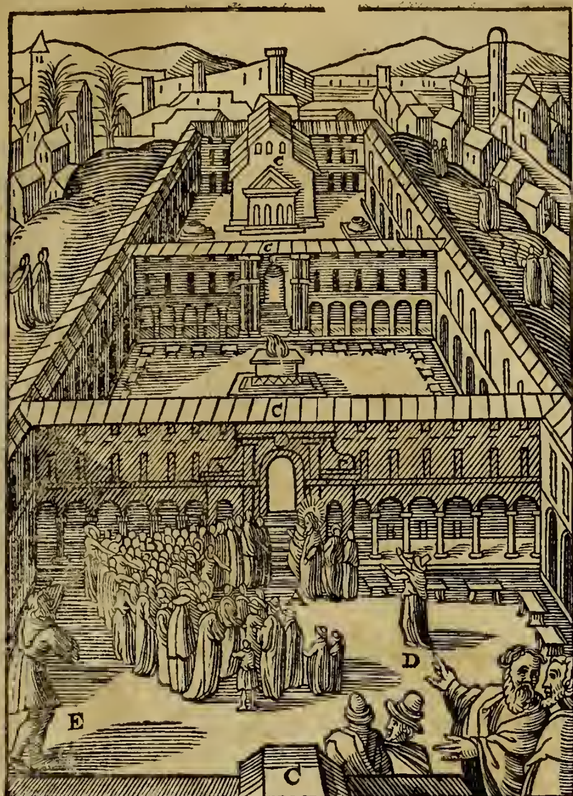

A Eccleſ. 18 c.21. 1. Theſ. 5. c.17. 1 MAer hy ſeyde oock een
parabel tot hen / dat-
men altijts moet bid-
den / ende niet ophou-
den.
2 Segghende / daer
was een rechter in een
ſtadt / die GODT niet
en vreeſde / ende genen menſch en ontſach.
3 Maer daer was een Weduwe in die
ſtadt / ende ſy quam tot hem / ſeggende: doet
my recht van mijnen wederpartyder.
4 Ende hy en wildes niet doen veel tijts.

Maer na deſen ſoo heeft hy geſeyt in ſy ſel-
ven: Al iſt dat ick GODT niet en vreſe /
noch de menſchen niet en ontſie /
5 Nochtans want deſe Weduwe my
moeyelijck is / ſoo ſal ick haer recht doen /
dat ſy ten laetſten komende my niet te nae
en ſpreke.
6 Maer de Heere heeft geſeyt: Hoort wat
de rechter der booſheyt ſeyt:
7 En ſal GODT dan geen wrake doen
van zijnen uytverkoorenen / tot hem roe-
pende nacht ende dach / ende ſal hy patien-
tie in die hebben?
8 Ick ſegge u dat hy geringe wraecke B
doen ſal: Maer nochtans de ſone des men-
ſchen komende / meyndy dat hy geloove op
de aerde vinden ſal? ✠
9 ☞ Maer hy heeft oock geſeyt tot de
ſommige die op hen ſelven betrouden / dat ſy
rechtveerdich waren / ende verſmaden de
andere / deſe parabel:
10 Twee menſchen zijn geklommen tot
den Tempel om te bidden / de eene was een
Pharizeus / ende de andere een Publicaen.
11 De Pharizeus ſtaende / badt deſe
woorden by ſy ſelven: GODT, ick dancke
u / dat ick niet en ben gelijck de ander men-
ſchen / roovers / onrechtveerdige / overſpeel-
ders / als oock is deſe Publicaen:
12 Ick vaſte tweemael in de weke / ick Luc. 14. b.15.
geve thiende van alle dat ick beſitte. Matth. 23 b.12.
13 Ende de Publicaen van verre ſtaen-
de / en wilde oock zijn ooge niet opheffen C
ten hemelwaerts / maer hy ſloeg zijn borſt / Matth. 19 a.15
ſeggende GODT weeſt mijns ſondaers ge- Marc. 10. b.13.
nadich.
14 Ick ſegge u / deſe is gerechtveerdich

neder

A. Chriſtus leerende in de Tempel in de Galerye van Salomon. *B.* Sommige hooghmoedige menſchen, die anderen verſmaden, met noch eene andere menichte die toehoort nae de leeringhe Chriſti. *C.* Den Tempel met den ſalen. *D.* De Phariſeus ſtaende naeſt aen de deure van de ſale der Prieſteren, biddende met groote verwaentheyt ende ongeſchicktheyt. *E.* De Publicaen ſtaende van verre ſlaet voor ſijn borſt, en ſijn oogen niet dervende opheffen ten Hemel, bidt hy met grooter ootmoedigheyt; Heere ſijt my ghenadigh, &c. Ende hy komt gerechtveerdicht t'huys, maer de Phariſeus recht anders.

neder gegaen in zijn huys/ meer dan die:
want alle die hem verheft / ſal vernedert
worden: ende die hem vernedert/ ſal verhe-
ven worden. ✠
15 Maer ſy brachten tot hem oock kley-
ne kinderen/dat hy die raké ſoude. 't Welck
als de Diſcipelen ſagen / ſoo hebben ſy die
geſtraft:
16 Maer IESVS henlieden t'ſamen roe-
pende/heeft geſeyt: laet de kinderen tot my
komen/ ende en wiltſe niet verbieden/want
alſulcken behoort het Rijck GODTS toe.
17 Voorwaer ick ſegghe u/ ſoo wie dat
Rijck GODTS niet en ontfanght als een
kint/ die en ſal daer niet inne gaen.
Matth.19. b.10. Marc.10. b.16. 18 Eñ een Prince heeft hem gevraecht/
ſeggende: goede meeſter/wat doende ſal ick
't eeuwich leven beſitten?
D 19 Maer IESVS heeft hem geſeyt: waer-
om noemdy my goet? niemant en is goedt
dan alleen GODT.
Exod.20. b.13. 20 Weet ghy de geboden? Ghy en ſult
niet doot-ſlaen / Ghy en ſult geen overſpel
doen. Ghy en ſult geen dieverye doen. Ghy
en ſult geen valſch getuygenis geven. Eert
u Vader ende u Moeder.
21 De welcke heeft geſeyt: Deſe heb ick
al gehouden van mijnder jonckheyt.
22 't Welc als IESVS gehoort hadde/ ſo
ſeyde hy tot hem: Noch een dinck gebreeckt
u/ alle dat ghy hebt/ verkoopt / ende gevet

den armen/ ende ghy ſult eenen ſchat in den
hemel hebben/ ende komt volcht my.
23 Als hy deſe woorden gehoort hadde/
ſoo is hy bedroeft gheweeſt / want hy was
ſeer rijck/
24 Maer IESVS ſiende hem droevich E
geworden/heeft geſeyt/hoe ſwaerlick ſullen
ſy die gelt hebben in 't rijck GODTS ko-
men.
25 Want 't is lichter eenen kemel door
de ooghe van een naelde te gaen / dan eenen
rijcken te gaen in 't rijcke GODTS.
26 Ende die 't hoorden/ hebben geſeyt/
Ende wie mach dan ſalich worden?
27 Hy heeft henlieden geſeyt/ de dingen
die onmogelijck zy by de menſchen/die zijn
mogelijck by GODT.
28 Maer Petrus heeft geſeyt / ſiet / wy
hebbent al verlaté/ende zijn u na gevolcht.
29 De welcke heeft henlieden gheſeyt/
Voorwaer ick ſegghe u lieden/Niemant en
iſſer die verlaten heeft huys / oft vader/ oft
broeder / oft huyſvrouwe/ oft kinderen om
't Rijck GODS,
30 Ende dat die niet en ontfanght veel
meer in deſer tijdt / ende in de nakomende
Werelt het eeuwich leven.
31 ☞ Maer IESVS heeft de twaelve tot F
hem genomen / ende henlieden geſeyt / ſiet/ Matth.20. b.17.
wy gaen opwaerts na Jeruſalem/ ende al- Marc.10.
le de dingen ſullen volbracht wordé/ die ge- 32.
ſchreven zijn door de Propheten van den
Soone des menſchen.
32 Want hy ſal den Heydenen gelevert
worden/ ende beſpot / ende gegeeſſelt / ende
beſpogen.
33 Ende nae dat ſy hem gegeeſſelt ſullen

hebben / soo sullen sy hem dooden / ende ten
derden dage sal hy verrijsen.
34 Ende sy en hebben van desen niet ver=
staen / ende dit woort was verborgen voor
henlieden / ende sy en verstonden niet datter
C gesept worde.

A. Iericho de stadt der Palmen. *B.* De schare die voor Iesus gaet. *C.* De schare die hem na volght. *D.* De blinde by de wegh sittende, wert by de voor-by-gangers bekeven, om dat hy swijghen soude. *E.* Iesus blijft door 't gekarm van de blinde stille staen. *F.* De blinde wert door Christus bevel by hem ghebracht ende genesen. *G.* Alle 't volck looft Godt.

Matth. 20 d. 29. Matth. 10 46. 35 Maer 't is geschiet doen hy quam by
Iericho / datter een blinde sat neffens den
wech / om aelmoesse biddende.
36 Ende doen hy hoorde de schare voor-
by gaende / soo vraechde hy wat dat ware.
37 Maer sy hebben hem gesept / dat IE-
SUS van Nazareth voor-by ginck.
38 Ende hy heeft geroepen / segghende:
G IESU Davids Sone / ontfermt u mijnder.
39 Ende die voor-by gingen / straften
hem dat hy swijgen soude. Maer hy riep
noch veel te meer / Davids Sone ontfermt
u mijnder.
40 Maer IESUS stil staende / heeft ge=
boden datmen die tot hem brengen soude.
Ende doen hy nae by gekomen was / soo
vraechde hy hem /
41 Seggende: Wat wildy dat ick u doe?
Maer hy heeft gesept: Heere / dat ick sien
mach.
42 Ende IESUS heeft hem gesept: Siet
op / u geloove heeft u gesont gemaeckt.
43 Ende terstondt heeft hy gesien / ende
hy volchde hem / grootelijck GODT loven=
de. Ende als alle 't volck dit gesien heeft / so
hevet GODT lof gegeven. ✠

Dat XIX. CAPITTEL.

Hoe IESUS tot Zacheum gaet ter herbergen, ende hoe hy 't volck een ghelijckenisse leerde. Hoe hy na Ierusalem reet op een Ezelinne veulen, ende beschreyde de Stadt, ende in den Tempel hy verjoecher uyt de koopers ende verkoopers.

1 ENde ingegaen zijn= A
de heeft hy Iericho
doorwandelt /
2 Ende siet / een man
Zacheus genaemt /
ende dese was een
Prince der Publica=
nen / ende hy was
rijck /
3 Ende hy begeerde IESUM te sien wie
dat hy was / ende hy en konde niet om der
scharen wille / want hy kleyn was van
lenghden /

4 Ende voorloopende hy is geklommen
op eenen wilden vijgeboom / dat hy hem
sien soude / want hy soude aldaer passeren.
5 Ende doen IESUS tot de plaetse geko=
men was / hy heeft opsiende hem gesien / en=
de tot hem gesept: Zachee / komt geringe
af / want heden moet ick in u huys blijven.
6 Ende hy is haestelic af-gekomen / ende
heeft hem blijdelijck ontfangen.
7 Ende als sy 't alle sagen / soo murmu=
reerden sy / seggende: dat hy tot eenen son=
digen mensch ter herbergen gegaen was.
8 Maer Zacheus staende heeft ghesept B
totten Heere: Siet Heere / die helft van mij=
nen goeden / geve ick den armen / ende heb

heb ick yemant yet bedꝛogen / dat geve ick
vier dobbel wederom.
Matth.18 b.11. 9 Ende Jesus ſeyde tot hem: Heden is
ſalicheydt deſen huyſe geſchiet / om dat hy
oock is een kint van Abꝛaham:
10 Want de Sone des menſchen is ge-
komen / om te ſoecken ende ſalich te maken
datter verlooꝛen was. ✠
11 Ende als ſy deſe dingen hooꝛden / ſoo
heeft hy daer noch toe-voegende een para-
bel geſeyt: om dat hy by Jeruſalem was /
ende om dat ſy meynden dat het rijck
Godts terſtont ſoude geopenbaert woꝛ-
den.
12 Daerom heeft hy geſeyt:

Matth. 25 b.14. ☞ Een Edel menſche is wech gereyſt in
een verre lant / om te ontfangen vooꝛ ſy ſel-
ven een rijck / ende wederom te komen:
13 Maer geroepen hebbende zijn thien
knechten / hy heeft henlieden thien ponden
gegeven / ende geſeyt tot henlieden: Comen-
ſchapt tot dat ick kome.
14 Maer zijn boꝛgers haten hem / ende
ſy hebben hem boden na geſonden / ſeggen-
de: Wy en willen niet dat deſe over ons
regnere.
C 15 Ende 't is gheſchiet dat hy weder
quam / hebbende 't rijck ontfangen / ende
hy heeft geboden datmen de knechten ſou-
de roepen / den welcken hy gelt ghegheven
heeft / om dat hy weten ſoude wat een yege-
lijck gekomanſchapt hadde.
16 Maer d'eerſte is gekomen / ſeggende:
Heere / u pont heeft thien pont gewonnen.
17 Ende hy heeft dien geſeyt: Wel aen
goede knecht / aengeſien dat ghy in een lut-
tel getrouw hebt geweeſt / ſoo ſuldy we-
ſen macht hebbende over thien ſteden.
18 Ende een ander is gekomen / ſeggen-
de: Heere / ſiet u pont heeft vijf pont ghe-
wonnen.
19 Ende deſen heeft hy geſeyt: Ende ghy
weeſt over vijf ſteden.
20 Ende een ander is gekomen / ſeggen-
de: Heere / ſiet daer u pont / het welck ick
hebbe bewaert gehadt in eenen ſweet-doec:
21 Want ick heb u ontſien / om dat ghy D
een ſtraf menſch zijt / ghy neemt wech dat
ghy niet geleyt en hebt / ende ghy maeyet
dat ghy niet geſaeyt en hebt.
22 Hy ſeyt tot hem: Wt uwen monde
ooꝛdeele ick u / ghy booſe knecht: ghy wiſt
wel dat ick een ſtraf menſch ben / nemende
dat ick niet geleyt en hebbe / ende maeyen-
de dat ick niet geſaeyt en hebbe.
23 Ende waerom en hebdy dan mijn
gelt niet gegeven ter tafelen / op dat ick ko-
mende dat immer hadde ge-eyſcht met ge-
win?
24 Ende den genen die daer by ſtonden /
heeft hy geſeyt: Neemt van hem dat pont /
ende gevet hem die thien ponden heeft.
25 Ende ſy hebben hem geſeyt: Heere / hy
heeft thien ponden.
26 Maer ick ſegge u lieden / datmen ge- Luce 8. c.18.
ven ſal allen den genen die heeft / ende hy ſal Matth. 13
overvloedich weſen: ende den genen die niet b. 12. 15. c.
en heeft ſalmen oock nemen 't gene dat hy Marc. 4. c. 25.
heeft.
27 Maer oock bꝛenght hier mijne vyan-
den / die niet en hebben gewilt dat ick over
henliedẽ regneren ſoude / eñ dootſe vooꝛ my.

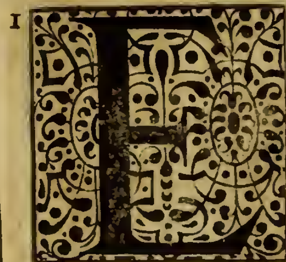

28 Ende deſe dingen geſeyt hebbende / hy
is vooꝛt gegaen opwaerts klimmende nae
Jeruſalem. ✠
29 ☞ Ende 't is geſchiet doen hy geko- C
men

Matth.21 a.1. Marc.11. a.1. men was by Bethphage ende Bethanien/
aen den berch die genoemt wort van Oli-
veten / dat hy heeft gesonden twee van zij-
nen discipelen/
30 Seggende: Gaet henen in 't Kasteel
dat teghen over is / in 't welck inkomende
suldy vinden een veulen van een ezelinne
gebonden/ daer noyt mensch op geseten en
heeft/ontbint dat/en brenget herwaerts.
31 Ende ist dat u yemant vraecht/waer-
om ontbint ghy 't/ soo suldy hem aldus
seggē: want de Heere begeert zijns diensts.
32 Maer sy zijn wech gegaen/die geson-
den waren / ende hebben gevonden also hy
henlieden geseyt hadde/ een veulen staende.
33 Maer als sy het veulen ontbonden/
soo hebben de Heeren van dien tot henlie-
den gheseyt: Waer toe ontbindy dat veu-
len?
F 34 Maer sy hebben geseyt: Om dat de
Ioan.12. b.14. Heere dies van doene heeft.
35 Ende sy hebben dat tot IESUM ge-
leyt/ende worpende haer kleederen op't veu-
len/ sy hebben IESVM daer op gestelt.
36 Maer als hy voorts reysde / soo heb-
ben sy haerlieder kleederen daer onder ge-
spreyt in den wegh.
37 Ende doen hy nu by quam aen den
nederganck van den Bergh van Oliveten/
so hebben alle de scharen der discipelen/blij-
de zijnde / begonst GODT te loven met
luyder stemmen/ van alle de miraculen die
sy gesien hadden/
38 Seggende: gebenedijt is hy die komt
een Koningh in den naem des Heeren / vre-
de in den Hemel/ ende glorie in den hooch-
den. ✠
39 Ende sommige van den Pharizeen
uyt de scharen hebben tot hem geseyt: Mee-
ster straft u discipelen.
40 Den welcken hy heeft geseyt: Ick
segghe u ist dat dese swijgen / soo sullen de
steenen roepen.
41 Ende als hy nae by gekomen was/
siende de stadt/ hy heeft over die gheweent/
seggende:
G 42 Hadde ghy 't oock bekent/ende voor-
waer in desen uwen dach / die dingen die u
tot vrede zijn/ maer nu zijn die verborghen
voor uwe oogen:
Matth.24 a 2. Marc.13. a.2 Luce 21. a.6. Matth.21 b 12. Marc.11. b.15. 43 Want daer sullen dagen over u ko-
men / ende u vyanden sullen u omlegghen
met eenen walle/ende sy sullen u omleggen/
ende u benauwen van allen zijden/
44 Ende sy sullen u neder ter aerden wer-
pen / ende u kinderen die in u zijn / ende
sy en sullen den eenen steen op den anderen
steen niet laten blijven/om dat ghy niet ge-
kent en hebt den tijdt van uwer besoeckin-
gen.
45 Ende in den Tempel gegaen zijnde/
hy heeft begonst uyt te drijven de koopers
ende verkoopers die daer in waren/seggen-
de tot henlieden:
46 Daer staet geschreven: Mijn huys is
een huys des gebedts/maer ghylieden hebt
dat ghemaeckt een speloncke der moorde-
naren.
47 Ende hy was daghelijcx leerende in Isai.56. 7. Ierem.7. 11.
den Tempel. Maer de Princen der Prieste-
ren ende Scrijben / ende de Princen des
volcx begeerden hem te dooden/
48 Ende sy en vonden niet wat sy hem
doen souden. Want alle 't volck hingh hem
aen/ hem hoorende.

Dat XX. CAPITTEL.

Hoe IESVS den Ioden antwoorde in den Tempel, ende van de gelijckenisse des wijngaerts, van 's Keysers chijns. Ende hoe IESVS de Sadduceen doet swijgen.

1
Nde 't is gheschiet op A Matth.21 c.23. Marc.11 d.27.
eenen dach / als hy
't volck leerde in den
tempel/ende 't Euan-
gelie verkondighde/
dat tsamen vergadert
zijn de Princen der
Priesteren / ende de
Scrijben metten Ouderen/
2 Ende sy spraecken tot hem / seggende:
Seght ons door wat macht doet ghy dese
dingen? oft wie is hy die u dese macht heeft
gegeven?
3 Maer IESUS antwoordende heeft tot
henlieden geseyt: Ick sal u lieden oock een
woort vragen/ Antwoort my:
4 Ioannes Doopsel was dat van den
Hemel/ oft van den menschen?
5 Maer sy dachten in hen-selven/seggen-
de: Ist dat wy seggen van den Hemel/ soo
sal hy seggen: Waerom en hebdy dan hem
niet gelooft?
6 Maer ist dat wy seggen van den men-
schen/ soo sal alle 't volck ons steenen/want
sy seecker zijn / dat Ioannes een Propheet
is.
7 Ende sy antwoorden dat sy niet en
wisten van waer dattet was.
8 Ende IESUS seyde henlieden: Noch
ick en segghe u oock niet door wat macht
dat ick dese dingen doe.
9 Maer hy heeft begonnen te seggen tot- B Matth.21 d.33. Marc.12. a.1. Isai.5. a.1 Ierem.2.d. 21.
ten volcke dese parabel: Een mensche
heeft eenen wijngaert gheplant / ende hy
heeft dien verhuert den Wijngaerders/
ende hy is uytten Lande ghereyst veel
tijdts.
10 Ende alst tijdt was / heeft hy tot de
Wijngaerders eenen knecht gesonden/ dat

10 Ende alst tijdt was / heeft hy tot de
Wijngaerders eenen knecht gesonden / dat
sy hem van de vrucht des wijngaerts ghe-
ven souden. De welcke hebben hem gesla-
gen / ende ydel laten wech gaen.
11 Ende hy heeft daer boven noch eenen
anderen knecht gesonden: Maer sy hebben
desen oock slaende ende versmaetheyt aen-
doende / ydel laten gaen.
12 Ende hy heeft daer toe noch den der-
den gesonden. De welcke hebben dien ghe-
wont ende uytgestooten.
13 Maer de Heere des Wijngaerts
heeft geseyt: Wat sal ick doen? ick sal mij-
nen beminden Sone seynden: by avontue-
ren als sy desen sien / soo sullen sy hem ont-
sien.
14 Den welcken als de Wijngaerders
gesien hadden / so hebben sy gedacht in hen
selven / seggende: Dit is de erfgenaem / laet
ons dien dooden / op dat de erffenisse onse
worde.
C 15 Ende sy hebben dien uyt den wijn-
gaert gestooten ende gedoot. Hierom wat
sal hen de Heere des wijngaerts doen?
16 Hy sal komen ende dooden dese wijn-
gaerders / ende hy sal sijnen Wijngaert
anderen luyden uytgeven. 't Welck als sy
gehoort hadden / soo hebben sy geseyt: Dat
sy verre.
Psal. 117. c.21. Actor. 4. b.11. Rom. 9. g.33. 1.Pet.2. b.8. Isai. 28.d. 17 Ende hy henlieden aensiende / heeft
geseyt: Wat is dan datter geschreven is:
De steen den welcken de timmer-luyden
verworpen hebben / die is geworden tot dat
hooft van eenen hoeck?
18 So wie valt op dien steen / die sal seer
gequetst worden: maer op wien dat hy valt
dien sal hy heel in stucken brijselen.
19 Ende de Princen der Priesteren ende
de Scrijben begeerden de handen aen hem
te steken op die ure / ende sy vreesden 't volc /
want sy hebben verstaen dat hy tot hen de-
se gelijckenisse geseyt hadde.
D 20 Ende wachtende / hebben sy bespieders
Matth. 21 d.42. Marc. 12. b.13. gesonden die henlieden veynsden rechtveer-
dich te zijn / op dat sy hem souden vanghen
in zijn woorden / ende hem leveren der O-
verheyt ende der macht van den President /
21 Ende sy hebben hem gevraecht / seg-
gende: Meester / wy weten dat ghy oprech-
telijck seght ende leert / ende ghy en neemt
ghenen persoon uyt / maer ghy leert den
wegh Godts in der waerheyt.
22 Ist ons geoorloft den Keyser tribuyt
te gheven / oft niet?
23 Maer hy aen-merckende haerlieder
bedroch / heeft tot henlieden geseyt: Waer-
om temteert ghy my?
24 Thoont my den penninck / wiens
beelt ende opschrift heeft dien? Sy ant-
woordende hebben gheseyt: des Key-
sers.

25 Ende hy seyde henlieden: Geeft dan Rom. 13. b.7.
den Keyser weder dat den Keyser toebe-
hoort / ende Godt dat Godt toe-be-
hoort.
26 Ende sy en konden zijn woort niet
berispen voor 't volck / ende verwondert
zijnde van zijn antwoorde / sy hebben ge-
swegen.
27 ☞ Maer daer zijn tot hem gekomen E
sommighe van den Sadduceen die de ver- Matth. 22 c.23.
rijsenisse loochenen / ende sy hebben hem Marc. 12. b.18.
gevraecht /
28 Seggende: Meester / Moyses heeft Deut. 25. a.5.
ons ghescreven: Ist saecke dat yemants
broeder ghestorven is / hebbende een huys-
vrouwe / ende hy alsoo dese sonder kinderen
is geweest / dat zijn broeder haer tot een
huysvrouwe neme / ende verwecke zijnen
broeder zaet.
29 Aldus hebbender seven broeders ge-
weest / ende d'eerste heeft een huysvrouwe
genomen / ende hy is gestorven sonder kin-
deren.
30 Ende de tweede heeftse genomen / en-
de hy is oock gestorven sonder kinderen.
31 Ende de derde heeftse ghenomen / en-
de desghelijcx oock alle de seven / ende sy en
hebben geen saet achter gelaten / ende sy zijn
gestorven.
32 Ende ten laetsten van allen / soo is de
vrouwe oock gestorven.
33 Daerom in de verrijsenisse / wiens
van desen huysvrouwe sal sy wesen? Aen-
gesien dat de seven haer gehadt hebben tot
een huysvrouwe.
34 Ende Iesus heeft tot hem gheseyt: F
De kinderen deser Werelt trouwen ende
worden getrout.
35 Maer die weerdich gehouden sullen
zijn dier Werelt / ende der verrijsenisse van
de dooden / die en sullen niet getrout wor-
den / noch huysvrouwen nemen /
36 Want sy en sullen voortaen niet meer Exod. 3. b.6.
mogen sterven / want sy zijn den Engelen
ghelijck / ende 't zijn Godts kinderen /
want sy kinderen der verrijsenisse zijn.
37 Maer dat de dooden verrijsen / dat
thoont Moyses by den doorn / ghelijck hy
den Heere noemt / den Godt van Abra-
ham / ende den Godt van Isaac / ende
den Godt van Jacob /
38 Ende 't en is geen Godt der doo-
den / maer der levender. Want sy leven hem
alle.
39 Maer sommighe van de Scrijben G
antwoordende hebben tot hem geseyt: mee-
ster / ghy hebt wel geseyt.
40 Ende sy en hebben hem niet meer der-
ren vragen.
41 Maer hy heeft tot henlieden gheseyt: Marc. 12. d.44.
Hoe seggen sy Christum Davids Soone Marc. 12. d.36.
te zijn? Psal. 109. a.1.

42 Ende David seyt selve in 't boeck der
Psalmen: De Heere heeft geseyt tot mijnen
Heere/ sit te mijnder rechter zijden:
43 Tot dat ick u vyanden gestelt hebbe
tot een voet-bancke uwer voeten.
Matth.23 a.6. Marc.12. d.38. Luce 11. f.43. 44 Aldus noemt hem David Heere/ ende hoe ist dan zijn sone?
45 Maer als alle 't volck hoorde/ so heeft
hy tot zijnen discipelen geseyt:
46 Wacht u van de Scrijben die willen
wandelen in lange kleederen/ ende hebben
geerne de groeten op de merckt/ ende d'eerste
stoelen in de Synagogen/ ende d'eerste
sit-steden in de maeltijden/
47 Die der Weduwen huysen verslinden/
veynsende een lanck ghebedt. Dese sullen
meerder verdoemenisse ontfangen.

Dat XXI. CAPITTEL.

Hoe Iesvs by den geldt-block sittende sach watmer inne wierp, ende van het weeuken, hy voorseyt menighe benautheydt, die gebeurt is ende te geschieden staet, ende van de teeckedie voor d'uyterste oordeel voor-komen sullen.

A Matth.12 d.41. 1 M Aer omme siende heeft
hy gesien de rijcke die
haerlieder giften wierpen
in de Offer-kiste.
2 Maer hy heeft oock
gesien een arme weduwe
worpende twee
kleyne penningen.
3 Ende hy heeft geseyt: Voorwaer ick
segge u lieden dat dese arme weduwe meer
geoffert heeft/dan sy alle.
4 Want alle dese hebben geworpen van
't gene dat henlieden overde in Godts offerande:
maer dese heeft gegeven van 't gene
dat sy behoeft/ allen haren nootdruft die sy
hadde.
B 5 Ende als de sommige seyden van den
Matth.24 a.1. Marc.13. a.1. Luc.19. g.44. Tempel/ dat dien met goeden steenen ende
giften verciert was/ soo heeft hy geseyt:
6 Dese dinghen die ghy siet/ daer sullen
dagen komen/ in de welcke den eenen steen
op den anderē steen niet en sal gelaten worden/
die niet en sal gebroken worden.
7 Maer sy hebben hem gevraecht/ seggende:
Meester/wanneer sullen dese dingen
zijn/ ende wat teecken sal daer zijn als dese
dinghen sullen beginnen te gheschieden?
8 De welcke heeft geseyt: Siet toe dat
ghy niet bedrogen en wordt. Want daer
salder veel komen in mijnen naem/ seggende
dat ick 't ben/ ende den tijdt is by ghekomen/
daerom en wilt nae henlieden niet
gaen.

9 Maer als ghy hooren sult oorloghen C
ende twee-drachtige oploopen/ soo en wilt
niet verbaert worden/ dese dingen moeten
eerstmael geschieden/maer ten sal noch terstont
geen eynde zijn.

10 Doen seyde hy henlieden: 't Een
volck sal tegen 't ander volck opstaen/ ende
't een rijck tegen 't ander rijck/
11 Ende daer sullen groote aertbevingen
wesen van plaetsen te plaetsen/ende pestilentien/
ende diere tijden/ende verbaerlijckheden
van den hemel/ ende daer sullen
groote teeckenen zijn.
12 Maer voor alle dese dingen/ sullen sy
haerlieder handen aen u slaen/ ende sy sullen
u vervolgen/ leverende u in de Synagogen
ende bewaernissen/ treckende u tot
de Koningen ende Presidenten om mijnen
naem/
13 Ende 't sal u geschieden tot een getuygenis. D
14 Daerom stelt in u herten niet te voordencken
hoe ghy antwoorden sult/
15 Want ick sal u eenen mont ende wijsheyt
geven/ tegen den welcken niet en sullen
konnen staen ende seggen allen u vyanden:
16 Ende ghy sult gelevert worden van
uwen ouders/ ende broeders/ ende magen/
ende vrienden/ende sy sullen sommigen van
u lieden de doot aen doen/
17 Ende ghy sult in den haet wesen
van een yegelijck om mijnen naem/
18 Ende een hayr van uwen hoofde en
sal niet verlooren gaen/ Matth.24. b.15.
19 In u lijtsaemheyt suldy u zielen besitten/ Marc.13. b.14. Daniel.9. g.27.

20 Maer als ghy sult sien Jerusalem
rontsom beleggen van een heyr/ weet dan
dat zijn verwoestinge aengekomen is.
E 21 Soo wie dan in Judeen zijn/ die
vlieden tot de bergen/ende die in't midden
van haer zijn/ die gaen wech/ ende die op't
lant zijn/ die en gaen in haer niet.
22 Want dit zijn de dagen der wraec-
ken/ op dat volbracht souden worden alle
de dingen die geschreven zijn.
23 Maer wee den bevruchten / ende
voesterende in die dagen/ want daer sal
een groote verdruckthepdt wesen op de
aerde/ ende eene gramschap desen volcke.
24 Ende sy sullen vallen in't scherp des
sweerts/ende gevangen geleyt worden tot
allen volcken: ende Jerusalem sal vertre-
den worden van den Heydenen/ tot dat
vervult sullen worden de tijden der Hey-
denen.
Matth. 24 c.29. 25 ☞ Ende daer sullen teeckenen zijn
Matth. 13 c.24. in de Sonne ende in de Mane / ende in de
Isai. 13. b. 10. sterren / ende in de landen een verdruckt-
Ezech. 32 b.7. heyt der luyden/ van de verbaestheyt uyt
Ioel 3. c. 15. dat geluyt der Zee ende der vloeden/
26 De menschen verdorrende van vre-
F sen ende verwachtingen der dingen die der
geheelder Werelt overkomen sullen/ want
de kracht der hemelen sullen beroert wor-
den/
27 Ende dan sullen sy den Soone des
menschen sien komen in de wolcken/ met
grooter macht ende Majesteyt/
Rom. 8. d. 25. 28 Maer als dese dingen beginnen te
geschieden/ so siet toe/ ende heft u hoofden
op/ want u lieder verlossinge is nakende.

29 Ende hy heeft dien een gelijckenisse
geseyt: Besiet den vijgeboom/ende alle de
boomen/
30 Als sy nu uyt hen selven vrucht
voorts brengen/ soo weet ghy dat den so-
mer by is.
31 Alsoo oock als ghy dese dingen siet
geschieden / so weet dat het rijck GODTS
nae by is.
32 Voorwaer ick segge u / dat dit ghe- Rom. 13. d. 13.
slachte niet en sal voor-by gaen / tot dat
alle dese dingen geschieden.
33 Hemel ende aerde sullen voor-by
gaen / maer mijn woorden en sullen niet
vergaen. ✠
34 Maer wacht u dat u herten by a- G
vontueren niet beswaert en worde met
gulsighepdt ende dronckenschap / ende
sorchvuldigheden van desen leven / ende
dat u dien onversienigen dach niet over en
kome.
35 Want hy sal als een strick over ko-
men op alle de ghene die sitten op 't aen-
schijn van 't geheel aertrijck.
36 Daerom waeckt / tot allen tijden
biddende/ dat ghy moocht weerdich ghe-
houden worden om te vlieden van alle de-
se dingen die toe-komende zijn/ ende te
staen voor 't aensicht van den Soone des
menschen.
37 Maer hy was des daechs leerende
in den Tempel / maer des nachts uyt-
gaende bleef hy op den Bergh die ghe-
noemt wort van Oliveten.
48 Ende alle 't volck quam tot hem
smorgens vroech in den Tempel om hem
te hooren.

Hier nae volgen de Figueren van de bittere
Passie ons Heeren Iesu Christi, beschre-
ven door Lucas in't twee-en-twin-
tighste, drie-en-twintighste,
ende vier-en-twintighste
Capittelen.

Door
MARTINUS HEEMSKERCKIUS.

Hout daer, en eet te saem ('tgeen baet doet aen het leven)
Want dit mijn lichaem is, dat voor u wort gegeven,
Doet dit oock naderhant tot mijn gedachtenis
En uwer sonden boet en sielen lafenis.

Drinckt hier uyt allegaer: alsoo dit is den beker
Des nieuwen Testaments, in mijnen bloede seker,
Die voor u wort verstort, op dat door dese daet,
Den mensch bekomen mach vergiffenis van 't quaet.
Maer ic sal dit gewas des wijngaerts niet meer smakē,
Tot dat ick wederom ten eynden van mijn saecken,
Het selve, nieu en fris, met u luy al ghelijck,
Op dien gewensten dach drinck in mijns Vaders rijc:
Aen wien wy lof, en danck, zijn schuldich te bewijsen,
En uyt de gront des herts hem voor het zijn te prijsen.

Gebeden met een krachtich geroep ende met tranen offerende, is verhoort geweest om sijnder eerweerdigheyts wille. *Ad Hebr. 5.*

Laet mijn gebedt op-klimmen, gelijck eenen reuck-offer voor u aensicht, dat op-heffen mijnder handen laet wesen als een avonts sacrifitie, *Psalm 140.*

De Geest ons monts CHRISTVS de HEERE, is gevangen in onse sonden, den welcken wy geseyt hebben: in uwe schaduwe sullen wy leven onder de Heydenen, *Thren*.4.

De HEERE sal u verlenen dat u vyanden die tegen u opstaen, vallen sullen voor u aenschijn, *Deut*.28,

Der Princen ende Wet-houderen hant was in dese overtredinge d'eerste. 1.*Esdre* 9.

Ende op dat jaer zijnder twee oude rechters gemaeckt van de welcke de Heere gesproken heeft, dat de onghe-rechtigheydt uyt Babylonien gekomen is van de Oude rechters, die 't volck schenen te regeren, *Daniel* 13.

Sy sullen raet houden tegen de siele van den rechtveerdigen, eñ dat onnosel bloet sullen sy verdoemen, *Psal*.93.

Geen getuyge en sal alleen op-staen tegen yemanden, 't sy van wat sonde oft misdaet dattet is, maer in den mont van twee oft drie ghetuyghen sal alle woort staen, *Deut*.19.

Haer Princen in 't midden van haer waren als wolven den roof grijpende, om bloet uyt te storten, *Ezech*.22.

Hoort des HEEREN woort ghy Koningh van Iuda. Dit seyt de HEERE, doet recht ende rechtveerdigheyt, ende verlost den genen die met gewelt verdruct is van de handt des onrecht doenders, ende het onnosel bloet en wilt niet uyt-storten *Hierem*. 22.

De Koningen der aerden ende der Princen zijn te samen over een gekomen tegen den HEERE, ende tegen sijnen gesalfden, *Psal.2.*

Bemint de rechtveerdicheyt ghy die d'aerde oordeelt, hebt goet gevoelen van den HEERE, ende in simpelheyt des herten soeckt hem: want hy wort gevonden van den genen die hem niet en tenteren. *Sapient.1.*

Hy en heeft geen gedaente noch schoonheyt, ende wy hebben hem gesien, ende daer en was geen aenschouwen, *Esai.53.*

Met de roede sullen sy slaen de wange des rechters van Israel, *Michee 3.*

Ende heb gegeesselt geweest den geheelen dagh, ende mijn kastijdinge in de morgen, *Psal.72.*

Op mijn rugge hebben de sondaers getimmert, sy hebben lanck gemaeckt hare boosheyt, *Psal.128.*

Want ick ben bereet tot de geesselen, want mijn pijne is voor mijn aensicht, *Psal.37.*

Ick ben geworden tot eenen spot alle den dach, sy bespotten my alle-gader: want ick spreke nu van langhe te vooren, luyde roepende boosheyt, ende verwoestheydt roep ick, *Hierem.20.*

Sy hebben op my hen mon den open gedaen, ende beschimpende hebben sy mijn wange geslagen, sy zijn versaet geweest met mijnen pijnen, *Iob 16.*

Met overtredinge heeft het huys van Israel, ende het huys van Iuda teghen my overtreden. Sy hebben den Heere geloochent, ende geseyt, hy en ist niet, *Hierem.*5.

In haren raet en moet mijn ziele niet komen, ende in haer vergaderinge en zy mijn glorie niet: Want in haren toorne hebbense den man gedoot, *Genes.*49.

Hy is geoffert geweest, om dat hy 't gewilt heeft, ende hy en heeft sijnen mont niet open gedaen, als een schaep sal hy ter doodingen geleyt worden, ende als een Lam voor den genen die 't scheert, sal hy stom wesen, ende hy en sal sijnen mont niet open doen, *Esai.*53.

Ghy en sult de menichte niet volgē om quaet te doē, eñ int recht so en suldy niet volgen 't seggen van dē meestē hoop, dat gy daerom sout vā de waerheyt scheydē, *Ex.*23.

Daer en is geen waerheyt, daer en is geen barmhertigheyt, eñ Gods kennisse en is op de aerde niet. Vermaledijdinge eñ leugene, ende doodslagh hebben overvloedich geweest. Daerom sal de aerde treuren, ende al die daer op woont sal kranck worden, *Osee* 4.

Ick heb geseyt, ick sal op den Palm-boom klimmen, ende zijn vruchten aen-grijpen, *Cant.*7.

Wat sijn dese wonden in 't midden van uwen handen, ende hy sal segghen, hier mede ben ick ghewont in haerlieder huys die my beminden, *Zachar.*13.

Sy hebben doorgraven mijn handen, ende mijn voeten, sy hebben ghetelt alle mijn gebeente. Doch sy hebben my aenmerckt ende besien, sy hebben mijn klederen voor henlieden gedeylt, ende op mijn kleet hebben sy 't lot geworpen, *Psal.*21.

Alle die voor-by gaen over den wegh, hebben over u de handen t'samen geslagen, sy hebben gespot,ende hen hooft geschut,*Thren.*2.

De Sonne is haer ondergegaen,alst noch dag was,sy is beschaemt geweest eñ sy heeft haer geschaemt, *Hier.*15.

O ghy alle-gader die voor-by gaet over den wegh,aenmerckt ende besiet ofter eenige pijne is, ghelijck mijnen pijne,*Thren* 1.

Over eenen dooden soo stort tranen, ende als een die groot lijden lijt so begint te weenen, ende na dat recht is soo bedeckt sijn lichaem,ende en versmaet sijn begravinge niet,*Eccles*.38.

Sijn doot lichaem en sal aen dat hout niet blijven,maer op den selven dach salmen 't begraven,*Deut*.21.

Het volck dat daer woonde in duysternisse heeft een groot licht gesien,den genen die in't lantschap des doots schaduwen woonen, hen is 't licht opgestaen,*Esai*.9.

Van de hant der doot sal ickse behouden ,van der doot sal ickse verlossen , O doot ick sal uwe doot wesen , ick sal uwen bete wesen O helle,*Osee* 13.

Want desen dagh des druex ende weenens heeft de Almachtige GODT henlieden verkeert in blijdtschap, *Hester* 16.

Ende mijn vleesch is wederom verheught, ende uytter herten sal ick hem belijden,*Psal*.27.

Dat

Dat XXII. CAPITTEL.

Hoe de Euangelist dePassie oft dat lijden ons liefs HEEREN IESV CHRISTI beschrijft, tot dat hy Pilatus overgelevert was.

A ☞ Matth.26 a.2. Marc. 14. a.1. Matth.26 b.14. Marc.14. b.10.

1 Aer het hoochtijt van
den ongeheefden broo-
den naeckte / 't welck
Paesschen ghenoemt
wort/
2 Ende de Princen der
priesteren ende Strij-
ben sochten hoe dat sy
hem dooden souden / maer sy ontsagen het
volck.

3 Maer Satana is gegaen in Judam/
die ghenoemt was de Iscarioter / een van
den twaelven:
4 Ende hy is wech gegaen / ende heeft
gesproken met de Princen der Priesteren
ende Wet-houders / hoe dat hy hem haer-
lieden leveren soude.
5 Ende sy zijn blijde geweest / ende sy
hebben hem belooft gelt te geven.
6 Ende hy hevet belooft. Ende hy socht
bequamen tijdt/dat hy hem leveren mocht
sonder oproer.
Matth.26 b.27. Marc.14. b.12. 7 Maer den dach der ongeheefder broo-
den is gekomen/op den welcken men moest
het Paeschlam dooden:
B 8 Ende hy heeft Petrum ende Joannem
gesonden/ segghende: Gaet henen / bereyt
ons het Paeschlam/ dat wy 't eten megen.
9 Maer sy hebben geseyt: Waer wildy
dat wy 't bereyden?
10 Ende hy heeft tot henlieden geseyt:
Siet/ als ghy komen sult in de Stadt / so
sal u ontmoeten een mensche/ een kruycke
waters draghende / volcht hem in 't huys
daer hy in gaet/
11 Ende ghy sult den Vader des huys-
gesins van dien huyse segghen: De meester
seyt tot u: Waer is de eet-plaetse/ daer ick
het Paeschlam met mijnen discipelen eten
mach?
12 Ende hy sal u thoonen een groote be-
reyde eet-kamer/ende aldaer bereydet voor
ons.
13 Maer sy gaende hebben 't gevonden
alsoo hy henlieden gheseyt hadde / ende sy
hebben het Paeschlam bereyt.
14 Ende als de ure gekomen was/soo is
hy ter tafelen geseten / ende de twaelf Apo-
stelen met hem.
15 Ende hy seyde tot henlieden: Met be-
geerten heb ick begeert dit Paeschlam met
u te eten eer dat ick lijde.
16 Want ick segghe u / dat ick van nu
voorts dat niet meer eten en sal/tot dat vol-
bracht worde in 't rijck GODTS.
17 Ende als hy den Kelck genomen had-
de/ soo heeft hy gedanckt ende geseyt: Ne-
met ende deylet onder u lieden.
18 Want ick segge u / dat ick niet drinc-
ken en sal van dat gewas des wijngaerts/
tot dat het rijck GODTS komen sal.
19 Ende als hy broot genomen hadde/ 1.Cor.12
so heeft hy gedanckt/ ende hevet gebroken/ e.24.
ende henlieden gegeven/ seggende: Dit is
mijn lichaem dat voor u lieden ghegheven
wort / dat doet in mijnder gedenckenissen.
20 Desghelijcks oock den Kelck na dat
hy het Avontmael gegeten hadde / seggen-
de: Dit is den Kelck / het Nieuwe Testa- C
ment in mijn Bloet/ 't welck voor u lieden Matth.26
sal gestort worden. b.25. Marc.14.
21 Maer nochtans siet de handt des c.20.
geens die my verradet/ is met my op de ta- Ioan. 13. c.28.
fel. Psal. 40. b.10.
22 Ende voorwaer de Soone des men-
schen gaet nae datter van hem besloten is/
maer nochtans wee dien mensche/door den
welcken hy gelevert sal worden.
23 Ende sy begonsten onder malkande-
ren te vragen/ wie dat dit ware van henlie-
den die dit doen soude.
24 Ende daer is oock een twist onder
henlieden opgestaen / wie datter van hen-
lieden scheen de meeste te wesen.
25 Ende hy heeft tot henlieden gheseyt: Matth.20 d.25.
De Koningen der Heydenen hebben heer- Marc.10.
schappye over henlieden / ende die macht f.42.
over henlieden hebben/ die worden goetda-
dige genoemt.
26 Maer ghy alsoo niet / maer die de
meeste is onder u lieden / die worde als de
minste:ende die overste is/als een dienaer.

27 Want wie is meerder die ter tafelen
sit/ oft die dient? en ist niet die ter tafelen
sit? Maer ick ben in 't midden van u lie-
den/ als een die dient/
28 Maer ghy zijt de gene die met my al-
tijdts gebleven zijt in mijn bekooringen:
29 Ende ick beschicke u lieden ghelijck
my mijn Vader beschickt heeft het rijck/
30 Dat ghy eten ende drincken sout op
mijn Tafel in mijn rijck/ ende dat ghy sit-
ten sout op de throonē oordeelende de twaelf
geslachten van Israel.
31 Maer de Heere heeft gesept: Simon/
Simon/ siet Satanas heeft u lieden be-
geert/ dat hy u siften soude als terwe/
32 Maer ick heb voor u gebeden/ dat u
gelooue niet vergaen en soude: ende ghy/
wanneer ghy bekeert zijt/ soo versterckt u
broeders.
D 33 De welcke heeft hem gesept: Heere ick
ben met u bereyt oock in den kercker/ ende
in de doot te gaen.
Matth. 26 c. 34. 34 Maer hy heeft gesept: Ick segghe u
Marc. 14. c. 30. Peter/ den Haen en sal heden niet singhen/
Matth. 10 tot dat ghy driemael sult verloochenen/ dat
b. 9. ghy my kent.
35 Ende hy heeft henlieden gesept: Als
ick u gesonden hebbe sonder borse/ ende
male/ ende schoenen/ heeft u oock yet ghe-
broken? Maer sy hebben gesept/ niet.
36 Aldus heeft hy henlieden gesept/ maer
nu soo wie een borse heeft/ die neme die/ ende
desgelijcx oock een male/ ende diese niet en
heeft/ die verkoope zijnen rock/ ende koope
een sweert.
37 Want ick segge u lieden/ datter noch
in my moet volbracht worden het gene dat
Isai. 53. d. geschreven is/ ende hy is metten boosen ge-
12. rekent geweest. Want voorwaer de din-
gen die van my zijn/ die hebbē een eynde.
38 Maer sy hebben gesept: Heere/ siet
hier zijn twee sweerden. Maer hy heeft
henlieden gesept: 't is genoegh.
Matth. 26 d. 36. 39 Ende uyt-gegaen zijnde/ ginck hy
Marc. 14. na de gewoonte op den Bergh der Olijf-
d. 32. Ioan. 18. boomen/ maer zijn discipelen zijn hem ooc
a. 1. gevolcht/
40 Ende als hy ter plaetsen ghekomen
was/ soo heeft hy henlieden gesept: Bidt/
dat ghy niet en valt in bekooringe.
E Matth. 26 41 Ende hy werde van daer getrocken
d. 39. van henlieden/ soo verre als den worp is
Marc. 14. van eenen steen/ ende als hy zijn knien
d. 35. geboocht hadde/ soo badt hy/
42 Seggende: Vader/ ist dat ghy wilt/
neemt desen Kelck wech van my: Maer
nochtans niet mijnen wille/ maer den u-
wen geschiede.
43 Maer hem heeft geopenbaert een
Engel van den Hemel hem versterckende.
Ende gestelt zijnde in den strijt des doots/
hy heeft noch langer gebeden.
44 Ende zijn sweet is ghewordеn als
druppelen bloedts/ af-loopende op de
aerde.
45 Eñ als hy opgestaen was van zijnen
gebede/ ende gekomen was tot sijnen dis-
cipelen/ soo heeft hy die gevonden slapen-
de van droefheden.
46 Ende hy heeft hen-lieden gesept:
Waerom slaept ghy? Staet op/ bidt/ dat
ghy niet en valt in bekooringe.
47 Ende als hy noch sprack/ siet soo Matth. 26
quam daer een schare/ ende die Judas c. 47.
genaemt was/ een van den twaelven/ Marc. 14. c. 43.
ginck voor henlieden/ ende hy is by IE- Ioan. 18.
SU gekomen/ dat hy hem kussen soude. a. 3.
48 Maer IESUS heeft hem gesept: Ju-
da verraet ghy met eenen kusse den Sone
des menschen?
49 Maer die ontrent hem waren/ sien-
de datter toe-komende was/ hebben tot
hem gesept: Heere/ sullen wy slaen metten
sweerde?
50 Ende een van dien heeft gheslagen
den dienaer van den Prince der Priesterē
ende hy heeft zijn rechte oore af-gehou-
wen.
51 Maer IESUS antwoordende heeft F
gesept: Gehenget tot hier toe. Ende als
hy zijn oore geraeckt hadde/ soo heeft hy
hem genesen.
52 Maer IESVS heeft gesept tot de ge-
ne die tot hem gekomen waren/ de Prin-
cen der Priesteren/ ende de Overste des
Tempels/ ende de ouders: Zijdy als tot
eenen moordenaer uytgegaen met sweer-
den ende stocken?
53 Als ick dagelijcx met u lieden ghe- Matth. 26 f. 57.
weest hebbe in den Tempel/ soo en hebdy Marc. 14.
de handen aen my niet uytgesteken/ maer f. 43.
dit is u ure/ ende de macht der duyster- Ioan. 18. c. 12.
nissen. Matth. 26.
54 Maer sy hem vangende/ hebben g. 69. Marc. 14.
hem geleyt totten huyse van den Prince g. 66.
der Priesteren. Maer Petrus volchde van Ioan. 18.
verre. c. 25.
55 Maer alsser een vier ontsteken was
in 't midden van den voor-hove/ ende sy
daer om saten/ soo was Petrus in 't mid-
den van henlieden.
56 Den welcken als een dienst-vrouwe
gesien hadde/ sittende aen 't licht/ ende hem
aensien hadde/ soo heeft sy gesept: Dese
was oock met hem.
57 Maer hy heeft hem geloochent/ seg-
gende: Vrouwe/ ick en kenne hem niet.
58 Ende nae een weynich/ een ander
hem siende/ heeft gesept: Ghy zijt ooc een
van dien. Maer Petrus seyde: O mensch
ick en bens niet.
59 Ende alst een wijle geleden was/ by
nae van eender uren/ soo sprack dat een
ander sterckelijck/ segghende: Voorwaer

van eender uren / soo sprack dat een ander sterckelijck/ seggende: Voorwaer dese was oock met dien/ want hy is een Galileeusch man.

G 60 Ende Petrus seyde : Mensche ick en weet niet wat ghy seght. Ende terstont als hy noch sprack/ soo heeft den haen ghesongen.

61 Ende de Heere omghekeert zijnde/ heeft Petrum aengesien/ende Petrus is ghedachtich gheworden des woorts van den Heere / gelijck hy geseyt hadde : Eer den haen singen sal/ soo suldy my driemael loochenen.

62 Ende Petrus buyten gegaen zijnde/ heeft bitterlijck geweent.

63 Ende de mannen die hem gevangen hielden/ bespotteden hem al slaende.

64 Ende sy hebben hem bedeckt / ende sloegen zijn aensicht / ende sy vraechden hem/ seggende : Propheteert/ wie ist die u geslagen heeft?

65 Ende veel andere blasphemien seyden sy tegen hem.

66 Ende alst dach geworden is/ soo zijn vergadert de ouders des volcx / ende de Princen der Priesteren/ ende de Schrijven/ ende sy hebben hem geleyt in haren raedt/ seggende:

Matth. 27 a.1. Marc. 15. a 1. Ioan. 18. c.38. 67 Ist dat ghy Christus zijt / so segget ons. Ende hy heeft tot henlieden gheseyt: Ist dat ickt u segge / soo en suldy my niet ghelooven:

68 Ende ist dat ick u oock vrage / soo en suldy my niet antwoordē/ noch ghy en sult my niet vry laten.

69 Maer van nu voorts sal de Sone des menschen zijn sittende aen de rechte handt van de kracht GODTS.

70 Maer sy hebben allegader geseyt: zijt ghy dan de sone GODTS? De welcke heeft geseyt: ghy segget dat ick 't ben.

71 Maer sy hebben geseyt: Waer toe begeren wy noch ghetuygenisse? want wy hebbent selve gehoort uyt zijnen monde.

Dat XXIII. CAITTEL.

Hoe de Euangelist voort beschrijft dat bitter lijden IESV totten eynde toe.

A Matth. 27 a.2. 1 Nde alle hen-lieder menichte op-staende/ hebben hem geleyt tot Pilatum.

Matt. 22. b.21. Marc.12. b.17. 2 Maer sy hebben begonnen te beschuldigen/ seggende : Desen hebben wy gevonden verkeerende ons volc/ ende verbiedende den Keyser tribuyt te gheven/ ende seggende hem selven Christum den Koninck te zijn.

3 Maer Pilatus heeft hem ghevraeght/ seggende: Zijt ghy de Koning der Joden? Maer hy antwoordende seyde: Ghy segget. Matth. 27 b.11. Marc. 15. a.2. Ioan. 18. f.33.

4 Maer Pilatus heeft geseyt tot de Princen der Priesteren/ ende de scharen : Ick en vinde geen saecke in desen mensch.

5 Maer sy worden geweldiger / seggende : Hy beroert het volck / leerende over geheel Judeen/ beginnende van Galileen tot hier toe.

6 Maer Pilatus hoorende Galileen / heeft gevraecht oft hy een mensch van Galileen was.

7 Ende als hy verstaen heeft dat hy van Herodes macht was/ soo heeft hy hem wederom ghesonden aen Herodem/ die selve oock te Jerusalem was in dien dagen.

8 Maer Herodes IESUM ghesien hebbende / is seer verblijdt gheweest / want hy was van lange tijt geweest begerende hem te sien/om dat hy veel hoorde van hem/ende hy hoopte dat hy eenich teken soude sien van hem geschieden. B

9 Maer hy vraechde hem met veel redenen. Maer hy en antwoorde hem niet.

10 Maer de Princen der Priesteren ende Schrijven stonden sterckelijck hem beschuldigende.

11 Maer Herodes heeft hem versmaect met zijnen heyre/ ende heeft hem bespot/ gekleet wesende met een wit kleedt / ende hy heeft hem wederom gesonden tot Pilatum.

12 Ende Herodes ende Pilatus zijn vrienden gheworden op den selven dach/ want te vooren waren sy vyanden d'een tegen den anderen. C

13 Maer Pilatus t'samen gheroepen hebbende de Prince der Priesteren en de Overste/ ende dat volck/

14 Heeft tot henlieden geseyt : Ghy hebt my desen man aengebracht als het volck af-keerende/ende siet/ick voor u lieden hem onder-vragende / en heb gheen saecke ghevonden in desen mensch van de dingen daer ghy hem af beschuldicht/ Iob 28. g. 18.19. a. 4.

15 Noch Herodes oock / Want ick heb u wederom gesonden tot hem/ende siet hem en is niet gedaen dat ter doot weert is.

16 Aldus sal ick hem ghekastijt laten gaen.

17 Maer hy most henlieden binnen den Feest-dach eenen vry laten gaen.

18 Maer de geheele schare heeft t'samen luyde geroepen / segghende : Neemt desen wegh / ende laet ons Barabbam vry gaen/

19 De welcke was om eenen oploop in de stadt gedaen / ende om eenen dootslach/ in den kercker gesteken.

20 Maer Pilatus heeft wederom tot henlieden gesproocken / willende IESUM vry laten gaen.

21 Maer sy riepen d'een na d'ander/ seggende: Cruyst/ Cruyst hem:

Matth.27 c.33. Marc.15. b.14. 22 Maer hy heeft ten derden-mael tot henlieden ghesept: Maer wat quaet heeft dese gedaen? Ick en vinde geen saecke des doots in hem/ aldus sal ick hem kastijden/ ende laten vry gaen.

23 Maer sy drongen toe met grooter stemmen / eysschende datmen hem Cruyssen soude/ ende haerlieder stemmen worden geweldich.

D 24 Ende Pilatus hevet aengewesen datmen doen soude haren eysch.

25 Maer hy heeft henlieden dien laten vry gaen / die om eenen dootslach ende om den oploop in den kercker geworpen was/ den welcken sy begeerden. Maer IESUM heeft hy haren wille overgelevert.

26 Ende doen sy hem leyden/ so hebben sy aenveert eenen Simon van Syrenen/ komende van eenẽ lant-huyse/ ende sy hebben hem 't Cruys opgeleyt/ om dat te dragen achter IESUM.

27 Maer hem volchde een groote schare volcx / ende vrouwen / de welcke hem beklaechden ende beschreyden.

28 Maer IESUS tot haer om-gekeert zijnde/ heeft geseyt: Ghy dochteren van Jerusalem en wilt niet weenen op my / maer weent op u selven ende op u kinderen.

Isai. 2.d. 19. Osee 10. b.8. Apoc. 6. d.16.9.a. 6. 29 Want siet daer sullen dagen komen/ in de welcke men seggen sal/ Salich zijn de onvruchtbarige ende de lichamen die niet gebaert en hebben / ende de borsten die niet gesoocht en hebben.

E 30 Dan sullen sy beginnen te seggen den bergen / Valt op ons: ende den heuvelen/ Bedeckt ons:

31 Want ist dat sy dit doen in een groen hout/ wat sal in dat dorre geschieden?

Matth.27 d.33. Marc.15. b.22. Ioan.19. d.17. 32 Maer daer worden geleyt noch twee ander misdadigen met hem/ dat sy souden gedoot worden.

33 Ende nae dat sy gekomen waren ter plaetsen die genoemt wort Calvarien/ daer hebben sy hem gekruyst / ende de moordenaers/ den eenen ter rechter-hant/ ende den anderen ter slincker-hant.

34 Maer IESUS seyde: Vader / vergevet henlieden/ want sy en weten niet wat sy doen. Maer sy deylende zijn kleederen/ hebben looten geworpen.

35 Ende het volck stont aensiende/ ende de Princen bespotteden hem met henlieden/ seggende: Andere heeft hy gesont gemaect/ helpt hy selven/ ist dat hy is CHRISTUS de uytverkooren GODTS.

36 Maer de Ruyters bespotteden hem oock aenkomende/ eñ hem edick biedende.

37 Ende seggende: Ist dat ghy de Koningh der Joden zijt/ soo verlost u selven.

38 Maer daer was oock een op-schrift op hem geschrevẽ met Griecksche/ ende Latijnsche/ ende Hebreeusche letteren: Dit is de Koningh der Joden. F

39 Maer een van dien moordenaren die daer hingen/ blasphemeerde hem oock/ seggende: Ist dat ghy CHRISTUS zijt/ soo helpt u selven/ ende ons:

40 Maer de andere antwoordende strafte hem/ seggende: Ghy en vreest ooc GODT niet / daer ghy in de selve verdoemenisse zijt.

41 Ende wy lijden dit voorwaer rechtveerdelijck / want wy ontfanghen rechten loon nae onse wercken: maer dese en heeft niet quaets gedaen.

42 Ende hy seyde tot IESUM: Heere/ weest mijns ghedachtich / als ghy sult komen in u rijck.

43 Ende IESUS heeft hem geseyt: voorwaer ick segge u/ heden suldy met my zijn in 't Paradijs.

44 Maer het was by na de seste ure/ ende daer zijn duysternissen geworden over alle de aerde/ tot de negenste ure.

45 Ende de sonne is verduystert / ende dat voorhancksel des Tempels is overmits gescheurt.

46 Ende IESUS met luyder stemmen roepende heeft geseyt: Vader in uwen handen bevele ick mijnen Geest. Ende dit seggende/ hy heeft zijnen Geest gegeven. Psal.30.a. 6.

47 Maer de hondertste Man siende datter geschiet was / heeft GODT gheglorificeert/ seggende: Voorwaer dese mensch was rechtveerdich.

48 Ende alle de schare der geender die t'samen daer tegenwoordich waren tot dit besiensel / ende sagen de dingen die daer geschieden / keerden wederom slaende hare borsten. G

49 Maer alle die hem kenden stonden van verre / ende de vrouwen die hem ghevolcht waren van Galileen / dese dinghen siende.

50 Ende siet een man genaemt Joseph/ die een thiende man was / een goet ende rechtveerdich man.

51 Dese en hadde niet gheconsenteert in haren raet ende daden/ van Arimatheen een Jootsche Stadt / de welcke oock selve verwachtede het rijck GODTS. Matth.27 g.57. Marc.13. 1.43. Ioan.19. 38.

52 Dese is tot Pilatum gekomen / ende hy heeft IESUS lichaem begeert.

53 Ende dat af-ghedaen hebbende/ hy heeft dat in een fijn lijnen kleet gewonden/ ende hy heeft hem geleyt in een uyt-gehouwen graf/ daer noch niemant in ghelept en was.

54 Ende het was des bereytsels dach/

ende

ende den Sabbothdach quam des smor-
gens aen.
55 Maer de vrouwen die nae gevolcht
waren/ ende met hem gekomen waren van
Galileen/ hebben gesien het graf / ende hoe
zijn lichaem gelept was.
56 Ende wederom keerende/ sy hebben
berept kostelijcke specerpen ende salven/ en-
de op den Sabboth dach hebben sy stil ge-
weest na 't gebodt. ✠

Dat XXIV. CAPITTEL.

Hoe de vrouwen tot IESVS graf quamen, ende 't gene dat henlieden ghebeurde verkondichden: ende van de twee die tot Emaus gingen, ende den Heere int breecken des broots bekenden. Hoe IESVS in 't midden der Discipelen stont, ende haer vrede bootschapte, henlieden sijn handen ende voeten wijsende, ende daer nae ten Hemel op-voer.

A ☞ Matth.28 a.1. Marc.16. a.2. Ioan.20. a.1.
1 MAer op den eersten
dach van der weken/
smorgens seer vroegh/
sijn sy gekomen totten
grave / brenghende de
kostelicke specerien die
sy berept hadden.
2 Ende sy hebben ge-
vonden den steen af-ghewentelt van den
grave.
3 Ende in-gegaen zijnde / sy en hebben
't lichaem des Heeren IESU niet ghevon-
den.
4 Ende 't is geschiet/doen sy metter her-
ten hier af verslagen waren / siet soo heb-
bender twee mannen gestaen by haer-lie-
den in blinckende klederen.
5 Maer doen sy vreesden/ende haerlieder
aensicht neder ter aerden neyghden/ so heb-
ben die tot haerlieder gesept: Wat soeckt
Matth.16 c.21.17. d.23. Marc.9.e.31. Luce 9.c.22. ghy den levende met den dooden?
6 Hy en is hier niet / maer hy is op-ge-
staen/ gedenckt hoe dat hy u lieden ghesept
heeft/ doen hy noch in Galileen was/
7 Seggende: Dat de Soone des men-
B schen moest ghelevert worden in de handen
der sondaren / ende gekruyst worden/ ende
ten derden dage verrijsen.
8 Ende sy zijn ghedachtich geworden
zijnder woorden.
9 Ende weder ghekeert zijnde van den
grave / sy hebben alle dese dingen verkon-
dicht den elven/ ende allen den anderen.
10 Maer het waren Maria Magdale-
na/ ende Johanna / ende Maria Jacobi/
ende de andere die met henlieden waren/die
totten Apostelen dese dingen seyden:
11 Ende dese woorden hebben voor hen-
lieden gheschenen te wesen als dwaserye/
ende sy en hebben henlieden niet gelooft.
12 Maer Petrus opstaende/is geloopen
tot den grave / ende hem neder buygende/
heeft hy de lijnen doecken alleen gesien lig-
gende ende hy is wech gegaen/ by sy selven
verwonderende datter geschiet was. ✠

13 ☞ Ende siet twee van dien gingen op Marc.16. c.12.
den selven dach nae een Kasteelken/ 'twelck
lach van Jerusalem een streke van t'sestich
stadien/ ghenoemt Emaus/
14 Ende sy spraken tot malkanderen
van alle dese dingen die gebeurt waren.
15 Ende 't is geschiet doen sy kouten/ C
ende onderlingen vraechden / dat IESUS
selve aenkomende ginck met henlieden.
16 Maer hen oogen worden gehouden/
dat sy hem niet kennen en souden.
17 Ende hy seyde tot henlieden: Wat
zijn dese redenen die ghy tot malkanderen
verhaelt wandelende / ende zijt droeve?
18 Ende een antwoordende/wiens naem
was Cleophas / heeft hem gesept: Zijdy
alleen Pelgrim in Jerusalem/ende en weet
ghy niet wat daer geschiet is in dese da-
gen?
19 Den welcken hy heeft gesept: Wat?
Ende sy hebben ghesept: Van IESU van
Nazareth / die gheweest is een man / een
Propheet / machtich in wercken ende in
woorden voor GODT, ende voor alle het
volck.
19 Ende hoe hem gelevert hebbē de over-
ste Priesters ende onse Princen ter verdoe-
menisse des doots/ eñ hebbē hem gekruyst:
21 Maer wy hoopten dat hy Israel
soude verlossen: Ende boven alle dese din-
gen ist heden den derden dach/dat dese din-
gen geschiet zijn.

22 Maer oock sommighe vrouwen van
den onsen hebben ons verbaert / die voor
't licht geweest hebben aen 't graf.
23 Ende als sy zijn lichaem niet gevon=
den en hadden / so zijn sy gekomen / seggen=
de: Dat sy oock een visioen der Engelen ge=
sien hebben / de welcke segghen dat hy
leeft.
24 Ende daer isser sommige van ons lie=
den gegaen totten grave / ende sy hebben al=
soo gevonden als de vrouwen ghesept heb=
ben / maer hem en hebben sy niet ghevon=
den.
D 25 Ende hy heeft tot henlieden ghesept:
O ghy dwase ende trage van herten om te
gelooven in alle de dingen die de Propheten
gesproken hebben:
26 En heeft CHRISTVS dese dinghen
niet moeten lijden / ende alsoo gaen in zijn
glorie?
27 Ende beginnende van Moyses ende
alle de Propheten / bediede hy henlieden in
alle de Schrifturen de saecken die van hem
waren.
28 Ende sy zijn ghekomen by dat Ca=

A. Den Discipulen spraken op dien dach met malkanderen van 't gene daer gepasseert was, sy kregen moet door den woorden van Petrus ende den twee Discipulen, op de vrouwen woorden werde oock mede gelet, doch men verwachtede meerder bevestinge. B. Alst laet op den avont was, ende den deuren gesloten waren, staet Iesus in 't midden van haerlieden ende seyt: vrede sy u lieden. A. d'Apostelen werden ontstelt ende meynen dat sy een geest sien. B. Iesus versterckt haer, haer vertoonende sijn handen ende voeten, ende vraeght of sy niet hebben om te eten. C. Sy stellen hem voor een stuck gebraden visch, ende honigh-raten. B. Iesus eedt, ende deelt haer den over-blijvende stucken om. D. Den deuren van den huyse verstaet dat gesloten waren, op datmen geloove dat hy gebruyckt heeft de gave van subtiliteyt. E. Hy seyt weder tot haer-lieden: vrede sy u-lieden, gelijck mijn Vader mijn gesonden heeft, alsoo seynde ick u-lieden. Daer na opent hy haer-lieden het verstant der Schriftueren, ende stelt inne het Sacrament van penitentie, blasende over sijn Apostelen, seggende: welcker sonden ghy sult vergeven hebben, &c.

steelken daer sy henen gingen / ende hy heeft
hem gelaten verder te gaen.
29 Ende sy hebben hem ghedwon= E
ghen / segghende: Blijft by ons / want
het wordt avont / ende den dach is nu neder
gegaen.
30 Ende 't is geschiet / als hy met hen=
lieden ter tafelen sat / dat hy genomen heeft
dat broot / ende heeft dat gebenedijt / ende
gebroken / ende hy gaft henlieden.
31 Ende hare oogen zijn geopent / ende
sy hebben hem gekent / ende hy is verswe=
nen uyt haren oogen.
32 Ende sy hebben tot malkanderen ge=
sept: En was ons herte niet bernende in
ons / doen hy sprack op den wech / ende ons
de Schrifturen opende?
33 Ende opstaende op de selve ure / sy zijn
wederom gegaen in Jerusalem. Ende sy
hebben vergadert gevonden de elve / ende de
gene die met henlieden waren /
34 Seggende: dat de Heere waerachte=
lijck opgestaen is / ende heeft hem geopen=
baert Simon.
35 Ende sy vertelden de dingen die ghe=
schiet waren in den wegh / ende hoe dat sy
hem ghekent hebben in 't breecken des
broots. ✠
36 ☞ Maer als sy dese dingen spraec= Matth. 1
ken / soo heeft ghestaen IESVS in 't mid= c.14. Ioan. 20.
den van henlieden / ende hy sept tot hen= c.19.
lieden: Vrede zy u / Ick bent / en wilt niet
vreesen.
37 Maer sy verbaest zijnde ende ver=
schrickt / meynden dat sy eenen geest sagen.
38 Ende hy heeft henlieden gesept: waer= F
om zijdy verbaest / ende de gedachten klim=
men op in u herten?
39 Besiet mijn handen ende voeten / dat
ick 't selve ben / tast ende siet / want eenen
geest en heeft gheen vleesch ende beenderen
gelijck ghy my siet hebben.
40 Ende doen hy dat gesept hadde / soo
heeft hy henlieden ghetoont handen ende
voeten.
41 Maer doen sy noch niet en gheloof=
den / ende verwondert waren van blijdt=
schap / soo heeft hy gesept: Hebdy yet dat=
men ete?
42 Maer sy hebben hem ghebracht een
stuck van eenen gebraden visch / ende ho=
nich rate.
43 Ende doen hy ghegeten hadde voor
henlieden / nemende de blevelingen hy heeft
henlieden die gegeven.
44 Ende hy heeft tot henlieden ghesept:
Dit zijn de woorden die ick gesproken heb=
be tot u lieden / doen ick noch met u-lieden
was: Dat volbracht moeste wesen alle de
dinghen die ghescreven zijn in Moyses
Wet / ende in de Propheten ende Psalmen Psal. 18. d.7.
van my.

A. De laetſte openbaringe Chriſti in de eedtſale op den bergh Syon, of beginſel van de ſelve openbaringe. *B.* Chriſtus ſit met ſijn Apoſtelen aen de tafel. *C.* Hy beſtraft de voorledene ongeloovigheyt van eenigen, ende beveelt haer te gaen door de gheheele werelt, &c. *D.* Voort wert in den circulen verthoont het inhout van 't Euangelie, als in 't eerſte onderwijſtmen den menſchen 't geloove ende den geloovigen werden gedoopt. *E.* Sy werpen den duyvelen uyt. *F.* Sy ſpreken met verſcheyden talen. *G.* Sy nemen den Serpenten wegh, als Paulus die den ſlang van ſijn hant ſlaet. *H.* Soo ſy yet vergiftighs drincken, het ſchaet haer niet; als Iohannes. *I.* Sy leggen hare handen op de krancken en makenſe geſont. *K.* De Apoſtelen bethoonen te groote curieuſheyt, daer Chriſtus haer af ſchricken doet. *I.* Hy leyt haer na den Bergh van Bethanien, met hem leydende een ſtatie der Engelen ende zielen.

Pſal.18. d.7. G 45 Doen heeft hy henlieden 't verſtant
gheopent / dat ſy de Schriftueren ſouden
verſtaen.
46 Ende hy heeft henlieden geſeyt / dat-
ter alſo geſchreven is / ende alſo moeſt CHRI-
STUS lijden / ende verrijſen van de dooden
ten derden dage:
47 Ende datter gepreeckt ſoude worden
in zijnen Naem penitentie / ende vergiffe-
niſſe der ſonden tot alle volcken / beginnen-
de van Jeruſalem.

48 Maer ghy zijt getuygen van deſen Actor.1.
dingen. b.4.
49 ☞ Ende ick ſeynde de belofte mijns Ioan.14. d.26.15.
Vaders in u lieden. Maer ſit ghy in de d.26. Actor.1.
Stadt / tot dat ghy aengedaen wort met de a.4.
kracht uyten hoogen.
50 Maer hy heeftſe buyten ghelevt in Matth.16
Bethanien: ende zijn handen hooge op-ge- d.19.
heven hebbende / hy heeft henlieden ghebe-
nedijt.
51 Ende 't is geſchiet doen hy henlieden
benedijde / dat hy van henlieden gheſchey-
den is / ende hy worde gevoert in den He-
mel.
52 Ende ſy aenbiddende zijn weder ge-
keert in Jeruſalem met grooten blijtſchap-
pen / ende ſy waren altoos in den Tempel
lovende ende ghebenedijdende GODT,
Amen. ✠

Het eynde van S. Lucas Euangelie.

HET EVANGELIVM VAN SINT IAN.

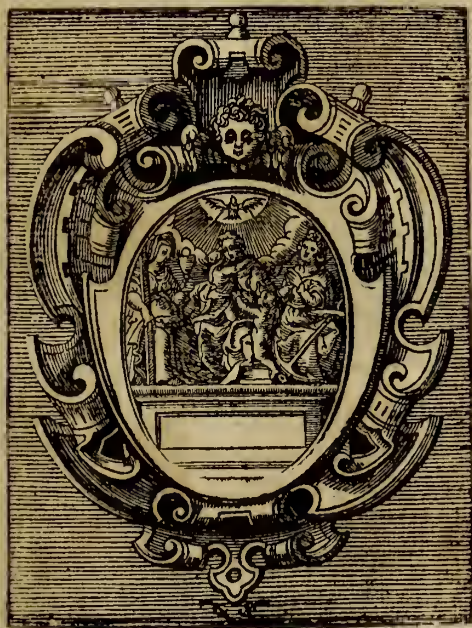
ARGUMENT.

DEn Heyligen Apostel S. Ian, wesende van den Keyser Domitiano in 't Eylant Pathmos ghesonden in ballinghschap, om daer metael uytte graven, seght Primasius, heeft daer wondere dingen ghesien, die hy in zijn openbaringhe (diemen *Apocalypsis* noemt) daer oock terstont schreef, so hy 't in den boeck te kennen geeft; ende dat (soo Ireneus getuyght) voor de doodt des voorseyden Keysers. Wesende in dit ballinckschap, heeft hy den volcke het Euangelie ghepreeckt, maer niet geschreven: het welck hy schreef nae sijne wederkomste in Asien, (segghen de H. [a] Athanasius, [b] Epiphanius, ende [c] Suidas) door de begeerte

In Apocalypsin. libro 5.
a *In Synopsi.*
b *Hær. 51.*
c *In Ioan.*

der

der Bisschoppen van Asien, (seght d S.Hieronymus) om twee redenen: 1. Om dat hy hem veel meer van Christi leven ende leeringen gepreeckt hadde, dan de dry voorgaende Euangelien in hielden. 2. Om dat doen eene nieuwe Ketterye der Ebioniten opgheftaen was, die Christi Godtheyt loochenden. Dus schreef hy sijn Euangelie veel verscheydelijcker, dan d'andere Euangelisten gedaen hadden: der welcker Euangelien hy wel approbeerde; maer hy hingh daer veel profijtelijcke leeringen by, die van d'andere achtergelaten waren; ende namelijck schreef hy klaerlijcker van de Godtheydt Christi. Hier sult ghy dan leeren, 1. Dat ghelijck de dry eerste Euangelisten niet al gheschreven en hebben, wat Christus gheleert oft ghedaen heeft; (soo 't in dit vierde Euangelie blijckt) alsso oock S.Ian veel niet gheschreven heeft, hoe wel al seer goet ende profijtelijck, (want anders en konden Christi woorden oft wercken niet zijn) om dat hy genen Catechismum oft Leer-boeck en maeckte, die alle de Christelijcke leeringe soude begrijpen; maer sijne meyninge is principalick geweest, door Christi woorden ende mirakelen te bewijsen, dat hy Godts natuerelijcken Soone was, ghelijck hy omtrent het eynde sijns Euangelie met dese woorden ghetuyght: *Veel ander teeckenen heeft Iesus in de tegenwoordigheydt zijnder discipelen ghedaen, die in desen Boeck niet gheschreven en zijn; maer dese zijn gheschreven, op dat ghy gheloost dat Iesus is Christus den Soone Godts, &c.* Soo is dan der Ketteren leeringhe valsch, dat het al gheschreven is, wat wy ghelooven moeten. 2. Leert ghy, Dat S.Ians Euangelie nae sijn Openbaringhe gheschreven is, (want sijn Openbaringhe schreef hy in sijn ballinghschap, het Euangelie daer na, soo boven bewesen is) ende dat daerom dese laetste woorden van dien Boeck, *Ick betuyghe allen den hoorderen van den Boeck deser Prophetye, soo wie yet toe-doet tot dese dinghen, over dien sal Godt toe-doen dese plagen, die geschreven sijn in desen boeck: ende ist dat yemandt vermindert de woorden van den boeck deser prophetye, diens deel sal Godt wech-nemen van den boeck des levens:* niet en spreken van den gantschen Bijbel, (so onse Ketters versieren) maer alleen van den Boeck der Openbaringe: want anders soude S.Ian selfs de plagen van dien Boeck verdient hebben, die na het slot ende volmaecktheydt des Bijbels eenen anderen boeck, te weten, sijn Euangelie, daer by gevoeght heeft.

SINTE IANS EUANGELIUM.

Van dat eeuwich Woort 't welck vleeſch geworden is, waer af S. Ian de Dooper ghetuygeniſſe geeft. Hoe IESVS Andries ende Peter verkrijght, ende hoe Philippus geroepen zijnde van IESV, oock met hem Nathaniel brenght.

Dat Eerſte CAPITTEL.

A 1

IN den beginne
was 't woort/
ende 't woordt
was by GODE
ende GOD was
dat woort.
2 Dit was in
dē beginne by
GODT.
3 Alle dingen
zijn door dat
gemaeckt / ende ſonder dat en is niet ghe=
maeckt/ datter gemaeckt is / in dat was
't leven / ende 't leven was 't licht der men=
ſchen/
4 Ende 't licht ſchijnt in de duyſterniſſen/
5 Ende de duyſterniſſen en hebben dat
niet begrepen.
6 Daer heeft geweeſt een menſch geſon= Matth. 3 a. 1.
den van GODT, wiens naem was Ioan= Marc. 1. a 2.
nes.
7 Deſe is gekomen tot een getuygenis/
om dat hy getuygenis ſoude geven van 't
licht / dat ſy alle door hem gelooven ſou=
den.
8 Hy en was 't licht niet/ maer om dat B
hy getuygenis ſoude geven van den lichte. Hebr. 11
9 Het was een waerachtich licht/ 'twelc a. 3.
verlicht alle menſche komende in deſer we=
relt.
10 Het was in de werelt/ ende de werelt
is daer door gemaeckt / ende de wereldt en
heeft hem niet gekent.
11 In ſijn eygen is hy gekomen / ende
de ſijne en hebben hem niet ontfangen.
12 Maer alle die hem ontfangen hebben/
die heeft hy macht gegeven GODTS kin=
deren te worden/ den genen die in zijnen
naem gelooven:
13 De welcke niet upten bloede / noch
upten wille des vleeſch / noch upten wille
des mans/ maer upt GODT geboozen zijn.
14 Ende 't woort is vleeſch geworden/ Matth. 1
ende het heeft onder ons gewoont/ ende wy c. 16.
hebben zijn glorie geſien/ een glorie als des Luce 2. a
eenich geboozen van den Vader / vol gra= 7.
tien ende waerheyts. ✠

A. Ieruſalem daer de Ioden van daen ſeynden. *B.* De Legaten die tot Ioannes komen. *C.* Bethania alwaer Ioannes is. *D.* Twee Prieſteren komen met Levijten tot Ioannes. *E.* Ioannes gekleet met een hayren kleet van Kameels hayr, loochent vaſtelijck dat hy Chriſtus is. *F.* Ioannes loochent dat hy Helias is. *G.* Hy loochent te zijn den genen dien Moyſes geprophetcert heeſt dat in de Woeſtijne komen ſoude. *H.* Ten laetſten bekent hy dat hy is de ſtemme des Heeren, roepende in de Woeſtijne.

15 ☞ Joannes geeft getuygenis van
hem/ ende hy roept/ seggende: Dit was hy
van den welcken ick geseyt hebbe: Die nae
my komen sal is voor my geworden/ want
hy was eer dan ick.
C 16 Ende van zijnder volheyt hebben wy
1.Tim. 6. d.17. allegader ontfangen/ende gratie om gratie.
17 Want de Wet is door Moyses gege-
ven/de gratie ende de waerheyt is door Ie-
svm Christum geschiet.
1.Ioan.4. c.12. 18 Niemant en heeft oyt Godt gesien:
1.Tim. 6. c,16. de eenige geboren Soone die in den schoot
des Vaders is/ die hevet verklaert. ✠
19 ☞ Ende dit is Joannes getuygenis/
als de Joden van Jerusalem gesondē heb-
ben Priesters ende Leviten tot hem/ dat sy
hem vragen souden: Wie zijt ghy?
20 Ende hy hevet beleden/ ende hy en
hevet niet geloochent/ ende hy hevet bele-
den: Ick en ben Christvs niet.
21 Ende sy hebben hem gevraecht: Wat
dan? Zijdy Elias? Ende hy heeft geseyt:
Ic en bens niet. Zijdy een Propheet? En-
de hy heeft geantwoort/ Neen ick.
22 Hierom hebben sy hem geseyt: Wie
zijdy/dat wy mogen antwoorde geven den
genen die ons gesonden hebben? Wat segh-
dy van u selven?
D 23 Hy heeft geseyt: Ick ben de stemme
Isai.40. a. 5. des roepende in de Woestijne/maeckt recht
Matth. 3. a.3. den Wegh des Heeren/ gelijck geseyt heeft
Marc.1.a. 3. Isaias de Propheet.
Luc.3.a.4 24 Ende die gesonden waren/dat waren
van den Phariseen.
25 Ende sy hebben hem gevraecht/ende
Matth. 3. c.11. tot hem geseyt: Waerom doopt ghy dan?
Marc.1.b 7. ist dat ghy Christus niet en zijt/ noch Eli-
Luc. 3. c. 16. as/ noch Propheet?
26 Joannes heeft henlieden geantwoort

seggende: Ick doope in 't water/ maer hy Actor.1. a.5.2.a.2.
heeft in 't midden van u gestaen/ dien ghy 11.b.16.
niet en kent/ 15.a.4.
27 Hy ist die na my komen sal/ die voor
my geworden is/ van wiens schoenen ick
niet weerdich en ben den bant te ontbin-
den. ✠
28 Dese dingen zijn in Bethanien ghe-
schiet over de Jordane/daer Joannes doo-
pende was.
29 ☞ Des anderen daechs heeft Joan-
nes Iesvm gesien tot hem komende/ ende
hy heeft geseyt: Siet daer 't Lam Godts,
siet daer den genen die afneemt de sonde der
Werelt.
30 Dit is hy daer ick af geseyt hebbe: Na
my komt een man/ die voor my geworden
is: want hy was eer dan ick/
31 Ende ick en kende hem niet/ maer
om dat hy gheopenbaert soude worden in
Israel/ daerom ben ick gekomen doopen-
de in 't water.
32 Ende Joannes heeft getuygenis ge- E
geven/ seggende: Ick heb gesien den Geest
nederdalende van den Hemel ghelijck een
duyve/ ende bleef op hem.
33 Ende ick en kende hem niet/ maer
die my gesonden heeft om te doopen in 't
water/ die heeft my geseyt: Op den welc-
ken ghy sult sien den Geest nederdalende
ende blijvende op hem/ dese ist die doopt in-
den Heyligen Geest.
34 Ende ick hebt gesien ende 't getuyge-
nis ghegheven/ dat dese is de Soone
Godts. ✠
35 Des anderen daechs stont Joannes
wederom/ ende twee van zijnen discipelen/
36 Ende siende Iesvm wandelen/ seyt
hy: Siet daer het Lam Gods.
37 Ende de twee discipelen hebben hem
hooren spreken/ ende sy zijn Iesvm ghe-
volcht.
38 Maer Iesvs omgekeert zijnde/ en-
de siende dese hem volgende/ seyde tot hem:
Wat begeerdy? De welcke hebben tot hem
gheseyt: Rabbi (welck is te seggen) Mee-
ster/ waer woondy?
39 Hy seyt henlieden: Komt ende besie- F
get. Sy zijn gekomen ende hebben besien
waer hy woonde/ ende sy zijn by hem ghe-
bleven dien dach/ ende het was ontrent de
thienste ure.
40 Maer Andreas Simon Petrus broe-
der was een van den tween/ die 't ghehoort
hadden van Joannes/ ende hem gevolcht
waren.
41 Dese vint ten eersten zijnen broeder
Simon/ ende seyt tot hem: Wy hebben
Messiam gevonden/ 't welck is te segghen/
Christum.
42 Ende hy heeft hem geleyt tot Iesvm.
Maer Iesvs hem aensiende heeft geseyt:

Ghy zijt Simon de ſone van Jona/ ghy
ſult genoemt worden Cephas/ twelck is te
ſeggen/ Petrus.
43 Des anderen daechs heeft hy willen
uytgaen in Galileen/ ende hy vint Philip-
pum. Ende IESUS ſeyt hem: Volcht my.
G 44 Maer Philippus was van Bethſai-
Geneſ. 3. c. 15.49. b.10. Deut.18. c.18. Iſa.40.c. 10.45. b.8. Ierem.23. a.5. Ezech.34 f.23.30.f. 24.g.25. Dan.9. f. 24. g. 35. da/uyt de ſtadt van Andreas ende Petrus.
45 Ende Philippus vint Nathanael/
ende ſeyt hem: Den genen die Moyſes in de
Wet beſchreven heeft / ende de Propheten/
dien hebben wy ghevonden/ IESUM van
Nazareth/ Joſephs ſone.
46 Ende Nathanael heeft hem gheſeyt:
Mach van Nazareth yet goedts weſen?
Philippus ſeyt hem: Komt ende beſieget.
47 IESUS heeft geſien Nathanael tot
hem komende/ende ſeyt van hem: ſiet daer
een waerachtich Iſraelijt / in den welcken
geen bedroch en is.
48 Nathanael ſeyt tot hem: Waer af
kendy my? IESVS heeft geantwoort en-
de tot hem gheſeyt: Eer u Philippus riep/
doen ghy onder den vijgeboom waert / heb
ick u geſien.
49 Nathanael heeft hem gheantwoort/
ende gheſeyt: Rabbi/ ghy zijt de Soone
GODTS, ghy zijt de Koninck van Iſrael.
50 IESUS heeft geantwoort/ende hem
geſeyt: Om dat ick u geſeyt hebbe/ ick heb
u onder den vijgeboom geſien / ſoo geloof-
dy/ ghy ſult meerder dingen ſien dan deſe.
Matth. 24 c.30.28.d 18. 51 Ende hy ſeyt hem: Voorwaer/ voor-
voorwaer ick ſegghe u lieden/ ghy ſult den
Hemel open ſien/ ende de Engelen GODTS
opklimmende/ ende nederdalende op den
Soone des menſchen.

Dat II. CAPITTEL.

Hoe IESVS van dat water wijn maeckte, ende de koopers ende verkoopers uyten Tempel verjoech, ende hoe datter veel in hem gheloofden.

A 1 Nde op den derden
dach wert een bruy-
loft ghehouden tot
Cana vã Galileen/
ende IESUS Moe-
der was daer.
2 Maer IESVS is
daer oock geroepen/
ende zijn Diſcipelen
ter Bruyloft.
3 Ende doen daer wijn ghebrack / ſoo
ſeyt IESVS Moeder tot hem: Sy en heb-
ben genen Wijn.
4 Ende IESUS ſeyde tot haer: Vrou-
we wat hebbe ick met u te doen? mijn ure
en is noch niet gekomen.

5 Sijn Moeder ſeyde den Dienaren: Al
wat hy u ſeyt/dat doet.
6 Maer daer waren ſes ſteenen kruyc-
ken gheſtelt nae de ſuyveringe der Joden/
houdende elck twee ofte drie metreten.
7 IESUS ſeyde henlieden: Vult de
Cruycken met water. Ende ſy heb-

A. De vercierde eet-ſael. B. De Tafel daer de mannen ſitten, als oock den Bruydegom Ioannes ende Ieſus. C. De Tafel daer de Vrouwen ſitten, als oock de Bruyt. D. De Schencker ſiet datter geen wijn meer is. E. Maria luyſtert Chriſto toe dat den wijn uyt is. F. De knecht loopt uyt om te doen 't gunt Chriſtus bevolen hadde. G. De andere zijn vaſt bekommert. H. Sy putten het water ende vullen den Kruycken. I. De Hof-meeſter verwondert hem over den goeden wijn.

bense ghebult tot boven toe.
8 Ende IESUS seyt henlieden: Schenct
nu / ende draget den Hof-meester. Ende sy
hebbent gedragen.
9 Maer als nu de Hof-meester gheproeft
hadde het water wijn geworden / ende niet
en wiste van waer dat was / maer de Die-
naers wistent wel die 't water gheput had-
den / soo roept de Hof-meester den Bruyde-
gom /
B 10 Ende seyt tot hem: Alle mensch stelt
eerstmael den goeden wijn / ende als sy wel
ghedroncken zijn / dan stelt hy dat slechter
is. Maer ghy hebt den goeden Wijn ghe-
houden tot nu toe /
11 Dit beginsel der teeckenen heeft
IESUS ghedaen in Cana van Galileen /
ende heeft geopenbaert zijn glorie / ende zijn
discipelen hebben in hem gelooft. ✠
12 Daer nae is hy nederwaerts gegaen
nae Capharnaum / hy ende zijn moeder /
ende zijn broeders / ende zijn discipelen / en-
de daer zijn sy gebleven niet veel dagen,
13 ☞ Ende der Joden Paesschen was
nae by / ende IESUS is opgegaen in Jeru-
salem.
14 Ende hy heefter in den Tempel ghe-
vonden verkoopende ossen / ende schapen /
ende duyven / ende Wisselaers sittende.
C 15 Ende als hy gemaeckt hadde als een
geessele van koordekens / soo heeft hy die
alle upten Tempel gedreven. Oock mede
de schapen ende ossen; ende der wisselaers
gelt heeft hy uytghestort / ende de tafelen
om-geworpen.
16 Ende den ghenen die de duyven ver-
kochten / heeft hy geseyt: Neemt dese din-
ghen van hier / ende en wilt mijns Vaders
huys niet makē een huys der komenschap-
pen.
17 Maer zijn discipelen werden gedach-
Psal. 68. b.10. tich 't gene datter geschreven is: De yveri-
ge liefde uws huys heeft my gegeten.
D 18 Daerom hebben de Joden gheant-
Matth.26 f.61.27.e 40. Marc.14. f.58.15.c. 29. woort / ende hem geseyt: Wat teecken toon-
dy ons dat ghy dese dingen doet?
19 IESUS heeft geantwoort / ende hen-
lieden geseyt: Ontbint desen Tempel / ende
binnen drie dagen sal ick dien oprichten.
20 Hierom hebben de Joden geseyt: ses-
en-veertich jaren is desen Tempel ghetim-
mert / ende sult ghy dien binnen drie dagen
oprechten?
21 Maer hy sprack van den Tempel
zijns Lichaems.
22 Daerom als hy dan van den dooden
weder opghestaen was / soo zijn sijn Disci-
pelen ghedachtich gheworden / dat hy dit
Psal. 3.b. 6.36.c.9. sprack / ende sy hebben der Schrifturen ge-
looft / ende den woorden die IESUS gespro-
ken hadde.
23 Maer als hy te Jerusalem was / op
den Paesschen op den Feest-dach / soo heb-
bender vele in zijnen naem gelooft / siende
zijn tekenen die hy dede.
24 Maer hy Jesus en betroude sy selven
henlieden niet / om dat hyse alle kende.
25 Ende want hem van genen noode en
was / dat yemant getuygenis soude geven
van den mensch / want hy wiste wat in den
mensche was.

Dat III. CAPITTEL.

Hoe IESVS Nicodemus des nachts tot hem komende, veel schoone leeringen gaf, ende hoe IESVS in Iudeen, ende S. Ian in Ennon by Salin doopte, ende wat getuygenisse dat S. Ian van IESV gaf.

1 MAer daer was een A ☞
mensche van de Pha-
riseen Nicodemus ge-
naemt / een Prince der
Joden.
2 Dese is tot IESUM
des nachts gekomē /
ende heeft hem geseyt
Rabbi / wy weten dat ghy van GODT ge-
komen zijt een Meester / want niemant en

mach dese tekenen doen die ghy doet / ten sy
dat GODT met hem zy.
3 IESUS heeft gheantwoordt / ende
hem geseyt: Voorwaer / voorwaer ick segge
u / ten zy dat yemant wederom herbooren
worde / soo en mach hy het rijck GODTS
niet sien.
4 Nicodemus seyde tot hem: Hoe mach
een mensche gebooren worden als hy oude
is? mach hy wederom in zijns moeders

B lichaem gaen/ ende herbooren worden?
5 Iesvs heeft geantwoort: Voorwaer/
voorwaer ick segghe u/ ten sy dat yemandt
wederom gebooren worde upten water en-
de den H. Geest/ soo en mach hy niet komen
in 't rijck Godts.
6 Dat upten vleesch gebooren is/ dat is
vleesch / ende dat upten geest ghebooren is/
dat is geest.
7 En verwondert u niet om dat ick u ge-
seyt hebbe / ghy moet wederom ghebooren
worden.
Psal.134. a.8. 8 De geest blaest daer hy wilt/ ende ghy
hoort zijn stemme / maer ghy en weet niet
van waer hy komt/ oft waer henen dat hy
gaet: alsoo is een yegelijck die gebooren is
uyt den geest.
9 Nicodemus heeft geantwoort/ eñ hem
geseyt: Hoe mogen dese dingen geschieden?
10 Iesvs heeft geantwoort / ende hem
geseyt: Zijdy een Meester in Israel / ende
en weet ghy dese dingen niet?
11 Voorwaer/ voorwaer ick segge u/ dat
wy weten dat spreken wy/ ende dat wy ge-
sien hebben/ dat getuygen wy/ende ghy en
ontfanght ons getuygenis niet.
12 Ist dat ick u aertsche dingen gheseyt
hebbe/ ende ghy en geloovet niet/ hoe suldy
gelooven/ ist dat ick u Hemelsche dingen
segge?
13 Ende niemant en klimt in den Hemel/
dan die van den Hemel neder gedaelt is/ de
Soone des menschen die in den Hemel is.
Num.21. a.9. 14 Ende gelijck Moyses 't Serpent ver-
heven heeft in de Woestijne / alsoo moet de
Soone des menschen verheven worden:
15 Op dat alle die in hem ghelooft niet
verlooren en gae / maer hebbe dat eeuwich
leven. ✠
1.Ioan.4. b.9. 16 ☞ Want alsoo lief heeft Godt de
Weerelt gehadt/ dat hy zijnen eenigen ge-
booren Soone ghegeven heeft / op dat alle
die in hem gelooft niet en vergae/maer heb-
be dat eeuwich leven.
C 17 Want Godt en heeft zijnen Sone
in de Werelt niet gesonden/dat hy de Wee-
relt verdoemen soude/ maer om dat de We-
relt door hem behouden soude worden.
18 Soo wie in hem gelooft/ die en wort
niet verdoemt/ maer die niet en gelooft / die
is nu verdoemt/om dat hy niet en gelooft in
den naem van den eenigen gebooren Sone
Godts.
Ioan.1. a.9. 19 Maer dit is dat oordeel / want het
licht is in de werelt gekomen/ ende de men-
schen hebben de duysternissen liever gehadt
dan 't licht: Want haerlieder wercken wa-
ren quaet.
20 Want alle die qualick doet/ die hatet
licht/ ende hy en komt totten lichte niet/ op
dat zijn wercken niet ghestraft en souden
worden.

21 Maer die de waerheyt doet/ die komt
tot dat licht / op dat zijn wercken vertoont
mogen worden/ dat sy in Gode gedaen
zijn. ✠
22 Daer nae is Jesus ghekomen ende
zijn discipelen in 't Landt van Judeen/ en-
de daer woonde hy met henlieden / ende hy
doopte.
23 Maer Joannes was oock doopende Ioan.4.a.1.
in Ennon by Salim/ want daer was veel
waters / ende sy quamen ende worden ge-
doopt.
24 Want Joannes en was noch in den
kercker niet geworpen.
25 ☞ Maer daer is een vrage opgeresen
van Joannes Discipelen metten Joden
van de suyveringe.
26 Ende sy zijn tot Joannem gekomen/
ende hebben hem geseyt: Rabbi/ de gene die
met u was over de Jordane / den welcken
ghy ghetuyghenis hebt ghegeven/ siet dese
doopt/ ende sy komen alle tot hem.
27 Joannes heeft geantwoort ende ge- Ioan.1.c.19.
seyt: Een mensch en mach niet ontfangen/ D
ten zy dat hem gegeven worde van den He- Ioan.1.c.10.
mel.
28 Ghy selve geeft my getuygenis dat
ick geseyt hebbe: Ick en ben Christvs
niet/ maer dat ick gesonden ben voor hem.
29 Die de Bruyt heeft/ dat is de Bruy-
degom: maer des Bruydegoms vrient / die
staet ende hem hoort / die verblijt hem met
blijdtschap om des Bruydegoms stemme.
Aldus is dese mijn blijtschap vervult.
30 Het is van noode dat hy wasse/ maer
dat ick vermindert worde:
31 Die van boven gekomen is/ die is bo-
ven al. Die van der aerden is / die is van

aerde

aerde/ en hy spreeckt van der aerden. Die van den Hemel komt/ die is boven al.
32 Ende dat hy gesien heeft ende ghehoort/ dat getuyght hy/ ende zijn getuygenis en ontfanght niemant.
33 Die zijn getuygenis ontfangen heeft/ die hevet gezegelt dat GODT waerachtich is.
34 Want de gene den welcken GODT gesonden heeft/ die spreeckt GODTS woorden: want GODT en geeft den geest niet by maten.
35 De Vader bemint den Soone/ ende hy heeft alle dingen in zijn hant gegeven.
36 Die in den Soone gelooft/ heeft dat eeuwich leven: maer wie den Soone niet en gelooft/ die en sal 't leven niet sien / maer den toorn GODTS blijft op hem. ✠

Dat IV. CAPITTEL.

Hoe IESVS met de Samaritaensche vrouwe aen den put sprack, ende hoe hyse bekeerde, ende de meestendeel van haerder stadt, ende hoe hy des Konincx soone ghenas.

A Ioan. 3.c. 22.

Als dan IESUS geweten heeft dat de Phariseen gehoort haddē dat IESUS meer discipelen maeckte ende doopte/ dan Ioannes/
2 Hoe wel dat IESUS selve niet en doopte/ maer zijn Discipelen/)
3 Soo heeft hy Iudeen gelaten/ ende is wederom gegaen in Galileen.
Genes. 33 d.19.48. d.22. 4 Maer hy moest gaen door Samarien.
5 ☞ Aldus is hy gekomē in eē stadt van

Samarien / die Sichar genoemt wert/ by de erve die Iacob Ioseph zijnen sone gegeven heeft.
6 Maer daer was Iacobs Fonteyne. Ios. 24. g. 12. 32.
Aldus IESVS vermoeyt sijnde van den weg/ sat alsoo op de Fonteyne: het was ontrent der sester uren.

A. Het lant van Samarien, alwaer de stadt Samaria ofte Sebasta geheten is. B. Sichem ofte Sichar, van waer niet verde was den put van Iacob. C. Iesus moede van gaen, sit also op de fonteyn. D. De vrouwe komende om water te putten. E. Dese spreeckt Christus aen. F. De Apostelen koopen op den marckt tot Sichar, spijse. G. Sy keeren weder, ende verwonderen haer, dat Iesus met de vrouwe spreeckt.

7 Daer is ghekomen een vrouwe van B
Samarien om water te putten. IESVS seyt haer: Geeft my te drincken.
8 Want zijn discipelen waren wech gegaen in de stadt / dat sy spijse koopen souden.
9 Hierom heeft die Samaritaensche vrouwe hem ghesept: Hoe komet/ aenghesien dat ghy een Iode zijt/ dat ghy van my te drincken eyscht die een Samaritaensche vrouwe ben? Want de Ioden en houden geen gemeynschap met de Samaritanen.
10 Iesus heeft geantwoort ende haer gesept: Wiste ghy GODTS gave/ ende wie hy is die u seyt / geeft my te drincken/ ghy soudet by avontueren van hem ghe-eyscht hebben/ ende hy soude u levende water gegeven hebben.
11 De vrouwe seyt hem: Heere ghy en hebt niet daer ghy mede putten moocht/ ende den put is diepe: Van waer hebdy dan 't levende water?
12 Zijt ghy meerder dan onse Vader Iacob die ons den put gegeven heeft/ ende

hy heefter uyt gedroncken/ende ſijn kinde-
ren/ ende zijn beeſten?
13 Iesus heeft gheantwoort ende haer
geſeyt: Alle die van deſen water drinckt/ſal
wederom dorſt hebben/ maer ſoo wie drinc-
ket van den water dat ick hem gheven ſal/
die en ſal in der eeuwigheyt geen dorſt heb-
ben/
14 Maer 't water dat ick hem geven ſal/
ſal in hem worden een Fonteyne van een
ſpringende water in 't eeuwigh leven.
C 15 De Vrouwe ſeyde tot hem: Heere
geeft my dit water / dat ick genen dorſt en
hebbe / ende dat ick herwaerts niet en ko-
me putten.
16 Iesus ſeyde haer: Gaet roept uwen
man/ende komt hier.
17 De vrouwe heeft gheantwoort ende
geſeyt: Ick en heb genen man. Iesus ſeyt
tot haer: Ghy hebbet wel geſeyt: Ick en
heb genen man:
18 Want ghy hebt vijf mans ghehadt/
ende die ghy nu hebt en is u man niet / dat
hebdy waerachtelijck geſeyt:
Deut. 12. a. 6. 19 De Vrouwe ſeyt hem: Heere/ ick ſie
dat ghy een Propheet zijt.
20 Ons Vaderen hebben op deſen bergh
aengebeden/ ende ghy lieden ſegget / dat te
Jeruſalem de plaetſe is / daermen aenbid-
den moet.
21 Iesus ſeyt haer: Vrouwe/ ghelooft
my / de ure ſal komen / wanneer ghylieden
noch op deſen bergh / noch in Jeruſalem
den Vader en ſult aenbidden.
22 Ghy-lieden aenbidt dat ghy niet en
weet/ wy aenbidden dat wy weten / want
de ſaligheyt is uyt den Joden.
4.Reg.17. a.8.g.34. 23 Maer de ure komt/ ende is nu/ wan-
D neer de aenbidders den Vader ſullen aen-
bidden in den geeſt ende in der waerheydt/
want de Vader begeert alſulcken die hem
aenbidden.
2.Cor. 3. d.17. 24 Godt is eenen geeſt / ende de ghene
die hem aenbidden/ die moeten in den geeſt
ende in de waerheyt aenbidden.
25 De vrouwe ſeyt hem: Ick weet dat
Meſſias komt / die genaemt wort Chri-
stus, daerom als hy komen ſal zijn/ die
ſal 't ons al verkondigen.
26 Iesus ſeyde haer: Ick bent die met
u ſpreke.
27 Ende terſtont zijn gekomen zijn diſ-
cipelen / ende ſy verwonderden henlieden/
dat hy metter vrouwen ſprack. Nochtans
niemant en heeft geſeyt/ wat vraeghdy/ oft
wat ſpreeckt ghy met haer?
28 Aldus heeft de vrouwe haer kruycke
gelaten/ ende ſy is wegh gegaen in de ſtadt/
ende ſy ſeyt dien menſchen:
29 Komt/ ende ſiet eenen menſch/die my
geſeyt heeft alle 't gene dat ick gedaen heb-
be/ is hy niet Christus.

A. Als de Vrouwe van Ieſus hadde gehoort, ick ben Chriſtus, is ſy in de ſtadt gegaen, latende haer kruycke ſtaen. *B.* Sy vertelt van Ieſus. *C.* De geheele ſtadt volght de Vrouwe, nae Ieſus gaende. *D.* Hier-en-tuſſchen dringen de Diſcipelen Ieſum tot eten. *E.* Ieſus antwoort dat hy een andere ſpijſe te eten heeft. *F.* Ieſus komt tot Sichar, ende blijft daer twee dagen, daer ghelooven veel meer als te vooren.

30 Hierom zijn die uyter ſtadt gegaen/
ende quamen tot hem.
31 Hier-en-tuſſchen ſoo baden hem zijn
diſcipelen/ſeggende: Rabbi/eet.
32 Maer hy heeft henlieden geſeyt: Ick
heb een ſpijſe t'eten die ghy niet en weet.
33 Hierom ſeyden de diſcipelen tot mal-
kanderen: Heeft hem yemant t'eten ghe- E
brocht?
34 Iesus ſeyt henlieden: Mijn ſpijſe is
dat ick doe den wille van hem die my ghe-
ſonden heeft/ op dat ick zijn werck voldoen
magh.
35 En ſeght ghy-lieden niet datter noch
vier maenden zijn/ ende dat dan den Oogſt
komt? Siet/ ick ſegge u: Heft op u oogen/
ende beſiet de landen/ want ſy zijn nu wit
ten Ooghſt.
36 Ende die maeyt die ontfanght loon/
ende hy vergadert de vrucht totten eeuwi-
gen leven / op dat de gene die ſaeyt t'ſamen
hem verblijden magh/ende die daer maeyt.
37 Want hier in is het Woort waerach-
tigh / dat een ander is die 't ſaeyt/ ende een
ander die 't maeyt.
38 Ick heb u gheſonden te maeyen dat
ghy niet bearbeyt en hadt/ andere hebbent
ghearbeyt / ende ghy zijt in hen arbeyden
gekomen.
39 Maer van dier ſtadt hebbender vele
Samaritanen in hem gelooft om der vrou-

wen

wen woort die 't getuygenis gaf/ hy hevet
my al gesept dat ick gedaen hebbe.
40 Als dan de Samaritanen tot hem
gekomen waren / soo hebben sy hem gebe-
den dat hy daer blijven soude. Ende hy is
daer gebleven twee dagen.
41 Ende veel meer hebbender gelooft in
hem om zijn woorden.
42 Ende sy seyden der vrouwen / wy en
gelooven nu niet om u segghen / Want wy
hebbent selve gehoort / ende wy weten dat
dit waerachtich is de Salichmaecker der
Werelt. ✠
Matth. 13 g. 57. Marc. 6. a. 3. Luce 4. d. 24. Matth. 4. b. 12. Matth. 1. b. 14. Luce 4. c. 14. Ioan. 1. b. 9.
43 Maer nae twee dagen is hy van daer
uyt-gegaen ende wech gereyst in Gali-
leen.
44 Want IESUS heeft selve getuyge-
nis gegeven / dat een Propheet in zijn lant
geen eere en heeft.
45 Daerom doen hy in Galileen geko-
men was / soo hebben hem de Galileeusche
ontfangen / als sy 't al gesien hadden dat
hy te Jerusalem gedaen hadde op den
Feest-dach/ want sy waren oock gekomen
totten Feest-dach.
46 Aldus is hy wederom ghekomen in
Cana Galileen / daer hy van water Wijn
gemaeckt heeft.

A. Cleyn Cana in 't geslachte Zabulon. B. Capharnanm, daer het Koninghsken van daen quam, gaende na Cana. D. Het Koninghsken komt tot hem, bidt ootmoedelijck dat hy kome tot Capharnaum om sijn soone gesont te maken. C. Iesus heeft tot hem gheseyt, ten sy dat ghy teeckenen ende wonderlijckheden siet, &c. D. Het Koninghsken dringht aen, Heere komt neder eer mijn soone sterft. C. Iesus seyt tot hem, gaet u soone leeft. D. Het Koninghsken heeft dat gelooft ende gingh. E. Sijn dienaers komen hem bootschappen, dat sijn soone leeft, ende hy verstonde dat zijn soone op de selfde uyre ghesont was ghewor-den, &c.

☞ Ende daer was een Koninckxken/ G
wiens sone sieck was te Capharnaum.
47 Dese (doen hy gehoort hadde dat
IESUS aen quam van Judeen in Gali-
leen) is gegaen tot hem/ ende hy badt hem
dat hy nederwaerts quame / ende zijnen
soone gesont maecken wilde / want hy be-
gonste te sterven.
48 Hierom heeft IESUS tot hem gesept:
Ten sy dat ghy teeckenen ende wonder-
wercken siet/ soo en geloofdy niet.
49 Dat Koninckxken seyde tot hem: Hee-
re/ komt neder-waerts eer dat mijn soone
sterve. IESUS sept hem: Gaet henen/ u
soone leeft.
50 De mensch heeft dat woort gelooft
't welck hem IESUS gesept hadde/ende hy
ginck.
51 Maer als hy nu af-komende was/ so
zijn hem zijn knechten te gemoete geko-
men/ ende bootschapten/ seggende/ dat zijn
soone leefde.
52 Hierom heeft hy van henlieden ghe-
vraecht de ure in de welcke hy beter te passe
worde. Ende sy hebben hem gesept: Dat
hem de kortse gisteren ter sevenster uren ge-
laten heeft.
53 Aldus heeft de Vader gekent dattet
die ure was/ in de welcke hem IESUS sep-
de: U sone leeft/ ende hy heeft gelooft / ende
zijn geheel huys. ✠
54 Dat tweede teecken heeft IESUS
wederom gedaen/ doen hy ghekomen was
van Judeen in Galileen.

Dat V. CAPITTEL.

Hoe IESUS eenen mensche die acht-en-dertich jaren lanck kranck gelegen hadde, genas: ende hoe hy den Joden veel schoonder leeringhen leerde.

1 Aer nae was eenen A ☞
Feest-dach der Jo- Levit. 23. a. 5.
den/ ende IESUS is Deut. 16. a. 1.
op-waerts gegaen
nae Jerusalem.
2 Maer te Jerusalem
is een schaeps-poele/
de welcke toe-ghe-
naemt wort Betzaida/ in 't Hebreeusche/
hebbende vijf portalen.
3 In dese lach een groote menichte van
siecken/ blinden/ kreupelen/ verdrooghden/
verwachtende des waters beroerte.
4 Maer de Engel des Heeren daelde ne-
der nae eenen tijdt in de piscine / ende dat
water worde beroert / ende soo wie d'eer-
ste neder ginck in de piscine/ nae de be-
roerte des waters / die worde gesont/ van
wat sieckten dat hy bevangen was.

A. De Piſcine Bethſaide tot Ieruſalem, by de vee-poorte daer de krancken ende beeſten gewaſſchen wierden. *B.* Den Enghel die in de Piſcine plach te dalen. *C.* Ieſus komt in de Piſcine, ſeyt den krancken, wilt ghy geſont werden? *D.* De krancke antwoort, Heere ick hebbe niemant, &c *C.* Ieſus maeckt hem ghe-ſont ende ghebiet hem ſijn bedde op zijn hals te nemen. *E.* De krancke neemt ſijn bedde op ſijn hals ende gaet t'huys, de Iodén bekijven hem.

5 Maer daer was een menſche die acht-
endertich jaren in zijn ſieckte geweeſt was.
6 Als IESVS deſen heeft geſien liggen-
de/ende verſtaen hadde dat hy daer nu lan-
ghen tijdt ſieck gheweeſt was/ ſoo ſeyt hy
hem: Wildy geſont worden?
B 7 De ſiecke heeft hem geantwoort: Hee-
re/ ick en heb ghenen menſch/ die (als het
water geroert wort) my drage in de piſcine/
want als ick kome/ ſo daelt daer een ander
voor my in.
8 IESVS ſeyt hem: Staet op/ neemt u
bedde/ ende wandelt.
9 Ende terſtont is dien menſche gheſont
geworden/ ende hy heeft zijn bedde op-ge-
nomen/ ende wandelde. Maer het was
Sabboth op dien dach.
Ierem 17. b. 24. 10 Hierom ſeyden de Ioden tot hem die
gheneſen was: Het is Sabboth/ 't en is u
niet geoorloft u bedde te dragen.
11 Hy heeft geantwoort henlieden: Die
my geſont heeft gemaeckt/ die heeft my ge-
ſeyt: Neemt op u bedde/ ende wandelt.
12 Hierom hebben ſy hem ghevraecht:
wie is dien menſch die u geſeyt heeft: neemt
op u bedde/ ende wandelt?
13 Maer de gene die geſont ghemaeckt
was/en wiſt niet wie hy was/want IESVS
was bezijden gegaen van der ſcharen die
op de plaetſe was.
C 14 Daer na heeft IESVS hem gevonden
in den Tempel/ ende heeft hem geſeyt: ſiet/
ghy zijt geſont gemaect/en wilt nu voorts
niet ſondigen/ op dat u niet arger en ghe-
ſchiede.
15 Dien menſch is wech gegaen/ ende
heeft den Ioden geboodtſchapt dat IESUS
was die hem geſont gemaeckt heeft. ✠
16 Daerom vervolchden de Ioden IE-
SUM, om dat hy deſe dingen op den Sab-
both dede.
17 Maer Ieſus heeft henlieden geant-
woort:

☞ Mijn Vader werckt tot nu toe/ ende
ick wercke.
18 Daerom ſochten de Ioden noch meer
hem te dooden/ want hy niet alleen den
Sabboth en brack/ maer oock GODT ſij-
nen vader noemde/makende ſy ſelven GO-
DE gelijck.
19 Aldus heeft Ieſus geantwoort/ende
henlieden geſeyt: Voorwaer/ voorwaer ick
ſegge u/ de Soone en mach van hem ſelven
niet doen/ dan dat hy den Vader ſiet doen:
Want wat die doet/ dat doet de ſoone oock
gelijckelijck.
20 Want de Vader heeft den Sone lief/
ende hy thoont hem alle dat hy doet/ ende
hy ſal hem noch meerder wercken dan deſe
thoonen/ dat ghy u verwonderen ſult.
21 Want gelijck de Vader de dooden D
verweckt ende levende maeckt/alſo maeckt
de Soone oock levende die hy wilt.
22 Want de Vader en oordeelt nieman-
den/ maer alle 't oordeel heeft hy den Sone
gegeven:
23 Op dat ſy alle den Soone eeren ſou-
den/gelijck ſy den Vader eeren. Die den ſo-
ne niet en eert/die en eert den Vader niet die
hem geſonden heeft.
24 Voorwaer/voorwaer ic ſegge u/dat ſo

wie mijn woort hoort/ ende gelooft hem die
my ghesonden heeft / die heeft het eeuwich
leven / ende hy en komt in 't oordeel niet/
maer hy is door-gegaen van de doot totten
leven.
25 Voorwaer / voorwaer ick segghe u/
dat de ure komt ende is nu / als de dooden
sullen hooren de stemme van den Soone
GODTS, ende diese hooren/die sullen leven.
26 Want gelijck de Vader 't leven heeft
in sy selven/ alsoo heeft hy den Sone ghege-
ven te hebben het leven in sy selven/
E 27 Ende hy heeft hem de macht gegeven
te oordeelen/ om dat hy des menschen So-
ne is.
28 En wilt u hier af niet verwonderen/
want de ure komt / in de welcke alle die in
de graven zijn/ sullen des Soons GODTS
stemme hooren/
Matth.25 d.46. 29 Ende sy sullen voorts komen die goet
gedaen hebben tot de verrijsenisse des le-
vens/ maer die quaet ghedaen hebben / tot
de verrijsenisse des oordeels.
30 Ick en kan van my selven niet ghe-
doen. Also ick hoore/ soo oordeele ick/ ende
mijn oordeel is rechtveerdich/ want ick en
soecke mijnen wille niet / maer den wille
van hem die my gesonden heeft.
31 Ist dat ick getuygenis geve van my
selven/ so en is mijn getuygenis niet waer-
achtich.
Matth. 3. d.17. 32 Daer is een ander die getuygenis van
my geeft/ ende ick weet dat het getuygenis
waerachtich is / dat hy van my geeft.
Ioan. 1.d. 15.c. 19. 33 Ghy hebt tot Joannem ghesonden/
F ende hy heeft der waerheyt getuygenis ge-
geven.
34 Maer ick en ontfange van den men-
sche geen getuygenisse/ maer dit segge ick/
op dat ghy sout salich worden.
35 Hy was een licht bernende ende schij-
nende: Maer ghy hebt u willen een ure ver-
heugen in zijn Licht.
36 Maer ick heb een ghetuyghenis dat
meerder is dan Joannis. Want de werc-
ken welck my de Vader gegeven heeft dat
ickse volbrengen soude / die selve wercken
die ick doe/ die geven getuygenis van my
dat de Vader my gesonden heeft/
Matth. 3. d.17.17. a.5. 37 Ende de Vader die my ghesonden
heeft / die heeft selve ghetuyghenis van my
gegeven/ ghy en hebt zijn stemme noyt ge-
hoort/ noch zijn gedaente gesien/
Deut.4 b. 12. 38 Ende zijn Woordt en hebdy in u niet
G woonende. Want den genen die hy geson-
den heeft/ dien en gelooft ghy niet.
39 Ondersoeckt de Schriftueren/ want
ghy meynt het eeuwich leven daer in te
hebben/ ende die zijn 't die getuygenis van
my geven.
40 Ende ghy en wilt tot my niet komen/
dat ghy 't leven hebben moocht.
41 Ick en ontfange geen glorie van de
mensche.
42 Maer ick hebbe u ghekent dat ghy
GODTS liefde in u niet en hebt.
43 Ick ben gekomen in mijns Vaders 2.Cor. 4. a.
naem / ende ghy en ontfanget my niet / ist
datter een ander komt in zijns selfs naem/
die suldy ontfangen.
44 Hoe moochde ghy gelooven / die glo-
rie van malkanderen ontfanght / ende de
glorie die van GODT alleen is/ niet en
soeckt?
45 En wilt niet meynen dat ick u be-
schuldighen sal by den Vader/ daer is een
die u beschuldicht/ Moyses/in den welcken
ghy hoopt.
46 Want geloofde ghy Moysi/soo soudy Genes. 3 c.15.22. d.18.ende
by aventuren my oock gelooven/ want van 49.b.19.
my heeft hy geschreven. Deut.18.
47 Maer ist dat ghy zijnen Schrifturen c.15.
niet en ghelooft/ hoe suldy mijnen woorden
gelooven?

Dat VI. CAPITTEL.

Hoe IESVS met vijf gersten brooden ende twee vísschen gespijst heeft vijf duysent mannen, ende hoe sy hem Koningh maken wilden, maer hy vloot van daer, ende hoe sy in sijn woorden geschandaliseert worden.

1 HIer nae is IESVS wech A ☞
gereyst over de Zee vã Matth.14 b.13.
Galileen / 't welck is Matth. 6. e.32.
Tiberiadis: Luce 9.b.
2 Ende hem volchde 10.
een groote schare / om Levit.23. a 5.
dat sy sagen de teecke- Deut. 16.
nen die hy dede over de e.4.
ghene die sieck waren.
3 Hierom is Jesus op een berg geklom-
men/ende daer sat hy met zijn discipelen.

4 Maer Paeſſchen was ſeer by naken-
de/ den feeſtdach der Joden.
5 Als dan Jeſus zijn oogen opgeheven
hadde/ ende geſien datter een ſeer groote
menichte tot hem gekomen was / ſoo heeft
hy geſeyt tot Philippum: Waer mede ſul-
len wy brooden koopen dat deſe eten mo-
gen?
6 Maer dat ſeyde hy hem temterende/
want hy wiſt wel wat hy doen ſoude.
7 Philippus heeft hem geantwoort: Om
twee hondert penninghen brooden en zijn
henlieden niet genoech/om dat een yegelick
een weynich mocht nemen.
8 Een van zijnen Diſcipelen Andreas/
de broeder van Simon Petrus ſeyt hem:
9 Hier is een kint dat heeft vijf gerſten
brooden ende twee viſſchen/ maer wat zijn
deſe onder ſoo veele? Hierom heeft Jeſus
geſeyt: Doet de menſchen ſitten.
B 10 Maer daer was veel hoys in die plaet-
ſe. Aldus zijnder mans geſeten in getale by
nae vijf duyſent.
11 Hierom heeft Jeſus de brooden geno-
men/ ende als hy gedanckt hadde/ſoo heeft
hy die gedeylt den genē die daer ſaten/ deſ-
gelijcx oock van de viſſchen/ ſoo veel als ſy
wilden.
12 Maer als ſy verſaet zijn geweeſt / ſoo
heeft hy zijnen Diſcipelen geſeyt: Verga-
dert de brockelinghen die overbleven zijn/
dat die niet verlooren en gaen.
13 Aldus hebben ſy die vergadert/ ende
gevult twaelf korven brockelinghen/ van
vijf gerſten brooden/ die overgebleven wa-
ren den genen die daer gegeten hadden.
14 Hierom ſeyden die menſchen (doen ſy
geſien hadden het teecken dat Jeſus ghe-
daen hadde:) dit is voorwaer de Propheet/
die daer toe-komende is in de Weerelt. ✠
15 Hierom als Jeſus verſtaen hadde
dat ſy komen ſouden om hem te grijpen/
ende Koningh te maken / ſoo is hy weder-
om gevloden op den bergh hy alleen.
Matth.14 b.23. Marc.6.f. 46. 16 Maer alſt avont was geworden/ ſoo
zijn zijne diſcipelen nederwaerts ghegaen
ter Zee.
17 Ende als ſy in 't ſchip gheklommen
waren/ ſoo zijn ſy gekomen over de Zee in
Capharnaum/ ende het was doen doncker
ghewoorden. Ende Jeſus en was tot hen-
lieden niet gekomen.
18 Maer als daer eenen grooten wint
waeyende was/ ſoo verhief haer de Zee.
C 19 Aldus doen ſy gheroeyt hadden on-
trent vijf-en-twintich oft dertich ſtadien/
ſoo ſien ſy IESVM wandelende op de Zee/
ende by dat ſchip komen / ende ſy hebben
gevreeſt.
20 Maer hy ſeyt henlieden: Jck bent/
en wilt niet vreeſen.
21 Aldus hebben ſy hem willen ontfan-

A. De menichte raetſlagen om Chriſtus Koningh te maecken. *B.* Ieſus dit verſtaende, gebiet zijn diſcipelen voor henen te gaen, ende die zee over te zeylen. *C.* Daer na gaet hy alleene op een bergh om te bidden. *D.* De Zee Galilee oft Tiberiadis oft Genezareth *E.* Midden in de Zee wert het ſchip van de golven geſlingert, de Diſcipelen zijn beſigh met roeyen. *F.* Ieſus wandelende over de Zee, veynſt hem het ſchip te willen voor-by gaen. *G.* De Diſcipelen werden vervaert, roepende als oft ſy een ſpoock ſagen. *F.* Ieſus ſeyt tot haer-luyden. Ick bent vreeſt niet. *H.* Petrus ſpringht met conſent van Ieſus in Zee, twijffelende, begint te ſincken, Ieſus verloſt hem uyt het pericule. *I.* Sy raecken aen tot Genezareth.

ghen in 't ſchip / ende terſtont was 't ſchip
aen 't lant daer ſy henen voeren.
22 Des anderen daechs/ſo heeft de ſcha-
re/ die over de Zee ſtont/ geſien datter maer
een ſcheepken en was/ ende dat Jeſus met
zijnen Diſcipelen in 't Schip niet gekomen
en was / maer dat zijn Diſcipelen alleen
wech gevaren waren:
23 Maer daer zijn ander Schepen over
gekomen van Tiberiade/ ontrent de plaet-
ſe daer ſy 't broodt hadden ghegeten/ als de
Heere danckte.
24 Als dan de ſchare gheſien hadde dat
IESUS daer niet en was / noch zijn diſci-
pelen/ ſoo zijn ſy in de ſchipkens gheklom-
men / ende ghekomen tot Caphernaum/
ſoeckende IESUM.
25 Ende als ſy hem gevonden hadden
over de Zee/ ſo hebben ſy hem geſeyt: Rab-
bi/ wanneer zijt ghy hier gekomen?
26 IESVS heeft henlieden gheantwoort
ende geſeyt: Voorwaer/voorwaer ick ſegge
u/ ghy ſoeckt my/ niet om dat ghy tekenen
geſien hebt/ maer om dat ghy gegeten hebt
van den brooden/ ende verſaet zijt.
27 Werct ſpijſe die niet en vergaet/maer
die altijdts blijft totten eeuwighen leven/
die u de Soone des menſchen gheven ſal/
want deſen heeft GODT den vader beſegelt.

28 Hierom

Iob 1. e. 32. Matth. 3. d.17.17.a 5. 1.Ioan. 3. d.23.

28 Hierom hebben sy tot hem ghesept: Wat sullen wy doen dat wy GODS wercken mogen wercken?

D 29 IESUS heeft gheantwoort ende hen ghesept: Dat is GODTS werck/ dat ghy gelooft in den genen die hy gesonden heeft.

30 Hierom hebben sy hem gesept: Wat teecken doedy dan/ dat wy sien mogen/ ende u gelooven? Wat werck doet ghy?

31 Onse vaderen hebben Manna gegeten in de Woestijne/ gelijck daer geschreven is: Broot van den hemel heeft hy henlieden te eten gegeven.

Exod. 16. a.4. d.14. Num.11. b.7. Psal. 64. c. 24. Sap.16.c. 20.

32 Hierom heeft IESUS henlieden ghesept: Voorwaer / voorwaer ick segge u lieden: Moysen en heeft u 't broot van den Hemel niet gegeven/ maer mijn Vader geeft u waerachtich broot van den hemel.

33 Want het is GODTS broot/ dat van den hemel neder daelt/ ende geeft der werelt het leven.

34 Hierom hebben sy tot hem ghesept: Heere geeft ons altijdt dit broot.

35 Maer IESUS heeft henlieden gesept: Ick ben 't broot des Levens/ so wie tot my komt/ die en sal genen honger hebben/ ende die in my gelooft / die en sal nimmermeer dorst hebben.

Ecclesi.24. c.29.

36 Maer ick hebt u gesept: dat ghy my gesien hebt/ ende ghy en gelooft niet.

37 Alle dat my de Vader geeft / dat sal tot my komen / ende den genen die tot my komt/ en sal ick niet verworpen:

38 Want ick ben van den Hemel neder gedaelt / niet om dat ick mijnen wille doen soude/ maer den wille van hem die my ghesonden heeft.

39 Maer dit is den wille des Vaders die my gesonden heeft/ dat ick niet verliesen en soude van alle dat hy my gegeven heeft/ maer dat ick dat verwecken soude in den uptersten dach.

E 40 Maer dit is den wille mijns Vaders die my gesonden heeft/ dat soo wie den sone siet/ ende in hem gelooft/ het eeuwich leven hebbe / ende ick sal hem verwecken in den uptersten dach.

41 Hierom murmureerden de Joden daer van/ om dat hy gesept hadde / ick ben 't levende broot die van den Hemel gedaelt ben.

42 Ende sy seyden: En is dese niet IESUS Josephs Soone / wiens Vader ende Moeder wy kennen? Hoe sept hy dan/ Ick ben van den Hemel neder gedaelt?

43 Hierom heeft IESUS gheantwoort/ ende henlieden ghesept: En wilt niet murmureren onder malkanderen.

44 ☞ Niemant en mach tot my komen/ ten sy dat de Vader die my gesonden heeft hem trecke/ ende ick sal dien verwecken in den uptersten dage.

45 't Is gheschreven in de Propheten: Ende sy sullen alle van GODT gheleert worden. Alle die 't van den Vader gehoort heeft ende geleert/ die komt tot my. Isai.54. c. 13. Matth. 11 d.27.

46 Niet dat yemant den Vader ghesien heeft/ dan de gene die van GODT is/ dese heeft den Vader gesien.

47 Voorwaer/voorwaer ick segge u/ wie in my ghelooft / die heeft dat eeuwich leven.

48 Ick ben 't broot des levens. Exod. 16. c.15.

49 V Vaderen hebben Manna in de Woestijne ghegeten / ende sy zijn ghestorven.

50 Dit is 't broot van den hemel nederdalende / op dat / soo wie daer af etet / niet en sterve.

51 Ick ben 't levende broot die van den hemel gekomen ben. Ist dat yemant van desen broode etet/ die sal in der eeuwigheyt leven: ende 't broot dat ick sal geven is mijn vleesch voor 't leven der Werelt. ✠

52 Hierom keven de Joden onder malkanderen/ segghende: Hoe mach dese ons zijn vleesch te eten geven? F

53 Daerom heeft henlieden IESUS ghesept: Voorwaer/ voorwaer ick segge u/ ten zy dat ghy etet het vleesch van den Soone des menschen/ ende drinckt zijn bloet/ so en suldy 't leven in u niet hebben.

54 Soo wie mijn vleesch etet ende mijn bloet drincket/ die heeft het eeuwich leven/ ende ick sal hem verwecken in den uptersten dach. 1.Cor.11 f.27.

55 ☞ Want mijn vleesch is waerachtelijck spijse / ende mijn bloet is waerachtelijck dranck.

56 Soo wie mijn vleesch eet / ende mijn
bloet drinckt / die blijft in my / ende ick in
hem.
57 Gelijck my de levende Vader geson-
den heeft / ende ick leve om den Vader / ende
die my etet / die sal leven om mijnent wille.
58 Dit is het broot dat van den Hemel
gekomen is: Niet gelijck u Vaderen gege-
ten hebben het Manna / ende zijn ghestor-
ven. Soo wie dit broot etet / die sal leven in
der eeuwicheyt. ✠
59 Dit heeft hy geseyt in de Synagoge
leerende / in Caphernaum.
60 Hierom hebben veel van zijnen Di-
scipelen dit hoorende geseyt: Dits een hart
woort / ende wie mach dit hooren?
G 61 Maer Iesvs wetende by sy selvē dat
zijn discipelen daer af murmureerden / heeft
tot henlieden geseyt: Verargert u dat?
Ioan. 3. b. 13. 62 Ist dan dat ghy den Sone des men-
schen siet opklimmen daer hy te vooren
was?
63 Den geest is die levende maeckt / het
vleesch en baet niet met allen: de woorden
die ick u gesproken hebbe / zijn geest ende
leven.
64 Maer daer isser sommige van u lieden
die niet en gelooven. Want Iesvs wist
van 't beginsel / wie dat niet geloovich en
waren / ende wie hem verraden soude. Ende
hy seyde.
65 Daerom heb ick u lieden geseyt / dat
niemant en mach tot my komen / ten sy
dat hem gegeven ware van mijnen vader.
66 Van dien tijdt af zijnder vele van
zijnen discipelen achterwaerts ghegaen /
ende sy en wandelden nu voorts niet meer
met hem.
Matth. 16 c 16. 67 Hierom heeft Iesvs geseyt tot de
twaelve: Wildy oock wech gaen?
68 Aldus heeft hem geantwoort Si-
mon Petrus: Heere / tot wien sullen wy
gaen? ghy hebt de woorden des eeuwigen
levens.
69 Ende wy hebben gelooft ende heb-
ben ghekent / dat ghy zijt Christus de
Soone Godts.
70 Iesus heeft henlieden geantwoort:
En heb ick u twaelve niet gekoosen / ende
een van u lieden is een duyvel?
71 Maer hy seyde dat van Judas Si-
monis sone den Iscarioter / want dese was
de gene die hem verraden soude / daer hy
was een van den twaelven.

Een lacchen heeft my Godt ghemaeckt, soo wie dat hoort die sal met my lacchen, Genesis 21.

Dat VII. CAPITTEL.

Hoe de Ioden tegen Iesum murmureerden, ende Iesus op de Hooch-tijdt dagen opklam in den Tempel, ende daer selve leerde ende predickte.

1
Maer nae desen wan- A
delde Iesus in Ga-
lileen / want hy en
wilde in Judeen niet
wandelen / want de
Joden sochten hem
te dooden.
2 Maer den Feest- Levit. 23. f. 34.
dach der Joden Scenopegia was seer nae
by.

A. Galileen daer Christus verkeerde. B. Iudeen daer hy niet wilde verkeeren. C. In Galileen wert Iesus van zijn vrienden gevergt om op den Feest-dagh op te gaen. D. Hy is niet doen ter tijdt, maer daer nae tot Ierusalem gekomen. E. De Tabernakelen representeren de Feeste der Lover-tenten. F. Verscheyden vergaderingen, daer verscheydelijcken gesproken wert van Christo, te weten dat hy goet is, dat hy niet goet is, &c. G. Hy komt in den tempel, eerst niet opentlijck, maer als bedecktelijck, daer nae in 't midden der Feest-dagen opentlijck.

3 Maer zijn broeders hebben tot hem
ghesept: Gaet over van hier / ende reyst in
Judeen / op dat oock u discipelen moghen
sien u wercken die ghy doet:
4 Want niemant en doet yet in 't hey-
melijck / ende begeert selver in 't openbaer
te zijne: ist dat ghy dese dingen doet / so ver-
thoont u selven der Werelt.
5 Want oock zijn broeders en geloofden
in hem niet.
6 Hierom seyt Iesus henlieden: Mij-
nen tijdt en is noch niet aengekomen / maer
uwen tijdt is altoos gereet.

7 De

A. De tweede ſale des tempels, alwaer Ieſus tot de halve Feeſte der Lover-tenten als verborgen bleef. *B.* De Feeſte ten halven gekomen zijnde, alſſer verſcheyden ſpraeck van hem ging, leert hy het volck. *C.* Moyſes met den tafelen des Wets, betekent dat hy heeft geſeyt, niemant van u lieden onderhout de Wet. *D.* De Ioden werden ontſteken tegens Ieſum ſeggende, ghy hebt den Duyvel in. *B.* Ieſus antwoort ſoetelijck ende leert wijſſelijck. *E.* De Piſeine daer de gichtige menſch op den Sabboth gheſont was gemaeckt, 't welck de Ioden beriſpten. *F.* Deſe duyvelkens betekenen het bittere herte welck de Ioden tegen Ieſum droegē.

A. Ieruſalem met tacken verciert in de Feeſte der Lover-tenten. *B.* De ſchare die geloovich geworden was, belijt Chriſtum. *C.* De tempel waer uyt de gewapende geſonden werden van de Princen ende Phariſeen om Ieſum te vangen. *D.* Ieſus met ſijn Diſcipelen ontfanght de Sergeanten ſeer vriendelick, ende verſocht met Goddelijcke kracht haerlieder herten alſo, dat ſy wederkeerende ſeyden, noyt heeft een menſche alſo geſproken. *E.* Op de laetſte dagh van de feeſte riep Ieſus: ſoo yemandt dorſte, die kome, &c.

7 De wereldt en kan u niet ghehaten/
maer ſy haet my: want ick geve daer af
getuygenis dat haer wercken quaet zijn.
8 Gaet ghy opwaerts tot deſen Feeſt- B
dach/ maer ick en gae niet opwaerts tot
den Feeſt-dach/ want mijnen tijdt en is
noch niet vervult.
9 Als hy deſe woorden geſeyt hadde/
ſoo is hy gebleven in Galileen.
10 Maer als zijne broeders opwaerts
gereyſt waren/ doen is hy oock opwaerts
getrocken totten Feeſt-dach/ niet open=
baerlijck/ maer als in 't heymelijck.
11 Hierom ſochten hem de Ioden op
den Feeſt-dach/ende ſeyden: Waer is die?
12 Ende daer was een groote murmu=
ratie in der ſcharen van hem. Want de
ſommige ſeyden: Hy is goet. Maer de an=
dere ſeyden: Neen/ maer hy verleyt de
ſcharen.
13 Nochtans niemant en ſprack vry
uyt van hem om de vreſe der Ioden. ✠
14 ☞ Als dan nu den Feeſt-dach half
overleden was/ ſoo is IESUS opgeklom=
men in den Tempel/ende leerde.
15 Ende de Ioden verwonderden hen=
lieden/ſeggende: Hoe kan deſe de Schrif=
ten daer hy die niet geleert en heeft?
16 IESUS heeft henlieden geantwoort/ C
ende gheſeyt: Mijn leeringhe en is mijne
niet/ maer des geens die my geſonden
heeft.
17 Iſt datter yemant zijnen wille doen
wilt/ die ſal verſtaen van de leeringe oftſe
uyt GODT is/ oft dat ick uyt my ſelven
ſprecke.
18 Die van ſy ſelven ſpreeckt/ die ſoect
zijn eygen glorie. Maer die de glorie ſoect
van den genen die hem geſonden heeft/de=
ſe is waerachtich/ende in hem en is geen
ongerechtigheyt.
19 En heeft Moyſes u de Wet niet ge=
ghevenr? Ende niemant van u lieden en
doet de Wet?
20 Waerom ſoeckt ghy my te dooden? Exod.20.
De ſchare heeft geantwoort/ ende geſeyt: c.20.24.a 3.
Ghy hebt den Duyvel/ wie ſoeckt u te Ioan. 5.c. 18.
dooden? Levit. 12. a.3.
21 Ieſus heeft geantwoort/ende hen=
lieden geſeyt: Een werck heb ick gedaen/ Gen. 17. b.10.
ende ghy verwondert u allegader. D
22 Daerom heeft u Moyſes de beſnij=
deniſſe gegeven/niet om dat die vā Moy=
ſes is/ maer van den vaderen/ ende op den
Sabboth ſo beſnijt ghy den menſch.
23 Iſt dat den menſch de beſnijdeniſſe
ontfanght op den Sabboth/ alſoo dat de
Wet van Moyſes niet gebroken en wor=
de; wert ghy veronwaerdicht op my/ om
dat ick den geheelen menſch heb gheſont
gemaeckt op den Sabboth?
24 En wilt niet oordeelen nae 't aen= Deut.1.c. 16.

ſicht/ maer oordeelt een recht oordeel.
25 Hierom seyden sommige van Jeru-
salem : En is dit niet de gene dien sy soec-
ken te dooden?
26 Ende siet hy spreeckt openbaerlijck/
ende sy en seggen hem niet. Hebben de
Princen warachtelijck bekent dat dese
CHRISTUS is?
27 Maer van desen weten wy van waer
hy is: Maer als CHRISTVS komen sal/
soo en weet niemant van waer hy is.
28 Hierom heeft IESUS gheroepen in
den Tempel leerende ende seggende. En-
de ghy kent my/ ende ghy weet van waer
ick ben / ende ick ben van my selven niet
gekomen/maer hy is waerachtich die my
gesonden heeft / den welcken ghy niet en
kent.
29 Ick kenne hem/ want ick ben van
hem/ ende hy heeft my gesonden.
30 Hierom sochten sy hem te vangen/
ende niemant en sloech de handen aen
hem / want zijn ure en was noch niet ge-
komen.
31 Maer vander scharen heefter veele
in hem gelooft. ✠
E Ende sy seyden: CHRISTVS als hy
sal gekomen zijn / sal hy meer teeckenen
doen/dan dese doet?
32 De Phariseen hebben de scharen ge-
hoort dese dinghen murmurerende van
hem.
✠ Ende de Princen ende Phariseen
hebben dienaren ghesonden dat sy hem
souden vangen.
33 Hierom heeft IESUS henlieden ge-
seyt : Noch een luttel tijdts ben ick met u
lieden/ende ick gae tot hem die my gesonden heeft.
Ioan. 13. d. 33. 34 Ghy sult my soecken/ende niet vin-
den/ ende daer ick ben/ en moocht ghy
niet komen.
35 Hierom hebben de Joden tot mal-
kanderen gheseyt: Waer sal dese henen
gaen/ dat wy hem niet vinden en sullen?
sal hy in de verstroytheyt der Heydenen
gaen/ende leeren de Heydenen?
36 Wat woort is dit dat hy geseyt heeft/
Ghy sult my soecken ende niet vinden/
ende daer ick ben/ daer en moocht ghy lie-
den niet komen?
Levit. 23. f. 27. 37 Maer op den laetsten grooten dach
des hooch-tydts / soo stont Jesus ende
F riep/seggende: Soo wie dorst heeft/die ko-
me tot my ende dryncke.
Deut. 18. c. 15. Ioel 2. g. 28. Actor. 2. c. 17. 38 Die in my gelooft/gelijc de Schrif-
ture seyt/ vloeden des levende waters sul-
len van zijnen buyck vloeyen.
39 Maer dat heeft hy geseyt van den
geest / den welcken sy ontfanghen souden
die in hem geloofden. ✠
Want den geest en was noch niet gege-
ven/ want Jesus en was noch niet geglo-
rificeert.
40 Hierom als de sommige van de schare
dese zijn woorden gehoort hadden/ soo sey-
den sy: Dit is waerachtelick een Propheet.
41 De andere seyden: Dit is Christus.
Maer de sommige seyden: Komt Christus
van Galileen?
42 En seyt de schriftuere niet dat Chri- Mich. 5. a. 5.
stus komt uyt Davids zade/ ende van dat Matth. 2. a. 2.
stedeken Bethlehem/ daer David was?
43 Aldus isser eenen twist geworden on-
der de schare om zijnent wille.
44 Maer de sommige van henlieden wil-
den hem vangen / maer niemant en sloech
de handen aen hem.
45 Hierom zijn de dienaers gekomen tot
de Overste Priesters ende Phariseen. Ende
die hebben henlieden geseyt: Waerom en
hebdy hem niet mede gebracht?
46 De Dienaren hebben gheantwoort: G
Noyt en heeft mensch alsoo gesproken/ ghe-
lijck de mensch.
47 Hierom hebben de Pharizeen henlie-
den geantwoort: Zijt ghy oock verleyt?
48 Heeft yemant van den Princen in hem
gelooft/ oft van den Pharizeen?
49 Maer dese schare die de Wet niet en
weet/ is vermaledijt.
50 Nicodemus heeft tot hen geseyt (de Ioan. 3. a. 2.
gene die tot Jesum des nachts quam / die
een van henlieden was:)
51 Oordeelt ons Wet eenighen mensch/ Deut. 17. b. 8. 19. b. 15.
ten zy datmen eerstmael van hem ghehoort
hebbe/ ende wete wat hy doet?
52 Sy hebben hem gheantwoort / ende
geseyt: Zijt ghy oock een Galileeus man?
Ondersoeckt de schriftueren / ende siet dat
van Galileen geen Propheet op en staet.
53 Ende sy zijn weder gekeert / een ye-
gelijck in zijn huys.

Dat VIII. CAPITTEL.

Hoe IESVS de vrouwe in overspel bevonden, verlost uyt de handen der bloet-gierige Pharizeen. Ende hoe hy met henlieden in den Tempel disputeert, hoe sy verwonnen zijnde hem dooden willen.

1 Aer Jesus is gereyst tot den Berg van O- A ☞
liveten/
2 Ende des smorgens
is hy wederom gekomen in den Tempel/
ende alle 't volc quam
tot hem/ ende sittende
leerde hy hen-lieden.
3 Maer de Schrijven ende Pharizeen

A. De Tempel, daer Chriſtus in 't midden van de Feeſte der Loover-tenten het volck glorieuſelick geleert hadde. B. Daegs daer aen brenghen de Schriftgeleerden ende Phariſeen voor Ieſum, die aldaer weder leerde, een vrouwe in overſpel bevonden. C. Chriſtus, de Schriftgheleerden, Phariſeen, ende de vrouwe. D. Sy beſchuldighen de vrouwe vragende booſlijck wat hy daer af gevoelt. E. Ieſus ſtil-ſwijgende ſchrijft in de aerde. E. Daer na heft hy hem op, ſeggende: die ſonder ſonde is, &c. F. Sy-luyden dit gehoort hebbende gingen wegh, d'een voor d'ander na, beginnende van de oudtſte eerſt. E. Ieſus ſchrijft ander-mael in de aerde. G. d'Andere druypen wegh. H. Ieſus abſolveert de vrouw, gaet ende wilt nu niet meer ſondigen.

brengen tot hem een vrouwe in overſpel be-
vonden / ende ſy hebben haer in 't midden
geſtelt/
4 Ende hebben hem geſeyt: Meeſter/ de-
ſe vrouwe is nu bevonden in overſpel:
Levit. 20. b.10. 5 Maer in de Wet heeft ons Moyſes
bevolen alſulcke te ſteenen: Aldus wat ſegt
ghy?
6 Maer dit ſeyden ſy hem temterende/
dat ſy hem ſouden mogen beſchuldighen.
Maer Iesus hem buygende nederwaerts/
heeft metten vinger in de aerde geſchreven.
7 Hierom als ſy hem bleven vragende/
ſoo heeft hy hem opgericht/ ende henlieden
geſeyt: Die van u lieden ſonder ſonde is/die
worpe den eerſten ſteen op haer.
Deut. 17. b.7. 8 Ende wederom ſy ſelven buyghende/
hy ſchreef in d'aerde.
9 Maer hoorende / gingen ſy d'een nae
d'ander uyt/ beginnende van den oudtſten/
ende Iesus is daer alleen gebleven/ ende
de vrouwe in 't midden ſtaende.
10 Maer Jeſus hem oprichtende/heeft
haer gheſeyt: Vrouwe/ waer zijn die u be-
ſchuldigen? en heeft u niemant verdoemt?
11 De welcke heeft gheſeyt: Niemant
Heere. Maer Jeſus heeft geſeyt: Jck en
ſal u oock niet verdoemen/ Gaet henen/ en-
de en wilt nu voorts niet meer ſondi-
ghen.
12 Wederom dan heeft Jeſus henlieden
geſproken/ ſeggende;

A. Ieſus de overſpelige vrouwe verloſt hebbende leert weder in den Tempel. B. De offer-kiſte, want daer by leerde Chriſtus. C. Chriſtus ſeyt dat hy het licht des Werelts is. D. Dit nemen vele heel qualijcken ende twiſten tegen hem. C. De eeuwighe Vader van den welcken Ieſus verklaert dat hy geſonden is.

☞ Jck ben het licht der Weerelt. Wie Ioan. 1.b.
my volcht / die en wandelt in duyſterniſſen 5.
niet/ maer hy ſal 't licht des levens hebben. B
13 Hierom hebben de Phariſeen hem ge-
ſeyt: Ghy geeft van u ſelven getuygenis/ u
getuygenis en is niet waerachtich.
14 Jeſus heeft geantwoort ende hen ge-
ſeyt: Al iſt dat ick getuygenis geve van my
ſelven / mijn getuygenis is waerachtich.
Want ick weet van waer ic gekomen ben/
ende waer dat ick henen gae. Maer ghy-
lieden en weet niet van waer ick kome / ofte
waer henen dat ick gae.
15 Ghy oordeelt nae 't vleeſch / ick en
oordeele niemanden.
16 Ende iſt dat ick oordeele/ ſoo is mijn
oordeel waerachtich/ want ic en ben alleen
niet / maer ick/ ende de Vader die my ghe-
ſonden heeft.
17 Ende in u Wet is geſchreven/dat het Deut. 17. b.6.19.d.
getuygenis van twee menſchen waerach-
tich is. 15.
18 Jck bent die getuygenis geve van C Matth.18.
my ſelven/ ende de Vader/ die my geſonden b.16.
heeft/ geeft oock getuygenis van my. 2.Cor. 13 a.1.
19 Hierom ſeyden ſy hem: Waer is u Hebr. 10.
Vader? Jeſus heeft geantwoort: Ghy en c.20.
kent noch my noch mijnen Vader. Waert

sake dat ghy my kendet / soo soudy by a-
vonturen mijnen Vader oock kennen.
20 Dese woorden heeft IESVS ghespro-
ken in de Tresorye / leerende in den tempel /
ende niemant en heeft hem gevangen / want
zijn ure en was noch niet gekomen. ✠
21 Hierom heeft IESVS henlieden we-
derom geseyt:

A. De buytenste voorsale des Tempels, daer Christus leerde. B. Iesus dringht den Ioden geweldelijck. C. Sy antwoorden bitterlijck, sal hy hem selven oock dooden? D. Sijn Verrijsenisse. E. Sijn Hemel-vaert, waer af hy betekeninge gaf, segghende, daer ick gae, meught ghy-lieden niet komen. F. De bereyde helle, want hy hadde geseyt; in uwe sonden sult ghy-luyden sterven. G. De tenten werden beschildert, want het was de Feeste der Lovertenten.

☞ Ick gae / ende ghy sult my soecken /
ende in u sonden suldy sterven. Daer ick
henen gae / daer en moochdy niet komen.
22 Hierom seyden de Joden: Sal hy sy
selven dooden / dat hy seyt / daer ick henen
gae / daer en moochdy niet komen?
23 Ende hy seyde henlieden: Ghy zijt
van beneden / ick ben van boven: Ghy zijt
van deser Werelt / ick en ben van deser We-
relt niet.
D 24 Hierom heb ick u lieden geseyt / dat
ghy sterven sult in uwe sonden. Want ist
dat ghy-lieden niet en gelooft dat ickt ben /
soo sult ghy in u sonden sterven.
25 Daerom seyden sy hem: Wie zijt ghy?
Jesus heeft henlieden geseyt: Het beginsel /
die tot u oock spreecke.
Rom. 3. a.4. 26 Ick heb vele van u lieden te seggen /
ende te oordeelen / maer die my ghesonden
heeft / die is waerachtich / ende de dinghen
die ick van hem ghehoort hebbe / die spreke
ick in de Werelt.
27 Ende sy en hebben niet verstaen dat
hy zijnen Vader GODT noemde.

28 Hierom heeft Jesus henlieden geseyt:
Als ghy den Sone des menschen sult ver-
heven hebben / dan sult ghy bekennen dat
ick 't ben / ende dat ick van my selven niet
en doe: maer gelijck my de Vader gheleert
heeft / dat spreke ick:
29 Ende die my ghesonden heeft / die is
met my / ende hy en heeft my niet alleen ge-
laten / want dat hem behaghelijck is / doe
ick altoos. ✠
30 Als hy dese dingen sprekende was / so
hebbender vele in hem gelooft.

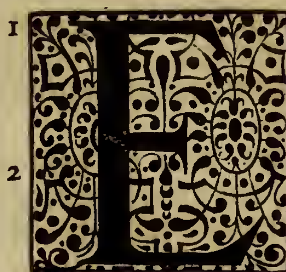
A. De selfde plaetse aen de Offer-kist. B. Iesus seyt tot den scharen ende Princen der Priesteren, wie van u lieden sal my bestraffen van de sonde? C. De duyvelen besitten den scharen ende Princen op dat haerlieder rasernye in 't wroegen bekent werde, zijt ghy een Samaritaen, ghy hebt den Duyvel in. B. Iesus antwoort met allen soetelijck. C. Maer sy-luyden worden noch veel heftiger rasende. D. d'Apostelen vervvonderen haer ende verschricken. E Abraham beschout in den geest de mysterien Christi. C. De Ioden geven ten laetsten te kennen hare boosheyt, rapende steenen om Christum te steenigen. F. Iesus die hem verborgen hadde ende gegaen vvas uyt den tempel.

31 ☞ Hierom seyde IESVS tot den Jo-
den die in hem gelooft hebben: Ist sake dat
ghylieden in mijn woorden blijft / soo suldy
waerachtelijck mijn Discipelen zijn /
32 Ende ghy sult de waerheyt kennen /
ende de waerheyt sal u verlossen.
33 Sy hebben hem gheantwoort: Wy
zijn Abrahams zaet / ende wy en hebben
noyt yemanden gedient: hoe segt ghy dan /
Ghy sult vry zijn?
34 IESVS heeft hen geantwoort: Voor- Rom. 6.
waer / voorwaer ick segge u lieden / dat alle c. 14.
die sonde doet / een knecht der sonden is. 2. Petr. 2. d. 19.
35 Maer een knecht en blijft in 't huys
niet in der eeuwigheyt / de Soone blijft in
der eeuwigheyt.
36 Daerom ist dat u de Soone verlost /
soo suldy waerachtelijck vry zijn.

E 37 Ick weet wel dat ghy Abrahams
kinderen zijt/ maer ghy soeckt my te doo-
den/ om dat mijn woort in u geen stadt en
grijpt.
38 Ick spreke 'tgene dat ick by mijnen
Vader gesien hebbe / ende ghy doet 't ge-
ne dat ghy by uwen Vader gesien hebt.
39 Sy hebben geantwoort / ende hem
geseyt: Onse Vader is Abraham. IESVS
seyde henlieden: Zijt ghy Abrahams kin-
deren/ soo doet Abrahams wercken.
40 Maer nu soeckt ghy my te dooden/
eenen mensch die u de waerheyt gesprooc-
ken hebbe / die ick ghehoort hebbe van
GODT, dat en heeft Abraham niet ghe-
daen.
41 Ghy doet uws Vaders wercken.
Aldus hebben sy hem geseyt: Wy en zijn
niet onwettelijck gheboozen: wy hebben
eenen Vader GODT.
42 Hierom heeft IESVS henlieden ge-
seyt: Waer GODT u Vader / soo soude
ghylieden voorwaer my lief hebben/ want
ick ben uyt gegaen/ ende gekomen van
GODT. Want ick en ben van my selven
niet gekomen/ maer hy heeft my geson-
den.
43 Waerom en kendy mijn spraecke
niet? Want ghy en moocht mijn woorden
niet hooren.
F 44 Ghy zijt van den Vader den Duy-
1.Ioan.3.b.8. vel / ende de lusten uws Vaders wildy
doen/ die was een dootslager van den be-
ginne / ende hy en heeft in de waerheydt
niet gestaen: want in hem en is geen waer-
heyt. Als hy een logen spreeckt/ so spreeckt
hy uyt zijn eygen / want hy is logenach-
tich/ ende een Vader der selver.
45 Maer indien ick de waerheyt segge/
soo en geloofdy my niet. ✠
46 ☞ Wie van u lieden sal my berís-
pen van een sonde? Ist dat ick u de waer-
heyt segge/ waerom en geloofdy my niet?
Die uyt GODT is / die hoort GODTS
woorden.
1.Ioan.4.a.6. 47 Daerom en hoorde ghy niet/ om dat
ghy uyt GODT niet en zijt.
48 Hierom hebben de Joden gheant-
woort/ ende hem geseyt: En seggen wy
niet wel/ dat ghy een Samaritaen zijt/ en-
de den duyvel hebt?
49 IESUS heeft gheantwoort: Ick en
hebbe genen duyvel/ maer ick eere mijnen
Vader/ ende ghy hebt my onteert.
G 50 Maer ick en soecke mijn glorie niet/
daer is een diese soecken ende oordeelen
sal.
51 Voorwaer / voorwaer ick segge u
liedē/ ist dat yemant mijn woort bewaert/
die en sal de doot niet sien in der eeuwig-
heyt.
52 Daerom hebben geseyt de Joden:
Nu hebben wy bekent dat ghy den duy-
vel hebt. Abraham is doot/ ende de Pro-
pheten/ ende ghy seght/ so wie mijn woor-
den hoort/ die en sal den doot niet smaken
in der eeuwigheyt.
53 Zijt ghy meerder dan onse Vader
Abraham die gestorven is? ende de Pro-
pheten zijn gestorven: wien maeckt ghy u
selven?
54 IESUS heeft geantwoort: Ist dat ic
my selven glorificere/ soo en is mijn glorie
niet. Daer is mijn Vader die my glorifi-
ceert/ den welcken ghy seght dattet u lie-
den GODT is.
55 Ende ghy en hebt hem niet gekent/
maer ick heb hem gekent. Ende ist dat ick
segge dat ick hem niet en kenne/ soo sal ick
uws gelijck zijn logenachtich: maer ick
kenne hem / ende ick onderhoude zijn
woorden.
56 Abraham u Vader heeft hem ver-
heucht dat hy mijnen dach sien soude/ en-
de hy heeft hem gesien / ende heeft hem
verblijt.
57 Hierom hebben de Joden tot hem
geseyt: Ghy en hebt noch geen vijftich ja-
ren/ ende hebdy Abraham gesien?
58 IESUS heeft henlieden geseyt: Voor-
waer/ voorwaer ick segge u lieden / eer A-
braham worde ben ick.
59 Hierom hebben de Joden steenen ge-
nomen/ om hem te werpen. Maer IESUS
heeft hem geborgen/ ende is uyt den Tem-
pel gegaen. ✠

Dat IX. CAPITTEL.

Hoe IESVS eenen blinden gebooren verlicht, ende hoe de Pharizeen ende Ioden den blinden over-ginghen, ende hoe hen IESVS toe sprack.

1 Nde Jesus voor-by A ☞
gaende / heeft ghesien
eenen mensch die blint
was gebooren.
2 Ende zijn Discipe-
len hebben hem ghe-
vraecht / Rabbi / wie
heefter gesondicht/ de-
se/ oft zijn ouders / dat hy blint soude ghe-
booren worden?
3 Jesus heeft gheantwoort / Noch dese
en heeft gesondicht/ noch zijn ouders/ maer
om dat de wercken GODTS souden gheo-
penbaert worden in hem.
4 Ick moet wercken de wercken van
hem die my gesonden heeft/ tot dat dach is:
Den nacht komt alsser niemant wercken
en mach.
5 Alsoo lange als ick in de Werelt ben/
soo ben ick 't licht der werelt.

A. De tempel daer Ieſus uyt-gegaen was ende hem verborghen hadde, alſmen hem wilde ſteenigen. B. De blinde ſittende ende bedelende niet verre van den tempel. C. d'Apoſtelen vragen Chriſtum, wie heeft geſondicht, &c. Ieſus antwoort ende leert haerlieden. D. Ieſus ſpout op de aerde ende maeckt ſlick. E. Hy ſmeert dat op de oogen van de blinde, ende gebiet dat hy hem waſſche F. In de Vijver van Siloe, by den val van de Toorne die achthien menſchen overviel. G. De blinde waſt hem, ende komt wederom ſiende. H. Verſcheyden kibbelingen, eerſt onder de gebuyren, dit is hy, hy iſt niet, maer gelijckt hem, &c. I. Hy wert gebrocht by den Phariſeen, men vraeght hem, ende daer komt een ſcheuringe onder haer-luyden. K. De ouders werden geroepen, de welcke nauwelijcx derven ſpreken. L. Daer ontſtaet tuſſchen den Phariſeen ende die gene die blint geweeſt is, noch heftiger kibbelinge als van te vooren. M. De Phariſeen ten laetſten den menſche vertoeyende werpen hem uyt der Synagoge. N. Chriſtus vint hem, ende ontfanght hem, verkondight hem oock dat hy de Soone Godts is.

6 Als hy deſe dingen geſeyt hadde / ſoo
heeft hy op de aerde uytgeſpogē / ende heeft
ſlijm gemaect van ſpeeckſel / ende dat ſlijm
geſtreken op zijn oogen/
7 Ende hy heeft tot hem geſeyt: gaet he-
nen ende waſcht u in de piſcine van Siloe/
't welck te ſeggen is / geſonden. Hierom is
hy gegaen / ende heeft hem gewaſſchen / en-
de hy is gekomen ſiende.
B 8 Aldus de ghebueren / ende die hem te
vooren ghesien hadden / dat hy een bedelaer
was / ſeyden: En is dit niet die ſat / ende ael-
muſſe badt? De andere ſeyden: Het is die.
9 Maer de andere ſeyden: Gheenſins/
maer hy is hem gelijck. Maer hy ſeyde/ ick
bent.
10 Hierom ſeyden ſy hem / Hoe zijn u de
oogen open gedaen?
11 Hy heeft geantwoort / de menſch die
Jeſus genaemt is / heeft ſlijm ghemaeckt/
ende hy heeft mijne oogen geſmeert / ende
tot my geſeyt / gaet henē aen de piſcine van
Siloe / ende waſſchet. Ende ick ben wech
gegaen / ende heb my gewaſſchen / ende ſie.
12 Ende ſy hebben hem geſeyt: waer is
die? Hy heeft geſeyt / Ick en weets niet.
13 Sy brenghen hem totten Pharizeen
die blint geweeſt was.
14 Maer het was Sabboth als Jeſus
dat ſlijm gemaeckt heeft / ende zijn ooghen
geopent.
15 Hierom hebben hem de Pharizeen
wederom gevraecht / hoe dat hy ſiende was
geworden. Maer hy heeft henlieden ghe- C
ſeyt / Slijm heeft hy op mijn oogen geleyt/
ende ick hebt afgewaſſchen / ende ick ſie.
16 Hierom ſeyden ſommighe van den
Phariſeen: Deſe menſche en is van GODT
niet / die den Sabboth niet en bewaert.
Maer de ander ſeyden: hoe mach een ſon-
dich menſche deſe tekenen doen? Ende daer
was een tweedracht tuſſchen henlieden.
17 Hierom ſegghen ſy den blinden we-
derom: Wat ſeght ghy van den genen die u
oogen open gedaen heeft? Maer hy heeft
geſeyt: Dat hy een Propheet is.
18 Aldus en hebben de Joden niet ge-
looft van hem dat hy blint geweeſt was/
ende ſiende was geworden / tot dat ſy ge-
roepen hebben de ouders van hem die ſien-
de was geworden.
19 Ende ſy hebben henlieden gevraecht/
ſeggende: Is dit u lieder ſone / den welcken
ghy ſegt dat blint geboren is? Hoe ſiet hy
dan nu?
20 Sijn ouders hebben henlieden ghe- D
antwoort / ende geſeyt: Wy weten wel dat
dit onſe ſoone is / ende dat hy blint geboo-
ren is/
21 Maer hoe dat hy nu ſiet / dat en we-
ten wy niet / ende wie hem de oogen geopent
heeft / en weten wy niet. Vraget hem / hy is
oudt genoech / laet hem voor ſy ſelven ſpre-
ken.
22 Dit hebben zijn ouders geſeyt / om
dat ſy de Joden vreeſden / want de Joden
hadden over-een gedragen / waert ſake dat-
ter yemant beleet hem CHRISTUM te zij-
ne / dat die buyten der Synagogen ſoude
gedaen worden.
23 Daerom hebben zijn ouders geſeyt: E
Hy is oudt genoegh / vraget hem.
24 Hierom hebben ſy wederom den
menſch geroepen die blint geweeſt hadde/
ende ſy hebben hem gheſeyt: Geeft GODT
de glorie / wy weten dat deſe menſche een
ſondaer is.
25 Hierom heeft hy hen-lieden geſeyt:
Oft hy een ſondaer is / dat en weet ick niet/
een dinck weet ick / dat ick nu ſie / daer ick
eerſt blint was.
26 Hierom hebben ſy hem gheſeyt / wat
heeft hy u gedaen? hoe heeft hy u ooghen
open gedaen?
27 Hy heeft henlieden geantwoort / ick
hebt u nu geſeyt / ende ghy hebbet gehoort/
wat wildy 't wederom hooren? wilt ghy

oock zijn Discipelen worden?

28 Hierom hebben sy hem vermaledijt ende geseyt: Weest ghy zijn Discipel/maer wy zijn Moyses discipelen.

F 29 Wy weten dat GODT Moysi aengesproken heeft / maer desen en weten wy niet van waer hy is.

30 Die mensche heeft geantwoort / ende henlieden geseyt: Want hier in ist een wonderlijck dinck / dat ghy niet en weet van waer dat hy is / ende dat hy mijn ooghen geopent heeft.

31 Wy weten dat GODT de sondaers niet en hoort / maer isser yemant GODTS dienaer/ ende doet zijnen wille/ desen verhoort hy.

32 Van 't begin der Weereldt en ist niet gehoort / dat yemant open gedaen heeft de oogen van eenen die blint gebooren was.

33 En waer dese van GODT niet/ soo en soude hy 't niet hebben mogen doen.

34 Sy hebben gheantwoort/ ende hem geseyt: Ghy zijt heel in sonden gebooren/ende leerdy ons? Ende sy hebben hem buyten uyt gestooten.

G 35 IESUS hevet gehoort dat sy hem buytē uytgestooten hebben / ende als hy hem gevonden hadde / soo heeft hy tot hem geseyt: Geloofde ghy in den Sone GODTS?

36 Hy heeft geantwoort / ende gheseyt: Wie ist Heere / op dat ick in hem mach gelooven?

37 Ende IESUS heeft hem geseyt: Ende ghy hebt hem gesien / ende die met u spreeckt/ die ist.

38 Maer hy heeft geseyt: Ick geloove Heere: ende nedervallende heeft hy hem aengebeden. ✠

39 Ende IESUS heeft geseyt: Tot een oordeel ben ick in dese Werelt gekomen/dat de ghene die niet en sien / souden sien / ende dat de gene die sien / souden blint worden.

40 Ende sommighe van den Phariseen die met hem waren/ hebbent gehoort / ende hem geseyt: Zijn wy oock blint?

41 IESUS heeft henlieden geseyt: Waerdy blint/ so en sout ghy geen sonde hebben: maer nu seghdy/ wy sien/so blijft u sonde.

Dat X. CAPITTEL.

Hoe IESUS spreeckt dat hy een goet Herder is, ende van den huerling, ende hoe hem de Ioden steenigen willen.

A ☞ 1
Oorwaer / voorwaer ick segge u lieden/ die door de deure niet en gaet in den schaepstal der schapē/maer klimt van elders binnen/dat is een dief ende moordenaer.

A. Christus komt tot dese Parabole, na de genesinghe van de gebooren blinde; ende kibbelinge by den Ioden daer uyt geresen. B. Iesus leert den Phariseen, seyt dat hy is een goet Herder, de deure ende deurwaerder van sijne kudde. C. De Wetlijcke Herder vecht tegen den Wolf sterekelijck. D. Den huyrlingh ende luyaert loopt wegh ende verstroyt de schapen. E. Alle de schapen in eene Schaeps-koye, ende eene Herder.

2 Maer soo wie door de deure ingaet/ dat is een Herder der Schapen.

3 Desen doet de deurwaerder open/ende de schapen hooren zijn stemme / ende zijn eygen schapen roept hy by name / ende hy leyt die uyte:

4 Ende als hy zijn eygen schapen uytgelaten heeft / soo gaet hy voor henlieden/ ende de schapen volgen hem/ want sy kennen zijn stemme.

5 Maer eenen vremden en volgen sy niet/ B
maer sy vlieden van hem / want sy en kennen de stemme van den vremden niet.

6 Dese gelijckenisse heeft henlieden IESUS geseyt/ ende sy en verstonden niet wat hy hen seyde: Hierom heeft IESUS hen wederom geseyt:

7 Voorwaer/ voorwaer ick seggē u / ick ben de deure der schapen.

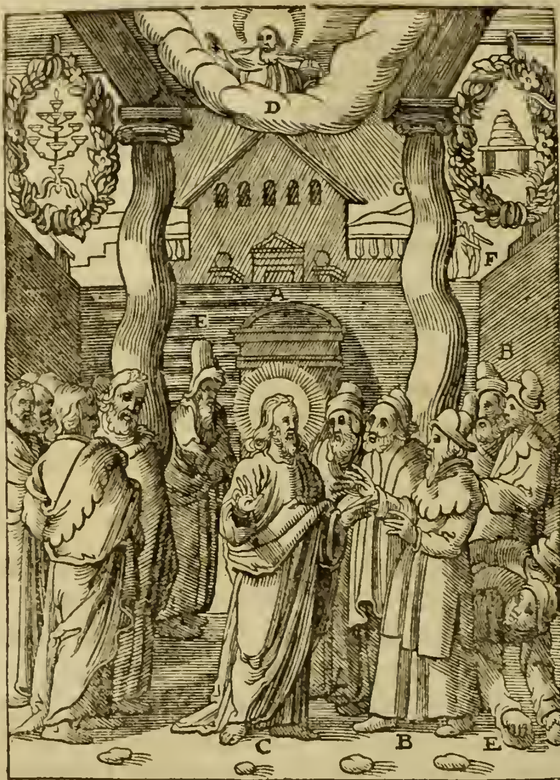
8 Alle die gekomen zijn/ dat zijn dieven ende moordenaers / maer de schapen en hebben henlieden niet gehoort.

9 Ick ben de deure. Soo wie door my ingaet / die sal behouden worden / ende hy sal ingaen / ende uytgaen / ende sal weyde vinden.

10 Een dief en komt niet dan om te steelen / ende te dooden / ende te verderven. Ick ben ghekomen dat sy souden 't leven hebben / ende over-vloedelijcker hebben. ✠

Iſai.40.c. 11 ☞ Jck ben een goet Herder. Een
17 Ezech.34. goet Herder geeft zijn ziele voor zijn Scha-
f.23.37.f. pen.
24. 12 Maer een huerlinck die geen herder
C en is / wiens de ſchapen niet eygen en zijn/
die ſiet de Wolf komen/ ende hy verlaet de
Schapen/ ende vliet / ende de Wolf grijpt
ende verſtroyt de ſchapen:
13 Maer de huerlinck vliet / om dat hy
een huerlinck is/ende hy en draecht voor de
Matth.11 ſchapen geen ſorge.
d.27. 14 Jck ben een goedt Herder / ende
ick kenne de mijne / ende de mijne kennen
my.
15 Gelijck my de Vader kent / alſo ken
ick den Vader/ ende mijn ziele ſtelle ick
voor mijn ſchapen.
16 Ende ick heb noch ander ſchapen die
van deſen ſchaep-ſtal niet en zijn:deſe moet
ick oock hier by brengen / ende ſy ſullen
mijn ſtemme hooren/ende 't ſal eenẽ ſchaep-
ſtal worden/ ende eenen Herder ✠
Matth.28 d.19. 17 Daerom heeft my de Vader lief / om
Marc.16. d.15. dat ick mijn ziele late / op dat ickſe weder-
Luc.24.g 47. om nemen mach.
Actor.10. 18 Niemant en neemt die van my/maer
f.35. 13.g ick late die van my ſelven: Jck heb macht
47. ende 15.d.7. die te laten/ ende ick heb macht die weder-
D om te nemen. Dit gebodt heb ick ontfan-
Gal.11.b. 9 gen van mijnen Vader.
Ezech.37. f.12. 19 Daer is wederom eenen twiſt ghe-
Actor.13. e. worden onder de Joden om deſe woorden:
20 Maer veel van henlieden ſeyden: Hy
Iſai.53.b. 7. heeft den duyvel / ende hy raeſt/ waer toe
hoordy hem?

A. Den Tempel met kroonen in de kermiſſe verciert, ende de Galerye van Salomon in de tweede ſale. B. De Ioden vraghen looſlijck Chriſtum die in de Galerye wandelde, hoe lange neemt ghy ons ziele wegh, &c. C. Ieſus antwoort haer ende bekent hem te weſen de Soone Godts D. Godt den Vader, dien Ieſus bekende ſijn Vader te ſijn. E. De booſe openbaren hen ſelven, grijpen ſteenen om hem te ſteenigen. C. Ieſus antwoort haerluyden met allen ſacht ende wijſſelijck. F Ten laetſten gaet hy uyt hare handen. G. Bethabara, daer Ieſus ſijn reys na toe ſtelt.

21 De ander ſeyden: Deſe woorden en
zijn niet van eenen die den Duyvel heeft:
Mach de Duyvel der blinden oogen open
doen?
22 ☞ Maer 't is geworden de Feeſt van Actor.2. d.
des Tempels wijdinge in Jeruſalem/ende 1.Macha.
het was winter. 4.f.56.47
23 Ende IESUS wandelde in den Tem-
pel in Salomons poortael.
24 Aldus hebben hem de Joden omrin- E
gelt/ende ſeyden tot hem: Hoe lange houdy
onſe zielen in twijfel? Zijt ghy CHRISTUS
ſo ſegget ons opentlijck.
25 IESUS heeft henlieden gheantwoort:
Jck ſeght u/ende ghy en gelooves niet/De
wercken die ic doe in mijns Vaders naem/
deſe geven getuygenis van my:
26 Maer ghy en gelooves niet/ want
ghy en zijt van mijnen ſchapen niet.
27 Mijne ſchapen hooren mijn ſtemme/
ende ick kenſe/ ende ſy volgen my/
28 Ende ick geve henlieden dat eeuwich
leven / ende ſy en ſullen niet vergaen in der
eeuwigheyt/ende niemant en ſal die rooven
uyt mijn hant.
29 Dat mijn Vader my gegeven heeft/ F
dat is het meeſte van al/ ende niemandt
en macht rooven uyt mijns Vaders
hant.
30 Jck ende de Vader zijn een.

31 Hierom de Joden hebben steenen ge-
nomen / dat sy hem steenen souden.
32 IESUS heeft henlieden geantwoort:
Veel goede wercken heb ick u lieden ghe-
toont van mijnen Vader / om welcken van
dien wercken steent ghy my?
33 De Joden hebben hem geantwoort:
Van gheen goet werck en steenen wy u/
maer van de blasphemie / ende om dat ghy
die mensch zijt / u selven GODT maeckt.
Psal. 18. b.6. 34 IESUS heeft hen geantwoort: En isser
niet geschreven in u Wet / Jck heb geseyt/
ghy zijt Goden?
35 Jst dat hy die Goden genoemt heeft/
totten welcken GODS Woort ghedaen is
geweest / ende de Schriftuere niet en mach
gebroken worden:
36 Den welcken de Vader gheheylicht
heeft/ ende gesonden in de Werelt / seghdy/
ghy blasphemeert/om dat ick geseyt hebbe/
Jck ben GODS Sone?
37 Jst dat ick mijns Vaders wercken
niet en doe/ soo en wilt my niet gelooven.
38 Maer ist dat ickse doe/ende ist dat ghy
my niet en wilt gelooven/so gelooft de wer-
ken / op dat ghy kennen moocht ende ghe-
looven dat de Vader in my is / ende ick in
den Vader. ✠
39 Hierom sochten sy hem te vangen/en-
de hy is gegaen uyt haren handen.
40 Ende hy is wederom wech ghegaen
over de Jordane tot die plaetse daer Joan-
nes eerstmael doopende was / ende hy is
daer gebleven.
41 Ende veel isser tot hem gekomen / en-
de sy seyden: Joannes en heeft voorwaer
geen teken gedaen. Maer alle dat Joan-
nes van desen geseyt heeft / was waerach-
tich.
42 Ende vele hebben in hem gelooft.

Dat XI. CAPITTEL.

Hoe IESVS Lazarum van der doot verweckte, ende de opperste der Priesteren daerom eenen raet tegen IESVM hielden.

A ☞ Matth. 26 a.7. Luce 7. f. 37. Ioan, 12. a.5.
1 MAer daer was eenen
siecken Lazarus van
Bethanien / van dat
Kasteelken vã Maria
ende Martha sijnder
suster.
2 Maer Maria was
de gene die den Heere
gesalft heeft met kostelijcke salve: ende zijn
voeten gedroocht met haren hayre / wiens
broeder Lazarus sieck was.
3 Hierom hebben zijn susters tot hem
gesonden/seggende: Heere/ siet/ die ghy lief
hebt/ die is sieck.

A. Bethanien het Casteel van Maria ende Martha. B. Lazarus leggende hartelijck sieck te bedde, sijn susters dienen hem. C. Sy seynden boden nae Bethabaram tot Iesum. D. Bethabara een stede over den Iordaen, in de geslachte Ruben. E. De boden komen tot Iesum, maer hy blijft tot Bethabara tot dat Lazarus vier dagen doot was geweest.

A. Iesus komt van Bethabara tot Betanien. B. De boden seggen tot Martha dat Iesus gekomen is. C. Martha loopt Iesus te ghemoet ontrent het graft van Lazarus alwaer hy was blijven staen, ende sy valt hem niet te voet, nauwelijcx geloovende dat haer broeder weder in't leven geroepen soude konnen worden. D. Sy gaet henen ende roept Maria by Iesum. E. Dese valt Iesus te voet, schreyende, ende de Ioden weenen met haer. F. Iesus versucht ende ontroert hem, schreyt, vraegt waer Lazarus gebracht is. G. Het graft van Lasarus.

4 Maer Jeſus hoorende/ heeft tot hen=
lieden gheſeyt: Deſe ſieckte en is ter doot
niet/ maer om de glorie GODTS, dat de
Sone GODTS daer door mach gheglorifi=
ceert worden.
5 Maer Jeſus beminde Martham/ en=
de haer ſuſter Mariam/ ende Lazarum.
6 Hierom als hy ghehoort heeft dat hy
ſieck was/ ſoo is hy doen ghebleven in de
ſelve plaetſe twee dagen.
7 Voorts daer nae heeft hy tot zijnen
diſcipelen geſeyt: Laet ons wederom in
Judeen gaen.
8 Sijn diſcipelen ſeggen tot hem: Rabbi/
de Joden ſochten u nu om te ſteenen/ ende
gaet ghy wederom derwaerts?
9 Jeſus heeft geantwoort: En zijnder
niet twaelf uren des daechs? Iſt dat ye=
mant wandelt in den dach/ ſoo en ſtoot hy
hem niet/ want hy 't licht van deſer Werelt
ſiet.
B 10 Maer iſt dat hy in den nacht wan=
delt/ hy ſtoot hem ſelven/ want het licht en
is in hem niet.
11 Dit heeft hy geſproken/ ende daer na
heeft hy henlieden geſeyt: Lazarus ons
vrient ſlaept/ maer ick gae dat ick hem
mach van den ſlaep ontwecken.
12 Hierom hebben zijn diſcipelen ghe=
ſeyt: Heere/ iſt dat hy ſlaept/ ſoo ſal hy ge=
ſont worden.
13 Maer Jeſus hadde geſeyt van zijn=
der doot/ maer ſy hebben gemeynt dat hy
van dat ruſten des ſlaeps ſprack:
14 Hierom heeft Jeſus hen doen opent=
lijck geſeyt: Lazarus is doot/
15 Ende ick ben blijde om uwent wille/
om dat ghy ghelooven moocht/ dat ick
daer niet en was/ maer laet ons tot hem
gaen.
16 Hierom heeft geſeyt Thomas/ die
genoemt worde Didymus/ tot zijn mede=
diſcipelen: Laet ons oock gaen/ dat wy met
hem ſterven.
17 Aldus is Jeſus gekomen/ ende hy
heeft hem gevonden/ dat hy nu vier dagen
in 't graf geweeſt hadde.
18 Maer Bethanien was by Jeruſa=
lem ontrent vijfthien ſtadien.
19 Maer veel van den Joden waren ge=
komen tot Martham ende Mariam/ dat
ſy die trooſten ſouden van haren broe=
der.
20 Aldus doen Martha gehoort hadde
dat Jeſus quam/ ſy is hem te gemoete ge=
gaen. Maer Maria ſadt t'huys
C 21 Hierom heeft Martha geſeyt tot Je=
ſum: Heere/ hadde ghy hier gheweeſt/ ſoo
en waer mijn broeder niet geſtorven.
22 Maer oock nu weet ick wel/ dat u
GODT geven ſal wat ghy van GODT be=
geert.

A. Martha ende d'anderen hadden tot Ieſus geſeyt komt ende ſiet.
B. Ieſus komt by 't graft, ende gebiet den ſteen wegh te nemen.
C. d'Apoſtelen nemen den ſteen wegh.
B. Chriſtus bidt, ſijn oogen ſlaende nae den Hemel, daer nae roept hy met luyder ſtemmen, Lazare komt voort.
D. Lazarus komt voort ghebonden, Ieſus gebiet hem te ontbinden ende te gaen.
E. d'Apoſtelen ontbinden hem ende laten hem gaen.
F. Allen de omſtanders verſchricken, vele van de Ioden gheloo-ven in Ieſum.
G. Ieſus ende Lazarus met de ſijne komen t'huys, daer na gaet hy nae Ephrem.
H. Sommighe Ioden komen by den Phariſeen ende bootſchappen 't gene Ieſus gedaen hadde.

23 Jeſus ſeyt haer: V broeder ſal verrij= Ioan. 5.c.
ſen. 29.
24 Martha ſeyt hem: Jck weet wel dat Luc.14.c. 14.
hy verrijſen ſal in der verrijſeniſſe/ in den Ioan.6.d.
uyterſten dage. 33.e.47.
25 Jeſus heeft haer geſeyt: Jck ben de
verrijſeniſſe ende 't leven. Soo wie in my
gelooft/ alwaer hy oock doot/ ſoo ſal hy le=
ven.
26 Ende alle die leeft/ ende in my ghe=
looft/ die en ſal niet ſterven in der eeuwig=
heyt. Geloofdy dat?
27 Sy heeft hem geſeyt: Jae ick Heere:
Jck heb gelooft dat ghy zijt CHRISTVS
de Soone des levende GODTS, die in de=
ſer Werelt ghekomen zijt.
28 Ende als ſy dit geſeyt hadde/ ſoo is ſy
wech gegaen/ ende heeft Mariam haer ſu=
ſter geroepen al ſtillijck/ ſeggende: De Mee=
ſter is hier/ ende roept u.
29 Als ſy dat gehoort hadde/ ſo ſtaet ſy ter=
ſtont op/ ende is gekomen tot hem:
30 Want Jeſus en was noch in 't kaſteel=

ken niet gekomen / maer hy was noch op
de plaetse daer hem Martha te ghemoete
was gekomen.
D 31 Hierom als de Ioden die met haer in
huys waren / ende haer troosteden / Ma-
riam gesien hadden / dat sy haestelijck op-
gestaen was / ende uytgegaen / soo zijn sy
haer gevolcht / seggende: Sy gaet totten
grave / om daer te weenen.
32 Aldus doen Maria gekomen was
daer IESVS was / hem siende / is sy aen sijn
voeten gevallen / ende sept hem: Heere / had-
de ghy hier geweest / so en waer mijn broe-
der niet doot.
33 Hierom als haer IESVS sach wee-
nen / ende de Ioden die met haer gekomen
waren oock weenende / so heeft hy in sijnen
gheest hem verstoordt / ende sy selven ont-
stelt /
34 Ende heeft gesept: Waer hebdy hem
gelept? Sy seggen tot hem: Heere / komt
ende besieget.
35 Ende Iesus heeft geweent.
36 Hierom hebben de Ioden gesept: siet /
hoe lief hadde hy hem.
E 37 Maer de sommige van henlieden heb-
ben gesept: En mocht dese die de oogen van
Ioan. 9. a. 6. den blinden gebooren open gedaen heeft /
niet doen dat dese niet ghestorven en had-
de?
38 Hierom Iesus wederom verschroo-
mende in sy selven / is gekomen totten gra-
ve. Maer het was een spelonckе / ende ee-
nen steen was daer op gelept.
39 Iesus sepde: Neemt wech den steen.
Martha de suster van hem die gestorven
was / sept hem: Heere / hy stinckt nu / want
hy is nu vier dagen doot.
40 Iesus sept haer: En heb ick u niet
gesept / dat ghy (ist dat ghy gelooft) sien
sult de glorie GODTS?
41 Aldus hebben sy den steen wech ghe-
nomen. Maer Iesus zijn oogen opwaerts
heffende / heeft gesept: Vader / ick dancke
u dat ghy my gehoort hebt.
42 Maer ick wist wel dat ghy my al-
tijdts hoort: maer om het volck dat hier
rontsomme staet / heb ick gesept / dat sy ge-
looven souden dat ghy my ghesonden
hebt.
43 Als hy dit gesept hadde / soo heeft hy
met luyder stemmen gheroepen: Lazare /
komt uyt.
44 Ende terstont is hy voorts gekomen
die gestorven was / gebonden aen handen
ende voeten met banden / ende zijn aensicht
was met eenen sweetdoeck gebonden. Ie-
sus heeft henlieden gesept: Ontbint hem /
ende laet hem gaen.
F 45 Hierom veel van den Ioden die tot
Mariam ende Martham gekomen waren /
ende gesien hadden dat Iesus gedaen had-
den / hebben in hem gheloofti. ✠
46 Maer de sommige van henlieden zijn
wech gegaen tot de Phariseen / ende sy heb-
ben henlieden gesept dat IESUS ghedaen
heeft.

A. Bethanien ende de verweckinge van Lazarus, waer uyt de Ioden occasie genomen hebben om Iesum te vernielen. *B.* Den toeloop van allen menschen tot Iesum, die den Ioden beducht maeckte. *C.* Het heyr-leger der Romeynen die den Ioden sorghden dat haer natie soude t'onder brengen *D.* Den stoel ende snoode vergaderinge der Princen ende Phariseen. *E.* Den boosen Bisschop Caiphas in de stoele, propheteert datmen Christum dooden sal. *F.* Iesus wijckt eenige dagen tot Ephrem, omme op den tijdt by zijn Vader bestemt te lijden.

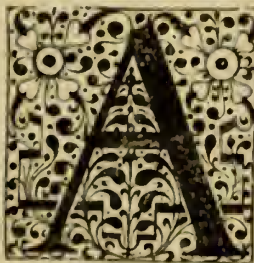
47 ☞ Hierom hebben de Overste Prie-
sters ende Pharizeen den raet vergadert /
ende sy sepden: Wat doen wy? want dese
mensche doet veel teeckenen.
48 Ist dat wy hem alsoo laten / so sullen
sy alle in hem gelooven / ende de Romeynen
sullen komen / ende sy sullen onse plaetse en-
de volck wech nemen.
49 Maer een van henlieden Caiphas
genoemt / mits dat hy overste Priester was
van dien jare / heeft hen gesept: ghy en weet
niet met allen /
50 Noch ghy en dencket niet dattet u lie-
den oorbaerlijck is / datter een mensche ster-
ve voor 't volck / ende dat alle 't volck niet en
vergae.
51 Maer dat en sepde hy van sy selven
niet / maer midts dat hy de Overste Prie-
ster was van dien jare / soo heeft hy gepro-
pheteert / dat IESUS sterven soude voor dat
volck /
52 Ende niet alleen voor dat volck / maer
oock om dat hy de kinderen GODTS die
verstropt waren / in een souden vergade-
ren.

53 Hierom hebben sy van dien dage
G voorts gedacht dat sy hem dooden souden.
54 Daerom en wandelde Jesus nu
voorts niet openbaerlijck by de Joden/
maer hy is wech gereyst in 't lantschap by
de Woestijne/ in een stadt die genoemt wort
Ephrem/ ende aldaer bleef hy met zijnen
discipelen. ✠
55 Maer der Joden Paesschen was seer
by nakende. Ende daer isser vele van den
lande op-ghetrocken nae Jerusalem voor
Paesschen/ dat sy hen selven heylich maken
souden.
56 Hierom sochten sy Jesum / ende sy
spraecken tot malkanderen in den Tempel
staende: Wat meyndy / dat hy niet en is
gekomen tot den Feest-dach?
57 Maer de overste Priesters ende Pha-
rizeen hadden een gebodt gegeven / dat soo
wie vername waer hy ware / dat hy 't te
kennen gave/ op dat sy hem vangen moch-
ten.

Dat XII. CAPITTEL.

Hoe de Heere IESVS ses dagen voor Paesschen te Bethanien quam, ende aldaer gesalft wort van Maria Magdalena, ende van veel geschiedenissen ende leeringen.

A ☞ Matth. 26 a 6. Marc. 14. a. 3.

1 Aldus is Jesus ses
dagen voor Paesschen
gekomen te Betha-
nien/ daer Lazarus
gestorven was/ den
welcke Jesus verweckt
2 heeft.
2 Maer sy hebben
hem daer een avontmael bereyt/ ende Mar-

tha diende/ maer Lazarus was een van
den genen die met hem ter tafelen saten.
3 Hierom heeft Maria genomen een
pont kostelijcker salven / van ongevalschte
Nardus/ ende sy heeft Jesus voeten gesalft/
ende die afgedroocht met haren hayre/ ende
het huys wert vervult metten reucke der
salven.
4 Hierom heeft gesept een van zijnen di-
scipelen Judas de Iscarioter/ die hem daer
nae verriet:
5 Waerom en is dese salve niet verkocht
om drie-hondert penningen / ende den ar-
men gegeven?
6 Maer dit heeft hy gesept / niet dat hy
voor de arme besorcht was/ maer om dat
hy een dief was/ ende de borse hebbende/
droech hy 't gene datter gegeven worde.
7 Hierom heeft Jesus gesept: Laetse B
geworden/ dat sy totten dach van mijnder
begravingen dat mach bewaren.
8 Want altijdt hebdy arme menschen
met u/ maer my en hebdy altijdt niet.
9 Aldus heeft een groote schare van de
Joden geweten dat hy daer was / ende sy
zijn daer gekomen niet om Jesum allene/
maer om dat sy Lazarum sien souden/ dien
hy van der doot verweckt hadde.

10 ☞ Maer de Princen der Priesteren
hebben gedacht dat sy oock Lazarum doo-
den souden:
11 Want om zijnent wille gingen veel
van den Joden wech / ende gheloofden in
Jesum. ✠
12 Maer des anderen daechs / als een
groote schare / die ghekomen was totten
Feestdach/ gehoort hadde dat Jesus quam
nae Jerusalem:
13 Soo hebben sy genomen Palmboom

tacken/

Matth. 21 a.7. Marc. 11. a.7. Luce 19. f.35. Zach. 9. b.9.
tacken / ende zijn hem te gemoet gegaen/
ende sy riepen/ Hosanna/ Gebenedijt is hy
die daer komt in den naem des Heeren / de
Koningh van Israel.
14 Ende IESUS heeft gevonden een E-
zelken / ende hy heeft daer op geseten/ ge-
C lijck geschreven is:
15 En wilt niet vreesen dochter van Si-
on/ siet u Koningh komt sittende op 't veu-
len van een Ezelinne.
16 Dit en verstonden zijn discipelen niet
ten eersten / maer doen IESUS gheglorifi-
ceert was / doen worden sy gedachtich dat
dese dingen van hem geschreven waren/ en-
de dat sy hem dit gedaen hebben.
17 Hierom heeft hem getuygenis gege-
ven de schare die met hem was / doen hy
Lazarum riep upten grave/ ende hem ver-
weckte van den dooden.
18 Daerom is hem de schare oock te ge-
moete gekomen/ om dat sy gehoort hadden
dat hy dit teecken gedaen hadde.
19 Hierom hebben de Phariseen tot mal-
canderen gesept: Siet ghy wel dat wy niet
en vorderen? siet/ alle de Weerelt is na hem
gegaen.
20 Maer daer waren sommige Heyde-
nen van den genen die opwaerts gekomen
waren om te aenbidden op den Feest-dach.
21 Aldus zijn dese gekomen aen Philip-
pus/ die van Bethsaida in Galileen was/
ende sy baden hem / seggende: Heere / wy
willen IESUM sien.
22 Philippus is ghekomen / ende sept
Andree: Andreas ende Philippus hebbent
wederom IESU gesept.
23 Maer IESUS heeft henlieden geant-
woort/ seggende: De ure is gekomen dat
de Sone des menschen verklaert sal wor-
den.
D 24 ☞ Voorwaer / voorwaer ick segge u
Matth. 10 d. 39. 16. d.25. Marc. 8. d.35. lieden/ ten sy dat het terwē-graen in d'aer-
de vallende sterve/ soo blijft dat alleen: maer
ist dat versterft / soo brenget veel vruchten
voorts.
25 Soo wie zijn ziele lief heeft / die salse
verliesen: ende soo wie zijn ziele haet in de-
se Weerelt / die salse totten eeuwigen leven
bewaren.
Luce 9. c. 24. 17. g. 33. 26 Ist dat yemant my dient / die volge
my / ende daer ick ben / daer sal mijn die-
naer oock wesen. Soo wie my dient/ die
sal mijn Vader eeren. ✠
27 Nu is mijn ziele beroert / ende wat
sal ick seggen? Vader/ verlost my uyt dese
ure. Maer daerom ben ick in dese ure ge-
komen.
28 Vader/ verklaert uwen naem. Hier-
om isser een stemme gekomen upten Hemel:
Ick hebbe hem verklaert/ ende ick sal hem
wederom verklaren.
29 Hierom seyde de schare die daer stont/

ende dit gehoort hadde / datter eenen don-
der geweest was. De andere seyden: Een
Engel heeft hem aengesproken.
30 IESUS heeft geantwoort ende gesept:
Om mijnent wille en is dese stemme niet
gekomen / maer om u lieden.
31 ☞ Nu ist des Weerelts oordeel. Nu E
sal de Prince deser Weerelt daer buyten ge-
worpen worden.
32 Ende ist dat ick verheven worde van
der aerden / soo sal ick alle dingen tot my
selven trecken.
33 Maer dit seyde hy / te kennen geven-
de wat doot hy sterven soude.)
34 De schare heeft hem geantwoort: Wy Psal. 109. a.4. 116. a.2.
hebben gehoort upter Wet / dat CHRISTUS
blijft in der eeuwichept/ende hoe seght ghy Isai. 40. b. 6.
dan: De Sone des menschen moet verhe- Ezech. 37.
ven worden? Wie is dese Soone des men- g.29.
schen?
35 Hierom heeft Jesus henlieden ghe-
sept: Noch een luttel tijdts is het licht in u
lieden. Wandelt de wijle ghy het licht hebt/
dat u de duysternissen niet en bevangen en-
de die in de duysternissen wandelt / die en
weet niet waer henen dat hy gaet.
36 Dewijle dat ghy het licht hebt/ so ge-
looft in het licht / op dat ghy kinderen des
lichts moocht wesen. Dese dingen heeft
Jesus gesproken/ ende hy is wech gegaen/
ende heeft hem verborgen van henlieden. ✠
37 Maer doen hy so veel teeckenen voor F
henlieden gedaen hadde / soo en geloofden
sy in hem niet/
38 Om dat het Woort van Isaias den Isai. 53. a.
Propheet soude volbracht worden/het welc 1.
hy gesept heeft: Heere/ wie heeft onsen ghe- Rom. 10. d.16.
hoore gheloofť? ende wien is den arm des Isai. 6. c.9 10.

HEEREN gheopenbaert?
Rom. .. 39 Daerom en mochten sy niet gheloo-
Matth. 13 b.14. ven/ om dat Jsaias wederom geseyt heeft:
Marc.4. b.12. 40 Hy heeft hen oogen verblint/ende hen
Luce 8.b. 10. herte verhart / alsoo dat sy niet sien en sou-
Actor.28. f.27. den metten oogen/ende niet verstaen metter
herten/ende dat sy bekeert souden worden/
ende dat ickse genesen soude.
41 Dit heeft Jsaias geseyt doen hy zijn
glorie gesien heeft/ ende heeft van hem ghe-
sproken.
42 Maer nochtans hebbender oock veel
van den Princen in hem gelooft / maer om
de Pharizeen en beleden sy dat niet/ op dat
sy upter Synagogen niet en souden gewor-
pen worden.
43 Want sy hebben de glorie der men-
schen liever gehadt/dan de glorie GODTS.
G 44 Maer IESVS heeft gheroepen ende
geseyt: Die in my gelooft/ die en gelooft in
my niet / maer in hem die my ghesonden
heeft.
45 Ende die my siet/ die siet hem die my
gesonden heeft.
46 ☞ Ick ben een licht in de Weereldt
gekomen / op dat alle die in my gelooft/ in
de duysternisse niet en blijve.
47 Ende ist dat yemant mijn woorden
hoort/ ende die niet en bewaert / ick en oor-
deele hem niet/ want ick en ben niet gheko-
men dat ick de Weerelt soude oordeelen/
maer om dat ick de Werelt salich maecken
soude.
Matth.16. d. 48 Die my versmaet/ende mijn woorden
niet en ontfanght / die heeft eenen die hem
oordeelen sal: 't woort dat ick gesproocken
hebbe / dat sal hem oordeelen in den upter-
sten dach.
49 Want ick en hebbe upt my selven
niet gesproken. Maer de Vader die my ge-
sonden heeft/ die heeft my een gebodt gege-
ven/ wat ick seggen / ende wat ick spreken
soude.
50 Ende ick weet dat zijn gebodt het
eeuwich leven is. Daerom dat ick spreke/
dat spreke ic alsoo my de vader geseyt heeft.

Dat XIII. CAPITTEL.

Hoe de Heere IESVS zijnder discipelen voeten wascht, ende geeft henlieden het nieuw ghebodt, voorseggende henlieden van sijnen verrader.

A ☞ Matth. 26 a 2. Luc. 22. a 1. Marc. 14. a. 1.
1
Voor den Feest-dach
van Paesschen/ IESUS
wetende dat zijn ure
gekomen was/ dat hy
over reysen soude upt
deser Werelt totten Va-
der/ als hy de zijne lief
hadde gehadt die in de
werelt waren/ soo heeft hy die totten eynde
toe lief gehadt.

A. Iesus seynt Petrum ende Iohannem in de stadt tot eender, omme het Paeschlam te bereyden. B. Sy komen tot de poorte, C. Volghende den man haerluyden ontmoetende komen sy op den bergh Syon. D. Het Lam wert gebraden, ende het Pascha bereyt. E. Sy eten het Lam met den Ceremonien daer toe behoorende.

A. Sy eten het gemene Avontmael. B. Iesus seyt (bedecktelijck den verrader beteckenende) die met my met de hant in de schotel tast, &c. C. Iudas hertneckiger geworden zijnde, antwoort, ô ben ick het oock. F. Iesus antwoort sachtelijck ghy hebt het geseyt. D. Iesus valt op zijn knien omme sijn Discipulen den voeten te wassen. E. Petrus is eerstelijck tegen der wassinge, maer daer nae is hy seer obedient. F. Christus staet op ende doet sijn kleederen weder aen.

2 Ende als den Avontmael gedaen
was/doen de duyvel nu int herte van Iu-
das Simonis sone den Iscarioter gege-
ven hadde/ dat hy hem verraden soude:
3 Wetende dat de Vader hem alle din-
gen in de handen gegeven hadde/ende dat
hy van GODT uytgegaen was/ ende tot
GODT ginck/
4 Soo staet hy op van den Avontmael/
ende leyt zijn kleederen af/ ende als hy een
lijnen kleet genomen hadde/ soo heeft hy
hem selven voore geschort.
5 Daer nae giet hy water in 't becken/
ende heeft begonst te wasschen de voeten
van zijnen discipelen/ ende die te droogen
metten lijnen klede/ daer mede hy voore
geschort was.
6 Aldus is hy gekomen tot Simon
Petrus. Ende Petrus seyt hem: Heere/
wascht ghy my de voeten?
7 IESVS heeft geantwoort/ ende hem
geseyt: Dat ick doe / dat en weet ghy nu
niet/ maer ghy sult dat namaels weten.
8 Petrus seyt hem: Ghy en sult my de
voeten niet wasschen in der eeuwigheydt.
IESVS heeft hem geantwoort: Ist dat ick
u niet en wassche/ soo en suldy geen deel
met my hebben.
9 Simon Petrus seyt hem: Heere/niet
alleen mijn voeten/ maer oock handen en-
de hooft.
10 IESVS seyt hem: Wie gewasschen
is/ die en behoeft niet dan dat hy de voe-
ten wassche/ maer hy is heel suyver. Ende
ghy zijt suyver/ maer niet allegader:
11 Want hy wist wel wie dat was die
hem verraden soude: daerom heeft hy ge-
B seyt/ ghy en zijt allegader niet suyver.
12 Als hy dan henlieder voeten gewas-
schen heeft/ ende zijn kleederen genomen/
nae dat hy wederom geseten was ter tafe-
len/ hy heeft henlieden geseyt: Weet ghy
wel wat ick u gedaen hebbe?
13 Ghy noemt my Meester ende Hee-
re/ ende ghy seght wel/ want ick bent.
14 Daerom/ ist dat ic Heere ende Mee-
ster u voeten gewasschen hebbe/ soo moet
ghy oock d'een d'anders voeten was-
schen:
15 Want ick heb u een exempel gege-
ven/op dat ghy oock soo doen sout/gelijck
ick u lieden gedaen hebbe. ✠
Ioan. 15. c. 20. Matth. 10 c. 24. Luc. 6. f. 40. 16 Voorwaer/ voorwaer ick segge u/
geen knecht en is meerder dan zijn Heer/
noch geen bode en is meerder dan de gene
die hem gesonden heeft.
17 Ist dat ghy dese dingen weet/so sul-
dy salich wesen/ ist dat ghy die doet.
18 Ick en segt van u allen niet/ick weet
wien ick gekoosen hebbe. Maer om dat
Psal. 40. b. 10. de Schrifture volbracht soude worden/
die met my broodt etet/ sal zijn verste-
nen teghen my op-heffen.
19 Van nu segh ick 't u/ eer dat ge-
schiet/ op dat ghy (alst geschiet sal zijn)
moocht gelooven dat ick 't ben.
20 Voorwaer/ voorwaer ick segghe u C
lieden/ soo wie ontfangt den welcken ick Matth. 10 d. 40.
seynde/ die ontfanght my: ende soo wie Luc. 10. c. 16.
my ontfanght/ die ontfanght hem die my
gesonden heeft.
21 Als IESUS dit geseyt hadde / soo
worde hy in zijn geest ontstelt/ ende hy
heeft openbaerlijck getuycht ende geseyt: Matth. 26 d. 21.
Voorwaer/voorwaer ick segge u / datter Marc. 14. b. 17.
een van u lieden my verraden sal. Luc. 22.
22 Hierom sagen de discipelen op mal- b. 21.
kanderen / twijfelende van wien dat hy
sprack.
23 Aldus was daer een van zijnen di-
scipelen rustende in IESUS schoot/ den
welcken IESVS lief hadde.
24 Hierom heeft Simon Petrus dien
gewenckt/ ende hem geseyt: Wie ist daer
hy af seyt?

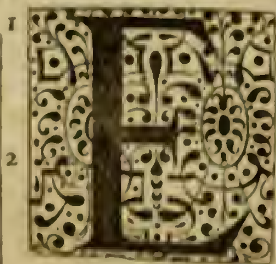
A. Iesus staet noch niet van tafel op, maer ontroert hem. *B.* Iohannes rust op sijn borst, ende vraeght, Heere wie ist, &c. *A.* Iesus antwoort, dien ick, &c. *C.* Iudas ontfanght den brock van Iesus, ende van de duyvel voort gedreven zijnde loopt qualijck gesint van de tafel. *A* De spijse opgenomen zijnde, &c. voorseyt Iesus den Apostelen, dat sy alle geschandaliseert souden werden. *D.* Petrus d'ooverste verklaert dat hy Iesum nimmermeer sal verlaten, ende alle d'andere van gelijcken. *E.* Iesus staet op met allen den Apostelen ende gaet in een andere kamer, alwaer hy sijn Apostelen onderwijst. *F.* Ten laetsten de danckseggingе geseyt zijnde gaet hy uyt nae den Hof Gethsemani.

25 Aldus doen dese rustede op IESUS
borste/ soo seyt hy tot hem: Heere/ wie ist?
26 IESVS heeft geantwoort: Die ist/
dien ick dat ingedopt broot geven sal. En-
de als hy broot gedopt hadde/ soo heeft hy

gegeven Jude Simons sone dē Jscarioter.
27 Ende na den brock doen is den duy-
vel in hem ghevaren. Ende IESUS heeft
hem geseyt: dat ghy doet/ doet dat haestelic.
28 Maer niemant van den genen die ter
tafelen saten/ heeft dit geweten/ waer toe
dat hy hem dat geseyt hadde.
29 Want de sommige hebben gemeynt/
om dat Judas de borse hadde/ dat hem
IESUS geseyt hadde: Koopt dat ons van
nooden is totten Feest-dach/ oft dat hy den
armen yet geven soude.
D 30 Aldus doen hy de brocke ontfanghen
hadde/ is hy terstont uyt-gegaen. Maer
het was nacht.
31 Hierom doen hy uyt-gegaen was/
soo heeft IESVS geseyt: Nu is de Soone
des menschen verklaert/ ende GODT is in
hem verklaert.
32 Ist dat GODT in hem verklaert is/
soo sal GODT hem oock verklaren in hy-
selven/ ende terstont sal hy hem verklaren.
Ioan. 7. c. 34. 33 ☞ Kinderkens/ noch een luttelken
ben ick met u lieden. Ghy sult my soecken/
ende gelijck ick den Joden geseyt hebbe:
Daer ick henen gae/ daer en mooghdy niet
komen. Ende u lieden segh ickt nu/
Levit. 19. d. 18. Matth. 22 d. 39. Ioan. 15. b. 12. 34 Een nieuwe gebodt geve ick u/ Dat
ghy malkanderen lief hebt/ gelijck ick u lief
gehadt hebbe/ dat ghy oock malkanderen
lief hebt.
35 Daer in sullen sy alle kennen/ dat ghy
mijn discipelen zijt/ ist dat ghy liefde tot
malkanderen hebt.
36 Simon Petrus seyde tot hem: Hee-
re/ waer gaet ghy henen? IESUS heeft ge-
antwoort: Daer ick henen gae/ daer en
moocht ghy my niet volgen/ maer ghy sult
my namaels volgen.
Matth. 26 d. 35. Marc. 14. c. 29. Luc. 22. d. 33. 37 Petrus seyt tot hem: Waerom en
mach ick u nu niet volgen? mijn ziele sal ic
voor u stellen.
38 IESVS heeft hem geantwoort: Suldy
u ziele voor my stellen? voorwaer/ voorwaer
ick segge u/ den haen en sal niet kraeyen/ tot
dat ghy my driemael loochenen sult. ✠

Dat XIV. CAPITTEL.

Hoe Iesus sijne discipelen vertrooft. Wat hy ant-
woort op de vrage Thome, ende op de begeer-
te Philippi, item oock op de vrage Iude Thad-
dei. Van den Trooster den H. Geest, ende meer
andere schoone leeringen.

A ☞ 1 EN laet u hert niet
ontstelt zijn/ geloofdy
in GODT, so geloof-
dy oock in my.
2 Jn mijns Vaders
huys zijn veel woo-
ningē. Waert anders
ick soudet u gheseyt
hebben: want ick gae om u lieden plaetse te
bereyden.

3 Ende ist dat ick wech ga/ ende u plaet-
se sal bereyt hebben/ so kome ick wederom/
ende sal u nemen tot my selven/ op dat ghy
moocht zijn daer ick ben.
4 Ende ghy weet wel waer henen dat ic
gae/ ende ghy weet oock den wegh.
5 Thomas seyt hem: Heere/ wy en we-
ten niet waer henen dat ghy gaet/ ende hoe
mogen wy den wegh weten?
6 IESUS seyt hem: Jck ben den wech/
de waerheydt/ ende 't leven. Niemant en
komt totten Vader dan door my.
7 Waert sake dat ghy my gekent hadt/
soo sout ghy voorwaer oock mijnen Vader
gekent hebben/ ende van nu voorts/ suldy
hem kennen/ ende ghy hebt hem gesien.
8 Philippus seyde tot hem: Heere toont
ons den Vader/ ende 't is ons genoech.
9 IESUS seyt tot hem: Soo langen tijdt
ben ick met u lieden/ ende en hebdy my niet
gekent? Philippe/ die my siet/ die siet oock
den Vader: Hoe seght ghy/ thoont ons den
Vader?
10 En geloofdy niet dat ick in den Va- B
der ben/ ende dat de Vader in my is? De
woorden die ick u spreke/ die en spreke ick
van my selven niet/ maer de Vader in my
woonende/ die doet de wercken.
11 En geloofdy niet dat ick in den Va-
der ben/ ende dat de Vader in my is? Oft
anders soo geloovet om de selve wercken.
12 Voorwaer/ voorwaer ick segge u lie-
den/ soo wie in my gelooft/ de wercken die
ick doe/ die sal hy oock doen/ ende meerder
dan dese sal hy doen/ want ick gae totten
Vader:
13 Ende wat ghy van den Vader be-

geert

Ioan.16. c.23. Matth. 7. a.7.21.b. 22. Marc. 11. c.24. geert in mijnen naem/ dat sal ick doen / op
dat de Vader mach gheglorificeert worden
in den Sone.
14 Ist dat ghy yet begeert van my in
mijnen naem/ dat sal ick doen. ✠
15 ☞ Ist dat ghy my lief hebt / soo onderhout mijn geboden.
16 Ende ick sal den Vader bidden/ ende
hy sal u eenen anderen trooster gheven/ op
dat die met u lieden blijve in der eeuwigheydt.
17 Den geest der waerheyt/den welcken
de Werelt niet en mach ontfangen / want
sy en siet hem niet/noch sy en kent hem niet:
maer ghy sult hem kennen/ want hy sal by
u lieden blijven/ ende in u wesen.
18 Ick en sal u geen wesen laten / ick sal
tot u komen.
C 19 Noch een luttelken / ende de Weerelt
en siet my nu voorts niet meer / maer ghy
siet my dat ick leve/ ende ghy sult leven.
20 In dien dach sult ghy bekennen/dat ick
in mijnen Vader ben / ende ghylieden in
my/ ende ick in u lieden.
21 Soo wie mijn gheboden heeft / ende
die bewaert/ dese ist die my lief heeft : ende
die my lief heeft/ die sal bemint worden van
mijnen vader/ ende ick sal hem lief hebben/
ende sal hem my selven openbaren. ✠
22 ☞ Judas seyt tot hem / niet die Iscarioter: Heere wat isser geschiet / dat ghy
u selven ons sult verthoonen / ende niet der
Weerelt?
23 Iesus heeft gheantwoort ende hem
geseyt :
☞ Ist dat yemant my lief heeft/ die sal
mijn woorden bewaren / ende mijn Vader
sal hem lief hebben/ ende wy sullen tot hem
komen / ende wooninge by hem maecken.
24 Wie my niet lief en heeft / die en bewaert mijn woorden niet. Ende 't woort
dat ghy gehoort hebt en is mijn niet/maer
des genes die my gesondē heeft des vaders.
25 Dit heb ick tot u lieden gesproken by
u blijvende.
D 26 Maer de trooster de heylighe Gheest/
den welcken de Vader seynden sal in mijnen naem/ die sal 't u al leeren/ ende hy sal't
u al ingeven dat ick geseyt hebbe.
27 Vrede laet ick u / mijnen vrede gheve
ick u: ick en geef's u niet/ gelijck de Werelt
dien gheeft. En laet u herte niet ontstelt
worden oft vresen.
28 Ghy hebt ghehoort dat ick u lieden
geseyt hebbe/ Ick gae ende kome tot u lieden / waert saecke dat ghy my lief hadt/
soo sout ghy u voorwaer verblijden/dat ick
totten Vader gae/ want de Vader is meerder dan ick.
29 Ende nu heb ickt u geseyt eer dat geschiede/op dat ghy (alst geschiet is) moogt
gelooven.
30 Nu voortaen en sal ick niet veel met
u spreecken / want de Prince deser Werelt
komt/ ende in my en heeft hy niet.
31 Maer op dat de Weerelt kenne / dat
ick den Vader lief hebbe/ ende gelijck my
de Vader geboden heeft/ alsoo doe ick. ✠
Staet op/ laet ons van hier gaen.

Dat XV. CAPITTEL.

Hoe Christus sijn Discipelen veel aendachtige dingen leerde, ende henlieden tot de liefde Godts vermaende.

1 Ick ben een waerachtigen Wijnstruyck/ ende mijn Vader is een Ackerman. A ☞
2 Alle rancke in my geen vrucht dragende/ sal hy af nemen: ende alle die vrucht voorts brenght/ dien sal hy suyveren/ dat hy meer vrucht voorts brenghe.

3 Ghy zijt nu suyver om dat woort/ het welck ick u lieden gesproocken hebbe. Ioan.13. b.20.
4 Blijft in my/ ende ick in u lieden. Gelijck een rancke niet en mach vrucht voorts
brengen van haer selven/ten sy dat sy blijve
in den Wijn-struyck: alsoo noch ghy oock/
ten sy dat ghy in my blijft.
5 Ick ben den Wijnstruyck/ ghy zijt de
rancken. Soo wie in my blijft/ende ick in
hem/ dese brenght veel vruchts voort/ want
sonder my en moocht ghy niet doen.
6 Ist dat yemant in my niet en blijft/
die sal uytgeworpen worden als een rancke/ende hy sal verdorren/ende sy sullen hem

verga-

vergaderen/ ende in 't vyer worpen/ ende
hy wort verbrant. ✠
7 ☞ Ist dat ghy in my blijft / ende dat
mijn woorden in u blijven/al wat ghy wilt
dat suldy begeeren / ende 't sal u ghesschie-
den.
B 8 Daer in is mijn Vader verklaert/ dat
ghy seer veel vruchten voorts brenget / en-
de wordet mijn discipelen.
9 Gelijck my de Vader lief heeft gehadt/
alsoo heb ick u lieden oock lief gehadt. Blijft
in mijn liefde.
10 Ist dat ghy mijn geboden bewaert/
soo sult ghy in mijn liefde blijven: ghelijck
dat ick oock mijns Vaders geboden heb
gehouden/ ende blijve in zijn liefde.
11 Dit heb ick u gesproken/op dat mijn
blytschap in u lieden zijn soude / ende dat
u blytschap soude volkomen worden. ✠
Ioan.13. d.34. Ephes.5. b.9. 1.Thes.4. 4.b.9. 12 Dit is mijn gebodt/dat ghy malcan-
deren lief hebt / gelijck ick u lieden heb lief
gehadt.
13 Niemant en heeft meerder liefde/dan
dese / dat yemant zijn siele stelle voor zijn
vrienden.
14 Ghy zijt mijn vrienden / ist dat ghy
doet dat ick u lieden gebiede.
C 15 Ick en sal u nu niet meer noemen
knechten / want een knecht en weet niet
wat zijn Heere doet. Maer ick heb u vrien-
den genoemt/ want alle dingen die ick van
mijnen Vader gehoort hebbe/ die heb ick u
lieden kenlijck gemaeckt.
Math.28. d.19. 1.Ioan.3. a.1.4.b.7. 16 Ghy en hebt my niet verkoozen: maer
ick heb u uyt verkoozen / ende u gestelt dat
ghy gaen sout/ ende vruchten voorts bren-
gen/ende dat u vrucht blijven mach/ op dat
alle 't gene dat ghy den Vader bidden sult
in mijnen name/ hy u geve.
17 ☞ Dit gebiede ick u / dat ghy mal-
kanderen lief hebt.
18 Ist dat de Werelt u haet/ weet dat sy
my voor u lieden gehaet heeft.
19 Waert sake dat ghy van der Werelt
hadde geweest/soo soude de Werelt dat ha-
re was lief hebben / maer want ghy van
der Werelt niet en zijt / maer ick u van der
Werelt verkoozen hebbe/ daerom haet u de
Werelt.
20 Gedenckt mijns woorts dat ick u ge-
seyt hebbe: Daer en is geen knecht meerder
Ioan.13. h.16. Math.10. c.24. Luc.6.f. 40. Math.24. a.9. dan zijn Heere. Ist dat sy my vervolcht
hebben/ soo sullen sy u oock vervolghen: ist
dat sy mijn woort bewaert hebben/so sullen
sy het uwe oock bewaren.
21 Maer alle dese dingen sullen sy u doen
om mijnen naem/ want sy hem niet en ken-
nen die my gesonden heeft.
D 22 En waer ick niet gekomen / ende en
hadde ick henlieden niet gesproken / soo en
souden sy gheen sonde hebben. Maer nu en
hebbẽ sy geen onschult vã haerlieder sondẽ.
23 Soo wie my haet/ die haet oock mij-
nen Vader.
24 En hadde ick de wercken onder hen
niet gedaen/ die niemant anders gedaen en
heeft/ soo en souden sy geen sonde hebben:
maer nu hebben syse gesien/ ende ghehaet
my ende mijnen Vader.
25 Maer om dat volbracht soude wor-
den het woordt dat in haerlieder Wet ghe-
schreven is: Sy hebben my gehaet sonder
saecke. ✠
26 ☞ Maer als de trooster sal gekomen Psal.24.
zijn/ den welcken ick u seynden sal van den c.19. Luce24.g.
Vader / den geest des waerheyts die van 49.
den Vader voorts komt/ die sal getuygenis
geven van my/
27 Ende ghy sult getuygenis gheven/
want ghy van den beginne met my zijt.

Dat XVI. CAPITTEL.

Noch van dat vriendelick Sermoen Iesu Christi nae het Avontmael.

1 Dit heb ick u gesprooc- A
ken/ om dat ghy niet
verergert en sout wor-
den.
2 Wt de Synagogen
sullẽ sy u worpẽ: maer
de ure naket dat alle de
ghene die u doodet/ sal
meynen dat hy Gode dienst doet:

A. Dit heeft Christus geleert nae de instellinge van het H. Sacrament. B. De doot ende het besloten graf, betekenen het weynigh, dat sy hem niet gesien hebben. C. Hy vertoont hem na sijn verrijsenisse, ende dat is het weynigh dat sy hem gesien hebben. D. De Hemel-vaert Christi de welcke eyndicht het weynigh dat sy hem gesien hebben. A. Iesus leyt dit uyt met het exempel van de barende vrouwe.

3 Ende dit ſullen ſy u doen / om dat ſy
den Vader niet en kennen / noch my.
4 Maer dit heb ick u geſeyt / op dat ghy
(als haerlieder ure ſal gekomen zijn) deſer
ghedachtich ſout weſen/ dat ick 't u lieden
geſeyt hebbe: Maer deſe dingen en heb ick
u van 't beginſel niet geſeyt/om dat ick met
u lieden was. ✠
5 ☞ Ende nu gae ick tot hem die my
geſonden heeft / ende niemant van u lieden
en vraecht my / Waer gaet ghy?
6 Maer om dat ick u dit geſeyt hebbe/ſo
heeft de droefheyt u herte vervult.
7 Maer ick ſegge u de waerheyt: 't is u
oorbaerlijck dat ick gae / want iſt dat ick
niet en gae/ ſoo ſal de trooſter tot u niet ko=
men: maer iſt dat ick wech gae / ſoo ſal ick
hem tot u lieden ſeynden.
B 8 Ende als die ſal gekomen zijn / ſoo ſal
hy de weereldt ſtraffen van de ſonde / ende
van de rechtveerdigheyt/ende van dat oor=
deel.
9 Van de ſonde voorwaer / om dat ſy in
my niet gelooft en hebben.
10 Maer van der rechtveerdicheyt/want
ick totten Vader gae / ende ghy en ſult my
nu niet meer ſien:
11 Maer van dat oordeel/ want de
Prince van deſer Weereldt nu gheoor=
deelt is.
12 Ick heb u noch veel dinghen te ſeg=

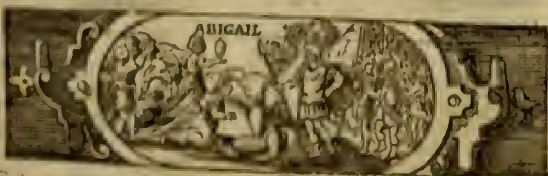
A. Ten ſelven plaetſe leert Chriſtus oock deſe dinghen.
B. CHRISTVS ſeynt den Heylighen Geeſt, door welcke Goddelijcke daet deſe drie dinghen werden beſtraft.
C. Allen menſchen aenbidden het Cruys waer door de Werelt van ſonde overtuyght wort.
D. CHRISTVS vaert ten Hemel, waer uyt wert betoont zijn gerechtigheydt, ende de Werelt van dien beſtraft.
E. Den Duyvel wert verdreven, over den welcken oock den gheloovighen door de gratie van de Heylige Geeſt heerſchappye hebben.

ghen/maer ghy en moocht dat nu niet dra=
gen:
13 Maer als dien geeſt der waerheydt
komen ſal / die ſal u alle waerheydt leeren/
want hy en ſal van ſy ſelven niet ſpreecken/
maer al dat hy hooren ſal / dat ſal hy ſpre=
ken/ ende die toekomende dingen ſal hy u
verkondigen.
14 Die ſal my verklaren / want hy ſal
van den mijnen nemen / ende u lieden ver=
kondigen.
15 Alle dat de Vader heeft / is mijn:
daerom hebbe ick geſeyt / dat hy 't van de
mijnen nemen ſal / ende u lieden verkondi=
ghen. ✠
16 ☞ Een luttel tijdts/ ende ghy en ſult C
my nu niet ſien / ende wederom een luttel
tijdts/ ende ghy ſult my ſien/ want ick gae
totten Vader.
17 Hierom hebbender ſommige van zij=
nen diſcipelen geſeyt tot malkanderen: wat
is dit / dat hy ons ſeyt / Een luttel tijdts/
ende ghy en ſult my niet ſien / ende weder=
om een luttel tijdts/ ende ghy ſult my ſien:
ende/ Want ick gae totten Vader?
18 Aldus ſeyden ſy: wat is dit / dat hy
ſeyt: Een luttel tijdts? Wy en weten niet
wat hy ſeyt.
19 Maer IESVS heeft bekent dat ſy hem
wilden vragen/ ende hy heeft henlieden ge=
ſeyt: Ghy vraecht hier af onder malkande=
ren/ dat ick geſeyt hebbe/Een luttel tijdts/
ende ghy en ſult my niet ſien / ende weder=
om een luttel tijdts / ende ghy ſult my ſien.

Ah. Aldaer oock onderwijſt Chriſtus ſijn diſcipulen de volmaectheyt der gebeden, de welcke ſy ſouden ſeggen. [illegible]hriſtus ſittende ter rechter hant ſijns vaders, doet ons verſtaen dat wy alles ſullen verkrijgen van den vader door den ſone. C. By deſe ſtralen werden betekent de eeuwige ſtralen in welcke den ſone is gegenereert van de Vader, Pſal. 110. De menſch-werdinge Chriſti, waer inne ſijne Predeſtinatie verſtaen wert.

20 ☞ Voorwaer/voorwaer ic segge u/dat
ghy sult schreyen ende weenen/maer de we-
relt sal blijde zijn / maer ghylieden sult be-
droeft sijn/maer u droefheyt sal in blijschap
verandert worden.
21 Een vrouwe als sy baert/ soo heeft sy
droefheydt / om dat haer ure ghekomen is/
maer als sy een kindt gebaert heeft/ soo en
gedenckt sy der bangigheydt niet / om de
blijdschap/want daer een mensch geboozen
is in de Werelt.
22 Aldus soo hebt ghy nu oock droef-
heyt/maer ick sal u wederom sien/ende dan
sal u herte blijde zijn / ende u blijdschap en
sal niemant van u lieden nemen. ✠
23 Ende op dien dach en suldy myn niet
bidden.
Ioan. 14. b. 13. Matth. 7. a. 7. 21. b. 22. Marc. 11. c. 24. Luc. 11. b. 9. Iacob. 1. a. 5. ☞ Voorwaer / voorwaer ick segge u: ist
dat ghy yet van den Vader begeert in mij-
nen naem/ dat sal hy u geven.
24 Tot nu toe en hebdy niet begeert in
mijnen naem Begeert/ende ghy sullet ont-
fangen / op dat u blijschap mach vol zijn.
25 Dit heb ick u in parabelen gesproken.
D De ure komt dat ick nu tot u lieden in pa-
rabelen niet spreecken en sal/ maer ick sal u
openbaerlijck van den Vader verkondi-
ghen.
26 In dien dach suldy in mijnen name
begeeren/ende ick en segh u niet dat ick den
Vader voor u sal bidden:
27 Want de vader selve u lieden lief heeft
om dat ghy my hebt lief gehadt/ende hebt
gelooft dat ic van Godt uyt-gegaen ben.
28 Ick ben van den Vader uyt-gegaen/
ende gekomen in der Werelt: wederom ver-
laet ick de Werelt / ende gae totten Vader.
29 Sijn discipelen seggen hem: Siet ghy
spreeckt nu openbaerlijck/ende ghy en segt
geen parabel.
30 Nu weten wy dat ghy alle dinghen
weet/ ende 't en is u van genen noode dat u
yemant vrage/ daer door gelooven wy dat
ghy van Godt uytgegaen zijt.
Matth. 26 c. 31. Marc. 14. c. 27. 31 Iesus heeft hen gheantwoort: Nu
geloofdy?
32 Siet / de ure komt/ ende sy is nu ko-
men / dat ghy sult verstroyt worden/ een
yegelijck in 't zijne/ende dat ghy my alleen
sult verlaten / ende ick en ben alleen niet/
want de Vader is met my.
33 Dit heb ick u gesproken/ op dat ghy
in my moocht vrede hebben. In de werelt
suldy verdruckinge hebben : maer betrout/
ick heb de Werelt verwonnen. ✠

Geb[e]nedijt moet ghy zijn die mijn lieden hebt belet, dat ick tot die bloet stortinge niet gaen en soude, 1. Reg. 25.

Dat XVII. CAPITTEL.

Dit is 't gebedt Iesu Christi, 't welck hy storte voor sijn verklaringe, voor sijn beminde disci-pelen, ende voor henlieden, die door haerlie-der woort in hem gelooven souden.

1
Dese woorden heeft Ie-
sus gesproken/ ende
met opgeheven oogen
ten Hemel hy heeft ge-
sept: Vader/ de ure
is gekomen/verklaert
uwen Sone / op dat u
Sone u verklare.
2 Gelyck ghy hem hebt gegeven macht
over alle vleesch / op dat hy alle wat ghy
hem gegeven hebt/ het eeuwich leven geve.

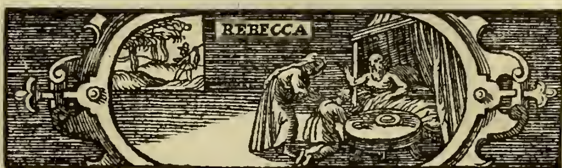
A ☞ Matth. 28 d. 18.

3 Maer dit is het eeuwich leven / dat sy
u bekennen den eenighen waerachtighen
Godt, ende den genen die ghy ghesonden
hebt Iesum Christum.
4 Ick heb u verklaert op de Werelt:ick
heb het werck volbracht dat ghy my gege-
ven hebt dat ick doen soude:
5 Ende nu verklaert my ghy / Vader/
by u selven met de klaerheyt die ick by u
gehadt hebbe eer de Werelt was.
6 Ick heb uwen naem geopenbaert den
menschen die ghy my ghegheven hebt van
der Wereldt. Sy waren uwe / ende ghy
hebtse my gegeven/ende sy hebben u woort
gehouden.
7 Nu hebben sy gekent dat alle 't gene
dat ghy my gegeven hebt / van u is:
8 Want de woorden die ghy my ghe-

geven

gheven hebt/ die heb ick henlieden gegeven/
ende sy hebbense ontfangen / ende hebben
gekent waerachtelijck dat ick van u uyt-
gegaen ben/ ende sy hebben gelooft dat ghy
my gesonden hebt.
9 Ick bidde voor henlieden: Ic en bidde
voor de Werelt niet/maer voor dese die ghy
my gegeven hebt/ want sy zijn uwe:
10 Ende alle dat mijne is uwe/ende dat
uwe mijne / ende ick ben verklaert in hen-
lieden.
11 Ende nu en ben ick in dese Wereldt
niet / ende dese zijn in de Werelt / ende ick
kome tot u. ✠
☞ Heylige Vader / bewaertse in uwen
naem/ die ghy my gegeven hebt/ op dat sy
mogen een zijn / ghelijck wy oock zijn.
Ioan.18. b.9. 12 Doen ick met henlieden was/ soo be-
waerde ick henlieden in uwen naem. Die
ghy my gegeven hebt/ die heb ick bewaert/
ende daer en is niemant van henlieden ver-
looren ghegaen/ dan de Sone des verlies/
om dat de Schriftuere volbracht worde.
Psal.4. b. 10.108.b. 8. 13 Maer nu kome ick tot u / ende ick
spreke dese dingen in de Werelt / op dat sy
mijn blijtschap souden hebben verbult in
hen selven.
C 14 Ick heb hen u woort gegeven / ende
de Werelt heeftse gehaet / want sy en zijn
van der Wereldt niet / geljjck ick oock niet
en ben van der Werelt.
15 Ick en bidde niet dat ghy die van der
werelt neemt/maer dat ghy die behoet van
quade.
16 Sy en zijn van der Werelt niet / ge-
lijck ick oock van der Werelt niet en ben.
17 Maecktse heylich in der waerheydt/
u woort is de waerheyt.
18 Gelijck ghy my hebt gesonden in de
werelt/ soo heb ickse oock gesonden in de
werelt:
19 Ende voor henlieden maecke ick my
selven heylich / op dat zy oock mogen ghe-
heylicht zijn in der waerheyt.
20 Maer ick en bidde voor henlieden al-
leen niet / maer oock voor de gene die door
haerlieder woort in my gelooven sullen/
21 Op dat sy alle een mogen zijn/ ghe-
lijck ghy Vader in my/ ende ick in u / dat
sy oock in ons moghen een zijn / op dat de
Werelt geloove dat ghy my gesonden hebt.
D 22 Ende ick heb de klaerheydt die ghy
my gegeven hebt/ henlieden ghegheven/op
dat sy een zijn souden/ gelijck wy oock een
zijn:
23 Ick in henlieden / ende ghy in my/
op dat sy volkomen zijn in een/ ende dat de
Werelt kenne dat ghy my gesonden hebt/
ende dat ghy henlieden hebt lief ghehadt/
gelijck ghy my oock lief hebt gehadt.
24 Vader/ die ghy my ghegheven hebt/
ick wille dat (waer ick ben) die oock met
my moghen zijn / op dat sy sien moghen
mijn klaerheyt die ghy my gegeven hebt/
want ghy hebt my bemint voor dat maec-
sel der Werelt.
25 Rechtveerdige Vader / de wereldt en
heeft u niet gekent/ maer ick heb u gekent/
ende dese hebbent gekent dat ghy my ghe-
sonden hebt.
26 Ende ick heb henlieden kenlijck ge-
maeckt uwen naem / ende ick sal hen dien
kenlijck maecken / op dat de liefde daer
ghy my mede bemint hebt/ in henlieden
mach wesen/ ende ick in henlieden. ✠

Hy heeft de spijse bereyt, ghelijck hy wiste dat zijn Vader begeerde, *Genes.*27.

Hier nae volgen de Figueren van de bittere
Passie ons Heeren Iesu Christi, beschre-
ven door S. Ian in't achthiende, ne-
genthiende, twintichste, ende
een-en-twintichste Ca-
pittelen.

Ghedenckt uwe uyterste.

Aldus vergaet/ des weerelts staet.

Soo 't leven was een maent, elck schreyen
sou verbaest:
Misschien is 't nu gheen dagh, en elck een
lacht en raest.

Siet 't LAM GODTS, d'welck wech neemt die sonden des Weerelts.

Den Wijn-persse heb ick alleen getreden, ende van den volcken en isser gheen man met my, *Esai.63*.

Alle uwe hooghden ende baren zijn over my gegaen, *Psal.41*.

CHRISTVS wascht der discipelen voeten.

Ick sal op u uyt-storten suyver water, ende ghy sult gesuyvert worden van allen uwe besmettingen, *Ezech.36*.

Wert ghewasschen, weest suyver, ende doet wech 't quaet uwer ghedachten van mijnen oogen, hout op van't quaet te doene, leert wel doen, *Esai.1*.

De Instellinge des Heyligen Avontmaels.

Doen sy 't Avontmael aten, so heeft Iesus 't broodt genomen ende gebenedijt, ende dat ghebroken, ende heeft dat synen Discipelen gegeven ende gheseyt: Neemt ende etet, dit is myn Lichaem, Matth.26.

Aensiet dat ick voor my selven allene niet ghearbeyt en hebbe, maer alle den genen die leeringe soecken, *Eccles.33*.

De ſtrijt CHRISTI in den Hof.

Vader, iſt dat ghy wilt, neemt deſen Kelck wech van my: maer nochtans niet mijn wille, maer de uwe geſchiede. Ende hem heeft geopenbaert een Engel van den Hemel, hem verſterckende, *Luc.* 22.

Chriſtus wort van Iudas verraden.

Ende die hem verraden heeft, heeft haer-lieden een teecken gegeven, ſeggende: die ick kuſſen ſal, die iſt, hout hem, *Matt.* 26.

Chriſtus wort voor Annas geſtelt.

Doen heeft de Prince der Prieſteren ſijn kleederen geſcheurt, ſegghende: Hy heeft gheblaſphemeert, wat behoeven wy noch getuygen?

Verſcheyden verſmaetheden hem in 't huys van Pilatus aen-gedaen.

Ende de ſommighe hebben begonnen hem te beſpouwen, ende ſijn aenſicht te bedecken, ende met hals-ſlagen hem te ſlaen, ende tot hem te ſeggen: propheteert, *Marc.* 14.

Chriſtus wort gegeeſſelt.

Hy is gewont geweeſt om onſe miſdaden: de caſtijdinge ons vredes was op hem, ende met ſijn ſtramen zijn wy geneſen, *Eſai.* 53.

Chriſtus wort gekroont.

De Ruyters vlechtende een Croone van doornen, hebbenſe op zijn hooft geſtelt, ende eenen purpuren kleet hebbẽ ſy hem aengehangẽ, *Ioan.* 19

Het voort-brenghen Christi voor den volcke.

Pilatus ſeyde tot de Ioden: Siet daer uwen Koninck; maer ſy riepen: Neemt wech, neemt wech, kruyſt hem, *Ioan.*19.

Chriſtus wort veroordeelt gekruyſt te worden.

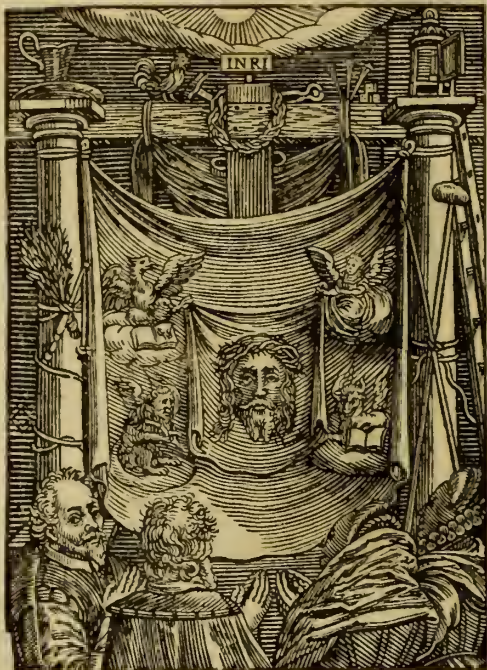

Ende alle 't volck antwoordende, heeft geſeyt: Sijn bloet zy op ons eñ op onſe kinderẽ, *Matt.*27.

Chriſtus wort gedwongen ſijn ;cruyce te dragen.

Iesvs ſy-ſelven een Cruys dragende, is uytgegaen tot de plaetſe die genoemt wort Calvarien, *Ioan.*19.

Want Chriſtus in 't vleeſch geleden heeft, wapent ghy u ſelven oock met dat ſelve ghedachte, 1.Petr. cap.4.

Chriſtus wort gekruyſt.

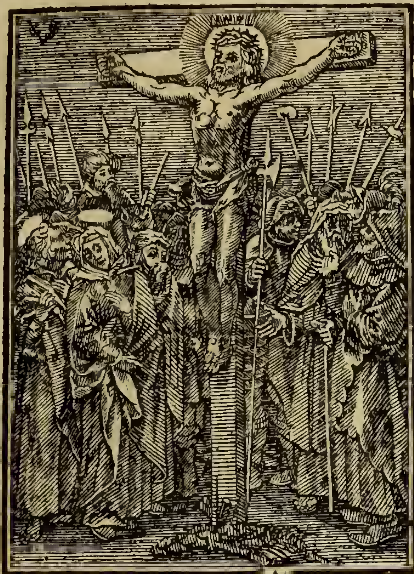

Iesvs ſeyde: Vader, vergevet haer-lieden, want ſy en weten niet wat ſy doen. Luc.23.

Het kruys wort opgerecht.

Het cruys wort om hoog opgeheven ende met eenen grooten ſtoot nedergelaten in het bereyde gat. Een ſake vol droefheydt, wanneer zijn handen ende voeten ſo ſijn geſcheurt geweeſt, datter vier bloet beecxkens, gelijck vier rivieren uyt het Paradijs, ſijn uytgevloeyt, om het geheel aenſchijn der aerde te beſproeyen ende hy en heeft niet waer op hy ſijn hooft mach ruſten.

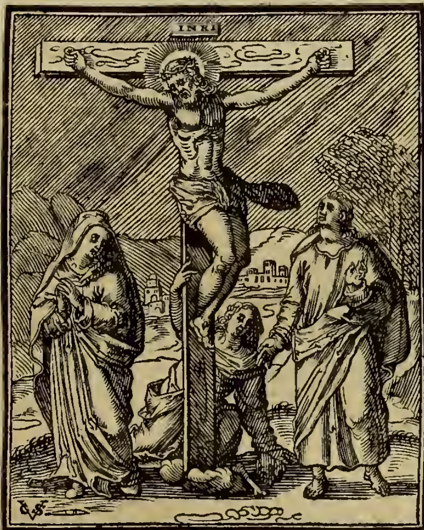

Alle die voor-by gaen over den wegh, hebben over u de handen t'samen geslagen, sy hebben gespot, ende hen hooft geschut, *Thren.*2.

Wie sal ons scheyden van de liefde CHRISTI? tribulatie? oft benautheyt? oft hongher? oft naecktheyt? oft perijckel? oft vervolginghe? oft sweerdt? &c. *rom.* 8.

De doodt Christi.

Onse sonden heeft hy selfs in sijn lichaem op 't hout ghedragen, op dat wy den sonden gestorven, der rechtveerdigheydt souden leven: door wiens stramen wy genesen zijn, 1.*Petr.*2.

De afdalinge Christi van den Cruyce.

Sy hebben dan 't Lichaem Iesu genomen, ende gebonden in linne doecken met speceryen, gelijck der Ioden maniere is te begraven, *Ioan.* 19.

Ioseph ende Nicodemus begraven het Lichaem Christi.

De Sonne is haer onder gegaen, alst noch dach was, sy is beschaemt gheweest ende sy heeft haer geschaemt, *Hier.* 15.

Als Ioseph het Lichaem ontfangen hadde, soo heeft hy dat in een suyvere linne kleet geleyt in sijn nieu graf, dat hy uyt-ghehouwen hadde in een steenrotse, *Matth.*27.

Christus daelt neder ter hellen.

Ick sal door-gaen alle de onderste deelen der aerden, ende ick sal verlichten alle de gene die in den HEERE hoopen, *Eccl. s.* 24.

De Verrijsenisse Christi.

Hy is oock des vleesch ende des bloedts deelachtich gheworden, op dat hy door de doot hem bederven soude, die des doots gewelt hadde, dat is, den duyvel, *Hebr.* 2.

Dat XVIII. CAPITTEL.

Van dat bitter lijden ons liefs Heere IESV CHRISTI, tot dat sy hem gegeesselt hebben.

A 17. Matth. 26 c.36. Marc. 14. c.31. Luc. 22 d. 39. Reg. 15. c.23. Matth. 26 e.47. Marc. 14. e.43. Luc. 22 e. 47.

1 ALs IESUS dese woor-
den gesept hadde / soo
is hy uytgegaen met
zijnen Discipelen over
de beke van Cedron/
daer eenen Hof was /
in den welcken hy ge-
gaen is / ende zijn di-
scipelen.
2 Maer oock Judas die hem verriet/
wist de plaetse / want IESUS daer dick-

maels t'samen ghekomen hadde met zij-
nen discipelen.
3 Doen Judas dan genomen hadde ee-
nen hoop ruyters / ende van de Overste
Priesters ende Phariseen Dienaers/ soo is
hy derwaerts gekomen met lanteernen en-
de fackelen/ ende wapenen.
4 Aldus IESVS wetende al dat hem
over-komen soude/ is voorts gegaen / ende
heeft henlieden gesept: Wien soeckt ghy?
5 Sy hebben hem geantwoort: Jesum
van Nazareth. IESUS sept hen-lieden:
Ick bent. Maer Judas die hem verrade/
stont oock daer met henlieden.
6 Als hy dan henlieden gesept heeft / ick
ben 't: sy zijn achter-waerts gegaen/ ende
gevallen op de aerde.
7 Aldus heeft hy henlieden wederom ge- B
vraecht: Wien soeckt ghy? Maer sy hebben
gesept: IESUM van Nazareth.
8 IESUS heeft geantwoort: Ick heb u
gesept dat ickt ben / daerom ist dat ghy my
soeckt / soo gedoocht dat dese wech gaen:
9 Om dat vol-bracht soude worden Ioan. 17.
't woort dat hy gesept hadde / de gene die b.12.
ghy my ghegeven hebt/ daer af en heb ick
niemanden verlooren.
10 Hierom Simon Petrus hebbende een
sweert/ heeft dat uytgetrocken/ ende heeft
geslagen des Overste Priesters knecht/en-
de hem zijn rechte oore afgehouwen: maer
den naem des knechts was Malchus.
11 Aldus heeft IESUS gesept Petro: C
Steeckt u sweert in de schepde: Den Kelck
den welcken my de Vader gegeven heeft/en
sal ick dien niet drincken?
12 Aldus hebben dien hoop ruyters en-
de de Capiteyn over duysent / ende de die-
naers der Joden IESVM gevangen / ende
sy hebben hem gebonden/

G 13 Ende hem ghebracht tot Annam eerst-
mael / want hy was Caiphas swager / de
welcke Overste Priester was van dien
jare.
14 Maer Caiphas was de gene die den
Joden den raet ghegheven hadde/ dat oor-
baerlijck was datter een mensch soude ster-
ven voor 't volck.
15 Maer IESUM volchde Simon Pe-
trus/ ende een ander discipel/ maer die disci-
pel was bekent den overste Priester. Ende
hy is met IESU inghegaen in 't voor-hof
des opperste Priesters.
Matth.26 f.58. Marc.14. f.54. Luc.22. f. 54. 16 Maer Petrus stont buyten aen de
deure. Aldus is de ander Discipel die den
opperste Priester bekent was/ uytgegaen/
ende hy hevet der deur-wachtersse ghesept/
ende hy heeft Petrum binnen gebracht.
17 Hierom seyde de deurwachtersse Pe-
tro: Zijt ghy oock een van dees men-
schen Discipelen? Hy sept: Ick en bens
niet.
D 18 Maer de knechten ende dienaers ston-
den aen de vyerighe koolen/ want het was
kout / ende sy wermden henlieden. Maer
Petrus was met henlieden oock staende/
ende sy selven wermende.
19 Aldus heeft de Overste Priester Je-
sum gevraecht van zijnen discipelen / ende
van zijnder leeringen.
20 Jesus heeft hem gheantwoort: Ick
heb openbaerlijck gesproken der Weereldt/
ick hebbe altijdt geleert in de Synagoge/
ende in den tempel/ daer alle de Joden ver-
samen/ ende in 't heymelijck en heb ick niet
gesproken.
21 Wat vraeght ghy my? vraget henlie-
den diet gehoort hebben/ wat ick henlieden
gesproken hebbe/ siet dese weten wat ick ge-
sept hebbe.
22 Maer doen hy dit gesept hadde/ soo
heefter een van den dienaers daer by staen-
de Jesu eenen kinneback-slach ghegeven/
seggende: Antwoort ghy alsoo den Over-
sten Priester?
E Matth.26 f.57. Marc.14. f.43. Luc.22.f. 54. 23 Jesus heeft hem geantwoort: Ist dat
ick qualijck gesproken hebbe/ soo geeft ghe-
tuygenis van 't quaet: maer heb ick wel ge-
sproken / waerom slaet ghy my?
Matth.26 g.69. Marc.14 g.67. Luc.22.f. 56. 24 Ende Annas heeft hem gebonden tot
Caipham den Oversten Priester gheson-
den.
25 Maer Simon Petrus stont en werm-
de hem. Hierom hebben sy tot hem gesept:
Zijt ghy ooc een van sijnen discipelen? Hy
Luc.22.f. 56. Matth.27 a.2. Marc.15. a.1. Luc.23. a.1. Actor.10. d.18. 11.3 hevet geloochent ende gesept: Ick en bens
niet.
26 Een van des oversten Priesters die-
naers de neve van hem/ wiens oore Petrus
af-ghehouwen heeft/ sept hem: En heb ick
u in den Hof niet gesien met hem?
27 Hierom hevet Petrus wederom ghe-
loochent/ ende terstont heeft den haen ghe-
kraeyt.
28 Aldus hebben sy Jesum gebracht van
Caiphas in 't Rechter-huys: Maer het
was 's morgens vroech/ ende sy en zijn in 't
Rechter-huys niet gegaen / om dat sy niet
besmet en souden worden / maer dat sy de
Paesschense spijse mochten eten.
29 Hierom is Pilatus tot hen-lieden
buyten ghegaen / ende heeft gesept: Wat
klachte brenghdy tegen desen mensch?
30 Sy hebben geantwoort / ende hem
gesept: En waer dese geen quaet-doender/
wy en souden u dien niet ghelevert heb-
ben.
31 Hierom heeft henlieden Pilatus ge- F
sept: Neemt hem ghy-lieden/ ende oordeelt Matth. 20 c. 19.
hem na u Wet. Aldus hebben hem de Jo- Matth.27. b.11.
den ghesept: Ten is ons niet geoorloft ye- Marc.15. a.2.
mant te dooden.
32 Om dat Jesus woort soude volbracht Luc. 23. a.4.
worden/ dat hy gesept heeft / te kennen ge-
vende wat doot dat hy sterven soude.
33 Hierom is Pilatus wederom in 't
Rechter-huys gegaen / ende heeft Jesum
gheroepen / ende hem gesept: Zijt ghy de
Koningh der Joden?
34 Jesus heeft geantwoort: Seghdy
dit van u selven / oft hebbent u andere van
my gesept?
35 Pilatus heeft geantwoort: Ben ick
een Jode? U volck ende de Overste Prie-
sters hebben u my gelevert / wat hebdy ge-
daen?
36 Jesus heeft geantwoort: Mijn rijck G
en is van deser werelt niet/ waer mijn rijck
van deser werelt/ soo souden voorwaer mijn
dienaers voor my vechten/ dat ick den Jo-
den niet en soude gelevert worden. Maer
nu en is mijn rijck van hier niet.
37 Hierom heeft Pilatus hem ghesept:
Zijdy dan een Koningh? Jesus heeft ge-
antwoort: Ghy segget dat ick een Koningh
ben. Ick ben daer toe gebooren/ ende daer
toe ben ick gekomen in de Weerelt / dat ick
getuygenis soude gheven der waerheydt.
Alle die uyter waerheyt is / die hoort mijn
stemme.
38 Pilatus sept hem: wat is de waer-
heyt? Ende doen hy dat gesept hadde/ is hy
wederom uytghegaen tot de Joden / ende
sept tot hen / ick en vinde in hem gheen
saecke.
39 Maer 't is u lieden een gewoonte/ dat Matth. 27 c.15.
ick u eenen vry laet gaen te Paesschen/ wilt Marc.10. b.6.
ghy dan dat ick u vry laet gaen den Ko- Luc. 23. c.17.
ningh der Joden?
40 Sy hebben dan alle wederom geroe-
pen/ seggende/ Desen niet/ maer Barab-
bam. Maer Barabbas was een Moorde-
naer.

Dat XIX. CAPITTEL.

Voortaen van dat lijden CHRISTI totten eynde toe.

A Matth. 27. d. 29. Marc. 15. b. 16.

1 ALs dan heeft Pilatus Jesum ghenomen/ende gegeesselt.
Ende de Kuypters vlechtende een kroone van doornen/hebbense op zijn hooft gestelt/ ende een purpuren kleet hebben sy hem aenghehangen.

3 Ende sy quamen tot hem/ ende seyden: Weest gegroet Koningh der Joden / ende sy gaven hem kinne-back-slagen.

4 Pilatus dan is wederom buyten uytgegaen / ende hy seyt henlieden: Siet/ ick brenge hem tot u lieden buyten/ op dat ghy kennen sout dat ick gheen sake in hem en vinde.

5 Aldus is Jesus uyt-gegaen dragende een doornen kroone / ende een purpuren kleet. Ende hy seyt hen-lieden: Siet den mensch.

6 Als dan de overste Priesters ende dienaers hem gesien hadden/ so riepen sy/ seggende: Cruyst / Cruyst hem. Pilatus seyt henlieden / neemt hem ghy ende Cruystен/ want ick en vinde in hem geen sake.

7 De Joden hebben hem gheantwoort/ wy hebben een Wet/ ende na de Wet moet hy sterven / want hy heeft sy selven GODS Soone gemaeckt.

B 8 Hierom als Pilatus dit woort gehoort hadde/ heeft hy meer gevreest.

9 Ende hy is wederom in't Rechterhuys gegaen/ende heeft geseyt tot IESUM: Van waer zijt ghy? Maer IESUS en heeft hem geen antwoorde gegeven.

10 Aldus seyt Pilatus hem: En spreeckt ghy tot my niet? En weet ghy niet dat ick macht hebbe u te Cruycen / ende macht hebbe u vry te laten gaen?

11 Jesus heeft geantwoort: Ghy en sout geen macht tegen my hebben/ ten ware dat u van boven gegeven ware. Daerom die my u gelevert heeft/die heeft meerder sonde.

12 Ende van doen heeft Pilatum gesocht hem te ontslaen. Maer de Joden riepen/ seggende: Ist dat ghy desen vry laet/ soo en zijdy des Keysers vrient niet. Want alle die hem selven Koningh maeckt/ die seyt tegen den Keyser.

C 13 Maer als Pilatus dese woorden gehoort heeft/ soo heeft hy Jesum buyten gebracht/ende is geseten op den Rechter-stoel in een plaetse die genoemt is Lithostrotos/ maer in 't Hebreeusch Gabbatha/

14 Maer het was des bereytsels dach van Paesschen ontrent de seste ure/ ende hy seyt de Joden: Siet uwen Koninck.

15 Maer sy riepen: Doet wech/ doet wech/ Cruyst hem. Pilatus seyt henlieden: Sal ick uwen Koningh Cruycen? De Overste Priesters hebben geseyt: Wy en hebben genen Koningh/ dan den Keyser.

16 Hierom heeft hy henlieden doen Jesum gelevert dat hy soude gecruyst worde. Maer sy hebben IESUM genomen / ende uytgeleyt.

17 Ende sy selven een Cruys dragende/ is hy uytgegaen tot de plaetse die genoemt wort Calvarien/maer in't Hebreeusch Golgotha/ Matth. 27. d. 33. Marc. 15. b. 22. Luc. 23. e. 33.

18 Daer sy hem gecruyst hebben/ ende met hem twee ander aen d'een ende d'ander zijde/ ende in 't midden Jesum.

19 Maer Pilatus heeft oock eenen Tijtel geschreven / ende dien op 't Cruys ghestelt. Maer daer was geschreven: Iesus van Nazareth, de Koningh der Ioden.

20 Aldus hebben desen Tijtel veel van den Joden gelesen/want de plaetse was by de stadt daer Jesus gecruyst was. Ende het was geschreven in Hebreeusch/ Griecx/ ende Latijn.

21 Aldus seyden de overste Priesters der Joden Pilato: En wilt niet schrijven/ Koningh der Joden: maer dat hy geseyt heeft/ Ick ben de Koningh der Joden. D

22 Pilatus heeft geantwoort: Dat ick geschreven hebbe/ dat heb ick gheschreven.

23 De Kuypters dan (doen sy hem ghecruyst hadden) hebben zijn klederen genomen (sy hebben vier deelen gemaeckt / elcken ruyter een deel) ende den rock/ maer den rock was sonder naet/ van boven ghebreyt over al. Matth. 27. d. 35. Marc. 15. b. 24. Luc. 23. e. 34.

24 Hierom hebben sy tot malkanderen geseyt: En laet ons dien niet snijden/ maer laet ons daer om het lot werpen/wiens dat hy zijn sal. Op dat de Schrifture soude volbracht worden/ segghende: Sy hebben mijn klederen onder henlieden gedeelt / ende op mijn kleet hebben sy 't lot geworpen. Ende de ruyters voorwaer hebben dit gedaen. Psal. 21. c. 19.

25 Maer by Jesus Cruys stonden zijn Moeder/ ende zijns moeders suster Maria Cleophe/ ende Maria Magdalene.

26 Aldus doen Jesus gesien hadde de Moeder ende den Discipel staende/ den welcken hy lief hadde / soo seyt hy zijnder Moeder: Vrouwe/ siet daer uwen Soone. E

27 Daer nae seyt hy den Discipel: Siet daer u Moeder. Ende van dier uren heeftse de Discipel genomen tot de zijnen.

28 Daer nae Jesus wetende dat nu al voldaen was / op dat de Schrifture soude volbracht werde/so seyt hy/ ick heb dorst. Psal. 68. c. 22.

29 Aldus

29 Aldus was daer een vadt gestelt vol
edicks. Maer een spongie vol edicx ronts-
omme met hysope beleggende / hebben sy
gesteken tot aen zijnen mont.
30 Aldus doen IESUS den edick geno-
men hadde / soo heeft hy geseyt: Het is vol-
bracht. Ende met geneychden hoofde heeft
hy zijnen Geest gegeven.
31 Hierom de Joden (om dat het des
bereytsels dach was) om dat de lichamen
niet en souden aen 't Cruys blijven op den
Sabboth / (want het was eenen grooten
dach dien Sabboth) so hebben sy Pilatum
gebeden datmen hare beenen breecken sou-
de / ende datmense af name.
F 32 Hierom zijn de ruyters ghekomen /
ende sy hebben de beenen van den eersten
gebroocken / ende van den anderen die met
hem gekruyst was.
33 Maer doen sy tot IESUM gekomen
waren / ende sagen dat hy doot was / sy en
hebben zijn beenen niet gebroken.
34 Maer een van den ruyters heeft met
een lancie zijn zijde open gedaen / ende ter-
stont is daer uyt-ghekomen bloet ende wa-
ter.
35 Ende die 't gesien heeft / die heeft daer
getuygenis af gegeven / ende zijn getuyge-
nis is waerachtich. Ende hy weet dat hy
waer seyt / op dat ghy 't oock gelooven sout.
Exod. 12. g. 46. Num. 9. b. 12. Zach. 12. c. 10. Matth. 27 g. 57.
36 Want dese dingen zijn geschiet / om
dat de Schriftuere soude volbracht wor-
den. Geen been en suldy van hem breken.
37 Ende wederom seyt een ander schrif-
ture: Sy sullen sien in den welcken sy door-
gesteken hebben.
G
Marc. 15. d. 42. Luc. 23. f. 50.
38 Maer hier nae heeft Joseph van A-
rimathia Pilatum gebeden / (om dat hy een
Discipel IESU was / maer verborgen / om
de vreese der Joden) dat hy soude moghen
wech nemen IESUS lichaem. Ende Pila-
tus hevet toe-gelaten. Aldus is hy gheko-
men / ende heeft IESUS lichaem wech ge-
nomen.
Ioan. 3. a. 1.
39 Maer Nicodemus is daer oock ghe-
komen / die eerstmael des nachts tot IE-
SUM gekomen was / brengende een mengh-
sel van myrrhe ende aloes / ontrent hondert
pont.
40 Aldus hebben sy IESUS lichaem
genomen / ende hebben dat verbonden met
lijnen-doecken / met speceryen / gelijck der
Joden gewoonte is te begraven.
41 Maer in de plaetse daer hy gekruyst
is / was eenen Hof / ende in den Hof een
nieuw graf / daer noch niemant in-gheleyt
en was.
42 Hierom hebben sy (om der Joden be-
reytsels-dach / want 't graf by was IE-
SUM daer geleyt. ✠

Dat XX. CAPITTEL.

Van de verrijsenisse IESU CHRISTI, ende hoe hy hem selven openbaerde Maria Magdalene ende sijnen Discipelen, ende hoe hy henlieden den pays gaf, ende den heyligen Geest.

1 MAer op den eersten dach A ☞
van de weecke / soo is Matth. 28 a. 1.
maria Magdalene ge- Marc. 16. a. 1.
komen des morghens Luc. 24. a. 1.
vroech / doen 't noch
duyster was / totten
grave / ende sy heeft
den steen ghesien van
den grave ghenomen.

A. De vrouwen hadden specerye bereyt, sy gaen na het graft alst noch duyster was, ende komen aldaer de sonne nu opghegaen zijnde. B. Maer al eer sy aldaer quamen, verweckt een Enghel in de gedaente van een seer schoon jongelingh eene groote aertbevinghe, rolt den steen van de deure van 't graft, de soldaten werden door vrese verschrickt ende legghen als dooden C. De vrouvven siende in den speloncke, sien den Engel blinckende als blixem, den steen afgerolt, ende den Engel daer op sitten, vvaer door sy seer verschrickten. B. Den Engel verblijt haer, ende seyt dat Iesus is verresen, haer vermanende dat sy het graft gaen besien, ende de Discipelen verkondighen de verrijsenisse Christi. D. De soldaten leggen als dooden.

2 Aldus is sy geloopen / ende gekomen
tot Simon Petrus / ende totten anderen
Discipel / den welcken IESUS lief hadde /
ende sy seyt hen-lieden: Sy hebben den
Heere uyten grave wech-ghenomen / ende
wy en weten niet waer sy hem gheleyt heb-
ben.
3 Hierom is Petrus uytgegaen / ende de
ander Discipel / ende sy zijn gekomen totten
grave.

A. De Vrouwen in 't graf gegaen sijnde, vinden 't lichaem Iesu niet. *B.* Sy komē uyt het graf seer verschrickt en beroert. *C.* Haerluyden veropenbaren twee Engelen in mannen gedaenten met blinckende klederen, staende by het graft, die welcke seggen, wat soeckt ghy, den levenden onder de dooden? *B.* Sy loopen uyt verschricktheyt wegh, om den Discipelen dit te seggen. *D.* Magdalena die eerst aen 't graf gekomen was loopt voor henen. *E.* Sy komt t'huys op den bergh Syon, ende vertelt dit alles tegen Petrus ende Iohannes, d'anderen komen mede aldaer ende seggen eenen yegelijcken alle 't gunt 't welck geschiet is. *F.* De soldaten blijven noch al op de selve maniere leggen.

A. Petrus ende Iohannes, beweeght door der vrouwen woorden, loopen uyt tot den grave, doch Iohannes loopt voor. *B.* Magdalena volcht van achteren mee verder. *C.* d'Andere vrouwen volgen daer na wat verder. *D.* Iohannes komt eerder als Petrus tot den grave, hy bockt ende siet den doecken, hy gaet niet in 't graft, maer hy wijckt ende maeckt Petrus plaetse. *E.* Petrus komt, gaet bockende in 't graft, hy siet den doecken ende den sweet-doeck ontdaen, Iohannes gaet daer na in 't graft. *F.* Die Apostelen komen weder t'huys. *G.* Magdalena blijft by het graft.

A. Magdalena stonde buyten by het graft schreyende. *B.* Dewijle sy schreyde, siet sy twee Engelen in witte klederen sittende in 't graft, die tot haer seggen, Vrouwe wat weent ghy? *A.* Sy merckt dat de Enghelen achter haer rugge seer begerich henen sien, waer over sy omme-siende, siet sy Iesum in een Hoveniers ghedaente. *C.* Die tot haer seyt, vrouwe wat schreyt ghy? *A.* Als sy weder seyde, soo ghy hem wegh hebt genomen, &c. *D.* Wert sy van Christo nae de gevvoonte genoemt Maria. *E.* Sy antvvoort, Meester, sy valt hem te voet, door sijn eene woort in haer herte gequetst sijnde, begeert sy hem na hare maniere te omhelsen. *D.* Iesus verbiet haer hem aen te rasten, ende leert haer hoemen sich met hem sal hebben te dragen eer hy ten Hemel sal varen. *F.* De Apostelen wegh gaende komen den Vrouvven te gemoet. *G.* De soldaten staen noch niet op.

A Den vrouvven vvederkeerende tot den grave, hooren van Magdalena alle 't gene Christus haer nae sijn verrijsenisse ghesyt hadde. *B* Sy komen alle-gader vveder, ende nemen den doeck ende svveet-doeck (soomen Godtvruchtelijck mach gelooven) vvegh. *C.* Iesus loopt haer-lieden op den vvegh te ghe-

moet,

moet, hy groet haer, ende laet haer zijn voeten aen-taſten. *D.* Den vrouwen gaen voort in de ſtadt. *E.* De Goddelijcke kracht uyt de plaetſe des graſs geweecken zijnde, wijckt de vervaertheyt uyt den ſoldaten, ende een moet nemende komen ſy in de ſtadt. *F.* Sommighe van de wachters ſeggen den Princen der Prieſteren, al datter geſchiet was. *G.* De Vrouwen vertellen 't alles den Diſcipelen, Magdalena inſonderheyt verklaert wat Ieſus haer bevolen hadde.

4 Maer ſy twee liepen te ſamen/ ende de
ander diſcipel liep ſeerder dan Petrus/ende
hy is d'eerſte gekomen totten grave.
B 5 Ende als hy hem neder gebuycht had-
de/ ſoo heeft hy de lijnen-doecken daer ſien
liggen/maer nochtans en is hy daer niet in
gegaen.
6 Aldus is Simon Petrus ghekomen
hem volgende/ ende hy is in 't graf gegaen/
ende hy heeft de lijnen-doecken ſien lig-
ghen/
7 Ende den ſweetdoeck die op zijn hooft
gheweeſt hadde / niet by de lijnen doecken
geleyt / maer byſonder gewonden op een
plaetſe.
C 8 Aldus is doen die Diſcipel daer oock
inghegaen die voor ghekomen was aen 't
graf/ ende hy hevet geſien ende gelooft:
9 Want ſy en wiſten noch de Schriftue-
re niet dat hy moeſt van den dooden verrij-
ſen. ✠
10 Aldus zijn de Diſcipelen wederom
wech gegaen tot hen ſelven.
Matth.18 a.1. Marc. 16. a.5. Luce 24. a.4. 11 ☞ Maer Maria ſtont aen 't graf van
buyten weenende. Doen ſy dan weende/ ſo
heeft ſy haer ghebuycht ende gheſien in 't
graf/
12 Ende ſy heeft twee Engelen geſien in
witte kléderen ſittende / den eenen aen 't
hooft/ ende den anderen aen de voeten/daer
IESVS lichaem geleyt hadde geweeſt.
13 Die ſeyde haer: Vrouwe / waerom
weendy? Sy ſeyt henlieden: Want ſy heb-
ben mijnen Heere wech gedragen/ ende ick
en weet niet waer dat ſy hem gheleyt heb-
ben.
D 14 Doen ſy dit geſeyt hadde/ ſoo heeft ſy
haer omme gekeert/ ende heeft IESVM ge-
ſien ſtaende / ende ſy en wiſt niet dat 't IE-
SVS was.
15 IESUS ſeyt haer: Vrouwe/ waerom
weendy? Wien ſoeckt ghy? Sy meynende
dat een Hovenier was / ſeyt hem: Heere/
hebdy hem wech genomen/ ſoo ſegghet my
doch waer ghy hem gheleyt hebt / ende ick
ſal hem wech dragen.
16 IESVS ſeyde haer: Maria. Sy haer
omkeerende ſeyt hem: Rabboni, 't welck te
ſeggen is/ Meeſter.
17 IESVS ſeyde haer: En wilt my niet
raken (want ic en ben noch niet opgeklom-
men tot mijnen Vader) maer gaet henen
tot mijnen broeders / ende ſeght henlieden:
Ick klimme op tot mijnen Vader ende u-
wen vader; mijnen GOD ende uwen GOD.

18 Maria Magdalene is gekomen ver-
kondigende dē diſcipelen: Ic heb den Heere
geſien/ ende deſe woorden heeft hy my ghe-
ſeyt. ✠
19 ☞ Aldus doen 't avont was op dien E
dach/ eenen van den Sabboth-dagen/ en- Marc.16. c.14.
de de deuren geſlooten waren / daer de diſ- Luce 24. f.36.
cipelen vergadert waren / om de vreſe der 1.Cor.16. a.5.
Joden/ ſoo is IESUS gekomen/ ende heeft
geſtaen in 't midden / ende heeft henlieden
geſeyt: Vrede ſy u lieden.
20 Ende als hy dit geſeyt hadde/ſo heeft
hy hen-lieden getoont de handen ende de
zijde. Hierom zijn de Diſcipelen blijde ge-
weeſt als ſy den Heere geſien hadden.
21 Aldus heeft hy hen wederom geſeyt:
Vrede zy u lieden. Ghelijck de Vader my
geſonden heeft/ alſoo ſeynde ick u.
22 Als hy dit geſeyt hadde/ ſoo heeft hy Matth.18 c.18.
in-geblaſen / ende heeft henlieden gheſeyt :
Ontfanght den Heyligen Geeſt: F
23 Der welcker ſonden ghy vergheven
ſult/ die worden henlieden vergeven / ende
der welcker ghy houdt die zijn ghehou-
den. ✠
24 Maer Thomas een van den twael-
ven/ die genaemt is Didymus/en was met
henlieden niet doen Jeſus quam.
25 Hierom hebben hem de ander diſcipe-
len gheſeyt: Wy hebben den Heere gheſien.
Maer hy heeft henliedē geſeyt: Ten zy dat
ick in zijn handen ſie de gaten der nagelen/
ende dat ic mijnen vinger ſteke in de plaet-
ſe der nagelen / ende mijn hant ſteke in zijn
zijde/ ſoo en ſal ick niet gelooven.
26 Ende nae acht dagen/ ſoo waren zijn
diſcipelen wederom binnen/ ende Thomas
met henlieden. Jeſus is gekomen met ge-
ſlooten deuren / ende hy heeft geſtaen in 't
midden/ ende geſeyt: Vrede ſy u lieden.
27 Daer nae ſeyt hy Thomæ, Steeckt G
uwen vingher hier inne / ende beſiet mijn
handen/ ende brenghe voorts u hant / ende
ſteecktſe in mijn zijde/ ende en wilt niet on-
geloovich weſen/ maer geloovich.
28 Thomas heeft geantwoort / ende tot
hem geſeyt: Mijn Heere ende mijn GODT.
29 IESUS heeft hem geſeyt: Want ghy Ioan.21. d.25.
my geſien hebt Thoma / daerom hebt ghy
my ghelooft: ſalich zijnſe die 't niet gheſien
en hebben/ ende gelooft hebben.
30 Jeſus heeft voorwaer noch vele an-
dere teeckenen gedaen voor 't aenſchijn van
zijnen diſcipelen/ die niet geſchreven en zijn
in deſen boeck.
31 Maer deſe zijn gheſchreven / om dat
ghy gelooven ſout / dat IESUS is Chri-
ſtus de Soone Godts/ ende op dat ghy
geloovende moocht het leven hebben in zij-
nen name. ✠

A. Den discipelen spraken op dien dach met malkanderen van't gene daer gepasseert was, sy kregen moet door den woorden van Petrus ende den twee discipulen, op de vrouwen woorde werde oock mede gelet, doch men verwachtede meerder bevestinghe. B. Alst laet op den avont was, ende den deuren gesloten waren, staet Iesus int midden van haer-lieden ende seyt: vrede sy u liedē. A. d'Apostelē werden ontstelt eñ meynen dat sy eenen geest sien. B. Iesus versterct haer, haer vertoonende sijn handen ende voetē, ende vraeght of sy niet hebben om te eten. C. Sy stellen hem voor een stuck gebraden visch, ende honigh-raten. B. Iesus eedt, ende deelt haer den overblijvende stucken om. D. Den deuren van den huyse verstaet dat gesloten waren, op datmen geloove dat hy gebruyct heeft de gave van subtijliteyt. E. Hy seyt weder tot haer vrede zy u lieden, gelijc mijn Vader my gesondē heeft, also sende ick u. Daer na opent hy haerlieden het verstant der Schriftueren, ende stelt inne het Sacrament van penitentie blasende over sijn Apostelen, seggende: welcker sondē ghy sult vergevē hebben, &c.

A. Niet lange hier na sijn sy alle van Ierusalem gekomen in Galileam: by de Zee van Galileen waren Petrus ende den kinderen Zebedei tot Bethsaide, andere op andere plaetsen. B. Petrus vertoont dat hy wilt uyt visschen gaen, ende les mede-gesellen gaen met hem. C. Sy visschen den gehelen nacht ende vanghen niet. D. S'morgens staet Iesus aen strant, vraghende of sy gheen pappe hebben, dat is sause of toespijse tot visch. E. Sy seggen slechtelick als tot een gemeen kooper neen. D. Iesus seyt daer op, werpt het net aen de rechter zijde van 't schip, ende ghy sult vangen. E. Sy werpen het net uyt, eñ besluyten een grooten hoop visch, 't welc gewaer wordende, E. Bekent Ioannes Iesum, ende seyt tot Petrus: die Heere ist. G. Petrus dit hoorende heeft sijn rock omgeslaghen, ende komt over de Zee tot Iesum. H. Broot ende visch die Iesus aen strant bereyt heeft.

A. [illegible] gekomen sijnde, ende de Apostelen seggende dat [illegible] hadde, heeft het niet gelooft. B. Acht dagen [illegible] komt Iesus gelijc als te vooren ende seyt tot Thomas, [illegible] mijn handen, ende [illegible] u hant in mijn zijde, [illegible] ongeloovich zijn, &c. C. Thomas doet sulcx, [illegible] mijn Heer mijn God. B. Iesus seyt tot hem: want [illegible] Thomas soo hebt ghy gelooft, salich sijnse [illegible] ende gelooft hebben.

A. D'andere discipelen komen met het schip aen lant. B. Sy aenbidden Iesum, oock die gene die in den schepe het schip ende net regeerden. C. Als Iesus geboden hadde van de gevangen visschen voort te halen, so trecken sy het net op vol met 153. visschen. Petrus hebbende het bestier. D. Sy braden twee visschen behalven

d'ea

dien die Christus ghebraden hadde. *E.* Iesus sit met den Disci-
pulen ter maeltijdt, ende deelt haer den visch ende broot om.
F. Hy stelt Petrum tot een Herder van alle sijnen schapen, ende
in zijn plaetse op der aerden, dit heeftmen in 't beelt niet kon-
nen uyt-beelden.

Dat XXI. CAPITTEL.

Hoe IESVS hem openbaerde aen de Zee Tiberiadis in't vangen der visschen. Ende hoe Petrus door 't water tot IESVM quam, ende hoe hy ondervraecht wort van IESVM: ende 't slot des Boecks.

1 DAer na heeft hem IE-
US wederom ver-
thoont de Discipelen
aen de Zee Tiberia-
dis / maer hy heeft
hem verthoont aldus:
2 Daer waren te sa-
men Simon Petrus/
ende Thomas / die ghenoemt wort Didy-
mus/ ende Nathanael/ die was uyt Cana
van Galileen/ ende Zebedeus sonen / ende
twee ander van zijnen discipelen.
3 Simon Petrus seyt henlieden: Ick
gae visschen. Sy seggen hem: Wy komen
oock met u. Ende sy zijn uyt-gegaen ende
geklommen in 't schip / ende op dien nacht
en hebben sy niet gevangen.
4 Maer doent morgen-stont was gewor-
den/ stont IESVS op den oever. Maer de
discipelen en hebben nochtans niet ghewe-
ten dattet IESUS was.
5 Hierom heeft Jesus henlieden ghe-
seyt: Kinderen/en hebdy geen toespijse? Sy
hebben hem geantwoort: Neen.
6 Hy seyde henlieden: Worpt het net aen
de rechte zijde des schips / ende ghy sullet
vinden. Aldus hebben sy 't uytgeworpen/
ende nu en konsten sy dat niet ghetrecken/
om de menichte der visschen.
7 Hierom heeft de discipel / den welcken
IESUS beminde / geseyt tot Petrus: Het
is de Heere. Doen Simon Petrus gehoort B
hadde dat het de Heere was / soo heeft hy
hem met zijnen rock omgort(want hy was
naeckt) ende heeft hem selven in de Zee ge-
worpen.
8 Maer de andere discipelen zijn metten
schepe ghekomen (want sy en waren niet
verre van der aerden / maer by nae twee
hondert cubitus) treckende het net der vis-
schen.
9 Als sy dan neder gekomen waren op't
lant/ so hebben sy daer bernende koolen ge-
sien liggen/ ende eenen visch daer op geleyt/
ende broot.
10 Jesus seyt henlieden: Brenght hier
van den visschen die ghy nu gevangẽ hebt.
11 Simon Petrus is op-gheklommen/
ende hy heeft dat net op 't lant getrocken
vol grooter visschen / hondert ende drie-en-
vijftich. Ende al wasser soo vele / soo en is
het net nochtans niet gescheurt.
12 Jesus seyt henlieden: Komt / eet den
noen-mael / ende niemant van den ghenen
die daer saten en dorste hem vragen / Wie
zijt ghy? wetende dat het de Heere was.
13 Ende Jesus is gekomen ende neemt
het broodt / ende gevet henlieden/ ende den
visch desgelijcx.
14 Dit is nu de derde reyse dat Jesus
verthoont is geweest zijnen discipelen/ nae
dat hy van den dooden verresen was. ✠

15 Aldus doen sy den noenmael gegeten
hadden/
☞ Seyt Jesus Simoni Petro: Simon C
Joannis/ hebdy my lief meer dan dese? Hy
seyt hem: Ja/ Heere/ ghy weet wel dat ick u
lief hebbe/ hy seyt hem voet mijn lammerẽ.

16 Hy seyt hem wederom: Simon Jo-
annis/ hebdy my lief? Hy seyde hem: Jae/
F Heere/ ghy weet wel dat ick u lief hebbe.
Hy seyt hem/ Voet mijn Lammeren.
17 Hy seyt hem ten derdenmael: Simon
Joannis/ hebdy my lief? Petrus worde
bedroeft/ om dat hy hem ten derden-mael
seyde/ Hebdy my lief? Ende hy heeft hem
geseyt: Heere/ ghy weet alle dingen; ghy
weet dat ick u lief hebbe. Hy heeft hem ge-
seyt: Voet mijn Schapen.
2. Petr. 1. c. 14. 18 Voorwaer/ voorwaer ick segghe u/
doen ghy jonger waert/ doen schorste ghy
u/ ende wandeldet daer ghy wilde: maer
als ghy sult oudt geworden zijn/ soo suldy
u handen uytstrecken/ ende een ander sal u
schorten/ ende u leyden daer ghy niet en
wilt.
19 Maer dit heeft hy geseyt/ te kennen
gevende/ met wat doot dat hy Godt soude
verklaren. Ende doen hy dat ghesept
hadde/
☞ So seyt hy tot hem. Volcht my nae.
Ioan. 13. c. 23. 20 Petrus omgekeert zijnde/ heeft ghe-
D sien dien Discipel den welcken Jesus be-
minde/ volgende/ de welcke oock in den A-
vontmael gerust heeft op zijn borst/ ende ge-
seyt: Heere/ wie ist die u verraden sal?
21 Als Petrus desen dan gesien hadde/
soo heeft hy geseyt IESU: Heere/ maer wat
sal dese?
22 IESVS seyt hem: Ick wil dat hy soo
blijve/ tot dat ick kome/ wat leyt u daer
aen? Volcht ghy my.
23 Hierom is dit woort uyt-gegaen on-
der de broeders/ dat dese Discipel niet en
sterft. Ende IESUS en heeft hem niet ge-
seyt/ Hy en sterft niet/ maer ick wil dat hy
soo blijve/ tot dat ick kome/ wat leyt u daer
aen?
24 Dit is dien discipel die ghetuygenis
gheeft van desen/ ende die dit geschreven
heeft/ ende wy weten dat zijn getuygenis
waerachtich is.
25 Maer daer zijn noch veel andere din- Ioan. 20. g. 30.
ghen die IESUS gedaen heeft/ de welcke
niet en soude konnen begrijpen de Boecken
diemen schrijven soude. ✠

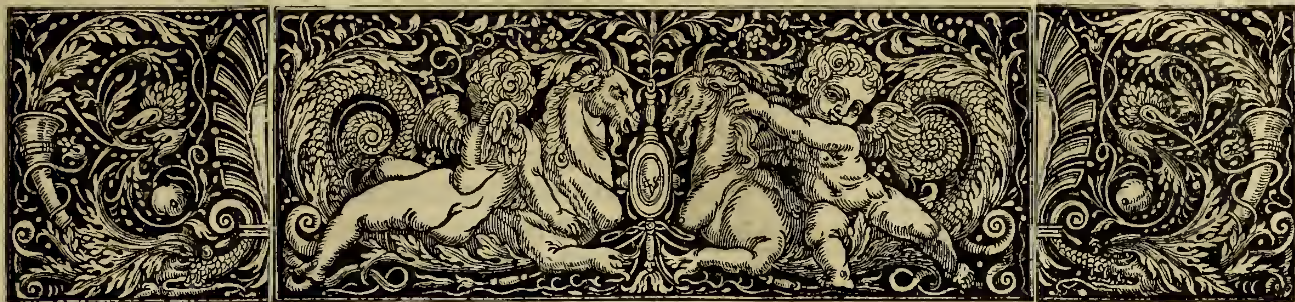
Het eynde van S. Ians Euangelie.

De Koninckliicke Propheet David.

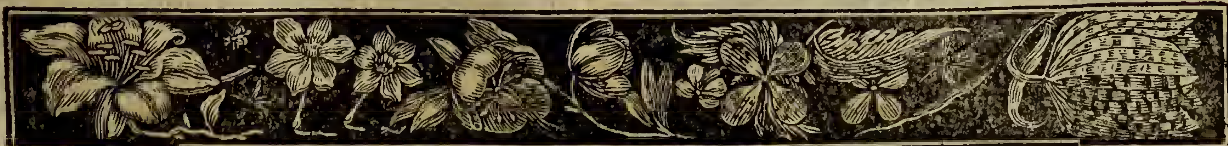
Geloof, Hoop, en Liefde.

DE WERCKEN DER APOSTELEN. Beschreven van SINTE LVCAS.

DE WERCKEN DER APOSTELEN, beschreven van SINT LVCAS

Dat Eerste CAPITTEL.

Hoe Iesus sijn Discipelen gheboot, datse uyt Ierusalem niet gaen en souden: van de Hemelvaert Christi, ende van het verkiesen van S. Matthias in Iudas plaetse.

A 1
E eerste
woorden heb
ic voorwaer
gemaect / O
Theophyle /
van alle de
dinghen die
Iesus heeft
begonnen te
doen ende te
leeren / ---

A. De [illegible] openbaringe Christi in de eedt-sale op den bergh Syon, of [illegible] van de selve openbaringe. B. Christus sit met sijn Apostelen aen de tafel. C. Hy bestraft de voorledene ongeloovicheyt van eenighen, ende beveelt haer te gaen door de geheele werelt, &c. D. Voort wert in den circulen verthoont het inhout van 't Evangelie, als in 't eerste onderwijst men den menschen [illegible] ende den geloovigen werden gedoopt. E. Sy werpen de duyvelen uyt. F. Sy spreken met verscheyden talen. G. Sy nemen den Serpenten wech, als Paulus die den slangh van sijn hant [illegible]. H. So sy yet vergiftighs drincken, het schaet haer niet; als [illegible]. I. Sy leggen hare handen op de krancken, ende maken [illegible] sont. K. De Apostelen betoonen te groote curieusheyt, daer Christus haer af schricke doet. L. Hy leyt haer na den bergh van Bethanien, met hem leydende een statie der Engelē eñ zielē.

2 Tot op den dach dat hy (ghebiedende
door den heyligen Geest den Apostelen die
hy verkooren hadde) opgenomen is.
3 Den welcken hy sy selven oock heeft
levende gethoont / na zijn lijden / door veel
ontwijfelijcke teeckenen / veertich daghen
lanck henlieden openbarende / ende spreec-
kende van dat Rijck Godts.
4 Ende met hen-lieden etende heeft hy Luc. 24. g. 49.
henlieden geboden / dat sy van Ierusalem Ioan. 14. d. 26.
niet gaen en souden / maer dat sy souden
verwachten de beloefte des vaders / de welc- Matth. 3. c. 11.
ke ghy (seyt hy) gehoort hebt door mijnen Marc. 1. b. 8.
mont. Luc. 3. c. 16.
5 Want Ioannes heeft voorwaer ghe- Ioan. 1. d. 16.
doopt in 't water / maer ghy sult ghedoopt Actor. 2. a. 2. c. 11.
worden in den heyligen Geest / niet langhe c. 19. 16. a. 4.
nae desen dagen.
6 Aldus vraeghden hem die daer verga- B
dert waren / seggende: Heere / suldy in deser Luc. 24. g. 48.
tijdt Israel het rijck weder oprechten?
7 Maer hy heeft henlieden geseyt: Ten
behoort u niet toe / te weten de tijden ende
stonden die de Vader ghestelt heeft in zijn
macht:
8 Maer ghy sult ontfangen de kracht
des H. Geests van boven op u komen / de

A. Christus wert verstaen gekomen te zijn tot den toppe van den bergh van Oliveten met het Hemelsche gesellschap. B. Van hier als hy allen den oogen ende herten sagh hem aen-sien, heeft hyse gesegent, ende is opgeklommen ten Hemel. C. In een seer blinckende wolcke ontfangen sijnde, wert hy uyt haren oogen genomen, vele Engelen uyt den Hemel voegen hen by dese statie der Enghelen ende zielen, de welcke hem komende met melodyen ende trompet-geklanck ontfangen. D. De Apostelen hem nae siende ten Hemel gaen. E. Komender twee Enghelen in witte klederen, verkundigende dat Christus in gelijcke Majesteyt ende glorie sal komen ten oordeel. F. Sy keeren nae huys, ende sijn stadigh in den tempel, Godt loovende ende danckende, dit heeft het beelt niet konnen uyt-beelden.

ende

ende ghy sult mijn getuygen zijn in Jeru=
salem/ende in geheel Judeen/ende Sama=
rien/ ende tot dat uyterste der aerden.
9 Ende doen hy dit geseyt hadde/ soo is
hy (daer sy 't sagen) opgheheven/ ende een
wolcke heeft hem wech genomen van ha=
ren oogen.
10 Ende doen sy saghen hem gaende in
den Hemel / siet / soo hebbender twee man=
nen by henlieden gestaen in witte klederen:
11 De welcke oock geseyt hebben: Ghy
Galileeusche mannen / wat staet ghy op=
siende ten hemel-waert? Dese IESUS die
van u lieden op-genomen is in den Hemel/
sal alsoo komen gelijck ghy hem hebt ghe=
sien gaende in den hemel. ✠
12 Doen zijn sy wederom ghekeert nae
Jerusalem/van den berg die genoemt wort
van Oliveten / die by Jerusalem is / heb=
bende eens Sabbots dach reyse.
13 Ende als sy daer binnen waren ghe=
komen / soo zijn sy geklommen op de eedt-
zale daer sy bleven/Petrus ende Joannes/
Jacobus ende Andreas / Philippus ende
Thomas/Bartholomeus ende Matheus/
Jacobus Alphei / ende Simon Zelotes/
ende Judas Jacobi.
14 Alle dese waren volherdende eendrach=
C telijck in 't bidden met de vrouwen / ende
met Maria de moeder IESU, ende met sij=
nen broeders.

15 In die daghen Petrus opstaende int
midden der broederen heeft gheseyt (maer
daer was een schare van menschen t'samen
ontrent hondert ende twintich:)
16 Ghy mannen broederen / 't is van
noode dat de Schriftuere volbracht worde/
welcke de H. Geest te vooren gheseyt heeft
door Davids mont van Judas / die een Psal. 40.
leydt-man heeft geweest der geenre die IE- c. 16. Ioan. 18. d.
SUM gevangen hebben/ 3.
17 Die onder ons mede gerekent was/
ende heeft ten deel ontfangen een deel van
desen dienst.
18 Ende dese voorwaer heeft beseten ee= Matth. 27
nen Acker van den loon des boosheyt/ende a. 5.
verhangen zijnde is hy in 't midden gebor=
sten/ ende alle zijn ingewant is uyt-gestort.
19 Ende 't is kenlijck geworden alle den
genen die te Jerusalem woonen / alsoo dat
dien Acker ghenoemt worde nae haerlieder
tale Haceldama, dat is/ dē acker des bloets.
20 Want het is gheschreven in 't Boeck Psal. 68. c. 26.
der Psalmen: Laet henlieder wooninghe Psal. 108.
verwoest worden/ende en laet daer niemant a. 8.
zijn diese bewoone / ende zijn Bisdom laet
eenen anderen ontfangen.
21 Hierom ist van noode datter yemant D
van desen mannen die met ons vergadert
zijn geweest/ binnen alle den tijt dat onder
ons in ende uyt-gegaen is de Heere Jesus/
22 Beginnende van Joannis Doopsel/
tot op den dach dat hy van ons opgenomen
is / een getuyge worde zijnder verrijsenisse
met ons.
23 Ende sy hebbender twee gestelt/ Jo=
seph die genoemt worde Barsabas die toe=
genaemt geweest is Justus/eñ Mathiam.
24 Ende biddende sy hebben geseyt: ghy
Heere/ die de herten kent van alle menschē/
toont den welcken ghy verkooren hebt/ een
van desen tween/
25 Om te ontfangen de plaetse van de=
sen dienst/ ende Apostelschap/ daer Judas
af getreden is/ om dat hy wech gaen soude
in zijn plaetse.
26 Ende sy hebben henlieden loten ghe=
geven/ ende 't lot is gevallen op Mathiam/
ende hy is mede getelt geweest met de elf
Apostelen. ✠

Dat II. CAPITTEL.

Hoe den Heyligen Geest gesond en is onder de Apostelen, ende hoe sy met vremde tongen spraken, waer af de Ioden hen verwonderden, ende Petrus verklaerde henlieden de waerheydt, ende vermaende se totten Gheloove, ende daer worden gedoopt drie duysent Ioden.

1 ENde als de dagen van A ☞
Pincxsteren vervuldt Actor. 1. a.
waren/ soo waren sy 8. Matth. 3.
al te samen in de selve c. 11.
plaetse/ Marc. 1.
2 Ende daer is onver= b. 8. Luc. 3. c.
sienlijck geschiet van 16. Ioan. 7. d.
den Hemel een geluyt/ 39.
als van eenen aenkomenden krachtighen Actor. 11.
windt/ ende heeft vervult het gehele huys b. 15. 19. a.
daer sy sittende waren.

A. Ieruſalem ende een plaetſe op den bergh Syon, alwaer deſe myſterien gheſchiet ſijn. *B* De eedt-ſale in 't ſelfde huys daer Chriſtus het H.Sacrament des autaers inne geſtelt hadde, alwaer ſy ſittende waren. *C.* Sy ſitten alle te ſamen in ordinantie. *D.* Die waerdige moeder Godts ſit in 't midden, gelijckelijcken alle de anderen met groot verlangen ende devotie. *E.* Daer komt haeſtelijcken uyt den Hemel een gedruyſch als van een overvallende geweldige wint, ende vervult het gantſche huys *F.* Daer verſchijnen toughen als van vuyr, die op een yegelijck gaen ſitten, ende zijn vervult met den H.Geeſt. *G.* Sy beginnen Godts lof met verſcheyden tongen uyt te ſpreken. *H.* De menichte komt door dit geroep by den anderen, ende werden verſlaghen, verſchrickt, ende verwonderen haer, doch ſommige ſpotten daer mede. *I.* Maer Petrus opſtaende, heft ſijn ſtemme op, ende predickt tot haer met Goddelijcke wel-ſprekentheyt ende krachte.

3 Ende hen openbaerden gedeelde ton-
gen gelijck vyer/ ende het heeft geſeten op
een yegelijck van henlieden.
4 Ende ſy zijn alle vervult geweeſt met-
ten Heyligen Geeſt/ ende ſy hebben begon-
nen te ſpreken met verſcheyden tongen/ na
dat de Heylighe Geeſt hen gaf uyt te ſpre-
ken.
5 Maer te Jeruſalem waren Joden
woonachtich/ Godt-vreſende mannen van
alle natien die onder den Hemel is.
6 Maer als dit geluyt geſchiet was/ ſoo
is daer een menichte vergadert/ende is van
herten verſlagen geweeſt: want een yeghe-
lijck hoorde die ſpreken met haerlieder ton-
ghen.
7 Maer ſy verſchrickten alle / ende wa-
ren verwondert / ſeggende: Siet / en zijn
alle deſe die daer ſpreken/ niet Galileeuſche
mannen?
B 8 Ende hoe hebben wy een yegelick on-
ſe tale gehoort daer wy in gebooren zijn?
9 Parthen/ ende Meden / ende Elami-
ten/ ende die woonen in Meſopotamien/ in
Judeen ende Cappadocien / Ponten ende
Aſien/
10 Phrygien ende Pamphilien/ Egyp-
ten / ende de deelen van Libyen / welck is
ontrent Cyrenen/ ende de Roomſche vrem-
delingen/
11 Joden oock/ ende Heydenen totten
Jootſchap bekeert/ Creten ende Araben/
wy hebben deſe hooren ſpreken met onſen
talen de groot-dadige wercken Gods. ✠
12 Maer ſy verſchrickten alle/ ende ver-
wonderden henlieden / tot malkanderen
ſeggende: Wat wil dit zijn?
13 Maer de andere ſpottende ſeyden:
Deſe zijn vol van moſte.

14 Maer Petrus ſtaende met de elve/
heeft zijn ſtemme opgeheven / ende tot hen-
lieden geſproken: Ghy Jootſche mannen/
ende die te Jeruſalem woont allegader/ dit
zy u kenlijck/ende ontfanght metten ooren
mijn woorden/
15 Want deſe (alſoo ghy meynt) en zijn
niet droncken/ want nu de derde ure is van
den dage:
16 Maer dit is 't gene datter gheſeyt is
door den Propheet Joel:
17 Ende 't ſal zijn in de laetſte daghen C
(ſeyt de Heere) dat ick ſal uytſtorten van Ioel 2.g.28.
mijnen Geeſt op alle vleeſch/ende u Sonen Iſai. 44.a.3.
ende u dochteren ſullen propheteren/ ende u
jongelingen ſullen viſioenen ſien/ende u ou-
deren ſullen droomen droomende zijn.
18 Ende ick ſal voorwaer in die daghen
op mijn dienaers/ ende op mijn dienerſſen
uyt-ſtorten van mijnen Geeſt/ ende ſy ſul-
len propheteren.
19 Ende ick ſal wonderlijcke teeckenen
geven in den hemel boven/ ende teeckenen

op de aerde beneden/ bloet/ ende vyer / ende
domp des roocks.
20 De sonne sal gekeert worden in donc-
kerheyt/ ende de mane in bloet / eer dat ko-
men sal den grooten ende openbaren dach
des Heeren.
21 Ende 't sal zijn dat een yegelijck wie
den naem des Heeren aenroepen sal / die sal
salich wesen.

Ioel 2.g.32. Rom.10.c.13. 22 ☞ Ghy Israelijtsche mannen/ hoort
dese woorden: Iesum van Nazareth/ ee-
nen man van Godt weerdich gemaeckt
D onder u lieden door de krachten ende won-
derlijcke wercken ende tekenen/ die Godt
door hem ghedaen heeft in 't midden van u
lieden/ also ghy oock wel weet:
23 Desen door gesloten raet ende voorsie-
nigheydt Gods gelevert / hebt ghylieden
door de handen der booser menschen Cruy-
cende gedoot.
24 Den welcken Godt verweckt heeft
nae dat hy de pijne der hellen ontbonden
hadde/ gelijck dat oock onmogelijck was/
dat hy daer af soude gehouden worden.
25 Want David seyt in zijnen persoon:
Psal.15.c.18. Ick voorsach den Heere altijdt voor mijn
aensicht / want hy is my ter rechter hant/
op dat ick niet beroert en worde.
26 Daerom heeft hem mijn herte ver-
blijt/ ende mijn tonge heeft haer verheucht:
Daer boven sal mijn vleesch oock rusten in
hope:
27 Want ghy en sult mijn ziele niet ver-
laten in de helle/ noch ghy en sult uwē hey-
lighen niet geven te sien de verganckelijck-
heyt.

28 Ghy hebt my kennelijck ghemaeckt
de wegen des levens / ghy sult my vervul-
len van blijdschappen met uwen aensicht.
29 Ghy mannen broederen laet my kloec- 3.Reg.2.
kelijck spreken tot u lieden van den Patri- b.10.
arch David / dat hy gestorven is ende be- E
graven/ ende zijn graf is by ons tot op den
dach van heden toe.
30 Hierom/ want hy een Propheet was/ Psal.131.
ende wel wist dat hem Godt met eenen c.11.
eedt geswooren hadde/ datter van de vrucht
zijnder lendenen een sitten soude op zijnen
throon/
31 Soo heeft hy voorsiende gesproken
van Christus verrijsenisse/ dat hy niet
en is verlaten geweest in de helle/ noch zijn
vleesch geen verrottinge gesien en heeft.
32 Desen Iesum heeft Godt weder- Psal.15.c.
om verweckt/ waer af wy alle getuyghen 10. Actor.13.
zijn/ c.25.
33 Hierom hy verheven zijnde door de
rechte hant Godts, ende ontfangen heb-
bende de belofte des heyligen Geests van
den vader/ heeft desen uyt gestort/ den welc-
ken ghy siet ende hoort.
34 Want David en is in den Hemel niet Psal.109.
geklommen. Maer hy seyt: De Heere heeft a.1.
geseyt tot mijnen Heere/ sit aen mijn rechte
hant/
35 Tot dat ick u vyanden stellen sal tot
een voet-bancke uwer voeten.

36 Hierom moet het heel huys van Is-
rael seer sekerlijck weten/ dat God desen
Iesum/ dien ghy gekruyst hebt/ gemaeckt
heeft tot eenen Heere ende Christum.
37 Maer als sy dese dingen gehoort had-

den / sy zijn beweecht geweest van herten/
ende hebben geseyt tot Petrum ende tot de
ander Apostelen: Wat sullen wy doen ghy
mannen broeders?
38 Maer Petrus tot henlieden: Doet
(seyt hy) penitentie/ ende een yegelijck van
u worde gedoopt in den naem Jesu Chri-
sti tot vergiffenisse van uwer sonden / ende
ghy sult ontfangen de gave des Heylighen
Geests.
39 Want u lieden behoort toe de belofte
ende uwen kinderen / ende allen den genen
die verre zijn / de welcke tot hem roepen sal
de Heere onse Godt.
40 Ende met veel ander woorden heeft
hy betuycht / ende vermaende henlieden/
segghende: Wert behouden van dit quaedt
geslachte.
41 Aldus die zijn woorden ontfanghen
hebben/ zijn ghedoopt. Ende daer zijn op
een dach toe-gekomen ontrent drie-duy-
sent zielen.
G 42 Maer sy waren volstandelijck blij-
vende in de leeringe der Apostelen/ ende in
de gemeynschap van 't breken des broots/
ende in gebeden.
43 Maer alle zielen kreghen vreese: ende
veel teeckenen ende wonderlijcke wercken
worden gedaen door de Apostelen in Jeru-
salem / ende daer was een groote vreese in
alle-gader.
44 Oock alle die geloofden/ waren te sa-
men/ ende sy hadden alle dingen gemeyn.
45 De besittinghen ende rijckdommen
verkochten sy/ende sy deylden die hen allen
nae dat een yegelijcken van noode was.
46 Ende dagelijcks oock vol-herdende
eendrachtelijck in den Tempel / ende bre-
kende van huysen te huysen 't broot/ sy na-
men spijse met verheugen ende simpelheyt
des herten/
47 t'Samen GODT lovende/ende gra-
tie hebbende tot alle dat volck. Maer de
Heere vermeerderde daghelijcx de gene die
salich souden worden tot dat selve.

Dat III. CAPITTEL.

Hoe Petrus genas den kreupelen, ende den Ioden leerde de verrijsenisse, ende glorificatie IESV CHRISTI.

A 1 MAer Petrus ende Jo-
annes gingē opwaerts
ten tempel ter neghen-
sten uren der bedingē.
2 Ende daer worde een
man ghebracht die
kreupel was vā zijns
moeders lichaem/den
welcken sy daghelijcx stelden aen de poorte

des Tempels/die genoemt wort de Schoo-
ne/ dat hy aelmissen bidden soude van den
genen die in den Tempel gingen.
3 Als dese ghesien hadde Petrum ende
Joannem beginnende in den Tempel te
gaen/soo badt hy om een aelmisse te ontfan-
gen.
4 Maer Petrus hem aensiende met Jo-
annes/ heeft geseyt: Siet ons aen.
5 Maer hy sach henlieden aen / hopende
dat hy yet van henlieden ontfangen soude.
6 Maer Petrus heeft geseyt: gout ende
silver en heb ick niet / maer dat ick hebbe
dat geve ick u/in den naem IESU CHRI-
STI van Nazareth/ staet op ende wandelt.
7 Ende grijpende zijn rechte hant / hy
heeft hem opgheheven/ ende terstont zijn sijn
beenen ende voeten vast geworden.
8 Ende opspringende hy heeft ghestaen/
ende hy wandelde/ ende hy is met hen in
den Tempel gegaen wandelende ende op-
springende/ende GODT lovende.
9 Ende alle 't volck heeft hem ghesien
wandelende ende GODT lovende.
10 Maer sy kenden hem dat hy 't was B
die daer sat ter aelmissen aen de Schoon-
poorte des Tempels / ende sy zijn vervult
met verwonderinge ende verbaestheyt/van
't gene dat hem gebeurt was.
11 Maer als hy Petrum ende Joannem
hiel/ soo is alle 't volck tot henlieden geloo-
pen aen 't poortael/'t welck ghenoemt wort
Salomons portael / verwonderende hen-
lieden seer.
12 ☞ Maer Petrus dit siende heeft
geant-

gheantwoort totten volcke: Ghy Israelijtsche mannen/ wat verwonderde ghy u hier in/ oft waerom siet ghy ons aen/ als oft wy door onse kracht oft macht desen hadden doen wandelen?

13 De GODT van Abraham / ende de GODT van Isaac / ende de GODT van Jacob/de GODT onser Vaderen heeft gheglorificeert zijnen Sone IESVM, den welcken ghy voorwaer gelevert hebt / ende verloochent voor Pilatus aensicht/ doen hy vonniste datmen hem soude vry laten gaen.
C 14 Maer ghylieden hebt den heylighen
Matth.27 c.20. Marc. 15. b.11. Luc.23.c. 18. Ioan. 18. g.40. ende rechtveerdigen gheloochent/ ende hebt begeert datmen u den man die een dootslager was/ geven soude.
15 Maer den Schepper des levens hebt ghy gedoot / den welcken GODT van den dooden verweckt heeft/ waer af wy getuygen zijn.
16 Ende in 't gheloove van zijnen naem heeft hy desen dien ghy ghesien hebt ende kent/ zijnen naem gevesticht/ ende 't gheloove dat door hem is/ heeft dese gantsche ghesontheydt gegeven voor 't aenschijn van u allen.
17 Ende nu ghy broeders / ick weet wel dat ghy 't door onwetenheyt gedaen hebt/ gelijck oock u Princen.
18 Maer GODT dat hy te vooren verkondight heeft door den mont van alle de Propheten/ dat zijnen CHRISTUS lijden soude/ heeft dat aldus volbracht.
19 Hierom doet penitentie/ ende bekeert u/ op dat uwe sonden uytgewischt mogen worden. ✠
20 Op dat/ wanneer de tijden der verkoelinghen komen sullen van des Heeren aensicht/ ende dat hy sal ghesonden hebben IESUM CHRISTUM, die u lieden gepreeckt is geweest/ D
21 De welcke moet waerlijcks den hemel ontfangen/ tot de tijden dat alle dingen sullen weder in staet gestelt worden/ van de welcke GODT gesproocken heeft door den mont van zijnen heyligen Propheten / die van 't beginsel des Weerelts gheweest zijn.
22 Moyses heeft immer geseyt: Want Deut. 8.c 15.
de Heere u GODT sal u eenen Propheet verwecken uyt uwen broederen mijns gelijck: desen suldy hooren nae alle dat hy u seggen sal.
23 Maer 't sal zijn dat alle ziele die desen Propheet niet hooren en wilt / sal vernielt worden uyt den volcke.
24 Ende alle de Propheten van Samuel / ende die daer na ghesproken hebben/ die hebben verkondight dese dagen.
25 Ghy zijt de kinderen der Propheten ende des Testaments/ het welck GODT bestelt hadde tot onsen Vaderen/ segghende tot Abraham: Ende in u zaet sullen ghebenedijt worden alle de familien van 't aertrijck.
26 V lieden heeft Godt eerstmael zijnen Sone verweckende dien gesonden / u ghebenedijdende / om dat hem een yeghelijck bekeeren soude van zijn quaetheyt.

Dat IV. CAPITTEL.

Van den grooten haet der Priesteren teghen de Apostelen, ende hoe Peter zijn gheloove ende sy selven verantwoorde, ende hoe de gheloovighe tot GODT een suyver ghebedt storten, ende van haerlieder Goddelijcke conversatie.

1 MAer doen sy totte volcke spraké / so zijn daer A
over gekomen de Priesters ende de meesters des Tempels/ ende de Sadduceen/
2 Droevigh zijnde dat sy het volck leerden/ ende verkondighden door IESUM de verrijsenisse uyt de dooden.
3 Ende sy hebben de handen aen henlieden geslagen/ ende sy hebbense in de ghevangenisse gestelt tot des anderen daechs toe / want het was nu avont.
4 Maer veel van den genen die 't woort gehoort hadden/ hebben gelooft/ ende 't getal der mannen is geworden vijf duysent.
5 Maer 'tis geschiet des anderen daegs/ dat haerlieder Princen vergaderden / ende

de Ouders ende Schrijven in Jeruſalem/
B 6 Ende Annas de Prince der Prieſteren/
ende Caiphas / ende Joannes / ende Alex-
ander / ende alle die daer waren van dat
Prieſterlijck geſlachte:
7 Ende ſtellende henlieden in 't midden/
vraechden ſy: Door wat kracht oft in wat
naem hebt ghy dit gedaen?
8 Doen heeft Petrus vervult zijnde van
den heyligen Geeſt / tot henlieden gheſeyt:
Ghy Princen des volcx ende ouders hoort:
9 Iſt ſaecke dat wy heden onderſocht
worden om de weldaet aen den krancken

menſch beweſen / waer door dat deſe geſont
is gemaeckt/
10 Soo ſy u allen kennelijck / ende alle
den volcke van Iſrael / dat dit is gheſchiet
door den naem IESU CHRISTI van Na-
zareth/ dien ghy gecruyſt hebt/ den welcken
GODT verweckt heeft van de dooden/ hier
door ſtaet deſe menſch voor u lieden geſont.
11 Dit is den ſteen die verworpen is ge- Pſal. 117. d.22.
weeſt van u timmerende / die gheworden is Matth. 21 d.42.
tot een hooft des hoecks. Marc. 12. a.1.
12 Ende daer en is in genen anderen ſa- Luc.20.c. 17.
licheydt. Want daer en is genen anderen Iſa.28.d. 16.
naem onder den hemel den menſchen gege- 2. Petr.2. a.7.
ven / door den welcken wy moeten ſalich
worden.
13 Maer ſy ſiende de volſtandigheydt
van Petrus ende Joannes / bevindende
dat ongeleerde menſchen waren / ende ſlech-
te luyden/ ſy verwonderden henlieden/ ende
ſy kendenſe datſe met IESU geweeſt had-
den.
14 Ende oock ſiende den menſch ſtaen Rom.9.g. 33.
met henlieden die geſont gemaeckt was/ ſo C
en mochten ſy daer niet tegen ſeggen:
15 Maer ſy hebben hen geboden / dat ſy
buyten uyt den raet ſouden bezijden gaen/
ende ſy ſpraken tot malkanderen/
16 Segghende: Wat ſullen wy deſen
menſchen doen? Want daer is voorwaer
een kenlijck teken door henlieden ghedaen.
Het is allen den ghenen die te Jeruſalem
woonen openbaer/ ende wy en konnen dat
niet loochenen.
17 Maer op dat niet voorder verbreyt en
worde onder 't volck / ſoo laet henlieden
dreygende verbieden / dat ſy voort-aen in
deſen naem genen menſche meer en ſpreken.
18 Ende henlieden roepende / ſy hebben
gheboden dat ſy gheenſins en ſouden noch
ſpreken noch leeren in den name IESV.
19 Maer Petrus ende Joannes ant- D
woordende / hebben tot henlieden gheſeyt:
Oft recht is voor GODTS aenſicht/ u lie-
den meer te hooren dan GODT, oordeelt
ghy dat.
20 Want wy en mogen 't gene dat wy
geſien ende gehoort hebben/ niet ſwijgen.
21 Maer ſy hebbenſe al dreygende laten
vry gaen / niet vindende hoe dat ſyſe pijni-
gen ſouden / om des volcx wille. Want ſy
preſen alle grootelijck datter gedaen was
in 't gene datter geſchiet was.
22 Want die man was meer dan veer-
tich jaren oudt/ daer dit teecken der geſont-
heyt aen gedaen was.
23 Maer als ſy vry ghelaten waren / ſy
zijn gekomen tot de hare/ ende hebben hen-
lieden verkondicht al dat henlieden de
Princen der Prieſteren/ende de Ouders ge-
ſeyt hadden.
24 De welcke (als ſy 't gehoort hadden) E

hebben

hebben eendrachtelijck haerlieder stemmen
opgeheven tot GODT, ende geseyt: Heere/
ghy zijt die gemaeckt hebt hemel ende aer-
de/ de zee/ ende al datter in is/
Psal.2.a.1. 25 Die door den heyligen Geest door den
mont ons Vaders uws dienaers Davids
geseyt hebt: Waerom hebben de Heydenen
gegrimt/ende de luydē ydelheden gedacht?
26 De Koningen der aerden hebben by
een gestaen / ende de Princen zijn versaemt
over een/ tegen den Heere ende tegen zijnen
CHRISTUM?
27 Want hier zijn waerlijck t'samen
vergadert in dese Stadt tegen uwen heyli-
gen Sone IESUM, den welcken ghy ghe-
salft hebt/Herodes ende Pontius Pilatus/
metten Heydenen ende den volcken van
Israel/
28 Om te doen 't gene dat u hant ende
uwen raet geordineert heeft te geschieden.
F 29 Ende nu / Heere / siet aen haerlieder
dreyghementen/ ende geeft uwen dienaren
met allen betrouwen te spreken u woort/
30 Op dat ghy u hant daer toe uytreyct/
datter gesontheden/ende tekenē/ende won-
derlijcke wercken mogen gedaen worden/
door den naem van uwen heyligen Soone
IESUM.
31 Ende als sy gebeden hadden/ soo is
de plaetse beroert geweest/daer sy in verga-
dert waren. Ende sy zijn alle vervult ghe-
weest van den heyligen Geest/ende spraken
het woort GODTS met betrouwen.

G 32 ☞ Maer de menichte der geender die
geloofden / hadde een herte ende een ziele/
ende niemant en seyde yet zijne te wesen
van 't gene dat hy besat/ maer allen dingen
waren hen gemeyn.
33 Ende met grooter kracht gaven de
Apostelen getuygenisse van de verrijsenisse
IESU CHRISTI ons Heeren/ ende groote
gratie was in hen allen.
34 Want daer en was niemant gebreck
lijdende onder henlieden. Want alle die
daer waren besitters van acker-landen oft
huysen/ die verkochtense / ende brachten
't ghelt van 't ghene dat sy verkocht had-
den/
35 Ende leyden dat voor de voeten der
Apostelen: Maer men deeldet elcken byson-
der / nae dat eenen yegelijcken van noode
was. ✠
36 Maer Joseph die genoemt was van
den Apostelen Barnabas ('t welck te seg-
gen is/ een sone der vertroostingen) een Le-
vijt / uyt Cypren geboren/
37 Doen hy eenen Acker hadde / heeft
dien verkocht/ ende den prijs gebrocht/ en-
de geleyt voor der Apostelen voeten.

Dat V. CAPITTEL.

Hoe Ananias ende Saphira door Petrus woort ster-
ven, ende hoe de Apostelen wonderlijcke te-
kenen deden, ende hoe de Princen des volcks
henlieden verboden hebben in den naem IE-
SV te spreken.

1 Aer een man ghe- A
naemt Ananias / met
Saphira zijn huys-
vrouwe / heeft eenen
acker verkocht/
2 Ende hy heeft met
bedroch onthoudē vā
den prijs des ackers/
met weten van zijnder huysvrouwen/ ende
brengende een deel / heeft dat gheleyt voor
der Apostelen voeten.
3 Maer Petrus heeft gheseyt: Anania/
waerom heeft satanas u herte getemteert/
te liegen den heyligen Geest/ende te ontrec-
ken van den prijs des ackers?
4 En soude dien niet blijvende u ghehle-
ven hebben? ende verkocht zijnde / en was
den prijs niet in u macht? Waerom heb-
dy dit dinck in u herte ghestelt? Ghy en
hebt den menschen niet gheloghen / maer
GODT.
5 Maer Ananias dese woorden hooren-
de / is ghevallen / ende heeft zijnen Geest
ghegheven. Ende daer is een groote vrese
gekomen op alle de ghene diet gehoort heb-
ben.
6 Maer de jongelingen op-staende heb- B
ben hem wech gedaen / ende uytdraghende
sy hebben hem begraven.

7 Maer 't is geweest ontrent den tijdt
van drie uren/ dat zijn huysvrouwe niet
wetende wat daer geschiet was / oock bin-
nen gekomen is.
8 Maer Petrus heeft haer geseyt: Segt
my vrouwe/ hebdy den Acker soo veel ver-
kocht? Maer sy heeft geseyt: Jae wy/ also
veel.
9 Maer Petrus tot haer: Waer toe heb-
dy waerlijck over een gedragen den Geest
Godts te tenteeren? Siet de voeten van
den genen die uwen man begraven hebben/
zijn aen de deure / ende sy sullen u uytdra-
ghen.
10 Terstont is sy gevallen op zijn voe-
ten/ ende heeft haren geest gegeven. Maer
de jongelinghen inkomende hebben haer
doot gevonden / ende hebbense uyt-gedra-
gen / ende begraven by haren man.
11 Ende daer is een groote vrese gheko-
men in alle de vergaderinge der geloovigers/
ende over alle die dese woorden ghehoort
hebben.
12 ☞ Maer door de handen der Apostel-
len worden gedaen veel tekenen ende won-
derlijcke wercken onder 't volck. Ende sy
waren alle eendrachtelijck in Salomons
poortael.
C 13 Maer van d'ander en dorste niemant
hem versamen met haer-lieden / maer het
volck achtede hem groot.
14 Maer de menichte der mannen ende
der vrouwen die in den Heere gheloofden/
worden te meer vermeerdert:
15 Alsoo dat sy op de straten uyt-ley-
den de siecken/ ende stelden die in bedde-

kens ende bed-steden/ op dat (als Petrus
quam) ten minsten zijn schaduwe yemant
van dien soude beschemen / ende dat sy
souden verlost worden van haren sieck-
ten.
16 Maer daer vergaderde oock een me-
nichte van by-liggende Steden te Jerusa-
lem / brengende siecken / ende die ghequelt
waren van onsuyveren geesten/ de welcke
alle genesen worden. ✠

17 Maer de Prince der Priesteren op-
staende/ende alle die met hem waren/welck
is de seckte der Saduceen/ werden vervult
met nijdigheyt.
18 Ende sy hebben de handen aen de A-
postelen gesteken / ende sy hebbense ghestelt
in de gemeyne gevangenisse.
D 19 Maer een Engel des Heeren snachts
de deuren des Kerckers open doende / ende
henlieden uytleydende/ heeft geseyt:
20 Gaet henen/ ende staende spreeckt in
den Tempel den volcke / alle de woorden
van desen leven.
21 Als sy dit gehoort hebben/ soo zijn sy
smorgens vroegh ghegaen in den Tempel/
ende sy leerden daer. Maer de Prince der
Priesteren daer komende/ende die met hem
waren / hebben t'samen geroepen den raet/
ende sy hebben totten Kercker ghesonden/
datmense tot henlieden brengen soude.
22 Maer doen de dienaers daer gheko-
men waren/ ende sy den Kercker open ghe-
daen hebbende / die niet en hadden ghe-
vonden/ soo zijn sy wederom ghekeert/ en-
de hebbent hen-lieden wederom gheboot-
schapt/
23 Seggende: Den Kercker hebben wy
voorwaer gesloten ghevonden met alder
neerstigheydt/ ende de bewaerders staende
voor de deure / maer open doende/ wy en
hebben niemant daer binnen gevonden.
E 24 Maer als de Overste des Tempels/
ende de Princen der Priesteren dese woor-
den gehoort hebben/sy twijffelden van hen-
lieden/ wat dat worden soude.
25 Maer daer komende heeft henlieden
ghebootschapt: Siet/ dese mannen die ghy
in den Kercker ghestelt hebt / zijn in den
Tempel staende ende leerende 't volck.
26 Doen zijn de overste des Tempels ge-
gaen metten dienaers/ ende sy hebbense ge-
bracht sonder ghewelt. Want sy vrees-
den 't volck / dat sy souden ghesteent wor-
den.
27 Ende als sy die aengebracht hadden/
soo hebben sy die in den raet gestelt. Ende
de Prince der Priesteren heeft henlieden ge-
vraecht/
28 Seggende: Gebiedende hebben wy
u lieden geboden dat ghy niet leeren en sout
in desen naem/ ende siet ghy hebt Jerusa-
lem vol gemaeckt met uwer leeringen/ ende
ghy wilt op ons brengen het bloet van de-
sen mensch.
F 29 Maer Petrus ende de Apostelen ant-
woordende hebben geseyt: Men moet God
meer onderdanich zijn dan den menschen.
30 Onser Vaderen Godt heeft Ie-
sum verweckt / den welcken ghy gedoodt
hebt/ hangende aen 't hout.
31 Desen Prince ende Salichmaecker
heeft Godt verheven door zijn rechte
hant/ om Israel penitentie te geven / ende B
vergiffenisse van sonden/
32 Ende wy zijn getuygen van desen
woorden. Ende den Heyligen Gheest/ den
welcken Godt gegeven heeft alle den ge-
nen die hem gehoorsaem zijn.
33 Als sy dit gehoort hadden/ soo door-
sneet henlieden dat / ende sy dachten die te
dooden.
34 Maer een Phariseus in den raet op-
staende Gamaliel genoemt / een leeraer der
Wet/eerweerdich voor 't geheel volck/heeft
geboden dat die mannen een luttel souden
buyten gedaen worden.
35 Ende hy heeft tot henlieden ghesept:
Ghy Israelijtsche mannen / siet wel voor
u van desen menschen/ wat ghy doen sult.
36 Want voor dese daghen heeft ghe- G
weest een Theodas / seggende dat hy wat
was/ den welcken heeft aenghehangen een
getal van mannen / ontrent vier-hondert/
de welcke is gedoot/ ende alle die hem ghe-
loofden zijn verstroyt / ende ghebracht te
niet.
37 Na desen is geweest Judas een Ga-
lileeusch man in de dagen der belijdingen/
ende hy heeft het volck af-gekeert na hem/
ende hy is vergaen/ ende alle die hem aen-
gehangen hebben/ zijn verstroyt.
38 Aldus segh ic u nu oock/ schept wech
van desen menschen/ ende laetse geworden:
Want is desen raedt oft dit werck uyt de
menschen/ soo sal dat verdwijnen:
39 Maer ist van Godt, soo en suldy
dat niet konnen scheyden / dat ghy by a-
vonturen niet bevonden en wordt Godt
te wederstaen. Maer sy hebben met hem
gevallen.
40 Ende roepende de Apostelen te samen
als sy die ghestagen hadden/ soo hebben sy
henlieden geboden/ dat sy geensins spreken
en souden in den naem Iesu, ende sy heb-
bense laten gaen.
41 Ende sy gingen voorwaer blijdelijck
van 't aenschijn des raets/ om dat sy weer-
dich waren gheacht/ voor den naem Iesu
versmaetheyt te lijden.
42 Maer t'allen daghen en hielden sy
niet op in den Tempel/ ende van huyse te
huyse leerende ende verkondigende door 't
Evangelie Christum Iesum.

Alsoo moeten alle uwe vyanden vergaen
Heere, *Iudicum* 5.

Dat VI. CAPITTEL.

Hoe de seven Diakenen van de gemeynte gekooren worden, ende hoe S.Steven voor de Ioden beschuldicht wort.

A 1 Maer in die daghen als 't getal der discipelen meerder worde / soo is daer een murmuratie opghereesen der Griecken tegen de Hebreeuscher / om dat in den daghelijckschen dienst haerlieder weduwen versmaet worden.
2 Maer de twaelve t'samen roepende de menichte der discipelen/hebben geseyt: Ten is niet recht dat wy souden verlaten het woort Godts, ende dienen ter tafelen.
3 Daerom broeders / besiet uyt u lieden seven mannen van goeder getuygenis / vol van den heyligen Geest/ ende wijsheyt/die wy mogen stellen over dit werck.
4 Maer wy sullen ons neerstelijck bekommeren met bedinge/ende metten dienst des woorts.
B 5 Ende de redene behaechde voor alle de menichte / ende sy hebben gekoozen Stephanum / een man vol van geloove ende van den heyligen Geest / ende Philippum/ ende Prochorum / ende Nicanorem / ende Timonem/ ende Parmenam / ende Nicolaum/een vremdelinck van Antiochien.
6 Dese hebben sy gestelt voor 't aenschijn der Apostelen / ende biddende sy hebben de handen op henlieden geleyt.
7 Ende 't woort Godts wies/ende 't getal der discipelen werde seer vermenichvuldicht in Jerusalem. Want een groote schare der Priesteren was onderdanich den geloove.
C 8 ☞ Maer Stephanus vol gratien ende sterckheyt/ dede groote wonderen/ ende teeckenen onder 't volck.
9 Maer daer isser sommige opghestaen van der Synagogen/die genoemt wort der Libertijnen/ende van die dan Cyrenen ende van Alexandrien/ ende der geenre die van Cilicien ende Asien waren / disputerende met Stephano/
10 Ende sy en konden niet weder-staen der Wijsheydt ende den Gheest die daer spraeck.
11 Doen hebben sy mannen toe-ghemaeckt / die segghen souden dat sy hem hadden hooren segghen woorden van blasphemie teghen Moysen ende teghen Godt.
D 12 Aldus hebben sy 't volck / ende de Ouders / ende de Scrijben beroert / ende over een loopende / sy hebben hem ghegrepen/ ende gebracht in den raet.
13 Ende sy hebben valsche getuyghen gestelt/ die seggen souden: Dese mensche en hout niet op van te spreken woorden tegen de heylighe plaetse / ende de Wet.
14 Want wy hebben hem hooren seggen / dat dese Iesus Nazarenus verderven sal dese plaetse / ende veranderen sal de insettinghen die Moyses ons ghegheven heeft.
15 Ende alle die in den raet saten/ hem aensiende hebben zijn aensicht gesien / als 't aensicht van eenen Engel.

Dat VII. CAPITTEL.

Hoe Sinte Steven hem selven verantwoorde, thoonende de rebelligheydt der Ioden teghen Godt, ende hoe hy gesteenicht wort.

1 Maer doen heeft de Prince der Priesteren ghesepdt: Zijn dese dingen alsoo? A Deut. 12. a. 1.
2 De welcke heeft ghesept: Ghy mannen broeders ende Vaders / hoort: De Godt der glorien is gheopenbaert onsen Vader Abraham / doen hy was in Mesopotamien / eer dat hy woonde in Charan.
3 Ende hy heeft tot hem ghesept: Gaet uyt uwen Lande / ende uyt uwen maeghschap / ende komt in 't lant dat ick u thoonen sal.
4 Doen is hy gegaen uyt der Chaldeen lant/ ende heeft gewoont in Charan. Ende van daer / na dat zijn Vader ghestorven was / heeft hy hem over-gebracht in dit Lant daer ghy nu in woont.
5 Ende hy en heeft hem daer in geen erfsenisse ghegheven / niet soo veel als de brede van eenen voet / maer hy heeft belooft hem die te geven tot een besittinge / ende zijnen zade nae hem / doen hy ghenen Soone en hadde. Genes. 15 c. 13.
6 Maer Godt heeft hem geseyt/dat zijn zaet sal vremdelinck wesen in een vreemt lant / ende die sullense tot slavernyen t'onder brengen / ende sy sullense qualijck hanteren vier-hondert jaren lanck.
7 Ende het volck wien sy gedient sullen hebben/ sal ick oordeelen/ heeft de Heere geseyt: en daer nae sullen sy uyt-gaen/ende my dienen in dese plaetse. Genes. 17 b. 10. Genes. 21 a. 2. a. 4.
8 Ende hy heeft hem ghegeven het Testament der besnijdenisse/ ende alsoo heeft hy Isaac gewonnen. Ende hy heeft dien besneden op den achtsten dach / ende Isaac Iacob / ende Iacob de twaelf Patriarchen/ B Genes. 25 c. 24. d. 26 Genes. 29 d. 32. 30. a. b. c. d. 35 d. 23. Genes. 7. f. 28. Genes. 41 a. 37.
9 Ende de Patriarchen benijdende hebben

den Joseph verkocht in Egypten / ende GODT was met hem/
10 Ende hy heeft hem verlost uyt alle zijn tribulatie / ende heeft hem gratie ende wijsheyt gegeven in Pharaos des Koninckx van Egypten aensicht / ende hy heeft hem ghestelt tot een provoost over Egypten/ende over alle zijn huys.
Genes. 42 a. 2. 11 Maer den dieren tijdt is gekomen op alle 't Landt van Egypten ende Chanaan/ ende een groote tribulatie / ende onse vaderen en vonden geen spijsen.
12 Maer doen Jacob ghehoort hadde datter terwe was in Egypten/ soo heeft hy onse Vaderen ten eersten-mael gesonden.
Genes. 42. a. 2. Genes. 45. a. 3. 13 Ende in de tweede reyse is Joseph gekent geweest van zijnen broederen / ende zijn geslachte is Pharaoni bekent geworden.
14 Maer Joseph seyndende/ heeft doen halen Jacob sijnen Vader / ende alle zijn geslachte in vijf-en-tseventich zielen.
Genes. 46. a. 5. Genes. 49 d. 32. Genes. 50. b. 7. 15 Ende Jacob is nederwaerts ghedaelt in Egypten / ende hy is gestorven ende onse vaderen.
16 Ende sy zijn vervoert geweest tot in Sichem / ende zijn in 't graf ghelept/ dat Abraham gekocht heeft om eenen prijs van silver / van de kinderen van Hemor Sichems sone.
C Ios. 34. g. 32. Genes. 23 d. 16. Exod. 1. a. 7. 17 Maer doen den tijdt der beloften aenquam / den welcken GODT Abraham hadde belooft / soo ist volck gewassen ende vermenichvuldicht in Egypten/
18 Tot datter eenen anderen Koningh opgestaen is in Egypten / die Joseph niet en kende.
19 Dese bedriegende ons geslachte/heeft onsen vaderen lijden aen-gedaen / dat sy haerlieder nieu-geboorен kinderkens souden wech werpen / dat die niet te leven en souden blijven.
Exod. 2. a. 2. Hebr. 11. c. 23. 20 Op den selven tijdt is Moyses gheboren/ ende hy heeft GODT aen-genaem geweest. De welcke is drie maenden opgevoestert in zijns vaders huys.
21 Maer als hy wech gheworpen was/ soo heeft hem Pharaos dochter op-ghenomen/ ende heeft hem voor haer selven opgevoet tot eenen sone.
22 Ende Moyses werde geleert in alle de wijsheyt der Egyptenaren / ende hy was machtich in zijn woorden ende wercken.
23 Maer doen hy den tijdt van veertich jaren volepnt hadde/ soo ist in zijn herte opgekomen dat hy zijn broeders besoecken soude/ de kinderen van Israel.
Exod. 2. b. 12. 24 Ende als hy eenen gesien hadde die ongelijck leet / heeft hy dien beschut / ende heeft hem wraecke gedaen/ die 't ongelijck verdroegh/ verslaende den Egyptenaer.
25 Maer hy meynde dat zijn broeders verstonden/dat GODT door zijn hant henlieden soude salighеydt geven / maer sy en verstondens niet.
26 Maer des anderen daeghs / soo heeft hy hem vertoont eenigen die keven/ende hy heeftse versoent in vreden / seggende: Ghy mannen / ghy zijt ghebroeders / waerom doet ghy malkanderen hinder? Exod. 2. c. 13. D
27 Maer de genen die zijnen naesten ongelijck dede/heeft hem wech gestooten/seggende: Wie heeft u een Prince ende rechter gestelt over ons?
28 Wilt ghy my dooden/gelijck ghy gisteren den Egyptenaer doodt ghestaghen hebt?
29 Maer Moyses is gevloden om dit woort / ende is geworden een vreemdelinck in 't lant van Madian / daer hy gewonnen heeft twee sonen.
30 Ende als veertich jaren verloopen waren/ soo heeft hem geopenbaert een Engel in de Woestijne des berchs van Sina/ in 't vyer van eene vlamme des doorens. Exod. 3. a. 2.
31 Maer Moyses dat siende / heeft hem verwondert van dat visioen. Ende als hy naerder quam om te besien / soo is tot hem geschiet de stemme des Heeren / seggende:
32 Ick ben de GODT van uwen Vaderen/ de GODT van Abraham/ de GOD van Isaac/ ende de GODT van Jacob. Maer Moyses verschrickt zijnde / en dorst niet aensien.
33 Maer de Heere heeft hem ghesept: Ontbindt de schoenen van uwen voeten/ want de plaetse daer ghy op staet / is heylige aerde.
34 Ick heb al siende gesien dat verdriet mijns volcx/ 't welck in Egypten is/ ende hare suchten heb ick gehoort / ende ick ben neder ghekomen om henlieden te verlossen. Ende nu komt ghy / ende ick sal u seynden in Egypten.
35 Desen Moyses den welcken sy versaeckt hebben/seggende: Wie heeft u Prince en rechter gestelt? Desen heeft GODT tot eenen Prince ende verlosser gesonden / met de hant des Engels die hem gheopenbaert heeft in den doorен.
36 Desen heeftse uytgelept/ doende tekenen ende wonderlijcke wercken in 't lant van Egypten / ende in de roode Zee/ ende in de Woestijne veertich jaren lang. E Exod. 7. 8 9. 10. 11. 14. Exod. 16. a. 1.
37 Dit is Moyses die gesept heeft den kinderen van Israel: Eenen Propheet sal u GODT verwecken van uwen broederen/ mijns gelijck/ desen suldy hooren. Deut. 18. c. 15. Exod. 15. a. 3. d. 19.
38 Dit is hy / die in de vergaderinghe was in de Woestijne metten Engel / die tot hem sprack op den bergh van Sina/ ende met onsen vaderen / die ontfanghen heeft de woorden des levens/ om ons te geven.
39 Den welcken onse vaderen niet en heb-

ben willen onderdanich zijn/ maer sy heb-
ben hem verstooten / ende zijn af-ghekeert
met haren herten in Egypten/
40 Seggende tot Aaron: Maeckt ons
Goden die voor ons gaen / want wat desen
Moyses geschiet is / die ons uyt Egypten
geleyt heeft/ dat en weten wy niet.
Exod. 32. a.1. 41 Ende sy hebben een Kalf ghemaeckt
in die dagen. Ende sy hebben den Af-gods
beelde slach-offerhande gheoffert / ende sy
verblijden hen in 't werck haerder handen.
42 Maer GODT heeft hem omme-ge-
keert/ ende hy heeftse gelevert te dienen den
Amos 5. g.25. heyre des hemels / alsoo daer geschreven is
in 't boeck der Propheten: Hebt ghy my
slach-offerhanden ende hostien veertich ja-
ren geoffert in de Woestijne/ ghy huys van
Israel?
43 Ende ghy hebt ontfangen het taber-
nakel van Moloch/ ende de sterre uws gods
Rempham / de figueren die ghy hebt ge-
maeckt om die te aenbidden. Ende ick sal
u over voeren door Babylonien.

F
44 Dat tabernakel des getuygenis had-
Exod. 25. d.40. den onse Vaderen in de Woestijne / gelijck
Hebr. 8. b.5. GODT hen geordineert heeft / spreeckende
tot Moysen / dat hy dat maken soude nae
Iosue 3.c.14. de gedaente die hy gesien hadde.
1.Reg.16 c.13. 45 Het welck onse Vaderen ontfangen-
Psal. 131. a.5. de / hebben dat met IESU oock gebracht
1.Par. 17. c.12. in de besittinghe der Heydenen/ die GODT
3. Reg. 6. a.1. uyt gedreven heeft voor onser Vaderen aen-
Actor. 17. f.24. sicht/ tot in de dagen van David/
Isai. 66.a.1. 46 Die gratie gevonden heeft voor Gods
aensicht / ende begeert heeft dat hy eenen
tabernakel vindē soude voor Jacobs God.

47 Maer Salomon heeft hem een huys
getimmert.
48 Maer de alder-hooghste en woont in
geen huys met handen gemaeckt / gelijck
de Propheet seyt:
49 Den Hemel is mijnen stoel / maer de
aerde is een voetbancke mijnder voeten.
Wat huys sult ghy my timmeren / seyt de
Heere? oft welcke is de plaetse mijnder ru-
sten?
50 En heeft mijn hant alle dese dinghen
niet gemaeckt?
51 Ghy hartneckige ende onbesneden G
van herten / ende van ooren / ghy weder-
staet altijdt den heyligen Geest / gelijck u
vaderen/ alsoo ghy oock.
52 Wien van den Propheten en hebben
u vaderen niet vervolgt? Ende sy hebbense
gedoot die te vooren verkondichden van de
toe-komst des rechtveerdigens/ wiens ver-
raders ende doot-slagers ghy nu gheweest
hebt/
53 Die ontfangen hebt de Wet/ door dat
beschicken der Engelen/ ende en hebtse niet
gehouden.
54 Maer dit hoorende bersteden haer
herten / ende sy krijsselden metten tanden
op hem.
55 Maer want hy vol was van den hey-
ligen Geest / soo heeft hy ten hemelwaerts
siende de glorie GODTS gesien / ende IE-
SVM staende ter rechter zijden Godts.

56 Ende hy seyde: Siet/ ick sie de heme-
len open / ende den Soone des menschen
staende aen de rechte zijde Godts.
57 Maer luyde roepende met grooter
stemmen

stemmen hebbē sy haerlieder ooren gestopt/
ende hebben eendrachtelijck eenen oploop
tegen hem gemaeckt.
58 Ende stootende hem buyten der stadt/
steenden sy hem: ende de ghetuygen hebben
haer kleederen afgeleyt by de voeten van ee-
nen jongelinck genoemt Saulus.
59 Ende sy steenden Stephanum die
daer aenriep ende seyde: Heere IESU, ont-
fanght mijnen geest.
60 Maer met gebuyghden knien heeft hy
geroepen met grooter stemmen/segghende:
Heere/ en rekent henlieden dit niet tot son-
de. Ende doen hy dat geseyt hadde / soo is
hy ontslapen in den Heere. ✠

Dat VIII. CAPITTEL.

Hoe de Godtvresende Stephanum begraven hebben, ende hoe de discipelen CHRISTI verstroyt zijn, door de vervolginge die daer opgeresen is. Ende hoe Philippus Samarien bekeerde. Ende van Simon den Toovenaer. Ende hoe Philippus den besneden man van de Koninginne der Mooren Candacis bekeerde.

A ☞ 1 Aer op dien dach is er
een groote vervolgin-
ghe op-ghestaen in de
kercke die te Jerusa-
lem was/eñ sy zijn al-
legader verstroyt ge-
weest door de Landt-
schappen van Judeen
ende Samarien / sonder de Apostelen.

2 Maer Godt-vreesende mannen hebben
Stephanum besorcht / ende sy hebben een
groot geschrey over hem gemaeckt.
3 Maer Saulus verwoeste de kercke
van huyse te huyse ingaende/ ende trecken-
de mannen ende vrouwen/ leverde hy die in
de gevangenisse.
4 Aldus die verstroyt waren / ginghen
voorts door / verkondigende het Woordt
GODTS.

5 ☞ Maer Philippus neder-dalende in
de stadt van Samarien/preeckte henlieden
CHRISTUM.
6 Maer de scharen luysterden na 't gene
dat van Philippus geseyt worde/eendrach-
telijck hoorende / ende siende de teeckenen
die hy dede.
7 Want vele der geenre die onsuyvere B
geesten hadden / gingen uyt / roepende met
luyder stemmen. Maer veel gichtige ende
kreupele zijn gesont gemaeckt.
8 Hierom is daer een groote blijschap
geworden in die stadt. ✠
9 Maer daer was een man genoemt Si-
mon / die te vooren in de stadt een tovenaer
gheweest hadde / verleydende 't volck van
Samarien / segghende dat hy wat groots
was/
10 Na den welcken sy alle hoorden/ van
den minsten totten meesten/ seggende: Dese
is de kracht GODTS die men groot noemt.
11 Maer sy hoorden nae hem / om dat
hyse langhen tijdt met zijnen Tooveryen
verdwaest gemaeckt hadde.
12 Maer doen sy Philippo van den rijc-
ke GODTS verkondighende gelooft had-
den/ so worden in den naem IESU CHRI-
STI gedoopt mannen ende vrouwen/
13 Doen heeft Symon selve oock ghe- D

loost / ende als hy ghedoopt was / soo hinck
hy Philippum aen. Ende siende datter te-
kenen ende seer groote miraeckelen gedaen
worden / verbaest zijnde verwonderde hy
hem seer.
14 ☞ Maer doen de Apostelen / die te
Jerusalem waren / ghehoort hadden / dat
Samarien het woort GODTS ontfangen
hadde / soo hebben sy tot henlieden ghesonden
den Petrum ende Joannem.
15 De welcke als sy ghekomen waren /
hebben voor henlieden gebeden dat sy den
Heyligen Geest souden ontfangen.
16 Want die en was noch niet gekomen
in yemanden van dien. Maer sy waren al-
leen ghedoopt in den naem des Heeren
IESU.
17 Doen leyden sy de handen op henlie-
den / ende sy ontfingen den H. Geest. ✠
D 18 Maer doen Simon ghesien hadde /
dat door het opleggen van der Apostelen
handen den H. Geest gegeven worde / soo
heeft hy henlieden gelt geboden /
19 Seggende: Geeft my oock dese macht /
op dat al de gene (wien ick de hant opleg-
gen sal) den heyligen Geest mach ontfan-
gen.
20 Maer Petrus heeft tot hem gesept: U
gelt zy met u ter verderffenisse / aengesien
ghy gemeynt hebt / dat de gave GODTS om
gelt te verkrijgen is.
21 Ghy en hebt geen deel oft lot in dit
woort / want u herte en is niet oprecht voor
GODT.
22 Daerom doet penitentie van dese uwe
ercheyt / ende bidt GODT, oft u by avon-
tueren mocht vergeven worden die gedach-
te uws herten:
23 Want ick sie dat ghy zijt in de galle
der bitterheyt / ende in de verbindinghe der
ongerechtigheyt.
24 Maer Simon antwoordende heeft
gesept: Bidt ghylieden voor my den Heere /
datter niet van dese dingen die ghy gesept
hebt / op my en kome.
E 25 Ende als dese voorwaer ghetuycht
ende gesproken hadde het woort des Hee-
ren / soo zijn sy wederom gegaen nae Jeru-
salem / ende in veel lantschappen der Sa-
maritanen preeckten sy 't Euangelie.
26 ☞ Maer een Engel des Heeren heeft
tot Philippum gesproken / seggende: Staet
op / ende gaet tegen 't zuyden / totten wegh
die nederwaerts gaet van Jerusalem nae
Gazan / die daer woest is.
27 Ende opstaende hy is derwaerts ge-
gaen. Ende siet / een man uyt der Moria-
nen landt / een machtich gesneden Camer-
linck van Candacis der Morianen Konin-
ginne / die over allen haren schatten was /
die was gekomen om te aenbidden in Je-
rusalem.

28 Ende hy quam wederom sittende op
zijnen wagen / ende lesende Isaiam den
Propheet.
29 Maer de geest heeft Philippo gesept:
Gaet toe / ende voecht u by desen wagen.
30 Maer Philippus daer toe loopende F
heeft gehoort dat hy las Isaiam den Pro-
pheet / ende hy heeft gesept: Meynt ghy
oock dat ghy verstaet 't gene dat ghy leest?
31 De welcke seyde: Ende hoe soude
ick t mogen verstaen / ten ware dat my ye-
mant verklaerde? Ende hy heeft Philip-
pum gebeden / dat hy opklimmen wilde /
ende by hem sitten.
32 Maer de plaetse der schrifturen die hy Isai. 53. b
las was dese: Als een schaep is hy ter doo- 7.
dinge geleyt / ende gelijck een lam voor den
genen diet scheert sonder stemme is / alsoo en
heeft hy sijnen mont niet open gedaen.
33 In ootmoedigheydt is zijn oordeel
wech genomen. Wie sal zijn geboorte uyt-
spreken? Want zijn leven sal van der aer-
den genomen worden.
34 Maer de gesneden Camerlinck ant-
woordende Philippo / heeft gesept: Ick bid
u / van wien seyt de Propheet dit / van hy
selven / oft van yemant anders?
35 Maer Philippus zijnen mont open
doende / ende beginnende van de Schriftu-
re / heeft hem IESUM verkondicht.
36 Ende als sy over wegh reysden / soo
zijn sy gekomen tot een water / ende de ghe-
sneden Camerlinck heeft gesept: Siet daer
is water / wat verbiet my gedoodt te wor-
den?
37 Maer Philippus heeft gesept: Ist sa-

ke dat ghy uyt geheelder herten gelooft/soo
mach dat zijn. Ende hy antwoordende
heeft ghesept: Ick gheloove dat IESUS
CHRISTUS is de Soone GODTS.

38 Ende hy heeft geboden dat den wa-
gen stil staen soude: Ende sy zijn beyde ne-
der gegaen in 't water/ Philippus ende die
gesneden Camerlinck / ende hy heeft hem
gedoopt.
39 Maer doen sy uyten water gekomen
waren/ so heeft den Geest des Heeren Phi-
lippum wech genomen / ende de ghesneden
Camerlinck en heeft hem voorts niet meer
gesien. Maer hy reysde zijnen wech voorts/
hem verblijdende.
40 Maer Philippus is gevonden in A-
zoten. Ende door-gaende hy heeft 't Evan-
gelie gepreeckt allen den steden / tot dat hy
quam tot Cesarien. ✠

Dat IX. CAPITTEL.

Hoe Saulus mirakeleuselick bekeert wert tot IE-
SVM. Ende hoe vriendelijck hy begint IESVM
te verkondigen, ende over de mueren gelaten
is van den broeders, om de lagen der Ioden te
schouwen. Ende van twee wonderlijcke mira-
kelen Petri.

A ☞ 1 Aer Saulus noch
blasende dreygemen-
ten ende doot-slagen
tegen des Heeren dis-
cipelen/is gegaen tot-
ten Prince der Prieste-
ren/
Galat.1.c.13. 2 Ende heeft van hem
brieven begheert nae Damascum aen de

Synagogen: Op dat hy (waert sake dat
hy eenige van desen wege vonde/ mans en-
de vrouwen) die soude mogen ghevanghen
brengen te Jerusalem.
3 Ende doen hy reysde over wegh / so ist 1. Cor.15 b.8.
geschiet dat hy by Damascum quam/ende 2.Cor.12. a.1.
onversienlijck soo heeft hem omschenen een
licht uyten hemel:
4 Ende vallende op der aerde / hy heeft
eẽ stemme gehoort/ seggende tot hem: Sau-
le/ Saule/ waerom vervolchdy my?
5 De welcke heeft gesept: Wie zijdy Hee-
re? Ende hy seyde: Ick ben IESUS den
welcken ghy vervolcht / het is u hart tegen
't steeck-yser metten voeten te stooten.
6 Ende hy bevende ende verbaest zijn-
de/ heeft gesept: Heere / wat wildy dat ick
doe?
7 Ende de Heere seyde tot hem: Staet B
op/ ende gaet in de stadt / ende u sal aldaer
gesept worden wat ghy doen moet. Maer
de mannen die met hem reysden stonden
verbaest/ hoorende de stemme / maer nie-
mant siende.
8 Maer Saulus is van der aerden op-
gestaen/ ende met openen oogen en sach hy
niet. Maer sy hebben hem by der handt
treckende gelept in Damasco.
9 Ende hy was aldaer drie dagen niet
siende / ende hy en heeft niet gegeten noch
gedroncken.
10 Maer daer was een discipel in Da-
masco / Ananias genaemt. Ende tot dien
heeft de Heere in een visioen gesept: Ana-
nia. Maer die heeft gesept: Siet hier ben
ick Heere.

11 Ende de Heere tot hem: Staet op/ ende gaet in de strate / die genoemt wort de Rechte/ ende soeckt in Iudas huys eenen genaemt Saulus van Tharsen/ want siet/ hy bidt.

12 (Ende hy heeft gesien eenen man/ Ananias genoemt/in-komende/ende de handen op hem leggende / op dat hy 't ghesicht wederom ontfangen soude:)

13 Maer Ananias heeft gheantwoort: Heere/ ick heb van veel luyden gehoort van desen man / hoe veel quaets dat hy uwen heyligen gedaen heeft in Ierusalem/

E 14 Ende dese heeft macht van de Princen der Priesteren/te binden alle de gene die uwen naem aenroepen.

15 Maer de Heere heeft tot hem geseyt: Gaet henen/ want dese is my een uytverkoren vat / om te draghen mijnen naem voor de Heydenen/ ende Koningen/ ende de kinderen van Israel.

16 Want ick sal hem thoonen hoe veel dat hy sal moeten om mijnen naem lijden.

17 Ende Ananias is wech gegaen/ende is ghekomen in 't huys / ende leggende op hem de handen / heeft hy gheseyt: Saule broeder/ de Heere IESUS heeft my gesonden / die u geopenbaert heeft op den wech daer ghy quaemt/ op dat ghy sien sout/ ende vervuldt worden metten Heylighen Geest.

18 Ende terstont zijn van zijnen oogen gevallen als schellen / ende hy heeft 't ghesicht weder ontfangen/ende opstaende werde hy gedoopt.

19 Ende als hy spijse genomen hadde/ is hy versterckt geweest. Maer hy heeft geweest by de discipelen/ die te Damasco waren sommige dagen.

D 20 Ende terstont in de Synagoge preeckte hy IESUM, dat dese de Sone GODTS is.

21 Maer sy verwonderden henlieden seer alle die 't hoorden / ende sy seyden: En is dit niet de ghene die te Ierusalem vervolghde alle die desen naem aenriepen/ ende is daerom hier ghekomen / dat hy die gebonden soude leyden tot de Princen der Priesteren?

22 Maer Saulus worde noch veel meer versterckt / ende hy beschaemde de Ioden die te Damasco woonden/ vast betuygende dat dese CHRISTUS is. ✠

23 Maer alsser veel dagen overleden waren/ so hebben de Ioden met malkanderen eenen raet gesloten dat sy hem dooden souden.

2.Cor. 11 b.32. 24 Maer henlieder lagen zijn Saulo ter kennisse ghekomen. Maer sy bewaerden oock de poorten 's daechs ende snachts/om dat sy hem dooden souden.

25 Maer de discipelen hem des nachts nemende / hebben hem over den muer afgelaten/ neder-dalende in een mande.

26 Maer doen hy gekomen was in Ierusalem/ soo poochde hy hem te versamen met de discipelen/ ende sy ontsagen hem allegader / niet geloovende dat hy een Discipel was. E

27 Maer Barnabas hem nemende heeft hem geleyt by de Apostelen/ ende hy heeft henlieden vertelt hoe dat hy op den wegh ghesien hadde den Heere / ende dat hy hem gesproken hadde/ ende hoe dat hy in Damasco getrouwelijck gedaen hadde in den naem IESU.

28 Ende hy was met henlieden ingaende ende uytgaende in Ierusalem/ende getrouwelijck doende in den naem des Heeren.

29 Hy sprack oock tot de Heydenen/ ende hy disputeerde metten Griecken/ maer sy begeerden hem te dooden.

30 't Welck als de broeders vernomen hadden/ soo hebben sy hem voorts geleyt tot Cesarien/ ende laten gaen nae Tharsen.

31 Aldus hadde de Kercke over geheel Iudeen ende Galileen ende Samarien vrede/ ende sy worden gesticht wandelende in de vrese GODTS, ende metten troost des heyligen Geest worden sy vervult. F

32 Maer het is ghesciet dat Petrus (doen hy alomme door ginck) quam tot de Heyligen die te Lydde woonden.

33 Maer hy heeft daer eenen man gevonden Eneas ghenaemt/ acht jaren lig-

gende te bedde / de welcke was gichtigh.
34 Ende Petrus seyde tot hem Enea/
de Heere IESUS CHRISTUS maeckt u
gesont/ staet op/ ende maeckt u bedde selve.
Ende terstont is hy op-gestaen.
35 Ende hebben alle hem ghesien die te
Lydden woonden / ende te Saronen. De
welcke zijn bekeert totten Heere.

36 Maer in Joppe was een discipelinne
Tabitha ghenoemt/ 't welck te segghen is
Dorcas. Dese was vol goeder wercken/
ende aelmissen die sy dede.

47 Maer 't is geschiet in die dagen/ dat
sy sieck zijnde/ sterf. De welcke (als syse
gewasschen hadde) hebben haer op den sol-
der gelept.
38 Maer want Joppe by Lydda was/ G
soo hebben de Discipelen hoorende dat Pe-
trus daer binnen was/ twee mannen ghe-
sonden tot hem / biddende : En wilt u niet
laten verdrieten tot ons te komen.
39 Maer Petrus opstaende is met hen-
lieden gekomen. Ende doen hy daer geko-
men was/ soo hebben sy hem op den solder
gelept/ ende alle de weduwen hebben ronts-
omme hem gestaen al weenende / ende too-
nende hem de onder-rocken ende overkle-
deren die henlieden Dorcas maeckte.
40 Maer als sy alle daer uyt-geworpen
waren/ so heeft Petrus/ zijn knien buygen-
de ghebeden/ ende totten lichaem ghekeert
zijnde/ heeft hy geseyt: Tabitha/ staet op:
Maer sy heeft haer oogen open gedaen/ en-
de Petrum gesien hebbende/ is sy recht op
geseten.
41 Maer ghevende haer de handt heeft
haer opgerecht. Ende als hy de Heyligen
ende Weduwen geroepen hadden/ soo heeft
hy die levende over-gegeven.
42 Maer dit is kennelijck ghewordén
over geheel Joppen/ en daer heefter vele in
den Heere gelooft.
43 Maer 't is gebeurt dat hy veel dagen
bleef te Joppen / by Simon eenen Leyr-
touwer.

Dat X. CAPITTEL.

Hoe Cornelius de Hooft-man door een Engels vermaen heeft Peter uyt Ioppen doen halen, ende van het visioen dat Peter sach. Ende hoe hy met Cornelius boden gaende, henlieden 't gheloove in IESUM gheleert heeft, ende hoe sy den Heyligen Geest ontfingen.

1
Nde daer was een A
man in Cesarien /
Cornelius genoemt
een hondertste man/
van de bende die ge-
noemt wort de Ita-
liaensche.
2 Godt-vruchtich /
ende Godt-vresende
met allen zijnen huyse/ veel aelmissen doen-
de den volcke / ende altijdt GODT bid-
dende.
3 Dese heeft in een visioen gesien open-
baerlijck / ontrent de neghenste ure des
daeghs / eenen Enghel GODTS tot hem
in-komende / ende hem segghende : Cor-
neli.
4 Maer hy hem aensiende met vresen
bevangen/ heeft geseyt: Wat isser / Heere?

Maer hy heeft tot hem geseyt: Uwe gebe-
den ende aelmissen zijn in ghedenckenissen
op-geklommen voor GODTS aensicht.
5 Ende nu seynt mannen in Joppen/
ende doet halen eenen Symon/ die toeghe-
naemt wort Petrus.
6 Dese is geherbercht by eenen Simon
den Leyr-touwer/ wiens huys is by de
Zee: Dese sal u seggen wat ghy doen moet.
7 Ende doen den Enghel wech ghegaen
was die hem toe-sprack/ soo heeft hy twee
van zijnen huysgenooten geroepen/ ende ee-
nen Crijschman die den Heere vreesde/ van
de gene die hem onderdanich waren.
B 8 Den welcken als hy 't al vertelt had-
de/ hy heeft die gesonden in Joppen.
9 Maer 's ander-daechs doen sy over
wegh reysden/ ende by der stadt quamen/
soo is Petrus gheklommen op 't opperste
des huys/ om te bidden/ ontrent de seste
ure.
10 Ende doen hy honger kreegh/ soo
heeft hy willen ontbijten.
11 Ende de wijle dat sy te eten bereyden/
soo is hem over-komen een optrecken des
geests/ ende hy heeft gesien den Hemel open/
ende datter een vat neder-dalende ghelijck
een groot lijnen cleet met vier eynden/ wor-
de neder-ghelaten van den Hemel tot op de
aerde.
12 Waer in dat waren alderhande vier-
voetige beesten/ ende kruypende dieren der
aerden/ ende vogelen des Hemels.
13 Ende daer is een stemme tot hem ge-
schiet: Staet op Peter/ slaet doot/ ende
etet.
14 Maer Petrus seyde: Verre sy dat
Heere/ want ick en heb noyt yet ghemeyns
oft onreyns gegeten.
15 Ende de stemme seyde wederom ten
tweedemael tot hem: 't Ghene dat GODT
ghereynicht heeft/ en noemt ghy dat niet
onreyn.
16 Maer dat is geschiet tot drie reysen.
Ende terstont is dat vat wederom gheno-
men in den Hemel.
17 Ende doen Petrus in sy selven twij- C
felde wat dit visioen was/ dat hy ghesien
hadde: Siet/ soo hebben de mannen die
van Cornelio gesonden waren/ vragende
nae Simons huys/ voor de deure gestaen.
18 Ende als sy gheroepen hadden/ soo
vraechden sy oft Simon die Petrus toe-ge-
naemt wort/ daer herberge hadde.
19 Maer doen Petrus van dat visioen
dachte/ soo heeft den geest tot hem ghesept:
Siet/ drie mannen soecken u.
20 Hierom staet op/ ende gaet neder-
waerts/ ende gaet met henlieden/ niet twij-
felende/ want ick hebse gesonden.
21 Maer Petrus nederwaerts gaende
tot de mannen/ heeft geseyt: Siet/ ick bent
die ghy soeckt/ wat is de sake daerom dat
ghy gekomen zijt?
22 De welcke hebben geseyt: Cornelius
de hondertste man/ een rechtveerdigh man/
ende Godt-vreesende/ ende getuygenis heb-
bende van alle dat volck der Joden/ heeft
een antwoorde ontfangen van den heyligen
Enghel/ dat hy u soude doen halen in zijn
huys/ ende woorden van u hooren.
23 Hierom heeft hyse binnen leydende/ D

ter herbergen ontfangen. Maer 's ander-
daechs opſtaende is hy gegaen met henlie-
den / ende ſommige van den broeders van
Ioppe / hebben hem geſelſchap gehouden.
24 Maer des anderen daechs is hy ghe-
komen in Ceſarien / maer Cornelius ver-
wachte henlieden / hebbende t'ſamen ghe-
roepen zijn magen ende naeſte vrienden.
25 Ende 't is geſchiet doen Petrus in ge-
komen was / dat hem Cornelius te gemoet
is ghekomen / ende vallende hem te voete /
heeft hy aenbeden.
26 Maer Petrus heeft hem opgeheven /
ſeggende: Staet op / ick ben ſelve oock een
menſch.
27 Ende ſprekende met hem / is hy bin-
nen gegaen / ende heefter vele gevonden / die
daer vergadert waren /
28 Ende hy heeft tot henlieden gheſeyt:
Ghy weet wel hoe dat een afgrijſelick ding
is / eenen Iootſchen man verſaemt te wor-
den / oft te gaen tot eenen vremdelinck /
maer GODT heeft my getoont dat ick ge-
nen menſch gemeyn oft onreyn en ſoude he-
ten.
E 29 Waerom ick ſonder eenich vertoeven
gekomen ben / als ick geroepen was. Hier-
om vraghe ick / om wat oorſaecke dat ghy
my hebt doen halen.
30 Ende Cornelius heeft geſeyt: Van den
vierden dach voor deſen tot deſer uren toe /
was ick biddende ter neghenſter uren in
mijn huys / ende ſiet / een man ſtont voor
my in een wit kleet:
31 Ende ſeyde: Corneli / u gebedt is
verhoort / ende u aelmiſſen zijn tot ghe-
denckeniſſe komen voor GODTS aen-
ſchijn.
32 Daerom ſeynt in Ioppen / ende doet
halen Simonem die Petrus toe-genaemt
wort. Deſe is gheherbercht in Simonis
des leyr-touwers huys by de Zee.
33 Aldus heb ick haeſtelijck tot u ghe- F
ſonden / ende ghy hebt wel gedaen komen-
de. Hierom zijn wy nu allegader tegen-
woordich in u aenſchijn / om te hooren alle
dat u van den Heere geboden is.
34 ☞ Maer Petrus zijnen mont open Deut. 10.
doende / heeft geſeyt: Ic heb in der waer- d.17.
heyt bevonden / dat GODT geen uytne- 2.Par.19.
mer der perſoonen en is. c.17. Iob 34. b. 19.
35 Maer in alderley volck / ſoo wie Sap.6.b.8
GODT vreeſt ende rechtveerdicheyt doet / Rom.2.b. 11.
die is hem aengenaem. Gal.2. b.6
36 GODT heeft het woort ghesonden Epheſ. 6. b 9.
den kinderen van Iſrael / verkondigende Col.3.d. 25.
vrede door IESUM CHRISTUM (deſe is 1.Petr.1. c. 17.
de Heer van allen:) Luc. 4. c.
37 Ghy weet het woort datter geſchiet 14.
is over geheel Iudeen / want beginnende
van Galileen (nae 't Doopſel dat Ioan-
nes gepreeckt heeft.)
38 Hoe dat GODT IESUM van Na-
zareth geſalft heeft metten heyligen geeſt /
ende met de kracht: de welcke is door-ge-
gaen wel-doende / ende geneſende alle die
verdruckt waren van den Duyvel. Want
GODT was met hem.
39 Ende wy zijn getuygen van al dat
hy ghedaen heeft in 't lantſchap der Io-
den ende in Ieruſalem / dien ſy gedoot
hebben / hangende hem aen een hout.
40 Deſen heeft GODT verweckt op den
derden dach / ende hy heeft hem verleent
geopenbaert te worden /
41 Niet alle den volcke / maer den ge-
tuygen te vooren van GODT geordineert /
ons die met hem gegeten ende gedronc-
ken hebben / na dat hy van de dooden ver-
reſen is geweeſt.
42 Ende hy heeft ons gheboden den G
volcke te preken / ende te ghetuygen / dat
hy 't is die van GOD geſtelt is een Rech-
ter der levender ende der dooden.
43 Deſen geven alle de Propheten ge- Ierem.31. f.34.
tuygenis / dat ſy vergiffeniſſe van ſonden Mich. 7.
ontfanghen ſouden door zijnen naem / alle d.18.
die in hem glooven. ✠
44 Doen Petrus noch deſe woorden
ſprack / ſoo is den heyligen Geeſt gevallen
op alle de gene die 't woort hoorden.
45 Ende de gheloovige uyter beſnijde-
niſſen / die met Petro ghekomen waren /
hebben henlieden ſeer verwondert / om dat
de gratie des heyligen Geeſts oock op de
Heydenen uytgeſtort was.
46 Want ſy hoordenſe ſpreken met ton-
gen / ende GODT grootelijck loovende.

47 Doen heeft Petrus geantwoort:mach
oock yemant het water keeren/ dat dese
niet en souden gedoopt worden/ die den H.
Geest ontfangen hebben gelijck wy?
48 Ende hy heeft gheboden datmense
doopen soude in den naem des Heerē IESV
CHRISTI.
49 Doen hebben sy hem gebeden / dat
hy by henlieden blijven soude een deel da-
ghen.

Dat XI. CAPITTEL.

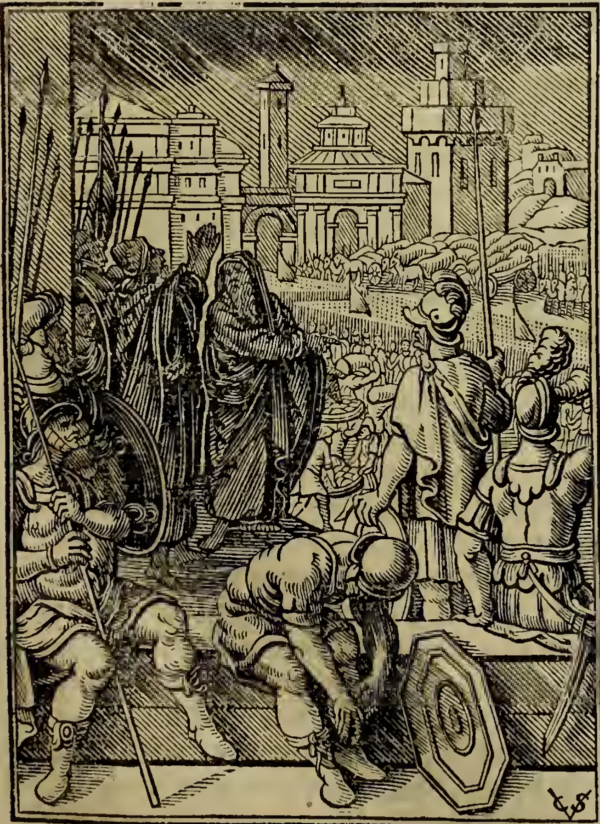
Hoe eenighe discipelen teghen Peter een geschil hadden, om dat hy tot de Heydenen ghegaen was: maer zijn redene ghehoort hebbende, sy zijn gepaeyt ende verstroyt om deHeydenen te preken, ende hoe Agabus eenen dieren tijdt voorseyt.

A ☞ 1 Nde de Apostelen
ende broeders die in
Judeen warē/ heb-
ben ghehoort dat de
Heydenen oock het
woort GODS ont-
fangen hadden.
2 Maer doen Pe-
trus opwaerts ge-
komen was te Jerusalem / soo hebben te-

ghen hem gheschil gehadt die uyter besnij-
denisse waren/ seggende:
3 Waerom zijdy in-ghegaen tot de on-
besneden mannen/ ende hebt met henlieden
gegeten?
4 Maer Petrus beginnende heeft hen-
lieden uyt-gheleyt dat vervolghen / seg-
gende:
5 Jck was in de stadt Joppe biddende/
ēn heb gesien in de op-gheventheyt mijns
geests een visioen/ datter nederdalende een
vat als een groot lijnen kleet/met vier eyn-
den neder ghelaten worde van den Hemel/
ende is gekomen tot by my.
6 Jn 't welcke ick siende/ bemerckte en-
de besach vier-voetighe dieren der aerden/
ende beesten/ ende kruppende gedierte/ en-
de vogelen des hemels.
7 Maer ick heb oock gehoort een stem-
me tot my seggende: Staet op Peter / slaet
doot/ ende etet.
8 Maer ick seyde: geensins Heere/ want B
yet gemeyns oft onreyns en is noyt in mij-
nen mont gegaen.
9 Maer de stemme heeft geantwoort ten
tweeden-mael van den hemel: Wat GODT
ghesuyvert heeft / en noemt ghy dat niet
gemeyn.
10 Maer dit geschiede drie-mael / ende
de dingen zijn alle wederom op-ghenomen
in den hemel.
11 Ende siet / drie mannen hebben ter-
stont gestaen in 't huys daer ick in was/ge-
sonden van Cesarien aen my.
12 Maer den geest heeft my geseyt / dat
ick met henlieden gaen soude niet twijfe-
lende. Maer met my zijn oock ghekomen
dese ses broeders/ ende wy zijn ghegaen in
des mans huys.
13 Maer hy heeft ons vertelt hoe dat hy
ghesien hadde eenen Enghel in zijn huys
staende/ ende tot hem seggende: Seynt tot
Joppen / ende doet halen Simon/ die toe-
genaemt wort Petrus:
14 Die sal u woorden spreken / door de
welcke ghy sult saligh zijn/ ende u gheheel
huysgesin.
15 Maer doen ick hadde begonst te spre-
ken/ soo is den H. Geest op henlieden ghe-
vallen/ ghelijck hy oock op ons viel in 't
beginsel.
16 Maer ick worde ghedachtich des Actor. 1. a.5.
woorts des Heeren/ als hy seyde: Joannes Matth.3. c.11.
heeft voorwaer ghedoopt metten water/ Marc. 1.b 8.
maer ghy sult gedoopt worden metten hey- Luc.3.c.16.
ligen Geest.
17 Hierom/ ist dat hen GODT de selve
gratie ghegheven heeft/ ghelijck ons oock/
die ghelooft hebben in den Heere IESUM
CHRISTVM. Wie was ick / dat ick
GODT soude hebben moghen verbie-
den?
18 Dese dinghen gehoort hebbende / sy Ioan.1.d.26.
hebben ghesweghen/ ende GODT gegloi- Actor.19.a.4.
ficeert/ segghende: Soo heeft GODT dan
den Heydenen oock penitentie gegeven tot
dat leven.

19 Ende de ghene die verstroyet waren
van de tribulatie die geschiet was ten tij-
den van Stephanus/ zijn door-gereyst tot
Phenicen/ ende Cypers/ ende Antiochien/
niemanden het woort sprekende dan alleen
den Joden.
20 Maer daer waren sommige van hen-
lieden mannen van Cypers ende Cyrenen/
de welcke als sy in Antiochien ghekomen
waren/ spraken tot de Griecken/ verkondi-
gende den Heeren IESUM.
21 Ende de hant des Heeren was met
henlieden/ ende daer is een groot getal van
geloovigen totten Heere bekeert.
22 Maer dit woordt is gekomen tot de
ooren der Kercken die te Jerusalem was/
van dese dingen / ende sy hebben gesonden
Barnabam tot Antiochien.
D 23 De welcke als hy daer ghekomen
was/ ende gesien hadde de gratie GODTS,
so heeft hy hem verblijt/ ende hy vermaen-
dese alle met een opset des herten te blijven
in den Heere:
24 Want hy was een goet man / ende
vol van den heyligen Geest/ ende van 't ge-
loove. Ende daer is een groote schare tot-
ten Heere toe-gevoecht.
25 Maer Barnabas is gereyst na Thar-
sen/ om Saulum te soecken:
26 Den welcken als hy gevonden had-
de/ hy heeft hem geleyt tot Antiochien. En-
de sy hebben daer een heel jaer verkeert in
de Kercke / ende sy hebben een groote scha-
re geleert. Alsoo dat de discipelen eerstmael
in Antiochien Christenen genaemt wordē.

27 Maer in dese dagen zijnder Prophe-
ten over komen van Jerusalem in Antio-
chien.
28 Ende opstaende een van henlieden
Agabus genoemt/ heeft te kennen gegeven
door den geest/ datter eenen grooten dieren
tijdt komen soude over den gehelen omme-
ganck der aerden: welck is ghewecst onder
Claudio.
29 Maer de discipelen (nae dat sy elck Actor.12.
hadden) hebben voor henlieden genomen/ d.25.
elck wat ten behoeve te seynden den broe-
ders die te Judeen woonden.
30 Het welck sy oock ghedaen hebben/
seyndende tot de ouders / door de handen
van Barnabas ende Saulus.

Dat XII. CAPITTEL.

Hoe Herodes de Koningh, tegen de Christenen opstaende, Iacob gedoot, ende Peter gevangen heeft: maer Peter wort door den Engel GODS verlost, ende Herodes gestraft.

1 MAer op den selven tijdt ☞ A
heeft Herodes de Ko-
ningh de handen aen-
geslagen / dat hy pij-
nigen soude sommige
van der Kercken.
2 Maer hy heeft ghe-
doodt Jacobum Jo-
annis broeder metten sweerde.

3 Maer siende dat het den Joden wel
behaechde/ so heeft hy daer toe gedaen/ dat
hy oock Petrum soude vangen. Maer het
waren de daghen der ongheheefder broo-
den.
4 Den welcken als hy ghevangen had-

de/ soo heeft hy dien in den Kercker geste-
ken/ leverende hem viermael vier ruyters
om te bewaren/ willende nae Paesschen
hem voor 't volck uyt brengen.
5 Ende Petrus worde bewaert in den
Kercker: maer 't gebedt geschiede sonder
ophouden van der Kercken tot Godt/ voor
hem.
6 Maer doen hem Herodes soude uyt-
brengen/ op den selven nacht was Petrus
slapende tusschen twee ruyters/ gebonden
met twee ketenen/ ende de bewaerders
voor de deure bewaerden den Kercker.

7 Ende siet/ de Engel des Heeren heeft
by hem gestaen/ ende een licht heeft ge-
schenen in de woonstede/ ende slaende Pe-
trus zijde/ hy heeft hem geweckt/ seggen-
de: Staet op rasschelijck. Ende de kete-
nen vielen van zijnen handen.
B 8 Maer de Engel heeft tot hem geseyt:
Gort u omme/ ende doet u kousen aen.
Ende hy heeft also gedaen. Ende hy heeft
hem ghesept: Doet u kleet om u/ ende
volcht my.
9 Ende uyt-gaende volchde hy hem.
Ende hy en wist niet dattet waer was
datter gedaen worde door den Engel/
maer hy meynde dat hy een visioen sach.
10 Maer gaende door d'eerste ende de
tweede wachte/ sy zijn gekomen tot de y-
seren poorte die ter stadt-waerts leyt/ de
welcke is voor hen-lieden van selfs open
gegaen. Ende uytgaende sy zijn een strate
voorts gegaen/ ende terstont is de Engel
van hem gescheyden.
11 Ende Petrus tot sy selven geko-
men zijnde/ heeft geseyt: Nu weet ic waer-
achtelijck dat de Heere zijnen Engel ge-
sonden heeft/ ende heeft my verlost uyt
Herodes hant/ ende van alle 't verwach-
ten des Jootschen volcx. ✠
12 Ende dit bedenckende/ hy is geko-
men tot dat huys van Maria Joannis
Moeder/ die toe-genaemt is Marcus/
daerder veel vergadert waren/ ende bid-
dende:
13 Maer doen hy aen de deure des in-
gancks klopte/ soo isser een jonge dochter
voort-gegaen om te hooren/ ghenaemt
Rhode.
14 Ende als sy Petrus stemme gekent
heeft/ van blijschappen en heeft sy de deu-
re niet open gedaen/ maer innewaerts lo-
pende/ sy heeft geboodschapt dat Petrus
voor de deure stont.
15 Maer sy seyden tot haer: Ghy raest. C
Maer sy seyde vast voorwaer dat het also
was. Maer sy seyden: 't Is zijnen Engel.
16 Maer Petrus bleef gestadelijck
kloppende. Maer als sy open gedaen had-
den/ soo hebben sy hem gesien/ ende wor-
den verbaest.
17 Maer hy een teecken gevende met-
ter hant dat sy swijgen souden/ heeft hen-
lieden vertelt/ hoe dat hem de Heere uyten
Kercker geleyt hadde. Ende hy heeft ge-
seyt: Boodschap Jacobo ende den broe-
ders dese dingen. Ende uytgaende is hy
wech gegaen in een ander plaetse.
18 Maer alst dach geworden was/ soo
isser een groote beroerte geweest onder de
ruyters/ wat van Petro geschiet was.
19 Maer doen Herodes hem hadde
doen soecken/ ende niet gevonden en had-
de/ nae dat hy ondersoeck gedaen hadde
van den wachters/ soo heeft hy die doen
opleyden: ende nederwaerts gaende van
Judeen in Cesarien/ is hy daer gebleven.
20 Maer hy was gram op de Tyriers D
ende Sidoniters: Maer sy zijn eendrach-
telijck tot hem gekomen/ ende hebben toe-
gemaeckt Blastum/ die des Coninex Ca-
merlinck was/ sy begeerden pays/ om dat
hare landen van hem gespijst worden.
21 Maer op eenen ghesetten dach heeft
Herodes/ gekleet met Koninckliicken ha-
bijte/ geseten op den rechter-stoel/ ende hy
hadde een lange reden tot henlieden.
22 Maer 't volck riep hem toe: Dit zijn
Godts stemmen/ ende geens menschen.
23 Maer terstont heeft hem de Enghel
Godts geslagen/ om dat hy Godt de
eere niet gegeven en hadde/ ende verteert
zijnde van de wormen/ hy is gestorven.
24 Maer het woordt des Heeren wies/ Actor. 11.
ende worde vermenichvuldicht. b. 29.
25 Maer Barnabas ende Saulus zijn
weder gekeert van Jerusalem/ hebbende

den

den dienſt voldaen/ hebben met henlieden
genomen Joannem/ die toegenaemt wort
Marcus.

Dat XIII. CAPITTEL.

Hoe Paulus geroepen wort totten Apoſtelſchappe, ende van zijn preken in Cypren, in Antiochien, ende hoe de Ioden hem verſpraken ende ver volchden.

A 1 Maer in der Kercken
die te Antiochië was/
waren Propheten en-
de Leeraers/ onder de
welcke was Barna-
bas/ ende Symon/ die
ghenoemt wordt de
ſwerte/ ende Lucius
van Cyrenen/ ende Manahen/ mede-voe-
ſterlinck van Herodes/ een van den vier-
Vorſten/ ende Saulus.
2 Maer als ſy den Heere dienden/ ende
vasteden/ ſo heeft de Heylige Geeſt geſeyt:
Scheyt my Saulum ende Barnabam
uyt/ tot den wercke daer ickſe toe aenge-
nomen hebbe.
3 Doen hebben ſy vaſtende ende bid-
dende/ ende henlieden de handen opleg-
gende/ die laten gaen.
4 Ende ſy voorwaer geſonden van den
Heyligen Geeſt/ zijn wech gereyſt na Se-
leuciam/ ende van daer zijn ſy te ſchepe ge-
varen tot Cypres.
5 Ende doen ſy gekomen waren tot
Salaminen/ ſoo preeckten ſy 't woordt
GODTS in de Synagogen der Joden.
Maer ſy hadden oock Joannem in den
dienſt.
6 Ende doen ſy alle dat Eylant door-
gaen hadden tot Paphum toe/ ſy hebben
eenen man gevonden die een toovenaer
was/ eenen valſchen Propheet/ een Jode/
wiens naem was Bariesu/
B 7 De welcke was met den Stadthou-
der Sergio Paulo eenen verſtandighen
man. Deſe geroepen hebbende Saulum
ende Barnabam/ heeft begeert te hooren
't woort GODTS.
8 Maer Elimas de toovenaer (want al-
ſo wort zijnen naem beduyt) heeft henlie-
den wederſtaen/ begerende den Stadt-
houder af te keeren van 't geloove.
9 Maer Saulus die oock Paulus hiet/
vervult metten H. Geeſt/ ſiende hem aen.
10 Heeft geſeyt: O ghy vol van alle be-
droch/ ende alle ſchalckheyt/ des duyvels
kint/ vyant van alle rechtveerdicheyt/ ghy
en hout niet op van te verkeeren de rechte
wegen des Heeren.
11 Ende nu ſiet de hant GODTS op
u/ ende ghy ſult blint zijn/ de Sonne niet

ſiende een wijle tijdts. Ende terſtont heeft
hem over-vallen een donckerheydt ende
duyſterniſſe. Ende rontſ-omme gaende
ſocht hy yemant die hem de handt geven
ſoude.
12 Doen den Stadt-houder dit werck C
geſien hadde/ heeft hy terſtont gelooft/
verwonderende hem van de leeringe des
Heeren.
13 Ende als van Papho geſcheeyt wa-
ren Paulus ende die met hem waren/ ſoo
zijn ſy gekomen te Pergen van Pamphi-
lien. Maer Joannes van hen ſcheydende/
is wederom gekeert in Jeruſalem.
14 Maer ſy gaende door Pergen/ zijn
gekomen in Antiochien van Piſidien. En-
de gegaen zijnde in de Synagoge op den
Sabboths-dach/ ſy hebben geſeten.
15 Maer nae de leſſe der Wet/ ende der
Propheten/ ſoo hebben de Princen der
Synagogen tot henlieden geſonden/ ſeg-
gende: Ghy mannen broeders/ iſt ſake dat
in u lieden eenich woort der vermaningen
is totten volcke/ ſeght dat.
16 ☞ Maer Paulus opſtaende/ ende
metter hant ſtillicheyt gebiedende/ heeft
geſeyt: Ghy Iſraelijtſche mannen/ ende
ſoo wie Godt vreeſet/ hoort.
17 Des volcks van Iſraels God heeft Exod. 1. a. 1. 13 d. 21
onſe Vaderen verkooren/ ende ons volck 22.
verheven/ doen ſy vremdelingen waren Exod. 16.
in 't landt van Egypten/ ende door eenen a. 3. Ioſ. 14. a.
hoogen arm heeft hy die daer uyt geleyt/ 2.
18 Ende tot den tijt van veertich jaren
heeft hy haerlieder manieren verdraghen
in de Woeſtijne.
19 En verdervende ſeven natien int lant D

D
van Canaan/ hy heeft henlieden metten lo-
te haerlieder lant gedeylt/

Iud. 3. b. 9. 1. Reg. 8. a. 5.

20 Ontrent nae vier-hondert ende vijf-
tich jaren/ ende daer na heeft hy henlieden
Rechters ghegheven tot Samuel den Pro-
pheet.

1. Reg. 9. c. 10. c. 17. 10. a. 1. Psal. 88. b. 21. 1. Reg. 16. a. 1. c. 13.

21 Ende daer nae hebben sy eenen Ko-
ningh begeert/ ende GODT heeft henlie-
den ghegheven Saul Cis sone/ eenen man
van Benjamins geslachte/ veertigh jaren.
22 Ende doen hy dien wech gedaen had-
de/ soo heeft hy henlieden verweckt David
den Koningh/ den welcken hy getuygenis
gevende heeft geseyt: Ick heb ghevonden
David den soone van Jesse/ eenen man nae
mijn herte/ die alle mijnen wille doen sal.

Isa. 11. a. 1. Matth. 3. a. 1. Marc. 1. a. 2. Luce 3. a. 3.

23 Wt den zade van desen heeft GODT
nae zijn belofte Israel voorts gebracht ee-
nen Salichmaker IESUM.
24 Als Joannes preeckte voor 't aen-
schijn van zijnder toekomst het Doopsel
der penitentien alle den volcke van Israel.

E
Ioan. 1. c. 20. Matth. 3. c. 18. Marc. 1. a. 7. Luce 3. d. 16. Ioan. 1. d. 27.

25 Maer doen Joannes zijnen loop vol-
bracht/ soo seyde hy: Ick en ben die niet/
den welcken ghy my meynt te zijn/ maer
siet hy komt na my/ van wiens voeten ick
niet weerdich en ben de schoenen te ontbin-
den.

Matth. 27. c. 20. c. 22. Marc. 15. b. 13. Luc. 23. c. 21. c. 23. Ioan. 19. a. 6. c. 15.

26 ☞ Ghy mannen broeders/ kinderen
des geslachts van Abraham/ ende die on-
der u lieden GODT vreesen/ u lieden is het
woort van deser salicheyt gesonden/
27 Want die te Jerusalem woonden en-
de haer Princen/ desen niet kennende/ ende
de stemme der Prophetē/ die tot allen Sab-
bothen gelesen worden/ hebben die oordee-
len volbracht:
28 Ende gheen saecke des doots in hem
vindende/ sy hebben van Pilato begheert
dat sy hem dooden souden.
29 Ende als sijt al volbracht hadden/
dat van hem geschreven was/ soo hebben sy
hem vanden houte doende in een graf ghe-
leyt.

F
Matth. 28. a. 6. Matth. 16. b. 6. Luce 24. a. 5. Ioan. 20. c. 19. 21. a. 1. Psalm 1. b. 7. Hebr. 1. b. 5. 5. b. 5. Isai. 55. a. 3. Psal. 15. b. 20. 1. Reg. 2. b. 10.

30 Maer GODT heeft hem van der doot
verweckt op den derden dagh/
31 De welcke is gesien geweest tot veel
dagen den ghenen die met hem opghegaen
waren van Galileen in Jerusalem/ die tot
nu toe sijn getuygen zijn totten volcke.
32 Ende wy verkondighen u de belof-
tenisse die tot onse Vaderen gedaen is.
33 Want dese heeft Godt volbracht on-
sen kinderen/ verweckende Jesum. ✠
Ghelijck oock inden tweeden Psalm ge-
schreven is: Mijn Sone sijdy/ ick heb u he-
den voorts ghebracht.
34 Maer dat hy hem heeft verweckt
van der doot/ die niet weder keeren en sal in
de verderffenisse/ heeft hy also geseyt/ Want
ick sal u de heylige beloften van David
ghetrouwe gheven.
35 Ende daerom seyt hy noch elders:
Ghy en sult uwen Heyligen niet gheven te
sien de verderffenisse.
36 Want als David in sijn gheslachte
gedient hadde den wille GODTS, soo is hy
ontslapen/ ende versaemt tot zijnen vade-
ren/ ende hy heeft de verderffenisse ghe-
sien.
37 Maer den welcken GODT verweckt
heeft van den dooden/ die en heeft geen ver-
derffenisse ghesien.
38 Hierom zy u kennelick ghy mannen/
ghy broeders/ dat u lieden door desen ver-
giffenisse der sonden verkondight wort/ en-
de van alle 't gene waer af ghy in de Wet
Moysi niet en hebt mogen gherechtveer-
dicht worden.
39 In desen wort gerechtveerdicht alle G
die daer in glooft.
40 Daerom siet toe dat u niet over en
kome 't ghene datter gheschreven is in de
Propheten:
41 Siet ghy versmaders/ ende verwon- Marc. 1.
dert u/ ende verswijnt. Want een werck b. 3.
wercke ick in u dagen/ een werck dat ghy
niet glooven en sult/ ist dat u yemant ver-
telt.
42 Maer als sy uyt gingen/ soo baden sy
dat sy te naest-komenden Sabboth hen-
lieden dese woorden spreken wilden.
43 Ende als de Synagoge gescheyden
was/ soo zijnder veel van den Joden ende
van den Gods-dienstighen uyt-landers
Paulum ende Barnabam ghevolcht/ de
welcke sprekende/ raden henlieden/ dat sy
blijven souden in de gratie GODS.
44 ☞ Maer op den naesten Sabboth/
soo is by nae de geheele stadt vergadert om
te hooren dat woort GODTS.
45 Maer de Joden siende de schare/ zijn
vol nijdigheydts geworden/ ende sy seyden
tegen de dingen die van Paulo geseyt wor-
den/ blasphemerende.
46 Doen hebben Paulus ende Barna-
bas volstandelijck geseyt: V lieden moest
eerstmael ghesproocken worden het woort
GODTS, maer want ghy dat van u stoot/
ende u selven onweerdich oordeelt des eeu-
wigen levens/ siet/ soo worden wy gekeert
tot de Heydenen.
47 Want alsoo heeft ons de Heere gebo- Isa. 49. b.
den: Ick heb u gestelt tot een licht der Hey- 6.
denen/ dat ghy mocht wesen tot een salig-
heyt tot dat uyterste van 't aertrijck.
48 Maer de Heydenen dit hoorende/
hebben henlieden verblijdt/ ende sy glori-
ceerden het woort des Heeren/ ende sy heb-
ben ghelooft alle die te vooren geordineert
waren totten eeuwigen leven.
49 Maer 't woordt des Heeren worde
breet gesaeyt over alle dat lantschap.
50 Maer de Joden hebben op-geruckt

Gods-dienſtighe ende eerlijcke vrouwen/ ende de Overſte van der ſtadt/ ende ſy hebben een vervolginge verweckt tegen Paulum ende Barnabam / ende ſy hebbenſe verdreven van haren palen.

Matth. 10 b.14. Marc. 6. b.11. Luc.9.a.5 51 Maer ſy ſchuddende dat ſtof haerder voeten op henlieden/ zijn gekomen te Iconien.

52 Ende de diſcipelen werden oock vervult met blijtſchap / ende metten Heyligen Geeſt. ✠

Dat XIV. CAPITTEL.

Van de afſcheydinghe die gemeeckt wort in Iconien , ende hoe Paulus in Lycaonien den kreupel genas, ende hoe ſy hem aen-bidden wilden, ende na-der-hant ſteenigen , ende hoe hy van daer vertrock.

A 1
Aer 't is gheſchiet te Iconien / dat ſy t'ſamen in de Synagoge der Ioden gingen/ende ſpraken / alſoo datter een ſeer groote menichte van Ioden ende Griecken geloofde.

2 Maer de Ioden die ongeloovich waren hebben opgeruet / ende tot gramſchappen verweckt de zielen der Heydenen tegen de broeders.

3 Hierom ſy hebben daer veel tijdts gebleven / getrouwelijck doende in den Heere / die getuygenis gevende was den woorde zijnder gratien / gevende oock datter tekenen ende wonderen gedaen worden door hare handen.

4 Maer de menichte der ſtadt is twiſtich geworden. Ende ſommige waren met de Ioden / maer de ſommige met de Apoſtelen.

5 Maer doender eenen oploop gheſchiet was van den Heydenen ende Ioden met haren Princen / dat ſy henlieden ſchande aen doen ſouden/ ende ſteenen :

6 Dit verſtaende/ſy zijn gevloden tot de ſteden van Lycaonien/ Lyſtren ende Derben/ ende in alle het lantſchap rontſomme/ ende daer waren ſy 't Euangelie prekende.

B 7 Ende een man ſat te Lyſtren kranck in de voeten / kreupel van zijns moeders lichaem/ die noyt gewandelt en hadde.

8 Deſe heeft Paulum gehoort ſprekende. De welck hem aenſiende / ende ſiende dat hy het geloove hadde om ſalich te worden/

9 Soo heeft hy geſeyt met luyder ſtemmen: Staet recht op u voeten. Ende hy is op-gheſprongen/ ende hy heeft ghewandelt.

10 Maer als de ſcharen gheſien hadden dat Paulus gedaen hadde / ſy hebben haer ſtemme opgeheven in de Lycaoniſche ſprake/ ſeggende: De Goden den menſchen gelijck geworden/ zijn neder gedaelt tot ons.

11 Ende ſy noemden Barnabam Iovem/ maer Paulum Mercurium/ want hy was de voerder des woorts.

12 Ende Iupiters Prieſter die voor de ſtadt was/ brengende ſtieren ende kroonen voor de deuren/ wilde met den volcke ſacrifitie doen.

13 't Welck als de Apoſtelen ghehoort hebben/ Barnabas ende Paulus / ſoo zijn ſy met haren geſcheurden klederen uyt-geſprongen onder de ſcharen/ roepende/ C

14 Ende ſeggende: Ghy mannen/waerom doet ghy deſe dinghen? Wy zijn oock uws gelijck ſterffelijcke menſchen/verkondighende u lieden / dat ghy u bekeeren ſout van deſe ydelheden totten levenden GODT die gemaeckt heeft den hemel ende de aerde/ ende de zee/ ende alle datter in is: Geneſ. 1. a.8. Pſal. 145. a.6. Apoc. 14. b.7. Pſal.8. c.13.

15 De welcke in de voorleden geboorten alle de Heydenen heeft laten wandelen hen wegen.

16 Ende hy en heeft ſy ſelven voorwaer ſonder getuygeniſſe niet gelaten / weldoende van den hemel/ gevende regenen ende vruchtbarige tijden/ vervullende met ſpijſe ende blijtſchap onſe herten.

17 Ende dit ſeggende/ſy en hebben nauwelijcks de ſcharen connen ghewichten/ dat ſy henlieden niet en ſouden ſacrifitie doen.

18 Maer daer zijn ſommige Ioden over gekomen van Antiochien eñ van Iconien/ 1.Cor. 11 f.24.25.

de welcke (nae dat sy de scharen over-redent
hadden) hebben Paulum gesteent/ende ge-
trocken uyter stadt/ meynende dat hy doot
was.
D 19 Maer als hem de discipelen omrin-
gelden/ soo is hy opstaende in de stadt ghe-
gaen/ ende des anderen daechs is hy met
Barnabas gereyst tot in Derben.
20 Ende als sy dier Stadt het Euange-
lie ghepredickt hadden/ ende vele menschen
geleert hadden / soo zijn sy wederom geko-
men te Lystren / ende te Iconien / ende
t'Antiochien/
21 Versterckende de zielen der discipe-
len/ ende vermanende dat sy blijven souden
in 't geloove/ ende dat wy moeten door veel
tribulatien komen in 't Rijck Godts.
22 Ende als sy henlieden Priesters ghe-
stelt hadden tot elcker Kercken/ ende gebe-
den hadden met vastenen/ so hebben sy hen-
lieden den Heere bevolen/ in den welcken sy
gelooft hadden.
23 Ende voorts door-gaende door Pisi-
dien / sy zijn gekomen in Pamphilien/
24 Ende sprekende het woort des Heeren
in Pergen / zijn sy nederwaerts gegaen in
Attalien.
25 Ende van daer zijn sy te schepe geva-
ren nae Antiochien. Van waer sy over ge-
geven waren der gratien Godts, tot dat
werck 't welck sy volbracht hebben.
Actor.13. a.1. 26 Maer doen sy gekomen waren / ende
vergadert hadden de Kercke/ soo hebben sy
vertelt hoe groote dingen dat Godt met
henlieden gedaen hadde / ende dat hy den
Heydenen geopent hadde de deure des ge-
loofs.
27 Ende sy hebben daer eenen langhen
tijdt gewoont by de discipelen.

Dat XV. CAPITTEL.

Hoe datter een questie was onder de gelo ovige, van de onderhoudinge des Wets, die ter neder gheleyt wert, ende hoe Paulus van Barnabas scheyt.

A Galat. 5. a 2. 1
Nde de sommighe ne-
der komende uyt Iu-
deen / leerden de broe-
ders: Ten zy dat ghy
besneden wordt nae
Moyses wijse / soo en
mooch dy niet salich
worden.
2 Als daer dan een groote oproeringhe
geschiet was van Paulus ende Barnabas
tegen die/soo hebben sy gesloten dat Pau-
lus ende Barnabas/ ende sommige andere
van die andere/souden opwaerts reysen tot
de Apostelen ende ouders in Ierusalem/
om deser vragen wille.
3 Hierom dese van der Kercken uytge-
leyt zijnde/ zijn gegaen door Phenicien en-
de Samarien / vertellende de bekeeringhe
der Heydenen / ende sy maeckten groote
blijtschap alle den broeders.
4 Maer doen sy te Ierusalem gekomen
waren/ soo zijn sy ontfangen gheweest van
de Kercke / ende van de Apostelen ende ou-
ders/verkondigende hoe groote dingen dat
Godt met henlieden gedaen hadde.
5 Maer daer zijn op-gestaen sommighe B
van de secte der Pharizeen / die gheloovich
waren geworden/ seggende: dat sy moesten
besneden worden / ende oock hen gebieden
te houden de Wet van Moyses.
6 Ende de Apostelen ende de ouders zijn
vergadert / om te bemercken van deser re-
den.
7 Maer doen daer een groote disputatie Actor.10. b.20.
ghesciede / soo heeft Petrus opstaende tot
henlieden ghesept: Ghy mannen broeders/
ghy weet hoe dat Godt van de oude da-
ghen onder ons verkooren heeft / dat door
mijnen mont de Heydenen hooren souden
het woort van dat Euangelie/ ende gheloo-
ven.
8 Ende Godt die de herten kent / heeft
ghetuygenis ghegeven/ gevende henlieden
den heyligen Geest/ gelijck ons/
9 Ende hy en heeft geen onderschept ge- Actor.10. g.45.
maeckt tusschen ons ende henlieden/ door 't
geloove haerlieder herten suyverende.
10 Nu dan waerom temteert ghy Godt,
met een jock te leggen op de halsen der disci-
pelen/ 't welck noch onse vaderen/noch wy
niet en hebben konnen gedragen?
11 Maer wy ghelooven dat wy salich
worden door de gratie ons Heeren Iesu
Christi, ghelijck sy.
12 Maer alle de menichte heeft ghe swe- C
gen / ende sy hebben ghehoort Barnabam
ende Paulum/ vertellende hoe groote teec-
kenen ende wonderen dat Godt ghedaen
hadde onder de Heydenen door henlieden.
13 Ende nae dat sy geswegen hadden/
soo heeft Iacobus geantwoort/ segghende:
Ghy mannen broeders/ hoort my:
14 Simon heeft vertelt/ hoe dat Godt
eerstmael besocht heeft te nemen uyten hey-
denen een volck tot zijnen name.
15 Ende met desen accorderen de woor-
den der Propheten / alsoo daer ghescre-
ven is.
16 Daer nae sal ick weder keeren / ende Amos 9.c 11.
wederom op timmeren Davids taberna-
kel dat vervallen is/ ende zijn vervallingen
sal ick wederom timmeren/ ende ick sal dat
oprichten/
17 Op dat de andere menschen versoec-
ken mogen den Heere / ende alle de Heyde-
nen/ op de welcke mijnen naem aengheroe-
pen is/ seyt de Heere/ dese dingen doende.

D 18 Van het begin der Werelt is Gode
bekent zijn werck.
19 Waerom soo oordeel ick datmense
niet ongerust en make die uyt de Heydenen
bekeert worden tot Godt:
20 Maer datmen tot henlieden schrijve/
dat sy henlieden wachten van de besmet-
tinghe der Afgoden beelden/ ende van on-
kuysheyt/ende versmachte dieren/ende van
bloet.
21 Want Moyses heeft van de oude tij-
den in alle steden / de gene die hem verkon-
digen in de Synagogen: Daer hy tot elcke
Sabbothen gelesen wort.
22 Doen hevet den Apostelen ende den
Ouders behaecht / met alle de vergaderin-
ge der geloovigen / men soude kiesen man-
nen uyt henlieden/ ende seynden tot Antio-
chien met Paulo ende Barnaba Judam/
die toe genaemt worde Barsabas / ende
Silam / van de principaelste mannen on-
der de broeders/
E 23 Schrijvende door de hant van hen-
lieden: De Apostelen/ ende de ouders/ ende
de broeders wenschen den broederen uyt dē
Heydenen die in Antiochien / ende in Sy-
rien/ ende Cilicien zijn/ salighey.
24 Aengesien dat wy ghehoort hebben/
datter sommighe uyt ons gaende u lieden
ontstelt hebben / met woorden u zielen om-
me-keerende / den welcken wy geen bevel
en hebben gegeven.
25 Soo hevet ons t'samen over een ver-
gadert zijnde / behaecht te kiesen mannen/
ende die te seynden tot u lieden/met onse al-
derliefste Barnaba ende Paulo/
26 Menschen die haer zielen over-gege-
ven hebben voor den naem ons Heeren
IESV CHRISTI.
27 Hierom hebben wy gesonden Judam
ende Silam / de welcke sullen selve u oock
metten woorden 't selve seggen.
F 28 Want het heeft den H. Geest / ende
ons goet gedocht/u lieden anders niet meer
lasts op te leggen / dan dese nootlijcke din-
gen/
29 Dat ghy u onthout van 't ghene dat
der afgoden beelde gheoffert is / ende van
bloet/ende versmachte dieren/ ende van on-
kuysheyt. Van de welcke ghy u selven be-
warende sult wel doen. Blijft gesont.
30 Dese aldus wech gesonden / zijn ge-
komen te Antiochien: ende als de menichte
vergadert was/ so hebben sy den brief over-
gelevert.
31 Den welcken als sy gelesen hadden/
soo waren sy verblijt van den troost.
32 Maer Judas ende Silas/ want sy
oock Propheten waren / hebben met veel
woorden de broeders vertroost / ende ver-
sterckt/
33 Maer als sy daer geweest hadden ee-
nen tijdt / soo zijn sy weder ghesonden met
vreden van de broeders/tot de gene diese ge-
sonden hadden.
34 Maer het heeft Sile goet ghedocht
daer te blijvē. Maer Judas is alleen wech
gegaen nae Jerusalem.
35 Maer Paulus ende Barnabas woon-
den te Antiochien / leerende ende prekende
met veel meer andere het woort Gods.
36 Maer nae een deel dagen / soo heeft G
Paulus tot Barnabam geseyt: Laet ons
wederom gaende de broeders besoecken
door alle de steden/in de welcke wy 't woort
des Heeren gheprееckt hebben / hoe dat sy
henlieden hebben.
37 Maer Barnabas wilde oock met
hem nemen Joannem / die toe-ghenaemt
werde Marcus.
38 Maer Paulo dochte datmen hem niet
en behoorde t'ontfangen / om dat hy van
hen gescheyden was uyt Pamphilien/ende
met hen niet gegaen en was in 't werck.
39 Maer daer is een verschil opgeresen/
alsoo dat sy van malkanderen scheyden: en-
de Barnabas met hem nemende Marcum/
is gescheept na Cypren.
40 Maer Paulus verkiesende Silam is
gereyst / bevolen der gratien Godts van
den broeders.
41 Maer hy doorwandelde Syrien en-
de Cilicien/ versterckende de Kercken/ghe-
biedende te onderhouden de gheboden der
Apostelen/ ende der ouders.

Dat XVI. CAPITTEL.

Hoe Paulus met Timotheum predickte in Macedonia, in de stadt Philippi, hoe de vrouwe die eenen waerseggenden geest in haer lichaem hadde, van Paulo genesen wort: ende hoe hy daerom ghegeesselt wert, ende in den Kercker ghesteecken, ende wederom verlost wort.

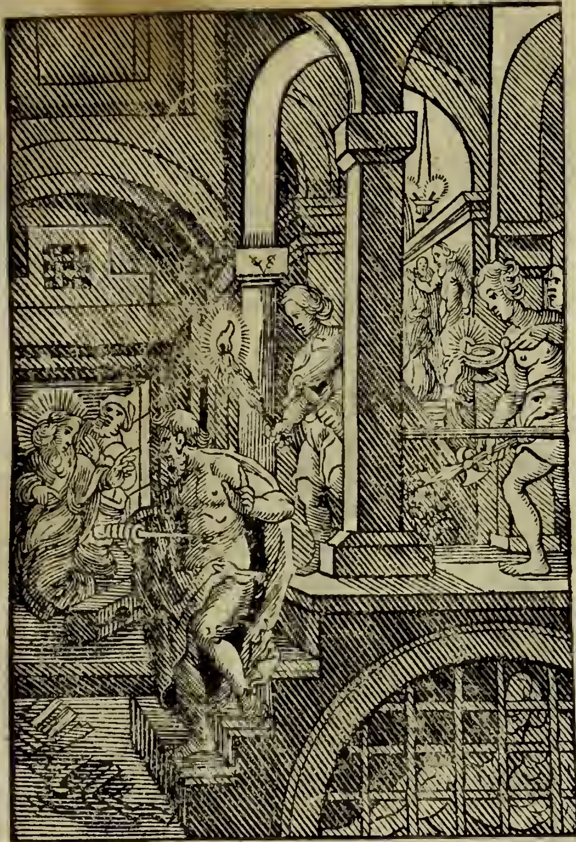
1 MAer hy is voorts ge- A
komen tot Derben
ende Lystren. Ende
siet/ daer was een di-
scipel ghenaemt Ti-
motheus/ eender ge-
loovender Joodscher
vrouwen soone / van
eenen Heydenschen Vader.
2 Desen gaven goet getuyge de broeders
die te Lystren ende te Iconien waren.
3 Desen heeft Paulus gewilt dat hy met
hem reysen soude. Ende hem aen-nemen-
de/ hy heeft hem besneden om der Joden
wille / die in die plaetsen waren. Want sy
wisten alle dat zijn Vader een Heydensch
man was.
4 Maer als sy door de steden gingen/ soo B
leerden sy henlieden / dat sy onderhouden

souden de leeringhe die geordineert waren
van de Apostelen ende ouderen die te Jeru-
salem waren.
5 Ende de kercken worden bevesticht
in 't geloove/ ende sy worden dagelijcx over-
vloediger van getale.
6 Maer gaende door Phrygien ende
't lant van Galatien/ werde henlieden ver-
boden van den heyligen Geest dat woort
GODTS te spreken in Asien.
B 7 Maer doen sy gekomen waren in My-
sien/ soo proefden sy te gaen tot Bithynien/
ende IESUS Geest en heeft henlieden dat
niet toe gelaten.
8 Maer doen sy Mysien door-gegaen
waren / soo zijn sy nederwaerts ghegaen
te Troaden.
9 Ende Paulo is in der nacht een visi-
oen verthoont. Een man van Macedonien
was daer staende / ende hem seer biddende/
ende seggende: Doorgaende tot Macedo-
nien helpt ons.
10 Maer doen hy dat visioen gesien had-
de / soo hebben wy terstont gesocht te rey-
sen in Macedonien/ versekert sijnde dat ons
GODT geroepen hadde om henlieden het
Evangelie te verkondigen.
11 Maer te schepe varende van Troade/
zijn wy met eenen rechten loop gekomen in
Samothracien / ende des anderen daechs
te Neapolen/
12 Ende van daer te Philippen / welck
is de hooft-stadt van 't Lant van Macedo-
nien/ een stadt der vremder uyt-landers.
C Maer wy waren in dese stadt een deel da-
gen samen ramende.
13 Maer op der Sabbothen dach / soo
zijn wy uyt-gegaen buyten de poorte / on-
trent den vloet/ daer 't scheen datmen plach
te bidden: ende sittende spraken wy tot de
vrouwen die daer vergadert waren.
14 Ende een vrouwe Lydia ghenaemt/
een purpur-verkoopersse der Stadt van
Thyatiren/ GODT dienende / hevet ghe-
hoort: wiens herte de Heere geopent heeft/
om ter herten te nemen 'tgene datter geseyt
worde van Paulo.
15 Maer doen sy ghedoopt was/ ende
haer huys / soo heeft sy seer gebeden / seg-
gende: Ist sake dat ghy my hebt gheacht
geloovich te zijn den Heere/ so komt in mijn
huys/ ende herberchter. Ende sy heeft ons
gedwongen.
16 Maer 't is geschiet/ als wy ter bedin-
gen gingen/ datter een jonge dochter/ heb-
bende eenen waerseggenden geest binnen/
ons ontmoete/ de welcke haren Heere groot
D gewin dede met waer-seggen.
17 Dese Paulum ende ons ghevolcht
zijnde/ riep/ seggende: Dese menschen zijn
dienaers van den hoogen Godt/ die u ver-
kondigen den wegh der saligheyt.

18 Maer dit dede sy menigen dach: maer
Paulus wee daer af hebbende / ende hem
omkeerende/ heeft geseyt totten Geest: Ick
gebiede u in den naem IESU CHRISTI
dat ghy van haer uyt gaet. Ende hy is
uyt-gegaen op de selve ure.
19 Maer haer Heeren/ siende dat de ho-
pe van haerlieder winninge wech gevaren
was/ soo hebben sy Paulum ende Silam
vanghende ghebracht op de marckt tot de
Princen:
20 Ende brengende die voor de Wethou-
ders / sy hebben gheseyt: Dese menschen
beroeren onse stadt/ want sy Joden zijn/
21 Ende verkondighen een maniere die
ons niet gheoorloft en is aen te nemen noch
te doen / aengesien dat wy Romeynen zijn.
22 Ende 't volck is tegen henlieden t'sa-
men geloopen/ ende de Wethouders henlie-
der kleederen scheurende / hebben ghebođen
datmense soude met roeden slaen.
23 Ende als sy henlieden veel slagen ge- E
geven hadden / soo hebben syse in den kerc-
ker gesteecken / gebiedende den bewaerder
dat hyse neerstelijck bewaren soude.
24 De welcke als hy sulck gebodt ont-
fangen hadde / heeftse ghedaen in den bin-
nensten kercker / ende haerlieder voeten
heeft hy geslooten in den stock.
25 Maer ter middernacht loofden Pau-
lus ende Silas GODT biddende: Ende sy
hoordense die in de gevangenisse waren.
26 Maer onversienlijck isser een groote
aertbevinge gheschiet / alsoo dat de fonda-
menten des kerckers geroert worden. En-
de terstont gingen alle de deuren open/ ende

De

de banden van henlieden allen worden ont-
bonden.
27 Maer de bewaerder des kerckers
ontſprongen zijnde / ende ſiende de deuren
des Kerckers open / wilde hem ſelven met
een uyt-getrocken ſweert dooden / meynen-
de dat de gevangenen wech gevloden wa-
ren.
28 Maer Paulus heeft met luyder ſtem-
men geroepen / ſeggende: En doet u ſelven
geen quaet / want wy zijn alle-gader hier.
F 29 Ende als hy licht geeyſcht hadde / ſoo
is hy daer binnen gegaen. Ende verſchrict
zijnde / is hy Paulo ende Sile te voeten ge-
vallen /
30 Ende henlieden buyten uytleydende /
hy heeft geſeyt: O ghy Heeren / wat moet
ick doen / dat ick ſalich mach worden?
31 Maer ſy hebben geſeyt: Gelooft in
den Heere IESUM, ende ſoo ſuldy ſalich
weſen / ghy ende u huyſgeſin.
32 Ende ſy hebben hem het woordt des
Heeren ghesproken met allen den genen die
in zijn huys waren.
33 Ende hy henlieden nemende in die ure
des nachts / heeft haerlieder wonden ghe-
waſſchen / ende hy werde gedoopt ende alle
zijn huys terſtont.
34 Ende als hyſe geleyt hadde tot in zijn
huys / ſoo heeft hy henlieden de tafel voor-
gheſtelt / ende hy heeft vrolijck geweeſt met
alle zijnen huyſe / loovende GODT.
35 Ende alſt dach gheworden was / ſoo
hebben de Wet-houders de ſtadt dienaers
geſonden / ſeggende: Laet die menſchen vry
gaen.
36 Maer de bewaerder des Kerckers G
heeft deſe woorden Paulo gheboodtſchapt:
Dat de Wet-houders gheſonden hadden /
datmen u lieden ſoude vry laten gaen: Hier-
om nu uytgaende / gaet wech in vreden.
37 Maer Paulus heeft henlieden geſeyt:
Sy hebben ons Roomſche menſchen open-
baerlijck geſlagen / ſonder ſake in den kerc-
ker geſtooten / ende drijven ſy ons nu hey-
melijck wech? Alſoo niet: maer laetſe ſelve
komen / ende ons uyt leyden.
38 Maer de Dienaers der ſtadt hebben
den Wet-houders geboodtſchapt deſe woor-
den. Ende ſy zijn vervaert geweeſt / ghe-
hoort hebbende dat ſy Romeynen waren.
39 Ende komende ſy hebben hen ghe-
ſmeeckt / ende uytleydende ſy hebben hen-
lieden gebeden dat ſy uyter ſtadt gaen ſou-
den.
40 Maer uyten kercker gaende / zijn ſy
tot Lydiam ingegaen / ende ſiende de broe-
ders / ſy hebben die getrooſt / ende zijn wech
ghereyſt.

Dat XVII. CAPITTEL.

Hoe Paulus predickte in Theſſalonica, ende in Berœen, ende daer oock vervolcht wort, ende hoe hy in Athenen predickte, ende Dionijs met eenige andere bekeerde.

1 ENde doen ſy ghereyſt A
hadden door Amphi-
polé ende Apollonien /
ſoo zijn ſy gekomen te
Theſſalonien / daer
een Synagoghe der
Joden was.
2 Maer nae de ghe-
woonte is Paulus tot henlieden binnen
gegaen / ende op drie Sabbothen ſprack hy
tot henlieden van de Schriftueren /
3 Verklarende ende bewijſende dat
Chriſtus moeſt lijden / ende verrijſen van
de dooden: ende dat die is IESUS CHRIS-
TUS, den welcken ick u verkondige.
4 Ende de ſommige van henlieden heb-
ben gelooft / ende ſy zijn verſaemt met Pau-
lo ende Sila / ende van de Gods-dienſtige
ende Heydenen een groote menichte / ende
vele Edele vrouwen.
5 Maer de Joden dit benijdende / ende
tot hen-lieden nemende ſommighe quade
mannen van dat gemeyn volck / ende een
gerucht makende / hebben de ſtadt opghe-
ruckt / ende ſtaende by Jaſons huys / ſy
hebben gheſocht haerlieder voorts te bren-
gen onder 't volck.
6 Ende doen ſyſe niet en vonden / ſo troc-
ken ſy Jaſonem / ende ſommige broeders B
tot de Princen der Stadt / roepende: Deſe
zijn 't die de Stadt in roeren ſtellen / ende

zijn

zijn herwaerts ghekomen:

7 De welcke Iason ontfangen heeft ende dese doen allegader tegẽ des Keysers ordinantien / noemende eenen anderen Koningh te zijn Iesum.

8 Maer sy hebben oock 't gemeyn volc verweckt / ende de Princen der stadt dit hoorende /

9 Ende ontfangen hebbende dat verantwoorden van Iason / ende van de andere / sy hebben henlieden laten vry gaen.

10 Maer de broeders hebben terstont des nachts Paulum ende Silam laten gaen in Berœen. De welcke (als sy daer gekomen waren) sy zijn gegaen in de Synagoge der Ioden.

11 (Maer dit waren de edelste van henlieden die te Thessalonice zijn / die 't woort ontfangen hebben met geheelder begeerten / dagelijcks ondersoeckende de schriftueren / oft dese dingen alsoo waren.

12 Ende voorwaer daer heefter veel van henlieden gelooft / ende van de eerlijcke heydensche vrouwen ende mannen niet luttel.)

C 13 Maer doen de Ioden in Thessalonien vernomen hadden / dat te Berœen van Paulo 't woort Godts oock gepreect was / so zijn sy derwaerts oock gekomen / beroerende ende in gherucht stellende de menichte.

14 Ende doen hebben de broeders Paulum terstont laten wech gaen / dat hy gaen soude tot aen de Zee. Maer Silas ende Timotheus zijn daer gebleven.

15 Maer die Paulum uytleyden / hebben hem voorts geleyt tot Athenen toe. Ende van hem een bevel ontfangen hebbende aen Silam ende Timotheum / dat sy seer rasschelijck tot hem comen souden / soo zijn sy gereyst.

16 Maer doen Paulus henlieden te Athenen verbeyde / soo worde zijnen geest ontsteken in hem / siende de Stadt de afgoderye onderworpen.

D 17 Hierom soo disputeerde hy in de Synagoge met de Ioden / ende metten Gods-dienstigen / ende op de marckt t'allen dagẽ / tot de gene die daer tegenwoordich waren.

18 Maer sommige Epicureensche ende Stoische Philosophen disputeerden met hem / ende de sommige seyden: Wat wilt dese woort-zaeyer seggen? Maer d'ander seyden: Het schijnt te wesen een verkondiger van nieuwe Goden / om dat hy henlieden Iesum ende de verrijsenisse verkondichde:

19 Ende hem nemende sy hebben hem geleyt in Areopago / seggende: Mogen wy weten wat dese nieuwe leeringe is / die van u gepreeckt wert?

20 Want ghy brenght sommige nieuwe dingen in onse ooren. Daerom wy willen weten wat dese dingen zijn willen. E

21 Maer alle die van Athenen / ende de vremde gasten / en verleechden henlieden nergens toe / dan om te seggen oft te hooren yet nieus.

22 Maer Paulus staende in 't midden van Areopago / heeft geseyt: Ghy mannen van Athenen / ick sie u lieden over al by kans te seer superstitieus te wesen.

23 Want ick voor-by gaende / ende siende u af-gods beelden / heb oock gevonden eenen autaer / daer op geschreven was / den onbekenden Godt. Daerom dat ghy onwetende eert / dat verkondige ick u.

24 Godt die de Wereldt ghemaeckt heeft / ende al datter in is / dese / want hy Heere is van den hemel ẽn aerde / en woont in geen tempelen met handen gemaeckt / Genes. 1. a. 1.

25 Noch hem en wort genen dienst gedaen met menschelijcke handen / als yet behoevende / want hy eenen yegelijcken gheeft het leven ende den adem / ende alle dingen. Actor. 7. f. 48.

26 Ende hy heeft uyt eenen alle ghe-slachten der menschen ghemaeckt / om te woonen op 't geheel aenschijn der aerden / ordinerende ghesette tijden ende eynden van haerlieder wooninge / F

27 Om Godt te soecken / oft sy hem by avonturen mochten aentasten / oft vinden. Al ist soo dat hy niet verre en is van eenen yegelijcken van ons lieden.

28 Want in hem leven wy / ende roeren ons / ende hebbent wesen. Alsoo oock som- Aratus Isa. 40. d. 18.

ninge

mighe van uwen Poeten gheſeyt hebben:
Want wy zijn oock van zijn geſlachte.
29 Daerom want wy van Gods ghe-
ſlachte zijn/ ſo en behooren wy niet te mey-
nen/ dat het Goddelijck weſen den goude/
oft ſilvere / oft den ſteenen / den gheſneden
wercke der konſten/ende der menſchen ver-
ſieringe gelijck is.
30 Ende 't is waer / dat Godt de tij-
den van deſer onwetenheyt ongemerckt la-
tende / verkondicht nu den menſchen / dat
ſy allegader over al ſouden penitentie doen/
31 Om dat hy eenen dach geſtelt heeft/
in den welcken hy de werelt ſal oordeelen in
rechtveerdigheydt / door eenen man in den
welcken hy dat geordineert heeft/alle men-
ſchen 't ghelove biedende / verweckende die
van de dooden.
G 32 Maer doen ſy gehoort hadden de ver-
rijſeniſſe der dooden / ſoo beſpotten hem de
ſommige. Maer de ſommighe ſeyden: Wy
ſullen u daer af wederom hooren.
33 Alſo is Paulus gegaen uyt dat mid-
den van henlieden.
34 Maer ſommige mannen hem by blij-
vende hebben gelooft/ onder de welcke was
oock Dionyſius een Areopagiter/ ende een
vrouwe ghenaemt Damaris / ende andere
met henlieden.

Dat XVIII. CAPITTEL.

Hoe Paulus in Corinthen predickte, ende van de beroerte. Ende hoe hy in Epheſen was. Hoe Apollo alleen S. Ians Doopſel wetende, ſeer t'onderbracht de Ioden.

A 1 Aer nae uyt Athe-
nen gegaen zijnde/
hy is ghekomen te
Corinthen.
2 Eñ vindende daer
eenen Jode Aquila
genoemt / uyt Pon-
ten gebooren/ die nu
korts uyt Italien ghekomen was / ende
Priſcillam zijn huyſvrouwe(om dat Clau-
dius geboden hadde/dat alle de Joden uyt
Roomen wech gaen ſouden) ſoo is hy tot
henlieden gegaen/
3 Ende om dat ſy van der ſelver konſten
waren/ ſoo bleef hy by henlieden / ende
wrocht/ (maer ſy waren van de konſte van
tenten te maken.)
4 Ende hy diſputeerde in de Synagoge
alle Sabbothen/ ondertuſſchen inbrengen-
de den naem des Heeren Iesu, ende hy
vermaende den Joden ende den Griec-
ken.
B 5 Maer doen van Macedonien gekomen
waren Silas ende Timotheus/ ſoo was
Paulus neerſtich tot dat woort/betuygen-
de den Joden dat Iesvs was Chri-
stvs.
6 Maer doen ſy daer tegen ſeyden/ ende
blaſphemeerden/ſoo heeft hy/ zijn klederen
uyt ſchuddende/ tot henlieden gheſeyt: V
bloet zy op u lieder hooft: Ick ſal van nu
voorts ſuyver tot de Heydenen gaen.
7 Ende van daer vertreckende/hy is ge-
gaen in 't huys van eenen genaemt Titus
den Rechtveerdigen / die Godt dienende
was/wiens huys was neffens aen de Sy-
nagoge.
8 Maer Criſpus de overſte der Syna-
gogen/ heeft den Heere gelooft / met alle ſij-
nen huyſe/ ende veel van den Corinthianen
hoorende hebben gelooft / ende werden ge-
doopt.
9 Maer de Heere heeft des nachts door C
een viſioen tot Paulum geſeyt:En wilt niet
vreeſen/maer ſpreeckt/ende en ſwijcht niet.
10 Want ick ben met u / ende niemant
en ſal toegelaten worden om u te hinderen.
Want ick heb veel volcks in deſe Stadt.
11 Maer hy is daer ſtille gheweeſt een
jaer ende ſes maenden / leerende by henlie-
den 't woort Godts.
12 Maer doen Gallio ſtadthouder van
Achaien was / ſoo ſijn de Joden eendrach-
telijck opgeſtaen teghen Paulum / ende ſy
hebben hem ghebracht voor den rechter-
ſtoel.
13 Seggende / Deſe raet teghen de wet D
den menſchen Godt te dienen.
14 Maer doen Paulus begonſte ſijnen
mont open te doen/ ſoo heeft Gallio gheſeyt
tot de Joden: Waert ſaecke dattet yet on-
rechts waer/ oft een ſeer quade daet/O ghy
Jootſche mannen/ſoo mocht ick u na recht
verdragen:
15 Maer zijnt vragen van woorden oft
namen/ oft van uwer Wet/ daer af ſiet ghy
toe / ick en wil van deſen geen rechter zijn.
16 Ende hy heeftſe ghedreven van den
rechter-ſtoel.
17 Maer ſy alle grijpende Soſthenem E
eenen Prince der Synagogen/ ſloegen hem
voor den rechter-ſtoel.Ende Gallio en trac
hem geen van deſen dingen aen.
18 Maer doen Paulus noch veel dagen
gebeyt hadde/ ſo is hy (de broeders Godt
bevelende) te ſchepe ghevaren naer Syrien Num.8. c.18.
(ende met hem Priſcilla ende Aquila) de Actor.21. d.24.
welcke hadde in Cenchris zijn hooft ghe-
ſchooren/ want hy hadde een ghelofte.
19 Ende hy is gekomen te Epheſen/ en-
de daer heeft hyſe ghelaten. Maer hy in de
Synagoge gaende / diſputeerde metten
Joden.
20 Maer doen ſy hem baden / dat hy
daer noch langer tijdt ſoude blijven/ ſoo en
heeft hy dat niet geconſenteert/

21 Maer henlieden te GODE bevelen-
de/ ende seggende: Ick sal wederom tot u-
lieden keeren (by alsoo dat GODT wilt)
so is hy gereyst van Ephesen.
F 22 Ende nederwaerts gaende in Cesa-
rien/ hy is op-geklommen/ ende heeft de
kercke gegroet/ ende is nederwaerts ghe-
reyst na Antiochien.
23 Ende als hy daer een luttel tijdts ge-
weest hadde/ soo is hy voorts gereyst/door-
wandelende vervolgens dat lantschap van
Galacien/ ende Phrygien/ versterckende
alle de discipelen.
24 Maer een Jode/ Apollo ghenaemt/
van Alexandrien geboren/een welspreken-
de man/is gekomen tot Ephesen/machtich
in de Schrifturen.
G 25 Dese was geleert in den wegh des
Heeren/ ende wesende vierich van geeste/
sprack hy/ende leerde neerstelick 't gene dat
IESV aengaet) wetende alleen het Doopsel
van Joannes.
26 Aldus heeft dese begonnen vrypelijck
te doen in de Synagoge. Den welcken als
Priscilla ende Aquila gehoort hadden/ soo
hebben sy hem tot henlieden genomen/ende
hebben hem neerstelijcker verklaert den
wegh des Heeren/
27 Maer doen hy wilde gaen in Achaien/
so hebben sy de broeders vermaent/ende ge-
schreven den discipelen/ dat sy hem ontfan-
gen souden. De welcke als hy gekomen
was/ heeft veel behelps gedaen den ghenen
die gelooft hadden.
28 Want seer sterckelijck verwan hy de
Joden/ in 't openbaer thoonende door de
Schrifturen dat IESUS is CHRISTUS.

Dat XIX. CAPITTEL.

Hoe Paulus sommige van S. Jans discipelen leert het geloove in Christum, ende hoe de menighte biechtende ende haerlieder valsche boecken verbernende, gelooven: ende hoe een beroerte in Epheso tegen Paulum opgestaen is.

A ☞
Maer het is gheschiet
doen Apollo te Corin-
then was/ dat Pau-
lus hebbende door-
reyst alle de overste
Landen/quam tot E-
phesen/ ende vant som-
mige discipelen/
2 Ende hy heeft tot henlieden ghesept:
Hebdy den Heyligen geest ontfangen ghe-
loovende? Maer sy hebben tot hem gesept:
wy en hebben noch niet gehoort/ofter eenen
Heyligen Geest is. Maer hy heeft ghesept:
Waer in zijt ghy dan gedoopt?
3 De welcke hebben gesept: In Jo-
hannes Doopsel.
4 Maer Paulus heeft gesept: Joannes
heeft met dat Doopsel der penitentien het
volck gedoopt/ seggende dat sy ghelooven
souden in den genen die na hem komen sou-
de/ dat is/ in IESUM.
5 Dit gehoort hebbende werden sy ghe-
doopt in den naem des Heeren IESU.
6 Ende doen henlieden Paulus de han-
den opgeleyt hadde/ soo is de H. Geest op
henlieden gekomen/ ende sy spraken met
tongen/ende sy propheteerden.
7 Maer sy waren alle-gader ontrent
twaelf mannen.
8 Maer in de Synagoge gaende/sprack
hy met betrouwen/ drie maenden lanck di-
sputerende ende henlieden onder-wijsende
van dat rijcke GODTS.
9 Maer doender sommige verhert wa-
ren/ ende niet en geloofden/ vermaledijden-
de den wegh des Heeren voor de menichte/
soo heeft hy van henlieden scheydende de
discipelen afgescheyden dagelijcx dispute-
rende in eens sekere Tyrans schole.
10 Maer dit geschiede twee jaren lanck/
alsoo dat alle de gene die in Asien woonden/
hoorden het woort des Heeren/ soo wel de
Joden als de Heydenen.
11 Ende GODT dede krachtige wercken/
die niet gemeen en waren/door Paulus hant.

12 Alsoo dat oock op de siecken gedragen
worden van zijnen lichaem de sweetdoecken
oft voor-kleden/ ende de siecten scheyden van
henlieden/ende de boose geesten gingen uyt.
13 Maer sommige van de omme-gaende C
Joden/ die beswerders waren/ hebben ooc
geproeft over de gene die boose geesten bin-
nen hadden/den naem IESU aen te roepen/
seggende: Ick beswere u door IESUM,
den welcken Paulus verkondicht.

Matth. 3. c. 1. Marc. 1. a. 8. Luc. 3. c. 16. Ioan. 1. d. 26. Actor. 1. a 5. 11. b. 16 19. a. 4. B

14 Maer het waren seven eens Joden
sone Sceva genaemt/ een Prince der Prie=
steren/die dit deden.
15 Maer de boose Geest antwoordende
heeft tot henlieden geseyt: IESUM ken ick/
ende Paulum weet ick/ maer wie zijt ghy=
lieden?
16 Ende de mensche daer den alderquaet=
sten geest in was/ op hem springende/ ende
weldich wordende over beyde / heeft macht
gebruyckt tegen henlieden/alſo dat sy naect
ende gewont ontliepen uyt dat huys.
17 Maer dit is kenlijck gheworden alle
den Joden ende Heydenen die te Ephesen
woonden. Ende daer is een vreese op alle die
gevallen/ ende den naem des Heeren IESU
worde grootelijck gepresen.
18 Ende veel van den genen die gheloof=
den / quamen belijdende / ende verkondi=
gende haerlieder wercken.
D 19 Maer vele van henlieden / die quade
curieusheden gevolcht hadden / hebben de
boecken tsamen gebracht/ende die verbrant
voor alle menschen. Ende doen sy de prijsen
van dien gerekent hadden/ so hebben sy ge=
vondē 'tgelt van vijftich duysent penningē.
20 Alsoo sterckelijck wies dat woort
GODTS, ende worde versterckt.
21 Maer als dese dingen volbracht wa=
ren/ soo heeft Paulus in den geest voor-ge=
nomen/ dat hy/ Macedonien ende Achaien
door gereyst hebbende / soude gaen nae Je=
rusalem/ seggende: Nae dat ick daer sal ge=
weest hebben / soo moet ick oock Roomen
sien.
22 Maer seyndende in Macedonien twee
van den genen die henlieden dienden / Ti=
motheum ende Erastum / hy is selve een
luttel tijdts gebleven in Asien.
23 Maer op dien tijdt is geschiet een be=
roeringe die niet kleyn en was van dē wech
des Heeren.
24 Want een Demetrius genoemt / een
silver-smit / maeckende silvere kassen voor
Diana / gaf den konstigen werck-luyden
geen kleyn gewin.
E 25 De welcke hy te samen roepende/met
de gene die van den selven hantwerck wa=
ren / heeft geseyt: Ghy mannen weet wel/
dat wy van deser hanteringhe gewin heb=
ben/
26 Ende siet / ende hoort / hoe dat desen
Paulus heeft niet alleen van Ephesē/ maer
oock by nae van gheheel Asien een groote
schare onderwijsende/ afgekeert/ seggende:
Dattet geen goden en zijn die metten han=
den gemaeckt worden.
27 Maer niet alleen en sal ons dit deel in
perijckel komen van verworpen te worden/
maer oock sal den Tempel van der grooter
Dianen voor niet geacht worden/ ende ha=
re majesteyt salmen oock beginnen te ver=
derven/de welcke geheel Asien ende de We=
relt eert.
28 Dese woorden gehoort hebbende/ zijn
sy vol gramschaps geworden / ende hebben
gheroepen / seggende : Groot is Diana der
Ephesianen.
29 Ende alle de Stadt is vol werringen
gheworden. Ende sy hebben eenen oploop
gemaeckt eendrachtelick tot op de gemeyn
speel-plaetse / hebbende gegrepen Gajum
ende Aristarchum de Macedonianen/ Pau=
lus gesellen.
30 Maer doen Paulus wilde in 't volck F
gaen / soo en hebbent de discipelen niet toe=
gelaten.
31 Maer oock sommige van de Princen
van Asien die zijn vrienden waren / hebben
tot hem ghesonden / biddende dat hy in de
speel-plaetse niet komen en soude.
32 Maer de ander riepen wat anders.
Want het was een verwerde vergaderin=
ge/ ende den meesten-deel en wisten niet uyt
wat sake dat sy vergadert waren.
33 Maer sy hebben Alexandrum uyter
scharen getrocken / de Joden hem voorts
stierende. Maer Alexander metter hant stil=
licheyt begeert hebbende / wilde den volcke
reden seggen.
34 Den welcken als sy ghekent hadden
een Jode te zijn/ so isser een groot gekrijsch
gheschiet van henlieden allen ontrent twee
uren lanck / roepende: De groote Dia=
na der Ephesianen.
35 Ende doen de schrijver de scharen ge=
stilt hadde / soo heeft hy geseyt: Ghy man=
nen van Ephesen/ wat mensch is daer/ die
niet en weet/ dat de stadt van Ephesen die=
nende is der grooter Dianen / ende Jupi=
ters kint?
36 Daerom wantmen hier teghen niet G
en mach segghen / soo behoorde ghy-lieden
ghestilt te wesen/ ende niet onbedachtelijck
te doen:
37 Want ghy hebt ons dese mans aen=
gebracht/ die noch tempel scheynders noch
blasphemeerders en zijn uwer Goddinnen.
38 Ist dat Demetrius ende de konsti=
ge werck-lieden die met hem zijn / eenighe
saken tegen yemanden hebben / men hout
gemeynen raet van saecken/ ende daer zijn
Wet-houders / laetse malkanderen voor
recht aen-spreecken.
39 Maer ist dat ghy yet anders begeert
te weten / dat machmen in de wettelijcke
vergaderinge beslichten.
40 Want wy zijn oock in perijckel van
beschuldicht te worden van den oploop he=
den / hoe wel datter niemant schuldich en
is/ door den welcken wy ons mochten ver=
antwoorden van desen oploop. Ende doen
hy dit geseyt hadde/ soo heeft hy de verga=
deringe laten gaen.

Dat XX. CAPITTEL.

Hoe Paulus te Troaden quam, daer hy eenen die doot was gevallen, verweckte van der doot, ende vermaent hebbende de Priesters, dat sy waecken souden, ende neerstich in GODT, hy voorseyt dat sy hem niet meer sien en sullen.

A
Ende doen dese beroerte op-
hiel/ so heeft Paulus de disci-
pelen geroepẽ/ ende henlieden
vermanende/ GODT bevolẽ/
ende is wech ghereyst om te
gaen in Macedonien.
2 Maer doen hy die Landen door-wan-
delt hadde / ende henlieden hadde met veel
redenen vermaent / soo is hy ghekomen in
Griecken lant.
3 Ende als hy daer geweest hadde drie
maenden/ so zijn hem lagen geleyt van den
Joden teghen dat hy soude te schepe varen
na Syrien. Eñ hy heeft raet gehad/dat hy
wederom keeren soude door Macedonien.
4 Maer met hem zijn gegaen Sopater
van Pyrri-beroen/ maer van de Thessalo-
nianen Aristarchus/ende Secundus/ende
Gajus van Derben/eñ Timotheus:maer
van de Asianen Tychicus/eñ Trophimus.
B 5 Dese (doen sy voor ons gegaen waren)
hebben ons verbeyt te Troaden/
6 Maer wy scheepten nae de dagen der
ongeheefder brooden van Philippen / ende
zijn tot henlieden ghekomen te Troaden
binnen vijf dagen / daer wy gebleven zijn
seven dagen.
7 Maer op eenen van den Sabbothen
(als wy te samen ghekomen waren om
't broot te breken) so heeft Paulus met hen-
lieden ghedisputeert / willende des anderen
daechs reysen/ ende hy hevet sermoon ghe-
trocken totter middernacht toe.
8 Maer daer waren seer veel lampen in
de eed-kamer/daer wy vergadert waren.
9 Maer een jonghelinck Eutychus ge-
naemt/ sittende op een venster / doen hy in
eenen swaren slaep gevallen was(als Pau-
lus langhe disputeerde) verwonnen zijnde
van den slaep/ is van den derden solder ge-
vallen neder-waerts / ende hy is doodt op-
geheven.
C 10 Totten welcken als Paulus neder
ghekomen was / soo heeft hy op hem gele-
gen/ ende hem ombangende / heeft hy ghe-
seyt: En wilt niet ontstelt zijn/ want zijn
ziele is in hem.
11 Maer opgaende ende broot brekende/
ende ontbijtende / doen hy henlieden ghe-
noech aengesproken hadde totten dach / is
hy wech gereyst.
12 Maer sy hebben den jongelinck leven-
de gebracht / ende sy zijn getroost gheweest
niet weynich.
13 Maer wy in een Schip klimmende/
zijn ghevaren in Asson / dat wy van daer

Paulum ontfangen souden/want also had-
de hy 't beschickt/ willende selve te lande de
reyse doen.
14 Maer doen hy ons gevonden hadde
in Asson / soo zijn wy hem mede nemende/
ghekomen tot Mitylenen:
15 Ende van daer schepende/ zijn wy
t'sanderen daechs gekomen tegen Chium/
ende des anderen daechs zijn wy aengeko-
men te Samum/ende dẽ dach daer na zijn
wy gekomen te Mileten:
16 Want Paulus hadde voor hem geno- D
men voor-by Ephesen te schepen / om dat
hy gheen verlet en soude hebben in Asien/
want hy haesteden hem dat (waert hem
mogelijck) den Sincxen-dach soude te Je-
rusalem houden.
17 Maer van Mileten seyndende tot E-
phesen / hy heeft geroepen de ouders van
der kercken.
18 De welcke (als sy tot hem gekomen
waren) ende te samen waren/ soo heeft hy
henlieden gheseyt: Ghy weet wel van den
eersten dach dat ick in Asien gekomen ben/
hoe dat ick met u lieden binnen allen dien
tijdt geweest hebbe/
19 Dienende den Heere met alle ootmoe-
dighept/ende tranen/ende tentatien/die my
gebeurt zijn uyt de lagen der Joden.
20 Hoe dat ick u niet oorbaerlijcks on-
trocken en hebbe / ick en hebt u lieden ver-
kondicht/ende u geleert opentbaerlijck/en-
de van huyse te huyse/
21 Betuygende den Joden ende den hey- E
denen de penitentie in Gode/ende 't geloove
in onsen Heere IESUM CHRISTUM.
22 Ende nu siet / ick gebonden in den
geest/reyse na Jerusalem/niet wetende wat
my daer toe-komende is/

D 23 Dan dat de heylige Geest my tot al-
len steden openbaerlijck getuycht / seggen-
de / dat my banden ende tribulatien te Je-
rusalem toekomende zijn.
24 Maer ick en ontsie geen deser dingen /
noch ick en achte mijn ziele niet kostelijc-
ker dan my selven / behoudelijck dat ick
mijnen loop mach volbrengen / ende den
dienst des woorts / den welcken ick ontfan-
gen hebbe van den Heere Jesu, om te betuy-
gen dat Euangelie der gratien Godts.
25 Ende nu siet / ick weet wel / dat ghy
F voorts mijn aensicht niet meer sien en sult /
ghy allegader door de welcke ick ghegaen
hebbe prekende het rijck Godts.
26 Waerom soo betuyge ick u lieden op
den dach van heden / dat ick suyver ben
van uwer alder bloet.
27 Want ick en heb my niet ghespaert /
dat ick u niet en soude verkondigen alle
den raet Gods.
28 Siet wel voor u / ende voor alle de
kudde / in de welcke u de heylige Geest ge-
stelt heeft Bisschoppen / om te regeeren de
Kercke Godts / de welcke hy ghekreghen
heeft met zijnen bloede.
29 Ick weet wel datter nae mijn wech-
scheydinghe sullen grijpende wolven inko-
men tot u lieden / der kudden niet sparende.
30 Ende uyt u selven sullen mannen op-
staen sprekende verkeerde leeringen / om de
Discipelen nae hen-lieden wech te leyden.
31 Daerom so waeckt / in u ghedencke-
nisse onthoudende / hoe dat ick drie jaren
lanck nacht ende dach / niet en hebbe opge-
houden / met tranen vermanende eenen pe-
G gelijcken van u lieden.
32 Ende nu bevele ick u Gode / ende den
woorde van zijnder gratien / die machtich
is te stichten / ende te geven de erffenisse in
alle de geheylichde.
33 Niemants silver ende gout / oft kleet
1.Cor. 4. c.12. en heb ick begeert.
1.Thes.2. b.9. 2.Thes.3. b.8. 34 Ghelijck ghy selve wel weet / hoe dat
dese handen gedient hebben tot het gene dat
my van noode was / ende den genen die met
my zijn.
35 Ick hebbe u in alles getoont datmen
alsoo arbeydende moet ontfangen de kranc-
ke / ende gedencken des woorts des Hee-
ren Jesu (want hy heeft geseyt:) 't Is sa-
liger geven dan ontfangen.
36 Ende doen hy dit geseyt hadde / soo
heeft hy met gebooghde knien gebeden met
henlieden allen.
37 Maer daer is een groot geschrey op-
gestaen van henlieden allen / ende vallende
op Paulus hals / sy kusten hem /
38 Aldermeest bedroeft zijnde int woort /
dat hy geseyt hadde / dat sy zijn aensicht
niet meer sien en souden. Ende sy geleyden
hem te schepe.

Dat XXI. CAPITTEL.

Hoe Paulus nae Ierusalem scheepte, ende hoe hy daer ontfangen wert: van de beroerte die te Ierusalem om zijnent wille geschiet is.

1
Aer alst geschiet was A
dat wy te schepe voe-
ren / van henlieden
vertrocken zijnde / so
zijn wy met eenen
rechten loop gheko-
men te Choen / ende
's daechs daer nae te
Rhoden / ende van daer te Pataram.
2 Ende doen wy ghevonden hadden een
schip overvarende tot in Phenicien / so heb-
ben wy daer inklimmende gevaren.
3 Maer doen wy begonsten ghesien te
worden van Cypren / verlatende dat ter
slincker-hant / zijn wy gevaren in Syrien /
ende gekomen tot Tyrum / want daer sou-
de het schip ontladen.
4 Maer doen wy daer discipelen gevon-
den hadden / soo zijn wy daer gebleven se-
ven daghen / de welcke seyden Paulo door
den geest / dat hy niet optrecken en soude in
Jerusalem.
5 Ende als de dagen overleden waren /
soo reysden wy ende gingen voorts / ende sy
alle geleyden ons met haerlieder huysvrou-
wen ende kinderen tot buyten de stadt / en-
de met gebooghde knien hebben wy op den
Oever gebeden.
6 Ende als wy malkanderen te Gode
bevolen hadden / soo zijn wy in 't schip ghe-
klommen / ende sy zijn wederom gegaen tot
hare wooningen.
7 Maer wy / doen de schipvaert voleynt B
was / zijn van Tyro neder-waerts ghe-
gaen tot Ptolomaiden. Ende als wy de
broeders gegroet hadden / soo zijn wy eenen
dach by hen gebleven.
8 Maer 's anderen-daechs gereyst zijn-
de / zijn wy gekomen te Cesarien: Ende
gaende in 't huys van Philippus den
Euangelist / die een van den sevenen was /
wy zijn by hem gebleven.
9 Maer dese hadde vier dochteren maech-
den propheterende.
10 Ende doen wy vertoefden een deel
dagen / so is daer over ghekomen van Ju-
deen een Propheet Agabus genoemt.
11 Doen dese tot ons gekomen was / soo
heeft hy Paulus riem genomen / en binden-
dende zijns selfs handen ende voeten / hy
heeft geseyt: Dit seyt de heylige Geest: Den
man (wiens riem dit is) sullen de Joden in
Jerusalem alsoo binden / ende leveren hem
in de handen der Heydenen.

12 't Welck als wy gehoort hadden/soo baden wy / ende die van dier plaetsen waren / dat hy niet opwaerts en ginge te Jerusalem.
C 13 Doen heeft Paulus geantwoort / ende ghesept: Wat doet ghy weenende/ ende mijn herte bedruckende? Want ick ben bereet niet alleen gebonden te worden / maer oock te sterven in Jerusalem om den naem des Heeren IESV.
14 Ende doen wy hem dat niet en konsten ontgeven / so hebben wy gherust/ seggende: Den wille des Heeren moet geschieden.
15 Maer na dese daghen bereyt zijnde/ zijn wy opwaerts gereyst in Jerusalem.
16 Maer daer zijn oock sommighe van den discipelen uyt Cesarien met ons gekomen/ brengende met henlieden geleyt eenen (by den welcken wy herberghen souden) Mnasonem van Cypren / eenen ouden discipel.
D 17 Ende doen wy te Jerusalem gekomen waren / soo hebben ons de broeders geerne ontfangen.
18 Maer 's daechs daer nae soo ginck Paulus met ons tot Jacobum/ende alle de ouders zijn daer vergadert.
19 De welcke als hy gegroet hadde / soo vertelde hy van stuck te stuck wat GODT al gedaen hadde onder de Heydenen door zijnen dienst.
20 Maer doen sy 't gehoort hadden/ soo loofden sy grootelijck den Heer / ende sy hebben hem gesept: Broeder / ghy siet wel hoe veel duysenden datter gheloofte hebben van den Joden / ende zijn allegader neerstige onderhouders der Wet.
21 Maer sy hebben gehoort van u/ dat ghy leert een af-scheydinge van Moyses/ allen den Joden die onder de heydenẽ zijn/ seggende/dat sy haer kinderen niet en moeten besnijden / noch oock wandelen nae de gewoonte.
22 Daerom wat ist? De menichte moet immers vergaderen/ want sy sullen hooren dat ghy over-gekomen zijt.
23 Hierom doet dit dat wy u seggen: Wy hebben vier mannen / hebbende een gelofte op hen/
24 Dese met u genomen hebbende/ heylicht u met henlieden / ende bekostiget / dat sy haer hoofden scheren / ende sy sullen alle weten dat het gene dat sy van u ghehoort hebben / valsch is: maer dat ghy wandelt oock selver onderhoudende de Wet. (Num. 6. c. 18. Actor. 18. b. 8.)
E
25 Maer van den genen die gelooft hebben van den Heydenen hebben wy geschreven / oordeelende dat sy henlieden souden onthouden van 't gene dat den afgoden geoffert is / ende van bloede ende versmachte dieren/ ende van onkuyscheyt.

26 Doen is Paulus (de mannen mede-ghenomen hebbende / ende gesuyvert met henlieden) des anderen daechs in den tempel gegaen / verkondigende de volleyndinge van de dagen der suyveringen/ tot dat voor een yegelicken van henlieden een offerhande geoffert worde. (Actor. 15. d. 20. c. 29.)
27 Maer doen daer seven dagen verloopen waren / soo hebben de Joden die van Asien waren (als sy hem in den tempel ghesien hadden) alle het volck opgeruckt/ ende sy hebben hare handen aen hem geslagen/ roepende:
28 Ghy Israelijtsche mannen / helpt: Dit is de mensch die tegen 't volck ende de Wet/ende dese plaetse alle menschen op alle plaetsen leerende is / ende daer toe heeft hy oock de Heydenen in den tempel gebracht/ ende hy heeft dese heylighe plaetse ontsuyvert/
29 (Want sy hadden Trophimum den Ephesiaen in de stadt met hem ghesien/den welcken sy meynden dat Paulus oock in den tempel geleyt hadde.) F
30 Ende de geheele stadt is beroert ghe-weest / ende daer is eenen toeloop des volcx geschiet. Ende grijpende Paulum/ sy troc-ken hem uyten tempel/ende terstont zijn de deure gesloten.
31 Maer doen sy hem begeerden te dooden/so is den Capiteyn over duysent mannen van der benden geboodtschapt/ dat gheheel Jerusalem in werringe was.

32 De welcke terstont met hem nemende de ruyters ende hondertste mannen/ is af-geloopen tot henlieden. (De welcke/ als

sy den Capiteyn ghesien hadden ende de
ruyters) soo hebben sy op-gehouden van
Paulum te slaen.
33 Doen heeft de Capiteyn aenkomen-
de hem aenghegrepen / ende hy geboot dat-
men hem binden soude met twee ketenen.
Ende hy vraechde wie hy was / ende wat
hy gedaen hadde.
G 34 Maer de een riep dit / ende de ander
dat/ in de menichte. Ende doen hy niet se-
kerlijck en konste verstaen om 't geruchts
wille / soo heeft hy hem doen leyden in den
leger.
35 Ende doen hy gekomen was aen de
trappen / soo ist geschiet dat hy gedraghen
worde van den ruyters om 't ghewelt des
volcks/
36 Want hem volghen een menichte
volcks/ roepende. Doet hem wech.
37 Ende doen Paulus begonste ingeleyt
te worden in den Leger / soo seyt hy totten
Capiteyn: Mach ick wat spreecken tot u?
De welcke heeft geseyt: Kondy Griecx spre-
ken?
38 En zijdy niet de Egyptenaer/ die
voor dese dagen den oploop verweckt hebt/
ende hebt uyt-gheleyt in de woestijne vier
duysent heymelijcke moordenaren?
39 Ende Paulus heeft tot hem geseyt:
Ick ben voorwaer een Joodsch man van
Tharsen in Cilicien / een borgher van een
Stadt die niet onbekent en is. Maer ick
bidde u/ laet my spreken totten volcke.
40 Ende als hy 't toegelaten hadde/ soo
heeft Paulus op de trappen staende metter
hant een teecken gegeven totten volcke/ en-
de alsser een groote stillicheyt ghemaeckt
was / soo heeft hyse aenghesproken in He-
breeuscher talen/ seggende:

Dat XXII. CAPITTEL.

Hoe Paulus dat Iootsche volck aensprack, verhalende hoe hy bekeert worde, ende hoe hem de Ioden geesselen wilden, maer hy ontginck, met dat hy seyde dat hy een Romeyn was.

A 1 Ghy mannen broeders
ende vaders/ hoort nae
de reden die ick u nu
gheve.
2 Maer doen sy ghe-
hoort hadden dat hy
in Hebreeuscher talen
sprack tot henlieden/ so
hebben sy noch meerder stilte gehouden.
Ende hy seyde: Actor.21. g.39.
3 Ick ben een Joodsch man/ gebooren
te Tharsen in Cilicien / maer opgevoet in
dese stadt/ aen de voeten van Gamaliel/ ge-
leert nae de waerheydt van onser vaderen
Wet / een vierich nae-volgher der Wet/
ghelijck ghy alle-gader heden zijt:
4 Die desen wech vervolcht hebbe totter Actor.8. a.3.
doot toe/ bindende ende leverende in gevan-
genissen mannen ende vrouwen/
5 Ghelijck de Prince der Priesteren my Actor.9. a.2.
getuygenis geeft/ ende alle de outste geboo-
ren/ van den welcken ick brieven nemende B
aen de broeders/ reysde na Damascum/ om
dat ick van daer de gevangen brengen sou-
de te Jerusalem / datse gepijnicht souden
worden.
6 Maer het is geschiet doen ick reysde/ Actor.9. a.3.
ende quam by Damascum ten middaghe/
dat my rontomme onversiens uyten hemel
beschenen heeft een groot licht:
7 Ende vallende neder ter aerden/ heb ick
gehoort een stemme/ seggende tot my: Sau-
le/ Saule/ waerom vervolchdy my?
8 Maer ick heb geantwoort: Wie zijdy/
Heere? Ende hy heeft geseyt tot my: Ick
ben IESUS van Nazareth/ den welcken
ghy vervolcht.
9 En die met my waren/ hebben 't licht C
ghesien / maer sy en hebben de stemme niet
gehoort des genes die met my sprack.
10 Ende ick heb geseyt: Wat sal ick doen
Heere? Maer de Heere heeft tot my geseyt:
Staet op / ende gaet in Damascum / ende
daer sal u van als geseyt worden wat ghy
doen moet.
11 Ende doen ick niet en sach om de
groote klaerheydt van dien lichte/ soo ben
ick geleyt metter hant van mijnen gesellen
gekomen in Damasco.
12 Maer Ananias / een man na de Wet
getuygenis hebbende van allen den Joden
daer woonende/
13 Komende tot my / ende by my staen- D
de/ heeft my geseyt: Saule broeder/ siet op/
ende ick heb hem aengesien op de selve ure.
14 Maer hy seyde: Onser Vaderen God
heeft u te vooren geordineert/ dat ghy zijne
wille sout kennen/ ende sien sout den recht-
veerdigen/ ende hooren een stemme uyt zij-
nen mont:
15 Want ghy sult zijn getuyge zijn tot
alle menschen van de dingen die ghy gesien
hebt ende gehoort.
16 Ende nu waerom toeft ghy? Staet
op/ ende laet u doopen/ ende wascht u son-
den af/ aenroepende zijnen naem.
17 Maer het is geschiet doen ick weder-
om quam in Jerusalem/ ende badt in den
Tempel/ dat ick worde in een opgetrocken-
heyt des herten/
18 Ende dat ick hem sach/ seggende tot
my: Haest u/ ende gaet haestelijck uyt Je-
rusalem / want sy en sullen u getuyghenis
van my niet ontfangen.
19 Ende ick heb gheseyt: Heere sy weten

wel dat ick was sluytende in den kercker
ende slaende in alle Synagogen de gene
die in u geloofden.
E 20 Ende doen gestort worde 'tbloet van
Stephanus uwen getuyge / soo stont ick
daer by / ende ick consenteerdent / ende ick
bewaerde de kleederen der geenre die hem
dooden.
21 Ende hy heeft tot my geseyt: Gaet
henen / want ick sal u tot de Heydenen
verre seynden.
22 Maer sy hoorden hem tot dat woort
toe / ende sy hebben haerlieder stemmen
opgeheven / seggende: Doet wech van der
aerden alsulcken / want 'ten is niet behoor-
lijck dat hy leve.
23 Maer doen sy riepen / ende haerlie-
der kleederen af wierpen / ende 't gestubbe
in de locht wierpen /
24 Soo heeft de Capiteyn gheboden /
datmen hem leyden soude in den leger / en-
de met geesselen slaen / ende hem pijnigen /
op dat hy weten soude / om wat sake datse
hem alsoo aenriepen.
F 25 Ende doen sy hem met banden ghe-
bonden hadden / soo seyt Paulus totten
hondertsten man by hem staende: Ist u
gheoorlooft eenen Roomschen mensch / die
niet verwesen en is / te geesselen?
26 Het welck als de hondertste man
ghehoort hadde / soo is hy aen den Over-
Capiteyn van der benden gegaen / ende
heeft hem geboodtschapt / seghende: Wat
suldy doen? want dese mensch is een bor-
ger van Roomen.
27 Maer de Over-Capiteyn tot hem
komende heeft geseyt: Seght my / zijdy
een Romeyn? Maer hy heeft geseyt: Jae
ick.
28 Ende de Over-Capiteyn heeft ge-
antwoort: Ick heb om een groote somme
gelts deser stadt borgerschap verkregen.
Ende Paulus seyde: Maer ick bent ghe-
booren.
G 29 Terstont dan zijnse van hem gegaen
die hem gepijnt souden hebben. Ende de
Over-Capiteyn heeft oock gevreest / nae
dat hy vernomen hadde / dat hy een Bor-
ger van Romen was / ende dat hy hem ge-
bonden hadde.
30 Maer des anderen daeghs willen-
de neerstelijcker weten om wat saecke dat
hy van den Joden beschuldicht worde /
hy heeft hem ontbonden / ende heeft ghe-
boden dat de Priesters tsamen komen sou-
den / ende alle den Raedt / ende Paulum
voorts brengende / hy heeft hem ghestelt
tusschen henlieden.

Dat XXIII. CAPITTEL.

Hoe Paulus voor den raet meynde bewijs te doen van sijn leven, maer de opperste Priester belettedet. Ende hoe hem GODT 's nachts versterckte, ende hoe hy wert gelevert in de handen van Felix den stadt-houder.

1
Aer Paulus den raet A
aensiende heeft ghe-
seyt: Ghy Mannen
broeders / ick heb met
een gehele goede con-
scientie verkeert voor
GODT, tot op den dach
van heden toe.
2 Maer den Prince der Priesteren A-
nanias heeft geboden den genen die by
hem stonden / dat sy hem aen den mondt
slaen souden.
3 Doen heeft Paulus geseyt tot hem:
GODT sal u slaen ghy gewitte Want.
Ende ghy sittende oordeelt my na de Wet
ende tegen de Wet doedy my slaen.
4 Ende die daer by stonden hebben ge-
seyt: vermaledijde ghy den oversten Prie-
ster GODTS?
5 Maer Paulus seyde: Ick en wiste
niet broeders dat hy de Prince der Prie-
steren is. Want daer is geschreven: Den Exod. 22. d.21.
Prince uw's volcx en suldy niet vermale-
dijden.
6 Maer Paulus wetende dat het een
deel was van den Sadduceen / ende het
andere van den Phariseen / heeft luyde ge-
roepen in den raedt: Ghy mannen broe- Phil.3.b.5.
ders / Ick ben een Phariseus / een sone der
Phariseen / van de hope / ende van de ver-
rijsenisse der dooden worde ick gheoor-
deelt.
7 Ende doen hy dit geseyt hadde / soo B
isser eenen twist gekomen tusschē de Pha-
riseen ende Sadduceen / ende de menichte
is van een gescheyden /
8 Want de Sadduceen segghen datter Matth. 22 c.23.
geen verrijsenisse en is / noch Engel / noch
geest. Maer de Phariseen belijdense alle
beyde.
9 Maer daer is een groot geroep ge-
schiet. Ende sommige van den Phariseen
opstaende streden / seggende: Wy en vin-
den niet quaets in desen mensch / oft hem
eenen geest aengesproken heeft / oft eenen
Engel?
10 Ende doen daer eenen grooten twist
geworden was / soo heeft de Over-Ca-
piteyn vreesende dat Paulus soude van
henlieden verscheurt worden / gheboden /
dat de ruyters afkomen souden / ende hem
nemende uyt dat midden van henlieden /
ende hem geleyden tot in den leger.

C 11 Maer des nachts daer nae heeft de
Heere by hem staende tot hem geseyt:
Weest volstandich/ want gelijck ghy van
my hebt getuyght in Jerusalem/alsoo moet
ghy oock te Roomen getuygen.

12 Maer alst dach geworden was / soo
hebben hen sommige Joden vergadert/
ende hen selven vervloeckt/ seggende/ dat
sy niet eten en souden noch drincken / tot
dat sy Paulum gedoot hadden.
13 Maer het waren meer dan veertich
mannen/ die dit gesworen verbont te sa-
men gemaeckt hadden.
14 De welcke zijn gegaen tot de Prince
der Priesteren/ ende tot de ouders / ende
hebben geseyt: Met eenen vloeck hebben
wy ons selven vervloeckt/ dat wy gheen
spijse proeven en sullen/ tot dat wy Pau-
lum gedoot hebben.
15 Daerom laet ghy nu den Over-
Capiteyn weten metten rade/ dat hy hem
voorts brenge tot u lieden/als oft ghy yet
sekerders wildet van hem weten. Maer
wy zijn bereyt hem te dooden eer hy by u
komen sal.
16 Maer doen de sone van Paulus su- D
ster die lagen gehoort hadde/ soo is hy ge-
komen ende gegaen in den leger / ende hy
hevet Paulo te kennen gegeven.
17 Maer Paulus roepende tot hem ee-
nen van den hondertsten mannen / seyde:
Desen jongelinck leyt tot by den Over-
Capiteyn / want hy heeft hem wat te seg-
gen.
18 Ende die heeft hem mede nemende
geleyt tot den Over-Capiteyn/ ende ghe-
seyt: De gevangen Paulus heeft my ge-
beden/ dat ick desen jongelinck tot by u
leyden soude/ die u wat heeft te seggen.
19 Maer de Over-Capiteyn hem met-
ter hant nemende/ is met hem besonder op
een zijde gegaen. Ende hy heeft hem ghe-
vraecht: Wat ist dat ghy my hebt te ken-
nen te geven?
20 Maer hy heeft geseyt: De Joden
zijn over een gecomen dat sy u bidden sou-
den dat ghy morghen Paulum soude
voorts brengen in den raet/recht oft sy yet
sekerders soude willen ondersoecken van
hem.
21 Maer ghy en gelooft henlieden niet/ E
want de sommige van henlieden meer dan
veertich mannen legghen hem laghen/ de
welcke hebben hen selven vervloeckt niet te
eten oft te drincken / tot dat sy hem gedoot
hebben / ende sy zijn nu bereet verbeydende
u belofte.
22 Aldus heeft de Over-Capiteyn den
jongelingh laten gaen/ gebiedende hem dat
hy 't niemanden segghen en soude/ dat hy
hem dit hadde te kennen gegeven.
23 Ende als hy twee hondertste man-
nen tot hem gheroepen hadde / soo heeft hy
tot henlieden geseyt: Bereyt twee hondert
Crijsch-knechten/ dat sy reysen mogen tot
Cesarien/ ende t'seventich ruyters te peer-
de/ ende twee-hondert spies-knechten/ ter
derder ure des nachts/
24 Ende bereyt de last-dragende beesten/
dat sy Paulum daer op settende mogen on-
geschent brengen tot Felix den stadt-hou-
der/
25 (Want hy vreesde dat de Joden hem

by avonturen grijpen souden ende dooden/
ende dat hy daer na soude opsprake lijden/
als oft hy soude hebben willen gelt nemen.)
F 26 Schrijvende eenen brief inhoudende
dit: Claudius Lysias wenscht den alderbe-
sten President Felici salicheyt.
27 Desen man gevangen zijnde van den
Joden/doen hy begonste van henlieden ge-
doot te worden/ heb ick daer over-komen-
de metten heyre verlost / vernomen hebben-
de dat hy een Romeyn was/
28 Ende willende weten de sake die sy
hem opleyden/ heb ick hem geleyt in haren
raet/
29 Den welcken ick heb bevonden be-
schuldicht te worden van sommige vragen
van haerder Wet / maer gheen quaet feyt
hebbende dat der doot oft der gevangenisse
weerdich is.
30 Ende doen my over-ghedragen was
van den lagen die sy hem bereyt hadden/so
heb ick hem tot u ghesonden / ontbiedende
den klaghers oock dat sy by u souden seg-
gen. Blijft gesont.
G 31 Aldus de ruyters nae dat hen ghebo-
den was / nemende Paulum/ hebben hem
in der nacht geleyt tot Antipatridem.
32 Ende des anderen daechs als sy de
ruyters te peerde gelaten hadden / dat die
met hem reysen souden / zijn sy wederom
gekomen in den leger.
33 De welcke als sy te Cesarien gheko-
men waren/ende den brief gegeven hadden
den President/so hebben sy voor hem Pau-
lum oock gestelt.
34 Maer doen hy 't gelesen hadde / ende
gevraecht van wat Provintie dat hy was/
ende verstaende dat hy was van Cilicien.
35 Ick sal u (seyt hy) hooren/ als u be-
klagers gekomen zijn. Ende hy heeft hem
doen bewaren in Herodes rechter-huys.

Dat XXIV. CAPITTEL.

Hoe Paulus voor Felix rechter-stoel hem selven verontschuldicht, belijdende dat een Christen mensch is, maer loochenende dat hy beroerte maeckte, ende hoe sijn sententie oft vonnisse uytgeset wort.

A 1 Aer na vijf dagen soo
is nederwaerts ghe-
gaen den Prince der
Priesteren Ananias/
met sommighe oude-
ren/ende Tertullo ee-
nen Orateur/de welc-
ke zijn aen den Presi-
dent ghegaen tot Paulum.
2 Ende als hy Paulum geroepen had-
de/soo begonste Tertullus hem te beschul-
digen / seggende: Aengesien dat wy in veel
vreden leven door u/ende veel dingen gebe-
tert worden door u voorsienigheyt/
3 Dat nemen wy aen tot allen tijden en-
de plaetsen / O ghy alderbeste Felix / met
alder danckbaerheyt.
4 Maer op dat ick u niet te lange en ver- B
trecke/ so bidde ick u dat ghy ons in 't kort
hoort nae u goedertierenheyt.
5 Wy hebben desen man bevonden scha-
delijck ende verweckende oploopen / allen
den Joden in alle de Werelt/ende den prin-
cipaelsten verwecker van de seckte der Na-
zarenen/
6 Die hem oock gepijnt heeft den tem-
pel te ontsuyveren / den welcken wy oock
gevangen hebbende / wilden na onse Wet
oordeelen.
7 Maer de Over-Capiteyn Lysias
over-komende/heeft hem met groot gewelt
uyt onse handen getrocken/
8 Gebiedende dat zijn betichters tot u
komen souden/ van den welcken ghy oock
oordeelende / mooght van alle dese dinghen
kennisse nemen / daer wy hem af beschul-
digen.
9 Maer de Joden hebben oock daer toe C
gedaen/seggende dat dese dingen alsoo wa-
ren.
10 Maer Paulus heeft geantwoort (den
President hem teecken gevende dat hy spre-
ken soude.) Want ick weet dat ghy o-
ver veel jaren een richter zijt geweest van
dit volck/ soo sal ick my goets moets ver-
antwoorden:
11 Want ghy moget vernemen/ hoe dat
my niet meer dan twaelf dagen en sijn/van
der tijdt dat ick opgekomen ben om te aen-
bidden in Jerusalem/
12 Ende sy en hebben my niet gevonden
noch in den tempel met yemanden dispute-
rende / oft oploop der scharen maeckende/
noch in de Synagogen/noch in de stadt: D
13 Noch sy en sullen u niet konnen be-
toonen van 't gene daer sy my nu af betij-
gen.
14 Maer ick belijde u dit / dat ick na de
maniere van leven/die sy ketterye noemen/
den Vader ende mijnen GODT alsoo die-
ne/gelooveude alle dat in de Wet ende Pro-
pheten geschreven is/
15 Hope hebbende in GODT, die dese
oock selve verwachten/ de toekomende ver-
rijsenisse der rechtveerdiger ende onrecht-
veerdiger.
16 Daer toe ben ick oock neerstich / om E
sonder misdaet een goede conscientie te heb-
ben tot GODT, ende tot de menschen tot
allen tijden.
17 Maer nae veel jaren willende aelmis- Actor. 21. c. 26.
sen doen onder mijn volck / ende offerhan-
de/ende beloften/ ben ick gekomen/
18 Met de welcke sy my ghevonden

hebben gesuyvert in den Tempel/ niet
met eenige schare oft gerucht.
19 Maer daer zijn sommige Joden van
Asien/ de welcke behoorden by u teghen-
woordich te zijn/ eñ klachte te doen/waert
dat sy yet hadden tegen my/
20 Oft laet dese selve seggen/ oft sy ee-
nige ongerechtigheydt in my gevonden
hebben/ want ick stae in den raet/
F 21 Dan alleen van dese eene stemme/
waer mede ick geroepen hebbe onder hen-
lieden staende/ ick worde heden van de
verrijsenisse der dooden geoordeelt van u
lieden.
22 Maer Felix hevet uytgestelt/ seec-
kerlijck wetende van desen wech/ seggen-
de: Als de Over-Capiteyn Lysias af-
komt/ dan sal ick u lieden hooren.
23 Ende hy heeft de hondertste man
bevolen dat hy hem bewaren soude/ ende
dat hy rust hebben soude/ende datmen ooc
niemant van den zijnen en soude verbie-
den hem te dienen.
24 Maer na een deel dagen Felix ko-
mende met Drusilla zijn huysvrouwe/ die
een Jodinne was/ heeft Paulum gheroe-
pen/ ende van hem gehoort 't geloove dat
in CHRISTUM IESVM is.
G 25 Maer doen hy sprack van de recht-
veerdigheyt ende suyverheydt/ ende van
den toekomenden oordeele/soo heeft Felix
verschrickt zijnde geantwoort: Aengaen-
de van nu/ soo gaet henen/ maer ten be-
quamen tijde sal ick u doen roepen/
26 Oock mede hopende dat hem soude
gelt gegeven worden van Paulo. Waer-
om dat hy hem oock dickmael roepende/
met hem sprack.
27 Maer alst twee jaren voorleden
was/ soo is in Felix stede gekomen Por-
tius Festus. Maer Felix/ willende den
Joden believen/ heeft Paulum gevangen
gelaten.

Dat XXV. CAPITTEL.

Hoe Paulus geaccuseert wort ontrent den Feest-dach, ende waerom dat hy te Roomen gevoert wert, om dat hy begeerde te appelleren, ende hoe de Koningh Agrippa hem selver woude spreken.

A 1
Oen Festus dan ge-
komẽ was in de Pro-
vintie/so is hy na drie
dagen opwaerts ge-
reyst tot Jerusalem
van Cesarien.
2 Ende de Princen
der Priesteren/ende de
principaelste der Joden zijn hem aenge-
gaen tegen Paulum/ ende sy baden hem/
3 Begeerende gratie tegen hem/ dat
hy soude gebieden dat men hem bracht te
Jerusalem/ laghen leggende dat sy hem
souden dooden op den wech.
4 Maer Festus heeft geantwoort/ dat
Paulus in Cesarien bewaert worde/maer
dat hy korts derwaerts reysen soude.
5 Aldus (seyt hy) soo wie onder u lieden B
des machtich zijn/ laet die tsamen neder-
waerts komende hem beschuldighen/ ist
datter eenich swaer mis-daet in den man
is.
6 Maer doen hy daer onder henlieden
geweest hadde niet meer dan acht of tien
dagen/ soo is hy nederwaerts gereyst tot
Cesarien/ ende sanderen-daechs heeft hy
op den rechter-stoel geseten/ ende gebode/
datmen Paulum daer brengen soude.
7 De welcke als hy daer gebracht was/
so hebben rontsomme hem gestaen de Jo-
den die van Jerusalem af-gekomen wa-
ren/ veel ende sware sakẽ hem opworpen-
de/ die sy niet getoonen en konsten/
8 Paulo hem verantwoordende: Ick C
en heb niet gesondicht noch tegen der Jo-
den Wet/ noch tegen den Tempel/ noch
tegen den Keyser.
9 Maer Festus willende den Joden
believen/ heeft Paulo antwoordende ghe-
seyt: Wildy opwaerts gaen tot Jerusa-
lem/ ende aldaer van dese dingen gheoor-
deelt worden voor my?
10 Maer Paulus heeft geseyt: Ick sta
voor des Keysers rechter-stoel/ daer moet
ick gevonnist worden/ den Joden en heb
ick geen schade gedaen/ gelijck ghy beter
weet.
11 Want heb ick henlieden schade ge-
daen/oft yet gedaen dat der doot weerdich
is/soo en weyger ick niet te sterven. Maer
ist saecke dattet geen van desen en is/daer
sy my mede betijgen/ soo en mach my nie-
mant henlieden over-leveren/ ick beroepe
aen den Keyser.
12 Doen heeft Festus metten raet ghe- D
sproken ende geantwoort: Hebt ghy aen
den Keyser beroepen? ghy sult totten Key-
ser gaen.
13 Doender een deel dagen over-leden
waren/ soo zijn Agrippa de Koninck ende
Bernice tot Cesarien ghekomen om Fe-
stum te groeten.
14 Ende doen sy daer veel dagen ble-
ven/soo heeft Festus den Koningh te ken-
nen gegeven van Paulo/ seggende: Hier
is een man van Felix gevangen gelaten/
15 Om den welcken (doen ick te Jeru-
salem was) hebben tot my ghekomen de
Princen der Priesteren/ ende de Ouders
der Joden/ eysschende tegen hem een von-
nisse der verdoemenissen.
16 Tot de welcke ick geantwoort heb- E

be:

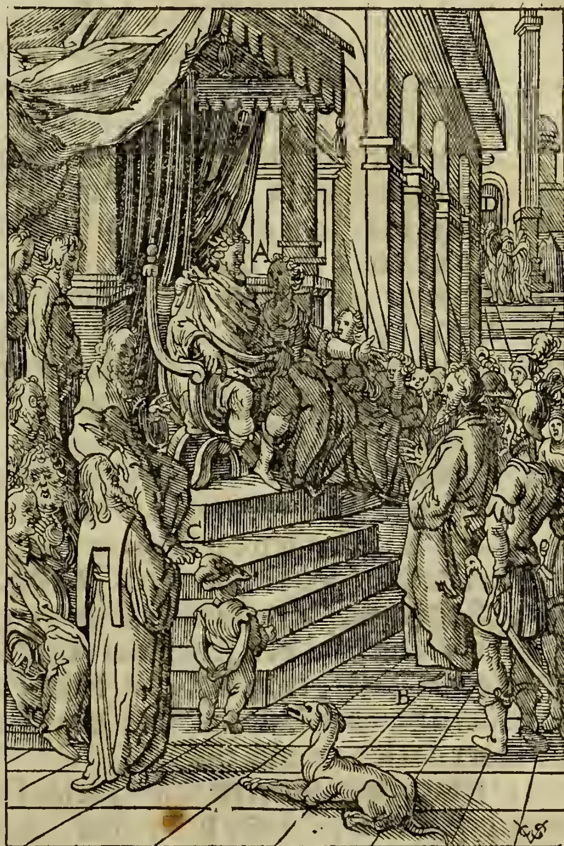
be: Dat de Romeynen geen ghewoonte en
hebben te verwijsen eenigen mensch / voor
dat de gene die beklaecht wort / tegenwoor-
dich hebbe zijn betichters / ende dat hy tijdt
neme hem te verantwoorden / om de opghe-
leyde feyten te wederleggen /
17 Hierom doen sy herwaerts gekomen
waren / soo heb ick sonder eenich vertrecken
des anderen daechs / sittende op den rech-
ters stoel / gheboden / datmen den man by
brengen soude.
18 Ende als de betichters van desen ge-
staen hadden / soo en brachten sy geen sake
voorts daer ick quaet af vermoede.
19 Maer sy hadden sommighe vraghen
van hare superstitie teghen hem / ende van
eenen dooden IESU, den welcken Paulus
voorwaer seyde noch te leven.
F 20 Maer ick twijfelende van deser vra-
ghen / seyde / oft hy wilde gaen te Jerusa-
lem / ende aldaer geoordeelt worden van de-
sen dingen.
21 Maer doen Paulus beriep dat hy
soude bewaert worden der kennissen van
Augustus / soo heb ick hem doen bewaren
tot dat ick hem seynde aen den Keyser.
22 Maer Agrippa heeft geseyt tot Fe-
stum: Ick wilde wel oock selve den mensch
hooren. Morgen (seyt hy) suldy hem hoo-
ren.
23 Maer des anderen daechs als Agrip-
pa ende Bernice gekomen waren metten
grooten staet / ende ghegaen waren in dat
raedt-huys / metten Opper-Capiteynen
ende principaelste mannen van der stadt / so
is Paulus (alst Festus geboot) daer ghe-
bracht.
G 24 Ende Festus seyde : Agrippa Ko-
ninck / ende alle ghy mannen die t'samen
met ons hier teghenwoordich zijt / ghy siet
desen man / van den welcken alle de me-
nichte der Joden my aengeroepen heeft te
Jerusalem / begheerende ende t'samen roe-
pende / dat hy niet langer en behoort te le-
ven.
25 Maer ick heb bevonden / dat hy niet
ter doot weerdich zijnde misdaen en heeft.
Maer doen dese selve beriep aen den Key-
ser / so heb ick gesloten hem daer te seyn-
den.
26 Van den welcken ick niet sekers en
hebbe / dat ick den Heere schrijven mocht.
Daerom soo heb ick hem voorts gebracht
tot u lieden / ende aldermeest tot u ghy Ko-
ningh Agrippa / op dat ick (ondersoeck
gedaen hebbende) yet mach hebben dat ic
schrijven mochte:
27 Want het dunckt my onredelijck /
eenen gevangen te seynden / ende zijne sa-
ken niet te kennen te geven.

Dat XXVI. CAPITTEL.

Hoe Paulus den Koningh Agrippa ende alle den raet sijn geloove vertoocht, verklarende hoe hy totten geloove ghekomen is , ende hoe hy de hoorders vermaent tot dat Christen geloove.

1 Nde Agrippa heeft A
tot Paulum gheseyt:
U wort gheoorloft te
spreken voor u selvẽ.
Doen heeft Paulus
met uytgerecte hant
hem begonst te ver-
antwoorden :
2 Van alle 't gene daer ic af beklaecht
worde van den Joden / Koning Agrippa /
acht ick my geluckich te zijn / aengesien
dat ick my heden by u verantwoorden sal.
3 Aldermeest want ghy wel weet alle
de gewoonten ende vragen die onder de
Joden zijn. Daerom so bidde ic u / dat ghy
my gedoochsamelijck hoort.
4 Ende voorwaer mijn leven van mijn-
der jonckheydt / 't welck van eerst geweest
is onder mijn volck in Jerusalem / kennen
alle de Joden :
5 Kennende my te vooren van eerst (wil-
den sy getuygenis geven) dat ick na de se-
kerste maniere van leven van onser reli-
gien heb geleeft een Pharizeus.
6 Ende nu in de hope der beloften / die B
tot onsen Vaderen gedaen is van GODE,
stae ick den oordeel onderworpen /
7 In de welcke ons twaelf geslachten
nacht ende dach dienende / hopen te komẽ:
van welcker hopen ick beticht worde van
den Joden / O Koninck.
8 Waerom duncket by u lieden ongeloof-
felic te zijn / ist dat God de dooden verweckt.
9 Ende ick hadde voorwaer gemeynt /
dat ick tegen den naem IESU van Naza-
reth soude veel hebben moeten doen ter
contrarien.
10 Het welck ick oock gedaen hebbe te Actor.8.
Jerusalem / ende veel van den Heyligen a.3.9. a.2
heb ic in kerckers gesloten / hebbende van 22.a.4.
den Princen der Priesteren macht geno-
men / ende als sy gedoot worden / so droegh
ick dat vonnis over.
11 Ende door alle de Synagogen hen- C
lieden dickmael pijnigen / dwanck ickse te
blasphemeren: ende noch meer tegen hen-
lieden rasende / vervolchde ick henlieden
tot in de vreemde steden.
12 Om welcke saken doen ick ginck na Actor.9.
Damascum met macht ende oorlof van de a.2. Actor. 9.a
Princen der Priesteren / 3.12. b.9.
13 Soo heb ick in den middach op den
wegh ghesien (O Koningh / dat my uyten
hemel een licht / meerder dan de klaerheyt
der sonnen omschenen hadde / ende de gene
die t'samen met my waren.

13 Soo heb ick in den middach op den
wegh gesien (O Koningh) dat my uyten
hemel een licht/ meerder dan de klaerheyt
der sonnen/ omschenen hadde/ ende de ge-
ne die t'samen met my waren.
14 Ende doen wy allegader ter aerden
neder gevallen waren/so heb ick ghehoort
een stemme tot my spreken in de Hebreeu-
scher talen: Saule/ Saule/ waerom ver-
volchdy my? Het is u hart tegen een steec-
yser metten voeten te stooten.
D 15 Maer ick seyde: Wie zijt ghy Hee-
re? Maer de Heere seyde: Ick ben IESUS
den welcken ghy vervolcht.
16 Maer recht u op/ende staet op u voe-
ten: want daerom heb ick u geopenbaert/
om dat ick u maken soude een dienaer en-
de een getuyge der dingen die ghy gesien
hebt/ ende van 't gene daer ick u in open-
baren sal/
17 Verlossende u van den volcke ende
Heydenen/tot de welcke ick u nu seynde:
18 Om hare oogen open te doen/ dat sy
bekeert mogen worden van de duysternis-
sen totten lichte/ende van Satanas macht
tot God/ op dat sy ontfangen mogen ver-
giffenisse van sonden/ ende een deel onder
de heyligen/door het geloove dat in my is.
E 19 Daerom/ O Koningh Agrippa/ick
en heb der Hemelscher openbaringen niet
ongeloovich geweest.
Actor.9.d 20.e.28. 13.c.14. 14.a.1. 20 Maer den genen die te Damasco zijn
eerstmael/ ende te Jerusalem/ en over alle
't lantschap van Judeen/ ende den heyde-
nen verkondichde ic dat sy penitentie doē
soudē/eñ henliedē bekeeren soudē tot God/
doende weerdige werckē der penitentien.
Actor.21. f.30. 21 Om dese sake de Joden (doen ick in
den tempel was) my gevangen hebbende
arbeyden my te dooden.
22 Maer geholpen zijnde door de hulpe
Godts/ stae ick noch tot op den dach van
heden/ betuygende den minsten ende den
meesten/ niet seggende buyten 't gene dat
de Propheten ende Moyses geseyt hebben
toekomende te zijn.
F 23 Oft CHRISTUS lijden soude/ oft
hy d'eerste uyt de verrijsenisse der dooden
het licht soude vercondigen den volcke en-
de den Heydenen.
24 Doen hy dese dingen sprac/ eñ hem
verantwoorde/so heeft Festus met luyder
stemmen geseyt: Paule ghy raest/ groote
geleerthept brenght u tot onsinnicheyt.
25 Ende Paulus: Ick en rase niet(seyt
hy) O alderbeste Feste/ maer ick spreecke
woorden der waerheyt eñ der soberheyt:
26 Want de Koning weet hier af/totten
welcken ick ooc kloeckelick spreke/ want
ick meyne dat hem van desē niet onbekent
en is: want geen van desen en isser in eeni-
gen hoeck geschiet.
27 Geloofde ghy Koning Agrippa den
Propheten? ic weet wel dat ghy die gelooft.
28 Maer Agrippa seyde tot Paulum: G
Op een luttel na beweecht ghy my Chri-
sten te worden.
29 Ende Paulus seyde: Ic wensch by
Gode int luttel ende int groote niet alleen
u/maer oock alle diet heden hooren/ alsulc
te worden als ick ben/ uytgenomen dese
banden.

30 Ende de Koning is opgestaen/ende de
President/ eñ Bernice/ eñ die by hen saten.
31 Ende doen sy op een zijde gegaen wa-
ren/so spraken sy tot malkanderen/seggen-
de: Dese man en heeft niet misdaen dat de
doot oft der gevangenisse weerdich is.
32 Maer Agrippa heeft Festo geseyt:de-
sen man haddemen mogen laten vry gaen/
en hadde hy aen den Keyser niet beroepen.

Dat XXVII. CAPITTEL.

Hoe Paulus in een schip gegaen is met Capiteyn Julio,om te Romen te komen,ende hoe 't schip brack, maer nochtans niemant en verdranck.

1 MAer doent gheordineert was A
dat hy in Italien te schepe
varen soude/ ende datmen
Paulum metten anderen ge-
vangenen soude leveren den
hondertsten man Julius genaemt/ van de
Keyserlijcke bende/
2 So zijn wy opgeklommen in een schip
van Adrameten/ ende beginnende te varen
ontrent de plaetsen van Asien/ wy hebben
afghesteecken van den lande/ Aristarcho
de Macedoniaen die van Thessalonica
was/by ons blijvende.

3 Maer des ander daeghs zijn wy gekomen tot Sidon. Maer Julius beleefdelijck Paulum tracterende/heeft hem laten vry gaen tot zijnen vrienden / ende sy selven besorgen.
4 Ende doen wy van daer af gesteken waren/so hebben wy gescheept onder Cypren/ om dat de winden contrarie waren.
B 5 Ende schepende door de Zee van Cilicien ende Pamphilien/ wy zijn gekomen te Lystren/welck is een stadt van Lycien.
6 Ende de hondertste man vindende daer een schip van Alexandrien varende na Italien/heeft ons daer in over-geset.
7 Ende doen wy veel daghen lancksamelijck voorts voeren / ende nauwelijcks ghekomen waren teghen over Gnidum (want den wint ons belettende) soo zijn wy gescheept aen Creten by Salmonem.
8 Ende nauwelijcks daer neffens varende/zijn wy gekomen tot een plaetse die genoemt wort Goede havenen/ waer by was de stadt Thalassa.
9 Maer alsser veel tijts voor-by was/ ende dat nu geen vry schipvaert en was/ om dat oock het vasten nu lange te vooren geduert hadde / soo trooften hen Paulus/
10 Seggende tot henlieden: Ghy mannen / ick sie wel dat dese schipvaert begint te zijne met hinder ende met veel schaden/ niet alleen van den last ende van den schepe/ maer oock van onse zielen.
11 Maer de hondertste man ghelooide meer den stierman/ ende den piloot / dan 't gene dat van Paulus geseyt worde.
12 Ende doent geen bequaem haven en was/om daer te over-winteren/so hebbender vele eenen raet gesloten van daer te schepen/ op dat sy in eeniger manieren komende te Phenicen / daer souden mogē over-winteren/ welck is een haven van Creten/ siende tegen den Zuytwesten ende den Noortwesten wint.
C 13 Maer doender eenen Zuyden wint waeyde/ meynende dat sy nu haerlieder voornemen hadden/ doen sy van Asson afgesteken warē/voeren sy voor- by Creten.
14 Maer niet lange daer nae/ soo heeft hem eenen stormenden wint teghen haer geheven/ die genoemt wort den Noortoosten wint.
15 Ende doen 't schip gegrepen was/eñ niet en konste wederstaen dē wint/ latende het schip den winden/worden wy gedrevē.
16 Maer tot een Eylant af-varende/ 'twelck genoemt wort Cauda/hebben wy nauwelijcx eenen boot konnen gekrijgen.
17 De welcke gekregen hebbende / soo ghebruyckten sy hulpe / het schip toe bindende / vreesende dat sy in een sant-plate vallen souden/ende een tonne neder latende/ voeren sy alsoo.
18 Maer als wy van 't geweldich onweder herwaerts en derwaerts geworpen waren/ soo hebben sy des anderen daeghs eenen uytworp gedaen.
19 Ende op den derden dach hebben sy des schips gereetschappen met haerlieder selfs handen wech geworpen.
20 Maer doender noch sonne/noch sterren en schenen binnen veel daghen / ende daer gheen kleyn tempeest aenstaende en was/so was nu alle de hope onser salicheyt benomen. D
21 Ende als sy langhe gevast hadden/ doen heeft Paulus staende int midden van henlieden geseyt: O ghy mannen/ het was voorwaer noot/dat ghy (my gehoort hebbende) niet en sout gevarē hebbē van Creten/eñ verhoeden dit verdriet eñ verlies.
22 Ende nu rade ick u goets moets te zijn/ want daer en sal niemants ziel verlies wesē van u allen/ dan alleē des schips:
23 Want dese nacht heeft de Enghel Gods by my gestaen/wien ick toe behoor/ ende wien ick dien/
24 Seggende: En vreest niet Paule/ghy moet voor den Keyser staen: ende siet/God heeft u gegevē alle die met u te schepe varē.
25 Daerom weest goets moets ghy mannen / want ick geloove Godt/ dat dit alsoo zijn sal/ gelijck my geseyt is:
26 Maer wy moetē in een Eylant comē.
27 Maer na dat den veerthienste nacht over quam/ als wy voeren in de Zee van Adria/ontrent der middernacht/ so dochte den schip-luyden dat hen-lieden eenich lantschap verthoonde. E
28 De welcke oock het diep-loot nederlatende/hebben gevondē twintig vadems diepte: ende een luttel van daer verscheyden zijnde / hebben sy gevonden vijfthien vadems diepte.
29 Maer vreesende dat wy aen eenighe scherpe plaetse komen soudē/ worpende uyt dat achterste des schips vier anckeren/verlanghde henlieden dat dach wordē mocht.
30 Maer als de schipluyden sochten uyt dat schip te vlieden / als sy eenen boot in de Zee neder gelaten hadden/ onder 't decksel als oft sy begonsten de anckeren vant voorste des schips uyt te worpen:
31 Soo heeft Paulus geseyt totten hondertsten man/ ende tot de Crijchsknechten: Ten zy dat dese in 't schip blijven / soo en mocht ghy niet behouden worden. F
32 Doen hebben de Crijchsknechten de zeelen van den boot afgesneden / ende hebben dien laten uytvallen.
33 Ende doent begonst licht te worden/ so badt Paulus henlieden allen/dat sy spijse nemen souden/segghende: Tot heden op den veertiensten dach blijf dy verwachtende sonder eten/niet nemende:

34 Daerom bidde ick u lieden / dat ghy
spijse neemt / om uwer welvaert. Want
daer en sal niet een hayr van eenich u lieder
hooft verlooren gaen.
35 Ende doen hy dat geseyt hadde / ne-
mende broot / heeft hy Godt gedanckt in 't
aenschijn van henlieden allen: Ende doen
hy dat gebroken hadde / so heeft hy begon-
nen te eten.
36 Maer als sy alle beter gemoet gewor-
den waren / so hebben sy ooc spijse genomen.
37 Maer wy waren alle in 't schip twee
hondert ses-en-tseventich zielen.
38 Ende als sy versaet waren met spijse /
soo hebben sy het schip verlicht / worpende
terwe in de Zee.
39 Maer doent dach geworden was / soo
en kenden sy het lant niet / maer sy bemerc-
ten een haven hebbende eenen oever / in de
welcke dachten sy (waert dat sy konsten)
het schip uyt te stieren.
G 40 Ende doen sy de anckeren opgetroc-
ken hadden / bevolen sy henlieden der Zee /
t samen ontbindende de banden van den
roeren / ende den seylboom opgeheven heb-
bende nae dat waeyen des wints / voeren sy
nae den oever.
41 Ende als wy gedreven waren aen een
hooft / hebbende de Zee aen beyde zijden / so
hebben sy 't schip daer aen gestooten / ende
het voorste deel bleef vast staende onberoer-
lijck / maer het achterste deel brack af van
de kracht der Zee.
42 Maer den raet der Krijchsknechten
was / dat sy de gevangenen souden dooden /
op datter niemant (als hy uytgeswommen
ware) en soude ontvlieden.
43 Maer de hondertste man willende
Paulum behouden / heeft verboden dat te
doen: ende hy heeft geboden / dat de gene die
swemmen konden / hen selven eerst-mael
uytworpen souden / ende ontvlieden / ende
ten lande op-komen.
44 Ende de andere voerden sy op planc-
ken / ende de sommige op de stucken die van
den schepe waren. Ende alsoo ist ghescheit
dat alle de zielen ontquamen te lande.

Dat XXVIII. CAPITTEL.

Hoe Paulus te lande ghekomen zijnde, ende vier stokende, van een ader-slange ghebeten wert, ende Publius Vader met noch meer andere van der kortsen geneest. Eñ hoe hy te Rome komt.

A 1 Ende doen wy ontkomen
waren / soo hebben wy ver-
nomen dat het Eylant Me-
lita genaemt was. Maer de
Barbaren en bewesen ons
geen kleyn beleeftheyt.
2 Want een vyer stoockende / sy heb-
ben ons alle vermaeckt / om den reghen

die over ons quam / ende de koude.
3 Maer doen Paulus een menichte van
rijseren vergadert hadde / ende die gheleyt
hadde op 't vyer / ende daer een adere van de
hitte uytghekomen was / soo is die in zijn
hant gevaren.
4 Maer doen de Barbaren sagen de bee-
ste hangende aen zijn hant / so seyden sy tot
malkanderen: Voorwaer dese mensch is een
doot-slagher / den welcken (als hy uyt der
Zee ontkomen is) de wrake niet en laet le-
ven.
5 Ende hy voorwaer de beeste in 't vyer B
af-schuddende / en heeft gheen quaet ghe-
voelt.
6 Maer sy meynden dat hy soude ghe-
swollen hebben / ende terstont gevallen / en-
de gestorven. Maer doen sy langhe verbey-
den / ende sagen dat hem niet quaets en ge-
schiede / haren sin veranderende / sy seyden
dat hy GODT was.
7 Maer op die plaetsen waren de hoeven
van den Prince des Eylants / Publius ge-
naemt / de welcke ons ontfangende / heeft
ons drie daghen vriendelijck ghetrack-
teert.
8 Maer het gebeurde dat Publius Va-
der van de kortsen ende van den rooden
loop gequelt te bedde lach. Totten welc-
ken is Paulus ingegaen / ende doen hy ge-
beden hadde / ende zijn handen op hem ge-
leyt / soo heeft hy hem genesen.
9 Doen dat ghescheit was / soo qua- C
men oock tot hem alle die in dat Ey-
lant siecken hadde / ende sy worden ghe-
nesen:

10 De welcke ons oock met veel eeren
geeert hebben/ende doen wy te schepe wech
voeren/ so hebben sy ons mede gegeven dat
ons van noode was.
11 Maer na drie maenden voeren wy in
een schip van Alexandrien/ 't welck in dat
Eylandt over-ghewintert hadde/ 't welck
hadde een baniere der Castooren.
12 Ende doen wy ghekomen waren tot
Syracusen/ soo hebben wy daer gebleven
drie dagen.
13 Ende van daer rontsomme aen 't
Lant varende/ wy zijn gekomen te Rhe-
gien:ende doen nae eenen dach als den zuy-
den wint waeyde/ soo zijn wy den tweeden
dach gekomen te Puteolen.
D 14 Ende doen wy aldaer broeders gevon-
den hadden/ so zijn wy gebedē daer te blij-
ven by henlieden seven daghen: ende alsoo
zijn wy te Roomen gekomen.
15 Ende van daer doent de broeders ge-
hoort hadden/ so zijn sy ons te gemoet ghe-
komen tot Appius merckt toe/ ende de drie
tavernen. De welcke als Paulus ghesien
hadde/soo heeft hy GODT danckende be-
trouwen genomen.

16 Maer als wy te Roomen ghekomen
waren/soo ist Paulo geoorloft dat hy op sy
selve woonen soude met eenen ruyter die
hem bewaerde.
17 Maer na den derden dach heeft hy te
samen geroepen de principaelste der Joden.
E Ende als sy te samen gekomen waren/ soo
seyde hy henlieden:Ghy mannen broeders/
ick niet teghen ons volck doende/ oft onser
vaderen gewoonte/ ben gebonden van Je-
rusalem gelevert in de handē der Romeynē.
18 De welcke (als sy van my een onder-
soeck gedaen hadden) hebben my willen
vry laten gaen/ om datter geen saecke des
doots in my en was.
19 Maer want de Joden daer tegen sey-
den/ so ben ick bedwongen geweest aen den
Keyser te beroepen/niet als oft ick ergens
af mijn volck wilde beschuldigen.
20 Aldus om dese sake heb ick gebeden
u lieden te sien/ ende aen te spreken: want
om de hope van Israel ben ick met deser
ketenen gebonden.
21 Maer sy hebben tot hem geseyt: Wy
en hebben noch brieven van u ontfanghen
uyt Judeen/noch geen broeder aenkomen-
de en heeft ons gebootschapt/of yet quaets
van u geseyt.
22 Maer wy begeeren van u te hooren
wat ghy gevoelt. Want van dese seckte is
ons kennelijck/ datmen die tot alle plaet-
sen weder seyt.
23 Maer doen sy hem eenen dach gestelt F
hadden/so zijnder tot hem vele gekomen in
de herberghe/ den welcken hy verklaerde/
betuygende het Rijck GODTS, ende hen
wijs-maeckende van IESU uyt Moyses
Wet/ ende uyt de Propheten/ van 's mor-
gens totten avont toe.
24 Ende de sommige geloofden 't ghene
datter geseyt worde/ maer de sommighe en
geloofdens niet.
25 Ende doen sy onder malkanderen Isai.6.c.9
niet over een en quamen/so scheyden sy van Matth.13
een/ Paulo seggende een woort/ dat de H. b.14. Marc. 4.
Geest wel ghesept heeft door Isaiam den b.12. Luc.8.b.
Propheet tot onse vaderen/ 10.
26 Seggende:Gaet henen tot dit volck/ Ioan. 12. f.40.
ende seght tot henlieden: Metter ooren sul- Rom.11.
dy 't hooren/ende niet verstaen: ende siende b.8.
suldy 't sien/ende niet bekennen: G
27 Want 't herte van desen volcke is vet
ghewörden/ ende metten ooren hebben sy
swaerlijck gehoort/ ende hen oogen hebben
sy toe-gedruckt/ dat sy by avonture niet
sien en souden metten oogen/ ende metten
ooren hooren/ eñ metter herten verstaen/ eñ
dat sy bekeert wordē/ende dat ickse genase.
28 Daerom u zy bekent dat den Heyde-
nen gesonden is de salicheyt GODTS, ende
sy sullent hooren.
29 Ende doen hy dit geseyt hadde/so zijn
de Joden van hem uytghegaen/ hebbende
onder malkanderen veel vragens.
30 Maer hy is twee geheele jaren geble-
ven in zijn geleyde/ ende hy ontfinghse alle
die tot hem quamen/
31 Prekende het rijck GODTS, ende
leerende datter is van den Heere IESU
CHRISTO met alder vryheydt/ onverbo-
den.

Hier voleynden de wercken der Apostelen.

S. PETRVS.
I. Ick geloove in GODT den VADER, Almachtich Schepper van Hemel ende aerde.

S. ANDREAS.
II. Ende in IESVM CHRISTVM sijnen eenigen gebooren SONE, onsen HEERE.

S. IACOBVS.
III. Die ontfangen is van den H. GEEST: Gebooren van de Maget MARIA.

S. IOANNES.
IV. Gepassit onder Pontio Pilato, gekruyst, gestorven, ende begraven.

S. THOMAS.
V. Hy is neder geklommen ter Hellen, ten derden daghe verrees hy van der doot.

S. IACOBVS MINOR.
VI. Hy is op-geklommen ten Hemel, ende sit aen de rechter-hant GODTS, des VADERS Almachtich.

S. PHILIPPVS.

VII. Van daer ſal hy wederom komen oordeelen levende ende dooden.

S. BARTHOLOMÆUS.

VIII. Ick gheloove in den heyligen GEEST.

S. MATHEVS.

IX. Een Heylighe Chriſten Kercke ghemeynſchap der Heyligen.

S. SYMON.

X. Vergiffeniſſe der ſonden.

S. IUDAS THADEUS.

XI. Verrijſeniſſe des vleeſchs.

S. MATHIAS.

XII. Ende dat eeuwigh leven.

D'EPISTEL
Van
S. PAVWELS
Tot de
ROMEYNEN.

Dürer

ARGUMENT.

VOOR al is tegen onse Ketters te noteeren. 1. Dat CHRISTUS sijnen discipelen nergens bevolen en heeft sijne leeringhe der H. Kercke in schrift te geven; jae oock yet te schrijven, veel te min in schrift te begrijpen al wat men ghelooven moet: want hy wilde sijne leeringhe door den Heyligen Geest schrijven in 't herte der heylighe Kercke, daer hy af seght, *Hy sal u alle waerheyt leeren*, de welcke schriftuere, wesende levende, en kan niet vervalscht worden, gelijck de schrifture der boecken: ende sy is klaerder, ende begrijpt meer dan men soude konnen schrijven. De leeringhe CHRISTI is groot, hooch, menigerhande, ende meerder danse in de boecken soude konnen beslooten worden. 2. Dat hy nochtans sommigen

van zijn Apostelen ende discipelen heeft ingegeven, tot troost der Christenen yet te schrijven, 't welck hy hen dicteerde, ende namelick vier dingen. 1. Eenich kort verhael van sijn leven, mirakelen, ende sermoonen, in de vier Euangelien. 2. Het beginsel der H. Kercke, dat wy hebben in de wercken der Apostelen. 3. Brieven, tot vermaninghe ende onderwijs door oorsaken die daer over-quamen. 4. Van 't gene dat in de laetste tijden geschieden sal, daer S. Ian in sijn Openbaringe af schrijft. Daerom sult ghy weten, dat alle d'Apostolijcke brieven geschreven zijn om eenige bysondere oorsake, soo wy voor yegelijcken sullen te kennen geven, ende meesten-deels tegen d'erreuren, die doen, 't zy door ketters, 't zy door twist, opgeresen waren. S. Pauwels heeft alleen meer brieven geschreven dan alle d'andere: om dat hy CHRISTUM ende de H. Kercke vervolght hadde, (seght Cyrillus Ierosolymitanus) ende dat sijne ghetuygenisse daerom krachtiger was. Den eersten brief van hem geschreven, en was desen tot de Romeynen niet, dien hy schreef in sijne laetste reyse nae Ierusalem, onderwegen, soo hy bekent: nochtans wort hy van de H. Kercke voor alle d'andere ghestelt, 1. Om de hoogheyt der materie. 2. Om dat hy inhout het fondament der Christelijcke leeringe; te weten de rechtveerdichmakinghe des geloofs: het welck wel verstaen zijnde, sullen oock zijn andere brieven verstaen worden. 3. Om de digniteyt der stadt van Roomen: die, ghelijckse doen de Werelt in 't tijdelijck regeerde, alsoo namaels in 't geestelijck soude regeeren, door het Opper-hooft der heylighe Kercke, van den welcken alle d'andere Kercken hunne leeringe souden ontfanghen: om dat (soo Tertullianus schrijft) de H. Apostelen Petrus ende Paulus daer hunne leeringe met hun bloet uytgestort ende gelaten hebben.

Catechesi 10. illum.

Rom. 15.

De præscr. hæret.

d'Oorsaecke van desen brief was eenen twist, dien den boosen geest te Roomen onder de Christenen gemaeckt hadde: want wesende sy van S. Peter bekeert, ende hy elders vertrocken; hebben de bekeerde Ioden hen teghen de bekeerde Heydenen verheven, ende hen beter gemaeckt dan sy: want sy seyden dat sy de komste Christi door d'onderhoudinghe der Wet verdient hadden, dat sy door die wercken gherechtveerdight waren, ende dat daerom de Wet niet en moest achtergelaten worden, maer oock onderhouden; dus wachteden sy hen van spijse in de Wet verboden, ende hielden veel van de besnijdinghe, &c. de bekeerde Heydenen en konden dese hooverdye der Ioden niet verdraghen, ende seyden dat sy alsoo goet waren als de Ioden: Want hunne Philosophen hadden groote kennisse GODTS gehadt uyt de nature, ende voor den loon hunner wercken hadden sy 't gouvernement der Wereldt oock over de Ioden; dus versmaden sy de Ioden, als de kruysers van hunnen Messias, ende als superstitieus in 't onderhouden van de ceremonien der Wet. Hebbende S. Pauwels dese tweedracht vernomen door Priscillam ende Aquilam, die van Romen gekomen waren, heeft hy desen brief gheschreven: daer hy in 't beginsel bewijst dat noch Heydenen noch Ioden de waerachtige rechtveerdicheyt verdient en hebben; daer nae beginnende van 't derde Capittel tot het twaelfste, geeft hy hen d'oprechte leeringhe van de rechtveerdigheyt, ende ten laetsten goet vermaen om Christelick met malkanderen te leven.

De Euangelische Propheet ESAIAS.

d'E-

DE EPISTEL van SINTE PAVLVS Aen de ROMEYNEN.

Dat Eerste CAPITTEL.

Paulus togende sijn liefde tot de Romeynen, verklaert dat de Heydenen GODTS kennisse, die sy uyt de sinnelijcke saken hadden, verwerpende, by redene van GODT verlaten zijn, ende gevallen zijn in veel lelijcke sonden.

A ☞ Actor.13. a.2. 1 PAulus een Dienaer IESU CHRISTI, een gheroepen Apostel/ uytgescheyden tot dat Euangelie GODTS.
2 (Het welck hy voortijts belooft hadde door zijn Propheten in de Heylighe Schriftueren:)
3 Van zijnen Soone die hem ghewordeen is uyt Davids zade nae den vleesche:
4 Ende die nae den Geest der heylichmakinghe/ te vooren is geordineert krachtelijck GODTS Sone/ uyt de verrijsenisse der dooden ons Heeren IESU CHRISTI:
5 Door den welcken wy ontfangen hebben de gratie ende het Apostelschap/ om onderdanich te zijn den ghelooe in alle de Heydenen om zijnen naem/
6 Onder de welcke ghy oock zijt geroepen IESU CHRISTI. ✠
7 Allen die te Romen zijt/ GODTS beminde/ geroepen Heyligen: Gratie zy u ende vrede van GODE onsen Vader/ ende van onsen Heere IESU CHRISTO.
B 8 Ten eersten soo danck ick mijnen GODT door IESUM CHRISTVM voor u allen/ om dat u geloove verkondicht wort over alle de Werelt.
9 Want GODT is mijn getuyge/ den welcken ick diene in mijnen geest/ in 't Euangelie zijns Soons/ dat ick sonder ophouden uwer gedachtich ben/
10 Altijdt in mijn gebeden biddende oft ick in eeniger voegen ten laetsten eens een geluckige reyse mocht hebben door den wille GODS tot u lieden te komen.
11 Want my verlanght u lieden te sien/ op dat ick u mocht yet mede deylen van geestelijcker gratien/ om u te versterken:
12 Dat is/ om mede ghetroost te worden in u lieden/ door u ende mijn gheloove/ dat wy onderlingen hebben.
13 Maer ick en wil niet dat u onbekent zy/ broeders/ dat ick dickmael heb voor genomen tot u lieden te komen/ ende ick ben belet geweest tot nu toe/ op dat ick eenighe vrucht mocht hebben oock onder u lieden/ ghelijck ick oock hebbe onder d'ander Heydenen.
14 Den Griecken ende Barbaren/ den wijsen ende onwijsen ben ick een schuldenaer.
15 Aldus (soo vele alst in my is) ben ick bereet u lieden oock/ die te Romen zijt/ het Euangelie te verkondigen.
16 Want ick en schame my van dat Euangelie niet. Want het is een kracht GODS ter salighejt henlieden allen/ diet glooven/ eerstmael den Joden/ ende oock den Griecken:
17 Want de rechtveerdigheydt GODS wort daer in geopenbaert uyten gheloove in 't geloove/ alsser geschreven is: Maer de rechtveerdige leeft uyten geloove. C Abac.2.a.4. Hebr.10.g.38. Gal.3.b.11.
18 Want de gramschap GODTS wort geopenbaert uyt den Hemel over alle ongoddelijckheydt ende onrechtveerdigheydt sulcker menschen/ die GODTS waerheydt in ongerechtigheydt onderhouden.
19 Want het gene dat kennelick is van GODT, dat is openbaer henlieden/ want Godt heeft hen geopenbaert:
20 Want zijn onsienlijcke dingen worden beschouwet/ uyt de schepsel der Werelt/ alsse door sulcke dinghen die gemaeckt zijn/ verstaen worden: oock mede zijn eeuwige macht/ ende zijn Godtheydt: alsoo dat sy gheen onschult en hebben. Ephes.4.b.17.d.18
21 Want als sy Godt gekent hebben/ so en hebben sy hem als Godt niet ge-eert/ oft gedanckt/ maer sy zijn ydel ghewordeen in haerlieder gedachten/ ende hen onwijs hert is verdonckert geworden.
22 Want segghende hen-selven wijs te wesen/ zijn sy dwasen geworden/
23 Ende sy hebben de glorie van den onbederffelicken Godt verandert in de gelijckenisse van eens bederffelijcks menschen beelt/ ende der vogelen/ ende der vierervoetiger beesten/ ende der kruppender dieren.
24 Daerom heeftse Godt gelevert in de begeerten haers herten/ in onsuyverheydt/ also dat sy haren lichamen versmaetheden aen doen souden in henlieden selven.
25 Die Godts waerheydt verandert hebben in logenen/ ende hebben ghe-eert ende

gedient den schepsel meer dan den Schep-
per/ die gebenedijt is in der eeuwigheydt/
Amen.
D 26 Daerom heeftse GODT ghelevert in
schandelicke lusten. Want haerlieder vrou-
wen hebben verandert het natuerlijck ge-
bruyck/in sulck gebruyck dat tegen natu-
re is.
27 Desgelijcx oock de mannen / latende
dat natuerlick gebruyck der vrouwen/zijn
hittich gheworden in haerlieder lusten tot
malkanderen/mans met mans vuylicheyt
bedrijvende/ ende den loon (die daer toe be-
hoorde) van haerder dolinge in hen-selven
ontfangende.
28 Ende ghelijck sy niet geacht en heb-
ben GODT te kennen / soo heeftse GODT
ghelevert in eenen verkeerden sin/ dat sy
doen souden 't gene dat niet en behoort:
29 Vervult met alle boosheyt/quaetheyt/
onkuysheyt/ gierigheyt/ archeyt / vol nij-
digheyt/dootslach/twist/bedriegelickheyt/
quaetwilligheyt/oorblasers/
30 Lasteraers / Godt hatende / schim-
pers/ hooveerdige/ opgeblasen/ quaet-vin-
ders/ den ouders ongehoorsaem/
31 Onverstandich / onghetrouwe / on-
vriendelijck / verbont-brekers / onghena-
dich.
32 De welcke / als sy Godts rechtveer-
dicheyt gekent hebben/ en hebben niet ver-
staen: dat de gene die sulcke dinghen doen/
der doot weerdich zijn:ende niet alleen diese
doen/ maer oock die consenteren den genen
diese doen.

Dat II. CAPITTEL.

De Apostel straft de Ioden, seggende dat sy niet alleen in de sonde den Heydenen ghelijck zijn, maer in eeniger manieren arger ende quader.

A 1 Aerom zijdy niet te
Matth. 7. a.2. ontschuldighen / O
mensche/ soo wie ghy
sijt die oordeelt/want
in 't gene daer af ghy
eenen anderen oor-
deelt / soo verdoemdy
u selven / want ghy
doet de selve dinghen
die ghy oordeelt:
2 Want wy weten dat het oordeel
Godts is nae de waerheyt / over de ghene
die alsulcken dingen doen.
3 Maer meyndy dit/ O ghy mensch/ die
oordeelt de gene die sulcke dingen doen/ende
doet de selve / dat ghy ontvlieden sult het
oordeel Godts?
4 Oft versmaet ghy de rijckdommen
van zijnder goetheyt / ende lijtsaemheydt/
ende lanckmoedigheydt: En weet ghy niet
dat de goedertierenheydt Godts u ter pe-
nitentien aen-leyt?
5 Maer na u hertheyt / ende u onbooch-
saem herte totter penitentien/ soo vergadert
ghy u eenen schat der gramschappen in dē
dach der gramschappen / ende der openba-
ringen van GODTS rechtveerdich oordeel/
6 Die eenen yegelijcken sal vergelden Matth. 16. d.27.
na zijn wercken:
7 Den genen voorwaer die met gedueric- B
heyt in goede wercken/glorie/ende eere/ en-
de onbederffelijckheyt soecken/het eeuwich
leven.
8 Maer den genen die hen tot twist ghe-
ven/ende die de waerheyt niet onderdanich
en zijn/maer grlooven der ongerechticheyt/
gramschap ende onweerdicheyt.
9 Tribulatie ende bangigheyt in alle zie-
le van den mensche die quaet doet / van den
Joden eerstmael ende den Griecken.
10 Maer glorie/eere/ende vrede/allen den
genen die goet doen/den Joden ten eersten/
ende den Griecken.
11 ☞ Want daer en is gheen uytnemen Deut. 10. d.17.
van persoonen by GODE. 2.Par. 19. c.7.
12 Want alle die sonder Wet gesondicht Iob 34. d. 19.
hebben/ die sullen sonder Wet vergaen. Eñ Actor. 10. e.34.
soo wie in de Wet gesondicht hebben/ die Marc. 7.
sullen door de Wet geoordeelt worden. d.21.
13 Want de hoorders der Wet en zijn Iacob. 1.
niet rechtveerdich by Gode/ maer de doen- d.22.
ders der Wet sullen gerechtveerdicht wor- C
den.
14 Want aenghesien dat de Heydenen/
die geen Wet en hebben/ natuerlick de din-
gen der Wet doen / de sulcke de Wet niet
hebbende/ zijn henlieden selven een Wet/
15 Die thoonen het werck des Wets ge-
schreven in haer-lieder herten / haerlieder
eygen conscientie hen getuygenisse gevende/
ende door de gedachten malkanderen be-
schuldigende/ oft oock ontschuldigende/
16 In den dach als Godt oordeelen sal
de verborgentheden der menschen / na mijn
Euangelie/door IESUM CHRISTUM. ✠
17 Maer ist dat ghy een Jode toeghe-
naemt wort / ende rustet in de Wet / ende
glorieert in Gode/
18 Ende weet zijnen wille/ende prijst de
profijtelijckste dinghen/ geleert zijnde door
de Wet:
19 Betrout u selven te zijn eenen leyts-
man der blinden/ een licht der geenre die in
duysternissen zijn/
20 Eenen onderwijser der onwijsen/ ee-
nen meester der onmondiger kinderen/heb-
bende het exemplaer der wetenheydt ende
waerheyt in de wet.
21 Daerom ghy die eenen anderen leert/
en leert u selven niet: ghy die predickt dat-
men niet steelen en sal/ steelt selve:

22 Ghy die seght datmen geen overspel
doen en sal/ doet selve overspel: ghy die de
afgoden versmaet/ rooft het heylige:
D 23 Ghy die in de Wet glorieert / onteert
Isai.52. b.5. GODT door de overtredinge der Wet:
Ezech.36. d.20. 24 Want den naem GODS wort door u
lieden gheblasphemeert onder de Heydenen/
alsoo 't geschreven is.)
25 De besnijdenisse is voorwaer profij-
telijck / ist dat ghy de Wet onderhout:
maer ist dat ghy een overtreder der Wet
zijt/ soo is u besnijdenisse een onbesneden-
heyt geworden.
26 Daerom ist dat de onbesnedenheyt
der rechtveerdigheden der Wet bewaert/
en sal diens onbesnedenheyt niet tot een be-
snijdenisse gerekent worden?
27 Ende en sal 't gene dat uyter natue-
ren onbesneden is/ de Wet volbrengende/ u
niet oordeelen/die door de letter ende besnij-
denisse een overtreder der wet zijt?
28 Want 't en is geen Jode die dat in 't
openbaer is/ noch ten is geen besnijdenisse/
die in 't openbaer in den vleesche besnijde-
nisse is.
29 Maer die in 't verborghen een Jode
is/dat is een Jode/ende de besnijdenisse des
herten is een besnijdenisse in den geest / niet
na de letter / welcke lof niet van den men-
schen/maer van GODT is.

Dat III. CAPITTEL.

Hier bethoont hy, waer in de Ioden beter waren dan de Heydenen, thoonende dat de Ioden soo wel als de Heydenen GODTS gratie gebreck hadden.

A 1
At heeft dan de Jo-
de meer? oft welck
is het profijt der be-
snijdenisse?
2 Vele in alle ma-
nieren. Ten eersten/
want henlieden be-
trouwet zijn de
woorden GODS.
3 Want wat leyt daer aen / al ist dat de
sommige van henlieden niet gelooft en heb-
ben? Sal hen ongeloovigheyt Godts ghe-
loove ydel maken?
2.Tim.2. c.13. 4 Dat sy verre. Maer Godt is waerach-
Ioan.3.d. 33. tich / maer allen mensch is logenachtigh/
Psal.115. a.11. alsoo 't geschreven is: Op dat ghy mooght
Psal.50.a. 6. gerechtveerdicht worden in u woorden/ en-
de verwinnen als ghy geoordeelt wort.
5 Maer ist dat onse ongerechtigheyt de
rechtveerdigheyt Gods prijselijck maeckt/
wat sullen wy seggen? Is Godt dan onge-
rechtich / die daer over vergramt? Ick
spreeck na den mensch.
6 Dat sy verre. Anders hoe sal Godt
dese weerelt oordeelen?
7 Want ist dat Godts waerheyt door
mijn logene overvloediger geworden is tot
zijnder glorien / waerom worde ic dan noch
als een sondaer geoordeelt?
8 Ende niet (als wy ghelastert worden/
ende ghelijck de sommige spreken dat wy
seggen) laet ons quaet doen / datter goet af
kome: der welcker verdoemenisse rechtveer-
dich is.
9 Hoe dan? Gaen wy henlieden te bo- B
ven? geensins. Want wy hebben met rede-
nen ghetoont dat de Joden ende Griecken
alle onder de sonde zijn:
10 Also 't geschreven is: Daer en is nie- Gal.3.b.
mant rechtveerdich/ 22. Psal.3.a.
11 Daer en is niemant verstandich/ 1.52.a.3.
daer en is niemant GODT soeckende.
12 Sy zijn alle afgeweken/sy zijn te sa-
men onnut ghewoorden/ daer en is niemant
die goet doet/ daer en isser oock niet een.
13 Een open graf is haerlieder kele/met Psal.5.c.
haren tongen deden sy bedriegelijck. Ve- 11. Psal. 139
nijn der aderen is onder haerlieder lippen/ a.4.
14 Der welcker mont is vol vloecken/ Psal.9.c.7 Isai.59.b.
ende bitterheyt/ 7.
15 Snel zijn haer voeten om 't bloet uyt Prov.50.
te storten/ b.16.
16 Verderbinge ende onsalighheyt zijn in
hare wegen/
17 Ende den wech des vreets en hebben
sy niet gekent/
18 Daer en is geen vrese GODTS voor
haerlieder oogen.
19 ☞ Maer wy weten wel/ dat soo wat C
de Wet spreeckt/ dat spreeckt sy tot de gene Psal.35.a. 2.
die in de Wet zijn/ op dat alle mont gestopt Gal.2.16.
worde / ende dat alle de werelt GODE on-
derworpen worde:
20 Want uyt de wercken der wet/ en sal
geen vleesch gerechtveerdicht worden voor
hem: want door de wet is de kennisse der
sonden.
21 Maer nu is de rechtveerdigheydt
GODTS sonder de wet geopenbaert / be-
tuycht van de wet ende van de Propheten.
22 Maer de rechtveerdigheyt GODTS
door 't geloove IESU CHRISTI in allen
ende op allen die in hem gelooven / want
daer en is geen onderschept:
23 Want sy hebben allegader gheson-
dicht / ende hebben van noode de glorie
GODTS.
24 Rechtveerdich gemaect om niet door
zijn gratie / door de verlossinghe die in
CHRISTO IESU is/
25 Den welcken GODT voor-ghestelt
heeft tot een versoeninge door 't gheloove in
zijn bloedt / tot een vertooninghe zijnder
rechtveerdigheydt / om de vergiffenisse der
voorgaender sonden/

26 Welcke

26 Welcke Godt verdragen heeft/tot een vertooninge van zijnder rechtveerdigheyt in desen tijdt/op dat hy rechtveerdich sy/ ende rechtveerdich makende den genen die daer is upten gheloove Iesu Christi. ✠
D 27 Waer is dan uwen roem? Hy is uytgesloten. Door welcker wet? der wercken? Neen/ maer door de Wet des gheloofs.
28 Want wy houden voorwaer dat de mensch gerechtveerdicht wort door 't gheloove/ sonder de wercken des Wets.
29 Oft is hy alleen der Joden Godt? en is hy der Heydenen Godt oock niet? Ja/hy is vry oock der Heydenen Godt:
30 Want 't is immer een Godt, die de besnijdenisse rechtveerdich maeckt upten geloove/ ende de onbesnedenheyt door 't geloove.
31 Doen wy dan de wet te niet door 't geloove? Dat sy verre/maer wy bevestigen de Wet.

Dat IV. CAPITTEL.

Paulus leert dat de rechtveerdichmakinge niet en ghefschiet uyt de wercken des Wets, maer uyt dat gheloove in Godt, als Abraham rechtveerdich gheheeten is: ende dat de oude Wet totter saligheyt niet genoech en is.

A 1

Aerom wat sullen wy segghen/ dat Abraham onse Vader gevonden heeft nae het vleesch?
2 Want is Abraham uyt de wercken gerechtveerdicht / soo heeft hy glorie/ maer niet by Gode.
Genes. 15 b. 6. Gal. 3. a. 6 Iacob. 2. d. 23. 3 Want wat seyt de Schriftuere? Abraham heeft Gode gelooft / ende 't is hem gerekent ter rechtveerdicheyt.
4 Maer den ghenen die werckt/ en wort den loon niet toe-ghereeckent van gratien/ maer van schult.
5 Maer den ghenen die niet en werckt/ maer gelooft in hem die den ongoddelicken rechtveerdich maeckt / wort zijn gheloove gerekent ter rechtveerdicheyt/na dat voornemen van Gods gratie.
6 Gelijck David oock seyt/de salicheyt des menschen te wesen/ den welcken God de rechtveerdicheyt toerekent sonder wercken:
Psal. 31. a. 1. 7 Salich zijnse/ der welcker boosheden vergeven zijn / ende der welcker sonden bedeckt zijn.
B 8 Salich is den man/den welcken God de sonde niet toegerekent en heeft.
9 Hierom dese salicheydt blijft die in de besnijdenisse alleen / oft oock in de onbesnedenheydt? Want wy segghen dat Abrahe 't gheloove ghereeckent is ter rechtveerdicheyt.
10 Hoe is dat dan gerekent? in de besnijdinge/ oft in de onbesnedenheyt? Niet in de besnijdinghe / maer in de onbesnedenheyt.
11 Ende hy heeft dat teecken der besnijdingen ontfangen/eenen segel van de rechtveerdigheyt des geloofs / de welcke is yn de onbesnedenheydt / op dat hy een vader zijn soude der geenre die gelooven door de onbesnedenheyt/ op dat het dien oock soude gerekent worden ter rechtveerdigheyt/ Genes. 17 b. 10. b. 11
12 Ende dat hy zijn soude een vader der besnijdingen / niet alleen den genen die upter besnijdingen zijn/ maer oock den genen die nae volgen de voetstappen des geloofs/ welck daer is in de onbesnedenheydt ons vaders Abraham.
13 Want door de wet en is Abrahe de gelofte niet ghedaen / oft zijnen zade/ dat hy erfgenaem der werelt zijn soude/ maer door de rechtveerdigheyt des geloofs. C
14 Want ist sake dat sy / die upter wet zijn/erfgenamen zijn/so is dat geloove ydel geworden/ ende de belofte te niet gedaen:
15 Want de wet werckt gramschap: want daer gheen wet en is/ daer en is oock geen overtredinge.
16 Daerom zijn sy upten geloove/op dat de belofte vast soude wesen nae de gratie alle den zade: niet hem die upter wet is alleen/ maer hem oock die uyt Abrahams geloove is/die een vader is van ons allen:
17 (Alsoo daer geschreven is: Ick heb u eenen Vader van veel volcken gestelt) voor Gode/ den welcken hy gelooft heeft/ die levende maeckt de dooden/ende roept de dingen die niet en zijn/ als de gene die zijn/ Genes. 17 a. 4.
18 De welcke tegen hope in de hope gelooft heeft/ om dat hy worden soude een Vader van veel volcken/nae dat hem ghesept is: Alsoo sal u zaet wesen.
19 Ende hy en is niet kranck geworden in 't geloove/noch hy en heeft niet aenmerct zijn verstorven lichaem / als hy nu by nae hondert jaren oudt was / ende den verstorven buyck van Sara: D Genes. 15 a. 5.
20 Oock en heeft hy in de belofte Gods niet ghetwijfelt door wantrouwigheydt/ maer is versterckt ghe weest door het geloove/ gevende Gode de glorie/
21 Seer seeckerlijck wetende/ dat God/ alle dat hy gelooft heeft / oock machtich is te doen.
22 Daerom ist hem oock gherekent ter rechtveerdigheyt.
23 Maer 't en is alleen niet ghescreven om zijnent wille/ dattet hem gereeckent is ter rechtveerdigheyt:

23 Maer 't en is alleen niet geschreven
om zijnent wille/ dattet hem gereeckent is
ter rechtveerdigheyt:
24 Maer oock om onsent wille/ den
welcken dat sal gerekent worden / als wy
in hem gelooven die IESUM CHRISTUM
onsen Heere verweckt heeft van de doo-
den/
25 Die gelevert is om onse misdaden/
ende verresen is om onse rechtveerdich-
maeckinge.

Dat V. CAPITTEL.

Paulus bewijst hoe wy door het geloove gerecht-
veerdicht zijnde, oock in ons benautheydt ons
vermaecken, aengesien dat CHRISTUS voor
de boose is ghestorven, soo sal hy veel te meer
salich maecken die in syn dierbaer bloet gerey-
nicht syn: want gelijck wy door Adam alle ver-
looren syn, soo syn wy door Iesum alle behou-
den.

A 1 VY dan ghereechtveer-
dicht zijnde uyt den
geloove / soo laet ons
vrede hebbē tot God/
door onsen Heere IE-
SUM CHRISTUM,
Ephes.2.d.18. 2 Door den welcken
wy oock hebben eenen
toe-ganck door 't geloove tot deser gra-
tien/ daer wy in staen/ende glorieren in de
hope van de glorie der kinderen GODS.
Iacob.1.a.3. 3 Maer niet alleen dit/maer wy glorie-
ren oock in de tribulatien/ wetende dat de
tribulatie patientie voorts brenght.
4 Maer de patientie proevinge / maer
de proevinge hope/
Hebr. 9. d.14. 5 Maer de hope en beschaemt niet/want
de liefde GODTS is uytghestort in onse
herten door den heyligen Geest / die ons
gegeven is. ✠
B 6 ☞ Want waerom is CHRISTUS
Hebr. d.15.g.28 (doen wy noch kranck waren na den tijt)
1.Petr. 3. d.18. voor de ongoddelijcke gestorven?
7 Want nauwelijcx en sterft yemandt
voor eenen rechtveerdigen / maer voor ee-
nen goeden soude by avonturen yemant
dorven sterven.
8 Maer GODT prijst ons aen zijn lief-
de tot ons/ want (doen wy noch sondaers
waren) soo is Christus nae den tijdt voor
ons ghestorven.
9 Daerom veel te meer sullen wy nu/
gerechtveerdicht zijnde door zijn bloet/
verlost zijn van de gramschap door hem:
10 Want ist dat wy/ doen wy vyanden
waren/ GODE versoent zijn/door de doot
zijns Soons/ veel te meer sullen wy be-
houden worden in zijn leven / nu wy ver-
soent zijn.

11 Maer niet alleen dit/ maer wy glo- C
rieren oock in GODE, door onsen Heere
Iesum Christum / door den welcken wy
nu de versoeninghe ontfanghen heb-
ben. ✠
12 ☞ Daerom / ghelijck door eenen
mensch de sonde in dese Weerelt gekomen
is/ ende door de sonde de doot/ ende alsoo is
de doot in alle menschen voorts door-ghe-
gaen / in den welcken sy alle gesondicht
hebben.
13 Want tot de Wet toe was de sonde
in de werelt/ maer de sonde en worde niet
geacht / doen de Wet niet en was.
14 Maer de doot heeft geregneert van
Adam tot Moyses toe/oock in de gene die
niet gesondicht en hebben/ in de gelijcke-
nisse van Adams overtredinghe / de welc-
ke is een Figuere van den toe-komen-
den.
15 Maer de gave en is niet ghelijck de Genes. 1. c.
misdaet. Want ist datter door de misdaet
van eenen vele gestorven zijn/ veel te meer
heeft de gratie Godts ende de gave door
de gratie van eenen mensch Iesu Chri-
sto in veel menschen overvloedigh ghe-
weest.
16 Ende ghelijck door eenen de sonde D
is/ alsoo en is de gave niet/ want het oor-
deel is voorwaer uyt een sonde ter verdoe-
menissen/ maer de gratie is uyt veel mis-
daden ter rechtveerdichmakinge.
17 Want ist sake dat in eens misdaet de
doot heerschappye ghehadt heeft door ee-
nen/veel te meer sullen de gene die de over-
vloedigheydt der gratien ende der gaven
ende der rechtveerdigheydt ontfanghen/
in 't leven regneren door eenen Iesum
Christum.
18 Aldus ghelijck door eens menschen
misdaet 't oordeel gekomen is in alle men-
schen ter verdoemenissen / alsoo is oock
door eens menschen rechtveerdigheyt de
gratie gecomen in alle menschen tot recht-
veerdichmakinge des levens.
19 Want ghelijck door eens menschen
ongehoorsaemheyt vele sondaren ghestelt
zijn/ alsoo sullen oock door eens menschens
ghehoorsaemheyt veel rechtveerdich ghe-
maeckt worden.
20 Maer de Wet is hier-en-tusschen
inghekomen/om dat de misdaet overvloe-
dich soude worden. Maer daer de mis-
daet overvloedigh geweest is / daer heeft
de gratie noch overvloediger geweest:
21 Op dat (gelijck de sonde heerschap-
pye gehadt heeft ter doot) alsoo oock de
gratie soude regneren door de rechtveer-
digheyt ten eeuwigen leven / door Iesum
Christum onsen Heere.

Dat VI. CAPITTEL.

De Apostel leert datmen in de sonde niet blijven en sal, maer datmen deuchdelijck wercken sal.

A 1 [W]At sullen wy dan seg-
gen? Sullen wy in de
sonde blijven / op dat
de gratie mach over-
vloedich worden?
2 Dat zy verre. Want
wy die der sonden ge-
storven zijn/hoe sullen
wy daer noch in leven? ✠
Gal.3.d.27. 3 ☞ En weet ghy niet / dat wy alle die
gedoopt zijn in CHRISTO IESU, in zijn
doot ghedoopt zijn?
Hebr.9.d.14.12. a.3. 1.Pet.2.a.1. Ephes.4.f.23. 4 Want wy zijn met hem t'samen be-
graven door het doopsel in de doot/ op dat/
ghelijck CHRISTUS verresen is van de
dooden/ door de glorie des vaders/wy oock
alsoo souden in nieuwigheydt des levens
wandelen.
B Col.3.b.10. 5 Want ist dat wy mede ingeplant zijn
gheworden ter ghelijckenissen van zijnder
doot / soo sullen wy oock mede der verrijse-
nissen ingeplant wesen.
6 Dit wetende dat onsen ouden mensch
mede ghekruyst is / om dat bedorven soude
worden dat lichaem der sonden / ende dat
wy voortaen der sonden niet dienen en sou-
den.
7 Want die gestorven is/ die is gerecht-
veerdicht van de sonde.
8 Maer ist dat wy ghestorven zijn met
CHRISTO, soo ghelooven wy / dat wy te
samen leven sullen met Christo/
9 Wetende dat Christus verrijsende van
de dooden / nu voortaen niet meer en sterft:
de doot en sal over hem voortaen geen heer-
schappye meer hebben.
10 Want dat hy ghestorven is/dat is hy
om der sonden eens gestorven/ maer dat hy
leeft/ dat leeft hy GODE.
11 Alsoo oock ghylieden / acht u selven
voorwaer gestorven der sonden/ maer GO-
DE levende in Christo Jesu onsen Heere. ✠
12 ☞ Daerom en laet de sonde niet reg-
neren in u sterffelijck lichaem/ om onderda-
nich te zijn zijnder begeerlijckheden.
13 Maer oock soo en gevet u leden niet
tot wapenen der boosheyt der sonden/maer
geeft u selven GODE, als uyten dooden le-
vende/ ende u leden tot wapenen der recht-
veerdigheyt GODE.
C 14 Want de sonde en sal over u gheen
heerschappye hebben/want ghy en zijt on-
der de Wet niet/ maer onder de gratie.
15 Wat ist dan? Sullen wy sondighen/
om dat wy onder de Wet niet en zijn/maer
onder de gratie? Dat sy verre.
16 En weet ghy niet / dat soo wien ghy Ioan.8.d.34. 2.Petr.2.d.19.
u selven tot knechten geeft om onderdanich
te zijn / dat ghy diens knechten zijt / dien
ghy onderdanich zijt / 't zy oft der sonden
ter doot / 't zy oft der gehoorsaemheydt ter
rechtveerdigheyt?
17 Maer GODT zy danck/dat ghy ge-
weest hebt knechten der sonden / maer zijt
onderdanich gheworden van herten / in die
maniere der leeringhen / in de welcke ghy
over gegeven zijt.
18 Maer vry ghemaeckt van de sonde/
zijt ghy knechten geworden der rechtveer-
digheyt. ✠
19 ☞ Ick spreke menschelijck / om de D
kranckheyt uwes vleesch: want gelijck ghy
u leden over gegeven hebt te dienen der on-
suyverheyt / ende der ongerechtigheydt tot
der ongerechtigheyt / alsoo geeft u leden nu
te dienen der rechtveerdigheyt ter heylich-
makingen.
20 Want doen ghy der sonden slaven
waert / soo waerdy vry van der rechtveer-
digheyt.
21 Aldus wat vrucht hebdy doen ghe-
hadt in sulcke dinghen / daer ghy u nu af
schaemt? Want het eynde van dien is de
doot.
22 Maer nu als ghy vry gemaeckt zijt
van de sonde/ende geworden GODS knech-
ten/soo hebdy uwe vrucht in de heylichma-
kinge/ maer het eynde dat eeuwich leven.
23 Want den loon der sonden / is de
doot: maer de gratie GODTS is het eeu-
wigh leven in CHRISTO IESU onsen
Heere. ✠

Dat VII. CAPITTEL.

Paulus beschrijft hoe de oude Wet te niet gegaen is, ende hoe datse een wet des doots is. Nae 't welcke hy hem beklaecht van de erffelijcke Wet der sonden die in ons is.

[E]N weet ghy niet broe- A
ders (want ic spreeck
den genen die de Wet
weten) dat de wet in
de mensche heerschap
pie heeft/ so lange tijt
als die leeft?
2 Want een vrouwe 2.Cor. 7.
die onder den man is / soo langhe de man g.39.
leeft/ is sy ghebonden aen de wet / maer ist
dat haer man sterft/ so is sy ontbonden van
de wet des mans.
3 Daerom als de man noch leeft / soo sal
sy een overspeelster genoemt worden/ist dat
sy met eenen anderen man versaemt is.
Maer ist dat haren man doot is / soo is sy
los van des mans wet / alsoo dat sy gheen
over-

overspeelster en is / ist dat sy met eenen anderen man is.
4 Aldus mijn broeders / ghy zijt oock ghestorven der Wet door Christus lichaem/ om dat ghy eens anders zijn sout / die van den dooden verresen is / om dat wy Gode souden vrucht voorts brengen.
5 Want doen wy in 't vleesch waren/ doen wrachten de lusten der sonde / die door de Wet waren/ in onse leden/ om dat sy der doot souden vrucht voorts brengen.
6 Maer nu zijn wy ontbonden van de Wet der doot / daer wy in ghehouden waren/ alsoo dat wy dienen souden in de nieuwigheyt des geests / ende niet in de outheyt der letteren.
B 7 Wat sullen wy dan seggen? is de Wet sonde? Dat zy verre. Maer de sonde en heb ick niet ghekent/ dan door de wet/ want de begeerlijckheyt en soude ick niet gheweten hebben / en seyde de wet niet / Ghy en sult niet begeren.
Exod. 20. c. 17. Deut. 5. c. 21. 8 Maer de sonde een oorsake ghenomen hebbende door 't gebodt / heeft in my ghewrocht alle begeerlijckheydt / want sonder de wet was de sonde doot.
9 Maer ick leefde voortijdts sonder de wet/ maer doen 't gebodt gekomen was/ so is de sonde wederom levendich ghewor-den.
10 Maer ick ben gestorven / ende het is bevonden/ dat het gebodt 't welck ten leven was/ my geworden is ter doot:
11 Want de sonde een oorsake genomen hebbende door 't gebodt / heeft my verleyt/ ende daer door gedoot.
1. Tim. 1. b. 8. 12 Aldus is de wet immer heylich/ ende
C 't gebodt is heylich/ ende rechtveerdich/ ende goet.
13 Is dan dat goet is / my de doot gheworden? Dat zy verre/ maer de sonde/ om dat sy soude openbaer worden sonde te wesen/ heeft my door 't goet de doot gewrocht; om dat de sonde soude worden boven maten seer sondigende door 't gebodt.
14 Want wy weten wel dat de wet geestelijck is / maer ick ben vleeschelijck/ verkocht onder de sonde.
15 Want dat ick doe / dat en verstae ick niet/ want het goet dat ick wille/ dat en doe ick niet/ maer 't quaet dat ick hate dat doe ick.
16 Maer ist dat ick doe 't gene dat ick niet en wille/ soo consentere ick der wet dat sy goet is.
17 Maer also en doe ick nu dat selve niet/ maer de sonde die in my woont.
D 18 Want ick weet wel datter in my/ dat is in mijn vleesch / gheen goet en woont: want het willen heb ick by my/ maer het goet te volbrenghen dat en vinde ick niet:
19 Want ick en doe niet het goet dat ick wille/ maer 't quaet dat ick niet en wille/ dat doe ick.
20 Maer ist dat ick doe 't gene dat ick niet en wille/ so en doe ick nu dat selve niet/ maer de sonde die in my woont.
21 Aldus vinde ick een wet/ my die goet doen wille/ want my 't quaet aenkleeft.
22 Want ick heb een behagen in de wet GODTS nae den inwendigen mensch.
23 Maer ick sie een ander Wet in mijn leden/ strijdende teghen de wet mijns verstants/ ende my vangende in de wet der sonden / die in mijn leden is.
24 Ick onsalich mensch/ wie sal my verlossen van 't lichaem deser doot?
25 (De gratie Gods door IESUM Christum onsen Heere.) Aldus diene ick selve met de redene der wet Gods/ maer na dat vleesch/ de wet der sonden.

Dat VIII. CAPITTEL.

Paulus bewijst dat die door het Doopsel CHRISTO zijn ingegriffijt, niet verdoemelijcks en hebben, alsoo lange als sy nae 't vleesch niet en wandelen, maer den geest des herboorenschaps van de kinderen GODTS. Daer nae leert hy dat eenen uytverkoorenen gheen tribulatie en schelt.

1 Aldus en isser nu geen verdoemenisse den ghenen die in Christo IESU zijn/ die nae den vleesch niet en wandelen. A
2 Want de Wet van den geest des levens in Christo IESU heeft my verlost van de wet der sonden ende der doot.
3 Want dat der wet onmogelijck was/ mits dat sy kranck was door 't vleesch/ dat heeft Godt gedaen/ seyndende zijnen Sone in de ghelijckenisse des sondichs vleeschs/ ende heeft de sonde in 't vleesch verdoemt door de sonde/
4 Om dat de rechtveerdighmakinghe der wet soude vervult worden in ons / die na 't vleesch niet en wandelen/ maer na den geest.
5 Want die nae den vleesch zijn/ die hebben smaeck in 't gene dat den vleesch aengaet: maer die nae den geest zijn/ hebben gevoelen van 't gene dat den geest aengaet.
6 Want de wijsheyt des vleeschs is de doot / maer de wijsheydt des geests is leven ende vrede.
7 Want de wijsheyt des vleesch is Gods vyandt: want sy en is der wet Godts niet onderdanich/ want sy dat oock niet en vermach. B

8 Maer die in 't vleesch zijn/ en mogen
GODT niet behagen.
9 Maer ghy en zijt in 't vleesch niet/
maer in den geest:
10 Ist nochtans alsoo dat den Geest
GODTS in u lieden woont. Maer ist dat
yemant den Geest CHRISTI niet en
heeft / dese en is zijne niet. Maer ist dat
CHRISTUS in u lieden is / so is het lich-
haem voorwaer doot om de sonde / maer
den geest leeft om de rechtveerdichmae-
kinge.
C 11 Ist dat den geest van hem/ die IE-
SUM van den dooden verweckt heeft/in u
woont/so sal hy die IESUM CHRISTUM
van den dooden verweckt heeft oock le-
vende maken u sterffelijcke lichaem / om
zijnen geest die in u woont.
12 ☞ Daerom broeders/zijn wy schul-
denaers niet den vleesch/dat wy na 'tvlees
souden leven:
13 Want ist dat ghy na 't vleesch leeft/
so suldy sterven: maer ist dat ghy door den
geest de wercken des vleeschs doodet / soo
suldy leven.
14 Want alle die door den Geest Gods
gedreven worden / dat zijn Godts kinde-
ren.
2.Tim.1.d.7. Galat.4.a.5. 15 Want ghy en hebt niet ontfanghen
den geest der slavernyen wederom in de
vrese/ maer ghy hebt ontfangen den geest
der opneminghen der kinderen / in den
welcken wy roepen / Abba Vader.
16 Want die selve Geest geeft ghetuy-
genis onsen geest / dat wy Gods kinderen
zijn.
17 Maer ist dat wy kinderen zijn / soo
zijn wy oock erfgenamen / voorwaer erf-
genamen Godts/ ende mede-erfgenamen
Christi.
✠ Ist nochtans also dat wy mede-lij-
den/ op dat wy oock mede gegloorificeert
worden.
D 18 ☞ Want ick houde dat het lijden
van desen tijdt niet weert ghenoegh en is
der toekomender glorien die in ons sal ge-
openbaert wesen.
19 Want het verbeyden van de crea-
tuere verwacht de openbaringe van Gods
kinderen.
20 Want de creature is der ydelheydt
onderworpē/niet willens/maer om zijnent
wille diese onderworpen heeft in de hope.
21 Want de selve creatuere sal oock ver-
lost worden van den dienst der verderffe-
nissen totter vryheyt van der glorien der
kinderen Godts.
22 Want wy weten wel dat alle crea-
ture versucht/ ende als barende arbeyt tot
noch toe.
23 Maer niet alleen sy/ maer oock wy
selve / die des geests eerste vruchten heb-
ben/versuchten selve oock in ons / dat op-
nemen der kinderen Godts/ verwachten-
de de verlossinge ons lichaems. ✠
24 Want in hope zijn wy salich gewor- E
den. Maer de hope die gesien wort / en is
gheen hope: want dat yemant siet hoe
hoopt hy dat?
25 Maer ist sake dat wy hopen 't gene
dat wy niet en sien / soo verwachten wy
dat door patientie.
26 Maer desghelijcx soo helpt oock den
geest onse kranckheyt: Want wat wy bid-
den souden alsoo 't behoort / dat en weten
wy niet / maer de geest selve bidt voor ons/
met onsprekelijcke suchtingen.
27 Maer die de herten ondersoeckt / die
weet wat den geest begeert/dat hy na GO-
DE bidt voor de Heylighen.
28 ☞ Maer wy weten / dat den ghenen
die GODT lief hebben/ alle dinghen mede
wercken tot goet / den genen die na het op-
set heylich geroepen zijn.
29 Want die hy te vooren geweten heeft/
die heeft hy oock te vooren geschickt/ dat sy
souden ghelijck worden den beelde zijns
Soons / op dat die selve zijn soude een eer-
ste gebooren Sone onder veel broeders.
30 Maer die hy te vooren geschict heeft/ F
die selve heeft hy oock geroepen: ende die hy
geroepen heeft/ die heeft hy oock rechtveer-
dich gemaeckt: maer die hy rechtveerdich
gemaeckt heeft/ die heeft hy oock gegloorifi-
ceert.
31 Wat sullen wy dan hier toe segghen?
is GODT voor ons wie mach tegen ons?
32 De welcke oock zijnen eygenen So-
ne niet ghespaert en heeft/ maer heeft dien
voor ons allen gelevert: Hoe en heeft hy ons
dan niet dien alle dingen niet gegeven?
33 Wie salder teghen GODTS uytver-
koorenen klachtich zijn? 't Is Godt die
rechtveerdich maeckt.
34 Wie is hy die verdoemē soude? Chri-
stus IESUS de gene die gestorven is/ ja die
oock verresen is/ die ter rechter hant Gods
is / die oock bidt voor ons.
35 Wie sal ons dan scheyden van de lief- G
de Christi? Tribulatie? oft benautheydt?
oft honger? oft naecktheyt? oft peryckel?
oft vervolginge? oft sweert?
36 (Gelijck daer geschreven is: Om u- Psal.43.d.23.
went wille wordē wy gedoot alle den dach/
wy zijn geacht als schapen die ter doot ge-
schickt zijn.)
37 Maer in alle dese verwinnen wy door
hem die ons bemint heeft.
38 Want ick ben seecker/dat noch doot/
noch leven/ noch Engelen/noch heerschap-
pyen / noch krachten / noch tegenwoordi-
ge/ noch toekomende dingen/ noch sterck-
heydt/
39 Noch hoocheyt/noch diepte/noch geen
ander

ander creatuere ons en sal mogen scheyden
van de liefde GODTS, de welcke is in
CHRISTO IESU onsen Heere. ✠

Dat IX. CAPITTEL.

De Apostel bedroeft hem van de verhartheydt der Ioden, ende hy betoocht datse niet bedroghen en zijn van de beloften der Vaderen. Ende daer na toocht hy den roep der Heydenen.

A 1 Ck segge de waerheyt
in CHRISTO, ick en
liege niet/ mijn consci-
entie my ghetuygenis
ghevende in den heyli-
gen Geest/
2 Dat ick een groote
droefheyt hebbe/ ende
eenen gestadigen rouwe mijnder herten.
3 Want ick wenschte selve verbannen Actor.9. a.2. 1.Cor.15 b.9.
te zijn van CHRISTO voor mijn broede-
ren/ die mijn magen zijn na den vleesch/
4 De welcke Israeliten zijn/ den welc-
ken toebehoort de aen-neminge tot kinde-
ren/ ende de glorie/ ende dat Testament/
ende dat gheven der Wet/ ende den dienst
GODTS, ende de beloften/
B 5 Der welcker zijn de vaderen/ ende uyt
den welcken is Christus nae den vleesch/
die boven al is Godt gebenedijt in der eeu-
wigheyt/ Amen.
6 Maer niet dattet woort GODTS ver-
loren soude gevallen zijn. Want dese die
van Israel zijn/ en zijn alle geen Israeli-
ten:
7 Noch oock die Abrahams zaet zijn/
en zijn alle gheen kinderen/ maer in Isaac
sal u zaet genoemt worden.
8 Dat is/ 't En is soo niet/ dat de kinde- Genes.21. b.12. Gal.4.d. 28.
ren des vleesch zijn/ oock Gods kinderen
zijn/ maer die kinderen der beloften zijn/
worden in 't zaet gerekent. Want het woort
der beloften is dit:
C 9 Nae desen tijdt sal ick komen/ ende Genes. 18 b.10.
Sara sal eenen sone hebben.
10 Maer niet alleen die/ maer oock Re- Genes.25 c.22.
becca/ bevrucht zijnde van een versamen
Isaacx ons Vaders.
11 Want doen de kinderen noch niet
gebooren en waren/ oft yet goets gedaen en
hadden oft quaets (op dat GODS opset
nae de verkiesinge blijven soude).
12 Soo is/ niet uyt de wercken/ maer
uyt den ghenen die daer roept/ tot haer ge-
seyt:
13 De meeste sal den minsten dienen/ Al- Genes. 25 c.23. Mal. 1. a. 2. a.3.
soo daer ghschreven is/ Iacob heb ick lief
ghehadt/ maer Esau heb ick gehaet. Wat
sullen wy dan seggen?
14 Isser ongherechtigheyt by GODE?
Dat zy verre.

15 Want tot Moyses seyt hy: Ick sal D Exod. 33. d.19.
ontfermen wiens ick ontferme; ende ick sal
bermhertigheydt doen den ghenen dien ick
ontfermen sal.
16 Daerom en ist niet des genes die 't
wilt ende loopt/ maer des ontfermenden
GODS.
17 Want de Schrifture seyt tot Pharao: Exod. 9. b 16.
Daer toe heb ick u verweckt/ om dat ick in
u mijn kracht toonen soude/ ende op dat
mijnen naem soude verkondicht worden o-
ver geheel aertrijck.
18 Daerom ontfermt hy diens hy wilt/
ende wien hy wilt dien verhart hy.
19 Soo seghdy dan tot my: waerom be-
schuldicht hy dan noch? want wie weder-
staet zijnen wille?
20 O mensch/ wie zijdy/ dat ghy GODT Isai.45.b. 9.
sout antwoorden? Seyt eenich maecksel
totten genen die 't gemaeckt heeft/ waerom
hebdy my alsoo gemaeckt?
21 En heeft den pot-backer des slijcks/ Ierem. 18 a.6.
de macht niet uyt den selven klont te maec- Sap.15.b. 7.
ken een vat ter eeren/ ende een ander vat ter
schanden?
22 Heeft dan GOD willende zijn gram- E
schap thoonen/ ende zijn macht bekent ma-
ken/ verdragen in veel lijtsaemheyt de va-
ten der gramschap/ bequaem ter verdoeme-
nissen/
23 Om dat hy thoonen soude de rijck-
dommen zijnder glorien in de vaten der
bermhertigheydt/ die hy te vooren bereyt
heeft ter glorien.
24 De welcke hy oock geroepen heeft (te
weten) ons niet alleen uyten Ioden/ maer
oock uyten Heydenen/
25 Gelijck hy in Ozee seyt: Ick sal 't ge- Ozee 2. d 23.
ne dat mijn volck niet en is/ noemen mijn 1. Petr. 2. b.10.
volck; ende die niet bemint en is/ mijn be-
minde; ende die geen bermhertigheyt ver-
kregen en heeft/ die bermhertigheyt verkre-
gen heeft.
26 Ende 't sal gheschieden in de plaetse F
daer henlieden geseyt is/ ghy en zijt mijn Ozee 1.b. 10.
volck niet; daer sullen sy genoemt worden
kinderen des levenden GODS.
27 Maer Isaias roept voor Israel: Al Isai. 10. e 22.
waer 't ghetal der kinderen van Israel ge-
lijck het zant der Zee/ so sullen de blevelin-
gen salich worden.
28 Want het woort is volbrengende en-
de verkortende met gherechtigheyt: want
een kort woort sal de Heere maecken op de
aerde.
29 Ende ghelijck Isaias te vooren ghe- Isai.1.c.9.
seyt heeft: 't En ware dat ons de Hee-
re Zabaoth zaet hadde ghelaten/ soo wa-
ren wy ghewoorden als Sodoma/ ende als
Gomorrha souden wy ghelijck gheweest
zijn.

G 30 Wat sullen wy dan seggen? Dat de
Heydenen die niet en sochten de rechtveer-
dicheydt / de rechtveerdigheyt verkreghen
hebben/ maer de rechtveerdigheyt die uytē
geloove is.
31 Maer Israel volghende de Wet der
rechtveerdigheyt / en is niet gekomen tot
de wet der rechtveerdigheyt.
32 Waerom dat? Want hy niet uyten
geloove/ maer als uyt de wercken/ die ach-
tervolchde: want sy hebben henlieden ghe-
stooten tegen den struyckel-steen/
Isai. 8. c. 14. 28. d. 16. 1. Petr. 2. b. 7. 33 Also daer geschreven is: Siet ick stel-
le in Syon eenen steen des aenstootsels/ en-
de eenen steen der verargernissen/ ende alle
die in hem ghelooft / en sal niet beschaemt
worden.

Dat X. CAPITTEL.

De Apostel bidt voor de Ioden, bewijsende dat de rechtveerdighmakinge niet uyt de Wet, maer uyt 't geloove IESV CHRISTI is.

A 1
Broeders / voorwaer
den wille mijns her-
ten/ende 'tgebedt tot
GODT, geschiet voor
henlieden ter saligh-
heyt.
2 Want ick ghetuyge
henliedē getuygenis/
dat sy een yverige begeerte hebben GODT
na te volgen / maer niet na de wetenheydt/
3 Want sy niet kennende GODS recht-
veerdigheydt/ ende willende haerlieder ey-
gen rechtveerdigheyt oprechten/ en zijn der
rechtveerdigheyt GODTS niet onderwor-
pen.
4 Want het eynde der Wet is CHRI-
STUS, ter saligheyt alle den genen die ghe-
looven.
Levit. 18. a. 5. Ezech. 20. b. 11. Deut. 30. c. 12. 5 Want Moyses heeft geschreven / soo
wat mensch de rechtveerdigheydt doet die
uyter wet is/die sal daer in leven.
6 Maer de rechtveerdigheydt die uyten
B geloove is/die seyt aldus: En segt in u her-
te niet/ wie sal in den Hemel klimmen? dat
is/ CHRISTUM van boven af brenghen.
7 Oft wie sal neder dalen in den afgront?
dat is/ CHRISTUM van de dooden weder
roepen.
Deut. 30. c. 14. 8 Maer wat seyt de Schrifture? By is
dat woort in uwen mont / ende in u herte:
dat is 't woort des geloofs/dat wy verkon-
digen.
9 Want ist sake dat ghy belijt in uwen
mont den Heere IESUM, ende in u herte
gelooft dat GODT hem van den dooden
verweckt heeft / soo suldy salich worden.
C 10 Want metter herten gelooftmen ter
rechtveerdicheyt/maer metten monde wort
de belijdinge gedaen ter saligheyt.
11 Want de Schrifture seyt: Alle die in Isai. 28. d. 16.
hem gelooft/ die en sal niet beschaemt wor-
den.
12 Want daer en is gheen onderscheyt
tusschen den Ioden ende Griecken. Want
't is een Heere van allegader/rijck over alle
de gene die hem aenroepen.
13 Want alle die den naem des Heeren Ioel 2. g. 22.
aenroept/ sal salich wesen. Actor. 2. c. 21.
14 Hoe sullen sy dan aenroepen den ghe-
nen daer sy niet in gelooft en hebben? Oft
hoe sullen sy hem gelooven dien sy niet ghe-
hoort en hebben? Maer hoe sullen zijt hoo-
ren sonder Predicant?
15 Maer hoe sullen sy preecken / 't en sy
dat sy ghesonden worden? also dat geschre-
ven is: Hoe schoon zijn de voeten der geenre Isai. 52. b. 7.
die den vrede verkondigen / die goede din- Nah. 1. d. 15.
gen verkondigen.
16 Maer sy en zijn alle der Euangelien Isa. 53. a. 1. Ioan. 12. f. 38.
niet gehoorsaem. Want Isaias seyt: Hee-
re/ wie heeft onsen gehoore gelooft?
17 Daerom is het geloove uyt den ghe-
hoore/maer dat gehoor doort woort Christi.
18 Maer ick segge: En hebben zijt niet Iaco. 2. b.
gehoort? Ende voorwaer haerlieder geluyt Psal. 18. a. 5.
is uytgegaen tot allen landen/ende haerlie-
der woorden tot de eyndē van den omgang
der aerden. ✠
29 Maer ick segge: En hevet Israel niet D
bekent? Moyses heeft eerst geseyt: Ick sal Deut. 32. c. 21.
u door een volck/ dat geen volck en is/bren-
gē tot nijdige navolginge/ door een onwijs
volck sal ick u brengen tot verstoornisse.
20 Maer Isaias dervet oock / ende seyt: Psal. 33. a. Isai. 65. a. 1.
Ick ben gevonden van de gene die my niet
en soecken / ick heb my openbaerlijck ver-
toont den genen die na my niet en vraegdē.
21 Maer tot Israel seyt hy: den geheelen Isai. 65. a. 2.
dach heb ick mijn handen uytghereckt tot
dat volc dat niet en gelooft/eñ tegen spreect.

Dat XI. CAPITTEL.

GODT heefter eenige totter saligheyt verkooren van de Ioden door 't geloove in Iesum Christum, daer d'ander in haerlieder ongeloovicheyt blijven. In wiens stadt de Heydenen gestelt zijn: Maer daerom en sullen de Heydenen tegen de Ioden niet opstaen, want het komt al uyt den onbegrijpelijcken raet GODTS.

1
Aldus segge ick: Heeft A
Godt zijn volck ver-
stooten? Dat sy verre.
Want ic ben oock een
Israelijt / uyt Abra-
hams zade/ van Ben-
iamins geslachte.
2 Godt en heeft zijn
volck niet verstooten / dat hy voor ghekent
heeft.

heeft. Oft en weet ghy niet wat de Schrif-
ture seyt van Elias / Hoe dat hy GODT
verweckt tegen Israel?
3.Reg.19 b.10. 3 Heere / u Propheten hebben sy gedoot/
u Autaren hebben sy omgegraven/ende ick
ben alleen over-ghebleven / ende sy soecken
mijn ziele.
3.Reg.19 d.18. 4 Maer wat seyt hem de goddelijcke
antwoorde? Ic heb voor my gelaten seven
duysent mannen/ die haer knien niet ghe-
boocht en hebben voor Baal.
5 Also ist oock in desen tijt: De blevelin-
gen nae de verkiesinge der gratien zijn sa-
lich geworden.
B 6 Maer ist uyt gratien / soo en ist nu uyt
de wercken niet. Oft anders en is de gratie
nu geen gratie.
7 Hoe ist dan? Dat Israel gesocht heeft/
dat en heeft hy niet gekregen : maer de ver-
kiesinge hevet verkregen: maer de andere
zijn blint gemaeckt/
Isai.6.c.9 Matth.13 b.14. Ioan.12.f.40. Actor.22.f.26. Psal.68.c.23. 8 Also daer geschreven is : Godt heeft
henlieden ghegheven eenen nopenden geest/
oogen dat sy niet sien en souden / ende ooren
datse niet hooren en souden/tot op den dach
van heden toe.
9 Ende David seyt: Laet henlieder ta-
fel worden tot eenen strick/ ende tot eene ge-
vangenisse/ ende tot eene verargernisse / en-
de tot eene vergeldinge henlieden.
10 Laet henlieder ooghen verduystert
worden dat sy niet en sien/ ende haren rug-
ge maeckt altijdt krom.
11 Daerom segh ick: Hebben sy also ge-
struyckelt / dat sy vallen souden? Dat zy
verre. Maer uyt henlieder misdaet/ is den
Heydenen salighêyt geschiet/ dat sy henlie-
den souden navolgen.
12 Als dan haer misdaet der Werelt
rijckdom is/ ende haer verminderinge den
rijckdom der Heydenen : hoe veel te meer
haerlieder volheyt?
13 Want ick segh u lieden ghy Heyde-
nen : Alsoo lange als ick voorwaer ben der
Heydenen Apostel/ soo sal ick mijnen dienst
eerlijck maken/
14 Oft ick in eenigher manieren mijn
vleesch mocht verwecken tot navolginghe/
ende dat icker sommige van dien mocht sa-
lich maken.
15 Want ist saecke dat het verlies van
henlieden een versoeninge der werelt is/wat
sal de aen-neminge zijn/ anders dan het le-
ven van de dooden?
16 Ist dat het beproeffel heylich is/ so is
den klont oock heylich. Ende is de wortel
heylich/ so zijn de tacken oock heylich.
C 17 Ist datter sommige van de tacken ge-
broken zijn / maer dat ghy / als ghy eenen
wilden Olijf-boom waert/ daer in ghegrif-
fijt zijt/ ende zijt deelachtich geworden van
de wortel eñ vetticheyt des Olijf-booms.
18 En wilt niet glorieren tegen de tac-
ken. Ist dat ghy glorieert / ghy en draecht
de wortel niet/maer de wortel u.
19 Sult ghy dan seggen: De tacken zijn
gebroken om dat ic daer in soude gegriffijt
worden.
20 Wel om de ongeloovigheyt zijn sy
ghebroken / maer ghy staet door 't geloove/
en wilt geen hooch gevoelen hebben / maer
vreest.
21 Want ist dat Godt de natuerlijcke
tacken niet ghespaert en heeft/ dat hy by
avontueren u oock niet en spare.
22 Daerom siet aen de goetheyt ende de
strengicheyt Godts: in de gene die gevallen
zijn/de strengigheyt/ maer in u de goetheyt
Godts / ist dat ghy blijft in de goetheydt/
want anders suldy oock uyt ghehouden
worden.
23 Maer oock ist dat de andere niet en
blijven in de ongeloovigheyt / soo sullen sy
wederom daer in gegriffijt worden. Want
Godt is machtich henlieden wederom in te
griffien.
24 Want ist dat ghy uyt eenen natuer-
lijcken wilden Olijf-boom ghesneden zijt/
ende teghen natuere gegriffijt zijt in eenen
goeden Olijf-boom / hoe veel te meer sullen
sy (die na der natueren zijn) gegriffijt wor-
den in haren eygen Olijf-boom?
25 ☞ Want broeders/ ick en wil niet dat D
ghy onwetende zijt deser verborgentheydt
(op dat ghy niet en zijt by u selven wijs)
dat de blintheyt eensdeels geschiet is in Is-
rael/ tot dat de volheyt der Heydenen inko-
men soude/
26 Ende dat alsoo gheheel Israel soude
salich worden. Alsoo daer geschreven is: Hy Isai.59.d.20.
sal komen uyt Sion/ die af-nemen sal ende
af keeren de ongoddelijckheyt van Jacob.
27 Ende dit sal haerlieder testament zijn
van my / als ick hare sonden sal wech ghe-
nomen hebben.
28 Nae 't Euangelie zijn sy voorwaer
vyanden om u lieder wille/ maer na de ver-
kiesinge zijn sy d'alderliefste om de Vaderē.
29 Want de gaven ende den roep Godts
zijn sonder berouwen.
30 Want ghelijck ghy-lieden somtijdts
oock Gode niet gelooft en hebt / maer hebt
nu bermhertigheyt verkregen om haerlie-
der ongeloovigheyt.
31 Also en hebben dese nu oock niet ghe-
looft in uwe bermhertichheyt/op dat sy oock
souden bermhertigheyt verkrijgen.
32 Want God hevet alle besloten in de
ongheloovigheyt/ om dat hy haerder allen
ontfermen soude. ✠
33 ☞ O diepte der rijckdommen van
de wijsheydt ende wetenheydt Gods / hoe
onbegrijpelijck zijn sijn oordeelen/ ende hoe
onbespoorich zijn sijn wegen.

Sap. 9.c. 13. 34 Want wie heeft den ſin des Heeren
Iſai. 40.d. 13. gekent? Oft wie heeft zijn raetſman ghe-
1. Cor. 2. d.16. weeſt?
35 Oft wie heeft hem eerſt yet ghegheven/
ende datment hem wederom lonen ſal?
36 Want uyt hem/ ende door hem/ ende
in hem zijn alle dingen/ hem zy glorie in der
eeuwigheyt/ Amen. ✠

Dat XII. CAPITTEL.

De Apoſtel onderwijſt de Romeynen hoe ſy eerſtmael hen-lieden hebben ſullen, aengaende GODT, ende daer nae aengaende haerlieder even Christen menſch.

A 1 HIerom bidde ick u lie-
Phil. 4. d. 18. den broeders / door de
bermhertigheyt GODS,
dat ghy u lichamen
wilt gheven tot eene le-
vende / heylighe / ende
GODT behagende of-
ferhande / dat welck is
uwen redelijcken Gods-dienſt.
Epheſ. 5. d.17. 2 Ende en wilt niet gelijck worden deſer
1. Theſ. 4. a. 3. weerelt / maer wert verandert in de nieu-
wigheyt uws ſins / om dat ghy beproeven
mooght / welck dat GODTS goeden ende
behagelijcken ende volmaeckten wille is.
3 Want ick ſegghe door de gratie die
my gegeven is/ allen den genen die onder u
lieden zijn/ dat hy niet wijſer en zy dan het
betaemt / maer dat hy matelijck wijs zy/
ende een yeghelijck alſo hem GODT ghe-
deylt heeft des geloofs mate.

4 Want gelijck wy in een lichaem veel
leden hebben / maer de leden en hebben alle
't ſelve werck niet/
5 Alſo zijn wy vele een lichaem in Chri-
ſto / maer elck byſonder d'een des anders
lidt. ✠
6 ☞ Maer hebbende verſcheyden gaven B
nae de gratie die ons gegeven is/ 't zy pro-
phetie/ na de mate des geloofs/
7 Oft dienſt in 't dienen/ 't zy dat hy
leert/ in de leeringe:
8 Die vermaent/ int vermanen: die geeft/ Epheſ. 4.a. 3.
in ſimpelheyt: die overſte is/ in ſorghvuldic- 1. Pet. 1.d 22.2.c.17
heydt: die ontfermhertigheyt doet / in vro- Hebr. 13. a.1.
lijckheyt. Liefde ſonder gheveynſtheydt.
9 Hatende 't quaedt / ende 't goet aen- 1. Pet. 5. d.5.
hangende.
10 Met liefde des broederſchaps mal- Heb. 13.a. 2.
kanderen lief hebbende. Met eerbiedinghe 1. Petr. 4. b.9.
malkanderen voor-komende.
11 Met ſorghvuldigheydt niet traegh. C
Metten geeſt vierich. Den Heere dienende.
12 Door de hope blijde. In tribulatie Prov. 3.a. 7.
verduldich. In 't bidden neerſtich.
13 Der Heyligen nooden te hulpe ko- Iſai. 5. c. 21.
mende. Geerne herbergende. Gebenedijtſe 1. Pet. 3.b. 9.
die u vervolgen.
14 Gebenedijt/ ende en wilt niet verma- 2. Cor. 8. d.21.
ledijden. Hebr. 12. d.14.
15 Verblijt u metten blijden/ weent met- Eccleſ. 28. a.1.
ten weenenden: Matth. 3. g.39.
16 Een gevoelen met malkanderen heb- D
bende. Gheen hooch ghevoelen hebbende/
maer metten ootmoedighen een ghevoelen
hebbende. ✠
☞ En wilt niet wijs zijn by u ſelven.
17 Niemanden quaet voor quaet lonen-
de/ beſorgende goede dingen niet alleen voor
GODT, maer oock voor alle menſchen.
18 Iſt dat weſen mach / ſoo verre alſt in
u lieden is / met allen menſchen vrede heb-
bende.
19 Niet u ſelven wrekende mijn alder-
liefſte/ maer wijckt der gramſchap. Want
daer is gheſchreven: My is de wrake / ick
ſal 't vergelden/ ſeyt de Heere.
20 Maer iſt dat u vyandt honger heeft/ Deut. 32.c 35.
ſoo ſpijſt hem: iſt dat hy dorſt heeft/ ſo geeft Hebr. 10. c.30.
hem te drincken: want dit doende ſuldy Prov. 25. c.21.
vyerige koolen vergaderen op zijn hooft.
21 En wilt u niet laten verwinnen van
't quaedt / maer verwint het quaedt door
't goet.

Ghy zijt de glorie van Ieruſalem. Ghy zijt de blijtſchap van Iſrael. Ghy zijt de heerlijckheyt van onſe volcke. IVDITH 15.

Dat XIII. CAPITTEL.

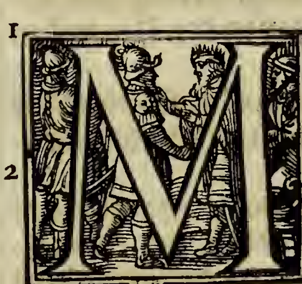
Paulus leert dat de minſten ende onderſaten haerlieder Overſten onderdanich zijn ſullen, ende henlieden gheven dat hen toe-behoort, te weten hulpe ende byſtant, ende eere, ende liefde.

A 1.Petr. 2. c.13. Sap.6.a.4 1 Alle ziele ſy den over-
ſten machten onder-
danich. Want daer
en is geen macht dan
van Godt. Maer ſoo
wie daer zijn / die zijn
van Godt geſchickt.
2 Daerom die der
macht wederſtaet / die wederſtaet Godts
ordinantie: Maer dieſe wederſtaen / die
krijgen henlieden ſelve de verdoemeniſſe.
3 Want de overſte en zijn niet tot vreſe
den goeden wercken / maer den quade.
Maer wilt ghy de macht niet vreſen? doet
goet / ende ghy ſult lof van haer heb-
ben.
B 4 Want ſy is Gods dienaer / u ten goe-
de. Maer iſt dat ghy quaet doet / ſo vreeſt /
want ſy en draecht ſonder ſake dat ſweert
niet / want ſy is Godts dienaer / een wre-
ker der gramſchappen den gene die quaet
doet.
5 Daerom weeſt onderdanich van
noots weghen / niet alleen om de gram-
ſchap / maer oock om de conſcientie.
Matth. 21 c. 6 Want daerom gheeft ghy oock tri-
Exod. 20. b.14. buyten / want ſy zijn Godts dienaers / tot
Deut.5.b. 18. dat ſelve dienende.
7 Daerom betaelt eenen yegelijcken
Levit.19. d.18. dat ghy ſchuldich zijt. Wien ghy tribuyt
Matth.22 d.39. ſchuldich zijt / dien geeft tribuyt: wien tol /
C geeft tol: wien vreſe / geeft vreſe / wien eere /
Marc.12 c.31. geeft eere.
8 ☞ En weeſt niemanden yet ſchul-
Galat.5.c. 14. dich / dan dat ghy malkanderen lief heb-
Iacob.2.b. 8. bet. Want die zijnen naeſten bemint / die
heeft de Wet volbracht.
9 Want ghy en ſult geen overſpel doen.
Ghy en ſult niet dootſlaen. Ghy en ſult
niet ſteelen. Ghy en ſult geen valſch ghe-
tuygenis geven. Ghy en ſult niet begeren /
ende ſo wat ander gebodt datter meer is /
dat wort in dit woort begrepen / ghy ſult
uwen naeſten lief hebben ghelijck u ſel-
ven.
10 De liefde des naeſten en doet gheen
quaet. Daerom de vervullinge des Wets
is de liefde. ✠
D 11 ☞ Ende ſonderlinghe wetende den
tijdt / dattet nu de ure is dat wy van den
ſlaep opſtaen. Want nu is onſe ſalicheyt
naerder / dan doen wy eerſt gelooft heb-
ben.
12 Den nacht is voor-gegaen / maer
den dach is aen-gekomen. Daerom laet
ons wech worpen de wercken der duyſter-
heydt / ende aen doen de wapenen des
lichts.
13 Laet ons als in den dach eerbaer- Luc.21.f. 34.
lijck wandelen / niet in braſſeryen ende Galat.5.
dronckenſchappen / niet in ſlaep-kameren c.16.
ende oneerbaerheden / niet in kijvagien 1.Petr.2. c.12.
ende nijdigheden.
14 Maer doet aen den Heere Jeſum
Chriſtum. ✠
Ende dat vleeſch en beſorcht niet na de
welluſtigheden.

Dat XIV. CAPITTEL.

Paulus vermaent de overſte ende volmaeckſte, dat ſy niet verſmaden en ſullen noch verworpen de onvolmaeckte, die noch kranck in 't Gheloove zijn, maer dat ſyſe payſelijck bewegen ſullen, treckende allenskens tot dat geloove.

1 Maer den krancken in A
't gheloove neemt tot
u / niet met werrin-
gen der gedachten.
2 Want de een ghe-
looft dat hy alle din-
gen eten mach / maer
die kranck is / die ete
moes.
3 De gene die eedt / en verſmade niet
den genen die niet en eedt: ende die niet en
eet / en veroordeele niet den genen die eedt.
Want Godt heeft hem opgenomen.
4 Wie zijt ghy die eens anders knecht Iacob.4. c.12.
oordeelt? Hy ſtaet oft valt ſijnen Heere /
maer hy ſal ſtaen. Want Godt is mach-
tich hem op te rechten.
5 Want de eene oordeelt tuſſchen den
eenen dach ende den anderen dach / maer
die andere oordeelt elcken dach. Laet ee-
nen yegelijcken zijnen ſin daer in volgen.
6 Die den dach acht / die acht dien den B
Heere: ende die eedt / die eedt den Heere /
want hy danckt Godt. Ende die niet en
eedt / die en eedt niet den Heere / ende hy
danckt Godt.
7 Want niemant van ons en leeft ſy
ſelven / ende niemant en ſterft ſy ſelven.
8 Want 't zy of wy leven / ſo leven wy
den Heere: 't zy oft wy ſterven / ſoo ſterven
wy den Heere. Daerom / 't zy oft wy leven
oft ſterven / wy behooren den Heere toe.
9 Want daerom is Chriſtus geſtorven
ende verreſen / om dat hy over de levende
ende doode heerſchappye hebben ſoude.
10 Maer waerom oordeelde ghy uwen
broeder? Oft ghy / waerom verſmady u-
wen broeder? Want wy ſullen alle ſtaen
voor Chriſtus rechter-ſtoel.

2.Cor. 5. b.10. Isai. 45.d. 23. Phil. 2.d. 10. 11 Want daer is gheschreven: Ick leve/
seyt de Heere / want my sal alle knie ghe-
boocht worden / ende alle tonghe sal Godt
belijden.
C 12 Aldus sal een yegelijck van ons lie-
den voor sy selven Gode reden geven.
13 Daerom en laet ons voorts malkan-
deren niet meer veroordeelen/ maer oordeelt
dat meer / dat ghy uwen broeder gheen
struyckele oft argernisse en stelt.
14 Ick weet ende betrouwe in den Hee-
re IESV, datter niet gemeyn en is van sy
selven / dan den genen die yet gemeyn acht
te zijn/ dien ist gemeyn.
15 Want ist dat u broeder om de spijse
bedroeft wort/ so en wandelt ghy nu voorts
na de liefde niet. En wilt hem met uwer
spijsen niet verderven / om den welcken
Christus gestorven is.
16 Daerom en laet ons goet niet gebla-
meert worden.
1.Cor. 2. b.11. 17 Want het rijck Gods en is noch spij-
se/noch dranck/maer rechtveerdigheyt/en-
de vrede / ende blijschap in den Heylighen
Geest.
18 Want wie daerom Christo dient/die
behaecht Gode / ende hy is van den men-
schen gepresen.
D 19 Daerom laet ons volgen het gene dat
totten vrede dient / ende laet ons tot mal-
kanderen bewaren / dat tot gestichtigheyt
dient.
20 En wilt om de spijse Gods werck niet
bederven. Alle dingen zijn voorwaer reyn/
maer 't is quaet den mensche die 't met ver-
argernisse eet.
Tit.1.d. 15. 1.Cor. 3. d.13. 21 't Is goet geen vleesch te eten / ende
ghenen wijn drincken / noch 't gene daer u
broeder hem aen stoot/ oft daer hy af verar-
gert wort/ oft kranck wort.
22 Hebt ghy 't geloove? Hebt dat by u
selven / voor Gode. Salich is hy die sy sel-
ven niet en oordeelt in 't gene dat hy proeft.
23 Maer de ghene die onderscheyt / ist
dat hy eet/soo is hy verdoemt/want hy dat
niet uyten gheloove en eet. Maer alle dat
uyten geloove niet en is/ dat is sonde.

Dat XV. CAPITTEL.

Hier vervolcht hy 't vermaen van boven, ende daer na soo ontschuldicht hy hem selven, waer-om dat hy lichamelijck de Romeynen niet versocht en hadde.

A 1 MAer wy die vromer sijn/moe-
ten de krancheden der kranc-
ken verdragen/ende niet ons
selven behagen.
2 Een yegelijck van u lieden
behaghe zijnen naesten in 't goede/ tot ghe-
stichtigheyt.
3 Want CHRISTUS en heeft sy selven
niet behaecht. Maer als daer gheschreven
is: De versmaetheden van de ghene die u Psal.68.d. 10.
versmaden/ zijn op my gevallen.
4 ☞ Want alle datter geschreven is/dat
is tot onser leeringen gheschreven / op dat
wy door verduldigheydt / ende troost der
Schriftueren/ hope hebben souden.
5 Maer de GODT der patientien ende
des troosts gheve u lieden/dat ghy een ghe-
voelen hebben moogt tot malkanderen na
IESUM CHRISTVM.
6 Op dat ghy eendrachtelijck met eenen 1.Cor.1. b.10.
monde moocht GODT eeren/ende den Va-
der ons Heeren Jesu Christi. B
7 Daerom ontfanght malkanderen/ge-
lijck CHRISTUS u oock ontfangen heeft
ter eeren GODTS.
8 Want ick segge dat Christus Jesus
een dienaer gheweest heeft der besnijdenisse
om de waerheyt GODS, om vast te maken
de beloften der vaderen:
9 Maer dat de Heydenen van de berm- Psal.17.d 50. 2.Reg.22. d.50.
hertigheyt Godt eeren / alsoo daer geschre-
ven is: Daerom sal ick u belijden onder de C
Heydenen Heere / ende uwen naem sal ick
singhen.
10 Ende wederom seyt hy: Verblijdt u
ghy Heydenen met zijnen volcke.
11 Ende wederom: Looft alle ghy Hey- Psal. 116. a.1.
denen den Heere/ende prijst hem grootelick
alle ghy natien.
12 Ende wederom seyt Isaias: Het sal Isai.11. c.10.
een wortel van Jesse zijn/ ende die daer op-
staen sal om te regeeren de Heydenen/in hen
sullen de Heydenen hoopen.
13 Maer Godt der hopen wil u vervul-
len met alle blijdschappen / ende vrede in 't
geloove: dat ghy overvloedich moocht we-
sen in de hope/ ende kracht des Heylighen
Geests. ✠
14 Maer oock ick selve ben seker / mijn
broeders/van u/ dat ghy selve oock vol lief-
den zijt/ vervult met alle wetentheyt/alsoo
dat ghy malkanderen moocht vermanen.
15 Maer ick heb kloeckelijcker tot u lie- D
den gheschreven eensdeels/ als u lieden tot
ghedenckenissen wederom brenghende/ om
de gratie die my gegeven is van Gode/
16 Dat ick een dienaer zijn soude Chri-
sti Jesu onder de Heydenen / heylich mac-
kende dat Euangelium Godts / op dat de
offerande der Heydenen aenghenaem wor-
de / ende gheheylicht in den Heylighen
Geest.
17 Daerom heb ick glorie in Christo Je-
su tot Gode.
18 Want ick en derre niet spreecken van
den dinghen die Christus door my niet en
werckt/ ter ghehoorsaemheyt van den Hey-
denen/ metten woorden ende wercken/
19 Met kracht van tekenen ende won-

derlijcke wercken / in de kracht des hey-
ligen Geests / alsoo dat ick van Jerusalem
al rontsomme tot Illyricum toe vervult
hebbe dat Evangelie Christi.
E 20 Maer ick heb dat Evangelie alsoo ge-
preeckt / niet daer Christus genoemt is ge-
weest / om dat ick niet en soude op eens an-
ders fondament timmeren / maer alsoo daer
geschreven is:
Isai. 52. d. 13. 21 Den welcken van hem niet verkon-
dicht en is / die sullent sien / ende die 't niet
ghehoort en hebben / sullent verstaen.
22 Waerom dat ick oock seer belet ben
geweest om tot u te komen / ende ick ben be-
let geweest tot nu toe.
23 Maer nu voorts gheen plaetse meer
hebbende in dese landen / maer begeerte heb-
bende tot u lieden te komen van veel nu
voorleden jaren /
24 Als ick in Hispanien sal beginnen te
reysen / soo hope ick dat ick voor-by gaen-
de u lieden sien sal / ende van u lieden der-
waerts ghelept worden / ist dat ick my te
vooren eensdeels met u sal vermaeckt heb-
ben.
F 25 Daerom sal ick nu reysen in Jerusa-
lem / den Heyligen te dienen.
26 Want die van Macedonien ende A-
chaien hebben gesloote een ghemeyne ael-
misse te doen tot den armen der Heylighen
die in Jerusalem zijn.
1.Cor.9. b.11. 27 Want dit heeft hen behaecht / ende
sy zijnt henlieden schuldich. Want ist dat
de Heydenen haerder geestelijcker goeden
deelachtich zijn gheworden / soo moeten sy
oock in de lichamelijcke goede henlieden
dienen.
28 Aldus / wanneer ick dit sal volbracht
hebben / ende henlieden gelevert de vrucht /
soo sal ick door u lieden reysen in Hispa-
nien.
29 Maer ick weet wel / dat ick tot u lie-
den komende / in de overvloedigheydt van
des Evangelie Christi benedictie komen
sal.
G 30 Aldus bidde ick u ghy Broeders /
door onsen Heere Jesum Christum / ende
door de liefde des Heyligen geests / dat ghy
my helpet met u ghebeden voor my aen
Godt /
31 Dat ick verlost mach worden van de
ongheloovighe die in 't Jootsche lant zijn /
ende dat myns dienst offerhande mach
aengenaem worden in Jerusalem den hey-
ligen /
32 Op dat ick tot u lieden mach komen
met blijdschap / door den wille GODS, en-
de dat ick met u lieden mach vermaeckt
worden.
33 Maer GODS des vreedts zy met u
allen / Amen.

Dat XVI. CAPITTEL.

De Apostel bewijst hier sommige exempelen van goede menschen, om dat de Romeynen die naervolgen souden, henlieden vermanende valsche leeringen te schouwen.

1 Aer ic bevele u lieden A
Phebē onse suster / die
in dē dienst is van der
Kercken die in Cen-
chris is /
2 Dat ghy haer ont-
fanght in den Heere /
also dat den Heyligen
betaemt / ende dat ghy haer bystaet in wat
sake dat sy uwes van doen sal hebben / want
sy heefter oock vele by gestaen / ende my sel-
ve oock.
3 (Groet Priscam ende Aquilam mijne Actor.18. a.2.g.26.
hulpers in Christo Jesu.
4 Die voor mijne ziele / haerlieders hal-
sen over gegeven hebben / den welcken niet
ick alleen en dancke / maer ooc alle de kerc-
ken der Heydenen.)
5 Ende de Kercke van haren huysgesin.
Groet Epenetum mijnen beminden / die
d'eerste vrucht van Asien is in Christo.
6 Groet Mariam / die vele onder u lieden
gearbeyt heeft.
7 Groet Andronicum ende Juniam mijn
magen ende mede-ghevanghenen / die edel
zijn onder de Apostelen / die oock voor my
gheweest hebben in Christo.
8 Groet Ampliatum mijnen alderlief- B
sten in den Heere.
9 Groet Vrbanum onsen hulper in Chri-
sto Jesu / ende Stachyn mijnen beminden.
10 Groet Apellen den beproefden in
Christo. Groetse die van Aristobolus huys-
gesin zijn.
11 Groet Herodionem mijnen maech.
Groetse die uyt Narcissus huys zijn / die
in den Heere zijn.
12 Groet Triphenam / ende Tripho-
sam / die in den Heere arbeyden. Groet Per-
sidem mijn alderliefste / die veel ghearbeyt
heeft in den Heere.
13 Groet Rufum den uytverkooren in
den Heere / ende zijn moeder ende de mijne.
14 Groet Asyncritum / Phlegontem / Her-
mam / Patrobam / Hermen / ende de broe-
ders die met henlieden zijn.
15 Groet Philologum ende Juliam /
Nereum ende zijn suster / ende Olympia-
dem / ende alle de Heyligen die met henlie-
den zijn.
16 Groet malkanderen met eenen heyli-
gen kusse. V groeten alle de kerckē Christi.
17 ☞ Maer ick bidde u broeders / dat
ghy die waer neemt / die tweedrachtighe-

den ende argernissen maken buyten de lee-
ringhe die ghy gheleert hebt / ende wijckt
van die:
18 Want aldusdanighe en dienen Chri-
sto onsen Heere niet / maer haren buyck;
ende door soete redenen ende benedictien
verleyden sy de herten der onnooselen:
19 Want u ghehoorsaemheyt is in allen
plaetsen vermaert. Daerom verblijde ick
my in u lieden. Maer ick wille dat ghy sult
wijs zijn in 't goedt / ende simpel in 't
quaet.
20 Maer GODT des vreets vertrede
Sathanam onder u voeten haestelijck. De
gratie ons Heeren IESV Christi zy met u
lieden. ✠
Actor. 16. a. 1. 21 Timotheus mijn hulper groet u / en-
de Lucius / ende Jason / ende Sosipater
mijn magen.
D 22 Ick Tercius groete u / die den brief
geschreven hebbe / in den Heere.
23 Caius mijn weert ende alle de kerc-
ke groet u lieden. U groet Erastus de Tre- E
sorier der stadt / ende Quartus de broeder.
24 De gratie ons Heeren Jesu Christi
zy met u allen / Amen.
25 Maer den genen die machtich is u te
versterken nae mijn Evangelie / ende de
predicatie Jesu Christi / nae de openbarin-
ghe der verborgentheyt / die den voorleden
eeuwighen tijden verswegen is ghe-
weest.
26 Het welck nu geopenbaert is door de
Schriftueren der Propheten / nae 't ghe-
bodt des eeuwighen GODTS, om onder-
danich te zijn den gheloove / onder alle de
Heydenen bekent /
27 Desen eenigen wijsen GODE, door
Jesum Christum / zy eere ende glorie in
eeuwigheden der eeuwigheden / Amen.

Hier voleynt de Epistel van Sinte Paulus aen de Romeynen.

De vroegh Predicker IEREMIAS.

DE EERSTE EPISTEL Van S. PAVWELS Tot de CORINTHIEN.

ARGUMENT.

CORINTHUS is eene hooft-stadt van Achaia, oft Peloponnesus, rijck ende machtigh, daer den Heylighen Apostel PAULUS het Euangelie ghepreeckt hadde, ende d'inwoonders tot CHRISTVM bekeert, nae wiens vertreck is daer ghekomen Apollo, eenen gheleerden ende wel-spreeckenden man, versterckende de bekeerde Christenen in 't selfste gheloove; want hy was in de Schrifture seer vervaren, seght Sinte LUCAS. d'Oorsaecke van desen brief waren twee: d'Eerste, sommighe mis-bruycken die daer in ghekomen waren: d'an-

dere was den brief dien sy hem gheschreven hadden, vol vraghen, daer hy op antwoort. Onder de misbruycken was het eerste, den twist onder malkanderen, want Sinte Pauwels en was niet eloquent, oft wel-spreeckende, bysonder in de Grieckſche tale, daer hy den Heydenen in preecken moest; het welck hy selfs bekent, ende ghenoegh blijckt in sijne brieven: Apollo, die nae hem daer quam, was wel-spreeckende, dus behaeghde Sinte Pauwels sommighen, maer Apollo sommighen anderen meer; ende daer stont eene tweedracht op, dat yeghelijck den sijnen prees, ende seyden, den eenen, Ick ben Pauwels discipel, die my gedoopt ende gheleert heeft; den anderen, Ick houde den welspreeckenden Apollo voor mijnen meester: ende uyt dese oorsaecke ist gheschiet, dat valsche Leeraers daer mede in sloopen, die de Christenen tot hen trocken, (soo de ketters pleghen) ende na hen wierden de discipelen ghenoemt. Hebbende dit Sinte Pauwels vernomen, wesende in Asien in de stadt Ephesus, schreef hy hem van daer desen brief, in 't jaer onses Heeren 57. Sommighe meynen dat desen brief den eersten is dien Sinte Pauwels gheschreven heeft; ende daerom van de Heylighe Kercke in d'eerste plaetse na den brief tot de Romeynen ghestelt is: andere meynen dat de twee brieven tot de Thessalonicensen voor desen gheschreven zijn. Ende aenghesien dat hier seer verscheyden materien ghetracteert worden, soo zijn daer veel deelen, by nae soo veel als Capittelen. In de vier eerste Capittelen spreeckt hy van dese tweedracht; die hy seer berispt.

De groote Gender H [illegible]

DE EERSTE EPISTEL
Van
SINTE PAVLVS
Aen de
CORINTHIEN.

Dat Eerste CAPITTEL.

De Apostel prijst die van Corinthen, ende vermaentse tot eendrachtigheyt, bedruckt zijnde datter twist onder henlieden was om 't beroemen van een yeghelijck sijnen dooper, ende leert dat GODT de wijsheyt des Weerelts sot ghemaeckt heeft.

A 1 Aulus een ge-
roepen Apostel
Jesu Christi/
door den wille
GODTS, ende
Sosthenes de
broeder/
2 Der Kercken
GODTS die te
Corinthen is/
den gheheylich-
den in Christo Jesu / den geroepenen Hey-
ligen / met allen den ghenen die den naem
ons Heeren Jesu Christi aenroepen/in alle
hare ende onse plaetsen:
3 Gratie zy u lieden / ende vrede / van
GODT onsen Vader/ ende den Heere Jesu
Christo.
4 ☞ Jck dancke mijnen GODT altijdt
voor u/om de gratie GODS, die u lieden ge-
geven is in Christo Jesu/
5 Dat ghy in alles rijck ghewoorden zijt
in hem / in alderley woorden / ende in alle
wetentheyt.
6 (Gelijck dat getuygenis Christi in u
lieden gevesticht is.)
7 Also dat u niet en gebreeckt in eenige
gratie/verwachtende de openbaringhe ons
Heeren Jesu Christi/
8 De welcke u lieden oock sal vestighen
totten eynde onstraffelijck / tot in den dach
der toekomsten ons Heeren Jesu Christi. ✠
B
1.Thes.5.d.24. 9 GODT is getrouwe/door den welcken
ghy geroepen zijt int geselschap zijns soons
Jesu Christi ons Heeren.
10 Maer ick bidde u broeders / door den
naem ons Heeren Jesu Christi/dat ghy al-
legader eendrachtelijck spreket / ende dat
ghy niet en laet tweedrachtigheden tusschē
u zijn / maer weest volmaeckt in eenen sin/
ende in een gevoelen.
11 Want my is te kennen ghegheven
van u lieden / mijn broeders/ door de ghene
die van Chloes zijn / datter twisten onder
u lieden zijn.
12 Maer dat segge ick/ om dat een yege- Actor.18.f.24.
lijck van u lieden seyt: Jck ben Paulus di-
scipel/ maer ick Apollos/ maer ick Cephe/
maer ick Christi.
13 Js Christus ghedeelt? Js Paulus
voor u lieden ghekruyst? Oft zijt ghy in
Pauli naem gedoopt?
14 Jck dancke Godt / dat ick nieman-
den van u lieden ghedoopt en hebbe / dan
Crispum ende Caium/
15 Op dat niemant en segge/ dat ghy in
mijnen naem gedoopt zijt.
16 Maer oock hebbe ick gedoopt 't huys- Actor.18.c.8.
ghesin van Stephane. Voorts meer en
weet ick niet / oft ick yemant anders ghe-
doopt hebbe.
17 Want Christus en heeft my niet ge- C
sonden om te doopen / maer het Euangelie 2.Petr.1.16.
te preken / niet door wijsheyt des woorts/ 1.Cor.2.1.4.
op dat het Cruys Christi niet verydelt en
worde.
18 Want het woort des Cruyces is den
ghenen die verlooren gaen een dwaesheydt/
maer den ghenen die behouden worden/
dat is ons/ ist de kracht Godts.
19 Want daer is gheschreven: Jck sal te Isai.29.c.14.
niet doen de wijsheydt der wijsen/ ende de Rom.1.16.
voorsienigheyt der voorsieniger sal ick ver-
worpen.
20 Waer is de wijse? waer is de Scrij- Isai.33.18
be? Waer is de ondersoecker deser Werelt?
En heeft GODT de wijsheyt deser Werelt
niet dwaes ghemaeckt?
21 Want om dat de Weerelt in Godts
wijsheyt Godt niet ghekent en heeft door
de wijsheyt/ soo hevet Gode behaecht door
de dwaesheyt der predicatien de gelovende
salich te maecken.
22 Want de Joden begeren mirakelen/
ende de Griecken soecken wijsheyt/
23 Maer wy preken den ghekruysten
Christum/ den Joden een argernisse/maer
den Heydenen een dwaesheyt/
24 Maer den gheroepen Joden ende
Griecken preecken wy Christum Godts
kracht/ ende Godts wijsheyt.
25 Want de Goddelijcke onwijsheyt/
is wijser dan de menschen / ende Godts
cranckheydt is stercker dan de men-
schen.
26 ☞ Want broeders besiet uwen roep/
hoe datter niet veel wijse nae den vleesch/
niet veel machtighe/ niet veel edele gheroe-
pen en zijn.
27 Maer die dwaes zijn voor de Werelt/
die heeft Godt verkooren/op dat hy de wij-
se beschamen soude: ende de krancke der
werelt heeft Godt verkooren/ om dat hy de
stercke beschamen soude:

28 Ende d'onedele der Werelt/ ende de
verſmade heeft Godt verkooren/ende 't ge-
ne dat niet en is/ op dat hy 't gene dat wat
is/ te niet doen ſoude:
29 Om dat geen vleeſch glorieren en ſou-
de voor zijn aenſicht.
Ierem 23. a.5 a.6. 30 Maer uyt den ſelven zijt ghy in Chri-
Ierem.9.f. ſto IESV, die ons ghewordeN is tot wijſ-
22.g.23. heyt van Gode/ ende tot rechtveerdigheyt
2.Cor. 10 d.17. ende heylich-maeckinghe ende verloſſinge/
31 Op dat (gelijck daer gheſchreven is)
ſoo wie glorieert/ in den Heere glorieren
ſoude. ✠

Dat II. CAPITTEL.

Paulus die toocht dat hy de Corinthien met alder ſimpelheyt IESVM heeft gepredickt, ende dat hy oock den wijſen ende volmaeckten ghepredickt heeft wijſheyt, die allene door GODTS geeſt kennelijck is, want een vleſchelick menſche en begrijpt geen Goddelicke dingen.

A 1
1.Cor.1. c.17. Nde doen ick tot u
lieden quam broe-
ders/ſoo ben ick ge-
komen niet in hooc-
heyt van ſprake/oft
wijſheyt/ verkon-
digende u lieden dat
getuygeniſſe Chri-
ſti.
2 Want ick en heb my niet uyt-gegeven
yet te weten onder u lieden/ dan IESUM
Chriſtum/ ende dien ghekruyſt.
Actor.18. a.1 3 Ende ick heb oock in veel kranckheyt/
2.Petr. 1. c. ende vreſe/ ende anghſt by u lieden geweeſt.
4 Ende mijn ſprake/ende mijn predica-
tie en is niet geweeſt in beweechlicke woor-
den der menſchelijcker wijſheyt/ maer in 't
vertoonen des geeſts ende der kracht/
5 Op dat u gheloove niet en zy in der
menſchen wijſheydt/ maer in de kracht
Godts.
B 6 Maer de wijſheydt ſpreken wy onder
de volmaeckte. Maer niet de wijſheyt deſer
werelt/ oft der Princen van deſer Weerelt/
die te niet gedaen worden.
7 Maer wy ſpreken Godts wijſheyt in
verholentheden/ die verborgen is/ de welc-
ke Godt te vooren beſchickt heeft voor de
eeuwen tot onſer glorien/
8 De welcke niemant van de Princen
deſer werelt ghekent heeft. Want hadden
ſy die bekent/ ſy en ſouden nemmermeer
den Heere der glorien gekruyſt hebben.
Iſai.64.b.4. 9 Maer alſoo daer gheſchreven is: Dat
geen ooghe geſien en heeft/ noch oore ghe-
hoort/ noch in des menſchen herte niet ghe-
komen en is/ 't ghene dat de Heere bereyt
heeft den genen die hem lief hebben.
C 10 Maer ons hevet GODT gheopen-
baert door zijnen Geeſt. Want den geeſt E
onderſoeckt alle dinghen/ oock de diepten
GODTS.
11 Want wie menſch weet wat in den
menſch is/ dan den geeſt van den menſch
die in hem is? Alſoo oock dat GODT aen-
gaet/ en weet niemant dan den Gheeſt
Godts.
12 Maer wy en hebben den geeſt van de-
ſer Werelt niet ontfangen/ maer den geeſt
die uyt Godt is/ op dat wy weten ſouden
wat dingen ons van Godt ghegeven zijn/
13 De welcke wy oock ſpreken/ niet in 2. Petr. c. 16.
gelcerde woorden der menſchelijcker wijſ- D
heydt/ maer in de leeringe des Geeſts/ gee-
ſtelijcke dingen by geeſtelijcke gelijckende.
14 Maer de vleſchelijcke menſch en be-
grijpt de dingen niet die den Geeſt Godts
aengaen. Want het is hem dwaeſheydt/
ende hy en kan die niet verſtaen: want die
worden door den geeſt onderſocht.
15 Maer een geeſtelijck menſch oordeelt Iſai.40.d.
alle dinghen/ende hy en wort van nieman- 13.
den geoordeelt. Sap.9.c. 13.
16 Want wie heeft des Heeren ſin ghe- Rom. 11.
kent/ die hem leeren mocht? Maer wy heb- d.34.
ben Chriſtus ſin.

Dat III. CAPITTEL.

Paulus en konſt de Corinthien als noch vleſchelijck zijnde, niet gepredicken de bedeckte ſecreten des geloofs, mits dat ſy in geſchille waren, om henlieden die maer dienaers en waren: God die iſt die alleen het waſdom geven mach, ende Chriſtus is alleen 't fondament des gheloofs, op 't welck yeghelijck timmert, maer in den dach des oordeels ſal kennelijck ſyn een yegelicx werck.

1
Aer ick broeders/ en A
heb u lieden niet mo-
gen ſpreken als geeſte-
lijcke menſchen/ maer
als vleſchelijcke. Als
kleyne kinderkens in
2 Chriſto/
Heb ick u melck te
drincken ghegeven/ ende niet ſpijſe. Want
ghy en mochtes noch niet/ maer noch nu
oock en moochdes niet/want ghy zijt noch
vleſchelijck.
3 Want als onder u is nijt ende twiſt/en
zijdy dan niet vleſchelijck/ende en wandelt
ghy dan niet nae den menſch?
4 Want als de eene ſeyt: Ick ben Pau-
lus diſcipel/ maer de andere/ ick ben Apol-
los/ en zijdy dan niet menſchen?
5 Wat is dan Apollo? Eñ wat is Pau-
lus? dienaers des genes den welcken ghy
gelooft hebt/ende eenen yegelijcken/gelijck
de Heere gegeven heeft.

B 6 Ick heb geplant/ Apollo heeft gewa-
Psal.61.b.13. Gal.6.b.5 tert/ maer GODT heeft den wasdom ghe-
geven.
7 Daerom noch de gene die plant / en is
wat/ noch de gene die watert/ maer GODT
die den wasdom geeft.
8 Maer die plant/ ende die watert/ zijn
een. Maer een yegelijck sal zijnen eygenen
loon ontfangen nae zijnen arbeyt.
9 Want wy zijn GODS hulpers. Ghy
zijt GODS lantwinninge/ ghy zijt GODS
timmeragie.
10 Na de gratie GODS, die my ghege-
ven is / soo heb ick als een wijs over-tim-
mermeester het fondament geleyt/ maer een
ander timmert daer op. Maer een yegelick
sie hoe dat hy daer op timmert.
11 Want niemant en mach een ander
fondament leggen / dan 't gene datter ghe-
leyt is/ 't welck is CHRISTUS IESUS.
C 12 Maer ist dat yemant op dat fonda-
ment timmert/ gout/ silver/ kostelijcke stee-
nen/ houten/ hoy/ stoppelen/
13 Eens yegelijcx werc sal geopenbaert
wesen/ want den dach des Heeren sal 't ver-
klaren/ want het sal in 't vyer geopenbaert
worden / ende eens yegelijcx werck hoeda-
nich dattet is/ dat sal het vyer toonen.
14 Ist dat yemants werck dat hy daer
op ghetimmert heeft blijft / soo sal hy loon
ontfangen.
15 Ist dat yemants werck bernt/ soo sal
hy schade lijden/ maer hy sal behouden we-
sen/ alsoo nochtans/ als door 't vyer.
16 En weet ghy niet dat ghy GODTS
Tempel zijt/ ende dat den Geest Godts in
u lieden woont?
1.Cor.6.b.19. 17 Maer ist dat yemant den Tempel
2.Cor.6.d.10. Godts schent / dien sal Godt schenden.
Want den Tempel Godts is heylich/
D 't welck ghy zijt.
18 Niemant en bedriege sy selven. Ist
datter yemant onder u lieden schijnt wijs
te wesen in deser werelt/ die worde sot/ op dat
hy wijs worden mach.
19 Want de wijsheydt deser wereldt is
dwaesheydt by Gode. Want daer is ghe-
schreven: Ick sal de wijse begrijpē in haer-
lieder schalckheyt.
Iob 5.c.13 Psal. 93.b.11. 20 Ende wederom: De Heere kent de ge-
dachten der wijser/ dat sy ydel zijn.
21 Daerom niemant en glorieere in de
menschen.
22 Want het is al uwe / 't zy Paulus/
't zy Apollo/ 't zy Cephas/ 't zy de werelt/
't zy 't leven/ 't zy de doot/ 't zy tegenwoor-
dich/ 't zy toekomende: want alle dinghen
zijn uwe/
23 Maer ghy behoort CHRISTO, maer
CHRISTUS behoort Gode toe.

Dat IV. CAPITTEL.

Paulus die ſtraft de Corinthien, dat ſy de dienaers GODTS veroordeelden, ende om dat ſy oock de Apoſtelen by nae verſmaden. Ende Paulus ſchrijft dat hy ſe kortelinghe ſal komen beſoecken, om dat hy de valſche Apoſtelen ſtraffen ende begrijpen ſoude.

1 Lso sal ons eē mensch A
houden / als CHRI-
STUS dienaers/ ende
uytdeylders vā Gods
verholentheden.
2 Hier wort nu gesocht 2.Cor.6.a.4.
onder de uytdeelders/
datter yemāt getrou-
we mach gevonden worden.
3 Maer 't is my voor 't minste / dat ick
van u lieden geoordeelt worde / oft van den
menschelijcken dage. Maer ick en oordeele
my selven oock niet.
4 Want ick en ken my selven niet be-
schuldicht/ maer nochtans daer door en ben
ick niet gerechtveerdicht/ maer die my oor-
deelt/ dat is de Heere.
5 Daerom en wilt voor den tijdt niet
oordeelen / tot dat de Heere komt: die oock
verlichten sal de verborgentheden der duy-
sternissen/ ende openbaren de raden der her-
ten: ende dan sal eenen yegelijcken lof zijn
van GODE. ✠
6 Maer dese dingen broeders/ heb ick by B
een gelijckenisse bediet op my ende Apollo/
om uwent wille/ op dat ghy in ons sout lee-
ren/ dat de eene (meer dan 't voorschreven
is) tegen den anderen niet op-gheblasen en
worde/ om eens anders wille.
7 Want wie onderscheyt u? Maer wat
hebdy dat ghy niet ontfanghen en hebt?
Maer ist dat ghyt ontfangen hebt/ waerom
gloriceerdy/ als oft ghyt niet ontfanghen en
hadt?
8 Ghy zijt nu versaet geworden / ghy
zijt nu rijck geworden/ sonder ons regneert
ghy / ende och oft ghy regneerdet/ op dat
wy oock met u lieden mochten regneren!
9 ☞ Want ick meyne voorwaer / dat C
Godt ons de alderleste Apostelen ghetoont
heeft / als die der doot toegeschickt zijn.
Want wy zijn een toonsel ghewor den der
werelt/ ende den Engelen / ende den men-
schen.
10 Wy zijn dwaes om Christus wille/
maer ghy zijt voorsienich in Christo. Wy
zijn kranck / maer ghy zijt sterck: ghy zijt
edel/ maer wy onedel.
11 Tot op dese ure toe zijn wy oock hon-
gerich/ ende dorstich/ ende naeckt/ ende wy
worden met hals-slagen ghesllaghen / ende
zijn sonder seker stede/

Actor. 20. g. 11. 1. Theſ. 2. b. 9. 2. Theſ. 3. b. 8.
12 Ende wy arbeyden werckende met
onſen handen: wy worden vermaledijt/ en-
de wy gebenedijden: wy lijden vervolgin-
ge/ ende wy verdragent.
13 Wy worden ghelaſtert/ ende wy bid-
den. Als vuylniſſe van deſer Werelt zijn
wy geworden / al der menſchen verworpſel
tot noch toe.
14 Dit en ſchrijf ick u lieden niet om dat
ick u lieděn beſchamen ſoude/ maer als mijn
alderliefſte kinderen vermane ick u lieden:
D 15 Want al hebdy thien duyſent Leer-
meeſters in Christo, maer ghy en hebt
niet veel vaders/ want in Christo Ie-
su heb ick u lieden door't Euangelie voort-
gebracht. ✠
16 Daerom bidde ick u/ weeſt mijn naer-
volgers/ gelijck oock ick Christi.
17 Daerom heb ick tot u lieden geſonden
Timotheum/ die mijn alderliefſte Sone is/
ende getrou in den Heere/ de welcke u ver-
manen ſal mijn wege die in Chriſto Ieſu
zijn/ ghelijck ick tot alle plaetſen in alle
kercken leere.
18 Als oft ick tot u niet komen en ſoude/
alſo zijnder ſommige opgeblaſen;
19 Maer ic ſal tot u lieden komen korts/
iſt dat de Heere wilt / ende ick ſal kenniſſe
nemen / niet van de woorden der geenre die
opgeblaſen zijn/ maer van der kracht.
20 Want het rijck Gods en is in de
woorden niet/ maer in de kracht.
21 Wat wildy? dat ick metter roeden
tot u lieden kome / oft metter liefden/ ende
metten geeſt der ſachtmoedigheyt?

Dat V. CAPITTEL.

Hy begrijpt de Corinthien, datſe eenen verdragen die openbaerlijck ſyns Vaders huyſvrouw hadde, vermanende dat ſy den ouden deeſem uytcuyſſchen ſullen, ende waer daer een broeder die oneerlijck ware, dat ſy met hem gheen gemeynſchap hebben en ſullen.

A Levit. 18. b. 8. 20. b. 11.

1 Ver al wordt onder u
lieděn gehoort onkuyſ-
heyt / ende ſulcke on-
kuyſheydt / als oock
onder de Heydenen
niet en is/ alſoo datter
een ſijns vaders huyſ-
vrouwe hebben ſoude.
2 Ende ghy zijt op-gheblaſen / ende en
hebt niet meer rouwe ghehadt / op dat hy
uyt het midden van u lieden ſoude wech
ghedaen worden / die dat werck ghedaen
heeft.
Col. 2. a. 5
3 Ick van u verſcheyden metten lich-
haem/ maer teghenwoordich metten geeſt/
heb nu gheoordeelt als tegenwoordich/ den
genen die alſoo gedaen heeft/
4 In den naem ons Heeren Ieſu Chri- B
ſti / u lieden t'ſamen vergadert zijnde met
mijnen geeſt / met de kracht ons Heeren
Ieſu/
5 Alſulcken over te leveren ſatane tot ver-
derffeniſſe des vleeſchs/ op dat den geeſt be-
houden zy in den dach ons Heeren Ieſu
Chriſti.
6 V gloriatie en is niet goet. En weet Galat. 5. b. 2.
ghy niet dat een luttel heve het geheel deech
verſuert?
7 ☞ Suyvert reyn uyt den ouden heve/ C
op dat ghy moocht weſen een nieuwe be-
ſlach/ alſo ghy ongeheeſt zijt. Want Chri-
ſtus ons Paeſchlam is ten offer geſlagen.
8 Hierom laet ons feeſte houden / niet in
den ouděn heve/ noch in den heve der quaet-
heydt / ende der archeyt / maer in de onge-
heeſde brooděn der puerheyt/ ende der waer-
heydt. ✠
9 Ick heb u lieden geſchreven in eenen
brief. En hout geen gemeynſchap metten
onkuyſſchen menſchen/
10 Niet voorwaer metten onkuyſſchen
van deſer Werelt / oft metten gierigen/ oft
roovers / oft den afgoden dienende / want
anders hadt ghy moeten uyt deſer Werelt
gaen.
11 Maer nu heb ick u gheſchreven/ geen D
gemeynſchap te hebben/ iſt dat ſulck die een
broeder genoemt wort / een onkuys menſch
is/ oft gierich/ oft den afgoden dienende/ oft
een laſteraer / oft een dronckaert / oft een
roover / met alſulcken en ſuldy oock gheen
ſpijſe nemen.
12 Want wat gaet my aen te oordeelen
van den genen die buyten zijn? En oordeelt
ghy niet van de ghene die binnen zijn?
13 Want de ghene die buyten zijn / ſal
Godt oordeelen. Doet dan den booſen
wech van u.

Dat VI. CAPITTEL.

Paulus beriſpt de Corinthien, om datſe dinghen ende te rechte gingen voor eenen heydenſchen Rechter, verhalende ſommige ſonden, welcke wie datſe doet, het rijcke der hemelen niet verkrijgen en mach, ende toocht dat om veel ſaecken de onkuyſheyt te ſchouwen is.

1 Oe derf yemandt van A
u lieden/ hebbende een
ſake tegen eenen ande-
ren/ hem laten vonniſ-
ſen by de ongherechti-
ge/ ende niet by de hey-
lighe?
2 En weet ghy niet
dat de heyligen van deſer Weerelt oordee-
len ſullen? Ende iſt dat door u lieden de we-
relt ſal gheoordeelt werden / zijt ghy dan
onweer-

onweerdich die van de minste saken sout
oordeelen?
3 En weet ghy niet dat wy de Engelen
sullen oordeelen? Hoe veel te meer weerlijc-
ke saken:
4 Daerom ist dat ghy weerlijcke saken
hebt te oordeelen / de alder-versmaetste die
in de Kercke zijn/ die stelt om te oordeelen.
B 5 Tot uwer schanden segge ick dit: En
isser niemant onder u alsoo wijs / die sou-
de moghen vonnissen tusschen zijn broe-
der?
6 Maer dinghet den eenen broeder met
den anderen broeder in 't recht / ende dat by
de ongeloobige?
7 Nu isser voorwaer in alder manieren
een misdaet onder u lieden / dat ghy onder
malkanderen te rechte gaet. Waerom en
lijdt ghy niet liever onrecht? Waerom en
Matth. 5. f.39. verdraecht ghy niet liever ongelijck?
Luc.6. d.29. 8 Maer ghy doet onrecht / ende veron-
Rom.12. d.10. gelijckt/ ende dat den broeders.
1.Thess.3. a.6. 9 ☞ En weet ghy niet/ dat de onghe-
rechtighe dat rijck GODTS niet besitten
en sullen? En wilt niet dolen: Noch on-
kuyssche menschen/noch afgoden dienende/
noch overspeelsters/
10 Noch onnatuerlijcke onkuysheydt
bedrijvende / noch Sodomie doende / noch
dieven / noch gierighe / noch dronckaerts/
noch lasteraers/ noch roovers/ en sullen dat
rijck GODS besitten:
11 Ende al dusdanige hebdy sommighe
geweest/ maer ghy zijt afgewasschen/ maer
ghy zijt gheheylicht/ maer ghy zijt gerecht-
veerdicht / in den naem ons Heeren Jesu
Christi/ ende in den Geest ons GODTS. ✠
C 12 Alle dinghen zijn my geoorloft/ maer
Eccles.37. d.31. alle dingen en zijn niet oorbaerlijck. Alle
1.Cor.10. f.22. dingen zijn my gheoorloft / maer ick en sal
onder niemandts macht ghebracht wor-
den.
13 De spijse behoort den buyck toe/ ende
den buyck der spijsen. Maer GODT sal de-
sen ende die verderven. Maer het lichaem
en behoort der onkuysheyt niet / maer den
Heere/ ende de Heere den lichaem.
14 Maer GODT heeft oock den Heere
verweckt / ende hy sal ons verwecken door
zijn kracht.
15 En weet ghylieden niet / dat u lich-
D haem Christus leden zijn? Sal ick dan ne-
Genes. 2. d.24. mende Christus leden/ die maken leden van
Matth.19 a.5. eender hoeren? Dat sy verre.
Marc. 10. a.8. 16 En weet ghy niet / dat de ghene die
Ephes.5 g.31. eender ghemeynder vrouwen aen hanght/
1.Cor. 3. d.17. met haer een lichaem wort? Want sy twee
2.Cor. 6. c.16. (seyt hy) sullen in een vleesch zijn.
1. Cor. 7. d.29. 17 Maer die den Heere aenhanght/ die
is eenen geest met hem. ✠
2.Petr. 1. c.18. 18 Vliet de onkuysheydt. Alle sonde die
een mensche doet / die is buyten 't lichaem/
maer die onkuysheyt bedrijft/ die sondicht
in zijn lichaem.
19 En weet ghy niet/ dat u leden eenen
Tempel zijn des heylichs Geests/ die in u
is/ den welcken ghy van Godt hebt/ ende
en zijt uwe selfs niet?
20 Want ghy zijt ghekocht met eenen
grooten prijs: Eert ende draecht Godt in
u lichaem.

Dat VII. CAPITTEL.

Hier onderwijst Paulus de Corinthien van den houwelijcken staet, hoe dat een man van sijner huysvrouwen, noch een wijf van haren man niet scheyden en mach. Hoe de maechdelicken staet boven den houwelicken is. Ende hoe man oft wyf syn gheselschap verlooren hebbende, vry is om wederom te houwen.

Aer van de dinghen A
daer ghy my af ghe-
schreven hebt:
1 ☞ Het is den men-
sche goet geen vrouwe
aen te tasten/
2 Maer om der on-
kuysheydt wille / soo
hebbe een yegelijck zijn huysvrouwe / ende
elcke huysvrouwe hebbe haren man.
3 Der huysvrouwe sal den man de schult 1.Petr. 3. b.7.
betalen/ maer desgelijcx oock de huysvrou-
we den man.
4 De vrouwe en heeft haers lichaems
geen macht/ maer de man: Maer desgelijcx
oock de man en heeft zijns lichaems gheen
macht/ maer de vrouwe.
5 En wilt malkanderen niet verkorten/
dan by avontueren uyt eendrachtich con-
sent eenen tijdt lanck/ op dat ghy u moocht
verleghen ter bedingen/ ende dan keert we-
der te samen/ op dat u Satanas niet en be-
koore/ om uwer ongetijdigheyt wille.
6 Maer dit segh ick uyt toelaten / niet
uyten gebode.
7 Want ick wilde dat ghy alle waert B
ghelijck ick selve. Maer een yegelijck heeft
zijn eygen gave van GODE, de eene aldus/
maer de andere alsoo.
8 Maer ick segge den ongehouden/ ende
der weduwen/ het is henlieden goet / ist dat
sy alsoo blijven / gelijck oock ick.
9 Ist dat sy henlieden niet en onthouden/
soo laetse houwen/ want 't is beter houwen
dan bernen. ✠
10 Maer den genen die in 't houwelijck Matth. 5. c.32.19.
versaemt zijn / ghebiede niet ick / maer de b.9.
Heere / dat de huysvrouwe van haren man Marc.10. b.19.10.
niet en scheyde: 11.
11 Maer ist dat sy afgescheyden is/ datse Luc.16. d.18.
onghehouwet blijve / oft met haren man
weder versoent worde. Ende de man en
verlate zijn huysvrouwe niet.

12 Want den anderen segh ick / niet de Heere / Ist dat eenich broeder een ongheloovighe huysvrouwe heeft / ende dat dese consenteert met hem te woonen / dat hy die niet en verlate.

13 Ende soo wat geloovige vrouwe eenen ongeloovigen man heeft / ende die consenteert met haer te woonen / dat sy den man niet en verlate.

C 14 Want de ongheloovige man is gheheylicht door een gheloovige vrouwe / ende de ongeloovige vrouwe is gheheylicht door eenen geloovigen man. Want anders souden u kinderen onreyn wesen / maer nu zijn sy heylich.

15 Ist dat de ongeloovige wech gaet / so laet hem wech gaen. Want een broeder oft suster en is tot de slavernye niet verbonden in al dusdanige dingen / maer in den vrede heeft ons Godt geroepen.

16 Want waer uyt weet ghy vrouwe / oft ghy den man sult salich maken? oft waer uyt weet ghy man / oft ghy de vrouwe sult salich maken?

17 Dan eenen yegelijcken alsoot de Heere gedeylt heeft: Also Godt eenen yegelijcken geroepen heeft / alsoo wandele hy / ende gelijck ick in alle Kercken leere.

D 18 Is ser yemant besneden geroepen? die en neme gheen onbesnedenheyt aen. Is ser yemant in de onbesnedenheyt gheroepen? dien en laet hem niet besnijden.

19 De besnijdenisse en is niet / ende de onbesnedenheydt en is niet / maer dat onderhouden van Godts geboden.

Ephes. 4. a. 1. 20 ☞ Een yeghelijck blijve in den roep daer hy in geroepen is.

21 Zijdy een slave geroepen? en acht dat niet. Maer oock kondy vry geworden / soo gebruyckt dat liever.

22 Want die in den Heere gheroepen is een knecht / die is een gevrydе des Heeren. Desgelijcx wie vry geroepen is / die is een knecht Christi.

23 Ghy zijt met eenen prijs ghekocht / en wilt niet worden der menschen knechten.

1. Cor. 6. d. 20. 2. 1 Cor. 1. d. 18. 24 Een yeghelijck / broeders / blijve by Gode in 't ghene daer hy in geroepen is. ✠

E 25 Maer van den maechden en heb ick gheen gebodt des Heeren / maer ick gheve raet / als die bermhertigheyt verkreghen hebbe van den Heere / om dat ick getrouwe soude zijn.

26 Daerom houde ick dit goet te wesen om des aenstaenden noots wille / dattet goet is den menschen alsoo te zijn.

27 Zijt ghy verbonden met eender huysvrouwe? En wilt geen ontbindinghe soecken. Zijt ghy ongebonden van een huysvrouwe? En wilt geen huysvrouwe soecken.

28 Maer ist dat ghy een huys-vrouwe neemt / soo en hebdy niet gesondicht. Ende ist dat een maget houwet / soo en heeft sy niet gesondicht. Maer nochtans sullen alsulcken 't verdriet des vleeschs hebben. Maer ick spare u lieden.

29 Aldus dit segh ick u lieden broeders / den tijdt is kort / van nu voortaen ist tijdt / dat oock de ghene die huysvrouwen hebben / zijn sullen als geen hebbende /

30 Ende die weenen / als niet weenende / F ende die blijde zijn / als niet blijde zijnde / ende die koopen / als niet besittende.

31 Ende die dese werelt gebruycken / als oft sy die niet en gebruyckten. Want dat wesen van deser Werelt gaet voor-by.

32 Maer ick wille dat ghy sonder sorghvuldigheydt sult wesen. Die sonder huysvrouwe is / die is besorcht voor 't gene dat den Heere aengaet / hoe dat hy Gode behagen mach.

33 Maer die met een huysvrouwe is / die is besorcht met de dingen die der Weereldt aengaen / hoe dat hy zijnder huysvrouwen behagen mocht / ende hy is gedeelt.

34 Ende een ongehoude vrouwe / ende een maecht die denckt 't gene dat den Heere aengaet / dat sy mocht heylich zijn aen lichaem ende aen geest. Maer die gehouwet is / die peyst op de dingen die der werelt aengaen / hoe sy haren man mocht behaghen.

35 Maer dit segge ick tot u lieder profijt / G niet om dat ick u eenen strick aenworpen soude / maer dat ick u vermanen soude tot dat gene dat eersaem is / ende dat vryheydt geeft den Heere sonder letsel te bidden.

36 Maer ist sake dat yemanden duncket / dattet hem schande schijnt te zijn van zijnder maget / om dat sy over haer jaren ghekomen is / ende dattet soo moet wesen / soo doe hy dat hy wilt / sy en sondicht niet / ist dat sy houwet.

37 Want die in zijn herte ghestelt heeft vaste / ghenen noot hebbende / maer macht hebbende van zijnen wille / ende dat hy dit goet geoordeelt heeft in zijn herte / zijn maget te behouden / die doet wel.

38 Aldus die zijn maget ten houwelijcke bestelt / die doet wel: ende diese niet en bestelt / die doet beter.

39 Een vrouwe is aen de Wet ghebonden / soo langhe als haer man leeft / ist dat haer man slaept / soo is sy vry gheworden / sy trouwe den welcken sy wilt / alleenlijck in den Heere. Rom. 7. a. 1.

40 Maer sy sal saliger zijn / ist dat sy alsoo blijft / nae mijnen raet. Maer ick houde voorwaer / dat ick oock den Geest Gods hebbe.

Dat VIII. CAPITTEL.

Hoe wel dat eten van dat den afgoden is geoffert gheen sonde en is, nochtans en machmen dat niet eten tegen conscientie, oft met ontstichtigheydt der krancken, want eten daer af oft niet eten, en maeckt den mensch noch arch, noch goet.

A 1
Aer van de dinghen
die den Afgoden tot
sacrifitie gheoffert
worden / soo weten
wy / dat wy alle de
wetentheyt hebben:
de weteschap maect
opgeblasen/ maer de
liefde sticht.
2 Maer ist datter yemant meynt dat
hy yet weet / die en heeft noch niet bekent
hoe dat hy weten moet.
3 Maer ist dat yemant Godt lief heeft/
dese is van hem bekent.
B 4 Maer van den spijsen die den afgoden
ten offer geslagen worden / weten wy dat
den afgodt niet en is in de Weerelt/ ende
datter niemant Godt en is dan eenen.
5 Want al ist datter sommige zijn die
ghenoemt worden goden / 't zy in den hemel/
't zy op der aerden. (Want daer zijn
voorwaer veel Goden ende veel Heeren.)
6 Maer wy en hebben nochtans maer
een Godt / den Vader / uyt den welcken
dat alle dingen zijn/ ende wy in hem/ ende
eenen Heere Jesum Christum / door wien
alle dingen zijn/ ende wy door hem.
C 7 Maer in een yegelijcken en is de wetentheyt
niet. Maer de sommige eten als
afgods-offer tot noch toe/ met een conscientie
van den afgod: ende haerlieder conscientie
(want sy kranck is) wort ontsuyvert.
8 Maer de spijse en maeckt ons Godt
niet aenghenaem: Want al eten wy /
daerom en sal ons niet overen: noch al
en eten wy niet / soo en sullen wy niet min
hebben.
9 Maer siet toe/ dat by avonturen dese
uwe vryheyt geen argernis en worde den
krancken.
D 10 Want ist saecke dat yemant siet den
genen die de wetentheyt heeft / ter tafelen
sittende daer men de afgoden offerjeet/ en
sal zijn conscientie (want sy kranck is) niet
ghesticht worden/ om der afgoden offer te
eten?
11 Ende de krancke broeder sal verlooren
gaen door u wetentheydt/ om den Rom. 14. c. 15.
welcken Christus gestorven is?
12 Maer ghy alsoo sondigende teghen
de broeders/ en slaende haerlieder krancke
conscientie/ sondicht in Christum.
13 Daerom ist dat de spijse mijnen broeder Rom. 14. d. 21.
verargert / soo en sal ick geen vleesch
eten in der eeuwigheyt/ op dat ick mijnen
broeder niet en verargere.

Dat IX. CAPITTEL.

Paulus die treckt de Corinthien tot volmaecktheydt, door een exempel van sy selven, ende door de gene die in de bane loopen.

1
Jk ben ick niet vry? A
En ben ick geen Apostel?
En heb ick
CHRISTVS IESUS
onsen Heere niet gesien?
En zijt ghy niet
mijn werck in den
Heere?
2 Ende al en ben ick den anderen geen
Apostel / ick bent nochtans u lieden/ want
ghy zijt den zeghel van mijnder Apostelschap
in den Heere.
3 Mijn verantwoorden by de gene die
my vragen / is dit:
4 En hebben wy gheen macht te eten
ende te drincken?
5 En hebben wy geen macht een vrouwe/
die een suster is/ al omme mede te leyden/
gelijck oock de andere Apostelen/ ende
de broeders ons Heeren/ ende Cephas?
6 Oft en heb ick alleen ende Barnabas
de macht niet dit te doen?
7 Wie strijt op zijn selfs soudie tot eenige
tijden? Wie plant eenen wijngaert/ ende
en eedt van diens vruchten niet? Wie
voet eene kudde / ende en eedt van dat
melck des kudden niet?
8 Segh ick dit nae den mensch? En
seyt oock de Wet dit niet?
9 Want daer is geschreven in Moyses
Wet: Ghy en sult den muyl van den dorsschenden Deut. 25. a. 4. 1. Tim. 5. c. 18.
osse niet toe binden. Sorcht God
voor de ossen?
10 Oft seyt hy dit voorwaer om onsent
wille? want om onsent wille isser geschreven:
Dat de gene die ackert/ ackeren moet
op hope; ende die dorscht / op hope van
vrucht te ontfangen.
11 Ist dat wy u geestelijcke dingen gesaeyt Rom. 15. f.
hebben / ist groot dat wy u vleeschelijcke
dingen maeyen?
12 Ist dat de andere uwer macht deelachtich
zijn/ waerom niet veel te meer wy?
Maer wy en hebben dese macht niet ghebruyckt
/ maer wy verdragent al / om dat
wy gheen hinder en souden doen der Evangelien
Christi.
13 En weet ghy-lieden niet/ dat de ge- Deut. 18. a. 1.

ne die in de heylige plaetse wercken/ oock
eten van 't gene dat van de gheheylichde
plaetse is? Ende dat die den outaer die-
nen/ oock des outaers deelachtich zijn?
14 Alsoo hevet de Heere oock gheordi-
neert den genen die 't Euangelie verkon-
digen/ van 't Euangelie te leven.
C 15 Maer ick en heb geen van desen ge-
bruyckt. Maer ick en heb dese dinghen
niet ghescreven/ om dat my alsoo soude
gedaen worden. Want het is my beter te
sterven/ dan dat yemaet mijn glorie soude
ydel maecken.
16 Want ist dat ick het Euangelie pre-
ke/ dat en is my gheen glorie/ want den
noot dwinght my daer toe. Want wee is
my/ ist dat ick d'Euangelie niet en preke.
17 Want ist dat ick 't geerne doe/ so heb
ick loon: maer ist dat ick 't noode doe/ soo
is my den dienst betrouwet.
18 Welck is mijnen loon? Dat ick
't Euangelie preeckende / dat doe vry om
niet/ op dat ick mijn macht niet en mis-
bruycke in 't Euangelie.
19 Want doen ick vry was van alle/ so
heb ick my selven een knecht van allega-
der ghemaeckt / om dat icker meer soude
winnen.
20 Ende ick ben den Joden geworden
als een Jode / om dat ick de Joden soude
winnen/
21 Den ghenen die onder de Wet wa-
ren / als oft ick onder de Wet ware (daer
ick nochtans selve onder de Wet niet en
was) om dat ick henlieden / die onder de
Wet waren / soude winnen: den genen die
sonder Wet waren/ als oft ick sonder Wet
geweest hadde (daer ick sonder Gods wet
niet en was/ maer was in Christus
Wet) om dat ickse winnen soude / die son-
der Wet waren.
D 22 Ick ben kranc geworden den kranc-
ken/ om dat ick de krancke soude win-
nen. Eenen yeghelijcken ben ick 't al ge-
worden/ om dat ickse alle salich maecken
soude.
23 Maer ick doe alle dingen om 't Eu-
angelie/ op dat ick dies deelachtich mocht
worden.
24 ☞ En weet ghy niet/ dat de gene die
in de loop-plaetse loopen / alle-gader loo-
pen/ maer een ontfanght den prijs? Loopt
also/ dat ghy verkrijgen moocht.
25 Maer alle die in eenen kamp strij-
det / die onthout hen selven van alle din-
gen: ende die doen dat/ om dat sy een ver-
ganckelijcke kroone souden ontfanghen/
maer wy een onverganckelijcke.
26 Daerom loop ick alsoo/ niet als in 't
onseker; ick strijde alsoo / niet als de locht
slaende/
27 Maer ick kastijde mijn lichaem/ en-
de brenghe dat onder bedwanck/ op dat
ick by avontueren (als ick den anderen
ghepreeckt hebbe) selve niet verworpe en
worde.

Dat X. CAPITTEL.

De Apostel straft de ghene, de welcke haer deel-
achtich maeckten den Afgoden. Ende hy leert
in wat manieren datmen ghebruycken sal de
dingen die den Afgoden geoffert zijn.

1 WAnt ic en wil niet dat u onbekent zy broe- A
ders/ hoe dat ons va- Num. 9. c. 18.
ders alle onder de Exod. 13. d. 21.
wolcken geweest heb- Exod. 14. c. 22.
ben/ ende alle door de Exod. 16. d. 15.
Zee gegaen zijn/ Exod. 17. b. 6.
2 Eñ alle door Moy- Num. 20.
sen gedoopt geweest zijn in de wolcke ende b. 10. b. 11
in de Zee/ Num. 26. g. 65.
3 Ende hebben allegader een geestelijc-
ke spijse gegeten.
4 Ende alle eenen geestelijcken dranck
ghedroncken. Maer sy droncken van den
geestelijcken steen die hen volchde (maer
dien steen was Christus.)
5 Maer in veel van henlieden en heeft
Godt geen behagen gehadt/
✠ Want sy zijn neder gheworpen ghe-
weest in de woestijne. B
6 ☞ Maer dese dingen zijn ghescheit tot
een figuer van ons / dat wy niet en souden
zijn begerende het quaet / ghelijck die oock
begeert hebben.
7 Dat ghy oock gheen Afgods aenbid-
ders en wort/ gelijck de sommige van hen-
lieden/ alsoo daer gescreven is: Het volck
heeft geseten om te eten ende te drincken/ en-
de sy zijn op gestaen om te spelen. Exod. 32. b. 6.
8 Noch en laet ons gheen onkuysheydt Num. 25.
bedrijven / gelijck de sommige van henlie- a. 1.
den onkuysheyt bedreven hebbē/ ende daer
isser gevallen op eenen dach drie-en-twin-
tich duysent. Num. 21. b. 5. b. 6.
9 Noch en laet ons Christum niet ten-
teren / ghelijck de sommige van henlieden
ghetenteert hebben / ende zijn van den ser-
penten vergaen. C
10 Noch en murmureert oock niet/ ghe- Num. 11.
lijck de sommige van henlieden genurmu- g. 33. 14. f. 37.
reert hebben / ende zijn vernielt door den
verderver.
11 Maer alle dese dingen geschieden hen-
lieden in figuer/ maer sy zijn gescreven tot
onser straffinge/ op de welcke de eynden der
eeuwen ghekomen zijn.
12 Daerom soo wie hem selven laet dunc-
ken dat hy staet / die sie toe dat hy niet en
valle.

13 Geen bekooringhe en bevange u/dan
die menſchelijck zy. Maer GODT is ghe-
trou/ die u niet en ſal laten tenteren boven
dat ghy vermoocht. ✠
D ☞ Maer hy ſal oock metter tentatien een
uytkomen gheven / op dat ghyt ſout kon-
nen verdragen.
14 Daerom mijn alderliefſte / vliet van
der afgoden dienſt/
15 Ick ſpreecke als den wijſen/ oordeelt
ghy ſelve dat ick ſegge.
16 Den Kelck der Benedictien / den
welcken wy ghebenedijden / en iſt niet een
mededeylinge des bloets Chriſti? ende het
broot dat wy breken / en iſt niet een mede-
deylinge van 't lichaem des Heeren?
17 Want onſer vele zijn een broot / een
lichaem/ alle die van eenen broode mede
deylen. ✠
E 18 Siet Iſrael na 't vleeſch. En zijn ſy
(die de ſlach-offeranden eten) niet deelach-
tich des outaers?
19 Wat ſegh ick dan? Segge ick / dat
der afgoden offerhanden yet is? oft dat den
afgod yet is?
20 Maer dat de Heydenen ten offer
ſlaen/ dat offeren ſy den duyvelen/ende niet
GODT. Maer ick en wil niet dat ghy me-
de-gheſellen wort der duyvelen. Ghy en
moocht des Heeren Kelck niet drincken/
ende den Kelck der duyvelen.
21 Ghy en moocht van des Heeren Ta-
fel niet deelachtich worden / ende van den
tafel der duyvelen.
F 22 Oft willen wy den Heere tergen? zijn
1. Cor. 6. c.12. Eccleſ. 37 b.31. wy ſtercker dan hy? Alle dinghen zijn my
geoorloft/ maer alle dingen en zijn niet oor-
baerlijck.
23 Alle dingen zijn mijn geoorloft/maer
alle dingen en ſtichten niet.
24 Niemant en ſoecke dat zijn is / maer
dat eens anders is.
Pſal.23.a.1.49.b.12 G 25 Al wat in 't vleeſ-huys verkocht
wort/ dat eet/niet vragende om de conſcien-
tie.
26 Den Heere behoort de aerde toe / en-
de haer volheyt.
27 Iſt dat u yemant van den ongheloo-
vighen noot / ende ghy daer gaen wilt/ ſoo
eedt alle dat u voor gheſtelt is/ niet vragen-
de om de conſcientie.
28 Maer iſt datter yemant ſeyt / dat is
den afgoden gheoffert gheweeſt/ ſoo en wilt
dat niet eten / om dien diet te kennen gege-
ven heeft/ ende om de conſcientie.
29 Maer de conſcientie ſegh ick / niet de
uwe / maer eens anders. Want waerom
wort mijn vryheyt gheoordeelt van eens
anders conſcientie?
30 Iſt dat ick met danckbaerheyt me-
de deyle / waerom worde ick gelaſtert om
't gene daer ick danckbaer af ben?
31 Daerom 't zy oft ghy etet oft drinc- Col 3 c. 17.
ket/ oft yet anders doet / doet dat al ter
glorie GODTS.
32 Weeſt ſonder verargeren den Ioden/
ende den griecken/ende der kercken GODS,
33 Gelijck ick oock in alle dingen eenen
yegelijcken behage / niet ſoeckende dat my
profijtelijck is / maer dat veel menſchen
dient om ſalich te worden.

Dat XI. CAPITTEL.

Paulus die ſtraft de Corinthien,om dat ſy malkanderen niet en vertoefden in 't ontfanghen van dat heylich Sacrament, ende datſe daer in twiſtich waren, verhalende hoe dat het heylich Sacrament ingheſtelt is, ende de ſonde, ende de punitie van henlieden die dat onweerdelijck ontfangen.

1 Zijt mijn naevolgers/ A
gelijck ick oock Chri-
ſti ben.
2 Maer ick prijſe u
broeders/dat ghy in al-
le dingen mijnder ghe-
dachtich zijt / ende dat
ghy / als ick u gheleert
hebbe/ mijn geboden hout.
3 Maer ick wil dat ghy wetet dat het Epheſ. 5.c.23.
hooft van alle man Chriſtus is / ende der
vrouwen hooft is de man. Maer het hooft
Chriſti/ dat is Godt.
4 Alle man biddende oft propheterende
met bedeckten hoofde/ onteert zijn hooft.
5 Maer alle vrouwe biddende oft pro-
pheterende met ongedeckten hoofde / ont-
eert haer hooft. Want het is ſoo veel als oft
ſy gheſchooren ware.
6 Want iſt dat een vrouwe niet bedeckt B
en wort / ſoo laet haer hayr af-gheſneden
worden. Maer iſt eender vrouwen lelijck
dat ſy gheſchooren / oft caluwe ghemaeckt
wort/ ſoo laetſe haer hooft bedecken.
7 De man en moet zijn hooft niet bedec-
ken / want hy is dat beelt ende de glorie
GODTS, maer de vrouwe is des mans
glorie.
8 Want de man en is uyter vrouwen Geneſ. 2.d.21.d.22
niet/ maer de vrouwe uyten man. Eccleſ.5.a
9 Want de man en is oock niet gheſcha-
pen om de vrouwe/maer de vrouwe om den
man.
10 (Daerom moet de vrouwe een deckſel
hebben op haer hooft/ om de Engelen.)
11 Maer nochtans de vrouwe en is ſon-
der den man niet / noch de man ſonder de
vrouwe/ in den Heere.
12 Want ghelijck de vrouwe van den
man is/ alſoo is de man oock door de vrou-
we/ maer 't is al uyt GODE.
13 Oordeelt ghy ſelver / betaemt eender

vrouwe

vrouwe onbedeckt GODT te bidden?

14 En leert u de natuere dat niet / dattet eenen man schande is / ist dat hy zijn hayr lanck laet worden?

15 Maer ist dat een vrouwe 't hayr lang voedet / dats haer glorie. Want dat hayr is haer voor een decksel gegeven.

D 16 Maer ist datter yemant schijnt kijfachtich te wesen / wy en hebben alsulcke gewoonte niet / noch de kercke Godts.

17 Maer dit ghebiede ick u / niet prijsende dat ghy niet tot verbeteringhe / maer tot verargeringhe te samen komt.

18 Ten eersten voorwaer als ghy in de kercke komt / so hoore ick datter tweedrachten onder u lieden zijn / ende ick ghelooft eensdeels.

19 Want daer moeten oock secten zijn / om dat de gene die rechtsinnich zijn / mogen openbaer worden onder u lieden.

20 ☞ Aldus wanneer ghylieden te samen komt / soo en eedtmen nu daer des Heeren Avontmael niet.

21 Want een yegelick neemt zijn Avontmael te vooren om te eten. Ende de eene is hongerich / maer de andere is droncken.

E 22 En hebdy gheen huysen om te eten ende te drincken? oft versmaet ghy de kercke GODTS, ende beschaemt ghy de ghene die niet en hebben? Wat sal ick u segghen: Prijse ick u lieden daer inne? Ick en prijse niet.

23 Want ick hebt van den Heere ontfangen 't gene dat ick u lieden oock ghegheven hebbe. Hoe dat den Heere IESUS, in den nacht als hy gelevert worde / heeft ghenomen 't broot /

Matth. 26 c. 26. Marc. 14. c. 22. Luc. 22. b. 19. 24 Ende danckende heeft hy 't gebrooken / ende geseyt: Neemt ende eet / dit is mijn lichaem / dat voor u sal gelevert worden / doet dit in mijnder ghedenckenissen.

F 25 Desgelijcx oock den kelck na dat hy het Avondtmael gegeten hadde / segghende: Desen kelck is 't nieuwe Testament in mijn bloet / doet dit (soo dickwils als ghy dien drincken sult) in mijnder ghedenckenissen.

26 Want alsoo dickwils als ghy eten sult dit broot / ende desen kelck drincken / soo suldy des Heeren doot verkondighen / tot dat hy komen sal.

Ioan. 6. f. 59. 27 Daerom so wie dit broot etet oft drinct den kelck des Heeren onweerdelijck / die sal schuldich wesen des lichaems ende des bloets des Heeren.

2. Cor. 13 b. 5. G 28 Maer de mensche proeve hem selven / ende ete alsoo van dien broode / ende drincke van den kelck.

29 Want soo wie eedt ende drinckt onweerdelijck / die eet ende drinckt het oordeel voor hy selven / niet onderscheydende het lichaem des Heeren. ✠

30 Daerom isser onder u lieden vele siecke ende kranck / ende veel slapender.

31 Waert soo dat wy ons selven oordeelden soo en souden wy niet geoordeelt worden.

32 Maer als wy geoordeelt worden / soo worden wy van den Heere ghestraft / op dat wy met deser Weerelt niet en souden verdoemt worden. ✠

33 Daerom mijn broeders als ghy te samen komt om te eten / soo verbeyt malkanderen.

34 Ist dat yemant honger heeft / die ete t'huys / op dat ghy totten oordeel niet en versaemt. Maer de ander dinghen sal ick beschicken als ick komen sal.

Dat XII. CAPITTEL.

Paulus onderwijst de Corinthien, hoe dat GODT sijn heylige Kercke verciert heeft met menige gaven des heylichs Geests, betoonende dat hy diverschelijck diversche begift heeft. Ende dat nochtans d'een d'anders hulpe ghebreck heeft, ende van de staten ende hoofden der heyliger Kercken.

1 Aer van den geestelicken saken en wil ick niet dat u onbekent zy broeders. A

2 ☞ Ghy weet wel hoe dat ghy / doe ghy Heydenen waert / tot de stomme af-godsbeelden / nae dat ghy ghelevt wordet / gaende waert.

3 Daerom maecke ick u lieden kennelijck / dat niemant in den Geest GODTS sprekende / IESUM en vervloeckt: Ende niemant en mach seggen / Heere IESUS, dan in den Heylighen Geest. Marc. 9. f. 39.

4 Maer daer zijn menigerley gratien / maer 't is eenen Geest:

5 Ende daer zijn menigerley diensten / maer 't is een Heere.

6 Ende daer zijn menigerley wercken / maer 't is een GODT, diet al werckt in eenen yeghelijcken.

7 Maer eenen yeghelijcken wordt een openbaringhe des geests gegeven ten profijte.

8 Den eenen wort gegeven de sprake der Goddelicker wijsheyt door den geest / maer den anderen de sprake der wetentheyt / door den selven geest:

9 Den anderen 't gheloove in den selven geest / den anderen de gratie der gesontmakinghe in den selven geest: B

10 Den anderen dat wercken der mirakelen / den anderen de Prophetie / den anderen dat onderscheyden der geesten / den

anderen verscheyden soorten der talen/ den
anderen dat uytleggen der talen.
Rom. 12. a.3. Ephes.4. b.7. 11 Maer alle dese dinghen werckt die sel-
ve eenige geest/ deylende eenen yegelijcken
nae dat hy wilt. ✠
12 Want ghelijck dat lichaem een is/
ende heeft veel leden/ maer alle de leden des
lichaems/ al zijn sy veel/ zijn nochtans een
lichaem/ alsoo is Christus oock.
13 Want voorwaer wy zijn in eenen
geest tot een lichaem gedoopt/ 't zy oft wy
Joden zijn oft Heydenen/ 't zy knechten
ofte vrye menschen / ende wy zijn alle met
eenen geest gelaeft/
14 Want oock het lichaem en is niet een
lidt/ maer veel leden.
15 Ist dat den voet seyt / want ick de
hant niet en ben/ soo en ben ick van den lic-
haem niet/ en is die daerom van dẽ lichaem
niet?
16 Ende ist dat de oore seyt/ Want ick
de ooghe niet en ben/ soo en ben ick van den
lichaem niet/ en is sy daerom van den lich-
haem niet?
C 17 Waer 't gheheel lichaem een ooghe/
waer soude 't gehoor zijn? Waert heel 't ge-
hoor/ waer soude het riecken zijn?
18 Maer nu heeft GODT de leden ghe-
stelt een yeghelijck van dien in 't lichaem/
alsoo hy gewilt heeft.
19 Maer waren sy alle een lidt / waer
soude 't lichaem zijn?
20 Maer nu zijnt veel leden / maer een
lichaem.
21 Maer de ooghe en mach niet segghen
totter hant/ Ick en heb uws van geenen
doen. Oft wederom het hooft den voeten/
Ghy en zijt my niet nootelijck.
22 Maer de leden des lichaems die de
kranckste schijnen te wesen / zijn veel meer
de nootelijckste:
23 Ende die wy houden de onedelste le-
den ons lichaems te zijn/ dese leggen wy de
meeste eere aen: ende die ons oneerlijckste
leden zijn/ die hebben de meeste eere.
24 Maer ons eerlijckste leden en behoe-
ven des geens/ maer GODT heeft dat lic-
haem alsoo ghemenget / gevende de meeste
eere den ghenen diet meest behoefden/
25 Op datter ghenen twist en soude zijn
in 't lichaem / maer dat de leden door mal-
kanderen souden eendrachtelijck besorcht
zijn.
D 26 Ende ist dat het een lidt yet lijdt/ soo
hebben alle de leden medelijden: ende ist
datter een lidt gloriëert/ soo verblijden hen-
lieden daer mede alle de leden.
Ephes. 4. c.11. 27 ☞ Maer ghy zijt het lichaem Chri-
sti/ ende leden van 't lidt.
28 Ende de sommighe heeft GODT in
de Kercke gestelt? ten eersten Apostelen/ ten
tweeden Propheten / ten derden Leeraers/
Regeerders / daer nae Mirakel-doenders/
daer nae de gratien der gesontmakinghen/
behulpsaemheden/ verscheyden soorten der
talen/ uytlegginge der talen.
29 Zijnt alle Apostelen? Zijnt alle Pro-
pheten? Zijnt alle Leeraers?
30 Zijnt alle Mirakel-doenders? Heb-
ben sy alle de gratie van gesont te maken?
Spreecken sy alle met verscheyden talen?
Zijnt alle beduyders?
31 Maer volcht de beste gaven. ✠ En-
de noch bewijse ick u lieden eenen hoogeren
wegh.

Dat XIII. CAPITTEL.

Hier toocht Paulus hoe nootsakelijck dat de liefde is, verhalende al haer werck ende Offitie, ende hoe datse boven hope oft geloove is.

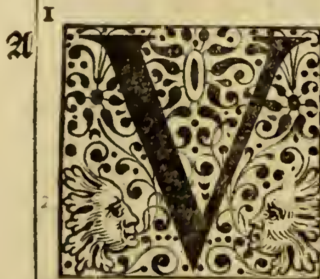

A
1 WAert dat ick spraecke
met der menschen en-
de Engelen tonghen/
maer de liefde niet en
hebbe/ soo ben ick ge-
worden als een luy-
dende metael / oft een
klinckende belle.
2 Ende al hadde ick de prophetie / ende
dat ick kende alle verborgentheden / ende
alle wetentheyt/ende al hadde ick alle 't ge-
loove/ alsoo dat ick bergen verwoerde/ maer
ick de liefde niet en hebbe / soo en ben ick
niet. B
3 Ende ist dat ick totter armer spijse be-
deyle alle mijn goeden / ende al leverde ick
mijn lichaem alsoo dat ick verbrant worde/
maer ick de liefde niet en hebbe/ soo en batet
my niet.
4 De liefde is verduldich / sy is goedert-
tieren. De liefde en benijt niet / sy en doet
niet qualijck/ sy en wort niet opgeblasen/
5 Sy en is niet eergierich / sy en soeckt
niet dat haer toe-behoort / sy en wort niet
ghekreyt/ sy en denckt gheen quaet:
6 Sy en verblijt haer niet van onghe-
rechtigheydt/ maer sy verblijt haer met de
waerheyt. C
7 Alle dingen verdraecht sy / alle dingen
ghelooft sy / alle dingen hoopt sy / alle din-
ghen verwacht sy.
8 De liefde en vergaet nemmermeer / al
zijnt Prophetien/ sy vergaen: oft zijnt ton-
gen/ sy sullen ophouden: oft ist wetentheyt/
sy sal te niet ghedaen worden.
9 Want eensdeels weten wy / ende eens-
deels propheteren wy.
10 Maer als komen sal dat volmaeckt
is / dan sal te niet ghedaen worden datter
eensdeels is.
11 Doen ick een kleyn kint was / doen D

D sprack ick als een kleyn kint/ ick oordeelde
als een kleyn kint/ick dachte als een kleyn
kint. Maer wanneer ick een man gewor-
den ben/ soo heb ick afgeleyt alle dat kint-
schelijck was.
12 Want wy sien nu door eenen spiegel
in een donckerheydt / maer dan sullen wy
sien aensicht tegen aensicht. Nu kenne ick
eensdeels/maer dan sal ick kennen alsoo ick
oock ghekent ben.
13 Maer nu blijven geloove/ hope/ ende
liefde / dese drie / maer de meeste van desen
is de liefde. ✠

Dat XIV. CAPITTEL.

Paulus die verheft hier de gave der prophetien boven de gaven der talen,ende toocht hoe datmen beyde dese gaven gebruycken sal.

1
A Ervolcht de liefde /
weest yverich in de
geestelicke gavē/maer
aldermeest dat ghy
moocht propheteren.
Want die met vrem-
de talen spreeckt/ die
en spreeckt den men-
sche niet/ maer Gode, Want niemant en
hoort: maer door den geest spreeckt hy ver-
holentheden.
3 Want wie propheteert / die spreeckt
den mensche tot ghestichtigheyt / ende ver-
maninge/ ende troostinge.
4 Wie vremde talen spreeckt/die sticht sy
selven: maer wie propheteert/ die sticht de
kercke.
5 Maer ick wille dat ghy alle spreeckt
met vremde talen/ maer meer dat ghy pro-
pheteert. Want hy is meerder die prophe-
teert/ dan die met talen spreeckt / ten zy hy
avontueren dat hyt verklare / dat de kerc-
ke daer mach gestichtigheyt af nemen.
B 6 Maer nu broeders/ ist dat ick tot u lie-
den kome/ met talen sprekende/ wat profijt
sal ick u lieden doen/ 't en zy dat ick tot u
lieden spreke/ oft in openbaringe/oft in we-
tentheydt/ oft in prophetie / oft in leerin-
ghe?
7 Want oock de dingen die sonder ziele
zijn geluyt gevende/ 't zy een pijpe/ oft een
herpe / ten zy dat die een onderscheyt der
toonen gheven / hoe salmen weten watter
geblasen wort met de pijpe / oft metter her-
pen ghespeelt?
8 Want ist dat het Trompet een onse-
ker gheluyt gheeft / wie sal hem ten strijde
bereyden?
C 9 Alsoo oock/ ten sy dat ghy door de ton-
ghe een bescheydelijcke spraecke gheeft/ hoe
salmen verstaen datter gheseyt wort? want
ghy sult zijn als in de locht spreeckende.
10 Daer zijn soo vele (te weten) manie-
ren van talen in deser werelt / ende daer en
is niet sonder stemme.
11 Aldus ist dat ick de kracht der stem-
me niet en verstae / soo sal ick hem / totten
welcken ick spreke / vremt van talen we-
sen / ende die my toespreeckt / sal oock my
vremt van talen zijn.
12 Alsoo ghy oock/ aenghesien dat ghy
seer staet nae de geestelijcke gaven / soeckt
totter kercken ghestichtigheydt dat ghy
moghet overvloedich wesen.
13 Ende daerom die met talen spreeckt/
die bidde dat hyt mach bedieden.
14 Want ist dat ick bidde metter vrem-
de talen / soo bidt mijnen geest/ maer mijn
verstant is sonder vrucht.
15 Wat ist dan? Ick sal bidden metten
geest / ick sal oock bidden metten verstan-
de. Ick sal singen metten geest/ick sal oock
singen metten verstande.
16 Voorts meer ist dat ghy gebenedijdt
metten geest / die in de plaetse van den leec-
ken is/ hoe sal hy Amen segghen over u be-
nedictie? Want hy en verstaet niet wat ghy
seght.
17 Want voorwaer ghy danckt wel/
maer de andere en wort niet ghesticht. D
18 Ick danck mijnen Godt, dat ick
met de tale van u allen spreke.
19 Maer in de kercke wil ick vijf woor-
den in mijnen sin spreken / om dat ick oock
andere menschen mach onderwijsen/ liever
dan thien duysent woorden in een vreemde
tale.
20 Broeders en wilt geen kinderen wor-
den nae de sinnen/ maer na de quaetheydt
weest kleyne kinderen / maer nae de sinnen
weest volmaeckt. Isai. 28.c 11.
21 In de Wet is ghescreven: Ick sal
met anderen tonghen ende met anderen lip-
pen spreecken tot desen volcke / ende alsoo
en sullen sy my noch niet verhooren/seyt de
Heere. E
22 Aldus zijn de talen tot een teecken/
niet den gheloovighen/ maer den ongheloo-
vighen: maer de Prophetien en zijn niet
voor de ongheloovighe/ maer voor de ghe-
loovighe.
23 Daerom ist dat de heele kercke te sa-
men komt/ende dat sy alle met talen spreec-
ken / ende datter in quamen leecke oft on-
gheloovighe/en sullen die niet segghen/ghy
raest?
24 Maer ist dat sy alle Propheteren/ en-
de datter inne komt een ongheloovighe
oft ongheleerde/ die wert van hen allen
ghestraft/ ende van hen allen gheoordeelt:
25 De verholentheden zijnder herten
worden openbaer / ende alsoo op zijn

aenſicht vallende ſal hy Godt aenbid-
den/belijdende dat waerachtelijck Godt
F in u lieden is.
26 Wat iſt dan broeders? Als ghy te ſa-
men komt/ een yegelijck van u lieden heeft
hy eenen Pſalm/heeft hy een leeringe/heeft
hy een openbaringe/heeft hy een tale/ heeft
hy een bedieding̃e / latet alle ter geſtichtig-
heyt gheſchieden.
27 't Sy oft yemant met een tale ſpreect/
dat doe hy zijn tweede/ oft ten meeſten zijn
derde/ ende dat d'een nae den anderen/ende
latet eenen beduyden.
28 Maer iſt datter geen bedieder en is/ſo
ſal die ſwijgen in de Kercke/maer ſpreecken
tot ſy ſelven ende tot Godt.
29 Maer de Propheten ſullen twee oft
drie ſpreken / ende de andere ſullent oordee-
len.
30 Iſt datter yemanden anders gheo-
penbaert wort die daer ſittende is/ſo ſwijge
de eerſte.
31 Want ghy moget alle d'een na d'an-
der propheteren / op dat ſy alle mogen lee-
ren/ ende alle mogen vermaent worden.
32 Ende de geeſten der Propheten zijn
de Propheten onderworpen/
G 33 Want Godt en is geen Godt des
tweedrachts/ maer des vreeds/ghelijck ick
oock in alle Kercken der Heyligen leere:
34 De vrouwen ſullen in de Kercken
ſwijgen / want henlieden en wort niet toe-
ghelaten te ſpreken / maer onderdanich te
zijn/ alſoo de Wet oock ſeyt.
Geneſ. 3. c.16. 1.Tim.1. d.12. 35 Maer iſt dat ſy yet willen leeren / ſoo
laetſe dat t'huys van haren mans vragen/
want 't is eender vrouwen lelick te ſpreken
in de Kercke.
36 Oft is van u lieden het woort Gods
voort-komen? oft iſt tot u lieden alleen ghe-
komen?
37 Iſt datter yemant ſchijnt een Pro-
pheet te weſen/ oft geeſtelijck / die bekenne
dat ick u lieden ſchrijve/ want het zijn des
Heeren geboden.
38 Maer ſoo wie onwetende is/die en ſal
niet geweten worden.
39 Hierom broeders ſtaet nae dat Pro-
pheteren / ende met talen te ſpreken en wilt
niet verbieden/
40 Maer laet alle dingen eerſamelijck
ende met gheſchicktheyt geſchieden.

Ghy zijt de glorie van Ieruſalem. Ghy zijt de blijtſchap van Iſrael. Ghy zijt de heerlijckheyt van onſe volcke, *Iudith* 15.

Dat XV. CAPITTEL.

Nu leert hy de Corinthien van de verrijſeniſſe Christi, toghende dat wy oock verrijſen ſullen ende in glorie zijn, niet alleen in 't lichhaem, maer oock in de ziel, ende van de victorie Iesv Christi.

1
Aer ick make u ken- A ☞
lijck broeders / het Gal. 1. b.
Euangelie dat ick 11.
u ghepreeckt hebbe/
'twelc ghy oock ont-
fanghen hebt / daer
ghy oock in ſtaet/
2 Waer door dat ghy
oock ſalich wort/ by wat redene dat ick u
lieden ghepreeckt hebbe / iſt dat ghy 't ont-
houden hebt/ 't en ſy dat ghy te vergeefs
ghelooft hebt.
3 Want ick hebbe u lieden gegeven ten Iſai. 53.b.
eerſten 't welck ick oock ontfangen hebbe/ 5. 1. Petr. 2.
dat Chriſtus geſtorven is voor onſe ſonden/ d.24.
nae de Schriftuere/ Ioan.2 2.2 Matth. 12.
4 Ende dat hy begraven is/ende dat hy c.40.
verreſen is ten derden dage/ nae de Schrif- Matth.28 a.6.
tueren/ Marc. 16.
5 Ende dat hy gheſien is van Cephas/ a. 6. Luc.24.a.
ende daer nae van de elve. 6.e. 34.
6 Daer nae is hy geſien gheweeſt meer Ioan.20.
dan van vijf hondert broeders te ſamen/ c.19.
van de welcke de ſommighe tot nu toe blij-
ven/ maer de ſommige zijn ontſlapen.
7 Daer na is hy gheſien van Iacobus/
daer na van alle de Apoſtelen:
8 Maer ten laetſten van al / als van ee- Actor. 9.a
nen verworpelinck / is hy van my oock ge- 3.
ſien gheweeſt. Epheſ.3. b.8.
9 Want ick ben de minſte van den Apo- B
ſtelen / die niet weerdich en ben een Apoſtel
ghenoemt te worden/want ick Godts kerc-
ke vervolcht hebbe.
10 Maer door de gratie Godts ben ick
dat ick ben / ende zijn gratie en heeft in my
niet ledich geweeſt. ✠
Maer ick heb meer dan ſy alle gearbeyt/
maer niet ick/ maer de gratie Gots met
my.
11 Want het zy ick / oft ſy / wy preken
alſoo/ ende alſoo hebt ghy gelooft.
12 ☞ Maer iſt dat van Chriſto ghe-
preeckt wort / dat hy van der doot verreſen
is: hoe ſeggen de ſommighe onder u lieden/
dat de verrijſeniſſe der dooden niet en is?
13 Maer iſt dat de verrijſeniſſe der doo-
den niet en is / ſoo en is Chriſtus oock niet
verreſen.
14 Maer iſt dat Chriſtus niet verreſen en
is/ ſoo is dan onſe predicatie ydel / ende u
geloove is oock ydel/

15 Maer soo worden wy oock gevonden GODTS valsche getuygen/ want wy hebben ghetuygenis geseyt tegen GODT, dat hy CHRISTUS verweckt heeft/ den welcken hy niet verweckt en heeft/ ist dat de dooden niet en verrijsen.

16 Want ist dat de dooden niet en verrijsen/ soo en is Christus oock niet verresen.

17 Ist dat Christus niet verresen en is/ soo is u geloove ydel/ want ghy zijt al noch in u sonden.

18 Aldus die in Christo ontslapen zijn/ die zijn dan oock verlooren:

19 Ist dat wy alleen in dit leven zijn hopende in Christo/ soo zijn wy de ellendichste van alle menschen.

Colos. 1. c. 18. Apoc. 1. b. 5. Genes. 3. a. 6. Rom. 5. c. 12. 1. Thes. 4. d. 15.

20 Maer nu is Christus verresen van der doot/ d'eersteling van de gene die slapen:

21 Want voorwaer door eenen mensch is de doot gecomen/ ende door eenen mensch de verrijsenisse der dooden.

22 Ende gelijck in Adam alle menschen sterven/ alsoo sullen sy oock in Christo alle levendich gemaeckt worden.

23 Maer een yegelijck in zijn ordene. ✠ d'Eerstelingh is Christus/ daer na de gene die Christo toe-behooren/ die in zijn toekomste gelooft hebben.

D

24 Daer na komt het eynde als hy 't rijc sal gelevert hebben Gode ende den Vader: Als hy sal te niet gedaen hebben alle heerlijckheyt ende overheyt ende macht.

Psal. 109. a. 1. Hebr. 1. d. 13. 14. c. 13. Psal. 8. b. 8 Hebr. 2. b. 8.

25 Maer hy moet regneren/ tot dat hy alle de vyanden ghestelt hebbe onder zijn voeten:

26 Maer ten laetste sal vernielt worden de vyandelijcke doot/ want hy hevet alle onder zijn voeten geworpen. Maer als hy seyt/

27 Alle dinghen zijn hem onderworpen/ dat 's sonder twijfel/ sonder den ghenen die hem alle dingen onderworpen heeft.

28 Maer als hem alle dingen sullen onderworpen wesen/ dan sal de sone selve hem oock onderworpen worden/ die sy selven alle dinghen onderworpen heeft/ op dat God al zy in allen.

29 Oft anders wat sullen sy doen die voor de dooden gedoopt worden/ ist dat de dooden gantschelijck niet en verrijsen? waerom worden sy oock voor die gedoopt.

30 Waer toe zijn wy oock tot allen uren in perijckel?

31 Dagelijcx sterve ick by uwer glorien broeders/ de welcke ick hebbe in Christo Jesu onsen Heere.

Isai. 22. d. 13. 56. d. 12. Sap. 2. b. 6

32 Ist dat ick (na de menschelijcke wijse) tegen de wilde dieren gestreden hebbe te Ephesen/ wat batet my ist dat de dooden niet op en staen? laet ons eten ende drincken/ want morgen sullen wy sterven.

33 En wilt u niet laten verleyden. Boose reden verderven goede zeden.

34 Ontwaeckt ghy rechtveerdige/ ende en wilt niet sondigen/ want de sommige en hebben Godts kennisse niet/ ick seght tot uwer schanden. E

35 Maer yemant sal seggen/ Hoe verrijsen de dooden? oft in hoedanich lichaem sullen sy komen?

36 Ghy onwijse/ 't gene dat ghy saeyt/ en wort niet levende/ ten zy dat te vooren sterve.

37 Ende 't gene dat ghy saeyt/ en saeyt ghy het toekomende lichaem niet/ maer een bloot graen/ te weten van terwe oft van eenigen anderen saden.

38 ☞ Maer Godt geeft dien een lichaem alsoo hy wilt/ ende eenen yegelicken van den saden zijn bysonder eygen lichaem.

39 Alle vleesch en is eenderhande vleesch niet: Maer ander is het vleesch der menschen/ ander der beesten/ ander der vogelen/ ander der visschen.

40 Ende daer zijn hemelsche lichamen/ ende aertsche lichamen. Maer andere is de glorie der hemelscher lichamen/ maer andere der aertscher.

41 Andere is de klaerheyt der Sonnen/ andere de klaerheydt der Manen/ ende andere de klaerheyt der sterren: Want de een sterre is verscheyden van d'andere sterre in klaerheyt. F

42 Alsoo is oock de verrijsenisse der dooden. Het wort gesaeyt in verderffelijckheyt/ het sal opstaen in onbederffelijckheyt.

43 Het wort gesaeyt in onedelheyt/ het sal opstaen in glorien: het wort ghesaeyt in krancheydt/ 't sal opstaen in de moghentheyt.

44 Het wort gesaeyt een vleschelijck lichaem/ 't sal opstaen een geestelijck lichaem. Isser een vleschelijck lichaem/ soo is daer oock een geestelijck lichaem. Alsoo daer geschreven is:

45 De eerste mensche Adam is gemaeckt tot een levende ziele: de laetste Adam in eenen levendich-makenden geest. Genes. 2. b. 7.

46 Maer en is niet eerst 't gene dat geestelijck is/ maer dat vleschelijck is/ daer na dat geestelijck is. ✠

47 d'Eerste mensch is van der aerden aertsch/ de tweede mensch van den Hemel Hemelsch.

48 Sulck als de aertsche is/ soo zijn de aertsche: ende sulck als de Hemelsche is/ so zijn oock de Hemelsche.

49 Hierom ghelijck wy ghedragen hebben het beelt van den aertschen/ soo laet ons oock draghen het beelt van den Hemelschen.

50 Maer dit segh ick broeders/ om dat het vleesch en bloet het rijck Gods niet be-

sitten en mogen/ noch de bederffelijckheydt
en sal de onbederffelijckheydt niet besitten.
G 51 ☞ Siet/ ick segge u lieden een ver-
holentheyt: Wy sullen alle verrijsen / maer
wy en sullen alle niet verandert worden.
52 In eenen stont / in eenen oogenblick/
in dat leste trompet: want dat trompet sal
gheklanck geven/ende de dooden sullen op-
staen ongeschent/ ende wy sullen verandert
worden/
53 Want dit bederffelijck lichaem moet
onbederffelijckheyt aen doen/ende dit sterf-
felijck aendoen onsterffelijckheyt.
54 Maer als dit sterffelijck de onsterffe-
lijckheyt sal aenghedaen hebben/ dan sal
gheschieden het woort datter gheschreven
is: De doot is verslonden in de victorie.
Osee 13. d.14. 55 O doot/ waer is u victorie? O doot/
Hebr. 2.d. waer is uwe prickel?
14. 56 Maer de prickel des doots is de son-
de/ maer de kracht der sonden is de Wet.
57 Maer GODE sy danck/die ons vic-
torie gegeven heeft / door onsen Heere IE-
SUM CHRISTUM. ✠
1.Ioan. 5. 58 Aldus mijn beminde broeders / weest
a.5. gestadich ende onberoerlijck / overvloeden-
de in de wercken des Heeren altijdt / we-
tende dat uwen arbeyt niet ydel en is in
den Heere.

Dat XVI. CAPITTEL.

Hy vermaent om een aelmisse te doen in Ierusalem, ende hy recommandeert henlieden Timotheum, ende 't huysgesin van Stephana.

A 1 MAer van de vergade-
ringe der aelmissẽ die
ghedaen worden den
Heyligen / doet ghy
oock also ick gheordi-
neert hebbe de Kerckẽ
van Galatien.
2 Op eenen dach van
der Sabbothen / soo sal een yeghelijck on-
der u by sy selven wech legghen/ opleggen-
de 't gene dat hem believen sal / op dat de
vergaderinghen der aelmissen dan niet en
gheschieden als ick komen sal.
3 Maer als ick tegenwoordich zijn sal/
soo sal ick de ghene die ghy met brieven sult
weerdich houden seynden / om u weldaet
over te dragen in Jerusalem.
4 Ist dat weert sal zijn dat icker oock
henen gae/ soo sullen sy met my gaen.
5 Maer ick sal tot u lieden komen / als
ick door Macedonien gepasseert sal wesen/
want ick sal door Macedonien gaen.
B 6 Maer by u lieden sal ick by avontue-
ren blijven/ oft oock over-winteren/ op dat
ghy my gheleyt / waer henen dat ick gaen
sal.
7 Want ick en wil u nu niet in den door-
ganck sien / want ick hope noch een luttel
tijdts by u lieden te blijven/ist dat de Heere
gehengen sal.
8 Maer ick sal te Ephesen blijven tot
Sinxenen toe.
9 Want my is een groote ende openba-
re deure open ghedaen / ende daer zijn veel
tegen-partijders.
10 Maer ist dat Timotheus komt / siet
toe dat hy sonder vreese zy by u lieden/ want
hy werckt des Heeren werck soo als oock
ick.
11 Daerom niemant en versmade hem/
maer gheleyt hem in vrede / dat hy tot my
kome / want ick verwachte hem metten
broeders.
12 Maer van den broeder Apollo laet ick C
u weten / dat ick hem vele ghebeden hebbe
dat hy tot u komen soude met de broeders/
ende ten was waerlijck zijnen wille niet
dat hy nu komen soude/maer hy sal komen
alst hem sal gelegen zijn.
13 Waeckt/ staet in 't geloove/doet man-
lijck/ ende wert versterckt:
14 Alle uwe dingen laet in de liefde ghe-
daen worden.
15 Maer ick bidde u broeders/ ghy kent
wel Stephane eñ Fortunati ende Achaici
huys/ want sy zijn d'eerste vruchten van
Achaien / ende totten dienst der Heylighen
hebben sy hen selven geschickt/
16 Op dat ghy oock onderdanich zijt
alsulcken / ende eenen yegelijcken die mede
werckt ende arbeyt.
17 Maer ick verblijde my van de tegen- D
woordigheydt van Stephane ende Fortu-
nati ende Achaici/ want sy hebben 't ghene
dat u lieden gebrack voldaen/
18 Want sy hebben vermaeckt mijnen
geest/ ende oock den uwen. Daerom kentse
die alsulcks zijn.
19 De Kercken van Asien groeten u lie-
den. U lieden groeten seer in den Heere A-
quila ende Priscilla met de vergaderinghe
van haren huys-ghenooten / by de welcke
ick oock gheherbercht worde.
20 U groeten alle de broeders. Groet
malkanderen met een heylich kussen.
21 De groete is gheschreven met mijn-
der hant Pauli.
22 Soo wie niet lief en heeft onsen Hee-
re Jesum Christum / die zy verbloeckt/
Maranatha.
23 De gratie ons Heeren Jesu Christi
zy met u lieden.
24 Mijn liefde zy met u allen in Christo
Jesu/ Amen.

Hier voleynt d'eerste Epistel van S. Paulus aen de Corinthien.

A R G U M E N T.

D'Oorsaken van 't schrijven deses briefs zijn besonder vier gheweest. 1. Om hem t'excuseren, dat hy daer niet ghekomen en was, soo hy 't voorgaende jaer in sijnen eersten brief toegeseyt hadde. 2. Om hen te vertroosten, die droef waren van den val des onkuyschen mans, die van hem in den ban gestelt was, ende hem nu bekeert hadde, ende penitentie gedaen. 3. Om hen tot d'aelmoessen te verwecken, daer hy in 't eynde van den eersten brief af gheschreven hadde. 4. Om hem tegen de valsche Propheten te verantwoorden; die niet op en hielden hem te lasteren. Dus mogen wy vier deelen van desen brief maken. In 't eerste, tot het derde Capittel, ontschuldicht hy sy-selven: in 't tweede, tot het achtste, spreeckt hy van de maniere sijnder predicatie; in 't derde, van d'aelmoessen, tot het thienste Capittel: in 't vierde, tot den eynde toe, spreeckt hy van sijnen arbeyt teghen de valsche Propheten. Desen brief is gheschreven in 't jaer ons Heeren 58. te Troaden, oft (soo andere meynen) te Nicopolis.

DE TWEEDE EPISTEL van SINTE PAVLVS Aen de CORINTHIEN.

Dat Eerste CAPITTEL.

Hier bewijst Paulus uyt hoe veel benautheyt dat hem GODT getrocken heeft ende verlost, om dat hy oock andere vertroosten soude: Ende dan toogende de geheelijckheyt van sijnder leringhen, hy verklaert dat de waerheyt van sijnder predicatien vast is.

A 1 Paulus een A-
postel IESU
CHRISTI,
door den wille
GODTS, ende
Timotheus de
Broeder / der
kercken Gods
die in Corin-
thien is/ met al-
le den heyligen
die in geheel Achaien zijn:
2 Gratie zy u lieden/ ende vrede/ van
GODE onsen Vadere / ende den Heere
IESU CHRISTO.
Ephes. 1. a.3. 1. Petr. a.3. 3 Gebenedijt zy GODT, ende de Vader
ons Heeren IESU CHRISTI, de Vader
der bermhertigheden/ ende GODT van
alder vertroostingen/
4 Die ons vertroost in alle onse tribu-
latien/ op dat wy selve oock henlieden mo-
gen troosten die in alle verdruckheyt zijn/
door de vermaninghe/ waer door dat wy
selve oock vermaent worden van GODE.
5 Want ghelijck CHRISTVS lijden
overvloedich is in ons/ alsoo is door Chri-
stum onse vertroostinghe oock overvloe-
dich.
6 Maer 't zy oft wy getribuleert wor- B
den/ 't is om uwe vermaninghe ende sa-
licheydt; 't zy ofte wy vertroost worden/
't is om uwe vertroostinghe/ 't zy oft wy
vermaent worden/ 't is om uwe vermanin-
ge ende salicheydt/ de welcke werckt ver-
dragelijckheydt van de selve passien/ die
wy oock lijden.
7 Om dat ons hope zy vaste voor u lie-
den: wetende dat ghelijck ghy mede-ghe-
sellen des lijdens zijt/ alsoo sult ghy oock
wesen der vertroostingen. ✠
8 Want wy en willen niet dat u onbe-
kent zy broeders/ van onse tribulatie/ die
geschiet is in Asien: want wy hebben bo-
ven maten seer beswaert geweest boven
kracht/ alsoo dat ons oock verdroot te le-
ven.
9 Maer wy hadden in ons selven een
antwoorde des doots/ op dat wy niet en
souden zijn in ons selven betrouwende/
maer in Gode/ die de dooden verweckt/
10 Die ons van soo grooten perijckel-
len verlost heeft/ ende uyt treckt/ in den

welcken wy hopen dat hy ons noch oock
sal verlossen/
11 Met u lieder hulpe in uwe gebeden
voor ons/op dat voor de gave om veel per-
soonen aen ons bewesen/ van vele danck
C ghesegt worde voor ons.
12 Want dit is onse glorie/ 't getuyge-
nis van onser conscientien/ dat wy in de
simpelheydt des herten ende puerheydt
Gods/ ende niet in vleeschelijcke wijsheyt/
maer in de gratie Godts verkeert hebben
in deser Weereldt/ maer aldermeest by u
lieden.
13 Want wy en schrijven u geen ander
dingen/ dan die ghy gelesen hebt ende ge-
weten. Maer ick hope dat ghyt totten
eynde toe weten sult/
14 Alsoo ghy ons oock ghekent hebt
eensdeels/ dat wy uwe glorie zijn/ gelijck
ghy oock de onse/ in den dach ons Heeren
Jesu Christi.
15 Ende in dit betrouwen heb ick eerst-
mael gewilt tot u lieden te komen/ dat ghy
de tweede gratie hebben soudt/
16 Ende door u lieden doorgaen in Ma-
cedonien/ ende wederom van Macedonien
komen tot u lieden/ ende van u lieden ghe-
leyt worden in Judeen.
17 Daerom doen ick dit gewilt hadde/
heb ick dan eenige lichtveerdigheydt ghe-
bruyckt? Oft dat ick dencke/ dencke ick
dat nae den vleesch/ alsoo dat by my soude
D zijn jae ende neen.
18 Maer GODT is ghetrouwe/ want
ons sprake die by u lieden geweest is/ daer
en is niet inne jae ende neen.
19 Want GODS Sone IESUS CHRI-
STUS, die onder u lieden door ons ghe-
preeckt is/ door my ende Sylvanum ende
Timotheum/ en heeft niet gheweest jae
ende neen: Maer in hem heeft jae ghe-
weest.
20 Want alle de beloften GODS die daer
zijn/ die zijn jae in hem/ daerom zijn sy
door hem oock Amen GODE, tot onser
glorien.
21 Maer die ons versterckt met u lieden
in CHRISTO, ende die ons ghesalft heeft/
is GODT,
22 De welcke ons oock geteekent heeft/
ende heeft den pant des geests gegeven in
onse herten/
23 Maer ick aenroepe GODT tot eenen
getuyge op mijn ziele/ dat ick u lieden spa-
rende/ voorts niet meer en ben gekomen te
Corinthen: niet om dat wy over u geloove
heerschappye hebben/ maer want wy hel-
pers zijn van uwer blijdschappen/ want
door 't geloove staet ghy.

Dat II. CAPITTEL.

Hy leert dat hy daerom ghelaten heeft tot henlieden te komen, uyt vresen oft hy henlieden een meerder oorsake hadde mogen zijn, toogende hoedanigen arbeyt hy in 't preken ghedaen heeft, ende datter nochtans eenighe uyt sijnen reuck de doot gehaelt hebben.

1 Aer ick hebbe dit sel- A
ve voor my gheno-
men/ dat ick weder-
om met droefheydt
niet en soude tot u
lieden komen:
2 Want ist sake dat
ick u bedroeve/ ende
wie ist die my mach verblijden/ dan de ge-
ne die uyt my bedroeft wort?
3 Ende dit selve heb ick u ghescreven/
op dat ick (als ick komen sal) gheen droef-
heyt op droefheyt en soude hebben/van den
welcken ick my hadde behooren te verblij-
den: betrouwende in u allen/ want mijn
blijschap/ uwer alder blijschap is:
4 Want uyt veel tribulatien ende be-
nautheden des herten heb ick u lieden ghe-
schreven door veel tranen/ niet om dat ghy
sout bedroeft worden/maer om dat ghy we-
ten sout wat liefde dat ick hebbe overvloe-
delijcker tot u lieden.
5 Maer heefter yemant eenighe droef- B
heyt aenghedaen/ die en heeft my niet be-
droeft/ dan een luttel/ op dat ick u alleen
niet en beswaere.
6 Den genen die alsulck is/ dien is ghe-
noech dese straffinge/ die van veel menschen
gedaen wort/
7 Alsoo dat ghyt hem ter contrarien te
meer vergeeft ende vertroost/ op dat hy by
avonturen door te groote droefheydt niet
verslonden en worde die alsulck is.
8 Daerom bidde ick u lieden/dat ghy in
dien wilt de liefde bevestigen.
9 Want daerom heb ick oock tot u lie- C
den ghescreven/ op dat ick u beproevinge
kennen soude/ oft ghy oock in alles ghe-
hoorsaem zijt.
10 Maer soo wien ghy yet vergheven
hebt/ dien vergeve ick 't oock: want oock
't gene dat ick vergheven hebbe/ ist dat ick
yet vergeven hebbe/ dat heb ick om uwent
wille vergeven/ in den persoon CHRISTI,
11 Op dat wy niet bedrogen en souden
worden van Satana/ want zijn ghedach-
ten en zijn ons niet onbekent.
12 Maer doen ick tot Troaden in gheko-
men was om dat Euangelie Christi/ ende
my de deure geopent was in den Heere.
13 Soo en heb ick geen rust ghehadt in
mijnen geest/ om dat ick niet gevonden en
hadde Titum mijnen broeder: maer hen-

lieden te GODE bevelende ben ick voorts
gereyst in Macedonien.
D 14 Maer GODE zy danck / die ons al-
tijdt maeckt verwinders in Christo IESU,
ende maeckt openbaer den reuc van zijnder
kennissen door ons in alle plaetsen:
15 Want wy zijn GODE eenen goeden
reuck Christi/ in de gene die behouden wor-
den/ ende in de gene die verlooren gaen:
16 Den anderen zijn wy voorwaer ee-
nen reuck des doots/ ter doot/ maer den an-
deren eenen reuck des levens/ ten leven. En
wie is hier toe bequaem?
17 Want wy en zijn niet gelijcker vele
zijn / verval schende dat woort GODTS,
maer uyt puerheyt / maer als uyt Gode/
spreken wy door Gode in Christo.

Dat III. CAPITTEL.

Paulus die en heeft geen gebreck eenige recommandatie brieven, mits dat het profijt van sijn predicatie voor hem ghetuyge geeft. Ende hoe de Ioden noch dat decksel over d'ooghen hebben.

A 1 BEginnen wy wederom ons selven te prijsen? Oft behoeven wy oock (ghelijck de sommighe) brieven van recommandatien aen u/ oft van u lieden?
2 Onsen brief zijt ghy-
lieden / gheschreven in onse herten / die ver-
staen wort ende ghelesen van allen men-
schen/
3 Geopenbaert zijnde dat ghy zijt Chri-
stus brief/ door ons bedient/ ende gheschre-
ven / niet met inckte / maer metten Gheest
des levenden GODTS, niet in steenen tafe-
len/ maer in vleschelicke tafelen des herten.
B 4 ☞ Maer wy hebben alsulcken betrou-
wen door Christus tot GODT,
5 Niet dat wy bequaem genoech zijn
om yet te dencken van ons/ als uyt ons sel-
ven / maer alle onse bequamigheyt is uyt
GODT,
6 Die ons oock gemaect heeft bequame
dienaers des nieuwen Testaments/ niet na
der letteren/ maer na den geest: want de let-
ter doot/ maer den geest maeckt levende,
7 Ist dan dat het bedienen der doot met
letteren gefigureert in steenen/ geweest heeft
in glorien / alsoo dat de kinderen van Is-
rael niet en mochten sien in Moyses aen-
sicht / om de glorie zijns aensichts / die te
niet gedaen wort:
8 Hoe en sal niet veel meer dat bedienen
des geests in glorien zijn?
9 Want ist dat het bedienen der verdoe-
menisse glorie is / veel te meer is dat bedie-
nen der rechtveerdigheydt overvloedich in
glorien. ✠
10 Want 't en is niet geglorificeert ghe- C
weest/ dat klaer geweest is in dit deel/ tegen
de over-matige glorie.
11 Want ist dat het gene dat ydel wort/
met glorien is / veel te meer is in glorien
't gene datter blijft.
12 Daerom alsulcke hope hebbende/ ge-
bruycken wy groot betrouwen.
13 Ende niet gelijck Moyses een deck- Exod. 34. 33.
sel leyde op zijn aensicht / dat de kinderen
van Israel niet sien en souden in zijn aen-
sicht/ 't welck ydel gemaeckt wert:
14 Maer hen sinnen zijn bot geworden/
want tot op den dach van heden toe/ blijft
dat selve decksel in 't lesen des ouden Testa-
ments niet ontdeckt (want het wort afge-
nomen in Christo.)
15 Maer tot op den dach van heden toe/ D
als Moyses gelesen wort/ soo isser een deck-
sel geleyt op haerlieder herte.
16 Maer als hy sal bekeert zijn totten
Heere / soo sal dat decksel afgenomen wor-
den:
17 Maer de Heere is eenen Geest / maer Ioan. 4.c. 24.
daer den Geest des Heeren is / daer is vry-
heydt.
18 Maer wy alle met ondeckten aen-
sicht de glorie des Heeren als in eenen spie-
ghel beschouwende / worden nae het selve
beelt verandert van klaerheydt tot klaer-
heyt/ als van des Heeren Geest.

Dat IV. CAPITTEL.

Paulus bewijst dat door de suyver prekinghe des woorts GODTS, alle menschen 't gheloove verkondicht is, uytgenomen dien, wiens herte verduystert is. Ende hoe GODTS dienaers veel lijden, maer nochtans nemmermeer t'onder blijven.

1 DAerom/ hebbende dese dienst) na de bermhertigheydt die wy verkregen hebben/ so en verflauwen wy niet/ A
2 Maer wy worpen wech de decksselen der schanden / niet wan-
delende in loosheyt/ noch verval schende het
woort Godts/ maer door de openbaringhe
der waerheyt ons selven prijselijck maec-
kende by allen conscientien der menschen
voor Godt.
3 Ist oock dan dat ons Euangelie be-
deckt is/ soo ist bedeckt in de gene die ver-
looren gaen/
4 In de welcke de Godt van deser We-
relt verblint heeft de herten der ongheloovi-

ger/ op dat henlieden niet schijnen en sou-
de de klaerheyt van 't Euangelie der glo-
rien Christi/ die Godts beelt is.
B 5 ☞ Want wy en preken ons selven
niet/ maer Jesum Christum onsen Heere/
maer wy uwe knechten door Jesum:
6 Want Godt die geseyt heeft/dat uyt
de duysternissen het licht soude schijnen/
die heeft selve geschenen in onse herten tot
verlichten van de wetentheydt der klaer-
heyt Godts/ in 't aensicht Christi Jesu/
7 Maer wy hebben desen schat in aer-
de vaten/op dat de hoocheyt zy der kracht
Godts/ ende niet uyt ons.
C 8 In alles lijden wy tribulatie / maer
wy en worden niet benaut: Wy lijden
noot/maer wy en wordē niet mismoedich.
9 Wy lijden verbolginge/ maer wy en
worden niet verlaten:wy worden verwor-
pen/ maer wy en gaen niet verlooren:
10 Altijdt dat sterven Jesu in ons lich-
haem omme dragende / op dat IESUS le-
ven oock geopenbaert worde in onse lich-
hamen. ✠
11 Want wy/ die leven/worden altijdt
ter doot gelevert om Jesus wille / op dat
Jesus leven oock gheopenbaert worde in
ons sterffelijck vleesch.
12 Aldus werckt de doot in ons/ maer
dat leven in u lieden/
13 Maer hebbende den selven geest des
Psal. 115. a.10. gheloofs/ alsoo daer geschreven is: Ick
heb gelooft/ daerom hebbe ick gesproken.
Ende wy gelooven/ daerom dat wy oock
spreken/
14 Wetende dat de gene die Jesum ver-
weckt heeft / ons oock sal met Jesu ver-
wecken / ende stellen met u lieden.
D 15 Want alle dingen zijn om uwent
wille / op dat de overvloedige gratie door
vele menschen in danckinge overvloeden
mach ter glorien Godts.
16 Daerom en verflauwen wy niet:
maer al ist dat onse mensch die buyten is/
verdorven wort / nochtans die binnen is/
die wort vernieut van daghe te dage.
17 Want onse tribulatie des teghen-
woordigen tijts seer kort ende licht/werct
in ons een boven maten hoogelijck eeu-
wich gewicht der glorien/
18 De welcke niet en aenschouwen de
dinghen die gesien worden / maer die niet
gesien en worden. Want de dingen die ge-
sien worden / die zijn tijtelijck : maer die
niet gesien en worden/die zijn eeuwigh.

Gebenedijt moet ghy zijn die my heden hebt belet, dat ick tot die bloetstortinge niet gaen en soude. 1.Reg.25.

Dat V. CAPITTEL.

De Apostel spreeckt hier van den loon der Heyligen, ende hy doet te niet de hooveerdigheydt der valscher Apostelen.

1 Ant wy weten dat A ☞
wy(ist dat ons aertsch
huys van deser woo-
ninghen ontbonden
wort)een timmeringe
hebben van Gode/een
eeuwich huys/ niet
met handen gemaect/
in den Hemel/
2 Want daerom suchten wy oock / be-
geerende met de wooninghe die van den
Hemel is over-ghekleet te worden:
3 Ist nochtans alsoo dat wy gekleet/ Apoc. 16. c.15.
ende niet naeckt gevonden worden.
4 Want oock wy/die in dit tabernakel
zijn/ suchten/ beswaert zijnde / om dat wy
niet en willen ontkleet zijn/maer over-ge-
kleet worden / op dat verslonden mocht
worden/ 't gene dat sterffelijck is van 't le-
ven:
5 Maer die ons daer toe bereyt dat is
Godt/ die ons gegeven heeft den pant des
Geests.
6 Daerom altijdt betrouwende ende B
wetende/dat wy/als wy in 't lichaem zijn/
vreemdelingen van den Heere zijn/
7 (Want wy wandelen door 't geloove/
ende niet door 't aenschouwen.)
8 Maer wy zijn wel ghemoet / ende wy
hebben eenen goedē wille/ meer om vreem-
delingen te worden van den lichaem/ ende
tegenwoordich te zijn by den Heere.
9 Ende daerom zijn wy vlijtich/ 't zy
oft wy by hem zijn/ oft van hem / om hem
te behagen.
10 Want wy alle moeten vertoont wor- Rom. 14. b.10.
den voor Christus rechterstoel/ op dat een
yeghelijck ontfange zijn eyghen behoorte
des lichaems / nae dat hy ghedaen heeft/
goet oft quaet.
11 Daerom dit wetende/raden wy den
menschen de vrese Godts:maer Gode zijn
wy openbaer/ maer ick hope dat wy oock
in uwe conscientien openbaer zijn. ✠
12 Wy en prijsen ons selven niet weder- C
om aen u lieden / maer wy geven u lieden
oorsake om te glorien van ons/ op dat ghy
wat hebben moocht tegen de ghene die int
aenschijn glorieren/ende niet in 't herte.
13 Want het sy oft wy in den gheest te
boven gaen / dat doen wy Gode: oft dat
wy matich zijn/ dat doen wy u lieden :
14 Want de liefde Christi dringht ons/
dit achtende : Want ist saecke datter een

voor allen gestorven is / soo zijn sy alle ghe-
storven:
15 Ende voor allen is Christus ge-
storven / op dat oock de gene die leven/ nu
voortaen hen selven niet leven en souden/
maer hem die voor henlieden ghestorven is
ende verresen.
16 Daerom voortaen en kennen wy nie-
manden na den vleesche. Ende al hebben wy
Christum nae den vleesche ghekent/
maer nu voorts en kennen wy hem niet.
D 17 Daerom isser in Christo eenighe
Isai. 43. c. 19. nieuwe creature/ de oude dingen zijn voor-
Apoc. 21. b. 5. by ghegaen / siet alle dingen zijn nieuw ge-
worden.
18 Maer alle dingen zijn uyt Gode,
die ons versoent heeft met sy selven door
Christum, ende heeft ons gegeven den
dienst der versoeningen:
19 Want Godt was in Christo
de Weerelt met hem versoenende/ dien niet
wijtende haerlieder misdadẽ / ende hy heeft
in ons gestelt 't woort der versoeningen.
20 Daerom zijn wy legaten in Christus
stede/ als oft Godt door ons vermanende
ware. Wy biddẽ hertelijck in Christus
stede/ laet u versoenen met Gode,
21 Hem die gheen sonde en kende / heeft
hy voor ons sonde ghemaeckt / om dat wy
souden worden Gods rechtveerdigheyt in
hem.

Dat VI. CAPITTEL.

Hy vermaent hoe sy Godts gratie niet versma-den en sullen, maer henlieden houden sullen als dienaers Godts, wachtende henlieden van gemeynschap der ongeloovigen.

☞ A Isai. 49. c. 8.
1 Aer wy mede helpen-
de vermanen dat ghy
de gratie Godts te
vergeefs niet en ont-
fanght/
2 (Want hy seyt:) In
den aengenamen tijt
hebbe ick u verhoort/
ende in den dach der salighheydt heb ick u
geholpen. Siet nu hier den aen-ghenamen
tijdt/ siet nu hier den dach der salighheyt.
1. Cor. 10. g. 32. 3 Niemanden ghevende eenich letsel/ op
dat onsen dienst niet mispresen en worde/
1. Cor. 4. 1. 4 Maer laet ons in alle dingen ons sel-
ven bewijsen als Godts dienaers/ in veel
lijtsaemheyt/ in tribulatien / in nooden / in
benautheden/
B 5 In slagen / in kerckers / in oploopen/
in arbeyden/ in wakingen/ in vastingen/
6 In suyverheydt / in wetentheydt/ in
lanckmoedigheydt / in soetigheyt / in den
Heylighen Geest/ in ongeveynsder liefde/
7 Int woort der waerheyt/ in de kracht
Godts, door de wapenen der rechtveer-
digheyt ter rechter ende ter slincker hant/
8 Door glorie ende onedelheydt / door
quade fame ende goede fame / als verley-
ders/ ende nochtans waerachtige / als die
onbekent zijn/ ende nochtans bekent:
9 Als stervende/ ende siet wy leven/ als
gekastijt/ ende niet gedoot:
10 Als droevighe/ maer altijdt blijde
zijnde: als behoeftige/ maer veel menschen
rijck makende: als niet hebbende/ ende al-
le dingen besittende. ✠
11 Onsen mont is geopent tot u lieden/
O ghy Corinthianen: ons herte is ver-
breyt.
12 Ghy en wort niet benaut in ons/
maer ghy zijt benaut in u binnenste.
13 Maer ghy den selven loon hebben-
de (ick segh u als kinderen) wilt oock
verbreyt worden.
14 ☞ En wilt gheen jock trecken met C
den ongeloovigen. Want wat ghemeyn-
schap heeft de rechtveerdicheyt met de on-
gerechtigheydt? oft wat geselschap heeft
dat licht met de duysternissen?
15 Maer wat gelijckenisse heeft Chri- 1.Cor. 3. d. 17. 6. d. 19.
stus met Belial? Oft wat deel heeft de ge-
loovige metten ongeloovigen? Levit. 26. b. 12.
16 Maer wat eendrachtigheydt heeft Isai. 52. c. 11.
den Tempel Godts metten afgoden?
want ghy zijt den Tempel des levendigen
Godts, gelijck Godt seyt: Want ick
sal in hen woonen/ ende in hen wandelen/
ende ick sal haerlieder Godt wesen/ ende
sy sullen mijn volck wesen.
17 Daerom gaet uyt dat midden van
henlieden/ ende wort gescheyden/ seyt de
Heere/ ende dat onsuyvere en wilt niet ge-
raken/ ende ick sal u lieden ontfangen:
18 Ende ick sal u lieden wesen tot eenen
Vader/ ende ghylieden sult my wesen tot
Soonen ende Dochteren/ seyt de Heere
Almachtich.

Dat VII. CAPITTEL.

Paulus die toocht zijn jonste tot de Corinthien, hem verblijdende in sijn tribulatie, door dat sy lieden gebetert waren door sijnen brief.

1 Aerom mijn alder- A
liefste/ laet ons / dese
belofte hebbẽde/ ons
selven suyveren van
alle onsuyverheydt
des vleeschs eñ des
geests/ volmakende
de heylichmakinghe
in de vreese Gods. ✠
2 (Ontvangt ons) Niemanden en heb-
ben wy gequetst/ niemanden en hebben
wy verargert/ niemanden en hebben wy
bedrogen.

3 Ick

3 Ick en seghs tot uwer verdoemenis-
sen niet / want ick hebt te vooren ghesept/
dat ghy in onse herten zijt/ om mede te ster-
ven/ ende om mede te leven.
4 Ick heb veel betrouwens tot u lieden/
ick heb veel gloriatien voor u lieden/ick ben
vervult met troost/ick ben seer overvloedich
van blijdschappen in alle onse tribulatie.
B 5 Want doen wy oock gekomen waren
in Macedonien / soo en heeft ons vleesch
gheen ruste ghehadt/ maer wy hebben alle
tribulatie geleden: van buyten strijt / van
binnen vreese.
6 Maer GODT die de ootmoedige ver-
troost/die heeft ons oock vertroost in de toe-
komste van Titus.
7 Maer niet alleen in zijn toekomste/
maer oock in den troost/ waer mede hy ge-
troost is gheweest in u lieden / vertellende
ons u lieder begeerte/ u weenen / u neerstige
sorghe voor my / alsoo dat ick noch meer
verblijt was.
8 Want al heb ick u lieden bedroeft in
den brief/ dat en is my niet berouwen: ende
al waert my berouwen/siende dat dien brief
(al en wast maer tot een luttel tijdts) u be-
droeft heeft/
C 9 Soo verblijde ick my nu/ niet om dat
ghy bedroeft zijt geweest/maer om dat ghy
zijt bedroeft geweest ter penitentien. Want
ghy zijt bedroeft gheweest nae GODT, op
dat ghy nerghens in en sout hinder lijden
uyt ons.
1.Petr. 2. c.19. 10 Want de droefheydt die na GODT
is/ die werckt penitentie ter ghestadiger sa-
lighept/ maer der Werelts droefheyt werct
de doot.
11 Want siet dit selve dat ghy bedroeft
zijt gheweest nae GODT, hoe groote sorch-
vuldigheyt wercket in u lieden/daer toe ooc
verantwoordingen / daer toe oock verbol-
gentheyt/ daer toe oock vreese/ daer toe oock
begheerte / daer toe oock jaloursy/ daer toe
oock wraecke/in alle dingen hebdy u selven
bewesen onbesmet te zijn in de sake.
D 12 Daerom al heb ick u gheschreven/dat
en is niet ghedaen om dien die 't ongheljick
ghedaen heeft/ noch om hem die 't gheleden
heeft / maer om opentlijck te toonen onse
sorchvuldicheyt die wy hebben om u lieden/
voor GODE.
13 Daerom zijn wy vertroost gheweest/
maer in onse vertroostinge soo zijn wy veel
overvloedelijcker verblijt gheweest om Ti-
tus blijschap/ om dat zijnen geest vermaect
was van u allen.
14 Ende al heb ick by hem my yet be-
roemt van u lieden / daer en ben ick niet in
beschaemt geworden: maer ghelijck wy u
lieden alle dingen in der waerheyt ghesept
hebben/ alsoo is ons beroemen ('t welck tot
Titum is geweest) waerachtich geworden/
15 Ende zijn binnenste zijn overvloede-
lijcker in u lieden / ghedenckende uwer ge-
hoorsaemheyt/ hoe dat ghy met vreesen ende
anghst hem ontfangen hebt.
16 Ick ben blijde dat ick in alle dingen
betrouwen hebbe in u lieden.

Dat VIII. CAPITTEL.

Paulus vermaent hier van der aelmissen , die daer gegeven wort binnen Ierusalem , ende van de boden diese derwaerts dragen souden.

1 MAer wy maken u ken- A
lijck broeders/ de gra-
tie GODS die gegeven
is in de Kercken van
Macedonien/
2 Hoe dat sy in veel
proevinge vã tribula-
tien overvloedigheydt
van blijschap ghehadt hebben: ende haer-
lieder alderdiepste armoede is overvloedich
gheweest in de rijckdommen van haerder
simpelheyt.
3 Want nae haerlieder macht (ick geve
henlieden ghetuygenis) ende boven haer-
lieder macht/ hebben sy willich gheweest/
4 Met veel vermanens ons hertelijck
biddende om de gratie ende mede-deylinge
des diensts die aen de Heylighen ghedaen
wort.
5 Ende niet ghelijck wy gehoopt heb-
ben/ maer sy hebben henlieden selven gege-
ven / ten eersten den Heere / daer nae ons/
door den wille Godts/
6 Alsoo dat wy Titum moesten bidden/
dat hy (ghelijck hyt begonst hadde) alsoo
oock soude volbrengen in u lieden oock dese
gratie/
7 Maer ghelijck ghy in alle overvloe- B
dich zijt in 't geloove/ ende in 't woort/ ende
wetentheyt / ende in alle sorchvuldigheydt/
ende daer boven oock in u liefde tot ons-
waerts/ op dat ghy in dese gratie oock
moocht overvloedich wesen.
8 Ick en seghs niet als ghebiedende/
maer door andere menschen sorchvuldig-
heyt/oock uwer liefden oprechten aert prij-
sende:
9 Want ghy weet wel de gratie ons
Heeren IESU CHRISTI, dat hy om u-
went wille arm gheworden is / doen hy
rijck was / op dat ghy door zijn armoede
rijck sout zijn.
10 Ende ick geve hier in raet/want dits
u profijtelijck / die niet alleen en hebt be-
gonst te doen/maer oock te willen van over
een jaer:
11 Maer nu volbrenghet oock metten
wercken: op dat / ghelijck de begeerte des
goetwillicheyts bereyt is / alsoo zy de be-

geerte oock om te volbrenghen/ van 't gene
dat ghy hebt.
C 12 Want iſt dat den wille bereyt is / ſoo
is dien aenghenaem nae dat hy heeft/ niei
nae dat hy niet en heeft.
13 Want ten is niet gedaen om dat den
anderen ſoude een verlichtinghe weſen/
naer u lieden benautheydt/ maer uyt ghe-
lijckheyt.
14 Laet uwe overvloedigheyt in deſen
teghenwoordigen tijdt haerlieder armoede
vervullen / op dat haerlieder overvloedig-
heyt uwer armoeden een vervullinghe zijn
mach / op datter een ghelijckheydt worde/
alſſer geſchreven is:
Exod. 16. d.18. 15 Die vele vergadert hadde / dien en
heeft niet gheovert; ende die luttel verga-
dert hadde/ en heeft niet te min ghehadt.
16 ☞ Maer GODT hebs danck/ die de
ſelve ſorchvuldigheyt gegeven heeft in Ti-
tus herte voor u lieden.
17 Want de vermaninghe heeft hy ont-
fangen / maer doen hy ſorchvuldiger was/
ſoo is hy door zijnen wille ghereyſt tot u
lieden.
D 18 Wy hebben oock met hem gheſonden
eenen broeder / wiens lof is in d'Euange-
lie/ door alle de Kercken/
19 Maer niet alleen / maer hy is oock
geordineert van de Kercken een mede-geſel-
le van onſer pelgrimagien in deſe gratie/die
van ons bedient wort ter glorien des Hee-
ren/ ende onſen voor-geſchickten wille.
20 Schouwende dit / op dat ons nie-
mant en laſtere in deſe volheyt / die bedient
wort van ons.
Rom. 12. d.17. 21 Want wy beſorghen goede dinghen/
niet alleen voor GODE, maer oock voor de
menſchen.
22 Maer wy hebben met die oock ghe-
ſonden onſen broeder / den welcken wy be-
vonden hebben/dat hy in veel dingen dick-
mael ſeer ſorchvuldich is gheweeſt/maer nu
noch veel ſorchvuldiger / door veel betrou-
wens op u lieden.
23 't Sy van Titus wegen/die mijn ge-
ſelle is/ ende onder u lieden een helper/ oft
van wegen onſer broeders/die Apoſtelē zijn
van de Kercken/de glorie CHRISTI.
24 Daerom de bewijſinge die daer is van
uwer liefden / ende onſer glorien voor u lie-
den/wilt in hen betoonen in't aenſchouwen
van de Kercken. ✠

Begeert mijne moeder, want ten is niet behoorlijck dat ick uwen aenſicht af keeren ſoude. *Regum* 3.

Dat IX. CAPITTEL.

Noch vermaent hy hoemen de aelmiſſen doen ſal, geringhe, overvloedelijck ende blijdelijck.

A
1 Ant van den dienſt
die ghedaen wort den
Heyligen/en is gheen
noot u daer af te ſchrij
ven/
2 2 Want ick kenne
uwen bereden moet/
waer af dat ick van u
lieden gloriere by die van Macedonien.
Want Achaien is ooc bereyt van dat voor-
leden jaer / ende u lieder vierich exempel
heefter ſeer vele verweckt:
3 Maer ick heb de broeders gheſonden/
op dat het ghene daer af dat wy glorieren
van u lieden / niet verlooren en gae in deſe
ſaecke/op dat ghy (ghelijck ick geſeyt heb-
be) bereyt moocht weſen. B
4 Op dat wy (ick en wil niet ſeggen ghy)
niet beſchaemt en worden / deſen aengaen-
de/ als die van Macedonien met my ſullen
ghekomen zijn / ende u onbereet vinden.
5 Daerom hebet my nootelijck gedocht
de broeders te bidden / dat ſy voort tot by u
lieden komen ſouden/ ende te vooren berey-
den deſe voor-beloofde benedictie/dat ſy ſoo
mach bereyt weſen als een benedictie/ ende
niet als een gierigheyt. C
6 ☞ Maer dit ſegghe ick/ Wie ſpaerlick
saeyet/ die ſal oock ſpaerlijck maeyen:ende
ſoo wie ſaeyet in benedictien / die ſal van de
benedictie oock maeyen.
7 Een yeghelijck nae dat hy te vooren Eccleſ. 35. b.11.
geſchickt heeft in zijn herte / niet uyt droef-
heyt oft noot/ want eenen blijden gever be-
mint GODT,
8 Maer Godt is machtich alle gratie
overvloedich te maken in u lieden/ op dat
ghy in alles altijdt alle dat genoech is heb-
bende / overvloedich moocht zijn tot alle
goede wercken/ Pſal. 111. b.9.
9 Alſoo daer gheſchreven is: Hy hevet
gedeelt/ hy hevet den armen ghegeven/zijn
rechtveerdigheyt blijft in der eeuwigheydt
der eeuwigheden.
10 Maer die 't zaet den ſaeyer geeft / die
ſal oock broot om te eten gheven / ende ſal u
zaet vermenichvuldigen / ende vermeerde-
ren dat gewas van de vruchten uwer recht-
veerdigheyt. ✠ D
11 Op dat ghy in alles rijck gemaeckt
zijnde / mooght overvloedich weſen in alle
ſimpelheyt/ de welcke door ons werckt dat
Godt ghedanckt wort.
12 Want de ghedienſtigheyt van deſer
weldaet en voldoet niet alleen het behoef
der Heyligen/ maer maeckt oock overvloe-
delijck

delijck dat den Heere van vele ghedanckt
wort/
13 Door 't ghenieten van desen dienst/
GODT glorificerende/ in de ghehoorsaem-
heyt van uwer belijdinge in CHRISTUS
Euangelie/ ende in de oprechtigheydt van
de mede-deylinghe tot henlieden / ende tot
allen.
14 Ende in haerlieder ghebedt voor u
lieden / die u begeeren om de groote gratie
GODS die in u lieden is.
15 Danck zy GODE voor zijn onuyt-
sprekelijcke gratie:

Dat X. CAPITTEL.

Paulus begint te toogen sijnen arbeyt die hy voor dat Euangelium ghedaen heeft.

A 1 MAer ick selve Paulus
bidde u hertelick door
de sachtmoedigheydt
ende goedertierenheyt
Christi/die nae d'uyt-
wendig schijnsel voor-
waer kleyn ben onder
u lieden/ maer niet te-
ghenwoordich wesende ben ick stoudt
op u/
2 Maer ick bidde dat ick tegenwoordich
niet en moet stout zijn door dat betrouwen/
waer mede ick gheacht worde stout te we-
sen tegen de sommighe / die ons achten als
oft wy na den vlesche wandelden.
B 3 Want wy in 't vleesch wandelende
niet en strijden nae den vleesche:
4 Want de wapenen van onsen Crijch
en zijn niet vleschelick/maer machtich van
GODT, tot verdervinghe der sterckten/
vernielende de raden/
5 Ende alle hooghheyt haer verheffende
tegen de wetenheyt Godts / ende ghevan-
ghen nemende alle verstant tot Christus
dienst/
6 Ende ghereet hebbende te wreken alle
ongehoorsaemheyt/als volbracht sal wesen
u ghehoorsaemheyt.
7 Besiet 't gene dat nae 't aenschijn is.
Ist dat yemant hem selven betrout / dat
hy Christo toebehoort/ die dencke dit we-
derom by sy selven/ ghelijck hy Christo
toebehoort/ dat wy oock alsoo Christo toe-
behooren:
8 Want al ist dat ick noch wat meer
gloriere van onser macht/ die ons de Heere
ghegeven heeft tot gestichtigheyt/ende niet
C tot uwe verdervinge/ soo en sal ick niet be-
schaemt worden.
9 Maer op dat ick daer voor niet geacht
en worde/ als oft ick u vervaerde door brie-
ven/
10 (Want voorwaer/ de brieven/seggen
sy/ die zijn swaer ende sterck/ maer de te-
ghenwoordicheyt des lichaems is kranck/
ende de sprake versmadelijck.)
11 Hy die alsulck is/ die dencke dit: dat
ghelijck wy zijn in 't woort door brieven
niet tegenwoordich/ alsulck zijn wy oock
tegenwoordich in de daet.
12 Want wy en derven ons niet by-
brenghen / oft verghelijcken by de sommi-
ghe/ die henlieden selven prijsen / maer wy
meten ons in ons selven / ende vergelijcken
ons selven tegen ons. Ephes. 4. b. 8.
13 Maer wy en sullen niet boven maten D
glorieren / maer nae de mate der reghelen/
waer mede ons Godt ghemeten heeft / een
mate om aen te reycken tot u lieden.
14 Want wy en strecken ons niet verre
over / als niet aenreyckende tot u lieden/
want tot u lieden reycken wy in 't Euan-
gelie Christi/
15 Niet boven maten glorierende in den
arbeyt van yemant anders / maer hope
hebbende van u wassende geloove / door u
lieden groot ghemaeckt te worden na onsen
regel in overvloedigheyt/
16 Om oock in de plaetsen die boven u
lieden zijn / het Euangelie te verkondi-
gen/ niet om in yemants anders reghel in
't ghene dat te vooren bereyt was te glo-
rieren.
17 Maer soo wie gloriert/ die gloriere in
den Heere/
18 Want hy en is niet oprecht die hem 1.Cor. 1. d. 31. Ierem. 9. g. 23.
selven prijst / maer hy den welcken Godt
prijst.

Dat XI. CAPITTEL.

Paulus verhaelt sijnen arbeyt die hy voor CHRISTVM gedaen heeft, om de valsche Apostelen haren mont te stoppen.

1 OCh oft ghy verdroecht A
een weynig van mijn-
der onwijsheyt: maer
oock verdraecht my.
2 Want ick ben ja-
lours op u lieden met
een Goddelijcke ja-
loursheydt: want ick
hebbe u toe-belooft eenen man/ om Christo
een reyne maecht te leveren.
3 Maer ick vreese / dat/ ghelijck het ser- Genes. 3. a. 4.
pent Evam verleyt heeft door zijn listig-
heyt/ dat alsoo u sinnen oock souden verar-
gert worden/ende vallen van de simpelheyt
die in Christo is:
4 Want ist saecke dat de ghene die daer
komt/ eenen anderen Christum preect / den

welcken wy niet ghepreeckt en hebben; oft
dat ghy eenen anderen geest ontfanght/den
welcken ghy niet ontfangen en hebt; oft een
ander Euangelie dat ghy niet ontfanghen
en hebt/soo soudt ghy-lieden die dinghen te
rechte verdraghen.
5 Want ick meyne dat ick niet min ge-
daen en hebbe dan de groote Apostelen.
B 6 Want al ben ick slecht van woorden/
maer niet nochtans in wetentheydt / maer
in alle dingen sijn wy u lieden openbaer ge-
worden.
7 Oft heb ick sonde ghedaen/ my selven
verootmoedigende/ om dat ghy sout verhe-
ven worden? om dat ic sonder loon het Eu-
angelie GODTS u lieden gepreeckt hebbe.
8 Andere kercken heb ick gheblooт/ ne-
mende loon tot uwen dienst.
9 Ende doen ick by u lieden was / ende
ghebreck hadde / soo en heb ick niemanden
lastich gheweest: want 't gene dat my ghe-
brack / dat hebben vervult de broeders die
ghekomen zijn van Macedonien / ende in
alles heb ick my tot u lieden sonder last ge-
houden/ ende houden sal.
C 10 De waerheyt CHRISTI is in my/
want dese glorie en sal in my niet gebro-
ken worden in de Lantschappen van A-
chaien.
11 Waerom? om dat ick u lieden niet
lief en hebbe? Dat weet Godt:
12 Maer dat ick doe / dat sal ick noch
doen: op dat ick soude beletten de oorsaken
der gheenre die oorsake soecken / op dat sy
(in 't gene daer sy in glorieren) mogen ghe-
vonden worden/ ghelijck wy:
13 Want alsulcke valsche Apostelen zijn
heymelijcke bedrieghende werck-luyden/
hen selven in ghedaente veranderende in
CHRISTUS Apostelen.
14 Ende ten is geen wonder/want Sa-
tanas selve verandert zijn ghedaente in ee-
nen Engel des lichts.
D 15 Daerom ten is niet groots / ist dat
zijn dienaers haerlieder ghedaente veran-
deren / als de dienaers der rechtveerdig-
heyt/ der welcker eynde sal wesen na haer-
lieder wercken.
16 Ick seght wederom/(op dat niemant
en meyne dat ick onwijs ben/maer anders
soo ontfanght my als eenen onwijsen/ op
dat ick oock een weynich mach glorieren.)
17 Dat ick spreecke/en spreecke ick niet
nae GODT, maer als in onwijsheyt/ ter
saken van deser glorien.
18 Aenghesien datter veel glorieren nae
den vleesche/ soo sal ick oock glorieren.
E 19 ☞ Want ghy verdraecht gheerne de
onwijse/ al zijdy selve wijs.
20 Want ghy verdraget/ ist dat yemant
u in slavernye breughe / ist dat u yemant
verslint / ist dat yemant neemt / ist dat hem
yemant verheft/ ist dat yemant u in 't aen-
sicht slaet.
21 Ick spreke nae de oneedelheyt / recht
oft wy kranck gheweest hadden in dit deel.
Waer in dat yemant stout is (ick seght in
onwijsheyt) daer ben ick oock stout in/
22 Zijn sy Hebreen/ick bent oock. Zijn
sy Israeliten/ick oock. Zijn sy Abrahams
zaet/ ick oock.
23 Zijn sy Christus dienaers/ (ick seght
als onwijs) ick bent noch meer/ in veel ar-
beyden/ in ghevangenissen overvloedelijc-
ker/ in slaghen boven maten/in doots noo-
den dickmael.
24 Van den Joden heb ick vijf-mael
veertich slaghen een min ontfangen.
25 Driemael heb ick met roeden gegees-
selt gheweest / eens heb ick ghesteent ghe-
weest/ driemael heb ick schip-brekinge ge-
leden/ nacht ende dach heb ick in de diepte
der Zee gheweest/ F Deut. 25. a. 3. Actor. 16. c. 22. Actor. 14. c. 18. Actor. 17. a. 2. g. 41.
26 Int reysen dickmael / in perijckelen
der wateren/ perijckelen der moordenaren/
perijckelen uyt de Joden / perijckelen uyt
de Heydenen/perijckelen in de stadt/ perijc-
kelen in woestijnen / perijckelen in de Zee/
perijckelen in valsche broeders/
27 In arbeyt ende ellendigheyt / in veel
wakens/ in hongher ende dorst/ in veel va-
stens/ in koude/ ende naecktheyt/
28 Sonder de dinghen die van buyten
zijn/ mijn dagheliјcksche neerstigheydt/de
sorchvuldigheyt voor alle de kercken.
29 Wie wordt daer kranck/ ende ick en G
worde niet kranck? Wie wort daer verar-
gert/ ende ick en berne niet?
30 Ist datmen moet glorieren/ so sal ick
glorieren van 't gene dat mijnder kranck-
heyt aengaet.
31 GODT ende de Vader ons Heeren Actor. 9. d. 24.
IESU CHRISTI, die ghebenedijdt is in
der eeuwigheydt/ die weet dat ick niet en
liege.
32 De Provoost van Damascus / van
des Koninckx Arethe volck / bewaerde de
stadt van Damascenen/om dat hy my van-
gen soude/
33 Ende door een venster in een man-
de worde ick neder ghelaten over den
muer/ ende also ben ick zijnen handen ont-
vloden.

Gheeft my mijn ziele daer ick voor bidde, ende mijn volck daer ick voor smeecke, *Hester 7.*

Dat XII. CAPITTEL.

Noch verhaelt Paulus van de openbaringhen die hem veerthien jaren daer te vooren gheschiet waren, toogende waerom dat hy dit verhaelt, ende vresende noch eenighe te vinden als hy henlieden besoecken sal, die noch met twist ende met sonden bevangen zijn sullen.

A 1 St dat ick my beroe-
men moet(ten is voor-
waer niet oorbaerlijc)
soo sal ick komen tot
de visioenen ende o-
penbaringen des Hee-
ren.
Actor.9.3 2 Ick weet eenen
mensch in CHRISTO over veerthien ja-
ren ('t zy in 't lichaem/ oft upten lichaem/
ick en weets niet/ GODT weet) dat sulcke
opghenomen was totten derden Hemel.
3 Ende ick weet dat alsulcke mensch
('t zy in 't lichaem/ oft upt den lichaem/ick
en weets niet/ GODT weet.)
4 Dat hy opghenomen is gheweest in 't
Paradijs / ende heeft gehoort verborghen
woorden/die gheen mensch ghesprecken en
kan.
B 5 Voor alsulcke sal ick glorieren / maer
voor my en sal ick niet glorieren / dan in
mijn kranckheden.
6 Want ist sake dat ic ooc wil glorieren/
soo en sal ick niet onwijs wesen / want ick
sal de waerheyt seggen / maer ic wacht my
dies / op dat my niemant en achte boven
't ghene dat hy siet in my / oft yet hoort
van my.
7 Ende om dat de grootheyt der open-
baringen my niet verheffen en soude/ soo is
my gegeven het steecksel mijns vleesch Sa-
tanas Enghel / dat hy my soude aen mijn
wanghen slaen.
C 8 Waerom ick den Heere driemael ghe-
beden hebbe/ dat die van my gaen soude.
9 Ende hy heeft my geseyt: Mijn gratie
is u ghenoech / want de kracht wort in de
kranckheydt volmaeckt. Hierom sal ick
geerne in mijn kranckheden glorieren / op
dat in my m ach woonen de kracht Chri-
sti. ✠
10 Daerom heb ick mijn behaghen in
kranckheden / in versmaetheden / in noo-
den/ in vervolgingen / in benautheden/ om
Christo: want als ick kranck ben/dan ben
ick machtich.
D 11 Ick ben onwijs gheworden/ ghy-
lieden hebter my toe gedwongen/ want ick
behoorde van u geprefen te worden/ want
ick en heb niet min geweest/dan de gene die
d'Overste der Apostelen zijn / hoe wel ick
niet en ben.
12 Nochtans zijn de tekenen mijns A-
postelschaps gheschiet over u lieden in alle
verduldigheyt / in teeckenen / ende wonder
wercken / ende mirakelen:
13 Want wat ist dat ghy min ghehadt
hebt dan de ander Kercken / dan dat ick
selve u niet verlast en hebbe? Vergeeft my
dit onrecht.
14 Siet ick ben nu tot deser derder rey- E
sen bereyt tot u lieden te komen/ende ick en
sal u niet swaer wesen / want ick en soecke
niet dat uwe is/ maer u lieden: Want de
kinderen en behooren niet te vergaderen
voor de ouders/ maer de ouders voor de
kinderen.
15 Maer ick sal seer geerne geven/ ende
selve oock daer boven ghegheven worden
voor uwe zielen/ hoe wel dat ick u meer be-
minnende/ min bemint worde:
16 Maer latet alsoo zijn / ick en heb u
niet lastich gheweest / maer want ick listich
was / soo heb ick u met bedrooch ghevan-
ghen.
17 Heb ic u veronghelijckt door yeman-
den van den ghenen die ick tot u gesonden
hebbe?
18 Ick heb Titum ghebeden/ ende ick F
heb met hem eenen broeder ghesonden.
Heeft u Titus veronghelijckt? en hebben
wy niet in eenen geest gewandelt? niet met
eenderley voetstappen?
19 Ghy laet u duncken van over lanck/
dat wy ons ontschuldigen voor u lieden:
Wy spreken voor GODE in Christo/maer
alle dingen/ mijn alderliefste/ om uwe ghe-
stichtigheyt:
20 Want ick sorghe dat ick by avontue- G
ren als ick komen sal / u lieden niet vinden
en sal sulcks als ick wille/ ende dat ick van
u sal gevonden worden sulcks als ghy niet
en wilt/ wanter by avontueren kijvagien/
nijdigheden/ moedigheden / tweedrachtic-
heden/ achter-klappingen/ oorblasinghen/
opgeblasentheden / ende oploopen onder u
lieden mochten zijn.
11 Dat my Gode wederom niet en ver-
ootmoedighe by u lieden / als ick sal geko-
men zijn / ende dat icker soude moeten be-
weenen vele van den genen die te vooren ge-
sondicht hebben/ ende geen penitentie ghe-
daen en hebbtn van de onsuyverheyt / ende
hoereringhe/ ende oneerbaerheyt/die sy be-
dreven hebben.

Een lacchen heeft my GODT ghemaeckt, so wie dat hoort die sal met my lacchen, *Genes.* 21.

Dat XIII. CAPITTEL.

Paulus dreycht henlieden die gesondicht hebben, om dat hyse tot berouw verwecken soude. Ende prijstse die stantvastichlijck de waerheyt gevolcht hebben, settende achter nae een groete.

A 1 Jet ick kome tot u de-
se derde reyse / In den
mont van twee oft drie
ghetuygen sal alderley
woort staen.

Deut. 19. b.15. Matth.18. b.16. Ioan.8.c. 17. Hebr. 10. c.18.

2 Ick hebt te vooren
ghesept/ ende ick seght
te vooren/ als teghen-
woordich/ ende nu niet tegenwoordich/den
ghenen die te vooren ghesondicht hebben/
ende alle den anderen/dat ick niet sparen en
sal / ist saecke dat ick wederom kome.
3 Begeerdy eens een bewijsinge te heb-
ben van hem die in wy spreeckt/ Christus?
die in u lieden niet kranc en is/ maer mach-
tich is in u lieden.
B 4 Want al is hy ghekruyst uyt kranck-
heyt/ maer hy leeft nochtans uyt de kracht
GODTS, want wy zijn oock kranck in
hem / maer wy sullen met hem leven uyt de
kracht Godts in u lieden.
1.Cor. 11 f.28. 5 Ondersoeckt u selven/ oft ghy in't ge-
loove zijt/ proeft ghy u selven. Oft en ken-
dy u selven niet/ dat Christus Jesus in u
lieden is? ten zy dat ghy by avontueren
verworpen zijt.

6 Maer ick hope dat ghy wel weten sult C
dat wy niet verworpen en zijn.
7 Maer wy bidden Godt/ dat ghy niet
quaets en doet / niet om dat wy goet doen
souden schijnen/ maer om dat ghy dat goet
is/ doen sout/ maer dat wy souden als ver-
worpen zijn:
8 Want wy en vermogen niet tegen de
waerheyt/ maer voor de waerheyt.
9 Want wy zijn blijde om dat wy kranc
zijn/ maer dat ghy machtich zijt. Dat bid-
den wy oock/ u lieder volkomenheyt.
10 Daerom schrijve ick dit niet tegen- D
woordich / op dat ick tegenwoordich niet
straffelijcker doen en moet / nae de macht
welck de Heere my gegeven heeft ter ghe-
stichtigheydt / ende niet ter verderbin-
ghe.
11 Maer voorts broeders / verblijdt u/
weest volmaeckt / vermaent/ hebt een ghe-
voelen / hebt vrede / ende Godt des vreets
ende der liefden sal met u lieden zijn.
12 Groet malkanderen met een heylich
kussen. Het groeten u alle de Heyli-
gen.
13 De gratie ons Heeren Jesu Christi/
ende de liefde Godts / ende de ghemeyn-
schap des heylichs Geest zy met u allen/
Amen.

Hier voleynt de tweede Epistel van S.Paulus aen de Corinthien.

D'EPISTEL

Van

S. PAVWELS

Tot de

GALATEN.

L.v.L.

ARGUMENT.

GALATIA is een lantschap in kleyn Asien, daer voortijdts dese steden in waren: Ancyra, Gordium, Laodicia, ende Tadium. Hier hadde S. Pauwels het Euangelie ghepreeckt: maer na zijn vertreck zijn de Ketters daer ghekomen, ende hebbense verleyt; leerende datmen door de Wet Moysis gherechtveerdight wiert, ende dat daerom die oock van de bekeerde Heydenen moest onderhouden worden. Sy blameerden Sinte Pauwels, seggende, 1. Dat hy ghenen oprechten Apostel en was, maer eenen Discipel der Apostelen: 2. Dat hy alleen leerde de Wet niet nootsaeckelijck te wesen, teghen alle d'andere Apo-

ſtelen; ende dat ſijne leeringhe van d'Apoſtelen niet gheapprobeerr en was. Dit verſtaende Sinte Pauwels, heeft den Galaten met ſijn eyghene hant deſen brief gheſchreven: 't zy eer hy te Roomen quam, ſoo Sinte Chryſoſtomus meynt; dat is, in 't jaer onſes Heeren 57. weſende t'Epheſen, ghelijck oock het Latijnſch argument uyt wijſt, 't ſy te Roomen, ſoo Sinte Athanaſius ende het Grieckſch argument ſeggen; te weten, in 't jaer 60. weſende daer in den Kercker. In den welcken hy bewijſt, 1.Dat de Ceremonien der Wet Moyſis niemanden rechtveerdich en maken. 2.Dat de bekeerde Heydenen die niet en mochten onderhouden. Het ſelfſte argument tracteert hy in ſijnen brief tot de Romeynen; maer uyt andere oorſaecke, ſoo daer gheſeyt is, Deſen brief mogen wy in dry deelen verſcheyden: want 1. in de twee eerſte Capittelen ſpreeckt hy van ſy-ſelven, bewijſende dat hy niet min Apoſtel en is dan d'andere; ende dat ſijne leeringhe ende maniere van doen van henlieden gheapprobeert is. 2. In 't derde ende vierde leert hy hen de waerheyt teghen de valſche Propheten ende Ketters. 3.In de twee laetſte vermaent hy ſe de valſcheyt af te gaen, ende goet leven aen te nemen. Dus ſegghen onſe Ketters qualick, dat Sinte Pauwels in deſen brief niet anders en doet, dan bewijſen dat het gheloove alleen rechtveerdich maeckt, ſonder wercken, ende niet met wercken die uyt het gheloove gheſchieden: want hy ſpreeckt klaerlijck van de wercken der Wet, ende niet van de wercken des gheloofs.

DE EPISTEL Van SINTE PAVLVS Aen de GALATEN.

Dat Eerſte CAPITTEL.

Paulus beriſpt die van Galatien dat ſy henlieden hebben laten verleyden van de waerheyt die ſy van hem ghehoort hadden, de welcke hy van CHRISTVS geleert hadde, betoogende hoe hy, die te vooren een vervolger was, geworden is een dienaer CHRISTI, ende uytgeſcheyden om dat Euangelie te preken.

A 1
Aulus een A-
poſtel/ niet van
den menſchen/
noch door ee-
nigen menſch/
maer door Je-
ſum Chriſtum/
eñ GODT den
vader/ die hem
verweckt heeft
van den doodē/
2 Ende die met my zijn alle de broe-
ders/ den Kercken van Galatien.
3 Gratie zy u ende vrede/ van GODT
den vader/ende onſen Heere IESU CHRI-
STO,
4 Die ſy ſelven gegeven heeft voor onſe
ſonden/ dat hy ons verloſſen ſoude van
deſe tegenwoordighe booſe werelt/ na den
wille GODTS ende ons Vaders/
5 Den welcken is glorie van de eeu-
wigheyt der eeuwigheyt/ Amen.
B 6 Jck verwondere my/ dat ghy ſoo
haeſt over-geſtelt wort van hem die u ge-
roepen heeft tot de gratie CHRISTI, in
een ander Euangelie:
7 Het welck nochtans gheen ander en
is/ dan datter ſommige zijn die u verwer-
ren/ ende willen verkeeren het Euangelie
CHRISTI.
8 Maer al waert by alſoo/ dat wy/ oft
een Enghel upten Hemel u 't Euangelie
preeckte anders dan 't gene dat wy u ge-
preeckt hebben/ die zy verbannen van
GODE.
9 Gelijck wy te vooren geſeyt hebben/
dat ſegge ick nu oock wederom: Jſt dat-
ter yemant u 't Euangelie preeckt anders
dan 't gene dat ghy ontfanghen hebt/ die
zy verbannen van GODT.
10 Want rade ick nu om de menſchen/
oft om GODT? Of begeer ick den men-
ſchen te behagen? Waert dat ick noch den
menſche behaechde/ ſoo en ſoude ick Chri-
ſtus dienaer niet zijn.
11 ☞ Maer ick make u kenlijck broe- 1.Cor.15.a.1.
ders/ het Euangelie dat van my ghe- C
preeckt is/ dat dit niet en is nae den men-
ſche.
12 Want ick en heb dat van ghenen
menſch ontfangen/ noch al geleert/ maer
door de openbaringhe IESV CHRI-
STI.
13 Want ghy hebt ſomtijdts wel ghe-
hoort mijn wandelinghe in 't Jootſchap/
hoe dat ick boven maten vervolchde de
Kercke GODTS, ende hoe ick die ver-
ſtoorde/
14 Ende ick vorderde in de Jootſchap Actor.9.a
boven vele van mijnder ouderdom in mijn
gheſlachte/ veel overvloedelijcker weſen-
de een navolger van mijnder vaderen in-
ſettingen.
15 Maer doent hem beliefde/ die my
uytgheſcheyden heeft uyt mijns moeders
lichaem/ ende gheroepen door zijn gra-
tie/
16 Om dat hy zijnen Soone openba-
ren ſoude in my/ dat ic dien ſoude verkon-
digen onder de Heydenen/ terſtont en heb
ick niet ghevolcht vleeſch ende bloet/
17 Noch ick en ben niet ghekomen te D
Jeruſalem tot mijn voorgangers de Apo-
ſtelen/ maer ick ben wech gegaen in Ara-
bien/ ende ick ben wederom ghekeert in
Damaſco.
18 Daer nae/ nae drie jaren ben ick ge-
komen te Jeruſalem/ om te beſien Pe-
trum/ ende ick ben by hem gebleven vijf-
thien dagen/
19 Anders en heb ick niemanden van
den Apoſtelen geſien/ dan Jacobum ons
Heeren broeder.
20 Maer 't gene dat ick u lieden ſchrij-
ve (ſiet 't is voor GODE) dat ick niet en
liege. ✠
21 Daer nae ben ick ghekomen in den
lande van Syrien ende Cilicien.
22 Maer ick was van aenſicht onbe-
kent der Kerckē van Judeen die in Chri-
ſto waren:
23 Maer ſy hadden alleen gehoort/ dat
de gene die ons voortijdts vervolchde/ nu
verkondicht het geloove/ 't welck hy ſom-
tijdts verſtoorde:
24 Ende in my loofden ſy GODT.

Dat II. CAPITTEL.

Paulus die betoocht niet, hoe dat hy de Euangelische waerheyt altoos vrylijck onder de Heydenen ghepredickt heeft, het welck de overste der Apostelen gheapprobeert hebben, ende hoe hy openbaerlijck Cepham begreep, bewijsende dat niet uyt de wercken des wets yemant ghe- rechtveerdicht wort, maer door 't gheloove in IESUM CHRISTUM.

A 1 DAer nae over veertien
jaren / ben ick weder-
om opgegaen na Je-
rusalem met Barna-
ba / oock mede gheno-
men hebbende Ti-
tum.
2 Maer ick ben op-
waerts ghereyst nae
de openbaringhe / ende ick heb met henlie-
den overleyt het Euangelie dat ick preke
onder de Heydenen / maer bysonder metten
genen die schenen wat te zijne / om dat ick
by avontueren niet ydelijck en souden loo-
pen / oft gheloopen hebben.
3 Maer Titus die met my was / al was
hy een Heyden / en is oock niet gedwongen
geweest besneden te worden:
4 Maer om de ingheleyde valsche broe-
ders die heymelick inghekomen waren om
te ondersoecken onse vryheydt die wy heb-
ben in CHRISTO IESU, om dat sy ons in
slavernye brengen souden:
5 Den welcken wy niet een ure lanck en
hebben gheweken ter onderdanigheyt / om
dat de waerheyt der Euangelien by u lie-
den soude mogen blijven /
B 6 Maer van de ghene die schenen wat te
Deut. 10. d.17. 2.Par.19. c.17. Iob 34. b. 19. 2.Cor. 6. b.8. Eccles.35. b.16. zijn (hoedanich sy voorts geweest zijn / daer
en leyt my niet aen / GODT en acht het
aensien van den mensch niet) want de gene
die schenen wat te zijn / en hebben my niet
ghegheven.
7 Maer ter contrarie / doen sy ghesien
hadden / dat my betrout was het Euange-
lie der onbesnedenheyt / ghelijck Petro der
besnedenheyt.
8 Want die met Petro ghewracht heeft
tot het Apostelschap der besnijdenissen / die
heeft met my oock gewracht onder de Hey-
denen.
9 Ende doen sy verstaen hadden de gra-
Rom.2.b. 11. Ephes.6. b.9. Col.3.d. 25. Actor.10. g.34. 1.Petr. 1. c.17. tie die my ghegheven is / Iacobus ende
Cephas ende Joannes die schenen colom-
nen te zijn / soo hebben sy my ende Barna-
be gegeven de rechte handē der verselschap-
pinghe / dat wy tot de Heydenen / maer sy
tot de besnijdenisse preken souden /
10 Alleenlicke dat wy der armen souden
ghedachtich wesen / in 't welcke ick oock
sorchvuldich heb gheweest / om dat selve te
doen.
11 Maer doen Cephas ghekomen was
in Antiochien / so heb ick hem in 't aensicht
wederstaen / want hy was berispelijck.
12 Want te voren eer de sommige van C
Iacobo ghekomen waren / soo adt hy met-
ten Heydenen: maer doen die ghekomen
waren / soo ontrack hy / ende scheyde sy sel-
ven af / vreesende de ghene die uyter besnij-
denisse waren /
13 Ende zijnder gheveynstheyt consen-
teerden de ander Joden / alsoo dat Barna-
bas oock van henlieden gebracht worde in
die gheveynstheyt.
14 Maer doen ick hadde gesien dat sy
niet te recht en wandelden na de waerheyt
der Euangelien / soo heb ick Cephe geseyt
voor hen allen: Ist sake dat ghy / daer ghy
een Jode zijt / nae de Heydensche maniere
levet / ende niet na de Jootsche maniere / hoe
dwinght ghy de Heydenen op de Jootsche
maniere te leven?
15 Wy zijn van natuere Joden / ende
niet uyten Heydenen sondaers.
16 Maer wetende dat geen mensch ghe- D
rechtveerdicht en wort uyt de wercken der
wet / dan door 't geloove IESU CHRISTI, Rom.3.c.
ende wy glooven in IESU CHRISTO, op 19.c.20.
dat wy gerechtveerdicht souden wordē uyt
CHRISTUS gheloove / ende niet uyt den
wercken der wet / waerom dat uyt de werc-
ken der Wet geen vleesch en sal gherecht-
veerdicht worden.
17 Ist dat wy begerende gherechtveer-
dicht te worden in Christo / selve oock ge-
vonden zijn sondaers / is dan Christus een
dienaer der sonden? Dat zy verre.
18 Want ist dat ick 't gene dat ick om-
ghevworpen hebbe / wederom op timmere /
so make ick my selven een overtreder.
19 Want ick ben door de Wet / der Wet
ghestorven / op dat ick GODE leven soude.
Met Christo ben ick gecruyst /
20 Maer ick leve / nu voorts niet ick /
maer in my leeft Christus. Maer dat ick
nu leve in 't vleesch / dat leve ick in 't geloo-
ve des Soons GODS, die my lief gehadt
heeft / ende heeft sy selven gegeven voor my.
21 Ic en verworpe de gratie Gods niet:
wāt ist dat door de wet de rechtveerdicheyt
is / soo is Christus dan te vergeefs ghestor-
ven.

Hy heeft de spijse bereyt, Ghelijck hy wiste dat zijn Vader begeerde, *Genesis* 27.

Dat III. CAPITTEL.

De Apoſtel leert dat Abraham niet uyt de wercken des Wets, maer uyt dat gheloove in CHRISTUM, den heylighen Geeſt ontfangen heeft. Ende dat de onderſaten des Wets, midts datſe niemant nauwelijcks en volbrenget, vermaledijt

A 1
O Ghy onverstandighe
Galaten / wie heeft u
lieden betoovert om
der waerheyt niet on-
derdanich te zijn/voor
der welcker ooghen
Jesus Christus be-
toont is gheweest in u
lieden ghekruyst?
2 Dit wil ick alleen van u lieden weten.
Hebdy uyt de wercken der Wet den geest
ontfanghen/ oft uyt dat ghehoor des ghe-
loofs?
3 Zijt ghy soo onverstandich / dat ghy
nu voleynden wilt nae den vlesche/ als ghy
nae den geest begonst hebt?
4 Hebt ghy soo vele geleden te vergeefs?
ist anders te vergeefs.
5 Die dan u geeft den geest/ende werckt
de wercken in u lieden / doet hy dat uyt de
wercken der Wet / oft uyt dat ghehoor des
geloofs? Genes.15.b.6.
6 ☞ Ghelijck daer ghescreven is / A- Iacob.2.d.13.
braham heeft GODE gelooft/ ende het is Genes.12.a.3.16.
hem gherekent ter rechtveerdigheyt. c.10.22.
7 Daerom bekent dat de ghene die uy- d.18.26. a.4.10.b.10.
ten gheloove zijn / Abrahams kinderen Eccles.44.d.20.
zijn.
8 Maer de Schrifture te vooren siende/
B dat GODT de Heydenen upten gheloove
rechtveerdich maeckt/ heeft te vooren A- Deut.27 d.26.
braham verkondicht / in u sullen ghebene- Abac.2.a.4.
dijt worden alle volcken. Rom.1.b.17.
9 Daerom die upten gheloove zijn / sul- Levit.18.a.5.
len ghebenedijt worden metten geloovigen
Abraham.
10 Want alle die uyt de wercken der
Wet zijn / die zijn onder de maledictie.
Want daer is ghescreven: Vermaledijt is
hy / die niet en blijft in alle de dinghen die
ghescreven zijn in den boeck der Wet/ dat
hy die doe.
11 Maer want in de Wet niemant ghe-
rechtveerdight en wort by GODE, soo ist
openbaer / dat de rechtveerdighe uyt dat
gheloove leeft. ✠
12 Maer de Wet en is upten gheloove
niet / maer diese doet / die sal daer in le-
ven.
13 Christus heeft ons verlost van de
maledictie der Wet / voor ons gheworden
zijnde een vermaledijdinghe. (Want daer
is ghescreven: Vermaledijt is hy soo wie
aent hout hanget.)
14 Op dat in de Heydenen de benijdin- Deut.21.d.23.
ghe van Abraham gheschieden soude in
Christo Jesu / op dat wy de belofte des
geests ontfangen souden door 't gheloove.
15 Broeders(ick spreeck na den mensch) C
nochtans eens menschens vast ghemaeckt Hebr.9.d.17.
Testament en versmaet niemant / oft nie-
mant en ordineert daer yet meer toe.
16 ☞ Abrahe zijn beloften toe-ghesept/
ende zijnen zade. Hy en sept niet in de za-
den / als in vele / maer als in eenen/ Ende
uwen zade/ 't welck is Christus.
17 Maer ick segh dit: Het Testament
vast gemaeckt van GODT, en maeckt de
Wet niet van onweerden/die nae vier hon-
dert ende dertich jaren gemaeckt is / om te
niet te doen de belofte.
18 Want is de erffelijckheyt upt de wet/
soo en is sy nu upt de belofte niet / maer A-
brahe heeft GODT die ghegheven door de
belofte.
19 Wat is dan de Wet? Sy is ghestelt
om de overtredingen / tot dat komen soude
't zaet/ den welcken hy dat belooft hadde/
gheordineert door de Engelen in de handt
des middelaers.
20 Een middelaer en is niet van eenen
alleen/ maer GODT is een.
21 Is dan de Wet tegen GODTS be-
loften? Dat zy verre. Want waer daer een
Wet ghegheven die soude mogen levende
maken/ soo waer waerachtelijck de recht-
veerdigheyt upter Wet.
22 Maer de Schrifture hevet al besloo- D
ten onder de sonde / op dat de belofte upt Rom.3.b.
dat gheloove Jesu Christi gegeven soude 9.
worden den geloovigen. ✠
23 Maer te vooren eer 't geloove quam/
soo worden wy onder de Wet bewaert/ ge-
sloten totten geloove/ 't welck geopenbaert
worden soude.
14 Aldus heeft de Wet onse schoolmee-
ster gheweest tot Christum/ op dat wy upt
den gheloove souden gherechtveerdicht
worden.
25 Maer nae dat 't geloove ghekomen
is/ soo en zijn wy nu voorts niet meer on-
der den school-meester:
26 Want ghy zijt alle GODS kinderen
door 't geloove in Christo Jesu.
27 Want alle ghy die in Christo ghe- Rom.6.a.
doopt zijt/ die hebt CHRISTUM aenge- 3.
daen.
28 Daer en is geen Jode/ noch Grieck/
daer en is geen knecht oft vry mensch/daer
en is geen man oft vrouwe / want ghy alle
zijt een in Christo Jesu.
29 Maer ist dat ghy Christo toebehoort/
soo zijt ghy dan Abrahams zaet/ na de be-
lofte erfgenamen.

Dat IV. CAPITTEL.

De Apostel leert, hoe dat voor de geboorte Christi de Ioden onder de Wet waren, als onder eenen voocht. Maer als hy gebooren was, datse van der Wet ontslagen zijn, toogende dat selve door schriftuerlijcke ghelijckenisse.

A 1 Maer ick segghe: Also
langhen tijdt als de
erfgenaem een kleyn
kint is / soo en isser
geen onderscheyt tus-
schen hem ende een
knecht / hoe wel dat
hy een Heere is van
allen/
2 Maer hy is onder momboirs ende
voochden tot den ghestelden tijdt van den
Vader.
3 Alsoo wy oock / doen wy kleyne kin-
deren waren / soo waren wy onder de Ele-
menten der werelt dienende.
4 Maer doen ghekomen is de volheydt
des tijdts/ soo heeft GODT zijnen Soone
gesonden/ ghebooren uyt een vrouwe / ghe-
worden onder de Wet/
5 Op dat hy de ghene die onder de Wet
waren / soude verlossen / op dat wy de aen-
neminghe tot kinderen souden ontfan-
ghen.
6 Maer want ghy kinderen zijt/so heeft
GODT zijns Soons geest ghesonden in u
herten/roepende Abba Vader.
7 Daerom en is hy nu gheen knecht/
maer een soone. Ist dat hy een soone is/ so
is hy oock erfghenaem door GODT. ✠
B 8 Maer ghylieden doen voorwaer Godt
niet kennende / diendet den ghenen die van
natueren geen goden en waren.
9 Maer nu als ghy Godt gekent hebt/
jae selver ghekent zijt van Gode/ hoe wor-
dy wederom ghekeert tot de krancke ende
arme elementen / den welcken ghy weder-
om wilt dienen?
10 Ghy onderhout daghen/ ende maen-
den/ ende tijden/ende jaren/
11 Ick vreese voor u/ dat ick by avontu-
ren te vergeefs sal in u gearbeyt hebben.
12 Weest gelijck ick/ want ick ben oock
ghelijck ghy.
☞ Broeders/ ick bidde u hertelijck/ghy
en hebt my geen leet ghedaen/
13 Maer ghy weet wel dat ick door de
kranckheyt des vleesch u 't Euangelie ge-
preeckt hebbe nu korts gheleden/
14 Ende u proevinghe in mijn vleesch en
hebdy niet versmaet/ noch verworpē/ maer
ghelijck eenen Enghel Godts hebdy my
ontfangen/ ghelijck Christum Jesum.
15 Waer is dan u salicheyt? Want ick
gheve u getuygenisse/ dat ghy (waer 't dat
moghelijck gheweest hadde) u ooghen sout
uyt-ghetrocken hebben / ende my ghegheven.
16 Ben ick dan u lieder vyandt gewor-
den/ u de waerheyt segghende?
17 Sy zijn jalours van u lieden/ niet in
't goede / maer sy willen u uytsluyten / dat
ghy henlieden sout na-volgen.
18 Maer volcht het goet altijdt in 't goe-
de/ ende niet alleen als ick tegenwoordich
ben by u lieden.
19 Mijn kinderkens/ de welcke ick we- C
derom met arbeyt bare/tot dat Christus in
u lieden volmaeckt worde.
20 Maer ick wilde nu wel by u lieden
zijn / ende mijn stemme veranderen/ want
ick worde beschaemt in u lieden.
21 Seght my ghy die onder de Wet wilt
zijn/ en hebdy de Wet niet ghelesen?
22 ☞ Want daer is gheschreven/ Dat
Abraham twee soonen heeft ghehadt / den
eenen van de dienst-vrouwe / ende den an-
deren van de vrye huysvrouwe.
23 Maer die van der dienstvrouwe / die Genes. 16 d. 15.
is nae den vleesch gebooren / maer die van Genes. 21 a. 1.
der vryer huys-vrouwe was / door de be-
lofte.
24 De welcke woorden zijn door een ge- D
lijckenisse ghesproocken / want dit zijn de
twee Testamenten. Het eene op den Bergh
Sina ter slavernyen barende / welck is A-
gar.
25 (Want Sina is eenen bergh in Ara-
bie ghevoeght is met dien die nu is in Je-
rusalem) ende sy is een slave met haren so-
nen:
26 Maer Jerusalem die boven is/ die is
vry/ de welcke is onse moeder.
27 Want daer is gheschreven: Verblijdt Isa. 54. a. 1.
u ghy onvruchtbaer vrouwe die niet en
baert/berst uyt ende roept/die niet bevrucht
en zijt: want daer zijn veel kinderen van
der verlatender vrouwen / meer dan van
dier die eenen man heeft.
28 Maer wy broeders zijn nae Isaac Rom. 9. b 8.
kinderen der beloften.
29 Maer ghelijck doen de ghene die nae
den vleesch ghebooren was / hem vervolch- Genes. 21. c. 10.
de die nae den gheest was / alsoo ist nu
oock.
30 Maer wat seyt de Schrifture? worpt
uyt de dienst-vrouwe ende haren soone/
want de Soone der dienst-vrouwe en sal
gheen erf-ghenaem wesen metten soone der
vryer vrouwen.
31 Aldus Broeders en zijn wy geen
kinderen der dienst-vrouwen / maer der
vryer Vrouwen / door welcke vryheydt
CHRISTUS ons vry ghemaeckt heeft. ✠

Dat V. CAPITTEL.

Paulus toocht dat noch besnijdenisse, noch oock onbesnijdenisse yet helpt ter saligheyt, maer een levende gheloove door liefde werckende. Ende hy verhaelt de spruyten des geests ende de spruyten des vleeschs.

A 1 STaet/ ende en wilt
niet wederom met
dat jock der slaver-
nyen gehouden wor-
den.
Actor.15. a.1. 2 Siet ick Paulus
segge u lieden/ ist dat
ghy besneden wordt/
soo en sal u CHRISTUS niet baten.
3 Maer ick betuyge wederom yeghe-
lijcken mensche die hem selven besnijt/ dat
hy schuldich is de geheele Wet te volbren-
gen.
4 Ghy zijt verlaten van CHRISTO, die
in de Wet gherechtveerdicht wort: ghy
zijt van de gratie gevallen.
5 Want wy verwachten door den geest
uyt den geloove de hope der rechtveerdic-
heydt.
6 Want in Christo Jesu en dooch de
besnijdenisse niet / noch de onbesneden-
heydt / maer 't geloove dat door de liefde
werckt.
B 7 Ghy liept wel / wie heeft u belet der
waerheyt niet onderdanich te zijn?
8 Dat onderwijs en is uyt hem niet die
u lieden roept.
9 Een luttel heefs versuert 't gheheele
deegh.
1.Cor. 5. b.6. 10 ☞ Ick heb betrouwen van u lieden
in den Heere / dat ghy anders niet gevoe-
len en sult/ maer die u ontstelt/ sal het oor-
deel dragen/ soo wie dat die is.
11 Maer broeders ist dat ick noch de
besnijdenisse spreke/ waerom lijde ic noch
vervolginge? Soo is dan te niet gedaen
de verargernisse des Cruys. ✠
12 Och oft sy oock afgesneden waren
die u ontstelt maken.
13 Want ghy zijt tot de vryheyt ghe-
roepen broeders/ alleenlijck siet toe dat
ghy de vryheydt niet en ghebruyckt ter
oorsaken des vleeschs / maer door de liefde
C des geests dient malkanderen:
Levit.19. d.18. Matth.12. d.39. Marc.12. d.31. 14 Want de gheheele Wet wort in een
woort volbracht/ Bemint uwen naesten
als u selven.
Rom.13. c.8. Iacob.2. b.8. 15 Ist dat ghy malkanderen bijtet en-
de etet/ soo siet toe dat ghy van malkan-
deren niet verteert en wort.
Rom.13. d.14. 1.Petr.2. c.11. 16 ☞ Wandelt in den geest / ende ghy
en sult de lusten des vleeschs niet volbren-
gen.
17 Want dat vleesch begeert tegen den
geest/maer den geest tegen 't vleesch/ want
dese zijn malkanderen teghen / alsoo dat
ghy niet al en doet wat ghy wilt.
18 Ist dat ghy door den geest gheleyt
wort / soo en zijt ghy onder de Wet niet:
19 Maer de wercken des vleesch zijn
openbaer / de welcke zijn hoereringe / on-
reynigheyt/ oneerbaerheydt/ dertelheyt/
20 Afgoderye/ tooverye/ vyantschap-
pen/ kijvagien / nijdighe vervolginghen/
gramschappen / strijdingen/ tweedrach-
ten/ seckten/
21 Nijdigheden/dootslagen/droncken-
schappen/ brasserye/ ende deser gelijcke/
de welcke ick u voor segge/ ghelijck ick te
vooren geseyt hebbe: Dat soo wie sulcks
doen/ die en sullen het rijck GODTS niet
verkrijgen.
22 Maer de vrucht des geests is liefde/ D
blijschap/ vrede / verduldigheyt / goeder-
tierenheyt/ goetheyt/ lanckmoedigheyt/
23 Sachtmoedigheyt/getrouwicheyt/
seechbaerheyt/eerbaerheyt/ reynigheydt.
Tegen alsulcke en is de Wet niet.
24 Maer wie Christo toebehooren/die
hebben haerlieder vleesch gekruyst met
de gebreken ende quade lusten. ✠
25 ☞ Ist dat wy nae den geest leven/
soo laet ons nae den gheest oock wande-
len.
26 En laet ons niet worden ydel glorie
begherende/ malkanderen tergende/ mal-
kanderen benijdende.

Dat VI. CAPITTEL.

Hier onderwijst Paulus de Galaten, hoe sy in ootmoedigheydt haerlieder broeders verdraghen sullen, vermanende te schouwen de bedriegers, diese onder de Wet brengen willen.

1 BRoeders / al ist datter A
een mensch haestelick
ghevallen is in eenich
misdaet / ghy die gee-
stelick zijt/ onderwijst
alsulcke in den gheest
der sachtmoedichheyt/
aenmerckende u sel-
ven/ dat ghy ooc niet getenteert en wort.
2 Draecht d'een des anders last / ende
alsoo suldy volbrengen de Wet Christi:
3 Want ist dat hem yemant laet dunc-
ken/ dat hy wat is/ daer hy niet en is/ dese
bedriecht hy selven.
4 Maer een yegelijck proeve zijns selfs
werck/ ende alsoo sal hy in hy selven alleen
glorie hebben/ ende niet in eenen anderen. B
5 Want een yegelijck sal zijnen last 1.Cor.3. d.8.
dragen.
6 Maer wie gheleert wordt metten

woorde/ die deele mede in alle zijn goeden den genen die hem leert.

7 En wilt niet doolen: met GODT en is niet te spotten.

8 Want wat een mensch saeyt / dat sal
2.Thes. 3. c. 13. hy oock maeyen: want die in zijn vleesch saeyt/ die sal van den vlesche oock maeyen verderuinge: maer wie in den geest saeyt/ die sal van den geest maeyen het eeuwigh leven.

9 Maer goet doende laet ons niet vertragen/ want te zijnen tijde sullen wy maeyen sonder ophouden.

10 Daerom als wy tijdt hebben/ so laet ons goet doen tot eenen yegelijcken/ maer aldermeest tot de huys-genooten des geloofs. ✠

C 11 Besiet met hoedanige letteren ick u gheschreven hebbe met mijnder hant.

12 Want alle die behagen willen in 't vleesch/ die dwingen u lieden besneden te worden / alleenlijck op dat sy des Cruys CHRISTI verbolginghe niet lijden en souden.

13 Want de ghene die besneden worden/ en bewaren de Wet oock niet / maer sy willen dat ghy sout besneden worden/ om dat sy in u vleesch souden glorieren.

14 ☞ Maer verre zy van my te glorieren anders dan in 't Cruys ons Heeren IESU CHRISTI, door wien my de werelt ghecruyst is/ ende ick der Werelt. D

15 Want in Christo Jesu en is niets weert de besnijdenisse / noch de onbesnedenheyt/ maer de nieuwe creature.

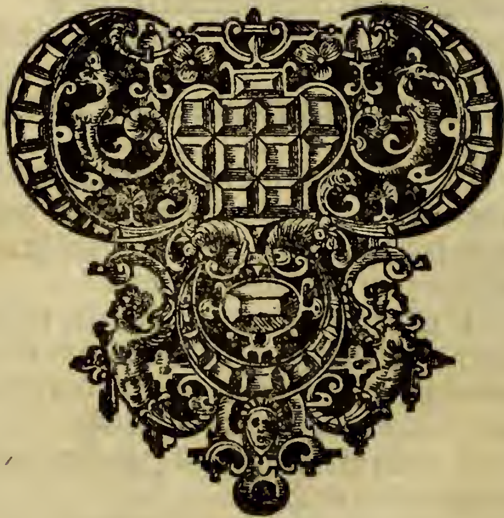
16 Ende so wie desen regel volgen/ vrede zy op die/ ende bermhertigheyt/ ende op Israel GODTS.

17 Voortaen so en zy niemant my meer lastich/ want ick draghe die litteckenen des Heeren IESV in mijn lichaem.

18 De gratie ons Heeren Jesu Christi zy met uwen geest broeders/ Amen. ✠

Hier voleynt de Epistel van S. Paulus aen de Galaten.

pp. 329-332 are not missing - text is complete!

A R G U M E N T.

EPHESUS was de principaelste hooft-stadt van minder Asien, seer vermaert door den tempel van Diana; daer in de Wercken der Apostelen af gheseyt is. Dese Christenen waren vast in 't gheloove ghebleven, ende van de ketters niet omgeset: hoe-wel daer gheen en gebraken, soo van de Ioden, die Moysis wet met het Euangelie wilden voegen; soo van Simon Magus, die veel middelaers maeckte: want S.Pauwels haddese seer wel onderwesen, ende sijnen beminden discipel Timotheum hen voor Bisschop ghelaten, diese in 't gheloove onderhielt ende versterckte. In 't derde generael Concilie van Ephesen schreven de Vaders tot die van Constantinopelen, dat de H.Moeder Godts met S.Ian Euangelist t'Ephesen eenen tijt langh gewoont heeft. S.Ignatius prijst dese stadt seer van de volherdigheyt in 't gheloove, ende namelijck datse gheen Ketters en wilde verdraghen, ja oock niet toe laten datse door de stadt souden passeren. Als nu den H.Apostel S. Pauwels te Romen gekomen was, in 't jaer onses Heeren 59 heeft hy sijnen Diaken Tychicum na den Oosten gesonden met sommighe brieven; onder de welcke was desen tot d'Ephesien: daer hy hen in d'eerste dry Capittelen versterckt in 't geloove, ende in de dry volgende geeft hy hen goede leeringe van leven.

DE EPISTEL
Van
SINTE PAVLVS
Aen de
EPHESIEN.

Dat Eerste CAPITTEL.

Paulus danckt GODT van de weldaden den verkorenen bewesen door IESVM CHRISTVM, biddende dat sy volmaeckte wijsheyt souden moghen verwerven, ende thoont Christus verheffinge, hoe dat hy is eē hooft over alle kerckē

A 1 PAulus een Apostel Jesu
Christi door dē wille Gods
alle den Heyligen die tot
Ephesen zijn/ ende den ge-
loovigen in Christo Jesu/
2 Gratie zy u / ende vrede van GODE
onsen Vader/ende dē Heere Jesu Christo.
3 ☞ Gebenedijt zy Godt ende de Va- 1.Cor. 1. 2.3. 1.Petr. 1. 2.3.
der ons Heeren Jesu Christi / die ons ge-
benedijt heeft in alle geestelijcke ghebene-
dijdinge in de hemelsche gaven in Christo/
4 Gelijc hy ons verkooren heeft in den
selven voor dat maecksel der Werelt/ dat
wy souden wesen heylich ende onbesmet
in zijn aensicht in der liefden.
5 Die ons van te vooren gheschickt
heeft tot de aenneminghe der kinderen
Godts/ door Jesum Christum/ in hem/
na dat voornemen van zijnen wille/
6 Ten love van de glorie zijnder gra- B
tien/ in de welcke hy ons lief getal heeft
gemaeckt in zijnen beminden sone:
7 In den welcken wy hebben verlos-
singe door zijn bloet(vergiffenisse der son-
den) nae de rijckdommen zijnder gratien/
8 Die overvloedich is geweest in ons/
in alle wijsheyt ende voorsienigheyt/
9 Dat hy ons soude kenlijck maecken
de verborgentheyt van zijnē wille/ na zijn
wel-behaghen/ 't welck hy voorgenomen
heeft in hem/
10 In dat bedeylen van de volheyt der
tijden/ om te vernieuwen alle dinghen in
Christo / die in de hemelen / ende die in de
aerde zijn/ in hem.
11 In den welcken wy oock by loote
geroepen zijn/ te vooren geschickt nae zijn
voor-nemen/ diet al werckt/ nae den raedt
van zijnen wille/
12 Op dat wy souden wesen ten love C
van zijnder glorien/ wy die te vooren ghe-
hoopt hebben in Christo. ✠
13 In den welcken ghy oock hoopte/
doē ghy gehoort hadt het woort der waer-
heyt (het Euangelie uwer salicheydt) in
't welck ghy oock geloovende geteeckent
zijt metten heylighen Geest der beloften/
14 Die den pant is onser erffenissen/ tot
verlossingen des verkrijgens/ ten love van
zijnder glorien.

15 Daerom ick oock hoorende u gheloo-
ve/ welck is in den Heere IESU, ende de
liefde tot alle de Heyligen/
16 En houde niet op/ danckende voor u
lieden/ u lieder gedenckenisse houdende in
mijn ghebeden:
D 17 Op dat GODT der glorien/ de Va-
der ons Heeren IESV CHRISTI, u lieden
geve den geest der wijsheyt/ ende der open-
baringen in zijn kennisse/
18 Om verlicht te hebben de oogen uwes
herten/ op dat ghy weten mooght welck
dat de hope zijns roeps is/ ende welck de
rijckdommen van de glorie zijnder erffenis-
sen zijn in de Heyligen/
19 Ende welck die uytnemende groot-
heyt zijnder kracht is in ons/ die gelooven
nae de werckinge der kracht sijnder sterck-
heydt/
20 De welcke hy ghewracht heeft in
CHRISTO, verweckende hem van der
doot/ ende stellende hem aen zijn rechte zij-
de/ in de Hemelsche dingen:
21 Boven alle overheyt/ende macht/en-
de kracht/ ende heerschappyen/ ende allen
naem die ghenoemt wort/niet alleen in dese
werelt/ maer oock in de toekomende.
Psal. 8. c. 8 22 Ende alle dingen heeft hy gestelt on-
der zijn voeten/ ende hy heeft hem gegeven
tot een hooft/over de gheheele Kercke/
23 Welck zijn lichaem is/ ende zijn vol-
heyt/ die 't al-te-mael in al vervult.

Dat II. CAPITTEL.

Paulus toocht dat de Heydenen, die te vooren verre waren ende vreemde van GODTS beloften, nu zijn door dat geloove mede-borgers der Heyligen: ende huysgenooten GODTS, op 't fondament der Patriarchen ende Propheten, ende den hoeck-steen CHRISTO IESV.

A 1
Col. 2. c. 13. 3. a. 3.

Nde u/ doen ghy
doot waert door u-
wen misdaden ende
sonden/
2 In de welcke ghy
voortijts ghewan-
delt hebt na dē loop
deser werelt/na den
Prince des machts
van deser locht/ des geests die nu werckt in
de kinderen der wanhopen:
3 Onder de welcke wy allegader voor-
tijdts verkeert hebben in de lusten ons
vleeschs/doende den wille des vleeschs/ende
der gedachten/ ende waren van natueren
kinderen der gramschap/ ghelijck oock de
andere.
4 Maer GODT (die rijck is in berm-
hertigheyt) om de over-groote liefde/ waer
door hy ons lief gehadt heeft/
5 Heeft ons oock/ doen wy doot waren
door de sonden/ levende ghemaeckt met
CHRISTO (door wiens gratien ghy salich
gheworden zijt:)
6 Ende hy heeft ons mede verweckt/en- B
de mede doen sitten in de Hemelsche plaet-
sen in Christo Jesu:
7 Op dat hy thoonen soude in de toeko-
mende tijden/ de overvloedige rijckdom-
men zijnder gratien/ in goetheyt over ons
in Christo Jesu.
8 Want door de gratie zijdy salich ghe-
worden door 't gheloove (ende dat niet uyt
u selven/ want het is Godts gave:)
9 Ende niet uyt de wercken/op dat nie-
mant en gloriere:
10 Want wy zijn sijn maecksel/ geschar-
pen in Christo Jesu in goede wercken/ die
God bereyt heeft dat wy daer in wandelen
souden.
11 Daerom weest ghedachtich dat ghy
lieden voortijdts waert Heydenen in den
vleesche/ die ghenoemt wordet onbesnede-
ne/ van de ghene die genoemt wort besnij-
denisse in 't vleesch metter hant gemaeckt:
12 Want in dien tijden waert ghy son- C
der Christum/ vervremt van dat borgher-
schap van Israel/ ende vremt van de Te-
stamenten/ niet hebbende de hope der belof-
ten/ ende sonder Godt in dese Werelt.
13 Maer nu in Christo Jesu zijdy die
voortijdts verre waert/ geworden nae by
in 't bloet Christi.
14 Want hy is onsen vrede/ die 't beyde
een ghemaeckt heeft/ ende den middelen-
want des onverschutsels brekende/ te we-
ten de vyantschappen in zijn vleesch/
15 De Wet der gheboden te niet doende/
door vaste oordeelen/ op dat hy van twee
maecken soude in hen selven eenen nieuwen
mensche/ vrede makende:
16 Ende dat hy die beyde soude vereeni-
ghen in een lichaem Gode door 't Cruys/
doodende de vyantschappen in sy selven.
17 Ende komende/ hy heeft vrede ver- D
kondighet u lieden die verre gheweest hebt/
ende vrede den genen die by waren:
18 Want door hem hebben wy eenen Rom. 5. a. 2.
toeganck beyde in eenen Geest totten Va-
der.
19 ☞ Daerom en zijdy nu geen gastē eñ
vremdelinghen/ maer ghy zijt borgers der
Heyligen/ ende Godts huys-genooten:
20 Opgetimmert zijnde op 't fondament
der Apostelen ende Propheten/ den princi-
palen hoecsteen wesende Jesu Christo selve/
21 In den welcken alle getimmerde tim-
meragie wast-op tot eenen heyligen Tem-
pel in den Heere:
22 In den welcken ghy oock mede ghe-
timmert wort tot een wooninge Godts in
den geest. ✠

Dat III. CAPITTEL.

Paulus die leert hier, dat de Heydenen deelachtich zijn de beloften GODTS door Christum, hen biddende, dat die in den geest souden gevest ende versterct worden, ende ghewortelt zijnde in der liefden, onderwesen worden in alle Goddelijcke saken.

A 1 TEr saken van desen/ick
Paulus een gevangen
Jesu Christi voor u
Heydenen/
2 Ist nochtans alsoo/
dat ghy ghehoort hebt
dat bedienen der gra=
tien GODTS, 't welck
my gegeven is in u lieden:
3 Want door d'openbaringe is my ken=
lijck ghewordgen de verborgentheydt/ alsoo
ick boven ghescheven hebbe in 't kort/
4 Ghelijck ghy lesende moocht verstaen
mijn verstandigheydt in Christus verbor=
gentheyt/
5 't Welck in de ander gheslachten den
kinderen der menschen niet en is kenlijck
gheweest/ ghelijck dat nu gheopenbaert is
zijnen heyligen Apostelen ende Propheten
in den Geest/
6 Dat de Heydenen souden zijn mede-
erfgenamen / ende van eenen lichaem / ende
mede-deelachtich van zijnder beloften in
Christo Jesu door 't Euangelie:
B 7 Des welcks dienaer ick ghewordgen
ben / nae de gave der gratien GODTS, die
my gegeven is nae 't werck zijnder kracht/
1.Cor.15 b.9. 8 My/ den alderminsten der Heyligen/
is dese gratie ghegheven / onder de Heyde=
nen te verkondigen de ongrondelicke rijck=
dommen Christi/
9 Ende alle menschen kenlijck te maec=
ken/welck dat het uytdeylen is van de ver=
holentheydt die verborgen is gheweest van
't begin der Werelt in GODE, die alle din=
gen geschapen heeft:
10 Op dat den overheden ende machten
in de Hemelen door de Kercke kenlijck sou=
de worden de menigherhande wijsheydt
GODTS,
11 Nae het eeuwigh voornemen der tij=
den/ dat hy ghemaeckt heeft in CHRISTO
IESV onsen Heere.
12 In den welcken wy betrouwen heb=
ben / ende eenen toeganck met betrouwen
door zijn gheloove.
C 13 ☞ Daerom bidde ick dat ghy niet en
verflauwet in mijn tribulatien voor u lie=
den/welck u glorie is.
14 Ter saken van desen buyge ick mijn
knien totten Vader ons Heeren Jesu
Christi/
15 Wten welcken alle Vaderlijckheydt
in de Hemelen ende in d'aerde ghenoemt
wort:
16 Op dat hy u lieden gheve na de rijck=
dommen zijnder glorien met kracht door
zijnen Gheest versterckt te worden nae den
inwendigen mensche/
17 Dat Christus in u herten mach woo= D
nen door 't geloove/ in der liefden gewortelt
ende ghefondeert:
18 Op dat ghy moocht begrijpen met
alle de Heyligen / welck dat is de breetheyt
ende lanckheyt/ ende hooghheyt/ ende diep=
te:
19 Om oock te weten de liefde Christi/
die de kennisse verre te boven gaet/ op dat
ghy vervult moocht worden in alle volheyt
GODTS.
20 Maer den genen die machtich is alle Rom.16. d.16.
dinghen te doen overvloedelijcker dan wy
begeeren oft verstaen / nae de kracht die in
ons werckt:
21 Hem zy glorie in de Kercke ende in
Christo Jesu in alle gheslachten van de
eeuwigheydt totter eeuwigheydt / A=
men. ✠

Dat IV. CAPITTEL.

Paulus vermaent de Ephesien tot eendrachtigheyt, betooghende de schoone ordinantien die Christus in sijn Kercke ghestelt heeft, ende leerende henlieden veel soete leeringen.

1
Aerom bidde u lie= A
den ick gevangen in Phil.1.d.27.
den Heere / dat ghy Col.1.b.10.
weerdelick wandelt 1.Thes.2.c.12.4.a.1.
nae den roep daer Rom.12.c.10.
door ghy gheroepen 1.Cor.7.b.10.
zijt: Mal.2.b.20.
2 Met alder ootmoe= Deut.4.f.35.
dighepdt ende sachtmoedigheyt / met ver=
duldigheyt / verdragende malkanderen in Rom.12.a.3.
de liefde/
3 Sorchvuldich om te bewaren de ee= 1.Cor.12 b.11.
nigheydt des Gheests / in den bandt des
vreets.
4 Een lichaem ende eenen Geest/ gelijck
ghy gheroepen zijt in een hope van uwen
roep.
5 Een Heere/ een Gheloove / een Doop=
sel/
6 Een Godt ende Vader van alle / die
daer is boven alle / ende door alle / ende in
ons allen. ✠
7 ☞ Maer eenen yegelijcken van ons B
lieden is gratie ghegeven nae de mate van 2.Cor.10 d.13.
Christus gifte. Psal.67.c.19.
8 Daerom seyt hy: Klimmende int hoo=

ghe/ heeft hy ghevangen ghelept de ghe-
vangenisse/ heeft hy den menschen giften
gegeven.
9 (Maer dat hy opgeklommen is/ wat
is dat/ dan dat hy oock neder-ghedaelt is
ten eersten in de onderste deelen der aer-
den?
10 Die neder gedaelt is/ die selve ist oock
die op-geklommen is boven alle de Heme-
len/ om dat hy 't al vervullen soude.)
1.Cor. 12 d.28. 11 Ende hy heeft voorwaer gegeven de
sommighe tot Apostelen/ ende de sommige
tot Propheten/ maer de andere tot Evan-
gelisten/ ende de andere tot herders ende
leeraers:
C 12 Tot volmakinge der heyligen totten
wercke des dienstes/ ter gestichtigheyt van
Christus lichaem/
13 Tot dat wy alle t'samen over een ko-
men in de eenigheyt des gheloofs/ ende der
kennissen van den Soone GODS, in eenen
volmaeckten man/ in de mate des ouder-
doms van Christus volkomenheyt: ✠
14 Op dat wy niet en souden zijn onge-
stadige kleyne kinderen/ ende al-omme ge-
dreven worden met alle winden van leerin-
ghe/ in de boosheyt der menschen/ in de
schalckheyt tot de bedrieghelijckheydt der
doolingen:
15 Maer laet ons de waerheydt doende
in de liefde/ opwassen in hem door alle din-
gen/ die het hooft is/ Christus/
D 16 Wt den welcken 't gheheel lichaem
t'samen ghevoeght ende aen een gebonden
door alle voegingen des bystandigheydts/
na het wercken totter maten van elck lidt/
wasdom neemt tot zijns selfs opbouwinge
in de liefde.
Rom. 1. a.9. 17 Daerom segh ick dit/ ende ghetuyge
in den Heere/ op dat ghy nu niet en wan-
delt als de Heydenen wandelen in de ydel-
heyt van haren sin:
18 Hebbende 't verstant met duysternis-
sen bevangen/ vervreemt van GODTS le-
ven door de onwetenheyt die in henlieden
is/ om de blintheyt haers herten/
E 19 Die mishopende hen selven over ge-
geven hebben ter onkuysheyt/ tot volbren-
ghen van alderley onsuyverheyt ter gierig-
heydt.
20 Maer ghy en hebt Christum alsoo
niet geleert.
21 Ist nochtans alsoo dat ghy hem ghe-
hoort hebt/ ende in hem onderwesen zijt
(ghelijck de waerheyt is in Jesu:)
Col.3.b.8 Rom.6.a.4.13.a.2. Col.3.b.12. Heb.12.a.1. 1.Petr. 2. a.1.4.a.2. Zach.8.c.16. 22 Leght ghy lieden of nae de voorleden
wandelinghe den ouden mensch/ die ver-
dorven wort nae de begeerten der doolin-
ghen. ✠
23 ☞ Maer wort vernieut met den geest
uws verstants/
24 Ende doet aen den nieuwen mensch/
die nae GODT gheschapen is in de recht-
veerdigheydt/ ende heyligheyt der waer-
heyt.
25 Daerom afleggende de logens/ spreeckt
de waerheyt een yeghelijck met zijnen nae-
sten/ want wy zijn onder malkanderen le-
den.
26 Weest gram/ ende en wilt niet sondi- F
ghen: en laet de sonne niet onder gaen over Psal.4.b.10.
u gramschap. Iacob. 4.b.7.
27 En wilt geen plaetse geven den duy-
vel.
28 Soo wie gestoolen heeft/ die stele nu
niet meer/ maer hy arbeyde liever/ werc-
kende met zijnen handen dat goet is/ op dat
hy hebbe waer af dat hy geven mach den
genen die gebreck lijdet. ✠
29 Alle quade sprake en kome niet voorts G
uyt uwen monde/ maer isser eenich goedt
woordt ter gestichtigheydt des geloofs/ op
dattet gratie geve den genen diet hooren.
30 Ende en wilt niet bedroeven den hey-
ligen Geest GODTS, in den welcken ghy
gheteeckent zijt in den dach der verlossin-
gen.
31 Alle bitterheyt/ ende gramschap/ en-
de onweerdigheyt/ ende gheroep/ ende blas-
phemie/ laet van u lieden wech gedaen
worden/ met alderley quaetheyt.
32 Maer weest tot malkanderen goeder- Col.3.b.12.
tieren/ bermhertigh/ vergevende malkan-
deren/ gelijck oock GODT in Christo u
vergeven heeft.

Dat V. CAPITTEL.

De Apostel vermaent de Ephesien dat CHRISTVM navolghen in volmaecktheyt, aenhanghende noch eenighe leeringhen voor de ghehoude.

1 Aerom weest Godts A
navolgers/ als alder- Ioan.13.d.34.15.b.12.
liefste kinderen/
2 Ende wandelt in 1 Ioan. 2. d.13.
de liefde/ gelijck Chri- Col.3.a.5
stus ooc ons heeft lief
gehadt/ ende heeft sy
selven overghelevert
voor ons tot eẽ offer-
hande ende een slach-offer Gode tot eenen
reuck der soetigheyt.
3 Maer alle onkuysheyt/ ende alle on-
suyverheydt/ oft gierigheyt en worde oock
niet ghenoemt onder u lieden/ alsoo 't den
Heyligen betaemt:
4 Oft oneerbaerheyt/ oft sotte klapper-
nye/ oft boerdelijckheydt/ die nergens toe
en dient/ maer liever danckbaerheyt.
5 Want weet dat verstaende/ dat al-
le onkuysheydt doende/ oft onsuyver-
heyt bedrijvende/ oft die gierich is (het

welck is der Afgoden dienst) gheen erf-
deel en heeft in 't rijck CHRISTI ende
GODTS.
B 6 Niemant en verleyde u met ydele
Matth.24 a.4. woorde: want hierom komt de gramschap
Marc. 13. a.5. in de kinderen der wantrouwigheyt.
Luc.21.b. 8. 8 Daerom en wilt niet worden haers
mede-deelachtich.
Col.2.d. 18. 8 Want ghy waert voortijdts duyster-
2.Thes.2. a.2. nissen/maer nu zijdy een licht in den Heere.
☞ Wandelt als kinderen des lichts/
9 Want de vrucht des lichts is in alle
goetheyt/ ende rechtveerdigheyt/ ende waer-
heyt. ✠
10 Proevende welck dat het wel-beha-
gen GODS is.
C 11 Ende en hebt geen ghemeynschap
met de onvruchtbaer wercken der duyster-
nissen/ maer straftse liever.
12 Want dat in 't heymelijck van hen-
lieden ghedaen wort/dat is oock lelijck om
seggen.
13 Maer al wat gestraft wort/dat wort
van dat licht gheopenbaert: want alle dat
gheopenbaert wort/ dat is licht.
D 14 Daerom seyt hy: Staet op die daer
slaept/ ende verrijst van den dooden/ ende
Christus sal u verlichten.
15 ☞ Daerom siet toe broeders/ hoe dat
ghy behoedelijck moocht wandelen/ niet
als onwijse/
Col. 4. a. 5. 16 Maer als wijse / uytkoopende den
tijdt/ want de dagen zijn quaet.
17 Daerom en wilt niet worden onwijs/
maer verstaende welck den wille GODTS
is.
Rom. 12. a. 2. 18 Ende en wilt niet droncken worden
1.Thes.4. a.5. van den Wijn/ daer dertelheyt in is / maer
wort vervult metten heyligen Geest/
19 Sprekende onder malkanderen met
Psalmen / en lofsangen / ende geestelijcke
liedekens / singende ende spelende in u her-
ten den Heere:
E 20 Altijdt danckende voor alle in den
naem ons Heeren Jesu Christi/ GODE en-
de den Vader/
21 Malkanderen onderdaen in de vreese
Christi. ✠
1.Cor.11. a.3. 22 De vrouwen moeten haren mannen
Col. 3. c. 18. onderdanich zijn/ als den Heere/
1.Pet.3.a. 1. 23 Want de man is der vrouwen hooft/
ghelijck Christus 't hooft is van der Kerc-
ken. Hy selve is de Salichmaecker zijns
lichaems.
24 Maer ghelijck de Kercke Christo
onderdanich is / alsoo moeten de vrouwen
haren mannen onderdanich zijn in alle
dinghen.
Col.3.c. 19. 25 Ghy mannen hebt lief u huysvrou-
F wen/ ghelijck Christus oock lief heeft ghe-
hadt de Kercke / ende heeft sy-selven ghele-
vert voor haer:
26 Om dat hy die soude heylich maec-
ken/ suyverende haer in 't Doopsel des wa-
ters/ door 't woort des levens/
27 Om dat hy voor sy selven bereyden
soude een gloriose Kercke/ niet hebbende ee-
nighe smette oft rimpele/ oft yet desghelijcx/
maer dat die wesen soude heylich ende on-
besmet.
28 Alsoo moeten de mans hen huysvrou-
wen lief hebben / als hen lichaem: die zijn
huysvrouwe lief heeft / die heeft sy selven
lief.
29 Want niemant en heeft oyt zijn G
vleesch ghehaet / maer hy voet ende onder-
houdt dat/ ghelijck Christus oock de
Kercke:
30 Want wy zijn leden van zijnen lich-
haem/ van zijnen vleesche / ende van zijnen
ghebeenten.
31 Daerom sal de man verlaten zijnen Genes. 2. d.24.
Vader ende Moeder / ende sal aenkleven Matth.19 a.5.
zijnder huysvrouwen/ende sy twee sullen in Marc. 10. a.7.
een vleesch zijn.
32 Dit Sacrament is groot / maer ick
segghe in Christo/ ende in de Kercke.
33 Maer nochtans soo hebbe oock een 1.Cor. 6. d.16.
yeghelijck van u lieden zijn huysvrouwe
lief/ ghelijck sy selven. Maer de huysvrou-
we vreese haren man.

Dat VI. CAPITTEL.

In 't sluyten des briefs vermaent Paulus die van Ephesen van alle deuchden: ende hoe henlieden alle soorten van menschen hebben sullen.

1 KInderen/ weest onder- A
danich uwen Ouders Col. 3. d. 20.
in den Heere: Want Exod. 20. c.22.
dat is rechtveerdich.
2 Eert uwen Vader Deut. 5. c. 16.
ende u Moeder ('t welc Eccles. 3. b.9.7.c.
is d'eerste gebodt in de 29.
belofte.) Matth.15. a.4.
3 Op dat u wel zy/ ende dat ghy moocht Marc. 7.b 10.
lange levende zijn op de aerde. Col. 3. d. 22.
4 Ende ghy Vaderen en wilt u kinde- Titum 2. c.9.
ren niet verwecken tot gramschap / maer 1.Pet.2.c. 18.
voetse op in onderwijsinghe ende straffinge
des Heeren.
5 Ghy knechten / weest onderdanigh
den vleschelijcken Heeren met vreese ende
anghst / met simpelheydt uws herten / als
CHRISTO,
6 Niet alleen voor de ooghen dienende/
als den menschen behaghende / maer als
dienaers Christi / doende den wille Godts
uyter herten/
7 Met eenen goeden wille dienende/ als
den Heere/ende niet den menschen:
8 Wetende dat een yegheliick soo wat

goet dat hy doet / dat ſal hy van den Heere
ontfaen/ 't zy een eyghen knecht/ 't zy een
vry menſch.
9 Ende ghy Heeren doet henlieden deſ-
gelijcks/ achterlatende de dreyghementen:
wetende dat de Heere van henlieden ende
van u lieden in de Hemelen is: Ende dat de
uytneminge der perſoonen by Gode niet
en is.
Deut. 10. d. 17. 10 ☞ Voorts broeders wort verſterckt in
1. Par. 19. b. 7. den Heere/ eñ in de macht zijnder ſterckheyt.
11 Doet u ſelven aen de wapenen Gods/
Iob 34 b. 19. op dat ghy ſtaen moocht tegen de liſtige la-
Sap. 6. b. 8 gen des Duyvels.
Eccleſ. 35. b. 16. 12 Want wy en hebben genen kamp te-
Rom. 12. gen vleeſch ende bloet/ maer tegen de Prin-
b. 11. Gal. 2. b. 6 cen ende machticheden/ tegen de regeerders
Col. 3. d. der Werelt van deſer duyſterniſſen / teghen
25. de geeſtelijcke booſheden in der locht.
Actor. 10. c. 34. 13 Daerom neemt aen de wapenen
1. Petr. 1. c. 17. Godts/ op dat ghy moocht wederſtaen in
C den quaden dach/ ende in alle dinghen vol-
komen ſtaende blijven.
14 Aldus ſtaet / u lendenen opgheſchort
hebbende met de waerheydt/ ende aenghe-
daen hebbende dat pantſier der rechtveer-
digheyt/
15 Ende de voeten geſchoent hebbende
tot een bereytſel van dat Euangelie des
vreets/
16 In alle dingen nemende den ſchilt des
gheloofs / in den welcken ghy moocht alle
de vierige pijlen van den alderbooſten uyt-
bluſſchen:

17 Ende den helm der ſaligheyt neemt 1. Theſ. 5.
aen/ ende 'tſweert des gheeſts ('t welck is b. 8.
het woort Godts.) ✠ Iſa. 59. c. 17.
18 Met aller biddinghe ende ſmeeckinge Col. 4 a. 4.
biddende altijdt metten geeſt / ende in hem
waeckende met alder neerſtigheydt / ende
ſmekinghe voor alle de Heyligen/
19 Ende voor my / op dat my ghegeven 2. Theſ. 3.
worde het woort in 't open doen mijns a. 1.
monts met betrouwen/ om kenlijck te ma- D
ken de verborgentheydt van dat Euange-
lie.
20 Waer van ick een legaet ben in de ke-
tene/ alſoo dat ick daer in derre ſpreken al-
ſoot behoort.
21 Ende op dat ghy oock weten moocht
dat my aengaet / wat ick doe / dat ſal u al
te kennen gheven Tychicus/ de alder-lief-
ſte broeder ende ghetrouwe dienaer in den
Heere/
22 Den welcken ick tot u lieden gheſon-
den hebbe om deſe ſelve ſaecke/ om dat ghy
weten ſout 't ghene dat ons aengaet / ende
dat hy u herten vertrooſten ſoude.
23 Vrede ſy den broeders / ende liefde/
metten gheloove van Godt den Vader/ en-
de den Heere Jeſu Christo.
24 Gratie zy met alle den ghenen die lief
hebben onſen Heere Jeſum Chriſtum in
onverganckelijckheyt/ Amen.

Hier voleynt de Epiſtel van Sinte Paulus
aen de Epheſien.

pp. 335 + 336 are not missing — errors in pagination

D'EPISTEL

Van

S. PAVWELS

Tot de

PHILIPPENSEN.

ARGUMENT.

E Stadt PHILIPPOS was eene hooft-ſtadt in het Lantſchap van Macedonien, eerſtmael Dathos ghenaemt, tot dat Philippus Koning van Macedonien, den Vader van Alexander den grooten, die vermaeckte, ende haer ſijnen naem gaf, Philippos. Die van Roomen hadden daer Coloniam gheſonden, te weten, Roomſche borghers
Actor. 16. dieſe bewoonden; ſoo't in de Wercken der Apoſtelen blijckt, daer ſy hen Romeynen noemen. S. Pauwels is daer van den Heylighen Geeſt door openbaringhe gheſonden, om Godts Woort te preecken. Hy bekeerde voor het eerſte een purper-verkoopſter, ghenaemt Lydia; daer nae den Cippier der ghevangeniſſe daer hy in lach, nae dat hy ghegeeſſelt gheweeſt hadde. De Chriſtenen deſer Stadt hebben oock aenſtoot ghehadt van de Ketters, diſcipelen van Simon Magus, die het Cruys Chriſti loochende, ſegghende dat Chriſtus niet ghekruyſt en was, noch ons met ſijn Cruys verloſt en hadde: dus worden ſy hier ghe-
Epiſt. 5. noemt vyanden des Cruys Chriſti; ghelijck oock van den Heyligen Martelaer Ignatio, die namaels oock eenen brief tot hen ſchreef teghen de ſelfſte Ketters, als oock den H. Martelaers Polycarpus, Biſſchop van Smyrnen. Niet te min de vroome Chriſtenen en hebben deſen Ketteren geen gehoor gegeven, maer zijn volſtandigh in 't geloove gebleven; ende hoorende dat Sinte Pauwels te Roomen ghevanghen lach, hebben ſy hunnen Biſſchop Epaphroditum tot hem gheſonden, met eene goede aelmoeſſe voor ſijnen noot. Den welcken Epaphroditus te Roomen zijnde, is daer ſieck gheworden, ende nae ſijne gheſontheyt weder tot Philippen van Sinte Pauwels gheſonden met deſen brief; die gheſchreven ſchijnt te weſen in 't jaer ons Heeren 60. binnen de twee jaren ſijnder eerſter Roomſcher ghevangheniſſe: daer hy hem in prijſt, ende goede vermaninghe gheeft. Wy moghen dien in twee deelen verſcheyden. In 't eerſte, tot het derde Capittel, vermaent hy hen tot volſtandigheydt: in 't ander, tot den eynde toe, ſpreeckt hy van de voorſeyde Ketrers.

DE EPISTEL

Van

SINTE PAVLVS

Aen de

PHILIPPENSEN.

Dat Eerste CAPITTEL.

De Apostel danckt GODT van den goede dat den Philippensen ghedaen is, ontdeckende sijnen staet. Ende hy onderscheyt de Predicanten, de welcke hy vermaent tot verduldicheyt in tribulatien.

A 1 PAULUS ende
Timotheus /
dienaers IESU
CHRISTI, al-
len den Heyli-
gen in CHRI-
STO IESU,
die te Philip-
pen zijn / met-
ten Bisschop-
pen ende Dia-
kenen:
2 Gratie zy u ende vrede van GODE on-
sen Vader / ende den Heere IESU CHRI-
STO.
3 Ick dancke mijnen GODT in alle u-
wer ghedenckenisse:
4 Altijdt in alle mijn ghebeden voor u
allen met blijschap biddende.)
5 Van uwer gemeynschappen in 't Eu-
angelie Christi / van den eersten dach tot
noch toe.
6 ☞ Betrouwende dat selve / dat de ge-
ne die in u begonnen heeft het goet werck /
dat die dat oock sal volbrenghen tot in den
dach Christi Jesu:
7 Ghelijck 't my behoorlick is dat te ge-
voelen van u allen / om dat ick u heden heb-
be in 't herte / ende in mijn banden / ende
in 't verantwoorden / ende in 't versterken
van 't Euangelie / dat ghy alle mede-gesel-
len zijt van mijnder blijtschap.
8 Want GODT is my getuyghe / hoe
dat ick u allegader begeere in dat binnenste
Jesu Christi.
9 Ende ick bidde dit / dat u liefde meer
ende meer mach overvloedich worden in
kennisse / ende in alle verstandigheyt /
10 Op dat ghy moocht verkiesen de be- B
ste dinghen / op dat ghy moocht wesen on-
bevleckt ende sonder misdaet tot den dach
Christi /
11 Vervult met de vrucht der rechtveer-
dicheyt door Jesum Christum / ter glorien
ende ten loove Godts. ✠
12 Maer ick wil dat ghy weet broeders /
dat de dingen die my aen-gaen / zijn meer
gekomen tot vorderinghe van 't Euange-
lie:
13 Alsoo dat mijn banden kenlijck ge-
worden zijn in Christo / in alle dat recht-
huys / ende in alle de andere plaetsen:
14 Ende veel van den broeders in den
Heere betrouwen hebbende door mijn ban-
den / kloecker gheweest hebben om sonder
vreese het woort Godts te spreken.
15 De sommighe preken Christum uyt
nijdigheyt / ende uyt twist / maer de sommi-
ge uyt eenen goeden wille.
16 De sommighe uyt liefden / wetende
dat ick in 't beschermen van 't Euangelie
ghestelt ben.
17 Maer de sommighe verkondighen C
Christum uyt twist / niet puerlijck / mey-
nende noch meer te verdrucken mijne ban-
den.
18 Maer wat leyt daer aen? Als in alle
manieren / 't zy oft door een ocsuyne / oft door
de waerheyt Christus verkondicht wordt /
daer in verblijde ick my oock / ende ick sal-
der oock noch blijde om zijn.
19 Want ic weet wel dat my dit komen
sal ter saligheyt door u ghebedt / ende door
de bystandigheyt des Geests Jesu Chri-
sti /
20 Nae mijn verwachtinghe / ende mijn
hope / dat ick nergens in beschaemt en sal
worden / maer in alle betrouwen / ghelijck
altijdts / sal Christus nu oock groot ghe-
maeckt worden in mijn lichaem / 't zy
door 't leven / 't zy door de doot.

21 Want CHRISTUS is my 't leven/
ende het sterven gewin.
22 Maer ist dat in 't vleesch te leven my
hier een vrucht des werelts is / soo en weet
ick oock niet wat ick kiesen mocht.
23 Want ick worde benauwet van
tween/ hebbende begeerte om ontbonden te
zijn/ ende met CHRISTO te wesen/ het
welcke is seer veel beter/
24 Maer te blijven in 't vleesch is noote-
lijck om uwent wille.
25 Ende dit betrouwen hebbende / weet
ick dat ick blijven sal/ ende ghestadelijck
blijven by u allen/ tot uwer vorderinge en-
de blijtschap des geloofs/
D 26 Op dat u mede-verblijden mach over-
vloedich worden in Christo Jesu in my/
door mijn toekomste wederom tot u lieden.
27 Alleenlijck wandelt weerdelijck nae
't Euangelie CHRISTI, op dat/ 't zy als
ick sal ghekomen zijn/ ende u sien sal/ 't zy
dat ick niet teghenwoordich zijnde / mach
van u lieden hooren / dat ghy staet in eenen
geest eendrachtich / t'samen arbeydende
voor 't geloove van 't Euangelie.
28 Ende en wert nerghens in verv aert
van de weder-partijders / de welcke hen-
lieden is een sake der verdoemenissen/ maer
u lieden der salicheyt/ende dat van GODE.
29 Want u lieden ist gegeven om Chri-
stus wille / niet alleen dat ghy in hem ghe-
looven sout / maer oock dat ghy voor hem
lijden sout/
30 Den selven strijt hebbende/ alsoo ghy
oock gesien hebt in my / ende nu ghehoort
van my.

Dat II. CAPITTEL.

De Apostel leert de Philippensen van der eenig-
heyt des geloofs, van waerachtige ootmoedig-
heyt, ende van waerachtige heyligheyt: ende
om haerlieden noch meer te leeren, soo seynt
hy henlieden boden.

A 1 Aerom isser eenighe
vertroostinghe in
Christo/ isser eenich
solaes der liefden/
isser eenige gemeyn-
schap des gheests/
zijnder eenige hert-
grondelijcke ontfer-
minghen/
2 Soo vervult mijn blijdschap/dat ghy
een ghevoelen moocht hebben / een liefde
hebbende / eendrachtich / eenen sin heb-
bende/
3 Niet doende door twistinge/ noch door
ydel glorie / maer in ootmoedigheydt d'een
d'ander hooger achtende/
4 Niet elck aenmerckende dat zijn is/
maer 't gene dat der anderen is.
5 ☞ Want gevoelt in u lieden/ 't ghene
dat oock is in Christo Jesu.
6 De welcke doen hy in Godts wesen
was/ en hebet voor genen roof geacht Go-
de gelijck te zijn:
7 Maer hy heeft sy selven vernedert/eens
knechts ghedaente aen-nemende/ der men-
schen ghelijck ghewor den / ende van wesen
gevonden als een mensch.
8 Hy heeft sy selven verootmoedicht/on- Hebr.2.b
derdanich geworden zijnde totter doot toe/ 9.
ende dat tot de doot des Cruys.
9 Daerom heeft hem GODT verheven/ B
ende heeft hem gegeven eenen naem die bo- Rom. 14.b.11.
ven alle namen is/ Isai.45.d.
10 Op dat in den naem Jesu souden 23.
gebuycht worden alle knien der ghener die
in den Hemel/ op der aerden/ende onder der
aerden zijn/
11 Ende dat alle tonghe soude belijden/
dat de Heere Jesus Christus is in de glorie
Godts des Vaders. ✠
12 Aldus mijn alderliefste (alsoo ghy al-
tijdt onderdanich hebt gheweest) niet alleen
in mijn tegenwoordigheyt/ maer veel meer
nu in mijn af-wesen/werckt vreese ende
angst uwe saligheyt.
13 Want 't is GODT die in u lieden
werckt beyde / het willen ende het volbren-
gen na den goeden wille.
14 Ende alle dinghen doet sonder mur- 1.Pet 4.c.9.
muratien ende twijfelingen/
15 Op dat ghy wesen moocht sonder
klachte / ende simpele kinderen GODTS,
onberispelijck in 't midden der quader ende
verkeerder natien / onder de welcke ghy
lichtet als lichten in de Werelt/
16 Het woort des levens inhoudende tot
mijnder glorien/in den dach Christi/dat ick
niet te vergeefs geloopen en hebbe / noch te
vergeefs ghearbeyt:
17 Maer ist dat ick tot een offerhande C
ghedoot worde/ over de offerhande ende be-
dieninghe uws gheloofs/soo ben ick blijde/
ende verblijde my met u allen.
18 Desgelijcx verblijt u ghy oock / ende
verblijt u met my.
19 Maer ick hope in den Heere IESU,
dat ick Timotheum kortelinghe tot u lie-
den seynden sal / op dat ick goets moets
mach wesen / wetende hoe dat met u lie-
den is.
20 Want ick en heb niemanden soo seere
mijns sins / die met puerder begeerten voor
u lieden sorchvuldich is:
21 Want sy soecken alle dat hare is / en-
de niet dat Jesu Christi is.
22 Ende verstaet zijn proevinghe/ want
als een kint zijnen Vader/also heeft hy met
my ghedient in 't Euangelie.

23 Aldus hope ick desen te seynden tot
u lieden terstont als ick sal gesien hebben
hoe 't met my staet.
D 24 Maer ick heb betrouwen in den
Heere/ dat ick oock tot u lieden komen sal
kortelinge.
25 Ende het heeft my nootelijck ghe-
docht/ Epaphroditum mijnen broeder/ en-
de mede-wercker/ ende mede-strijder/ en-
de uwen Apostel/ ende eenen dienaer mijn-
der nootdruftigheyt/ tot u te seynden.
26 Want voorwaer hy begeerde u al-
len/ ende hy was droevich/ om dat ghy
gehoort hadde dat hy siec geweest hadde.
27 Want hy oock sieck geweest heeft
totter doot toe/ maer GODT heeft zijnder
ontfermt: ende niet alleen zijnder/ maer
oock mijnder/ op dat ick d'een droefheydt
op d'ander niet hebben en soude.
28 Daerom heb ick hem te haestelijcker
gesonden/ op dat ghy hem gesien hebben-
de/ wederom moocht blijde zijn/ ende dat
ick sonder droeffenis soude wesen.
29 Daerom ontfanght hem met alle
blijschap in den Heere/ ende alsulcke hebt
in eeren.
30 Want om des wercks Christi wille
was hy tot by der doot gekomen ende
waechden zijn leven/ op dat hy volbren-
gen soude 't gene datter van u lieden we-
gen gebrack aen mijnen dienst.

Dat III. CAPITTEL.

Paulus toocht datmen in de Wet hem niet verheffen en mach: want hy selve het edeldom des lichaems versmaet hadde, om dat hy IESUM CHRISTUM winnē soude, daerom vermaent hy den Philippensen dat sy hem nae volgen sullen, ende niet de vyanden des Cruys CHRISTI.

A 1 V Oortaen mijn broe-
ders/ verblijt u in den
Heere. Want het sel-
ve u te schrijven en is
my voorwaer niet
verdrietelijck/ ende u
lieden ist nootelijck.
2 Siet de honden/ siet
de quade werck-luyden/ siet de versnij-
dinge.
3 Want wy zijn de besnijdenisse/ die
door den geest Gode dienen/ ende glorie-
ren in Christo Jesu/ ende niet int vleesch
betrouwen hebbende/
4 Hoe wel dat ick mocht betrouwen
oock in den vleesche hebben. Ist datter ye-
mant schijnt te betrouwen in 't vleesch/
dat mach ick badt/
5 Die besneden ben op den achtsten
dach/ uyt Israels afkomste/ van Benja-
mins geslachte/ een Hebreeusch van den
Hebreeuschen geboren/ nae de Wet een
Phariseus/
6 Nae den yver vervolgende de Kercke Actor.23. b.6.
Godts/ na de gerechtigheyt die in de Wet
is/ hebbende geleeft onstraffelijck.
7 Maer de dingen die my winninge B
geweest hebben/ die heb ick gehouden om
Christus wille voor verlies.
8 Jae oock achte ick alle dingen ver-
lies te zijn om de over-hooge kennisse Je-
su Christi ons Heeren/ om den welcken
ick alle dingen voor verlies geacht hebbe/
ende acht die als dreck/ om dat ick Chri-
stum soude mogen winnen/
9 Ende dat ick mach gevonden wor-
den in hem/ niet hebbende mijn rechtveer-
dicheydt die uyter Wet is/ maer de ghene
die uyt Christi Jesu geloove is/ de recht-
veerdigheyt die uyt Gode is in 't geloove.
10 Om hem te kennen/ ende de kracht C
zijnder verrijsenisse/ ende de gemeynschap
zijns lijdens/ dewijle ick zijnder doot ghe-
lijckformich worde/
11 Oft ick eenichsins mocht komen tot
de verrijsenisse die daer is van de dooden/
12 Niet dat ick 't nu gekregen hebbe/
oft dat ick nu volmaeckt ben/ maer ick
drijve daer nae/ oft ick mocht vol-begrij-
pen in 't gene daer ick in vol-begrepen ben
van Christo Jesu.
13 Broeders/ ick en laet my niet voor-
staen dat ick 't vol begrepen hebbe. Maer
een dinck (segge ick) want voorwaer 't ge-
ne dat voor-by is vergetende/ maer tot
't gene dat voor is my selvē uytstreckende/
14 Vervolge ick tot dat voor-gestelt te-
ken/ totten prijs van den hooghen roep
GODTS in Christo IESU.
15 Daerom so veele als onser volmaect
zijn/ laet ons dit ghevoelen hebben: ende
ist dat ghy yet anders gevoelt/ dat sal u
GODT oock openbaren.
16 Maer nochtans 't gene daer wy toe-
komen zijn/ dat wy een ghevoelen heb-
ben souden/ laet ons in den selven reghel
blijven.
17 ☞ Weest mijn navolgers/ broeders/ D
ende neemtse waer/ die alsoo wandelen/
ghelijck ghy hebt onse maniere.
18 Want daer wandelter vele van den Rom. 16. c.
welcken ick u dickmael seyde (maer nu
segge ick 't oock al weenende) dat sy zijn
vyanden des Cruys Christi/
19 Der welcker eynde is de verdoeme-
nisse/ der welcker GODT is den buyck/
en haerlieder glorie is tot haerder schan-
den/ die tot aertsche dingen gesint zijn.
20 Maer onse wandelinge is in de he-
melen. Van waer wy oock den Salich-
maecker verwachten/ onsen Heere Jesum
Christum/

21 Die vermaken sal het lichaem onser
snootheyt/dat ghelijck-makende den lich=
haem van zijnder klaerheydt/ na de werc=
kinghe zijnder kracht / waer mede hy oock
alle dinghen sy selven machtich is onder=
daen te maecken.

Dat IV. CAPITTEL.

De Apostel versterckt de patientie der Philippensen, haerlieden verweckende tot geestelijcke blijdtschap, ende volstandigheyet der goeder wercken: ende verblijt hem in haerlieder vryheyt, achter nae haerlieden groetende.

A 1 ALdus / mijn alder=
liefste ende uytver=
koorenste broeders /
mijn blijtschap ende
mijn kroone / staet
alsoo in den Heere /
mijn alderliefste/
2 Euodiam bidde ic/
ende Syntychen bidde ick/dat sy eens sins
zijn in den Heere.
3 Oock bidde ick u / ghy mijn oprechte
mede-paer / helpse die met my ghearbeyt
hebben in 't Euangelie / met Clementem
ende de andere mijne helpers / der welcker
namen zijn in 't boeck des levens. ✠
4 ☞ Weest blijde in den Heere / altijdt/
wederom segh ick/ weest blijde.
5 U manierlickheydt zy kenlijck alle
menschen/ de Heere is na by.
6 En weest niet sorchvuldich / maer in
alle ghebede ende smekinge/ met danckseg=
ginghe/ soo laet u begeerte kenlijcken wor=
den voor Gode.
B 7 Ende Godts vrede/ die te boven gaet
alle verstant / moet bewaren u herten ende
u verstandenisse in Christo Iesu. ✠
8 Voortaen/ broeders/ al wat waerach=
tich is/ al wat kuysch is/ al wat rechtveer=
dich is / al wat heylich is/ al wat lieflijck
is/ al wat van goeder famen is/ isser eenige
deucht/ isser eenigen lof der leeringen/ dese
dingen dencket/
9 De welcke ghy oock geleert ende ont=
fangen/ ende ghehoort ende ghesien hebt in
my/ sulck doet/ ende Godt des vreets sal
met u wesen.
10 Ende ick heb blijde gheweest in den
Heere boven maten / dat ghy ten laetsten
eens wederom herbloeyt zijt / om voor my
te gevoelen gelijck ghy oock wijlen gevoel=
det/ maer ghy waert bekommert.
11 Dit en segge ick niet / als om der ar= C
moeden wille / want ick heb geleert my te
laten genoegen in 't gene daer ick in ben.
12 Ick kan vernederinge lijden/ende ic
kan overvloedigheyt dragen (over al ende
in alle dingen ben ick geleert) ende versaet
te zijn/ende honger te lijden/ende overvloe=
dich te zijn/ende gebreck te lijden.
13 Alle dinghen vermach ick door hem
die my versterckt.
14 Maer nochtans hebdy wel gedaen/
u deelachtich makende mijnder tribulatië.
15 Maer ghy Philippensen weet wel/
dat in 't beginsel van 't Euangelie/ als ick
gereyst ben van Macedonien / geen Kercke
met my mede ghedeylt en heeft in maniere
van gifte ende ontfanck/ dan ghylieden al=
leen.
16 Want ghy hebt tot Thessalonien eens
ende anderwerf my tot nootdruft wat ghe=
sonden.
17 Niet om dat ick de gifte soecke/ maer D
ick soecke de vrucht/ overvloedende in u re=
keninge.
18 Maer ick heb alle dingen/ ende ic ben
overvloedigh: ick ben vervult/ ontfanghen
hebbende van Epaphrodito dat ghy geson=
den had/ eenen reuc der soetigheyt/ een aen=
genaë slach-offerhande/ Gode behagende/
19 Maer mijn Godt vervulle alle uwe
begeerten / na zijn rijckdommen/ in de glo=
rie/ in Christo Iesu.
20 Maer Gode ende onsen vader zy glo=
rie in de eeuwen der eeuwen/ Amen.
21 Groet alle Heylighen in Christo Iesu.
22 U groeten de broeders die met my zijn.
U groeten alle de Heylighen / maer al=
dermeest die van des Keysers huys zijn.
23 De gratie ons Heeren Iesu Chri-
sti zy met uwen geest/ Amen.

Hier voleynt de Epistel van S.Paulus aen de Philippensen.

D'EPISTEL

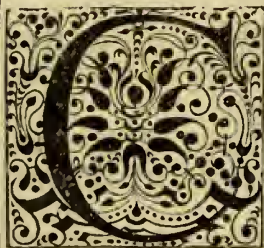
Van

S. PAVWELS

Aen de

COLOSSENSEN.

ARGUMENT.

Olosse, oft Colossis; was eene stadt in Phrygien, lantschap van kleyn Asien, daer niet verre van malkanderen en laghen dese steden in desen brief van Sinte Pauwels ghenoemt, Colossæ, Laodicea, ende Hierapolis; die alle dry omgeworpen zijn door eene groote aertbevinge, int tiende jaer des Keysers Neronis, dat is int jaer onses Heerē 66. so Esebius schrijft, ende na hem Paulus Orosius, te weten, ses jaren na dat desen brief geschreven was. Dese Colossensen, na de gemeyne opinie, en waren van S. Paulus niet bekeert, maer van Epaphras, dien Paulus hen voor Bisschop ghegheven hadde: maer wesende desen Epaphras nu te Roomen met S. Paulus ghevanghen, gouverneerde Archippus de Kercke in sijne plaetse. Na het vertreck van Paulus ende Epaphras zijn te Colossen diversche soorten van Ketters gekomen, die veel Christenen verleyden: ghelijck de discipelen van Simon Magus, ende Cerinthus met sijn aenhanghers, die de Wet met het Euangelie wilden onderhouden hebben. Sinte Pauwels dit vernomen hebbende van Epaphrodito, heeft desen brief geschreven uyt sijne ghevanghenisse te Roomen, in 't jaer onses Heeren 60. ende dien hen-lieden ghesonden door Tychicum; daer hy twee dinghen in doet: want in d'eerste twee Capittelen onderwijst hy se teghen de voorseyde Ketteryen; daer nae in de twee laetste geeft hy hen goet vermaen van leven. Hy heeft seer veel dinghen ghemeyn met den brief tot d'Ephesien: daerom meynen sommighe dat hy op den selfsten tijdt gheschreven is; hoe wel hy Timotheum hier noemt, ende daer niet.

In Chronice. Lib. 7. cap 7.

DE

DE EPISTEL
Van
SINTE PAVLVS
Aen de
COLOSSENSEN.

Dat Eerste CAPITTEL.

De Apostel ghehoort hebbende de liefde ende 't gheloove der Colossensen, hy treckt se totter volmaeckter volstandigheydt des Euangeliis, toonende dat hy is een dienaer des gheloofs in CHRISTVM IESVM.

A 1 PAulus een Apostel Jesu Christi, door de wille Gods/ ende de broeder Timotheus/
2 Den Heyligen die te Colossen zijn/ende den gheloovigen broederen in Christo Ie u.
3 Gratie zy u ende vrede van Gode onsen Vader/ ende onsen Heere Jesu Christo. Wy dancken Gode/ ende den Vader ons Heeren Jesu Christi/ altijt voor u biddende:
4 Hoorende u gheloove in Christo Jesu/ ende de liefde die ghy hebt tot alle de Heyligen/
5 Om de hope die u bewaert wort in den hemel/ die ghy gehoort hebt in 't woort der waerheyt des Euangeliums/
6 't Welck tot u lieden ghekomen is/ gelijck dat oock in alle de Wereldt is/ ende het brenght vrucht voorts ende wast/ ghelijck in u lieden van dien dach/ op den welcken ghy ghehoort hebt/ ende bekent de gratie GODTS in der waerheyt:
7 Ghelijck ghy geleert hebt van Epaphra onsen alderliefsten mede-dienaer/ die een getrouwe dienaer Christi Jesu is voor u lieden/
8 De welcke ons oock heeft verklaert u liefde in den geest.
9 ☞ Daerom van dien dach dat wy 't B
gehoort hebben/en houden wy oock niet op voor u lieden te bidden/ ende te begeeren dat ghy vervult moocht worden met de kennisse van zijnen wille/ in alderley geestelijcke wijsheyt/ ende verstandenisse:
10 Op dat ghy moocht wandelen weerdelijck/ Gode in alles behaghende/ in alle goede wercken vrucht doende/ende wassende in de kennisse GODTS,
11 In alle deucht versterckt/ nae de macht van zijnder klaerheydt/ in alle verduldigheydt ende lanckmoedigheydt met blijdschap.
12 ☞ Danckende Godt den Vader/ die ons weerdich gemaeckt heeft in 't deel van de erfenisse der Heyligen in 't licht/
13 Die ons verlost heeft uyt de macht der duysternissen/ ende heeft ons over-ghevoert in 't rijck van den soone zijnder liefden/
14 In den welcken wy hebben verlossinghe/ door zijn bloet vergiffenisse der sonden: ✠
15 De welcke is het beelt des onsienlic- C
ken GODS, d'eerste geboren van alle creatueren.
16 Want in hem zijn allen dingen ghe- Ioan.1.a.2
maeckt in de hemelen ende in de aerde/ sienlijck ende onsienlijck/ 't zy de throonen/ oft heerschappyen/ oft overheden/ oft krachten: sy zijn alle door hem/ ende in hem gheschapen/
17 Ende hy is voor allen/ ende alle dingen blijven staen in hem.
18 Ende hy is 't hooft van 't lichaem 1.Cor.15.c.21.
der Kercken/ de welcke is 't beginsel/ d'eer- Apoc.1.b.7.
ste gheboren uyt de dooden/om dat hy zijn soude in alle dingen d'eerste overheydt houdende:
19 Want in hem hevet belieft alle de volheyt te woonen/
20 Ende door hem te versoenen alle dingen in hem/ in vrede stellende door 't bloedt zijns Cruys/ 't zy die op de aerde oft in de Hemelen zijn. ✠

21 Ende u lieden / doen ghy voor-tijdts
waert vervremt ende vyanden / door 't ver-
stant in quade wercken/
22 Heeft hy nu nochtans versoent in 't
lichaem zijns vleesch door de doot / om u te
leveren heylich ende onbesmet / ende onbe-
rispelijck voor hem/
D 23 Ist dat ghy nochtans blijft in 't ge-
loove gefondeert/ ende ghestadich/ ende on-
beroerlijck door de hope des Euangeliums
dat ghy ghehoort hebt/ dat ghepredickt is
onder alle creatuere die onder den hemel is/
van 't welck ic Paulus een dienaer gewor-
den ben.
24 Die nu my verblijde in 't lijden voor
u lieden/ ende ick vervulle 't gene datter ge-
breeckt aen Christus passien in mijn vlees/
voor zijn lichaem / het welck is de Kercke :.
25 ☞ Der welcker ick geworden ben
een dienaer na GODTS bedeylinghe / die
my gegeven is in u lieden/ om dat ick ver-
vullen soude 't woort Godts/
26 De verholentheyt die verborghen is
gheweest van de eeuwen ende ghestachten/
maer is nu geopenbaert zijnen Heyligen/
27 Den welcken Godt heeft willen te
kennen geven de rijckdommen der glorien
van dese verholentheydt in de Heydenen/
welck is Christus in u lieden de hope der
glorien/
28 Den welcken wy verkondigen/ straf-
fende alle menschen/ ende leerende alle men-
schen in alderley wijsheyt/ op dat wy alle
menschen volmaect offeren souden in Chri-
sto Jesu. ✠
29 In den welcken ick arbeyde / strij-
dende na zijn werck dat hy werckt in my
door de kracht.

Dat II. CAPITTEL.

Paulus vermaent de Colossensen, dat sy henlieden wachten voor alle bedriegelijckheyt ende smekinghe der Philosophen, oft van henlieden die de Wet aenbrengen, maer dat sy blijven in 't gheloove CHRISTI, door wien sy verlost sijn van sonden ende van der macht des vyants.

A 1
WAnt ick wil dat ghy
weet wat sorchvuldic-
heyt dat ick voor ulie-
den hebbe / ende voor
de ghene die te Laodi-
cien zijn / ende alle die
mijn aensicht niet ge-
sien en hebben in den
vleesche.
2 Dat haer-lieder herten mochten ver-
troost worden/ onderwesen in de liefde / en-
de in alle rijckdommen van de volheyt des
verstants / in de kennisse van de verholent-
heyt Gods des Vaders ende Jesu Christi.
3 In den welcken zijn alle de schatten
der wijsheyt ende wetentheyt verborgen.
4 ☞ Maer dit segh ic/ op dat u niemant
en verleyde door hoogheyt der woorden.
5 Want al ben ick metten lichaem van u
verscheyden/ nochtans metten geest ben ick
met u lieden/ verblijdende my / siende u or-
donnantie/ ende de vastigheyt uws geloofs/
welck is in Christo.
6 Daerom ghelijck ghy ontfangen hebt
den Heere Jesum Christum/ soo wandelt in
hem/
7 Gewortelt/ ende opgetimmert in hem/ B
ende ghevesticht door 't ghelooue/ ghelijck
ghy oock geleert hebt. ✠
Overvloedende in hem met danckseg-
ginghe.
8 Siet toe dat u niemant en bedrieghe
door menschelijcke wijsheyt ende ydel be-
droch / nae de leeringhe der menschen / nae
de elementen der werelt/ ende niet na Chri-
stum.
9 Want in hem woont alle volheydt der
Godtheyt lichamelijck/
10 Ende ghy zijt in hem vervult/ die daer
is het hooft van alle overheyt ende macht/
11 Door den welcken ghy oock besneden
zijt met de besnijdenisse / niet met handen
ghedaen in 't afleggen des lichamelijcken
vleesch/ maer in Christus besnijdenisse/
12 Met hem begraven in 't Doopsel / in C
den welcken ghy oock verresen zijt door het
gheloove van Godts werck/ die hem ver-
weckt heeft van den dooden.
13 Ende u lieden doen ghy doot waert Ephes. 2. 1. 1.
in de misdaden / ende onbesnedenheyt uws
vleeschs/ heeft hy mede levende ghemaeckt
met hem/ vergevende u alle uwe misdaden/
14 Wt-vaghende dat hantschrift der sen-
tentien/ welck ons tegen was/ ende dat sel-
ve heeft hy uyt 't midden wech ghenomen/
hechtende dat aen 't Cruys/
15 Ende beroovende de heerschappyen
ende machtigheden/ heeft hy die openbaer-
lijck getoont / triumpherende van hen door
sy selven.
16 Daerom niemant en oordeele u lieden
in spijse oft in dranck / oft in een deel des
feest-daechs / oft der nieuwer manen-feest/
oft der Sabbathen/
17 Die een schaduwe zijn der nakomen- D Matth. 14
der dingen/ maer het lichaem is in Christo. a. 4.
18 Niemant en verleyde u lieden/ willen-
de door ootmoedigheyt ende dienst der En-
gelen/ in 't gene dat hy niet gesien en heeft
wandelende/ te vergeefs opgeblasen door de
wijsheyt zijns vleesch/
19 Ende niet houdende het hooft / waer
uyt het geheel lichaem door aenvoegingen
ende t'samen-bindinghen toe-gedient ende
t'samen gevoecht op-wast met Goddelijcke
wasdomme.

20 Ist dan dat ghy ghestorven zijt met
CHRISTO van de elementen deser We-
relt/ waerom onderschept ghy noch als le-
vende in de Werelt?
21 En raket niet/ ende en smaeckt niet/
ende en handelt niet/
22 Welck alle vergaen door den gebruyc-
ke selfs/ nae de geboden ende leeringen der
menschen/
23 De welcke zijn hebbende voorwaer
eenen schijn der wijsheyt in valsché Gods-
dienst ende ootmoedigheydt / ende niet om
het lichaem te sparen/ niet tot eeniger eeren
ter versadingen des vleeschs.

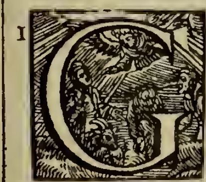
Dat III. CAPITTEL.

De Apostel leert de Colossensen alle goede manierlijckheyt, nopende den houwelijcken staet, de kinderen ende de knechten.

A ☞ 1 Aerom ist dat ghy
mede verresé zijt met
Christo/ soo soeckt de
dingen die bové zijn/
daer Christus is aen
de rechte hant GODS
sittende.
2 Smaeckt de dingé
die boven zijn / niet
die op der aerden zijn.
3 Want ghy zijt doot / ende u leven is
verborgen met Christo in GODE.
4 Als Christus hem openbaren sal u le-
ven/ dan sult ghy oock openbaren met hem
in de glorie. ✠
Ephes. 5. a. 3. 5 ☞ Daerom doot u leden die op d'aer-
de zijn/ hoereringhe / onnatuerlijcke on-
suyverheydt / quade lustigheyt / quade be-
geerten / ende gierigheyt / welcke is afgo-
derye/
6 Om de welcke GODTS gramschap
komt op de kinderen der ongeloovigheydt/
7 In de welcke ghy oock somtijts ghe-
wandelt hebt/ doen ghy daer in leefdet.
B 8 Maer nu legghet ghy oock al af/ toor-
Rom. 6. a. 4. b. 12. Ephes. 4. f. 23. nigheyt/ verbolgentheyt/ archeyt/ blasphe-
mie/ oneerbaer sprake van uwen mont.
Hebr. 12. a. 1. 9 En wilt malkanderen niet liegen: V
1. Petr. 2. a. 1, 4. a. 2. selven ontkledende van den ouden mensch
met zijnen wercken/
10 Ende den nieuwen aendoende / den
genen die vernieuwet wort ter kennissen/
nae zijn beelt die hem geschapen heeft/
11 Daer noch Heydene en is noch Jode/
besnijdenisse noch onbesnedenheyt/ Barba-
rus noch Scytha / eygen knecht noch vry
mensche / maer Christus ist al / ende in al-
len. ✠
Ephes. 6. b. 11. 12 ☞ Daerom doet u selven aen als uyt-
verkoorene Godts heylige ende beminde/
de binnenste der bermherticheyt/ goedertie-
renheyt/ ootmoedigheyt/ manierlijckheyt/
verduldigheydt.
13 Verdraghende malkanderen / ende
quijtscheldende malkanderen/ ist datter ye-
mandt teghen yemanden eenighe klachte
heeft: Gelijck de Heere u lieden oock quijt
ghescholden heeft/ alsoo doet ghy oock.
14 Maer boven alle dese/ soo hebt de lief-
de/ 't welck is den bant der volmaecktheyt/
15 Ende de vrede Christi houde de over-
hant in u lieder herten/ in den welcken ghy
oock gheroepen zijt in een lichaem. Ende
weest danckbarich.
16 Dat woort Christi woone in u lieden
overvloedelijck / in alle wijsheyt / leerende
ende vermanende malkanderen met psal-
men / lof-sanghen / ende geestelijcke liede-
kens/ in gratien singende in u herten GODE:
17 Alle dat ghy doet/ 't zy in woorden 1. Cor. 10 g. 31.
oft in wercken / doet dat al in den naem des Ephes. 5. c.
Heeren Jesu Christi/ danckende Godt/ en- 22.
de den Vader door hem. ✠ 1. Petr. 3. a. 1.
18 Ghy vrouwen weest onderdanich u- Ephes. 5. f.
we mans/ also dat behoort in den Heere. 25.
19 Ghy mans hebt lief u huysvrouwen/
ende en wilt niet bitter zijn tot haer.
20 Ghy kinderen weest onderdanich u- Ephes. 6.
wen ouders in alles/ want dat is behaghe- a. 5.
lijck in den Heere.
21 Ghy Vaders en wilt u kinderen niet D
tot onweerdigheyt verwecken / dat sy niet
kleynmoedich en worden.
22 Ghy knechten weest in alles onder- Tit. 2. c. 9
danich uwen vleeschelijcken Heeren / niet 1. Petr. 2.
schoon voor de oogen dienende/ als dé men- c. 18.
schen behagende/ maer in simpelheydt des
herten GODT vresende.
23 Alle dat ghy doet / werckt dat uyter
herten als den Heere/ ende niet den mensché/
24 Wetende dat ghy van den Heere sult Sap. 6. b. 8
ontfanghen den loon der erffenissen. Den Rom. 2. b. 6.
Heere Christo dient:
25 Want die onrecht doet die sal weder
ontfanghen dat hy onrechtelijck ghedaen
heeft: ende daer en is gheen uytnemen der
persoonen by Gode.

Dat IV. CAPITTEL.

De Apostel beveelt hem selven in de bedinghen der Colossensen, betoogende hoe sy henlieden hebben sullen tegen de ongeloovige, sluytende den brief met eender groetenissen.

1 Hy Heeren / doet uwen A
knechten dat recht ende ge-
lijck is / wetende dat ghy-
lieden eenen Heere hebt in
den Hemel.
2 ☞ Geeft u ghestadelijck ten ghebede/
wakende daer in met danckseggingen.

Luc.18.a.1. 1.Theſ.5.d.17. Epheſ.6.c.18. 2.Theſ.3.a.1. Epheſ.5.d.15.

3 Biddende te ſamen oock voor ons/dat
Godt ons open doe de deure des woorts/
om te ſpreken de verborgentheydt Chri-
ſti,(waerom dat ick oock gebonden ben:)
4 Om dat ick 't mach openbaren / alſoo
ick dat behoore te ſpreken.
5 In wijſheyt wandelt by de ghene die
buyten zijn / den tijdt uytkoopende.
B 6 V woort zy altijdt lieffelijck met ſout
ghemenget/ op dat ghy weten moocht/hoe
dat ghy eenen yeghelijcken antwoorden
moet. ✠
7 De dingen die my aengaen / ſal u al te
kennen gheven Tychicus / de alderliefſte
broeder ende getrouwe dienaer/ ende mede-
knecht in den Heere/
8 Den welcken ick tot u lieden gheſon-
hebbe/ om dat ſelve ſtuck/ op dat hy weten
ſoude / hoe dat met u lieden ſtaet / ende dat
hy u herten ſoude vertrooſten/
9 Met Oneſimo den alderliefſten ende
ghetrouwen broeder/ die van den uwen is.
Alle dat hier geſchiet / ſullen ſy u te kennen
gheven.
C 10 Ariſtarchus mijn mede-gevanghen
groet u / ende Marcus Barnabas neve
(van den welcken ghy geboden ontfangen
hebt. Iſt dat hy tot u lieden komt / ſo ont-
fanght hem:)
11 Ende Iesus, die ghenoemt wort
Juſtus/ die uyter beſnijdeniſſen zijn. Deſe
zijn alleen mijn mede-helpers in 't rijck
Godts, die my tot ſolaes gheweeſt heb-
ben.
12 V groet Epaphras/ die uyt u lieden
is / een dienaer Christi Iesv, altijdt
ſorchvuldich voor u lieden metten gebeden/
op dat ghy moocht ſtaende blijven vol-
maeckt / ende vol in alle Gods wille.
13 Want ick gheve hem ghetuyghenis/ D
dat hy veel arbeyts heeft voor u lieden / en-
de voor de gene die te Laodicien zijn / ende
die te Hierapolen zijn.
14 V lieden groet Lucas de medecijn/de 2.Tim.4.c.11.
alderliefſte/ende Demas.
15 Groet de broeders die te Laodicien
zijn/ende Nympham/ende de kercke die in
haer huys is.
16 Ende als hy u lieden deſen brief ghe-
leſen is/ ſo maeckt dat dien oock in de kerc-
ke van Laodicenſen geleſen worde: Ende
dien brief die den Laodicenſen toe-behoort/
leeſt ghylieden.
17 Ende ſeght Archippo: Siet aen den
dienſt/ den welcken ghy ontfangen hebt in
den Heere / dat ghy dien volbrenget.
18 Mijn groete met mijnder hant Pau-
li. Weeſt gedachtich mijnder banden. De
gratie zy met u lieden/Amen.

Hier voleynt de Epiſtel van Sinte Paulus
aen de Coloſſenſen.

D'EERSTE EPISTEL

Van

S. PAVWELS

Aen de

THESSALONICENSEN.

ARGUMENT.

HESSALONICA is eene hooftstadt in't lantschap van Macedonien. Hier preeckte S. Pauwels het Euangelie, wesende van Philippen ghekomen: maer als men hem socht te vanghen, soo is hy van daer tot Bereen ghegaen, ende van daer t'Athenen, ende te Corinthen, daer Timotheus ende Silas (die te Bereen ghebleven waren) tot hem ghekomen zijn; dus meynen sommighe dat desen brief te Corinthen gheschreven is, om dat Timotheus hier int beginsel als mede-schrijver genoemt wort: nochtans het argumeut, soo wel Griesch als Latijn, verklaert dat hy t'Athenen gheschreven is; het welck mach geschiet zijn als den H. Apostel daer van Corinthen weder ghekeert was. S. Athanasius seght dat den H. Apostel Paulus Timotheum met desen brief daer sont, om hen te troosten, hebbende gehoort de droefheyt die sy schepten uyt de vervolginghe die hy te Thessalonica geleden hadde. Het selfste van Timotheus staet oock in 't Grieckscch argument; maer in 't Latijn, door Tychicum Diaken, ende Onesimum, S. Chrysostomus, Theodoretus, ende meer andere houden dat dit den eersten brief is, die S. Pauwels onder sijne 14. schreef: het welck soude gheschiet zijn in 't jaer onses Heeren 52. Wy moghen dien in twee deelen verscheyden: want in de dry eerste Capittelen verhaelt hy de maniere hunner bekeeringhe, zijnder predicatien, ende vervolginghe; in de twee laetste geeft hy goede vermaningen.

DE EPISTEL

Van

SINTE PAVLVS

Aen de

THESSALONICENSEN.

Dat Eerste CAPITTEL.

Paulus danckt Godt, dat sy in 't geloove soo vast ghebleven zijn, ende sijne navolgers, ende des Heeren gheworden. Ende dat sy een exempel allen geloovigen geworden zijn.

A 1

Paulus ende Silvanus/ eñ Timotheus/ der Kercken van de Thessalonicensen in Gode den Vader/ ende den Heere Iesu Christo:
2 Gratie zy u ende vrede.
☞ Wy dancken Gode altijdt voor u allen/ u lieder ghedenckenisse maeckende in onse ghebeden sonder ophouden/
B 3 Gedachtich wesende des wercks uws gheloofs/ ende arbeyts/ende der liefden/ende van de verduldigheydt, der hopen ons Heeren Jesu Christi/ voor onsen Godt ende Vader:
4 Wetende broeders van Gode bemint/ uwe verkiesinghe/
5 Dat ons Evangelie niet en is geweest tot u lieden alleen in 't woort/ maer in de kracht ende in den Heylighen Geest/ ende in grooter volheden/ ghelijckerwijs ghy weet hoedanich dat wy gheweest hebben onder u lieden/om uwent wille. C
6 Ende ghy zijt onse navolgers geworden/ ende des Heeren/ontfangende 't woort in veel tribulatien met de blijdschap des H. Geests.
7 Alsoo dat ghy geworden zijt een exempel alle den geloovigen in Macedonien ende in Achaien.
8 Want van u lieden is 't woort des Heeren vermaert ghewordden/ niet alleen in Macedonien ende Achaien/ maer oock in alle plaetse is u gheloove ('twelck tot Godt is) voort-gegaen/ alsoo dat ons van genen noode en is yet te spreken. D
9 Want sy verkondigen van ons hoedanigen inganck dat wy gehadt hebben tot u lieden/ ende hoe dat ghy bekeert zijt tot Godt van de Afgods-beelden/om te dienen den levenden ende waerachtigen Godt/
10 Ende te verbeyden zijnen Sone van de Hemelen (den welcken hy verweckt heeft van den dooden) Jesum/ die ons verlost heeft van de toekomende gramschap. ✠

Dat II. CAPITTEL.

De Apostel vertroost de Thessalonicensen in alle haren teghenspoet, ende dat door sijn exempel ende der Kercken van Ierusalem.

1

Want ghy weet selve/ broeders/ onsen ingang tot u lieden/ dat dien niet te vergheefs en is/ A
2 Maer als wy te vooren gheleden hadden/ ende ons versmaetheyt aenghedaen was (ghelijck ghy wel weet) in Philippen/so hebben wy noch betrouwen gehad in onsen Godt, te spreken tot u het Evangelie Gods met groote sorchvuldigheyt. Actor. 16. d. 19. c. 22
3 Want onse vermaninghe en was van gheen doolinge) noch van eenige onsuyverheyt/ noch in bedroch:
4 Maer ghelijck wy gheproeft zijn van Godt, dat ons soude betrouwt worden 't Evangelie/alsoo spreken wy dat:niet als den menschen behaghende/ maer Gode, die onse herten proeft:
5 Want wy en hebben te ghenen tijde omme-gegaen met de flatteer-sprake (alsoo ghy wel weet) noch in oorsaecke der giericheyt/ (Godt is dies getuyge.)
6 Noch soeckende van de menschen glo- B

rie/ noch van u lieden / noch van den ande-
ren.
7 Als wy u hadden moghen lastich we-
sen/ als Christus Apostelen: maer wy zijn
geworden kleyn kinderen in 't midden van
u lieden / als oft een voestere voesterde haer
kinderen.
8 Alsoo u lieden begerende met grooter
begeerten / wilden wy u leveren niet alleen
het Euangelie Godts / maer oock onse
zielen. Want ghy zijt ons seer lief ghe-
worden:
Actor.20.g.34. 9 Want ghy zijt ghedachtich broeders
1.Cor.4.c.12. ons arbeyts/ ende vermoetheyts: nacht en-
2.Thes.3.b.8. de dach werckende/ op dat wy niemanden
van u lieden verlasten en souden / hebben
wy GODTS Euangelie u lieden ghe-
preeckt.
10 Ghy zijt des getuygen / ende Godt/
hoe heylichlijck / ende rechtveerdichlijck/
ende sonder klachte wy tot u lieden/ die ge-
looft hebt/ gheweest hebben/
C 11 Ghelijck ghy wel weet / hoe dat wy
eenen yegelijcken van u lieden (als een va-
der zijn kinderen.)
12 Biddende u lieden / ende troostende/
betuycht hebben dat ghy wandelen sout
weerdelijck Gode / die u geroepen heeft in
zijn rijck ende glorie.
13 Daerom dancken wy oock Gode
sonder ophouden: want doen ghy van ons
ghehoort hadt het woort van Godts ghe-
hoor/ soo hebdy dat ontfangen/ niet als een
woordt der menschen / maer (ghelijck dat
waerachtelijck is) het woort Godts/ die in
u lieden werckt/ die gelooft hebt.
14 Want ghy broeders/ zijt gheworden
navolgers van Godts kercken die in Ju-
deen zijn in Christo Jesu: want ghylieden
hebt de selve dinghen oock gheleden van u
magen / ghelijck sy oock gheleden hebben
van de Joden/
D 15 De welcke oock den Heere Jesum
ghedoot hebben / ende de Propheten/ ende
ons vervolcht hebben/ ende sy en behaghen
Gode niet / ende alle menschen zijn sy con-
trarie/
16 Verbiedende ons den Heydenen te
spreecken dat sy souden salich worden / om
dat sy haerlieder sonden altijdt volbrengen
souden: Want de gramschap Godts is
over-komen op henlieden totten eynde.
17 ☞ Maer wy/broeders/berooft van u
lieden een wijle nae den aensicht/ niet nae
der herten / hebben overvloedelijcker ghe-
haest u aensicht te sien met grooter begeer-
ten:
18 Daerom hebben wy willen tot u ko-
men / ick immer Paulus eens ende ander
werf/ maer Satanas heeft ons belet.
19 Want welck is onse hope / oft blijd-
schap/ oft kroone der glorien? En zijde ghy
dat niet voor onsen Heere Jesum Chri-
stum / in zijn toekomste?
20 Want ghy zijt onse glorie ende blijd-
schap. ✠

Dat III. CAPITTEL.

De Apostel seynt Timotheum tot Thessalonicam om henlieden te troosten, ende thoont hoe hertelijck dat hy begeert henlieden te besoecken.

1 Daerom / dit niet lan- A
ger verdragende / he- Actor.16.a.1.
vet ons belieft tot A-
thenen te blijven al-
leen/
2 Ende wy hebben
gesondē Timotheum
onsen broeder / ende
den dienaer Godts /
in 't Euangelie Christi / om u te verster-
ken ende te vermanen om u gheloove/
3 Op datter niemant beroert en worde
in deser tribulatien. Want ghy weet selve
wel dat wy daer toe ghestelt zijn.
4 Want doen wy by u lieden waren / so B
seyden wy u te vooren dat wy tribulatien
lijden souden/ ghelijck dat oock geschiet is/
ende ghy wel weet.
5 Daerom ick dit niet langer verdragen-
de/ heb ghesonden om te weten u gheloove/
op dat hy u by avonturen niet ghetenteert
en hadde de ghene die tenteert/ ende dat on-
sen arbeyt te vergeefs waer geworden.
6 Maer nu als Timotheus tot ons van
u lieden gekomen is/ende ons verkondicht
heeft u lieder gheloove ende liefde / ende dat
ghy altijt goede gedenckenisse vā ons hebt/
begeerende ons te sien / ghelijck wy oock u
lieden/
7 Daerom hebben wy broeders / troost C
ghekreghen in u lieden / in allen onsen noot
ende tribulatie/ door u geloove.
8 Want nu leven wy/ist dat ghy staet in
den Heere.
9 ☞ Want wat danck mogen wy Gode
wederom gheven voor u lieden / in alle blij-
schap/waer mede wy blijde zijn om u lieden
voor onsen Godt/
10 Nacht ende dach overvloedelijcker
biddende/ dat wy mochten u aensicht sien/
ende dat wy mochten volbrenghen dat u-
wen geloove gebreeckt?
11 Maer hy onse Godt ende Vader/ende D
onse Heere Jesus Christus schicke onsen
wegh tot u lieden.
12 Maer de Heere wil u lieden verme-
nichvuldigen / ende overvloedich maecken
uwe liefde tot malkanderen / ende tot alle-
gader/ ghelijck wy oock tot u lieden zijn/
13 Om te versterken uwe herten sonder
klachte/ in heyligheyt / voor Godt ende on-

ſen Vader/ in de toekomſt ons Heeren IESU Chriſti met allen zijnen Heylighen/ Amen. ✠

Dat IV. CAPITTEL.

Hy vermaent datſe onderhouden de geboden die hy henlieden heeft ghegheven. Ende hy leert hoe wy verrijſen ſullen, ende hoe wy niet en behooren rouwich te zijn om de ſlapende.

A 1
Daerom voortaen/ broeders/ bidden wy u ende ſmeken in den Heere Jeſu/ dat ghy/ ghelijck ghy van ons ontfanghen hebt/ hoe dat ghy behoort te wandelen/ eñ Godt te behagen/ ſoo oock wandelt/ op dat ghy noch overvloediger moget worden:

Rom. 12. a.2. Epheſ. 5. d.17. 2 Want ghy weet wel wat gheboden dat ick u lieden gegeven hebbe door den Heere Jeſum.

3 Want dit is den wille GODTS, u lieder heylichmakinge/ dat ghy u onthoudet van onkuyſheyt/

4 Op dat een yeghelijck van u lieden weet zijn vat te beſitten in heylichmakinge ende eere/

B 5 Niet in beroerten van wellustigheden/ gelijck de Heydenen doen/ die GODT niet en kennen.

6 Ende niemant en overvalle oft en bedriege in eenige ſake zijnen broeder/ want de Heere is een wreker van allen deſen/ gelijck wy u te vooren gheſeyt hebben/ ende betuycht.

7 Want GODT en heeft ons niet gheroepen ter onreynigheyt/ maer ter heylichmakingen. ✠

8 Daerom ſo wie deſe dingen verſmaet/ die en verſmaet geen menſche/ maer GOD, de welcke oock zijnen heyligen Geeſt ghegeven heeft in ons.

Ioan. 13. d.34.15. b.17. 1. Ioan. 2. b.10. 4. d. 13. 9 ☞ Maer van de liefde der broederlickheyt en hebbẽ wy geen noot u te ſchrijven. Want ghy hebt ſelve van Gode gheleert/ dat ghy malkanderen ſout lief hebben.

10 Want dat doet ghy voorwaer aen alle de broeders in gheheel Macedonien. Maer wy bidden u/ broeders/ dat ghy noch overvloediger weſen moocht/

C 11 Ende dat ghy neerſtigheyt doet om geruſt te zijn/ ende dat ghy u eygen dingen doet/ ende werckt met uwen handen/ ghelijck wy u lieden geboden hebben/ ende dat ghy eerbaerlijck ſout wandelen tegen de gene die buyten zijn/ ende dat ghy van niemanden yet en begeert.

12 ☞ Maer wy en willen niet/ broeders/ dat u onbekent zy van den ſlapenden/ op dat ghy niet bedroeft en wort/ ghelijck de andere die geen hope en hebben.

13 Want iſt dat wy glooven dat Jeſus geſtorven is ende verreſen/ alſo ſal oock Godt de gene die ontſlapen zijn/ door Jeſum/ t'ſamen brengen met hem.

14 Want dat ſeggen wy u lieden in 't woort des Heeren/ dat wy die leven/ die overblijven tot de toe-komſt des Heeren/ niet en ſullen voorkomen de gene die ontſlapen zijn: D

15 Want de Heere ſelve ſal in 't gebodt ende in de ſtemme des Archangels/ ende in 't Trompet Godts van den Hemel komen/ ende de dooden die in Chriſto zijn/ ſullen d'eerſte opſtaen. 1.Cor.15 d.23.&.51

16 Daer nae wy die leven/ die over blijven/ die ſullen t'ſamen opgenomen worden met henlieden in de wolcken te ghemoete Chriſto in de locht/ ende alſoo ſullen wy altijdt metten Heere weſen.

17 Aldus vertrooſt malkanderen met deſe woorden. ✠

Dat V. CAPITTEL.

De Apoſtel waerſchout die van Theſſalonica van den toe-komenden daghe des doots, ende van dat oordeel GODTS in 't generael, ende vermaentſe dat ſy henlieden wel hebben ſullen tegen GODT ende haren naeſten.

1
Maer van de tijden ende ſtonden/ broeders/ en behoefdy niet dat wy u ſchrijven. A 2.Petr. 3. c.10. Apoc. 3. a. 3.16. c.15

2 Want ghy weet ſelve wel neerſtelick/ dat dẽ dach des Heeren alſoo komen ſal/ gelijck een dief in der nacht.

3 Want als ſy ſeggen ſullen/ Het is vrede/ het is ſonder ſorghe/ dan ſal henlieden onvoorſienelijcken de bederffeniſſe overkomen/ ghelijck de pijne eender bevruchter vrouwen/ ende ſy en ſullens niet ontvlieden.

4 Maer ghy/ broeders/ en zijt in de duyſterniſſen niet/ dat u lieden dien dach als een dief bevange.

5 ☞ Want ghy zijt alle kinderen des lichts/ ende kinderen des daechs. ✠ Wy en zijn des nachts oft der duyſterniſſen niet.

6 Daerom en laet ons niet ſlapen/ ghelijck oock de andere: maer laet ons waecken/ ende ſober zijn.

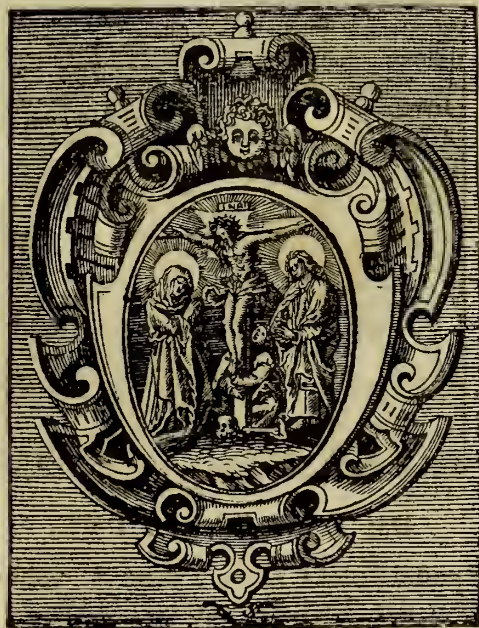
7 Want die ſlapen/ die ſlapen des nachts: B

Isai.59.c.17. Ephes.6.c.17. nachts: ende die dronцken zijn/ die zijn des
nachts droncken.
8 Maer laet ons/ die des daechs zijn/ so-
ber wesen/ gewapent met dat pantsier des
geloofs/ ende der liefden/ ende metten helm/
de hope der salighept.
9 Want GODT en heeft ons niet gestelt
ter gramschappen/ maer tot een verkrijgen
der salighepdt/ door onsen Heere Jesum
Christum/
10 Die voor ons ghestorven is/ op dat
wy ('t zy oft wy waecken oft slapen) t'sa-
men met hem mogen leven.
11 Daerom soo vertroost malkanderen/
ende stichtet d'een d'ander/ alsoo ghy oock
doet. ✠
C 12 Ende wy bidden u/ broeders/ dat ghy
kent de ghene die onder u lieden arbeyden/
ende u overste zijn in den Heere/ ende die u
vermanen/
13 Dat ghy die overvloedelicker houdet
in de liefde/ om hen werck: hebt vrede met
henlieden.
14 ☞ Eñ wy bidden u/ broeders/ straft
de ongherustighe/ troost de kleynmoedige/
verdraecht de krancke/ weest lijtsamich tot
Prov.17.c.13.20.d.22. Rom.12.d.17. 1.Petr.3.d.9. een yegheliijck.
15 Siet toe dat niemant quaet voor quaet
yemanden loone/ maer volcht altijdt dat
goet is tot malkanderen/ ende tot eenen
yegelijcken.

16 Weest altijdt blijde.
17 Bidt sonder ophouden. Ecclef.18.c.22. Luc.18.a.1.
18 Danckt in alle dinghen: want dit is
den wille GODTS, in CHRISTO IESV, Col.4.a.2.
in u allen.
19 Den gheest en wilt niet uytblus- D
schen.
20 De Propheteyen en wilt niet versma-
den.
21 Maer proeft alle dinghen/ hout dat
goet is.
22 Van allen quaden schijn wacht u lie-
den:
23 Ende GODS des vredes wil selve u
gheheel heylich maken/ op dat uwen gehe-
len geest/ ende ziele/ ende lichaem onberispe-
lijck tot de toekomst ons Heeren Jesu
Christi bewaert mach worden. ✠
24 Hy is getrouwe/ die u lieden gheroe- 1.Cor.1.b.9.
pen heeft/ die 't oock doen sal.
25 Broeders bidt voor ons.
26 Groet alle de broeders met eenen hey-
ligen kusse.
27 Ick besweere u lieden by den Heere/
dat desen brief gelesen worde alle den hey-
ligen broeders.
28 De gratie ons Heeren Jesu Christi
zy met u/ Amen.

Hier voleynt de eerste Epistel van S. Paulus
aen de Thessalonicensen.

ARGUMENT.

WANNEER ende waer deſen brief gheſchreven is, en is niet ſeecker. S. Athanaſius meynt dat hy te Romen geſchreven is: maer den H. Apoſtel en maeckt geen gewach van ſijne gevangeniſſe, ſo hy pleeght in andere brieven die hy uyt Roomen ſont. Chryſoſtomus ſeght dat hy t'Athenen gheſchreven is; andere te Corinthen, in 't jaer onſes Heeren 53. d'Oorſake was, om ſommighe nieuwe geeſten, die, merckende de volſtandigheydt der Chriſtenen in deſe Stadt, ende hunne goetheyt, daer ghekomen waren alleenlick om den koſt te krijghen ſonder arbeyden, ledigh gaende van 't een huys in 't ander: ende om wat uyt te locken, maeckten ſy hen wijs dat den dach des uyterſten oordeels ſeer nae by was; het welck ſy ſeyden in eenighen brief des Apoſtels Pauli geleſen te hebben. Dit ſcheen wel t'accorderen met den voorgaenden brief, daer hy van den jonckſten dach alſoo ſpreeckt, als oft hy in dien tijdt noch leven ſoude, noemende ſy-ſelven met de ghene die dan ſullen levende gevonden worden; ſoo 't boven gheſeyt is. Wy mogen deſen brief in dryen deylen, na de dry Capittelen: want in 't eerſte ſchrijft hy hunnen lof; in 't tweede, van Antichriſts komſte, in 't derde geeft hy hen goede vermaningen.

DE TWEEDE EPISTEL
Van
SINTE PAVLVS
Aen de
THESSALONICENSEN.

Dat Eerſte CAPITTEL.

De Apoſtel danckt GODT door de volſtandigheydt der Theſſalonicenſen, biddende dat ſy weerdich worden mogen den roep GODTS.

A 1
Aulus/ende Silvanus/en-
de Timotheus der Kerc-
ken van Theſſalonicenſen
in GODE onſen Vader/
eñ den Heere IESV CHRI-
STO:
2 Gratie zy u lieden ende vrede / van
GODE onſen Vader/ ende den Heere Je-
ſu Chriſto.
3 Wy moeten altijdt Godt dancken
voor u lieden/broeders/ alſoo alſt recht is:
Want u gheloove waſt overlijcke ſeer/ en-
de de liefde elcks van u lieden tot malkan-
deren neemt ſeer toe/
4 Alſoo dat wy ſelve oock in u lieden B
glorieren in Godts Kercken/ van verdul-
digheydt / ende gheloove in alle uwe ver-
volginghen ende tribulatien die ghy ver-
draecht/
5 Tot een exempel van Godts recht-
veerdich oordeel/op dat ghy moocht weer-
dich gehouden worden in 't rijck Godts/
voor het welcke ghy oock lijdet.
6 Iſt nochtans rechtveerdich voor
Godt tribulatie te vergelden den ghenen
die u lijden aen doen/
7 Ende u lieden/ die getribuleert wort/
ruſte met ons in de openbaringe ons Hee-
ren Jeſu van den hemel / met de Engelen
zijnder kracht/
8 In de vlamme des vyers doende C
wrake over de ghene die Godt niet gekent
en hebben/eñ die niet onderdanich en zijn
der Evangelie ons Heeren Jeſu Chriſti/
9 Die pijne lijden ſullen ter doot eeuwe-
lijck duerende van d'aenſchijn des Hee-
ren/ ende van de glorie zijnder macht:
10 Als hy ſal komen om vereert te wor- D
den in zijn Heyligen/ ende wonderlijck te
worden in alle de ghene die gelooft hebben
(om dat ons getuygenis gelooft is ghe-
weeſt over u lieden) in dien dach.
11 Waer in dat wy oock bidden altijt
voor u lieden / dat onſe Godt u wil weer-
dich houden tot zijnen roep/ ende dat hy
volbrenge alle den wille der goetheyt / en-
de 't werck des geloofs in de kracht/
12 Op dat vereert mach worden den
naem ons Heeren Jeſu Chriſti in u lieden/
ende ghy in hem/nae de gratie ons Gods/
ende ons Heeren Jeſu Chriſti.

Dat II. CAPITTEL.

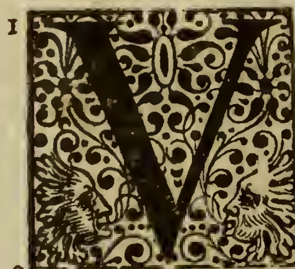
De Apostel vernielt de opinie van eenige, die met den dach des oordeels de Thessalonicensen vervaerden, togende dat den sone des verlies eerst komen moet, vermanende dat sy zijn insettingen onderhouden.

A ☞ 1 Maer wy biddē u/ broe-
ders / door de toe-
komst ons Heerē Ie-
su Christi, ende
onser vergaderinghen
in hem/
2 Dat ghy u niet ha-
stelick en laet bewe-
gē van uwen sin/ noch en laet u niet verva-
ren/ noch door geest/ noch door woorden/
noch door eenigen brief als van ons geson-
Ephes. 5. b. 5. den / recht oft den dach des Heeren aen-
stonde.
3 Niemant en verleyde u in eeniger ma-
nieren. Want ten zy dat eerstmael den af-
val kome/ ende dat gheopenbaert worde de
mensch der sonden/ de soone des verlies/
B 4 Die teghen-strijt ende opgheheven wort
boven alle dat Godt genoemt/ oft voor
Godt ghe-eert wort/ alsoo dat hy in den
Tempel Godts sitte/ vertoonende sy sel-
ven als of hy Godt ware.
5 En hebdy niet onthouden dat ick (doen
ick by u lieden noch was) dese dinghen u
seyde?
6 Ende ghy weet nu wel wat hem ach-
terwaerts hout / op dat hy geopenbaert
soude worden te zijnen tijde.
7 (Want hy werckt nu de verholentheyt
des boosheyt/ alleenlijck op dat hy 't/ die 't
nu hout/ houdende blijve/ tot dat hy van 't
midden wech genomen worde.)
Esai. 11. a. 4. 8 ☞ Ende dan sal de boose geopenbaert
worden/ den welcken de Heere Iesus doo-
den sal door den geest zijns monts/ ende ver-
derven hem door de verlichtinghe zijnder
toekomst. ✠
C 9 Des welcks toekomst is na dat werc-
ken van Satanas/ in alle leughenachti-
ghe kracht ende teeckenen / ende wonder-
lijckheden/
10 Ende in alle verleydinghe der boos-
heyt den genen die verlooren gaen / om dat
sy de liefde der waerheyt niet ontfangen en
hebben/ dat sy mochten salich zijn. Daer-
om sal henlieden Godt toeseynden 't werck
der doolingen / dat sy ghelooven sullen der
leugenen:
11 Op dat sy alle geoordeelt mogen wor-
den/ die der waerheydt niet gelooft en heb-
ben/ maer consent gegeven hebben der boos-
heydt.
12 Maer wy moeten Gode dancken al-
tijdt voor u lieden/ broeders van Gode be-
mint/ dat u Godt verkooren heeft d'eerste
offerhanden ter salighheyt/ in de heylichma-
kinghe des geests / ende in 't gheloove der
waerheyt/
13 In de welcke hy u lieden oock geroe- D
pen heeft door ons Euangelie/ tot verkrij-
ginghe van de glorie ons Heeren Iesu
Christi: ✠
14 Hierom broeders/ staet / ende hout de
insettingen die ghy geleert hebt/ het zy door
woorden/ 't zy door onsen brief.
15 Ende de selve onse Heere Iesus Chri-
stus/ ende ons Godt/ ende onse Vader / die
ons bemint heeft / ende heeft den eeuwigen
troost ghegheven / ende de goede hope in de
gratie/
16 Die vermane u lieder herten/ ende
versterecke die in alderley goede wercken
ende woorden.

Dat III. CAPITTEL.

Paulus begeert dat de Thessalonicensen voor hem bidden, ende hy vermaent datse hen wachten sullen van de Christenen, die sijn insettinghen niet gade en slaen, ende dat sy alsulcke als broeders vermanen.

1 Voortaen / broeders/ A
biddet voor ons / dat Ephes. 6.
't woort Gods mach c. 18.
loopē ende verklaert Col. 4. a. 3
worden/ ghelijck dat
oock geweest is by u-
lieden/
2 Ende dat wy mo-
gen verlost worden van de quellijcke ende
quade menschen. Want het geloove en is
alder menschen niet:
3 Maer de Heere is getrouwe / die u be-
stigen sal/ ende bewaren van 't quaet.
4 Ende wy hebben betrouwen van u
lieden in den Heere/ dat ghy 't gene dat wy
gebieden/ oock doet/ ende doen ult.
5 Maer de Heere beschicke u herten in
de liefde Godts / ende in de verduldigheydt
Christi.
6 ☞ Maer wy verkondigen u/ broeders/ B
in den naem ons Heeren Iesu Christi / dat
ghy u selven af treckt van allen broeders
die ongheschickteliick wandelen / ende niet
na de insettingen die sy van ons ontfangen
hebben.
7 Want ghy selve weet wel/ hoe datmen
ons moet nae-volghen / want wy en heb-
ben niet ongherustich gheweest onder u lie-
den. Actor. 20.
8 Noch wy en hebbē om niet geen broot g. 34.
gegeten van yemanden/ maer in arbeyt en- 1. Cor. 4. c. 12.
de vermoetheyt: dach ende nacht wercken- 1. Thes. 2. b. 9.

de / op dat wy niemanden van u lieden la-
stich wesen en souden.
9 Niet als oft wy dies geen macht en
hadden ghehadt / maer om dat wy u lieden
eenen spieghel geven souden om ons nae te
volghen.
C 10 Want doen wy oock by u lieden wa-
ren / soo verkondichden wy u lieden dit / dat
soo wie niet en wilt wercken / dat die niet
en ete.
11 Want wy hebben gehoort datter on-
der u lieden sommige zijn / die ongerustelick
wandelen / niet werckende / maer curieuse-
lijck levende.
12 Maer den genen die alsulck zijn / ver-
kondigen ende bidden wy in den Heere Je-
su Christo / dat sy met stillicheyt wercken-
de / haerlieder broot eten.
Galat. 6. c. 9. 13 Maer ghy Broeders / en wilt
niet op-houden van wel te doen. ✠

14 Ist datter yemant niet ghehoorsaem en is onsen woorde / teeckent dien door eenen brief / ende en houdt gheen ghemeynschap met dien / op dat hy beschaemt worde: D
15 Ende en wilt dien niet als eenen vyandt houden / maer straft hem als eenen broeder.
16 Ende de selve Heere des vreeds ghebe u lieden eeuwighen vrede in allen plaetsen. De Heere zy met u allen.
17 De groete met mijn handt Pauli / 't welck is een teken in allen brieven / alsoo schrijve ick.
18 De gratie ons Heeren IESU CHRISTI zy met u allen / Amen.

Hier voleynt de tweede Epistel van S. Paulus aen de Thessalonicensen.

De Koninckliicke Propheet David.

D'EERSTE EPISTEL Van S. PAVWELS Tot TIMOTHEUM.

ARGUMENT.

Actor.16. TIMOTHEUS was ghebooren te Lystren, eene stadt des lants Lycaoniæ: wiens moeder, ghenaemt Eunice, was uyt de Ioodsche natie, maer tot Christum bekeert met hare moeder Lois. Sijnen Vader was eenen Heyden, na wiens doot komende S. Pauwels te Lystren, ende vindende desen jonghelinck, die van sijne moeder ende groot-moeder in 't Christelick geloove opgevoet was, ende oock van joncks in de heylige Schrifture neerstelick gestudeert hadde, heeft hem voor sijnen dienaer genomen, ende besneden, om dat hy met hem onder de Ioden te vryelijcker soude mogen verkeeren; die gene ghemeynschap met d'onbesneden Heydenen en hielden. Hy heeft hem daer na Diaken gewijt, ende hem in dat officie met Lino (die namaels S. Peter in het Pausdom te Roomen succedeerde) ghebruyckt; soo S. Ignatius getuyght: (Epist.2. ad Tral.) ende hebbende hem in de Christelijcke leeringe ende kerckelijcke ordinantien langen tijdt onderwesen, ende somtijdts oock, tot diversche schrijvende, sijnen naem als mede-schrijver in de brieven gestelt, om hem als meerdere authoriteyt by de Christenen te geven, heeft hem ten laetsten selfs Bisschop gewijt; ende gaende na Macedonien, t'Ephesen gelaten, om die kercke daer te regeren. Want hoe-wel den H. Apostel S. Ian in Asien woonde, nochtans en lesen wy niet dat hy eenige bysondere stadt voor zijn Bischdom aengenomen heeft: het welck alleen van twee Apostelen geschiet is; S. Peter t'Antiochien, ende daer nae te Roomen; ende S. Iacob den minderen te Ierusalem. Alle d'andere Apostelen waren gemeyne Bisschoppen der Werelt, gelijck oock S. Ian gantsch Asien regeerde. Wesende nu S. Pauwels uyt Asien vertrocken, heeft tot Timotheum uyt Macedonien (seght S. Athanasius) (In Synopsi) desen schoonen brief geschreven, om hem in 't officie des Bisschops t'onderwijsen: want hy was noch jonck, ende hadde Authoriteyt van doen, die hem met desen brief van den H. Apostel gegeven wiert. Hy was van de Christenen groot gheacht, ende namelick van Dionysio Areopagita, die hem alle sijne boecken toegeschreven heeft; ende van S. Ignatio, (Epist. 11. ad Ephes.) die loflijck van hem schrijft. Na S. Pauwels doot, in 't jaer ons Heeren 109. als hy de Heydensche borgers van Ephesen vermaende der af-goddinne Diane geen sacrifitie te offeren, is hy van hen gesteenight geweest, ende ghestorven den 24. Ianuarii. Sijn heylich lichaem is namaels van den Keyser Constantino den grooten tot Constantinopolen overghevoert, soo S. Hieronymus ghetuyght, (Contra Vigilant.) Aengaende desen brief, en doet S. Pauwels hier niet anders, dan den Bisschop goet onderwijs geven; ende (soo S. Athanasius seght) Ecclesiasticos canones dat is, Kerckelijcke regelen, schrijven, den Bisschoppen seer van noode: dus heeft elck Capittel sijne bysondere materie ende onderwijs.

DE EERSTE EPISTEL
Van
SINTE PAVLVS
Aen
TIMOTHEUM.

Dat Eerste CAITTEL.

Paulus die vermaent Timotheum, dat hy de valsche Leeraers wederstaen soude. Ende hy danct GODT dat hy hem totten Apostelschap ghetrocken heeft: ende hy verweckt hem om een kloeck ridder te zijn.

A ☞ 1 Aulus een A-
postel IESU
CHRISTI, na
't gebod Gods
des Salich-
makers/ ende
CHRISTI
IESV onser
hopen:
Actor.16.a.2. 2 Timotheo
den beminden
sone in 't gheloove: zy gratie/ bermhertig-
heyt/ ende vrede van GODT den Vader/
ende CHRISTO IESV onsen Heere.
3 Alsoo ick u ghebeden hebbe / dat ghy
te Ephesen blijven sout/ doen ick ginck in
Macedonien / op dat ghy waerschouwen
sout den sommigen/ dat sy anders niet lee-
ren en souden/
4 Noch niet letten en souden op de fabu-
len / oft oneyndelijcke registeren va n ghe-
slachten / die meer twists aenbrengen dan
GODTS gestichtigheydt / die in 't gheloo-
ve is.
5 Maer 't eynde des gebodts is de liefde B
van een puer herte/ ende goede conscientie/
ende ongeveynsden geloove:
6 Van de welcke de sommige af-doolen-
de/ zijn omme-gekeert tot onnutten klap/
7 Willende leeraers der Wet zijn / niet
verstaende noch 't gene dat sy spreken/ noch
't gene dat sy voor waer seggen.
8 Maer wy weten wel dat de Wet goet Rom.7.c.
is/ ist datse yemant te recht gebruyckt/ 12.
9 Dat wetende / dat de Wet niet en is
ghestelt den rechtveerdigen / maer den on-
gerechtigen/ende den onghehoorsamen/den
ongoddelijcken / ende den sondaren / den
quaet-doenders / ende den besmetten / den
Vader-moorders/ ende moeder-moorders/
den dootslagers/
10 Den hoereerders/ den mans misbruyc-
kers/ den menschen-dieven/ den leugenaers/
ende meynedigen/ ende soo wat anders der
saliger leeringen contrarie is/
11 Die na 't Euangelie is/ van de glorie
des salighen GODTS, 't welck my be-
trout is. ✠
12 Ick dancke hem die my versterckt C
heeft/ CHRISTO IESV onsen Heere/ dat
hy my voor ghetrou gheacht heeft / stellen-
de in den dienst/
13 Die te vooren geweest hebbe een blas-
phemeerder / ende een vervolger / een spijt-
doender: maer ick heb GODS bermhertig-
heydt verkregen / om dat ick 't onwetende
ghedaen hebbe in de ongeloovigheyt.
14 Maer de gratie ons Heeren heeft o-
vervloedich gheweest metten geloove ende
liefde die in Christo Jesu is.
15 ☞ 't Is een gheloovelijck woordt/ Matth.9.b.13.
ende weerdigh in alle manieren t'ontfan- Marc.2.c.17.
ghen/ dat CHRISTVS IESUS gheko-
men is in dese Weerelt om de sondaers sa- D
lich te maecken / van de welcke ick d'eerste
ben.
16 Maer daerom heb ick bermhertig-
heydt verkreghen/ om dat Christus in my
eerstmael thoonen soude alle verduldig-
heydt / tot een onderwijsinghe der gheener
die hem gheloove sullen ten eeuwighen le-
ven.
17 Maer den onsterffelijcken Koningh
der eeuwigheden/den onsienlijcken eenigen
Godt zy eere ende glorie / in eeuwigheden
der eeuwigheden/ Amen. ✠
18 Dit ghebodt bevele ick u / soone Ti-
mothee/ nae de voorleden Prophetien over
u/ dat ghy daer inne strijt eenen goeden
strijdt/
19 Hebbende 't gheloove ende een goe-
de conscientie/ de welcke sommighe ver-

stooten hebbende/ zijn van't geloove ghe-
doolt.
20 Van de welcke is Hymeneus ende
Alexander/ die ick Satanas overgelevert
hebbe/ op dat sy leeren souden niet te blas-
phemeren.

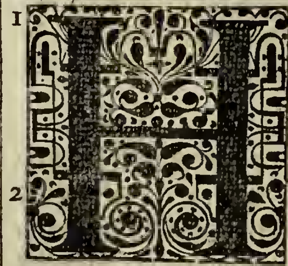
Dat II. CAPITTEL.

De Apostel leert Timotheum hoe hy bidden sal, ende voor wien: ende hoe een vrouwe bidden ende haer thoonen sal.

A
1 Aerom bidde ic/ dat
men ten eersten sal
doen ghebeden/ bid-
dingen/begeringen/
dancksegginge voor
alle menschen/
2 Voor Koninghen/
ende voor alle die in
hoocheyt zijn/ op dat wy een gherust ende
stille leven mogen leyden in alle goedertie-
renheyt ende suyverheyt:
3 Want dat is goet ende aenghenaem
voor onsen Salichmaecker Godt,
B 4 Die wilt dat alle menschen souden sa-
lich worden/ende ter kennisse der waerheyt
komen.
5 Want daer is een Godt, ende een
Middelaer tusschen God ende de menschē/
te weten/den mensch Christus Iesus,
6 Die sy selven tot een verlossinghe heeft
gegeven voor een yegelijck/een getuygenis
te zijnen tijden/
2.Tim. 1. c.11. 7 Waer in ick gestelt ben een Predicant
ende Apostel (ick segh de waerheyt/ ick en
lieghe niet) een leeraer der Heydenen/ in 't
geloove ende in de waerheyt.
C 8 Daerom wil ick dat de mannen sullen
bidden in alle plaetsen/ opheffende suyver
handen sonder toornigheyt ende twistig-
heyt.
1.Petr.3.3 9 Desgelijcx oock dat de vrouwen sullen
zijn in tamelijck habijt/ met schamelheydt
ende soberheyt haer selven vercierende/niet
met ghevlochten hayre/ oft met gout oft
peerlen/ oft met kostelijcken klede:
10 Maer soo dat betaemt den vrouwen
die Gods-dienst openbaerlick belijden door
goede wercken.
D 11 Een vrouwe leere in stilligheyt/ met
alle onderdanigheyt.
1.Cor. 14 f.34. Genes.1. d.27. 12 Maer ick en laet der vrouwen niet
toe te leeren/oft d'overheyt over den man te
hebben/ maer te wesen in stilligheyt:
13 Want Adam was d'eerste ghescha-
pen/ daer nae Eva:
Genes.3. b.6. 14 Ende Adam en is niet verleyt ghe-
weest/ maer de vrouwe is verleyt gheweest
in de overtredinge.
15 Maer sy sal salich worden door dat
voortbrengen der kinderen/ ist dat sy gesta-
dich blijft in 't gheloove/ ende in de liefde/
ende heylichmakinghe/ met soberheyt.

Dat III. CAPITTEL.

Nu leert Paulus Timotheum het leven van eenen Bisschop ende eenen Diaken, ende van eerbaer vrouwen.

1 Et is een geloovelick A
woort/ Ist dat ye- Tit.1. b.6
mant een Bisschops
officie begeert/ die be-
geert een goet werck.
2 Daerom moet een
Bisschop wesen on-
berispelick/maer een-
der huysvrouwen man/ sober/verstandich/
verciert met goede seden/eerbaer/ gheerne
herbergende/geleert/
3 Geen wijnsuyper/ geen vechter/ maer
matich/ geen kijver/ niet gierich/
4 Sijn huys wel regerende/ hebbende
onderdanige kinderen met alle suyverheyt.
5 Maer ist dat yemant zijn huys niet en B
kan regeeren/hoe sal hy de kercke Godts
besorgen?
6 Gheen nieuwelinck in 't gheloove/ op
dat hy opgheheven in hooverdye/ niet en
valle in des duyvels oordeel.
7 Oock moet hy een goet getuyghenis
hebben van de gene die buyten zijn/ op dat
hy niet en valle in eenige schandelickheyt/
ende in des duyvels strick.
8 De Diakenen moeten desgelijcx oock
wesen eerbaer/ niet met twee tongen spre-
kende/ niet gewent veel wijns te drincken/
niet gierich na eenich schandelijck gewin/
9 Hebbende de verborgentheyt des ghe-
loofs in een pure conscientie.
10 Maer dese laet oock eerstmael onder- C
socht worden/ende alsoo sullen sy dienen geen
groot misdaet hebbende.
11 De vrouwen moeten desgelijcx wesen
schamel/niet lasterende/sober/ghetrouwe in
alle dingen.
12 De Diakenen laet wesen maer eender
vrouwen mans/ die hare kinderen wel re-
geren/ ende hare huysen.
13 Want so die wel dienen/ die sullen ee-
nen graet voor henlieden selven krijgen/en-
de veel betrouwens in 't gheloove/ 't welck
is in Christo Iesu.
14 Dese dingen schrijve ick u/ hopende D
dat ick korts tot u komen sal/
15 Maer ist dat ick vertoeve/op dat ghy
dan weten sout/hoe dat ghy moet int huys
Godts verkeeren/welck is de Kercke des
levenden Godts, een colomne ende vastig-
heyt der waerheyt/
16 Ende openbaerlijck ist een groote ver-

voorgentheyt der goedertierenheyt / dat ge-
openbaert is in 't vleesch / gerechtveerdicht
is in den geest / dat den Enghelen vertoont
is / den Heydenen gepreeckt is / gelooft is in
de werelt / opgenomen is in de glorie.

Dat IV. CAPITTEL.

De Apostel voorseyt van valsche leeraers, ende leeringen die in de heylige Kercke komen sullen, ende vermaent Timotheum dat hy hem selven een exempel den menschen gheve ter deucht.

A 1
Maer den Geest seyt o-
pentlijck / dat in de
laetste tijden de som-
mighe sullen aftrede
van den gelove / luy-
sterende na de geesten
der doolingen / ende
leeringen der duyve-
len/

2.Tim. 3. a.1. 1.Petr. 3. a.3. Iud. 11.c. 18.

2 In geveynstheyt / logenen sprekende /
hebbende haer conscientie metten brant-
yser geteeckent/
3 Ghebiedende niet te houwen / ende te
derven spijsen die Godt geschapen heeft/
om te nutten met danckbaerheyt den ghe-
loovigen / ende den genen die de waerheydt
ghekent hebben.
B 4 Want alle Godts creature is goet/
ende daer en is niet te verworpen / dat met
danckbaerheyt genut wort.
5 Want het wort gheheylicht door 't woort
Godts, ende door 't gebedt.
6 Dese dingen den broeders voorleggen-
de / suldy wesen een goet dienaer Christi
Iesu, opgevoet met de woorden des ghe-
loofs / ende der goeder leeringen die ghy na
gevolcht hebt.
2.Tim. 2. c.16. d.23 Tit.3.c.9. 7 Maer de onnutte ende quenen klap-
pingen schouwet / maer oeffent u selven tot
de Godts-dienstigheyt.
8 Want de lichamelijcke oeffeninghe is
tot luttel bequaem / maer de Godts-dien-
stigheyt is tot alle dingen nut / hebbende de
belofte des levens dat nu is / ende des genes
dat toe-komende is.
C 9 ☞ Het is een seker woort / ende weer-
dich datment in alle manieren ontfanghe.
10 Want daer in arbeyden wy / ende
worden vermaledijt / want wy hopen in dē
levenden Godt / die een Salichmaecker is
van allen menschen / maer aldermeest der
gheloovigen.
11 Dese dingen gebiet ende leert.
12 Niemant en versmade u jonckheydt/
maer weest een exempel der gheloovigen in
't woort / in wandelinge / in liefde / in 't ge-
loove / in suyverheyt.
13 Tot dat ick kome / so weest neerstigh
in 't lesen / in 't vermanen / ende in 't leeren.
14 En wilt niet versuymen de gratie die D
in u is / die u gegeven is door de prophetie/
metten opleggen van de handen des Prie-
sterschaps.
15 Dese dinghen overdenckt / hier mede
gaet omme / op dat uwen voortganck eenen
yegelijcken kenlijck zy.
16 Hebt acht op u selven / ende op de lee-
ringhe / blijft volherdich daer in : want dit
doende suldy u selven salich maken / ende de
gene die u hooren. ✠

Dat V. CAPITTEL.

Hier toocht Paulus welck dat de rechte weduwen zijn, ende hoemen die regeren moet: hoe een Priester te eeren is, ende hoe de sondaers openbaerlijck moeten berispt zijn, ende noch ander veel belastingen.

1
Den ouden en straft A
niet / maer smeeckt
hem als eenen Va-
der / de jongelingen
als broeders/
2 De oude vrouwen
als moeders / de jon-
ge vrouwen als su-
sters / in alle suyver-
heydt.
3 Eert de Weduwen / die waerachtighe
weduwen zijn:
4 Maer ist dat eenige weduwe heeft kin-
deren oft kints kinderen / die leere eerstmael
haer huys regeeren / ende den ouderen on-
derlingen dienst vergelden / want dat is
aengenaem voor Gode:
5 Maer die een waerachtige weduwe is/
ende verlaten / die hope in Godt / ende zy
gestadich in smekingen / ende biddinghen/
nacht ende dach.
6 Want die in wellusten leeft / die is le-
vende doot.
7 Dit gebiet ooc / dat sy onberispelic zijn.
8 Maer ist dat yemant voor de zijne / en-
de aldermeest voor zijn huysgenooten / geen
sorge en draegt / die hevet geloove gelochent/
ende hy is arger dan een ongheloovighe.
9 Een weduwe salmen kiesen niet jonger B
dan van t'sestich jaren / die geweest hebbe
maer eens mans huysvrouwe:
14 In goede wercken getuygenis heb-
bende / ist dat sy kinderen opgebracht heeft/
ist dat sy ter herbergen ontfangen heeft / ist
dat sy der H. voetē gewasschen heeft / ist dat
sy den genen die in tribulatien waren / ghe-
dient heeft / ist dat sy alle goede wercken nae
gevolcht heeft.
11 Maer de jonge weduwen schouwet:
want als sy weeldich geworden zijn teghen
Christum / so willen sy houwen/

12 Hebbende de verdoemenisse/ want
sy d'eerste trouwe van onweerden ghe-
maeckt hebben.
13 Ende daer toe leeren sy oock ledich
van huyse te huyse onloopen; niet alleen
ledich/ maer oock klappich ende nieusgie-
rich/ sprekende dingen die niet behoorlick
en zijn.
C 14 Daerom wil ick dat de jonge hou-
wen sullen/ kinderen voorts brenghen/
moeders des huysghesins wesen/ datse
geen oorsake en geven den weder-partij-
der om quaet te spreken.
15 Want de sommighe zijn nu achter-
waerts omgekeert na Satanam.
16 Ist dat eenich gheloovigh mensch
weduwen heeft/ die besorghe die/ ende en
laet de Kercke niet verlast worden: op dat
de gene die waerachtige Weduwen zijn/
genoech mogen hebben.
17 ☞ De Priesters die wel regheeren/
die zijn dubbel eere weerdich/ alder-meest
de gene die arbeyden in't woort ende in de
leeringe.
Deut. 25. a. 4. 2. Cor. 9. a. 9. Matth. 10 b. 10. Luc. 10. b. 7. 18 Want de Schriftuere seyt: Ghy en
sult den dorsschenden osse zijnen muyl niet
toe-binden/ ende een werckman is zijns
loons weerdich.
19 Tegen eenen Priester en wilt geen
klachte ontfanghen/ dan onder twee oft
drie getuygen.
20 Die sondigen/ straft voor henlieden
allen/ op dat de andere oock mogen vreese
hebben.
D 21 Ick betuyge voor GODE, ende
CHRISTO IESU, ende den uytverkoore-
nen Enghelen/ dat ghy dese dinghen be-
waert sonder onberadelickheyt/niet doen-
de in d'een oft d'ander zijde afwijcken-
de. ✠
22 En leght niemanden haestelijck de
handt op/ noch en maeckt u niet deelach-
tich van eens anders sonden. Y selven
hout suyver.
23 En wilt niet meer water drincken/
maer gebruyckt een luttel wijns om uwer
magen wille/ ende om u vele sieckten.
24 Der sommiger menschen sonden zijn
openbaer/ voorgaende ten oordeel/ maer
den sommigen volgen die na.
25 Desgelijcx oock zijn de goede wercr-
ken openbaer/ ende die anders zijn/en mo-
gen niet verborgen worden.

Geeft my mijn ziele daer ick voor bidde, ende mijn volck daer ick voor smeecke, *Hester 7.*

Dat VI. CAPITTEL.

Paulus vermaent de knechten, dat sy haerlieder Heeren onderdanich zijn, hoe datse te schouwen zijn die quelende vragen leeren, hoe datmen gierigheydt schouwen sal, ende de deucht aenveerden, ende noch ander leeringen.

1 Alle dienst-knech- A
ten die onder het
jock zijn/ die sullen
hen Heeren alder
eere weerdich hou-
de/op dat den naem
ende leeringhe des
Heeren niet ghela-
stert en wordt.
2 Maer de ghene die geloovige Heeren
hebben/ die en sullen die niet versmaden/
om dat sy zijn broeders/ maer sy moeten
die te meer dienen/ om dat sy gheloovich
zijn ende bemint/ die der weldaet deelach-
tich zijn. Dese dinghen leert/ ende ver-
maent.
3 Ist datter yemant anders leert/ ende
geen gehoor en geeft den saligen woorden
ons Heeren Iesu Christi/ ende der leerin-
gen die na de Godts-diensticheyt is/
4 Die is hoovaerdich/ niet wetende/
maer quelende in de vragen ende strijden
der woorden/uyt de welcke komen nijdic-
heden/ kijvagien/ blasphemien/ quade
vermoeden/
5 Disputatien der menschen die verdor-
ven van verstande zijn/ ende die van der
waerheyt berooft zijn/meynende dat 'tge-
win Godts-diensticheyt is.
6 Maer een groot gewin is Gods-dien-
sticheyt/ met genoechsaemheyt.
7 ☞ Want wy en hebbē niet gebracht in B
dese Weerelt/ 't is oock sonder twijfel dat Iob 1. d. 21.
wy van hier niet wech draghen en mo- Eccles. 5. c. 14.
gen.
8 Maer hebbende voetsele/ ende daer
wy mede gedeckt mogen worden/hier me-
de zijn wy te vreden.
9 Want die rijck willen worden/ die
vallen in bekooringhe/ ende in den strick
des duyvels/ ende in veel onnutte ende
schadelijcke begheerten/ die de menschen
doen versincken in de doot ende verdoe-
menisse.
10 Want de wortel van alle quaet is de
gierigheydt/de welcke sommige menschen
begerende/hebben gedoolt van 't geloove/
ende henlieden selven ghesteecken in veel
smerten.
11 Maer ghy/ O mensch Godts/ vliet
dese dingen. Maer volcht rechtveerdig-
heyt/ Godts-diensticheyt/geloove/liefde/ C
verduldigheyt/ sachtmoedigheyt.

C 12 Strijt eenen goeden strijt des ghe-
loofs/ aengrijpt het eeuwigh leven / waer
toe ghy geroepen zijt/ ende hebt beleden een
goede belijdinge voor veel getuygen.
Matth. 27 b. 11. Ioan. 18. g. 37. 13 Ick gebiede u voor Gode/ die 't al le-
vende maeckt/ ende voor Christo Ie-
su, die onder Pontio Pilato getuycht heeft
een goede belijdinge/
14 Dat ghy onderhout 't gebodt sonder
vlecke/onberispelick/ tot de aenkomste ons
Heeren Iesu Christi. ✠
15 Den welcken te zijnen tijden sal too-
nen de salige ende alleen machtige Koning
der Koningen/ ende Heere der Heeren/
Apoc. 17. d. 14. 19. c. 16. Ioan. 1. d. 18. 1. Ioan. 1. b. 18. 1. Ioan. 4. c. 12. 16 Die alleen heeft de onsterffelijckheyt/
ende woont in 't licht daermen niet aen ko-
men en kan/den welcken geen mensch ghe-
sien en heeft/ maer oock niet sien en mach:
den welcken zy eere eñ eeuwich rijc/ Amen.
17 ☞ Den rijcken van deser Werelt ge-
biet dat sy geen hoveerdich gevoelẽ en heb-
ben/ noch en hopen op de onsekerheydt der D
rijckdommen/ maer in den levenden Godt
(die ons alle dingen verleent overvloedelick
om te ghebruycken.)
18 Wel te doen / rijck te worden in goe- Luc. 12. b. 15. Ioan. 1. b 18.
de wercken / lichtelijck te gheven / mede te
deylen/
19 Te vergaderen voor henlieden selven
een goet fondament teghen den toekomen-
den tijdt/ op dat sy verkrijgen moghen het
waerachtich leven.
20 O Timothee/bewaert den pant die u
betrout is / schouwende de vremde nieu-
wicheyt der woorden/ende de wederseggin-
ghen van de valsche beroemde konste/
21 De welcke de sommighe beloovende/
zijn van den gheloove ghevallen. De gra-
tie sy met u/ Amen. ✠

Hier voleynt de eerste Epistel van Sinte
Paulus aen Timotheum.

A R G U M E N T.

ET en is niet seecker, wanneer desen brief gheschreven is. De ghe-
ghemeyne opinie is, dat Sinte Pauwels dien schreef in sijne tweede
gevangenisse, in 't jaer onses Heeren 68. een jaer voor sijne martelie,
het welck in 't jaer 69. geschiede: want in 't volgende vierde Capit-
tel schrijft hy van sijne nakende doot, ende van den nakenden win-
ter, die voor sijne doot na desen brief volghde: want hy stierf in den
Somer, den 29. Iunii, ende om des Keysers Neronis absentie in A-
chaien, is hy negen maenden in den kercker ghebleven, tot sijne we-
derkomste. Andere meynen dat hy gheschreven is voor den brief tot de Philippensen,
ten tijde van sijn eerste gevangenisse; om dat Timotheus doen te Roomen was, dien hy in
desen brief daer roept: want sy meynen dat hy in 't voorseyt vierde Capittel spreeckt
van noch den Heydenen te preken. De ghemeyne opinie dunckt my de beste: want van
die opwerpinge sullen wy in 't vierde Capittel spreken. Dus schijnt d'oorsaecke van desen
brief gheweest te zijn; Timotheum te Romen te roepen: om voor sijne doodt sijnen be-
minden discipel van alles t'informeren, ende t'onderwijsen in 't Bisschops officie; ende om
van hem wat geholpen te worden, gemerckt hy van d'andere verlaten was. Wy mogen de-
sen brief twee deelen gheven: want in de twee eerste Capittelen geeft hy hem goede ver-
maninghe; in de twee laetste onderwijst hy hem aengaende de Ketters, die hy voor-sach
datse komen souden.

DE TWEEDE EPISTEL

Van

SINTE PAVLVS

Aen

TIMOTHEUM.

Dat Eerste CAPITTEL.

De Apostel vermaent Timotheum, dat hy sterckelijck CHRISTUM preken sal, mits datter luttel Predicanten zijn.

A 1
Aulus een Apostel IESU
CHRISTI, door den wille
GODTS, na de belofte des
levens/ welck is in CHRI-
STO IESU,
2 Timotheo mijnen alder-
liefsten sone sy gratie/ bermhertighept/ vre-
de van GODT den Vader/ ende Christo
Iesu onsen Heere. ✠
3 ☞ Ick dancke GODE, dien ick diene
van den voor-ouderen aen / in een pure con-
scientie/ dat ick sonder ophouden hebbe ge-
denckenisse van u in mijn ghebeden/ nacht
ende dach/
4 Verlangen hebbende u te sien/ gedach-
tich wesende uwer tranen/ op dat ick mocht
met blijdschap vervult worden/
5 Nemende een herdencken van 't ghe-
loove dat in u ongheveynst is / dat oock te
vooren ghewoont heeft in u groot-moeder
Loide/ende in u moeder Eunice / maer ick
ben seecker dat oock in u. B
6 Om welcke saecke ick u vermane/dat
ghy verweckt de gratie GODTS die in u
is/ door het opleggen van mijnen handen. Rom. 8.
7 Want Godt en heeft ons niet ghege- c.15.
ven den geest der vreesen / maer der kracht/
ende der liefden/ ende der soberhept. ✠
8 ☞ Daerom en wilt u niet schamen
van dat getuygenis ons Heeren / noch van
my zijnen gevangen/maer arbept te samen
met dat Euangelie nae der kracht GODTS, Tit.3.b.
9 Die ons verlost heeft/ ende gheroepen 15.
door zijnen hepligen roep/ niet nae onse
wercken/ maer nae zijn voornemen ende
gratie die ons ghegeven is in Christo Iesu
voor de eeuwige tijden: C
10 Maer is nu geopenbaert door de ver-
lichtinghe ons Salichmakers Iesu Chri-
sti/ die de doot vernielt heeft / maer heeft in
't licht gebracht het leven/ende de onbederf-
felijckhept door 't Euangelie/ Tim.1.a.
11 In 't welck ick gestelt ben een Predi- 3.
cant/ ende een Apostel/ ende een meester der
Heydenen.
12 Om welcke sake ick dese dingen oock
lijde / maer ick en worde niet beschaemt.
Want ick weet wien ick gheloost hebbe/en-
de ick ben seker/dat hy machtich is mijnen
pant te bewaren tot op dien dach toe.
13 Hebt een forme der saliger woorden/
die ghy van my gehoort hebt int gheloove/
ende in de liefde in Christo Iesu. ✠ D
14 Den goeden pant bewaert door den
H. Geest/ die in ons woont.
15 Ghy weet dat wel / dat sy alle van
my afgekeert zijn/alle die in Asien zijn/van
de welcke is Phigellus ende Hermogenes.
16 De Heere gheve bermhertighept den

huysgesinne van Onesiphorus / want hy heeft my dickmael vermaeckt / ende van mijnder ketenen en heeft hy hem niet ghe-schaemt:
17 Maer doen hy te Roomen gekomen was / soo heeft hy my sorchvuldelijck ghe-socht / ende gevonden.
18 De Heere verleene hem bermhertig-heyt te vinden van den Heere in dien dach. Ende in hoe veel dingen dat hy my te E-phesen gedient heeft / dat weet ghy beter.

Dat II. CAPITTEL.

Paulus vermaent Timotheum, dat hy de menschen suyverlijck leere, ende geerne verdraghe voor CHRISTO, hem de toekomende glorie voor oogen leggende, ende andere leeringen.

A 1
Aerom ghy mijn so-ne / wert versterckt in de gratie die daer is in CHRISTO IESU,
2 Ende in de dingen die ghy van my ghe-hoort hebt door veel getuygen. Dese din-gen beveelt den gelo-vighen menschen / die bequaem zijn sullen oock andere te leeren.
3 Arbeyt als een goet Ridder Christi Jesu.
4 Niemant die GODE strijt / en ver-menght hem met weerlicke saecken / op dat hy dien mach behagen / den welcken hy hy selven over-gegeven heeft:
5 Want oock wie in eenen kampt strijt / die en wort niet ghekroont / ten zy dat hy wettelijck gestreden hebbe.
B 6 Den Acker-man arbeydende moet eerst van de vruchten genieten.
7 Verstaet 't gene dat ick segghe. Want de Heere sal u in alles verstant geven.
8 Weest ghedachtich dat de Heere Je-sus Christus verresen is van den dooden / uyt Davids zaet / nae mijn Evangelie /
9 Daer ick in arbeyde totten banden toe / als qualijck doende: maer het woort GODTS en is niet gebonden.
10 Daerom verdrage ick alle dingen om de uytverkoorene / dat sy oock souden ver-krijgen de salighheyt die daer is in Christo Jesu / met de hemelsche glorie.
11 't Is een seker woort. Want ist dat wy mede gestorven zijn / soo sullen wy oock mede leven:
Matth.10.d.33. Marc.8.d.38. Rom.3.a.3. 12 Ist dat wy mede verdragen / so sullen wy oock mede regneren: ist dat wy 't loochenen / so sal hy ons oock loochenen:
13 Ist dat wy niet en gelooven / hy blijft ghetrouwe / hy en mach sy selven niet loochenen.

14 Die vermaent / betuygende voor den Heere. En wilt niet strijden met woorden (want ten dient nergens toe) dan tot verkeringe der geenre die 't hooren. C
15 Zijt neerstelijck sorchvuldich / u selven prijselijck te bewijsen voor GODT, eenen onbeschamelijcken werckman / oprechtelijck handelende 't woort der waerheydt.
16 Maer de ongeestelijcke ende onnutte klapperntjen schouwet / want sy vorderen seere tot de ongoddelijckheyt /
17 Ende henlieder sprake kruypt voorts als de kancker sieckte. Onder de welcke is Hymeneus ende Philetus /
18 Die van der waerheyt afgevallen zijn / seggende dat de verrijsenisse nu geschiet is / ende sy hebben verkeert het gheloove van den sommigen.
19 Maer het vast fondament GODTS staet / hebbende desen zegel. De Heere heeft gekent wie hem toe-behooren / ende scheyde van der boosheydt / alle die den naem des Heeren noemt.
20 Maer in een groot huys en zijn niet alleen gulden ende silveren vaten / maer ooc houten ende aerden: ende de sommighe zijn dienende ter eeren / maer de sommighe ter oneeren.
21 Daerom ist dat hem yemant suyvert van desen / die sal zijn een vat ter eeren / gheheylicht ende nut den Heere / tot alle goede wercken bereyt. D
22 Maer vliet de lusten der jonckheydt / maer staet na de rechtveerdigheyt / geloove / liefde / ende vrede metten genen die den Heere aenroepen met puerder herten.
23 Maer schouwet de dwase ende ongeleerde vraghen / wetende dat die kijvagien voort-brengen. 1.Tim.1.a.7. Tit.3.c.9.
24 Maer een knecht des Heeren en moet niet kijven / maer sachtmoedich zijn tot allen menschen / bereyt om te leeren / verdul-dich /
25 Met manierlijckheydt straffende de ghene die der waerheydt wederstaen / oft henlieden GOD tot eenighen tijde penitentie verleende / om de waerheyt te kennen /
26 Ende dat sy mochten wederom keeren van des duyvels stricken / van den welcken sy worden ghevanghen ghehouden tot zijnen wille.

Ghy zijt de glorie van Ierusalem. Ghy zijt de blijtschap van Israel. Ghy zijt de heerlijckheyt van onse volcke, IVDITH 15.

Dat III. CAPITTEL.

Paulus vermaent Timotheum van de valsche leeraers die oprijsen sullen, ende dat hy sterck stae ende kloeck.

A 1 Maer weet dit / dat in
1.Tim 4. a.1. 2. Petr. 3. a.3. Iud. 1.d. 18. de laetste dagen aen=
komen sullen sorghe=
lijcke tijden.
Ende daer sullen
2 menschen zijn henlie=
den selve lief hebben=
de/gierige/hoogmoe=
dighe/ hoveerdighe/ lasteraers/den ouders
ongehoorsaem/ondanckbarige/boose werc=
ken doende/
3 Sonder beweghelijckheyt / onvrede=
lijck/ beschuldigers/onkuyssche/wreet/son=
der goedertierenheyt/
4 Verraders/ moetwillich / opgeblasen/
ende liefhebbers der wellusten / meer dan
GODS,
5 Hebbende een schijn des geestelijcks
levens/ maer de kracht van die verlooche=
nende. Dese schouwet oock:
B 6 Want van dese zijn sy / die in de huy=
sen insluppen / ende leyden ghevanghen de
vroukens die met sonden beladen zijn / die
ghelept worden van verscheyden begheer=
ten/
7 Altijdt leerende/ ende nemmermeer tot
de kennisse der waerheyt komende:
Exod.7. b.11.c.22 8 Maer ghelijck Iannes ende Mam=
bres Moysi wederstonden/ alsoo wederstaen
dese der waerheyt / menschen die verargert
zijn van verstande / verworpen van 't ghe=
loove/
9 Maer sy en sullen voorts niet meer toe=
nemen/ want haerlieder dwaesheyt sal al=
len menschen openbaer wesen / ghelijck der
voorseyder oock gheweest is.
C 10 Maer ghy hebt verkregen mijn lee=
ringhe/ insettinghe / voornemen/ gheloove/
lanckmoedigheydt / liefde/ verduldigheyt/
11 Vervolgingen/ tribulatien / ghelijck
my ghedaen zijn te Antiochien / te Ico=
nien/ ende te Lystren / welcke vervolginge
ick geleden hebbe / ende van alle dese heeft
my de Heere verlost:
12 Ende alle die Godtlijck leven willen
in Christo Iesu / die sullen vervolginghe
lijden.
D 13 Maer de quade menschen ende ver=
leyders sullen vorderen tot arger / doolende
in doolingen brengende:
14 Maer blijft ghy in de dingen die ghy
geleert hebt / ende u bevolen zijn / wetende
van wien ghy die geleert hebt/
15 Ende dat ghy van u kintscheydt de
heylighe schriften gheweten hebt/ die u mo=
gen onderwijsen ter salighheyt/ door 't ghe=
loove datter is in Christo Iesu.
16 Alle Schriftuere van GODT inghe= 1. Petr. 1. d.20.
geven / is profijtelijck om te leeren / om te
berispen/ om te straffen / om te onderwijsen
in de rechtveerdigheyt/
17 Op dat een mensche GODTS mach
volmaeckt zijn/ tot alle goede wercken on=
derwesen.

Dat IV. CAPITTEL.

Paulus propheteert noch van de toekomende tijden, ende van sijn doot die naeckte, ende begeert dat Timotheus tot hem kome, ende groet de vrienden.

1 Ick betuyghe voor Go= A
de ende IESU CHRI=
STO, die oordeelen sal
levende ende doode/
door zijn toekomste/
ende zijn rijck/
2 Preeckt het woort/
weest daer neerstigh
in/ 't zy oft gelegen is oft ongheleghen / be=
rispt/ smeeckt/ straft/ met alle lijtsaemheyt
ende leeringhe:
3 Want daer sal eenen tijdt komen / dat
sy gheen salighe leeringen en sullen verdra=
ghen: maer sy hebbende joecksel der ooren/
sullen na hare begeerten voor henlieden sel=
ven meesters vergaderen/
4 Ende van de waerheydt sullen sy het
ghehoor af keeren / maer sullen tot fabelen
gekeert worden.
5 Maer waeckt ghy / in alles arbeydet/ B
doet het werck van eenen Euangelist / vol=
brenght uwen dienst/ weest sober:
6 Want ick worde nu ten offer ghedoot/
ende den tijdt van mijn verscheyden is na=
kende.
7 Eenen goeden strijt heb ick gestreden/
den loop heb ick volbracht/ het geloove heb
ick bewaert.
8 Voortaen wort my bewaert de kroone
der rechtveerdigheyt / die my de Heere we=
der gheven sal in dien dach/ de rechtveerdi=
ghe rechter: ende niet alleen my/ maer oock
den genen die zijn toekomste beminnen. ¶
Haest u tot my te komen geringe/
9 Want Demas heeft my verlaten / be= C
minnende dese Weereldt / ende hy is wech
ghereyst nae Thessalonen/
10 Crescens in Galatien/ Titus in Dal=
matien/
11 Lucas is met my alleen. Neemt Col.4.d. 14.
Marcum mede/ ende brenght hem met u/
want hy is my oorbaerlijck ten dienste:
12 Maer Tychicum heb ick ghesonden
nae Ephesen.

13 Den mantel dien ick te Troaden
gelaten hebbe by Carpum / brenght met
u als ghy komt / ende de boecken / maer
aldermeest de pargamenten.
14 Alexander de kooper-smit heeft my
veel quaets getoont / de Heere sal hem we-
der loonen nae zijn wercken /
15 Den welcken schouwet ghy oock /
want hy seer heeft wederstaen onsen
woorden.
16 In mijn eerste verantwoorden en
heeft my niemant by ghestaen / maer sy
hebben my alle verlaten / ten moet henlie-
den niet toegerekent worden.
D 17 Maer de Heere heeft my by gestaen /
ende heeft my versterckt / op dat door my
de predicatie soude volbracht worden / en-
de dat alle de Heydenen souden hooren:
ende ick ben verlost geweest uyt den muyl
des leeuws.

18 De Heere heeft my verlost van alle
quade wercken / ende hy sal my salich ma-
ken in zijn hemelsch rijck / den welcken
zy glorie in eeuwigheden der eeuwighe-
den / Amen.
19 Groet Priscam ende Aquilam / ende 2.Tim. 1 d. 16.
Onesiphorus huysgesin.
20 Erastus is te Corinthen gebleven.
Maer Trophimum heb ick sieck gelaten
te Mileten.
21 Haest u voor den Winter te komen.
U groeten Eubulus / ende Pudens / ende
Linus / ende Claudia / ende alle de broe-
ders.
22 De Heere IESUS CHRISTUS zy
met uwen geest. De gratie zy met u allen /
Amen.

Hier voleynt de tweede Epistel van S. Pau-
lus aen Timotheum.

De Godtgeleerde Daniel.

DE EPISTEL

Van

S. PAVWELS

Aen

TITUM.

ARGUMENT.

Actor.19. ALs den heyligen Apostel Paulus t'Ephesen geleden hadde den oploop die hem van Demetrio den silversmit gheschiede, soo is hy van daer gereyst ter Zee, ende is ghekomen in 't Eylant Creta: het welck in dien tijdt seer vermaert was, ende wel bewoont, hebbende hondert steden ende veel volcx; hoe wel het nu onder de Venetianen min inwoonders heeft, ende wort ghenoemt Candia. S. Pauwels hier preeckende bekeerde veel menschen: ende heeft sijnen discipel Titum, die met hem pleeght te reysen, aldaer Bisschop ghewijt, bevelende hem het gantsch Eylandt, ende (soo sommighe meynen) alle d'Eylanden die daer ontrent lagen. De ghemeyne opinie hout dat desen brief gheschreven is te Nicopolen, eene stadt des lantschaps Epiri in Griecken-lant, om dat den H. Apostel in 't eynde seght; Haest u om tot my te komen te Nicopolen, want ick hebbe voor my genomen daer t'overwinteren: maer om dat hy segh t daer, ende niet hier (soo hy behoorde geseyt te hebben, hadde hy daer gheweest) daerom meynen andere dat desen brief elders in Griecken-landt gheschreven is, eer hy te Nicopolen quam. Hy is sonder twijfel geschreven eer hy ghevangen wiert, wesende noch in sijne vryheydt; ende by avontueren in het jaer onses Heeren 58. gelijck meer andere. Desen Titus was eenen heylighen man, soo S. Ignatius schrijft; ende (soo het Griesch Menologium oft Martelaren boeck inhout) wesende 94. jaren oudt, is hy in vrede gestorven. Wy houden sijne memorie in de Roomsche Kercke den 4. Ianuarii. Aengaende desen brief, moghen wy hem twee deelen geven: want in 't eerste Capittel leert hy Titum hoedanige Bisschoppen hy behoort te wijen, die den Ketteren mogen wederstaen; in de twee andere onderwijst hy hem hoe hy sijn volck vermanen sal, oude, jonge, mans, vrouwen, knechten, ende ondersaten.

Tit.3.

Epist.6. ad Philad.

25. Augustin.

DE EPISTEL
Van
SINTE PAVLVS
Aen
TITUM.

Dat Eerste CAPITTEL.

Paulus leert Titum hoe hy de Bisschoppen ordineren sal, ende de quade berispen.

A 1
Aulus een Dienaer GODTS, ende een Apostel Jesu Christi/ nae 't gheloove van de uytverkooren GODS, ende nae de kennisse der waerheydt/ welck nae de Godtvruchtigheydt is/
2.Tim. 1. c.9. 2 Tot de hoope van 't eeuwigh leven/ 't welck Godt gheloost heeft/ die niet en liecht/ voor de eeuwige tijden:
3 Maer heeft gheopenbaert te zijnen tijde zijn woort door de Predicatie / die my bevolen is nae 't gebodt Godts ons Salichmakers:
B 4 Tito den beminden sone/na 'tgemeyn geloove/ zy gratie ende vrede van Godt den Vader/ ende van Christo Jesu onsen Salichmaker.
5 Ter saken van desen heb ick u te Creten gelaten/ om dat ghy sout beteren 't gene datter gebreeckt / ende dat ghy van steden te steden sout Priesters stellen / ghelijck ick u oock gheordineert hebbe.
6 Isser yemant sonder misdaet / maer eender huysvrouwen man/ hebbende gheloovige kinderen/ niet wesende beticht van overdadigheyt/ oft ongehoorsaem. 1.Tim.3 a.2.
7 Want een Bisschop moet onberispelijck zijn / als een Godts uytdeyler / niet hooveerdich/ niet toornich/ geen Wijnsuyper / geen vechter/ niet gierich na schandelijck gewin: 1.Tim.3. a.7.
8 Maer geerne herbergende / goedertieren/ sober / rechtveerdich / heylich / suyver van leven/
9 Vast houdende het ghetrouwe woort/ C
dat nae de leeringe is: op dat hy machtich zy te vermanen door rechte leeringhe / ende te verwinnen die daer tegen seggen.
11 Want veel isser oock onghehoorsaem/ ydel klappers/ ende verleyders/ aldermeest die van de besnijdenisse zijn/
10 De welcke moeten gestraft worden: die alle huysen verkeeren / leerende dat niet en behoort/ om des vuyl gewins wille.
12 Een uyt henlieden / haerlieder eygen Propheet/ heeft gheseyt:De Cretensen zijn altijdt logenachtich/ quade beesten/ traghe buycken.
13 Dat ghetuyghenis is waerachtich. D
Daerom soo straftse strenghelijck / dat sy mogen oprecht zijn in 't geloove/
14 Niet lettende op de Joodsche fabelen/ ende op de gheboden der menschen/ die henlieden afkeeren van de waerheyt.
15 Alle dinghen zijn suyver den suyveren/ maer den besmetten ende den ongeloo- Rom. 14 d.20.
vighen en is geen dingh suyver/ want hen ghedachte / ende hen conscientie zijn al besmet.
16 Sy belijden dat sy Godt kennen/ maer metten wercken loochenen zij 't/ aenghesien dat sy afgrijselijck zijn/ ende ongeloovich / ende tot alle goede wercken verworpen.

Dat II. CAPITTEL.

Paulus gheeft Tito een maniere om alderhande soorten van menschen te leeren.

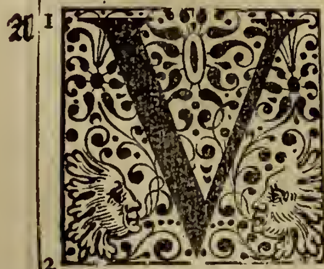
1
Aer spreect ghy 't gene dat der saliger lee- A
ringen betaemt.
2 Den ouders dat sy sober zijn / eerbaer / voorsienich/ gantsch in 't gheloove / in de liefde/ ende in de verduldigheyt.
3 Desgelijcx oock de oude vrouwen/ dat sy zijn een heylich habijt / gheen lasterssen/ niet henlieden ghevende tot veel wijns te drincken/ wel leerende/
4 Op dat sy wijsheyt leeren mogen der

jongen

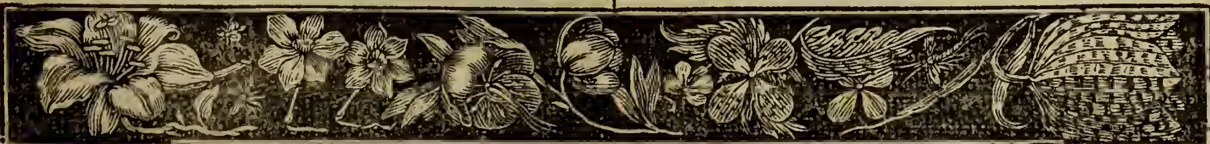
jonghen dochteren / dat sy haer mans lief
hebben/ haer kinderen beminnen/
5 Ende wesen voorsienich / eerbaer / so-
ber/ hebbende sorghe haers huys / goeder-
tieren/haren mans onderdanich/op dat het
woort GODTS niet gelastert en worde.
B 6 De jongelingen suldy desghelijcx ver-
manen dat sy sober zijn.
7 In alle dingen vertoont u selven tot
een exempel van goede wercken/ in leerin-
ghe/ in oprechtigheydt/ in rijpigheydt van
manieren:
8 Ende u woort zy gantsch ende onstraf-
felijck/ op dat de gene die ons tegen is/hem
ontsien mach/ niet quaets hebbende dat hy
van ons soude moghen seggen.
C 9 De knechten vermaent datse haren
Ephes.6.a.1. Col.3.d.22. 2.Pet.2.c.18. Heeren onderdanich zijn/in alles behagen-
de/ niet tegen seggende/
10 Niet bedriegende / maer in alles goe-
de getrouwigheydt toonende / op dat sy de
leeringe GODS ons Salighmaeckers mo-
gen in alles vercieren. ✠
11 ☞ Want de gratie GODTS ons
Salichmakers heeft haer geopenbaert alle
menschen/
D 12 Ons onderwijsende / dat wy versa-
kende de ongoddelijckheyt/ende de werelt-
lijcke begeerten/ soberlijck/ ende rechtveer-
delijck/ende Godtvruchtichlijck leven sou-
den in deser werelt/
13 Verwachtende de salige hope ende de
toekomste van de glorie des grooten GODS
ende ons Salichmakers IESU CHRISTI,
14 Die sy selven heeft gegeven voor ons
lieden / om dat hy ons verlossen soude van
alle ongerechtigheydt / ende ons voor hem
soude suyveren een aengenaem volck/ ghe-
stadelijck volgende goede wercken.
15 Dit spreeckt ende vermaent ✠ ende
straft met alder macht: Niemant en ver-
smade u.

Dat III. CAPITTEL.

Noch vermaent Paulus Titum tot wat deuchden dat hy zijn ondersaten verwecken, ende van wat quaet af keeren sal.

A 1
Ermaentse den Prin-
cen ende der Over-
heyt onderdanich te
zijn/ ende den ghebo-
den gehoorsaem/ tot
alle goede wercken
bereyt te zijn.
2 Niemanden te la-
steren / niet krijfachtich te zijn / maer ma-
nierlijck / toonende alle sachtmoedigheydt
tot allen menschen:
3 Want wy waren voortijdts oock on-
wijs/ ongeloovigh/doolende/dienende ver-
scheyden lusten ende wellustigheden / in
quaetheyt ende nijdigheyt levende/gehaet/
malkanderen hatende. B
4 ☞ Maer na dat de goedertierenheydt 2.Tim.1.c.9.
ende liefde GODTS ons Salichmakers
tot de menschen gheopenbaert is ghe-
weest/
5 Niet uyt de wercken der rechtveerdic-
heyt die wy gedaen hebben / maer nae zijn
bermhertigheydt heeft hy ons saligh ghe-
maeckt/ door het wasschen der weder-ghe-
boorten ende vernieuwingen des Heylichs
Geests/
6 Den welcken hy in ons ghestort heeft
overvloedelijck door IESUM CHRISTUM
onsen Salichmaker/
7 Op dat wy gherechtveerdicht zijnde
door zijn gratie/erfgenamen souden zijn na
de hope des eeuwichs levens. ✠
8 Het is een seker woort/ ende hier mede C
wil ick dat ghyse vestighen sult / op dat sy/
die GODE gheloovn/ neerstigh moghen
zijn om met goede wercken voor te gaen.
Dese dinghen zijn den menschen goet ende
nut. 1.Tim.1.b.7. 2.Tim.2.d.23.
9 Maer sotte vraghen / ende afkomsten
der gheslachten / ende krijvagien/ ende dis-
putatien der Wet schouwet / want sy zijn
onnut ende ydel.
10 Eenen ketterschen mensch suldy nae
een oft twee straffingen schouwen/
11 Wetende dat hy verkeert is/ die sulcx
is/ ende hy misdoet/ midts dat hy door zijn
eygen vonnisse verdoemt is. D
12 Als ick tot u sal seynden Artemam
oft Tychicum / soo haest u om tot my te
komen tot Nicopolim / want ick heb voor
my genomen aldaer te over - winteren.
13 Zenam den Wet-geleerden ende A-
pollo seynt sorchvuldelijck voore / op dat
henlieden niet en gebreke.
14 Maer laet de onse oock leeren voor te
gaen in goede wercken tot nootelijcken ge-
bruyck / op dat sy niet onvruchtbaer en
zijn.
15 Alle die met my zijn/ die groeten
u. Groetse die ons lief hebben in't ghe-
loove. De gratie GODTS zy met u allen/
Amen.

Hier voleynt de Epistel van S.Paulus aen Titum.

DE EPISTEL

Van

S. PAVWELS

Aen

PHILEMONEM.

ARGUMENT.

PHILEMON (soo't uyt desen brief blijckt) was eenen rijcken man van S.Pauwels bekeert, hebbende eene groote familie, die hier *de kercke van zijnen huyse* ghenoemt wort. Het schijnt dat hy nu te Colossen woonde, daer Colloss. 4. Archippus (soo boven gheseyt is) Stadthouder was van den Bisschop Epaphras, die te Roomen by S. Pauwels ghevanghen bleef. Het schijnt oock dat Appia sijne huysvrouwe was, (soo't Oecumenio oock dunckt) soo om dat sy hier met hem ghenoemt wort voor Archippum, Vicaris des Bisschops, soo om dat sy t'samen te Colossen naderhant den 22. Novembris het martelie geleden hebben; soo't de Grieckische ende Latijnsche Martelaren-boecken ghetuygen. Desen Philemon hadde een slave, ghenaemt Onesimus; die, niet sonder suspicie van dieverije, van hem wech-geloopen was, nochniet bekeert zijnde tot het Christen gheloove, ghelijck d'andere van den selven huyse. d'Oorsake van sijnen wech-loop en was in sijnen Christenen meester niet; die, nae de maniere der Christelijcker meesteren, sijne slaven soetelijcker tracteerde dan de Heydenen plegen, maer was by avonturen in sijn obstinate hertueckigheyt, die het Christen geloove versmade. Wesende nu vertrocken, ende vresende van sijnen meester vervolght te worden; is hy tot Roomen gekomen by S.Pauwels, dien hy by sijnen meester dickwijls gesien hadde. Den H.Apostel heeft hem vermaent, ende tot het Christen geloove bekeert, ende met desen brief weder tot zijnen meester gesonden; voegende met hem Tichicum sijnen dienaer, (die den brief totten Colossensen geschreven droegh) op dat hem Philemon, door sijne recommandatie ende presentatie, sonder gramschap soude ontfangen, ende om van Sinte Pauwels begeerte te getuygen, het schijnt uyt het argument des briefs tot de Colossensen, dat Onesimus van Sinte Pauwels *Acolutus* gewijt was, dat is: met eene van de vier minder wijingen, om zijnen meester meer te versoeten; het *Ad Theophr. contra Ioan: Ierosol.* welck oock S.Hieronymus schrijft. Theodoretus meynt dat hem Philemon terstont wederom te Roomen ghesonden heeft, om Sinte Pauwels te dienen: van den welcken hy in de Christelijcke ende Kerckelijcke leeringhe alsoo onderwesen is, dat hy na Timotheum *Epist. 11 ad Ephes. 16. Febr.* Bisschop van Ephesen gheworden is, seght S.Ignatius. Ten laetsten is hy te Romen door veel slagen ende breken der beenen ghedoot gheweest; soo Metaphrastes schrijft. Hier uyt sien wy dat desen brief op den selven tijdt met den brief tot de Colossensen gheschreven is, te weten, in 't jaer onses Heeren 60. nae dat Sinte Pauwels van Cesareen nae *Actor. 28* Roomen ghesonden was, daer hy twee jaren ghevanghen bleef, soo S.Lucas schrijft.

DE EPISTEL
Van
SINTE PAVLVS
Aen
PHILEMONEM.

Dat Eerſte CAPITTEL.

Paulus bidt dat hy Oneſimum ontfangen wil,hem groetende.

A 1 PAulus een ghevan-
ghen Jeſu Chꝛiſti/
ende de bꝛoeder Ti-
motheus/ Philemo-
ni onſen beminden
ende mede-helper/
2 Ende Appie onſer
alderliefſte ſuſter/en-
de Archippo onſen
mede-ſtrijder/ ende der Kercken die in u
huys is.
3 Gratie zy u/ende vꝛede/ van GODE
onſen Vader/ ende van den Heere Jeſu
Chꝛiſto:
4 Ick dancke mijnen Godt/altijdt u-
wer gedenckeniſſe houdende in mijnen ge-
beden:
5 Hooꝛende u liefde/ ende gheloove/ die
ghy hebt in den Heere Jeſu/ende tot alle de
Heyligen:
B 6 Op dat de gemeynſchap uws geloofs
mach openbaer woꝛden tot kenniſſe van al-
le 't goet werck dat in u lieden is in Chꝛiſto
Jeſu.
7 Want ick heb groote genoechte ghe-
hadt/ende vertrooſtinge in u liefde:want de
herten der Heyligen hebben gheruſt dooꝛ u
bꝛoeder:
8 Waerom/ hoe wel ick groot betrou-
wen hebbe in Chꝛiſto Jeſu om u te ghebie-
den 't gene dat pꝛofijtelijck is/
9 Soo bidde ick nochtans liever om der
liefden wille/ aengeſien dat ghy ſulcks zijt
als de oude Paulus/ maer nu oock een ge-
vangen Jeſu Chꝛiſti.
10 Ick bidde u vooꝛ mijnen ſone/den
welcken ic gewonnen hebbe in de banden/
Oneſimo/
11 Die u ſomtijdts onnut geweeſt heeft/
maer nu is hy my ende u nuttelijck:
12 Den welcken ick u wederom heb ge-
ſonden. Maer ontfanght hem als mijn bin-
nenſte/ C
13 Den welcken ick wel gewilt hadde
by my te behouden/ om dat hy vooꝛ u my
dienen ſoude in de banden des Euangeliys:
14 Maer ſonder uwen raet en wilde ick
niet doen/op dat u deucht niet zijn en ſoude
uyt bedwanck/maer gewillich.
15 Want by avontueren is hy daerom
eenen kleynen tijdt van u gheſcheyden/op
dat ghy hem in der eeuwicheyt ſout weder-
om ontfangen/
16 Nu niet als eenen knecht/ maer vooꝛ
eenen knecht eenen alderliefſten bꝛoeder/al-
dermeeſt my/ hoe veel te meer u oock in 't
vleeſch ende in den Heere.
17 Daerom/iſt dat ghy my hout als ee-
nen mede-geſelle/ſoo ontfangt hem als my.
18 Maer iſt dat hy u eenige ſchade ghe-
daen heeft/ oft u yet ſchuldich is/rekent dat
op my.
19 Ick Paulus hebt met mijn hant ge- D
ſchꝛeven: ick ſal 't betalen/ op dat ick u niet
en ſegghe dat ghy oock u ſelven my ſchul-
dich zijt.
20 Ja bꝛoeder/laet my uws met vꝛeuch-
den genieten in den Heere. Vermaeckt mijn
inwendige leden in den Heere.
21 Betrouwende in uwe ghehooꝛſaem-
heyt/heb ick u geſchꝛeven/wetende dat ghy
meer doen ſult dan ick ſegge.
22 Daer toe bereyt my de herberge/want
ick hope dat ick dooꝛ uwe gebeden u lieden
weder gegeven ſal woꝛden.
23 Epaphꝛas mijn mede-ghevangen in
Chꝛiſto Jeſu groet u/
24 Marcus/Ariſtarchus/Demas/ende
Lucas mijn helpers.
25 De gratie ons Heeren Jeſu Chꝛiſti
zy met uwen geeſt/Amen.

Hier voleynt de Epiſtel van S.Pau-
lus aen Philemonem.

DE EPISTEL

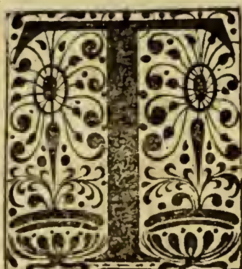
Van

S. PAVWELS

Aen de

HEBREEN.

ARGUMENT.

TWee oude Ketters hebben desen brief verworpen, als noch GODTS woort zijnde, noch van Sinte Pauwels ghe∫chreven; te weten, Marcion ende Arius: om dat daer ∫eer klaerlijck ghe∫chreven ∫taet van Christi Godtheyt, die de∫e Ketters loochenden. [a] Eu∫ebius Cæ∫arien∫is, die Ariaen∫ch was, ∫chrijft val∫chelijck dat de Room∫che Kercke de∫en brief niet en kende. S. Hieronymus [b] ∫eght het ∫elf∫te; maer met Eu∫ebii woorden, niet uyt ∫ijne meyninghe: want hy wist wel, dat niet alleen de Concilien, van Niceen, (∫o 't uyt S. Athana∫io [c] blijckt, die daer teghenwoordich was, ende daer na ∫ijn ghetal ghe∫chreven heeft) van [d] Laodiceen, ende het derde van [e] Carthagen, de∫en brief, als van Sinte Pauwels ghe∫chreven, in 't ghetal der Schriftueren ghe∫telt hadden; maer oock veel Pau∫en den ∫elf∫ten gheciteert, als [f] Klemens, [g] Euaristus, [h] Higinus, [i] Sother, [k] Cornelius, [l] Liberius, [m] Dama∫us, [n] Innocentius; ja dat [o] Philastrius Bis∫chop van Brixien (die in 't jaer 367. in Italien leefde) hem voor Ketter hielt, die de∫en brief verwierp. On∫e Calvinisten ontfangen hem; maer de Lutheranen niet, volghende hunnen mee∫ter Lutherum, die hem ∫elven klaerlijck ghenoech voor Ariaen∫ch uyt gaf; 1. als hy ∫chreef dat ∫ijne ∫iele eene walginge hadde over dat woort *Homoou∫ion*, oft *Con∫ub∫tantiale*, dat is, *Van eender nature*; als niet willende dat Godts Sone die ∫elf∫te natuere hebbe met Godt zijnen Vader: 2. als hy in zijn uyter∫te ∫eyde, *Bidt voor on∫en Heere Godt, ende voor ∫ijne Kercke*; daer hy on∫en Heere minder Godt maeckte dan den Vader, dien men voor hem bidden ∫oude. Ende aengaende de ∫ekerheyt van de∫en brief, moghen wy de∫e twee redenen daer toe ghebruycken: 1. Dat alle d'oude Grieck∫che Vaders dien voor Sinte Pauwels brief ende Godts woort gehouden hebben; [a] Clemens Alexandrinus, [b] Athana∫ius, [c] Gregorius Nazianzenus, [d] Gregorius Ny∫∫enus, [e] Ephrem, [f] Epiphanius, [g] Chry∫o∫tomus, &c. ende onder de Latijn∫che [h] Ambro∫ius, [i] Augustinus, [k] Philastrius, [l] Optatus Mileuitanus, [m] Gaudentius, &c. met de volghende, ∫oo Pau∫en, als [n] Innocentius, [o] Gela∫ius, &c. ∫oo Concilien als Ephe∫inum; ∫oo Vaders, als [p] I∫idorus Hi∫palen∫is, [q] Alcimus Auitus, &c. 2. Dat de∫en brief de ghetuyghenisse van Sinte Peter heeft: want hy ∫chrijvende tot de Hebreeu∫che natie, die hem be∫onderlijck bevolen was, ∫eght haer al∫oo, [r] *Ghelijck on∫en alderlief∫ten broeder Paulus, nae de wijs∫heydt hem ghegheven, u lieden ghe∫chreven heeft.* Dus moetmen alle die voor Ariaen∫che Ketters houden, die de∫en brief uyt het ghetal der H. Schriftuere ∫luyten. De ghemeyne opinie hout, dat hy in 't Hebreeu∫ch ghe∫chreven is, ende van yemanden anders over ghe∫et; 't zy van Sinte Lucas, oft van Clemens Romanus, ∫oo ∫ommighe meynen, ende dit is de redene waerom de ∫prake beter ende volder is; want Sinte Pauwels was beter in de Hebreeu∫che ∫prake hervaren, dan in de Grieck∫che, daer hy zijn andere brieven in ∫chreef; ende de voor∫eyde over∫etters waren oock in de Grieck∫che tale uyt∫prekender dan Sinte Pauwels. Dat hy in 't begin∫el ∫ijnen naem niet en ∫telt, oft hen ∫elven ghenen Apo∫tel en noemt, en kan d'authoriteyt des briefs niet ∫chaden; want het ∫elf∫te en heeft oock Sint Ian in ∫ijnen eer∫ten brief niet ghedaen: ende ghemerckt hy den bekeerden Ioden niet ∫eer aengenaem en was, om ∫ijnen goeden yver teghen de noot∫aeckelijckheyt der Wet, ende meer was Apo∫tel der Heydenen dan der Ioden; ∫oo heeft hy ∫ijnen naem ende Apo∫tel∫chap ver∫wegen.

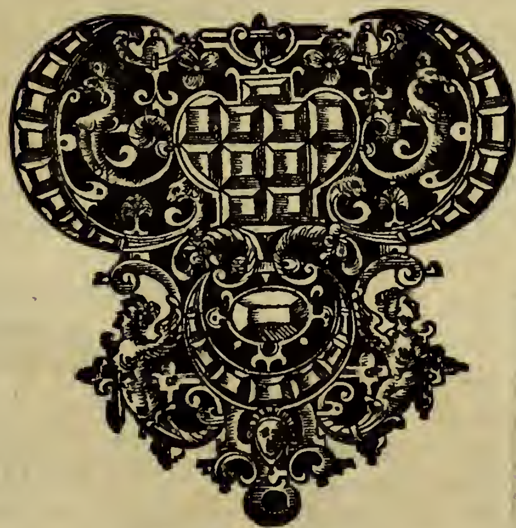
Het ∫chijnt dat de∫en brief te Roomen ghe∫chreven is, we∫ende den heyligen Apo∫tel

a *Libro 3 hist. c. 3. & lib. 6. cap. 14.* b *Lib. de Scriptor. Eccl. in Caio.* c *In Synopsi.* d *Can. 59* e *Can. 47* f *Epist. 1.* g *Epist. 1.* h *Epist. 2.* i *Epist. 1.* k *Epist. 1* l *Epist. 2.* m *In Cōc. Rom.* n *Epist. 3 ad Exup.* o *Hæresi 90.*

a *In libr. Hypot. apud Eusebium, & lib. 2. & 5. Strom. l. 6. c. 11.* b *In Synopsi, & Dial. 1. de Trinit.* c *Carm. de sacra Script.* d *Lib. de diff. essent & hypost. & lib. de fide.* e *Tom. 3. serm. de pœnit.* f *Hæresi 76. & 59* g *Innumeris locis in Genes. & in comment.* h *Lib. 2. de pœnit. cap. 2.* i *Lib. de fide & oper. c. 11.* k *Lib. de hæres. c. 90.* l *Lib. 7. cont. Donat.* m *Tractatu 2.* n *Epist. 3.* o *In Conc. Rom. dist. 15. c. sancta Romana.* p *Libro 6. Orig.* q *In car. de Script.* r *2. Petr. 3.*

daer

daer van het Ioodſch Landt ghevanghen ghebracht: want daer wy in het tienſte Capittel deſes briefs hebben, *Want ghy hebt met de ghevangenen medelijden ghehadt*: ſtaet in 't Grieckſch, *Want ghy hebt mede-lijden met mijne banden ghehadt:* ſoo dat hy ghevanghen was, als hy deſen brief na het Ioodtſch landt ſont. Hy wort in de laetſte plaetſe na d'andere brieven gheſet; niet om dat hy na d'andere geſchreven is, (want den laetſten was den tweeden tot Timotheum) maer om dat hy ſeer verſcheyden is van alle d'andere brieven, die int Grieckſch geſchreven waren tot de Heydenen; ende meeſt tegen de Ketters. Deſen is in 't Hebreeuſch gheſchreven tot de Ioden, ende ſpreeckt van Chriſti excellentie, ende namelijck van zijn Prieſterſchap: uytleggende de figuren des ouden Teſtaments, die den Ioden beter kennelijck waren dan den Heydenen: want in de thien eerſte Capittelen bewijſt hy Chriſti groote digniteyt; in de twee eerſte Capittelen, dat hy meerder is dan d'Engelen; in de twee volgende, dat hy weerdiger is dan Moyſes, daer na, dat hy hoogheren Prieſter is dan Aaron; ende van zijn Prieſterſchap, tot het elfſte Capittel; van daer voort geeft hy den Hebreen goede vermaninghe van 't gheloove ende goet leven.

DE EPISTEL

Van

SINTE PAVLVS

Aen de

HEBREEN.

Dat Eerſte CAPITTEL.

Hoe dat nieuwe Teſtament door Chriſtum Ieſum gegeven, die is een levende Godts Soone, ſo veel volmaeckter is dan dat ander, als Chriſtus hooger, machtiger ende eerlijcker is dan de Engelen die uyt Godts bevel het ſelve gegeven hebben.

A
Ae dien dat
God hier voor
maels menich
mael ende in
menigherley
manieren ge=
ſproken heeft
totten Vaderē
door de Pro=
pheten.
2 So heeft hy
ten laetſten in deſe dagen tot ons gheſpro=
ken door den Sone / den welcken hy ghe=
ſtelt heeft eenen erfgenaem van allen din=
gen / door den welcken hy oock de werelt
gemaeckt heeft/
Sap.7.d.26. 3 De welcke (want hy het ſchijnſel der
glorien is/ ende de figure zijns weſens/en=
de alle dingen dragende door't woort zijn=
der kracht/ ſuyveringe der ſonden maec=
kende) ſit ter rechter zijden van de Maje=
ſteyt in 't hooge/
4 Soo veel beter dan de Engelen ge= B
worden/hoe hy verſcheydender naem dan
die be-erft heeft:
5 Want wien van den Engelen heeft Pſalm 2.
hy tot eenigen tijde geſeyt: Ghy zijt mijn b.7.
ſone/ick heb u heden voort-gebracht? En=
de wederom: Ick ſal hem tot eenen Va= 2.Reg.7.
der weſen/ ende hy my tot eenen ſone? b.14.
6 Ende als hy wederom zijnen eerſten
ghebooren ſoone brenght in de Weerelt/ſo
ſeyt hy: Ende hem moeten aenbidden alle Pſalm 96.
Godts Engelen. b.8.
7 Ende voorwaer totten Engelen ſeyt Pſal. 103.
hy: Die zijn Engelen geeſten maeckt/ en= a.4. C
de zijn dienaren een vlamme des vyers.
8 Maer totten Soone: Godt uwen Pſal.44.b
throon is van de eeuwigheydt tot de eeu= 7.
wigheydt/ een roede der gerechtigheydt/
is de roede uws rijcks.
9 Ghy hebt bemint de rechtveerdig=
heyt/ ende gehaet de ongerechtigheydt/
daerom heeft u geſalft Godt uwe Godt/
met de olie der vreuchden boven uwe me=
de-geſellen.
10 Ende: ghy Heere hebt in 't beginſel Pſal.101.
de aerde gevestiche / ende uwer handen d.26. D
wercken zijn de Hemelen:
11 Die ſullen vergaen/ maer ghy ſult
altijdt blijven / ende ſy ſullen alle als een
kleet verouderen.
12 Ende gelijck een deck-kleet ſuldyſe
veranderen/ende ſy ſullen verandert wor=
den: maer ghy ſelfs zijt de ſelve/ ende u ja=
ren en ſullen niet vergaen. ✠
13 Maer tot wien van den Engelen Pſal. 109.
heeft hy tot eenigen tijden geſeyt: Sit aen a.1.
mijn rechte zijde: tot dat ick u vyanden 1.Cor.15.
ſtellen ſal tot een voetbanckxken uwer voe= d.25.
ten?
14 En zijn ſy allegader niet dienſtbari=
ge geeſten / geſonden ten dienſte om de ge=
ne die de erffeniſſe der ſalicheyt ſullen ont=
fangen?

Dat II. CAPITTEL.

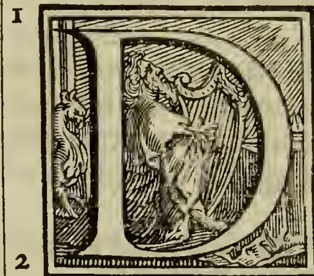
Paulus toocht dat de overtreders der gheboden Ieſu, ſwaerlijcker ſullen geſtraft zijn, dan die in 't oude Teſtament ſondichden: want hy hem ſelven gheoffert heeft om te zijn een wercker, ende beginner des ſaligheyts.

1
Aerom moeten wy A
te meer onderhou=
den 't gene dat wy
gehoort hebbē/ dat
wy by avontueren
niet t'eenemael en
vervloeyen:
2 Want iſt ſake dat
het woort dat door
de Engelen geſeyt is/vaſt gemaeckt is ge=
weeſt/eñ iſt dat alle overtredinge eñ onge=

hoorsaemheyt/ rechtveerdighe vergeldinge
des loons ontfangen heeft/
3 Hoe sullen wy't dan ontvlieden/ ist dat
wy soo groote salicheydt versuymen? de
welcke doen sy een beginsel genomen hadde
vertelt te worden door den Heere van den
ghenen die 't ghehoort hebben/ soo is die in
ons ghevesticht/
4 Overmits GODS mede-getuygenisse
door teekenen/ ende wonderlijcke wercken/
ende verscheydē mirakelen/ ende verschey-
den deylingen des heylichs Geests / na zij-
nen wille.
B 5 Want GODT en heeft den Enghelen
die toekomende werelt niet ondergeworpē/
daer wy af spreken.
Psalm 8. a.5. 6 Maer een heefter getuygenis ghghe-
ven op een plaetse / seggende: Wat is een
mensch/ dat ghy zijns ghedachtich zijt?
oft een soone des menschen / dat ghy hem
besoeckt?
7 ☞ Ghy hebt hem ghemaeckt een lut-
tel minder dan de Engelen/ met glorie ende
eere hebdy hem ghekroont/ ende ghy hebt
hem gestelt over de wercken uwer handen.
1.Cor.15 d.26. Matth.28 d.18. 8 Alle dingen hebdy geworpen onder zijn
voeten: Want in dien dat hy hem alle din-
ghen onderworpen gemaeckt heeft / soo en
heeft hy niet achter ghelaten dat hem niet
onder-geworpen en is. Maer nu en sien wy
noch niet alle dingen hem onderworpen.
Phil. 2. b. 8. 9 Maer dien Jesum/ die een luttel bene-
C den de Enghelen verkleynt was/ sien wy/
om dat lijden des doots/ met glorie ende ee-
re ghekroont / op dat hy door de gratie
GODTS voor alle menschen de doot soude
smaken.
10 Want het betaemde hem / om den
welcken alle dinghen zijn/ ende door den
welcken alle dingen zijn / die veel kinderen
ter glorien gebracht hadde / dat hy den
werckere haerder salicheyt door het lijden
soude volmaecken :
11 Want die heylich maeckt / ende die
heylich ghemaeckt worden/ zijn uyt eenen.
Om welcke saecke hy hem niet en schaemt
henlieden broeders te noemen/ seggende :
Psal. 21. c.23. 12 Jck sal uwen naem verkondighen
Psal. 17.a. 3. mijnen broederen / in 't midden der Kerc-
Isa.8.d.18 ken sal ick u loven.
D 13 Ende wederom: Jck sal wesen op
hem betrouwende. Ende wederom: Siet
hier ick ende mijn kinderen die my Godt
gegeven heeft.
14 Daerom/ want de kinderen gemeyn-
schap hebben ghehadt metten vleesch ende
Osee 13. d.14. bloede/ soo is hy oock desgelijcx haers deel-
1.Cor.15. g.54. achtich geworden/ op dat hy door de doot
hem verderven soude / die des doots gewelt
hadde/ dat is den duyvel/
15 Ende dat hy henlieden verlossen sou-
de/ die overmits vreese der doot in alle haer-
lieder leden verbonden waren der slaver-
nyen.
16 Want hy en heeft nergens de Enge-
len aengenomen/ maer hy heeft Abrahams
saet aengenomen :
17 Waerom dat hy in alles heeft moeten
ghelijck wesen zijnen broeders / op dat hy
bermhertigh soude worden / ende een ghe-
trouwe Bisschop voor God/ op dat hy ver-
soenen soude de misdaden des volcks.
18 Want door 't gene daer hy mede ge-
pijnt is geweest ende getenteert/ is hy oock
machtich den genen die getenteert worden
te helpen.

Dat III. CAPITTEL.

De Apoſtel bewijſt de hoogheyt CHRISTI boven Moyſen, ende ghelijck ſy gheſtraft worden Moyſes niet onderdanich zijnde, diē in de woeſtijne ſtorven, ſoo ſullen ſy oock gheſtraft worden die CHRISTVM niet en hooren, ende noch ſwaerlijcker.

1 Aerom ghy heylige A ☞
broeders / deelach-
tich van den hemel-
schē roep / aenmerct
den Apostel eñ Bis-
schop van onser be-
lijdingen Jesum. ✠
2 Die getrouwe is Num. 12. b.7.
den ghenen die hem
ghemaeckt heeft / ghelijck oock Moyses
was in alle zijn huys.
3 Want dese is soo veel meerder glorien
weerdich gehouden gheweest boven Moy-
ses/ gelijc hy meerder eere heeft dan 't huys/
de ghene die het ghetimmert heeft:
4 Want elck huys wort van yemanden
getimmert / maer die 't al geschapen heeft/
dat is Godt:
5 Ende Moyses was getrouwe in alle
zijn huys/ als een dienaer / tot een ghetuy-
genisse der dingen die te seggen waren:
6 Maer CHRISTUS is als de soone in B
zijn huys / welck huys wy zijn / ist saecke
dat wy het betrouwen ende de glorie der
hope totten eynde toe vast behouden. ✠
7 Daerom ghelijck de heylighe Gheest Psalm 94. b.8.
seyt: Ist dat ghy heden zijn stemme hoort/
8 Soo en wilt u herten niet verherden/
ghelijck in de verbitteringhe nae den dach
der bekooringe in de woestijne/
9 Daer u Vaders my ghetenteert heb-
ben/ sy hebben gheproeft ende ghesien mijn
wercken veertich jaren.
10 Waerom dat ick verbolgen ben ghe- C
weest op dit geslachte/ ende heb geseyt: Sy
doolen altijdt metter herten. Maer sy en
hebben mijn wegen niet bekent/
11 Den welcken ick gesworen hebbe in

mijn gramschap / dat sy niet en sullen in
mijn ruste komen.
12 ☞ Siet toe broeders / dat by avon-
tueren in yemandt van u lieden niet en zy
een quaet herte der ongeloovigheyt / om te
scheyden van den levenden Godt:
13 Maer vermaent u selven dagelijcx/
soo langhe alsmen heden noemt / op datter
niemant van u lieden verhart en worde/
door de bedriegelijckheyt der sonden/
14 Want wy zijn Christus deelach-
tich ghewordden / ist by alsoo nochtans dat
wy het beginsel van zijnder substantien
totten eynde vast behouden. ✠
15 Als daer geseyt wort: Ist dat ghy he-
den sijn stemme hoort / soo en wilt u herten
D niet verharden/ gelijck 't was in de verbit-
teringhe. Want de sommige hem hoorende
hebben verbittert / maer niet alle die ghene
die ghereyst zijn uyt Egypten door Moy-
sen.
17 Maer teghen de welcke heeft hy ver-
bolghen gheweest die veertich jaren lanck?
En was dat niet teghen de ghene die ghe-
sondicht hebben / der welcker doode licha-
Num. 14. f. 37. men neder ghewor pen zijn in de woestijne?
18 Maer den welcken heeft hy geswoo-
ren dat sy niet gaen en souden in zijn ruste/
dan den ghenen die ongheloovich gheweest
hebben?
19 Ende wy sien dat sy daer niet in gaen
en mochten om de ongeloovigheyt.

Dat IV. CAPITTEL.

Mits dat om de ongeloovigheyt de Ioden in de ruste niet ghekomen en zijn, maer ander sullen die besitten, daerom laet ons toesien, dat wy van die niet en falen, maer dat wy geloovende daer in geraecken. Ende van het sterck woort Godts.

A 1
Aerom laet ons vree-
sen / datter by avon-
tueren/ yemant van u
lieden / verlaten heb-
bende de belofte van
te gaen in zijn ruste/
niet geacht en worde
daer te gebreken.
2 Want het is ons
oock verkondicht / ghelijck dat henlieden
was: maer 't woort dat sy gehoort hebben/
en heeft henlieden niet ghebaet / om dat het
niet ghemenght en was metten geloove der
dingen de welcke sy gehoort hebben:
3 Want wy die gelooft hebben / sullen in
de ruste gaen/ gelijck hy geseyt heeft: Ghe-
Psal. 94. b. 11. lijck ic gesvvooren hebbe in mijnen tooren/
ist dat sy in mijn ruste gaen sullen. Ende
dat was voorwaer als de wercken van dat
eerste maecksel der werelt volmaect waren:

4 Want hy heeft op een plaetse van den B
sevensten dach geseyt aldus: Ende Godt Genes. 2 a. 2.
heeft gherust op den sevensten dach van al-
le zijnen wercken.
5 Ende in dese plaetse wederom: Ist dat
sy gaen sullen in mijn ruste.
6 Aengesien dan datter staet te komen/
datter sommighe in zijn ruste sullen gaen/
ende dat sy/ den welcken dat ten eersten ver-
kondicht is gheweest/ daer niet in ghegaen
en zijn/ om der ongeloovigheyt wille/
7 Soo ordonneert hy wederom eenen
dach/ Heden/ door David seggende / na soo
veel tijts/ ghelijck dat voorseyt is: Ist dat Hebr. 3. b. 7.
ghy heden zijn stemme hoort / soo en wilt u
herten niet verherden.
8 Want hadde henlieden Jesus ruste
gegeven/ soo en soude hy nemmermeer daer
nae van eenen anderen dach ghesproocken
hebben.
9 Hierom soo worter noch eenen rust-
dach achter ghelaten voor Godts volck.
10 Want die in ruste gekomen is/ die rust C
oock van zijnen wercken/ ghelijck Godt
van de zijne.
11 ☞ Daerom laet ons haesten om te ko-
men in die ruste/ op datter niemant en val-
le in dat selve exempel der ongeloovigheyt.
12 Want het woort Godts is levende
ende krachtich / ende scherper doorsnijden-
de dan eenich sweert op beyde zijden snij-
dende/ ende het gaet doore tot dat scheyden
der zielen ende des geests / ende der t'samen
voechselen/ ende des merchs / ende 't is een
onderscheyder van de gedachten ende mey-
ningen des herten:
13 Ende daer en is geen creatuere ken- D
lijck voor zijn aenschijn / maer alle dingen Eccles. 15 d. 20.
zijn bloot ende open voor zijn oogen/ van dē
welcken wy sprake hebben.
14 Nu wy dan hebben eenen hooghen Psal. 33. c. 16.
Priester/ die gegaen is door de hemelen/ Je-
sum den Sone Godts, soo laet ons hou-
den de belijdinge:
15 Want wy en hebben genen hooghen
Priester/ die niet en soude konnen medelij-
den hebben met onse kranckheden/ maer in
alles geproeft nae de ghelijckenisse sonder
sonde.
16 Daerom laet ons toegaen met betrou-
wen tot den throon der gratien/ op dat wy
bermhertigheydt mogen verkrijgen/ ende
dat wy gratie mogen vinden/ terwijlen dat
de hulpe bequaeme is. ✠

DE

Dat V. CAPITTEL.

Dat CHRISTVS onse Bisschop is: ende hoe dat hy henlieden die onderdanich zijn den gelooye, is een oorsake der saligheyt.

1
Want een yegheliick hooch Priester upten menschen genomen / wort voor de menschẽ gestelt in de dinghen die tot GODE zijn/ dat hy offeren soude gaven ende sacrifitien voor de sonden/
2 Die medelijden soude mogen hebben met de gene die onwetende zijn/ ende doolen/ want hy oock bevangen is met kranc-heydt/
3 Ende daerom moet hy/ als voor 'tvolc soo ooc voor sy selven offeren voor de sonden.
Exod. 28. 1. 1. Par. 23. a. 6. 4 Ende niemant en neemt sy selven de eere aen / maer die van Gode gheroepen wort als Aaron.
5 Alsoo en heeft Christus sy selven niet eerlijck gemaeckt/ dat hy hooch Priester soude worden/ maer de ghene die tot hem gesproken heeft/ ghy zijt mijn sone/ ick heb u heden voort-gebracht.
Psal. 2. a. 7. 6 Gelijckerwijs hy oock op een ander
Psal. 109. a. 4. plaetse seyt: Ghy zijt Priester in der eeuwigheyt/ nae de insettinghe van Melchisedech. ✠
7 Die in de dagen zijns vleesch / gebeden ende smekingen tot den genen die hem mocht verlossen van der doot / met een krachtigh gheroep ende met tranen offerende/ is verhoort geweest om zijnder eerweerdigheyts wille.
8 Ende hoe wel hy de Soone Godts was/ hy heeft upt 't gene dat hy gheleden heeft/ onderdanigheyt geleert:
9 Ende volmaeckt wesende / hy is alle den ghenen die hem onderdanich zijn / geworden een oorsaecke der eeuwiger salighepdt/
10 Genoemt van Gode een hooch Priester/ nae de ordinantie van Melchisedech/
11 Van den welcken wy een groote reden hebben/ ende swaer om upt te leggen: want ghy zijt kranc geworden om te hooren.
12 Want als ghy behoordet meesters te zijn/ om des tijdts wille / soo behoeft ghy wederom datmen u leere welck de eerste beginselen zijn der woorden Godts / ende ghy zijt ghewoorden sulck / den welcken melck van node is/ende geen harde spijse.
13 Want alle die melck nuttet/ die en is niet deelachtich van 't woort der rechtveerdigheyt/wãt hy is noch eẽ kleyn kint.
14 Maer den volmaeckten hoort toe de harde spijse / hen die door ghewoonte hebben geoeffende sinnen tot onderschepden van goet ende quaet.

Dat VI. CAPITTEL.

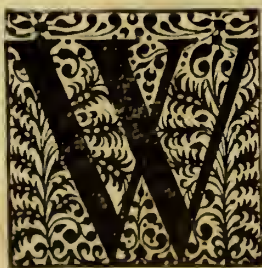
Paulus toocht hoe groote wrake op henlieden komen sal, die na het doopsel wederom in sonden vallen, ende daer nae soo vertrooft hy de Hebreen, dat sy de verduldigheydt Abrahe volghende, henlieden deelachtich maecken in de beloften.

1
Daerom / achterlatende het woort vã Christus beginsel/ laet ons ter volkomenheyt varen/ niet wederom leggende het fondament der penitentien/ vã doode wercken / ende des gheloofs tot Gode/
2 Van de leeringen der doopselen/ ende oock van d'oplegghen der handen/ ende van de verrijsenisse der dooden / ende van dat eeuwigh oordeel.
3 Dit sullen wy oock doen/ ist dat God Matth. 12 d. 45.
ghehenget. 2. Petr. 2. d. 20.
4 Want het is onmogheliick dat de gene die eens verlicht hebben geweest / ende hebben oock gesmaeckt de hemelsche gave/ ende zijn deelachtich geworden des heylichs Geests/
5 Ende hebben oock niet te min ghesmaeckt dat goet woort Godts / ende de krachten der toekomender werelt/
6 Ende afgevallen zijn/ souden wederom vernieut worden ter penitentien / wederom hem selven kruysende de Soone Godts/ ende hem bespottende.
7 Want een aerde die dickmael den reghen op haer komende drinckt/ ende is voorts brengende bequaem kruyt henlieden van den welcken sy ghebouwet wort/ ontfanght de benedictie van Godt:
8 Maer die voorts brenght doornen ende distelen / die is verworpen / ende seer na by der maledictien/ wiens eynde sal wesen ter verberningen.
9 Maer wy betrouwen van u lieden mijn alderliefste/ beter dingen/ ende naerder der salighepdt / hoe wel dat wy alsoo spreken.
10 Want Godt en is niet onrechtveerdich/ dat hy uws wercks soude vergeten/ ende uwer liefden die ghy getoont hebt in zijnen naem / die den heyligen ghedient hebt/ ende noch dient.
11 Maer wy begeeren dat een yegelick van u lieden vertoont de selve sorghvul-

digheyt tot dat volbꝛengen der hopen tot-
ten eynde toe:
12 Op dat ghy niet traech en woꝛdt/
maer navolgers der geenre die dooꝛ 't ghe-
loove ende verduldigheyt de beloften ſullen
be-erven.
13 Want Godt Abꝛahe gheloovende
(om dat hy niemanden meerder en hadde
by den welcken hy ſweeren ſoude) heeft ge-
ſwooꝛen by ſy ſelven/
Geneſ. 22 c.16. 14 Seggende: Jck ſal u ghebenedijden-
de ghebenedijen/ ende vermenichvuldigen-
de vermenichvuldigen.
15 Ende alſoo lanckmoedelijck verdꝛa-
gende/ heeft hy de belofte verkregen:
16 Want de menſchen ſweeren by eenen
meerderen als ſy zijn / ende het eynde van
allen haerlieder ghekijf ter verſekeringen/
is den eedt.
D 17 Waer in Godt willende den erfge-
namen der beloften overvloedelijcker too-
nen de onveranderlijckheydt zijns raets/
heeft daer eenen eedt tuſſchen geſtelt:
18 Op dat wy dooꝛ twee onveranderlijcke dingen / mits de welcke Gode on-
moghelijck is te liegen / een alder-ſterckſte
ſolaes ſouden hebben/ die daer toe vlieden/
om te houden de vooꝛgeſtelde hope/
19 Die wy hebben als eenen ancker der
ſielen ſeker ende vaſte/ende ingaende tot dat
binnenſte des vooꝛhanghſels/
20 Daer de vooꝛlooper Jeſus vooꝛ ons
ingegaen is / gewoꝛden zijnde hooch Pꝛie-
ſter nae de oꝛdinantie van Melchiſedech in
der eeuwigheyt.

Dat VII. CAPITTEL.

Aengeſien dat Melchiſedechs Prieſterſchap volmaecter was dan des Wets: Christus Prieſterſchap, dat het Melchiſedechs noch te boven gaet, is volmaeckter, ende doet te niet.

A Geneſ.14 d.18. 1 Ant deſe Melchiſe-
dech/ Koningh van
Salem / een Pꝛieſter
des opperſten Godts,
de welcke Abꝛaham
teghen ginck doen hy
wederom komen was
van den ſlach der Ko-
ningen/ ende heeft hem gebenedijt/
2 Den welcken Abꝛaham oock uytghe-
ſcheyden heeft de thienden van alle dingen:
deſe woꝛt ten eerſten bediet een Koning der
rechtveerdigheyt/ ende daer na een Koning
van Salem/ dat is/een Koning des vꝛeets/
3 Sonder Vader / ſonder moeder/ ſon-
der afkomſte van gheſlachte / noch begin
der dagen/ noch eynde des levens hebben-
de. Ende hy geleken den Sone Godts,
blijft Pꝛieſter in der eeuwigheyt.
4 Maer aenſiet hoe groot dat deſe is/
den welcken oock Abꝛaham den Patriarch Num. 18. 21.
thienden gegeven heeft van den beſten din- Deut. 18. a.1.a 3.
gen. Ioſ.14. a.
5 Ende vooꝛwaer de Levijs kinderen
het Pꝛieſterſchap ontfangende / hebben een B
ghebodt de thienden te ontfangen van den
volcke nae de wet/ dat is / van haren bꝛoe-
deren / hoe wel dat ſy oock ghekomen zijn
uyt Abꝛahams lendenen.
6 Ende hy/ wiens gheſlachte niet mede
ghetelt en woꝛt onder henlieden / die heeft
thienden ontfanghen van Abꝛaham / ende
hy heeft deſen/ die de beloften hadde / gebe-
nedijt:
7 Ende ſonder eenich weder-ſegghen
woꝛt het ghene dat minder is / ghebenedijt
van dat beter is.
8 Ende hier ontfanghen de ſterffelijcke
menſchen de thienden / maer daer betuyght
hy dat hy leeft.
9 Ende (om alſoo te ſpꝛeken) dooꝛ Abꝛa-
ham is oock Levi/ die de thienden ontfan-
gen heeft/ verthient geweeſt:
10 Want hy was noch in des vaders
lendenen/doen Melchiſedech hem te gemoe-
te quam.
11 Daerom iſt dat de volkomentheydt
dooꝛ 't Levitiſche Pꝛieſterſchap was(want
het volck heeft onder hem de Wet ontfan-
ghen) wat waert dan noch van noode/dat-
ter nae Melchiſedechs oꝛdinantie een ander
Pꝛieſter op ſtaen ſoude/ ende dat die niet en
ſoude na de oꝛdinantie van Aaron genoemt
woꝛden?
12 Want als het Pꝛieſterſchap veran- C
dert woꝛt/ ſo iſt oock van noode datter oock
een veranderinge der Wet geſchiede:
13 Want de gene daer deſe dinghen af
geſpꝛoken woꝛden/ die is van een ander ge-
ſlachte/ waer af niemant aen den Outaer
gedient en heeft.
14 Want het is openbaer / dat ons Hee-
re is van Judas geſlachte / in welck ghe-
ſlachte Moyſes van den Pꝛieſters niet ge-
ſpꝛoken en heeft.
15 Ende dit blijckt noch meer/ iſt datter
nae de gelijckeniſſe van Melchiſedech een
ander Pꝛieſter op ſtaet/
16 Die niet gemaeckt en is nae de Wet
des vleeſchelijcks gebodts / maer nae de
kracht des oneyndelijcken levens:
17 Want hy betuyght: Ghy zijt een Pſal. 109. a.4.
Pꝛieſter in der eeuwigheyt nae de oꝛdinan-
tie van Melchiſedech/
18 Want vooꝛwaer daer woꝛt een ver-
woꝛpinge des vooꝛgaende gebodts gedaen/
om zijn kranckheyt ende onnuttigheyt.
19 Want de Wet en heeft niet ter volko-
menheyt gebꝛacht/ maer ſy was een inley-
den van een beter hope / dooꝛ de welcke wy
Gode genaecken.
20 Ende in ſoo vele als dit niet en is ſon-

der eedt (want de andere zijn voorwaer
sonder eedt Priesters geworden:
Psal.109. 21 Maer dese met eenen eedt/ door den
a.4. D genen die tot hem geseyt heeft: De Heere
hevet geswooren/ ende ten sal hem niet be-
rouwen / ghy zijt een Priester in der eeu-
wigheyt.)
22 In alsoo vele is Iesvs eens beters
Testaments beloover gheweest.
23 Ende de ander zijn voorwaer veel
Priesters geweest/ om dat sy door de doot
belet worden altijdt te blyven.
24 Maer dese / om dat hy in der eeu-
wigheyt blijft/heeft een eeuwich Priester-
schap:
25 Waerom dat hy oock in der eeuwic-
heyt mach salich maken/ die door hem tot
Gode gaen/ altijt levende om te bidden
voor ons.
26 Want het betaemde dat wy alsulc-
ken hoogen Priester souden hebben/ hey-
lich/ onnoosel/ onbesmet/verscheyden van
de sondaers / ende hooger dan de hemelen
geworden/
Levit.9. 27 Die ghenen noot en heeft alle daghe
b.7.16.d. (ghelijck de Priesters) eerstmael voor zijn
6. misdaden slach-offeranden te offeren / en-
de daer nae voor des volcks misdaden:
Want dat heeft hy eens ghedaen / sy sel-
ven offerende.
28 Want de Wet stelt tot Priesters
menschen die kranckheydt hebben/ maer
't woort des eedts/ 't welck nae de Wet is/
den Sone in der eeuwigheyt volmaeckt.

Dat VIII. CAPITTEL.

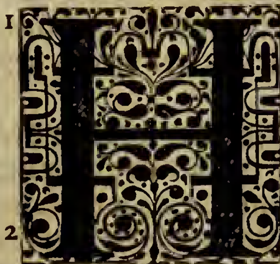
Met dat Iesvs ter rechter hant des Vaders sit, ende hooger secreten beduyt heeft, daerom is sijn Priesterschap hooger, dan 't gene dat in de oude Wet was.

A 1
De somme van 't ge-
ne datter ghesept
wort / is dit: Wy
hebben sulcke hoo-
ghen Priester / die
geseten is ter rech-
terhant des troons
zijns Majesteyts in
de hemelen/
2 Een dienaer der Heyligen / ende des
waerachtichs Tabernakels/het welck de
Heere vast ghemaeckt heeft / ende niet de
mensch.
3 Want alle hooch Priester wort gestelt
om giften ende slach-offerhanden te offe-
ren/ daerom ist van noode dat oock dese
wat hebbe dat hy offeren mach.
Exod. 25. 4 Waer hy dan op d'aerde/soo en waer
a.9.d.40. hy oock geen Priester/ dewijle datter wa-
Actor.7.f. ren die nae de Wet gaven offerden.
44.

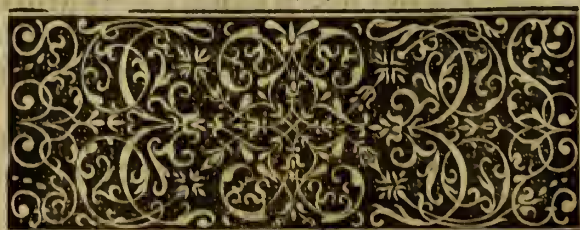
5 De welcke der gelijckenissen ende der
schaduwen dienen van de Hemelsche din-
gen/ghelijck Moysi geantwoort is/als hy
het Tabernakel volmaeckte: Siet (seyde
hy) dat ghy 't al doet nae dat voor-beelt/
't welck u getoont is op den berch.
6 Maer nu heeft hy eenen beteré dienst
verkreghen/ soo vele als hy eens beters
Testaments middelaer is/ 't welck in be-
ter beloften vast gemaeckt is.
7 Want hadde dat eerste onberispelijck
gheweest / soo en souder geen plaetse voor
een ander gesocht worden.
8 Want henlieden mispriisende seyt hy: Ierem.31.
Siet daer sullen daghen komen / spreeckt f.31.
de Heere/ ende ick sal vol-maken over
't huys van Israel/ ende over 't huys van
Iuda een nieuw Testament.
9 Niet na dat Testament 't welck ick C
haren Vaderen ghemaeckt hebbe op den
dach als ick haer-lieder hant genomen
hebbe / dat ickse uytleyden soude upten
lande van Egypten / want sy en zijn niet
ghebleven in mijn Testament / ende ick
hebse ongeacht gelaten/seyt de Heere.
10 Want dit is het Testament/dat ick
maecken sal den huyse van Israel na de-
se daghen / seyt de Heere / gevende mijn
wetten in haerlieder verstant/ eñ in haer-
lieder herte sal ickse schrijven: ende ick sal
henlieden tot eenen Godt zijn/ ende sy
sullen my tot een volck zijn/
11 Ende een yeghelijck en sal zijnen D
naesten niet leeren / ende een yegelijck zij-
nen broeder/ segghende: Kent den Heere/
want sy sullen my allegader kennen / van
den minsten totten meesten van henlieden:
12 Want ick sal genadich zijn haren
ongherechtigheden / ende haerder sonden
en sal ick voorts niet meer gedencken.
13 Ende seggende een nieuwe/heeft hy
het eerste veroudert. Maer wat veroudert
ende verjaert wort/ dat is by zijn eynde.

Dat IX. CAPITTEL.

Vyt datter geseyt is, toocht de Apostel de onvolmaecktheyt des wettelijcx Priesterschaps, ende de volmaecktheydt des nieuws, in 't welck Christus een Priester ende een offerande is.

1
Et eerste Testament A
hadde voorwaer ooc
zijn recht-veerdigh-
makinge des dienst/
ende een wereltlijcke
Heylich.
2 ☞ Want het Ta- Exod. 25.
bernakel is ten eer- a.8.20.a.
sten gemaeckt/waer in dat waren de kan- 1.36.a.8.
delaers/ ende de tafel/ ende de voorleggin-
ghe

ghe der brooden/ de welcke het Heylige ge=
noemt wort.
3 Maer achter het tweede voorhangh=
sel was het Tabernakel/ 't welck genoemt
wort 't Heylich der Heyligen/
4 Hebbende het gulden Wieroock-vat/
ende de arcke des Testaments/rontsomme
overdeckt van alle zijden met goude/ waer
inne was de gulde kruycke / houdende het
Manna / ende Aarons roede/ die bladeren
voort gebracht hadde/ ende de Tafelen des
Testaments/
3.Reg.8.a.9. 2.Par.5.c.10. Exod.25.c.12. 5 Ende over die waren de Cherubins
der glorien / overlommerende den stoel der
ghenaden / waer af dat nu niet en is te seg=
gen van elcken bysondere.
B 6 Maer als dese dinghen aldus bereyt
waren/ soo gingen de Priesters altijdt in
dat eerste Tabernakel de diensten der sacri=
fitien voldoende:
Exod.30.b.10. Levit.16.a.2.f.30. 7 Maer int tweede ginck alleen de over=
ste Priester eens 's jaers/ niet sonder bloet/
't welck hy offert voor zijne/ ende des volcx
onwetenheyt.
8 Den H.Geest dit te kennen ghevende/
dat den wegh tot het Heylichdom noch
niet geopent en was / dewijle dat het eerste
Tabernakel noch zijnen staet hadde/
C 9 't Welck een ghelijckenisse is van de=
sen tegenwoordigen tijdt/ na 't welck ghe=
offert worden gaven / ende slach-offerhan=
den / die nae de conscientie den ghenen die
dient niet volkomen maken en konnen/ al=
leenlijck in spijsen ende in drancken/
10 Ende verscheyden wasschinghen/ ende
rechtveerdigheden des vleeschs die tot den
tijdt der beteringe ingestelt zijn. ✠
11 ☞ Maer CHRISTUS een bystan=
digh hooge Priester der toekomender goe=
den/ is door een meerder ende volmaeckter
Tabernakel/ niet met handen ghemaeckt/
dat is/ niet van desen maecksel/
Actor.20.f.28. 1.Petr.1.c.19. 1.Ioan.1.c.7. 12 Noch door 't bloet der bocken oft kal=
veren/ maer door zijn eygen bloet/ eens in=
gegaen in dat Heylich/ hebbende gevonden
de eeuwige verlossinge. ✠
D 13 Want ist dat het bloedt der bocken
Apoc.1.d.5. ende der stieren / ende d'asschen van den
Levit.9.b.8.16.b.6.c.14. veers-kalve bespraeyt zijnde/ de besmette
heylicht tot suyveringe des vleeschs/
Num.19.a.4. 14 Hoe veel te meer sal het bloet Christi/
die door den H.Geest sy selven GODE on=
Luc.1.g.77. besmet gheoffert heeft/ onse conscientie suy=
Rom.5.a.5.a 6. veren van doode wercken/om te dienen den
levenden GODT?
15 Ende daerom is hy een middelaer des
nieuwen Testaments/ op dat de ghene die
gheroepen zijn (overmits de doot die daer
tusschen komen is/ tot verlossinghe van die
overtredingen die onder 't eerste Testament
waren) ontfangen soude de belofte der eeu=
wiger erffelijckheyt. ✠
16 Want waer een Testament is / daer Galat.3.b.15.
ist van noode dat de doot des Testament-
makers daer na volge.
17 Want het Testament is in de dooden E
ghevesticht/ anders soo en ist noch niet van
weerden / als hy noch levet die 't Testa=
ment ghemaeckt heeft.
18 Daerom/ soo en is het eerste voor=
waer sonder bloet/ oock niet gheheylicht ge=
weest:
19 Want als alle 't gebodt der Wet van
Moyses ghelesen was alle den volcke/ soo
heeft hy/ nemende 't bloet der kalveren en=
de bocken / met water/ ende purper wolle/
ende hysope/den selven boeck oock ende alle
't volck bespraeyt/
20 Segghende: Dit is 't bloet des Te= Exod.24.c.8.
staments/ 't welck GODT tot u lieden ge=
boden heeft.
21 Oock heeft hy het Tabernakel ende
alle de vaten des diensts / desgelijcks met=
ten bloede bespraeyt/
22 Ende by na alle dingen worden door F
't bloet nae de Wet ghesuyvert/ ende sonder
bloetstortinghe en wort gheen vergiffenisse
gedaen.
23 Aldus dan ist voorwaer van noode/
de voorbeelden der hemelscher dinghen hier
mede gesuyvert te worden: maer de selve
Hemelsche dingen moeten door beter slach-
offeranden gesuyvert worden dan met dese.
24 Want IESUS en is niet ghegaen in
de Heylige plaetsen met handen gemaeckt/
die voorbeelden der dinghen die waerach=
tich zijn/ maer in den Hemel selve / op dat
hy nu soude tegenwoordich zijn voor GODS
aensicht voor ons lieden.
25 Noch oock niet om dat hy sy selven
dickmael soude offeren / gelijck de Overste
Priester gaet in de Heylige plaetse alle jare/
met vreemden bloede:
26 Want anders soo waert van noode G
dat hy dickmael lijden soude van 't begin=
sel der Werelt. Maer nu is hy eens geopen=
baert in de voleyndinghe der tijden/ tot een
afnemen der sonden door zijn slach-offer=
hande.
27 Ende ghelijck den menschen ghestelt
is eens te sterven / maer daer nae het oor=
deel:
28 Also is CHRISTUS oock eens ghe= Rom.5.a.6.b.8.
offert geweest / om de sonden van veel ghe=
heel af te nemen. Ten tweeden sal hy open= 1.Petr.3.c.18.
baren sonder sonden den ghenen dien hem
verwachten/ ter salicheyt.

Dat X. CAPITTEL

Het was van noode een nieu Testament te hebben, om de onvolmaecktheyt der ouder offeranden, want met een offerande, werden in 't nieuw Testament alle sonden vergeven, in de welcke wy gelooven ende aenhangen moeten.

A Levit. 16 b. 14. 1 Ant de Wet hebbende
een schaduwe der toe-
komender goeden/ niet
het waerachtich beelt
der dinghen/ en mach
nemmermeer vol-ko-
men maken de ghene
die daer toe gaen/ met
de selve slach-offerhanden die sy sonder op-
houden offeren tot alle jaren:
2 Want anders soo souden die opgehou-
den hebben van geoffert te worden/ om dat
de dienaers eens gesuyvert zijnde/ gheen
conscientie der sonden voorts meer en son-
den hebben.
3 Maer hier inne wort een gedenckenisse
der sonden tot elcken jare gehouden:
4 Want het is onmogelick/ dat door der
stieren ende bocken bloet de sonden souden
af-ghenomen worden.
B Psalm 39. d.7. 5 Daerom hy in de Weerelt komende
seyt: Geen slach-offerande ende gifte en
hebdy gewilt/ maer ghy hebt my een lich-
haem bequamelijck toe-gevoecht/
6 Die heel brant-offeren voor de sonde en
hebben u niet behaecht/
7 Doen heb ick geseyt: Siet ick kome/
in 't beginsel des boecks is van my ghe-
schreven/ dat ick Godt uwen wille doen
soude.
8 Boven seggende: Dat ghy de slach-
offeranden ende sacrifitien ende heel brant-
offeren voor de sonde niet gewilt en hebt/
ende dat u oock niet behaecht en hebben/
die nae de Wet geoffert worden/
9 Doen heb ick geseyt: Siet ick kome/
om dat ick GODT uwen wille doen soude.
Daer neemt hy d'eerste wech/ om dat na-
volgende in te setten.
C 10 In welcken wille wy geheylicht zijn
door de offerande van 't lichaem IESU
CHRISTI eens.
11 Ende voorwaer elck Priester is te-
ghenwoordich alle dage dienende/ ende de
selve slach-offeranden dickmael offerende/
die nemmermeer de sonden en mogen af-ne-
men:
12 Maer dese een slach-offerhande offe-
rende voor de sonden/ sit in der eeuwicheyt
aen de rechte hant GODTS,
Psalm 109 a. 1. 1.Cor.15 d. 25. 13 Voortaen verwachtende tot dat zijn
vyanden gestelt sullen worden tot een scha-
belle zijnder voeten:
14 Want door een offerhande heeft hy in
der eeuwigheyt volmaeckt de geheylichde.
15 Maer de heylige Geest betuyget ons
oock/ want na dat hy geseyt heeft/
16 Maer dit is het Testament dat ick Ierem. 31 f.33.
tot henlieden betuygen sal na die daghen/ Hebr.8.b. 8.
seyt de Heere/ ghevende mijn Wet in hen-
lieder herten/ ende in hen gedachtē sal ickse D
schrijven/
17 Ende haerder sonden ende ongerech-
tigheden en sal ick nu niet meer ghedenc-
ken.
18 Maer waer vergiffenisse is van dese/
daer en is voorts geen offerande meer voor
de sonde.
19 Daerom broeders/ hebbende betrou-
wen in den inganck des heylichdoms door
't bloet CHRISTI.
20 Door den nieuwen ende levenden
wegh/ den welcken hy ons eerstmael voor-
gewandelt heeft door 't voorhanghsel/ dat
is/ zijn vleesch/
21 Hebbende oock den grooten Priester
over 't huys GODTS,
22 Laet ons daer toe gaen met een waer-
achtich herte in de volheydt des gheloofs/
hebbende de herten gesuyvert van de qua-
de conscientie/ ende de lichamen gewasschen
met suyveren water/
23 Laet ons houden de onbewegelijcke E
belijdinghe onser hopen (want hy is ghe-
trouwe die 't belooft heeft)
24 Ende laet ons malkanderen aen-
mercken tot verweckinge der liefden/ ende
der goeder wercken/
25 Niet verlatende onse vergaderinghe/
gelijck de sommige gewoonlijck zijn: maer
troostende/ ende dat soo veel te meer/ als
ghy siet dat den dach naerdert.
26 Want als wy al willens sondighen/ Hebr. 6.a. 4.
nae dat wy ontfanghen hebben de kennisse
der waerheyt/ soo en wort daer voor de son-
den nu gheen slach-offerande meer achter
gelaten:
27 Maer een verVaerlijck verwachten
des oordeels/ ende een krachtige wreetheyt
des vyers/ welck verslinden sal de vyan-
den.
28 Soo wie Moyses Wet breeckt/ die
sterft sonder eenighe ontferminghe door
twee oft drie getuygen:
29 Hoe veel te meer quader pijnen meynt F
ghy dat sulck lijden sal/ die den Soone Deut. 17.
GODS vertreden heeft/ ende het bloet des b. 6. 19. b. 15.
Testaments voor onsuyver ghehouden/ Matth. 18
waer in dat hy geheylicht is/ ende den geest b. 16.
der gratien versmaetheyt aen ghedaen Ioan. 8. c. 17.
heeft? 2.Cor. 13 a. 1.
30 Want wy weten wie datter gheseyt Deut. 32. e. 35.
heeft: My is de wraecke/ ende ick sal 't ver- Rom. 12. d. 19.
gelden. Ende wederom: Want de Heere sal
zijn volck oordeelen.

31 Het is grouwelijck te vallen in de
handen des levende GODTS.
32 ☞ Maer weest gedachtich der voor-
leder daghen / in de welcke ghy verlicht
zijnde eenen grooten strijt des lijdens hebt
verdragen/
33 Eensdeels als ghy door versmaethe-
den ende tribulatien een besiensel zijt ghe-
worden/ ende eensdeels als ghy mede-ge-
sellen zijt ghewozden der geenre die alsoo
wandelen.
34 Want ghy hebt oock metten gevan-
genen medelijden gehadt / ende de beroo-
vinghe van uwen goeden hebdy met blij-
schap ontfangen/ wetende dat ghy noch
een beter ende blijvende goet hebt in den
Hemel.
G 35 Daerom en wilt u betrouwen niet
verliesen/die een groote vergeldinge heeft:
36 Want verduldigheyt is u van noo-
de/ op dat ghy den wille GODTS doende
mocht verkrijgen de belofte.
Abac.2. a.37. 37 Want noch een luttel/ende een kleyn
1.Pet.1.a. 6. luttelken / ende die toekomende is sal ko-
Rom.1.c. 17. men/ende hy en sal niet vertoeven:
Gal.3.b. 12. 38 Maer mijn rechtveerdige leeft uyten
geloove: ✠
Ist dat hy hem selven ontreckt / soo en
sal hy mijnder zielen niet behagen.
39 Maer wy en zijn geen kinderen des
aftreckens ter verdoemenissen/ maer des
geloofs tot verkrijginge der zielen.

Dat XI. CAPITTEL.

Paulus die verheft hier hoogelijck dat gheloove uyt de wercken der Vaderen, ende hoe sy noch voor haerlieder arbeyt den vollen loon niet en hebben ontfangen.

A

1
Aer het gheloove is
een vastigheydt der
dingen die te hoopen
zijn / een seecker be-
wijs der dinghen die
niet gesien en wordē.
2 Want hier door heb-
ben de ouders getuy-
ghenis verkreghen.
Gen.1.2. 1. 3 Door 't gheloove verstaen wy/dat de
tijden deser Weerelt bequamelijck ghe-
schickt zijn door 't woort GODTS, op dat
uyt de onsienlijcke dingen gemaeckt sou-
den worden de sienelijcke.
Genes.4. a.4. 4 Door't geloove heeft Abel GODE een
meerder slach-offerhande gheoffert dan
Cain/ door de welcke hy een getuygenis
verkreghen heeft / dat hy rechtveerdich
Matth. 23 d.35. was: als Godt getuygenis gevende was
van zijnen giften / ende daer door spreeckt
hy noch/ al is hy doot.
5 Door 't geloove is Enoch wech ghe- Genes.5. c.24.
voert / dat hy de doot niet sien en soude/ Eccles.44
ende hy en worde niet ghevonden/ want c.16.49.
GOD heeft hem wech gevoert: want voor d.16.
de vervoeringhe heeft hy ghetuyghenis
ghehadt / dat hy GODT behaecht
hadde.
6 Maer sonder geloove ist onmogelijck B
Gode te behagen: Want soo wie tot Go-
de komt/ die moet gelooven dat hy is/ en-
de dat hy den ghenen die hem soecken/een
vergelder is.
7 Door 't geloove heeft Noe/ na dat hy Genes.6.
een antwoorde ontfangen hadde van de c.13. c.18
dingen die noch niet gesien en wordē/ vre- Eccles.44.
sende/ een Arcke bereyt ter saligheyt van c.17.
zijnen huyse/door de welcke hy de Werelt
verdoemt heeft/ende is een erfgenaem ge-
stelt der rechtveerdigheyt / die door 't ge-
loove is.
8 Door 't gheloove heeft hy die Abra- Genes.2.
ham genoemt wort/onderdanich geweest/ a.4.13.a.
om uyt te gane ter plaetsen die hy ontfan- 1.
gen soude tot een erffenisse:ende hy is uyt
gegaen/ niet wetende waer henen dat hy
ginck.
9 Door 't geloove heeft hy ghewoont
in 't lant der beloften / als in een vreemt
lant/woonende in hutten met Isaac ende
Jacob/ mede-erfgenamen der selver be-
loften.
10 Want hy verwachtede een stadt die C
fondamenten hadde/der welcker konstich
maker ende schepper GODTS is.
11 Door 't gheloove heeft oock de on- Genes.17
vruchtbare Sara selfs kracht ontfangen c.19.18.
in 't ontfangen des zaets / oock over den b.10.21.
tijdt des ouderdoms/want sy geloofde dat a.2.
hy getrouwe was die 't belooft hadde:
12 Daerom zijnder oock gebooren van Eccles.44
eenen man (ende dien verstorven) als ster- d.21.d.23
ren des Hemels in menichte / ende gelijck
dat zant/ 't welck aen den kant der Zee is
ontellijck.
13 Na 't geloove zijn alle dese ghestor-
ven/niet ontfangen hebbende de beloften/
maer van verre die aensiende ende groe-
tende/ ende belijdende dat sy pelgrims en-
de vreemdelingen zijn op de aerde.
14 Want die dese dingen segghen / die
bewijsen dat sy haerlieder lant soecken.
15 Ende waert dat sy immer des lants
gedachtich hadden gheweest/ daer sy uyt-
gegaen waren/ so hadden sy voorwaer tijt
om weder te keeren:
16 Maer nu begeeren sy een beter lant/ D
dat is / een Hemelsch lant. Daerom en
schaemt hem Godt niet / haerlieder Godt
genoemt te worden: want hy heeft henlie-
den een stadt bereyt.

Genes.22 a.5. b.9. 17 Door 't geloove heeft Abraham Isaac
geoffert/ doen hy geproeft worde/ ende hy
offerde zijnen eenigen gebooren soone / die
de beloften ontfangen hadde/
Eccles.44. d.32. 18 Tot den welcken geseyt is: Want in
Genes. 21 b.12. Isaac sal u dat zaet genoemt worden:
19 Voorwaer houdende / dat Godt
Rom.9. b.7. machtich was oock van de dooden te ver-
Genes. 27 d.28.f.39 wecken: waerom hy dien tot een gelijcke-
nisse heeft wederom ontfangen.
20 Door 't geloove heeft Isaac Iacob
ende Esau ghebenedijt van toekomende
dingen.
Genes. 48 c.15. 21 Door 't geloove heeft Jacob sterven-
Genes. 47 g 51. de een yegelijck van Josephs kinderen be-
Genes. 50 d.24.25. sonder gebenedijt / ende heeft aenghebeden
dat uyterste van zijnder roeden.
E 22 Door 't gheloove heeft Joseph ster-
vende vermaen ghedaen van dat reysen
der kinderen van Israel/ende heeft geboden
van zijnen gebeenten.
Exod.2. a.2. 23 Door 't geloove Moyses ghebooren
zijnde / is geborgen geweest drie maenden
van zijnen ouders/ om dat sy ghesien had-
Exod 1. c.16. den datter een fraey kindeken was/ende sy
en hebben des Koninckx ghebodt niet ont-
sien.
Exod. 2. b 11. 24 Door 't geloove heeft Moyses / doen
hy groot geworden was/geloochent dat hy
Pharaos dochters sone was/
25 Meer verkiesende gepijnicht te wor-
den met Godts volck/dan der tijtelijcker
sonden genoechte te hebben/
F 26 Achtende het verwijdt Christi
meerder rijckdommen te wesen / dan den
schat van Egypten: want hy sach op de
vergeldinge.
27 Door 't gheloove heeft hy Egypten
gelaten/niet ontsiende de hoochmoedicheyt
des Koninex/ want den onsienlijcken heeft
hy als siende verdragen.
Exod. 12. b.13. d.21 28 Door 't geloove heeft hy Paesschen
feestelijck gehouden/ ende de bloetstortinge:
op dat de ghene die d'eerste gebooren ver-
dorf/ henlieden niet raecken en soude.
Exod. 14. c.22. 29 Door 't geloove zijn sy door de roode
Zee gegaen/ als door dat drooghe Landt:
't welck als de Egyptenaren ondersocht
hadden/ werden sy verslonden.
Ios.6.b. 20. 30 Door 't geloove zijn de mueren van
Jericho neder gevallen / door den omgang
van seven dagen.
Ios.6.d.23 d.25. 31 Door 't geloove en is Rahab de ghe-
meyn waerdinne niet verlooren gegaen met-
ten ongeloovigen / ontfangende de bespie-
ders met vreden.
Ios.2. a.1. 32 Ende wat sal ick doch seggen? Want
den tijdt sal my ontbreken/ vertellende van
Gedeon/Barac/Samson/Jephte/David/
Samuel/ ende van de Propheten/
G 33 Die door 't geloove Koninckrijcken
verwonnen hebben / ghewracht hebben de
rechtveerdigheyt/verkregen hebben de be-
loften/ gesloten de muylen der leeuwen/
34 Wtgheblust de kracht des vyers/
ontvloden dat scherpste des sweerts / uyt
kranckheyt sterck geworde / vroom gewor-
den zijn in den strijt / hebben die heyrlegers
der vremden doen wijcken:
35 De vrouwen hebben hare dooden
ontfangen van de verrijsenisse/ maer de an-
dere zijn uytgereckt gheweest/ niet ontfan-
ghende eenighe verlossinghe / op dat sy een
beter verrijsenisse vinden souden.
36 Maer de andere hebben bespottingen
ende slagen geproeft / daer toe oock banden
ende kerckeren/
37 Sy zijn gesteent geweest/van een ge-
houwen geweest/getenteert geweest/door 't
verslaen des sweerts ghestorven / sy hebben
omme-gaen in schaeps pelsen / in geyten
vellen/ gebreck lijdende/benaut/gepijnicht/
38 Der welcker de werelt niet weerdich
en was / in woeste plaetsen doolende / op
bergen/ ende in spelonken / ende in de hoo-
len der aerden.
39 Ende alle dese/ door 't ghetuyghenis
des gheloofs geproeft zijnde / en hebben de
belofte niet ontfangen/
40 Mits dien dat Godt wat beters
voor ons voorsiende was/ dat sy sonder ons
niet en souden volmaeckt worden.

Dat XII. CAPITTEL.

Paulus vermaent dat sy haerlieder tribulatien met patientien verdragen door 't exempel Christi, toogende hoe swaren oordeel henlieden overkomen sal, zijn sy niet onderdanich Christo.

1
Aerom wy oock / A
hebbende ontrent Rom.6.a.4.
ons soo grooten Col.3.b.8.
wolcke der getuy-
gen/afleggende al- Ephes.4. c.23.
le last/ ende de son- 1.Petr.2. 1.a.1.4.
de ons omstaende/
laet ons door ver-
duldigheyt loopen
tot den strijt die ons voor-gestelt is/
2 Aensiende op den principalen wercker
ende volmaker des gheloofs Jesum / de
welcke door de blijtschap die hem voorge-
stelt was/heeft het Cruys verdragen/ver-
smadende de beschaemtheydt/ ende sit ter
rechter hant Godts.
3 ☞ Want gedenckt zijns/die sulcx we- B
der-segge tegen hem selve van de sondaers
verdragen heeft/op dat ghy niet vermoeyt
en wort/met uwe gemoede verflauwende/
4 Want ghy en hebt noch totten bloede
niet wederstaen/tegen de sonde strijdende/
5 Ende ghy hebt vergeten de vertroo-
stinge die tot uliede als tot kindere spreect/

Prov. 3. b. 11. seggende: Mijn sone/ en wilt niet verachten de kastijdinge des Heeren/ noch en laet u niet verdrieten als ghy van hem gestraft wort:
Apoc. 3. d. 19. 6 Want wie de Heere lief heeft/ dien kastijt hy/ ende hy geesselt elck kint dat hy ontfanght/
7 In de kastijdinghen volherdet/ Als den kinderen soo biet Godt sy selven u lieden/ want wat kint isser dat de Vader niet en kastijt?
C 8 Ist dat ghy buyten de kastijdinghe zijt/ der welcker sy alle deelachtich zijn geworden/ so zijdy dan bastaerden ende geen wettige kinderen.
9 Voorts soo hebben wy voorwaer vaders ons vleesch tot onderwijsers gehadt/ ende wy ontfangen die: en sullen wy niet veel te meer onderdanich zijn den vader der geesten ende leven? ✠
10 Ende die leerden ons voorwaer op eenen tijt van luttel dagen nae haren wille/ maer dese tot het gene dat oorbaerlijck is om te ontfangen zijn heylichmakinge.
D 11 Maer alle kastijdinghe in de tegenwoordigheyt en schijnt niet genoechlijck te wesen/ maer droevich: maer namaels sal sy een seer gheruste vrucht der rechtveerdigheydt weder geven den genen die door haer geoeffent zijn.
12 Daerom recht op de slappe handen/ ende lamme knien/
13 Ende maeckt rechte gangen met uwen voeten / op datter yemant kreupel gaende niet en dwale/ maer laet hem meer genesen worden.
Rom. 12. d. 18. 14 Volcht den vrede met allen menschē/ ende heyligheyt/ waer sonder datter niemant Godt sien en sal:
15 Toesiende datter niemant der gratien Godts en ontbreke / op datter gheen wortel der bitterheyt opwaerts spruytende belet en doe / ende datter vele door die besmet worden.
E 16 Datter niemant een hoereerder en Genes. 25 d. 33. Genes. 27. f. 38. zy/ oft onheylich gelijck Esau/ die om een spijse/ zijn recht der eerster geboorten verkocht heeft.
17 Want ghy sult weten/ hoe dat hy namaels begerende de benedictie te be-erven/ verworpen is geweest/ want hy en vant gheen plaetse der penitentien/ hoe wel dat hy die met tranen versocht hadde.
Exod. 19. c. 12. d. 21 18 Want ghy en zijt niet gegaen totten tastelijcken berch/ ende totten vyere dat kan ontsteecken worden / ende totten stormenden wint/ ende duysterheydt/ ende onweder/
19 Eñ 't geluyt der basuynen / ende de stemme der woordē/ de welcke de gene diese gehoort hebben/ weygerden henlieden/ dat hēliedē 'twoort niet en soude gedaē wordē.
20 (Want sy en verdroegen niet 't gene datter ghesept worde/ ende waert dat een beeste den berch raeckte/ die soude gesteent worden/ Exod. 19. 13.
21 Ende alsoo verbaerlijck waert datter gesien worde. Moyses heeft geseyt: Ic ben verschrickt geworden/ ende heel bevende.) F
22 Maer ghy zijt gegaen tot den berg Sion/ ende de Stadt des levenden Gods/ tot de Hemelsche Jerusalem / ende totter menichten van veel duysent Engelen.
23 Ende tot de Kercke der eerstelingen/ die beschreven zijn in de Hemelen/ ende tot Godt den rechter van al / ende tot de geesten der volmaeckter rechtveerdiger/
24 Ende tot des nieuwen Testaments middelaer Iesvm, ende tot de besprengingthe des bloets/ beter sprekende dan Abels bloet.
25 Siet toe dat ghy dē genen die spreect/ niet en veronweerdicht. Want ist sake dat sy niet ontvloden en zijn/ die hem veronweerdicht hebben die op der aerden sprac/ veel te min wy die verachten den ghenen die ons van de hemelen toe-spreeckt: G
26 Wiens stemme doen de aerde beroerde/ maer nu belooft hy/ seggende: noch eens / ende ick sal beroeren niet alleen de aerde / maer oock den Hemel. Aggai. 2. b. 7.
27 Maer dat hy seyde/ noch eens/ soo verclaert hy de veranderinge der wandelbaer dingen als die gemaeckt zijn/ op dat die blijven mogen/ die onbewegelijck zijn.
28 ☞ Hierom het onberoerlijck rijck ontfangende/ hebben wy de gratie/ door de welcke wy Gode behaghende/ dienen souden met vrese ende eerbiedinge.
29 Want voorwaer ons Godt is een verteerende vyer/ Deut. 4. d. 24.

Dat XIII. CAPITTEL.

Paulus doet hier in 't slot een vermaen tot veelderhande deuchden, ende bidt om haerlieder gebedt, ende belooft oock voor henlieden te bidden.

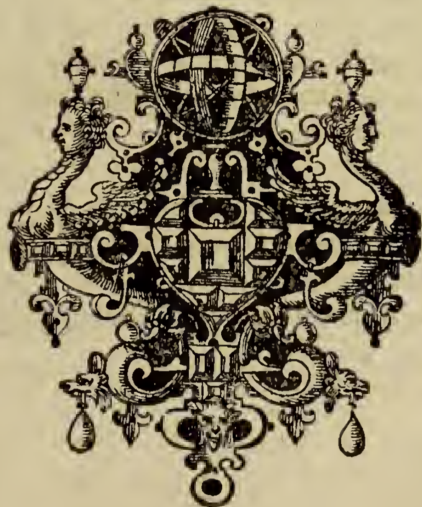
1 De liefde der broederlijckheyt blijve in u lieden/ A Rom. 12. c. 19. c. 13 1. Petr. 4. c. 9.
2 Ende de herberchsaemheyt en wilt niet vergeten: want hier door hebben de sommige de Engelen ter Herberghen ontfanghen onwetende. Genes. 18. a. 3. 19. a. 2
3 Weest ghedachtich der gevangenen/ als mede gevangen: ende der gheenre die arbeyden/ als die selve oock mede in 't lichhaem woont.

4 Den

4 Den houwelijck zy eerlijck by peghelijcken/ ende dat bedde zy onbesmet / want de hoereerders ende overspeelders sal Godt oordeelen.
5 Laet de manieren zijn sonder gierighept/ te vreden wesende met de tegenwoordighe dinghen. Want hy heeft geseyt: Ick en sal u niet af gaen noch verlaten:
Iosue 1.2. 6 Alsoo dat wy getrouwelijck segghen
Psalm 59. mogen: De Heere is mijn helper/ ick en sal
c.12.117. niet vreesen wat my de mensch doet.
B 7 ☞ Weest gedachtich uwer Oversten/ die u lieden gepreect hebben 't woort Gods/ der welcker levens uyt-ganck ghy aenmerckende/ volght het geloove.
8 IESVS CHRISTVS is gisteren ende heden / de selve is oock in der eeuwighepdt. ✠
9 Met verschepden ende vreemde leeringen en laet u niet verlepden: want 't is d'alderbeste/ door de gratie 't herte te vestighen/ niet met de spijsen die niet gebaet en hebben den genen die daer in gewandelt hebben.
10 Wy hebben eenen outaer/ waer af sy gheen macht en hebben te eten die den Tabernakel dienen:
Levit. 16. 26. 11 Want welcker dieren bloet voor de sonden ghedragen wort in d'alderheylichste plaetse door den Oversten Priester/ deser lichamen worden verbrant buyten de legheren.
C 12 Daerom heeft Jesus oock / om dat hy door zijn bloet het volck heyligen soude/ buyten de poorte geleden.
13 Daerom laet ons tot hem uyt-gaen buyten de legeren/ zijn verwijt draghende:
Mich. 2. c. 10. 14 Want wy en hebben hier geen blijvende stadt / maer wy soecken een toe-komende.
15 Hierom laet ons door hem de offerande des lofs altijdt Gode offeren / dat is/ de vrucht der lippen die zijnen naem belijdende zijn:
16 Maer der weldadichept ende der mede-deelingen en wilt niet vergeten: want door sulcke offeranden wort Godt vernoecht.
17 ☞ Weest onderdanich uwen Oversten/ende zijt henlieden onderworpen/want sy waken gestadelijck/ als die reden voor u zielen sullen geven/ op dat sy dat met blijdschap doen moghen / ende niet suchtende/ want dat en is u lieden niet profijtelijck.
18 Bidt voor ons/want wy betrouwen D
dat wy een goede conscientie hebben / willende in alles wel leven.
19 Maer te meer begeere ick/dat ghy dit doen wilt/ om dat ick te haestelijcker mach u lieden wederom gegeven worden:
20 Maer GODT des vreets / die uyt de dooden ghebracht heeft den grooten Herder der schapen/in 't bloet des eeuwichs Testaments/ onsen Heere Jesum Christum/
21 Die make u bequaem in alle goet/op dat ghy zijnen wille doen moocht / doende in u lieden dat behage voor hem door Jesum Christum / den welcken is glorie in eewigheden der eeuwigheden/ Amen. ✠
22 Maer ick bidde u broeders/ dat ghy verdraget 't woort des vertroostens / want ick hebt u met seer korte woorden geschreven.
23 Weet dat onse broeder Timotheus vry ghelaten is / met welcken (ist dat hy haestelijcken komt) sal ick u lieden sien.
24 Groet alle uwe Overste/ ende alle de Heyligen. De broeders van Italien groeten u lieden.
25 De gratie sy met u allen/ Amen.

Hier voleynt de Epistel van S.Paulus aen de Hebreen.

VAN DE CATHOLIICKE OFT CANONIICKE BRIEVEN.

Libro de fide & oper. c. 14. 2. Petr. 3.

SINT AUGUSTINUS *schrijft dat daer ten tijde der Apostelen sommighe waren die uyt S. Pauwels brieven oorsake van doolinghe namen, (het welck oock S. Peter bekent) ende namelijck van de ghenoechsaemheyt des geloofs, (want sy namen uyt zijne woorden ende leeringe, soo oock onse Ketters doen, dat de goede wercken ter saligheyt niet van noode en waren; maer dat het genoech was in Christum te gheloovenI) ende dat vier Apostelen, Iacobus, Petrus, Ioannes, ende Iudas, teghen de Ketters dese brieven gheschreven hebben; daer sy ons uytdruckelick leeren de nootsakelijckheyt der goeder wercken met het gheloove. Dese seven brieven worden van d'Oude Vaders ghenoemt* CATHOLIICKE, *dat is, ghemeyne; om dat sy tot ghene bysondere stadt oft natie ghe schreven en zijn, maer tot de gantsche werelt, de welcke redene nochtans niet vast ghenoech en is, om dat S. Iacob ende S. Peter den Ioden schrijven, ghelijck oock S. Pauwels sijnen brief tot de Hebreen, ende S. Ian sijne laetste brieven aen twee bysondere persoonen. Dus segghen andere, datse desen naem* Catholijcke, *terstont in 't beginsel van de Heylighe Kercke ontfangen hebben: soo om dat daer sommighe Ketters waren die brieven uyt gaven onder den naem van Apostelen; soo om den voorseyden Ketteren, die leerden dat het gheloove alleen ghenoech was, dese brieven, als oprechte ende Catholijcke, teghen hunne valsche opinie te recommanderen: om de welcke redene sy oock worden* Canonijcke *ghenoemt, als staende in den reghel oft ghetal der Heyliger Schriftueren; daer alle die andere versierde brieven uyt gheslooten waren. Vyt dese twee namen moghen wy mercken dat dese seven brieven van 't beginsel der heyliger Kercke altijdt voor H. Schriftuere ontfangen zy gheweest: hoe-wel sommighe van Sint Iacob, van S. Iude, van den tweeden Petri, ende den tweeden ende derden Ioannis ghetwijfelt hebben; meer door oorsaecke der voorseyder Ketteren, die de twijfelinghe maeckten, dan met de waerheydt: want alle de Concilien, als* [a] Laodicenum, [b] Carthaginense 3. *ende d'Oude Vaders,* [c] *Origenes,* [d] *Athanasius,* [e] *Amphilochius,* [f] *Gregorius Nazianzenus,* [g] *Innocentius,* [h] *Augustinus,* [i] *Hieronymus,* [k] *Ruffinus, &c. die van 't ghetal der Goddelijcker boecken schrijven, noemen altijdt dese seven Catholijcke oft Canonijcke brieven, met hunne Autheurs, Iacobo, Petro, Ioanne, Iuda; so dat het maer eenen Kettersschen vont en is, daer aen te twijfelen: want altijdt heeft het aller ketteren gebruyck gheweest, de Schriftueren te verwerpen, oft te vervalschen, die merckelijck hunne Ketteryen omwerpen.*

a Can. 59. b Can. 47. c Hom. 7. in Iosue. d In Synopsi. e In Iambo ad Seleuc. f In carm. de libris novi Test. g Epist. 3. ad Exup. h Libro 2. de doct. Christ. c. 8. i Epist. ad Paulin. k In exp. Symb.

DE
EPISTEL
Van
SINT IACOB

ARGUMENT.

ONse Calvinisten houden desen brief,met d'andere ses, voor het oprecht woort GODTS; teghen hunne broeders de Lutheranen,ende hunnen Groot-vader Marten Luther, die hem eenen stroyen brief noemt, onweerdigh des naems van Apostel: nochtans heeft de H. Roomsche Kercke dien altijdt voor Godtlijcke Schriftuere ghehouden; soo't blijckt uyt de brieven der ouder Pausen ende Martelaren, [a] Anacleti, [b] Alexandri, [c] Vrbani, [d] Fabiani, [e] Cornelii, [f] Stephani 1. [g] Sixti 2. [h] Marcelli 1. ende daer na Gelasii, in't Concilie van 70.Bisschoppen; ende [i] elders, ende meer andere. [k] S.Augustijn, [l] S.Hieronymus, [m] Origenes, [n] Tertullianus, [o] Athanasius, [p] Chrysostomus, [q] Epiphanius, ende [r] Cyrillus Alexandrinus, bekennen den selven brief: daer sy oock tegen de Ketters uyt disputeren,als uyt GODTS woort hen verwinnende. Ick late [s] S. Gregorium staen, die in veel plaetsen desen brief by brenght, ende namelick [t] tot Dominicum, Bisschop in Afrijcken, begeerende sijn gebedt aen het Heylich lichaem van Sinte Cypriaen Martelaer, ende belovende hen zijn ghebedt aen het lichaem van Sinte Peter te Roomen: want [u] S.Iacob schrijft, *Bidt voor malkanderen, op dat ghy salich wort.* Op een andere plaetse schrijft [x] S.Gregorius, *dat in't ghesternte Arcturus sevensterren zijn, alsoo ghestelt, dat de vier boven zijn; als de dry beneden zijn; ende ter contrarie. De dry beteeckenen het gheloove; de vier, de goede wercken: ende wy worden geleert datmen dan het gheloove sal preken, als de lieden te seer op hunne wercken staen; het welck S. Pauwel; ghedaen heeft in zijnen brief tot de Romeynen: ende als sy te seer opt gheloove steunen, dan salmen van de goede wercken schrijven; het welck S. Iacob ghedaen heeft.* Didymus, S.Hieronymi meester, heeft op desen brief uytlegginghe gheschreven in Egypten. Soo doolen ende suffen dan dese nieuwe geesten, die dien verwerpen. Sommige hebben van den Autheur deses briefs getwijfelt: maer de ghemeyne leeringhe der H.Kercke is altijdt gheweest, dat hem S.Iacob Apostel gheschreven heeft; niet S.Ians broeder, Zebedei sone, maer die in de Schriftuere [a] ghenoemt wort *Iacobus Alphæi*, den broeder van S.Simon ende [b] Iudas; ende van [c] S.Paawels, *den broeder des Heeren*, om dat hy van Christi maeghschap was,oft (soo [d] S.Ignatius schrijft) Christo seer ghelijck in 't aenschijn ende wesen: die oock van Sinte Peter (seght [e] Sinte Chrysostomus) met hulpe van Iacobus ende Ioannes (seggen [f] Anacletus ende [g] Eusebius) den eersten Bisschop te Ierusalem ghewijt is, ende om sijne groote heyligheyt, hadde den naem van *Iustus*, dat is, *den Rechtveerdigen*, hebbende van de Ioden macht ontfangen (seght [h] S.Hieronymus) om in de heylichste plaetse des Tempels,die men *SanctaSanctorum* noemde, te gaen ende te bidden. Wanneer desen brief gheschreven is, en weet men niet voor seecker. Sijne principaelste materie is, de Ioden te leeren dat goede wercken ter saligheyt nootsakelick zijn, soo 't in alle de Capittelen, ende namelijck in het tweede, blijckt: want al-om vermaent hy tot goet leven,met het geloove. Elck heeft sijne bysondere materie: dus zijn daer soo veel deelen, als Capittelen.

a *Epist.* 1.
b *Epist.* 1.
c *Epist.* 1.
d *Epist.* 3.
e *Epist.* 2.
f *Epist.* 2.
g *Epist.* 1.
h *Epist.* 1.
i *Epist. ad Anastas.* *Aug.*
k *Euchir. c.* 67. & *Epist.* 29 *ad Hier.*
l *Libro* 2. *contra Iouinian.*
m *Hom.* 10. *in Ios.*
n *Contra Iudæos.*
o *Orat.* 4. *contra Arianos.*
p *Hom. de Adam.*
q *Hæresi* 31. & 70.
r *De recta fide ad Reginas.*
s *Lib.* 15. *mor. c.* 17 & *lib.* 7. *epist.* 126
t *Libro* 5 *epist.* 119
u *Iacob.* 5
x *Lib.* 29 *mor. c.* 29
a *Mat.* 10
b *Iud. in Epist.*
c *Gal.* 1.
d *Ad Ioã. Euang.*
e *Hom.* 87. *in Ioan.*
f *Epist. ad episc. Ital.*
g *L.* 2. *c.* 1
h *In Iacob*

DE EPISTEL
Van
SINT IACOB.

Dat Eerste CAPITTEL.

Iacob die leert het profijt der bekooringen , ende van wien wijsheydt te begeeren is, ende noch ander goede leeringen.

A 1
ACOBUS een
dienaer Gods
ende ons Hee=
rē Iesu Chri=
sti/ den twaelf
gheslachten die
in de verstroyt
heydt zijn sa=
lighept.
2 ☞ Mijn broe=
ders/ achtet te
wesen alle blijdschap/als ghy sult gevallen
zijn in verscheyden bekooringen.
Rom.5.a.3. 3 Wetende dat de proevinghe uwes ghe=
loofs verduldigheyt werckt.
4 Ende de verduldigheyt hebbe een vol=
maeckt werck / op dat ghy moocht wesen
volmaeckt ende geheel / nergens in ghebre=
kende.
5 Maer ist dat yemandt van u lieden
wijsheyt behoeft / die begeere die van Go=
de/ die allen menschen geeft overvloedelick/
ende niet en verwijt / ende die sal hem gege=
ven worden.
6 Maer hy bidde int geloove/niet twij=
felende: want die twijfelt/die is ghelijck de
bare van der Zee/ die van den wint ghe=
roert wort / ende ommegedreven:
7 Daerom die mensche en late hem niet Matt.7.a.
duncken dat hy yet ontfangen sal van den 7.21.d.22
Heere. Marc.11.c.24.
8 Een man dobbel van gemoede is on= Luc.11.b.9.
ghestadich in alle zijn wegen. B
9 Maer een ootmoedich broeder die glo= Ioan.14.
riere in zijn verheffinghe/ b.13.16.c.23.d.24
10 Maer de rijcke in zijn vernederinge: Eccles.14.
Want ghelijck een bloeme des hoys sal hy c.18. Isai.40.b.6.
vergaen: 1.Petr.1.d.24.
11 Want de sonne is opgestaen met hit=
ten/ ende die heeft het hoy verdorret / ende
zijn bloeme is afgevallen / ende de schoon=
heydt haerder gedaenten is vergaen: alsoo
sal de rijcke oock verdwijnen in zijn we=
ghen.
12 ☞ Salich is de man die de bekoorin= Iob 5.c.
ghe verdraecht/ want als hy sal gheproeft 17.
zijn/ soo sal hy ontfangen de kroone des le=
vens/ die GODT belooft heeft den ghenen
die hem lief hebben. ✠
13 Niemant en segge als hy ghetenteert
wort/ dat hy van GODT getenteert wort:
want GODT en is gheen tenteerder tot
quaet/ ende hy en tenteert niemant.
14 Maer een yegelijck wort ghetenteert
van sijn begeerlijckheyt afgetrocken ende
aen-gelockt.
15 Daer nae als de begeerlijckheyt ont=
fangen heeft/ soo baert sy de sonde: ende de
sonde als sy volbracht is/brenght voorts de
doodt.
16 Daerom en wilt niet doolen/mijn al=
derliefste broeders.
17 ☞ Alle beste gave ende alle volmaecte C
gifte is van boven /neder-dalende van den
Vader der lichten / by den welcken gheen
veranderinghe en is / oft overlommeringhe
der verkeeringen.
18 Want vrywillichlijck heeft hy ons
voorts ghebracht door 't woort der waer=
heyt/ om dat wy zijn souden eenighe eerste=
lingen zijns schepsels. ✠
19 Ghy wetet/ mijn alderliefste broe= Prov.17.
ders. Maer alle mensch sy rasch om te hoo= d.27.
ren/ maer traech om te spreken/ende traech
tot gramschap:
20 Want de gramschap eens mans en
werckt de rechtveerdigheyt GODTS niet.
21 Daerom wech worpende alle onsup=
verheydt/ ende overvloedigheyt der quaet=
heyt/in sachtmoedicheyt ontfanght dat in=
geplant woort / 't welck u siele mach salich
maecken. ✠
22 ☞ Maer weest doenders des woorts/ D
ende niet alleen hoorders / u selven bedrie= Matth.7.
gende: b.12.c.21
23 Want isser yemant een hoorder des Rom.2.d.13.
woorts/ende geen doender/ dese sal geleken
worden by den man die het aensicht zijns=

der

der gheboorten aensiet in een spieghel/
24 Want hy heeft sy selven aensien/ende
is wech gegaen / ende terstont heeft hy ver-
geten hoedanich dat hy geweest heeft.
25 Maer soo wie aenmerckt in de vol-
maecte wet der vryheyt/ende daer in blijft/
niet geworden zijnde een vergetelijck hoor-
der/ maer een doender des wercks/ dese sal
salich wesen in zijn werck.
26 Maer ist dat yemant meent dat hy
Gods-dienstich is / niet bedwingende zijn
tonghe/ maer verleydende zijn herte / desen
dienst is ydel.
27 Den suyveren ende onbesmetten
Godts-dienst by Godt ende den Vader is
dese: Te besoecken de weesen ende wedu-
wen in haerlieder tribulatien / ende hem
selven onbesmet te houden van dese Wee-
relt. ✠

Dat II. CAPITTEL.

Van te schouwen uytneminge der persoonen, hoe sy de wercken der bermhertigheyt nae-volgen sullen, toogende dat 't geloove sonder wercken doot is.

A Levit.19. c.15. Deut.1.c. 17.16.d. 1. Prov.24. c.25. Eccl.42. a.1.

1
Ijn broeders/en wilt
het gheloove van de
glorie ons Heere Je-
su Christi niet hebbē
in 't uytnemen der
persoonen:
2 Want ist dat in
u vergaderinge komt
een man hebbende eenen gulden rinck/ in
een wit blinckende kleet / ende datter oock
inkomt een arm mensch met een snoode ha-
bijt/
3 Ende dat ghy aenmerckt op dien die
ghekleet is met dat seer eerlijck kleet / ende
segget tot hem: Sit ghy hier wel; maer segt
totten armen: Staet ghy daer / oft sit on-
der dat bancksken mijnder voeten/
4 En oordeelt ghylieden dan niet by u
selven/ ende zijt geworden rechters der on-
gerechtiger gedachten?
B 5 Hoort mijn alderliefste broeders. En
heeft Godt de arme menschen niet ver-
kooren in dese werelt/rijck in 't geloove/en-
de erfgenamen des rijcks / 't welck Godt
belooft heeft den ghenen die hem lief heb-
ben?
6 Maer ghy-lieden hebt den armen (Levit.19. d.18. Matth.22 d.39. Marc.12. c.31. Rom.12. c.9. Galat.5. b.14. Levit.19. c.13.g.37)
mensch onteert. En verdrucken u de rijcke
lieden niet door machtigheyt? ende trecken
sy u niet tot de vierscharen?
7 En blasphemeren sy niet den goeden
naem die over u lieden aengeroepen is?
8 Ist nochtans dat ghy de Koninncklic-
ke Wet volbrenght nae de Schriftueren/
Ghy sult uwen naesten lief hebben als u
selven / soo doet ghy wel/
9 Maer ist dat ghy de persoonen uyt- Deut.1.c. 18.16.d. 19. Matth.5. c.19.
neemt/ soo doet ghy sonde/ wordende ghe-
straft van de Wet als overtreders.
10 Maer so wie alle de Wet onderhout/ C
ende misdoet in 't eene/ die is schuldich ge-
worden van alle:
11 Want die ghesept heeft / ghy en sult
geen overspel doen / die heeft oock ghesept/
Ghy en sult niet doot-slaen. Ist dat ghy
gheen over-spel en doet/ maer doot slaet/ so
zijt ghy geworden een overtreder der Wet.
12 Alsoo spreeckt / ende alsoo doet / als
die beginnen gheoordeelt te worden door de
Wet der vryheyt.
13 Want oordeel sonder bermhertigheyt
sal hem geschieden/die geen bermhertichheyt
gedaen en heeft. Maer de bermhertigheyt
gaet te boven het oordeel. ✠
14 ☞ Wat sal 't baten mijn broeders/ist
dat yemant seyt dat hy 't geloove heeft/en-
de de wercken niet en heeft? Mach dat ge-
loove hem salich maken?
15 Maer ist dat een broeder oft suster 1.Ioan.3. c.17.
naeckt zijn/ ende ghebreck lijden van dage-
lijckschen nootdruft/
16 Maer datter yemant van u lieden tot
hen segge/ Gaet in vreden/ wort werm/ en-
de wert versaet: maer dat ghy hem niet en
geeft dat den lichame nootelijck is/wat salt
helpen?
17 Alsoo oock het gheloove / ist dat geen
wercken en heeft/soo ist doot in sy selven. ✠
18 Maer yemant sal seggen: Ghy heb-
bet geloove/ ende ick heb de wercken: toont
my u gheloove sonder wercken / ende ick sal
uyt de wercken u gheloove toonen.
19 Ghy gelooft datter een Godt is/ghy D
doet wel: de duyvelen gelooven 't oock/ en-
de sy verschricken hen.
20 Maer wilt ghy ydel mensch weten/
dat het geloove sonder wercken doot is.
21 Abraham ons Vader en is hy uyt de Genes.22 b.9.
wercken niet gherechtveerdicht/ offerende
Isaac zijnen sone op den Outaer?
22 Siedy wel dat het gheloove mede
wracht met zijnen wercken / ende dat uyt
den wercken het geloove volmaeckt is ghe-
weest?
23 Ende de Schriftuere is volbracht/ Rom.4.a. 1.
seggende: Abraham heeft Gode gelooft/en- Genes.15 6.6.
de 't is hem gerekent ter rechtveerdigheyt/ Galat.5.a. 6.
ende hy is Godts vrient genoemt geweest.
24 Siet ghy wel dat een mensch uyt de
wercken gherechtveerdicht wort / ende niet
uyten geloove alleen?
25 Desgelijcx oock Rahab/ de ghemeyn Ios.2.a.2.
weerdinne/ en is sy niet uyt de wercken ge- 4.a.6.d.25 Hebr.11. f.31.
rechtveerdicht/ ontfangende de boden/ende
die door eenen anderen wegh uytsendende?
26 Want gelijck een lichaem sonder geest

doot is/ alsoo is het gheloove sonder werc-
ken oock doot.

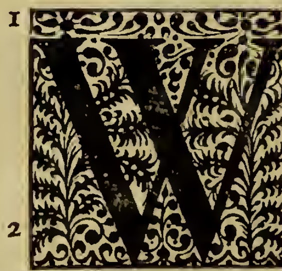
Dat III. CAPITTEL.

Hier wort verhaelt 't quaet van een quade tonge, ende hoe lastich dat is die te regeeren, ende hy stelt verschil tusschen aertsche ende hemelsche wijsheyt.

A Matth. 23 a 8.
1 E wilt niet veel
meesters worden /
mijn broeders/ we-
tende dat ghy meer-
der oordeel krijcht/
2 Want wy mis-
doē alle in veel din-
gē. Ist dat yemant
metten woorde niet
en misdoet / dit is een volmaeckt man: hy
mach oock met eenen toom 't geheel lich-
haem omleyden.
3 Maer ist dat wy den peerden de too-
men in den muyl steken / om die ons te be-
willighen/ soo wenden wy oock al rontom
haerlieder lichamen.
4 Ende siet de schepen / hoe wel dat sy
groot zijn/ ende van stercken winde gedre-
ven worden / nochtans worden sy omghe-
voert met een kleyn roer/waer dat de bewe-
ginge des regeerders wilt.
B 5 Alsoo is de tonge oock een kleyn lidt/
ende het beroemt groote dingen. Siet hoe
grooten bosch dat een kleyn vyer ontsteect.
6 Ende de tonghe is een vyer / een we-
relt der boosheyt. De tonge wort ghestelt
in onse leden/ de welcke besmet het gheheel
lichaem/ ende sy ontsteect dat radt van on-
ser geboorten/ontsteken zijnde van de helle:
7 Want alle natuere van beesten / ende
vogelen/ende serpenten/ ende der ander die-
ren worden ghetemt/ ende zijn getemt ghe-
weest van de menschelijcke nature/
8 Maer de tonghe en mach geen mensch
temmen. 't Is een ongerustich quaet / vol
doodelijck fenijns:
C 9 Door haer ghebenedijden wy Godt
ende den Vader:ende met haer vermaledij-
den wy de menschen/die nae Godts ghe-
lijckenisse ghemaeckt zijn:
10 Wt den selven mont komt voorts de
ghebenedijdinge ende vermaledijdinghe.
Mijn broeders dese dingen en moeten alsoo
niet gheschieden.
11 Vloeyt een fonteyne uyt eene gaet/soet
ende bitter water?
12 Mijn broeders mach eenen vijgeboom
wijn-druyven voorts brenghen / oft eenen
wijnstruyck vijghen? Also en mach oock
geen gesouten water soet water maken.
13 Wie isser wijs ende geleert onder u
lieden? die toone uyt sijn goede wandelin-
ghe zijn werck in de sachtmoedigheyt der
wijsheyt.
14 ☞ Maer ist dat ghy bitteren nijdt D
hebt / ende datter strijden zijn in u herten/
soo en wilt niet glorieren/ende logenachtich
zijn tegen de waerheyt:
15 Want dit en is geen wijsheydt van
boven nederdalende/ maer aertsche/ sinlij-
ke ende duyvelsche:
16 Want daer nijt ende strijt is/ daer is
ongestadigheyt/ende alle quaet werck.
17 Maer de wijsheyt die van boven is/
die is ten eerstē eerbaer/ daer na vreetsaem/
zedich/ beradelijck/ een gevoelen hebbende
metten goeden / vol bermhertigheden ende
goede vruchten / niet oordeelende / sonder
geveynstheyt/
18 Maer de vrucht der rechtveerdicheyt
wort in vrede ghesaeyt/den genen die vrede
maecken.

Dat IV. CAPITTEL.

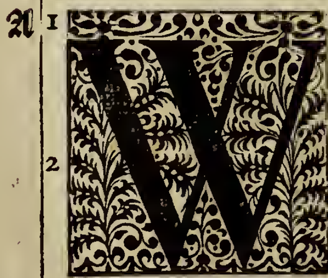
Hoe datmen de quade begeerten niet en moet ghenoech doen, maer men moet den vyant wederstaen, ende Godt naecken, ende liefde navolgen.

1 Aer van komt twist A
ende strijt onder u lie-
den? En is dat niet
hier af/ uyt uwe wel-
lusten / die in u leden
strijden?
2 Ghy begeert/ ende
hebbes niet: ghy slaet
doot / ende benijt / ende ghy en moget niet
verkrijghen: ghy kijft ende strijt / ende en
hebbet niet/ daerom wāt gy niet en biddet.
3 Ghy bidt/ ende en ontfanght niet/ om Genes. 6. a.5.8.d. 21.
dat ghy qualijck bidt/ te weten/ om dat 1.Ioan.2. c.15.
ghy 't in uwe wellusten verdoen soudet.
4 Ghy overspeelders/ en weet ghy niet/ B
dat de vrientschap deser werelt Gods vy- Ioan.15. c.19.
and is? Daerom soo wie deser werelt vrient
wilt zijn die wort Godts vyant gemaeckt.
5 Meyndy dat de Schrifture ydel seyt/ Nae den Griecksche Text.
Tot nijdigheyt begeert de geest die in u lie-
den woont? 1.Petr.5. b.5. Prov.3.d. 34. Ephes.4.f. 27.
6 Maer hy geeft meerder gratie/daerom
seyt sy: Godt wederstaet den hoveerdigen/
maer geeft gratie den ootmoedigen.
7 ☞ Daerom weest Gode onderdanich/
maer wederstaet den duyvel / ende hy sal
van u vlieden.
8 Genaket Gode / ende hy sal u genaec-
ken. Suyvert de handen/O ghy sondaers/
ende maeckt puer de herten/ghy die dobbel
van gemoede zijt. C
9 Weest ellendich / ende maeckt rouwe/
ende weent: laet u lachen in een droeffenisse
verkeert wordē/eñ u blijschap in treuringe.

1.Petr.5. b.6. 10 Verootmoedicht u voor 't aenschijn
des Heeren/ ende hy sal u verheffen. ✠
11 En wilt malkanderen niet lasteren
achter rugge broeders. Die zijnen broeder
achter rugge lastert/ oft zijnen broeder oor-
deelt / die lastert de Wet / ende oordeelt de
Wet. Ist dat ghy de Wet oordeelt/ soo en
zijdy geen doender der Wet/maer een rech-
tere:
12 Daer is een Wet-gheber ende rech-
ter/ die verdoemen mach ende verlossen.
Rom. 14. a.4. 13 Maer wie zijt ghy die uwen naesten
oordeelt?
☞ Siet ghy die nu seght: Heden oft mor-
ghen sullen wy gaen in die stadt / ende wy
sullen daer immer een jaer blijven/ ende wy
sullen Komenschappen/ en̄ winninge doen.
D 14 (Die niet en weet wat morgen wesen
sal:
15 Want wat is u lieder leven? Het is ee-
nen domp die een luttel tijdts gesien wort/
ende daer na sal hy verdwijnē.) Waer voor
ghy seggen sout: Ist dat de Heere wilt / en-
de/ Ist dat wy leven / soo sullen wy dit oft
dat doen.
16 Maer nu verheught ghy u in uwe
hooverdyen. Alle sulck verheugen is arch.
17 Daerom/den genen die het goet doen
kan/ ende niet en doet/ dien ist sonde.

Dat V. CAPITTEL.

Hy dreycht de rijcke die de armen verdrucken, ende hy vermaent de arme tot lanckmoedigheydt, van dat heylich Olijssel, van de biechte, ende hoe krachtich dat het ghebedt is.

A 1 El aen nu ghy rijcke/
weent/ huylende in u-
we ellendigheden / die
u toekomen sullen:
2 U rijckdommen zijn
verrot / ende u klederē
sijn van de motten ge-
geten.
3 U gout ende silver is verroest gewor-
den/ende haren roest sal u lieden tot een ge-
tuygenis wesen/ende 'tsal u vleesch eten als
een vyer. Ghy hebt voor u lieden de gram-
schap tot eenen schat vergadert tegē de up-
terste dagen.
4 Siet den loon der wercklupden die u
lantschappen gemaeyt hebben / die van u
lieden bedrieghelijck onthouden is / dien
roept/ ende den roep van dien is ghekomen
in de ooren des Heeren der heyrscharen.
5 Ghy hebt gebrast op de aerde/ ende in
uwe overdadigheden hebdy u herten opge-
voet in den dach der doodingen.
B 6 Ghy hebt veroordeelt ende gedoot den
rechtveerdighen / ende hy en heeft u lieden
niet wederstaen.

7 ☞ Daerom broeders/ weest verduldich
tot de toekomste des Heeren. Siet/ de ac-
kerman verwacht de kostelijcke vrucht der
aerden / verduldelijck lijdende / tot dat hy
ontfange den vroegen ende spaden regen.
8 Weest ghy oock verduldich / en ver-
sterckt u herten / want de toekomste des
Heeren is genaecket.
9 Broeders / en wilt niet versuchten te-
gen malkanderen / op dat ghy niet gheoor-
deelt en wort. Siet/de rechter staet voor de
deure.
10 Broeders/neemt tot een exempel des
quaden uytgancks / des arbeyts ende ver-
duldigheyts de Propheten die gesprooken
hebben in den naem ons Heeren. ✠
11 Siet/wy achtense salich die verdragē C
hebben. De verduldigheyt van Job hebdy
gehoort/ende des Heeren eynde hebdy ghe-
sien/want de Heere is bermhertigh ende ge-
nade doende.
12 Maer voor al/mijn broeders/en wilt Matth.5. f.34.
niet sweeren/noch by den hemel/noch by de
aerde/noch genen anderen eedt: maer laet u
woort wesen ja dat ja is: ende neen dat neen
is/op dat ghy onder 't oordeel niet en valt.
13 Isser yemant van u lieden bedroeft?
die bidde. Isser yemant wel gemoet? die
singhe.
14 Isser yemant onder u lieden sieck?
die hale de Priesters der Kercken/ ende laet
die over hem bidden/ salvende hem met olie
in den naem des Heeren/
15 Ende 't gebed des geloofs sal den siec- Matth. 6. b.13.
ken genesen/ ende de Heere sal hem verlich-
ten/ ende ist dat hy in sonden is / die sullen
hem vergeven worden.
16 ☞ Daerom biecht malkanderen u
sonden/ ende bidt voor malkanderen / dat
ghy moocht salich worden: want seer veel
vermach het ghestadich ghebedt van den
rechtveerdigen.
17 Elias was een lijdelijck mensch on- D
ser ghelijck/ ende door een ghebedt heeft hy 3.Reg.17. a.1.
ghebeden dat op de aerde niet reghenen en
soude / ende ten heeft niet gheregent binnen
drie jaren ende ses maenden.
18 Ende hy heeft wederom ghebeden/ Luc.4. d. 25.
ende den hemel heeft reghen ghegheven/
ende de aerde heeft haer vrucht gheghe-
ven.
19 Mijn broeders/ ist dat yemant van u
lieden doolt van de waerheyt/ende dat hem
yemant bekeert/
20 Die moet weten/ dat/ so wie den son-
daer doet bekeeren van de doolinghe zijns
weeghs/ die sal diens ziele verlossen van de
doot / ende hy sal bedecken de menichte der
sonden. ✠

Hier voleynt de Epistel van Sinte
IACOB.

DE EERSTE EPISTEL Van SINT PETER.

L.v.L.

L.v.L.

ARGUMENT.

DAt desen brief van den H. Apostel Petro gheschreven is, en twijfelt niemant. Het schijnt dat hy uyt Roomen gheschreven is, om dat hy de groetenisse schrijft uyt Babylonien, die van d'oude Vaders voor Roomen verstaen wort: ende wesende hy te Roomen ghekomen in 't jaer onses Heeren 45. daer hy sijnen Bisschops stoel stelde den 18. Ianuarii, soo machmen segghen dat hy desen brief schreef in 't selfste jaer, eer hy S. Marcum na Egypten sont. Hy hadde eerstmael in de stadt van Antiochien seven jaren de H. Kercke geregeert, ende (soo S. [a] Hieronymus, [b] Leo Paus, ende andere ghetuygen) dien van Ponten, Galatien, Cappadocien, Asien, ende Bithynien het Euangelie ghepreeckt; maer door Godts bevel (seght den Heyligen [c] Paus ende martelaer Marcellus) heeft hy sijnen Stoel te

a Lib. de Scriptor. Eccles. b Serm. 1. in Natal. Apost. c Epist. 1. ad Episc. Antioch.

te Roomen ghestelt,daer hy (nae de getuygenisse van S.Hieronymus ende andere Schrijvers) 25 jaren ghereten heeft. Het schijnt dat d'oorsaecke van zijne reyse na Roomen was eensdeels de verlossinge uyt Herodis ghevangenisse, thien jaren na Christi doot; als oock d'andere Apostelen in hunne gedeputeerde landen henen trocken: eensdeels om den toveraer Simonem, die te Roomen gegaen was, te vervolgen. Onder weghen heeft hy in veel steden gepreeckt, als te Constantinopelen, seght den Paus Agapetus, die men doen Byzantium noemde; ende te Napels, soo d'oude traditie daer hout. Met hem heeft hy geleyt Marcum, dien hy na Alexandrien in Egypten sont; Apollinarem, dien hy te Ravennem sont; Martialem, dien hy in Vranckrijck sont, ende Rufum, dien hy te Capuen sont: ghelijck de historien van deser Heyligen leven inhouden. Wesende nu te Roomen ghekomen, heeft hy desen brief gheschreven tot de voorgenoemde landen: die hy oock somtijdts gingh besoecken, soo Epiphanius schrijft. Onse Ketters zijn soo onbeschaemt, dat sy derren loochenen dat S.Peeter oyt te Romen was, tegen alle historien die der oader Vaderen ende Schrijveren: toonende daer in hunne groote ongeleertheyt, ende hunne onsprekelijcke archeyt, als sy dese grove loghenen uytspouwen, alleen om te loochenen dat den Paus van Roomen S.Peeters Successeur is; nochtans niet kennende eenige andere plaetse in de gantsche weerelt noemen, daer hy soude gestorven zijn, dan te Roomen, daer men noch de plaetse siet daer hy ghekruyst was, ende zijn H. lichaem in S.Peeters Kercke meer dan 1500. jaren ghe-eert heeft. Sy brenghen sommighe versierde redenkens ende raetselkens by, die maer gesochte futselingen en zijn, ende konnen lichtelijck verworpen worde͂, als wy met de oude Vaders seggen dat hy niet altijt gestadichlic te Romen en bleef, maer, latende in sijne plaetse Linum ende Cletum, dickwils in verscheyden landen reysde; nu in Syrien ende Asien, soo boven uyt Epiphanio geseyt is; nu in Africken, nu in Egypten, soo Metaphrastes schrijft: want de dry Patriarchalen steden, Romen, Alexandrien, ende Antiochien, zijn daerom de principaelste Bischdommen, (soo den H. Paus Nicolaus 1. schrijft) om datse S.Peeter ghefondeert heeft; Antiochien ende Roomen door sy-selven, Alexandrien door sijnen discipel, ende Euangelist Christi, S. Marcum.

Actor. 12
In 5. Synodo, Act. 2.
Hæres. 27
In vita S. Petri.
Ad consulta Bulg. cap. 92.

In desen brief en doet den H. Apostel niet anders, dan (so boven uyt S.Augustijn geseyt is) de Christenen leeren dat het gheloove niet ghenoegh en is ter salicheyt; maer dat daer oock goede wercken die uyt het gheloove spruyten, toe van noode zijn. Dus voeght hy in alle Capittelen wercken by 't geloove. In de twee eerste vermaent hy in 't ghemeyn alle Christenen tot deughdelijcke wercken: in de drie laetste geeft hy oock besondere leringen den ghehouden lieden, ende den Priesteren; ende vermaent alle Christenen om verduldelijck het quaet ter eeren Godts te lijden.

Lib. de fide & op. cap. 14.

DE
EERSTE EPISTEL
Van
SINT PEETER.

Sinte Peter danckt Godt van den roep der Heydenen tot dat gheloove, het welck door veel tribulatien verkreghen wort, vermanende de Heydenen tot een ſuyver leven.

Dat Eerſte CAPITTEL.

A ☞ 1
Eter een Apo-
ſtel Jeſu Chri-
ſti/den verkoo-
renen vremde-
lingen der ver-
ſtroythept van
Ponten/Gala-
tië/ Cappado-
cien/Aſien ende
Bithynien/
2 Na de voor-
wetenthept GODTS des Vaders/tot hey-
lichmakinge des geeſts / ter ghehoorſaem-
heydt ende beſprenginghe des bloets IESV
CHRISTI: Gratie ende vrede worde u lie-
den vermenichvuldicht.
3 ☞ Gebenedijt zy GODT ende de Va- 2. Cor. 1.
der ons Heeren IESV CHRISTI, die nae a.3.
zijn groote bermhertighept ons wederom Epheſ. 1.
gebaert heeft tot een levende hope / door de a.3.
verrijſeniſſe Jeſu CHRISTI upt den doo-
den/
4 Tot een onbederffelijcke / ende onbe-
ſmette / ende onverganckelijcke erffeniſſe/
die daer is bewaert in de hemelen voor u
lieden/
5 Die door de kracht GODTS bewaert
wort/ door 't geloove ter ſalighept / berept
om gheopenbaert te worden in den upter-
ſten tijdt.
6 In de welcke ghy u verhengen ſult/al
iſt dat ghy nu een luttel tijts moet bedroeft
zijn in verſcheyden tentatien.
B 7 Op dat de proevinghe uws gheloofs
veel koſtelijcker dan gout (dat door 't vyer
geproeft wort) gevonden worde ten loove/
ende glorie / ende eere in de openbaringhe
Jeſu Chriſti. ✠
8 Den welcken ghy lief hebt / hoe wel
ghy hem niet geſien en hebt; in den welc-
ken ghy nu oock/hem niet ſiende ghelooft/
ende gheloovende verheucht u met een on-
uyt-ſpreeckelijcke ende eerlijcke blijdt-
ſchap/
9 Mede-brenghende het eynde uws
gheloofs (te weten) de ſalighepdt der zie-
len/
10 Van welcker ſalighept de Propheten
ondervraecht ende onderſocht hebben / die
van de gratie in u lieden toekomende ghe-
propheteert hebben/
11 Onderſoeckende in welcken oft hoe-
danigen tijdt in henlieden den Geeſt Chri-
ſti beteeckenen ſoude/ te vooren verkondi-
ghende dat ſelve lijden dat op Chriſtum
komen ſoude / ende die toekomende glo-
rien:
12 Den welcken gheopenbaert is/dat ſy
niet voor hen ſelven / maer voor u lieden de
dinghen aenbrochten die nu verkondicht
zijn u lieden / door de gene die u het Euan-
gelie verkondicht hebben/ den H.Geeſt van
den Hemel geſonden weſende/ in den welc-
ken de Enghelen begheren te aenſchou-
wen.
13 Daerom omgordt zijnde aen de lende- C
nen uws herten/ ſober weſende/ hoopt vol-
komelijck in de gratie die u lieden ghepre-
ſenteert wort in de openbaringhe Jeſu
Chriſti/
14 Als kinderen der gehoorſaemheydt/
niet ghelijck ghewo rden den voorgaenden
welluſten uwer onwetenhept.
15 Maer na dien Hepligen / die u lieden
geroepen heeft / weeſt ghy oock in alle uwe
wandelinge heylich:
16 Want daer is gheſchreven: Ghy Levit. 11
ſult heylich weſen / want ick ben Hey- g.44.19.
lich. a.2.20. b.7.
17 Ende iſt dat ghy den Vader aen- Deut.10.
roept / die ſonder uptnemen der perſoonen b.17.
oordeelt het werck van een yeghelijcken/ ſo
wandelt met vreeſen binnen den tijdt van
uwer pelgrimagien:
18 ☞ Wetende dat ghy niet verloſt en Rom.2.b.
zijt met verganckelijck gout oft ſilver van 11.
u ydel wandelinghe/van uwer vaderen lee- Galat.2.
ringhe/ b.6.
19 Maer met den koſtelijcken bloede 1.Cor.6.
Chriſti / als van een onbeſmet ende onbe- d.20.7.d.
vleckt Lam/ 23.
20 Die voorſien is gheweeſt voor dat Hebr.9.c.
ſchepſel der werelt/ maer geopenbaert in de 12.d.14.
upterſte tijden om u lieden/ 1.Ioan.1.
21 Die door hem geloovich zijt in GO- c.7.
DE, die hem van den dooden verweckt Apoc.1.b.
heeft / ende heeft hem glorie ghegheven/ 5.
om dat u gheloove ende hoope in Gode
zijn ſoude.
22 V ſielē ſuyver makende in de gehoor- D

saemhept der liefden / in de liefde der broe-
derlijckhept/hebt upter ongeveynsder her-
ten malkanderen lief sorchvuldelijck/
23 Wederom gheboren zijnde niet upt
verganckelijck/maer van onverganckelick
zaet/ door 't woort des levende ende in der
eeuwighept blijvende GODS:
Isai.40.b.6. 24 Want alle vleesch is als gras / ende
Eccles.14. alle zijn glorie is als de bloeme des gras /
c.18. het gras is verdroocht/ ende zijn bloeme is
Iacob.1.b.10. af-gevallen.
25 Maer 't woort des Heeren blijft in der
eeuwighept/ ende dat is 't woort dat door
't Euangelie ghepreeckt is onder u lie-
den. ✠

Dat II. CAPITTEL.

Hoe dat de geloovige een verkooren volck zijn, die te vooren waren verworpen, ende hy vermaent dat sy als pelgrims van alle weerlijckheden henlieden wachten sullen.

A Rom.6.a.4. Ephes.4 c.22. Col.3.b.8 Hebr. 12.a.1.

1 Aerom afleggende
alle quaethept ende
alle bedroch / ende
gheveynstheden / en-
de nijdigheden / en-
de alle achterklap-
pingen/
2 Als nieuw geboo-
ren kinderkens/be-
geert melck redelijck/ sonder bedriegelijck-
heydt/ op dat ghy daer door mocht wassen
ter salighept:
3 Ist dat ghy nochtans ghesmaeckt
hebt/ dat de Heere soet is.
4 Totten welcken ghy gaende als tot
den levenden steen/van den menschen voor-
waer verworpen / maer van Gode verkoo-
ren ende ghe-eert/
5 Wert ghy oock als levende steenen
daer op ghetimmert / een geestelijck huys/
een heylich Priesterdom / om te offeren gee-
stelijcke offeranden/Gode aengenaem door
IESUM CHRISTUM.
Isai.28.d.16. 6 Daerom hout de Schrifture in: Siet
ic legge in Sion eenen principalen uptver-
Rom.9.g.33. koozen kostelicken hoeck-steen/ende so wie
in hem gelooft / die en sal niet beschaemt
worden.
Psal.117.d.22. 7 Daerom hebt ghy eere / die ghelooft:
maer wie niet en glooven/ dien is dẽ steen/
Matth.21 d.42. den welcken de timmerlieden verworpen
Actor.4.b.11. hebben / geworden tot een hooft des hoecx/
Isai.8.c.14. 8 Ende een steen des aenstootens / ende
B eenen steen der verargernissen den genen die
Exod.19.a.6. hem stooten aent woort/ende niet en geloo-
ven daer aen/daer sy oock op gestelt zijn.
9 Maer ghylieden zijt een verkooren ge-
slachte/een Koninckljck Priesterdom/een
heylich volck/een verkregen volck/ om dat
ghy verkondigen sout diens deuchden die
u van de duysternissen gheroepen heeft in
zijn wonderlijck licht.
10 Die somtijts gheweest hebt geen volc/ Osee 2.d.23.
maer nu zijt GODS volck: die wylen geen Rom. 9.
bermhertighepdt verkregen en hadt/maer f.25.
nu bermhertighept verkregen hebt. ✠
11 ☞ Mijn alderliefste / ick bidde u lie-
den / dat ghy als vremdelinghen ende pel-
grims u onthout van vleschelijcke lusten/
die tegen de siele strijden/
12 Hebbende u wandelinghe goet onder Gal.5.c.
de Heydenen/op dat sy in 't gene dat sy van 16.d.19.
u lieden in achter-klap spreecken als van Rom. 13.d.14.
quaet-doenders / upt de goede wercken u 1.Petr. 3.
lieden aenmerckende/GODT mogen glori- c.16.
ficeren in den dach des versoeckens. Rom. 13.a.1.
13 Daerom weest onderdanich alle men- C
schelijcke creature om Godt/ 't zy den Ko-
ningh als den Oversten/
14 't Sy den Vorsten als van hem ghe-
sonden/ter wrake der quaetdoenders/maer
ten loove der weldoenders.
15 Want aldus ist den wille Godts/dat
ghy wel doende stom maken soudet der on-
wijser menschen onwetenhept/
16 Als vry zijnde/ende niet als hebben-
de de vryhept tot een decksel der quaethept/
maer als Godts dienaers.
17 Eert alle menschen/ hebt lief de broe- Rom. 12.
derschap. Vreest Godt. Eert den Koning. c.10. Ephes. 6.a
18 Ghy knechten weest onderdanich met 5.
alder vreesen uwen Heeren / niet alleen den Col.3.d.22.
goeden ende beleefden/maer oock den onbe- Titum 2.
leefden. c.9.
19 Want dit is gratie/ ✠ Ist dat ye- 2. Cor. 7.
mant om de conscientie tot God droefheden c.10. D
verdraecht/ lijdende ongerechtelijck.
20 Want wat prijs ist dat ghy sondi-
gende/ hals-slagen ontfangt/ende dat ver-
draecht? Maer ist dat ghy wel-doende ver-
duldelijck lijdet/ dit is gratie voor Godt.
21 Want daer toe zijdy geroepen.
☞ Want oock Christus heeft gheleden
voor ons/ u lieden een exempel achterlaten-
de / dat ghy zijn voetstappen sout volgen/
22 Die geen sonde gedaen en heeft/noch Esai.53.c.
daer en is geen bedroch gevonden in zijnen 9.
mont/ 1.Ioan. 3.a.5.
23 De welcke als hy vermaledijt wor-
de / niet en vermaledijde: als hy leedt en
dreychde hy niet: maer hy leverde hem sel-
ven over den ghenen die hem onrechtelijck
oordeelde:
24 Die onse sonden selve gedragen heeft Esai. 53.a.
in zijn lichaem op 't hout / op dat wy den 4.b.5.
sonden gestorven/der rechtveerdighept mo-
gen leven: door wiens stramen ghy genesen
zijt.
25 Want ghy waert ghelijck doolende
schapen / maer ghy zijt nu bekeert tot den
Herder ende Bisschop uwer zielen. ✠

Dat III. CAPITTEL

Hoe man ende wijf in den houwelijcken staet leven sullen, leert Sint Peeter, ende vermaent tot menigerley deuchden, ende dat sy door Christus exempel vromelijck de tribulatie verdragen, ende hoe wy door dat Doopsel behouden worden.

A
Ephes. 5.e. 22. Col. 3. d. 18. 1 Esghelijcks sullen
oock de vrouwen on-
derdanich wesen ha-
ren mans / op dat de
sommighe (ist dat sy
den woorden niet en
gheloven) door de
wandelinge der vrou
wē sonder het woort
mogen ghewonnen worden/
2 Aenmerckende u lieder suyver wan-
delinge in der vresen.
1.Tim. 2. 1.9. 3 Der welcker cieraet niet en sal uyt-
wendich zijn in 't vlechten des hayrs / oft
omhangen van gout / oft aentrecken van
kleederen:
4 Maer den mensch des herten/die ver-
borghen is / sal verciert zijn met de onbe-
derffelijckheyt van eenen gherusten ende
zedigen geest / die in Godts aensicht rijck
is.
5 Want also vercierden voortijts haer-
lieden de heylige vrouwen / hoopende in
Godt / onderdanich wesende haren eyge-
nen mannen.
Genes. 18 b.12. 6 Gelijck Sara Abrahe onderdanich
was/ noemende hem Heere/wiens dochte-
B ren ghy zijt/wel doende/ende niet ontsien-
1.Cor. 7. a.5. de eenige verstooringe.
7 De mans sullen desgelijcx wesen mede
woonende nae de wetentheydt / als den
kranckten vrouwelijcke vaetken eere be-
wijsende / als oock den mede-erfgenamen
van de gratie des levens/op dat u gebeden
niet belet en worden.
8 ☞ Maer eyndelijck weest alle int ge-
loove eendrachtich / mede-lijdende / lief-
hebbers der broederlijckheydt / bermher-
tigh/ zedich/ ootmoedich/
Prov. 17. c.13. 22. d.22. 9 Niet loonende quaet voor quaet/noch
vermaledijdinge voor vermaledijdinge/
Rom. 12. b.17. maer contrarie gebenedijdende. Want
1.Thess. 5. c.15. daer toe zijt ghylieden geroepen/ dat ghy
de benedictie erffelijck besitten sout.
Psal. 33. c. 13. 10 Want die het leven wilt lief hebben/
Isai. 1. d. 16. ende goede dagen sien / die bedwinge zijn
tonge van 't quaet/ ende zijn lippen en laet
geen bedroch spreken.
11 Hy wijcke van het quaet / ende doe
het goet/hy versoecke den vrede ende vol-
ge dien.
12 Want de oogen des Heeren zijn op C
de rechtveerdige / ende zijn ooren zijn tot
haerlieder gebeden: Maer 't aensicht des
Heeren is op de quaetdoenders.
13 Ende wie ist die u hinderen mach/
ist dat ghy navolgers zijt van 't gene dat
goet is?
14 Maer ist dat ghy oock yet lijdet om Matth. 5. c.10.
de rechtveerdicheyt/ so zijdy salich. Maer
haerlieder vreese en ontsiet niet / ende en
wort niet verslagen.
15 Maer den Heere Christum heylicht
in u herten. ✠
Altijdt bereyt om reden te geven allen
den genen die van u reden eysschen / van
de hope die in u lieden is.
16 Maer met zedigheyt ende vrese/heb- 1.Petr. 2. c.12.
bende een goede conscientie / op dat de ge-
ne die u goede wandelinge in Christo ton-
recht lasteren / mogen beschaemt worden
in 't gene daer sy u af lasteren.
17 Want het is beter dat ghy wel doen-
de (ist dat den wille GODTS wilt) lijdet/
dan quaet doende.
18 ☞ Want Christus is eens voor onse Rom. 5. a. 6.
sonden ghestorven / rechtveerdich voor de Hebr. 9.
on-rechtveerdighe / op dat hy ons soude d. 14. g. 28.
GODE offeren/ gedoot nae den vleessche/ D
maer levende gemaeckt nae den geest. Genes. 6. c. 14.
19 In den welcken hy oock komende Matth. 24.
gepreeckt heeft de geesten die in den kerc- d. 37.
ker waren/ Luc. 17. f. 26.
20 Die somtijts ongeloovich gheweest
hadden/ als sy GODTS verduldigheydt
verwachteden in de daghen van Noe / als
de Arcke getimmert worde / in de welcke
een luttel / dat is / acht zielen / behouden
zijn gheweest door 't water.
21 Alsoo behout u lieden nu oock het
Doopsel van gelijcker manieren / niet het
afleggen van de vuyligheyt des vleeschs/
maer het ondervragē van een goede con-
scientie tot GODT, door de verrijsenisse
Jesu Christi.
22 Die daer is aen GODTS rechte
hant/ ✠
Verslindende de doot / om dat wy des
eeuwichs levens erfgenamen souden zijn/
hy is opgevaren in den Hemel/de Enghe-
len/ende machten/ende krachten hem on-
derworpen zijnde.

Dat

Dat IV. CAPITTEL.

De Apostel seyt dat wy onkuyscheyt ende gulsicheyt schouwen sullen, ende altijt patientie hebben.

A 1 DAerom want Christus in 't vleesch geleden heeft/ wapent ghy u selven ooc met dat selve ghedachte. Want die in 't vleesch geleden heeft/ die heeft opgehouden van sonden/
2 Op dat hy nu voorts den tijdt die daer noch overt in 't vleesch leven soude/ niet nae der menschen lusten / maer na den wille GODTS.
Ephes. 4. c. 23. 3 Want den voorleden tijdt is ghenoech geweest om den wille der Heydenen te volbrengen / den ghenen die ghewandelt hebben in onkuyscheden / wellustigheden / wijnsuppingẽ/ brasseryen/ dronckenschappen/ eñ onbehoorlicke diensten der afgoden/
4 Waer in sy haerder verwonderen/ dat ghy daer toe oock niet en loopt met henlieden in de selve schandelijckheydt der onkuyscheyt blasphemerende/
5 De welcke reden sullen gheven hem die bereyt is te oordeelen de levende ende de doode.
6 Want daerom is den dooden oock het Euangelie gepreeckt / op dat sy geoordeelt souden worden na de menschen in 't vleesch/ maer dat sy leven souden nae Godt in den geest/
7 Maer het eynde van al is genaeckt.
B ☞ Daerom weest voorsienich/ ende waeckt in ghebeden.
8 Maer voor al onderlinghe met malkanderen ghestadighe liefde hebbende. Want de liefde overdeckt de menichte der sonden.
Prov. 10. b. 12. Rom. 12. c. 13. Hebr. 13. a. 2. Phil. 2. b. 14. 9 Weest geerne herberghende malkanderen sonder murmuratien.
10 Een yeghelijck alsoo hy ontfanghen heeft de gratie aen malkanderen bedienende / als goede bedienders der menigerhande gratie GODTS.
11 Ist dat yemant spreeckt/ die spreecke als Godts woorden: ist dat yemant dient/ die diene als uyter kracht die Godt gheeft/ op dat in alle dingen Godt mach ghe-eert
C worden door Jesum Christum/
✠ Wien toe-behoort de glorie ende heerlijckheydt in eeuwigheden der eeuwigheden/ Amen.
12 Mijn alderliefste / en willet u niet laten vreemt gheven van de hitte / die tot uwen ondersoeck geschiet/ als oft u yet nieus gheschiede:
13 ☞ Maer deelachtich wesende van Christus lijden/ weest blijde/ op dat ghy in de openbaringe van zijnder glorien moocht blijde wesen/ u verheugende.
14 Ist dat ghy beschimt wort in Christus naem / soo suldy salich wesen. Want dat Godts eere / glorie ende kracht toe behoort/ ende die zijnen Geest is/ rust op u.
15 Maer niemant van u lieden en lijde als een doot-slager/ oft dief / oft quaetspreker/ oft begeerder van andere menschẽ goeden.
16 Maer ist dat hy lijd als een Christen D
mensch / die en schame hem niet / maer hy glorificere Godt in desen naem:
17 Want het is tijdt dat het oordeel sal beginnen van Godts huys: maer ist dattet eerst van ons begint/ wat eynde salder wesen van de ghene die dat Euangelie Godts niet en glooven?
18 Ende ist dat de rechtveerdighe naeuwelijcks salich en sal worden / waer sullen Prov. 11. d. 31.
de ongoddelijcke ende den sondaer hen vertoonen?
19 Daerom oock dese / die nae Godts wille lijden/ die sullen henlieder zielen bevelen den ghetrouwen Schepper met goede wercken. ✠

Dat V. CAPITTEL.

Peeter die bidt de Priesters datse besorghen de kudde Christi, ende de jongers vermaent hy tot onderdanigheydt, tooghende hoe sy den vyandt wederstaen moeten.

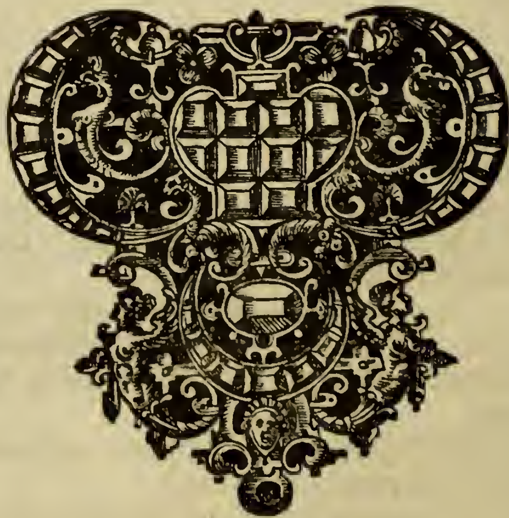
1 DAerom den Priesters/ die onder ulieden zijn / bidde ick/ oock een mede-priester ende ghetuyge vã CHRISTUS lijden / de welcke oock ben mede-deelachtich der glorien / die in den toe-komenden tijdt gheopenbaert sal worden: A
2 Voet de kudde Godts/ die onder u lieden is/ die besorgende/ niet uyt bedwanck/ maer van selfs nae Godt: noch oock niet ter saecken van schandelijck gewin/ maer willichlijck/
3 Noch oock niet als heerschappye hebbende over de ondersaten/ maer ghewordẽ zijnde een exempel den kudde uyt goeder herten.
4 Ende als de Prince der Herders sal B
gheopenbaert worden/ soo suldy ontfangen de onverderffelijcke kroone der glorien.
5 Desghelijcx oock ghy jongers / weest onderdanich den ouders. Maer alle-gader Rom. 12. c. 10.
bewijst malcanderen ootmoedicheyt/ want Godt wederstaet den hooveerdighen: maer den ootmoedigen geeft hy gratie.

Iacob.4. b.6.
6 ☞ Daerom verootmoedicht u onder de machtighe hant Godts/ op dat hy u verheffe in den tijdt des versoeckens/
7 Alle uwe sorghduldigheyt worpende op hem/ want hy heeft sorghe voor u lieden.
Matth. 6. c.25.d.28 Luc.12.c.22. Psal.54.d.23.
8 Weest sober ende waeckt/want u wyandt de duyvel gaet om als eenen briesschenden leeuw / soeckende die hy verslinden mocht.
C
9 Den welcken wederstaet sterck in 't geloove/wetende dat het selve lijden uwer broederschap geschiet die in der werelt is.
10 Maer Godt van alder gratien/ die ons geroepen heeft in zijn eeuwige glorie Christo Iesu, sal ons eenen kleynen tijt lijdende selve volmaken/ versterken/ende bevestigen.

11 Hem zy glorie ende heerlijckheyt in eeuwigheden der eeuwigheden / Amen.✠
12 Door Sylvanum/ den ghetrouwen broeder/heb ick u lieden(als ick voorwaer houde) kortelijck gheschreven/ smeeckende ende betuygende / dat dit is de waerachtighe gratie Godts / daer ghy in staet. D
13 De Kercke die in Babylonie mede verkooren is/ groet u/ ende Marcus mijn soone.
14 Groet malkanderen met een heylich kussen. Gratie sy u allen / die in Christo Jesu zijt/ Amen.

Hier voleynt de eerste Epistel van Sint Peter.

DE TWEEDE
EPISTEL
VAN
SINT PETER.

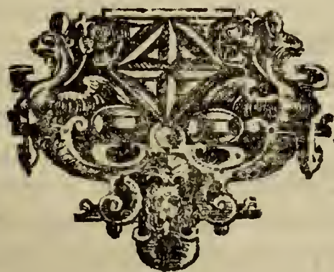
ARGVMENT.

AN desen brief is hier voor-tijdts eenighe twijfelinge by sommighe gheweest, seght [a] Eusebius. De redene geeft [b] S.Hieronymus, om dat den stijl ende maniere van schrijven verscheyden is: het welck ghe-schiet is (segt hy) door verscheydẽ oversetters, die dien int Griecksch overgeset hebben. Onse Luthersche Ketters twijfelen daer wel aen, maer sy en derren 't niet vastelijck loochenen, om de klare ghetuyge-nisse die hier gegeven wort: want en is S.Peter den schrijver van desen brief niet, soo moet het oft S.Iacob den Meerderen, oft S.Ian sijnen broeder gheweest zijn; oft eenen anderen valschen loghenaer ende bedrieger: want hy seght dat hy GODTS stemme in de transfiguratie Christi gehoort heeft; die niemant en hoorde dan dese dry. Niemant en seyde oyt dat S.Iacob oft S.Ian desen brief geschreven hebben, soo is hy dan van S.Peter gheschreven: het welck oock belijden alle d'oude Vaders die van 't getal der H.Schriftuere schrijven, die ick boven ghenoemt hebbe, ende noch meer andere, die dien als S.Peters brief citeren; namelijck Hippolytus, met dese woorden: *Den Prince Petrus, den steen des geloofs, den welcken Christus onsen Godt heeft salich gheoordeelt, Leeraer der Kercken, den eersten der Discipulen, die de sleutelen des Hemels ontfangen heeft, leert ons, seggende, Weet dat daer in de laetste dagen komen sullen bespotters met bedroch,&c.* De H. Pausen [a] Higinus, [b] Cornelius, ende meer andere; item de Concilien van [a] Parijs, van [b] Pisen,&c. ende den [c] H.Ephrem, [d] Sint Augustijn,&c. citeren desen brief als S.Peters. Didymus, S.Hieronymi meester, schijnt daer wat aen te twijfelen; maer aengesien hy desen brief uytgeleyt heeft, het welck men op gene twijfelachtige Schriftueren en doet, meynen sommighe dat sijne twijfelachtige woorden van yemanden daer by ghelapt zijn.

De ghene daer hy aen schrijft, waren de selfste van Ponten ende Galatien,&c. daer den eersten brief aen gheschreven was; want in het derde Capittel seght hy, *Dit is den tweeden brief die ick u lieden schrijve:* te weten, aen de verstroyde Ioden, daer hy besondere sorghe voor aengenomen hadde in 't Concilie van Ierusalem. De redene sijns schrijvens waren de Ketters, discipelen van Simon den Tooveraer; die doen in de landen vermenichvuldighden. Hy is oock te Roomen gheschreven, in 't laetste jaer zijns levens; te weten, in 't jaer onses Heeren 68. Want hy schrijft dat hy uyt GODTS openbaringe sijne nakende doot wist. In 't eerste Capittel vermaent hy hen tot goet leven; met het welck men der ketteren listen ontgaen kan: in de twee andere spreeckt hy van de Ketters.

a *Lib.* 3. *cap.*25.
b *In Petro*
2.*Petr.* 1
Matt. 17
Ante Epistolam Iacobi.
Lib. de Antichristo.
2.*Pet.* 3.
a *Epist.* 2.
b *Epist.* 2. *ad Ruf.*
a *Cap.* 9.
b *Cap.* 1.
c *Tom.* 1. *orat.* 46. *& tomo* 2 *adhort.* 43. *& tomo* 3. *serm. de pœnit.*
d *Epist.* 40. *& lib. de fide & oper. c.*25.
Galat. 2.

DE TWEEDE EPISTEL Van SINT PEETER.

Dat Eerste CAPITTEL.

Peeter vermaent de Christenen, dat sy Godts weldaden gedachtich, opklimmen in veel deuchden, ende hy toocht dat hy korts sterven sal, biddende dat sy in sijn leeringe blijven.

A 1
Simon Petrus/
een dienaer ende Apostel Jesu Christi / den
genen die ghelijcformich geloove met ons
te deele verkregen hebbē/door
de rechtveerdigheydt ons
Godts, ende ons Salichmakers Iesv
Christi.
2 Gratie ende vrede moet u lieden vervult worden in de kennisse Godts, ende
Christi Iesv ons Heeren/
3 Gelijck alle dingen zijnder Goddelicker kracht/ die ten leven ende Godtsdienst
ons ghegheven zijn / door de kennisse van
hem die ons geroepen heeft/ door zijn eygen glorie ende kracht/
B 4 Door den welcken hy ons seer groote
ende kostelijcke beloften gegeven heeft/ om
dat ghy hier door sout deelachtich worden
der Goddelijcker natueren / vliedende de
verderffenisse der begeerlijckheyt die in de
Weerelt is.
5 Maer ghylieden/ alle sorchvuldigheyt
daer toe doēde / bedient in u geloove deucht/
maer in de deucht wetentheyt/
6 Maer in de wetentheyt matigheydt/
maer in de matigheyt lijtsaemheyt / maer
in de lijdsaemheyt Gods-dienstigheyt/
7 Maer in de Godsdienstigheyt de broederlijcke liefde/ maer in de broederlijcke
liefde de liefde Godts.
8 Want ist dat dese dingen u lieden by
zijn/ ende overvloeden/ soo en sullen u die
niet ydel ende sonder vrucht stellē in de kennisse ons Heeren Jesu Christi.
9 Want soo wien dese dingen niet by en
zijn/ die is blint / ende metter hant tastende/ vergetende de suyveringe van zijn oude
sonden.
10 Daerom broeders / weest soo veel te
neerstigher / dat ghy door goede wercken
moocht uwen roep ende verkiesinghe seker
maecken : want dese dingen doende/ en suldy ten ghenen tijde sondigen/
11 Want alsoo sal u lieden overvloedelijck bereyt worden den inganck in dat eewich rijck ons Heeren ende Salichmakers
Jesu Christi.
12 Waerom soo sal ick beginnen u altijt C
te vermanen hier af/ die nochtans voorwaer wetende ende gevesticht zijt in de tegenwoordige waerheyt.
13 Maer ick houde dat voor recht / dat
(soo langhe als ick in dit tabernakel ben)
ick u sal verwecken met een vermaninghe/
14 Seecker wesende/dat het aflegghen
van mijn tabernakel seer korts komen sal/
na dat ons Heere Jesus Christus my heeft
te kennen gegeven.
15 Maer ick sal daer neerstigheydt toe Ioān. 2.d.
doen/ dat ic u lieden in dien oock dickmael 19.
hebben mach nae mijn doot/ dat ghy deser
dingen ghedachtich mocht wesen.
16 Want wy en zijn geen konstige fabe- 1.Cor.1.
len gevolcht/ als wy u verkondicht hebben c.17.2.a.
ons Heeren Jesu Christi kracht ende te- 1.a.4.c.
genwoordigheyt/ maer wy zijn besienders 13.4.d.
gheweest zijnder grootheyt/ 20.
17 Want hy van den Vader ontfangende glorie/ ende eere/ als daer een alsodanige stemme neder viel tot hem van de heerlijcke glorie : Dit is mijn beminde Soone/ Matth.17
in den welcken ick my behaecht hebbe/ a.5.
hoort hem.
18 Ende dese stemme hebben wy gehoort/ D
gebracht van den Hemel/doen wy met hem
waren op den Heyligen berch.
19 Ende wy hebben een vaster woort
der Propheten/het welck ghy aenmerckende/ doet wel/ als op een licht / dat lichtende
is in een duyster plaetse / tot dat den dach

begint klaer te worden / ende dat de mor-
gen-sterre op gae in u lieder herten.
2.Tim.3.d.16. 20 Dit eerstmael verstaende / dat gheen
prophetie der Schriftuere gheschiet door
eygen verklaringhe.
21 Want de Prophetie en is noyt ghe-
bracht gheweest door den menschelijcken
wille. Maer nae dat henlieden den hey-
ligen Geest in gegeven heeft / hebben de hey-
lighe menschen GODTS ghesproken.

Dat II. CAPITTEL.

De Apostel toocht de valscheyt der toekomende Ketters, die grouwelijck sullen ghestraft worden, ende hy vertoocht haerlieder quade zeden, toogende hoe sy onkuysch zijn sullen.

A 1
Aer daer hebben ooc
valsche Propheten
gheweest in 't volck /
gelijck oock in u lie-
den sullen wesen loo-
ghenachtighe Mee-
sters / die inbrengen
sullen secten der be-
derffenissen / ende den Heere / die henlieden
gekocht heeft / loochenen sy / brengende over
henlieden selven een haestige verderffenisse.
C 2 Ende vele sullen haer overdadigheden
volgen / door de welcke den wegh der waer-
heyt sal geblasphemeert worden /
3 Ende in gierigheyt sullen sy met ghe-
veynsde woorden henlieden van u generen:
den welcken het oordeel nu van langen tijt
niet op en hout / ende haerlieder verdoeme-
nisse en slaept niet.
Iob 4.d.18 4 Want ist saecke dat GODT de sondi-
gende Engelen niet gespaert en heeft / maer
heeftse met de kabelen der hellen neder ge-
trocken in de helle / gelevert om bewaert te
worden ten oordeel gepijnt te zijne /
Gen.7.a.1 B 5 Ende oock niet ghespaert en heeft de
eerste Werelt / maer heeft den achtsten uyt-
roeper der rechtveerdigheyt Noe bewaert /
brengende over de Weerelt der ongoddelijc-
ker den overvloet der wateren.
Genes. 19 c.24. 6 Ende de steden der Sodomiten ende
Gomorriten tot asschen brenghende / heeft
hy die ooc verdoemt ter verderffenisse / stel-
lende die tot een exempel den genen die on-
goddelijck doen souden.
7 Ende hy heeft den rechtveerdigen Lot
die verdruckt was / van der booser men-
schen onrecht ende onkuyssche wandelinge
verlost /
8 Want hy was van ghesichte ende ge-
hoor rechtveerdich / woonende by de ghene
die de rechtveerdige sielen van dage te dage
met boose wercken quelden.
9 De Heere weet de Godtvruchtige uyt
de bekooringhe te verlossen / maer de onge-
rechtige tegen den dach des oordeels te be-
waren / om ghepijnt te worden:
10 Maer aldermeest de ghene die nae 't
vleesch in de wellusten der onreynigheden
wandelen / ende de heerschappye versma-
den / stout ende eygen-sinnich / die niet en
ontsien seckten in te brengen / blaspheme-
rende.
11 Daer de Engelen / die van sterckheyt
ende kracht meerder zijn / tegen henlieden
selven niet en draghen dat lasterlijck oor-
deel.
12 Maer dese / als onredelijcke beesten / C
van natueren geboren ter ghevangenissen
ende ter doot / blasphemerende in de dingen
die sy niet en weten / sullen in hare verderf-
fenisse vergaen /
13 Ontfangende den loon der onrecht-
veerdigheyt / als die de dagelijcksche weel-
de voor genoechte houden: onsuyverheden /
ende smetten / overvloedende van weelden /
in hare maeltijden overdaet doende met u
lieden /
14 Hebbende oogen vol overspels / ende
des onversadelijcks misdaet: Aenlockende
de ongestadige zielen / hebbende een herte
gheoeffent in gierigheyt / kinderen der ver-
maledijdingen /
15 De welcke verlatende de rechte we- Num 22 d.23.
gen / hebben gedoolt / ende zijn gevolcht den
wech van Balaam uyt Bosor / die den loon
des boosheyts heeft lief ghehadt /
16 Maer heeft een straffinge van zijnder
dwaesheyt gehadt / een last-dragende stom-
me beeste met eens menschen stemme sprec-
kende / heeft verhindert des Propheets on-
wijsheyt.
17 Dese zijn fonteynen sonder water / en- Iud.1.d.12.
de nevelen met stormende winden gedreven /
den welcken de donckere duysternissen be-
waert worden.
18 Want sprekende hooveerdige woor- D
den der ydelheydt / sy trecken tot de lusten
des vleeschs der onkuysheyt / de ghene die
een luttel ontvlieden die in dwalinge wan-
delen /
19 Beloovende henlieden vryheyt / daer
sy selve eygen knechten zijn der verderffe-
nissen. Want van wien dat yemandt ver-
wonnen wort / diens knecht is hy.
20 Want ist dat sy vliedende van de be- Ioan.8.d.24.
smettinghen der Weerelt / door de kennisse Rom.6.a.20.
ons Heeren ende Salichmaeckers IESU
Christi / hier mede wederom bevangē zijn- Hebr. 6. a.4.
de / verwonnen worden / soo zijn haerlieder Matth. 12 d.45.
laetste arger geworden dan d'eerste.
21 Want het was henlieder beter / den
wegh der rechtveerdigheyt niet te kennen /
dan nae de kennisse achterwaerts ghekeert
te worden van dat heylich gebodt / dat hen-
lieden gegeven is.
22 Want henlieden is geschiet dat waer-

Prov. 26. b.11. achtich gemeyn segh-woort: Den hont is
wederom gekeert tot het gene dat hy uyt-
gespogen heeft: ende de soch/ na dat sy ge-
wasschen was/ is weder gekeert tot de
wentelinge des slijcks.

Dat III. CAPITTEL.

Peeter die spreeckt van de tweede toekomste Christi tegen eenighe bedriegers, die de selve loochenden, tot wiens komste moeten wy ons alle bereyden.

A 1
SIet desen tweeden
brief schrijf ick tot u
alderliefste broeders
metten welcken ick
verwecke u lieder
oprecht herte/tot een
gedenckenisse/
2 Op dat ghy ghe-
dachtich sout wesen der woorden die ick u
te vooren geseyt hebbe van de heylige
Propheten/ ende van uwen Apostelen/en-
de der geboden ons Heeren ende Salich-
makers.
1.Tim.4. a.1. 2.Tim.3. a.1. 3 Dit ten eersten wetende/ datter in de
laetste dagen bedriegers comen sullen met
bedroch/na hen eygen lusten wandelende/
Iud.d.18. Ezech. 12 g.27. 4 Seggende: Waer is zijn belofte oft
toekomste? want van dat de vaderen ont-
slapen zijn/ soo zijn alle dingen alsoo altijdt
gebleven van 't beginsel der scheppingen.
B 5 Want al willens en weten sy niet dat
Genes.7. de hemelen hier voortijdts waren/ ende de
aerde / uyten water / ende door 't water/
staende door het woort GODTS,
6 Door de welcke die werelt doen over-
vloten van den water vergaen is geweest.
7 Maer de hemelen die nu zijn/ ende de
aerde zijn door het selve woort wederom
gestelt/ den vyere bewaert tegen den dach
des oordeels ende der verdoemenissen der
ongoddelijcker menschen.
8 ☞ Maer dit een dinck en zy u niet
verborgen alderliefste/ dat eenen dach by
den Heere is ghelijck duysent jaren / ende
duysent jaren als eenen dach.
9 De Heere en vertreckt zijn belofte
niet / alsoo de sommige meynen/ maer hy
doet lanckmoedelijck om uwen wille/ niet
willende datter eenighe soude verlooren
gaen/ maer dat sy alle souden tot peniten-
tie weder keeren.
C 10 Maer den dach des Heeren sal aen-
komen als eenen dief/ in welcken dach de 1.Thes.5. a.2.
Hemelen met een groot gedruysch sullen Apoc.3.a.
vergaen/ maer de elementen sullen van de 3.16.c.15
hitte smelten; ende de aerde/ ende de werc-
ken die op haer zijn / sullen verbrant wor-
den.
11 Daerom / als alle dese dingen sullen
verdorven worden / hoedanich behoorde
ghylieden te zijn met heylige wandelin-
gen ende Godts-diensticheden/
12 Verwachtende ende haestelijck loo-
pende nae de toekomste van den dach des
Heeren/door den welcken de bernende he-
melen smelten sullen / ende die elementen
door den brant des vyers verdwijnen.
13 Maer wy verwachten nae zijn be- Isai.65.c.
loften nieuwe hemelen ende nieuwe aerde/ 10.66.g.
daer de rechtveerdigheyt in woont. 22.
14 Daerom alderliefste / dese dinghen Apoc.21.
verwachtende / weest neerstigh / dat ghy a.1.
moocht onbesmet ende ongheschent voor
hem gevonden worden in vreden. ✠
15 Ende de lanckmoedigheyt ons Hee-
ren acht voor uwe saligheyt/ ghelijck oock
ons alderliefste broeder Paulus/na de wijs-
heyt die hem gegeven is / tot u lieden ghe-
schreven heeft/
16 Ghelijck hy oock in alle zijn Episte- Rom.2.a.
len doet/sprekende daer in van dese dingen. 4.
In welcke Epistelen zijn sommige dingen Heb.10.g.
swaer om te verstaen / welck de ongeleerde
ende ongestadige verargeren / ghelijck sy
oock doen de andere Schrifturen/tot haers
selfs verdoemenisse.
17 Daerom ghy broeders / dit te vooren
wetende/bewaert u/dat ghy door der dwa-
ser dwalinge verleyt/ niet en valt van u ey-
gen vastigheyt/
18 Maer wast in de gratie ende kennisse
ons Heeren ende Salichmaeckers Iesu
Christi. Hem zy glorie nu oock/ende in den
dach der eeuwigheyt/Amen.

Hier voleynt de tweede Epistel van Sint Peter.

DE

DE EERSTE EPISTEL Van SINT IAN.

ARGUMENT.

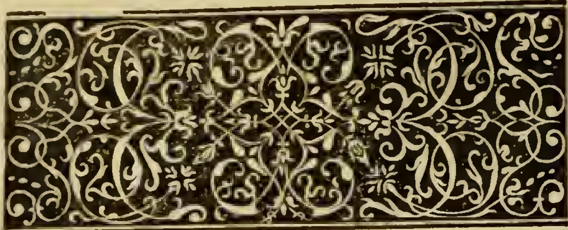

VAN desen brief en was noyt twijfelinghe hy en is van S. Ian Apostel ende Euangelist ghescreven. Van de plaetse, tijdt, ende tot wien hy gheschreven is, en heeftmen soo groote sekerheydt niet: maer de gemeyne opinie is, dat den H. Apostel dien gheschreven heeft na sijne wederkomste uyt het ballinckschap van Patmos t'Ephesen, omtrent het jaer onses Heeren 99. merckende dat daer verscheyden ketteryen tegen Christum opgestaen waren; van de welcke sommige lochenden Christi Godtheyt, als Simon Magus, Cerinthus, ende d'Ebioniten; sommighe Christi menschelijcke natuere, ghelijck Basilides, met zijn aenhangers: dus schrijft hy hier seer klaerlijck van beyde de natueren Christi. Ende aenghesien dat dese boose Ketters, ende met hen de Nicolaiten, onsuyverlijck leefden, niet achtende op de liefde noch goede wercken, houdende nochtans hen selven voor suyver van sonden; daerom spreeckt hy van de liefde ende deughdelijck leven. Den H. Paus ende Martelaer Higinus seght dat desen brief geschreven is ad Parthos; dat is, tot die van Assyrien: het welck oock S. Augustijn bekent. Het mach wesen dat hy daer ghepreeckt hadde, ende hen wapende tegen de Ketters, die al-om plegen te loopen. 't Schijnt niet dat desen brief alleen den Ioden gheschreven is, om de laetste woorden, Wacht u van afgoderye: want nae de wederkomste uyt Babylonien hebben de Ioden altijdt eenen grooten afkeer ghehadt van alle Afgoden; soo dat het niet van noode en was hen daer af te vermanen.

Epist. 1. ad omnes Christi fideles. Libro 1. quæstion. Euangel. cap. 39.

Wy moghen desen brief in dry deelen verscheyden: want in 't eerste Capittel spreeckt hy van Christi Godtlijcke ende menschelijcke natueren, vermanende datmen met hem gemeynschap hebbe: in de twee volgende leert hy ons de sonden verlaten, ende deughdelijck leven: in de twee laetste tracteert hy van de Ketters, die men behoort te schouwen.

DE
EERSTE EPISTEL
Van
SINT IAN
APOSTEL.

De Apoſtel S.Ian bewijſt, dat Godt niemant en bemint, dan die zijn geboden onderhout. Ende datter niemant ſonder ſonde en is.

Dat Eerſte CAPITTEL.

A 1

Atter ghe-
weeſt is vant
beginſel / dat
wy ghehooꝛt
hebben / dat
wy geſiẽ heb-
ben met onſen
oogẽ / dat wy
geſien hebbẽ/
ende dat onſe
handen ghe-
handelt hebben van 't wooꝛt des levens/
2 (Ende het leven is geopenbaert/ ende
wy hebbent geſien/ende wy getuygent/en-
de wy verkondigen u lieden het eeuwich le-
ven / dat by den Vader was / ende is ons
geopenbaert).
B 3 Dat wy geſien hebben ende gehooꝛt/
verkondigen wy u lieden : op dat ghy oock
mooght gheſelſchap hebben met ons/ ende
dat ons geſelſchap zy metten Vader / ende
met zijnen Zone Jeſu Chꝛiſto.
4 Ende deſe dingen ſchꝛijven wy u lie-
den/ om dat ghy blijde ſout weſen/ende dat
u blijdſchap mach vol weſen:
5 Ende dit is de verkondinghe die wy C
van hem gehooꝛt hebben / ende verkondi- Ioan.8.b.12.
gent u lieden: Dat GODT het licht is/ en-
de dat in hem geen duyſterniſſen en zijn.
6 Iſt dat wy ſeggen dat wy geſelſchap
met hem hebben / ende in de duyſterniſſen
wandelen / ſoo lieghen wy/ ende en doen de
waerheyt niet.
7 Maer iſt dat wy in 't licht wandelen/
ghelijck hy oock in 't licht is / ſoo hebben
wy gheſelſchap tot malkanderen/ ende het
bloet IESU CHRISTI zijns Soons ſuy-
vert ons van alle ſonde.
8 Iſt dat wy ſeggen dat wy geen ſonde Hebr.9.b.14.
en hebben/ſoo bedꝛiegen wy ons ſelven/en- 1.Petr.1.d.19.
de de waerheyt en is in ons niet. Apoc.1.a.5.
9 Iſt dat wy onſe ſonden belijden / hy
is ghetrouwe ende rechtveerdich om ons 3.Reg.8.c.46.
onſe ſonden te vergeven/ ende ons te ſuyve- D
ren van alle ongerechtigheyt. 2.Paral.6.
10 Iſt dat wy ſeggen dat wy niet ghe- 9.36.
ſondicht en hebben / ſoo maken wy hem lo- Eccleſ.7.c.21.
genachtich / ende zijn wooꝛt en is in ons
niet.

Dat II. CAPITTEL.

Hoe Ieſus Chriſtus ons Advocaet is, ende een verſoeninghe voor alle onſe ſonden, vermanende ons tot deuchdelijcke wercken, ende 't ſchouwen des ongeloovigheyts.

1

Ijn kinderkens/de- A
ſe dingen ſchꝛijve ick
u lieden/om dat ghy
niet ſondigẽ en ſout.
Maer iſt datter ye-
mant ſondicht/ ſoo
hebben wy een vooꝛ-
ſpꝛeker by den Va-
der/ den rechtveerdigen Jeſum Chꝛiſtum/
2 Ende hy is de verſoeninge vooꝛ onſe
ſonden/ maer niet alleen vooꝛ de onſe/ maer
oock vooꝛ der geheelder Weerelt.
3 Ende daer aen weten wy/dat wy hem
ghekent hebben / iſt dat wy zijn gheboden
onderhouden.
4 Soo wie ſeyt dat hy hem kent / ende
zijn gheboden niet en hout / die is loghen-
achtich/ ende de waerheydt en is in deſen
niet.
5 Maer die zijn wooꝛt hout / in dien is
waerachtelick de liefde Godts volmaeckt:
Daer aen weten wy dat wy in hem zijn.
6 Soo wie ſeyt dat hy in hem blijft / die
moet ſelve oock wandelen / ghelijck hy ge-
wandelt heeft.
7 Alderliefſte/ ic en ſchꝛijve u lieden geen B
nieuwe ghebodt / maer het oude ghebodt/

't welck ghy ghehadt hebt van den begin-
ne. Dat oude gebodt is 't woort dat ghy
ghehoort hebt.
Ioan.13.d.34. 15.b.12. 8 Wederom schrijve ick u lieden een
nieuwe gebod/ dat waerachtich is by hem/
ende oock by u lieden: want de duysternis-
se is vergaen/ ende dat waerachtich licht
schijnt nu. ✠
9 Soo wie seyt dat hy in 't licht is/ ende
zijnen broeder hatet/ die is in duysternisse
tot noch toe.
1.Ioan.3.c.14. 10 Wie zijnen broeder lief heeft/ die blijft
int licht/ ende daer en is geen argernisse in
hem.
11 Maer wie zijnen broeder hatet/ die is
in duysternisse/ ende wandelt in duysternis-
se/ ende hy en weet niet waer henen dat hy
gaet. Want de duysternissen hebben zijn
oogen verblint.
12 Kinderkens/ ick schrijve u/ dat u son-
den u vergheven worden om zijns naems
wille.
13 Ick schrijve tot u ghy Vaders/ want
ghy hebt gekent den ghenen die van 't be-
ginsel is. Ick schrijve tot u ghy jongelin-
ghen/ want ghy hebt den boosen verwon-
nen.
14 Ick schrijve tot u ghy kleyne kin-
derkens/ want ghy hebt den Vader ghe-
kent. Ick schrijve tot u ghy jonge man-
nen/ want ghy zijt sterck/ ende het woort
GODTS blijft in u lieden/ ende ghy hebt
den boosen verwonnen:
C 15 En wilt niet lief hebben de Werelt/
noch 't gene dat in de Weerelt is. Isser ye-
mant die de Werelt lief heeft/ soo en is de
liefde des Vaders in hem niet.
16 Want alle dat in de Werelt is/ dat is
begeerlijckheyt des vleeschs/ ende begeer-
lijckheyt der oogen/ ende hooverdye des le-
vens/ die upten Vader niet en is/ maer is
uyt der Werelt.
17 Ende de Werelt vergaet/ ende haer
wellustigheydt. Maer soo wie den wille
GODTS doet/ die blijft in der eeuwig-
heydt.
18 Kinderkens/ het is de laetste ure: en-
de gelijck ghy gehoort hebt/ dat Antechrist
komt/ soo zijnder nu veel Antechristen ge-
worden: Waer uyt wy weten dattet de uy-
terste ure is.
19 Wt ons zijn sy gekomen/ maer sy en
waren van ons lieden niet. Want hadden
sy van ons lieden gheweest/ sy souden voor-
waer met ons altijdt ghebleven hebben:
maer om dat sy souden openbaer wesen/ dat
sy alle van ons-lieden niet en zijn.
20 Maer ghy hebt de salvinge van den
Heyligen/ ende ghy weet alle dingen.
21 Ick en heb tot u lieden niet geschre-
ven als tot de gene die de waerheyt niet en
weten/ maer als tot de ghene diese weten/
ende want alle logene uyter waerheyt niet
en is:
22 Wie isser logenachtich/ dan de ghene D
die loochent dat Jesus is Christus? Dit is
Antechrist/ die den Vader loochent ende
den Sone.
23 Alle die den Sone loochent/ die en
heeft oock den Vader niet: Wie den Sone
belijdt/ die heeft den Vader oock.
24 Dat ghy van 't beginsel gehoort hebt
dat blijve in u lieden. Ist dat in u lieden
blijft 't gene dat ghy gehoort hebt van 't be-
ginsel/ soo suldy oock in den Vader ende in
den Soone blijven.
25 Ende dit is de belofte die hy ons be-
looft heeft/ het eeuwich leven.
26 Dit heb ick u lieden gheschreven van
de gene die u verleyden.
27 Ende de salvinghe die ghy van hem
ontfanghen hebt/ laet blijven in u lieden.
Ende 't en is u van genen noode dat u ye-
mant leere/ maer gelijck zijn salvinge u
leert van alles/ soo ist oock waerachtich/ en-
de 't en is niet gelogen. Ende gelijck die u
geleert heeft/ soo blijft daer by:
28 Ende nu kinderkens/ blijft daer by:
op dat wy/ als hy hem openbaren sal/ mo-
gen betrouwen hebben/ ende dat wy niet
beschaemt en worden van hem in zijn toe-
komste.
29 Ist dat ghy weet dat hy rechtveer-
dich is/ so weet oock dat alle die rechtveer-
digheyt doet/ uyt hem gebooren is.

Dat III. CAPITTEL.

Van de liefde Godts tot ons, ende hoe sy worden onderscheyt die uyt Godt zijn, ende van den duyvel zijn. Van de liefde ende haet ons naesten, ende hoe wy verhoort worden.

SIet wat liefde dat ons A
de Vader ghegheven
heeft/ dat wy souden
genoemt worden ende
wesen Gods kinderen:
Daerom en kent ons
de Weerelt niet/ want
sy en kent hem niet.
2 Alderliefste/ wy zijn nu GODTS kin-
deren/ ende 't en is noch niet gheopenbaert
wat wy zijn sullen. Wy weten dat wy hem
ghelijck sullen wesen/ als hy gheopenbaert
sal worden/ want wy sullen hem sien gelijck
hy is.
3 Ende alle die dese hope heeft in hem/
die heylicht sy selven/ gelijck hy oock hey-
lich is.
4 Alle die sonde doet/ die doet ongherech-
tigheyt/ ende de sonde is ongerechtigheyt.
5 Ende ghy weet dat hy gheopenbaert Isai.53.a.4
is/ om dat hy onse sonden afnemen soude:

ende in hem en is gheen sonde.
1.Pet.2.d 6 Alle die in hem blijft die en sondicht
22. niet: ende alle die sondicht/ die en heeft hem
Isai.53.c. 9. niet gesien/ noch hem gekent.
B 7 Kinderkens/ niemant en verleyde u.
Die rechtveerdigheydt doet/ die is recht-
veerdich/ gelijck hy oock rechtveerdich is.
Ioan.8.f. 44. 8 Die sonde doet/ die is upten Duyvel/
want van't beginsel sondicht de Duyvel.
Daer toe is den Soone Godts gheopen-
baert/ om dat hy sonde verderven de werc-
ken des Duyvels.
9 Alle die upt Gode gheboren is/ die en
doet gheen sonde/ want zijn zaet blijft in
hem: ende hy en mach niet sondigen/ om dat
hy upt GODE gheboren is.
10 Daer in zijn openbaer Godts kinde-
ren/ ende des duyvels kinderen. Alle die
niet rechtveerdich en is/ die en is upt Gode
niet/ ende die zijnen broeder niet en bemint.
Ioan.13. d.34.15. b.12. 11 Want dit is de verkondinge die ghy
gehoort hebt van 't beginsele/ dat ghy mal-
Genes.4. b.8. kanderen sult lief hebben.
12 Niet als Cain/ die upten boosen was/
ende heeft zijnen broeder gedoot. Eñ waer-
om heeft hy hem doot gheslagen? Om dat
zijn wercken quaet warẽ/ maer zijns broe-
ders wercken rechtveerdich.
C 13 ☞ En wilt u niet verwonderen broe-
Ioan.5.d. 24. ders/ ist dat u de Werelt hatet.
1.Ioan.2. b.10. 14 Wy weten dat wy over-gevoert zijn
Levit.19. d.17. van de doot totten levẽ/ om dat wy de broe-
Matth.5. d.22. ders lief hebben. Wie niet lief en heeft/ die
Ioan.15.b 13. blijft in de doot.
15 Alle die zijnen broeder haet/ dat is een
dootslager: ende ghy weet wel dat gheen
doot-slagher het eeuwich leven en heeft in
hem selven blijvende.
16 Daer aen hebben wy Godts liefde
ghekent/ dat hy zijn ziele voor ons ghestelt
heeft: wy moeten oock ons zielen voor onse
broeders stellen.
Iacob.2. 15.c.16. 17 Die 't goet deser Wereldt heeft/ ende
siet zijnen broeder noot hebben/ ende slupt
zijn binnenste toe van hem/ hoe blijft de
liefde GODTS in hem?
18 Mijn kinderkens/ en laet ons niet
lief hebben metten woorde/ noch metter
tonghe/ maer metten wercken ende waer-
heydt. ✠
D 19 Daer aen kennen wy dat wy upter
waerheyt zijn/ ende voor zijn aenschijn sul-
len wy onse herten wel beraden.
20 Want ist dat ons herte ons wroecht/
soo is GODT meerder dan ons herte/ ende
hy weet alle dingen.
21 Alderliefste/ ist dat ons herte ons niet
en wroecht/ soo hebben wy betrouwen aen
Matth.7. 2.7.21.b. Godt/
22. 22 Ende wat wy begheeren sullen/ dat
Ioan.14. b.13.15. sullen wy ontfangen van hem: want wy
2.7.16 c. 23. zijn gheboden bewaren/ ende doen 't ghe-
ne dat behaghelijck is voor hem.
23 Ende dit is zijn ghebodt/ dat wy ge- 1.Ioan.5. c.14.
looven souden in den naem zijns Soons Ioan.6.d. 29.17.a.3
Iesu Christi/ ende dat wy malkanderen Ioan.13.d 34.15.b. 12.
souden lief hebben/ ghelijck hy ons gebo-
den heeft. Ioan.14.c 23.15.d. 10.
24 Ende die zijn geboden hout/ die blijft
in hem/ ende hy in dien: Ende daer aen we-
ten wy dat hy in ons blijft/ van den Geest
den welcken hy ons gegeven heeft.

Dat II. CAPITTEL.

Aengesien dat Godt ons te vooren bemint heeft, soo moeten wy oock hem ende onsen naesten beminnen: Ende de volmaeckte liefde verjaecht de vreese.

1
Lderliefste/ en wilt A
allen geestẽ niet ge-
looven/ maer proeft
de geesten oftse upt
Gode zijn: Want
veel valsche Pro-
pheten zijnder upt-
gegaẽ in de werelt.
2 Daer aen kentmen Gods Geest. Alle
geest die belijt dat Iesus Christus in 't
vleesch gekomen is/ die is upt Gode/
3 Ende alle geest die Iesum scheurt/ die
en is upt Gode niet/ ende dit is Antechrist/
daer ghy af gehoort hebt/ dat hy komt/ en-
de hy is nu voorts in de Werelt.
4 Ghy zijt upt Gode kinderkens/ ende
ghy hebt hem verwonnen. Want hy is
meerder die in u lieden is/ dan die in de we-
relt is.
5 Sy zijn van der Werelt/ daerom spre- Ioan.8.f.
ken sy van de Weereldt/ ende de Weereldt 47.10.c.
hoortse. 27.
6 Wy zijn upt Gode. Die Godt kent/
die hoort ons: Die upt Gode niet en is/ die
en hoort ons niet. Daer in kennen wy den
gheest der waerheydt/ ende den gheest der
dwalingen.
7 Alderliefste/ laet ons malkanderen lief B
hebben/ want de liefde is upt Godt/ ende
alle die lief heeft/ die is upt Gode gheboren/
ende hy kent Godt.
8 Die niet lief en heeft/ die en kent Godt
niet.
9 ☞ Want Godt is de liefde/ Ioan.3.b.
Daer in is de liefde Godts in ons ghe- 16.
openbaert/ dat Godt zijnen eenigen geboo-
ren Soone gesonden heeft in de Werelt/ dat
wy door hem leven souden.
10 Daer in is de liefde/ niet dat wy God C
lief gehadt hebben/ maer want hy ons eerst
lief heeft gehadt/ eñ heeft zijnen sone geson-
den tot een versoeninge voor onse sonden.
11 Alderliefste/ ist dat Godt ons alsoo lief
heeft gehadt/ soo moeten wy oock malkan-
deren lief hebben.

12 Nie-

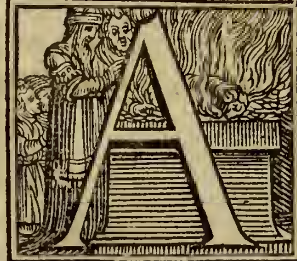
Ioan.1.c.18. 1.Tim. 6. b.16.

12 Niemant en heeft opt GODT ghe-
ſien. Iſt dat wy malkanderen lief hebben/
ſoo blijft GODT in ons/ ende zijn liefde is
in ons volmaeckt.
13 Daer aen weten wy dat wy in hem
blijven / ende hy in ons / dat hy van zijnen
Geeſt ons gegeven heeft:
14 Ende wy hebben geſien/ ende wy ge-
tuygen/dat de Vader geſonden heeft zijnen
Soone tot een Salichmaker der weerelt.
15 Soo wie belijdt dat Jeſus Godts
Soone is / in dien blijft Godt / ende hy in
Gode.
16 Ende wy hebben gekent ende gelooft
der liefden die Godt in ons heeft. Godt is
de liefde/ ende die in de liefde blijft/die blijft
in Gode/ ende Godt in hem.
17 Daer in is volmaeckt de liefde Gods
met ons/dat wy betrouwen ſouden hebben
in den dach des oordeels: want ghelijck hy
is/ alſo zijn wy in deſe werelt.
D 18 De vreſe en is in de liefde niet / maer
de volmaeckte liefde drijft de vreſe buyten/
want de vreeſe heeft pijne: maer die vreeſt/
die en is niet volmaeckt in de liefde.
19 Daerom laet ons Godt lief hebben/
want Godt heeft ons eerſt lief gehadt.
20 Iſt dat yemant ſeyt / ick heb Godt
lief/ ende dat hy zijnen broeder haet / die is
een logenaer: Want die zijnen broeder niet
lief en heeft/dien hy ſiet/ hoe mach hy God
lief hebben/ den welcken hy niet en ſiet?
21 Ende dit ghebodt hebben wy van
Gode/ dat ſoo wie Godt lief heeft/ oock zij-
nen broeder oock lief hebbe. ✠

Ioan.13. d.34.15. b.12. Epheſ.5. a.1.

Dat V. CAPITTEL.

Hoe ons geloove de Weerelt verwint. Van de drie ghetuyghen op der aerden, die Chriſtum een menſch betuygen, ende drie in den Hemel, die hem Godts Soone belijden, van de ſonde ter doot, ende die ter doot niet en is.

A 1 Lle die gelooft dat
Jeſus is Chriſtus/
die is uyt Gode ge-
booren. Ende alle
die hem lief heeft die
ghebaert heeft / die
heeft oock lief den
genen die van hem
ghebooren is.
2 Daer aen kennen wy dat wy GODTS
ghebooren kinderen lief hebben / als wy
Godt lief hebben/ ende zijn geboden doen.
3 Want dit is Godts liefde/dat wy zijn
geboden ſouden bewaren : ende zijn ghebo-
den en zijn niet ſwaer.
4 ☞ Want alle dat uyt Gode gebooren
is/ dat verwint de Werelt. Ende dit is de
victorie die de werelt verwint/ ons geloove:
5 Wie iſſer die de Weerelt verwint / dan
die gelooft dat Jeſus is de Sone Godts?

Matt. 11. d.30. 1.Cor.15. g.57.

6 Deſe iſt die gekomen is door 't water
ende 't bloet Jeſus Chriſtus/niet in 't wa-
ter alleen/maer in 't water ende bloet. Ende
't is den Geeſt die betuycht dat Chriſtus de
waerheyt is.
7 Want drie iſſer die 't ghetuygenis ge-
ven in den Hemel: De Vader/ 't Woort/en-
de de H. Geeſt/ende deſe drie zijn een.
8 Ende drie iſſer die getuygenis gheven
op d'aerde: den Geeſt/ 't water/ende 't bloet/
ende deſe drie zijn een.
9 Iſt dat wy der menſchen getuygenis
ontfanghen/Gods getuygenis is meerder :
want dat is Gods getuygenis dat meerder
is/ dat hy getuycht heeft van zijnen Sone.
10 Die in Godts Sone gelooft/die heeft Ioan.3.d.36.
Godts getuygenis in ſy ſelven. ✠
Die in den ſone niet en gelooft/ die maect E
hem logenachtich / want hy niet en gelooft
in 't getuygenis dat Godt ghetuycht heeft
van zijnen Sone.
11 Ende dit is 't getuygenis/want ons
Godt het eeuwich leven gegeven heeft. En-
de dit leven is in zijnen Soone.
12 Die den Sone heeft / die heeft het le-
ven: wie den Sone niet en heeft/ die en heeft
het leven niet.
13 Dit ſchrijve ick u lieden/ om dat ghy
weten ſout/ dat ghy 't eeuwich leven hebt/
die gelooft in den naem des Soons Gods:
14 Ende dit iſt betrouwen dat wy tot
hem hebben/dat hy ons hoort/ ſoo wat wy
begeeren na zijnen wille.
15 Ende wy weten dat hy ons hoort wat
wy begeren: wy weten dat wy hebben de
begeerten die wy van hem bidden.
16 Soo wie weet dat zijn broeder ſon-
dicht een ſonde niet totter doodt / die bidde/
ende 't leven ſal hem ghegeven worden/ die
daer ſondicht niet totter doot. Daer is een
ſonde ter doot/ daer voor en ſech ick niet dat
yemant bidde/
17 Alle ongerechtigheydt is ſonde : ende
daer is een ſonde ter doot.
18 Wy weten dat alle die uyt Gode ge-
booren is/niet en ſondicht: maer Godts ge-
neratie bewaert hem/ ende de booſe en raect
hem niet.
19 Wy weten dat wy uyt Gode zijn/en-
de de geheele Werelt is in 't quaet gheſtelt:
20 Ende wy weten dat de Sone Godts
komen is/ende hy heeft ons den ſin gegevē
dat wy kennen ſouden den waerachtighen
Godt/ ende dat wy zijn ſouden in zijnen
waerachtigen Sone. Dit is de waerach-
tige Godt/ende het eeuwich leven.
21 Kinderkens/bewaert u ſelven van de
Afgoden beelden/Amen.

Hier voleynt d'eerſte Epiſtel van Sint Ian Apoſtel.

DE TWEEDE EPISTEL VAN SINT IAN. APOSTEL.

ARGVMENT.

Libro 3. c. 18. & 33. In Ioanne & Papia.

VAn de twee navolgende kleyne brieven zijn voortijts twee twijfelingen geweest, 1. Oftse oock in 't ghetal der H.Schriftueren moesten ghestelt worden; 2.Wie den schrijver was, want (soo Eusebius ende S.Hieronimus ghetuygen) sommighe hebbense buyten 't getal ghesloten: ende Papias seyde dat t'Ephesen eenen anderen Ioannes was, Priester, die men meende dese twee brieven gheschreven te hebben om datse beginnen met den naem van, Den Ouder; oft, (soo 't in 't Griecksch staet) Priester. Maer wy moeten nu sekerlijck gheloov en dat dese twee brieven niet alleen GODTS woort ende H.Schriftuere zijn; maer oock van S. Ian den Apostel gheschreven: 1.Om dat alle d'Oude Vaders ende Concilien, die van 't ghetal der Godtlijcker boecken schrijven, altijdt seggen; Ioannis des Apostels drie brieven; geen gewach makende van eenigen anderen Ioannes. 2.Om dat S.Hieronimus die van dese oude twijfelinghe schrijft, elders klaerlick bekent dat S.Ian Euangelist den autheur daer af is. 3.Om dat den stijl ende maniere van schrijven de selfste is met den eersten brief, ja met zijn Euangelie; ende sommige de selfste woorden.

Epist. 85. ad Euang.

Aengaende desen tweeden brief, die gheschreven is tot Electam dominam, dat is, Wtverkooren vrouwe, meenen sommige dat door dese vrouwe verstaen wort eene geestelicke gemeenschap der Christenen in eenige stadt; ende dat door hare suster, die in 't eynde des briefs oock ghenoemt wort, Electa, dat is, Wtverkooren, moet verstaen worden de Christelijcke gemeente van Ephesen, daer hy woonde. Andere meenen dat dese een edele ende machtige Christene Vrouwe was, woonende in Babylonien, daer S.Ian het Euangelie soude gepreect hebben; soo 't boven gheseyt is, Sy citeren eenige woorden Clementis Alexandrini, die inhouden dat desen brief geschreven is tot de maeghden, ende tot de vrouwe Electam, van Babilonien; want hy noemt haer ende hare kinderen. Den naem, Electa, soude haren toe-naem gheweest zijn, om dat hare suster den selfsten naem hadde.

Glossa ordin.

Wy mogen desen brief twee deelen geven: want in het eerste, tot het 7.veersken, prijst hy haer ende hare kinderen, vermanende tot de liefde; van daer voort, tot den eynde toe, wilt hy datse de Ketters sullen schouwen.

DE TWEEDE EPISTEL van SINT IAN APOSTEL.

Hy versterckt de verkoorene vrouwe, ende haer soonen, op dat sy van de Ketters niet bedrogen en worden.

A 1 DE Ouder der uytverkoorender Vrouwe / ende haren kinderen die ick lief hebbe in der waerheydt / ende niet ick alleen/ maer oock alle die de waerheydt ghekent hebben.
2 Om de waerheydt / die altijdt in ons blijft/ ende met ons zijn sal in der eeuwigheydt.
3 Met u zy gratie/bermhertigheyt/ vrede van Godt den Vader / ende van Christo Jesu den soone des Vaders / in de waerheyt ende liefde.
B 4 Jck heb seer blijde geweest/dat ick gevonden hebbe van uwen kinderen/ wandelende in de waerheyt/ ghelijck wy een ghebodt ontfanghen hebben van den Vader.
5 Ende nu bidde ick u Vrouwe/niet als een nieuwe ghebodt tot u schrijvende/maer dat wy ghehadt hebben van't beginsel/dat wy malkanderen souden lief hebben.
6 Ende dit is de liefde/dat wy wandelen C souden nae zijn gheboden. Want dat is 't ghebodt / dat ghy (ghelijck ghy ghehoort hebt van 't beginsel) daer in sout wandelen: Ioan. 13. d. 34. 15. b. 12.
7 Want veel bedriegers zijn uyt gegaen in de Weerelt / die niet en belijden dat Jesus ghekomen is in den vleesche/ dit is de verleyder ende Antechrist.
8 Siet voor u selven / op dat ghy niet en verliest 't ghene dat ghy ghewracht hebt/ maer dat ghy vollen loon moocht ontfanghen.
9 Alle die afwijckt/ ende niet en blijft in Christus leeringhe/ die en heeft Godt niet. Soo wie in de leeringhe blijft/die heeft den Vader ende den Soon.
10 Jst dat yemant tot u lieden komt/ende dese leeringhe niet mede en brenght / en D wilt dien in huys niet ontfangen / noch en groet hem niet.
11 Want die hem een groete seyt / die wort deelachtich zijnder quader wercken.
12 Jck hebbende u veel te schrijven / en hebbe dat niet willen doen door pampier ende inckt: want ick hope by u te zijn/ ende mont aen mont te spreké/op dat u blijschap mach volkomen zijn.
13 De kinderen/ van uwe uytverkoorene suster groeten u.

Hier voleynt de tweede Epistel van Sint Ian Apostel.

DE DERDE

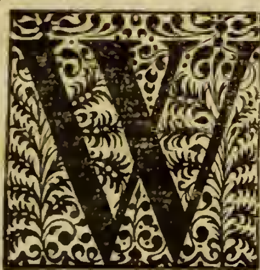
EPISTEL

Van

SINT IAN.

APOSTEL.

ARGUMENT.

WIE deſen Gajus was, en is niet ſeecker. Beda meynt dat hy den ſelfſten was, dien S. Pauwels ghedoopt hadde: maer het ſchijnt dat deſen van S. Ian bekeert is, om dat hy hem als ſijnen ſoone toe ſpreeckt, ſegghende, My en is niet aenghenamer, dan dat ick hoore dat mijne kinderen in de waerheydt wandelen. Tot het 9. veersken prijſt hy ſijne wercken der liefde over de Chriſtenen: daer na tot het 12. veersken, ſchrijft hy van de booſheyt eens Overſten; ende van daer, tot den eynde toe, vermaent hy hem eenen goeden man na te volgen.

Sint Ian vermaent Gaium, dat hy in Godtvruchtigheyt blijve, ende hy verhaelt van de valſchheyt van Diotrephes, ende de goetheydt van Demetrius.

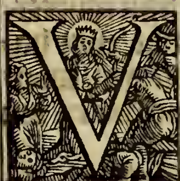
A 1
DE Ouder Gaio den
alderliefſten / dien
ick lief hebbe in der
waerheyt.
2 Alderliefſte / ick
bidde dat ghy in alles
ſoo wel mooght
wandelen / ende te
paſſe zijn / als u ziele
welvarende is.
3 Ick heb ſeer blijde gheweeſt / als de
broeders quamen / ende getuygenis gaven
van uwer waerheydt / ghelijck ghy in de
waerheyt wandelt.
B 4 My en is niet aenghenamer / dan dat
ick hoore dat mijn kinderen in de waerheyt
wandelen.
5 Alderliefſte / ghy doet getrouwelijck al
wat ghy doet aen de broeders / ende dat aen
de pelgrims /
6 Sy hebben ghetuygenis gegeven uwer
liefden voor 't aenſchijn der Kercken:
den welcken ghy wel doende ſult geleyden
weerdelijck voor Godt.
C 7 Want om zijnen naem zijn ſy gereyſt /
niet ontfangende van de Heydenen.
8 Daerom moeten wy ſulcke ontfangen /
op dat wy mede-werckers der waerheydt
weſen mogen.
9 Ick ſoude by avontueren der Kercken
gheſchreven hebben / maer Diotrephes / die
over henlieden bemint de Overheyt te hebben /
die en ontfanght ons niet.
10 Daerom iſt dat ick kome / ſoo ſal ick
zijn wercken vermanen / die hy doet / met
quade woorden ſnaterende tegen ons: ende
als oft hem deſe dingen niet genoeg en waren /
ſoo en ontfanght hy de broeders niet /
ende de ghene dieſe ontfangen / verbiet hy 't /
ende worptſe uyt der Kercken.
11 Alderliefſte / en wilt niet navolghen D
't quaet / maer dat goet is. Wie wel doet /
die is uyt GODE, wie qualijck doet / die
en heeft Gode niet geſien.
12 Demetrio wort ghetuygenis ghegeven
van een yeghelijck / ende van de waerheyt
ſelve / maer wy gheven oock ghetuyghenis /
ende ghy weet dat ons ghetuygenis
waerachtich is.
13 Ick heb veel ghehadt u te ſchrijven /
maer ick en hebs met inckt ende penne u
niet willen ſchrijven.
14 Maer ick hoope kortelinge u te ſien /
ende dan ſullen wy mont aen mont ſpreecken.
15 Vrede zy u. De vrienden groeten u.
Groet de vrienden by name.

Hier voleynt de derde Epiſtel van Sint Ian Apoſtel.

D'EPISTEL
Van
SINT IVDAS.

ARGUMENT.

AN deſen brief hebben ſommige getwijfelt, ſegt S. Hieronymus; byſonder om dat hy eenen valſchen boeck van Enoch citeert; ende een onbekende hiſtorie van deſen ſtrijt des Artſch-engel S. Michiels tegen den Duyvel: maer alle d'oude Vaders ende Concilien, die van 't getal der Godlijcker boecken ſchrijven, ſtellen deſen brief oock by d'andere, ende boven die noch meer andere oude Vaders, als Tertullianus, Ephrem, Cyrillus Alexandrinus, Hippolytus, &c. ſoo dat daer gheen twijfelinge meer op en valt, want aengaende Enochs boeck, dien hy citeert, en is niet te peyſen dat hy valſch was; hoe wel hy ſchijnt van den Paus Gelaſio onder d'Apocrijfen genoemt te zijn: want het kan weſen dat de Ioden den oprechten boeck van Enoch bewaerden, die tot ons niet gekomen en is, maer vergaen, ghelijck meer boecken des ouden Teſtaments; ende dat ſommighe Ketters eenen anderen op Enochs naem gedicht hebben, dien Gelaſius verwerpt. Van Sinte Michiels ſtrijt tegen den Duyvel, hebben wy in Sint Ians Openbaringe: daer de Ioden voor Chriſti tijden iet meer af hadden; 't zy door traditie, dat is, door overleveringe der ouderen, het zy door eenighe Boecken die doen in de Synagoge waren, ende niet te min, al waren deſe boecken van Enoch ende van Sinte Michiels ſtrijt, apocrijf, dat is, niet in alles oprecht; ſoo en kan dat den brief des H. Apoſtels niet letten: want S. Pauwels citeert oock dickwils heydenſche Poeten, die veel valſche dinghen ſchrijven: Den H. Apoſtel Iudas was den broeder van den H. Iacobus den minderen, wiens brief den eerſten van de ſeven Canonijcke is. Hy heeft in Meſopotamien gepreeckt, ende in Pontio, lant van kleyn Aſien, daer veel Ketterijen regneerden: ende namelick van de Gnoſticis ende Nicolaiten; die ſeer onſuyver leven leyden. Teghen die ſchrijft hy deſen brief: dien wy in drie deelen mogen verſcheyden: want tot het 8. veerſken groet hy de geloovige, gevende de cauſe van ſijn ſchrijven; te weten, om dat daer veel Ketters gekomen waren, die nochtans Godt niet ſparen en ſal, gelijck hy noch de hoveerdige Engelen, noch d'onkuyſche Sodomiten geſpaert en heeft. Van daer tot het 17 veerſken, verhaelt hy het boos leven der Ketters, als hunne hooveerdije, ende vleeſchelijcke onſuyverheyt. Voort, tot den eynde toe, vermaent hy de Chriſtenen, deſe booſe menſchē te ſchouwen. Ende 't is wel te noteren, dat de ſelfſte ſonden, ſo van hooverdije, ſo van onkuyſcheyt, in veel Ketteren van onſe tijden te vinden zijn, namelick in d'eerſte hoofden, ende belhamels, Luthero, Calvino, Beza, ende de Wederdoopers, gelijck ſy oock voortijts in veel geweeſt zijn. Ende al en gebreken de ſelfſte ſonden onder de Catholijcken niet, ſo is daer nochtans dit verſchil, dat de Catholijcken uyt kranckheyt ſondigen, maer de Ketters door het uytwijſen hunner leeringe; daer ſy in hebben, dat ſy alle geeſtelicke Overſte ſullen verachten, hunnen Koningen de landen afnemen; dat Prieſters ende Monicken ſullen wijven nemen; datmen niet en hoeft te vaſten, te waken, oft andere penitentien te doen, maer een ruym leven te leyden, om dat het geloove alleen ſalich maeckt, ſonder alle de ſuperſtitieuſe wercken, ſoo ſyſe noemen.

In Iuda.

De habitu mulierum Homilia 64. de pellic. ad. impudic. Lib. 12 Theſ. Lib. de Theſ. Lib. de Antichr. Apoc. 12.

DE EPISTEL
van
S. IUDAS APOSTEL.

Iudas maeckt sterck de geloovige die de ketters wederstaen moeten, ende sterckt de geloovige in de waerachtigheyt.

A 1
UDAS een Dienaer
IESV CHRISTI:
maer een broeder Ja=
cobi/ den beminden
die in Godt den Va=
der zijn/ ende den be=
houdenen ende ghe=
roepenen in Christo
Jesu.
2 Bermhertigheyt/ende vrede/ende lief=
de zy in u lieden vervult.
3 Alderliefste/ick alle neerstigheyt doen=
de/ om tot u lieden te schrijven van u ghe=
meyne saligheydt / heb moeten tot u schrij=
ven/ biddende dat ghy volstandelijck stry=
den wilt voor 't geloove/ dat eens den Hey=
ligen gegeven is.
4 Want daer zijn heymelijcke ingeko=
men sommige ongoddelijcke menschen (die
lange te vooren beschreven zijn gheweest in
dit oordeel) die onser GODTS gratie trec=
ken ter onkuyschheyt / ende onsen eenighen
Heerschapper ende Heere Jesum Christum
loochenen.
B 5 Maer ick wil u vermanen/ghy die dit
Num. 14. f. 37. eenmael al weet / hoe dat Jesus het volck
upten lande van Egypten verlossende/ ten
tweeden male vernielt heeft de gene die niet
gelooft en hebben:
6 Maer de Engelen die haerlieder heer=
lijckheyt niet behouden en hebben / maer
hebben hare woonsteden verlaten / heeft hy
ten oordeel van den grooten dach met eeu=
wige bandẽ onder de duysterheyt gehoudẽ/
Genes. 19 c. 24. 7 Gelijck Sodoma ende Gomorrha/en=
de de steden daer by liggende / die in gelijc=
ker manieren oock onkuyschheydt bedreven
hadden/ ende wechgaende waren na ander
vleesch/zijn geworden tot een exempel / lij=
dende de pijne des eeuwichs vyers.
8 Desghelijcx oock dese besmetten voor=
waer het vleesch / maer versmaden de
heerschappye/ maer lasteren de Majesteyt.
Zach. 3. a. 2. Eccles. 21 d. 9 Doen de Archangel Michael met den
duyvel disputerende keef van Moyses lich=
haem/ soo en heeft hy hem niet dorren het
oordeel der blasphemen opleggen/ maer hy
heeft geseyt: De Heere gebiede u.
10 Maer dese lasteren alle dat sy voor=
waer niet en weten: maer alle dat sy van
natueren als stomme beesten weten/daer in
worden sy verdorven.
11 Wee hen/ want sy in Cains wech
gegaen zijn/ ende door Balaams doolinge Genes. 4. b. 8.
om loon uytghestort zijn/ende in de weder= Num. 22. 23. 24.
spannigheyt van Core vergaen zijn.
12 Dese zijn smetten in hare brasseryen/ Num. 16. a. 1. c. 32. 27. a. 3.
brassende sonder vrese/henlieden selven voe=
dende / wolcken sonder water/ die van den 2. Pet. 2. d. 16. d. 17.
winden al-om gedreven worden / herfstsche C
boomen / onvruchtbaer / tweemael verstor=
ven/uytgewortelt/
13 Wrede golven der zee/ uytschuymen=
de hen selfs schande / doolende sterren / den
welcken dat stormende onweder der duy=
sternissen bewaert is in der eeuwigheyt.
14 Maer van desen heeft oock geprophe=
teert de sevenste van Adam Enoch/ seggen=
de: Siet de Heere komt in zijn heylighe
duysenden/
15 Om te doen oordeelen tegen een yege= Apoc. 1. b. 3.
lijcken/ende om te straffen alle ongoddelijc=
ke / van alle de wercken haerder ongodde=
lijckheden/ waer mede sy ongoddelijck ge=
daen hebben/ ende van alle de harde woor=
den/ die de ongoddelijcke sondaers teghen
GODT gesproken hebben.
16 Dese zijn kreunachtige murmureer= Psal. 16. c. 10.
ders/na haren lusten wandelende/ende ha=
ren mont spreect hoovaerdige dingen/won=
derlijck seer verheffende de persoonen om
des profijts wille:
17 Maer ghy alderliefste/ weest gedach= D
tich der woorden / die voorseyt zijn van de
Apostelen ons Heeren IESU CHRISTI,
18 De welcke u lieden seyden datter in 1. Tim. 4. a. 1.
den uytersten tijt komen sullen bedriegers/ 2. Tim. 3. a. 1.
nae hen begeerten wandelende in ongodde= 2. Petr. 3. a. 3.
lijckheden.
19 Dit zijn sy die henlieden selven af=
scheyden/ vleeschelijcke menschen den geest
niet hebbende.
20 Maer ghy alderliefste/ timmerende u
selven op uwe alderheylichste gheloove / in
den H. Geest biddende/
21 Hout u selven in de liefde Godts ver=
wachtende de bermhertigheyt ons Heeren
Jesu Christi ten eeuwigen leven.
22 Ende dese verdoemde straft:
23 Maer d'andere maect salich / die uyt
den vyer treckende: Maer den anderen/
weest bermhertigh in vresen/ hatende oock
den besmetten rock/ die vleeschelijck is.
24 Maer den genen die machtich is u te
bewaren sonder sonde / ende te stellen voor
't aenschijn van zijnder glorien onbesmet/
met verheugen / in de toekomst ons Heeren
IESU CHRISTI,
25 Den eenigen GODT onsen Salich=
maker door IESUM CHRISTUM onsen
Heere/zy glorie ende grootdadigheyt/ heer=
lijckheyt/ende macht voor alle tijt/ende nu/
ende in allen eeuwen der eeuwen/ Amen.

Hier voleynt de Epistel van S. Iudas.

APOCALYPSIS

Dat is:

D'OPENBARINGE

VAN

SINT IAN

EVANGELIST.

ARGVMENT.

Hæresi 51.
In Ioanne Lib. 5.
In Chronico.

IT is den laetsten boeck des Bybels: niet om dat hy laetst geschreven is, (want nae hem is het H. Evangelie van S. Ian gheschreven, in 't jaer onses Heeren 99. na dat hy wederom t'Ephesen ghekomen was, uyt zijn ballingschap van Patmos, soo 't den H. Epiphanius ghetuyght; in welck Eylandt hy te vooren desen boeck geschreven hadde, seght S. Hieronymus uyt Ireneo ende Eusebio, te weten, in 't jaer 97. na d'openbaringe ende visioenen die hem Godt

daer toonde) maer om dat hy vol prophecyen van toekomende dingen is, ende veel duyſterder dan alle d'andere boecken des nieuwen Teſtaments, ende gelijck in 't oudt Teſtament de Propheten gheſtelt worden nae de hiſtorien die voor oft in hunnen tijt geſchiet zijn; ende nae de leeringen van Salomon, ende de loffangen ende gebeden der Pſalmen van David, als de duyſterdere in 't laetſte: alſoo heeft de H. Kercke deſen boeck in 't eynde gheſtelt, oock om dat hy van den voortganck der H. Kercke ende van 't eynde der werelt veel verhaelt; het welck ſal het laetſte weſen dat wy verwachten. Van deſen boeck zijn voortijdts twee doolingen geweeſt: want 1. ſommige hebben gemeynt dat hy ghenen Godlijcken boeck en behoorde genoemt te weſen, 't zy om dat hy (na hunne opinien) van den Ketter Cerintho geſchreven ſoude zijn; de welcke opinien hadden ſommighe Biſſchoppen in Egypten, ende namelijck eenen Gaius; teghen de welcke Dionyſius Alexandrinus bewijſt dat hy van Gods H. Geeſt geſchreven is: 't zy om dat hy Gods Geeſt niet en ſchijnt te hebben; ſoo voortijdts d'Anomianen ende Theodoſianen, oude Ketters, ende binnen onſe tijden Marten Luther, met ſommige Knoopſpellen der Lutheranen verſierden; tegen de welcke zijn de Centuriateurs van Maeghdeborgh, die in deſe ſake hunnen broederen afvallen. Andere, als den voorſeyden Dionyſius Alexandrinus, meynden dat hy wel was eenen boeck der H. Schriftueren; maer van eenen anderen Ioannes dan van S. Ian Apoſtel ende Euangeliſt geſchreven, &c. Dus ſeght S. Hieronymus dat de Latijnſche Kercke deſen boeck altijdt voor Gods woort ende voor S. Ians Euangeliſts boeck gehouden heeft, maer dat ſommige Grieckſche Autheurs daer af getwijfelt hebben: die nochtans luttel waren; want den meeſten hoop der ouder Grieckſcher Vaderen heeft dien altijt voor Gods woort bekent, gelijck [a] Dionyſius Areopagita, [b] Ireneus, [c] Iuſtinus, [d] Clemens Alexandrinus, [e] Origenes, [f] Athanaſius, [g] Euſebius, [h] Epiphanius, [i] Chryſoſtomus, [k] Ephrem. Andreas Biſſchop van Ceſarien ſeght dat oock de heylighe Baſilius ende Gregorius Nazianzenus op deſen boec uytleggingen geſchreven hebben. Dus en is noch aen d'authoriteyt, noch aen den Autheur eenichſins te twijfelen, byſonder na dat d'oude ende nieuwe Concilien ende alle de Latijnſche Vaders dien voor ſulcks altijdt bekent hebben.

Apud Euſeb. libro 7. hiſt. c. 20.
Epiph. hæreſ. 51. & 54.
Cent. 1.

a *Cap. 3. Ecc. hier.*
b *Lib. 5.*
c *Contra Tryph.*
d *Lib. 2. pæd. c. 12*
e *Hom 7. in Ioſue.*

Het inhout van deſen boeck is eene voorſegginghe van 't gene dat na Chriſti tijden in de H. Kercke ſoude geſchieden, tot het eynde der Weerelt: maer om dat hy ſeer duyſter is, ende ſomtijts het een met het ander mengelt, ſoo kan men hem qualijck in ſekere deelen verſcheyden; nochtans mogen wy ſeggen dat hy tot het 13. Capittel meeſt ſpreeckt van den tijdt die tot Antichriſts komſte ſal dueren; van daer voort tot het 18. van de vervolginghe der laetſter tijden; ende daer nae, tot den eynde toe, van de verdoemeniſſe der booſe, ende glorie der goede. Deſe dingen heeft ons Godt willen te kennen gheven, 1. Op dat wy ons in verduldicheyt oeffenen, peyſende dat daer niet quaets en geſchiet ſonder de wete ende het toelaten GODTS; 2. Op dat wy ons tot den uyterſten dach bereyden. Deſen boeck is ſeer duyſter, gelijck alle de H. Vaders beklaghen: want dat is der Prophecijen maniere, die niet volkomelijck verſtaen en werden, voor dat de voorgheſeyde dingen geſchieden. Nochtans en is deſe duyſterheyt niet onprofijtelijck: want 1. ſy geeft ons oorſake om neerſtelick den ſin t'onderſoecken, ende Godt om het verſtant te bidden; 2. ſy ontneemt ons de vreſe die wy mochten hebben, wiſten wy klaerlijck al wat t'allen tijden ſal gheſchieden. Dus leert ghy dat ghy met recht wel voor ſuſpect mooght houden d'uytlegginghe onſer Ketteren; die ſeer klaerlijck (ſoo ſy hen laten duncken) in deſen boeck vinden dat den Paus van Roomen den oprechten Antichriſt is: het welck noyt yemant van alle de Vaders die op deſen boeck ſchrijven, (die ontallijck veel zijn) gevonden en heeft. Hunne Ketterſche paſſie ſoeckt nieuwe vonden; die ſeer geckelick zijn, ſo wy dat op verſcheyden plaetſen bewijſen ſullen.

f *In Synopſi & oratione 2. contra Arianos.*
g *In Chronico.*
h *Hæreſi 51 54 & 76.*
i *In Pſal. 91.*
k *Homil. 76. cont. negant reſurrect.*

Het

Het Boeck

DER OPENBARINGE

Van

SINT IAN

EUANGELIST,

'tWelck genoemt wort int Griecksche,

APOCALYPSIS.

Dat Eerste CAPITTEL.

Sint Ian in datEylant Patmos ballinck zijnde, ontfanght last te schrijven den seven Kercken van Asien sijn Openbaringhe.

A 1
De openbaringhe Iesu Christi/ welc hem God ghegheven heeft om te verconDighen zijnen dienare/'tg ene dat geringe gheschieden moet: ende heeft te kennen gegeven / seyndende door zij-
nen Engel zijnen dienaer Ioanni/
2 Die getuygenis heeft ghegheven den
woorde Godts / ende 't getuygenis Iesu
Christi/ al wat hy ghesien heeft.
Exod.3.d.14. 3 Salich is hy die leest/ ende hoort de
Col.1.c.18. woorden van deser prophetien / ende be-
1.Cor.15 c.10. waert de dingen die daer in gheschrevē zijn/
Hebr.9.c.12.d.14. want den tijdt is na by.
1.Petr.1.d.19. 4 Ioannes den seven Kercken die in A-
1.Ioan.1.c.7. sien zijn: Gratie zy u ende vrede / van hem
1.Petr.2.a.5. die is / ende die was / ende komen sal/ ende
Isai.3.c.13. van de seven geesten die voor 't aenschijn
van zijnen throon zijn/
5 Ende van Iesu Christo die een getrou
B ghetuyge is/d'eerste gebooren der dooden/
ende een Prince van de Koningen der aer-
den/ die ons bemint heeft/ ende heeft ons
gewasschen van onse sondē in zijn bloet.
6 Ende heeft ons ghemaeckt een rijck
ende Priesters Gode ende zijnen Vader:
hem zy glorie ende heerlijckheyt in eeuwic-
heden der eeuwigheden/Amen.

7 Siet hy komt metten wolcken / ende Matth.24 c.30.
hem sullen sien alle oogen/ ende die hem ge- Iuda.c.14
steken hebben. Ende alle de geslachten der Isa.44.a.6
aerden sullen henlieden selven over hem be- Apoc.21.b.6,21.c.13.
klagen/'t is waer. Amen.
8 Ick ben Alpha ende O/'t beginsel en-
de 't eynde/seyt de Heere Godt/ die is/ ende
die was / ende die komen sal / de Almach-
tighe.
9 Ick Ioannes u broeder ende mede-
geselle in de tribulatie/ ende in 't rijck/ende
verduldigheydt in Christo Iesu /heb ghe-
weest in 't Eylant dat genoemt wort Pat-
mos/om 't woort Godts ende 't ghetuyge-
nis van Iesu.
10 Ick heb geweest in den geest op den C
sondach/ ende ick heb achter my ghehoort
een groote stemme/ als van een trompette/
11 Seggende: Wat ghy siet/dat schrijft
in eenen boeck/ende seyndet den seven kerc-
ken die in Asien zijn/Epheso/ ende Smyr-
ne / ende Pergamo / ende Thyatire / ende
Sardis/ende Philadelphie/ende Laodicie.
12 En ick ben omghekeert dat ick sien
soude de stemme die met my sprack. Ende
omgekeert zijnde heb ick ghesien seven gul-
den kandelaren/
13 Ende in 't midden der seven gulden
kandelaren eenen ghelijck den soone des
menschen/ gekleet met een kleet totten voe-
ten/ ende omgort aen zijn borsten met eenen
gulden gordele:

14 Maer zijn hooft ende hayr waren wit D
blinckende/ ghelijck witte wolle/ ende ghe-
lijck sneeuw/ ende zijn oogen als een vlam-
me vyers/

15 Ende zijn voeten ghelijck fijn metael in eenen gloeyenden oven / ende zijn stemme was als de stemme van veel wateren.
16 Ende hy hadde in zijn rechte hant seven sterren / ende uyt zijnen mont ginck een sweert aen beyde zijden scherp / ende zijn aensicht lichte gelijck de sonne in haer kracht.
Isai. 41. b. 4. 44. a. 6. 17 Ende als ick hem gesien hadde / so ben ick gevallen aen zijn voeten als doot: ende hy heeft zijn rechte hant op my geleyt / seggende: En wilt niet vreesen / ick ben d'eerste ende de laetste /
18 Ende levende / ende ick heb doot gheweest / ende siet / ick ben levende in eeuwicheden der eeuwigheden / ende ick heb de sleutelen der doot ende der hellen:
19 Daerom schrijft dat ghy gesien hebt / ende dat daer is / ende dat haestelijck gheschieden moet nae desen.
20 Het Sacrament van de seven sterren die ghy gesien hebt in mijn rechte hant / ende de seven gulden kandelaren: De seven sterren zijn de Engelen der seven Kercken / ende de seven kandelaren sijn de seven kercken.

Dat II. CAPITTEL.

Hoe S. Ian informeert de Kercke van Ephesen, van Smyrnen, van Pergamen, ende Thyatire, ende 't onderscheyt tusschen 't goedt ende 't quaet.

A 1
Ot den Enghel van de Kercke van Ephesen schrijft: Dit seyt hy die de seven sterren hout in sijn rechte hant / die daer wandelt in 't midden vā de seven gulden kandelaren:
2 Ick weet u wercken / ende uwen arbeyt / ende u lijtsaemheyt / ende hoe dat ghy de quade niet verdraghen en mocht / ende ghy hebtse geproeft die seggen dat sy Apostelen zijn / ende en zijns niet: ende ghy hebtse leugenachtich gevonden /
3 Ende ghy hebt verduldigheydt / ende hebt verdragen om mijnen naem / ende ghy en hebt niet afgeweken.
B 4 Maer ick heb teghen u / dat ghy u eerste liefde verlaten hebt.
5 Daerom weest ghedachtich waer af dat ghy gevallen zijt / ende doet penitentie / ende doet u eerste wercken: oft anders kome ick u / ende ick sal uwen kandelaer vervoeren van zijnder plaetsen / ten sy dat ghy penitentie doet.
6 Maer ghy hebt dit / dat ghy hatet de wercken van de Nicolaiten / die ick oock hate.
7 Wie ooren heeft / die hoore wat de Gheest seyt den Kercken: Den verwinner sal ick t'eten gheven van den houte des levens / dat in 't Paradijs mijns Godts is.
8 Ende den Enghel van de Kercke te Smyrne schrijft: Dit seyt d'eerste ende de laetste / die doot gheweest is / ende levet: C
9 Ick weet u tribulatie ende u armoede / maer ghy zijt rijck / ende ghy wort ghelastert van de ghene die seggen dat sy Joden zijn / ende sy en zijns niet / maer sy zijn een Synagoge Satane.
10 En vreest niet van de dingen die ghy lijden sult: Siet / de duyvel salder sommige van u in den kercker worpen / op dat ghy sout gheproeft worden / ende ghy sult tribulatie hebben tien daghen: weest ghetrouwe totter doot toe / ende ick sal u geven de kroone des levens.
11 Wie ooren heeft / die hoore wat de Geest seyt den Kercken: Soo wie verwint die en sal niet gequest worden van de tweede doot. D
12 Ende den Engel van de Kercke van Pergamo schrijft: Dit seyt hy die 't sweert heeft aen beyde zijden scherp:
13 Ick weet waer ghy woont / waer Satanas stoel is / ende ghy hout mijnen naem / ende ghy en hebt mijn gheloove niet gheloochent: Ende in die dagen Antipas mijn getrouwe getuyge / die by u lieden gedoot is / daer Satanas woont.
14 Maer ick heb tegen u een luttel / want ghy hebt daer sommighe houdende Balaams leeringhe / die Balac leerde een verargernisse te stellen voor de kinderen van Israel / eten ende onkuyschept bedrijven.
15 Alsoo hebbder ghy oock houdende de leeringe van de Nicolaiten. Num. 24. c. 14. 31. c. 16.
16 Desgelijcks doet penitentie / oft anders sal ick u kortelinghe komen / ende ick sal met die vechten metten sweerde mijns monts. E
17 Soo wie een oore heeft / die hoore wat de Geest den Kercken seyt: Den genen die verwint / sal ick geven verborgen Manna / ende ick sal hem eenen witten blinckenden steen gheven / ende in den steen eenen nieuwen naem ghescheven / den welcken niemant en weet dan dien ontfanght.
18 Ende den Enghel der Kercken van Thyatire schrijft / dit seyt de Sone Gods / die oogen heeft als een vlamme vyers / ende zijn voeten ghelijck fijn metael:
19 Ick ken u wercken ende gheloove / ende u liefde / ende dienst / ende uwe patientie / ende u laetste wercken meer in ghetale dan d'eerste.
20 Maer ic heb tegen u een luttel / want ghy laet de vrouwe Jezabel / die haer seyt F

een propheterſſe te zijn / leeren ende bedrie-
gen mijn knechten/hoereren/ ende eten van
den offer der afgoden.
21 Ende ick heb haer tijdt gegeven dat
sy penitentie doen ſoude / ende ſy en wilt
gheen penitentie doen van haer onkuyſch-
heyt.
21 Siet / ick ſalſe legghen in een bedde/
ende alle die met haer overſpel bedrijven/
ſullen in ſeer groote tribulatie weſen / ten
ſy dat ſy penitentie van haren wercken
doen:
G 23 Ende haer kinderen ſal ic doot ſlaen
3.Reg.16 d.17. Pſal.7. b. 10.j Ier. 11.d. 20. 17.b. 10.20.c. 12. metter doot/ende alle de Kercken ſullen we-
ten / dat ick ben onder-ſoeckende de nie-
ren ende herten / ende ick ſal eenen peghe-
lijcken van u lieden gheven nae zijn werc-
ken.
24 Maer u lieden ſegh ick/ende den an-
deren die te Thyatiren zijt: Soo wie niet
en hebben deſe leeringe / ende die niet ghe-
kent en hebben de hoochden van Satanas/
ghelijck ſy ſeggen/ick en ſal op u lieden ge-
nen anderen laſt leggen:
25 Nochtans 't gene dat ghy hebt/hout
dat/ tot dat ick kome.
Pſal.2.c.8 26 Ende ſoo wie verwint ende bewaert
totten eynde toe mijn wercken/ dien ſal ick
macht geven over de Heydenen/
27 Ende hy ſalſe regeren met een yſeren
roede/ende als een potbackers vat ſullen ſy
heel gebroken worden:
28 Ghelijck ick oock ontfangen hebbe
van mijnen vader / ende ick ſal hem geven
de morgen ſterre.
29 Wie ooren heeft / die hoore wat de
Geeſt ſeyt den Kercken.

Dat III. CAPITTEL.

Hoe Ioannes onderwijſt den Enghel der Kercken van Sardis, den Engel van Philadelphie, ende van Laodicea.

A 1 Nde den Enghel
der kercke te Sar-
dis ſchrijft: Dit
ſeyt hy die de ſe-
ven geeſten Gods
heeft / ende de ſe-
ven ſterren: Ick
weet u wercken/
dat ghy den naem
hebt dat ghy leeft / ende ghy zijt doot:
2 Weeſt wacker / ende verſterckt de
andere die ſterven ſouden : want ick en
vinde u wercken niet vol voor mijnen
Godt.
3 Daerom hebt in u ghedachte hoe dat
ghy 't ontfangen ende ghehoort hebt / ende
bewaert / ende doet penitentie. Daerom 1.Theſ.5. a.2.
iſt dat ghy niet en waeckt / ſoo ſal ick tot 2.Petr.3. c.10.
u komen als een dief / ende ghy en ſult Apoc.16. c.15.
niet weten wat ure dat ick tot u komen
ſal.
4 Maer ghy hebt een luttel namen in
Sardis / die haer kleederen niet beſmet en
hebben : ende ſy ſullen met my wandelen in
witte kleederen / want ſy des weerdich
zijn.
5 Soo wie verwinnet/ die ſal alſoo ghe- B
kleet worden met witte kleederen / ende ick
en ſal zijnen naem niet uyt vagen uyt den
boeck des levens / ende ick ſal zijnen naem
belijden voor mijnen Vader/ ende voor zijn
Engelen.
6 Wie ooren heeft/die hoore wat de Geeſt
ſpreeckt den Kercken.
7 Ende den Engel van de Kercke van Iſai. 22.f.
Philadelphie ſchrijft / dit ſeyt de heyli- 12. Iob 11. b
ghe ende waerachtighe / die Davids 14.
ſleutel heeft : die open doet / ende niemant
en ſluytet : die ſluyt / ende niemant en doet
open.
8 Ick weet u wercken. Siet / ick heb
voor u gegeven een open deure/ die niemant
ſluyten en mach : want ghy hebt een wey-
nich machts/ende ghy hebt mijn woort ge-
houden/ende ghy en hebt mijnen naem niet
geloochent.
9 Siet / ick ſalſe geven van Satanas
Synagoge/ die ſeggen dat ſy Joden zijn/
ende ſy en zijns niet/maer ſy liegen. Siet/
ick ſalſe maecken dat ſy komen ſullen ende
aenbidden voor u voeten: ende ſy ſullen we-
ten dat ick u lief heb gehadt/
10 Want ghy behouden hebt het woort C
van mijnder patientien / ende ick ſal u be-
waren van de ure der tentatien / die komen
ſal in de gheheele werelt / om te tenteren de
ghene die op d'aerde woonen.
11 Siet/ ick kome gheringhe / hout dat
gy hebt/ op dat niemant u kroone en neme.
12 Soo wie verwint/ ick ſal hem maec-
ken een colomne in den Tempel mijns
Godts / ende hy en ſal niet meer buyten
gaen / ende ick ſal op hem ſchrijven den
naem mijns Godts / ende den naem van
mijns Godts nieuwe ſtadt Jeruſalem/ die
neder gedaelt is van den hemel van mijnen
Godt/ ende mijnen nieuwen naem.
13 Wie ooren heeft/ die hoore wat de geeſt Ioan.14.a. 2.
ſeyt den Kercken.
14 Ende den Enghel der Kercken van
Laodicien ſchrijft: Dit ſeyt Amen/ de ghe-
trouwe ende waerachtige ghetuyge / die
't beginſel is van Godts creatuere:
15 Ick weet u wercken / dat ghy noch
kout en zijt / noch heet : och oft ghy kout
waert/ oft heet:
16 Maer want ghy lauw zijt/ende noch
kout/ noch heet / ſoo ſal ick u beginnen uyt

te braecken uyt mijnen mont:

17 Want ghy seght. Ick ben rijck ende overvloedich geworden / ende ick en heb geens dincks gebreck: ende ghy en weet niet dat ghy onsalich zijt: ende ellendich/ ende arm/ ende blint/ ende naeckt.

Prov.3. b.12. Hebr. 12. b.6. 18 Ick rade u dat ghy van my koopt gout dat door-vyert ende geproeft is/ op dat ghy rijck wort/ ende dat ghy met witte kleederen moocht aengedaen worden / op dat niet ghesien en worde de schandelijckheyt uwer naecktheyt: ende met oogen-salve bestrijckt u ooghen / op dat ghy sien mooght.

19 Die ick lief hebbe/ die straffe ende kastijde ick: Daerom doet u beste / ende doet penitentie.

20 Siet/ ick stae aen de deure/ ende kloppe: ist dat yemant mijn stemme hoort/ ende my de deure open doet / tot dien sal ick ingaen / ende ick sal met dien het Avontmael eten / ende hy met my.

21 Soo wie verwint/ ick sal hem geven te sitten met my in mijnen troon: ghelijck ick ooc verwonnen hebbe / ende geseten heb met mijnen Vader in zijnen troon.

22 Die ooren heeft die hoore/ wat de geest seyt den Kercken.

Dat I.V. CAPITTEL.

Hoe Sint Ian de deure des hemels open sach, ende eenen stoel geset, ende daer waren rontsomme noch 24. sitsteden, ende vier dieren die Godt glorie gaven nacht ende dach.

☞ A 1 Hier na heb ick gesien: ende siet/ een open deure was in den Hemel. Ende d'eerste stemme die ick gehoort hebbe/ was als een Trompet sprekende met my/ seggende: Klimt herwaerts op / ende ick sal u toonen wat gheschieden moet hier nae.

2 Ende terstont heb ick geweest in den geest: ende siet / eenen stoel was ghestelt in den Hemel/ ende op den stoel een sittende:

B 3 Ende die daer sat / was ghelijck van aensien den Jaspis steen / ende den Sardius: ende eenen Regenboge was rontsomme den stoel/ gelijck het gesicht van eenen Smaragdus.

4 Ende rontsomme den Stoel vier-en-twintich setels / ende op de setels vier-en-twintich ouderen sittende / al om ghekleet met witte kleederen/ ende op haerlieder hoofden gulden kroonen.

5 Ende van den throon quamen uyt blixemen/ ende stemmen/ ende donderen: ende seven lampen bernende voor den throon/ welck zijn de seven geesten Godts.

6 Ende voor 't aenschijn des stoels / als een glasen zee/ gelijck den Cristale: ende int midden des stoels / ende rontsomme den stoel vier dieren vol oogen voor ende achter:

7 Ende 't eerste dier was ghelijck eenen leeuw / ende het tweede dier ghelijck een kalf / ende het derde dier hebbende als eens menschens aensicht / ende het vierde dier was ghelijck eenen vliegenden arent/ C

8 Ende de vier dieren hadden elck ses vleugelen rontsomme / ende binnen zijn die vol ooghen / ende sy en hadden gheen ruste nacht ende dach / seggende: Heylich/ Heylich/ Heylich/ Heere Godt Almachtich/ die was/ ende die is/ ende die komen sal. Isai.6.a.3.

9 Ende als die dieren gaven glorie/ ende eere/ ende benedictie den ghenen die op den throon sat/ die daer leeft in eeuwicheden der eeuwigheden:

10 Soo vielen de vier-en-twintich ouders neder voor den genen die in den throon sat / ende sy aenbaden den ghenen die daer leeft in eeuwicheden der eeuwigheden/ ende sy wierpen haerlieder kroonen voor den throon/ seggende: D

11 Weerdich zijdy Heere onsen Godt/ te ontfangen glorie/ ende eere/ ende kracht/ want ghy hebbet al gheschapen / ende om uwen wille waren sy / ende zijn sy gheschapen. ✠

Dat

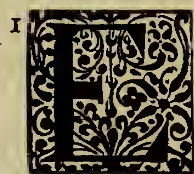
Dat V. CAPITTEL.

Hoe S.Ian schreyde, ende hoe dat Lammeken weerdich geheeten wort van de vier-en-twintich ouders, ende duysentich duysent Engels, den boeck open te doen.

A 1
Nde ick heb ghe-
sien in de rechte
hant des genes die
sat op den throon/
eenen boec geschre-
ven binnen ende
buyten/toegesegelt
2 met seven segelen:
Ende ick heb ge-
sien eenen stercken Engel sprekende met
luyder stemmen: Wie isser weerdich open
te doen den boeck / ende t'ontsluyten zijn
segelen?
3 Ende niemant en mocht noch in den
Hemel/ noch op de aerde / noch onder de
aerde open doen den boeck/noch dien aen-
sien.
4 Ende ick schreyde seer / om datter
niemant weerdich gevonden en was / om
den boeck open te doen/ noch dien te sien.
5 Ende een van den ouderen heeft my
geseyt: En weent niet/ siet/ den leeuw van
Judas geslachte / de wortel van David/
heeft verwonnen om open te doen den
boeck / ende te ontsluyten zijn seven sege-
len.
B 6 Ende ick heb ghesien/ ende siet/ in 't
midden van den throon ende der vier die-
ren/ende in't midden der ouderen/een lam
staende/ als oft gedoot ware/hebbende se-
ven hoornen/ ende seven oogen/welck zijn
de seven geesten Godts, gesonden over
alle aertrijck.
7 Ende het is ghekomen/ ende 't heeft
genomen uyt de rechte hant van den ghe-
nen die in den throon sat den boeck.
8 Ende alst den boeck open ghedaen
hadde/ soo zijn de vier dieren/ende de vier-
en-twintich ouders gevallen voor't Lam/
hebbende elck herpen/ ende gulden scha-
len/ vol reuck-offers/ welck zijn de gebe-
den der Heyligen/
C 9 Ende sy songen eenen nieuwen sanc/
seggende: Ghy zijt weerdich/ Heere/te ne-
men den boeck/ ende zijn segelen open te
doen: want ghy zijt gedoot/ ende hebt ons
verlost Gode in u bloet / uyt alle geslach-
ten/ende talen/ ende luyden/ende natien/
10 Ende ghy hebt ons gemaeckt onsen
Gode tot een Koninckrijc ende Priesters/
ende wy sullen regneren op de aerde.
11 Ende ick heb gesien ende ghehoort
de stemme van veel Enghelen rontsomme
den throon/ende der dieren/ende der oude-
ren/ ende haerlieder getal was duysentich
duysenden/
12 Segghende met grooter stemmen: D
Weerdich is 't Lam dat gedoot is/ te ne- Daniel 7.
men kracht/ende Godheyt/ende wijsheyt/ c.10.
ende sterckheyt/ende eere/ ende glorie/ en-
de gebenedijdinge.
13 Ende alle de creatueren die in den
hemel zijn/ende op de aerde/ ende onder de
aerde/ ende die in de zee zijn/ ende alle die
in haer zijn/ heb ick al gehoort/ seggende:
Den genen die in den throon sit / ende den
Lamme/zy gebenedijdinge/ ende eere / en-
de glorie/ ende machtigheyt in eeuwighe-
den der eeuwigheden.
14 Ende de vier dieren seyden/ Amen.
Ende de vier-en-twintich ouders zijn ge-
vallen op haer aensichten/ ende sy hebben
aenbeden den levende in eeuwigheden der
eeuwigheden.

Dat VI. CAPITTEL.

Watter op de aerde geschiet in 't open doen van elcken segel bysonder.

1
Nde ick heb gesien dat het A
open gedaen hadde een van
den seven segelen / ende ick
heb ghehoort een van den
seven segelen / ende ick heb
gehoort een van den vier dieren sprekende
als de stemme eens donderslachs: Komt/
ende siet.

2 Ende ick heb gesien/ende siet een wit
peert/ende die daer op sat/hadde een boge/
ende hem is een kroone gegeven/ ende hy

is uytgegaen verwinnende/om dat hy ver-
winnen soude.
3 Ende doent den tweeden seghel open
gedaen hadde / so heb ick gehoort het twee-
de dier/ seggende: Komt/ ende siet.
B 4 Ende daer is een ander root peert uyt
gegaen / ende die daer op sat / dien is gege-
ven dat hy den vrede nemen soude van der
aerden / ende dat sy malkanderen souden
dooden: ende hem is ghegheven een groot
sweert.
5 Ende alst den derden segel open ghe-
daen hadde/ soo heb ick het derde dier ghe-
hoort/seggende: Komt/ende siet. Ende siet
een swert peert/ ende die daer op sadt had-
de een wage in zijn hant.
6 Ende ick heb gehoort als een stemme
uyt dat midden der vier dieren/ segghende:
Een mate van twee pont terwen om eenen
penninck / ende drie maten van twee pont
gersten om eenen penningh/ ende den wijn
ende olie en quetst niet.
7 Ende alst den vierden segel open ghe-
daen hadde/ soo heb ick gehoort de stemme
van dat vierde dier/seggende: Komt / ende
siet.
C 8 Ende siet een vael peert / ende die daer
op sadt / diens naem was de doot / ende de
helle volchde hem/ende hem is macht gege-
ven over de vier deelen der aerden doodt te
slaen metten sweerde/ hongere/ende doodt/
ende met de beesten der aerden.

9 Ende alst den vijfsten seghel open ge-
daen hadde / soo heb ick ghesien onder den
Outaer de zielen der ghedooder om het
woort Godts/ ende om 't ghetuygenis dat
sy hadden:
10 Ende sy riepen met luyder stemmen/
segghende: Hoe lange / O Heere/ (heylich
ende waerachtich) en oordeelt ghy noch
en wreeckt ghy ons bloet niet van de ghene
die op d'aerde woonen?
11 Ende henlieden zijn ghegheven elck
bysondere witte kleederen/ende henlieden is
geseyt dat sy rusten souden noch een luttel
tijts/ tot dat henlieden mede-dienaers sou-
den vervult worden/ ende hare broeders/
die gedoot sullen worden gelijck sy.
12 Ende ick heb gesien alst den sesten se-
gel open gedaen heeft/ ende siet/ daer is een
groote aertbevinge geschiet / ende de sonne
is swert ghewordden als eenen hayren sack/
ende de mane is heel ghewordden ghelijck
bloet/
13 Ende de sterren zijn van den Hemel D
ghevallen op de aerde/ghelijck eenen vijge-
boom af laet vallen zijn vroeghe vijghen/
als hy van eenen grooten wint gheroert
wort:
14 Ende den Hemel is wech gegaen ge-
lijck eenen op-ghevouden boeck / ende alle
bergen ende eylanden zijn van hen plaet-
sen gheroert/
15 Ende de Koningen der aerden / ende
de Princen/ ende hooft-luyden over duy-
sent / ende de rijcke / ende de stercke / ende
alle knechten / ende vrye menschen hebben
henlieden selven geborgen in de spelonckken/
ende in de steenrootsen der bergen/
16 Ende sy seggen den bergen ende steen- Isai. 2. d. 19.
rootsen: Valt op ons / ende verbercht ons Osee 10. b. 10.
van 't aenschijn des ghenes die daer sit op Luc. 23. d. 30.
den throon / ende van de gramschap des Apoc. 9. b. 6.
Lams/
17 Want den grooten dach van haren
tooren is ghekomen/ ende wie sal moghen
staen?

Dat VII. CAPITTEL.

Hoe Sint Ian sach de geteeckende Godts uyt alle ghestachten van Israel ende uyt de Heydenen, ende ander volck, die van den Lammeken geregeert worden, ende komen uyt alle tribulatien.

1
Ier na heb ick gesien
vier Engelen staende
op de vier hoecken der
aerden / houdende de
vier winden der aer-
den/ dat sy op d'aerde
niet waeyen en soudē/
noch op de zee/noch op
eenigen boom.
2 ☞ Ende ick heb ghesien eenen an-

deren Enghel/ opklimmende van den op=
ganck der ſonnen / hebbende het teken des
levende Godts: ende hy heeft geroepen met
luyder ſtemmen den vier Engelen/ dẽ welc=
ken ghegeven is hinder te doen der aerden
ende der zee/
3 Seggende: en wilt gheen hinder doen
der aerden/ende der zee / noch den boomen/
tot dat wy teeckenen ons Godts dienaers
in haer vooꝛhoofden:
4 Ende ick heb gehooꝛt 't getal van den
gheteeckenden / hondert vier-en-veertich
duyſent geteeckende/ uyt alle de geſlachten
der kinderen van Iſrael.
B 5 Wt den gheſlachte van Iuda twaelf
duyſent geteeckende. Wt den geſlachte van
Ruben/twaelf duyſent getekende. Wt den
geſlachte van Gad / twaelf duyſent ghe=
teeckende.
6 Wt d geſlachte van Aſer/ twaelf duy=
ſent geteeckende. Wt den gheſlachte van
Nephthali/ twaelf duyſent getekende. Wt
den geſlachte van Manaſſe / twaelf duy=
ſent geteeckende.
7 Wt den geſlachte van Simeon/twaelf
duyſent geteeckende. Wt den geſlachte vã
Levi/ twaelf duyſent geteeckende. Wt den
gheſlachte van Iſſaſchar/ twaelf duyſent
geteeckende.
8 Wt den geſlachte van Zabulon/twaelf
duyſent getekende. Wt den geſlachte van
Ioſeph/ twaelf duyſent geteeckende. Wt
den geſlachte van Benjamin/ twaelf duy=
ſent geteeckende.
C 9 Hier nae heb ick ghesien een groote
ſchare/ die niemant ghetellen en konde/ uyt
allen volcken/ geſlachten/ luyden/ ende ta=
len/ ſtaende vooꝛ den thꝛoon ende vooꝛ 't
aenſchijn des Lams/ ghekleet met witte
langhe klederen/ ende palmen in hare han=
den/
10 Ende sy riepen met grooter ſtemmen/
ſegghende: Salicheyt zy onſen Godt/ die
daer ſittende is op den thꝛoon / ende den
Lamme.
11 Ende alle de Engelen ſtonden ronts=
omme den thꝛoon / ende der ouderen/ ende
der vier dieren/ ende ſy zijn gevallen vooꝛ 't
aenſchijn des thꝛoons op hare aenſichten/
ende ſy hebben Godt aengebeden/
12 Seggende: Amen: gebenedijdinghe/
ende klaerheyt/ ende wijſheyt/ende danck=
ſegginge/ eere ende kracht/ende ſterckheydt
zy onſen Godt in eeuwigheden der eeuwic=
heden/ Amen. ✠
13 Ende een van den ouderen heeft ge=
antwooꝛt/ ende tot my geſeyt: Deſe/die ge=
kleet zijn met lange witte klederen/wie ſijn
ſy? ende van waer zijn ſy gekomen?
14 Ende ick heb hem geſeyt: Mijn Hee= D
re / ghy wetet. Ende hy heeft my gheſeyt:
Dit zijn ſy die gecomen zijn uyt groote tri=
bulatie / ende hebben hare lange klederen
gewaſſchen/ ende wit ghemaeckt in 't bloet
des Lams:
15 Daerom zijn ſy vooꝛ dẽ thꝛoon Gods/
ende dienen hem dach ende nacht in zijnen
Tempel: ende die in den thꝛoon ſit / die ſal
over hem woonen.
16 Sy en ſullen vooꝛts genen hongher Eſai. 49. c.
meer lijden/ noch doꝛſt hebben/ noch de ſon= 10.
ne en ſal op hen niet vallẽ/ noch eenige hitte.

Isai.25.c.8. Apoc.21.b.4. 17 Want het Lam / dat in 't midden
van den throon is/ salse regeren/ende salse
leyden tot de levende fonteynen der wa-
teren/ ende GODT sal alle tranen afva-
gen van haren oogen.

Dat VIII. CAPITTEL.

Hoe datter een groote stilte in den Hemel was, in 't open doen des sevensten segels : ende hoe de Engel veel wieroocks ontfingh : ende daer geschieden groote donder-slagen , ende de seven Engelen bereyden hen om te singen.

A ☞ 1
Nde alst den se-
vensten segel open
gedaen hadde/ soo
isser een groote stil-
lighetyt gheworden
in den Hemel / by-
na een half ure.
2 Ende ick heb ge-
sien seven Engelen
staende voor 't aenschijn Godts/ende hen-
lieden zijn gegeven seven trompetten.
3 Ende daer is een ander Engel geko-
men/ ende heeft gestaen voor den Outaer/
hebbende een gulden wieroock-vat / ende
hem zijn veel reuck-offeranden gegeven/
om dat hy geven soude van de gebeden al-
der Heyligen/ op den gulden Outaer / die
B voor den throon Godts is.
4 Ende den roock van de ontsteecken
reuck-offerhanden is opgeklommen van
de ghebeden der Heyligen / uyt des En-
gels hant voor Godt:
5 Ende de Engel heeft dat wieroock-
vat genomen/ende dat gevult metten vye-
re des autaers / ende heeft dat geworpen
op de aerde: ende daer zijn geschiet donde-
ren / ende stemmen / ende blixemen / ende
groote aertbevinge.
6 Ende de seven Enghelen/die de seven
Trompetten hadden / hebben henlieden
bereyt dat sy metten trompet blasen sou-
den.
C 7 Ende d'eerste Enghel heeft metten
trompet geblasen/ ende daer is gheworden
hagel ende vyer ghemenget in bloet/ ende
't is gheworden op de aerde : ende 't derde
deel der aerden is verbrant geweest/ ende
't derde deel der boomen is verbrant ghe-
weest/ ende alle 't groene gras is verbrant
geweest.
8 Ende de tweede Engel heeft metten
trompet geblasen/ ende gelijc eenen groo-
ten bergh metten vyere bernende is ghe-
worpen in de Zee : ende 't derde deel der
Zee is geworden bloet/
9 Ende dat derde deel der creatueren
der geenre die leven hadden in de Zee/ is

gestorven / ende het derde deel der schepen
is verdorven geweest.
10 Ende de derde Engel heeft metten
trompet gheslagen / ende daer is van den
hemel gevallen een groote sterre bernende
als een fackel / ende die is gevallen in 't
derde deel der water-stroomen / ende in de
fonteynen der wateren/
11 Ende den naem der sterren wort ge- D
noemt Alsen. Ende het derde deel der wa-
teren is verkeert in Alsen/ ende veel men-
schen zijn gestorven van de wateren/ want
sy zijn bitter geworden.
12 Ende de vierde Engel heeft metten
trompet gheslagen / ende 't derde deel der
sonnen werde geslagen / ende 't derde deel
der manen/ ende 't derde deel der sterren/
alsoo dat het derde deel van dien verduy-
stert worde / ende dat des daechs derden-
deel niet en lichte/ende des nachts desghe-
lijcks.
13 Ende ick hebbe ghesien ende ghe-
hoort de stemme van eenen Arent/ vliegen-
de door 't midden van den Hemel/ seggen-
de met luyder stemmen : Wee / wee / wee/
den bewoonders der aerden/ van de ander
stemmen der drie Enghelen/ die metten
trompet noch slaen souden.

Dat

Dat IX. CAPITTEL.

Hoe dat de sterren uyten Hemel vielen in 't singen des vijfsten Engels, ende hoe den sprinckhanen verboden was dat sy 't kruyt der aerden niet quetsen en souden, ende int singen des sesten Engels worden ontbonden de gebonden Engelen in de groote reviere Euphrates.

A 1 ENde de vijfste Engel
heeft metten trompet
geblasen/ ende ick heb
gesien datter een ster-
re van den Hemel ge-
vallen was op d'aer-
de/ ende haer is gege-
ven den Sleutel van
den put des afgronts/
2 Ende hy dede open den put des af-
gronts/ ende den roock des puts is opghe-
klommen/ als den roock van eenen groo-
ten oven: ende de sonne is verduystert ghe-
weest/ ende de locht/ van den roock des
puts.

3 Ende uyt den roock des puts zijnder
sprinckhanen gegaen op de aerde/ ende hen
is macht gegeven/ ghelijck de Schorpioe-
nen der aerden macht hebben:
4 Ende hen is geboden dat sy niet quet-
sen en souden 't gras der aerden/ noch alle
groen ghewas/ noch geen boomen/ dan al-
leen de menschen/ die GODTS teecken niet
en hebben in haerlieder voor-hoofden:
5 Ende hen is ghegeven dat sy die niet
dooden en souden/ maer datse die pijnigen
souden vijf maenden: ende haer pijninghe
was ghelijck de pijninge van eenen Schor-
pioen alst een mensch quetst.
6 Ende in die dagen sullen de menschen Isai. 2. d. 19.
de doot soecken/ ende sy en sullen die niet Ozee 10.
vinden; ende sy sullen begeeren te sterven/ b. 8.
ende de doot sal van henlieden vlieden. Luc. 23. d. 30.
7 Ende de ghelijckenisse der sprinckha- B
nen zijn ghelijck peerden: die berept zijn Apoc. 6. d. 16.
ten strijde/ ende op haer hoofden als kroo-
nen/ gelijck den goude/ ende haer aensich-
ten waren gelijck menschen aensichten:
8 Ende sy hadden hayr ghelijck vrou-
wen hayr/ ende haer tanden waren gelijck
leeuwen tanden/
9 Ende sy hadden pantsieren als yseren
pantsieren/ ende dat geluyt van harē vleu-
ghelen was als 't geruysch van waghenen
met veel peerden loopende ten strijde/
10 Ende sy hadden steerten gelijck der
schorpioenen/ ende daer waren haecken in
hare steerten/ ende haer macht was den
menschen hinder te doen vijf maenden:
11 Ende sy hadden over hen eenen Ko- C
ningh den Engel des afgronts/ de welcke
genoemt was in 't Hebreeusch Abaddon/
maer in 't Griecks Appollyon/ in 't Latijn
hebbende den naem Exterminans (dat is/
vernielende.)
12 Dat een wee is wech gegaen/ ende
siet/ daer komen noch twee wee-en hier na.
13 Ende de seste Enghel heeft metten
trompet geblasen/ ende ick hebbe een stem-
me ghehoort uyt de vier hoornen van den
gulden Outaer/ die daer is voor Godts
oogen/
14 Segghende tot den sesten Engel die
dat trompet hadde: Ontbint de vier Enge-
len die ghebonden zijn in den grooten vloet
Euphrates.
15 Ende de vier Engelen zijn ontbon-
den geweest/ die berept waren tot der ure/
ende dach/ ende maent/ ende jaer/ dat sy
dooden souden het derde deel der menschen.
16 Ende 't getal van dat heyr des peer-
de-volcks was twintich duysent-mael tien
duysent. Ende ick heb haerlieder ghetal
gehoort.
17 Ende alsoo heb ick de peerden gesien
in een visioen: ende die daer op saten/ had-
den vyerige ende jacinchine ende solferach-
tighe pantsieren/ ende de hoofden der peer-
den waren ghelijck der leeuwen hoofden/
ende uyt haren muyl ginck vyer/ ende
roock/ ende solfer.
18 Ende van dese drie plagen is gedoot D
het derde deel der menschen/ van den vyere/
ende van den roock/ ende van den solfer/ die
uyt haren muyl quamen.
19 Want der peerden macht is in haren
muyl/ ende in haren steerten: want haer-
lieder steerten waren gelijck serpenten/ heb-

bende hoofden/ ende hier mede doen sy hin-
der.
20 Ende de andere menschen die niet ge-
doot en zijn in dese plagen/ noch geen peni-
tentie ghedaen en hebben van de wercken
haerder handen / dat sy niet aenbidden en
souden de duyvels/ ende de gulden/ende sil-
veren/ende metalen/ende steenen/ende hou-
ten afgods-beelden/die noch sien en mogen/
noch hooren/noch wandelen/
21 Ende sy en hebben geen penitentie
gedaen van haren dootslaghen / noch van
hare tooveryen / noch van hare onkuysch-
heyt/ noch van hare dieveryen.

Dat X. CAPITTEL.

Hoe dat Sint Ian sach eenen Engel van den Hemel komen, hebbende eenen openen boeck, ende hoe hy swoer dat na desen tijdt genen tijt meer en was, ende hy geboot Ioannem, dat hy den boeck verslinden soude.

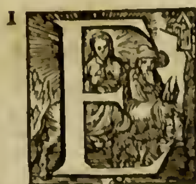
A 1
Aer ick heb ghesien
eenen anderen sterc-
ken Enghel / neder-
dalende van den He-
mel / gekleet met een
wolcke/ende eenen re-
gen-boge was op sijn
hooft/ ende zijn aen-
sicht was gelijck de sonne/ ende zijn voeten
als colomnen vyers.
2 Ende hy hadde in zijn hant een open
boecksken / ende hy heeft zijnen rechten
voet ghestelt op de Zee / maer den slincken
op de aerde.
3 Ende hy heeft gheroepen met luyder
stemmen/ghelijck als eenen leeuw briescht.
Ende als hy geroepen hadde / soo hebben
de seven donderslaghen haer stemmen ghe-
sproken.
B 4 Ende als de seven donderslagen haer
stemmen ghesproken hadden/so soude ickse
geschreven hebben/ende ick heb gehoort een
stemme van den Hemel segghende tot my:
Segelt toe 't gene dat de seven dondersla-
gen gesprooken hebben / ende en wilt dat
niet schrijven.
Dan. 12. c.17. 5 Ende den Engel die ick gesien hebbe/
staende op de Zee / ende op de aerde / heeft
zijn hant opgeheven ten Hemel/
6 Ende heeft ghesworen by den leven-
den in eeuwigheden der eeuwigheden / die
gheschapen heeft den Hemel / ende 't ghene
datter in is; ende de aerde/ ende 't gene dat-
ter in is; ende de zee / ende 't gene datter in
is/ dat daer genen tijdt meer zijn en sal.
C 7 Maer in de dagen van de stemme des
sevensten Engels/als die sal beginnen met-
ten trompet te slaen / dan sal voleynt wor-
den Godts verholentheydt/ ghelijck hy
verkondicht heeft door zijn knechten de
Propheten.
8 Ende ick heb gehoort een stemme van
den hemel wederom sprekende tot my/ende
seggende: Gaet henen ende neemt den ope-
nen boeck van de hant des Engels/staende
op de Zee/ende op de aerde.

9 Ende ick ben gegaen tot den Enghel/ D
seggende tot hem / dat hy my den boec son-
de geven. Ende hy heeft tot my gheseyt:
Neemt den boeck / ende verslint dien / ende
hy sal uwen buyck bitter maken / maer in Ioan.14. a.2.
uwen mont sal hy soet zijn als honich.
10 Ende ick hebbe den boeck ghenomen
uyt der hant des Engels/ ende ick hebben
verslint/ ende hy was in mijnen mont soet
als honich. Ende als ick dien verslint had-
de/ soo is mijnen buyck bitter geworden.
11 Ende hy heeft tot my gheseyt: Ghy
moet weder propheteren den Heydenen/en-
de luyden/ ende talen/ ende veel Koningen.

Dat XI. CAPITTEL.

Ioannes propheteert dat den Tempel sal vertreden zijn, ende van der beesten die van der zee opklimt, ende van den sevensten Engel metten trompette, ende van de twee ghetuyghen die gedoot sullen worden.

1
Nde my is gegeven een riedt
ghelijck een roede / ende my
is geseyt: Staet op/ende me-
tet den Tempel Godts;
ende den Outaer / ende de
gene die daer aenbidden:
2 Maer de sale/ dat buyten den Tempel
is/

is/ worpt buyten/ ende en metet dat niet/
want het is den Heydenen gegeven/ ende
de heylige stadt sullen sy vertreden twee-
en-veertich maenden:
3 Ende ick sal mijnen twee getuygen
gheven/ ende sy sullen propheteren duy-
sent twee-hondert tsestich daghen/gekleet
met sacken.
4 Dese zijn twee olijf-boomen/ ende
twee kandelaren/ in 't aenschijn des Hee-
ren van 't aertrijck staende.
5 Ende ist dat yemant hen wilt hinder
doen/ soo salder een vyer uyt haren mont
gaen/ ende sal haer vyanden verslinden:
ende ist dat yemant henlieden wilt quetsẽ:
die moet alsoo gedoot worden.
B 6 Dese hebben macht den hemel te sluy-
ten / dat niet en reghene in de daghen van
haerlieder prophetie: eñ sy hebben macht
over de wateren/ om die te verkeeren in
bloet/ ende de aerde te slaen met alle pla-
gen/ so dickmael als sy willen.
7 Ende als sy henlieder getuygenis sul-
len voleynt hebben / dan sal de beeste/ die
van den afgront opgeklommen is/teghen
henlieden eenen strijt houden/ ende salse
verwinnen ende dooden.

8 Ende hare lichamen sullen liggen in
de straten der grooter stadt/ die geestelick
ghenoemt wort Sodoma ende Egyptus/
daer hare Heere oock gekruyst is geweest.
9 Ende van den gheslachten/ ende luy-
den/ ende talen/ ende volcken sullen hare
lichamen sien / drie dagen ende eenen hal-
ven / ende hare lichamen en sullen sy niet
laten begraven/
10 Ende die op de aerde woonen/sullen C
over henlieden blijde zijn / ende sy sullen
vrolick zijn/ende malkanderen giften sen-
den: Want dese twee Propheten hebben
gepijnicht de ghene die op de aerde woon-
den.
11 Ende na drie dagen ende eenen hal-
ven/ is den geest des levens van Godt in
henlieden gegaen. Ende sy hebben gestaen
op haer voeten. Eñ een groote vrese heeft
henlieden overvallen diese gesien hebben.
12 Ende sy hebben een groote stemme
ghehoort uyten hemel / tot henlieden seg-
gende: Klimt herwaerts op/ende sy zijn in
den hemel geklommen in een wolcke/ende
haer vyanden hebbense gesien.
13 Ende in die ure isser een groote aert-
bevinge geschiet / ende het tiende deel der
stadt is gevallen / ende in de aertbevinghe
zijn seven duysent menschen namen ghe-
doot/ ende de ander zijn bevreest ghewor-
den/ende sy hebben Gode des Hemels glo-
rie gegeven.
14 Dat tweede wee is wech gegaen/en- D
de siet dat derde wee sal geringe komen.
15 Ende de sevenste Engel heeft mettet
trompet gheslagen/ ende daer zijn groote
stemmen in den Hemel geschiet/ seggende:
Het rijck deser werelt is gheworden ons
Heeren/ ende zijns Christi/ ende hy sal
regneren in eeuwigheden der eeuwighe-
den/ Amen.
16 Ende de vier-en-twintich ouders/
die voort aenschijn Godts sitten in ha-
re setelen / zijn gevallen op haerlieder aen-
sichten/ ende hebben Godt aengebeden/
seggende:
17 Wy dancken u Heere God almach-
tich/ die zijt / ende die waert/ ende die ko-
men sult: want ghy hebt genomen u groo-
te macht/ ende hebt geregneert.
18 Ende de Heydenen zijn gram ghe-
worden/ende uwen toorn is aengekomen/
ende den tijdt der dooden/ om gheoordeelt
te worden / ende loon ghegeven te worden
uwen dienaren den Propheten ende Hey-
ligen/ ende den genen die uwen naem vre-
sen/ den kleynen ende grooten/ ende om te
vernielen de ghene die d'aerde verdorven
hebben.
19 Ende den Tempel Godts is gheo-
pent in den Hemel/ ende de Arcke zijns
Testaments is ghesien geweest in zijnen
Tempel/ ende daer zijn geschiet blixemen/
ende stemmen / ende aertbevingen / ende
grooten hagel.

Dat XII. CAPITTEL.

Als de vrouwe ghebaert heeft, doen is haer sone tot Gode van haer opgenomen, ende doen eenen strijt in den Hemel gheschiet zijnde, die draeck vallende, heeft begonst 't zaet van der vrouwen te vervolgen.

A 1 Nde een groot teken
is openbaert in dē
Hemel. Een vrouwe
gekleet metter Son-
nen/ende de mane on-
der haer voeten/ ende
op haer hooft eē kroo-
ne van twaelf sterrē/
2 Ende bevrucht zijnde/riep sy wesende
in barens noot/ ende sy leet pijne om te ba-
ren.
3 Ende daer is een ander teecken gesien
in den Hemel: ende siet eenen grooten roo-

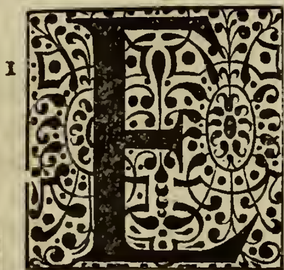

den draeck / hebbende seven hoofden/ ende
tien hoornen / ende op zijn hoofden seven
kroonementen/
4 Ende zijnen steert track het derden-
deel van de sterren des hemels / ende heeft
die geworpen op d'aerde. Ende den draeck
stont voor de vrouwe die baren soude / op
dat hy/als sy gebaert hadde/haer kint sou-
de verslinden.
5 Ende sy heeft ghebaert een manlijck
kint/ dat regeren soude allen de Heydenen
met een yseren roede: ende haer sone is op-
B genomen tot Godt/ ende tot zijnen throon/
6 Ende de vrouwe is gevloden in de woe-
stijne / daer sy een plaetse hadde van Gode
bereyt/ datmen haer daer voedē soude duy-
sent twee hondert ende t'sestich dagen.
7 ☞ Ende daer is eenen grooten strijt
gheschiet in den hemel / Michael ende zijn
Engelen streden tegen den draeck: ende den
draeck street ende zijn Engelen:
8 Ende sy en hebben niet machtich ge-
weest / noch hen plaetse en is voorts niet
meer ghevonden in den hemel.
9 Ende dien grooten draeck / het oude
serpent / die genoemt wort de duyvel / ende
Satanas/ die alle de gantsche Werelt ver-
leyt / is verdreven / ende hy is geworpen in
de aerde / ende zijn Engelen zijn met hem
gheworpen:
10 Ende ick heb een groote stemme ghe- C
hoort in den hemel/ seggende: Nu is de sa-
ligheyt/ ende de kracht/ ende het rijck ons
GODTS geworden/ende de macht van zij-
nen Christus: want de beschuldiger onser
broederen is verworpen/ diese beschuldich-
de voor't aenschijn ons GODTS dach ende
nacht.
11 Ende sy hebben hem verwonnen door
des Lams bloet/ ende doort woort van zijn
ghetuygenis/ ende sy en hebben haerlieder
ziele niet lief gehadt totter doot toe.
12 Daerom verblijt u ghy hemelen/ en-
de die daer inne woont. ✠.
Wee der aerden ende der zee/want de duy-
vel is tot u lieden neder ghedaelt/ hebbende
eenen grooten tooren/wetende dat hy luttel
tijdts heeft.
13 Ende nae dat den draeck gesien had- D
de dat hy geworpen was ter aerden/so heeft
hy vervolcht de vrouwe die dat mannelijck
kint gebaert hadde.
14 Ende der vrouwen zijn gegeven twee
vloghelen van eenen grooten arent / dat sy
vliegen soude in de woestijne/in haer plaet-
se/daer sy gevoet wort eenen tijdt/ ende tij-
den / ende de helft van eenen tijdt van 't
aensicht des serpents.
15 Ende 't serpent heeft uyt zijnen muyl
nae de vrouwe water gheschoten als eenen
stroom / om dat hy soude maken datse ge-
trocken worde van den vloet.
16 Ende d'aerde heeft de vrouwe gehol-
pen: Ende de aerde heeft haren mont open
gedaen/ende heeft verslonden den vloet/ die
den draeck uyt zijnen muyl ghewolpen
heeft.
17 Ende den draeck is gram geworden
tegen de vrouwe/ ende hy is wech gegaen
om te strijden teghen de andere van haren
zade/ die GODTS gheboden bewaren/
ende hebben het ghetuyghenis IESU
CHRISTI.
18 Ende hy heeft ghestaen op dat sant
der zee.

Dat

Dat XIII. CAPITTEL.

Hoe dat de beeſte opklam van der zee, met ſeven hoofden ende thien hoornen, ende thien kroonen, blaſphemerende den naem Godts, ende van de andere beeſte die twee hoornen hadden als een lam.

A 1 Nde ick heb gheſien upter zee een beeſte op-klimmende/ hebbende ſeven hoofden/ ende thien hooꝛnen/ ende op haer hooꝛnen thien kroonementen/ ende op haer hoofden namen der blaſphemien.
2 Ende de beeſte die ick gheſien hebbe/ was gelijck eenen Pardus/ ende haer voeten waren ghelijck de voeten van eenen beyꝛe/ ende haren muyl als eens leeuws muyl. Ende den dꝛaeck heeft haer zijn kracht gegeven/ ende groote macht.
3 Ende ick heb gheſien een van haren hoofden als dootelijck ghewont/ ende haer dootelijcke wonde is geneſen geweeſt. Ende alle 'taertrijck heeft hem verwondert na de beeſte.
B 4 Ende ſy hebben den dꝛaeck aengebeden/ die der beeſten macht gegeven heeft/ ende ſy hebben de beeſte aengheben/ ſeg-

gende: Wie is der beeſten gelijck? Oft wie ſal mogen ſtrijden tegen haer?
5 Ende haer is een mont gegeven/ ſpꝛekende groote dingen ende blaſphemien: ende haer is macht gegeven dat te doen tweeen-veertich maenden lanck.
6 Ende ſy heeft haren mont open ghedaen in blaſphemien teghen Godt/ om te blaſphemeren zijnen naem/ ende zijn Tabernakel/ ende de ghene die in den Hemel woonen.
7 Ende haer is gegeven te ſtrijden tegen de Heylighen/ ende die te verwinnen: Ende haer is macht gegeven in alle geſlachte/ ende volcke/ ende tale/ ende luyden/
8 Ende ſy hebbenſe alle aengebeden die op de aerde woonē/ der welcker namen niet en zijn geſchꝛeven in den boeck van 't leven des Lams/ 'twelck gedoot is van 't beginſel der Weerelt.
9 Heeſter yemant ooꝛen/ die hooꝛe. C
10 Die in gevangeniſſen geleyt heeft/ die ſal gaen in de ghevangheniſſe: die metten ſweerde doot geſlagen heeft/ die moet oock metten ſweerde gedoot woꝛden. Hier is de patientie ende 't geloove der Heylighen. Geneſ. 9. a. 6. Matth. 26 c. 52.
11 Ende ick heb geſien een ander beeſte opklimmende van der aerden/ ende ſy hadde twee hooꝛnen/ ghelijck de hooꝛnen des Lams/ ende ſy ſpꝛack ghelijck den dꝛaeck.
12 Ende ſy dede alle de macht van 't eerſte beeſte vooꝛ haer aenſchijn/ ende ſy heeft de aerde/ ende die daer op woonen/ doen aenbidden d'eerſte beeſte/ welcks dootelijcke wonde geneſen is geweeſt.
13 Ende ſy heeft groote tekenen gedaen/ alſo datſe oock heeft doen vyer van den hemel neder dalen op d'aerde/ vooꝛt aenſchijn der menſchen.
14 Ende ſy verleyt de inwoonders der aerden/ om de teeckenen die haer ghegeven zijn te doen vooꝛ 't aenſchijn der beeſten/ ſegghende den inwoonders der aerden/ dat ſy maken ſouden een beelt der beeſten/ die de wonde des ſweerts heeft/ ende gheleeft heeft. D
15 Ende haer is ghegheven dat ſy eenen gheeſt ſoude gheven den beelde van der beeſten/ ende dat het beelt der beeſten ſoude ſpꝛeken; ende dattet doen ſoude dat alle de gene die niet en aenbaden dat beelt der beeſten/ gedoot ſouden woꝛden.
16 Ende ſy ſalſe alle/ kleyne ende groote/ ende rijcke/ ende arme/ ende vꝛye/ ende eyghen knechten/ doen hebben een teecken in haer rechte hant/ oft in hare vooꝛ-hoofden/
17 Ende dat niemant en ſal moghen koopen oft verkoopen/ dan de gene die het teecken oft den naem der beeſten/ oft het getal van haren naem hebbe.
18 Hier is wijſheyt. Wie verſtant heeft/ rekene 't getal der beeſten: want het is 't getal van eenen menſch/ ende haer ghetal is ſes hondert ſes-en-ſeſtich.

Dat XIV. CAPITTEL.

Hoe dat Lammeken ghesien wort op den bergh van Sion, ende met hem hondert vier-en-veertich duysent, die met geen vrouwen besmet en waren. Ende hoe de Engel leert de vrese des Heeren, ende die van Babylonien verkondicht.

A ☞ 1 Nde ick heb gesien / ende siet
het Lam stont op den bergh
Sion / ende met hem hon-
dert vier-en-veertich duy-
sent / hebbende zijnen naem /
ende zijns Vaders naem ge-
schreven in haerlieder voor-hoofden.
2 Ende ick heb een stemme gehoort van
den Hemel / als een stemme van veel wate-
ren / ende als een stemme van eenen grooten
donder: ende de stemme die ick hoorde / was
als de Herp slagers spelende op haerlieder
herpen.

3 Ende sy songhen als eenen nieuwen
sanck voor den stoel / ende voor de vier die-
ren / ende ouders: ende niemant en mocht
dien sanck singen / dan die hondert vier-en-
veertich duysent / die gekocht zijn van der
aerden.
4 Dit zijnse die metten vrouwen niet be-
met en zijn geweest: Want sy zijn maegh-
den: Dese volgen 't Lam al waer dat gaet.
Dese zijn ghekocht uyt den menschen / tot
eerste vruchten Gode ende den Lamme /
5 Ende in haren mont is geen logene ge-
vonden / want sy sijn sonder smette voor den
throon Godts. ✠

B 6 Ende ick heb ghesien eenen anderen
Enghel vlieghende door 't midden van den
Hemel / hebbende dat eeuwich Euangelie /
dat hy soude 't Euangelie preecken den ge-
nen die op d'aerde sitten / ende op alle natie /
ende geslachte / ende tale / ende volcke /
7 Seggende met grooter stemmen: vreest Psal. 146.
den Heere / ende geeft hem eere / want de ure a.6.
zijns oordeels is ghekomen / ende aenbidt Actor. 14. c. 15.
hem die ghemaeckt heeft hemel ende aerde /
de zee / ende de fonteynen der wateren.
8 Ende een ander Engel isser gevolght / Isai. 21. c. 9.
seggende: Gevallen / ghevallen is de groote Ierem. 51.
stadt Babylon / die van den wijn der gram- a.8.
schappen haerder oncuyscheden te drincken
heeft ghegheven alle luyden.
9 Ende de derde Enghel is desen ghe- Apoc. 18.
volght / seggende met luyder stemmen: Ist a.2.
dat yemandt de beeste aenbidt / ende haer
beelt / ende ontfanght het teken in zijn voor-
hooft / oft in zijn hant /
10 Dese sal oock drincken van den wijn
des toorens Godts / die gemenget is metten
pueren dranck in den kelck van zijnen
toorn / ende hy sal ghepijnicht worden met-
ten vyere ende solfer in 't aensicht der heyli-
ger Enghelen / ende voor 't aenschijn des
Lams /
C 11 Ende den roock van haren tormen-
ten sal opklimmen in eeuwigheden der eeu-
wigheden: noch sy en hebben gheen ruste
dach ende nacht / die de beeste ende haer beelt
aenghebeden hebben / ende ist dat yemandt
ontfangen heeft het teecken haers naems.
12 Hier is de patientie der Heylighen /
die Godts ghebonden onderhouden / ende
't geloove van Jesu.
13 Ende ick heb een stemme gehoort van
den Hemel / seggende tot my: Schrijft: Sa-
lich zijn de dooden die in den Heere sterven /
van nu voorts seyt de Geest dat sy rusten
souden van haren arbeyde: want hare werc-
ken volgen henlieden.
14 Ende ick heb ghesien / ende siet een
blinckende wolcke / ende op de wolcke ee-
nen sittende ghelijck den Sone des men-
schen / hebbende op zijn hooft een gulden
kroone / ende in zijn handt een scherpe sey-
sene.
15 Ende een ander Engel isser uyt-ghe-
gaen uyt den Tempel / roepende met luy-
der stemmen totten ghenen die sadt op de
wolcke: Slaet aen u seysene ende maeyt /
want de ure is gekomen datment maeyen
soude / want den ooghst der aerden is droo-
ghe ghewordden.
D 16 Ende die op de wolcke sat / heeft zijn
seysene geslagen op de aerde / ende de aerde
worde af-gemaeyt.
17 Ende een ander Enghel is uyt-ghe-
gaen uyt den Tempel die in den Hemel is /
oock hebbende een scherpe seysene.

18 Ende een ander Engel is uytgegaen
uyt den Outaer/ die macht hadde over 't
vyer/ende hy heeft met luyder stemmen ge-
roepen totten ghenen die de scherpe seysene
hadde/segghende: Slaet in u scherpe seyse-
ne/ende snijt af de druyven van den Wijn-
gaert der aerden/ want zijn wijn-druyven
zijn rijp.
19 Ende de Engel heeft zijn scherpe sey-
sene gestagen op de aerde / ende hy heeft de
druyven afghesneden van den Wijngaert
der aerden/ende hy heeftse geworpen in den
grooten put van GODTS tooren.
20 Ende dien put is getreden gheweest
buyten de stadt/ ende daer is bloet geloopen
uyt den put/tot de toomen der peerden over
duysent ses hondert stadien.

Dat XV. CAPITTEL.

Van seven Engelen, die hadden seven plagen, ende hoe hen worden ghegeven seven glasen vol gramschappen Godts wesende.

A
1
Nde ic heb een an-
der teecken ghesien
in den Hemel/ groot
ende wonderlijck /
sevenEngelen/heb-
bende de seven laet-
ste plagen. Want in
die is volept ghe-
weest Godts gramschap.
2 Ende ick heb ghesien als een glasen
zee met vyere gemenget / ende de ghene die
verwonnen hebben de beeste / ende haer
beelt/ ende 't getal van haer naem / staende
op de glasen zee / hebbende Godts herpen/
3 Ende singende het liedeken van Moy- B
ses Godts dienaer / ende het liedeken des
Lams/ seggende: Groot ende wonderlijck
zijn u wercken / Heere Godt Almachtich:
rechtveerdich ende waerachtich zijn u we-
gen/ Koningh der eeuwigheden.
4 Wie en sal u niet vreesen Heere/ende niet Ierem. 10.
groot maken uwen naem? Want ghy zijt a.7.
alleen goedertieren: want alle de Heydenen
sullen komen / ende aenbidden voor u aen-
sicht/ want u oordeelen zijn openbaer.
5 Ende hier nae heb ick gesien/ende siet/
den Tempel van dat Tabernakel des ge-
tuygenis is open gedaen in den Hemel/
6 Ende de seven Engelen / hebbende de
seven plagen/ zijn gegaen uyten Tempel/
ghekleet met suyver ende wit-blinckende
lijnwaet/ ende omgort ontrent de borsten
met gulden gordelen.
7 Ende een van den vier dieren heeft den C
seven Engelen gegeven seven gulden scha-
len / vol van den tooren Godts / die daer
leeft in eeuwigheden der eeuwigheden.
8 Ende den Tempel werde verbult met
den roock van Godts Majesteyt/ ende van
zijnder kracht: ende niemant en konde
gaen in den Tempel/tot dat volbracht wa-
ren de seven plagen van de seven Engelen.

Dat XVI. CAPITTEL.

Hoe dat den seven Engelen belast was te storten de gramschappen Gods, ende hoe de eerste die stortede op der aerden, die ander op de zee, de derde op alle fonteynen der wateren, ende van de ander vier.

1
Nde ick heb ghe- A
hoort een groote
stemme van den
Tempel/ seggende
den seven Engelen:
Gaet/ende stort wt
de seven schalen vã
Gods gramschap
op de aerde.
2 Ende d'eerste is wech gegaen/ende hy
heeft zijn schale uytgestort op de aerde/ en-
de daer is gheworden een wreede ende seer
quade wonde in de menschen/ die het teken
van de beeste hadden/ ende in de ghene die
haer beelt aen-gebeden hadden.
3 Ende de tweede Engel heeft zijn scha-
le uytgestort in de zee/ ende 't is ghewor den
bloet / als van eenen dooden / ende alle le-
vende ziele is gestorven in de zee:
4 Ende de derde heeft zijn schale uytge-
stort op de vloeden / ende op de fonteynen
der wateren/ ende 't is bloet geworden.

B 5 Ende ick heb gehoort den Enghel der
wateren/ seggende: Ghy zijt rechtveerdich
Heere / die zijt / ende die waert heylich/ die
dit geoordeelt hebt:
6 Want sy het bloedt der Heyligen ende
der Propheten uytgestort hebben/ende ghy
hebt henlieden bloet te drincken ghegeven/
want sy des weerdich zijn.
7 Ende ick heb gehoort eenen anderen
van den outaer/ seggende : Jae oock Heere
GODT Almachtich / waerachtich ende
rechtveerdich zijn uwe oordeelen.
8 Ende de vierde Engel heeft zijn schale
uytghestort in de Sonne / ende hem is ge-
geven de menschen met hitten te pijnighen/
ende met den vyere :
9 Ende de menschen hebben heet ghe-
weest met grooter hitten/ ende sy hebben
gheblasphemeert den naem GODTS, die
macht heeft over dese plaghen / noch sy en
hebben geen penitentie gedaen / dat sy hem
de glorie souden geven.
10 Ende de vijfste Engel heeft zijn scha-
le uytghestort op den stoel van de beeste/en-
de haer rijck is duyster geworden / ende sy
hebben haerlieder tongen t'samen ghegeten
van pijnen/
C 11 Ende sy hebben Godt des Hemels
gheblasphemeert van haren pijnen ende
wonden/ ende sy en hebben geen penitentie
ghedaen voor haer wercken.
12 Ende de seste Enghel heeft zijn scha-
le uytgestort in den grooten vloet Euphra-
tes : Ende hy heeft zijn wateren uyt-ghe-
droocht / om dat den wegh soude bereyt
worden den Coninghen van den opganck
der sonnen.

13 Ende ic heb gesien uyt den muyl des
draecx/ ende uyten muyl der beesten / ende
uyten mont van den valschen Prophete/
drie onsuyvere geesten / gelijck vorschen.
14 Want het zijn geesten der duyvelen/
doende teeckenen / ende sy gaen voorts tot
de Koningen van geheel aertrijck/om die te
vergaderen ten strijde / teghen den grooten
dach des almachtigen Godts.
15 Siet ick kome als een dief: Salich is Matth.24 d.42.d.44
hy die waeckt/ ende bewaert zijn kleederen/ Luc.12.e.
dat hy niet naeckt en wandele/ ende dat sy 39.40.
zijn leelijckheyt sien. Apoc.3.a. 3.
16 Ende hy salse vergaderen ter plaetsen 1.Cor. 5.
die int Hebreeusch genoemt is Armagedon. a.3.
17 Ende de sevenste Engel heeft zijn scha- D
le uyt-ghestort in de locht/ ende daer is een
groote stemme uytgekomen uyten Tempel
van den throon/ seggende: Het is ghedaen.
18 Ende daer zijn geschiet blixemen/en-
de stemmen/ende donderen: ende daer is een
groote aertbevinghe ghescheit / hoedanich
noyt gheweest en is / van dat de menschen
hebben begonnen te woonen op de aerde/
sulcke aertbevinge so groot.
19 Ende de grootste stadt is geworden in
drie deelen/ende de steden der Heydenen zijn
gevallen. Ende de groote Babylon is ghe-
komen in gedenckenisse voor God/ om haer
te gheven den Kelck van den Wijn van de
verbolgentheyt zijnder gramschappen.
20 Ende alle Eylant is ghevloden/ ende
de bergen en zijn niet gevonden.
21 Ende eenen grooten hagel gelijck een
pont is gevallen van den hemel op de men-
schen. Ende de menschen hebben GODT
geblasphemeert om de plage des haghels:
Want die was seer krachtelijcken groot
geworden.

Dat XVII. CAPITTEL.

Hoe S.Ian een wijf sach sitten, wesende vol blas-
phemien, op een beeste met seven hoofden en-
de thien hoornen, ende met seven kroonen, en-
de op haer voor-hooft stont geschreven Baby-
lon de groote stadt.

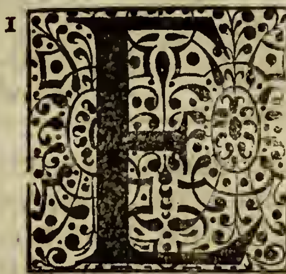
1 Nde daer is ghekomen een A
van den seven Engelen / die
de seven schalen hadden/ en-
de hy heeft met my ghespro-
ken/seggende: Komt/ick sal
u toonen dat oordeel van de
groote hoere / die op veel wateren sit/
2 Waer mede onkuyschheydt bedreven
hebben de Koningen der aerden/ende die op
d'aerde woonen zijn dronken ghewordden
van den wijn haerder onkuyschheyt.
3 Ende hy heeft my wech gevoert in den
geest in de woestijne/ ende ick heb gesien de
vrouwe sittende op een roode beeste/vol na-
men der blasphemien/hebbende seven hoof-
den ende thien hoornen.

B 4 Ende de vrouwe was al-om ghekleet
met purpur ende root ſcharlaken/ende ver=
gult met goude / ende met koſtelijcke ghe=
ſteente/ende peerlen/hebbende eenen gulden
kelck in haer hant / vol afgrijſelijckheyts/
ende onſuyverheyts/vã haer onkuyſcheyt.
5 Ende in haer voor-hooft eenen naem
geſchreven/Verholentheyt:De groote Ba=
bylon / de moeder der hoereringen ende af=
grijſelijckheden der aerden.
6 Ende ick heb geſien de vrouwe dronc=
ken van den bloede der Heyligen/ende van
den bloede van Jeſus getuygen. Ende ick
ben verwondert geweeſt/doen ickſe gheſien
hadde/met een groote verwonderinghe.
7 Ende den Engel heeft tot my geſeyt:
Waerom zijdy verwondert? Jck ſal u ſeg=
gen de verholentheyt van der vrouwen/en=
de van de beeſte die haer draecht / die ſeven
C hoofden heeft/ende thien hoornen.
8 De beeſte die ghy geſien hebt / die is
gheweeſt/ ende ſy en is niet/ ende ſy ſal op=
klimmen van den afgront/ ende ſy ſal in de
verderffeniſſe gaen: ende die op d'aerde wo=
nen / ſullen henlieden verwonderen (der
welcker namen niet gheſchreven en zijn in
den boeck des levens van dat ſchepſel der
werelt) ſiende de beeſte/ die was / ende niet
en is.
9 Ende dit is den ſin/die wijſheyt heeft.
De ſeven hoofden zijn ſeven bergen/daer de
vrouwe op ſit/ende het zijn ſeven Koningẽ.
10 De vijve zijn gevallen/ de eene is/en=
de d'ander en is noch niet komen: ende als
hy komen ſal/ſo moet hy eenen kleynen tijt
blijven.
11 Ende de beeſte die was/ ende niet en
is/ ende ſy is de achtſte/ende ſy is van den
ſevenen/ ende ſy gaet in de verdoemeniſſe.
12 Ende de tien hoornen die ghy geſien
hebt/ zijn thien Koningen: die noch gheen
rijck ontfanghen en hebben/ maer ſy ſullen
machtigheyt als Koningen op een ure ont=
fangen na de beeſte.
13 Deſe hebben eenen raet ende kracht/ D
ende hen macht ſullen ſy der beeſte leveren. 1.Tim. 6.
14 Deſe ſullen teghen 't Lam ſtrijden/ c.15. Apoc. 19.
ende dat Lam ſalſe verwinnen: want het c.16.
is een Heere der Heeren / ende een Koningh
der Koningen / ende die met hem zijn ghe=
roepen/ ende verkooren/ende geloovige.
15 Ende hy heeft my geſeyt: De wate=
rẽ die ghy geſien hebt daer de hoere ſit/ dat
zijn volcken/ ende luyden/ ende talen.
16 Ende de thien hoornen die ghy geſien
hebt in de beeſte: deſe ſullen de hoere haten/
ende ſy ſullenſe woeſt maken/ ende naeckt/
ende ſullen haer vleeſch eten / ende ſy ſullen
haer metten vyere heel verbranden.
17 Want GODT hevet in haerlieder
herten gegeven dat ſy doen ſoude 'tgene dat
hem behaghelijck is / op dat ſy haerlieder
rijck ſouden geven der beeſten/ tot dat vol=
bracht worden GODTS woorden.
18 Ende de vrouwe die ghy geſien hebt/
is de groote ſtadt/ die 't rijck heeft over de
Koningen der aerden.

Dat XVIII. CAPITTEL.

Den val van de hooveerdige Babylon, waerom haer minnaers bitterlick weenen, maer de Apoſtelen ende Propheten die verheugen hen.

1
NDe hier nae heb ick A
geſien eenen anderen
Enghel nederdalende
van den hemel / heb=
bẽde eẽ groote macht:
ende de aerde is ver=
licht geweeſt van ſijn=
der glorien/
2 Ende hy heeft uytgeroepen ſeer krach= Iſai.21.c.9.
telijck/ ſeggende: Sy is gevallen/ ſy is ge=
vallen de groote Babylon / ende ſy is ghe= Ierem.51.a.8.
worden een wooninge der duyvelen/ende eẽ Apoc.14.8.
bewaringe van alle onſuyver geeſten / ende
een bewaringhe van alle onreyn ende hate=
lijck gevogelte.
3 Want van den Wijn der gramſchap=
pen van haerder onkuyſcheydt hebben alle
de Heydenen ghedroncken/ ende de Konin=
gen der werelt hebbẽ met haer onkuyſcheyt
bedrevẽ/ende de kooplieden der aerden zijn
van de kracht haerder weeldigheden rijck
geworden.
4 Ende ick heb gehoort een ander ſtem= B
me/ ſegghende: Gaet uyt van haer mijn
volck / op dat ghy niet deelachtich en wort

haerder misdaden/ende dat ghy van haren
plagen niet en ontfanght.
5 Want haer sonden zijn gekomen tot-
ten Hemel toe. Ende de Heere is ghedach-
tich geworden haerder boosheden.
6 Betaelt haer wederom gelijck sy u lie-
den gedaen heeft/ende dobbelt haer dobbele
na haer wercken. In den Kelck daer sy in
gemenget heeft/ menget haer dobbel.
7 So seer als zy haer geglorificeert heeft/
ende in wellustigheden gheweest is / so veel
tormenten ende droefheden geeft haer/want
zy seyt in haer herte: Ick sitte een Konin-
ginne / ende ick en ben geen weduwe / ende
ick en sal genen rouwe sien.

C 8 Daerom sullen haer plagen op eenen
dach komen/ de doot/ ende den rouwe/ende
den honger / ende zy sal metten vyere ver-
brant worden : Want Godt is sterck/ die
haer oordeelen sal.
9 Ende de Koningen der aerden sullen
weenen / ende henlieden selven beklaghen
over haer / die met haer onkuyschepdt be-
dreven hebben / ende in wellustigheden ge-
leeft hebben / als zy sien sullen den rooc van
haren brant/
10 Van verre staende om de vrese van
haren tormenten / seggende : Wee / wee die
groote stadt Babylon / die stercke stadt/
want op een ure is u oordeel komen :
D 11 Ende de Kooplieden der aerden sul-
len weenen/ende droevich geklach maecken
over haer/want haerlieder ware en sal nie-
mant voorts meer koopen.
12 Dat koop-goet des gouts ende sil-
vers/ ende der kostelijcker gesteenten / ende
der peerlen/ende des kostelijcks lijnwaets/
ende der purpuren/ende der sijden lakenen/
scharlakenen / ende alderhande thymen-
houten / ende alderley cieraet van yvoor/
ende alle gereetschappe van kostelijcke ge-
steente/ ende van metael / ende yser / ende
marmorsteen / ende kaneel / ende der wel-
rieckende specien/
13 Ende der salven/ ende wieroocks/en-
de wijns/ ende olien / ende terwen bloeme/
ende terwe/ ende behelpigher beesten/ ende
schapen/ ende peerden/ ende wagenen/ende
slaven/ende zielen der menschen.
14 Ende de appelen der begeerten uwer E
zielen zijn van u gescheyden/ ende alle vette
ende uytnemende dinghen zijn van u ver-
gaen / ende zy en sullen voortaen die niet
meer vinden.
15 De Kooplupden deser dinghen / die
rijck geworden zijn / sullen verre van haer
staen / om de vrese van haren tormenten/
weenende / ende droeffelijck klagende/
16 Ende seggende : Wee/ wee de groote
stadt / die gekleet was met kostelijck lijn-
waet / ende purpur/ ende scharlaken / ende
vergult was met goude/ende met kostelijc-
ke gesteente/ende peerlen:
17 Want in een ure zijn verdorven soo
grooten rijckdommen/ ende alle stierman/
ende alle die in staende wateren te schepe
varen/ ende de schiplupdẽ/ ende die in de zee
hanteringe hebben/ hebben van verre ghe-
staen/
18 Ende hebben gheroepen / siende de F
plaetse haers brants/seggende: Wat stadt
isser gelijck deser grooter stadt?
19 Ende sy hebben gestubbe op haerlie-
der hoofden geworpen / ende hebben geroe-
pen al weenende/ende droeffelick klagende/
seggende: Wee/wee de groote stadt/ waer in
dat rijc geworden zijn alle die schepen had-
den in de zee/van haren gelde: Want op een
ure is zy verwoest geweest.
20 Verheucht u op haer ghy hemele/en-
de ghy heylige Apostelen/ ende Propheten:
want Godt heeft u oordeel gheoordeelt van
haer.
21 Ende eenen stercken Engel heeft op-
genomen eenen steen/ gelijck eenen grooten
molen-steen/ ende heeft dien in zee ghewor-
pen/ segghende: Met sulcken storm sal ghe- G
worpen worden de groote stadt Babylon/
ende zy en sal nu voorts niet meer ghevon-
den worden.
22 Ende de stemme der herp-slaghers/
ende der musijck-speelders / ende der pij-
pers/ ende trompet-slagers en sal in u niet
meer ghehoort worden / ende alle konstigh
werckman van alderley konsten en sal in u
niet meer gevonden worden / ende 't geluyt
der molen en sal in u niet meer ghehoort
worden/

23 Ende het licht des lichters en sal in u
niet meer schijnen / ende de stemme des
Bruydegoms ende der Bruyt en sal in u
voorts niet meer gehoort worden: want u
koop-luyden waren de Princen des lants.
Want in u betooveringhe hebben alle de
Heydenen gedoolt.
24 Ende in haer is gevonden 't bloet der
Propheten ende der Heyligen/ende van alle
de gene die gedoot zijn op d'aerde.

Dat XIX. CAPITTEL.

Hoe Sint Ian den hemel open sach, ende wat hy daer inne sach.

A 1
Ier nae heb ick ghe-
hoort als een stemme
van veel scharen in
den hemel/ seggende:
Alleluia/ Salicheyt/
ende glorie/en cracht
behoort onsen Godt.
2 Want waerachtich
ende recht-veerdigh
zijn sijn oordeelen / die recht ghedaen heeft
van de groote hoere / de welcke d'aerde ver-
dorven heeft met haer hoereringe / ende he-
vet bloet van zijnen Heyligen ghewroken
uyt hare handen.
3 Ende sy hebben wederom ghesept: Al-
leluia. Ende haren roock klimt op in eeu-
wigheden der eeuwigheden.
4 Ende de vier-en-twintich ouders/ en-
de de vier dieren zijn neder ghevallen/ ende
hebben Godt sittende op den throon aenge-
beden/seggende: Amen/ Alleluia.
5 En daer is een stemme van den throon
uytgegaen/seggende: Seght lof onsen Go-
de alle zijn dienaers/ ende die Godt vreest/
kleyn ende groot.
6 Ende ick heb gehoort een stemme als
van een groote schare/ende gelijck een stem-
me van veel wateren/ende gelijck een stem-
me van groote donderen/ segghende/ Alle-
luia: Want de Heere onse God Almachtich
heeft geregneert.
B 7 Laet ons blijde zijn/ ende ons verheu-
gen / ende hem glorie geven: want de bruy-
loft des Lams is gekomen/ende zijn huys-
vrouwe heeft haer bereyt/
8 Ende haer is ghegeven / datse haer sal
kleden met kostelijck lijnwaet/ blinckende
ende wit. Want dat fijn lijnwaet/ zijn de
rechtveerdichmakingen der Heyligen.
Matth. 22 a.2. Luc. 14. d.14. Apoc. 22. b.9. 9 Ende hy heeft my gesept: Schrijft: sa-
lich zijn sy die tot dat avontmael van des
Lams bruyloft geroepen zijn. ✠
Ende hy sept tot my: seght/ Dese Godts
woorden zijn waerachtich.
10 Ende ick ben gevallen voor zijn voe-
ten/om dat ick hem aenbidden soude. Ende
hy sept tot my: Siet toe dat ghy dit niet en
doet: Ick ben u mede-dienaer/ ende uwer
broederen/die getuygenis hebbe van Jesu.
Aenbidt GODT. Want Jesus getuyge-
nis is den geest der prophecyen.
11 Ende ick heb gesien den Hemel open/
ende siet een wit peert/ ende die daer op sat/
worde genoemt/Getrouwe/ende waerach-
tich/ ende metter rechtveerdigheyt oordeelt
ende strijt hy:
12 Maer zijn oogen zijn als een vlam-
me vyers / ende op zijn hooft veel kroone-
menten / hebbende eenen naem geschreven/
den welcken niemant en kent dan hy.
13 Ende hy was gekleet met een kleet C
bespraeyt met bloede/ en zijnen naem wort Isai.63. a.1.
genoemt/ 't Woort GODTS.
14 Ende de heyr-krachten die in den he-
mel zijn / volchden hem op witte peerden/
gekleet met wit ende suyver lijnwaet.
15 Ende uyt zijnen mont gaet een scherp
sweert / op beyde zijden / dat hy daer mede
soude slaen de Heydenen: Ende hy salse re- Psal.2.c.9
geeren met een ysere roede / ende hy treet de
persse van de wijn der rasender gramschap
van den toorn GODTS almachtich.
16 Ende hy heeft in zijn kleet ende in Apoc. 17. d.14.
zijn dye gheschreven: De Koningh der Ko- 1.Tim. 6. c.15.
ningen/ ende de Heere der heerschappijen.
17 Ende ick heb ghesien eenen Enghel
staende in de sonne / ende hy heeft geroepen
met grooter stemmen/seggende alle den vo-

gelen die daer vlogen door midden des he-
mels: Komt / ende vergadert u tot Godts
groot Avontmael/
18 Dat ghy eten moocht dat vleesch der D
Koningen / ende 't vleesch der hooftlieden/
ende 't vleesch van de stercke/ ende 't vleesch

der peerden/ ende der geenre die daer op sit-
ten/ ende 't vleesch van alle vrye menschen/
ende der slaven/ende der kleynder/ ende der
grooter.
19 Ende ick heb de beeste gesien / ende de
Koningen der aerdē / ende haer heyren ver-
gadert om eenen strijt te houden tegen den
ghenen die opt peert sat / ende tegen zijnen
heyre.
20 Ende de beeste is gegrepen/ende met
haer de valsche Propheet/ die tekenen ghe-
daen heeft voor hem/door de welcke hy ver-
leyt heeft de ghene diet teken der beeste ont-
fangen hebben / ende die haer beelt aenbe-
den hebben. Al levende zijn dese twee ghe-
worpen in den put des bernende vyers met
solfer/
21 Ende de ander zijn verslagen metten
sweerde dat uyt den monde gaet van den
genen die opt peert sit / ende alle de vogelen
zijn versaet geweest van haren vlesche.

Dat XX. CAPITTEL.

Hoe de Engel den duyvel in den afgront met een-
der ketenen gebonden heeft.

A 1 Nde ick heb gesien
eenen Engel neder
dalende van den
hemel/ hebbende dē
sleutel van den af-
gront / eñ een groo-
te ketene in zijn hāt.
2 Ende hy heeft ge-
grepen den draeck/
dat oude serpent / welck is de Duyvel/ en
Satanas / ende hy heeften ghebonden tot
duysent jaren/
3 Ende hy heeft hem ghewórpen in den
afgront / ende hy heeft dien gesloten/ ende
daer op gesegelt / dat hy de Heydenen niet
meer verleyden en soude/ tot dat de duysent
jaren voleynt waren/ ende daer na moet hy
ontbonden worden een luttel tijdts.
B 4 Ende ick heb de stoelen gesien/ ende zy
hebben daer op geseten / ende het oordeel is
henlieden gegeven / ende de zielen der ont-
hoofder om Iesus ghetuyghenis/ ende om
't woort Godts/ ende die de beeste niet aen-
ghebeden en hebben/ noch haer beelt/ noch
haer teken ontfangen en hebben in henlie-
der voorhoofden oft handen/ende sy hebben
geleeft ende geregneert met Christo duysent
jaren.
5 De andere dooden en zijn niet levende
geworden/ tot dat duysent jarē geeynt wa-
ren: dit is de eerste verrijsenisse.
6 Salich is hy/ende heylich/die een deel
heeft in d'eerste verrijsenisse: in dese en heeft
de tweede doot geen macht. Maer sy sullen
zijn Priesters Godts ende Christi / ende zy
sullen met hem regneren duysent jaren.

7 Ende als die duysent jaren voleynt C
sullen wesen / dan sal Satanas ontbonden Ezech. 39. 2.
worden uyt sijnen kercker: ende hy sal uyt-
gaen/ ende verleyden de Heydenen die daer
zijn op de vier hoecken der aerden/Gog/en-
Magog/ ende hy salse vergaderen ten strij-
de/der welcker getal is gelijck dat sant der
Zee.
8 Ende sy zijn geklommen op de breet-
heyt der aerden / ende zy hebben omringelt
de heyr-legeren der Heyligen / ende de uyt-
verkooren stadt:
9 Ende daer is een vyer neder-ghedaelt
van Gode uyten hemel/ende dat heeftse ver-
slonden. Ende de duyvel diese verleyde/ is
geworpē in den poel des vyers ende solfers/
10 Daer de beeste ende den valschen Pro- D
pheet ghepijnicht sullen worden dach ende
nacht in eeuwigheden der eeuwigheden.
11 Ende ick heb ghesien eenen grooten
wit-blinckende throon / ende eenen daer op
sittende/voor wiens aensicht is gevloden de
aerde/ende den hemel: ende daer en is gheen
plaetse gevonden voor hen.
12 Ende ick hebbe ghesien de dooden/
kleyn ende groot/ staende voor 't aenschijn
des throons / ende de boecken zijn open ge-
daen / ende daer is eenen anderen boeck o-
pen ghedaen/ welck is des levens: ende de
dooden zijn geoordeelt uyt 'tgene datter ge-
schrevē was in die boeckē/ na hare werckē:
13 Ende de zee heeft de dooden gegeven
die in haer waren: ende de doot ende de hel-
le hebben hen dooden ghegheven die in hen
waren/ende daer is gheoordeelt van elcken
bysonder nae hen wercken.

14 Ende de helle ende de doot zijn ghe-
worpen in den poel des vyers. Dit is de
tweede doot.
15 Ende die niet ghevonden en is ghe-
schreven int boeck des levens/ die is gewor-
pen in den poel des vyers.

Dat XXI. CAPITTEL.

Hoe Sint Ian sach de nieuwe stadt Ierusalem uyt den hemel dalen.

A 1 Nde ick heb ghesien eenen
Isai.65.c.17.66.g.22. nieuwen hemel ende nieuwe
aerde. Want den eersten he-
2. Petr. 3. c.15. mel ende d'eerste aerde is
vergaen/ende de zee en is nu
niet meer.
2 ☞ Ende ick Joannes heb ghesien de
heylige stadt Jerusalem nieuw / nederda-
lende van den Hemel/van Gode bereyt/als
een Bruyt verciert voor haren man.
3 Ende ick heb gehoort een groote stem-
me van den troon/seggende: Siet het taber-
nakel Godts met de menschen / ende hy sal
met henlieden woonen / ende zy sullen zijn
volck zijn. Ende hy Godt selve met henlie-
den sal haer Godt zijn/
B 4 Ende Godt sal van haren oogen alle
Isai.25.c.8. tranen af-vagen / ende de doot en sal voort-
Apoc.7.d.17. aen niet meer wesen/ noch jammerlijck ge-
klach / noch geroep / noch pijne en salder
meer zijn/want die eerste zijn wech gegaē.
5 Ende die in den throon sat heeft geseyt:
Siet/ick maeckt al nieuw. ✠
Isai.43.c.19. Ende hy heeft my geseyt. Schrijft/want
1.Cor.5.d.12. dese woorden zijn seer ghelooveljjck / ende
Apoc.1.8. 22.13. waerachtich.
6 Eñ hy heeft my geseyt:Het is gedaen/
Jck ben Alpha ende O / 't beginsel ende
't eynde. Jck sal den dorstigen geven uyt de
fonteyne van den water des levens om niet.
7 So wie verwint/die sal dese dingen be-
sitten/ ende ick sal hem een Godt wesen/en-
de hy sal my een soone zijn.
C 8 Maer den vervaerden/ ende ongheloo-
vigen/ende vervloeckten/ ende den dootsla-
gers/ ende den hoereerders/ ende den toove-
naers/ende der afgoden-dienaers/ ende alle
den logenaers / haerlieder deel sal wesen in
den bernende poel met vyer ende solfer / het
welck is de tweede doot.
9 Ende daer is gekomen een van den se-
ven Enghelen/hebbende de schalen vol van
de seven laetste plagen/ende hy heeft met my
ghesproken/ seggende: Komt/ ende ick sal u
toonen de Bruyt/ des Lams huysvrouwe.
10 Ende hy heeft my opgeheven in den
geest op eenen grooten ende hoogen bergh/
eñ hy heeft my getoont de H. stadt Jerusa-
lem/nederdalende uyt den hemel van Gode.
11 Hebbende Gods klaerheyt/ende haer
licht was gelijck den kostelicken gesteente/

als den Jaspis steen/gelijck Cristallijn/
12 Ende sy hadde eenen grooten ende D
hoogen muer/hebbende twaelf poorten/ eñ
in de poorten twaelf Engelen / ende namen
daer op geschreven/welck zijn de namen vā
de twaelf geslachtē der kinderē van Jsrael.
13 Van den Oosten drie poorten: Ende
van Noorden drie poorten:eñ van't zuyden
drie poorten: eñ van den westen drie poortē.
14 Eñ den muer der stadt hadde twaelf
fondamenten/ende in die twaelf namē van
de twaelf Apostelen des Lams.
15 Ende die met my sprack / hadde een
mate van eē guldē riet/ dat hy meten soude
de stadt/ende haer poorten/ ende den muer.
16 Ende de stadt is int vierkant gestelt/ E
ende haer lenghde is so groot als haer bre-
de: Ende hy heeft de stadt gemeten met dat
riet tot twaelf duysent stadien/ ende haer
lenghde ende hoochde ende brede zijn al ge-
lijck.
17 Ende heeft haren muer gemeten van
hondert vier en veertich cubitus/na de ma-
te van eenen mensch/ welck is des Engels.
18 Ende de timmeragie van haren muer
was van den steen Jaspis/ maer de Stadt
was suyver gout/gelijck suyver glas.
19 Ende de fondamenten van der stadts F
muer/ waren met alderley kostelijcke ghe-
steenten verciert. Het eerste fondament was
Jaspis/ het tweede Sapphirus / het derde
Calcedonius/ het vierde Smaragdus/
20 Het vijfste Sardonix/ het seste Sar-
dius / het sevenste Chrysolitus / het achtste
Beryllus/het negenste Topasius/het tien-
ste Chrysophrasus/ het elfste Hyacinthus/
het twaelfste Amethystus.

21 Ende de twaelf poorten zijn twaelf
peerlen/tot elcken besonder: ende elck poor=
te was uyt een bysonder peerle. Ende de
strate der stadt was suyver gout/ als door-
schijnende glas.
22 Ende genen tempel en heb ic in haer
gesien. Want de Heere GODT almachtich
is haren Tempel ende 't Lam.
23 Ende de stadt en behoeft sonne noch
G mane dat die in haer lichten souden: Want
Isai.60.d.19. Godts klaerheydt heeft haer verlicht/ ende
haren lichter is 't Lam.
24 Ende de Heydenen sullen wandelen
in haer licht / ende de Koningen der aerden
sullen haer glorie ende eere tot haer brengē:
25 Ende haer poorten en sullen niet ge=
Isai.60.b.11. sloten worden in den dach: want daer en sal
genen nacht zijn.
26 Ende sy sullen de glorie ende eere der
Heydenen in haer brengen.
27 In haer en sal niet komen yet dat be=
smet is/ oft afgrijselijckheyt doende / ende
logene/dan die geschreven sijn int boeck des
levens des Lams.

Dat XXII. CAPITTEL.

Hoe dat de nieuwe stadt van Ierusalem van nieuwe rivieren al heel bewatert is.

A 1 Ende hy heeft my getoont e=
nen stroom des levende wa=
ters/ blinckende gelijck cri=
stal/comende voorts uyt den
stoel Godts ende des Lams.
2 Int midden van haer stra=
te/ende aen beyde de zijden des vloets / den
boom des levens / voorts brengende twaelf
vruchten/ tot elcke maent bysonder geven=
de zijn vrucht/ ende de bladeren des booms
tot de gesontheyt der Heydenen.
3 Ende geenderley vervloeckinge en sal
voorts meer wesen: Maer de stoelen Gods
ende des Lams sullen in haer wesen / ende
zijn knechten sullen hem dienen.
Isai.60.d.20. 4 Ende zy sullen zijn aensicht sien/ ende
zijnen naem in haerlieder voorhoofden.
5 Ende den nacht en sal voorts niet meer
wesen/ eñ zy en sullen het licht des lichters
niet behoevē/noch het licht der sonnē/ want
de Heere God sal hen verlichten/ende sy sul=
len regneren in eeuwichedē der eeuwichedē.
B 6 Ende hy heeft my geseyt/dese woorden
zijn d'alder-geloovelijckste ende waerach=
tich. Ende de Heere van de geesten der Pro=
pheten heeft zijnen Engel gesonden/ om te
toonen zijnen dienaren het gene datter ge=
ringe geschieden moet.
7 Ende siet/ick kome rasschelijck. Sa=
lich is hy die bewaert de woorden der Pro=
phetie van desen boeck.
8 Ende ick ben Ioannes die dese dingen
gehoort ende gesien hebbe. Ende na dat ickt Apoc.19.b.10.
gehoort eñ gesien hadde/soo ben ick neder
gevallen / om dat ic aenbidden soude voor
des Engels voetē/die my dese dingē toōde/
9 Ende hy heeft my geseyt: siet toe dat
ghyt niet en doet / want ick ben u mede-
knecht/ ende uwer broederen der Prophe=
ten/ende der geenre die bewaren de woor=
den van de prophetie deses boecks. Aenbid
GODT.
10 Eñ hy seyt my: En tekent de woor= C
den van de prophetien deses boecks niet/
want den tijdt is na by.
11 Wie hindert / die hindere al noch:
ende wie in vuylichedē is / die werde noch
vuyl: ende die rechtveerdich is/ die werde
noch gerechtveerdicht: ende die heylich is
die werde noch geheylicht.
12 Siet ick kome terstont / ende mijn Isai.41.2.44.4.2.6 Apoc.1.b.8.21.b.6.
loon is met my/ om te betalen eenen yege=
lijcken nae zijn wercken.
13 Ick ben Alpha/ende O/d'eerste en=
de de laetste/ 't beginsel ende 't eynde.
14 Salich zijn sy die hen lange klede=
ren wasschen in 't bloet des Lams/ op dat
haerlieder macht zijn mach in 't hout des
levens/ ende dat sy door de poorten mogen
gaen in de stadt.
15 Buyten zijn de honden ende toove=
naers/ende de onkuyssche/ eñ de doot-sla=
gers/ende den afgoden dienende/ ende alle
die bemint ende doet de logene.
16 Ic Iesus heb mijnen Engel geson=
den/dese dingen u lieden te betuygen in de
kercken. Ic ben de wortel ende 't geslach=
te van David: Een blinckende ende mor=
gensterre.
17 Ende den geest ende de bruyt seggen: D
Komt. Ende diet hoort/ die segge: Komt.
Ende wie dorst heeft / die kome: ende wie
wilt / die ontfanghe het water des levens Isai.55.a.1.
om niet.
18 Want ick betuyge eenen yeghelijc=
ken die hoort de woorden van de prophe=
tie deses boecks/dat so wie yet toe doet tot
desen/over dien sal God toe doen dese pla=
gen die geschreven zijn in desen boeck.
19 Ende ist dat yemant vermindert de
woorden van den boeck deser prophecien/
diens deel sal Godt wech nemen van den
boeck des levens / ende van de heylighe
stadt/ ende van de dingen die gheschreven
zijn in desen boeck/
20 Seyt hy die getuygenisse gevet van
dese dingen. Ia oock ick kome geringhe.
Amen. Komt Heere Iesu.
21 De gratie ons Heeren Iesu Christi
zy met u allen/Amen.

Hier voleynt 't Boeck Apocalypsis van S. Ian Euangelist.

De Epiſtelen uyt den Ouden Teſtament, diemen jaerlijcx in de Kercken leeſt.

Op den Quatertemper dach, des Woonſdaeghs na den derden Sondagh des Advents, Epiſtel Iſaiæ int vij. Capittel.

DE Heere heeft tot Achaz geſprokẽ/ ſeggende: eyſcht u een teecken van den Heere uwen God in de diepte der hellen/ oft in de hoochde boven. Ende Achaz heeft gheſeyt: Ick en ſals niet eyſchen / ende ick en ſal den Heere niet tenteren. Ende hy heeft geſeyt: Daerom hoort ghy huys van David: Iſt u weynich moeyelijck te zijn den menſchen / dat ghy moeyelijck zijt oock mijnen God? Daerom ſal de Heere ſelve u een teecken geven: Siet/ een maget ſal ontfangen/ ende baren eenen ſone/ ende zijnen naem ſal ghenoemt worden Emanuel: Boter ende honich ſal hy eten / op dat hy mach weten te verworpen het quaet/ ende te verkieſen het goet.

Des Vrydaeghs in de Quatertemper dagen, Epiſtel, Iſaiæ int xj. Capittel.

EEn roede ſal uytgaen van de wortel van Ieſſe/ ende een bloeme ſal wt haer wortel opgaen. Ende op hem ſal ruſten de geeſt des Heeren/ de geeſt der wijſheydt/ ende des verſtants/ de geeſt des raets / ende der ſterckheyt/ de geeſt der wetenheydt/ ende der goedertierenheyt. Ende hem ſal vervullen de geeſt van de vreſe des Heeren. Hy ſal na dat geſichte der oogen niet oordeelen/ noch naer 'tgehoor der ooren en ſal hy niet ſtraffẽ. Maer hy ſal in rechtveerdicheyt de arme oordeelen/ ende hy ſal in gerechticheyt ſtraffen voor de ſachtmoedige der aerden/ ende hy ſal de aerde ſlaen met de roede zijns monts/ ende met den adem zijnder lippen ſal hy den ongoddelijcken dooden. Ende rechtveerdigheyt ſal den gordel zijnder lendenen weſen/ ende het geloove eenen riem zijnder nieren.

Op S. Ians Euangeliſten dach nae Kerſmiſſe. Epiſtel, Eccleſiaſtici int xv. Capittel.

DIe God vreeſt/ ſal goede dingen doen: ende die de gerechticheyt onderhout/ ſal die verkrijgen / ende zy ſal hem ontmoeten als een eerlijcke moeder / ende als een vrouwe van haren maechdom ſal ſy hem ontfangen. Sy ſal hem ſpijſen metten broode des levens ende des verſtants/ ende metten water der ſaliger wijſheydt ſal zy hem drencken / ende ſy ſal in hem geveſticht worden/ ende niet geboocht worden/ ende ſy ſal hem onthouden / ende hy en ſal niet beſchaemt worden / ende ſy ſal hem verheffen by zijn naeſten / ende int middel der vergaderinge ſal ſy zijnen mont open doen / ende ſy ſal hem vervullen metten geeſt der wijſheyt/ ende des verſtants/ ende metten kleeden der glorien ſal ſy hem kleden. Vrolijckheyt ende verheugen ſal ſy hem tot eenen ſchat vergaderen/ ende met eenen eeuwigen naem ſal ſy hem beerven.

Op den Derthiendach. Epiſtel, Iſaiæ int lx. Capittel.

STaet op / ende wort verlicht Ieruſalem/ want u licht is ghekomen/ ende de glorie des Heeren is over u op-ghegaen. Want ſiet/ de duyſterniſſen ſullen de aerde overdecken/ ende een donckerheyt de volckẽ: maer over u ſal de Heere opgaen/ ende zijn glorie ſal in u gheſien worden. Ende de heydenen ſullen wandelen in u licht/ ende de Koningẽ in dat ſchijnſel van uwen opganck. Heft op u ooghen rontſomme/ ende ſiet/ alle deſe zijn vergadert/ ſy zijn u gekomen/ uwe ſonen ſullen van verre komen / ende uwe dochteren ſullen van bezijden opſtaen. Dan ſuldy aenſchouwen ende overvlieten / ende u herte ſal hem verwonderen/ ende verbreyt worden/ als tot u ſal bekeert zijn de menighte der Zee/ ende de ſterckheyt der Heydenen u komen ſal zijn. Overvloedigheyt van Kemelen ſal u overdecken/ Dromedariſen van Madian ende Epha / alle die van Saba ſullen komen/ gout ende wieroock brengende/ ende lof den Heere verkondigende.

Op de Octave van Derthiendach. Epiſtel, Staet op, &c. Gelijck op Derthiendach.

Op den Aſſchen woonſdach. Epiſtel, Iohelis in 't ij. Capittel.

DIt ſeyt de Heere: Bekeert u tot my / uyt alle uwe herte / in vaſten/ ende in weenen/ ende in klagen. Ende ſnijt uwe herten ende niet u klederen/ ende bekeert u tot den Heere uwen Godt/ want hy is goedertieren / ende bermhertigh/ verduldich/ ende van veel bermhertigheyt/ ende milt int vergevẽ over de quaetheyt. Wie weet oft hy bekeert werde ende vergave/ ende liete nae hem benedictie/ ſacrifitie/ ende vochtigen offer voor den Heere uwen Godt? Blaeſt metten trompetten in Sion/ heylight de vaſten/ roept de menichte/ vergadert het volck/ heylight de vergaderinge/ doet te hoope komen de ouders/ verſaemt de kleyne kinderen/ ende die de borſten ſuygen/ laet den bruydegom uyt zijn ſlaep-kamer gaen/ ende de bruyt uyt haer bruylofts kamer. Tuſſchen het poortael ende den outaer ſullen de Prieſters des Heeren dienaers weenen/ ende ſeggen: ſpaert Heere/ ſpaert u volck/ ende en geeft u erffeniſſe niet tot verſmaetheyt/ dat de heydenẽ over hen heerſchappije ſouden hebben. Waerom ſeggen ſy onder de volcken/ waer is haer Godt? De Heere heeft zijn lant ſeer ſterckelijck lief gehadt/ ende hy heeft zijn

volck ghespaert. Ende de Heere heeft geantwoort ende ghesept zijnen volcke: Siet / ick sal u lieden seynden tarwe / ende wijn/ende olie: ende ghy sult daer door versaet worden / ende ick en sal u niet meer geven tot versmaethepdt onder de Heydenen sept de Heere Almachtigh.

Des Donderdaeghs na Asschen-woonsdagh.
Epistel, Isaiæ int xxxviij. Capittel.

IN dien dagen is Ezechias sieck geweest totter doot toe / ende tot hem is inghekomen Isaias Amos sone de Propheet/ ende hy heeft hem ghesept: Dit sept de Heere: Beschickt u huys/ want ghy sult sterven/ ende niet leven. Ende Ezechias heeft zijn aensicht omme gekeert tegen den want/ ende heeft gebeden totten Heere/ende ghesept: Ick bidde u hertelijck Heere / weest doch ghedachtich hoe dat ick voor u gewandelt hebbe in der waerheyt/ende in een volkomen herte/ende dat ick het gene dat in u ooghen goet is/gedaen hebbe. Ende Ezechias heeft gheweent met een groote weeninge. Ende het woort des Heeren is geschiet tot Isaiam/seggende: Gaet ende seght Ezechie: Dit sept de Heere Davids uws Vaders Godt: Ick hebbe u ghebedt gehoort ende u tranen gesien: Siet: ick sal tot uwen dagen toe-legghen vijfthien jaren/ ende van de hant des Koninghs van Assyrien sal ick u verlossen / ende dese stadt / ende ick sal die beschermen spreeckt de Heere Almachtich.

Des Vrydaeghs nae Asschen-woonsdagh.
Epistel, Isaiæ int lviij. Capittel.

DIt spreeckt de Heere Godt / roept en houdt niet op / als een trompette soo verheft u stemme/ ende verkondight mijnen volcke haer groote misdaden/ ende den huyse van Jacob haer sonden. Want sy vragen my van dage te dage/ende sy willen mijn wegen weten / als een volck dat rechtveerdighept gedaen heeft/ ende het oordeel zijns Godts niet verlaten en heeft: zy vragen van my de vonnissen der rechtveerdighept/ zy willen Gode nae by komen. Waerom hebben wy gevast ende ghy en hebbes niet aengesien? wy hebben onse ziele verootmoedicht/ende ghy en hebbes niet geweten? siet/in den dagh uws vastens wort uwen wille ghevonden/ende allen u schuldenaers maendy wederom. Siet: ghy vast tot kijvagien ende twistkrijgelhept/ ende ghy slaet metter vuyst ongoddelijck. En wilt niet vasten gelijck ghy gedaen hebt tot heden toe / dat in 't hooghe u ghEroep gehoort worde. Ist alsulcken vasten dat ick verkooren hebbe / dat een mensche den dagh door zijn ziele pijnige? Is dat het vasten/ dat een mensche zijn hooft kromme als eenen reep/ ende eenen sack ende asschen onderlegge? suldy dit vasten noemen/ende eenen dach den Heere aengenaem? En is dit niet meer het vasten dat ick verkooren hebbe? Ontbint de binselen der ongoddelijckhepdt. Ontdoet de afpramende bondelkens / laetse vry gaen/ die heel gebroken zijn/ende scheurt af alderley beswaringe. Breect den hongerigen u broot/ ende de arme ende dwalende lept in u huys: als ghy eenen naeckten siet/ soo decht hem / ende en versmaet u vleesch niet. Dan sal u licht als eenen morghenstont uytbersten/ ende u ghesonthepdt sal snellijck voort-komen / ende u rechtveerdighept sal voor u aensicht gaen/ ende de glorie des Heeren sal u vergaderen. Dan suldy aenroepen/ ende de Heere salt verhooren: ghy sult roepen/ende hy sal seggen: siet ick ben hier/want ick ben ontfermhertich/de Heere u Godt.

Des Saterdaeghs na Asschen-woonsdach.
Epistel, Isaiæ int lviij. Capittel.

DIt sept de Heere: Ist dat ghy van het midden van u de ketene wech neemt/ende dat ghy ophout van uwen vinger uyt te steecken/ ende te spreken dat nergens toe en dient. Als ghy den hongerigen u ziele sult uytgestort hebben/ende dat ghy de gepijnighde siele vervult sult hebben / dan sal u licht in de duysternissen opgaen / ende u duysternissen sullen wesen als den middach. Ende de Heere sal u altijdt ruste gheven / ende hy sal u ziele vervullen met klare schijnselen/ ende u ghebeenten sal hy verlossen. Ende ghy sult zijn als eenen ghewaterden hof/ ende als een fonteyne der wateren/ wiens wateren niet gebreken en sullen. Ende in u sullen op-ghetimmert worden de oude vermoeste plaetsen/ de fondamenten der generatien ende generatien suldy ophalen / ende ghy sult ghenoemt worden een thuynmaker/de wegen af keerende ter rusten. Ist dat ghy uwen voet van den Sabboth afkeert/latende uwen wille te doen in mijnen heyligen dach/ ende dat ghy hem noemt den wellustigen Sabboth/ ende het glorioos heyligh des Heeren / ende dat ghy hem glorificeert als ghy uwe wegen niet en doet/ ende dat uwen wille niet ghevonden en wort/om woorden te hebben. Dan suldy op den Heere genoeghte hebben / ende ick sal u verheffen op de hoogheden der aerden/ende ic sal u spijsen met Jacobs uws Vaders erffenisse / want de mont des Heeren hevet gesproken.

Des Maendaeghs na den eersten sondagh in de Vastē.
Epistel, Ezechiel int xxxiiij. Capittel.

DIt sept de Heere Godt: Siet ick sal selve mijn schapen versoecken/ ende ick salse besoecken/ gelijck een Herder zijn kudde besoeckt/ in den dagh als hy is int midden van zijnen verstropden schapen / alsoo sal ick mijn schapen besoecken/ ende ick salse verlossen van alle de plaetsen/ in de welcke sy verstropt waren in dē dagh der wolcken/ende der duysterhept. Ende ick salse uytlepden van de volcken / ende ick salse vergaderen van de landen / ende ick salse inlepden in haer lant/ ende ick salse voeden op de berghen van Israel in de rivieren ende in alle de woonsteden der aerden. In de alder-overvloedighste wepden sal ickse voeden/eñ op de hooge bergen van Israel sullen haer wepden wesen. Daer sullen zy rusten in de groene krupden/ende in de vette wepden sullen zy gevoet worden op de bergen van Israel. Ic sal mijn schapen voeden/ ende ick salse doen rusten sept de Heere God. Dat verlooren was sal ick wederom soecken: ende dat verworpen was/ sal ick wederom brengen: ende dat gebroken was/ sal ick verbinden: ende dat kranck was/sal ick sterck maken: ende dat vet ende sterck is/ sal ick bewaren: ende ick salse voeden ghelijck dat recht is sept de Heere Godt.

Des Dijnsdaegs na den eersten Sondagh in de Vastē,
Epistel, Isaiæ int lv. Capittel.

IN dien daghen heeft gesproken de Propheet Isaias/seggende: Soeckt den Heere/als hy mach gevondē worden/ roept hem aen als hy by is. De ongoddelicke verlate zijnen wech/ende de ongerechtige man zijne ghedachten/ ende laet hem weder keeren totten Heere/ende hy sal zijns ontfermen: ende tot onsen Godt / want hy overt in 't vergeven. Want mijn gedachten en zijn u gedachten niet / noch u wegen en zijn mijn wegen niet sept de Heere: want gelijck de hemelen verheven worden van der aerden / alsoo zijn mijn wegen verheven van uwen wegen / ende mijn ghedachten van uwen ghedachten. Ende gelijck den regen ende den sneen neder daelt van den hemel / ende en keert daer voort niet wederom/ maer maeckt de aerde dronchen / ende begiet die/ ende doet die uytspruyten / ende gheeft zaet den zaepere/ ende broot den etere: alsoo sal mijn woort zijn dat uyt mijnen mont gaen sal / ten sal tot my niet ledigh weder keeren/ maer het sal doen al dat ick gewilt hebbe/ ende het sal voorspoedigh wesen in die dingen/daer ickt toe gesonden hebbe (spreect de Heere Almachtich.)

Des Woonsdaeghs daer nae. Epistel, iij. Reg. int xix. Capittel.

IN dien dagen is gekomen Elias tot Bersabee Juda/ende heeft daer zijnen knecht ghelaten/ ende hy is in de woestijne gegaen eẽ dach reyse. Ende als hy komen was/ ende sadt onder eenen Geneber-boom/soo heeft hy zijnder zielen begeert dat sy sterven soude/ende seyde: O Heere/het is my genoech/haelt mijn ziele/want ick en ben niet beter dan mijn vaderẽ: ende hy heeft hem neder geworpen ende is ontslapen in de schaduwe van den Geneber-boom. Ende siet/de Engel des Heeren heeft hem geraeckt/ ende tot hem ghesept: Staet op/ende etet. Hy heeft omme-ghesien/ ende siet/ aen zijn hooft was een broot onder de asschen gebacken/ ende een vaetken waters. Aldus heeft hy gegeten ende gedroncken / ende is wederomme ontslapen. Ende de Engel des Heeren is weder komen ten tweeden mael/ ende heeft hem gheraeckt/ ende tot hem ghesept: Staet op ende etet/ want u staet noch eenen grootẽ wech te gaen. Ende als hy opgestaen was/ so heeft hy gegeten ende gedroncken/ ende hy heeft ghewandelt door de kracht van dier spijsen veertich dagen ende veertich nachten/ totten bergh Godts Horeb.

DesDonderdaegs na den eersten Sondag in de Vastẽ, Epistel, Ezechiel int xviij. Capittel.

IN dien dagen is des Heeren woort tot my geschiet/ seggende: Wat ist dat ghy onder u liedẽ die parabele keert in dit gemeyn seghwoort int lant van Israel/ seggende: De Vaderen hebben een suere druyve gegeten/ende der kinderen tanden worden boomich. Ick leve / sept de Heere Godt / ist dat u lieden dese parabele meer wesen sal tot eẽ gemeen seghwoort in Israel. Siet alle zielen zijn mijne. Gelijck des vaders ziele/alsoo is des soons ziele mijne: de siele die sondigt die sal sterven. Ende ist dat een man rechtveerdich is/eñ dat hy oordeel ende rechtveerdighept doet/ dat hy op die bergen niet en eedt / ende zijn oogen niet op en heft tot de afgoden des huys van Israel / ende dat hy zijns naestens huysvrouwe niet en schent/ ende tot geen maensuchtige vrouwen en gaet: ende dat hy ghenen mensche en bedroeft/ dat hy zijnen schuldenaer den pant wederom gheeft/ dat hy met gewelt niet en rooft / dat hy zijn broot den hongerighen geeft / ende dat hy den naeckten met eenen klede bedeckt / op woecker niet en leent / ende dat hy niet meer en ontfanght / dat hy zijn hant van boosheyt af-keert / ende dat hy waerachtich oordeel doet tusschen man ende man / dat hy in mijn geboden wandelt / ende mijn oordeelen bewaert/ op dat hy de waerheyt doe / dese is rechtveerdich/ hy sal dat leven leven/ sept de Heere Godt. Maer ist dat hy wint eenen sone / die een bloetstortende moordenaer is / ende dat hy een van dese dinghen doet/ende dat hy voorwaer alle dese dingen niet en doet/ maer is op de bergen etende/ ende zijns naestens huysvrouwe ontsuyverende/den behoeftigen ende den armen bedroevende/ rooben roovende/ dẽ pant niet wedergevende/ ende zijn oogen opheffende tot afgoden/ afgrijselijckheyt doende/ ten woecker gevende/ende meer ontfangende: Meyndy dat sulcke leven sal? Hy en sal niet leven / als hy dese versmadelijcke dingen gedaen heeft/hy sal de doot sterven/ zijn bloet sal in hem wesen. Maer ist dat die eenen sone verkrijght / de welcke siende alle zijns vaders sonden die hy gedaen heeft vreest/ende dat hy desgelijcx niet en doet / dat hy op de bergen niet en eedt/ ende zijn oogen niet op en heft op de afgoden des huys van Israel/ende dat hy zijns naestens huysvrouwe niet en schent/ ende ghenen man en bedroeft / den pant niet en behout / ende ghenen roof en rooft / zijn broot den hongerighen geeft/ende den naeckten bedeckt met eenen kleede/ zijn hant afkeert van dat onrecht des armen: dat hy ghenen woecker ende overschot en ontfanght/ dat hy mijn oordeelen doet / ende in mijn geboden wandelt / dese en sal in zijns vaders boosheden niet sterven/ maer sal het leven leven. Zijn Vader want hy t'onrecht beschuldicht heeft/ ende gewelt gedaen zijnen broeder / ende het quaet ghewracht heeft int midden zijns volcx/ siet/ die is gestorven in zijn boosheydt. Ende ghy seght/ waerom en heeft de sone zijns vaders boosheyt niet gedragẽ? Dat is daerom: want de sone heeft oordeel ende rechtveerdighept gedaen/ alle mijn geboden heeft hy bewaert/ende hy heeft die gedaen/hy sal het leven leven/ sept de Heere Godt in der eeuwighept.

Des Vrydaeghs na den eersten Sondagh in de Vasten. Epistel, Ezechiel int xviij. Capittel.

DIt sept de Heere Godt: Een ziele die sondicht / die sal selve sterven : de sone en sal zijns Vaders boosheyt niet dragen/ ende de Vader en sal zijns soons boosheyt niet dragen: de rechtveerdighept des rechtveerdigens sal op hem zijn/ ende de ongoddelijckhept van den ongoddelijcken sal op hem zijn. Maer ist dat de ongoddelijcke penitentie doet van alle zijn sonden die hy gedaen heeft/ ende dat hy alle mijn geboden onderhout / ende doet oordeel ende rechtveerdighept/ soo sal hy het leven leven/ende niet sterven. Alle zijnder boosheden die hy gedaen heeft/ en sal ick niet gedencken/in zijn rechtveerdichept die hy gedaen heeft/sal hy leven. Ist mijnen wille de doot van den ongoddelijcken/ sept de Heere Godt/ ende niet dat hy bekeert worde van zijnen wegen/ ende leve? Maer ist dat de rechtveerdige hem afkeert van zijn rechtveerdighept/ende boosheyt doet/nae alle de afgrijselijckheden die een on-goddelijcke pleegh te doen/sal hy leven? alle zijn rechtveerdicheden die hy gedaen hadde/en salmen niet gedencken / in de overtredinge waer door hy overtreden heeft/ ende in zijn sonde die hy ghedaen heeft/daer in sal hy sterven. Ende ghy hebt gesept: Den wech des Heeren en is niet rechtveerdigh. Hoort dan ghy huys van Israel / En is mijnen wech niet rechtveerdigh/ ende en zijn niet meer uwe wegen quaet? want als hem de rechtveerdige afkeert van zijn rechtveerdighept ende boosheyt doet / soo sal hy daer in sterven : in de onrechtveerdighepdt die hy gedaen heeft sal hy sterven. Ende als hem de ongoddelijcke afkeert van zijn ongoddelijckhepdt die hy gedaen heeft / eñ dat hy oordeel ende rechtveerdighept doet/ so heeft hy zijn ziele levende gemaeckt/ want hy aenmerckende / ende hem selven afkeerende van alle zijn boosheden die hy gedaen heeft / sal hy dat leven leven / ende niet sterven/ spreeckt de Heere almachtigh.

Des Maendaegs na dẽ tweeden Sondagh in de Vastẽ. Epistel, Danielis int ix. Capittel.

IN dien daghen badt Daniel den Heere / seggende: O Heere onse Godt / die u volck uyt ghelept hebt upten lande van Egypten door eẽ stercke hant/ ende hebt u selven eenen naem gemaeckt na desen dagh: Wy hebben ghesondight/ wy hebben boosheyt ghedaen. Heere in alle uwe rechtveerdighepdt laet doch (bid ick) u gramschap ende uwen rasenden toorn afghekeert worden van u stadt Jerusalem / ende van uwen heyligen bergh. Want om onse sonden / ende om onser Vaderen boosheydt zijn Jerusalem ende u volck tot een versmaethepdt / alle den ghenen die rontsomme ons zijn. Daerom verhoort nu onse Godt uws knechts gebedt ende zijn smeeckingen/ ende thoont u aensicht op u heylighe plaetse die verwoest is om uws selfs wille. Mijn Godt neycht uwe ooren ende hoort : opent u oogen ende siet onse verwoestinghe : ende de Stadt waer op dat uwen naem aengheroepen is. Want wy en storten onse gebeden niet in onse rechtveerdigheden voor u aensicht / maer in uwe vele bermhertigheden. Verhoort Heere : wort versoent Heere/

aenmerckt ende doeget/ en wilt niet vertoeven om u selven mijn Godt/ want uwen naem is aenghe-roepen op de Stadt ende op u volck / Heere onse Godt.

Des Dijnsdaeghs na den tweeden Sondagh in de Vasten. Epistel, int derde boeck der Koningen int xvij. Capittel.

IN dien tijden is dat woort Godts tot Eliam Thesbiten geschiet/ sprekende: Staet op/ ende gaet in Sarepta der Sidoniters Stadt/ ende ghy sult daer blijven/ want ic hebbe daer eender weduwen bevolen/ dat sy u voede. Hy is opgestaen ende wech gegaen in Sareptha. Ende als hy komen was aen de Stadt-poorte/ so sach hy daer een vrouwe die weduwe was hout rapende/ ende hy heeft se geroepen/ende tot haer gesept: Geeft my een weynich waters in een vaetken om te drincken. Ende doen sy wegh gingh om te halen/ heeft hy achter haren rugge gheroepen/ seggende: Ick bidde u/ haelt my oock eenen mont vol broots in u hant. De welcke heeft geantwoort: So waerachtelijck als de Heere u Godt leeft/ ick en hebbe geen broot/ dan alleen soo veel meels in een kruycke alsmen met een hant soude mogen begrijpen/ ende een luttelken olien in eenen olie-pot/ siet ick rape twee houten / om te gaen/ ende dat te bereyden voor my ende mijnen sone/ dat wy eten ende sterven. Tot de welcke heeft Elias gesept: En wilt niet vreesen/ maer gaet henen/ende doet gelijc ghy gesept hebt/ maer nochtans maeckt eerstmael voor my van het selfde meel een kleyn koecksken onder de asschen ghebacken/ende brenght my dat/ ende namaels suldy voor u ende uwen soone een maken / want dit sept de Heere Godt van Israel: De meel-kruycke en sal niet ydel worden/ noch dē oliepot en sal niet gemindert worden: tot den dach toe als Godt regen gheven sal op dat aensicht der aerdē. De welcke is wech gegaē/ eñ heeft na Elias woort gedaen. Ende hy heeft gegeten ende sy/ ende al haer huys: ende van dien dach aen en faelgeerde die meel-kruycke niet/ ende den olie-pot en is niet gemindert na des Heeren woort dat hy gesproken hadde in de hant van Elias.

Des Woonsdaeghs daer nae. Epistel, Hester int xiij. Capittel.

IN dien dagen van Hester heeft Mardocheus den Heere gebeden/ seggende: Heere/ Heere Koningh almachtich/ want onder u heerlijckheyt zijn alle dinghen gestelt/ ende daer en is niemant die uwen wille soude mogē wederstaen/ ist dat ghy voorgenomen hebt Israel te behouden. Want ghy hebt gemaeckt hemel ende aerde / ende al dat in den omgang des hemels begrepen wort. Ghy zijt de Heere van al/ende daer en is niemant die uwer Majesteyt wederstaen mach. Ghy kent alle dingen/ende ghy weet dat ick het niet en hebbe gedaen upt hoverdijen ende versmaetheyt/ ende gergierigheydt/ dat ick den alder hooveerdighsten Aman niet en aenbadt: want ick soude gheerne voor de saligheydt van Israel bereyt zijn/ oock de voetstappen van zijnen voeten te kussen / maer ick vreesde dat ic mijns gods eere soude overdragē tot eenen mensche/ ende dat ick niemant aenbidden en soude/ uytgenomen mijnen Godt. Ende nu Heere Koning God van Abraham/ ontfermt uws volcx/ want onse vyanden willen ons vernielen / ende uwe erffenisse te niete doen. En versmaet u deel niet/ het welck ghy voor u verlost hebt upt Egypten. Verhoort mijn gebed/ende zijt genadich uwen deele ende seelken/ ende verkeert onsen druck in blijtschap / dat wy levende moghen loven uwen naem/ Heere/ende en sluyt de monden niet der gener die u lof singen/ onsen Heere Godt.

Des Donderdaeghs nae den tweeden Sondach in de Vasten. Epistel, Hieremiæ int xvij. Capittel.

DIt sept Godt de Heere: Vermaledijt is de mensche die hem betrouwet op eenen mensche/ ende stelt het vleesch tot zijnen arm / ende wiens herte van den Heere schept. Want hy sal wesen als de heyde in de wildernisse / ende hy en salt niet sien alst goet komen sal / maer hy sal in de droochte woonen/ in de wildernisse int sout lant/ ende dat onbewoonlijck is. Gebenedijt is de man die in den Heere betrouwen heeft / ende de Heere sal zijn betrouwen zijn. Ende hy sal wesen als een hout dat verplant is by de wateren/ dat zijn wortelen schiet tot de vochtigheydt/ende ten sal niet vreesen als de hitte komt. Ende zijn loof sal groen wesen /ende in den tijdt der droochten en salt niet besorcht wesen/ noch het en sal tot genen tijden ophouden vruchten voort te brengen. Dat herte boven alle dinghen is arch/ ende ongrondelijck/ wie sal dat kennen? Ick ben de Heere / het herte ondersoeckende / ende de nieren proevende/ die eenen yegelijcken gheve nae zijnen wegh / ende nae de vrucht zijnder vonden (spreeckt de Heere almachtich.)

Des Vrydaeghs daer nae. Epistel, Genes. int xxxvij. Capittel.

IN dien dagen heeft Joseph ghesept tot zijnen broeders: Hoort mijnen droom die ick ghesien hebbe. My docht dat wy op het velt schooven bonden/ende als of mijnen schoof hem oprechte ende stonde/ ende dat u lieder schooven daer rontsomme staende/ mijnen schoof aenbaden. Sijn broeders hebben hem geantwoort: Sult ghy dan ons Koningh wesen? oft sullen wy onder u macht komen? Daerom heeft dese saecke van droomen ende woorden een voetsel geweest van nijdigheydt ende van haet. Noch heeft hy eenen anderen droom ghesien/ den welcken hy zijnen broeders oock heeft vertelt/ ende gesept. Ick hebbe door eenen droom gesien/ als oft de sonne ende mane/ ende elf sterren my aenbaden. Het welcke als hy zijnen vader ende zijnen broeders vertelt hadde / soo heeft hem zijn Vader gestraft/ ende gesept: Wat beteeckent desen droom die ghy gesien hebt? wat meyndy/ sullen ick ende u moeder/ ende broeders u aenbiddē op aertrijck? Daerom benijden hem zijn broeders / maer zijn vader bemerckte dese sake al swijgende. Ende als zijn broeders om haers vaders kuddē te weyden te Sichem lagen / so seyde Israel tot hem: V broeders voeden de schapen te Sichem/ komt: ick sal u tot henlieden seynden. Ende als hy antwoorde/ ick ben hier: so seyde hy tot hem: Gaet henen/ ende besiet of het met uwen broeders ende met dat vee al wel gaet / ende brenght my de bootschap wederom hoe 't daer gaet. Als hy aldus gesonden was upt de dellinge van Hebron / soo is hy gekomen tot Sichem/ ende een man heeft hem vonden doolende op het velt / ende hem gebraecht wat hy sochte. Maer hy heeft gheantwoort: Ick soecke mijn broeders / seght my doch waer sy de schapen voeden. Ende die man heeft tot hem ghesept: Sy zijn van hier ghegaen/ maer ick hebbe hen hooren seggen: Laet ons gaen tot Dothaim. Aldus is Joseph ghegaen nae zijn broeders/ende hy vantse te Dothaim. Ende als sy hem van verre ghesien hadden/ eer dat hy by henlieden quam/ so peysden sy dat sy hem dooden souden. Ende sy spraken tot malkanderen: Siet de droomer komt/ komt laet ons hem dootslaen/ ende worpen hem in eenen ouden put/ ende wy sullen seggen/ Een alderquaetste wilt dier heeft hem verslonden: ende dan salmen sien wat hem zijn droomen baten. Doen Ruben dit hoorde/ so arbeyde hy om hem te verlossen upt haren handen / ende hy seyde: En doot zijn ziele niet / noch en stort geen bloet/maer worpt hem in desen put die in de woestijne is / ende hout u handen onschuldich: maer dit seyde hy / om dat hy hem wilde verlossen upt haren handen / ende hem zijnen vader wederom leveren.

Des Saterdaeghs na den tweeden Sondagh in de Vasten. Epistel, Genesis int xxvij. Capittel.

IN dien dagen heeft Rebecca gesept tot haren sone Jacob: Ick heb uwen Vader hooren spreken

ken met Esau uwen broeder/ ende seggende tot hem: Haelt my van uwen bejaeghden wilt-braet/ ende maeckt daer spijse af/ dat ick mach eten/ende u gebenedijden voor den Heere eer ick sterve. Nu dan mijn sone/volcht mijnen raet/ ende gaende tot de kudde/haelt my twee de beste bockkens/dat ick daer af uwen Vader mach spijse maecken / die hy geerne etet. De welcke na dat ghy sult tot hem ingebracht hebben/ ende hy daer af sal gegeten hebben / u gebenedijde eer hy sterve. De welcke tot haer heeft gheantwoort: Ghy weet wel dat Esau mijn broeder een rou-harich mensche is / ende ick sachte: dus ist dat mijn Vader my aentast / ende dat gevoelt/ ick vrese dat hy meynen mocht dat ic hem wilde bespotte/ende dat ick over my een vermaledijdinge brenge voor de gebenedijdinge. Tot den welcken de moeder: Dese vermaledijdinghe sy op my (sept sy) mijn sone/ alleen hoort doch mijn stemme/ende gaet/haelt het gene dat ick u ghesept hebbe. Hy is wech gegaen ende heeft het gebracht/ ende zijnder moeder gegeven. Ende zy heeft de spijse berept/ gelijck sy wiste dat zijn vader wilde. Ende sy heeft hem gekleet met de seer goede kleederen van Esau / die sy t'huys by haer hadde / ende de velleken van de bocksken heeft sy om sijn handen gedaen/ende het bloote van zijnen halse bedeckt. Ende sy heeft hem gegeven 't gerecht/ ende de brooden die sy gebacken hadde/heeft sy hem gegeven. Ende als hy die binnen gebrocht hadde/ so sepde hy: mijn vader. Maer hy heeft geantwoort: Ick hoore/wie sydy mijn sone? Ende Jacob sepde: Ick ben u eerste gebooren sone Esau/ick hebbe gedaen also ghy my bevolen hebt/ staet op/ sidt ende etet van mijnder jacht/op dat u ziele my mach gebenedijden. Ende Isaac heeft weder gesept tot sijnen sone: Hoe hebdy dat so haest konnen vinden/ mijn sone? Ende hy heeft geantwoort: Het is den wille Godts gheweest / dat my haest outmoeten soude dat ick begeerde. Ende Isaac heeft gesept: Komt tot by my/ dat ick u mach tasten mijn sone/ ende dat ick proeven mach oft ghy oock mijn sone Esau zijt/ oft niet: ende hy is tot by zijnen Vader gegaen. Ende als hem Isaac getast hadde/ so sepde hy: De stemme is waerachtich Jacobs stemme/maer de handen zijn Esaus handen. Ende hy en heeft hem niet gekent/ om dat de hayrachtighe handen upt-gaven de gelijckenisse van den grootsten sone. Aldus dan hem gebenedijdende heeft hy gesept: Sydy mijnen sone Esau? Ende hy heeft geantwoort: Ick bent. Maer hy sepde: Brenght my de spijse van uwer jacht mijn soone / op dat u mijn ziele mach ghebenedijden. Ende als hem de spijse gebracht was/ende hy die gegeten hadde/ so heeft hy hem gegeven oock wijn/ ende als hy dien gedroncke hadde/so heeft hy tot hem gesept: Komt tot by my/ende kust my mijn sone. Hy is by hem komen/ende heeft hem gekust. Ende terstont als hy gevoelt heeft den goeden reuck van zijnen kleederen/ heeft hy hem gebenedijdende gesept: Siet/ den reuck van mijnen sone/ is gelijck den reuck va eenen vollen ackere/den welcken de Heere gebenedijt heeft: Godt ghebe u van den dauwe des hemels/ ende van de vettighept der aerden / overvloedighept van kooren ende Wijn. Ende volcken moeten u diene ende geslachten u aenbidden: weest een Heere over u broeders/ ende dat uws moeders kinderen hen voor u buygen. Vermaledijt moet hy zijn die u vermaledijt: ende die u gebenedijt/die moet met benedictie vervult worden. Nauwelijcx en hadde Isaac zijn woorden volepnt / ende doen Jacob uptgegaen was/ so is Esau gekomen/ ende bracht zijnen vader binnen de gekoockte spijsen va zijnder jacht/seggende: Staet op mijn vader ende etet van uws soons wiltbraet / op dat u ziele my ghebenedijde. Ende Isaac heeft tot hem ghesept: Maer wie zijdy? De welcke heeft geantwoort: Ic ben u eerste gebooren sone Esau. Isaac die verschrickte hem met grooter verveerten / ende meer dan men gelooven mach verwonderende/ heeft hy gesept: Wie is dan de gene die my nu korts ghebrocht heeft 't gevangen wilt-braet/ ende ick heb daer af van als gegeten eer dat ghy quaemt? Ende ick heb hem gebenedijt/ ende hy sal ghebenedijt zijn. Als Esau zijns vaders woorden gehoort hadde/ soo heeft hy met een groot gekrijsch vreselijck geroepen/ende seer verslagen wesende/heeft hy gesept: Ghebenedijt my oock mijn vader. Ende hy heeft gesept: U broeder is met liste gekomen/ ende hy heeft u benedictie genomen. Ende Esau sepde daer na: Te recht is zijnen naem Jacob genoemt/ want siet hy heeft my nu vertreden de tweede reyse/ mijn voordeelen van mijn eerste geboorte heeft hy my te vooren ontdragen / ende nu ten tweeden heeft hy mijn benedictie ontnomen. Ende hy heeft wederom tot zijnen Vader gesept: En hebdy voor my oock niet een benedictie behouden? En Isaac heeft geantwoort: Ick hebbe hem gestelt een Heere over u/ende alle zijn broeders heb ick onder zijn bedwang ten dienste gestelt/ met kooren ende wijn heb ick hem ghevestight/ende wat mach ick u nae desen meer doen/ mijn sone? Ende Esau sepde tot hem: En hebdy maer een benedictie/vader? Ick bidde u/wilt my oock gebenedijden. Ende doen hy met een groot jammer weende / soo is Isaac beweeght geweest/ende heeft gesept tot hem: In de vettighept der aerden/ ende in den dauwe des hemels van boven sal wesen u benedictie.

Des Maendaegs na den derden Sondagh in de Vaste.
Epistel. int 4. boeck der Koningen int v. Capittel.

In dien daghen/ Naaman des Koninghs van Syrien velthooftman/was een groot man by zijnen Heere/ende seer ge-eert/want door hem heeft de Heere den lande van Syrien salichept ghegheven/maer hy was een sterck ende rijck man/ maer melaetsch. Maer upt Syrien waren rooverkens getrocken/ende die hadden upten lande van Israel een kleyn dochterke gevangen wech gelept/de welcke was in den dienst van Naamans huysvrouwe / de welcke heeft ghesept tot haerder vrouwen: Och oft mijn Heere geweest hadde tot den Propheet die in Samarien is / voorwaer hy soude hem van zijn melaetshept genesen hebben/ die hy heeft. Hierom is Naaman tot zijnen Heere gegaen/ende heeft hem dit te kennen gegeven/seggende: Aldus ende aldus heeft dat meysken van dat lant van Israel gesept: Ende de Koningh van Syrien heeft tot hem gesept: Gaet/ ende ick sal eenen brief aen den Koningh van Israel seynden. Ende doen hy gerepst was/ende met hem genome hadde tien talenten silvers/ende ses duysent goutguldenen/ende thien eerlijcke kleederen/ soo droegh hy eenen brief aen den Koningh van Israel in dese woorden: Als ghy desen brief sult ontfangen hebben/ so weet dat ick Naaman mijnen dienaer aen u gesonden hebbe/ dat ghy hem sout ghenesen van zijn melaetshept. Ende doen de Koningh van Israel den brief gelesen hadde/ so heeft hy zijn kleederen gescheurt/ ende gesept: Ben ick Godt/dat ick mach dooden ende levende maken/ aenghesien dat dese aen my ghesonden heeft/ dat ick den mensche soude van zijn melaetshepdt genesen? merckt ende siet dat hy oorsake tegen my soeckt. Doen Eliseus de man Godts dit gehoort hadde/te weten: dat de Koningh van Israel zijn kleederen gescheurt hadde/so heeft hy aen hem gesonden/seggende: Waerom hebdy uwe kleederen ghescheurt? laet hem tot my komen/ende weten datter een Propheet in Israel is. Hierom is Naaman gekomen met peerden ende wagenen/ende heeft gestaen voor de deure va Eliseus huys/ ende Eliseus heeft eenen boode aen hem gesonden/ seggende : Gaet/ ende laet u sevenmael wasschen in de Jordane / ende u vleesch sal weder gesont worde/ende ghy sult gesuyvert worden. Naaman vergramt/ginck wech/ seggende: ick meynde dat hy tot my upt kome soude/ende staende aenroepen den naem des Heeren zijns Gods/en dat hy met zijnder hant geraeckt soude hebben de plaetse der melaetshept/ ende my genesen. En zijn de rivieren van Damasco/ Abana ende Pharphar niet beter/dan alle de vloeden van Israel/ dat ick

daer in gewaſſchen worden ſoude ende geſuyvert? Hierom doen hy hem omme-gekeert hadde / ende met onweerdigheden wech ginck / ſo quamen zijn knechten by hem/ ende ſeyden hem: Vader al hadde de Propheet u een ſwaer dinck geſeyt/ghy hadt dat voorwaer behooren te doen / hoe veel te meer want hy u nu geſeyt heeft/laet u waſſchẽ ende ghy ſult ſuyver worden. Doen ginc hy nederwaerts/eñ wies hem in de Jordane ſeven-werf/na des mans Gods woort/ ende zijn vleeſch is weder geworden gelijck het vleeſch van eenen kleynen kinde / ende hy is geſuyvert/ende hy is weder-komen met alle zijnen geſelſchap tot den man Gods/ende heeft geſtaen voor hem/ ende ſeyde: Jck weet waerachtelijck / datter geen ander Godt en is in geheel aertrijck/ dan alleen in Jſrael.

Des Dijnſdaeghs na den derden Sondach in de Vaſtẽ. Epiſtel,int 4.boeck derKoningen int 4.Capittel.

IN dien dagen/ een vrouwe van der Propheten huyſvrouwen riep tot Eliſeum/ ſegghende: V dienaer mijn man is geſtorven/ende ghy weet wel dat u dienaer Godtvreſende was/ende ſiet de ſchult-heere is komen om mijn twee ſonen te nemen tot zijnen dienſte. Der welcker Eliſeus ſeyde: Wat wildy dat ick doe? Segt my: wat hebdy in u huys? Ende ſy heeft gheantwoort: Jck u dienſtvrouwe en hebbe anders niet in mijn huys/ dan een luttel olien/ daer ick mede geſalvet mocht worden. Hy ſeyde haer: gaet henen begeert van allen uwen gebueren/ dat ſy u leenen ydele vaten/ eñ die niet weynich / ende gaet binnen ende ſluyt u deure/als ghy binnen zijt ghy ende uwe ſonen/ende giet daer af in alle deſe vaten/ ende als die vol zijn/ſo ſuldyſe wech doen. Aldus is de vrouwe gegaen ende heeft haer deure geſloten achter haer eñ achter hare ſoonen / de welcke haer de vaten aenbrachten/ende ſy goter in. Ende als de vaten vol waren/ſo ſeyde ſy tot haren ſone: brenght my noch een vat. Eñ hy heeft geantwoort: ick en heb geen. Eñ die olie heeft geſtaen. Maer ſy is gekomen/eñ heeft dit den man Godts te kennen gegeven/ ende hy ſeyde: Gaet henen ende verkoopt die olie ende betaelt uwen ſchult-heer/ maer ghy ende uwe ſoonen leeft van het gene datter over blijft.

Des Woonſdaeghs na den derden Sondach in de Vaſten. Epiſtel,Exodi int xx. Capittel.

DIt ſeyt Godt de Heere: eert uwen Vader ende u moeder / op dat ghy lange mooght leven op der aerde / welck de Heere uwen Godt u geven ſal. Ghy en ſult niet dootſlaen. Ghy en ſult geen overſpel doen. Ghy en ſult niet ſtelen. Ghy en ſult tegen uwen naeſten gheen valſch getuygenis ſpreken. Ghy en ſult uws naeſten huys niet begerẽ. Noch ghy en ſult zijn huyſvrouwe niet begeeren/ noch zijn knecht/noch zijn dienſt-wijf/ noch zijnen oſſe/ noch zijnen ezel/noch yet van alle dat hem toebehoort: maer alle het volc ſach de ſtemme/ende de lampen lichtẽ/ende dat geklanck van de baſuynen ende den roockenden berg ende vervaert zijnde/ ende van anghſt verſlaghen/ hebben ſy van verre geſtaen/ſeggende tot Moyſes: Spreect tot ons ghy ende wy ſullen daer na hooren/ maer en laet den Heere tot ons niet ſpreken: op dat wy by avontueren niet en ſterven. Ende Moyſes heeft totten volcke geſeyt: En wilt niet vreſen/want Godt is gekomen om dat hy u proeven ſoude / ende om dat zijn vervaertheyt in u lieden zijn ſoude/ ende dat ghy niet ſondigen en ſout. Ende het volck heeft van verre geſtaen/maer Moſes is gegaen tot in de donckerheyt daer Godt in was. Ende de Heere heeft daer toe noch tot Moſen geſeyt: Dit ſuldy den kinderen van Jſrael ſeggen: ghy hebt geſien dat ic van den hemel u aengeſproken hebbe. Ghy en ſult geen ſilveren goden makẽ. Ghy ſult my maken eenen outaer van aerden / ende ghy ſult daer op offeren brant-offeren ende uwe vrede-offeren: u ſchapen ende uwe runderen/op alle plaetſen daer ghedenckeniſſe weſen ſal van mijnen naem.

Des Donderdaeghs daer na. Epiſtel, Ieremiæ int vij. Capittel.

IN dien dagen een woort is van den Heere gedaen tot Jeremiam den Propheet/ſegghende: Staet in de poorte van des Heeren huys/ende ſpreeckt daer dit woort/ende ſeght: Hoort des Heerẽ woort geheel Juda/die door deſe poorte ingaet om den Heere te aenbiddẽ. Dit ſeyt de Heere der heyrſcharen/de Godt van Jſrael: Maeckt u wegen ende u neerſtigheyt goet ende ick ſal by u woonen in deſe plaetſe. En wilt niet betrouwen in de woorden der logenen/ſeggende: Des Heeren Tempel/des Heeren Tempel/des Heeren Tempel iſt. Want iſt dat ghy u wegen wel beſchickt/ ende u neerſticheden/iſt dat ghy recht doet tuſſchen den man ende zijnen naeſten/ ende dat ghy den aenkomelingh ende de weſen/ ende der weduwen gheen bedriegelijck onrecht en doet / ende dat ghy oock geen onnoſel bloet en ſtort in deſe plaetſe/ ende dat ghy na geen vreemde goden ẽn wandelt ten quade voor u ſelven/ſo ſal ick met u lieden woonen in deſe plaetſe/ int lant dat ick uwen vaderen ghegeven hebbe van de eeuwigheyt/ ende tot in de eeuwigheyt ſpreeckt de Heere almachtich.

Des Vrydaegs na den derden Sondach in de Vaſten. Epiſtel, Numeri int xx. Capittel. Ende Exodi int xvij. Capittel.

IN dien dagen/ de kinderen van Jſrael zijn gekomen tot Moyſen ende Aaron / ende zijn in twiſt gevallen/ ſeggende: Geeft ons wateren op dat wy drincken. Ende Moſes ende Aaron latende de menichte/ zijn gegaen in dat tabernakel des verbonts/ende plat neder ter aerden gevallen/ende hebben totten Heere geroepen ende geſeyt: Heere Godt hoort dat geroep van deſen volcke/ende wilt hen uwẽ ſchat ontſluyten/ de fonteyne des levende waters/ op dat (als ſy verſact zijn) haer murmuratie ophoude. Ende de glorie des Heeren heeft geopenbaert bovẽ haer. Ende de Heere heeft tot Moſen geſproken/ ſeggende: Neemt u roede ende vergadert dat volck/ghy ende Aaron u broeder/ ende ſpreeckt in haer tegenwoordigheydt tot den ſteen/ende die ſal water geven. Eñ als ghy water uyt den ſteen ſult hebben gebracht/ ſo ſal alle de menichte drincken/ende haer beeſten. Aldus ſoo heeft Moſes de roede genomen die voor dat aenſchijn des Heeren was/gelijc hy hem bevolen hadde. Eñ als hy alle de menichte voor den ſteen vergadert hadde/heeft hy tot henlieden geſeyt: Hoort ghy wederſpannige ende ongeloovige / ſullen wy voor u lieden uyt deſen ſteen water moghen doen ſpringen? Ende als Moyſes zijn hant hadde opgeheven/ tweemael ſlaende den ſteen metter roeden/ zijn daer overvloedige wateren uytgekomen/alſoo dat het volck dranck/ende de beeſten. Ende de Heere heeft geſeyt tot Moſen ende Aaron: Want ghy my niet en hebt gelooft om my heylich te maken voor de kinderen van Jſrael / daerom en ſuldy dit volck niet brengen in dat lant welck ick henlieden gevẽ ſal. Dit is dat water des wederſeggens/daer de kinderen van Jſrael gekeven hebben tegen den Heere/ ende hy wert in henlieden geheylight.

Des Saterdaeghs nae den derden Sondach in de Vaſten. Epiſtel,Danielis int xiij. Capittel.

IN dien dagen was een man woonende in Babylonie/ende zijnen naem was Joacim. Ende hy heeft een huyſvrouwe ghenomen Suſanna genaemt Helcias dochter/ uyter maten ſchoone ende Godt-vreſende/ want haer ouders om dat ſy rechtveerdich waren / hebben haer dochter geleert nae Moſes Wet. Maer Joacim was ſeer rijck/ ende hy hadde eenen boomgaert neffens zijn huys/ende tot hem vergaderden de Joden/om dat hy de eerlijckſte van alle was. Ende op dat jaer zijnder uyt het volck twee oude richters gemaect/

van de welcke de Heere gesproken heeft/ dat de ongerechtigheyt uyt Babylone gekomen is/ van de oude richters/ die het volck schenen te regheren. Dese verkeerde dickmael in Joacims huys/ ende alle die oordeelen hadden die quamen tot hen. Maer als het volck wederom ghekeert was ten middage/ so ging Susanna eñ wandelde in haers mans boomgaert. Ende de ouders sagense dagelijcx ingaende ende wandelende/ ende sy ontstaken in oncuyscher begeerlickheyt tot haer/ ende sy hebben haerlieder sin omme ghekeert/ ende sy hebben haer oogen afgeweken dat sy dē hemel niet sien en souden/ noch gedachtich wesen der rechtveerdiger oordeelen. Aldus waren sy beyde gewont met haer liefde/ ende sy en hebben malkanderen haer lijden niet te kennen ghegheven/ want sy schaemden hen malkanderen haer begeerlijckheydt te openbaren/ willende met haer versamen / ende sy wachten dagelijcx sorchvuldelijcker om haer te sien. Eñ d'een seyde totten anderen: Laet ons t'huys gaen/ want het is de ure van den noenmael. Ende uytgegaen zijnde/ zijn sy van malkanderen gescheyden. Ende als sy wederom komen waren/ so zijn sy weder op een plaetse gekomen / ende vragende van malkanderen de sake/ hebben sy haer begeerlijckheyt beleden. Ende doen hebben sy int gemeyn te samen eenen tijdt ghestelt/ als sy haer souden mogen alleen vinden. Maer het is geschiet als sy eenen bequamen dach wachteden/ dat sy op eenen tijt ingegaen is/ gelijck gisteren ende eergisteren/ met twee jonge dochters alleen/ ende sy wilde ghewasschen zijn in dē boomgaert/ want het was heet/ ende daer en was niemant sonder de twee ouders verborghen/ ende haer aenschouwende. Aldus heeft zy den jongen dochters geseyt: Haelt my olie ende seepe/ ende sluyt de deure van den boomgaert/ dat ick ghewasschen worde. Ende sy hebbē gedaen also sy geboden hadde/ eñ sy hebben de deuren van dē boomgaert gesloten/ ende sy zijn uytgegaen door de achterdeure/ dat sy halen souden dat sy bevolen hadde/ ende sy en wisten niet dat de ouders daer binnen verborgen warē. Maer doen de jonge dochters wt gegaen waren/ so sijn de twee ouders opgestaen/ eñ zy hebben tot haer geloopen/ ende geseyt: Siet/ de deuren van den boomgaert zijn gesloten/ ende niemant en siet ons/ ende wy hebben lust t'uwaerts/ daerom consenteert ons/ ende versaemt u met ons: ist dat ghy niet en wilt/ soo sullen wy tegen u ghetuygenis seggen/ datter een jongelingh met u geweest heeft/ ende dat ghy om dese saecke de jonge dochters van u uytgesonden hebt. Susanna heeft gesucht eñ geseyt: Van allen zijden heb ic benautheden/ want ist dat ick dit doe/ so ist my de doot: maer ist dat icx niet en doe / so en sal ick uwe handen niet ontgaen. Maer het is nu beter sonder het werck te vallen in uwe handen/ dan te sondigen in des Heerē aensicht. Ende Susanna heeft met luyder stemmen geroepen/ ende de ouders hebben ooc luyde geroepen tegen haer. Ende daer is een gelopen tot de deure des boomgaerts / ende heeft die open ghedaen. Als dan de knechten des huys het geroep gehoort hadden in den boomgaert/ soo zijn sy daer inne gevallen door de achter deure/ dat zy sien souden wat dat ware. Maer na dat de ouders gesproken hebben/ so hebben de knechten haer seer geschaemt/ want noyt en was sulck woort ghesegt van Susanna. Ende den dach van morgen is ghekomen. Ende als het volc gekomen was tot Joacim haren man/ so zijn de twee ouders oock gekomen vol boose gedachten tegen Susannam/ dat zy haer dooden souden. Ende sy hebbē geseyt voor het volc: Seynt tot Susannam Helcias dochter/ Joacims huysvrouwe. Ende zy hebbē terstont gesonden. Ende zy is gekomen met haren ouders ende kinderen/ ende met allen haren magen. Maer Susanna was seer teeder ende schoon van aenschijn. Maer die boose hebben geboden datmense ontdecken soude (want zy was bedeckt) op dat zy lieden te minsten alsoo souden versaet worden van haer schoonheyt. Aldus hebben de hare gheweent ende alle die haer kenden. Maer die twee ouders opstaende int midden des volcx/ hebben haer handen ghelegt op haer hooft. De welcke weenende heeft ten hemel op-waerts gesien/ want haer herte hadde betrouwen in den Heere. Maer de ouders hebben geseyt: Als wy wandelden in den boomgaert alleen/ so is dese inkomē met twee jonge dochters/ ende sy heeft de deuren van den boomgaert gesloten ende heeft de jonghe dochters van haer wech gesonden. Ende tot haer is gecomen een jongeling die daer verborghen was/ ende hy heeft hem met haer versaemt. Maer wy (doen wy waren in den hoeck van den boomgaert) siende de boosheyt/ zijn tot hen geloopen/ ende wy hebbense gesien t'samen boeleren. Ende dien en konden wy voorwaer niet gegrijpen/ want hy was stercker dan wy: ende de deuren open gedaen hebbende / is hy uytgesprongen: maer doen wy dese gegrepen hadde/ so hebben wy haer gevraeght wie die jongelingh was/ ende zy en hevet ons niet willen te kennen geven. Dees dincks zijn wy getuygen. De menichte heeft henlieden ghelooft als den ouders ende rechters des volcks / ende sy hebben haer ter doot verdoemt. Maer Susanna heeft met een groote stemme luyde geroepen/ ende geseyt: Eeuwigh Godt/ die der verholender dinghen kender zijt/ die alle dinghen weet eer zy geschieden/ ghy weet dat sy valsch getuygenis tegen my ghegeven hebben/ ende siet ick sterve/ hoe wel ick geen van desen dingen ghedaen en hebbe/ die dese valschelijck verziert hebben tegē my: maer de Heere heeft haer stemme verhoort. Ende als zy ter doot geleyt wert/ so heeft de Heere den H. Geest verweckt des jongen kints: wiens naem was Daniel / ende hy heeft geroepen met luyder stemmen: Ick ben suyver van deser bloedt. Eñ alle het volck omgekeert zijnde tot hem / heeft ghesegt: wat reden is dit die ghy gesproken hebt? De welcke als hy ghestaen was int midden van henlieden/ so heeft hy geseyt: Sijt ghy kinderen vā Israel soo dwaes / dat ghy niet oordeelende noch bekennende dat waerachtig is/ de dochter van Israel verdoemt hebt? Keert wederom ten oordeele/ want zy hebben valsch ghetuygenisse tegen haer gesproken. Hierom is het volck wederom gekeert met haesten/ ende de ouders hebben tot hem geseyt komt ende sit int midden van ons/ ende gevet ons te kennen / want Godt heeft u de eere des ouderdoms gegeven. Maer Daniel heeft tot hen geseyt: Scheytse verre van malkanderen/ ende ic salse onderscheyden oordeelen. Als sy dan verscheyden waren van malkanderen/ so heeft hy den eenen van dien geroepen/ ende heeft tot hem geseyt: ghy veroude der quader dagen/ nu zijn u sonden gekomen die ghy te vooren wracht / oordeelende onrechtveerdige oordeelen/ de onnosele verdruckende/ ende de misdadige vry latende. Daer de Heere seyt: ghy en sult den onnooselen ende rechtveerdighen niet dooden. Nu dan/ ist dat ghy haer gesien hebt/ seght onder wat boom dat ghyse hebt sien met malkanderen spreken. De welcke heeft geseyt: Onder eenen Schinus boom. Maer Daniel heeft ghesegt: Te recht hebdy gelogen tegen u hooft / want siet de Engel Godts hebbende de sententie van hem/ sal u te midden van een snijden. Ende als die wech ghedaen was / soo heeft hy den anderen doen komen / ende hy heeft hem ghesegt: Ghy zaet van Canaan/ ende niet van Juda/ de schoonheydt heeft u bedroghen/ ende de begeerlijckheydt heeft u herte verkeert / alsoo dedy den dochteren van Israel / ende die vresende spraecken tot u lieden / maer de Dochter van Juda en heeft u boosheydt niet verdraghen. Nu dan/ seght my onder wat Boom hebt ghyse bevonden malkanderen toe-spreeckende? De welcke heeft ghesegt: Onder eenen Prinus Boom. Ende Daniel heeft hem ghesegt: Te recht hebdy oock gheloogen teghen u hooft / want de Engel Godts blijft / hebbende een sweert dat hy u in 't midden van een deyle/ ende u lieden doode. Aldus heeft alle de vergaderinghe gheroepen met luyder stemmen / ende zy hebben GODT ghebenedijdt/ die de ghene behoudt die in hem hoopen. Ende zy zijn te samen op-ghestaen teghen de twee Ouders (want Daniel haddese verwonnen uyt

haren monde/ dat ſy valſch getuygenis gheſeyt hadden) ende ſy hebben hen gedaen gelijck ſy quaelick gedaen hadden tegen haren naſten/dat ſy doen ſouden na Moyſes Wet/ ende ſy hebbenſe gedoot/ ende het onnoſel bloet is behouden gheweeſt op dien dach.

Des Maendaegs na den vierden Sondagh in de Vaſtẽ. Epiſtel,int 3.boeck der Koningen int 3.Capittel.

IN dien dagẽ zijn gekomen twee gemeyn vrouwen totten Koning/ende hebben voor hem geſtaen:van den welcken de een ſeyde:Ick bidde u mijn Heere / ick ende deſe vrouwe woonden in een huys/ende ick hebbe by haer gebaert in een ſlaep-kamer/ maer ten derden dage na dat ick gebaert hadde/ſo heeft deſe oock gebaert/ ende wy waren t'ſamen/ ende niemant anders en was in 't huys met ons/uytgenomen ons beyden.Maer deſer vrouwen ſone is des nachts geſtorven/want ſy heeft dien voorwaer al ſlapende doot gelegen.Ende opſtaende in des middernachts ſtilte / heeft zy mijnen ſone genomen van mijnder ſijdẽ uwer dienerſſen doen ick ſliep / ende dien in haren ſchoot geleyt: maer haren-ſone die doot was/ heeft ſy in mijnen ſchoot geleyt. Ende als ick des morghens opgeſtaen was om mijnen ſone te ſoogen/ſoo ſachmen dat hy doot was / ende doen ick dien neerſtelijcker beſach metten klaren lichte / ſo heb ick bevonden dat dit mijnen ſone niet en was/den welcken ic gebaert hadde. Ende de ander vrouwe antwoorde: Ten is alſo niet gelijck ghy ſegget/maer u ſone is doot/ ende den mijnen is levende.De ander ſeyde daer tegen:Ghy lieght/ want mijn ſoone leeft/ ende u ſone is doot.Ende in deſer manieren ſo keven ſy voor den Koningh. Doen ſeyde de Koning:Deſe ſeyt mijn ſone leeft/ende u ſone is doot: ende die heeft geantwoort: Neen / maer u ſone is doot/ende mijn ſone is levende.Hierom heeft gheſeyt de Koningh: Haelt my een ſweert. Ende doen ſy een ſweert voor den Koningh gebracht hadden/ deylt (ſeyde hy) het levende kint in twee ſtucken/ ende geeft d'een helſt der eender/ende d'ander helſt der ander. Maer de vrouwe (wiens ſone dat leefde) ſeyde tot den Koningh / want haer binnenſte waren beweecht over haren ſone: ick bidde u Heere/ gheeft haer dat levende kint/ ende en wilt dat niet dooden.Maer de andere ſeyde daer tegen: Het en zy noch mijne noch uwe/maer latet deylen. De Koningh heeft geantwoort ende geſeyt: Geeſt deſer dat levende kint/ ende en laet dat niet dooden/ want dit is ſijn moeder.Aldus heeft geheel Iſrael ghehoort het vonniſſe dat de Koningh ghevonniſt hadde/ende ſy hebben den Koningh ontſien/ſiende dat Gods wijſheyt in hem was om recht te doen.

Des Dijnſdaegs na den vierden Sondagh in de Vaſtẽ. Epiſtel, Exodi int xxxij. Capittel.

IN dien dagen de Heere heeft tot Moyſes gheſproken/ſeggende:Gaet eñ daelt nederwaerts/ want u volck dat ghy uyt het lant van Egypten geleyt hebt/ heeft geſondicht: ſy zijn haeſt geſcheyden van den wech die ghy hen getoont hebt/ ende ſy hebben voor hen ſelven een ghegoten kalf gemaecht / ende dat hebben ſy aenghebeden/ ende hebben dien offerhandẽ geoffert/ ende geſeyt: Iſrael / dit zijn uwe goden die u uyt dat lant van Egypten geleyt hebben.Eñ de Heere heeft wederom tot Moyſen gheſeyt : ick ſie wel dat dit volck hertneckich is/laet my geworden dat mijnen toorne zijn gramſchap baren mach tegen henlieden/eñ dat ickſe vernielen mach/ ende ick ſal u maken over een groot volck. Maer Moyſes badt den Heere zijnen Godt/ ſeggende:Heere/ waerom is uwen toorn gram tegen u volck/ welck ghy uyt het lant van Egypten geleyt hebt met grooter ſterckheyt/ ende met een machtige hant? Ick bid u en laet de Egyptenaren niet ſegghen : Liſtelijck heeft hyſe uytgheleyt/ om dat hyſe int ghebercht doot ſlaen ſoude/ ende alſoo van der aerden vernielen ſoude: laet u gramſchap ruſten/ende weeſt verſoenlijck over de booſheyt uws volcks.Denct op Abraham/ Iſaac/ende Iſrael uwe dienaren/den welcken ghy hebt geſwooren by u ſelven/ ſegghende: Ick ſal u zaet vermenichvuldigen als de ſterrẽ des hemels/ ende alle dit lant daer ick af geſproken hebbe / ſal ick uwen zade geven/ende ghy ſult dat eeuwelijck beſitten. Ende de Heere is te vreden ghewoorden/ dat hy dat quaet niet doen en ſoude/ 'twelck hy tegen zijn volc geſproken hadde: Ende hy heeft hem over zijn volck ontfermt ons Heere ons Godt.

Des Wooenſdaeghs na den vierden Sondach in de Vaſten. Epiſtel,Iſaiæ in 't eerſte Capittel.

DIt ſeyt de Heere : Wordet ghewaſſchen/ weeſt ſuyver/ ende doet wech het quaet uwer gedachten van mijnen oogen/hout op van quaet te doen/ leert wel doen/ ſoeckt het recht / komt te helpen den verdruckten / doet recht de weeſe/ beſchermt de weduwe.Ende komt ende beſchuldicht my ſeyt de Heere/ iſt dat u ſonden geweeſt ſullen hebben als ſchaerlaken graen/ ſo ſullen ſy gelijck ſneeu wit gemaeckt worden:ende al hebben die geweeſt ſo root als vermilioen/ ſo ſullen die als wolle wit zijn. Iſt dat ghy wilt ende my hoort / ſoo ſuldy de goeden der aerden eten/ ſpreeckt de Heece Godt.

Des Donderdaeghs nae den vierden Sondach in de Vaſten, Epiſtel, int vierde boeck der Koningen int vierde Capittel.

IN dien daghen is ghekomen een vrouwe van Sunamiten tot Heliſeum den Propheet/op dẽ bergh Carmelus/ende doen de man Gods haer tegen hem over geſien hadde/ ſoo heeft hy geſeyt tot Giezi zijnen knecht: Siet/ de Sunamitinne.Daerom gaet haer te gemoet/ ende ſeght haer: En i ſt niet wel met u/ende met uwen man/ ende met uwen ſone?De welcke heeft geantwoort: 't is wel. Ende doen ſy by den man Godts op den bergh gekomen was/ſo heeft ſy zijn voeten gegrepen / ende Giezi quam by haer dat hyſe daer af weeren ſoude. Ende de man Gods heeft geſeyt: Laetſe gewordẽ/want haer ziele is in bitterheyt/ ende de Heere heeft dit voor my verborgen / ende my niet te kennen gegeven. De welcke heeft hem gheſeyt : Heb ick eenen ſone van mijnen Heere begeert? En heb ick u niet gheſeyt/ en bedriecht my niet? Ende hy heeft tot Giezi geſeyt : Omgort u lendenen/ende neemt mijnen ſtock in u hant / ende gaet henen. Iſt dat u een menſche te gemoet komt en groet hem niet: iſt dat u yemant groet/ en antwoort hem niet/ende ghy ſult mijnen ſtock leggen op des kints aenſicht. Maer des kints moeder ſeyde:So waerachtelijck als de Heere leeft/ende u ziele leeft/ick en ſal u niet laten.Hierom is hy opgeſtaen ende haer gevolcht.Maer Giezi was voor henen gegaen/ eñ hy hadde den ſtock op des kints aenſicht gheleyt / ende daer en was noch ſtemme noch gevoelen/ende hy is wederkomen hem te gemoete/ende heeft hem gebootſchapt/ſeggende:Het kint en is niet verreſen. Hierom is Heliſeus in 't huys gegaen / ende ſiet dat kint lach doot in zijn beddeken:eñ daer binnen gaende/heeft hy de deure gesloten achter hem/ende achter dat kint/ ende hy heeft totten Heere gebeden.Ende hy is opgeſtaen/ ende heeft gelegen op het kint/ende zijn mont gheleyt op des kints mont / ende zijn ooghen op des kints oogen/eñ zijn handen op des kints handen/ ende hy heeft hem op het kint geboocht / ende het kints vleeſch is warm geworden.Ende hy is wederom gegaẽ/ende heeft eens gewandelt int huys herwaerts ende derwaerts/ ende hy is opgegaen/ ende heeft op het kint gelegen/ende het kint geeuwede ſeven werf / ende het dede zijn oogen open. Ende hy riep Giezi ende ſeyde tot hem : Roept de Sunamitinne. Ende doen zy gheroepen was/ ſoo is ſy tot hem binnen ghekomen. Doen ſeyde hy : Neemt uwen Soone wech. Sy is gekomen/ ende is ghevallen voor zijn voeten/ ende heeft aen-ghebeden op der aerden.

Ende sy heeft haren sone genomen ende is uptgegaen. Ende Eliseus is weder gegaen in Galgala.

Des Vrydaegs na den vierden Sondach in de Vasten. Epistel, int 3. boeck der Koningen int 17. Capit.

IN dien dagen is daer siec geweest de sone van de moeder des huysgesins/ende de sieckte was seer sterc/alsso dat in hem geuen adem en bleef. Hierom heeft sy tot Eliam gesept. Wat heb ic met u te doen man Godts? Zijt ghy by my inne komen om dat mijn boosheden souden herdacht worden/ ende dat ghy mijnen sone sout dooden? Ende Elias heeft tot haer gesept: Geeft my uwen sone. Ende hy heeft dien van haren schoot genomen/ ende gedragen in de bovenste eet-kamer daer hy logeerde/ ende gelept op zijn beddeken/ende hy heeft totten Heere geroepen/ ende gesept: O Heere mijn Godt/ hebdy oock dese weduwe (by de welcke ick eenichsins onderhouden worde) verdriet aengedaen/ dat ghy haren sone dooden sout? Ende hy heeft hem selven uptgestreckt/ ende ghemeten over dat kint drie mael/ende geroepen totte Heere/ende gesept: O Heere mijn Godt/ ick bidde u/laet doch dees kints ziele weder in zijn binnenste komen. Ende de Heere heeft Elias stemme verhoort/ ende des kints ziele is weder in hem gekomen / ende 't is wederom levende worden. Ende Elias heeft dat kint genomen/ ende van der eet-kamer af gebracht in dat onder-huys/ende zijnder moeder gegeven / ende hy heeft tot haer ghesept: Siet/u sone is levende. Ende de vrouwe heeft tot Eliam gesept: Nu heb ick hier aen bekent dat ghy een man Godts zijt/ ende dat het woort des Heeren in uwen monde waerachtich is.

Des Saterdaeghs nae den vierden Sondach in de Vasten. Epistel, Isaiæ int xlix. Capittel.

DIt sept Godt de Heere: In den aengenamen tijdt heb ick u verhoort / ende in den dach der saligheyt heb ick u geholpen/ ende ick heb u bewaert / ende ick heb u gegeven tot een verbont des volcx/dat ghy d'aerde verwecken sout / ende besitten de verstropde erffenissen/ dat ghy seggen sout den genen die gevangen zijn/ gaet upt: ende den genen die in duysternissen zijn/ Wert onstopt. Op de wegen sullen zy weyden/ ende in alle effen plaetse sijn haer weyden. Sy en sullen noch hongher noch dorst hebben/ ende de hitte der sonnen en salse niet slaen/want haer outfermer salse regeeren / ende aen de fontepne der wateren sal hy hen te drincken geven. Ende ic sal alle mijn bergen stellen tot eenen wech/ende mijn paden sullen verheven worden. Siet/ dese sullen van verre komen/ende siet/die van den noorden ende van der zee/ende dese van 't zupden lant. Looft ghy hemelen/ende verheucht u ghy aerde/ende ghy berghen singht den lof met jolijt/ want de Heere heeft zijn volck vertroost / ende zijnder armen sal hy ontfermen. Ende Sion heeft gesept: De Heere heeft my verlaten/ ende de Heere heeft mijns vergeten: Ist moghelijck dat een vrouwe soude haer sprakeloos kint vergeten/ dat sy niet en soude ontfermen den sone haers buycks: ende al waert dat zijt vergate/ ick en sal nochtans uws niet vergeten/spreeckt de Heere Godt almachtich.

Des Maendaegs na den vijfsten Sondach in de Vastē. Epistel, Ionæ int derde Capittel.

IN dien dagen is des Heeren woort geschiet tot Jonam ten tweeden-mael/seggende: Staet op ende gaet in de groote stadt van Ninive / ende preect daer de predikinge die ic tot u spreke. Eñ Jonas is opgestaen ende wech gegaen tot in Niniven/na des Heeren woort. Ende Ninive was een groote stadt van drie dach-repse. Ende Jonas begonst in de stadt te gaen tot een dach-repse/ende hy heeft geroepen ende gesept: Noch veertich dagen ende Ninive sal omgheworpen worden. Ende de mannen van Ninive hebben in Godt ghelooft/ ende sy hebben gepreeckt datmen vasten soude/ende sy trocken sacken aen van den meesten totten minsten. Eñ het woort is gekomen totten Koningh van Ninive / ende hy is opgestaen van zijnen konincklijcken stoel/ende heeft zijn kleet van hem afgeworpen/ende heeft eenen sack aengetrocken/ ende hy heeft geseten in de asschē. Ende hy heeft geroepen ende ghesept in Ninive/ upt des Koninckx ende zijnder Princen mont/seggende: De menschē ende de beesten/ende de runderen/ ende het kleyne vee en sullen niet eten noch gheboet worden / ende sy en sullen gheen water drincken: Ende laet de menschen ende de beesten met sacken overdeckt worden/ ende laetse roepen totten Heere sterckelijck / ende pegelijck man bekeere hem van zijnen quade weghe / ende van de boosheyt die in haren handen is. Wie weet oft hem Godt omme-keerde ende dat hy 't vergave/ ende dat hy weder-keerde van de rasende gramschap zijns toorns / ende dat wy niet en vergingen? Ende God heeft haer wercken ghesien/ dat sy bekeert waren van haren quaden wege. Ende het heeft Godt outfermt over de quaetheyt die hy ghesproken hadde henlieden te doene/ende hy en hevet niet gedaen.

Des Dijnsdaeghs na den vijfden Sondach in de Vastē. Epistel, Daniel int xiiij. Capittel.

IN dien dagen zijn die van Babylonien ghekomen totten Koningh/ segghende: Levert ons Daniel/ oft anders sullen wy u dooden/ende u huys. Aldus heeft de Koningh gesien dat sy hem krachtelijck overvielen / ende mits noot bedwongen zijnde/ heeft hy hem Danielem ghelevert: de welcke hem hebben geworpen in den kupl der Leeuwen/ ende hy was daer ses dagen. Maer in den kupl waren seven Leeuwen/ende hen werden dagheliicks twee lichamē gegeven ende twee schapen: ende doen en zijnse hen niet gegeven/ op dat sy Danielem verslinden souden. Maer Habacuc was een Prophеet in Judeen / ende hy hadde een pottaige ghekoockt/ ende hy hadde broot ghebrockt in een potteken/ ende hy ginck te veldewaerts dat hy 't zijn maepers dragen soude. Ende de Engel des Heeren heeft tot Habacuc ghesept: Draecht de noenspijse die ghy hebt in Babylonem Danieli/ die in der Leeuwen kupl is. Ende Habacuc heeft gesept: Heere/ick en hebbe Babylonem niet gesien/ende den kupl en ken ick niet. Ende de Engel des Heeren heeft hem gegrepen metten top zijns hoofts/ende heeft hem ghedraghen metten hayre zijns hoofts: ende heeft hem in Babylonem gestelt op den kupl/ int gewelt zijns geests. Ende Habacuc heeft geroepen/seggende: Daniel dienaer Godes/ neemt de noenspijse die u Godt ghesonden heeft. Ende Daniel sepde: Godt ghy hebt mijns gedachtich geweest ende ghy en hebt niet verlaten die u lief hebben. Ende Daniel opstaende heeft geeten. Maer de Engel des Heeren heeft Habacuc terstont wederom gestelt in sijn plaetse. Hierom is de Koning gekomen op den sevensten dach/dat hy Danielem beweenen soude/ende hy is totten kupl gekomen/ ende hy heeft binnen ghesien/ ende siet/ Daniel was daer sittende int midden der Leeuwen. Ende de Koningh heeft geroepen met een groote stemme/ seggende: Groot zijdy Heere Daniels Godt; ende hy heeft hem uptghetrocken upt den kupl der leeuwen. Maer de gene die de oorsake van sijnder verderffenisse geweest hadden/heeft hy in den cupl geworpen/ende sy werden verslondē in korter stont voor hem. Doen sepde de Koning: Alle inwoonders van het gantsche lant / sullen vreesen Daniels God/want hy is dē Salichmaker/doende tekenen eñ wonderlijckheden in der aerden/ die Danielem upt den kupl der leeuwen verlost heeft.

Des Woonsdaeghs na den vijfsten Sondach in de Vasten. Epistel, Levitici int xix. Capittel.

IN dien dagen heeft ghesproocken de Heere tot Moyses / seggende: Spreeckt tot alle de vergaderinghen der kinderen van Israel / ende seght tot hen: Ick ben de Heere u Godt: ghy en sult geen dieverije doen/ghy en sult niet liegen/

gen/ ende niemant en sal zijnen naesten bedriegen. Ghy en sult ghenen valschen eedt doen by mijnen naem/noch ghy en sult den naem uws Godts niet besmetten: Ick ben de Heere. Ghy en sult uwen naesten geen omwimpelt onrecht doen/ onder den schijn van recht/noch hem met gewelt verdrucken. Den loon van uwen huerlinck en sal by u tot des morgens niet blijven: Ghy en sult den dooven niet vervloecken/noch voor den blinden en suldy gheen struyckel stellen/ maer ghy sult den Heere uwen Godt vreesen/ want ick ben de Heere. Ghy en sult niet doen dat onrecht is/noch ghy en sult geen onrechtveerdich vonnisse geven. En aenmerckt niet den persoon van den armen/ noch en eert dat aenschijn vanden machtigen niet. Geeft uwen naesten rechtveerdich vonnisse. Ghy en sult geen achterklapper wesen/ oft geen heymelijck twistmaecker onder het volck. Ghy en sult niet staen teghen het bloet uws naesten. Ick ben de Heere. Ghy en sult uwen broeder in u herte niet haten/ maer straft hem int openbaer/ op dat ghy van zijnen 't wegen gene sonde en hebt. En soeckt geen wrake: noch ghy en sult niet gedachtich wesen het onrecht van uwen borgeren. Ghy sult uwen vrient beminnen gelijck u selven. Ick ben de Heere. Bewaert mijn wetten/ spreeckt de Heere Godt almachtich.

Des Donderdaeghs na den vijfden Sondach in de Vasten. Epistel, Danielis int derde Capittel.

In dien dagen heeft Azarias den Heere gebedē/seggende: O Heere God/en wilt u volck niet versmaden / en wilt oock u bermhertighept van ons niet nemē/om Abraham uwen beminden/ en Isaac uwen dienaer/ ende Israel uwen heyligen/ den welcken ghy ghesproken hebt / beloovende dat ghy haer zaet vermenichvuldigen sout als de sterren des hemels/en gelijck het sant dat aen den oever der zee is: want Heere wy zijn vermindert meer dan alle de Heydenen/ ende wy zijn vernedert in geheel aertrijck heden om onse sonden. Ende in desē tijt en is noch Prince/noch Vorst/noch Propheet/noch brant-offer/ noch sacrifitie/noch offerhande/ noch welrieckenden offer/ noch plaetse der eerster vruchtē voor u/ dat wy souden mogen u barmhertighepdt vinden: maer laet ons in eenen bedruckten moet/ende in den geest der ootmoedighepdt ontfangen worden. Als in de brant-offerhande der rammen/ ende der stieren/ ende gelijck in de duysenden der vetter lammeren/ also moet ons sacrifitie worden voor u aensicht heden/ op dat u behage/ want daer en is geen beschaemthept den genē die in u betrouwen. Ende nu volgen wy u met geheelder herten/ ende wy vreesen u/ende soecken u aensicht. En wilt ons niet beschamen/ maer doet met ons na uwe sachtmoedighept/ende na de menichvuldighepdt uwer barmhertichept. Ende verlost ons door uwe wonderlijckheden/ende geeft uwen naem glorie Heere/ ende laetse beschaemt worden alle die uwe knechten quade dingen toonen/laetse beschaemt worden door alle uwe macht/ ende laet haer macht gebroken worden/ende laet haer weten dat ghy alleen de Heere Godt zijt/ ende glorioos over alle het aertrijck/Heere onse Godt.

Des Vrydaegs nae den vijfsten Sondach in de Vasten. Epistel, Ieremiæ int seventhiende Capittel.

Ieremias heeft gesept: Heere/alle die u verlaten sullen beschaemt worden. Die van u scheyden sullen in de aerde ghescheven worden/want sy hebben verlaten de adere der levender wateren den Heere. Geneest my Heere / ende ick sal ghenesen worden: behout my / ende ick sal behouden wesen/ want ghy zijt mijnen lof. Siet sy seggen tot my: waer is des Heeren woort? latet komen. Ende ick en ben niet verbaest ghewcest u volghende die de Herder zijt/ ende des menschen dach en hebbe ick niet begeert/ghy wetet/ dat uyt mijnen lippen gegaen is dat heeft oprecht geweest voor u aensicht. En wilt my niet wesen tot een verbaernisse: ghy zijt mijn hope in den dach des lijdens. Laetse beschaemt worden die my verbolgen/ ende en laet my niet beschaemt worden: laet haer vreesen/ ende en laet my niet vreesen: brenght over haer den dach des lijdens/ ende verderftse met een dobbel verderffenisse ons Heere ons Godt.

Des Saterdaegs na den vijfftenSondagh in de Vasten. Epistel, Ieremiæ int xviij. Capittel.

Die boose Joden hebben gesproken teghen malkanderen: Komt/ende laet ons teghen Jeremiam ghedachten dencken/ want de Wet en sal niet vergaen van den Priester/ noch den raet van den Wijsen/noch het woort van den Propheet. Komt/ende laet ons hem slaen metter tongen/ende en laet ons niet hooren na alle sijn redenen: Aenmerckt Heere op my/ ende hoort de stemme van mijne tegen-partijders. Betaeltmen voor goet quaet/ dat sy mijnder zielen eenē gracht gegraven hebben? Weest gedachtich dat ick in u aenschijn gestaen hebbe/om voor henlieden goet te spreken/ende om u verbolgenthept van hen te keeren. Daerom geeft hare kinderen ten honger/ende geleptse in de hant des sweerts / laet haer huysvrouwen wesen sonder kinderen / ende weduwen/ ende laet hare mans verslaghen worden metter doot/ laet haer jongelingen metten sweerde doorsteken worden in den strijt. Laet den roep gehoort worden van haren huysē/ want ghy sult over henlieden den moordenaer haestelijck brengen: want sy hebben een gracht gegraven dat sy my vangen souden / ende sy hebben stricken verborgen mijnen voeten. Maer ghy Heere weet alle haren raet tegen my ter doot / en wilt haerder boosheden niet ghenadich wesen / ende en laet hare sonde voor u aensicht niet uytgewischt worden: laetse t'samen vallen voor u aensicht / in den tijdt van uwer rasender gramschap so misbruyctse mijn HeereGod.

Des Maendaeghs nae Palm-Sondach, Epistel, Isaiæ in 't L. Capittel.

Isaias sprack: De HeereGodt heeft my de oore gheopent/ende ick en segger niet tegen: ick en ben niet achterwaerts gegaen. Mijn lichhaem heb ick gegeven den slaenden/ende mijn wanghen den uytruckenden: mijn aensicht en heb ick niet af gekeert van de berispende/ ende bespouwende my. De Heere Godt is mijn hulper/ daerom en ben ick niet beschaemt/ daerom heb ick mijn aensicht gestelt als eenen alderhartsten steen/ ende ick weet dat ic niet en sal beschaemt worden. Hy is na by die my rechtveerdich maket: wie sal tegen my spreken? Laet ons te samen staen. Wie is mijn tegenpartijder? Hy komt tot my. Siet/de Heere Godt is mijn helper/ wie isser die my verdoemen mach? Siet / sy sullen allegader als een kleet versleten worden/de motte salse eten. Wie isser van u lieden den Heere vreesende/ hoorende de stemme zijns knechts/ die in de duysternissen gewandelt heeft/ende dien geen licht en is? Hy hoope in den naem des Heeren / ende hy steune op zijnen Godt.

Des Dijnsdaegs na Palm-Sondach. Epistel, Hieremias int elffte Capittel.

Ieremias sprac: Heere ghy hebbet my getoont ende ick hebt ghekent: doen hebt ghy my hen voornemen bewesen: en ick was als een sachtmoedich lam dat gedraghen wort ter slach-offer/ende ick en hebbe niet gheweten dat sy raden op my gedacht hadden/ segghende; Laet ons hout in zijn broot doē/ en laet ons hem uytschrabben van het lant der levender / ende en laet zijnen naem niet meer vermaent worden. Maer ghy Heere Sabbaoth/ die rechtveerdelijck oordeelt / ende proeft de nieren ende herten/ laet my u wraecke sien van henlieden. Want u heb ick mijn saecke geopenbaert/ mijn Heere Godt.

Des

Des Woonsdaeghs nae Palm-Sondach.
Epistel, Isaiæ int liij. Capittel.

ISaias heeft gesept: Heere/wie heeft onsen gehoore gelooft? ende wien is den arm des Heeren geopenbaert? Ende hy sal opgaen als een spruytken voor hem/ ende ghelijck een wortel van de dorstige aerde/ hy en heeft geen ghedaente/ noch schoonheyt/ende wy hebben hem gesien/ende daer en was geen aenschouwen / ende wy hebben hem begeert: versmaet/ende den laetsten der mannen/ eenen man der smerten/ ende de kranckheydt bepzoevende: ende als verborghen was zijn aensicht / ende versmaet / waerom dat wy hem oock niet geacht en hebbē. Voorwaer hy heeft onse qualen geleden/ ende onse smerten heeft hy gedragen/ ende wy hebben hem geacht als eenen melaetschē/ ende geslagen van Gode ende vernedert: Maer hy is gewont geweest om onse boosheden/ ende ghequest om onse groote misdaden: de kastijdinge ons vredes was op hem/ ende met zijnen stramen zijn wy genesen. Wy allegader hebben als schapen gedoolt / een yegelijck heeft in zijnen wech af-geweken/ende de Heere heeft op hem gelept de boosheyt van ons allen. Hy is geoffert geweest/om dat hy 't gewilt heeft / ende hy en heeft zijnen mont niet open gedaen: als een schaep sal hy ter doodinghen gelept worden / ende als een lam voor den ghenen die 't scheert/ sal hy stom wesen/ende hy en sal zijnen mont niet open doen. Van de bangigheyt/ ende van den oordeel is hy wech genomen: wie sal zijn generatie uytspreken? want hy is afgesneden van der aerden der levender: om de groote misdaet mijns volcx heb ick hem geslagen. Ende hy sal de ongoddelijcke geven voor de begravinge/ ende den rijcken voor zijn doot / om dat hy geen boosheydt gedaen en heeft/ noch geen bedroch in zijnen mont geweest en heeft. Ende de Heere heeft hem willen heel in stucken breken in de kranckheyt: ist dat hy voor de sonde zijn ziele stelt/so sal hy lange geduerich zaet sien/ende den wille des Heeren sal in zijn hant voorspoedigen voortganck hebben. Om dat zijn ziele ghearbeyt heeft / sal hy sien ende versaet worden: door zijne kennisse salder mijn rechtveerdigh knecht selve veel rechtveerdich maken/ ende hare boosheden sal hy dragen. Waerom sal icker hem seer vele bedeylen/ende der stercker rooven sal hy deylen / om dat hy ter doot zijn ziele ghelevert heeft/ende dat hy met den misdadigen gerekent is geweest: ende hy heeft de sonden van vele ghedraghen/ ende voor de overtreders ghebeden / sept de Heere Godt Almachtich.

Op den goeden Vrydagh. Epistel,
Exodi int xij. Capittel.

ENde de Heere heeft oock gesept tot Moysen ende Aaron int lant van Egypten: dese maent/u liedē 'tbeginsel der maenden/sal d'eerste wesen van alle de maenden des jaers. Spreeckt tot alle de vergaderinghe der kinderen van Israel ende segget henlieden. Op den tiensten dach van dese maent/so sal een yeghelijck huysgenotswijse ende huys-gewijse nemen een lam. Maer ist dat 't getal minder ware dan ghenoegh soude konnen zijn om een lam te eten/ so sal hy zijnen ghebuer tot hem nemen/ die naest zijnen huyse woont: tot een getal der zielen/ die genoegh soude konnen zijn om een Lam te eten. Maer dat Lam sal wesen sonder smette / een manneken eenjarich. Na welcke zeden suldy oock eenen bock nemen/ ende hem bewaren tot den veertiensten dach van deser maent/ende de geheel gemeynte der kinderen van Israel sal hem offeren des avonts. Ende sy sullen van zijnen bloede nemē/ende dat strijcken aen beyde de stijlen ende aen de overste dorpelen van de deuren der huysen/daer sy hem eten sullen. Ende sy sullen dien nacht dat vleesch eten gebraden aen 't vier / ende onghedeessemde brooden met wilde latuwe. Ghy en sult daer af niet rou eten/ noch met water gesoden/ maer alleen door 't vier gebraden/ende ghy sult dat hooft metten voeten ende ingewant verslinden. Ende daer en sal niet over blijven tot des morghens toe/blijfter yet over/dat suldy in 't vier verbernen. Maer ghy sult dit eten aldus: V lendenen suldy toe gorden/ ende schoenen suldy aen u voeten hebbē/ houdende stocken in de handen / ende sult haestelijcken eten/ want het is Phase / dat is/ den doorgangh des Heeren.

Besiet de Tafele.

Des Vrydaeghs op den Quatertemper na Sinxen.
Epistel, Ioëlis in het ij. Capittel.

DIt sept de Heere Godt: Ende ghy kinderen van Sion verheucht u ende verblijt u in den Heere uwen Godt/ want hy heeft u lieden gegeven den leeraer der rechtveerdigheydt/ ende hy sal tot u doen neder dalen den vroegen ende spaden regen/als in 't beginsel. Ende de dorsch-vloeren sullen met tarwe vervult worden / ende de wijnpersssen sullen overvloeden van wijn ende olie / ende ick sal u wederom gheven de jaren die de sprinckhaen gegeten heeft / ende de krupt-worm/ ende de versenghtheyt/ ende de rupsene/ mijn groote macht die ick tot u lieden gesonden hebbē. Ende ghy sult etende eten/ende versaet worden/ ende ghy sult loven den naem des Heeren uws Godts/die wonderlijcke dingen met u lieden gedaen heeft/ende mijn volck en sal in der eeuwicheyt niet beschaemt worden.

Des woonsdaegs na dē quatertemper in de Gerstmaent nae H. Kruys verheffinghe dach.
Epistel ij. Esdræ int viij. Capittel.

ENde alle het volck is vergadert ghelijck een man aen de strate die daer is aen de water-poorte/ ende sy hebben Esdras den schrijver ghesept / dat hy halen soude den boeck van Moyses Wet / welcke de Heere Israel gheboden hadde. Aldus dan heeft Esdras de Priester de wet gebracht voor de menichte der mannen ende vrouwen/ende voor alle die 't verstaen mochten/op den eersten dach der sevenster maent. Ende hy heeft daer in gelesen openbaerlijck in de strate die by de water-poorte was/van des morgens tot den middach toe/ voor het aenschijn der mannē ende vrouwen / ende der wijsen / ende de ooren van alle het volck waren opgherichт totten boecke. Ende Esdras de schrijver stont op eenen houten graet/ den welcken hy gemaeckt hadde om te spreecken: ende by hem stonden Mathatias ende Semia/ende Ania/ende Vria/ende Helcia/ende Maasia te zijnder rechter zijden: ende ter slincker zijden Phadaia/ Misael ende Melchia/ende Hasum/ende Hasbadana/Zacharia ende Mosollam. Ende Esdras heeft den boeck open ghedaen voor alle het volck / want hy stont hooge boven alle het volck. Ende doen hy dien open gedaen hadde/ so heeft alle het volck gestaen. Ende Esdras heeft den Heere den grooten Godt gebenedijt. Ende alle het volck heeft geantwoort: Amen/Amen/ opheffende haer handen/ ende sy hebben haer neder gebuycht ende Godt aenghebeden plat neder ter aerden. Maer Josue ende Bani / ende Serebia / Jamin / Accub / Sebthai/ Odia/Maasia/ Celita/Azarias/Jozabed/Hanan/ Phalaia/ de Leviten hebben stilligheyt gemaeckt onder het volck om de wet te hooren/ende het volc stont in zijn steden. Ende sy hebben int boeck der Wet Godts gelesen bescheydelijck ende opentlijck om te verstaen/ ende sy hebbent verstaen doement las. Doen sepde Nehemias(die is Athersata)ende Esdras de Priester ende schrijver/ende de Levijten die het gantsche volck bedieden: Desen dach is geheylicht den Heere onsen Godt / en wilt niet droevich zijn/ noch en wilt niet weenen: want alle het volck weende / doen zy de woorden der Wet hoorden. Ende hy heeft tot hen ghesept: Gaet henen eet vette spijsen / ende drinckt soeten dranck / ende

sepnt

seynt deelen den genen die voor hen selven niet bereyt en hebben / want het is eenen heyligen dach des Heeren / ende en wilt niet bedroeft zijn / want des Heeren blijdschap is onse sterckheyt.

Op den selven woonsdach. Epistel, Amos int ix. Capittel.

DIt seyt de Heere Godt: Siet de dagen komen / ende de Ploeger sal den Maeyer achter-halen / ende de Wijn-treder den ghenen die 't zaet saeyt / ende de Bergen sullen soeticheyt druppen / ende alle heuvelen sullen gebouwet zijn. Ende ic sal de gevangenisse mijnes volcx Israel wederom keeren / ende zy sullen de verwoeste steden op-timmeren ende daer in woonen / ende zy sullen wijngaerden planten / ende haren wijn drincken: ende zy sullen hoven maken / ende dier vruchten eten: ende ick salse planten op henlieder lant / ende ick en salse voorts niet meer uytroeden van henlieder landt / het welcke ick hen gegeven hebbe / seyt de Heere u Godt.

Des Vrydaeghs daer nae. Epistel, Oseæ int xiiij. Capittel.

DIt seyt de Heere Godt: Israel bekeert u totten Heere uwen Godt / want ghy zijt ghevallen in u boosheyt. Neemt woorden met u lieden / ende bekeert u totten Heere / ende segget hem: Neemt alle boosheyt af / ende ontfangt het goet / ende wy sullen betalen de calveren onser lippen. Assur en sal ons niet verlossen / wy en sullen op gheen peert klimmen / noch wy en sullen voortaen niet meer seggen / dat onse goden zijn de wercken onser handen: want ghy sult ontfermen op de weese die onder u is. Ick sal haer quetsingen genesen / ick salse vrywillichlijck lief hebben / want mijn rasende gramschap is van hen afgekeert. Ick sal als eenen dauw zijn. Israel sal groeyen als een lelie / ende zijn wortel sal uytschieten als de wortel van Libanus. Sijn tacken sullen gaen / ende als eenen olijf boom sal zijn glorie zijn / ende zijnen reuc als van Libanus. Die in zijn schaduwe sitten / sullen bekeert worden / sy sullen leven van de tarwe / ende sy sullen groeyen als eenen wijngaert. Sijn gedenckenisse sal zijn als de Wijn van Libanus. Ephraim wat leyt my voorts aen de afgoden? Ick sal hem verhooren / ende ick sal hem beschicken als eenen groeyenden abeelboom. Wt my is uwe vrucht gevonden. Wie isser wijs / ende sal dese dingen verstaen? Ende wie isser verstandich / ende sal dese dingen weten? Want des Heeren wegen zijn recht / ende de rechtveerdighe sullen daer in wandelen / maer de overtreders sullen daer in vallen.

De Epistelen uyt den ouden Testamente / diemen jaerlijcks in der Kercken leest van den Heyligen.

Op den dach van een Maget ende Martelaersse.

Epistel, Ecclesiastici int lj. Capittel.

MIjn Heere / ghy hebt op de aerde mijn wooninghe verheven / ende voor de afvloedende doot heb ick gebeden. Ick heb aengeroepen den Heere mijns Heeren Vader / dat hy my niet verlaten en soude in den dach mijnder tribulatien / ende in den tijdt der hooveerdiger sonder hulpe. Ick sal uwen naem altijdt loven / ende dient t'samen prijsen in de belijdinge / ende mijn ghebedt is verhoort. Ende ghy hebt my verlost vande verderfenisse / ende hebt my uytgetrochen uyt den quaden tijt. Daerom sal ick u belijden ende lof segghen / ende ick sal gebenedijden den naem des Heeren.

Op den dach van eenen Bisschop ende Confessoor.

Epistel, Ecclesiastici in 't xliiij. ende xlv. Capittel.

SIet den grooten Priester / die in zijnen dagen Gode behaecht heeft / ende rechtveerdich gevonden is / ende in den tijdt der gramschappen is hy een versoeninge geworden. Sijns gelijck en is niet gevonden / die des hoochsten wet onderhiel. Daerom heeft de Heere met eenen gesw ooren eedt hem daen wassen in zijn volck. De benedictie van allen volcken heeft hy hem gegeven / ende zijn testament heeft hy op zijn hooft ghevesticht. Hy heeft hem gekent in zijn benedijdingē / hy heeft hem bewaert zijn bermhertigheyt / ende hy heeft gratie gevonden voor des Heeren ooghen. Hy heeft hem groot gemaeckt in der Koningen aensicht / ende hy heeft hem de kroone der glorien gegeven. Hy heeft hem een eeuwich testament gestelt / ende hy heeft hem saligh ghemaeckt in der glorien. Om te bedienen het Priesterschap / ende lof te hebben in zijnen naem. Ende hem te offeren weerdigen reuck-offer / tot eenen reuck der soetigheyt.

Op onser liever Vrouwen ontfanckenisse dach, Epistel, Proverb. int viij. Capittel.

DE Heere heeft my beseten van 't beginsel zijnder wegen / eer hy yet maeckte van den beginne. Van der eeuwigheyt ben ick geordonneert / ende van den ouden tijdt eer de aerde gemaeckt worde. De afgronden en waren noch niet / ende ick was nu ontfangen / de fonteynen en waren noch niet uytgeborsten. De bergen en stonden noch niet met hare sware grootheydt / voor de heuvelen begonste ick gebaert te worden: Hy en hadde noch de aerde niet gemaeckt / ende de vloeden ende de herren van den omganck der aerden. Als hy de hemelen bereyde / so was ick daer by / als hy de afgronden met een seecker wet ende met eenen ronden rinck omleyde: als hy de locht boven vast maeckte ende woegh de fonteynen der wateren: doen hy de zee rontsomme stelde haer pale / ende een wet den wateren stelde / dat sy over haer eynden niet gaen en souden: als hy de fondamenten der aerden woegh / doen was ick met hem alle dinghen maeckende / ende ick hadde welluste daghelijcks spelende voor hem tot allen tijden / spelende in den omganck der aerden / ende mijn wellustigheyt is te zijn met de kinderen der menschen. Daerom nu kinderen hoort my: Salich zijn sy die mijn wegen bewaren. Hoort de onderwijsinge / ende weest wijs / ende en wiltse niet verworpen. Salich is den mensche / die aen mijn deuren daghelijcks waeckt / ende wacht aen de stijlen van mijn deure: Die my vint / sal 't leven vinden / ende hy sal salighheyt scheppen van den Heere.

Op onser liever Vrouwen Lichtmisse dach. Epistel, Malachiæ int iij. Capittel.

SIet ick seynde mijnen Engel / ende hy sal den wech bereyden voor mijn aensicht. Ende terstont sal komen tot zijnen tempel de heerschapper die ghy soeckt / ende de Enghel des testament dien ghy wilt. Siet / hy komt seyt de Heere der heyrscharen / ende wie sal mogen dencken den dach van zijnder tocomst? ende wie sal staen om hem te sien? Want hy sal zijn als een smeltende vier / ende als der volder kruyt / ende hy sal sitten smeltende ende suyverende het silver / ende hy sal de kinderen van Levi suyveren / ende hy sal die sijgen als gout / ende als silver / ende sy sullen zijn den Heere offerende sacrificien in rechtveerdigheydt. Ende het sacrificie van Juda ende Jerusalem sal den Heere behagen / als de dagen der eeuwigheyt / ende als de oude jaren.

Op onser L. Vrouwen Bootschap dach. Epistel gelijck des Woonsdaeghs op den quatertemper dach in den Advent. Isaiæ int sevende Capittel.

Op S. Marcus dach. Epistel, Ezech. int 1. Capittel.

MAer de gelijckenisse van de aensichten der vier dieren was eens menschen aensicht/ ende eens leeus aensicht aen de rechte zijde van hen vieren / maer eens ossen aensicht was aen de slincke zijde vā hen vieren/ende eens arents aensicht was boven hen vieren. Ende hen aensichten ende hen vleugelen waren boven uytgestreckt/ de twee vleugelen van elc dier worden t'samen gevoeght/ende de twee bedecten hen lichamen/ende een yegelijck van hen wandelde voor zijn aensicht / waer dat het dryven des geests was/derwaerts gingen zy/ende sy en keerden niet wederom/ als sy wandelden. Ende de gelijckenisse der dieren/ ende hen ghedaente was als van bernende kolen des viers/ende als de gedaente van lampen. Dit was het al omloopende ghesichte int midden der dieren een klaerheyt des vyers/ ende uytten viere eenen blixem uytkomende. Ende de dieren gingen ende keerden wederom in de gelijckenisse van eenen schijnenden blixem.

Op Sinte Philips ende Sinte Iacobs dach. Epistel, Sapient. int v. Capittel.

DE rechtveerdige sullen staen met groote volstandicheyt tegen de gene die haer benaut hebben/ende die haer arbeyden verworpen hebben. Dit siende sullen sy verbaest worden met een grouwelijcke verbaertheyt/ ende sy sullen haer verwonderen van de onversienlicke vertooninghe der onverwachter salighevdt/ seggende by hen selven/ berou hebbende/ ende van benautheyt haers geest suchtende: Dit zijnse die wy somtijdts in spot hebben gehadt/ ende in ghelijckenisse der lachteringe. Wy onverstandige achtende haer leven te wesen rasernije / ēn haer eynde sonder eere/ siet hoe sy gerekent zijn onder de kinderen Gods/ ende onder de Heyligen is haer deel.

Op S. Ians Baptisten dach. Epist. Isai. int xlix. Cap.

HEt seyt God de Heere: Hoort ghy Eylanden / ende luystert toe ghy volcken van verre. De Heere heeft my van den buyck geroepen/van mijns moeders buyc heeft hy mijns naems gedachtich geweest. Ēn hy heeft mijnen mont ghestelt als een scherp sweert/ in de schaduwe van zijnder hant heeft hy my beschermt/ ende hy heeft my ghestelt als eenen uytverkooren pijl/ in zijnen pijl-koker heeft hy my geborghen. Ende hy heeft my gesept: Mijn knecht zijdy Israel / want in u sal ick glorieren. Ende nu seyt de Heere/ scheppende my uyt den buyck hem tot eenē knecht: Siet/ ick heb u gegeven tot een licht der Heydenen/dat ghy mijn salighevt zijn sout tot het uyterste der aerden. De Koningen sullen sien/ ende de Princen sullen te samen opstaen/ende sy sullē aenbidden den Heere/ want hy getrouwe is / ende den Heyligen van Israel die u verkooren heeft.

Op onser lieven Vrouwen Visitatie dach. Epistel, Cant. int tweede Capittel.

SIet/dese komt springende op de bergen/ over-springende de heuvelen. Mijn beminde is gelijck een capret ende een hindeken der herten: siet hy staet achter onsen want / siende door de vensteren / van verre siende door de tralien. Ende mijn beminde spreeckt my toe. Staet op/haest u mijn vriendinne/ mijn duyve/ mijn schoone/ende komt/ want de winter is nu voor-by/ den regen is over ende vergangen. De bloemen zijn ghesien in ons lant/ den tijdt des snoepens is aengekomen. De stemme der torteldupven is gehoort in ons lant/de vijgeboom heeft zijn knoppen ghekregen/ de bloeyende wijngaerden hebben haren reuck gegeven. Staet op/ mijn vriendinne/ mijn schoone/ ende komt. Mijn duyve in de gaten der steenrootsen/ in dat hol van den muer / toont my u aensicht / laet mijn stemme klincken in mijn ooren/want u stemme is soet/ende u aenschijn schoone.

Op S. Marien Magdalenen dagh. Epistel, Cantic. in het derde ende achtste Capittel.

ICk sal opstaen ende omgaen de stadt/door de wijcken ende straten sal ick hem soecken die mijn ziele bemint. Ick heb hem gesocht ende niet gevondē. De wachters hebben my ghevonden die de stadt bewaren. En hebdy niet gesien dien mijn ziele bemint? Een lutteiken nae dat ick hen voorby gegaen was/heb ick vonden den genen dien mijn ziele bemint. Ick heb hem gebonden/ende en sal hem niet laten gaen/tot dat ic hem binnen brenge in mijns moeders huys/ ende in de slaep-camer der geenre die my ghebaert heeft. Ick besweere u ghy dochteren van Jerusalem by de Capretten ende Herten der velden / dat ghy niet en weckt noch wacker en maeckt de beminde/ tot dat sy selve wilt. Stelt my als een teken op u herte/ als een teken op uwen arm/ want de liefde is sterck als de doot / de jalourshevdt is hart als de helle. Haer lampen zijn als lampen des vyers ende der vlammen. Vele wateren en hebben de liefde niet konnen uytblusschen / noch de vloeden en sullen die overvallen. Ist dat een mensch geeft alle 't goet zijns huys voor de liefde / soo sal hy dat als voor niet versmaden.

Op Sinte Annen dach, ende Weduwen. Epistel, Proverb. in het xxxj. Capittel.

WIe sal een stercke vrouwe vinden? van verre ēn van den uytersten palen is harē prijs. Haers mans herte heeft op haer betrout / ēn en sal geen rooven behoevē. Sy sal hem weder geven goet ende geen quaet/alle de dagen zijns levens. Sy heeft gesocht wolle ende vlas/ende sy heeft ghewracht door den raet van haren handen. Sy is geworden ghelijck eens Koopmans schip / van verre brengende haer broot. Ende des nachts is sy opgestaen/ende heeft den roof haren huysgenooten gegeven/ ende spijse haren dienst-vrouwen. Sy heeft eenen acker ghemerckt/ ende dien gekocht/ van de vrucht haerder handen heeft sy eenē wijngaert geplant. Sy heeft met vromighevt haer lendenen gegort/ende haren arm heeft sy sterck gemaeckt. Sy heeft gesmaeckt ende gesien dat haer hanteringe goet is/haer licht vat en sal des nachts niet uyt gedaen worden. Sy heeft haer handen uytgesteken tot stercke dingen/ ende haer vingeren hebben de spille aenveert. Haer hant heeft zy geopent den allendighen / ende haer palmen uytgesteken totten armen. Sy en sal voor haer huys niet vreesen van de koude des sneeuws: want alle haer huysgenooten zijn gekleet met dobbel klederen. Een gestreept cleet heeft sy voor haer selven gemaeckt / fijn wit lijnwaet ende purper is haer habijt. Edel is haer man in de poorten/ als hy sit met de Raets-Heeren des Lants. Lijnwaet heeft sy gemaect ende verkocht/ ende eenen gordel heeft sy den Chananeus gelevert. Sterckheyt ende schoonheyt is haer kleet/ende sy sal lacchen in den uytersten dagen. Haren mont heeft sy der wijsheyt open gedaen / ende de wet der goedertierenheyt is in haer tonghe. Sy heeft aengemerckt de paden haers huys/ende sy en heeft haer broot niet ledich gegeten. Haer kinderen zijn opgestaen/ ende hebbē haer voor d'aldersalichste ghepresen / ende haer man heeftse oock gelooft. Veel dochteren hebben rijckdommen vergadert / maer ghy hebtse alle te boven ghegaen. Bedriegelijck is de lieflijckheyt/ ende ydel is de schoonheydt: een vrouwe die Godt vreest/die sal gepresen worden. Geeft haer van de

vrucht haerder handen/ ende laet hare wercken in de poorten haer prijsen.

Op S. Iosephs dach, en Abten dagen. Epistel, Ecclesiastici int xlv. Capittel.

HY is Gode ende den menschen lief getal/ wiens gedenckenisse is in de ghebenedijdinge. Hy heeft hem ghelijck gemaeckt in glorien der Heyligen / ende hy heeft hem groot gemaect door de vrese der vyandẽ/ ende door zijn woorden heeft hy versaecht de wonderlicke teekenen. Hy heeft hem glorioos gemaeckt int aenschijn der Koningen/ende hy heeft hem geboden voor zijn volck / ende heeft hem zijn glorie getoont. In sijn geloove eñ sachtmoedigheyt heeft hy hem H. gemaeckt/ende hy heeft hem verkoren uyt alle vleesch: want hy heeft hem gehoort / ende zijn stemme/ende hy heeft hem geleyt in der wolcken: eñ hy heeft hem tegenwoordich gegevẽ de gebodẽ eñ de wet des levens ende der onderwijsinge.

Op onser liever Vrouwen Hemelvaerts dach. Epistel, Ecclesiastici int xxiiij. Capittel.

IN alle dingen heb ick rustte gesocht/ ende in de erffenisse des Heeren sal ick woonen. Doen heeft my bevolen ende geseyt de schepper van alle dingen/ende die my gheschapen heeft/ die heeft gerust in mijnen tabernakel/ eñ heeft my geseyt: woont in Jacob/eñ in Israel neemt u erfenisse/ende in mijnen uytverkoorenen schiet wortelen. Van dẽ beginne/ende voor de tijden ben ic geschapen/ ende tot de toekomende werelt en sal ick niet ophouden/ende in de heylige wooninge heb ic voor hem gedient. Ende also ben ic in Sion gevestícht/ende in de geheylichde stadt heb ic desgelijcx gerust/ende in Jerusalem is mijn macht. Ende ic ben gewortelt in dat eerlick volck/ende in het deel mijns Gods is de erfenisse van dien/ eñ in de volheyt der H. is mijn onthoudinge. Als eenen Cederboom ben ick hooch gewassen in Libano/ende als eenen Cypressen boom op den bergh Sion/ gelijck eenen Palm-boom ben ick verheven in Cades/ eñ als een plantinge der roosen in Jericho. Ghelijck eenen schoonen Olijf-boom in de velden/eñ gelijck eenen Ahoren-boom ben ick opgewassen by 't water in de straten. Gelijc Caneel ende Balseme welrieckende heb ic reuck gegeven/ gelijck uytgekoorẽ Myrrhe heb ick soetigheyt des reucks gegeven.

Op Sint Jans Baptisten onthoofdinge dach. Epistel, Ieremiæ int I. Capittel.

DIt seyt Godt den Heere: Aldus dan omgort ghy uwe lendenen ende staet op ende spreeckt tot henlieden alle dat ic u gebiede. En vreest niet van henlieder aensicht/want ick en sal u henlieder aensicht niet doen vresen. Want ick hebbe u heden gegeven tot een vaste stadt/ ende tot een yseren kolomme / ende tot eenen metalen muer over alle 't aertrijck/ den Koningen van Juda / haren Princen/ende Priesteren/ eñ den volcke des lants. Ende sy sullen tegen u strijden / ende sy en sullen u niet verwinnen/want ick ben met u seyt de Heere/ om u te verlossen.

Op S. Catharijnen dach. Epistel, Eccles. int lj. Capittel.

ICk sal u belijden Heere Coningh/ende ick sal u mijnen Salighmaker t'samen loven. Ick sal uwen naem belijden/ want ghy zijt my eẽ helper eñ een beschermer geworden. Eñ ghy hebt mijn lichaem verlost van de verderffenisse/van den strick der quader tongen/ ende van den lippen der geenre die leugenen wercken/ende voor 't aenschijn der geenre die daer by stonden zijt ghy my een helper gewordẽ. Ende ghy hebt my verlost na de menichte van de bermhertigheyt uws naems van de briesschende / die bereyt waren om te eten/ van de handen der geenre die mijn ziele sochten/eñ van de poorten der tribulatien / die my omringelt hebben: ende van dat verdrucken der vlamme/ die my omvangen heeft/ende int midden des viers en ben ick niet verbrant geweest. Wt de diepte van den buyck der hellen/ ende van de besmette tonge/ ende van het woort der logentalen/van den boosen Koning ende van de onrechtveerdige tonge. Mijn ziele sal totter doot toe den Heere loven/ ende mijn leven was naeckende ter hellen nederwaerts. Sy hebben my van allen zijden omringelt/ eñ daer en was niemant die my mochte helpẽ. Ic was siende na de hulpe der menschẽ eñ daer en was geẽ. Ic heb gedachtich geweest uwer bermhertícheyt Heere/ eñ uwer werckinge/ die van 't beginsel der werelt zijn/want ghy verlost de gene die u verdragen Heere/ eñ ghy verlost hẽ vã de handẽ der heydenẽ.

Op den dach van vele Martelaren. Epist. Sapient. int derde Capittel.

MAer de zielen der rechtveerdigen zijn in Godts hant/ ende de pijne des doots en sal hen niet rakẽ. Sy hebben geschenen den oogen van den onwijsen te sterven/ ende haren uytganck is geacht te wesen een pijninghe/ ende hen affscheyden van ons is een verderf gerekent/maer sy zijn in vreden. Ende al hebben sy voor de menschen tormenten gheleden/ henlieder hope is vol onsterffelijckheyt. Een weynich gequelt zijnde sal hen veel goets geschieden/ want God heeft hen geproeft ende gevonden zijns weerdich. Gelijck 't gout int forneys heeft hy hen geproeft/ende gelijc een slach-offerande des brant-offers heeft hy hen outfangen/ ende in der tijt sullen sy aensien worden. De rechtveerdigen sullen blincken/ ende gelijck geusteren int riet-bosch sullen sy over al loopen. Sy sullen de natien oordeelen/ende heerschappye hebben over de volcken/ende hen Heere sal regneren in der eeuwigheyt.

Op den selven dach, een ander Epistel. Sapient. int vijfde Capittel.

MAer de rechtveerdige sullen in der eeuwicheyt leven/ende by den Heere is hen loon/ende henlieder gedachtenisse is by den alderhoochsten. Daerom sullen sy outfangen het rijck der schoonheyt/ende de kroone der cierlijckheyt van des Heeren hant/ want met zijn rechte hant sal hy henlieden bedecken/ ende met zijnen heyligen arm sal hy hen beschermen. Sijn gramme liefde sal de wapenen aennemen/ende hy sal de creature wapenen ter wrakẽ zijnder vyanden. Hy sal aen-doen voor dat borstgetuyge rechtveerdigheyt/ende hy sal nemen voor eenen helm seker oordeel. Hy sal nemen den onverwinnelijcken schilt der gerechtigheyt.

Op den selven dach, een ander Epistel, Sapientiæ int thiende Capittel.

GOdt heeft den rechtveerdigen weder gegeven den loon van henlieden arbeyden/ ende hen ghelept in eenen wonderlijcken wech / ende hy heeft hen gheweest tot een bedecksel des daeghs / ende tot een licht der sterren voor den nacht. Hy heeft hen over ghebracht door de rode zee/eñ hen gevoert door eẽ seer groot water: Maer hen vyanden heeft hy in de zee verdroncken/ eñ uyt de diepte der hellen heeft hy henlieden uytghelept. Daerom hebben de rechtveerdigen wech genomen de rooven der ongoddelijcker/ ende sy hebben gesongen Heere uwen Heyligen naem / ende uwe victorieuse hant hebben sy geloofT t'samen.

Op den dach van eenen Confessoor. Epistel, Ecclesiastici int xxxj. Capittel.

SAlich is den man die ghevonden is sonder smette/ ende die na 't gout niet wech gegaen en is/noch niet gehoopt en heeft int gelt ende schatten. Wie is dese? ende wy sullen hem loven / want hy heeft wonderlijcke dingen gedaen in zijn levẽ. Die daer door geproeft ende volmaect is/ hem sal een eeuwighe glorie wesen. Die heeft konnen overtreden/ ende hy en heeft niet over-getredẽ/ ende quaet doen ende en hevet niet gedaen. Daerom zijn sijn goeden gevesticht in den Heere/ ende alle de vergaderinghe der Heylighen sal zijn aelmissen vertellen.

Hier eynden de Epistelen uyt den ouden Testamente.

TAFEL

T A F E L,

Van de Epistelen en Euangelien / diemen door het gheheele jaer leest in den dienst der H. Kercke/principalijck op de Sondagen/Heylichdagen / ende alle de dagen in de Vasten/ende op de Quatertemper dagen.

N O T A.

In dese tafel worden 'tbeginsel/ende de leste woorden van d'Epistelen ende Euangelien ghestelt. Om welcke lichtelicker te vinden/salmen letten op die letteren A/B/C/ staende op de kante/ ende op dit teken hant/ daer mede het begint:ende op 't †/ alwaer het eynt.

Op den eersten Sondagh des Advents.
Epistel, Ende sonderlinge wetende/ etc. Christum. Rom.xiij.D.
Euangelie, Ende daer sullen tekenen/etc. niet vergaen.Luc.xxj.E.

Op den tweeden Sondagh des Advents,
epist. Want alle datter/etc.des H.geests Rom.xv.A
Euang. Maer als Joannes/etc.voor u. Matt.xj. A

Op den derden Sondagh des Advents.
Epist. Weest blijde/etc.Jesu.Philip.iiij.A
Euang. Ende dit is Joannes/ etc. doopende was. Joan.j.C

Woonsdagh daer na quatertemper.
Epist. Ende de Heere heeft noch/etc. verkiesen het goet.Isai.vij.B.
Euang. Maer in de seste/etc.u woort Luc.j.C

Vrydaeghs quatertemper.
Epist. Een roede/etc.sijnder nieren.Isai.xj.A
Euang. Maer Maria opstaende/etc.Salichmakere Luce j.D

Saterdaeghs quatertemper.
Epist. Maer wy bidden u/ etc. sijnder toekomst. ij.Thess.ij.A
Euang. In 't vijftiensten/etc.aenghesicht Gods. Luce iij.A.

Op den vierden Sondagh des Advents.
Epist. Also sal ons/etc.van Gode.j.Cor.iiij.A
Euang. In 't vijfthiensten/etc.gelijck Saterdaeghs.

Op Kers-avont.
Epist. Paulus/etc.geroepen Jesu Christi.Rom.j.A
Euang. Als sijn Moeder/ etc. van hem sonden. Matt.j.C

Op Kersdach.
In de eerste Misse.
Epist. Want de gratie Godts/etc ende vermaent. Tit.ij.C
Euang. Maer het is gheschiedt/ etc. van goeden wille.Luc.ij.A.

In de tweede Misse.
Epist. Maer nae de goedertierenheyt/ etc. eeuwich levens. Tit.iij.A
Euang. De Herders spraken/ etc. tot hem ghesept was.Luc.ij.B.

In de derde Misse.
Epist. Na dien dat God/etc.niet vergaen.Hebr.j.A
euang. In den beginne/etc.en waerheyt.Joan.j.A

Op S.Stevens dach.
Epist. Maer Stephanus vol/etc.in den Heere.Act. vj.C.vij. G
Euang. Daerom siet ick / etc. naem des Heeren Matt.xxiij.D

Op S.Ians dach.
Epist. Die God vreest/etc.hem beerven.Eccles.xv.A
Euang. So sept hy tot/etc.waerachtigh is. Joan. xxj.D

Op Alder kinderen dach.
Epist. Ende ick heb/etc. throon Gods.Apoc.xiiij.A
Euang. Siet den Engel/etc.niet en sijn/Matt.ij.C

Op den Sondach na Kersdach.
Epist. Alsoo langen/etc. erfgenamen door Godt. Galat.iiij.a.
Euang. Ende sijn vader/etc. was in hem.Luc.ij.E

Op Iaersdach.
Epist. Want de gratie/etc. gelijck in de eerste Misse van Kersdach.
Euang. Ende na dat vervult waren/etc. ontfangen worde.Luce ij.C.

Op derthien avont.
Epist. Also langen/etc. gelijc boven op den Sondach.
Euang. Maer als Herodes/ etc. genaemt worden. Matt.ij.D

Op derthien dach oft drie Koningen dach.
Epist. Staet op ende/etc.verkondigende.Isai.lx.A
Euang. Als dan Jesus/etc.lantschap.Matt.ij.A.

Op den eersten Sondagh na drie Koningen.
epist. Hierom bidde ic/etc.des anders lit.rom.xij.A
euang. Ende als hy out/etc.en menschen.Luce ij.F

Op de Octave van drie Koningen dach.
epist. Staet op/etc. gelijck op drie Koningen dach.
euang. Des anderen daeghs/etc. den sone Godts. Joan.j.D

Op den tweeden Sondach na drie Koningen.
epist. Maer hebbende verscheyde/ etc. hebbende. Rom. xij.B
euang. Ende op den derden/etc. in hem gheloofst. Joan.ij. A

Op den derden Sondach na drie Koningen.
epist. Ende wilt niet wijs/ etc. quaet door goet. Rom.xij.D
Euang. Maer doen hy van den berge/ etc. die ure. Matt.viij.A

Op den vierden Sondach na drie Koningen.
Epist. En weest niemant yet schuldich/etc.de liefde Rom.xiij.B
Euang. Ende als hy in een schipken/etc.danich sijn Matt.viij.C.

Op den vijfden Sondach na drie Koningen.
epist. Daerom doet u selven/etc.door hem.Col.iij.B
euang. Het rijck der Hemelen is gelijck/etc.in mijn schuere.Matt. xiij.D.

Op den sesten Sondach na drie Koningen.
Epist. Wy dancken Godt/ etc. toekomende gramschap. j.Thess.j.A
euan. Een ander parabel/etc.der werelt.matt.xiij.E

Op den Sondach in Septuagesima.
Epist. En weet ghy niet/ etc. behaghen ghehadt. j.Cor.ix.D.x.A.
euang. Het rijc/etc.luttel uytverkooren.Matt.xx.A

Op den Sondach in Sexagesima.
Epist. Want ghy verdraeght/ etc. kracht Christi. ij.Cor.xj.E.xij.C.
euang. Maer alsser een/etc. lijtsaemheyt Luc.viij.A

Op den Sondach in quinquagesima.
Epist. Waert dat ick sprake/etc.is de liefde. j.Cor. xiij.A.
euang. Maer Jesus heeft/etc. lof gegeven.Luc. xviij.F.

Op den Asschen Woonsdach.
Epist. Dit sept de Heere/ etc. onder de Heydenen. Joel ij.C.
euang. Maer als ghy vastet/etc.u herte.matt.vj.B

Donderdaeghs daer na.
epist. In dien dagen/etc.beschermen. Isai.xxxviij.A
Euang. Maer doen hy in Capharnaum/etc.die ure. Matt.viij.A.

Vrydaeghs.
epist. Dit spreect de Heere/etc.u God.Isai.lviij.A
euang. Ghy hebt gehoort/etc. salt u loonen. Matt. v.G.vj.A.

Saterdaechs.
Epist. Dit sept de Heere/etc.hevet gesproken.Isai. lviij.E
Euang. Ende alst avont was/etc.werden ghesont. Marc.vj.F.

Op den eersten Sondagh in de Vasten.
Epist. Maer wy medehelpende/ etc. besittende. ij. Cor.vj.A.
Euang. Doen is Jesus gelept/etc. hem ghedient. Matt.iiij.A.

Maendaechs daer nae.
Ep. Dit sept de Heere/etc.dat recht is.Ez.xxxiiij.C
Euang. Maer als die Soone/ etc. eeuwich leven. Matth.xxv.C.

Dijnsdaeghs.
Epist. In dien dagen soeckt den Heere/etc.ghesonden hebbe.Isai.lv.B.

Euang. Ende als hy in Jerusalem/etc. ghebleven. Matth.xxj.A.

Woonsdaechs quatertemper.

Epist. In dien daghen is ghekomen/ etc. Horeb. iij.Reg.xix.B.

Euang. Doen hebben hem geantwoort/ etc. ende Moeder. Matt.xij.D.

Donderdaeghs.

Epist. In dien dagen is des Heeren/etc. leven. Ezech.xviij.A

Euang. Ende Jesus van daer uytgegaen/ etc. die ure. Matt.xv.B.

Vrydaeghs quatertemper.

Ehist. Dit spreeckt de Heere Godt: een ziele die sondicht/etc. niet sterven Ezec. xviij.D

Euang. Daer nae was eenen/ etc. gemaeckt heeft; Joan.v.A.

Saterdaechs quatertemper.

Epist. Maer wy bidden u/ etc. mach worden. j.Thess.v.C

Euang. Ende nae ses daghen/ etc. dooden opstae. Matt.xvij.A

Op den tweeden Sondach in de Vasten.

Epist. Daerom voortaen/ etc. heylichmakinghen. j.Thess.iiij.A.

Euang. Ende naer ses dagen/etc gelijck Saterdaegs.

Maendaechs daer na.

Epist. In dien dagen badt Daniel/etc. op u volck. Daniel ix. D

Euang. Ick ga ende ghy/etc. doe ick altoos. Joan. viij. C.

Dijnsdaechs.

Epist. 't Woort Gods/etc. hant van Elias. iij. Reg. xvij/A

Euang. Doen heeft Jesus/ etc. verheven worden. Matt. xxiij. A.

Woonsdaeghs.

Epist. In dien dagen heeft Mardocheus/etc. singen Esther xiij/C.

Euang. Ende Jesus opwaerts/ etc. voor vele. Matt. xx. B.

Donderdaeghs.

Epist. Dit seyt/etc. zijnder vonden. Jerem. xvij. A.

Euang. Daer was een rijck/ etc. dooden verrese. Luc. xvj. E

Saterdaeghs.

Epist. In dien dagē heeft Rebecca/etc. u benedictie Genes. xxvij. A

euang. Maer hy seyde/etc. hy is gevondē. Lu. xv. C

Op den derden Sondach in de Vasten.

Epist. Waerom weest/etc ende waerheyt. Eph. v. A

Euang. Ende hy was uytwerpende eenen/ etc. dat bewaren. Luce xj. B

Maendaeghs daer na.

Epist. In dien dagen Naaman/etc. alleen in Israel iiij. Reg. v. A

Euang. Voorwaer ghy sult/etc. van henlieden. Luc iiij. D

Dijnsdaeghs.

Epist. In dien daghen een vrouwe/ etc. over blijft iiij. Reg. iiij. A

Euang. Maer ist dat u broeder/ etc. seven-mael. Matt. xviij. B.

Woonsdaeghs.

Epist. Dit seyt Godt de Heere/etc. mijnen naem Exod. xx. C

Euang. Doen zijn tot hem/ etc. den mensche niet. Matt. xv. A

Donderdaeghs.

Epist. In dien dagen een woort is/etc. eeuwigheyt. Jerem. vij. A

Euang. Maer Jesus opstaende/etc. van Galileen. Luce iiij. G

Vrydaeghs.

Epist. In dien daghen de kinderen van Israel/etc. geheylicht. Exod. xvij. A. Num. xx. A

Euang. Is hy gekomen/etc. der werelt. Joan. iiij. A

Saterdaeghs.

Epist. In dien dagen was een man/ etc. dien dach. Daniel xiij. A

Euang. Maer Jesus is gereyst/etc. meer sondigen. Joan. viij. A

Op den vierden sondach in de Vasten.

Epist. Want daer is geschreven/etc. vry ghemaeckt heeft. Galat. iiij. C

Euang. Hier na is Jesus/etc. alleen. Joan. vj. A

Maendaeghs daer na.

Epist. In dien daghen zijn ghekomen/etc. te doen. iij. Regum iij. C

Euang. Ende der Joden Paesschen/ etc. mensche was. Joan. ij. B

Dijnsdaeghs.

Epist. In dien dagen de Heere/etc. ons God. Exod. xxxij. B

Euang. Als dan nu den feestdach/etc. in hem ghelooft/ Joan. vij. B

Woonsdaeghs.

Epist. Dit seyt de Heere: wert/etc. der aerden eten. Isai. j. E

Euang. Ende Jesus voor-by gaende/etc. aengebeden. Joan. ix. A

Donderdaeghs.

Epist. In dien dagen is gekomen/ etc. te Galgala iiij. Reg. iiij. D

Euang. Ende 't is geschiet/etc. zijn volck besocht. Luce vij. B

Vrydaeghs.

Epist. In dien dagen is daer/ etc. waerachtich is. iij. Reg. xvij. C

Euang. Maer daer was een/etc. hebben in hem gelooft. Joannis xj. A

Saterdaeghs.

Epist. Dit seyt Godt de Heere: in den/etc. vergeten Isai. xlix. C

Euang. Ick ben het licht/ etc. niet gekomen. Joan. viij. B

Op den vijfden Sondach in de Vasten.

Epist. Maer Christus een volstandich/etc erffelickheyt. Hebr. ix. C

Euang. Wie van u lieden sal/etc. tempel ghegaen. Joan. viij. F

Maendaeghs daer nae.

Epist. In dien daghen is des Heeren/etc. niet ghedaen. Jon. iij. A

Euang. Ende de Princen/ etc. in hem gheloofden. Joan. vij. E

Dijnsdaeghs.

Epist. In dien daghen zijn die/etc. verlost heeft. Daniel xiiij. E

Euang. Na desen wandelde/ etc. vrese der Joden. Joan. vij. A

Woonsdaeghs.

Epist. In dien dagen heeft gesproken/ etc. wetten. Levit. xix. A. C

Euang. Maer 't is ghewordeu/ etc. in den Vader. Joan. x. E

Donderdaeghs.

Epist. In dien dagen heeft Azarias/ etc. alle aertrijck. Daniel iij. C. D

Euang. Maer een van den Phariseen/etc. in vrede Luce vij. F

Vrydaeghs.

Epist. In dien dagen Jeremias/etc. verderffenisse Jeremias xvij/B

Euang. Hierom hebben de overste/etc. zijne Discipulen. Joannes xj. F

Saterdaeghs.

Epist. De boose Joden hebben/ etc. misbruyckt se. Jeremias xviij. C

euang. Maer de Princē/etc van henliedē. Joā. xij. B

Op den Palm-Sondagh.

Epist. Want gevoelt in/etc des Vaders. Philip. ij. A

Euang. Ende als zy Jerusalem/etc naem des Heeren. Matthei xxj. A

Ende de Passie Christi door S. Mattheus. xxvj A. xxvij. A

Maendaeghs daer nae.

Epist. Isaias sprack: De Heere/etc. op zijnen God. Isai. j. C

Euang. Aldus is Jesus ses/ etc. verweckt heeft. Joan. xij. A

Dijnsdaeghs.

Epist. Jeremias sprac: Heere ghy/etc. geopenbaert Jeremias xj. C

De

De Paſſie Christi door S. Marcus/ xiiij/ A xv/ A. tot deſe woorden toe incluys, deure des grafs.

Woonſdaeghs.

Epiſt. Iſaias heeft geſeyt: Heere wie/ etc. gebeden. Iſai. liij A
De Paſſie Christi door S. Lucas/ xxij/ A/ xxiij/ A/ tot deſe woorden toe incluys, in geleyt en was.

Op den witten Donderdach.

Epiſt. Aldus wanneer ghylieden/ etc. verdoemt worden. j. Cor. xj. D
Euang. Voor den feestdach/ etc. gedaen hebbe. Ioan. xiij/ A

Op den goeden Vrydagh.

Epiſt. Ende de Heere/ etc. doorganck/ des Heeren/ Exod. xij/ A
De Paſſie Christi door S. Jan/ xviij A/ xix A

Saterdaeghs op den Paeſch-avont.

Epiſt. Daerom iſt dat ghy mede/ etc. in de glorie/ Col. iij/ A
Euang. Maer op den Sabbotþ/ etc. geſeyt/ Matt. xxviij/ A

Op den Paeſſchen Sondach.

Epiſt. Suyvert reyn uyt/ etc. der waerheyt/ j. Cor. v/ C
Euang. Ende als den Sabbotþ/ etc. geſeyt heeft/ Marc xvj/ A

Maendaeghs daer na.

Epiſt. Ghy weet het woort/ etc. in hem gelooven/ Actor. x. F
Euang. Ende ſiet twee/ etc. breecken des broots/ Luc. xxiiij/ B

Dijnſdaeghs.

Epiſt. Maer Paulus opſtaende/ etc. Jeſum Actor. xiij/ C/ D
Euang. Maer als zy deſe/ etc. tot alle volcken/ Luc xxiiij E

Woonſdaeghs.

Epiſt. Maer Petrus ſiende/ etc. mogen worden/ Actor iij/ B
Euang. Daer na heeft hem/ etc. verreſen was/ Joan. xxj A

Donderdaeghs.

Epiſt Maer den Enghel des Heeren/ etc. Ceſareen/ Act. viij/ E
Euang. Maer Maria ſtont/ etc. my geſeyt/ Joan. xx/ C

Vrydaeghs

Epiſt. Christus is eens voor/ etc rechte hant/ j. Petr. iij/ C
Euang. De elf/ etc/ der Werelt/ Matt. xxviij/ A

Saterdaeghs.

Epiſt. Daerom afleggende/ etc. verkregen hebt/ j Pet ij/ A
Euang. Maer op den eerſten/ etc doot verrijſen/ Joan. xx. A

Op den eerſten Sondach na Paeſſchen.

Epiſt. Want alle dat uyt Godt/ etc in ſy ſelven/ j. Joan. v/ A
Euang. Aldus doent avont/ etc. zijnen naem/ Joan xx/ E

Op den tweeden Sondagh na Paeſſchen.

Epiſt. Want Christus heeft geledẽ/ etc. uwer zielen j. Pet. ij D
Euang. Jck ben een goet Herder/ etc eenen Herder/ Joan. x/ B

Op den derden Sondagh na Paeſſchen.

Epiſt. Alderliefſte ick bidde/ etc. want dit is gratie/ j. Pet. ij/ B
Euang. Een luttel tijdts/ etc. van lieden nemen/ Joan xvj C

Op den vierden Sondagh na Paeſſchen.

Epiſt. Alle beſte/ etc. ſalich maecken/ Jacob j. C
Euang. Ende nu gaen ick/ etc. verkondigen/ Joan. xvj. A

Op den vijfden Sondagh nae Paeſſchen

Epiſt. Maer weeſt doenders/ etc. deſer Werelt Jacob. j. D
Euang. Voorwaer/ voorwaer/ etc. uytgegaen zijt/ Joan xvj/ D

Maendaeghs in de Kruyſdagen.

Epiſt. Daerom biecht/ etc. der ſonden/ Jacob. v/ D.
Euang. Ende hy heeft tot hem geſeyt: wie/ etc. hem bidden/ Luc xj. A

Dijnſdaeghs in de Kruyſdagen.

Epiſtel ende Euangelie gelijck Maendaeghs.

Woonſdaeghs in de Kruyſdagen.

Epiſt. Maer eenẽ yegelicken/ etc volkomenheyt/ Ephef iiij/ A
Euang. Deſe woorde heeft Jeſus etc. kome tot u/ Joan xvij A

Op des Hemelvaerts Christi dach.

Epiſt. De eerſte woorden/ etc gaende in den Hemel/ Actor. j A
Euang. Ten leſten heeft hy/ etc. tekenen Marc xvj/ C

Op den vj. Sondach nae Paeſſchen

Epiſt. Daerom weeſt voor/ etc. Jeſum Christum/ j Pet iiij/ B
Euang. Maer als den Trooſter/ etc hebbe/ Joan. xv D/ xvj A

Op den Pincxſteren ofte Sinxen Sondach

Epiſt. Ende als de dagen/ etc. wercken Godts Actor. ij/ A
Euang. Jſt dat yemant my/ etc. alſo doen ick/ Joan. xiiij C

Maendaeghs daer nae.

Epiſt. Ende hy heeft ons geboden/ etc. Jeſu Christi, Act. x/ G
Euang. Want alſo lief/ etc. gedaen zijn/ Joan. iij/ B

Dijnſdaeghs.

Epiſt. Maer doen de Apoſtelen/ etc. Heyligen Geeſt/ Act. viij/ C
Euang. Voorwaer/ voorwaer/ etc. overvloedelijcker hebben/ Joan x/ A

Woonſdaeghs Quatertemper.

Epiſt. Maer door de handen/ etc. geneſen worden/ Actor. v/ C
Euang. Niemant en mach tot my/ etc. der Werelt Joan vj/ E

Donderdaeghs nae Pinxteren.

Epiſt. Maer Philippus neder/ etc. in die ſtadt/ Actor. viij/ A
Euang Maer als hy/ etc. over al/ Luce ix A

Vrydaeghs Quatertemper.

Epiſt. Dit ſeyt de Heere God/ etc. beſchaemt worden Joel ij E
Euang. En het is geſchiet op een van de/ etc. geſien/ Luc. v/ C

Saterdaeghs Quatertemper.

Epiſt. Wy dan gerechtveerdicht/ etc. gegeven is/ Rom. v/ A
Euang. Maer Jeſus opſtaende/ etc. van Galileen/ Luc. iiij/ G

Op den eerſten Sondagh na Sinxen.

Epiſt. Want God is de liefde/ etc. ooch lief hebbe/ j. Joan iiij/ B
Euang. Daerõ weeſt bermhertig/ etc. broeders ooge/ Luc vj/ E

Op H. Drievuldigheyts dach.

Epiſt. O diepte/ etc. Amen Rom xj D
Euang. My is alle/ etc. der Werelt/ Matt. xxviij D

Op H. Sacraments dach.

Epiſt. Want ick hebbe/ etc. het lichaem des Heeren j. Cor. xj E
Euang. Want myn vleeſch/ etc. in der eeuwigheyt/ Joan vj F

Op den tweeden Sondagh na Sinxen.

Epiſt. En wilt u niet verwonderen/ etc. ende waerheyt j. Joan. iij/ C
Euang. Eẽ menſche heeft eẽ groot/ etc. avontmael/ Luc xiiij/ D

Op den derden Sondagh nae Sinxen.

Epiſt Daerom verootmoedight/ etc. eeuwigheden/ Amen/ j. Pet. v B
Euang. Maer de Publicanen/ etc penitentie doet/ Luc. xv/ A

Op den vierden Sondagh na Sinxen.

Epiſt. Want ick houde/ etc. ons lichaems/ Rom. viij. D
Euang Maer het is geſchiet/ etc. zijn hem gevolcht. Luc. v/ A

Op den vijfden Sondagh nae Sinxen.

Epiſt. Maer eyndelijck etc. in u lieden herten/ j. Pet. iij/ B
Euang. Want ick ſegge/ etc gifte offeren/ Matt. v/ C

Op den ſeſten Sondach na Sinxen.

Epiſt. En weet ghy niet/ etc onſen Heere/ Rom. vj A
Euang. Jn dien dagen als daer/ etc. laten gaen/ Marci viij/ A

Op den ſevenſten Sondach nae Sinxen.

Epiſt. Jck ſpreke menſchelijck/ etc. onſen Heere/ Rom. vj D
Euang. Wacht u/ etc. rijcke der hemelen/ Matthei vij C

Op den achtſten Sondach na Sinxen

Epiſt. Daerom broeders zijn wy/ etc. Christi/ Rom. viij C
Euang Maer hy ſeyde ooch/ etc. tabernakelen/ Luce xvj A

Op den ix. Sondagh na Sinxen.

Epiſt. Maer deſe dingen/ etc: vermooght/ j Corinten x/ B
Euang. Ende als hy nae by/ etc. leerende in den tempel/ Luc. xix/ F

Op den thienden Sondagh nae Sinxen.

Epiſt. Ghy weet/ etc. na dat hy wilt j Cor xij A
Euang. Maer hy heeft ooch gheſeyt/ etc. worden/ Luc xviij/ B

Op den elfſten Sondagh na Sinxen.

Epiſt. Maer ick maecke/ etc. niet ledich gheweeſt/ j. Cor. xv/ A
Euang. Ende hy wederom uytgaende/ etc. ſtomme ſpreecken/ Marc, vij/ D

Op den twaelfſten Sondagh na Sinxen.

Epiſt. Maer wy hebben alſulcken/ etc in glorien/ ij. Cor. iij/ B
Euang. Salich zijn de oogen/ etc. deſgelijcx/ Luce x D

Op den derthienden Sondagh na Sinxen.

Epiſt. Abraham zijn beloften/ etc den geloovigen/ Gal. iij/ C
Euang En 't is geſchiet doen/ etc. geſont gemaect/ Luc. xvij/ C

Op den veerthienden Sondagh na Sinxen.

Epiſt. Wandelt in den geeſt/ etc. quade luſten/ Galat v/ C
Euang. Niemant en kan/ etc. toegeworpen wordẽ/ Matt. vj/ C

Op den vijftienden Sondagh nae Sinxen.

Epiſt. Jſt dat wy na den geeſt/ etc. des geloofs/ Gal. v D. vj. A
Euang. En het is geſchiet daer na/ etc: volc beſocht/ Luc. vij/ B

Op den ſeſtienden dach na Sinxen.

Epiſt. Daerom bidde ick/ etc. Amen/ Ephef iij C
Euang. Ende het is geſchiet/ etc. verheven worden/ Luc. xiiij/ A

Op den ſeventhienden Sondagh na Sinxen.

Epiſt. Daerom bidde u/ etc. in ons allen/ Ephef iiij A
Euang De Phariſeen/ etc. meer te vragen/ Matthei xxij/ D

Op den achthienden Sondagh na Sinxen.

Epiſt. Jc dancke mijnen/ etc. ons Heerẽ Jeſu Christi/ j Cor. j/ A
Euang. Ende Jeſus opklimmende/ etc gegeven heeft/ Matth. ix A

Op den negenthienden Sondagh nae Sinxen.

Epiſt. Maer wort vernieut/ etc gebreck lijdet/ Ephef. iiij/ E
Euang Ende Jeſus antwoordende/ etc. uytverkooren/ Matt. xxij/ A

Op den twintichſten Sondagh na Sinxen.

Epiſt Daerom ſiet/ etc. vreſe Christi/ Ephef v/ D
Euang. Ende daer was een Koninckxken/ etc. huyſgeſin/ Joan. iiij/ G

Op den eenentwintichſten Sondagh na Sinxen.

Epiſt. Voorts broeders/ woort Godts/ Ephef vj/ B
Euang Daerom iſt rijck/ etc. uwer herten/ Matt xviij/ C

Op den twee-en-twintichſten Sondagh na Sinxen.

Epiſt. Betrouwende dat ſelve dat de ghene/ etc. lof Godts/ Phil j A
Euang. Doen hebben de Phariſeen/ etc. geeft Gode/ Matth. xxij/ B

Op den drie-en-twintichſten Sondagh na Sinxen.

Epiſt Weeſt mijn navolgers/ etc. des levens/ Phil. iij D iiij/ A
Euang Dewijle dat hy deſe dingen/ etc. dat lant/ Matt ix/ C

Op den vier-en-twintichſten Sondach na Sinxen.

Epiſt. Daerom van dien dach/ etc. der ſonden/ Col j B
Euang Daerom als ghy ſien ſult/ etc. voor hy gaen: Matth. xxiiij. B

Na het Roomſche Miſſael, alſſer alleen xxiij. Sondagen komen na Sinxen voor den Advent, ſo ſalmen op den xxiij. Sondach leſen den Epiſtel ende Euangelie van den xxiiij. Sondach: Eñ alſſer meer dan xxiiij. Sondagen komen na Sinxen, ſalmen de Epiſtelen ende Euangelien van de Sondagen na drie Koningen dach nemen, ende dan ſalmen den Epiſtel ende Euangelie van den xxiiij. Sondach na Sinxen nemen op den al-der-leſten Sondach na Sinxen.

Alſſer zijn xxv. Sondaghen na Sinxen, dan ſalmen

op den xxiiij.Sondach nemen den Epiſtel ende Euangelie van den vj. Sondach na drie Koningen dach.

Alſſer zijn xxvj.Sondagen naSinxen,dan ſalmen op den xxiiij.Sondach nemen den Epiſtel ende Euangelie van den v. Sondach na drie Koningen dach, ende op den xxv. Sondach de Epiſtel ende Euangelie van den vj. Sondach na drie Koningen dach.

Alſſer zijn xxvij. Sondagen na Sinxen, dan ſalmen op den xxiiij.Sondach nemen den Epiſtel ende Euangelie van den iiij. Sondach nae drie Koningen dach, ende op den xxv.Sondach denEpiſtel ende Euangelie van den vijfden Sondach na drieKoningen dach,ende op den xxvj. Sondach den Epiſtel ende Euangelie van den ſeſten Sondach na drie Koningen dach.

Alſſer ſyn acht-en-twintich Sondaghen na Sinxen, dan ſalmen nemen op den vier-en-twintichſten Sondach den Epiſtel eñ Euangelie van den derden Sondach na drie Koningẽ dach: Eñ ſo voorts vervolgens.

Op de Quatertemper daghen in de Gerſtmaent naer H.Kruys-verheffinghe dach.

Woonſdaeghs.

Epiſt. Ende alle het volck is vergadert/etc.onſe ſterckheyt/ij. Eſd.viij/A

Epiſt. Dit ſeyt Godt/etc.uwe Godt/Amos ix/D

Euang. Ende een uyt de ſchare/etc.ende vaſten/Marc.ix/C

Vrydaeghs.

Epiſt. Dit ſeyt de Heere Godt: Bekeert u/ etc.in vaſten/ Oſee xiiij/A

Euang. Maer een van de Phariſeen/etc.in vrede/Luc vij/F

Saterdaeghs.

epiſt. want het tabernakel/etc.de eeuwige verloſſinge/Heb.ix/A

Euang. Maer hy ſeyde oock deſe gelijckeniſſe/etc.gedaen worden/Luc xiij/B

De Epiſtelen ende Euangelien van de principaelſte Heylige dagen des Iaers, die tuſſchen de Sondagen niet en zijn ghestelt,in het voorgaende deel van deſe tafele.

Op S. Andries dagh.

Epiſt. Want metter herten/ etc der werelt/Rom x/B

Euang. Maer Jeſus wandelende/ etc. zijn hem ghevolght/ Matt.iiij/C

Op S.Barbaren dach.

Den Epiſtel ende Euangelie van Sinte Catharijnen dach.

Op S.Nicolaes dach.

Epiſt. Weeſt gedachtich/etc. ſullen geven/Hebr xiij/B

Euang. Want gelijck een menſche/etc. blijſchap uwes Heeren/ Matt xxv/A

Op onſer Vrouwen ontfanckeniſſe dach.

Epiſt. De Heere heeft/ etc. van den Heere/Prov.viij/C

Euang. Den boeck des/etc. Chriſtus/Matt j/A

Op S.Thomas dach.

Epiſt. Daerom en zijt ghy nu/ etc. Geeſt/ Epheſ.ij/D

Euan. Maer Thomas en was/etc eñ gelooft hebbẽ/Joa.xx/F

Op S. Anthonis dach.

Epiſt. Hy is Gode/etc. onderwijſinge/Eccleſ.xlv/A

Euang. Laet u lenden omgort/etc komen/ Luc.xij/E

Op S.Pauwels bekeeringh dach.

Epiſt. Maer Saulus noch/etc is Chriſtus/Actor.ix/A

Euang. Doen heeft Petrus/etc. beſitten/Matt.xix/D

Op onſer vrouwen Lichtmis dach.

Epiſt. Siet ick ſeynde/etc. oude jaren/Malach iij A

Euang. Ende nae dat vervult waren/ etc. volcks van Iſrael/ Luc.ij/D

Op den dach van S.Peters Stoel.

Ep. Petrus eẽ Apoſtel/etc.openbaringe Jeſu Chriſti/j.Pet.j/A

Euang. Eñ Jeſus is gekomen/etc.in de hemelen/Matt.xvj/C

Op S.Mathijs dach.

Epiſt. Jn dien dagẽ Petrus opſtaende/etc. elf Apoſtelẽ Act.j/C

Euang. Op dien tyt heeft/etc. is licht/ Matt.xj/D

Op S.Ioſephs dagh.

Epiſt. Hy is Gode/etc onderwijſinge/ Eccleſ.lv/A

Euang. Als zijn moeder/etc. gelijck op Kerſ-avont.

Op onſer lieven vrouwen booſchap dach.

Epiſtel ende Euangelie ghelijck Woonſdaeghs na den vierden Sondach des Advents.

Op S.Ioris dach.

Epiſt. Weeſt gedachtich/etc. glorie. Maer ghy hebt/etc. vervolginge lyden/ ij.Tim.ij/B/iij/C

Euang. Ick ben eenen/etc. 't ſal u geſchieden/ Joan.xv/A

Op S.Marcus dach.

Epiſt. Maer de gelijckeniſſe/etc ſchijnende blixem/ Ezech j/C

Euang. Maer na deſẽ heeft de Heere/etc. na by komẽ/Luc.x/A

Op SS. Philips ende Iacobs dach.

Epiſt. Dan ſullen/etc. haerlieder deel/Sap.v/A

Euang. En laet u herten niet/etc. ſal ick doen/Joan. xiiij/A

Op H.Kruys vindinge dach.

Epiſt. Want geboelt/etc.gelijck op den Palm-Sondagh.

Euang. Maer daer was een menſche van den/etc. eeuwige leven/Joan iij/A

Op S Ians in den olie dach.

Epiſt. Dan ſullen/etc. gelijck op SS. Philips ende Iacobs dach.

Euang. Doen is tot hem/etc. mijnen Vader/Matt.xx/C

Op S.Barnabas dach.

Epiſt. Ende een groote getal/etc. laten gaen/Act xj/C.xiij/A

Euang. Siet ick ſeynde/etc.ſalich weſen/Matt.x/B

Op S.Ian Baptiſten geboorten dach.

Epiſt. Hoort ghy Eylanden/etc. verkooren heeft/ Jſa xlix/A

Euang. Maer den tijdt des barens/etc. zijns volcks/Luc.j/F

Op SS. Peters ende Paulus dach.

Epiſt. Maer op den ſelven tijdt/etc. Jootſche volck/Act.xij/A

Euang. Maer Jeſus is/etc. gelijck op den dach van S.Peters Stoel.

Op onſer lieven vrouwen viſitatie dach.

Epiſt. Siet deſe komt/etc. aenſicht ſchoone/Cant ij/B

Euang. Maer Maria opſtaende/etc. Salichmaker/ Luc j/D

Op den dach van de ſcheydinge der Apoſtelen.

Epiſt. Want metter herten/etc. gelijck op S.Andries dach.

Euang. Gaende/etc. teeckenen/Marc. xvj/C

Op S.Maria Magdalena dach.

Epiſt. Ic ſal opſtaen/etc. voor niet verſmadẽ/ Cant.iij/A/viij/B

Euang. Maer een van de Phariſeen/etc. in vrede/ Luc.vij F

Op S.Iacobs dach.

Epiſt. Want ick meyne/etc. voortgebracht/j.Cor.iiij/C

Euang. Doen is/etc. gelijck op S.Ians in den olie dach.

Op S.Annen dach.

Epiſt. Wie ſal een ſtercke/etc. haer prijſen/ Proverb.xxxj/B

Euang. Het rijck der Hemelen is gelijck/etc. ende oude/Matt. xiij/F

Op S.Peters banden dach.

Epiſtel ende Euangelie, gelijck op SS.Peters ende Paulus dach.

Op S.Laurens dach.

Epiſt. Die ſpaerlijck/etc. onſer rechtveerdigheyt/ij.Cor/ix/C

Euang. Voorwaer/voorwaer/etc. vader eeren/Joan xij/D

Op onſer liever Vrouwen Hemelvaerts dach.

Epiſt. Jn alle dingen/etc. des reucks gegeven/Eccl.xxiiij/A

Euang. Maer 't is gebeurt/etc. afgenomen worden/Luc x/G

Op S Bartholomeus dach.

Epiſt. Maer ghy zijt het lichaem/etc de beſte gabẽ/j.Cor xij/D

Euang. Maer het is geſchiet/etc. alle geſont/Luc vj/B

Op S.Ian Baptiſten onthoofdinge dach.

Epiſt Aldus dan omgort/etc. om u te verloſſen/ Jerem j/D

Euang. Want de ſelve Herodes/etc. in een graf/Marc.vj.C

Op onſer lieven Vrouwen geboorten dach.

Epiſtel ende Euangelie ghelijck op onſer liever Vrouwen ontfanckeniſſe dach.

Op H.Kruys verheffinge dach.

Epiſt. Want geboelt/etc. gelijck op den Palm-Sondagh.

Euang. Nu iſt des werelts/etc. mooght weſen/Joan.xij/E

Op S.Mattheus dach.

Epiſt. Maer de gelijckeniſſe/etc. gelijck op S.Marcus dach.

Euang Ende doen Jeſus van daer/etc. de ſondarẽ/Matt.ix/A

Op S.Michiels dach.

Epiſt. De openbaringe/etc. zijn bloet/Apoc. j/A

Euang. Jn die ure zijn/etc de Hemelen is/Matt xviij/A

Op S.Lucas dach.

Epiſt. Maer God hebs danc/etc van de kercken/ij.Cor. viij/C

Euang. Maer na/etc. gelijck op S.Marcus dach.

Op SS.Simon ende Iudas dach.

Epiſt. Maer eenen yegelickẽ/etc volkomenheyt/Epheſ.iiij/A

Euang. Dit gebiede ick/etc. ſonder oorſake/Joan.xv/C

Op Alder-Heyligen dach.

Epiſt. Eñ ic heb geſien/etc. der eeuwigheden/Amen/Apoc vij A

Euang. Maer Jeſus ſiende/etc. in de Hemelen/Matth v/A

Op Alder-zielen dach.

Epiſt. Siet ick ſegge u etc. Jeſum Chriſtum/j.Cor xv/F

Euang. Voorwaer/voorwaer ic ſegge u/etc. oordeels/Joa v/D

Op S.Martijns dach.

Epiſt. Siet den grooten/etc. gelijck ſtaet op S.Nicolaes dach.

Euang. Niemant en ontſteect eẽ/etc. ſalt u verlichtẽ/Luc. xj. E

Op onſer lieven Vrouwen preſentatie dach.

Epiſt. Van den beginne/etc. mijn onthoudinge/ghelijck ſtaet in den Epiſtel van onſer liever vrouwen Hemelvaerts-dach.

Euang. Maer het is geſchiet/etc bewaren/Luc.xj D

Op S.Catharinen dach.

Epiſt. Jck ſal u belijden/etc handen der Heydenen/ Eccleſ.lj A

Euang. Dan ſal het rijck etc. noch ure/Matt xxv/A

Op den dach van de Kerck-wijdinghe.

Epiſt. Ende ick Joannes/etc. al nieu/ Apoc xxj/A

Euang. Ende ingegaen zijnde/etc. verlooren was/Luc.xix/A

Op den dach van eenen Martelaer ende Biſſchop.

Epiſt. Salich is den man/ etc. zijns ſcheypſels/Jacob.j/B

euang. Jſt dat yemant tot my komt/etc. niet weſẽ/Luc.xiiij/F

Epiſt. Gebenedijt/etc. der vertrooſtinge/ ij.Cor j/A

Euang. Jſſer yemant/etc zijn wercken/Matt xvj. D

Op den dach van eenen anderen Martelaer.

Epiſt. Maer de zielen der rechtveerdigen/etc. eeuwige klaerheyt/ Sap.x/C

Euang. En wilt niet/etc. niet verlieſen/ Matth.x/D

Epiſt. Weeſt gedachtich/etc. gelijck op S.Ioris dach.

Euang. Want daer en is niet/ etc. der die in de Hemelen is/ Matt x/C

Epiſt. Mijn broeders/etc. hem lief hebben/Jac j/A

Epiſt. Maer deelachtich/etc. goede wercken/j Pet.iiij/C

Euang. Voorwaer/etc. gelijck op S.Laurens dach.

Op den dach van eenen Martelaer tuſſchẽ Paeſſchen eñ Sinxen.

Epiſt. Dan ſullen/etc. gelijck op SS. Philips ende Iacobs dach.

Euang.

Euang. Ick ben/etc. gelijck op S.Ioris dach.
Epist. Gebenedijt/etc. openbaringe Jesu Christi/ j.Pet.j.A
Euang. Ick ben wijnstruyck/etc. komen worden/Joan.xv/A

Op den dach van vele Martelaren tusschen Paesschen ende Sinxen.

De Epistelen ende Euangelien gelijck van eenen boven.

Oft

Epist. Hier na heb ick/etc. geroepen zijn/Apoc. xix A
Euang. Voorwaer/ voorwaer/etc. van u lieden nemen/ Joan. xvj/A

Op den dach van vele Martelaren op andere tijden des jaers.

Epist. Maer de zielen/etc. in der eeuwigheyt/Sap.iij/A
Euang. Maer als ghy hooren/etc. zielen besitten/Luc.xxj/C
Epist. Maer de rechtveerdige/etc. de gerechtigh/Sap.v/C
Euang. Ende nederkomende/etc. groot in den hemel/Luc.vj/C
Epist. Maer weest gedachtich/etc. upten geloove/Hebr.x/F
Euang. Als hy sittende/etc salich wesen/Matt.xxiij/A
Epist. Godt heeft den/etc. tsamen Sap.x/D
Epist. Want wy dan/ etc. gelijck Saterdach na Sinxen.
Epist. Want ick houde/etc gelijck op den vierden Sondagh na Sinxen.
Epist. Maer laet ons/etc. besittende/ij Cor.vj/A
Epist. Die door het geloove/etc. gheproeft zijnde/ Hebr.xj/G
Epist. Ende hy heeft my/etc haren oogen/Apoc. vij/D
Euang. Maer Jesus/etc. gelijck op Alder-Heyligen dach.
Euang. Op dien tijdt/etc. gelijck op Mathijs dach.
Euang. Wee u/etc. desen geslachte/ Luc xj/G
Euang. Die u lieden hoort/etc de hemelen/Luc x/C
Euang. Soo heeft hy begonst/etc. Engelen Godts/Luc.xij/A

Op den dach van eenen Bisschop ende Confessoor.

Epist. Siet den grooten/etc. soetigheyt/Eccl xliiij/xlv.
Euang. Want gelijck een/etc. gelijck op S.Nicolaes dach.
Epist. Ende de andere/etc. offerende/Hebr vij/D
Euang. Daerom waeckt/etc. stellen sal/ Matt.xxiiij D
Epist. Want een/etc. gelijck staet op den dach van S. Peters stoel.
Epist. Weest gedachtich/etc. gelijck op S.Nicolaes dach.
Euang. Niemant/etc gelijck op S.Martijns dach.
Euang. Siet toe/etc. waeckt/Marc.xiij/D

Op den dach van eenen Doctoor.

epist. Ick betuyge/etc. zijn toekomste beminnen/ij.Tim.iiij/A
Euang. Ghy zijt het sout/etc. der hemelen/Matt.v/B

Op den dach van eenen Abt.

Epist. Hy is Gode/etc. onderwijsinge, Eccl.lv/A
Euang. Doen heeft Petrus/etc. gelijck op S.Pauwels bekeringe dach.

Op den dach van eenen anderen Confessoor.

Epist. Salich is/etc. vertellen/Eccles.xxxj/A
Euang. Laet u lendenen/etc. komen/ Luc.xij/E
Epist. Want wy zijn/etc. vermane ick u lieden j Cor.iiij/B
Euang. En wilt niet vreesen/etc. herte oock zijn. Luce xij/D
Epist. Maer de dingen/etc van Christo Jesu/Philip iij/B
Euang. Daerom heeft hy/etc. dat hy heeft/Luc xix/B

Op den dach van een Maecht ende Martelaersse. Epistel ende Euangelie, gelijck op S.Catharijnen dach.

Epist. Mijn heere/etc onse goet/Eccles.lj.
Euang. Het rijck der hemelen/etc.

Op den dach van vele Maeghden ende Martelaerssen.

Epist. Maer van de maechden/etc. aen geest/j Cor vij/E

Euangelie gelijck op den dach van eene boven.

Op den dach van een Maeght, maer niet Martelaersse.

Epist. Maer so wie/etc. te leveren/ij.Cor x D xj A
Epist. Maer van de maeghden//etc. gelijck boven.

Euangelie gelijck op S Catharijnen dach, oft gelijck op S. Annen dach.

Op den dagh van een Martelaersse maer niet Maeght, ende oock van vele.

Epist. Ick sal u belijden/etc. gelijck op S.Catharijnen dach.
Euang. Het rijck der/etc. gelijck op S.Annen dach.

Op den dach van een Vrouwe noch maecht noch martelaersse.

Epist. Wie sal/etc. haer prijsen/Prov xxxj.
Een ander Epistel voor de Weduwen. Eert de Weduwen/etc. nagevolcht heeft/j.Tim.v/A
Euang. Het rijck/etc. gelijck op S.Annen dach.

Van het jaer ende zijn deelen.

Het Jaer heeft twaelf maenden/ twee-en-vijftich weken/ende eenen dach,

Maer heeft drij hondert.vijf-en-sestich dagen ende ses uren: want de Sonne doorloopt Zodiacum binnen sulcken middelen tijdt.

Ende vier mael ses uren/ maken alle vier jaren eenen dach/ ende daerom wort dat Jaer gheheten Schrickel-jaer.

Wanneer den Advent des Heeren begint.

Den Advent, dat is den tijdt van de toekomst des Heeren/ soo die in de H. Christene Catholijcke Kercke van outs onderhouden is gheweest/begint op den Sondach naest S.Andries dach / oft oock op Sint Andries dach/ valt die op den Sondach.

Houwelijcken nae d'Ordinantie van 't Concilie van Trent.

Van den eersten Sondach des Advents / tot op drie Koninghen dach/ende van Assche-woonsdach tot beloocken Paesschen incluys / verbiet 't Heylich Concilie openbaerlijck te trouwen.

Maer op andere tijden latet toe solemnelijck houwelijck te celebreren.

Het H.Concilie van Trenten sess. 25.

VErmaent ende bidt voor die alder-heylighste toekomste ons Heere en Salichmaeckers / alle Pastooren/ dat sy al het gene/dat die H.Roomsche Kercke(moeder van alle Kercken) geordineert heeft/ alle Christene geloovige menschen hertelick willen recommanderen/ ende alle neerstigheyt gebruycken / dat sy alle dit/ ende bysonder dat daer streckt tot castijdinge des vleeschs willen gehoorsaem zijn: gelijck zijn d'abstinentie van sekere spijse/ende die vasten dagen/ ende het gene dat streckt tot vermeerderinge der Godtvruchtigheyt / ghelijck devote ende Godtsalige onderhoudinghe der feest-dagen. Dickmaels het volck vermanende/ datse haer oversten onderdanich willen zijn. Want die haer Oversten hooren/ die hooren Godt/ die 't loonen sal: Ende diese versmaden/ die versmaden Godt/ende hebben Godts wrake te verwachten.

Want Christus seyt, Matt.18.vers.17. Die de kercke niet en hoort/ die zy u als eenen Heyden ende eenen Publicaen.

Lijste van de geboden Heyligh-dagen ende Vasten-dagen in het Aertsch-Bisdom van Mechelen.

Ianuarius.

1. Nieuw-jaers dach.
6. H.Drie Koningen dach.
25.S.Pauwels bekeeringe.

Februarius.

2. Onser L.Vrouwen Lichtmisse.
22.S.Peters stoel.
24.S.Matthijs Apostel.

Meert.

25.Onser L.Vrouwen Bootschap.
Paesch-maendach ende Paesch-dijnsdach.

April.

25.S.Marcus Euangelist.

Mey.

1. SS.Philips ende Jacob Apostelen.
3. H.Cruys vindinge.
Ons Heeren Hemel-vaert.
Pincxter-maendagh ende Dijnsdagh.
H.Sacraments-dagh.

Iunius.

23.Vasten-dagh.
24.S. Jans geboorte.
28.Vastendagh.
29.SS.Peter ende Pauwels Apostelen.

Iulius.

2. Onser L.Vrouwen Visitatie.
22.S.Maria Magdalena.
25.S.Jacob Apostel.

Augustus.

9. Vastendagh.
10.S.Laurens.
14.Vasten-dagh.
15.Onser L.Vrouwe Hemelvaert.
24.S.Bartholomeus Apostel.

September.

8. Onſer L. Vrouwe geboorte.
20. Vaſtendagh.
21. S. Mattheus Apoſtel.
29. S. Michiel.

October.

18. S. Lucas Euangeliſt.
27. Vaſten-dagh.
28. SS. Simon ende Judas Apoſtels.
31. Vaſten-dagh/Alder-heyligen avont.

November,

1. Alder-Heyligen.
11. S. Martinus Biſſchop.
23. S. Catharina.
29. Vaſten-dagh.
30. S. Andries Apoſtel.

December.

6. S. Nicolaus Biſſchop.
8. Onſer L. Vrouwe Ontfangeniſſe.
23. S. Thomas Apoſtel.
24. Vaſten-dagh.
25. Kerſt-dagh.
26. S. Steven Martelaer.
27. S. Jan Apoſtel ende Euangeliſt.
28. D'onnooſele kinderen.

Nota. Op S. Marcus dach ende in de Cruysdagen derftmen oock vleeſch / ende men vaſt tot den noen toe.

De Vierdagen en Vaſten-dagen by de H. Kercke gheſtelt ofte geordineert/ die int Aertſbiſdom van Utrecht/ſo in 't Sticht als in Hollant/ende andere omlanden/voor deſen tijt moeten geviert/ ende ghevaſt werden: als oock van ſommige heylige dagen op de welcke men wercken mach/ maer dieſe viert verdient veertig dagen Aflaets: behalven de Vierdagen die eenige Kercken in 't byſonder onderhouden.

1. Die geboden Vierdagen ſtaen geteeckent met G/ die Aflaets dagen niet geboden te vieren met A/de Vaſtendagen met V.

Alle de ſondagen van 't geheele Jaer zijn geboden te vieren.

Ianuarius.

A j Nieu Jaers dagh. G.
f vj HH. drie Koningen. G.
g xiiij ſ. Pontiaen martelaer. A.
g xxj ſ. Agniet maget ende martelerſſe. A.
d xxv ſ. Pauwels bekeeringe. A.

Februarius.

e ij Onſer liever Vrouwen Lichtmis. G.
d xxij De ſtoel van S. Pieter t'Antiochien. A.
f xxiiij ſ. Mathijs Apoſtel. G.

Martius.

g xxv Onſer liever Vrouwen Bootſchap.

So deſe Feeſtdagh komt op Palm-ſondagh/ of in de weecke daer na/of in de Paeſchweke/dan ſal deſen Feeſtdach ghehouden worden/op maendach na beloke Paeſſchen/maer is alſdan geen gebodt Vierdach onder 't volck.

April.

c xxv Sinte Marcus Euangeliſt. A. ende vaſten tot 's middaeghs / dan den heelen dach iſmen ſonder vleeſch / ten ſy het kome in de Paeſchweecke. Want alſdan en iſt geen vaſtendagh/of derven van vlees.

May.

b j S. Philips ende S. Jacob Apoſtelen. G.
d iij Heyligh Cruys-vindinge. G.

Iunius.

b xij S. Odulphus confeſſoor. A.
f xxiij S. Jans avont. V.
g xxiiij S. Jans Baptiſten geboorte. G.
d xxviij S. Pieter ende S. Paulus avont. V.
e xxix S. Pieter ende S. Paulus Apoſtelen. G.

Iulius.

A ij Onſer liever Vrouwen viſitatie. A.
c iiij S. Martinus overſettinge. A.
d v S. Bonifacius ende zijn geſellen mart. haer over-voeringe. A.
g xxij S. Maria Magdalena. A.
b xxiiij S. Jacobs avont. V.
c xxv S. Jacob Apoſtel. G.

Auguſtus.

c j S. Pieters banden. A.
A vj Ons lieve Heere transfiguratie. A.
d ix S. Laurents avont. V.
e x S. Laurens martelaer. G.
b xiiij Ons liever Vrouwen avont. V.
c xv Ons liever Vrouwen Hemelvaert. G.
d xxiij S. Bartholomeus avont. V.
e xxiiij S. Bartholomeus Apoſtel. G.

September.

f viij Onſer lieve Vrouwen geboorte. G.
e xiiij Heyligh Kruys verheffinge. A.
Na H. Cruys/ den eerſten woonſdagh/ vrydagh ende ſaterdagh/ iſt Quatertemper. V.
d xx S. Matheus avont. V.
e xxj S. Matheus Apoſtel. G.
f xxix S. Michiel Archangel. G.

October.

d xviij S. Lucas Euangeliſt. A.
f xxvij S. Simon ende S. Judas avond. V.
g xxviij S. Simon ende S. Judas Apoſtelen. G.
c xxxj Alderheyligen avond. V.

November.

d j Alder-heyligen. G.
e ij Alder zielen. A.
c vij S. Willibrordus Biſſchop. C.
g xj S. Martinus Biſſchop. G.
c xxj. Onſer liever Vrouwen preſentatie. A
g xxv S. Catharina maget ende mart. A.
d xxix S. Andries avont. V.
e xxx S. Andries Apoſtel. G.

December.

d vj S. Nicolaus Biſſchop. A.
f viij Ons liever Vrouwen ontfanckenis. A.
Na S. Lucien dag/de xiij. Decemb. woonſdach/ vrydach/ende ſaterdach/iſt Quatertemper. V.
d xx S. Thomas avont. V.
e xxj S. Thomas Apoſtel. G.
A xxiiij Kers avont. V.
b xxv Kerſ-dagh. G.
c xxvj S. Steven martelaer. G.
d xxvij S. Jan Apoſtel ende Euangeliſt. G.
e xxviij d'Onnooſele Kinderen. A.

Vier-daghen ende Vaſten-daghen die verſchieten.

Van Aſſchen-woonſdach tot Paeſſchen toe/ alle daegh vaſten-dach/ uytghenomen de Sondaghen: Dan in de goede weeck/van Woonſdach tot Paeſſchen/ is men ſonder ſuyvel/ ende op alle die andere dagen van de heele Vaſten / die ſuyvel gebruycken/ ſullen leſen dagelijcks vijf Onſen Vader, met vijf Weeſt gegroet Maria, ofte doen eenige aelmiſſe/na diſcretie des Biecht-vaders. Noch wort wel gheraden (maer is geen ghebodt) ſonder ſuyvel te weſen/ Aſſche-woonſdagh/ S. Mathijs/ende onſe liever Vrouwen bootſchaps avont/ indienſe in de Vaſten komen. Paeſchdagh. G. Maendagh nae Paeſſchen. G. Dijnſdagh. A.

Maendagh / Dijnſdagh / ende Woonſdagh / voor ons Heeren Hemel-vaert Vaſten tot 's middaegs/ ende de geheele dagh abſtinentie van vleeſch.
Onſen lieve Heeren Hemel-vaert dagh. G.
Pincxter avont. V.
Pincxter dagh. G.
Maendagh na Pincxſteren. G.
Dijncxdagh. A.
Woonſdach/Vrydach/ende Saterdagh na Pincxteren Quatertemper. V.
Heyligh Sacraments dach. G.

F I N I S.

